

સ્રીબોધ.

કહે નવોલ્લન દેશને, કરંવા આજ્ઞાદાન; ચરચ રીતછે એજે, હા માતાને માન.

પુસ્તક ૧૪ મું.

જાનવારીથી ડીસેમ્બર ૧૮૭૦. સુધી.

૦૫૮
૨૭૧.૮૦

કુંળના

ફાર આચારા જાણનાં મપે જાતિએ.

ચને ૧૮૭૦.

સાંકલી ઉં સી બોધનાં પુસતક ૧૪ માનું.

કીસા, કાંહાંની અને વારતાઓ.

મયપને મગાઈ અથવા વહડતાં જોડાંનાં લડતાં લગન.	૧,	૨૩,૪૫,૬૭,૮૯
તલેશમાતી તોફાન, અથવા બહુદંતી જુદાઈ, માનવનાં મે	૧૧૧, ૧૩૩, ૧૫૫, ૧૭૮, ૧૯૯, ૨૨૨	
ભાપ... ..	૨૪૩	
મુખી વધે સોપારી અથવા ખોરતના હાથમા છુપી વાત	૧૧	
તરણ ચોરશીની વાત	૫૧	
છાહી મરપીનું છાલપણ	૭૪	
આનીના અને મરાયા નામની મે બેઠેનાની વાત	૬૬	
ગોમિછા છુટારો	૧૨૧	
લેવા ગઈ પુત્ર, જાહી આવી અચમ	૧૨૩	
ફરીઅચ અને તેનો દીકરો (ચીતરે આયે)	૧૪૦	
હંડીના દેશ અને આધરિનો ઘોડો	૧૭૦	
ફરે ચોનો એક વડીએચ અથવા હંડારનો બહોલો (ચીતરે આયે)	૧૬૩	
કુવામાંની પરી	૨૦૬	
કોંસીની	૨૩૦	
ધરમ એસ નહી પશુ તોલે		

સંસાર વેહેવારને લગતી બાબતો.

મંચાર મુખ—(ચીતરે આયે)	૫	
ખાચડીનું મુખ—(ચીતરે આયે)	૨૮	
બરતારનું મુખ—(ચીતરે આયે)	૪૬	
ખચાનું મુખ—(ચીતરે આયે)	૭૧	
બખરામી—(ચીતરે આયે)	૯૮	
સમચતી—(ચીતરે આયે)	૧૧૫	
હોનાર—(ચીતરે આયે)	૧૩૭	
દાહુ સ્ત્રીઓ—(ચીતરે આયે)	૧૪૬	
ગાએણુ—(ચીતરે આયે)	૧૫૯	
પંદગી—(ચીતરે આયે)	૧૮૧	
ખચાનો પેશાક—(ચીતરે આયે)	૧૯૨	
વરતમાન—(ચીતરે આયે)	૨૦૩	
વખત—(ચીતરે આયે)	૨૨૪	
રંધણી—(ચીતરે આયે)	૨૫૩	

ધરવહીઆંહીનું કામ સેહેલું કરવાની રીત.

૧—ધર ચલાવા મોટી જરૂરા થુણી	૬૧	
૨—ખરમચી કરકમર	૮૬	
૩—વખતની કરકમર	૧૦૧	
૪—નજીની હાજતો	૧૫૨	
૫—આયે બેલાવાની ટેવ	૨૭૩	
૬—આકરો	૨૧૭	

તળીયા વીદીઆને લગતી બાબતો.

આંસીના મરજો	૬	
કુધીયા દાંતનું કુખ	૨૯	
આરાઈ, ઝીડ, ખુચલી	૭૨	
હરમોનો મરજો	૯૫	
મંધીયાનું દરદ	૧૧૬	
પેટના મરજો	૧૩૮	
કોલારો	૧૮૨	
નજી	૨૦૬	
મોયાના દરદ	૨૨૫	
ખીલ	૨૫૬	

શરીર વીદીયાને લગતી બાબતો.

દાંત	૫૦	
જોવાની ઈંદરી—આંખ (ચીતરે આયે)	૮૩	
મોંખવાની ઈંદરી—કાંન (ચીતરે આયે)	૧૨૧	
લાગવાની ઈંદરી—આમડી (ચીતરે આયે)	૧૪૯	
બાલ—(ચીતરે આયે)	૧૬૧	
બદનમા તારનો મંધેસો (ચીતરે આયે)	૧૯૫	
બેચુ—(ચીતરે આયે)	૨૧૫	
હાડકું—બદનનું ઘેર—(ચીતરે આયે)	૨૩૯	

ભુગોલ વીદીયાને લગતી બાબતો.

મીચર દેશ—(ચીતરે આયે)	૩૨	
મકા ચંદેર—(ચીતરે આયે)	૫૨	
વાંચુ ટાપુ—(ચીતરે આયે)	૭૩	
મવીના ચંદેર—(ચીતરે આયે)	૭૧	
આમમરડામ ચંદેર (ચીતરે આયે)	૯૧	
ચીમેતા ચંદેર—(ચીતરે આયે)	૧૧૭	
નીકિયાક ચંદેર—(ચીતરે આયે)	૧૩૬	
પારીચ ચંદેર—(ચીતરે આયે)	૧૬૨	
લંડન ચંદેર—(ચીતરે આયે)	૧૮૪	
કંતાન ચંદેર—(ચીતરે આયે)	૨૦૫	
પાંખીઆઈ ચંદેર—(ચીતરે આયે)	૨૨૭	
નાનકીન ચંદેર—(ચીતરે આયે)	૨૫૭	

ખગોલ વીદીઆને લગતી બાબતો.

પર્યવની મેહુનો.

મુસીખ મંઝ—(ચીતરે આયે)	૧૧	
બુધ, શુક્ર, પર્યવની—(ચીતરે આયે)	૩૬	
મંગલ અને બરેમચતી—(ચીતરે આયે)	૫૧	
મનીઅમર—(ચીતરે આયે)	૭૭	
કુરેનમ—(ચીતરે આયે)	૯૭	

સુરજ વીરો સંગમ.

તેના જુદા જુદા દેખાવ—(ચીતરે આયે)	૧૨૭	
વીવીપાની ચોધ—(ચીતરે આયે)	૧૪૨	
તેનો મપાડી ઉપરનો ધામો	૧૮૧	

મંદર વીરો મરમા.

તેનો ધાર નગરનો દેખાવ—(ચીતરે આયે)	૨૦૮	
મંદરનું વધવટ યવું—(ચીતરે આયે)	૨૩૨	
મંદરની મપાડી—(ચીતરે આયે)	૨૫૮	

વનસપત્તી વીદીઆને લગતી બાબતો.

ફલ્લુલાલીનું ફલ્લું—(ચીતરે આયે)	૫૮	
રુંદુખાવ—(ચીતરે આયે)	૧૦૦	
લેખાન—(ચીતરે આયે)	૧૨૨	
લવંગ—(ચીતરે આયે)	૧૪૩	
કપુર—(ચીતરે આયે)	૧૬૯	
સાઈ—(ચીતરે આયે)	૧૬૧	
આપીણુ—(ચીતરે આયે)	૨૦૬	
ર—(ચીતરે આયે)	૨૩૭	

ભીંતચરી વીદીઆને લગતી બાબતો.

લીડ—(ચીતરે આયે)	૧૫	
સોમચાટ—(ચીતરે આયે)	૪૧	
દીઆઈ જોનમ—(ચીતરે આયે)	૬૨	

ગેલડો—(ચીતર આથે)	૯૫
મગરમજ—(ચીતર આથે)	૧૨૬
મીઠું અને વાથ—(ચીતર આથે)	૧૫૧
માછલી—(ચીતર આથે)	૧૭૧
ઉડતી માછલી—(ચીતર આથે)	૧૯૧
કરવતીઆ માછલી—(ચીતર આથે)	૨૧૭
વીજલીવાસી લેવડો—(ચીતર આથે)	૨૩૭
દરીઆઈ થોડો—(ચીતર આથે)	૨૬૧

જનમ ચીતરો.

આપણી માહાશંણીનું કુટુંબ—(ચીતર આથે)	૮
નેશીક કૂડીનાં લેસેપય—(ચીતર આથે)	૧૫
મર ઉલીઆમ જોનય—(ચીતર આથે)	૩૭
નેપલસનીજોન—(ચીતર આથે)	૪૦
પરામંકોષી લોપોલોફ—(ચીતર આથે)	૫૯
વીલીઆમ હન—(ચીતર આથે)	૮૦
જાનજ વીપડી—(ચીતર આથે)	૧૦૫
કરીમોફર કુલબય—(ચીતર આથે)	૧૧૬
માહરાત રનજીતમીહિ—(ચીતર આથે)	૧૪૪
નેપોલીઆત પોનાપાર—(ચીતર આથે)	૧૫૫, ૧૮૭
નેપોલીઆત ૩ જો—(ચીતર આથે)	૨૧૩, ૨૨૯
રાણી પુછની—(ચીતર આથે)	૨૫૪

સંસાર ચીતરો.

બાણવીએ કે પરણુવીએ	૬
કુકી કડકણી	૩૪
કોલોપુધની કાગળ	૫૨
વનવેહવાઈના વરથોડા—(એક રીતે)	૭૮
વનવેહવાઈના વરથોડા—(બીજી રીતે)	૧૦૧
આદરજીની આદરણી	૧૨૪
શું થાં નાં બચાં	૧૪૭
નવચારીના બધરાં	૧૬૬
જડીને જોવા જવારાં બધજી	૧૮૯
ઉચું વરસ—આડોનાં ખરસ	૨૧૧
ઉચું વરસ—ગાડોનાં ખરસ	૨૫૯
મતલબના પેઢેમ અને છીટ	૨૩૩

નીતી સંબંધી બાબતો.

ધરાનના અસરી પાદચાહ્યાની નશીએત	
કૂરકુત—જમથેદ—કેપુરિ	૧૩
માઈર	૩૮
દારાએસ હીમતસીસ	૬૦
આરાજાજરકસીસ—દારાએ—બીજો આરાજાજરકસીસ	૮૨
અરદેસ બાબેચાન	૧૦૭
ચાહાપુર—હોરમજદ—મિદ્રામ	૧૨૮
બીજો પેદ્રામ—ચાહાપુર—હીમતવાડ	૧૫૦
નોશીરવાન આદલ	૧૭૨
શોકસપીરોઅત જવાહરો	
નેકી—બની—ચોબ—ચેપકારપણું—અપાવત—અંતકરણ	૨૧૬
અંપ—બાતચીત—જુગાઈ—સીકલ—અમિતોમી અથ	
રો—દેવ ઉપર પેઆર—હીમત—દરખાઈઆ	૨૪૦
હીમકારો—આતો રહો—અપાવ—બામદાદ	૨૬૨

પરચુદણ હેવાતો.

કરીકની ચરત—(ચીતર આથે)	૧૭
આઆપની તાસીર	૧૯

ઈસીમર મરેટ ઈસીરણ—(ચીતર આથે)	૩૦
કોમ્પાનિ ગોડો—(ચીતર આથે)	૫૧
જુત વીથે ઈગરિલ લોડીના પેઢેમ	૬૩
હાંડની આમનોબસો—(ચીતર આથે)	૧૧૪

ધરથુ તુરાકાઓ.

પકવાંનો—

કવાબ ચોખાનાં	૧૯૭
કવાબ મસાદાદ	૨૧૯
કોબીજ મલાહીમાં	૨૧
જરજીરીઆત રમી	૧૫૪
પલાવ કંડીના	૧૦૮
પલાવ પાએચી	૪૩

મીઠાઈ—

કચરીનાં થોચાં	૨૧૬
કચર નારંગીનું	૨૨૦
કચર બદામનું	૧૯૭
કચર લીચુનું	૧૫
કેક કમી બદામનું	૧૭૫
કેક બદામનું	૨૧
કેક—બનેક	૨૪૧
જેલી પેડાની	૧૫
પુડીંગ ગીજરનું	૪૩
પુડીંગ નાશીમનું	૧૦૮
પુડીંગ ફુલબારનું	૧૩૧
પુડીંગ રોપનું	૧૫૭
ચોપટણ ચોખાનાં	૧૫

પરચુદણ—

મતની કેવાની	૧૦૮
મતની દરખાની	૧૭૫
જાનજર બીઆર	૨૪૨
જાનજર વાઈન	૮૭
બરડી મરખતીયા	૨૧
મધ હુતરદી બનાવેલું	૮૭
મરડો કુધેલો	૧૯૭
મરડો રામ્પીચી	૨૪૧
ચાસ વાઈનનો	૧૩૮
ઉદરનો ઉપાવ	૮૪
મોખીનો ઉપાવ	૧૦૮
દાખાનો ઉપાવ	૧૫૨
મધકીની ઉપાવ	૧૭૫

ગરળી, પદ, વગેરે.

ઈગરની કળા વીથે પદ	૨૨
બામપણના લગન વીથે પદ	૪૪
અંત વેગાની પ્રયુ પ્રારથના—પદ	૧૧
વીરલ વીથે પદ	૧૧
જમાઈના મરણ ઉપર આજુનું રેલન—પદ	૧૧૦
જીમિનો શીખામણ—પદ	૧૩૨
પ્રજુન મરણ કહે—રાગ પ્રબાત	૧૭૧
ઈગર મંબદી—મનસ	૧૯૮
મુજ મુદરત આરાં નરી—પદ	૨૨૦
મીનરોનો મેનાવ—પદ	૨૪૨
પણીકાની ધણીપણી—પદ	૨૬૪

સ્ત્રી વ્યાધ

પુરાતક ૧૪ મું.

જાનેવારી ૧૮૭૦

આંક ૧ લો.

સ્વપતે સગાઈ

અથવા

પહુડતાં ભોડાંના લડતાં લગન.

એક વારતા.

૧૪૪૨૯૯ જે હેલું.

એક ગોલાખનાં ધુલમાં ભેલાતી ધુલ.

ઈરાંન દેશનાં પુરાતન પાશ્વેતખત શેહેર બલખની ૬ ખશીજી દસાએ નીમરોલ નામનું ક્ષણવત અને આબાદ પરાંત આવેલું છે. તેને ખાટે એવી કથા ચાલે છે કે એક વખતે એ પરાંત માટેલા પાણીનાં એક ગોડોલા સરોવરને દેવ લોકોએ અરધા દાહાડામાં ખાલી કરી નાખ્યા, તે ઉપરથી તેનું નામ “નીમરોલ” કરીને રાખવામાં આવ્યું છે. એ પરાંત નામોમી હેરમંદ નદીથી થોવાતા અસલી વખત નાં સૌસતાંન નામના આબાદ અને જહોનલાલી ભરેલા પરગણાંને એક ભાગ છે, કે જે સાંમ અને નરીમાંનની ઉંચી ઓલાદથી ઉતરેલા બુલા જલ અને તેડેમતન રસાતમ સરીખા પેટેલવાનોના મુલક હતા. એ વખતપણા મુલક માં હાલ જેઓ વસે છે, તેઓને નામાંકીત મુસાફર ખાલકમ “મીથરેહાલ હુદાઝ રોજાઓ” કરી કેહે છે, પણ હેરમંદનાં કોનારા ઉપરનાં “શોહરાબ” અને “કેદોબાદ” વીઝેરે તર નીચા શેહેરોની તારાજ નીશાંણે હજી તેની આગલી જહો જલાલીની યાદ આપે છે, અને આજેની તાંહાના પાદશાહાં એ મગરૂરીથી પોતાને આગલા કેખાંનીઓની ઓલાદથી ઉતરેલા વીચારે છે, એવું કપટાંન કરીસાટી નામના મુસાફર નાં લખાણ ઉપરથી આપણુ કહી શકીએ છીએ.

† આ વારતાને અચલ પાયો અને “પલાટ” નામકી ત ઈંગરેજ સામ્રી રીકસપીઅરનાં એક રસીલા અને સુંદર નાટક ઉપરથી લીધાં છે. એ વારતામાં પરીઓ અને નાદુરોગી મિયા ન વાંચનાં આવશે, પણ વાંચનારી બાંનુઓ કમુલ કમો કે એ સુખી બનાવશે.

એ વખતપણા મુલકમાં આપણી આ વારતાને પા થો રચેલા છે. એક વખત ઉપર જારે એ મુલક હલોઆરી થી હસતો, લીલાતરીથી લીલાં હેરેલ ભરેલા અને જહોનલા લીમાં ઝકઝકતો હતો; જારે તેને માંમે ફરેસતાઓની જેહેર અને પરીઓની પરીત હતી; જારે શેહેરોમાં જેહેરુ અને કામદાર લોકો તથા નંગલોમાં મોજલાં, હસતાં મો લતાં પરીઓની વસતી હતી; જારે સરવે રમ્યત સુખી, સંપીલી અને સમાધાન હતી તથા મોત અને માંદ થું તે મોખા કોઈ જાણુખી નહી હતું, તે સવખનાં સરખા વખ તમાં અને તેડેમાસપ નામના પાદશાહાનાં રાજમાં શીઆ મક નામના એક નધક અને બુજોરગ અખીર રહેતો હતો. નધકીએ તે કમરમાંથી વળી ગયા હતા અને અનખાએશે તેના બાલ પાકીને બચ્કુ જિવા થયા હતા. પાદશાહા તેહે માસપની દરબારમાં તેને ભારે ઈજત અને મરતમો હતો, તે દરજે અને દોલતે ભરપુર હતા અને તમામ ચેન તથા ચમનમાં તેણે પોતાની માંન ભરેલી છંદમી શુભરી હતી.

બુલા શીઆમકને પરીશેહેર નામની એકપુરી ભેટી સીવાએ બીજું કોઈ ફરમંદ નહી હતું. પરીશેહેર પોતા નાં નામ પરમાંણે ખરેખર પરીશેહેરાની હતી. બુબ સુરતોને ગોયા તે નમુનેા હતો અને તેની થુંદ ર સીકલ ચીતારવામાં ખુદરતે પોતાની કલમ ધણી જ નાજુકી અને બારીકીથી વાપરી હતી. તેના રોશન દો દાર ઉપર ચલકતાં કપાલ આગળ બે કાલા ભજર સરખી આંખો પોતાના આતસથી અને કમાંદાર ભવાં પોતાના બાંનથી જોનારું દોલ જખમી કરનારાં હતાં; અનીઆરાં નાંકની આસપાસના મુગંધી રોખશારા ઉપરને ગોલાખ તાંજે હતા; હોરોના પરવામાં વચે બચ્કુ સરખા જિવા દાંતો અપ્રીકની મીચાલે ખીરાજતા હતા, અને પતલી મ રોરદાર ગરદન ઉપર કેસતુરીયા, કરચલીઆ કેસના જુલકાં કાલા નાગની મીશાલે લટકતા હતા. દુકમાં “કેદહીલી” રાજાએ શીકંદરને ખખશેથ આપેલી શાહાજાદીની જે સીક ત એક ફારસી ગરખકારે કીધી છે, તે શીઆમકની ભેટી પ રીશેહેર ઉપર આપણુ લાગુ પાડીયું કે—“એ એક એવું મધુર ખુસોદાર ગોલાખનું ફલ હતું, કે જેણે કદી ખાદ તરક નેગાહા કરેલી નહી હતી, અને એ એક એવી વસં

ત રૂપ હતો કે જને કાંઈ પણ સરદ પવનથી નરા રજ પોં
હાંચી નહી હતી.”

પરીચેરને તેના બાપે તે વખત પરખોલે ઉતમ કેળવ
ણી આપી હતી, તેથી જ્યો તે બાહારથી ખુબસુરત તેવીજ
અંદરખાંનેથી પણ શુદ્ધ હતી, તે જ તને તેમજ મને
સોભીતી હતી, અને કીમતી ઘરેણા તથા પોશાકોના અલુ
શણ ઉપરાંત રૂડી ખસલત તથા નેક શુભોને અલુશણ તે
ને વધારે જન્મ દેતો હતો. શીશ્યામકના સઘણ પેચાર પ
રીચેરમાં ભરેલા હતા. પોતાની ઉંમી એવાદને જલવી
રાખવાની તેની સઘળી આશા આ એકધુરી દીકરીમાં હતી
અને તેથી જારે તે જોખનના બાહારમાં ખીલતી કઢીની
મીશણ ઉગી નીકળી તારે તેની ઉમેદમાં ઉમેદ એજ હતી
કે આ મારી આંખો હંકાવા આગમ્ય કોઈ લાએકે કેકોલે
તેણીને કાર પાડું. એ વીશે શીશ્યામકે પોતાની બેઠીને
પણ એસારો કરી મુક્યો હતો અને એ રીતે લગન સરીખા
છ'દગીના સઘળી મોટા બનાવ આગળથી પરીચેરની વા
રતાનું આપણું મંડાણ કરીએ છઈએ.

શીશ્યામક ગમે એવો શોઆનો હતો, તોપણ પોતાના
ખાંનદાંન ઉપર ઘણો મગરૂર હોવાથી તેવાજ એક ખાંનદાં
ની શખસને પોતાના જમાઈ કરવાને ઘણોજ ખતી હતો
અને તેથી હુરમેક શખસના બીજા શુભોની પેઢલાં તેના
ખાંનદાંનની ખોળ કાઢાડતો હતો. પણ પરીચેરે લગાર
જુદાજ વીચાર અને જુદાજ હુલુથી શોધ કરતો હતો. જ
ની સાથ પોતાના મોત મુધી નેડાવાની સંભવ ડોષ, તે
ખાંનદાંને ગમે એવો મોટો પણ ખસલતે કમ હોય તો પછે
તેની સાથ છ'દગી જીવનવાના કુખ અને પીડાથી પરીચેરે
ર વાકેફ હતો અને તેથી એ બાંનુ હુરમેક શખસના ખાં
નદાંનની પેઢલાં તેના જાતી શુણ અને ખવાદની ખબર
રાખતો હતો.

શીશ્યામક પોતાની નોજવાંન બેઠીની ખુચરે નાખનાં
એક ખુબસુરત જવાં મરદ સાથ કદમુદાઈ કરવા માંગતો હ
તો. પણ પરીચેરે તેનો હોય લેવાને ના પાડતો હતો, કે
કે તેણીનું દોલ અને પેચાર બીજા નાખના એક બીજા
ગરહસય ઉપર લગાડેલું હતું, અને તે મરદ પરીચેરની મ
રજ પરખોલેજોજ બાહાર, હીજતવાન, સાચો, નેક અને
કામલે હતો. જોજ ન શીશ્યામકની પસંદગીમાં ખોશરૂ કર
તાં ખાંનદાંને જરા ઉતરેલા હતા, તથા દોલત અને બ
જાને પણ જરા કેમ હતો; તોપણ ચાલચલણ અને લાએકી
ની હુસેલીઅતમાં તે પરીચેરની નજરમાં ચહડતો હતો
અને તેથી એ નાજનીને પોતાના સઘણ પેચાર તે જવાંન
ને સપુરદ કર્યો હતો.

પણ વળી ખોશરૂમાં એક ખાંમી હતી. પેઢલાં જો
લશેર નાખની એક ખુબસુરત નાર ઉપર તે મોહીત થય
તો હતો. મગર આ પરીચેરને વધારે ખુબસુરત જોઈ તે
પેઢલી બાંનુનાં પેચારને તોડીને આ બીજા ઉપર કીદા થ
યો હતો. મરીખ બીચારી જોલશેરે ખોશરૂની મોહાબતને
એાઈ લાએક નહી હતી, અને વળી ખોશરૂમાં પેચારમાં
તે જોખા દેવાની બની હતી, પણ દેવ દેવીઓની દંત કથા
માં મોખતનાં દેવને આંધરો અને પાંખવાળો બનાવશે, જ
થી તે એવા વગર ઉડે અને તે ખુબ ખોશરૂની દોલ

જોલશેર ઉપરથી નાહકે ઉડી ગયું હતું. પણ એ બાંનુ પ
ચેરની બમપણની સાથી તથા સોખતન હતી અને તેણી
તરફ ખોશરૂએ કરેલી બેવકાઈથી પરીચેરે સારીપડે વાકે
હતો. તેની આ ચાલથી ખોશરૂ પરીચેરની નજરમાં વા
રે હલકો પડ્યો, ખોશરૂની આ આપણ આગળ બીજાન
ખુંબીએ પરીચેરની નજરમાં વધારે કીધી નીકળી અને
થી તે પોતાનાં જાનીતા બીજાનને ખમનાં પેચારથી આહ
વા લાગી.

એટલા મોટે ઘણીવાર જારે હુતાલાનાં વાવીઅ દીસાન
પવનને લીધે તથા સીસતાનનાં જંગલ મહિલા રેતોનાં વંદોલ
યાને લીધે શીશ્યામક પોતાનાં સાંજના વખત ધરમાં જીવરતે
હતો, તારે તેની આ દીકરૂથી દીકરી તેનાં ખોળા ઉપર માંણ
નાંખી પોતાનાં બીજાનની સીકત સહારાનીને કેહતો હતો અ
થા ઘણીવાર “છાહનાં દેરીઆ” કાંડા ઉપર અથવા સી
સતાનનાં નીમકના મેદાન આગળ સેલગાહા કરતાં એ નાં
જમીન પોતાનાં જીવનમ આપનાં ગળાંની આસપાસ મીડાસ
થી હાથ નાંખીને ખોશરૂની વીરૂધ તેનાં કીકારને ઉસકેરતી
હતી, અને જારે કર્સાંથી અસર નહી થતી તારે ખરા દોલ
નાં જીસાથી જીહજીરિએ પડીને તથા બીલીઆન સરખી
આંખમાં નવધાર પાણી લાવીને તે પોતાનાં આપ સોડે માંગી
લેતી કે પોતાને બાકીનો આખો ભવ જીવનવા માટે પોતા
નાં વીચાર પરખોલેનાં જ ઘણી સાથ મજબુત ગાંઠ ગંઠાપે
તે ઘણીથી તેનાં નાંજીક બદનને ઉમેડી નાખતું હતું.

પણ નહી. પરીચેરનાં માંખી શુખને તેનાં દીલ રી
જવનારા અવાજ, તેનાં જનમોવન તખરાં, તેનાં ક્યા ભરે
લા કાલાવાલા, ક્યા તેની આંખમાંથી ટપકતાં છાતી પીજ
લાવનારા મોતીથી શીશ્યામકનાં ઉપર કર્સી અસર ધઈ નહી.
તે મજબુત થતો ગયો, પછે કછણ ધરો, પછે ગુસ્તે ધરો અ
ને છેલે કછર તથા ટાટકી ધરો. ખાંનદાંની અને ખુબસુરતે
ખોશરૂ સાથે પોતાની દીકરીનું કારજ કરવું અને નહીતો કો
ઈ સાથ નહી એવા તેણે કસમ લીધા. તેણે ખોશરૂને મુર
કછણવાત અને ભરસો આપ્યો, અને બીજાનનાં માંગોનાં ઈ
નકાર કર્યો; તેણે ખોશરૂને પોતાનાં ધરમાં મોલાવા માંડ
યો અને બીજાનને પોતાને ધર આવતો અક ધર્યો. તે પ
રીચેરને સરાપ અને ક કુવા દેવા લાગ્યો. તે મોલતો કે
“ખોદા, કુશનનને ધરખી એક બદ દુકતી રમે પેદા કરતો,
કેમકે તે દુકતી બાપની કજીએતી અને પોતાનાં દોજખ
ને પાયો ખાણે.”

મરીખ બીચારી પરીચેર! તેની હાલત આ વખતે કે
વી કંગાલ ધઈ પડી હશે! તેને આ વખતે કેવું નહી સો
સાય એટલું કુખ લાગ્યું હશે! જો બાપે તેને જનમ આ
પ્યો, તેનાંપર પેચાર રાખ્યો અને પાલી પોશીને મોર
કીધી, તેજ બાપ હવે માંતર એક મગરૂરી અને એવાજ
ખાતર એક બેવકા શખસ સાથ છ'દગીનાં રોવટ મુધી
ને નેડવા સાંડે બાપ તરીકેની સતા જસતીથી ચલાવા ન
કલયો, તારે તેવા એક ઘણી સાથ નેડાવાનું કંગાલીએતપણે
તેણીને કેવું ભય ભરેલું દોસીયું હશે અને એવાં કંગાલીએ
તપણ કરતાં પરીચેરે શું મોત પસંદ કર્યું નહી હશે!
તે આપણ હવે પછે જોઈશું.

૫૨૬૨૯ ૨ જી.

નામેહેરનાં આપની નાકરમાં બેઠી.

પાદશાહી તેહેનાસપના મેહેલમાં મોટી ધુમ મચી રહી છે. મેહેલની પડોસનાં એક પુરાના તાકમાં નગારાં અને સરનાઈ નોખતના સાદ પુકારે છે. કીમતી સાંભળી સંજુગારીને હાથી પર ચહુડાવેલા દંડે બરીયાંમદાદમાં મેહેલ ને બારણે આવી, પરીકીયાના પેહલા પોહારને આખા દીવસની સજ્જતાની બુનારકબાદી આપવા માટે વાગી રહ્યો છે. તથા મેહેલની દેવરીએ સમથું લસકર સડે સમારી, આકાશપાનું ને પેહેલું સેનરી કીરણ ઉગમણ તરફના વાદવાને ફાડીને મેહેલ ઉપર આવે છે તેને વધાવી લેવાને તદ્દ આર થઈ ઉભું છે.

આ સમયી ધુમધામ પાદશાહી તેહેનાસપનાં લગન ને માટે ચાલી રહી છે. તેણે પડોસના એક ધારદારી દુધ મનના રાજમાં હલ્લા કરી, તેના રાજમાંથી મેળવેલી કીમતી રૂઝમાંની કીમતીમાં કીમતી હુંદ શેહેરો નામની એક આકાશની પરી સરખાં મેહેલુચ હતી. તેને તેના વતનમાંથી છુટીતી લાવી આ પાદશાહે તેનું દીલ કુખવયું હતું, અને તાર બાદ તેને સરવ પરકારના મુખ, મોજ તથા એસ અસપાથી તેનું દીલ રીજવયું પણ હતું, જેથી તેહેનાસપ સાથે આવવાને શેહેરો નેહલી નામુશ હતી, તેહલી તેની સાથે પરણવાને હવે મુશ હતી.

પણ એ લગનતો આંખથી માર દીવસ પછે થતાર હતું અને તેહલી આ ધુમધામ ચાલુ કરવામાં આવી હતી. પાદશાહી મનલશ સમારી બીરાજેલા હતો, સાકીઓ રંગ મેરંગી શરાબ અને સરખતોના હોર ચલાવતી હતીએ અને એક કરતાં એક સરસ રામશગરો દીલપસદ માએણેના શોદ પોતાના મધુર આવાજે લલકારતી હતી. પણ વખતની વાટ જોનારને વખત થયો લાખી લાગે છે, તેમ હજી લગનને ચાર દીવસ હતા તે આ પાદશાહીને યાજી ભારી ફીસતા હતા. "એ વખત નલદી વહી નયે, ચાર સહાડાની નલદીથી ચાર રાત થયે અને ચાર રાત વખતની રોડમાં બીજના ચંદરને આકાશ તરફ વાળેલી એક નવી રૂપે કીમતની બીજાઈ રજુ કરશે." એવી પાદશાહીને ધીર ન આપનાર તેના મસલતોયા હાજર હતા, તોપણ કાંઈ ધે આંખ રોકે એવાં કાંસ વંજાર વખત તેને કંટાળા ભરેલો થઈ પડ્યો હતો.

પણ એવું થેઆંખ રોકનાર કાસ તરત મળી આવ્યું. આ પુરી પુરમીની વચે નકીએ એક સાદ પોકારશે અને પુરત મુઠો શીયાંમક મનલશમાં લખવ થયો અને સો નાની ધાલીની અંદર એક કીમતી નન્દરાંજુ રજુ કરી તથા જમીનને બોસો દઈ ઘણું અંદરથાથી પાદશાહીની સાંમે ખરે માંડે ઉભા રહ્યો.

પાદશાહે સવાલ કીધો કે "મારા મુજરગ અમીર, આંખની મુશવખતોમાં તારા ઉપર એકેએક શું આક્રમ આવી પડી છે કે તારો મેહેરો નરદ મારી ગયો છે, તારી આંખોમાં નેહ-ચુરાનાં આતસથી તપે છે, અને કોઈએક મોઠાં તોફાંનની તાજ કપાલ ગવાહી પુરે છે."

શીઆમકે કુરનસ અગવી યજી ગંભીરાઈથી અમરબ કીધી કે પેહેલાં તેની બેઠી પરીમેહેરને તથા તેનાં દીલદાર બે હેમનનાં બેઠા બીજાંને તથા જલેનરનાં નખીરા મુશરોને દરબારમાં બોલાવી મંગાવવા.

પાદશાહીનાં હુકમથી આ તરણે આશકીને પુરત લાવી ઉભા રાખ્યા. તેઓમાં મુખસુરત પરીમેહેરના દેખાવ સહીથી દયા ભરેલા હતો. તેનાં આપે તેણીને એક અપરાધીનાં સરખી હાલતમાં પાદશાહીની સાંમે ઉભો કીધો, એ બે આલથી તેને બરડે પાણી ઉતરયું હતું, તેનાં મનમોવન મુખમાંનું પુર ઉડી ગયું હતું અને તે પરેસાં તથા રમસ થઈ હતી.

શીઆમકની આ કકનાઈ ઉપર આખી મનલસ હેરત રહી અને તેથી જાંહાં થોડાજ વખત ઉપર મોટો ગડબડ હતી તાંહાં સમથું એવું તો મુપામુપ થઈ પડ્યું કે પરીમેહેરની કુખલી છાતી, માહલા ગમનાં જોસી કંઈકાતી અને દખાતી હતી, તેને આવાજ પણ સાંભળી શકાય.

સહીથી પેહેલાં શીઆમકે આ મુપકીદીને તોડી. તે બોલયો કે "એ કહત એકલીમને પનાહ આપનાર પાદશાહી, તારું તાજ અને તખત બરકશાર રહેજે અને તારા કુશમનાં હંધા પડજે. આ મારી પોતાની બેઠી, મારાં લોહી અને માંસમાંથી પેદ કરેલાં મારાં પોતાનાં ફળ પરીમેહેરની સાંમે હું આપોકારથી ફરીઆદ કરતો આવ્યો છું, અને મારી બીજ ફરીઆદ આ કમગારી જાગુગરી અશલતમાં બીજાંની સાંમે છે; કેમકે તેણે જાગુડનાં જોરથી મારી દીકરીનું દીલ મારી ધાસપી તથા મારા પસદ કરેલા આ નોખવાં ખોશ પાસેથી છીનાવી લીધું છે, મારા તરફની તેણી તાબેદારી નાંકરમાનીતું રૂપ આપાં દીધું છે તથા ખોશ તરફ પેઆરને બદલે કીધાર બતાવતાં શીખાડી છે. પાદશાહી મારી પુર આશિષ છે કે આ મુખસુરત અને ખાંતમાંની ખોશરૂને મારો નમાઈ બનાઈ, પણ પરીમેહેરની નાકરમાંની થી હું આંખરે અને હેરાંત યાંઈ છું, અને અમર કંઈ છું કે એક મુરબી અને રોસત તરીકે સમજવાને ઈઆ નહીં તો પાદશાહી તરીકે સતા ચલાવીને એ છોકરીને હું નાંકી આપાઈ છે તે બાહાલ રાખવાની ફરજ પાડવી, પણ જો તે નહીં સમજે તો નીમરોજનાં નામીમા રેવાજમાં નાંકરમાન ફરજોને ફરજામેલી સજ્જતોનાં ઉપર અમલમાં લાવવી. હું એનો આપ છું, એ મારી દીકરી છે, અને મારે ગમે તો હું આપવાનો ધારાથી મને હુક છે."

આ હેવાલ સાંભળી પાદશાહીને યજી કુખ ઉખળ્યું. તેણે પરીમેહેરને સવાલ કીધો કે "મુશરોનું મંગલું બાહાલ રાખવામાં તેણીને અડચણ શું છે?"

પરીમેહેરનાં આવી ભર મોજલશ અથે નવાંજ આપવાની તાકાત નહીં હતી. તેનાં વધારે બોલી શકાયું નહીં મારે એટલુંજ મુશ્યું કે "જે હું મુશરોને બાહાલ નહીં રાખું તો મને શું સજ્જ થશે?"

આ સજ્જ પાદશાહે સમજાવી. તે બોલયો કે "જો તું મુશરો સાથે પરણવાને ના પાડે તો મારે મોત પસદ કરવું અથવા ફનીઆંને સંસાર તજને જોગણ બનવું પડશે. વાસતે શું કર પરીમેહેર, તારા અંતકરણને તું સવાલ કર, તારી જીવાંનીને મુક; તારાં લોહીને મુક, કે અ

ઘર નો પુથરોનો હાથ રદ કરશેતા તારાથી નાગણુને વેશ સહન કરશે! તથા એક વાંઘણીનાં અવતારે ઈશ્વરી ભજનનાં આપે ભવ કાહાડી શકશે! જેઓ પોતાની બંધાની માં પોતાપર આ બંધતી ગુજરાત સાડું પોતાનાં લોહીને એ ટહું કઢાવ્યું કરેછે, તેઓ ઉપર કરતા આસનાનનાં આસીર વાદ હશે, પણ આ કુનીઆમાંતો જે ગોલાબનું કુલ પોતાનાં કાંઠા ઉપરન ઉઠી, ખીલીને કરમાઈ જાયછે તેનાં કરતાં અતરમાં ગાલેલો ગોલાબ વધારે ભાગ્યેગસાલી હોયછે. નેક બાનુ તારો બાપ તારે મનસે ખોદા હોયો જાઈએ. જેણે તારી સીકલ ધડી, અને જેનાં વગર તે ખાતર એક બીજાનું ખાલી ખોખુ ગણી શકાય, કેમકે તે ખોખામાં તારા બાપનું લોહી રોડે ઈઆ નહી તે ઉપર તારી ખુબસુરતી ઈઆ મદ સુરતીના આધાર છે."

આ અસરકારક સુખનોથી, ખોશરૂને ના પાડવાનું ભયંકાર ભવીશ પરીચેરની આંખ આગળ આવી ઉભું અને તેથી હવે તેને મોલવાની ફરજ પડી કે, "આવી મોટી મોલવશમાં કેઈ શક્તીથી મોલવાની છાતી માંલે છે, તે હું કહી શકતી નથી અથવા મોલવાથી મારી લાજ અને મરીઆદા કેમ રહેશે તે હું સમજતી નથી, તોપણ, જરે તું નામવર પાદશાહએ મારાં પુરબી અને આપનાં મેહુદ ઉપકારોની મને પાદ આપીછે, તારે તે ઉપકારોને માટે હું કેટલી હુશીનમંદ છઉં તે જણાવવાની મારી ફરજ છે. પણ તે હુશીનમંદીને ખાતર જરે મારા ઉપર આકૃત સરીખું ગુજરવામાં આવેછે, તારે જાણી જુલને તેની શરણે સર નમાવાનું મને કેમ અને તે સુખ પડતું નથી. એક અણગમતા માંટી સાથે અણગમતા વીવાહુ કરવા એ ખાકીનાં ભવમાં છતી છ'ગીએ મોત સરીખું છે. તો હું ખોશરૂ સાથે પરણું અને વખી મોત ભોગવું, તેનાં કરતાં ખોશરૂ સાથે નહી પરણવાથી જે મોત તું નામવર ફરમાવશે તેને તામે ધાઈ એ મેહુતર છે. તું નામવરનું કહેવું રાસત છે કે જે ગોલાબનું કુલ કાંઠા ઉપર કરમાય તે નાં કરતાં અતરમાં વપરાતું કુલ વધારે સુખી છે, પણ જે ગોલાબનું કુલ અતરને બદલે ગટરમાં પડે તેનાં કરતાં કાંઠા ઉપરન કરમાઈ જતું કુલ વધારે સુખી જાયલું, અને તેમ કરમાઈ જવા તથા તેમજ ખરી પડવાને હું વધારે પુશી છઉં."

પરીચેરનો આ પકો કરાવ જોઈ પાદશાહા અચર ત થયો. તેણે તેણીને સમજાવવાની કોશિશ કીધી. તે મોલ થો કે "જો, નેકબાનું, પુથરો ઘણો લાગેક ગરહસય છે."

પરીચેર—પણ બીજાં વધારે લાગેક છે.

પાદશાહા—તે તારી નજરમાં છે, પણ પુથરો તો તારા બાપની નજરમાંથી લાગેક છે અને તેથી વધારે લાગેક તે ગણાવો જોઈએ.

પરીચેર—મારો મેહુરબાન પદર જો મારી નજરે જોપતો બીજાં નથી તેને વધારે લાગેક દેખાય.

આ દેખાંજી શીઆમકના પસંદ કરેલા ખોશરૂએ વગે મોલવાનું દરસત પારખું. તેણે બીજાંને કહ્યું કે "દોસત બીજાં હવે વધુ છકર છોડી દે અને મારા ખાશ હક આગળ તારા ખોશ લવાને પડતો મેજ."

બીજાંને જવાબ આપતાં કાંઠાં નહી આવડતું હતું! તેણે કહ્યું કે "ખોશરૂ પરીચેરના બાપને પેચાર તું પર છેતો તું જોઈએતાં તેની સાથે પરણ, અને પરીચેરને પોતાના પેચાર મારી પર છે, વાસતે હું એ બાનું સાથે પરણશ." આ શબ્દો સાંભળીને બુદ્ધ શીઆમકના પીતા ઉઘલી આવવાથી તે મોલથો કે "ઓ નીમ બીજાંને, મારો પેચાર ખોશરૂ પર ખરો છે, અને તેથી જે કાંઈ માડું હોય તે પેચાર તેને અપાવેછે. મારી દીકરી પર મારો હક છે અને તે હક હું ખોશરૂને આપશ અને ફર આપશ."

પણ ખોશરૂની સાંજે સઘી મોટી તકારાર શુંદર ગોલચેર સાથે તેણે કરેલી મેવકાઈ હતી. બીજાંને તેની એ આલ પાદશાહાની હજુરે ભર મળવશમાં ઉઘાડી પાડી, અને તે કુમળી નારને તેણે કેવો નાહક સતાવી તથા છોડી પુકી તે સમજું જરૂર કીધું. એ બીનાથી પાદશાહાના મન ઉપર અસર થઈ ખરી; પણ નીમરોજના નેચાએ અગળ તે નાચાર હતો. તેનેતો પુરાવત જેવાન પરમાણે ઇનસાફ કરવા હોતા, તેથી તેણે પરીચેરને થોડો વખત વીચાર કરવાને સુદા આપી અને સાફ ફરમાવ્યું કે એટલા વખતમાં જો તે ખોશરૂ સાથે કદપુદાઈ કરવાને રાજ નહી થાયતો ઈઆતો પોતાનો જીવ ખોડાવાને અથવા કુનીયા તજને વેરાગ લેવાને તેણીએ તઈઆર રહેવું.

પરકશુ ઉઠ્યું.

મોઘરૂં અને અંજેલી.

હવે શું કરવું!

એક શખસ જેને તે અંતકરણનાં પેચારથી આહાતી હતી, તેને કણ્ઠ રાખી પરીચેરે પોતાને પુશી કરવી કે બીજે એક શખસ જેને તે ખરાં દીલથી ધીકારતી હતી તે નો પેચાર બાહાલ રાખી પોતાનાં આપને પુશી કરવો! આપનાં માનને ખાતર પોતાને હમેશ સુધી કુખી કરવી કે પોતાનાં પેચાર ખાતર આપની મોહાસને ખાલી ચુકવી!

શું કરવું!

પરીચેર પોતાનાં એરકામાં આ સવાલ ઉપર મોટો અંદેસો કરતી, માથે હાથ ધઈ, એકલી બેઠી હતી.

આપનાં હકમને તોડવો એ ખોટું હતું. પણ તેમજ જાણી જુલને પોતાને નહી અને એવો માંટો લેવો તેથી ખોટું હતું. એ મેહુ વાત ખતલો સુકાલે હતી.

આ સુચવાકામાં પરીચેર પડેલી હતી તેવામાં તેની ખાતીતી સહી ગોલચેરે આવી લાગી.

ગોલચેરે પણ મોલતમાં ગીફતાર હતી, અને તે પણ પોતાની ઉમેદમાં નીચકળ હતી. ગોલચેરને નીચકળ કરનાર તેને દીલદાર ખોશરૂ હતો, પરીચેરને નીચકળ કરનાર તેનો આપ શીખાક હતો.

પરીચેર અને ગોલચેર વચે જામે તકાવત નહી હતી. એકને જો ખોશરૂ ગણીએ તો બીજાં મંજેલી હતી અને અજાત વારન તેઓ પોતાની મધમધતી મોહાજતની મધુર લપટ કાહાડી મેડા.

"ખુબસુરત ગોલચેર", એવા શબ્દોમાં પરીચેરે તેની સાથે વાત કરવા માંડી, પણ ગોલચેરે તે વાતને અટકાવી.

તે બોલી કે “અને તું ખુબસુરત કેહે છે અને તું જ મને ખોશરૂનાં ખેંચાલનાં બદલુરત બતાવે છે. ખોશરૂતા તારામાં ખુબસુરતી વીચારે છે અને તું મને ખુબસુરત કંઈ કેહે છે? રોગ એક એકને ઉઠે, તેમ ખુબસુરતી કંઈ નથી ઉઠતી! જો તેમ હોય તો તારા શખુનોને હું તારાં મોઢાંમાં ખેંચી લઉં, તારા અવાજને મારા કાનમાં લઉં, તારી આંખોને મારી આંખમાં લઉં, મારી જીભમાં તારી જીભની બીડાસં ઉભેરૂં, અગરજે આખી ફનીઆમાં મારી હોય તો હું તેજ તું થવા સાદું, ખોશરૂ સીવાયે હું આખી ફનીઆમાં મી રહું.”

આ સમયમાં ગોલશેહેરુનું ઉસકેરાયું મન માલમ પડી આવ્યું અને પરીચેહેરે તેને સાંત કરવાની કોશિશ કીધી. પરીચેહેરે ખોલાસો કીધો કે “ખોશરૂ તને ચાહતો નથી, તે માં મારો વાંક નથી. હું તેને ધીકારૂં છઉં તારે તે મને ચાહે છે, હું તેને સરાય આવ્યું છઉં તારે તે મને પેચાર આવે છે.”

પણ ગોલશેહેરુ તો હજી ઉસકેરાઈ. તે બોલી કે “બીઆરી તારા વાંકતો નથી, પણ તારી ખુબસુરતીના વાંક છે, અરે તે વાંક મારો થાય! તારા ગુસ્સાથી તે વધારે ખેંચાય છે, તો, અરે! તે ગુસ્સો મારી નરમાંસને તેવી હીકમત શીખાડે!”

ગરીબ બીઆરી ગોલશેહેરની આ ઘેલને અવતાર

ની હાલતથી પરીચેહેરનું મન ખોશરૂ સાંમે વધારે, મજા થયું. તેણે વીચાર્યું કે “એ પોરયા સાથ હું પરણું તેથી મારા ઉપર જીલમ થાય એટલું જ નહીં, પણ મારી આ સખી સનેહનાં ઉપરબી જીલમ થાય. ખોશરૂનો ખેંચાલ હવે મારે તદન છોડવો બેઠવો, કેમકે તેને બાહાલ રાખવામાં નથી મને ફાયદો, નથી મારા વાહાલા બીજાને ફાયદો કે નથી આ કુમલી ચંચેલીને ફાયદો. ખોશરૂને પરણું તો એક હાથ ઉપર બીજા ન તરફ અને બીજા હાથ ઉપર ગોલશેહેર તરફ હું બેવકા ઘાઉં, અને વળી તેનાં બદલામાં એક એવો મારી મળે કે જે એક તરફ બેવકા થયો છે અને તેથી બીજી તરફ બેવકા થવાને વીલમ લગાડે નહીં.”

એ ઉપરથી હવે પરીચેહેરે ગોલશેહેરને કોણ આપણે કે આભરબીજનનાં ખુદરતી આપણનાં અને હેરમંદ નદીનાં પવિતર પાંણીનાં કસમ ખાઈ તથા આક્રતાબ અને આ હતાબને દરમિયાન લાવી હું વચન આપું છઉં કે ખોશરૂનો હાથ હું મરશ તોપણ બાહાલ રાખશ નહીં.”

પણ આ કોણથી કાંઈ વળીયું? નહીં—તેની સાંમે તો રાજનો ખુની રેવાળ અને પાદશાહ તહેઆસપતું ઘાતકી ફરમાન હતું અને જે થકી જાય તેમાં ખોશરૂનું માંગણું રદ કરવાની બહુમતી મળી નહીં, તેથી આ વેલીની

સંસાર સુખ.

સુખ! આ સુખ!
તું કાંહું છે? ઘણા જણ
એ સવાલ પુછે છે, ઘણા
જણ તુંને મેળવવા તલ
મે છે, ઘણાં જણ તારી
ગ્રામમાં અટવાઈ જાય છે,
ઘણાં જણ તુંને મેળવેલું
સંમને છે અને ઘણાં જ
ણને તું મળે છે, પણ વ
ળી ઘણાં જણ તુંથી ના
સીપાસ થાય છે, તારે કે
હે, આ સુખ! તું કાંહું છે?

સુખ શું પર્યાપ્ત કરામાં છે? અથવા શું ધન માલ ખર્ચનામાં છે? અથવા શું રાજપાટ ઈલા હુકમતમાં છે? સુખ શું સરસ પેહેરવાસમાં છે? અથવા શું ઘરેણાં ગાંધામાં છે? સુખ શું વેપાર ધંધામાં છે? અથવા શું કાળેલીઅતમાં છે? અથવા શું અગંતાંનપણમાં છે? અથવા શું આખરમાં છે? સુખ શું નાંણવટીની પેટ્ટીમાં છે? અથ

ખેડનારાં મોટાં મોટાં વાંહાંણીની શીકર-રેહ; એક અમીર સુનાં રૂપાં અથવા શાદીન અને મખમલ સાયજ કાં મ-પાડવા છતાં દેહથી દુખી હોય; એક તવંગર ઓંદની ચર્મસે ટકે ભરપુર હોવા છતાં કુટુંબ કપીલા ઈલાખમાં છેકરાંથી બેનસીબ હોય, ઈલાહ હોય તો તેની મરજી મોજકનો નહીં હોય; તો એમાંનો એકબીજા

વા શું પાદશાહનાં મેહેલમાં છે? અથવા શું તાલેવંતનાં ખાગમાં છે? અથવા શું શકીરની ઝુપડીમાં છે?

એક પાદશાહને પોતાના રાજપાટની, પોતામાં દુશ્મનેાની અથવા પોતાની રઈએતની શીકર હોય; એક વેપારીને પોતાના માલ મીલકતની, અથવા દરીઆ

છાતી ઢેકીને એમ કહેશે કે હું સુખી છું? ગરીબ માણસ સમજે છે કે પર્થિયા વાળો સુખી છે, પર્થિયા વાળો સમજે છે કે મારા કરતાં ગરીબ માણસ સુખી છે.

તારે હવે ખરૂં સુખ કાંણું છે? અમરથી સેલ ત, ઈચ્છા રાજપાટ ઈચ્છા ખાગ ખળીયાધીજ માણસ સુખી થતું નથી. એક જાણ પાસ ખાગ ખળીયા નહીં હોય, વાડી ગાડી નહીં હોય, તોપણ તે ઘણાજ સુખી રહી શકે છે. પેટ ભરીને ખાવું અને નચીતાઈથી હુંગાવું એજ નો સુખની સાબિતીઓ હોયતો. જેમ સેલત વધતી તેમ એ નીશાણીઓ એાછી માલમ પડે છે અને એ સાબિતીઓ પર્થિયા વખર મળી શકે છે.

ખીઆરાં વાંચનારાંઓ, ઊપલાં ચીતર તરફ ધે આંન પોંડોંવાડો. ઘર નેશો તો ગરીબ માણસતું છે. આરણ નેશો તો નાંડોંનો છે. તેમાંનો સામાન નેશો તો સાદો છે. માણસો નેશો તો ગરીબ છે. પણ તે એ તનદરોસત છે, તેઓ ખુશી છે, હસે છે, ગાય છે, વગાડે છે, રમે છે અને એકકને રમાડે છે. મોટા ખાવા માંધ યાદ ખની રેહવા છતાં કાંનીયાની ડોપી પેટરીને કંવા ટકાર બેઠા છે અને સારંગી વગાડે છે. પાસે બેઠેલાં એ ટાં માય મરણ કાંઠે આવેલાં છતાં, તાહાડનાં લખલ ખાં નહીં ખમાવાથી હોડી પોડીને બેઠાં છે, તોપણ પોતાથી બીજા પેટરીનાં ખ્યાંને આંખ આગળથી ખસેડતાં નથી. આ ઘરડે ઘરેલાં નેડાંની વહુ ને આજ કાળ કરતી કાવરતી ઘર ઘણોઆની થઈ છે, તે ઊમરે અઢેર થવા છતાં ઘરનું એટલું કાંમ કરે છે કે આ કુટુંબ મંડળમાં આવી બેસીને ખ્યાંને ખોળા ઊપર રમાડવાની હમણાજ જરા કુરસત મળી છે, એવું કમરે ખંધો રાખેલા કામ કરતી વખતનાં કપડાંના કકકા ઊપરથી માલમ પડે છે. ને છેકરો ખપાવાની સાંમે ઊભો રહી સારંગી વગાડે છે અને તેનાં ને બે ભાઈઓ ગાય છે તે એ રાગમાં કેવા ચક્રચુર થઈ ગયા છે. પડેસમાં ઊભે સો તેઓનાં માનીતો કુતરો ને, પાંચ મીનીટ અગાઉ નાચતો અને કુદતો હોતો તેથી ગરીબ થઈને ગાંઝણ સાંભળે છે અને જાણે આસાએસ લેતો હોય એમ જણાવે છે.

એ તે ખરૂં સુખ છે. નામાકીત ધરંકલોન કે હેઠે-કે થોડી હાજત હોય અને તે હાજત ચુરો પાડવાની શક્તી હોય, એટલે માણસ સુખી ગણાય. એજ પરમાણેની હાલત ઊપલાં ચીતરમાં ચીતારી છે. એ લોકોમાં કજીઆ, કંધાસતું એાછા કાણું છે. એ લોકો

માં સંપ અને સંતોશ છે. એ લોકોમાં સરીરની સુખાકારી છે. એ લોકોની હાજતો થોડીજ છે અને તે હાજતો પુરી પડે છે એટલે તેઓ સુખી છે. તેઓ મેહનત કરે છે અને પેટ ભરે છે, એટલે બીજા સીકર ચીંતા કાંઈજ નથી. અલખતાં એક રહજતા. દવસતા ભીખારીની ને હાલત તે કાંઈ સુખની હાલત નથી અને આ લોકોની હાલત તેવી નથી. આ ચીતર નેઈને સંભો કોઈ કહે છે કે, ઘરનું સુખ તે સગીથી ચરસ સુખ છે. ઘરનું સુખ તે ગોયા ગામનું સુખ છે. ઘરનું સુખ હોય અને ફનીઆનું બીજું ગમે એ દુખ હોયતો ચાલી શકે. પણ ફનીઆનું બને એવું સુખ હોય અને ઘરનું સુખ નહીં હોયતો કદી ચાલે નહીં.

સુખ તનદરોસતીમાં છે, આસાએસમાં છે, સંપ અને સંતોશમાં છે, પેચાર અને નાખતમાં છે. સુખ ખઈરીમાં છે, ખ્યાંમાં છે, ભાઈ મેહનોમાં છે. પણ એ સધલું ઘરમાં હોય છે, ઘરની ખાહર એ સાંધનો મળતાં નથી. વીરવાન આડીસન કહેતા હોતો કે “સુખનો સવળાવ એકાંતપણામાં છે અને તે ઘોગાટ તથા ભપકાનો દુશ્મન છે.” એ એકાંતપણું ઘરમાંજ હોય અને તારે સુખ પણ ઘરમાંજ હોવું નોંઈજ.

જુદી જુદી જાતના ખાંસીના મરજો.

માણસ જાતના અને અગત કરીને બચાંના દરદોમાં ખાંસી, જેને આપણા લોકો કાંસો કહે છે, તે મરજ ઘણો સાધારણ રીતે ફાપાસો જિવામાં આવે છે. એ મરજ તરેહવાર જાતનો હોય છે અને તરેહવાર નામે ઓળખાય છે. કાંસો હાંફન, સસની, એ સધળાં એ દરદના નામ છે. પણ મરામર બોલીએતો એ પોતે દરદ નથી, મગર દરદની નીશાણો છે. ઈંગરેજમાં જેને “અસાંકાઈસીસ,” “નીયુમોનીયા” તથા “હુપીંગ કફ” કહે છે, એ ખરાં દરદો છે અને તેમાંથી હાંફન ઈચ્છા સસની થઈ આવે છે.

ખાંસી એ છાતીના મરજ છે. છાતીની અંદર હવા દખમાં લેવાનો જે સાંચો ખુદરત મેળવે છે, તે સાંચો ખગડવાનો મરજ તે ખાંસી છે. માણસો દર મીનીટ મીનીટ હવાનો ચોકસ જ્યો દખમાં લેવા જોઈએ. પણ જે ફેરસામાં તે હવા જાય છે તથા જે મારગો અથવા નળીઓ વાટે હવા જાય છે તેમાં કાંઈ પણ એવો અગાડ-ધાપ કે જ્યો હવાની આવજાવને અલલ પોંડાં છે અને જોઈએ તે કરતાં એ છો હવા દાખજ ધાય તે ખાંસીના મરજની ઉત્પત્તિનું કારણ છે. એાછી હવા આવવાને બીધે સવાસ લેવાનો સાંચો વધારે મેહનતમાં પડે છે, તે પુરતી હવા લેવાવા માટે

ખુદરતી તબવીન કરે છે એથી છાતી વધારે માલે છે અને તેથી હાડકા થાય છે.

એ કંઠલા ભરેલો અરજ પેહેલાં સરકમ તથા સાદી ખાંસીથી શરૂ થાય છે અને કોઈવાર એટલી હદ સુધી વધે છે કે પરાંણુવાત થાય છે. સાદી ખાંસીમાં કોઈવાર છાતી ખાલી વાસ છૂતી નીસાલે સુધી ખખરે પછે ઘણુંકરીને બળગમ ભરાય છે. એ ખાંસી કોઈ રીતે ધાસતી ભરેલી નથી. બીજે અરજ ગુચની ખાંસીના છે, જેને ઈંગરેજમાં “હુર્પીંગ કફ” કહે છે. એ ખાંસીમાં ગુચ ઘણી આવે છે અને તે અરસામાં હવા દમમાં લેતી અને કાહાડતી વખતે “હુપ” નામનો એક જાતનો અજબ અજબ નેચો સાદ નીકળે છે તેથી તેને ઉપલું નામ આપવામાં આવ્યું છે. કહે છે કે સહીએ કંઈ આ ગોવરાંની નીસાલે એ અરજ પછે અચાંને એકવાર ઘણે કે ફરીથી થતા નથી; એક જ વખતમાં પુસકળ અચાંને એ દરદ લાગુ પડે છે અને જાંહાંસુ થી હવામાં ફરક પડતો નથી તાંહાંસુથી એ ધાંસો નીકળી શકતો નથી.

“અરાંકાઈસી” તે હવા જવાની નલીએાનું દરદ છે. એ દરદ વાળું દરદી ખાંસીના જીવનથી ઘણું હેરાંસુ રહે છે. “દમ ખરાખર નહીં ચાલવાથી તે અતીથાય ધભરાય છે અને સારીપદે એકિંછે અથવા બળગમ પાડે છે તારે ન તેને વધારે કરાર વહે છે. રાતના એ દરદ ઘણું ઉભરી નીકલે છે અને સહવારના ઉતાં દમ લેવાની નલીની અંદર બળગમ એકંદા યદ રહેવાથી અકલામજી વધારે થાય છે, જે બાહાર કાહાડવા સીવાએ તેને ચેન પડતું નથી. આ અરજ સાથ વધતી એાછી તાવ પણ આવે છે તથા કોઈવાર સેહન પસીના છૂટે છે. જે અ એ “અરાંકાઈસી” હવાની નલીએાનું દરદ છે, તેમ “નીયુમોનીયા” ખુદ ફેફસાંનું દરદ છે. તેની હેરાંસુની વધારે હોય છે અને પેહેલાં કરતાં એ વધારે નેખંખ ભરેલું હોય છે.

આ દરદો જારે વધી પડે છે તારે તે સસની તથા જોરા વર હાંફાળું રૂપ પકડે છે. ફેફસાંને લગતી નલીએા એક નહીં પણ ઘણી હોય છે, પણ ખાંસીનું દરદ જે થાય છે તે સઘળી નલીએામાં પેહેલાં થતું નથી. ખગર જારે તે ઘણી નલીએાને જાણું પડે છે અથવા એવી નલીએાને થાય છે કે જે થોડી પણ જીણી હોય, તારે ફેફસાંના તેટલા ભાગમાં હવા ન ઈશકતી નથી અને તેથી ફરીને તે ભાગ વપટાઈ જાય છે અને તેથી તેટલા ભાગપરની પાંસલી અંદર દખાતી જાય છે. એ પરમાણુ તલીએાની પાંસલી એટલી દખાય કે જેથી દમ લેતાં ખારો માલમ પડે, તારે દરદ ઘણું જોરાવર અને ધાસતી ભરેલું યદ પડે છે.

ગુચનાં કાંસો થોડીક જાતની દવા વગર સાચાં ચાંપ છે. તે પોતાની અવધે ભાજે છે અને એાછાંમાં એાછાં ચાર અઘવાડીયાંથી તે વધતામાં વધતા તરજ નહીંના સુધી જારે રહેવા પછે પોતાની મેલે નરમ પડે છે. પણ જાતન નહીં લીધાથી ખાંસી વધે છે, તેમાંથી ઉપલા અરજે ધાએ છે, તથા તે ઉપરાંત ઉપલીક, એ અ તાંજ તથા પેટના અરજે યદ આવે છે. તેમજ વળી “અરાંકાઈસી” પણ શરૂઆતમાં ધાસતી અરેલો ગણાતો હોય. તેમાં તથા “નીયુમોનીયા” માં જ

જગમ પાડવાની તથા બીજ દવાએાની તથા હાકરની સલાહની નરૂર પડે છે. તેમ કીધાથી તથા જાતની એ દરદો સાચાં યદ શકે એવાં છે.

એ ઉપરથી સઘલી વાત જાતન ઉપર આવીને અરકે છે અને તે જાતન કેવી પરકારની નેધએ! જે જાતન ખાંસી થવાની આગમય, તે નહીં થાય એટલા માંતે લેવી ને ઈએ, તેમ જાતન તેને થવા પછેથી નરૂરની લીધારવામાં આ વે છે. ખાંસીનાં ઉપલા સઘલા અરજે સહેખમાં અથવા સરકમથી શરૂ થાય છે, એ ઉપરથી દીસે છે કે ખાંસીનું કારણ સરદી છે, અને સરદીથી જ અ અને તેમ સંભાલ રાખવો એ તેની સઘળી પેહેલી જાતન છે. ગરમીની રૂતમાં ઘણુંખરા પેટનાં અરજે ફેલાય છે, સરદીની રૂતમાં છાતીના અરજે ફેલાય છે. હવામાં અમજીય ફેફસાર થવાથી, પગમાં સરદી પેહોંચવાથી, ગળાં ઉપર સરદ હવા લાગવાથી, ભીણું દીલ રાખી મેળવાથી, જાદન ગરમ થવા પછે એકદમ કંડા પવનમાં જવાથી અથવા એવાન બીજ સખએાથી ખાંસીના અરજે થાય છે. માંતે એ પરકારની જાતન લેવાથી ખાંસી થવા પછે સાલ થાય છે, એટલું નહીં પણ વધારે અગતનું એ છે કે તે જાતની છાતીનાં અરજે યતાન અરકે છે.

આ જાતનને માંતે દરદીનું જાદન ધાંકેલું રાખવું, ગરમ કપડાં પેહેરાવી રાખવાં, તે છેક પગ અને ગળાં સુધી રાખવું, અને રાતનાં સુતી વખતે બીજાંકું પણ ગરમ રાખવું. ગુચથી ગુચવાય નહીં એટલા માંતે બાલકનું માંધું નરા ઉમે રાખવું નેધએ તથા ઘણી ગુચ આવે તારે સુતેલા દરદીને નરા ઉચકી તથા એક હાથે માથાને અને બીજા હાથે અરડાને રેકો દઈ, મોઝામાં આવેલી જાદને સાક કરવી. જે દરદી નરા ઉમે પુણે હોયતો તેનાં પગ ગરમ પાંજીએ ઝાડવા તથા જે બાલક હોય અને અગમ ઉપર મોખાર રહેતો હોયતો તેને છાતી સુધી ગરમ પાણીમાં મેસાડવું, પણ સરદી નહીં લાજે તે સંભાળવું.

નજવાં ગુચથી કેવું મોઝું ફળ થાય છે, ગરમી ઈઆ સરદી બામે સેહન બેદરકારપણથી કેટલું સોસવું પડે છે, તે આ ખાંસીનાં અરજે ઉપરથી માલમ પડે છે. જે માતાએ પોતાનાં અચાંએાને ઉંઘાડાં ફેરવે છે અથવા જે અ ગમે તેમ સરદી લાગવા રેય છે તેએાએ આ બાબત ઉપરથી ધરો પકડે એવી અખારી અરજ છે. અચાંએાના કપડાં વધારે એકસી રાખવાની નરૂર છે. હાથ, ગરદન અને પગ કદીપણ ઉંઘાડા રાખવા નહીં. આપણા લોકો અચાંને હાલ જે જાળવા પેહેરાવે છે તે ઘણી રીતે ખાતી ભરેલાં છે. અને તેમાં ફેફસાર કરવો ઘટે છે. અચાંએાની રેહ જાળવી અને નાજી સેન વારમાં લાગુ પડી જાય છે, અને તેની સઘળી પેહેલી તરાપ ઉંઘારી છાતી ઉંઘાડાં ગળાં સરખા નાજી ક લાગે ઉપર આવી પડે છે. એટલા માંતે તેએાનાં જાદનને ઘટતી આવજાતની નહીં રાખવાનું પરીણામ પછવારેથી ઘણું ભારી બાલક પડે છે.

આપણી માહા રાણીનું કુટુંબ.

હમણાં જરે આપણી લાએકી વાળી અને માયા લુ માહા રાણીએ પોતાનાં વચલા શાહાજાદા નાંમે ડાયુક આફ્ર એડીનબરોને આપણા દેશમાં મુસાફરી કરવા મોકલયોછે, તારે એ નવાંન શાહાજાદાનાં ખાત પીતાનાં કુટુંબ તથા તેનાં ભાઈ બેહેનો તરફ આપણ સરવેનું ધેઆંન ખેંચા

વા વગર રહેશે નહીં. તે કુટુંબનું એક નાહાનું સીતર અને ઉપર આપણીએ છઠ્ઠે, અને તે બેકે લગાર આગળા વખતનું છે, જારે કે આપણી તરફ આવેલા શાહાજાદા અને તેના ભાઈ બેહેનો એાછી ઉમરનાં હતાં, તોપણ એક પા દશાહી કુટુંબનાં સીતર દાખલ વાંચનારી બાંનુઆ તેને પે આરથી નજે એવી આશા રાખીએ છઠ્ઠે.

આપણી માહા રાણી વીકટોરીયાનાં સમલા હેવાલથી અમારાં વાંચનારાંએ અને વાકેફ ફરી ચુકયા છઠ્ઠે. એક રાણી તરીકે તે નામદાર પોતાની રમ્મિત તરફ ને હે રીઆયતી, દાહાપણ, અને દયા બતાવીછે તથા પોતાની તમાજ રમ્મિતનોજ નહીં પણ ફનીઆનાં લોકોને પેઆર, માન અને ઉંચું ખત મેળવયુછે, તે ઉપરાંત ખાનગી સંસારમાં એ કે ઘર ધણીઆંણી તરીકે, માતા તરીકે અને આરાત તરીકે તે નામવરે ને ને લાએકી બતાવીછે તે સમળી વાંચનારાંએ ને ખબર છે. આપણી માહારાણીનું સુખી અને સંપીલું કુટુંબ, તે ગેાયા બીજાં સમળાં કુટુંબીએને મારે એક નમું ના છે અને અમાને કેટલી અને શું કેળવણી આપવી, તે આમાં કોયા કીયા ગુણ ખીલવવા તથા તેમને કેમ ઉધારવાં તે આ પાદશાહી માતાના દાખલા ઉપરથી બીજા માતાઓએ સમજવું ઘટેછે.

પોતાના વડા દીકરાને ઉત્તમ કેળવણી આપવા પછે લ શકર ખાતાંની પદવી અપાવીછે, અને હાલ ને નામવરને ને શાહાજાદા અતરે આપવોછે તેને દરીઆઈ ખાતાંની નો કરી અપાવીછે, જેમાં એક ખલાસીની પદવીએથી વધતાં વધતાં તે હાલ કપરાંનની પદવીએ ચઢયોછે. આપણી બે લી સીએ જેમ પોતાના અમાંએને પોતાની આંખ આગળ થી ખસેડવાં નહીં અથવા કાંઈ પણ મુશકેલ કામમાં તેમને હાય નાખવો નહીં અથવા ફરની મંજલો તેમ્ણા પા સ કરાવવી નહીં, એવા ખોટા લાડ અને વેહેમ રાખી, તે અમાંએને, બાપલા અને મેખબર રેહવા દેયછે, તેવા કાંઈ વેહેમ ઇઆ ખોટી બીહીક સુધરેલી માતાએ ધ રાવતાં નથી, એવું આપણી માહારાણી પોતાનાં દીકરાએ ને દુરદશાન મોકલીને દેખાડી આપેછે. વડો શાહાજાદા હ છતો ૨૭ વરસનો છે, તેજલાં તે ફનીયાનાં ઘણાંક ભાગામાં ફરી આપવોછે. તે આંતર વીસ વરસનો હતો તારે તેને અ

મેરીકાખંડમાં મુસાફરીએ મોકલયો હતો અને એથી યાખંડમાં પાલેસટાઈન સુ ધીની સફર તેણે થોકુન ઉ પર પુરી કીધી હતી. હમણાં જરે શાહાજાદા આલફ રેડ બીજવાર ફનીઆની આસપાસ ફરવા નીકલયો છે, અને આસટરેલીઆ મા નાંહાં એકવાર તેને જીવ લેવાનો ઇચ્છો માલમ

પડયો હતો, તાંહાં વટીક જરે તે બીજવાર જઈ આપવોછે, તારે તેના નાંહાંના ભાઈ શાહાજાદા આરકર વીલાતનાં ઘણાંકભાગે ખાતે હમણાજ ફરી આપવોછે.

માહારાણી વીકટોરીયા સન ૧૮૩૭ નાં જીન મહીના માં તખત નશીન થવા પછે ૧૮૪૦ ની તાો ૧૦ મી ફેબ્ર વારીએ, મરનાર માહાપુત્રશ આલબરટ સાથ લગન કરયાં હ તાં. તે લગનથી એ નામવર બાંનુને હેકળ ટકેળાં ફરનંદ થયાંછે.

શાહાજાદા વીકટોરીયા આડીલેડ મેરી લુઈસા પરીન સેસ રાએલ, નનમી તાો ૨૧ મી નવેમબર ૧૮૪૦, પરણી તાો ૨૫ મી જાનેવારી ૧૮૫૮, પર્શીયા દેશનાં શાહાજાદા ફરેડરીક વીલીઅમ સાથે.

શાહાજાદા આલબરટ એડવરડ, પરીનસ આફ્ર વેલ સ, નનમયો તાો ૬ મા નવેમબર ૧૮૪૧, પરણ્યો તારી ખ ૧૦ મી મારચ ૧૮૬૩, કેનમારકેરી શાહાજાદા અલેક જાંડર સાથે.

શાહાજાદા આલીસ માંડ મેરી, નનમી તાો ૧૫ મી એપ્રેલ ૧૮૪૩, પરણી તાો ૧ લી જુલાઈ ૧૮૬૨, હેસી ડારમસટનાં શાહાજાદા લુઈસ સાથે.

શાહાજાદા આલફરેડ અરનેસ્ટ આલબરટ નનમયો, તાો ૬ ઠી આગસ્ટ ૧૮૪૪.

શાહાજાદા હેલીનાં આગસ્ટા, નનમી, તાો ૨૬ મી મે ૧૮૪૬.

શાહાજાદા લુઈસા ક્રેલોઈન આલબરટ, નનમી, તાો ૧૮ મી મારચ ૧૮૪૮.

શાહાજાદા આરકર વીલીઅમ પાર્ટીક આલબરટ, નનમયો તાો ૧ લી મે ૧૮૫૦.

શાહાજાદા લીઆપેલડ જરબ ડેકન આલબરટ, નનમયો, તાો ૭ મી અપ્રેલ ૧૮૫૩.

શાહાજાદા બીઆટરીસ મેરી વીકટોરીયા ઠીઆંડોર, નનમી તાો ૧૪ મી એપ્રેલ ૧૮૫૭.

એ રાતે નામદાર માહા રાણીને પોતાને ૬ ફરનંદછે, જેમાં ૪ પુત્ર અને ૫ પુત્રીઓછે. એમાંની બે શાહાજાદા હ અને એક વડો શાહાજાદા પરણ્યાંછે; જેમાંનાં પેહેલાં ને ૪, તથા બીજાને ૧ ફરનંદ યુગુછે અને વડા શાહાજા

દાને તાંદાંડાં ૩ કરજની નવાજીશ થઈ. શાહાજાદી હે
ધીનાં ને હાથ ૧૫ વરસની નવાંન વયે આવીછે તેણીને
લાએક શાહાજાદા સાથ પરણાવાની વાત ચાલે, પણ પોતા
ના કરજનો સઘલાં મોટી ઉમરે પુગા પછે પરણાવાના સુભ
રાખેતો આ પાદશાહી કુટુંબનાં ચાલે, મારે આ લગન આ
મે હજી કાંઈ જાણ ઉતાવળ નથી.

ઈંગ્લેન્ડની પરજા અને પારલામેન્ટ તરફથી આપણી
નામદાર મોહીરાણીને વરસ દાહડે ૩૩૮૫૦૦૦૦, વડા શા

હાજીને ૩૪૦૦૦૦૦, તેની બાંનુને ૩૧૦૦૦૦૦, વડી
શાહાજાદી તે પદ્મશીયાની વહુને ૩૮૦૦૦૦ તથા બાંકી
નાં કુટુંબીઓને ૩૩૦૦૦૦૦ જે લવાજમ મળે. આ
પાદશાહી કુટુંબને તમામ રદખેત જગરનાં પેચ્ચારથી
ચાહે અને જરેબી આપણા શાહાજાદાએ ગાડીમાં બેસી ક
રવા નીકલે, તારે રસતાએ ઉપર લોકો તરફથી હમેશ તેઓને
જે મુબારકબાદીઓ મળે, તે એટલી નિસ ભરી હાથે કે વા
રેથીએ ટોપી ઉતારી જવાય આપવાની તેઓને કરજ પડે.

ભણાવીએ કે પરણાવીએ ?

આઈજાએ—એ વાએ ! આલી, એ પું થું રોય
ન ગાલે ? થન હજી શીખી નથી કે તેને પું નવી ઇસકો
લમાં શીખવા મોકલે ?

કોલીકુઈ—(ટીમકું મહાડાવીને) ઠેલા ને પછારા !
થુંગાં થુંગાં બેસી રહે. ખબરદારને આલી કાંઈ ઇસકોલ
ને નીધાર કીધી. બસ હવે ભરપા ભારમાં બેસી રહે
તો સોભા છે. દાહડેનું બધું પધું, બાદમાં કાંઈ નેક તો
કીએક આપી હાથેતો તેને હવે અદરાવા પરણાવાનું કાંઈ કરો.

આઈજા—મરૂરે મોલતાં પરથો, તમારે ! મોહાડે સાક
રરે મરૂરે થું કેહેજો કોલીકુઈ, આલીને સમજાવતાં સમજા
વતાં ન્યાં ઘસાઈ ઘેઈ, કે ને પેલી ખયાસ હજારની પીરી
બને તાંદાંધી ટપકો મોકલેમોલ, તે નેવાડ. પછુ આલીકે !
હું ! આંજીએ આલીકે ! તમે માંડાંના માંગતાંની જુલ
કાહાડીને આંગળ સુકોની, ને એ નાથો હા કેહેતો !

કોલીકુઈ—સાખાસરે આલી ! એવી પું કેદારે હતી !
ને વડાં લોકની કેહેવતછે કે મા બાપને નમે તે પેટ ભરીને ભને.

આલી—કોલીકુઈ, તમે શીખામણ આપોછ તેતો સા
રી છે, પણ જ ભરપા સાવખશાહીને તમે એજાખતાં નથી !
બસ તેવણે પકો વાંચારન કીધો કે થનું શીખવાનું બ
ધ કરડું નહીં પણ હાલ ને નીશાજાદાં બધા, તાંદાંધી ઉ
કાડીને નવી સરકારી ઇસકોલ નીકલોલ તેમાં બેસાડવી.

કોલીકુઈ—ઈસકોલનાં કાહાડતા વાન વરેરે ! સુઈ ઇ
સકોલે તો બધું કુબાકુબ કીધું ને હજી ઇસકોલ બાકી રહી
છું કે નવી કાહાડી ?

આઈજા—રાંડ સરકારથી પેલાં કાહાડેલ માએ પેલાં
બીચારી રદખેત મોઢવારીથી મરૂલ તેનો કાંઈ ઉપાય નહી
મળે, ને પેલાં ચેરનાં કાહાડતા મરે તે મુવાઓએ કાંઈ કાંઈ
ગરીબ જુરયાને ખીસાં ખાલીને તલીયાં જાતક કરી નાખ
યા, ને બીચારા ગરીબ લોકને હુદીને હવે રાંડ સરકાર ઇસ
કોલ કાહાડી બેરી.

આલી—આઈજાએ તમે જુદી જુદી વાતોને કાંઈ
ધી, કાંઈ બેળી નાખી. ગામનાં વરસાદ નહી આવે ઈઆ
ખોરાકી કે પોસાકીની તંગી હોય, ઈઆ ખપ ઘણે હોય, ઈ
આ વેચનારાઓ ખંખા હોય, ને તેથી મોઢવારી થાયતો તે
માં સરકારનો થું વાંક ? અથવા કુખ્યા લોકો ચેરનો જુગાર
રમે તેમાં સરકાર થું કરે ? છોકરાઓને વાસતે સરકારે
ઈસકોલ કાહાડી, તેમાં સરકારનો તમે વાંક કાહાડતા નથી,
તારે છોકરીઓને વાસતે ઇસકોલ કાહાડી તેમાં વાંક સાંનો !

કોલીકુઈ—(ધણીન અચરતીથી) આ વહીરે માએ !
અસતો પુછે કે વાંક સાંનો ! આએ. આનકાલનાં છોકરાં
ઓનેતો હોકો કે ધોકો કાંઈ નહી ને માએ ! તમે મે માટી બ
ઈએરને થું છે ? કાંઈ ફકર સીતા છે ! તમારે મનસેતો માં
મારી માએ ને બધી બધા બધા.

આઈજા—કોલીકુઈ તમે કોણની સામે બેઠો ? અથ
છ. એતો જનાં સખદીઆરાં માંમાં હોખ તેનાંથી લોખંડાં
જવાય અપાય. હું છતાં માએ આખરતાં અખરતાં ને કે
રમનાં ફકરીયાં નેજ તેમ દાહડે કાહાડીને બચાંની આગ
બ થઈએ એટલે અસં.

કોલી કુધ—હા! માએ હા!

આઈજી—તેમણે પેટ તાડારાં ને આંખે ઉઠ્ઠારાં! તે વાંસતે માએ આંખે થું? ને પોંચ વાત કહેવાની છે તે કહી ને મુંગાં મુંગાં ખોલે અરી પડીએ. વર કહેને મારી બધરી બંધી ને ને બંધરી કહેને વર બંધી. એમને એકેકની ઉપર ધો લંબીને આપણે વાંદી કાઢાડે. ને છાંન પુતલીઆંને નાંચ લે છે બેકાં; તાંહીં આપણી કાંઈ શોખા કે આબરૂ નહીં.

આલી—સાંચુલ તમે મારી આંગળ નેટલું બોલાય, તેનું અરધું બી અપધ રહ્યા સાવખશાહ આંગળ બોલતાં નથી. તેવણુને સત્રજવોની.

આઈજી—(માંય) પપોડીને જાણે મારી બલા હુંઈ કોણુને એટલી ગરબ પડીહી! તું સમજવતી કંઈ નહીં!

કોલી કુધ—અરે રાખો, રાખો, આઈજીમાંએ તમેબી કોણુને કાંમ સોપાહ? કંઈએ? એટલું બધું થું? તમે વડાં કે એ? એ કોણુ? આજકાલની તોવડી! એ સાંની વરને સમજાવે! તમે સમજવનાર કાંહાં ગીયાં? એમન તમે બ માંને બેઠકાવી મેલાછો! આજે એછે, કાલ ઉડીને કાંઈ બીજું. વાત ને લાપાંહ તે. પછે છેક માંએ ચઢડી જ્યો તેા મારી પડશે.

આઈજી—કોલીકુધ તમે મારાં ધરના રાહાધાર નહી સમજો. ઘેર તે કાંઈ ઘેરની રીતવું છે. આજે ને કરે તે બ ધરી, ને માએ સાચુતો ખાસડાંના તલીયાંની હેકે. કાંઈ ન હી, બોલતી એવાડે અપધ યદન છવતાં રહે ને મુખી થાય એટલે બસ.

આલી—બધી સાચુલ તમે હુસે થયાં! હું થું કાંઈ એટું કે નરસ બોલી? તમે ધનને વાસતે કાંઈ સારી શીખા મણુ રેખાછ, તે અમે માંનીએછ કેની!

કોલીકુધ—લેએ! આઈજીમાંએતો આલીનેન વરને સમજવા મોકલતાં!

આઈજી—હોરી આવ, હોરી આવ, આએ તે થું કાં ધ ખોટી શીખામણુ દીધી! નરા ગાંમમાં જાંને ને, લોકો ની આટલી આટલીએ અપધ રહી બપે છોકરાંની માએ એા થાયહ ને એમ એમ જાંણુ ધરવું કાંમ કરે તે આપણે નેપાન કરીએ.

આલી—તેમ ધનનેબી આપણે કાંમ શીખવથું. પણ પેહલાં બંનેઆંન શીખવાનો વખત છે તે કેમ મુકાએ!

કોલીકુધ—(ખીચ પાડીને) કેમ મુકાએ? ધન વરને ખુરસીએ બેસાડીને આડીસમાં લખવા નવાની છે તેથી (પા છી ખીચ પાડેછ) કેમ મુકાએ?

આલી—કોલીકુધ, તમે ખીચ પાડોશો તેથી હું ખીચ વાંવાની નંધી, મનેતો માર ગતત પડે. પણ તમે વી માર કરો કે શીખવાનું ધંધોને વાસતે છે? શીખવાનું આપણું મુખને વાંસતેછે, ધર ચલાવાને વાસતે શીખવું ને ધમ્મ, બધાં પ્રાણવાને વાસતે શીખવું નેધમ્મ, વર સાથ વ સંવાને વાસતે શીખવું નેધમ્મ. મરને બાહારના કામને વાસતે ને અધરીને ધરના કામને વાસતે કેળવણી એકસરખી ને મરડેની છે.

કોલીકુધ—માંએ બાપ શીખીને ઠરી પડયાં તે હવે દી કરીહ શીખવાની વાતો કરેછ. માએ બાપે કાંઈ ઘેર ચલા

વયાંતાં? માએ બાપે કાંઈ અચાં ઉધારયાંતાં! બીચારી આ લીતા અમથા પવણે કરીને પોતાની મેલેન ઉધરી. અંચરેએ એા મેલી! મરે ચલાવે તે ઘેરનો નોહીને ગામ ચલાવે તે ગામનો નોહી. આંચરેએ માલતું ને આપણે છે. હું તો કાંઈ શીખેલી મહી હતી, ને મારાં ચણી દીકરીને અંચરે લાવેલી, હું વાડીગાડીએ ફરૂંછ. એ કાંઈ શીખવાપર છેન નહી. એ તે માએ, મારી દીકરી મુખ ને કુખ સંજાએગની વાતછ.

આલી—તેમન શીખવાનું એબી માએગની વાત સ મને. તમારી વાત બધી ખરીછે. પણ મારા પેચારાં કે ન ધ, હવે વખત બદલાતો આવેછે તેના વીચાર કરશે કે ન હી? આગલા વખતમાં શીખવાનું હતું નહી ને કોઈને લાગવું બી નહી. હામણાં છોકરાએ કેળવળે ધણું હો શીખાર થવા લાગા, તારે છોકરીએ ને નહી કેળવાય તો કે મ માથે!

આઈજી—સહ ચાલે, સહ ચાલે.

આલી—તે આગલા વખતમાં, આજે તે નહી ચાલે. શીખવા છોકરાએ પોતાને લાએકની શીખેલી બધરીએ માં એ, પણ ધોળીનાં ફતર નેવી બધરીની તોક ગણે વલગેલી હાપતો બેમાંતું એકબી મુખી નહી થાય.

આઈજી—અરે પણ બધી વાત રહી. હું એમ પુણું કે ધન થું શીખેલી નથી! કાંહાંછે, આટલાં વરસેવર તે ગ મે એટલું શીખવથું તો કોઈએ આડો હરફમી કાઢાડ્યો તો! છોકરી હુશીયારતો ખરી ને કોલીકુધ! એવી હુશીયાર, એવી હુશીયાર કે ધોળીને વાગો લખે, ને કલધગરનાં વાંસણુ લખે, ને પરપર વાંમી જપતો જાણે આપણે નેપા ન કરીએ, ને બતાસાવાળો નસરાવાળો ગણે તેની અપગાઉતો પોતેન બધા મેહિનાંપર હુસાય કરે.

કોલાઈ—છવતી રહે, છવતી રહે!

આલી—હવે કેવું સારું લાગેછ! ધન એટલું થોડું શીખી ને તમે આટલાં ખુશીયાએછ, તો જાહેર વધારે શી ખરે! તારેતો તમારી ખુશાલીનો પાર નહી રહેછે એક વખ ત એવેબી હુતો, કે જાહેર ધનને એટલુંબી શીખાડવાને ત મે ખુશી નહી હતો, હવે તેને વધારે શીખાડવાની તમારી ખરહ નથી, તેમો આસતે આસતે થશે.

આઈજી—નહી. ખંચરદારને, માંડ લોહી પીએ બસ, આટલું સીખી, હવે બસ. થોડું શીખે તેબી એકન ને ઘણું શીખે તેબી એકન.

કોલીકુધ—એા વાએ! આ શા ઢોંગ! આએ કોતક તે કોણુને કહેવા જાં! આઈજી માએ તમેબી મંરી ગીયાં છ. સોલે આવે સાંન, વીસે આવે ગેઆંન, પણ ધડપણ તે મયાં સમાન, તેમ તમે ધરડાં થતાં જાએછ, તેમ તમારી અથલ જતી જાયહ. થોડુંક શીખવાનું કેવું! જાણેરે મારી બલા શીખવામાં ને ભણવામાં ને. નીચાળ ને, ધસકોલ ને આગ લગાડી મુકો! ગાંમની કાંઈ બપર છે ને કોણુ કે છુને વાસતે ને થું થું બેલાપાછ તે કાંઈ જાંણુ કે નહી! ભરયા ભારમાં રહેથું તો સોભાળ. આજેતો દાદર. હારમ ને નેની શરમ આપરૂ રાખે તેની રહેને માએ.

આઈજી—અરે મોવેનાં માએ, હામણાં તો નહી દી હું નેવું પડેછ ને નહી સાંભળેવું સંભળીએછ. ફેલેની.

ની વાતો કાંઈ કાંઈ રહી છે, તે તેમાં વળી પેલી કોરટ નીકલી હતી, માંદી સુઆની કોરટ, કે શું. મરે તમારી જાણપર નહીં આવવું, ને તે કોરટ થવા પછીતા ઘણા બગાડો થયે છે.

આલી—એ વાત મેરેર્યાની કરીને તમે બંધ પાડે તો સારું. કોઈનાં કુટુંબની ખાતગી વાતો સાથ આવું શું કાંઈ છે? જગતે મોહાડે કાંઈ રાંધે છે? લોકો, આંહી, બોલે, પણ તે બધું આવું માનવું નહીં જોઈએ ને તેની વાતન નહીં કરવી જોઈએ.

કોલીકુષ—હૈ! હવે વાતન નહીં કરીએ! છોકરી એને વધારે શીખવે ને વધારે બગાડે થાય તારે (ખીચ પાડીને) વાતન નહીં કરીએ!

આલી—હીઆન તમારી ભુલ છે. તમે એમ સમજો છો કે હમણાં જે વાતો ચાલે છે તે છોકરીઓને શીખવવાનું પરીનામ છે, પણ તેમ નથી, એવો બધું છોકરીઓને નહીં શીખવવાનું પરીનામ છે. જે વાતો ચાલે છે તે શીખવીઓને વાસતે નથી, પણ નહીં શીખવીઓને વાસતે છે. જે એમરત જાત બચાવર ને પુરવું શીખવી હોયતો બગાડ થાય નહીં, પણ અધુરી કેળવણી અથવા નહીં શીખવી હાલતમાં તેમ બની શકે.

આઈ—એવો પારીયાં ગોઠવવાની વાત. કોલીકુષ કાંઈએ મોલતાં નહીં. આપસ વખતમાંથી શીખવાનું નહીં હોવું ને તારે તો કોઈ એવી વાત નહીં જાણવું.

આલી—એ વળી બીજી ભુલ છે. કોઈ નહીં જાણવું એ વાત ખરી છે, પણ તેથી એમ નહીં કરવું કે તે હોવું નહીં. આગળ જો હવું તે છુપું હવું, હમણાં તે જ હેરમાં આવે છે અને સઘળું જાહેરમાં આવે છે, તેથી વધારે સારું થાય છે.

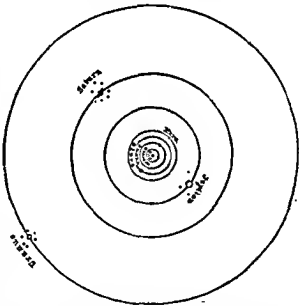
કોલીકુષ—બસ બા બસ. આલી. હવેતો જોનાની કહરી થઈ. તારી બરાબરતો આશીર્વાદ નહીં ઉતરાય “કોલીની જાત કુટે ને ગણે ગણે પણ ભુલે” તેમ અમે માંડી જીવીને ખરીએ તોથી વું શીખવી પડી. પણ જો હવે પ નને મુંગી મુંગી પરણાવ ને કાંઈ ભલાઈ નસીખમાં હોયતો જો. પોતાની નહીંતા માંમ લોક ઘડે તેનીતા દરકાર કરીએ.

આલી—કોલીકુષ અને આઈજાએ, તમેતો મારા કરતાં વાંડાંને ને તમને હું તમારી સાથાંને વાસતે ને તમારાં મોલાપણાંને વાસતે હું આવું છું. વાસતે હવે હું છેલ્લે એક જોલાસો કરવા જાઉં છું, કહે કે તમારી મીશાએ તારે જીવી-જાણું હોય છે, ને હજીતો અને ઘણું કાંમ પડે છે. કોલીકુષ—એવોરે આમે. કાંમનું કાલેથી નીકલી અમાણું ને. પુરવાસતા થું કરેતો પારેલાં જાણને વાંડાં છડે, તેવાં એનાં કાંમ.

આલી—મને કાંમ ઘણું છે. અને તમે માંનતા નથી તારે કહેવાની કરન પડે છે કે આને સાવખ શાએ એક નવી જાતનું પુડીંગ ખાવા માંગ્યું છે, તે સંપવાનાં કાંમની અંગરેજ મોપડીઓએ, તેમાંથી જે કાંઈ કોણીને હજીતો રાધાવું, તમારવું વળી છોકરીઓ પની છુટીના વખત થયો, તે આંબે એટલે કરવા મોકલવા નો કમડાં કાઢવાનાં છે, વળી આપણાં નાંહાંને, પ્રીતન

શાહા પોતાનાં કુતરા “મેસ” વગર કરવા જતો નથી, તેને આંબે આંકરે નહીં વાડો નથી, તેથી પીલુસ નાંહક દલગીર થયે, વાસતે તેને ખુસ રાખવા એ કામ કરવાનાં છે; તારબા દ વળી છોકરીઓ ઇસકુલમાં શીખે છે તે તથા બીજાં “બેશન” લેવાનાં છે; વળી સાવખશાહા આવતાંનેવાર આંબનું “દા ઇમસ” માંગશે ને થાકેલાં હોયતો મારી પાસે વંચાવશે, તે મેં વાંચીને કોણ જાણે કાંઈ મુકીયું, તાંહાંથી મોથી કાહાડવાનાં છે; વળી રાંતનાં સાવખશા “પીઆંનો” વગડવા કહેશે, પણ એ વાળું જરા બગડેલું છે, ને સમારનારને મોલાવે છે તે હજી આવવો નથી, તેની મને ધાસતી છે. એ રીતે મને કામ છે, વાસતે હું જાઉં, અને એકલીન અમરન કડું છે આપણી ધનને જે નવી ઇસકુલમાં મેળીએ છે, તે માં બીજી છોકરીઓને તમે મોકલાવો. એ ઇસકુલમાં છોકરીઓને સાંમળો મોટો પ્રગાર આપીને શીખવે છે, તે એટલા વાસતે કે જ્યાં મુદત કરશે તેઓને પગાર વધારીને શીખ સઘનાં કાંમ ઉપર રાખશે, તેથી આપણી છોકરીઓની નીશા જોમાં મરદ શીખસકોને બદલે શીખસકો મળી આવશે.

પરથવીની બેહુનો.

વાંચનારી ખાંતમે ઉપર મથાણું વાંચીને અત્યંતે બી થી પુછ્યો કે વળી દુનીઆનાં ભાઈ ને બેહુને તે કેવાં હશે? પણ આ નામ અમે અલકાર રૂપે મેળવ્યું છે અને ઘણી ચીજ તેનાં મરા અરે મરા નહીંતા “અલકાર અરે મરા રીસે” હુવા પડે એક બીજી દુનીયામાં આવણું સરવેને જાણું એવો સંધારણ વીચાર છે અને તે બીજી દુનીયાંથી જાણું એક જો અંખ માંનવામાં આવે છે. પણ આપણ તે સુવરગની દુનીયાં વીશે “વીચાર કરવા મેશ નથી. આં મુધરેલી સુદીની નવી શોશ પરજાણે જે નવી મોટી દુની આંમો અનવાલામાં આવી છે, જે દુનીયાંઓને આપણ ન જો જોઈએ છઈએ, તે દુનીઆંઓ અથવા બરાબર મોલી એવો આપણી દુનીયાંની બેહુનોની આપણ દુનીઆંની રે

હેવાસી થઈને ઓળખ અને પીછાંણ નહી કરીએતો' ઘણું
અનવરુતું કહેવાય.

એ ફનીઆની બેહેનોનું એક ચીતર ઉપર આપણું
છે. પેહેલી નબર તે ગોલ ચકરાં અને કુંદલાં સરીખું
લાગેછે, પણ એ ચકરાંઓમાં આપણી ફનીઆં ચીતારીછે
અને બીજા તેનાં સરખા ગોળાઓ પોતપોતાનાં, ચકરાવા
માં ફરેછે. એ એકેક ગોળા એકેક ફનીયાંએ અને તે બધી
ફનીઆંઓ કેમ ગણાય-તેની ખાતરી કરવા-સાડે પરચમ
આપણી ફનીયાં ઉપર વીચાર કરવો થયેછે. આપણી પર
થવી પોહોલી અને સપાટ નથી પણ ગોળ છે એવો સંદેહ
ઈ જાણેછે. તેમજ વળી ગરમી અને અંજવાણું જે વર્નાં
ફનીઆં નાસ યામે તે પુરું પાડનાર રોશન સુરિય આપણ
ને દેખાણે તેમ આપણી ફનીઆંની આસપાસ ફરેછે એ
વો આગલા લોકોના બેઆલે બોડો. પરજીવે અને ખરેખ
રીતો ફનીઆં સુરનની આસપાસ ફરેછે એ મોટી અને અ
ગતની સોપથી પણ વાંચનારી બાંનુઓ વાંકે હશે.

એ બે વાત બે આપણું શેઆનમાં ઉતરીતો પછે ઉપ
લાં મંડળમાંની બીજા ગોળાઓની વાત પણ શેઆનમાં સે
હેલાઈથી ઉતરે. આકાશમાં જલકતા હીરોઓના જેવો
રોશમે બે થાગ કરપાછે. એકે ગરેહ અને બીજા સેતારા.
ગરેહઓ યામ રોશનીથી યરકારીછે, તથા દુખીઓની જેવો મં
દરની ત્રીશણે નાહાંનાંમોઠા થાયછે તથા તે ઉપર ધાળાં દે
ખાયછે. સેતારાઓ આખા રોશણ, સોપણ તે રોશણી રં
ગબેરગી દેખાયછે. મંગલ, શુક્ર, બરેસપતી, સુક્ર, સતી
શ્યમર, એવાં ગરેહઓનાં નાંમે વાંચનારી બાંનુઓ જાણેછે.
એ ગરેહઓમાં આપણી પરજીવી પણ એક ગરેહ છે એ
કે મોટી અગતની રોષ-યદીછે. અને બરે એ આપણે ગરે
હ એક મોટી ફનીયાં છે, તારેબીજા ગરેહઓ પણ ફનીયાં હ
શે એવો બેઆલ તરતજ પેદા થાયછે. આ ગરેહઓમાં એ
કલી આપણી પરજીવીને જોદાતાલાએ મોટી કરી હોય અ
ને વસાવી હોય એવો કાંઈ બને નહી.

પણ વાંચનારી બાંનુઓ કહેશે કે બીજા ગરેહઓ તો
તારા નેટલા છાણ છે, તારે તે ફનીયાં કેમ હોય ? પણ એ
મ નથી. એ ગરેહઓ આપણીથી કસોડો માઈલ દુર છે.
“વીનસ” અથવા “શુક્ર”, તો થુંદર ગરેહ પરતીની સંદે
શી નબદી છે, સોપણ તે આપણીથી ૪૫૦૦૦૦૦૦ માઈલને
તફાવતે છે; તથા “યુરેનસ” નામનો ગરેહ સંદેશી દુરનો ગ
ણતો નથી. સોપણ આપણી પરજીવીથી ૧૭૨૦૦૦૦૦૦૦
(પાંચાંબે અબજ) માઈલ દુર છે. એવા અબજોજ નેવા ત
કાવતને લીધે એ ગરેહઓ છાણું તારા નેવાં. દેખાય તેની
નવાઈ નથી, પણ લીલીઆની રોષે બતાવી આપણું છે કે તે
ખરેખરા ઝીણું નથી. “મરકીયુરી” અથવા યુથને ગરેહ
સહજી નાહાનો ગણાયછે, સોપણ તેનાં ગોળાવાળું
૩૦૦૦ માઈલનીએ, અને આપણી ફનીયાનાં-ખાતર ૧૨ માં
નાગ નેટણું તેનું કદ છે. બીજા હોય ઉપર બરેસપતીના
ગરેહ એટલો મોટો છે કે તેની પોહોલાઈ ૮૮૬૪૦ માઈલ
નો અથવા ફનીઆંની પોહોલાઈ કરતાં સુમારે ૧૨ થણી
વધારે છે. એ ચીતરે ગરેહઓનાં મોટાં કદનો વીચાર કરીએ
છ્યે, તારે વળી બીજે વીચાર આવેછે કે એટલા મોટા ગ

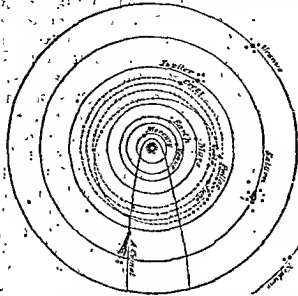
રેહઓને જોદાએ કાંઈ નકામું બનાવવા નહી હોય, પણ
આપણા ગરેહની ત્રીશણે તાંહાં પણ ફનીયાં હશે.

વળી વાસ કરતાં આલમ પડયું છે કે આપણી ફની
યાંની ત્રીશણે એ ગરેહઓ પણ પોતાની ધરીની ઉપર ફરે
છે, અને તેથી ફનીઆંનો જે અરથ ભાગ સુરનની તરફ
આવે તાંહાં દીસ અને જે અરથ ગોળા બીજા બોરડાએ લાય
તાંહાં રાત બનેછે, તેમ ત્રીશણે આ બીજા ગરેહઓમાં પણ
રાત અને દીસ થાયછે. વળી એ ગરેહઓ પણ આપણી
નીઆંની ત્રીશણે સુરનની આસપાસ અજબજબ જેવી ઝં
પથી ફરેછે. આપણી મોટી ફનીયાં દર કલાકે ૬૮૦૦૦ મા
લની ઝડપથી ૩૬૫ દાહાડામાં સુરનની આસપાસ ફરી
છે અને તેને આપણ એક વરસ કહીએ છઈએ. પા
બરેસપતીનો ગરેહ ફનીયાં કરતાં ૧૪૦૦ થણો મોટો છે, તે
પણ દરરોજનાં ૭૦૦૦૦૦ (૭ લાખ) માઈલ દોડેછે, ઈઅ
ને દર કલાકે ૩૦૦૦૦, દર મીનરે ૫૦૦, દર સેકેંડે ૮૫
માઈલની ઝડપથી એ ગોળા ફરેછે અને ૪૩૩૩ દાહાડે
રી રહેછે. સુરનની આસપાસની એ યુસાફરીથી હીઅ
ની ત્રીશણે, તે ગોળાઓમાં પણ સુરનની નબદીકી ઈઅ
તફાવત ઇઅજ રૂપ અને મોસમો થાયછે. તારાજાક વર્ણ
એવી શોધ કરે કે જેમ આપણી ફનીયાંની આસપાસ
હવા છે, તેમજ બીજા ગરેહઓની આસપાસ છે, એટલું જ
હી પણ જેમ પરજીવીનાં ઉતર અને દખણ દરેક તરફ અ
રક અંશયજી રહેછે, તેમ ત્રીશણે મોટા ગરેહઓનાં દરેક
તરફ પણ કાંઈ જલકાર બરેલી વસતુ રૂપની દેખાયછે.

વળી બીજે મોટા યુગબજો એ છે કે જેમ આપણી
ફનીયાંની આસપાસ રોશણીને દીને જોદાતાલાએ મંદર
બખાયોછે, તેમજ બીજા ગરેહઓની આસપાસ મંદર બે
બાયોછે અને વળી તફાવત તથા કદ પરમાણે તેમાંથી પરમા
ન રાખયું છે. સુરનની નબદીકતાં બે ગરેહઓ સાથ મંદ
ર તુલક નથી, પણ ફનીયાં નંરા દુર આવીછે તેને એક
મંદર આપયોછે. બરેસપતીનાં વધારે દુરનાં ગરેહ સાથ ૪
મંદરો ફરતા કીધાં, સનીશમરનો ગરેહ વધારે દુર અને
મોટો હોવાથી તેની આસપાસ ૭ મંદર અને વ
ળી ૬૦૦૦૦૦ માઈલ લાંબુ રોશનીનું એક વળું ફરેછે. એ
ઉપરથી સીધ થાયછે કે જોદાતાલાએ આપણી ફનીયાં
કરતાં મોટાં ગોળા બનાવયાં છે અને તેમાં હવા, રોશ
ણી ઇતીઆદીની આટલી સમગ્રો કીધીછે તારે તે નકાંમાંતો
હોય નહી. તે સરવ શકતીમાંની કીટાર આ ફનીયામાં
એક તરખીની નકાણું છે. બનાવેયું નથી, તારે આવાં મો
ટા ગોળા અમસા નાંખી મેળવો સાડે બનાવવા નહીજ
હોય. ખચીત એ ગોળાઓ આપણી ફનીઆંની બીજા
બેહેનો હશે.

એ ગરેહઓનો તમામ હેવાલ અજબજબ જેવો અને
જાણવા જોગ છે. પણ હાલ તરત સુરનની આસપાસનાં મં
ડળમાં તેમજ કેવાં અનુકરને ફરેછે, તેમ ખાતર જાણવી
એ બાબત બંધ કરવી થયેછે. એ સુરિય મંડળનું એક
બીજું ચીતર નીચે આપણું છે. તેની વેચાયેલાં રોશન
આકાશ પરકાસે, પેહેલું કુંદાણું મંદરકીયુરી (યુધ) નો

ગરેહનો બોલ મારગ બતાવે છે, તેની પછે “વોનસ” (શુકર) નો ગરેહ ફેરે છે, તારપછે આપણી ધરતી આવે છે, પછે “મા

રસ” (મંગળ) નું ફેરવું છોડવા બાદ ઘણાક નાહાનાં ના હાનાં ૧૦૦ થી વધારે ગરેહઓની શોધ થઈ છે. તેમની પાછળ મોટો અને નાંખીઆ “યુપીટર” (બરેસપતી) નો ગરેહ પોતાનાં ચાર મંદરો સાથે મોટા ભપકાથી ફેરે છે, એ પછે “સાટરન” (સતીશચર) રોશનીની વીંટીમાં વીંટલાઈને ત્યાં સાત મંદરોને લઈને ફેરે છે, છેલ્લે “યુરાનસ” અથવા “હરશચલ” નામના ગરેહનો મારગ છે, જેની સાથે ૭ મંદરો છે, અને છેક છેલ્લે “નેપ્ચ્યુન” નામનાં નવા ગરેહની શોધ થઈ છે. એ આપણાં આખાં સુરિય મંડળે પોતાનાં બોલ ચેરાવામાં ફેરેલી નગાની આખી પોટોલાઈ અથવા વી આસ ૫૭૦૬૦૦૦૦૦ (નબદીક પાસા અબજ) માં ફેરવેલી છે, એ પોટોલી નગાને ખનમાં કાંઈપણ ખેચાલ ઉતારવા સુચ કેલ છે, પણ વળી એતા માતર દસ બાર ગરેહ થયા છે. બીજા લખે સીતારાઓ અને કરોડો ગરેહઓ આસમાનમાં પડેલા છે, તે લખે સુરએ અને કરોડો ફનીયાં છે અને તેઓએ ફેરેલી નગા રોકી હશે તેનો ખેચાલ કરીએતા તે કીરતારની અપરમપાર શક્તી ઉપર હું કારથી ભરેલા ખાકસ થેલા થઈને ખાકમાં ઉંધો પડવા વનાં રહેશે નહીં.

ઈરાનના મોટા પાદશાહઓની નશીએતો.

પ્રરેહુન, કેયુશરો, સાઈરસ.

ઈરાનનાં અસલી અને જાહાજવાલી ભરેલાં રાખમાં જે માસીઆ અને મોટા પારસી પાદશાહઓ થઈ ગયા છે, તેઓમાં કેટલાક પોતાનાં પાછલા જમાનાનાં પાદશાહઓ તથા લોકોની ચાણકને મંદિરે ઘણી કીમતી નશીએતો રેખી ગયા છે. પાદશાહ જમશ્દ અને પ્રરેહુનનાં વંશમાંથી એવી ત્રોતેખર નશીએતોની નોંધ થઈ

એવી છે અને તે ઊપર વીચાર કરતાં તે પાદશાહઓની દાનાઈ અને નેકી વીશે આપણને ઘણા મોટા વીચારો પેદા થાય છે.

પ્રરેહુન પાદશાહ જે પોતાનાં તુર અને સલ્મ નામનાં નીમખહરાં ખેડાઓથી મંસેલાં દુખે કરીને ઘણા કંડલીને આ લઈનેથી શરેગ થયા હતા, તેણે મરતી વખતે પોતાનાં તરોજ દીકરા એરસનાં ખેડ મીનોએહરને શ્રીખામણ દોધી હતી કે, “તારી તવારીખનાં દરએક ત્યાનાં દાખલ મું તારી લંદગીનાં દરએક દાણાં અને ગણએ અને તેથી સંબાલ રાખને કે તે જી પર જેથી ચીજ લંબાય તે એવી નહીં હોય કે જે જે છેની જાણાદને તે ઊપર શરમાવું પડે.”

સાઈરસ પાદશાહ જેણે ઈરાનમાં એકીમીનીસ ની નાંખીચી જાણાદનાં રાજનો પાયો નાંખ્યો અને એને આજસુધી આપણાં લોકો ભુલથી કેયુશરો કેહેતા હતા, તે પાદશાહ પોતાની આગળ થઈ ગયલા કેયુશરોનાં સરખોજ નેક અને દાહાપણવાળો હતા. એ મોટો પાદશાહ પોતાના તખત ઊપરથી વારેઘડીએ કેહેતા હતા કે “પાદશાહ પોતાની રઈએતનાં સુખ દુખમાં સાહે થયું તથા તેને હરકોઈ વાતે ખુશી અને સુખી રાખવી.” એ પાદશાહના ખેલ દાહાપણનો એક દાખલો યુનાની જાનો અમરગ તવારોખ કરતા “હીરોડોટસ” નીચે મુજબ આવી ગણે છે.

બીરે સાઈરસ પાદશાહએ મીડીયાનાં રાજને લૂતી લીધું, તારે એની ઈરાની રઈએતનાં લોકો અરજ કરવા તેની સાંમે આવી પોકાર મારતાં કેહેવા લાગ્યાં કે “અમારી જગા ઘણી ઊંચક અને પાણી છે, તેથી અમારી આખાંદની અને સુખમાં ખલલ થાય છે, માંદે એ જગા છેડીને મીડીયાની પછેસમાં અમોને તથા તમોને ખેલુને માંન મળે એવી કોઈ જગામાં વસવાની રજા આપો.” આ અરજનો સાઈરસે એવો જવાબ આપ્યો કે જેથી ઊપલી રઈએત તદન સુખ થઈ ગઈ અને પોતાની માગણી સંજોએ દાહાડી નાંખી. એ પાદશાહ બોલશે કે,

“અગર તમે તમારાં વતન ઊપર નારાજ થઈ તેને છેડી જવા ચાહતા હોવો તમે સુખથી તે મંકરવું. પણ તમારાં એ અંશ તોશીપણથી એક અધમણ થઈ તેનો તમે પેહેલાં વીચાર કરો. પોતામાં વતનમાં રજા તમારે છે, અને તમે ખીલ પરજો

ઊપર રાજ કરેછે, પણ વતન છોડી જવા પછે ઊંઘ બીજી પરજા તમારો ઊપર રાજ ચલાવશે. જે લોકો પાણીડી જગામાં વસેછે, તેઓ લકષ્મીક હોયછે, પણ ૧૫ વંતે જગાની મોજ મળાણમાં પડવાથી તેઓ નખલાં અને સુસત થાયછે.”

મોશીહર ફરડીનાં લેસેપસ.

એશીયા અને યુરોપખંડની વચે ૮૦ માઇલની એ હાલાઈની જે રેતાલ નીચી આવજવ કરતાં ખારકસોને પ્યેટકાવેછે અથવા બરાબર બોલીએતા અટકાવતી હતી, તે જ જીનને કાપીને તાંદાં જે સલગ દરીએ કાચમાં આવવોછે તેને લગતી થોડીક હકીકતો તથા તે નેહરને ઉંઘાડવાની કીરીયાનો હવાલ અમારા આગલા અંગ્રામાં વાંચનારાઓ સાંમે મેળાયછે. ૧૯ મી સદીની આ ચત્રતકારીક ક્તેહને પાર ઉતારવાનું માંન મોશીહર ફરડીનાં લેસેપસ નાંખનાં એક નાંખંકીત કરેંએ મેળવયુંછે. તેની એક તસવીર પાસેનાં સફા ઉપર અમે આપીછે અને તેની જાંઘીનો જાંણવાનગ હવાલ ઈંગરેજ ઉપરથી નીચે ઉતારીએ છઈએ.

મોશીહર ફરડીનાં લેસેપસ સન ૧૮૦૬ માં ફ્રાંસનાં વરસેલસ ખાતે જનમ્યા હતા. તે ગરેટ બરીનનાં સકાલ્દેશ શનો એક અસલ તોખમની એલાદ ગણાયછે અને એ વાત ઈંગરેજે લગાર મગરૂરીથી જણાવેછે. તેને અમપણથી ઉમદા કેળવણી મળી હતી, જેમાં ઈલ્લનેરનો હોનર તેણે ઘણાં અમેઆસથી હાંસલ કીધાબાદ, તે ફ્રેંચ સરકારની રાજકુમારી માકરીમાં દાખલ થયો હતો. મીસર દેશમાં પોતે બંધાવેલી ઉપલી નેહરથી તે પરમેઆત થયોછે, પણ તેની આગમ્ય ફ્રાંસની તરફથી જુલું જુલું દેશોનાં એવથી ખાતામાં તે ઘણેક વરસો મુકી રહ્યો હતો. ૧૮૪૨ માં તે બારસિલોનીનાં કાંતસલ થયો, જ્યાં લડાઈને વખ તે ફ્રેંચ મનવારો ઉપર તે ચેહરનાં ફ્રેંચ તથા સખાંનીઅરડ રહેવાશીઓનાં જાંન માલને તેણે ઘણે આસરો આપ્યા હતા. તારખે તેને મીસર ખાતેની ફ્રેંચ કાંતસલ જે નરલ તરીકે મોકલવામાં આવ્યો, જ્યાંથી તેનાં મજબાં આજુનેહર બનાવવાનો ખેઆલ પેલસ થયો.

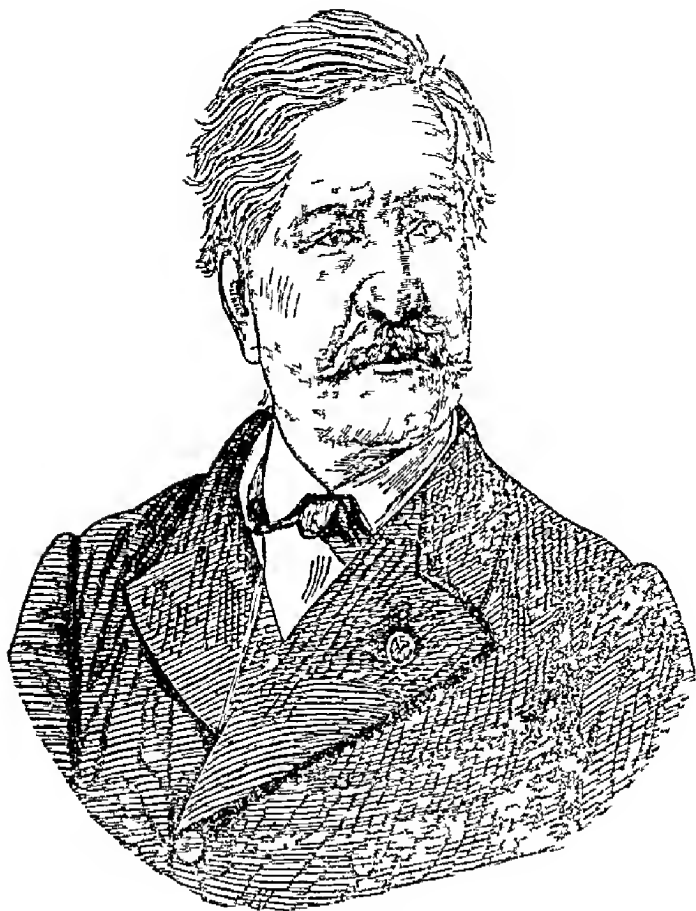
મીસર દેશમાં લેસેપસને તેનાં બાપનાં વખતથી ઘણે વગ હતો. આ વખતે હાલના પાસાનો બાપ મહમદઅલી મીસરની ગાદી ઉપર હતો, તે દરબારમાં લેસેપસની પાસે આવ્યો અને ઘણાં મેસથી કહયું કે “આજુ હું મોટો ખાણુ સ થયો છઈ, પણ મને તે આગલો વખત યાદ છે કે જરે મોશીહર ડી લેસેપસનાં બાપને તાંદાં બનાવે તથા જનવાને મને લણી ખુશાલી ઉપજતી હતી.” જરે મીસરની ગાદી ઉપર ટરકી ને તામે રેહું એવા એક દુરકીને મેસાડવાની ફ્રેંચ સરકારે સુચનાં કરી હતી તારે લેસેપસનાં બાપે મહમદઅલીનું નાંખ આપયું હતું અને તે વખતથી એ પાસા લેસેપસનાં ખાંતન ને રાસત થયો હતો. ફરડીનાં લેસેપસને જરે મહમદઅલીએ ભર દરબારમાં ઉપજું માં આપયું તારે હાલનો

સમ્યેદ પાસાં ઘણે તાંદાંનો હતો. પણ તે એટલોતો જો હતો કે મહમદઅલી તેને ઘણાં કસત આવપતો હતો અને દરરોજ તે કસરતની યાક ઉતારવા સાડું તેને ફરડીનાં લેસેપસનાં ધરમાં જઈ આસાએસ લેવાનો તેનાં બાપ મહમદઅલીએ હુકમ કરેલાં હતા. તેથી ૭ વરસની વચે થી તે ૧૪ વરસનો થયો તાંદાંસુધી સમ્યેદ પાસા હંમેસ લેસેપસનાં ધરમાં આવતો જતો હતો. તારખા અઆસ પાશાનાં દોરમાં સમ્યેદ પાસા નાહારોને ફ્રાંસ ગયો, તાંદાં પણ તેણે લેસેપસનાં ધરમાં આસરો લીધો હતો.

સને ૧૮૪૯ માં રોમ ચેહરનાં લેકોએ પોપનાં રાજની સાંમે બલવા કીધો હતો. પોપ તે વડા ધરમજુરનું નામ છે, પણ એ ધરમજુરનો રાજની ગાદી ઉપર જમથીથી ચઢી બેસાછે. તાંદાંનાં સમજુ લોકો પાદરીઓની પાદશાહીની સાંમે થાયછે અને તેથી ઈટાલીઅનો તથા પોપ વચે હંમેસનો નજદો ચાલુ છે. ઉપલાં વરસમાં પોપની મદદે ફ્રાંસેસ લશકર મોકલ્યું હતું, અને તેની સામે જવાનો લેસેપસને હુકમ થયો. પણ લેસેપસ પોપની સાતની સાંમે હતો, તેથી તે એવા કસર ઉપર ગયો કે રોમનાં બલવાઓ રો ઉપર ફ્રેંચોએ હામલો કરવો નહી. તાંદાં જવા પછે ફ્રેંચ સરકારે ઉપલો કસર તોડીને રોમ ઉપર ધસારો કરવા ને હુકમ મોકલ્યો, પણ લેસેપસે લશકરને એ હુકમ આપવાને નોં પાડયું અને ફ્રેંચ સરકારને સાફ લખી જણાવ્યું કે “મે તમારે એમન કરવું હોયતો મારી જગાએ તે હુકમ આપવાને કોઈ બીજા એવથીને મોકલો.” તે બીજા એવથીને મોકલતાં એક મહીનો લાંબો અને તેટલો વખત સુધી આ હીમતવાં ફ્રેંચે રૂમીએ સાથ લડાઈ ચલાવાની સરકારની ધારણાને અટકાવી રાખી.

ફ્રાંસનાં પોપે પાછો ફરતાં સરકારે તેને ઘણું અપમાન આપયું અને નાંકરખાંનીનાં વાંકને માટે તેને ઈનસાફની અદાલતમાં ઉમેા કરવા માંગ્યો. આ ધમકીથી લેસેપસ બીધો નહી. તેણે પોતાનો એક લંબાંણ અથાવ ઘડી કા હાડ્યો અને તેમાં બતાવી આપયું કે ફ્રેંચ સરકારે જે હુકમો આપવાને નોં પાડયું હતું તે હુકમ પછવાડીથી જો લલોએ મને તે અંબવાને તેણે નોં પાડયું તેમાં તેનો વાંક નહી હતો. આ અથાવ એટલોતો જનજીત હતો કે સરકારે તેની તપાસ માંડી વાળવા ચાહ્યું, પણ લેસેપસે બચ્દ ધધને તપાસ કરાવી. તે તપાસમાંતો એવું કયું કે લેસેપસને ચેહરથીજ લડાઈ ચલાવવાનો હુકમ મલેલો હતો. આ એક તંદન બનાવટ હતી તે દેખાડવા સાડું, ફ્રાંસનાં રાજકુમારી ખાતામાં જઈ તેણે સરકારના અસલ ડીસપાચનો ખરડો હાનર કીધો, જેમાંથી રોમ જવા અગાઉ ઉપલો હુકમ તેણે બચ્દ ધધને છેકી નખાવેલો હતો. તેણે જુસે ધઈ રી યશલો અથાવ છખાંવી ફ્રેંચ સરકારની નોકરી છોડી દીધી.

એ પછે સુએન ખાતે નેહર બાંધવાનાં પોપનાં જીના ખેઆલનો તેણે પાછો કસદ કીધો. મીસરની ગાદી ઉપર જાંહાંસુધી ઘાતકી અઆસ પાસા હતો, તાંદાંસુધી લેસેપસ થી કાંઈ બનયું નહી, પણ ૧૮૫૩ માં તે મરજુ પામ્યો અને લેસેપસનો રાસત સમ્યેદ પાસા ગાદીએ આવ્યો, જેણે લેસેપસની ઘણું દેતથી મુલાકાત લીધી અને તેનો આગળ ઉલાએ નેહરની વાત કીધી. સમ્યેદ પાસાનાં મુરખ સુ

ମାଗିକ ହରିନାଥ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ

જનવરો ફનીઆના બધા ભાગ ઉપર જોવામાં આવેછે, પણ આફ્રીકા અને એશીઆખંડ જેવાં તેઓ પ્રીત્ત કંથે નથી. એ તીડો નળાખંડ એકડા એક ટોણું યદનું યુરંકી કરવા નીકળેછે. એક એક ટોલામાં તેમની એવંડી મોટી તો સંખ્યા હોયછે, અને તે ટોણું એવડું તો મોટું થાય છે કે ફરથી તે એક મોટાં વાદલાં સંસીયું લાગેછે અને જ્યારે તે એક શેડર ઉપર આવી લાગેછે ત્યારે તીવ્રાં સુર ભની રોશાલી વટીક દંકાઈ નંધ કલાંકનાં કલાંકવેર અંધારું થઈ રહેછે. વળી સંહવારથી જો તે વાદલ પસાર થવા મા ડીયું હોય તો છેક સાંધ થાય તીવ્રાંવેરં તે નરાખી ખોજા પીઆ વગર આગીયું જાપછે. આ પરમાણેનાં શમ્પશી ટોલામાં કેટલાં તીડ હોય તેની ગણતરીની નરા અટકલંબી કરવી થેલાઈ છે. આણું નખરું ટોણું જેવાં સાંધનાં વખત નંજક આવીથો, અથવા જેવી નીચે લીલાતરી ભરેલી જગા તેમને નબર આવી કે લાગલા તીવ્રાં ઉતરવાં મોડેછે. થોડા વારમાં જમીનપર જુઓ તો એકંબી ઝાંડું પાંતડું કે ઘાસ નું તનખું તીડ વગરનું નહીં દેખાય.

દરએક લીલાં પાંતરને હુયીની મીથાએ ખાંધ નવા પછે બધા તીડો અસંખ્યા ઉડાવી ચાલેવાં મોડેછે. જેવા તેઓ ચાલવા માંડીયા કે જમીન તરફ નબર કીધી હોયતો સઘલો દેખાવ બીહાજો અને કડવા આવતો દેખાયછે. જેવાં એક ગામમાંથી ઉડ્યાં કે બીજાં ગામમાં નબર પડે છે અને ગારગની વચે ન જ લીલાતરી ભરેલી જગાએ અને ખેતરો આવેછે તે ખાઈને તેમનાં મુંકાં સોડાં રહેવા દેખે. તેઓના એક સરદાર હોયછે, એ વડો તીડ બીજા બધાના કરતાં કંઈ ઘણો મોટો હોયછે, અને તેનો દેખાવ બે ભારે દબધા ભરેલા અને પાદશાહી હોયછે. કંઈક કે ટોડી વખતે સરવેથી પહેલાં એ રાજા ઉડેછે. તેની પાછલ બે તેના અદનીચો ઉડેછે. તેમની પાછલ તરણ, તેમની પાછલ ચાર એ પરમાણે સરખી હારમાં ભારે દબધાથી ઉડેછે. એ રાજા જોકે એક વેળે કરતાંબી નાનું જનવરછે, તોપણ તેની ફોજ એટલી મેયુમારછે કે, આ ખી ફનીઆનાં સઘલા રાજાઓની સઘલી ફોજ એકડી કે રીએ તોપી તે તેના સોમા હીસા જેભર પણ નહીં થાય. અને તેનું બધ એટલું બધું છે કે આખી ફનીઆના રાજાએ પોતાની સઘલી ફોજ છતાં તેની સામે લાઈ લાગે છે જરે તેઓ ખેતરમાં આવીને પડેછે તારે દોલ, તાસા, ખંડક તથા મોટી ચીમીઆરીનાં અવાજ કરવાથી તેઓ ઘભરાયછે, પણ આખ વીચીને પાક ખાવા પડેછે તો છોડતાં નથી અને કંઈકે કે તેઓ એટલું ખાપછે કે પેટ પુરાકલ કુદી આવેછે, જ્યો ઉડતી વેલા તેઓ ઘણેક ઇર નાખતાં જાયછે અને તેથી વળી શેડરમાં નવી ગલીની થાય પછે. એ રીતે ઉડતાં ઉડતાં દરીયા તરફ આવેછે તારે તેઓ ત્રણ પાંતરે.

તીડો એટલા અસલના વખતથી જાણપલાછે કે તેમની ખરાબીની મોટી મોટી વાતો ખરીસતગિાની જુની બાપબલમાં અને એવાં પુરાણ લખાણમાં જોવામાં આવેછે. શન ૧૭૪૮ માં પુરોપખંડમાં પુરાકલ ઉતરી પડી પાંડતાં, અને ચોમેર નહીં ખરાબી કરી હતી. તેઓ પોલાંડ, હંગરી, જર્મની, ફ્રાન્સ અને ઈંગ્લંડ દેશોમાં

અથે ફરી વલીયાં હતાં. એ જનવરોનું નહીં માની શકાય એવું મોટું એક ટોણું ૧૭૯૭ માં વેરસમાં દેશીય આફ્રીકામાં આવી પડીહું હતું, જેથી કંઈકે કે, મેં હજાર ચોરંસ મીલનમાં તેમનાથી ભરાઈ ગઈ હતી ! જ્ય તીડો જાણસની ખોરાકોના નાશ કરેછે, તેમજ વળી તેઓ જાણસના ખોરાક થઈ પડવાનાં દાખલાં પણ અસલી વખતથી જાણપલાછે. હુંદા જુઓ દેશમાં એ જનવરને જુદી જુદી રીતે ખાવામાં આવેછે. ખીસર દેશનાં લોકો તેમને જીવંતાં ને જીવંતાં 'શેસ્ટ' કરીને ખાયછે તથા આરોએ તેમને 'શેસ્ટ' કીધા બાદ માખણ લગાડીને ખાયછે. મોરોડો નાં રહેવાસીઓ તેમને છાપરાઓ તથા અગારીઓ ઉપર મુકવેછે અને પછે તેમને જીવંતાં ખાવાની એટલી નવાઈ સમજેછે કે જરે તીડો આવે તારે બીજા ખોરાકોનાં ભાવ એસારી જાયછે. હાટેનટાટ લોકો તેમને મુકવીને ઘડીમાં દહેછે અને તેનાં લોટની રોટી બનાવીને ખાયછે. 'તેરલા' મોટે એ જનવરનો વેપાર માટેએ અને એવે કેકાણે ખેતરોમાં વેચાતાં મળેછે. હાટેનટાટ લોકો ત્રરમાં અટકાને પણ તીડ ખવાડેછે, જેઓ ઘણા હાંસી ખાયછે. કેટલાક દેશોમાં મેંદા, અકરોના પણ એ ખોરાક થઈ પડેછે અને કેશીયાં માં જરે વાલંગા નદી અથે ત્રણ પાંતરે તીડો કીનારે ઘસડાઈ આવેછે, તારે તે કુકરોના ખોરાક થઈ પડેછે અને તે ખાઈને કુકરો ઘણા ફરે બનેછે.

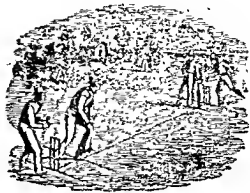
તરણ ચોરોની વાત.

એક રાજાને તાંડાં તરણ ચોરો આવીને કેહવાં લાગ્યા કે અને થણી ઉંમી કીનખાબના વણ્ણર છપ્પે અને વળી અમારી વણ્ણતમાં એવી સુખી છે કે ને કોઈ નીમી જુનીઆ દના અથવા હલકો હોય તેને તે વણ્ણે કપડું, સુદલ દીસે નહીં. આ વાત સાંભળીને રાજા ઘણો હેરાત રહ્યો અને આવી એક નવાઈ જેવી કીનખાબ પોતાની પાસે રાખવાની તેને ખામ્યાશ થઈ. થોડી તે ચોરોને એક અલકાતુ મેહલ માં ઉતારો આપ્યો અને તે કીનખાબ વણ્ણવા મોટે જોઈતા કસબ, રેસમ, અસખાબ અને ઘણાક યજ્ઞસા આપ્યા. ચોરોએ પોતાની માકીએ ઉની કીધી અને પાદશાહાને ખબર આપી કે અને આપો દાહાડો કામે લાગીએ છપ્પે. થોડાક ત્રહીતા બેઠું ખાવા પછે તથા મેળખજાડા કીધા પછે એક ચોર રાજા પાસે આવી જાહેર કીધું કે તેઓનું કાંમ અરધુઅરધ થયું છે અને એવી કીનખાબ બનેછે કે આખી ફનીયામાં તેનો જોરો જાણી શકશે નહીં અને જો તે બાબે ખાતરી કરવી હોયતો નાનદાર રાજાએ પોતે જોવા પશરવું. આ હેવાલથી રાજા ઘણો ખુશ થઈ ગયો અને અપ્પારમાંથી પોતે જવાને બદલે પોતાના વજરને મોકલ્યો. ચોરો તેને ખાલી માકી અપગળ લઈ ગયા, અવલતાં તેઓએ કપડું કપડું વણ્ણે નહીં હતું અને વજરને માકીમાં કાંઈ દીસાયું નહીં, પણ ચોરોએ તેને કહી મુકેડું હતું કે એ કીનખાબમાં એવો ગુણ છે કે તે નીચ જુનીઆદ જાળાને દેખાશે નહીં; તે ઉપરથી જોકે વજરે જાય કે માકી સાફ ખાલી છે; તોપણ તેણે વીચાર્યું કે જો હું એટ કહેવા કે

અને કપડું દેખાતું નથી, તો બીજાએ અને નીચ જુનીઆદ ને બાણે. તેથી તેણે એમનું કહ્યું કે જાણે કીનખાખ તેને દેખાઈ, એટલું નહીં પણ વળી રાજની આગળ નળને તે કપડાંની ખુબ તારીફ કરવા લાગે. રાજને બુધો, યુધો બીજા ઉપરવને મોકલયો, તેણે પણ શરબના મારયો કીન ખાખ જોઈ એવું. રોજ ઘણી રાજની આગળ તે એક પરમા જેઠુંકાંસ હાંકવા લાગે. એ પછે રાજને યજ્ઞાક અતીર ઉ મરાવેને કપડું જેવા મોકલયા તે સઘળાએ નીચ જુનીઆદ કાં નહીં ખમવા સાડું ગળે ગાંડ ને મોઢેડે હુમે દાબી કી નખાખ નથી દેખાતી એમ કહેવાને શરમાયા. છેલ્લે ચોરો એ આવીને કપડું પુરું ધવાની ખખર કીધી, તારે રાખે પોતે પોતાના ઉપલા સઘળા દરબારીઓ સાથ તે જેવા ગયો. આ વખતે ચોરો કાપડ વણવાની ખાલી સાલ લઈને મેઢા હતા, પણ જાણે કપડું તેમાં હોય તેમ એક પછે એક કપડાંની તારીફ કરવા લાગે. દરબારીઓ પણ તે તારીફમાં સમિલ થયા. એકે કહ્યું કે “વાહા ! શું આ કપડાંની વનત છે.” બીજે કહેલું “શું એના ચીકણ સોભે છે !” કાઠનબી કપડું દેખાતું નહીં હતું; પણ દરએક જણ સમજતો કે આટલા બધા જણ તારીફ કરે છે તારે તે લોકોને દેખાતું હશે, પણ અને એકલાને જ દેખાતું નથી એમ સમજીને દરએક જણ પોતાના ભરમ રાખવા લાગા. છેલ્લે સજએ વીચાર્યું કે “સાલમાં કીનખાખતો કાંઈ નથી, પણ આટલા બધા જણને દેખાઈ તારે કાંઈથી હશે” અને પોતાને નહીં દેખાતું આટલે રાજને પોતાની જુનીઆદ વીધે શક આ વવા લાગે. તે શક જાહેર કરવાની શરમને લીધે રાજએબી દેખાઈ એમ કહ્યું તથા ચોરોને ઘણી નવાનિયા આપી અને કીનખાખને એક પાદશાહી જાહેર સીવને પોતાનાં મેઢેલમાં લાવવાને હુકમ કીધો. મેઢેલમાં ચોરો આ લીં હોયે આવાયા અને જાણે રાજને જાણે પેઢેરાવતા હોય તેમ તેનાં દીલ ઉપરના દગલો કાઢાડીને બીજું પેઢેરાવની હી લમાલ કરવા લાગા. આ કપડાંની હસતી બાજે તથા પોતાની જુનીઆદ બાજે રાજને ઘણો ધબરાટ ઉપજ્યો હતો પણ ક. પડું પેઢેરાવતી વેલાબી આસપાસનાં કાંઈ જાણે શક થ તાણે નહીં. એટલે રાજની ચોરોની સાથે લીલમાલને તા બેરહયા. જરે ચોરોએ કહ્યું કે જાણે પેઢેરી રહયા, તારે રાજએ એક સવારી કાઢાડવાને હુકમ કીધો અને અરધા નાંખા સરીરે તે યોદે ચઢીને ચોરે બાહર નીકલયા. લોકોને ખખર થઈ કે જે ધણીને જાણે દેખાય નહીં. તે નીચ જુનીઆદ, અને રાંડને પેટના હોય, માટે જાણે દેખાતો નથી. એમ કહેવાની લોકોમાંથીબી કાઢાઈએ હીમત કીધી નહીં. છેલ્લે એકે હલકો રાખસ જે જાતેજ ચોર હતો, અને જેને નીચ જુનીઆદને ખપવાને શરમ નહીં હતી તે ચોરો ઉઠ્યો કે “ચાહે ! પાદશાહા સલામતે નાંખા યોદે મેઢાએ” તે ને, ને, ને, રાજનાં બીજા બીદઅતગારો તેમજ કહેવા લાગા. પછે જિમ સાલની આગળ ચાલી તેમ એ ખરી, લાત, નવા લોકોમાં પણ ફેલાઈ અને સાંઠાં, સારાં, ખાણસોબી, તેમજ કે હેવા લાગાં. એ ઉપરથી રાજને શક નવાથી તેણે પોતાની આસપાસનાંએને પુછ્યું, અને તેઓએ પણ જાણે નથી એમ કહ્યું, નેથી અતે રાજએબી કહ્યું કીધું કે જાણે ખરે ખરમ નથી. હવે રાજએ તરત મેઢેલમાં પાછો ફરી ચોરો

ને બેલાવી અંગાવયા, પણ ખુસામતીયા લોકો કોઈવાર શરમાંશરમીમાં કેરું જોઈ, બોલે, તેનો લાલ લઈ તે ચોરો તો નાહાસી ગયા હતા અને કહી ગયા હતા કે જે ચુરમે હોય નહીંતો અમે દગારાએ ભુખે ખરીએ.

કરીકેટની શરત.

ગયા ખરીસટખાસના તેલવાર ઉપર, તા ૨૭ મીડી જેમજરને દીને પુર્વજના મેદાનમાં એક મોટો અને રહીઆ ખણે મેળાવશે થયો હતા, “કરીકેટ” નામની ને, વીલા, તી દડાવાવની દશરત ઈંગરેલે ઉપરથી આપણાં રાખલ યજ્ઞ, તેને જિતન આપવા માટે એક સખી ગરહસય દર વરસે એ કસરતની એક શરત રખાડે છે અને જે જીતે તેને ૩૫૦૦ નું ધનામ આપાવે છે. એ કામની સઘળી મેની ન તે ગરહસય અતરની કસરતશાળાના કારોબારીએને સોં પેટે, પણ આ વરસની એ શરત પેઢેલીવાર મોટા ભપકા થી રખાઈ તથા પેઢેલીનવાર આપણી બાંનુએ તાંહાં હાજર થઈ, તેથી એ મુલ બનાવની થોડીક નોખ હીઆં લેવા નું દરસત રીસે છે.

એ શરતને ખાટે કેટલાક મોટા તંજુએ, મારવામાં આપવા હતા, જેમાંના એક તંજુમાં ઈંગરેલ વાળું હતું તથા બીજે એક તંજુ બાંનુએ તથા તેમાં રોસતોને ખાટે હેલાએદો આસાસતે રાખેલા હતા. એ તંજુએ ઉપર વાવરાએ તથા ફુલોના પુચકલ સજાર કરેલો હતા અને તેમાં મેકા મોડવી હતી. શરત રખનારા સઘળા પારસી નવાનોની બે રોળીયા યજ્ઞ હતી, જે માંનીએક રોળીએ બંધુ તથા બીજી રોળીએ લીલા રંગનાં પોશાકો નીશાનને ખાટે પેઢેરમાં હતાં. આખો દાહાડો શરત જતરી રહી હતી અને સોજ સુધી તમાશગીર લોકોની ભારી મોઢી ઠક મળી હતી. બાંનુએ વાળે તંજુ આસરે ૭૫ બાંનુઓથી ભરાઈ ગયા હતા તથા ખાહાર ગાડીઓમાં બીજ ઘણીકે બાંનુએ હાજર હતી. આ બાંનુઓની ત્રીજ લથમ પરચુઆતરીકિની ભગા મુધારાને આહારમાં અને હીમતવાન તથા ભલં દીલનાં બાઈ ભીખાઈલા તે રોડ કે સામાઈ ફોર્મટ કામચલાનાં ધણીઆંની બીરામમાં હતાં, જે વજનાં હોયે શરત જીતીતનારાએને ધનાંમ આપવાની જો કપલ કરવામાં આવી હતી.

શરત પુરી થવા પછે જીતનારી અને બાઈ મોહો

નારી બધે ટોળીઓને બાંતુઓ વાંજા તંબુ મથે હાનર કરવામાં આવવા, જે પછે હાહીતનારી ટોળીનાં વડાને ઉપલાં નેક બાંતુએ ઇનામની હેલા ભેટ આપી. એ પરમાણે કોઈ બી જાહેર સભામાં કોઈ પણ પારસી સ્ત્રીને હાથે આગળ કોઈની ઇનામ આપણું નહી હવું, અને બાઈ લીખાઈજ નો આ દાખલો પેહેલ વેહેલા હતા. તેવણે જાહેર હીમત થી એ પેહેલ કાઢાડી તે તેવણને જાન ભરેલું અને આપણ સરવેને ખુશાલી ભરેલું છે, અને હવે પછે બીજી મીન લશોમાં કેળવણી તથા સારાં કામોને ઉત્તેજન આપવા માટે આપણી બાંતુઓ એ રીતે સામેલ થાય તથા ભોગ લેય એ વી આમારી ફવા છે. ઇનામ આપી રહેવા પછે ઉપલાં આ ઇની તરફથી તેવણનાં જવાન બેટી બાઈ રતનેઆઈએ રમના રામો આગળ જીવરાતીમાં થોડાક વીમારો કહી સંભળાવયા, અને એક પારસી બાંતુ તરફનું એ ભાસાંણુ પણ પેહેલ વેહેલું ન હવું, માટે તે હેલેલ ઉનારી લઈએ છઈએ—

હું મારાં માતાજી તરફથી નીચવા ચમદ ભાલવાની રમ લેજોય બાઈ, તમે તથા તમારા સોયનીઓએ આનની શરતમાં જે પ્રેલ મેચવીય તરવા વાસેતે હું ચોટી ખુશી થાય તમને મુખારકમા હી આપુરું ને જાહેર રાખુરું એમ પરમાણે તમે આ ઊભાકે શરતને માહવરો બરી રાખશે. તમારી સાંખી મોરુએ નેઓએ દાપ બોહોયેછે તેઓએ નાસીપાય થવાની નરૂર નથી, તેઓ પણ ઘણી થાપી ઊભાથી રમીયાછે અને તેઓને પણ સાખાસી ઘટે. એક થાપી ગરહસુખની તરફથી ઇનામ તમને આપતાં રમને ઘણી ખુશી ઊપજેછે. બીજું કસરતયાગા સથપક મંડલી તરફથી ક સરત તથા કરીકેટની રમત લીગેરે તમારા એલખમાં વધારો કરોય તેમન થોડા ઊપર મેચવા, હીઆઈ હુનર થવા લગઈતાં (લગઈતી) એલખની ધણ તારીખમાં વધારો કરશે તેવી હું ઊભે રાખું. તે સાથે ઊપરી યાગાને વારંખવા નાંજાંની તથા તેવી બીજી ઘટતી ન દદ શેક કાપણજી હાઈગીરજ રેડીમની તથા તેવા બીજી થાપી ગરહ સથાપી ઇનામ આપી ઉત્તેજન આપીવામાં આવેછે, તેમજ ઊપલાં તરફજી હુનરની પાખદને ખદદ થાયલી જોઈ ખુશી થયાં અને આનની મહેલી સરવે બાંતુઓ તથા ગરહસુખી મારી સાથે સામેલ થશે.

આ ઇનામ હું કસરતયાગા સથપક મંડલીનાં ગરહસુખીને દરખાસતથી આપુરું અને એ કામમાં હું અચકત છોઈ તોપણ ઊ પતી મંડલીના ઊપકાર માની કબુલ રાખુરું.

ઉપલાં ભાસાંજીને ઘટતી રીતે નવાબ આપવા પછે તથા ઇનામ આપનારા શાખી ગરહસુખને માટે અને હાનર રહેલી બાંતુઓને માટે તમાશગીરીએ તરણ તરણવાર ખુશાલીના અવાજ કીધા પછે આ શુંદર અને ચોતોચકારક સભા બરખાસત થઈ. આ મેલાવરો મનમાનતાં ઉતરવાથી હવે પછે તે વધે એવું દીસેછે, પણ તેની આગમજ “કરીકેટ” ની કસરતની થોડીક કેફીએતથી વાંચનારી બાંતુઓને વાકે ફ કરવાની નરૂર છે, કેમકે એ રમત સમજવા પછે તેને એ વાથી ઘણી ગમત અને ખુશાલી ઉપજેછે.

“કરીકેટ” ની શરત ૨૨ નજીમાં રખાયછે. તેમાંથી દર ૧૧ માણસની બે ટોળી થાયછે, અને વારાફરતાં તે ટોળીએ દાવ લેયછે અને આપેછે. દાવ લેવા માટે બે નજી ઉભા રહેછે, અને જે હારે તેની નગા બીને નજી આંવાને લેયછે; દાવ આપવા માટે અગીઆર નજીની આખી ટોળી ઉભી રહેછે, જેમાંના એક નજી દરો ફેંકે અને બાકીના

એ દરો ઝીલવા તથા પકડવા સાડે આસપાસ ઉભા રહેછે. આસરે ૨૦ વારને અંતરે નજીઓમાં દારેલા ખુટાઓની વચે સઘણો દાવ રખાયછે. એ ખુટાઓને “રૂથમપસ” કહેછે, અને દરએક ખુટામાં તરણ લાકડીઓ રાખેછે. એક ખુટા આગળ દરો ફેંકનાર હોયછે, અને બેહુ ખુટા આગળ ખાટા નામના હાથા સુધાંના પોહોલાં લાકડાં વટે તે દડાને મારી કાઢાડનારા ઉભા રહેછે. દરો ફેંકનાર સાંમેના ખુટા ઉપર દરો લગાડવાની કોરોથ કરેછે અને તાંહોનો રમનાર જે પોતાના “ખાટ” વટે દડાને મારી કાઢાડવામાં ભૂલે ને તે થી ને ખુટાને દરો વાગેતો તે હારી જાયછે. અથવા તેણે મારેલા કુટકાને દરો જે ઝીલાઈ જાય તારેથી તે હારેછે.

પણ જે સારો કુટકા લગાવવો હોયતો દરો ફર જાય તેટલાં તે બે ખુટાની વચે ફરકાવનારા બેહુ નજી દોરેછે. એ દોડવાના દરએક આંટાને ઈંગરેલમાં “રણ” કહેછે, અને તે દરએક આંટાને ગણવામાં આવેછે તથા છેલ્લે સરનાલે જે ટોળીના આંટા વધતા ગણાય તે ટોળી ઝીતેછે. એ રીતે વધારે “રણ” કરવા માટે “ખાટ” ના કુટકા મારનાર ઘણા સરસ જોઈએ અને જેમ તે દડાને ફર હાંકી કાઢાડે તેમ વધતા “રણ” થઈ શકેછે. ફેટલાક રમનારાઓ એટલા સરસ હોયછે કે કલાકના કલાક સુધી દડાને ફરકાવવા ફરે અને ૧૦૦ થી વધારે “રણ” કરી શકેછે. એવા કુટકાવનારાઓને ભુલવવા સાડે દરો ફેંકનાર સરસ જોઈએ અને જેમ તે એસાથી હવામાં આવ્યાં સુધી દરો મારે તેમ સાંમે ઘણી વધારે ભૂલેછે. દરએક આંટો પોતી વેળા ખુટાની આગળ આવવું જોઈએ, નહીંતો કે પોતાના ખુટાથી ફર હોય, તેવામાં આસપાસ ઉભેલા કોઈની રમનારાના હાથમાં દરો આવી જાય અને તે બે ખુટા ઉપર ફેંકેતો પછે દોડનાર હારી જાયછે. એ આસપાસ ઉભા રહેનારાઓ પણ જાંહાં જાંહાં દરો આપવાની વધારે વડી હોય તેવીજ નગાઓ પકડીને ઉભા રહેછે અને જે તેઓ સારા રમનાર હોયતો દડાને ફર નતો અટકાવી શકેછે, જ્યારે કુટકાવનારાઓથી પુરતા “રણ” થતા નથી.

આ હુક કેફીઅત ઉપરથી નજીઓ કે “કરીકેટ” ની કસરત આપણા ગીલી દાંડા કરતાં વધારે સરસ છે. જરે એ કે ટોળીના ઓછા “રણ” થયા હોય અને તેથી જરે તે વધારે આંટા ખાવાની બનતી કોરોથ કરેછે તારે બેહુ પંખચ વાળાઓને અતીશય ગમત તથા ઇનતેજારી લાગેછે. એ રમતથી બદનને “ઘણી કસરત મળેછે. સારીપટે દોડતાં આ વડેછે અને દોડવાથી પગ અને બીજ ભાગે મનખુત થાય છે. કુટકા મારતાં તથા દડા ઝીલતાં હાથ ખરતલ થાયછે. વળી ફર આખાદ નેમં તાકવાની એ રમતથી તબેડ પડેછે, તથા ફરથી માંધા ઉપર કાંઈ મીન આવી પડેતો ઘભરાઈ જવાને બદલે કેમ બંચાવ કરવો છે એ કસરત શીખાડેછે. એ કસરતથી ડ્રાઇં અને ચલાકી વધેછે. એવી એક કાંપ દેખંદે કસરતને સરવે માતાઓએ ઉત્તેજન આપવું ઘટેછે.

ખોઆબની તાસીર.

ખોઆબની તાસીર કહેવાને વેહેન લોકોને એટલો બધો હોય છે કે તે બાંધે ઘણાં દેશોમાં ચોપડીઓ નીકલેલી છે અને તેવી એક હસવા સરખી ચોપડી ગુજરાતીમાં હમણાં જ બહાર પડી છે. પણ ખોઆબની એક જાતની તાસીર આવે છે, તે વર્ષદ શાસતર સાથ સંબંધ રાખે છે અને ખોઆબની હાલત ઉપરથી માંછુસની શુભાકારીની હાલતની તાસીર કહેવાઈ શકાય છે. એવી થોડાંક તાસીર વર્ષદને લગતાં એક ચોપડીમાં જ નહીં પણ તે હેઠલ ઉતારી લઈએ છઈએ.

“જેશ ભરેલા સવપનાંઓ ઘણીખરી વખત ગંગાનાં તંતુની નેસમાં કાંઈ બગાડ થવાની નીશાંછુ બતાવે છે. નર ન સવપનાં ભેજની સેજ ઉસકેરાયલી હાલતની નીશાંછુ છે. બધ ભરેલા સવપનાં માથાં ઉપર લોહીનાં જાવ થવાની નીશાંછુ છે. લોહી અને લાલ વસતુઓનાં સવપનાં બદ નનાં ભાગોમાં “ઇનફ્લેમેશન” થવાની નીશાંછુ છે. સવપ નાંમાં વરસાદ અને પાંછી ભેડુ, એ બધું દરનાં તથા એવાજ બીજાં મરજની નીશાંછુ છે. ભાંગા દુધા આકારો ખોઆબ માં ઘણું કરીને ક્ષેત્રનાં દરદની વખતે દેખાય છે. એ બદ નનાં ચોક્કસ ભાગમાં દુખ થાય છે, તેને ભાગ સવપનાંમાં દેખાય છે. શતનાં ચીચારી પાડીને બીહી ઉડવાની આદત છાતી ઉપર લોહી જાવ થવાનાં દરદમાં હોય છે.”

એક દરદીને તેના દરદ વીશે સવપના આવે એ ખુદ રતી છે. ને દુખથી તે વધારે કંટાળતો હોય, અથવા ને દરદ તેના મગજને ઉસકેરી રાખતું હોય, તેમ બાબતો ને તના સવપના આવે એ સાધારણ વાત છે. પણ શવપના ઉપરથી જ દરદની પીછાંછુ કરવી એ ઘણું પાસતી ભરેલું અને નુકસાનકારક છે. ખેરનવોન શેખરસલીબ કહે છે તેમ હડખાયલાં કુતરાનો દંખ થવા પછે, તેમાંથી રોગ પેદા થવા અગાઉ સવપનામાં કુતરા દેખાય એ ઉપલાનું સમજથી મા નવાંભેગ છે. તેમાં તે દરદી દરદથી બાંછીતો હોયતો તેમ બની સકે. પણ ને દરદી દરદ થું થયું છે, તે વીશે અન જ નો હોય, તેને પણ ખરાં દરદનાં ખોઆબ પોતાની જેમ આવે એ વાત જાનવી નહીં ભેડી. દરદોની પરીખશા કરવાના બીજાં વધારે ચોક્કસ ઉપાયો છે, તે ઉપાયોથી જ દરદ માલમ નહીં પડેતો ખોઆબની આવી આવી તાસીર ઉપર થી કોઈએ લુલાવો ખાવો નહીં.

પરચુટણ બાબતો.

દાર વીશે ઈંગ્લેન્ડ કહેવતો—દાર એક સખી દુશ મન છે. દાર ભેજનાં થોડાંને મારે પડે છેડાવા માટે ભેજ તા કાંદા છે. દાર એ બારલીમાં ભરી રાખેલો તાવનો મરજ છે.

‘જુપી વાત—પોતાની જુપી વાત જાહેર કરવામાં ઝુર ખાઈ હોય છે, પણ પારકાની જુપી વાત જાહેર કરવામાં ઝુર ખાઈ અને દગો બેડુ હોય છે.

અચાનો વાંક—એક લખનાર કહે છે કે થોડાં જ બાપ એવા હશે કે જેઓની આગલ તેમનાં અચાનો વાંક અથવા ખામી બતાવવાં હોયતો ખુશી થશે. મા ખાપો બ ચાનો વાંક સાંભળવા ખુશી નથી તેનું કારણ દેખીતું છે. તમે ખામીનાં વાંક કાઢાશે તો તેમની કેળવણીનાં અથવા મા બાપથી હોય ઉતરેલા વાંક છે અને ખામી તરફ આંતરેલી કરવી તે તેનાં મા બાપને કપડો આપવા બરાબર છે.

બારીક હોનર—નાહાંનાં ઘડીયાલોનાં ફરી નામનાં પડા રોકા ચકરની આસપાસ તીખાં લોટાંની જે બારીક સાં કલ વીટાલવામાં આવે છે, તે આઠ ઈંચ લાંબી હોય છે, અને તેટલી જગામાં સાંકલના ૫૦૦ વળાં હોય છે, તે થોડાંનાં બાલ કરતાં વધારે જડી આવતી નથી અને તોપણ તે એ વી સફાઈદાર, ટકાઉ અને મજબૂત હોય છે કે હોનર એથી બારીક બનાવટ હજી શોધી કાઢાડી નથી એવું કહેવાય છે.

લવંગ—લવંગ કલ નહીં પણ ફલ છે. એ ફલ ક દમાં ઘણાં જાણું હોય છે અને લવંગનાં ગાડની દાખલીઓ ને છેડે તેનાં જુમખાને જુમખા ઉમે છે. એ ફલની કળી ઉંઘે તેની આગમય તેને ગાડ ઉપરથી તેડી લઈ, લાકડાંની પુઈ મોળવામાં આવે છે તથા પછે મુકવવામાં આવે છે. લવંગનું જે ગોળ માંછું હોય છે તેમાં બારીક કાઢાલીઓની આસપાસ ચાર પાતરાંનું પડ બંધાયું હોય છે અને તે માં થોડી આસપાસ બીજાં ચાર ચાણીદાર છેડા ગોળા “ફલાવર કમ” છે. લવંગનાં વાસ અને સવાદનો આધાર તે માં હોવાં તેલનાં નથા ઉપર હોય છે અને તે તેલ એટલું હોય છે કે લવંગને આંગલીએ દાખવાથી બાહર નીકળી આવે છે.

જાહેર ખબરને બદલે કુતરો—સુધરેલાં દેશોમાં જાહેર ખબરો ફેલાવા માટે તરેહવાર ઉપાયો કાઢે લગાડવામાં આવે છે. દેવાલો ઉપર બધાકદાર જાહેર ખબરો ચોંટાડાવાનું સાધારણ છે. માણસોનાં હાથમાં જાહેર ખબરોનાં પાટીયાં આપી મોઢાંલે મોઢાંલે ફેરવાવામાં આવે છે. વળી માણસો ને રસતે રસતે જુમ પાડવા સાથે મોકલવામાં આવે છે. હ મણાં કુતરાઓની મારફતે જાહેર ખબરો ફેલાવાને પારીસમાં ચાલ નીકલેયો છે. એક ચોપડી વેચનાર, યુરુસકોનાં ભોમીયાની ચોપડી છપાવી કુતરાઓને સોનીતો કાપેલા કારડ પે હરાવીને રસતાઓ ઉપર છોડી દેય છે. તે કારડો ઉપર લખેલું હોય છે કે “મારા ભોમીયા ઉપર યુરુસકો કરોના.” એ ની હેઠલ તે ચોપડી વાળાનું સરનામું આપેલું હોય છે.

આપણી માણસ શાહીનાં કુટુંબ વીશે આગલા ભાગ ઉપર જે બાબત લખવામાં આવી છે, તેમાં તે નામઝરનાં ફર નેરા વીશે એકાદ બે લુલો હોવાથી થોડાંક સુધારેલા હેવાલ હેઠલ આપીએ છઈએ. નામઝર માણસ શાહીનાં ૯ ફરનાં દોમાનાં ૪ પરલેલાં છે. તેમાં રાજ ગાદીનાં વારસ વડા શાહાબજાને બે દીકરા અને બે દીકરીઓ મલી ૪ અમાં થયાં છે, વડી શાહાબજાને પણ બે પુત્રો અને બે પુત્રીઓ મલી ૪ ફરનાં ૬ થયાં છે, શાહાબજી આલીસને ૩ અમાં થયાં છે તે તરફ પુત્રીઓ છે, અને શાહાબજી હેલીનાં પરલે

લેખે તેને બે ફરબંદ થયલાં છે તે બેહુ પુતરો છે; એ રીતે માહા રાણીથી ઉતરેલા વેલા આજે સધલાં બલીને રડ ફર ન રાના થયો છે.

વાઈન દાઢર વીજલીની અસર—ફરાંસતાં વીજવાનાની એક મંડળીમાં ડાકર સફાઉનટેટને એવું દેખાડ્યું છે કે વાઈન દાઢર ગમે એવો બગરેલો હોય, તોપણ એ તેને વીજલીની અસર લગાડવામાં આવેતા તે થણે સુધરી જાય છે. કેહે છે કે એક દાઢર વાલાનાં ઘરમાં વીજકોઈ પડવાથી તેનાં દાઢરાં, કેટલાક પીપ ફાટીને તેમાંના દાઢર ગદી પડ્યો. દાઢર વાલાએ તેને બગડેલો વીચારી પેહેલાં તો સસો વચ્ચે, પણ માખી ભેતાં તે એટલો સરસ જાલમ પડ્યો કે પછે તેને હ થણે વધારે ભાવ ઉપજવા લાગો. તે દાઢર વાલાએ ડાકર સફાઉનટેટને જોલાસો પુછ્યો, જેણે એ અસર વીજલીની વીચારી ખરાબમાં ખરાબ દાઢર ઉપર વીજલીના અખતરો કરી જોવાથી ઉપલી બીનાની ખાતરી થઈ.

જનાકાશીનાં બચાં—યુરોપખંડનાં બવેરિયા નામનાં જનમની દેશનાં રાજમાં દર વરસમાં થતા જનમમાં રાંડને પેટનાં જનમનું પરમાણુ સેંકડે ૨૧ નું છે. સાકશનીમાં સેંકડે ૧૫, અને વરસખરગમાં સેંકડે ૧૧ નું પરમાણુ છે. સુવીડન અને નારવે દેશમાં સેંકડે ૯ તથા આસાસરીયા દેશમાં સેંકડે ૮ બચાં જનાકાશીનાં હોય છે. બીજાં મોટાં દેશોમાં એ ધલતનું પરમાણુ એક; તોપણ સેંકડે ૭ અને ૮ ની વચે છે, જે અંધે અનીતીમાં બેલજમ્મં સહી ખરાબ નીકેલે, અને રૂશિયા, ઈટલી, ફ્રાંસ અને પર્સી આ જરા જરા ચહેડે અને અનીતીમાં સહી એણું ઈજ લડે છે. સપેન દેશમાં હરામ ધલતનાં સેંકડે ૫૫, બચાં જ નમે છે અને હાલડમાં ગ્રીસ સેંકડે ૪ નું પરમાણુ છે.

ચેમપનમાં નવી ડગઈ—નારંગી ઈંગલડમાં થણી મોંઘી વેચાએ છે પણ ફ્રાંસમાં ખસુસ કરી પારીસમાં જ્યાં બધે મલી આવે છે, જેમાં મોટો ભાગ ખરાબ હોવા છતાં થવાથી નાખી દેવામાં આવે છે અને રસતા ઉપર ફરી ને મીઠાં એકાં કરનારાએ તે ઉચકી જાય છે, અને ધેર લઈ બધે ધાઈ પાણી પાણીમાં તખમાં નાખે છે, તારખાદને ખરીદ ચહે છે અને તેને બીટલીમાં ભરી હુચ, મારવામાં આવે છે અને જોરે તે ખરીદ એટલું ચહેડે કે જેથી બાટ લીમાંથી હુચ ઉડી જાય તારે તેને બીજા સોલ બાટલીમાં ભરી તાર બાંધીને ટીકીટ મારે છે એટલે ચેમપન થયે ! તે નું “ચેમપીન ગુફીહારડ” નું મોટું નામ આપવામાં આવે છે, અને તાંહાના ગરીબ લોકોએ તેને મોટું ઉદાવ થાય છે.

યાદ રાખડું અને લુલી જડું—કેટલાંક લોકો સરવે વાવ યાદ રાખે છે બીજાએ સરવે વાત લુલી જાય છે. એ બેહુ ખાંખીએ ડગકા ભરેલી છે. જે લોકોની યાદાસત થક તો સારી નથી તેઓ ફરીએ, કરે છે, પણ વળી જેઓની યાદાસત, શક્તી થણી જ સરસ હોય છે તેઓએ પણ ફરીએ, કરે છે, થયે છે. જેમ, સધલું જ લુલી જતાં, પરવડે, નહીં, તે

મને સધલું યાદ રાખતાં બીજી ખુબું જેણે નહીં. કેટલી કે ચીજ ખચીત કરીને યાદ રાખવાની જરૂર છે, પણ તેમ વળી કેટલીક ચીજ ખચીત કરીને લુલી જવાની ખીજી જરૂર છે. જે થણી થણું લુલી જાય છે, તેનાં કરતાં યાદ રાખનાર વધારે ચહેડે, પણ કેટલીકવાર, યાદ રાખનારનાં કરતાં લુલી જનાર વધારે કાયદે, કરે છે. સાર એક માણસની યાદાસત થકતો ચંચલ અને તેણે જેણે ખરી, પણ શું યાદ રાખું, અને શું લુલી જડું તે બાબે કાયદે રાખે એ જેણે, અને આ એક થણે અગતનો કાયદો છે. કે પોતાનાં વાંક છે, મેસાં યાદ રાખવા અને પારખાનાં વાંક લુલી નવા.

કરાલીયાની કુદરત—જેમ માણસ માછલી પકડવા જાય નાંખે છે, તેમ કરાલીયા પોતાનાં ચોકાર પકડવા સાડું જાય બનાવે છે અને તે ચોકાર તેમાં ફેસે તાંહાં સુધી પોરી રહે છે એ જ બીનાં પેહેલાં અજાએ જ નેવી છે. પણ વળી એ કરાલીયાની જાય કેવી કારગીરીથી બનાવામાં આવે છે, એ જણું જનવર પોતાનું પડ કેવી સફાઈથી અને બારીકીથી વહે છે, તે સહી અજાએ જ નેવું છે. એ જણું પોતાનાં બદનમાંથી જે જીવી જાતનાં રેસમ કાઢી ને તે વહે છે. તે અંધે જે જાય ચકરડાં વણાય છે તેમાં રેસમ ઉલા દોરામાં રેસમ કરતાં વધારે મજબુત અને કમાનીએત ખાશીએત વાળું હોય છે. એ વખતે રેસમ એક જાતનાં શુંદર સરીખા મીકર રસનાં બારોક દીપાંમાંથી ભરી નાખવામાં આવે છે અને માંખ હોવા બીજું, પરાંથી તેના મીકાસથી જાલીને વગડી રહે છે; એક સાધારણ જાણ ઉપર ડાકર બલાકેલે એવાં ૮૭૩૬૦ દીપાં ગણ્યાં છે અને ૧૪ થી ૧૬ ઈંચ મોટાં હોય. એક કરાલીયાનાં બહામાં આવાં ૧૨૦૦૦૦ દીપાં હોય છે. એટલી અંધી કારગીરી છતાં કશીયે અથવા કલાકમાં પોતાનું જણું વણી રહે છે.

જરૂરીયા દેશનાં મોટા કુદરતીક પાદશાહી વીજ જે બેહુ મારે વાતો ચાલે છે, તેમાંની એક નીચે આપી છે. કેહે છે કે તેની એક પલટણનાં ઉતર, પણ બખાંદરા સીપાઈ પાસે થડીયા નહીં હોવાથી તથા થડીયાએ વેચાતું લેવા નાં પડ્યા નહીં હોવાથી અને તે છતાં એસકાઈ દેખાડવાનો થણે જોખ હોવાથી, તેણે પોતાની પાસેની એક સાંકલી મલા માં લકાવીને તેની સાથે બંદુકની એક ગોળી ગળવામાં બાંધી રાખી. આ વાતની ખબર પાદશાહી કુદરતીને થવા થી તેણે એક દાહડા ઉપલા સીપાઈને પુછ્યું કે “સરખંડ, મારા થડીઆલમાં પાંચ વાગા છે, જરા તારું થડીઆલ ભેતો તે શું વખત આવે છે ?” સીપાઈ પાદશાહાની ધારણાં પાંચી ગયો, મારે જોલયો કે “જાંહાં પનાહા, મારું થડીઆલ પાંચ કલાક કે છ કલાક નથી કેહેતું, પણ એ થડીયા હું જોરે જોઈ છઉં તારે એટલું કેહે છે કે કોઈની વખતે તેને ના મહારાજ ખાતર મારે છવ આપવાને તખ્તમાર રહેતું.” આ જવાબથી પાદશાહા ખુશહાલ થયો અને પોતાનું હીટ રાખી મહેલું થડીયાલ સીપાઈને કાઢાડી અપીને જોલયો કે—“તું મરવાને તખ્તમાર છે, તારે તો દીએ વખતે મરવું પડે, તો જાણવા સાડું આ થડીઆલ તારી પાસે રહેવા દે.”

આતશ કાંઈ ધરિનમાં અસલવીજ નહી પડેલા હોય તે પેહેલ વેહેલા શોધી કાઢાડયો હોતો. એજ પરમાણે ધણું દેશમાં લોકો લાંબા વખત સુધી આતશ થી અનનનાં હતાં એવું માલમ પડેછે. પલીનીનાં લખ વા મુજબ પુરાતન ગીશર દેશનાં લોકોએ પેહેલાં આતશ જે પહેલો નહી હોતો, પણ અંરે એકસોદશ નામનાં જોતિયે તેમ ને દેખાડયો. તારે તેમને બેહુદ હરખ ઉપજાવે હોતો. કીની શીઅને, યુનાનીઓ તથા ચીનાંઓ વડીક કચલ કરેછે કે તેમનાં પેહેલા વડવાઓ આતશથી બેખબર હતા. પછુરા રક અને બીજા લખનારાઓ પોતાનાં વખતની કેટલીક પ રજમોનાં હેવાલો આપી ગયાંછે કે જેઓ આતશને ઉપ યોગ જાણતા નહી હતા અથવા તરતનોજ શીખ્યા હતા અને હાલ જમાનાનાં લખનારાઓ પણ એવા દાખવા નો ધેછે. મારીઅન નામનાં જ રાપુતી સને ૧૫૫૧ માં થોધ ધઈ હતી, તાંહાનાં લોકોને જે વખત ઉપર આતશને કાંઈ બેઆલ નહી હોતો અને જરે એક જગલામાં તેઓએ પેહ લ વેહેલો આતશ સલગેવો જોયો તારે તેઓ બેઆન નહી થાય એવી અચરતીમાં ગરક ગયા હતા. તેઓ પેહેલાં તેને કાંઈ જાનવર સમજ્યા હતા. કેહેછે કે આતશથી અનનનાં નાં લોકો આફરીકા ખંડમાં આજેની મળી આવેછે.

માલ જોઈને લેવો—એક ખેડુત પહોસનાં એક ગામમાં એક જાણીતા ભરવાડ પાસે ગાંધીની એક નેડ વેચાતી લેવા ગયો. તે ગામમાં બધું પુણા પછે તેને વારમાં એક ગામડીયા મળયો જે બલધતુ એક ગાડુ હાંકી જતો હોતો. પેલા ખેડુતને ભરવાડતુ ધર ખબર નહી હતું, મારે તેણે આ ગાંધીયાને હુધ્યું. ગાંધીયાએ જવાબ દીધ કે “ભાઈ એ નામનાતો પુણીમાં ઘણામી વશેછે, તારું હું થું જાણું કે તું કીઆને વા સતે પુછેછે ?” ખેડુત—“તેનું આખું નામ અને ખબર ન થી, પણ તેની પાસે સારી ગાય છે એજ કેહેવાપછે.” ગાંધીયા—“પણ ગાયેની બધા જાણ્યો પાસે સારી છે.” ખેડુત—“પણ હું જેનું કેકાણું પુછું છું તે પોતાની ગાયે વેચે છે.” ગાંધીયા—“એ વાત ખરી, પણ એ નામના કાંઈ બી ભરવાડ પાસે તમે ગાયે લેવા જશોતો વેચવાને ના પાડ થો નહી.” ખેડુત—“હું જેને વીથે પુછું છું તે ઘણો તવગર છે.” ગાંધીયા—“પણ ભાઈ એવો એક જ જાણ તવગર નથી, હીઆંતો એ નામના બધા ભરવાડો પાસે મારે જવ છે.” ખેડુત—“તોમી કે જેની શોધમાં ઉછેં તે ઘણી વીથે એજ કેહેવાયછે કે તે દેખાંતને ઘણો પાક નથી.” ગાંધીયા—“હા, હા, મારા ભાઈ પાક દેખાંતને યું દાખલો આપોછો ? હીઆંતો બધાને તેવાતો. તમે તેની કાંઈ બીજા ખાંશ નીશાણી આપોની.” હીઆં ખેડુત વીચાર કે રવા લાગે કે હવે બીજા યું નીશાણી આપું, તેવામાં તેને એકજ નીશાણ યાદ આવી, તે કહી દીધ કે “તે એવું સાં જાણ્યુંછે કે તે ઘણીએ હમણાજ પોતાના પહોસીની ગાયે ચોરી હતી.” આ વાત સાંભળતાંજ ગાંધીયા ખુબ હસી પડ્યો અને ખુબ જોરથી તે ખેડુતના બેહુ હાંચ હલાંવી ને કહ્યું કે “અરે ભાઈ તેતો હું જ અને તમે મનેજ પુછો.” હા, મારી પાસે ઘણી ગાયે વેચવાનીછે અને કદાચ

કાંઈ જાણ કઠાઈને જાયછે, પણ તમને જે તમારો કાંમની ખ રખર માહીતગારી હોતો તમે કઠાંવાના નથી.”
રેનું કાવતરું અટકાવા સાડે હમણા સરકારે એક કારો બંધાયોછે. તે કારો ખાંધનારાઓને ઉપલી વાત શેઆં ન આપવા ભેગ છે.

ધરધતુ નુસકાઓ

બદામનું કેક—સોજ, મોટી બદામ, ૦૦૦ રતલ; કડવી બદામ, ૧ આંહિસ; તાજાં ઈંદાં ૧૨૬; સોજ ખાંડ, ૧ રતલ; ઘણું ના મેદો, ૦૦૦ રતલ; માંખણ, ૧ રતલ; ઘાલ, લીંછુ બેનો.

મીઠી તથા કડવી બદામને સારીપહે ઊલી, સુકવી અને વાટીને તેની મારીક લુકી કરવી. કડાં પાંણીના અથવા ઈંદાંની સપેતીના થોડાંક ટીપાંથી તે લુકીને ભીજવવો; ઈંદાંને સારી પહે કાળવીને તેમાં હુમેરવા; ખાંડને થોડી થોડી કરીને નાખવી; એ પછે તેમાં મેદાને પણ થોડો થોડો કરીને હુમેરવો, અને બદામમાં ઈંદાં નાખવા માંડે તારથી છેક આટો નાખે તાંહાંવિર લાકડાના એક મોટા મચાથી આખી મેજવણીને સારીપહે કાળવીને એકરસ કરવા કરવી. એ પછે માંખણને પીગલાવી આસતે આસતે ઉપલી મેજવણીમાં રેડીને (એ વખતે માંખણ ગરમ નહી જોઈએ) ધીરે ધીરે પણ પુરતી રીતે ફેકમાં તેને કાલવવું, અને છેલે લીંછુની છાલને ખમણીને નાખવી. એ પછે કેક લુંડવા ના “મોલડ” ની અંદર પેહેલાં સારીપહે માંખણ લગાડવા પછે, ઉપલી મેજવણીથી અરશેઅરથ “મોલડ” ભરવો અને ૧૦ થી ૨ કલાક સુધી તેને જાડીમાં લુંડવા મેજવું. કેક રતાસ ઉપર આવે એટલે તે ઉપર કાગળ લીંછવું, પણ કેકને આખી ભવા નહી દેવું.

કોબીજમાં મલાહો—કોબીજને હાથે કરીને જમડવી, પછે તેની કાતરી કરવી અને છાલવી, તારબાદ થોડુંક નોમખ નાખીને તેને પાંણીમાં ઉકાલવી, નેરમ થવાં આવી એટલે તેને બાહાર કાઢાડીને ઈંડાં પાંણીમાં ભોરવી, જે પછે થોડુંક માંખણ લગાડી એક “સાસપેન” નામના વાસણમાં તેને મેજવી તથા તે ઈંડાં જાંબ એટલી તેના ઉપર જ લાદી રેડવા બાદ તેને ચોસરે ઠંડા કલાક સુધી ધીમી આંખે પકાવો મેજવી.

શરબતી બરાંડી—લીંછુ, ૨૪; બરાંડી, ૧ જેઆલન; ખાંડ, (લોક મુજબ) ૨ રતલ; પાંણી, ૬ સેરભર; કુદ ૩ પેટ.

પેહેલાં લીંછુને છોલીને તેની છાલને બરાંડીમાં હોમોતવી. એક બીજા વાસણમાં ખાંડની લુકી કરીને તેના ઉપર છોલેમાં લીંછુ નીચવવાં તથા પાંણી તેમાં હુમેરવું; બીજા દાહડાં એ બેહુ મેજવણીએને બેલી નાખીને તેમાં કુદ ઉકાલવું નાખવું; એ પરમાણે બે દાહડાં સુધી રેહવા દીધા પછે બારડીઓ ભરવી.

રમુજે કુરસત.

ભરતારનાં સુખ વીધે કવીતા !

(વાંચનાર હસતાંનાં !)

૧ જ ૯૨, નાં P. R.
 ૧૦૦ભેડે ઘર ૧૨ ૦
 ની પુરતી,
 સારું ૭ બરી
 પણ ધણી ડે સુખ, નહીતો ક'ઈ,
 પાંચો નું
 ની ક' થી ધણીનું હેત,
 તો પેટમાંનાં કુખની વાય
 "અ" એવા હુકમ હજી,
 ૨)ઈ ૨)ઈ કરશું ૨)હદ, ૨)સુમાર.
 બી આ કહુંછું, નથી એ કાંઈ
 ક નથી ૦) નહી કાંઈ શક.
 વાંચનાર, હું ઊઘટ આ ખીશ હું,
 વાત વાહવા સરી ૨૦ હું.

૩૦ (જવાબ આપનાંમાં).

૨. હું માતર બેળ અપશરનો બોલ છઉં. મને
 માયાં ગમથી લેઓતો પેટ ભરૂ છઉં, મને પુછડાં ગમથી લે
 ઓતો પેટ ખાલી કરૂં છઉં.

૩. હું તરણ અપશરનો બોલ છઉં અને બેહુ બા
 જીએથી સરખાન છેઉં. મારૂં માણૂં કાપી નાંખો અને પુ
 છડાં ગમથી લેઓતો માણૂં તાંહાંથી મલી આવેછે, મારૂં પુ
 છડૂં કાપી નાંખો અને માયાં આગલથી લેઓતો મારૂં પુ
 છડૂં તાંહાં મલી આવેછે. માયાં અને પુછડાં સાથે હું દર
 રોજનાં ખપની એક પદારથ ધારૂં છઉં અને ઉંચામાં ઉં
 ચી પદવી ધરાઉં છઉં. પુછડૂં કાપી નાંખો તોખી હું એક
 પદવીમાંથી નતો નથી અને માણૂં કાપી નાંખો તો હું ઉપ
 યોગમાંથી નતો નથી.

૪. હું કદે નાહાનો છું, પણ મોશમાં મોશ વએ
 વસું છઉં. હું જનમમાં છઉં અને મરણમાં છઉં. હું
 મીઠાઈમાં છઉં પણ બીજા પકવાનમાં નથી. હું મેવામાં
 છઉં, પણ ઝાડમાં નથી. હું માણસમાં છઉં, પણ હેવાનમાં
 નથી. હું મરદમાં છઉં પણ સ્ત્રીમાં નથી. હું જે ન
 હી હોઈ તો જનમ ધાપળ નહીં અને હું નહીં હોઈ તો
 મરણ પણ ધાપ નહીં.

પં. એક ગરહસથ એક બંદીખાનામાં એક કેદીને
 બેવા નતો હતો. તેને પુછ્યું કે એ કેદી તારો શું સ
 યો થાય, તારે તેણે જવાબ દીધો કે "મારા ભાઈ નથી કે
 બેહેન નથી, પણ એ કેદીનો બાપ મારા બાપનો દીકરો થા
 યછે." તારે તે કેદીનો કોણ હતો !

ધર્મચરની કળા સમજ નહીં શકાએ, તે વીશેનું પદ.

"શું કહિએ શીજી, શરણ પડયાને મંતાપાં."

એ રાગનુ છે.

મન ન પડે નરને, ગોવિંદની ગતિ ન્યાયી;
 અકળ કળા ધર્મચરની એમાં, શું સમજે મંસારીરે. ગમ ૦ ૨૬.
 ઉજાનાં દિન દેખી જન જાણે, ન્યાય થયો આ ટાણે;
 કાલ દિવસ કેવો દેખાયે, એતો ધર્મચર જાણે. ગમ ૦
 પુત્ર જનમ પાંચાથી પ્રાણી, જીવમાં હરજે ભેદ;
 પલકવારે પછિ શું જીવજાયે, કળી શકે નહિ કોઇરે. ગમ ૦
 રૂડી રસોઈ તેવાર કરીને, જાજન પિરસાં ભાણે;
 ભામવિના જાજન કરવાની, આશા ફાટ આણે. ગમ ૦
 મનાખંધ હવેનિ ચણાયે, જોવા બાપક ભેળી;
 વાસ્તુદિન વેકું ત્રિધારે, ધર્મચરૂત ગતિ એવીરે. ગમ ૦
 મોટા મોટા મનમૂળા કરી, મોટાં પગરણ મોડ;
 જાણે નહિને જનના કિંકર, કાલ પડશે કોડરે. ગમ ૦
 ખારાચરણનાં ખૂબ જાંઘ્યાં, ભાગી નહિ ભરમાવું;
 દુનિયાનાં સુખ એવાં દેખી, ફાટ શું કૂંધાવું. ગમ ૦
 મંસારિક સુખ સ્વપના જેવાં, નહીં ભરસો આઝો;
 સુખ પામી મગર ધવું નહિ, કુખ દેખી નવ દાઝો. ગમ ૦
 મુઠીમાં જે હવા ભરી તે, વહી જતાં ચી વાર;
 અવશ જાણે એજ તરેહનો, મધજોછે મંસારે. ગમ ૦
 પળમાં છપો પળમાં તડકો, જગમાં જેમ જાણાય;
 રાજ્ય પળમાં રોકે જનેછે, રોકે જનેછે રાખરે. ગમ ૦
 એક ઘડી અનંદ વધે અને, એક ઘડીમાં શોક;
 એકની સ્થિરતા નથિ અંતે, કળ તેનાં છે ફાટરે. ગમ ૦
 કિર ચક્રિયે તે ઉપાય કરવા, અંતે અપણું મહેલું;
 ધર્મચરની ધિક્કા પરમાણે, જેમ રાખે તેમ રહેલું. ગમ ૦
 સુખને છેડે કુખ દેખાયે, સુખછે કુખને છેડે;
 વિવશ પછી રજની દેખાયે, દિનછે. રજની કેડરે. ગમ ૦

(વિનમ્રીનમાંથી.)

સ્ત્રી વ્યોધ

પુરાતક ૧૪ મું.

શેખરવારી ૧૮૭૭

આંક ૨ નો.

સ્વપને સગાઈ

અથવા

લડતાં જોડાંનાં વહડતાં લગન.

એક વારતા.

પ્રકરણ ૪.યું.

રનેહનો સાધી.

પોતા ઉપર આવી પડેલાં ભારી કુખ અને વેદનાંમાં એ કબ રસતો પરીચેહરને પકડવો પડ્યો. તેણીએ આ અકા રૂં ઘેર અને શેહર છોડી જવાનો કસાવ કીધો.

પોતાનું વાહાણું વતન અને તે કરતાં વાહાણું મકાં ન, પોતાનો વાહાણો પીતા જેનાં ઉપકાર તણે તે દબાયલી હતી અને તે કરતાં વાહાણો ધણી જેની સાથે પરણવાને તે અંધાપલી હતી તે સરવેને છોડીને જવું તે તેને મનસે મરવા જવા અને જાહાંનમમાં જવા સરીખું હતું.

પણ વળી એ પરમણે તેને જવું પડ્યું તે કાંઈ પોતાની ખુશીથી નહી, કાંઈ નફાનાં કાંઈ સાડ નહી, કાંઈ મુખની આશાથી નહી, પણ જીવન અને જસતીને લીધે જવું પડ્યું હતું અને તેથી જીદાઈના જખન વધારે કારી લાગે હતા.

જીવન અને જસતીથી એક મનપસંદ માટીસે પરણ્યાં તેને અંદરવામાં આવી હતી તથા જીવન અને જસતીથી એક અનગમતા આદમીના હાથ તેનાં હાથ સાથે જોડાવાને હતા; તે પોટું કુખ, તે અંધકાર આક્રમકથી છુટવા સાડ તેને નાહાસવાની કરજ હતી.

અંતથી જસતીથી તેનું મોત આવવાનું હતું, તે તેનાં કરતાં શેહર બાહરનાં જંગલમાં મોત આવેતો શી ચીંતા હતી? અંત જસતીથી તેને વેરાગ લેવા પડત, તે ખુશીથી વેરાગ લેવામાં શી અડચણ હતી? પોતાનું ઘર અને ગામ તેને મનશે રોજખ શરીરું હતું, તે બાહર કુખ પડે તેનો શો દર હતો?

આ! હા! આ વખતે પરીચેહરનાં મનમાં શું શું વીચારો પસાર થયા હશે! માત પીતાનો લાડ, મધસા ટકાનો મોજ, અમીરી જાહોજલાલી, અને ઉલે પોતાનાં જગર કરતાં વાહાણો બીજાંનો પેચાર એ સધણું તેની આંખ આગળથી પસાર થયું. પણ એમાંની એકબીં ચીજ ભોગવવાનું મારા નસીબમાં નથી એવું વીચારી અંતે પરીચેહર પકડાકાવ ઉપર આવી.

તેણીએ પોતાની અમથણીની વાહાણી સોખતન ગોલ શેહરની છેલી મુલાકાત લીધી. હા! જેની સાથે જાદગા મુધી જોડાયલી અને પેચારમાં પરોટાયલી, તેનાંધી છુટી પડતી વેલા પરીચેહરની આંખમાંથી આંજીની રેલ ચાલી, પણ મંદરોજમાં સાથે મલવાની આશા આપી તે છુધા લેવાસે, મુજતાં કદને વગર સોખતીએ વગર હુધીઆરે નીકળી ચાલી.

સીસતાંન, યુનાંની લખનારાઓનાં દરેગીયાને મુલક વસતીવાલા ભાગેમાં ગમે એવો આપાદ અને ભરપૂર હોતો, તોપણ તેનાં બીજા ભાગે તેટલાજ ઉબડ અને વેરાંન પણ હતા. તેની રેતાલ અને પાંછી વગરની જમીન, તેની સરહદ ઉપરનું, ૪૦૦ માઈલ લાંબું અને જરાહનાં દરીઆ તથા સીસતાંનનાં સરોવરને ઘેરી લેનારું નીમકનું મેદાંન, તેનાં જંગલનાં મુકા ભાગેમાંહિલા ભાગી જતી માટીનાં પોપડા ધમ્યા મોજનાં મીશાનની મહુડ ઉતર રેતીની ટેકડી એ, એ સરવેનો જરે વીચાર કરીએ છધ્યે તારે અનજ થયું પરેહ કે નીમરોજનાં નામચીન ઉમરાવ શીઆમકની ઘેટી પરીચેહર આવાં ભપકાર અને દરાંમનાં જંગલમાં એકલી અને અટુલી કેમ નીકળી પડી હશે!

સીસતાંન સંમનરીખાંની ઉંચી ઓલાદનાં પહેલવાં નાનું રેહાંણ હતું અને શાહાનાંમાંમાં જમશેદ પછે તરીને લખેલો કેરસાસ, જેને અવસતામાં “પરેશઅસપ” અને પુરાતન વેદમાં “કરીસસવ” લખેલોછે તે આ અસલ વતનને વતની હતો; પણ તેનાં નામનો અરથ “મુરદાલ મોહાઓનો સાહુબ” કરીને થાયછે, તે ઉપરથીજ એ વી મતલબ કાહાડવામાં આવેછે કે એ મુલકના જંગલોમાં સાચા ચરણાહા નહી હતા, અને તેથી પુરતો ચારો નહી મલવાથી જાંહો જાંનવરો મુરદાલ રેહતાં હોમાં, તાંહોં પરીચેહર સરખી-એક નાર તમામ વસતીથી દુર એકાંત જંગલમાં શી રતિ જીવી શકે.

તે જવાંન, નાંજીક, કુમલી નાર હતી, તેણે ફનાંઆ

નાં કુખે દેખેલાં નહીં હતાં. કાંઈથી તંગી, કાંઈથી શખ તી, કાંઈથી શકંતે તેણે સેટ્ટેવેલાં નહીં હતાં. તેની આંખી છ'જી દરમ્મક પાંતીનાં ચેન અને મનનાં ગુનરી હતી. તે આખા ભવનાં આરામ અને આસાએસથી ઉધરી હતી. મારે આ હાલતમાં તે કેમ જીવી શકે.

પણ ઘડીની વખતમાં શું બનશે તેની કોણને આગાહી હોયછે ?

પરીચેર જાણે વાર એકલી પડી નહીં. ફેરસાસપ નામાં મથેની પીસીને નામની નગા, જેને હાલ રીઠરની ભુ જોલમાં પીસાંતની ખીણ કહેછે, તે ખીણમાં એક ગંભીર દરખતનાં છાંયા તલે પરીચેર તેનાં મોઝાં ઠડ ઉપર માથું નાખીને બેઠી હતી. યુસાફરીની મંજલથી તેને થાક મહોડે લી હતી, થોડોક નંગલી મેવા. ખાઈને જેમ તેમ પેટ ભરે હું હું, તોપણ આ ભખંકાર બીઆબાંનનાં ભુખમરાથી અથવા નંગલી જનવરોથી અથવા હુડાડ વનંતરથી ના શ પાંખવા સીવાએ બીજું તેનું સઘડું ભલીશ મુનસમાં ધંકાપણું હતું, અને તેથી અંદોશ તથા અફસોસ કરતી હતી. તેવામાં પછવાડે થોડાંક પાતરાં ખડખડપાં અને ઝટ વારમાં એક મનજીવ હાથની છાપટ તેની શુંદર અને સરેક યોમીને અડડી.

એ શું અમુલ્ય બનાવ ! પરીચેર પાતરાં કરતાં વધારે કાંપવા લાગી, તેનાં ખુશ મેડેરા ઉપરનું લોહી ઉડી ગયું, અને દેહેસતે ગોપા તેની છાતી દબાઈ ગઈ.

એ અમુલ્ય કોણ આવીને હતું ? શું કોઈ હુડારા તેને હુડવા આપ્યા ? શું પાદશાહી તેડેમાસપે તેની કુમળા લે સોધને મારે સવારેને મોકલ્યા ? શું તેનાં જલેમ બાપે હીઆંથી તેને પીછા નહીં મેલયો અને તે આ નાફરમાંન મેહીને કેદ પકડવા આવયો ?

રલીઆમજો પુનેમને માહાતાબ એક આખી યાલી ની મીશાલે દરશટી મરીઆદાની ઉપર ખુબ બાહારથી ખીલી અને દીપી નીકલ્યો તથા આસપાસનાં દરામનાં રેખાવ ને એ નુરાંની જોળાએ નુરમંદ બનાવી દીધો.

તેનાં રૂપેરી ફીરજમાં પરીચેરે પોતાની પાછળ ફરી ને જોવાની હીમત કીધી અને પછેના હરખ કાંઠાં સમાયો બપ !

જે મનજીવ હાથ તેની ગરદન ઉપર પડ્યો હતો, તે ન રમાસથી તેનાં ગલ્લાની આસપાસ વીટાયો, પરીચેર તેને જોતાં જોતાં થઈ, પણ જરાવારમાં સુધીમાં આવીને ને પછે તેની જગરને વાહાલા, તેના માંનીતા બીજાંનાં પીઆર ભરેલા હાથનાં સંભાલમાં તે પડેલી હતી.

મેહુ જણું દેમાં અને દીપો એટલે ભરાઈ આવ્યો હતો કે થોડોવાર તેઓ એક બેલ બેલવાને અશકત હતાં. પણ વળી પરીચેરનાં પરીચેરા ઉપર આ અમુલ્ય મી મીલાઈકાથી ઘણી વધારે અસર થયેલી હતી, થાક અને ભુખથી કાંઈક પડેલા ગલ્લા ઉપર વાહાલાને વીટીયા મેળી તાહાસી આવવાની ખેજલત તથા શરમંદગીની લાલી મહંડી આવી હતી, અને તેની એ જુદાઈ ભરેલી, ચાલ છતાં તેના વાંહાલો બીજાંને તેને મારે કેટલો દીલસોજાન અને શરમંદ હતો તેની આ સામેતી જોવાથી તેની છાતી ઉપકાર અને હેશાંનંદીથી ભરાઈ હતી.

આણું મેળને બીજાંને પરીચેરના ઘભરાટ નરમ પાડવાને તરત ખોલાસો કીધો. “મારી પનેતી પરીચેર, દીલને ચુવાહ દીલ છે, અને તારા દીલનાં ભીતરમાં જુસા એએ એ ને લડાઈ ભરી કરીછે, તેની ઈયાંની તારા મેડેરાની પારાની સીસીમાં હું વાંચું છું. પરીચેર, તું એ એકાએક અને છોડી આવી તારા વગર વાંકે તું પર સજા મેચી લીધીછે અને મારા વગર વાંકે મને કુખી કરશેછે. પણ હવે તે સઘડું હું ભુલી જઈ છું, મારા પેઆર પાછો હાથ લાગે-એટલે હવે ખુશી થાઉં છું, અને તું પાસે માંગી લઈ જઈ કે એ વધારે અંદોશ તારા મનમાંથી કાઢાડી નાખી ગય અને ગીરફતારીથી ખલાસી પાંચ.”

આ સુખનોથી પરીચેરનું હેશાંન વધ્યું. તેણે કહ્યું કે “મારા જગરજન બીજાંને, તને છોડી આવવા સાડું હું પરેશાન થઈ માંક માંચું છું, પણ બાપનાં યુસા તથા રોજની સજને ખાતર તેમ કરવાની અને કેટલી ફરજ હતી તે તું દીલદાર સારીપદે સમજીછે. હવે જોદાની અપેશથી તું આવી મળ્યો, એટલે મને જોદા પોતે આવી મળશેછે, મારો જન મને પાછો મળશેછે. બીઆબાંનની બીજાં મારી દેશનીકાલ હાલતમાં બીજાંની હાલતથી અને જે આસરો મળશે તેને મારે જોદાવંદતાવાને હું ઉપકાર માનું છું. હવે જેમ આપણને મોહાબત મેળવ્યાંછે, તે મ મોહબત પરજીવે અને મુરાદનાં ઝાડ ઉપર ફળ લાવે એ ટલીન મારી ઉમેદ છે.”

પણ એ ઉમેદ તરત પાર પડે એવી નહીં હતી. બીજાંને પીચે આપી કે “હીઆંથી ચાર મંજલ ઉપર કેકો બાદ નામનું શેર આપેછે, તાંહાં મારા પેસાવંદા વસેછે, તાંહાં આપણે કુચ કરી કઈએ અને નીમરોજનાં જુનાં તથા યાતકી ધારાની હદની બાહાર બઈ કાપદાર કદજુદાઈ નાં પવીતર ગાંઠથી જોડાઈને ઘણી ઘણીઆંની તરીકે પેઆર થી રહેવું કરીએ.”

આનાં કરતાં વધારે મુરાદ પરીચેર શું માંગે ? તેણે આં સુખનાં કચુલ રાખી, પણ ઘણો વાર અગાડીની રાત પડી ગઈ હતી, આખા દીવસની તે થાકેલી હતી અને હવે એક દમજી આગળ ચાલવાની તેનામાં તાકાત નહીં હતી. મારે સેજવારમાં વાત કરતાં કરતાં ઉંચે તેનાં ઉપર ગલ્લો કીધો તથા પોતાનાં વાહાલાથી નરા કુર, મરીઆદા અને ચુવાહોજ ભરેલા તકાવતે એ શુંદર બાંનું ભર ઉંઘમાં પડી અને તેના વાહાલો બીજાંને આખી રાત તેની ચોકી તથા સંભાલને મારે જગરૂત રહેવાને કસાવ કરી મેસી રહ્યો.

પરીચેર મીકાસથી અને નર્મીતાઈથી ઉંઘાતી હતી. તેના હાઈડાને હાર તેની પાસમાંની મારે પાસે હતો, એટલે તેની સઘડી દેહેસત મરી ગઈ. બીજાંની બાજુ તેનાં બચાવને મારે આગળ હતી, એટલે પોતાનું સઘડું કમ-તે ભુલી ગઈ.

બીજાંને મેકાં મેકાં પોતાની મનમોવન માંચુકનાં માહાતામી સુખરાને સાંમેનાં આકાશમાં પરકાશતા પુતેમી ચંદર સાથે સરખાવી જોવાને વખત મળ્યો હતો અને પરીચેરનાં પીમાં શુગંધી જમમાંથી નીકલતી હવાની ખુશબો આસપાસનાં ઝાડ પાંતની ખુશબો સાથે મુકાબલો કરવાની તેને સારી મગત પડી હતી. પણ તેનાંથીબી

એ રવેસે જાગેવાર ટકાવું નહી. મરઘાએ બામદાદનાં ઉગ વાની વધાઈ બાંજે બુલંદ પોકારવા અગાઉ બીજાં નની આંખો ઉઘેરે કાવા લાગી અને પરિચિદ્ધેથી જરા દુર નહીને તે પછુ ઉઘાઈ ગયો.

અગરભે ખાંબગાહાનાં ખુદરતી બેઠ સત્રજવાની આપણમાં શકતી હોયતો આ જવાન મોડાનાં ખામમાં શું શું દીસીયું હશે તે આપણ કહી શકીએ. થોડો વખત અગાઉ જુદાઈનાં જખમથી તેઓ કુખી હતાં, પણ હવે જો કે તેઓનાં રહેવાનાં મેહલ નહી હતા, આશાંમને માટે છ તર પલંગ નહી હતા, તોપણ આ રેતીનાં રણમાં એ જોડું ઘણું જ ખુશી અને શુખી હતું.

બીજી દીને લગનથી સંગાથ કરવાને તેઓના જે વી ચાર હતા, તે શું તેઓએ સવપનામાં નહી જોયો હશે ? પણ તે એક સવપનાજ હતો.

પરકરણ ૫ મું.

પંચીયાંનો માળી.

જમીયાદ ઇમ્મસતમાં સીસતાંનવાલા કેરસાસપ સાથ પરીખનેધાઈતી નાંમની પરીના જેમાર બાબવા વીશેતું બેઆન કરચુછે. એ પરમાંણે સીસતાંનમાં પરીયાંનો રેહ વાસ છેક આંગલા વખતથી ગણતો આવયો હતો, પણ અ ગત કરીને સીસતાંનનાં નંગલમાં જાંહાં પરીચિદ્ધે નાહા સી આવી હતી તાંહાં તેઓના વાસો વધારે હતો. એ પરીયાંઓ ફસતખ મેહલવાંને મારી હરાડેલાં માછનદરાંનનાં રેવાની ખસલતનાં નહી હતાં, અથવા પરીખનેધાઈતીને વંદીલાદમાં હેરેમનની, પેલાસ ગણીછે, તેવી કોઈ સેતાંનીઅત આ જાણુલી પરીયાંમાં નહી હતી. તેઓ બેમાહુમ રીતે નંગલમાં વસીને જાહાડ અને કુલો વચે જેલ અને ગમ ત કરતાં અને નાંહાંનાં ખયાની મીશાલે મસતી ધીગાતું કરતાં હતાં.

એ પરીયાંઓના પાદશાહાતું નાંમ અકવાન અને તેની રાણીતું નામ આવાંન કરીને હતાં. તેઓ બને મ નોવાનાં. સોભીતાં અને શુદ્ધ હતાં. અલખતાં તેઓ પરીયાંજ હતાં, એટલે તેઓ નાંહાંનાં છોકરાં જરેલાં હતાં, તેઓ કદે નાંહાંનાં, વજણમાં હવા જેવા હલકાં, બનાવટ માં ગોલાબ જેવા નરમ, તોપણ કુવતે જખરાં હતાં અને મા પુસો ઉપર બેમાહુમ રીતે માટે તેવો અમલ મલાવતાં હતાં. આ પરીયાંઓનાં હાથ હેલક બાલકોની દીંગણી જરેલાં નાંહાંનાં, પણ આસુદાં અને માંતેલાં પરીયાંઓની એ દી શોજ હતી. નર જાતીનાં સઘલાં પરીયાંઓ ઉપર અકવાં નની સરદારી ચાલતી હતી, પણ નાર જાતીની પરીયાં વ એસઘણું રાજ રાણી આવાંનતું હતું અને એ બને શોજે પો તપોતાનાં વડાનાં સુખને માટે તરેહવાર ચાલા કરતી હતીઓ.

જરે હુરમદ-મદીનાં કાંઠા ઉપર અકવાંન અને આ વાંન અજોલ કરવાને આવતાં હતાં તારે તેમનાં આ પરી યાંઓ આવાંનાં કુલની અંદર પાણી ભરીને પોતાનાં રાજ રાણીને નહવાડતાં હતાં; અથવા જરે ગોલાબની ડાહીઓ વચે એ પરીયાંનું જોડું હલકા ભારે હીમ ખાતું હતું, તારે તેમનાં આ પરીયાંઓ કુલનાં એક પાતરાં ઉપર દવનું

એક દીપ્ત મેલિને ગોપા મોતીના સણગાર કરતાં હતાં; અથવા જરે પરીયાંની પાંખ ઉપર હડીને તેઓ ટેકડીની કછણે મેકાં, મેકાં આસાએસ લેતાં તારે. પરીયાંઓ ભાતનાં ક નરસાં તોડી લાવી રાજ રાણીનાં સોનીરી ખાલમાં ખોસવા પછે, તેમની આસપાસ ગોલ કુદાલામાં નાંમતાં હતાં.

એ રીતે સીસતાંનતું નંગલ પરીયાંઓના માળો હતો, પણ પરીચિદ્ધે અને બીજાં નને ખખર નહી હતી કે તે એ તે માળામાં આવી પડયાં હતાં.

પણ વળી જે વખતે આ જાણુલી જોડું નંગલમાં આવી મુતેલું હતું તે વખતે પરીયાંઓનાં રાજ અકવાંને પરીયાંની રાણી આવાંન સાથ એક ભારી કછણે ચાલ તો હતો.

આવાંન જરે ઘણી જવાન હતી તારે હાંદનાં ખલખા ર કોસતા ઉપર રહેતી હતી અને એલખી. તથા લવંગનાં મસાલેદાર કીનારા ઉપર એક હાંદવાંની સખી સાથ બેસી ને સપુદરમાં દેલા ખાતાં વાંહાંણીની સદર જોતી હતી. તે પોતાનાં જરતર આગળ બેઆન કરતી તેમ જોઅદખ પવણથી તે વાંહાંણીનાં સડને હમેલ રહેતા અને તેમનું પે ટ કુલી આવતું હતું. તેની હાંદવાંની સખીને પણ હમે લ હતા, અને તેથી તે વાંહાંણીનાં કુલેલા સડની મજાખરી કરતી હતી, તથા વાંહાંણીની નકલ કરવા પોતાનાં પેટનાં સડ તથા દીલતું વાંહાંણુ બનાવી આવાંન આગળથી જઈને વેપારનાં માલ તરીકે બદાખ અને પસતાંના સુકો મેલા સં ઘરી લાવી આવાંનને ભેટ કરતી હતી. પણ તે હાંદવાંની ઇનસાન હતું અને હમેલથી છુટતાં મરણ પામી હતી. તે નાં ઘણે વરણનાં બાલક છોકરાને આવાંને પોતાનાં સંભાલ તલે રાખતું હતું, તથા તેને કુશીથી સણગારીને ખેમાર કરતી હતી, પણ અકવાંને તે છોકરાને પોતાની પાસે રાખવા માંગ તો હતો અને આવાંન આપવાને ના પાડતી હતી તેથી પ રીઓનાં આ રાજ રાણી વચે કછણો ઉડેા હતાં.

નંગલની જે બાજુએ પરીચિદ્ધે અને બીજાં ન મુતે લાં હતાં, તેની સાંમી બાજુએ અકવાંન અને આવાંન સાં મળતાં વારજ નાંહી પડયાં હતાં. જો એક વખત કુસાયાં એટલે આ નાંહી પરીયાંઓ એકબેકની સાકી બાકી તથા છાલ છોલતાં કાલવાને પછાત પડતાં નહી હતાં અને તેઓ મોહાડેથી એટલાં વહડતાં હતાં કે તેઓની શોજનાં પરીયાં એ બીજી બુજને કુલની કલીઓની અંદર સંતાઈ જતાં હતાં. અકવાંને પોતાની રાણી ઉપર તોહાજત મેળોતો કે "તું કોણ ?" આન કાલની લોનડી, પરીનાં જનત સુકા મખાંથી નાહાસી આવેલી, હાંફસતાંનમાંથી તુને હું ચોરી લાવેલો, કાળાં કાળાં મા બાપને પેરે જનમેલો, ને વળી તેહે ખાસપ રાજનાં નાખ સાથ લાગેલી તથા નાંખ સુધી આવે લી, આંહુનાં પાતરાંનાં અંદર, સુતી સુતી રડતીતી તે જુ લી ગેઈક ?"

આવાંન પોતાનાં રાજને ધમકાવતી કે "તું એટલી પતરાજ નાં કર, ને અદેખી આંખમાંનાં જોરથી જો દી-બનાંવડો નાં કર. તું પાદશાહા તેહેખાસતની રાણી નાં ગોલાબી ગાલ ઉપર આપણ પડેા હતા અને તેનાં ગા લખરે હુડેસે સુખી લાઈ આવયો તે જુલો જાણુછે કે તારી સાથ હું જો પરણી નહી હોતતો, બીજું કોઈ તુને કજીલ

વાંચનારી બાનુઓ, આપણે ગયા અંકમાં તપાસ્યું કે ઘરના સુખ જુવું બીજું સુખ નથી. એક નજીક ગરહસય પોતાના બચાને હુમેશ શીખવતો હતો કે કુની આમાં સુખને માટે ઘર જવું બીજું નગા નથી અને તેના દાખલે આ પીવાશીગટન અરવીંગ કેહે છે કે બચાને ઘર ઉપર પીઆર શીખાડવો એ તેમને કીમતી વાર સો આપવા બરાબર છે.

એક સામ્રાજ્યના આ શબ્દો ખરા છે, કે “તનદરેસત મનની પેહેલી ચોકસ નીશાની ઘરમાં દીલને લાગતી મોજ અને મુશાલી છે.”

હવે તારે ઘરનું સુખ કેમ મળી શકે તે નરા વાંચારવું ઘટે છે. ઘર તેના ધણીના આરામ અને આસામ્મેશને માટે છે. ઘર તેના તન તથા મનની સમાધાની તથા સંપત્તને માટે છે. ઘર તેની થાક ઉતારવા માટે છે, તેના કંઠાળો કાઢાડવા માટે છે, તેના માંદગી મટાડવા માટે છે. ઘર તેના જન માલતી જલવણીને માટે છે, અને તેના બચાની ફેળવણીને માટે છે. પણ આપણા લોકો કેહે છે તેમ “માટી હો બાહારનો છે.” ઘર તેને વાસતે છે, પણ ઘર સાચવવાનું કાંમ તેનું નથી. તેને બાહાર ધધા કરવા જવું છે, માટે ઘર સાચવવા તેને બીજાની મદદ લેવી પડે છે.

બીજા બોલોમાં બોલીએલા કારભારી વગર ઘર ચાલે નહીં. વળી કારભારી જોઈએ એટલું જ નહીં, પણ વીસ વાસુ, આબરુદાર અને ઘરને પોતાનું ગણે એવો કારભારી જોઈએ. ચોડીમાંનની મીશાળે ઘરની ચોકી કરનારા, ચાક રની મીશાળે ઘરનું વહીવટ કરનારા, હજ્યા આયાની મીશાળે માતર બચા રમાડનારા કારભારીથી સઘળી ગરજ સરે નહીં. એવા કારભારી એકને બદલે એકસો હોય તોમી ઘર માં એક ખુટ રહેવાની જ. ધણીની માવજત લેનાર, તેના સુખમાં મુશી થનાર, તેના કુખમાં દીલસો દેનાર, તેના માલીબકતને સંભાલવી વાપરનાર, તેના પરિસાને કરકસર થી ખરચનાર, તેની સગવડોને સારોપકે સાચવનાર, તેના બચાને જીવની કાંતી જાલવનાર, તેના કુખને ઉંચી ફેળવણી આપનાર એક જ ઘરમાં જોઈએ.

એ સઘળાં કાંમ ધવા વગર એક ઘરનો ધણી છાતી ચોકીને એમ નહીં કેહે છે કે “હું સુખી છું.” એ સઘળાં કાંમ ધવા જોઈએ, એટલું જ નહીં પણ વળી હંસથી, ઉલટ યા, ખુશીથી ધવા જોઈએ. એ સઘળું કામ એવી રીતે ધવું જોઈએ કે ઘરધણી પોતાનું ઘર ગમે એવું ગરીબ હોય તોમી

તેને બેહેસત જવું વીચારે. એ સઘળું કાંમ એવી રીતે ધવું જોઈએ કે ઘરધણીને માટે કરી મેહેનત, કસો કંઠાળો કે કસું કુખ બાકી નહીં રહે. એ સઘળું કામ એવી રીતે ધવું જોઈએ કે ઘરનો ધણી ઘર જવા ને તલપી રહે, તે રોત અને દાહોડો “મારું ઘર, મારું ઘર” કરતો ફરે, ઘરનાં પેઆરાં બચાં નો સાદ હજ્યા માંની તા કુતરાનો આવાજ

તેની પગને ઘર તરફ ઉતાવળે ચલાવે. લારડ બાહરને કેહે છે “નહાં દીલ નહીં તાંહાં ઘર નહીં” તે મુખ્ય એ સઘળું કાંમ ખરાં દીલથી ધાય તોજ ધણીનું દીલ દોડી શકે.

ગમે એટલો ખરચ કરતાં એ સઘળું કામ કોણથી બનવાનું છે? ગમે એટલા પગાર આપો તોમી કીમો કારભારી એ સઘળો મેહેનત લઈ શકે? પરિસા કે બીજા લાલચ થી કાંઈ વલે નહીં. એતો એક જ જાણી બની શકે અને તે ઘણીઆંહી સીવાએ બીજું કોઈ નહીં. બાપડી જો મોત મુખી ઘર સાથે મંઠાપલી અને વર સાથે બધાપલી, બાપડી જેણે લગનનાં પત્નીતર કોલથી સંસાર સુખ નીપજાવાનાં કસત લીધેલા, બાપડી જેણે પોતાની જાતે કશટ ખેંચીને બચાં જણેલાં, બાપડી જેનો સઘલો આધારજ ઘર અને ઘરનાં સુખ ઉપર લટકેલો, તે અને તેના બાપડીથી ઘરને લગતો હોલો સઘલો સુખકારક કારભાર ઘઈ શકે. ઘરનાં સુખનો આધાર બાપડી ઉપર છે. બાપડીનું સુખ તેજ ઘરનું સુખ છે.

પણ ઘરમાં બાપડી આવી એટલે સુખ લેતી આવી એજ હુમેશ બનવું નથી. મીજાજ, પાણ, કપાતર, ચીરડાઉ બાપડી હોય; કમ અમકલ, મુરખ હજ્યા બેવકુફ બાપડી હોય, અગનાં, અનસમજ, અપકર હજ્યા વેહેમી બાપડી હોય, તેનાં પરખાંણ પરખાંણે ધણીને સુખ કે કુખ હોય છે. માટી સાથે મરાતી, બચાં સાથે બચકાં બાંધતી, પાર પડોસી એ સાથે વહુડતી, કામનાં માણસો સાથે લડતી, અથવા તેજ નહીંતો ઉડાઉ, ખરચાણ, હજ્યા બધી વાતનો નધજરો અને બધી ચીજનો હાવરો રાખતી એક એરતનો માટી ઘર આવવાને બદલે બાહાર ફરે છે, જાંઘીનાં દરતાં મોત માં વધારે સુખ વીચારે છે. ઘરનાં ઉંબરપર પગ મેળતાં તેને દરડી ખાવામાં આવે; તવાપલાં, તવલતાં, ખરડાપલાં, મેલાં બચાં તે દે કરીને આખો દાહોડો રડયા કરે; સામાં ન સુખન સઘલો ખોરાપલો, ખંખેરાપલો, લીખરાપલો પડેલો હોય; લેવા જાય તે હાથમાં નહીં આવે ને નહીં જોઈએ તે

લેવા જાય; ઘરમાં આસાએસ થોડી મળે ને વળી ઘણી તેથી બી થોડું કામ કરી શકે એવી ને હાલત તે 'બાપડીનું' સુખ કેહેવાય નહીં.

બાપડીનાં સુખનું ચીતર તો ઉપર આપયું છે. ઘણી પોતાને મન ભાવવું વાંચે, તેને કસી દાલી પીડા, કંટા લો કે અગવડ નથી. તે પોતાને કાંમે બેઠો છે અને વળી બાપડી સાથે સીરે પોહારની વાતો ચલાવી શકે. બાપડી ઘરને માટે કપડું શું છે, તેનું વખતે બચાને તેનો પાડ થી ખાડે છે અને તેનું વખતે વળી ઘણી સાથે ઉપયોગી વાત કરી શકે. ધર સોજું છે, સામાં સુધીઆનો છે. સહ ચી ન પોતપોતાને વગે સંગે છે. એક નીરદોશ બચું સુખું સુખું પોતાનાં રમકડાં સાથે રમે છે, બાપડીએ વરીક પોતાની અમલદાર ઉપર ગોઠવીને ચુકી લી છે. બજાર હાત, ખરચ ખુટયું, રાંધણું સીધું, બચાને ખવાડવું કરવું, અને દવા દારૂ વરીકની કસી વાત જાણે જાણતા નહીં હોય તેમ મર દ કેવો સધીર, કડે પેરે ઘરમાં બેઠો! એનું નામ તે 'બાપડીનું' સુખ."

દુધીયા દાંતનું દુખ.

બચાને દાંત આવવાનાં દુખથી કોઈ માતા અનળાંની હશે? અને તોપણ થોડી જ માતાએ જાણતી હશે કે બાલકનાં દાંતનાં કુટવા સાથે દુખ દરદોને ખુદતથી કાંઈ જન્યે સંબંધ નથી, પણ એ વખતની ઘણીખરી મુશ્કેલી આવ જતની ખાંચીથી નડે છે. બચાનાં દાંત કુટવા સાથે આપણા લોકો એટલો જનમ સમજે છે કે દાંતનું કુટવું તે ગેયો મથિ કોઈ મોટો ઘાત હોય તેમ એ વખતને માટે ધાસતી રાખવામાં આવે છે અને એક સુખી અથવા આમુદાં બચાંની વાત ચાલતી હોયતો 'દાંત કુટા પછે બચું એવું ને એવું' રહે નહીં" એમ ચોક્કસ માનવામાં આવે છે. ખરૂં છે કે નાં ત કુટતી વખતે ઘણાક બચાં હેરાંત ધાય છે અને તેમાંથી મરણ પછી ધાય છે. કેટલેક કે બચાનાં છદો ભાગ એ કારણ થી મરણ પામે છે. પણ એ પરાંણધાતનો મોટો ભાગ જે આપણા પોતાનાં અનળનપણાને લીધે માવજતની ખાંચી થી થતો હોય, તો એ બાબે પુરું ગનેઆન મેલવવું એ દ રચેક માતાની ફરજ છે.

માણસની જાંઘીમાં બે વાર દાંત કુટે છે. છ મહી નાથી બે વરસની ઉંમર સુધીમાં જે દાંત આવે છે, તે થોડા, વધારે નાહાનાં અને નાજુક હોય છે. છઠી સાત વરસની ઉંમરથી તે ખરવાં મારે છે અને વધારે તથા મજબૂત દાંતો આવવા લાગે છે. પહેલાં દુધીયા દાંત કેહેવાય છે; અને એ કેક હારમાં ૧૦ મળીને દુધીયા દાંત ૨૦ હોય છે, તે દરએક હારમાં વચમાંનાં ચાર દાંતો ધારદાર હોય છે, જેથી મંડેસ અથવા એવો બીજો ખોરાક કપાય છે. તેમની બે જાણે એકેક અણીદાર દાંત તોડવા અથવા ભાંગવા માટે હોય છે, અને તેમની પાછલ બેજુગમ ખોરાક ચાવવા અથવા કલ વાનાં દાંત હોય છે. એ દાંતો કુટવાનો ઉપર જે વખત આવે છે, તે ઉપરાંત બાલકનાં મોઝામાં નનમથીન દાંત

કુટવાનાં દાખલાની નોંધ થયલી છે, તેમજ વળી આખી જાંઘી સુધી મુલ્લ દાંત કુટેલા નહીં એવા દાખલાનું બીઆં નખી વાંચવામાં આવે છે, પણ તે ઘણી નવાઈની વાત છે.

એ દાંતો ખુદતે કાચેલી ઉમરની અંદર, એક પછે એક, થોડા થોડા વખતેનો ગાંઠો નાખીને કુટે છે. છેક ના હાનાં, કુપ્રમલ "હાયમાંનાં બચાં" ને માતાનાં કુપ સીવાએ બીજા ખોરાકની જરૂર નથી, તેથી કંઈને ખુદતજ તેને દાં ત આવતી નથી. પણ જેમ જેમ તે બચાંનું કુવત વધતું જાય છે, તથા તેને વધારે સંગીત ખોરાકની અગત પડે છે, તેમ તેને દાંત આવવા લાગે છે. બાળ વયે તેની કાંચેનાત માફકનાજ દાંત કુટે છે; મોટા થવા બાદ તેની શકતી બદલાય છે તેમ દાંતની બદલાય છે. તનદોરસત અને મજબૂત બા લકોનાં દાંત વેહલા આવે છે, નખાં બાલકોને ઘણા મોડેથી કુટે છે. એ સઘળી બીનાએ ઉપર ખુદત બાલકની હાલત પરમાં છે કેટલું આકાસીથી કાંમ કરે છે તેના તારીક લાએક નખો તથા ધડો આ દાંત કુટવા ઉપરથી મળી આવે છે.

હવે આ દાંત કુટવાના વખતમાં માણસનું જેમી કા ન છે, તે એટલું જ છે કે ખુદત જે રસતે કાંમ કરે છે તેન રસતે ખુદતને મદદ આપતો માલવું. દાંતના કુટવાનું ખુદ કામ દરદ ધ્યા દુખ ભરેલું નથી. તે વેળા બાલકનાં બદનમાં માતર એટલું જ બને છે કે બચાનાં પારા જરા મોટા થાય છે, સુજે છે અને કાણ થાય છે, તેમાં વવ છુટે છે તથા કાંઈક અકસાટ થાય છે, જે પછે મોઝાંના નીમલાં જ ડાખાં પરધમ પારાને મથાણે સફેદ દાઢ દાખાય છે અને તે માંથી દાંત કુટીને ઉપર આવે છે. એ ઉપરાંત દાંત કુટતી વેળા માંરો તથા અંતરડાં ઉસકેશયલાં રહે છે, જેમાં લો હી વધારે તથા જેસથી ફરવા માંડે છે, અને ફેફસાંમાં પણ લાહી તથા હવા લગાર વધારે જોર કરે છે. એ રીતે દાંત કુ ટવાના ફેરફારો બનતા નેધે એ છદ્યે. તે એવા નથી કે જેથી તે બાલક કાંઈ ખરેખર દરદી હાલતનું કેહેવાય.

પણ વળી એ હાલત એવી છે કે તેમાં જે જરા આડું થાય તો દરદ થઈ આવવા વગર રહે નહીં. એક ડાકર કે રહે છે તેમ દાંત કુટતી વેળા બાલક "દરદના કીટારા અગ જ આવે છે અને એક આચકો લાગે તો તે દરદની ઉડીગાર માં કસી પડે છે." માટે જેમ ખુદત ચલાવે તેમજ ચાલવા રવું એ સઘળી સલામતી ભરેલું છે. બાલકના મોઝામાં કસાર ચાલવા સાથે તેના પારા ભીંગલા અને નરમ રાખવા નેધે. એટલા માટે ખુદત તેના મોઝામાં એ વખતે થ ણી લજ વેહતી કરે છે અને માતાએ એ તેન ધોરણમાં આ લીને બાલકને લગાર વધારે વખત ધવાડવું ધરે છે. તે બા લક પોતેજ વધારે ધાવવા માંગે છે, પણ તેની એ ખુદતી ખાએસ પુરી પાડી તેને વખતે વખત ધવાડવા છતાં વધારે નથી તેના માંદામાં નહીં જાય તેની સંભાલ રાખવી, કેમકે બાલકનો માંરો તથા અંતરડાંની ઉસકેશયલી હાલતમાં તે મથે ઘણા ખોરાક લાયકો એ ખુદતથી ઉલટું છે. તેને બ દે બાલકનો ખોરાક થોડો ઘસાડવો નેધે. જેમકે ધાવનું અને ખાવાનું સાથે આપવામાં આવતું હોય, તો દાંત કુટે તેટલાં ઉપરનું ખાવાનું એાણું કરી તેને ધાવાનાં ઉપર રાખવું. દાંત કુટતી વેળા લોહીના જે વધારે જોસ થાય છે, તે

નરમ રાખવા સાચું પુદ્ગત પોતે જ બાલકને દરરોજ સરસ
તા કરતાં એકાદ બે વધાર પેટ લાવે છે. તે પેટ ઘણું કરીને
લીલાસપર હોય છે. એવા વખતમાં તેને સંભાવીને ખોરાક
આપવો એટલું નહીં પણ તે બાલકને ધવાડનાર પણ
સાદા અને નવદી પચી શકે એવા ખોરાક ખાવાની સં-
ભાલ રાખવી જોઈએ. દાંતની વખતે બચાને રોજનાં તર-
ણ કે ચાર પેટ આવે તાં હાંસુધી ફીકર ને પુ નથી પણ તેને
ખાનખા ઘણા વધતાં પેટ આવવાં જોઈએ એટલું કાંઈ નથી
અને વધારે પેટ આવવા છતાં જ ખાતામાં બાલકને દવા
વગર નાખી મેલે છે. તેમાં લુંલ કરે છે. અગરજે બાલકનું
પેટ કબજ હોય તો વીલાતી મીઠું અને સોનામખી અથવા
એરડીયાનો નાહાનો જીવાળ આપવામાં અડચણ નથી.
તેમના વધી સેનસાન પેટ આવતાં તેમને બંધ કરવાનાં
છાલાપાલા પણ કરવા ઘટતાં નથી.

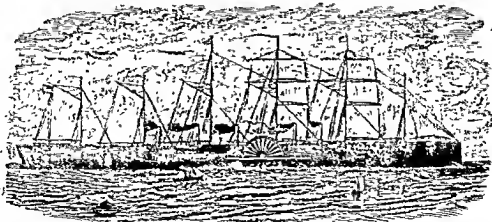
લોહીના નેસ નરમ પાડવા માટે બચાનું માથું ઉં-
ઘાડું રાખવું, તેનાં બદનને પવન અથવા સરદી નહીં લાગે
તેમ ઘટતી સંભાવી ધાંડીને બોલક હવામાં તેને ફેરવવું,
તેને લગારદીલાં કપડાં પેટરાવવાં, એવા એવા ઉપાય ઘણા
ફાયદા કરે છે. તેમજ વલી માંથા ઉપર લોહીનું નેસ ઘ-
ઈ આવે. અથવા ઉપલી ઉંઘ્યા બેંમતાં ઘઈ આવે
તો બચાંએ નાટે એક અકસીર ઉપાય જ ગરમ
પાણીમાં મેસાડવાના છે, તે ઉપાય કરવાને લુલુડું ન-
હી જોઈએ. એ ઉપાય એક લખતારનાં કહેવાં મુજબ
ખાતામાંની આશા છે. જાં હાં લોહીના નમાપ ધ-
યો હોય તાં હાંથી તેને આમડી તરફ એંતી લેવાને એ ઉપ-
ાય કીમતી છે, પણ તે કારગત લાગવાં માટે પાણી ગરમ જો-
ઈએ, તેમાં બાલકને નહવાડવું નહીં પણ છાતી સુધી એ ત-
રણ મીનીટ મેસાડવું જોઈએ અને તેને પવન નહીં લાગે તે

નેસ બાલ રાખવો જોઈએ. તરમ્મક બચાને દરરોજ એ પ-
રમણી માંડીમાં મેસાડવામાં મોટા યુલુ છે અને એમાં
આયણા લોકોમાં સારી રીતે ફેલાવો ઘટે છે.

ધોરા ઉપર નો અકસાટ નરમ પાડવા માટે નેસ પુદ-
ગત આલકના મોહોમાં લખ વધારે છે, તેમજ તે બાલક મોહો
માં આંગણું ફાલી રાખે છે. પુદગતના આપકાની ખાતા
આ કામદા ભરેલી રીતે નકલ કરી શકે. તે બાલકના પારા
ની ઉપર આંગલીમાં કરીને હલકે હોય સેન પસંદારવાથી તે
બાલકને ફરાર વળે છે અને દાંત કુટવાનું વધારે સવલ પડે છે.
આંગળીમાં અને મોહોમાં રાખવાની વીડીએની એન વખતે
બચાને ઘણી અગત પડે છે. પણ આંગળીમાં લાંબાં હોવાથી
કોઈવાર બાલકના ગળામાં પુડે છે તથા વીડીએ સુખારી હોવા
થી પારા બરાબર ઘસાતા નથી, એટલા માટે કાંનસની મીથા
સની અસાંખ્ય રાખવી વીડીએ વાપરવાની ફેટલાકો બુલામણ
કરે છે. પણ જે પારાથી બાલકને વધારે હલાકી પેહોંચતી
હોય તો સંઘી સરસ ઉપાય તે પારા ચીરાવાના છે. પારાની
રાવાને માંતામાં ઘણા મોટા વેટલ રાખે છે. પણ તેથી બ-
ચાના હુકમાં નુકસાન થાય છે. પુદગત દાંતને બાહાર કાઢા
ડવા માંડે છે, પણ જરે શખત પારા દાંતને કુટતાં અટકાવે
છે તારે તે પારા ચીરીને દાંતને રસતા કરી આપવાથી સ-
ઘળી હલાકી ફર થાય છે. પણ પારા ચીરવા તે છેક દાંત સુ-
ધી ખીરવા જોઈએ અને ચીરવા અગાઉ પારામાં આવીને
અટકી વેટેલો દાંત હાથ લગાડીને તપાસવો જોઈએ.

આસપાળી સાધારણ અને મેટેલ માવનત કુખીમાં દાંતને
ડુખ વનાતા કરી નાંખે છે. નમલાં બિચાં અલખતાં વધારે હે-
રાંન રહેવાં જોઈએ, પણ જે હેરાંનગતી વધતી હોય તો અખારી
સલાહાં એટલી જ છે કે પેટેલી નિગવાઈમાં કાંકરને મોલાવે.

ઈસ્ટીમર “ગરેટ ઈસ્ટરણ.”

આખી ફનીઆની આ મોટામાં મોટી આગબોટ ને
નાં આયંબા ભરેલા હવાલે આપણા કુખીલાએમાં ઉલટી
વખાતા હતા અને સરવે બધું અનઅબીધો હેરત જેટલાં
હતાં તે આગબોટ યું મધ ખાતે આંખવાથી ઘણીક વાંમનારી

બાનુએને તે નરે જોવાનું બની આવયું હુયે અને તે આ
ગલાં મેઆંતોની સમાઈ આમે તેમની ખાતેરી ઘઈ હુયે.
પણ વીડીઆ હિારનાં આ મોજાની મુલાકાત લેવા વનાં
બેનસીખ રહી ગપલો અખારાં ઘણીક વાંમનારીઓ મળી આ

વશે, તેમનાની જાણને ખાતે એ ગંભીર દરિયાઈ ડુંગરનું એક ત્રીતરું એક ઉપર આપવું છે તથા થોડાક હવાલો હેડલ પરગટ કરીએ છીએ.

મારી દરિયાઈ સફરમાં થોડાં થોડાં માંખુસોને લઈ જવા; થોડીએ થોડી કોલસાને ખાંટે બંદરો કરવા અથવા એ વીજ બીજા અડધાએ પહેલે, તે મરી જાય અને એક જ હુ મને લાંબા પલટાપર ઘણાં માંખુસો સફર કરી શકે એવું કોઈ ખારકસ બનાવાની વીચાર કેટલાક ઇંગ્લેન્ડનાં ખાતમાં ઘણું સુધી થોલાયા કરતા હતા. પણ એવું એક મોટું ખારકસ બાંધવાની આગમ્ય ભીં સફાટ રસલ ખાતના બીજને તે તથા બીજાએ ભરદરીઆનાં મોજાએ ઉપર ૨૦૦૦૦ જુદા જુદા અખતરો કરીને એવું શોધી કાઢાયું કે દરેક પાની સપાટીપર દોડતું ખારકસ એક જાતનો, મોજા પેદા કરે છે જે દરિયાની ઉંડાઈનાં પરમાણુ પરમાણુ રહેલે, અને તે મોજાની દોડ કરતાં જે ખારકસની દોડ વધારે હોય તે ખારકસ તે મોજાની ઉપર ને ઉપર સેટલાઈથી સાધવા કરે છે.

આ અખતરોમાં શેડર એક આવડું કે સપુદરની હાલત પરમાણુ મોજાની લંબાઈ ૧૦૦ થી ૬૦૦ ફીટ સુધી ગણવામાં આવેલી, અને તેની ૪૦૦ ફીટનું વાંદાણું કોઈથી વખતે સમાજત ચાલી શકે એવો દરાવ થયો. એ ઉપરથી મને ૧૮૫૪ માં આ ઇસ્ટીમર લીવરપુલ ખાતે બાંધવાની શરૂ થઈ અને ૧૮૫૮ નાં જાનેવારી મહીનામાં તે બંધાઈને પુરી થવાથી તેને સપુદર મહેલતરવામાં આવે. તેને પેટ લાંબાઈથી આસપેટલીઆં સુધી ઉંડાઈ અને માલ લાવવા લાઈનવામાં વીચારથી બાંધી હતી, પણ પછવાડેથી તે ઇંગ્લંડ અને અમેરિકા વચે સફર કરવા લાગી, જગર તે માં ભાગીદારોને એટલીતો મોટા ગાદા કે તેને તેમજ એ વેચી નાંખી, જે પછે સપુદરમાં વીજલીનાં તારનું દોડનું તાંખવા નાં કામ પાછળ રોકવાથી આજે તે ભાગીદારોને મોટું વીજાન આપે છે અને તેનાં એ કામથી જેમ આગમોરને તેમ જ ફુનીયાને લાભ થયો છે.

એ ઇસ્ટીમર દર ૬ ફીટ લાંબી, પહોળી ૧૬ ફીટ સુધી ૧૧૮ ફીટ પોહોલી અને ૬૦ ફીટ ઢંચી છે. તેનું તરાર ૪૦ ફીટ પોહોલી છે ને જરે જરેલી હોય છે તારે એ આગમોર ૩૦ ફીટ પોહોલીમાં ફોજે અને ૩૦ ફીટ ઉપર રહેલું. એ ખારકસનાં જોખાંમાં જરેજુ લોહાડું ૭૦૦૦ ટન ઇમાને ૧૫૬૮૦૦૦૦ રતલ છે, અને સંકર કરતી વેલાએ આખી આગમોર સઘણો મલિને ૧૦૦૦૦ ટન અથવા ૨૨૪૦૦૦૦૦ રતલ મોજા લઈને ચાલે છે. તેને પોહોલીમાં ઉતારતી વેલાન એ આગમોરનો વજન ૨૦૦૦૦૦૦૦ રતલનો હતો. ને નાં તલીયાંમાં લોહાંની ૩૦૦૦૦ પટેટ લાગે છે, અને તે પટેટો જડવા માટે ૨૦૦૦૦૦૦ થી વધારે ખીટા વાપરવામાં આવેલા છે. તેને બાંધતાં ૧૦૦૦૦૦૦૦૦ રૂપિયાના ખર્ચ થયો છે અને હવે તેની કીમત ૩૦૦૦૦૦૦૦ રૂપિયાની ગણવામાં આવે છે.

એ આગમોરને ચલાવા ઇસ્ટકાઝ અને પહોળાં મેહુ રાખેલાં તેમને ચલાવા માટે ૮ એનજનો કામ કરે છે, અને એ એનજનોને ખાંટે ૧૦ બાઈલરો છે એ બાઈલરો થી ધુમાડીમાં સુધી પીતલનાં ૪૦૦૦ નલાઈ છે અને તે દર

એક નલ ૩ થી ચોહોલો છે. એ દરએક બાઈલર પોહોલી થી જરેજુ હોય છે તારે તેના વજન ૧૦૦ ટન થાય છે. આ ઇલરમાંથી એનજનોમાં બાફ લઈ જવાની રાખથી નલ ૪૫ થી જરે છે. એનજન માટેના દરએક સીલીન્ડર ૩૪ ટન પીગલોલા લોહાંડાંમાંથી બનાવેલો, અને ૩૪ થી ૮૪ થી જરે છે. એ આદે એનજન ૧૧૫૦૦ પોહોલીનું બન્યું થયે છે. તેમાં ૫ ધુમાડીયાં છે.

આ આગમોરનાં કોલસાની વખાર મહે ૧૨૦૦૦ થી ૧૫૦૦૦ ટન કોલસો સમાય છે. તેનાં પહોળાં ૫૬ ફીટ પોહોલી છે, અને તેમનો વજન ૧૮૫ ટનનો છે. તેનાં ૬ ફોલ છે, તે દરએક ૩૦ થી ૪૦ ટનનાં મોજાનાં છે, અને તેમાં નાં ૩ ફોલ લોહાંડાંનાં છે. એ ફોલો ઉપર ૭૦૦૦ ચોરસવાર કંતાનના સડ ચહે છે. એ આગમોરનાં ૧૦ લંગડ ૨૫૦ ટનનાં મોજાનાં છે. તે લંગડ સાથે ૮૦૦ વાત સાંકલ છે અને તે સાંકલનું એકેક વડું બડાઈમાં ૩ થી, અને વજનમાં ૭ રતલ છે. આગમોરનાં જુદા જુદા છુમખા અને બીજા રાંચા ચલાવા ૨૦ નાહાની એનજનો રાખેલા છે. આગમોરની સાથે ૨૦ ચોરો છે, જેમાંની કેટલીક આગમોર છે. તેનું મોટું દીવાનખાનું પેહોલી ૧૩૨ ફીટ લાંબું હતું, હજારું તે આસરે ૫૦ ફીટનું છે, અને તેની ઉભરણી ૧૩ ફીટની છે. તેમાં કપતાન તથા બીજાં માંખુસો મલિને ૪૦૦ આમીઓ રહે છે, તેમાં ૪૦૦૦ ઉતાએમિને અથવા લશકર જાયે. ૧૦૦૦૦ માંખુસોને લઈ જવાની નગા કીધેથી હતી અને ૫૦૦૦ ટન માલ ભરવાની નગા હતી.

આ સઘણાં આંકડાંએ મને એવા મોટા અને અજમેય જવા છે, તેપણ વાંચનારી બાંનુએનાં મગજમાં તેનાં પુરેતા એમાલ આવી શકે નહી. તેપણ વધારે એમાલ ઉતારવા સાડું બીજા થોડાક વીતોતો હીઆં આપવી થરે છે. એ આગમોર લંબાઈમાં એક માઈલનાં ૮ માં માલ જેટલી છે, ને ધોલીતલાવ આગલ તેનાં એક છેડે રાખમે હોયતો મરીન પશરહની લાઈન હોડીનેથી આગલ છેક દરાસવેર બીજી છેડે આવે એટલી લાંબી છે. તેનાં બીજા છેડાવેર કરીને પાછા પેહેલે છેડે આવતાં ૭ માઈલ થાય છે. એટલી લાંબી આગમોર હોવાથી તેમાં સંથેસા ચલાવા માટે તાર રાખયો છે. એક છેડેથી બીજી છેડે મુલક દેખાતો નથી. નીચેથી જોતાં આગમોર ડુંગર જેવી લાગે છે, ઉપરથી જોતાં નીચે સંધડુ નાહાનું દેખાય છે. દુરથી જોતાં પાસેનાં વાંદાંજી કરતાં તે મોટી કીટા જેવી લાગે છે. તેની પહોલમાં મોટાં મોટાં તરણુ હોલનાં વેલા તી વાંદાંજી થતેલા જેવાં લાગે છે.

આ આગમોરનું એકેક બાઈલર એક સાધારણ બંગલાનાં દીવાનખાનું જેવું છે. એકેક ધુમાડીપુ ખાવાની નાહાની દેખત મંડાપ એટલું પોહોલીનું અખતરોમાં કોટમાંની માંખુસો રોડની વાડીનાં બજરમીખાંમાં જેટલું મોટું છે. આગમોરની ઇસ્ટપીટાલ એક સાધારણ દરાખાના જેવી છે. ફક્ત બીજા વરગનું જખવાનું દીવાનખાનું ૫૦૦ માંખુસોની દેખત મંડાપ એટલું મોટું હતું, અને એ આગમોરનું થેલનું પેહોલી ૪૦ ફીટનાં મોટાં દીવાનખાનાં કરતાં વધારે લાંબું હતું તેમાં "બાલ"

(નામ) થતા હતા. હમણાં એ સહન માહાનુ થયું છે, તે પછી એક અધીશ્વર કદનાં દીવાનખાનાં નિવડું લાગે છે, અને તેને મુખમલનાં કેમો, રેબુસો, પીચ્ચાનાંશિરદાં, મોટા તખ્તા, રંગીન બીતરો તથા જુમરોથી સજ્જારવામાં આ વધુ છે અને વાંચનાંશિરદાંની સામનાતુ એટલું જ છે કે, જે પરજાએ આવડી મોટી આગમોટ બનાવી છે, તે ઇંગરેજ લોકો કેટલા મોટા, બલવાન અને શુધરેલા હોવા જોઈએ.

1800 1800 1800 1800 1800 1800 1800 1800 1800 1800

મીસર દેશનો યોડોક હેવાલ

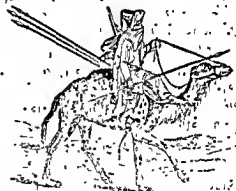
મીસર દેશ આફ્રીકાનાં ઉત્તરે કાસિયા ઉપર પુરવ બા જુએ ઇશ્માને યુરોપ અને એશીયાખંડે જાં હું જોડાઈ જાય છે તે દસાએ આવેલું છે. તે પરંતુ માઈલોંયુ છે અને તેની પોહોલાઈ જુદી જુદી જગાએ વધતી જોઈ છે, તેની વસતી આસરે ૩૦ લાખ માણસનો છે, જેમાં ૨૭ લાખ મુસલમાનો છે, અને બાકીનાં યાહુડી, સરકારીઅન તથા યુરોપીઅનો છે. અસલી વખતથી જરે યુરોપીઅનો નં ગંધી હતા તારે મીસર દેશ ઘણું મુધરેલું, નામીયુ અને વખણાયલું હતું. હાલ એ દેશ પડતી હાલતમાં આવ્યું છે તેપણ યુરોપની નબદીકમાં હોવાથી તેને આફ્રીકાનાં બીજાં બધાં દેશો કરતાં શુધારાનો સારો ચેપ લાગે છે.

મીસર દેશનો આકાર એક લાંબી, સાંકડી ખીણ જેવો છે, જેને બેવડા પાહોડોએ ઘેરી લીધી છે અને જની વચ્ચે નોંમીથી નાઈલ નદી પસાર થાય છે. ફનીઆની મોટી અને નાંમીથી નદીઓમાં એ નાઈલ નદી ઘણી અજાએબ જની છે. તેમાં દર વરસનાં જુન મહીનાથી મોટી રેલ આ વવા મીડે છે, અને સપ્ટેમ્બરમાં પાંચ છ દાંડાડાં સુધી પાંછી પુરાંત ચડેલાં રહેવા પડે છે તે પાછાં ઓસરે છે. એ પર માણે આજ ૩૦૦૦ વરસ થયાં નાઈલની રેલ દર વરસે જ રી રહી છે અને એટલીતે બરાબર વખતસર આવે છે કે મીસરનાં સઘલાં પાંક અને પ્રેહસુલની ગણતરી તે ઉપર કરવામાં આવે છે.

એ નદીની બીજી ખુબી એ છે કે તેની રેલ નવા પડે આખાં દેશ ઉપર ઘણીજ ફળવંત મટોડીનું

પડાય થાય છે. તે મટોડી એટલી ફળવંત હોય છે કે પાંક એ દેશ બધો હિભાઈ જાય છે કે તેનું ફળવંત પાણું ઓણું કરવાં સારું તે મટોડી સાથ રેતી ભેજવી પડે છે. હાડકાંદર શાઆ કહે છે કે મેઝોટોડીનાં પડથી મીસરની નજીની દરે ૧૦૦ વરસે એક ફુટ ઈંચી થાય છે, અને હેલાં ૩૦૦૦ વરસમાં એ જગીન ૪૨ ફીટ ઈંચી થયલી ગણતરી કરવામાં આવે છે. પાણુજનીત એટલી ઈંચી થવાની સાથે નદીનું તલીબી બેંડુ થતું જાય છે અને તેથી રેલવાં પાણી રેલ પર ચડી શકે છે, જેમ એ નહી હોત તો મીસર નાઈલનદીથી ઉત્તર આફ્રીકામાં ફળવંત બન્યું છે તેને બદલે ઘણું ઉત્તર થઈ પડત.

કરો મેટરની ઉંતર દસા આગળથી નાઈલ નદી બે ભાગમાં વેહે ચાઈ જાય છે, તેની વચ્ચેની તરીકાનાંકાર મુલક ને 'મટેલયા' કહે છે. મીસરનાં મુલકને ફરતા પાહોડોએ બે મલવી લીધા છે, જેમાંનાં ઉંચામાં ઉંચા ૨૦૦૦ ફીટમાં છે. એ પાહોડોની વચેની ખુબી અખીલું તે છે કે જાં હાંથી સુએજ અને કરો વચે આપણવ કરતી ઉંટની વનજરનો રસતો કાહોડો છે. એ સંઘલી જમીન રેતીની છે અને વસંત રૂઘમાં સીયુમ નામનો એક જાતનો ખરાબ પવણ ૫૦ દોડાડાં સુધી ફુકે તારે રેતી એટલીતે હો છે કે મુસાફરી ઘણી ડીકર થઈ પડે છે અને વનજરાઓને મોહોડું માથું મુધાં

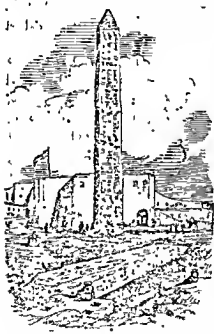
તાંકીને મુસાફરી કરે છે. એજ વખતે તાવ અને પેટનાં ખર એ ઘણાં ફેલાંવા પામે છે. મીસરનાં આ રેતીનાં નં ગોળાં એટલા પવણ ફુકે કે કેટલીકવાર રેતીનાં ડુંગરો એક દેકાં લેખી ઉખડીને બીજે દેકાંજુ બંધાય છે.

મીસરનું પાએતખત મેટર કરો છે. કરોનો અરથ અર બી બાથમાં ફેટહનંદ કરીને થાય છે. તે મુસલમાનો રા જગેમાં ચાતર ઇસ્ટઅરબોલધીન ઉતરતું છે. તે પાસાનું પા એતખત છે, અને તેમાં તરણુ લાખ માણસની વસતી છે. તેમાં ૩૦૦ મસલ્હો તથા બીજી પુરાતન ઇમારતો છે, જે મથેની કેટલીક ઘણી નાદર છે, અને એ મેટર ખમે નાઈલ નદીમાંથી મોટી નેટર કાહોડી છે. એ મેટરથી ૧૦ માઈલ ઉપર મીસર દેશનાં આખી ફનીયામાં વખનાયલા બપીરા મીડ' ઇશ્માને ફતરનાં બાંધેમાં પડારોકા ડુંગરો છે. એ પી રાંમીડો ૬૦૦ ફુટ ઉંચા છે, અને નબદીક ૩૦૦૦ વરસ ઉપર બાંધેલા છે. એવા બધા જગીન ૪ પીરાંમીડ છે જે એકે થી ૪ દલાકની મંજલે છે. યુનાની લખનારાઓ કહે છે કે

એ પીરોમીડો આંધતાં ૨૦૦ વરસ સુધી ૧ લાખ આદમી લાગ્યા હતાં. એ પીરોમીડો કબર તથા પાદશાહી તરીકે બાંધ થાણે, પણ તે કોણે આંધ્યા હતા તે હજી અધ્યાસમાં રહ્યું છે. એ પીરોમીડોની પાસે એક અડધાં સ્તંભોને અડધાં માણસનું માથું બાંધેલું છે. એ પીરોમીડોનું એક ચીતર ઉપર આપ્યું છે.

કેરોથી ૧૧૨ માંઈલ દુર અલેક્ઝાન્ડ્રીયાનું બંદર મીસરમાં સુખીઆ સમુદરને કીનારે આવેલું છે. એ શહેર ઇસવી સન પૂર્વ ૩૩૨ માં સીકંદરે બાંધાયું હતું, જેથી તેનું નામ સીકંદ્રીયા રાખ્યું છે. એ શહેરમાં ૭૦૦૦ માં હુસની વસતી છે. મેહેલાં એ શહેર આફ્રીકાનાં કીનારા ઉપર હતું, પણ હાલ તે કોસ્ટાથી બાહાર પુરોગ્યાનાં ટાપુ ઉપર વસ્યું છે, જે ટાપુને એક નાંહુની સંઘચીંગી જુમી આફ્રીકામાં સાથ નિરે છે. જુનાં શહેરમાં તેની આગલી બહાનવાલીની ઘણી ઈમારતો છે, નવા શહેરનો સઘલો દેખાવ એક યુરોપીઅન શહેરને મળે છે અને વેપારનું તે એક સુખીઅ બંદર થઈ પડ્યું છે. એ શહેરની પુરાંતો ઈમારતોમાં એક 'કલીઆપેટરાની સોમ્' નામની છે.

એ કલીઆપેટરા રાંછીની પાદશાહી માટે બાંધેલો સ્તંભ અથવા મીનારો છે. તે સોમ્નાં આકારનો છે, ૩૫ ફીટ લંબા છે અને તેમાં ઉપર મીસર દેશનાં અસલી લેખો કોરેલા છે. એ મીનારા મહમદઅલી પાસાએ ઈંગ્લેન્ડ સરકારને ભેટ દીધા હતા, અને ૧૮૫૧ માં તેમને ઈંગ્લેન્ડ લઈ નવાની લાન્ગડ ચાલી હતી, પણ એ મીનારા એ ટલાતો નાચ પાંખા છે કે તેમને તાંહાં લઈ નવાનો વીચાર માંડી વાલેલો હતો.

ઈ નવાનો વીચાર માંડી વાલેલો હતો.

મીસર દેશમાં સુખીઅ વસતી સુસલખાનોનાં છે અને ઇસલામી રાજની સઘસી માંડી નીચાંનાં તાંહાં જિવામાં આ વે છે. આરત જતને તાંહાં પર્દામાં ગેલાંમીટીની હાલત માં રાખી છે. કેરો ખાતે પાશાનો નવાંખાનો એક મોટી બરાખ જિવા છે અને જેમ બંદીવાનો ઉપર ચોકી મેસે તેમ એ નવાંખાનાં મેહુબો ઉપર મેહો રાખેલા છે. જે કે હાલમાં નીચાળો, નાટકશાળોએ, વેપાર, અને બીજા પરકારનો ઘણો સુધારો મીસર દેશમાં ચાલે છે, તોપણ તાંહાં ના લોકોની જગલી રસનો હજી જરી રહી છે. મીસર દેશની એક આરતનું ચીતર હેલ આપ્યું છે જે ઉપરથી જણાયે છે કે તે બીચારીએ પોતાનું બદન સુધારવામાં વઢીક કેટલી બંદી રાખી છે.

એ સુધી એ દેશ પારકાં રાજ્યોને આપીન યત્ન આવ્યું છે. ૬૦ સો ૫૦ ૩૩૨ માં સીકંદરે તેને જતી લીધું હતું, જે પછે ૬૦ સો ૫૦ ૩૦ સુધી ટાંચેમીનાં તોખાં તેનું જીવં રાજ થયું હતું. ૭ મી સદીમાં તે ઉપર આરબો ચડી આ વખતે એ સદી સુધી ખલીફોએ તેને પોતાને સલાધીન રાખ્યું. ૧૬ મી સદીમાં તાંકાં દરકીનું રાજ થયું, જે પછે ૧૭૨૮ માં તેને ઈંગ્લેન્ડે જીતી લીધું. ૧૮૦૨ માં ઈંગ્લેન્ડે લડાઈ કરી ફ્રેન્ચોને હારી ફ્રાન્સમાં અને દરકીનો અગલ પાછો ચાલ્યો. હાલ જેઓ ઇજીપ્ટમાં હાક મી ભાગવે છે તેમને પાશા કહે છે. તેઓ પાદશાહનાં જેટલી સત્તા ચલાવે છે, પણ દરકીને પોતાનાં વડા જેટલું માન આપે છે. ૧૮૧૧ થી ૧૮૪૨ સુધી મહમદઅલી ઘણો મોટો પાશા થઈ ગયો છે. હાલના ઇસમાએલ પાસા પણ રાજને સુધારવા પાછલ ઘણી મેહેનત કરે છે. મીસર દેશનાં પાશાનું એક ચીતર હેલ આપી આ દુક હેમ રાજાપત કરીએ છીએ.

મીસર દેશ અસલી નવાનામાં ઘણી જાહો નવાની ભાગવતું હતું. જે વખતે ઈરાનનું રાજ મોટું હતું, તે વખતે મીસર ઘણું જાહીનું અને આખા દેશનું ઈસવી સનેની ૬૦૦ વરસ અગાઉ રાજ કરેલ પાદશાહનાં રાજ માંડનાં કમખાઈસીસ પાદશાહોએ એ દેશ ઉપર ચલક કરી તેને જતી લીધું હતું અને વખતે વખત છુટું થવા છતાં એ દેશ ઈરાનનાં ઘણા પારસી પાદશાહોમાં તોખેદારી કીધી હતી. ૨૪ સદી

કુકી કડકણી.

“અરે ખોલોના માએ, લગારી મુકો.” ધરને બારને. ખમતાં ખમતાં ગળે ગાંઠ બંધાયા ને ઘેરેતો માએ ખાખાવરખાના હાલ ને કુતરીનો અવતાર આપીએ. એ કનુ” કુખ હોયતો તેવું” રહીને રહીએ, પણ એકગંઢથી મુવાં બચાં કેહેને કાથીને કાચી કરડી બાઉ, બીજગમથી અભા ગીએ વર એકકી વસતુને વાસતે બેજર કરેય, તરીજગમ થી રાંડ સાસુ સાહેબી ચલાવા જાયય, ચોથી ગમથી સતા આનાસ ગીએ માકર ઘેરેના રોડ ધનિ કરવા માંએય. “ભુ ડાંને બસ પડેતો બધા ભવ રહે,” તે વાસતે ખોદાએ મોત આપેતો મરૂ” ને આએ કુખની જંગલમાંથી છુટ.”

એ પરખાણેના બલાપો કેકોબાદ કેકવાળાની બાપડી કુકી કડકણી કરતી હતી. કેકોબાદ કેકવાળો નેક અને અસરાક આંદમી હતો, પણ તે ગરીબી હાલતમાં હતો. અને તેમાં વળી બચાં કમાના મોટા કમ્યાર તેને પાળવા પડતો હતો એટલે પોતાનો શુજરો સોભાથી કરવાતું તેને ભારી પડતું હતું, અને એમાં ભાડાંને સાડ અંકરસોરીના એક ખુલામાં રહેતો હતો.

તેની બાપડી કુકીઆઈના સવભાવ એટલે આકલે હતા કે તે જરા જરામાં કંઠાળી ભતી હતી, ઘરમાંના દરએક જણ સાથ છીડાં છબતરાં સોધતી હતી અને તેથી તેનું નામ પાર પડેશમાં કુકી કડકણી કરી રાખ્યું હતું. વળી બકરોસોરીમાં લગાર ઉતરતી પદવીના લોકો સાથ રહેવાથી તે વધારે કૃજ્યાખોર થઈ હતી. તેને વર તરફનું કાંઈ કુખ નહીં હતું, તે તેને સારી રીતે રાહડેતો, બજર હાથ પુરું પાડતો, માકરને ઘરમાં આગળને આગળ રાખતો, પોતાની માએને વટીક પાકમાં રાખતો અને તોખી કુકી કડકણી દરએક આવતો જતાંની આગલ ઉપર બલાપો કરતી હતી.

તે ઘરબારથી કંઠાલો ગઈ હતી. સાસુ સાથ તેને પરવડતું નહીં હતું, એટલે તે પોતાનાં બીજ દીકરાને તાં હાં જઈ રહી હતી. તેના બચાં હરેશનાં રડતાં બરતાં હતાં, તેઓ પોતપોતામાં ખરાયા કરતાં, દાદર ઉપરથી દુડી પડતાં, રાંધણીમાં રાંધણીના ભરાઈ રહેતાં, ખાવાતું ને ખાવાતું જ માંગતાં, ભાણે ભાણે ઉભાં રહીને બુક માંગતાં અને બચાંને મુવાં સીવાએ કુકી ગાલ નહીં રેતી હતી. કુકીનાં ઘરમાં માકરની ટકતા નહીં હતા. દર મહીને બે માકર થતા, અધરીઆત કાંમ હોડીને માકરો નીકલી જતા અને ઘરના શાખો પડવાથી બીજા માકરો જલદી મળી નહીં આવેવાથી કુકીને માંએ બચું કાંમ આવી પડતું હતું.

કુકીનાં જાતી શુણ કાંઈ ખરાબ નહીં હતા. તે દયાલુ હતી, તે જરા લગાર ભણેલીબી હતી અને તેની મટો સુધરે એથી હતી. પણ તેને સુધારવાનો ઉપાય શું, એ વીચારમાં ને વીચારમાં કેકોબાદ કેકવાળો કરતો હતો તે દારપર પગ મેલતો કે કુકીનાં કૃજ્યાખોર કંઠકજાર કાંને પડતો અને બીજાશે ભારી પગલે બરેશો જલેશો ઘરમાં રહેતો. તેને પંખતાવે લાગતો કે કુકીના સવભાવ સુધારવાપર

પેહેલીય. જેમાં આપયું નહી, પેહેલીય તે પોતાની બાપડીને પડતી મેલી બીજા દોડતો સાથ ખાહારન રહેતો હતો, પણ જે પેહેલીય ધર પેખાડ કીધું હોત, બાપડીની સંગત વધારે સાચવી હોતતો તેની સાથે ને સાથે રહેવાથી તેનાં ખવાશ ને જંગલી બની ગયા હતા તે ઘણાં સુધરત.

એક દાહારે કુકીઆઈએ કારમાં અહીંને બચાંને શખત માર માલે, તેવામાં નેતર ચીરાઈ ગઈ અને તેના કંઠકાથી બચાંની આંખ ઉપર મોટો ચીરો પડેશ અને લોહી બવા લાગુ. એ ઉપરથી કુકીઆઈની તરત મુખ આવી. તેણે ઘભરાઈને પોતાનાં વરને તેડાવી જંગલવેશ. કેકોબાદે આવીને જોયું. તો જખમમાં જખમ કાંઈ નહીં હતો, તોપણ તેણે વીચારયું કે તેને ને તક જોઈતી હતી તે હવે મળી આવી, વાસતે તેણે અમસથી કાંઈ કરી કુકી, તેણે ખાખખા ઈજરને ડાકરને બોલાવી જંગલવેશ અને બીઆ રી કુકી કાંઈ ઈજરેજ સમજતી નહીં હતી, એટલે ડાકરે કાંઈ કહ્યું નહીં હતું, તોપણ કેકોબાદે ઉભું સમજવયું કે બલેવેતો આંખ રદ થવાની ડાકર પાસતી આપેજ, એ ટલું જ નહીં પણ એ જખમમાંથી જો તેને તાવ મહુશે તો બચાંનો જીવ જશે અને તેમ જો થયું તો ડાકર પોલીસમાં રીપોર્ટ લખશે કે એક માએનાં શખત મારથી બચાંનાં પંરાંણ ગીએ.”

કેકોબાદની આ કગાધી કુકીની ઉપર ધારેલી અસર થઈ. તેણીએ પેહેલાં તો સરેસતા મુખ્ય રહીને ગોધી આડ કરી મેળયું, પણ કેકોબાદે ધમકાવી કે જે તે ગડબડ કરશે તો બચાંના ઉપાય મુન નહીં પડશે અને એક રાખી અટકવાને બદલે વધશે. એ ઉપરથી કુકીઆઈ મુગી રહી, પણ તેના દીએ ભરેલો ને ભરેલો હતો. તે ગોસામાં આવીને ગમે એટલી ગરમ થઈને બચાંપર જીલમ શુજરતો, તોખી આખર કરે પણ તે માએ હતી, અને જાતાના પેચાર તથા બીજ સંધળા જુસા તેના મગજમાં હવે ઉપર વાગુ થઈ નીકલયા.

કેકોબાદે ઢોંગને સાડ પોતાની આંખમાંથી પાંણી લાવીને કુકીના કુખમાં ગોયા સરીગત થયો ને તેણીને પસ વારવા લાગે. એ વખતે કુકીને ગોયા એક બીજે ગરેકો લાગે. કુકીએતો ધારયું કે વર આવીને તેના ઉપર મોટું તેહેલયું પાડશે, પણ તેને બદલે કુકીના વાંક છતાં કેકોબાદને પસવારો અને પડાવતો જોઈને તેના પર વધુ અસર થઈ અને ઘણી જ નરમ પડી ગઈ. તે બોલી કે “હું, મુધરે માએની થતી, મારી આંખ કાંમે નહીં કુકી મા”

કેકોબાદને હવે વચે પડવાની સારી તક મળી. તે બોલ્યો કે “કુકી તું હવે પસતાવો સાંના કરેજી? બચું મરવાનું હશેતો તેમાં તું સાંના એટલે બધા ઘભરાઈ કરેજી? બચું મરશે તેમાં તારું શું બવાનું છે?”

કુકી—ઓ વાએ, કેકોબાદ, એક કાંમે મોડાય. હું શું માએ નથી? તમારું બચું, મારું બચું નહીં!

કેકોબાદ—પણ તારું બચું તું ને પીઆડ હતું તારે તેને હાંસ મુવા ને મરી ગીઆં કરીને તું ગાળ ક્રમ દેવ વાડું? ઉતો મહાસતીતીત કે બચું મરી જાય, ને હવે તારી અરજ પરમાણે મરી જશે.

કુકી—એવાડરે કેકોબાદ, જાબા, તમે એમ શું બોલોય ? “આ બાપની ગાલ ને ધીની નાલ” વાસતે તે ગાળ કાંઈ લાગે નહીં.

કેકોબાદ—ગાલ એ કાંઈ નહીં પણ કહવાછે અને બીચારા આ બચાંનાં જનમથી તેવી કહવા તે કરોર વખત દીધી હશે. વળી તે બચાંને ખરી જવાની કહવા દીધી, એટલું નહીં પણ તે ખરી જાય એવો તેને ખાર વટીક મારશે, તારે હવે તારી ખરજન તેવીછે એમ શું કાંઈ નહીં સમજે ?

હવે કુકીઆઈની ખાતરી થઈ કે બચાંને ખારવામાં નહીં, પણ ગાળ દેવામાં વટીક વાંક થશે તો ખરો. હવે તે અતીશ પસતાવો કરવા લાગી. તે કાલાવાલા કરવા લાગી કે “કાંઈથી કરીને હવે બચુ” છવે તેમ કરો.” તેણે કબુલાત આપી કે “કુકીથી હું” બચાંને ખારશ ઈચ્છા ગાલ દે વશ નહીં.”

પણ કેકોબાદને તો પકું કરીને કુકીને સુધારવીનું હતી, એટલે તે બોલશે કે “કુકી, એ તારી બધી બોલવાની વાત છે. બચાંથી નહીં તું સુખી થતી, કે નહીં તારાથી જ સુખી થતું, તારે હવે બેમાંથી તે કે તું છુટું પડતું ને ઈચ્છે. તું ખરશે તે નહીં પરવડશે, પણ બચુ” ખરશે તે પરવડશે.”

આ વાત સાંભળીને કુકીના પીતા ઉઠી આવવા વગર રહેજ નહીં. તે માંજતું જોવાને વાસતે તો કેકોબાદે આ તાંણે માર્યો હતો. હવે કુકીથી ખમાયું નહીં, તેણે વળી પાછું મોઢું મોઢીઆરું કરી મેલ્યું” અને ગુસ્સામાં ગુસ્સામાં પચીસ પચાસ ગાલ તેનાં મોઢાંમાંથી નીકળી આવી.

હીઆં કેકોબાદે કંઈ જેટ્ટે ટાંકો મેલ્યો કે—“જ્યે ? ગાલ નહીં દેવાની કબુલાત આપવાને હજી તો એક મીનીટ બી નથી થઈ, તેટલાં એક મીનીટમાં તે પચીસ ગાળ દીધી તો તે હીસાએ એક વરસમાં તો તું ૨૫ લાખ ગાળ રહે તેમ ગણતાં બચુ” ખરે એટલું નહીં પણ હું તું, ને આ ખુ” ગામ ખરી જાય તોખી તેના છેડે નહીં આવશે.”

કુકીની સુખ પાછી કેકોબાદે આવી. તેણે ગાળ માંડી વાળી પણ હવે કંટાલીને બોલી કે “પણ હું શું કરું ? ગુસો લાગે તારે ગાલ નહીં રહે ?”

કેકોબાદે જ્યે ? કે હવે કંટાલાપરબી શીખામણ દેવા નો વખત આવશે. “ગોસો લાગે ? (હસીને) હા—હા—હા—બાઈને ગોસો લાગે. પણ ક્યે ? ગોસો કેવો લાગવાનો વાડ ? જરેબી ગુસે આવે તો પાસે કુલોછે ? હું” એ મ નહીં કેહતો કે જનને તમે તેમાં પડો. પણ જેવો કાર લાગે તેવાં જનને એક હાંડો ભરી કંડું પાંણી કાઢાડીને દી લપર રેડી કંડાં થાંચો.”

કુકીનાં મીજન આગલ આ તાંણીની તીખો હતો. પણ તેવામાં બુકો જે નેતનાં જનમથી સુતેકો હતો, તેને આ દીકાથી હસવું આવી ગયું” અને તે હસીને બેઠો, એટલે કુકીઆઈ સુધીથી હસી પડ્યાં.

છોકરો ઘણે નાહાને, પણ હોશીઆર હતો. તેને બાપે હસવાનું કારણ પૂછ્યું તારે તે બોલશે કે “બાપા ત

મેં માંએને કેહેજે ગુસો આવે તારે કુવામાંથી પાણી કાઢાડી ને નાંહો, પણ આપો દાહાડો એવળુને તો ગુસો લાગ્યા કે રેછ તારે આપો દાહાડો નાંહાપાની કરે કે ?”

છોકરાને સાંભળે જઈને કુકીને એટલી ખુશાલી ઉપજ કે તેણે જનને કોટી કીધી અને પોતાની જાંઘીમાં પેટેલ વેહેલી ખુશ મીજનમાં આવી બોલી કે “ખારી તરફથી મારો દીકરો પુછે, તેને, હવે જઈએ જવાબ દેખાની.”

કેકોબાદને તો તેવું જ નહીં હતું. જાણે કે દીકરા એજ લલ બાંલ હોય તેમ તે બોલશે કે “હા, મારામી થે આંનમાં એમ આવેલ કે નાહવાનું” તો નહીં ‘બનશે પણ એક બીજી સેહેલ ઉપાય બતાવે’, તે પરમાંજે કુકી જે તું” આ લે તો ખચીત તારા ગોસાના ઉપાય થાય.”

કુકીઆઈએ તે ઉપાય પરમાંજે માલવા કબુલ કીધું, તારે કેકોબાદે વાત આગલ ચલાવી. “હરએક દુખ કે દર દનું આપણે કારણ જાણીએ તો પછે તેનો ઉપાય કરવાનું સેહેલ છે. તેમ કુકી તું જાણે કે તારું કામ ખરામ થાય છે, તે તારા ગુસાથી થાય, તો પછે ખરામ કામ નહીં થાય તેનો ઉપાય એકે ગુસે થવું નહીં.”

કુકી—જે વાત નરમ થી જવી ને સેહેલી ને સેહેલી જ બોલીયા. ગુસે થવું નહીં ! પણ ગુસો આવે તારે શું કરવું ? બચાં કનરાલો હાલ આપે તારે વળી ગુસો નહીં આવે !

કેકોબાદ—પણ કંટાલી જવું એમી આપણા હાથમાં છે. ચીરડાકે ને મીજન સવભાવ કોઈથી ચીનથી જલદી ને જરા જરામાં કંટાલી જપજ અને તેને જલદી ગુસો લાગી આવેલ, પણ નરમ, ધીરો, કંઈ સવભાવ રાખો અને પછે તેમ થશે નહીં.

કુકી—બોલતી એવાડર, કેકોબાદ, નરમ ને ધીરો સવભાવ તમે રાખી દેખાડો તો માલમ પડે. તમેને ખારી કાંની છોકરાની માકરી કરવી પડે, ચાકર નકર તમારું પાકવીને પલીતન કરે, ધેરની જાજલ જરા નજરે જોવો તારે ખાતરી થાય કે નરમ સવભાવ તે કેમ રખાય.

કેકોબાદ—પણ કુકી, આખી દુનીઆમાં એકલી તું જ ધર ધણીઆંની નથી. બીજીની ધર ધણીઆંનીએ છે. આ બકરસેરીમાં ધણીખરી તારા જવી વહહકણી હોશે તો શું થયું ? પણ તું ખારી સાથે ચાલેતો હું તુંને બીજા બાઈએ દેખાડું કે જે ગુસે શું તે કોઈ દાહાડે જાણે જાણતી નથી. તેમનાં બી બચાં છે, ને વળી તારા કરતાં વધારે છે; તે આખી ધરખાર ચલાવેલ, ને વળી તારા કરતાં મોટાં ધરખાર ચલાવેલ. અંગરેજ સીઆને તે કોઈ દાહાડે લડતાં, વહડતાં જોઈ ? નહીં—તારે શું તેણીએ ખોદાતાલાએ આ પછાથી કાંઈ જુદી માટીનાં બનાવયાં ? કાંઈ નહીં—ખરે માન, ખારી કુકી, કે ગુસે થવું નહીં થવું એ બધું આ પછા હાથમાં છે, ને બીચારાં બચાંને કે ચાકર નકરને કે ધરખારને બદનામ કરવું એ લાએક નથી.

આ સરવે તકરારનાં બીચારી કુકીથી જવાબ શું આપાય ? તેની પાસે એકનો એક જ નવાબ હતો—“કે તમે પોતે તપાસી જોવો કે ગુસે થવાયક કે નહીં.”

પછેતો આ વીદવાંને ઓલખાને દેરી ભાશાઓના બા શનોનો શોખ સમપુરન જગનાશા પરખાંણે પુરો પાડવાને બની આવ્યું. તેણે આવતાંનેવાર કલકતામાં “આએલ એ શાખ્યાદીક સોસાઈટી” ઉભી કીધી અને પછે દેરી ભાશા ઓને લગતી તરહુવાર આમતો ઉપર વરસો વરસ રસાલાએ લખવાનું જરી કીધું. એ સઘલી મેહનતથી તેની આંખો જાંખી થઈ અને તે આજરી પડયો, તેથી જરે તેને ડાકટ રોએ હવા ફેરબદલ કરી આશાએશ લેવાની બહાંખણ કીધી તારે વળી હાંડુસતાંનાં દેવ દેવીઓની કથાઓનો બીજાં દેશોની કથાઓ સાથે યુક્તબલો કરી તેણે એક નાંદર પુસ્તક ખંદગીની આસાએસ લેતાં લખ્યું. તારપછે વળી જ હુમલીઆંન અને હાંડુ ધારાનું એક પુસ્તક બનાવામાં તે પોતાની જાંદગી સુધી રોક્ષપલો રહયો, તે તેનાં મોત પછે પુ રૂં કરવામાં આવ્યું. એ તેની મેહનત જરી હતી તેટલાં તેણે હાંડુસતાંનાં ખાહુકવી કાલીદાસનાં “શકુતલ” નામ નાં સંસ્કરીત નાંટકનો તરજુઓ પુરોપમાં છપાવી એ નાં ત્રીયા કવીને તાંહાં આશકારા કીધો. તેમજ વળી આપણાં દેશનાં નાંત્રીયા નેઆએ શેતી જાનુનાં ખાહાભારત પુસ્તક નો પણ તરજુઓ સર વીલીઆમ જનસે છપાવયો. શાહા નામાં ઉપરથી રૂસતમ અને સોહોરાબનાં ઘસતાંને પછે તેણે નાંટકનાં આકારમાં લખવા ખાંડયું હતું, ખગર મેહોતે તેને પારી આપી નહી અને તેનું એ કાંખળી અપુરૂં રહયું હતું.

તા ૧૭ વી મેપ્રેલ ૧૭૯૪ ને દીને ૪૮ વરસની ઉમરમાં ૧૩ મી વીઆમ જનસે પોતાનાં વતનથી જર આ પરદેશમાં કલકતા ખાતે ખરણ પામયો. તેણે હાંડુસતાંનાં નેઆએધીસનો હોધો ઘણી વાખવાખીથી બજવયો અને વળી હાંડુસતાંનાં એકમ હેનરોનો આવદો મોટો અબી આસ રાખયો, તે ઉપરાંત રાનુવારી સુધારાઓમાં પણ તેણે ઘણો ભાગ લીધો હતો. આ દેશમાં આવવાના નેઆએ ધીસોએ દેશીઓની ભાસા જાણવી એધએ એવું તેનું ખત હતું અને પોતાને તે ભાશાઓ આવડવાથી ઇનસાફનું કામ તેણે વધારે સેહેલ થયલું જણવયું હતું. વળી દેશીઓને જીરોના ઇનસાફનો લાભ આપવાની તેણે ઇંગરેજોની સાંખે નાદર હીખાએત કીધી હતી. પણ તેણે દેશીઓની બજલે લી સઉથી સરસ સેવા આપણાં દેશનાં એલમ હેનરોનાં ભાગમાં હતી. તેણે આપણાં દેશનાં એલમની તથા હેન રોની ઘણી તારીફો છપાવી અને તે આનસુધી આપણાં જ માવમાં ટાંકવામાં આવેલે, અને તેનો ઉપયોગ ટુક હેવાલ વાં મવા પછે વાંચનારી ખાંનુઓ કહી શકશે કે સર વીલીઆમ જનસની ઉપલી તસવીર ઉપર એક બંગાલી બાજુને ગંભી રાધધી વેઆર કરતો ચીતારયોછે, તે ઘણું ઘટારત છે.

ઈરાંનના અસલી પાદશાહાઓની નશીએતો.

સાઈરસ પાદશાહા, જેણે ઇરાંનના મોટાં હખાંખનીશ રાનનો પાપો નાખયો હતો અને જની થોડીક નશીએતો ગયા અંકમાં આપણે વાંચીછે, તેને વીરોડેલે કે આદમ

જાત ઉપર દયા અને ખાફી બખ્શવાની તે હમેશ શીખામ છુ દેતો હતો અને જરે તેને તક મળતી તારે તે પોને તે વીશેનો દાખલો આપતો હતો. એક ઝુનેહગાર પોતાના વાંકેના પુર પસતાવો કરતો તે ઘણો રાજ થતો હતો અને પછે તેથી એ પાદશાહા ઉપર એટલી અસર થતી કે ખુશીથી તે ઝુનેહગારને ખાફી બખ્શતો હતો.

લીડીઆનો નાત્રીએ પાદશાહા ફરીસસ સાઈરસના એવાજ બોધને લીધે આવતસની મેહની સળખાંથી છુટકારો પાંખયો હતો. તેણે પોતાના બનેલીએસતાએજસ તે સા ઇરસના મજાવાનું વેર લેવા સાડું ઇરાંનપર મઠાઈ કીધી. એસતાએજસે સાઈરસ લીધે થપનો જોયો કે તે તેને ગાદી એથી ઉઠાડયો, અને એટલા વાસતે જમ કેપુથારો પાદશાહા ને બખપણમાં મારી નાખવા સાડું તેના મજાવા અકરાશી આખે તેને પીરાંનવેશેને હવાલે કીધો હતો, તેમ સાઈરસને મારી નાખવા સાડું એસતાએજસે પોતાના વજર હારપેસ ને હેકમ કીધો હતો. પણ પીરાંનની ખીશાલે હારયેગસ ની દયાથી સાઈરસ બચયો હતો અને પછે પોતાના મજાવા ને ગાદીએથી ઉઠાડી પોતે ઇરાંનનો પાદશાહા થયો હતો.

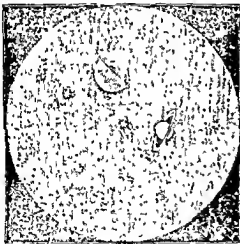
ફરીસસ એસતાએજસનો બનેલી હતો, તેથી ઉપર ઝુજબ તેનું વેર લેવાને ઇરાંનપર મઠી આવયો. તેણે સાઈ રસની સાથે કેપેદારીઆ નામના ઇરાંનને તાખેના પરાંતમાં લડાઈ મલાવી, અને તે તાંહાંથી સારફીસ નીકલી જઈ ન વાં લશકરની વેતરણ કરતો હતો તેવામાં સાઈરસે તેની ડુખ બોલે જઈ તેને કેદ પકડીયો, અને પછે તેને આવતસમાં બા લી નાખવાને હુકમ કીધો. એટલા વાસતે આવતસની મેહ સલગાવી તેને તેનાં ઉમે કીધો, અને ઉકે છેલી ઘડીએ “સોલન, સોલન, સોલન” એવા મેલો કરીસસના મોહો માંથી નીકલયા. સોલન તે આહનસ દેશનો એક નાત્રીએ ફીલસુફ હતો. તેને યાદ કરવાનો સબખ શું તે સાઈરસે પુ જ્યું, તારે ફરીસસે તેને હેકલ ઠાંકેલો હેવાલ કહી સંભળાવયો.

લીડીયામાં ફરીસસનું રાન મોટું અને દબદબા જરે હું હતું અને તેનો દબદબો જેવા સાડું આહારના લોકો સારફીસમાં આવતા હતા. એ ઝુજબ સોલન પણ એકવાર તેના મેહલમાં આવયો હતો અને ફરીસસને ફીલસુફો સાથ વાત કરવાને ઘણો શોખ હેવાથી તેણે સોલન સાથ વાત મલાવી. વાત મલાવતાં ફરીસસે તેને પુછ્યું કે “તારા અ ઝુલખમાં ડુનીઆમાં સઉથી સુખી માંખસ તે કોણને જોયો છે ?” ફરીસસ ધારતો હતો કે સોલન મારી વખાણ કરવા સાડું અને સઉથી સુખી કેહેશે. પણ સોલનનેતા આયનસ ના તેવસ નામના એક ગરીબ શખસનું નામ કહયું અને જરે પાદશાહાએ તેનું કારણ પુછ્યું તારે કહયું કે તેણે પો તાની તરણ પેહુડીની એલાદ નજરે જોઈ હતી અને તેા પણ બહાદુરીથી દેસનો બચાવ કરતાં તે મરજ પાંખયો. સોલનને મેહોડે પોતાને સુખી કેહેવાડવાને ફરીસસ ખતી હતો, મારે તેણે ફરીથી પુછ્યું કે “તેવસ પછે બીજે સુખી વું કોણને ધારે ?” આ વખતેથી સોલન પાદશાહાનું નામ કીધું નહી, પણ આરગેસ રોહેરના બે ભાઈઓના નામ દીધો, જેઓ એક વખત બલદ નહી મળવાથી પોતે બ લદની જગેએ ગાડીમાં ભેતરાયા અને પછે પોતાની ખાંને

પાંચ માઈલ દુર એક નેઆતના જનનમાં જમાડી લાવયા હતા. હવે કરીસસની ધીરજ રહી નહી, માટે તેણે સોલ નને મોહાડે ચઢાડીને પુઠ્યું કે “શું હું સુખી નથી” ? પણ સોલને સાફ ના પાડયું ને કહયું કે “તું સુખી ન રજી પામે તાંહાંસુધી હું તને ખરો સુખી ગણું નહી.” સોલનની આ શીખામણથી કરીસસને મીજાન ગમે અને તે ફીલમુકને તેણે ઘણું અપમાન આપયું, પણ જરે હવે એજ પાઠશાહા એક આતસની બેહેમાં યુનેહગાર તરીકે બલી ખરવા ઉભા તારે તેને સોલનની શીખામણ પાઠ આપી અને તેથી તેનું નામ બોલી ઉડ્યો.

કરીસસે એ પરખાણે પોતાની માલનેા પુર પસતાવેા કીધો, અને સાઈરસ પાઠશાહા પસમાતાપને એટલો વળન આપતો હતો કે કરીસસ જેવા પોતાના કષ્ટા કુશખન ઉપર પથ્થ તે ખુશી થયો, તેને તેની તકસીર માફ કીધી, તેને આ તસની ચીતા ઉપરથી જારવા ફરમાવયું અને પછે તેને પોતાના દોસત તરીકે પોતાની સાથે રાખ્યો. તેણે કરીસસને સાફ કહયું કે “તું માફ માંગેછે, તારી જીલ જેપછે એટલે મને હવે ધીરજછે.”

પર્યવની નાહાની બેહેનો.

જેને જોતીશો ગરેહ કરેછે, તે સઘલા અપણી કુની આની મીસાળે સુરજની આસપાસ ફરતી બીજી કુનીઆં એા છે, એજ ને માંનવામાં આવેછે તેનાં ધારણો ગયા અ કમાં આપણે તપાસપછે અને તેથી એ ગરેહએને આપણે પર્યવની બેહેનો કરી અલંકાર રૂપે નામ આપયુંછે. એ ગરેહપો ચંદ્રની મીસાળે કદમાં વધતા આછા દેખાયછે, તે થી તેઓની બીજા સેતારાઓથી કેવી પીછાંણ યાપછે તેપણ આપણે તપાસપછે અને એ વીશેની થોડીક સમજ ઉપર યુ કમાં ચીતારથી પડેછે, જેમાં દુખીનતા એક દેખાવ ત્રિસ નીચઅરને. પોતાની રોશન વીદી સુધાં પરકાસતો પાડપેછે અને કુનીઆંની એક બીજા બેહેન ભરેસપતો અરધા ચંદ્ર રની મીસાળે દેખાયછે. એ સરવે ગરેહએ સુરજની આ

થવા બાદ હવે એ દરએક ગરેહને એક પછે એક લઈને તે મની દુક તપાસ કરી જઈએ.

સુરિઆનડખાં સઘથી પેહલો ગરેહ ઘણુંસુધો જુધ (મશકીરી) નો ગણાતો હતો, પણ સને ૧૮૫૯ માં એક ફ રેંચ જોતીશો સુરજ આગળથી એક કાળો ગોળો પસાર થય લો જોયો, ને તેણે એક નવો ગરેહ વીમારયો. એ બાપે જો તીશોએ વધારે તપાસ કરવા પછે તેનું નામ “વલકન” કરી રાખવામાં આવયુંછે અને જો કે હજી પકડી ખાતરી થઈ ન થી, તોપણ એનું ધારવામાં આવેછે કે એ ગરેહ સુરજથી ૧૪૦૦૦૦૦૦ માઈલ દુર છે અને તે ૨૦ દાહાડે સુરજની આસપાસ ફરી રહેછે. ૧૮૬૦ માં ધરતી અને સુરજ વ એ એક કાળા ધાળાંની મીસાળે તેને કરી જવાની વજી હતી અને કુનીઆંમાં જુદા જુદા બાજો ઉપર જોતીશો તેને જોવા મંડાયા હતા, પણ તેઓની વજી ધાર પડી નહી હતી અને જુધનીથી પેહલાં સુરજ તરફ એક ગરેહ ફરેછે કે ન હી તે ચોક્કસ સામેત થયુ નહી હતું.

એટલા માટે “વલકન” ને પડતો મેળી પ્રેહલાં જુધને પકડીએતો એ ગરેહ સુરજથી ૩૦૦૦૦૦૦૦ માઈલ દુર છે. અને ૮૮ દાહાડે સુરજની આસપાસ ફરી રહેછે. મંગલ (મારસ) થી ભરેસપતી (જુપીટર) ની વચે ને નાહાનાં ના હાનાં ૧૦૦ ગરેહએની શોધ થઈછે, તે શોધની આગમન આ જુધનો ગરેહ સઘથી નાહાનો ગણાતો હતો અને આ જેથી સરવે જાણીતા ગરેહએમાં તે સરવેથી નાહાનો છે. તેનો વીઆસ અથવા તેની વધતામાં વધતી પોહોલાઈ ૩૦૮૪ માઈલની છે, અને દીવસ તથા રાત થવા માટે પોતાની ધ રી ઉપર ફરતો રહેછે, તે ફરવો ૨૪ કલાક અને ૫ મીની ૮માં પુરો કરેછે એવી ગણતરી કરવામાં આવીછે. સુરજની નજીક હોવાથી એ ગરેહ સાદી આંખે કદાચન દેખાયછે અને તેથી સુરજ ઉગવા અગાઉ અથવા અસત પાંચવા પ છે થોડોજવાર તે દેખાઈને અસત પામેછે. ધરતીપરથી સુ રીઅ આપણને જોડેલા દેખાયછે, તેથી તરણ ઘણો મોટો તે જુધનાં ગરેહ ઉપરથી દેખાવો જોઈએ અને હોઆનાં કરતાં તાંહાં સાતઘણી વધારે રોશની અને ગરમી પોહોંચવી જોઈ એ એવી ગણતરી કરવામાં આવીછે. એ ગરેહ ઉપર પાહા ડો માલમ યદેછે, જેમાંનાં કોઈ ૧૧ માઈલ ઉંચા ધારવામાં આવયાછે. એ ગરેહનું કદ આપણી પર્યવનીનાં ૧૯ માં ભાગ જેટલું ગણવામાં આવયુંછે.

એ પછે અનુક્રમમાં બીજી સુકર (વીનસ) નો ગરેહ આવેછે, જે સઘી ચલકતો અને શુદ્ધ છે. તે સુરજથી ૬૯૦૦૦૦૦૦ માઈલ દુર છે, ૨૨૫ દીવસમાં સુરજની આસ પાસ ફરી રહેછે, અને તેની પોહોલાઈ ૭૮૯૪ માઈલની છે, ઈઆને તેનું કદ નજીક પર્યવનીનાં કદ જેટલું છે. પોતાની ધરી ઉપર તે ૨૩ કલાક અને ૨૧ મીનીટમાં ફરી રહેછે. સુરજ અને ધરતીની વચે કોઈવાર બરાબર સરખી રીતે આવી જવાથી એ ગરેહ સુરજની ઉપરથી એક કાળાં ધાળાની મીસાળે પસાર થઈ જાયછે. બીજા ગરેહએમાંની મી શાળે તે સુરજની રોશણોથી પરકાસેછે અને ધરતી તથા સુર જની વચે હોય તે વેળા તેના રોશનીવાળો અરધો ભાગ સુ

હોવાથી આપણુ ધરતી ઉપરનાં વસનારાંઓને તે એક ધાળાં ની ચીશાલે ચાલી જતો દેખાય તેમાં નવાઈ નથી. બુધને ગરેહ પણ કેટલીકવાર એવોજ દેખાવ આપે છે અને સને ૧૭૬૯ માં તામીચા મુસાફર કુંકે દેખણુ ભાગનાં દરીઆવ માં જ મોટી મુસાફરી માથે લીધી હતી, તેની ખુબ ખતલખ એ હતી કે સુકરનો ગરેહ એ પરખાણુ સુરજ આગબધી પ સાર થઈ જતો તાંહાંથી દેખાવાનો હતો.

અગર જો ઉપલાં ચીતરમાં બતાવા મુજબ વચોવચમાં એક બતી રાખીને તેની આસપાસ એક ચક્રાવામાં એક ગોલ દડાને ફેરવીએતા તરત આપણને ચાલત પડશે કે જ રે તે દડો રોશની અને આપણી પોતાની વચે આવશે તારે તે કાજો દેખાશે, કેમકે તે દડાને રોશન ભાગ આપણી તરફ નહીં પણ રોશણીની તરફ છે, પણ જો તે દડાને રોશણીની પેલી બાજુએ લઈ ગયા હોય તો આપણી અને દડાની વચે રોશની આવશે અને તેનો રોશણ ભાગ આપણે આપણી સાં મે હોવાથી આપણને દેખાશે. આપણી કુનીઆની બેઠેનો બુધ અને સુકર ચોક્કસ વખતે ધાળાં ધાળાં સરીએ દેખાય છે તેની મુખીઅ સખમ પણ આવીજ રીતે ગળી આવે છે.

ઉપવા મે ગરેહઓની પછે જ તરીએ ગરેહ સુરજની આસપાસ ફરે છે તે આપણી કુનીઆ છે, માંટે હીઆં આ વીને આપણે અટકવું ધરે છે. એ ગોણ પૃથ્વીની તાહા ની બેઠેનાનો હેવાલ થયો. કુનીઆ પછેનાં બીજા ગરેહ એ વધારે મોટા અને અબજએજ જોવા છે, તેમની તપાસ બીજા અંકોમાં કરીશું.

નેપલસની જોન.

જોન આક્ર આરક તામની એક જવાં એરતની બ હાફરી અને હીમતથી વાંચનારાંઓ વાંકે છે. પણ અ જો એક જોન તામની બીજ જોના હેવાલ આપીએ છ ઈએ, તે એ પેહેલી જોન કરતાં જુદાં કામે સાડ વખત પહોંચે. એક સાએરે કહેલું છે, કે જોને માંથે તાજ હોય તે હોમેયાં કુખી અને બેએન રહે છે. એ નશીએતના બનેલો દાખલો તે નેપલસવાલી જોનનો છે.

જોન, નેપલસનાં પાદશાહા રાખરટની દીકરી હતી અ તે સન ૧૩૪૩ માં પોતાની ગારીએ આવી હતી. તે વખતે તેની ઉમર માતર ૧૬ વરસની હતી અને તે જોન જવાં તેમજ ખુબસુરત અને ઘણી ચંચલ તથા પુરવીજ હતી. તે ગારીએ બેડા અગાઉ હંગેરીના પોતાના પીતરાઈ એનડરીસ સાથે પરણી હતી, પણ એકેકથી ઉલટા સવભાવ અને ઉલટા ખવાશથી તેઓ વચે ઘણો અનબતાવ ચાલતો હતો અ

ને આ પાદશાહી જેડું મુખથી પોતાનો વખત જીઅરવાને અશકત હતું. જોનનાં બાપ વશીએત કરીને સઘલું રા જ એકલી જોનને આપી ગયો હતો, પણ આનડરીસ તે રા જમાં ભાગ માંગતો હતો. એનડરીસનાં આ દાવો જરે લે કડણ હતો, તેટલીજ કડણધથી તેણે એ દાવો અમલમાં લેવાવા માંગ્યો હતો. તે જોનનાં મેહેલમાં સરવેપર વડાપ છું ચલાવા લાગે, મોટા મોટા અમીર ઉમરાવોને તે તુછકા રવા લાગે અને તેમને પોતાની ધાક તથા તાબામાં રાખવા લાગે. પોતાની આસપાસ ખીદમત કરવા સાડ તેણે નેપલસનાં સવારોને રદ કરી હંગેરીનાં ‘ગારડસ’ ને બોલાવવા અને તેથી નેપલસનાં લશકરને પણ ઘણી રીસ ચડી.

એનડરીસનાં ઉપાં ભાએજે તેને જ આ દાવો કરવાનું મુજ પડ્યું તેથી જોનનાં મુખમાં ખતરો પડ્યો અને તેનાં મોહોબતનાં ગધમાં કુશમનીનું જોર લેવાયું. જોન એનડરીસનાં એ દાવાની સાંમે થઈ, પણ તેનો આ કમખખત માંટી સખમયો નહીં અને તેથી જોન પોતાનો નેપલસનો મેહેલ છોડીને પોતાની દરબાર સાથે એવરસા નામના શેઠરમાં જ રહી. એ બતાવ બતાવ પછે તરતજ નેપલસમાં એનડરીસનું ભથ ભરેલી રીતે ખુન થયું. રાતને વખતે કેટલાક ઉમરાવો ઉચાઉચ તેનાં એરડામાં દાખલ થયા અને તેને બીછાનાં ઉપરથી સુતેડો ઉચકીને યુગલાવી મારી નાખ્યો તથા મેહેલની બારીએથી તેને નીચે ઉડી ખાહીમાં ફેંકી દીધો.

આ બતાવથી આખાં શેઠરમાં ‘મોટો યોંગાટ ઉડી ર હયો અને તુરત એવી વાત ફેલાઈ કે જોને જાણીજીજીને પોતાનાં ભરતારનું ખુન કરાવયું. જોન તરત પોતાના મેહેલ તરફ પાછો ફરી, તેણે પોતાનાં ઘણીનાં મોત ઉપર ઘણી ક માહેતમ કીધી, એટલું જ નહીં પણ તેની લાસને પાછી મેલવી અને તેનું ખુન કરવાનો જોએએ સંપ કર્યો હતો તેઓને જોને પકડી કાઢાડયા અને એ ખુનીઓને પકડનાં ઘણું ધાતકીપણું વાપર્યું. ઘણા તાલેવત અને ગરીબ લોકોને જાન અનજાન મારી નખાવવા તથા પોતાનાં વરનું વેર લેવાને તેણે બારી કોરોશ કીધી. એટલું છતાં પણ લોકોનાં મનમાં શક રહી ગયો કે એનડરીસની સાંમેનાં સંપની તેને ખમર હતી અને તેણે જાણીજીજીને છુપાવી રાખી હતી.

આવું જોને જોન પોપનાં મુખીએ રહેલાં આવી અને ખાતે ગઈ અને તે મોટા ધરમજુરનાં પગ આગલ રડી પડીને પોતાનું નીરદોશપણું જોરે કીધું તથા તેની સોડે ઈનસાફ માંગ્યો. તે વખતે પોપ ઈઆને વડા પાદરીની સત્તા ઘણી ચાલતી હતી. તેઓ પોતાનાં દેશમાં પાદશાહી ચલાવનાં, એટલું જ નહીં, પણ પારકા દેશનાં રાજ એ તેઓને જોદા તરીકે ગણતા અને તેઓની તાબેદારી તથા જોશમગીરી કરતા, તે હીઆં મુખી કે પાદશાહાની આંધ ઉપર પગ મેળીને તેઓ યોડાપર ચઢતા હતા. તે પોપની આગલ જોનને એક બંદીવાન ગુનેહગાર તરીકે ઉભી કરવામાં આવી અને તેની તપાસ થઈ. તપાસ કીધા પછે, પોપે તેને નીરદોશ ફરવીને છોડી દેવો, પણ પરજા મતને એ ઈનસાફ ઉપરથી વીસવાસ આવયો નહીં.

મેણવતી ગેન.

સોસવાટ.

એનડરીસનાં મુવા પછે જોને તેમ વરસમાં શાહજાદા હુઈ નામનાં એક બીજા ખેરી સાથ લગન કીધાં. પણ જોન આ બીજા ભરતાર સાથ સુખમાં રહી ચકી નહી. હંગરીના રાજા એનડરીસનાં પુત્રનું વેર લેવા સાડું જોન ની સાંમે ચડી આવયો, તેનું લશકર નેપલસ શેરેમાં દા ખલ થયું, જોનનું લશકર હારી ગયું અને જોનને પોતાને નાહાસવાની ફરજ પડી. એક શેરેમાં થોડાક માસ સુખ રયા નહી એટલામાં એક મોટી મરકી ચાલવાને લીધે હંગરીના રાજા નેપલસનું રાજ છોડી ગયો, અને તે વાત સાં લલતાંજ જોન પાછી પોતાનાં પાંખેતખત ખાતે આવી, જ્યાં સન ૧૩૫૧ માં તેણીને તેનાં ભરતાર સાથે નેપલસનું તાજ પાછું પેરેસવાની કીરીયા થઈ. થોડાક વરસ સુ લેહ સંપત્તી રાજ ચલાવયા પછે, સન ૧૩૬૨ માં જોન નો બીજો ભરતાર ખરણ પાંખો.

તેનાં ખરણ પછે જોને લુમ્બીઆ સમુદરમાં ખેલરકા નાં ટાપુ ખાતેનાં શાહજાદા સાથ લગન કીધાં. થોડા વરસમાં એ તરીજો ભરતાર ખરણ પાંખો તારે જોને બરનસ વીકનાં દીયુક એહાને મોથા ભરતાર તરીકે લીધો. પણ આટલા બધા ભરતારો થવા છતાં જોનને એક પણ ફરજ ની બખથેશ થઈ નહી, તે ઉપરથી જોને પોતાની એક ભત રીજને પરણાવી તેનાં ખાવડે ચારકસ (તે દુરાજોનાં ડુક) ને પોતાની ગાદીના વારસ ફરાવયો. આ જોહવણથી જોનને દાંઈ સુખ થયું નહી, કેમકે ૭ માં પોપ ક્રમેનેટ અને ૬ માં ચરબનનાં વમે લડાઈ ઉઠી અને જોને પેરેલાની ધમ્મજ ખેંચી. પણ તેથી ચરબજી તેને ધરખમાંથી નાત બાહાર નેહી અને તેની ગાદી ઉપર તેણીએ ફરાવેલા વારસ ચારકસને મોકલવાયો. એ ધણી આ પાઠ્યાહી તલવા માટે જોનને આભારી હતો, તે છતાં તેણે નચુણપણથી જોનની સાંમે લડાઈ ચલાવી અને તેણીને કેદ પકડી તથા સને ૧૩૮૨ માં તેને કીલાની ચંદર શુંગલાવીને મારી નખાવી. જોનનાં ભરતાર એનડરીસનાં પુત્ર પછે ૩૭ મે વરસે આ કમજખત રાણીનું પણ પુત્રથી શેવટ આવયું.

પાસેનાં સક્રામાં જે ચીતર આવપયું, તેમાં જોન પોતાનાં પેરેલા ભરતાર એનડરીસની લાસ ઉપરનું કફન હંધારીને તેનાં દુખ ભરયાં મોત ઉપર લીલાપ કરેલે. જોન આ પુત્ર વીધે જાણતી હતી કે નહી તે બામે હજી થક રહી ગયોલે અને જે તે આ પુત્રની મેથુનાહાન હોપતો આ ચીતારેલા દેખાવમાં જોનની હાલત દયા ઉપજવનારી દીસેલે. ભરતારનાં કવખતનું મોત તેની ચોરતને હમેશ જાણાદા માહેતજ કરાવેલે. પણ ઘણકા ધારેલે, તેમ કદાચ જોન આ પુત્રની શુનેહગાર હોપ તોપણ દયાને ખાતર બી આવણે એટલું તો માનવું જોઈએ કે આ ભરતારની લાસ આગલ તેણીને મેહદ પસતાવેા ઉપજશે હો.

શુનાંબાઈ સઢાકનો સામુજરા મોટે સારે જીવ મારે છે તો શુનાબાઈ તેને સોસવાટનું નામ આપેલે, પણ સોસવાટ કોણ છે અને કેવું છે, તેની શુનાંબાઈને થોડી જ ખબર છે. જીવનની મેદાસમાં બે મોટા ભાગ ફરેલા છે, તેમાં એક જમીનપર રેહેનારાં અને બીજાં પાંછીમાં વસનારાં જાન વરો છે. અલખનાં એ જાનવરો દાંઈ લખો તરેહનાં છે, પણ તે ઉપરાંત વળી જમીન ઉપર અને પાંછીમાં જાન વરો છે વર્ષો શકે એવાં જાનવરોનાં એક જુદા ભાગ કીધો છે અને કદત એ તરીજા ભાગમાં લીદવાંએ ૧૫૦૦ જાતની ગણતરી કીધી છે. ધરોહીની જાતનાં જાનવરોનાં વળી ૮૧ વરગ ફરેલા છે અને તેમાંનાં એક વરગમાં સોસવાટ આવે છે. એ સોસવાટથી ૧૨ જુદી જુદી જાતના ગણવામાં આવવાય છે. તે પોતાની જાતને સરાર છે, એટલું જ નહી પણ પાંછીમાં અને જમીન ઉપરની ઘણી ખરી વસતી માં ગોયા તે વડું છે. જમ જમીન ઉપર હાથી હંખા સીંહ, જમ દરીઆવમાં ખમર તેમ નદીઓમાં અને મરોવરોમાં સોસવાટ છે. તે પરાંછી ખાતરને ગોયા માંયેનું છે અને સરવ કોઈ તેનાંથી દરેલે.

પેરેલાંતો આ અજાતજેખ જોવાં જાનવરનું કદ અજાતજેખ જેવું છે. કોઈવાર માંધોથી પુછાં મુધી તે તીમ ફીટ લાંબુ હોય છે, અને પેટ આગમ્મથી તેનો ઘેરાવો આડ નવ ફીટનો હોય છે. તેની સાથાણ લંબાઈ ૧૮ થી ૨૫ ફીટની હોય છે, તેનાં ૧૧ થી ૧૨ ફીટનું તો માથું જ હોય છે અને બારે મોહોડું વકાસેલે તારે ૧૧ ફીટનો હંખાને માણસને આપ્યું ગલી જાય એટલા વલસે ખસ મોટો ગોળો પડેલે અને તેનાં કરવતી જોવા જર દાંત ઉંઘાડા પડેલે. તેની ગરદન થો પુછાં મુધી બહન ઉપર મન્યુત લીંગાં અથવા કોટલાં હોય છે અને તે એટલાં કઢણ હોય છે કે બંદુકની ગોળી ખાતર લાગીને મગડી પડેલે. તેનાં પગ દુંડા અને દરએકને પાંચ આંગલાં હોય છે. તેના રંગ ઘણુંકરીને કાળાસર હોય છે અથવા ચરથો સફેદ, ચરથો કાળો એવો હોય છે. તે એથીયા, આફરીકા અને અમેરીકાની મોટી નદીઓમાં મળી આવેલે. હીંદુસ્તાનમાં સિંધુ નદીમાં, ખરમાં અને સીઆખમાં ઉરાવડી નદીમાં, ખીસરમાં નાહલ નદીમાં તેમની વસતી છે.

આવું મોટું ભપકાર જાનવર કુવતમાંથી નખડું હોવું જોઈએ. તેનાં બદનને એકેએક ભાગ મન્યુત રાખ

શી જોર ધરાવેછે, પણ તેનું સહીથી વધારે જોર તેની પુછડીમાં છે, જેને તે જન ભાવની રીતે અપાડેછે, જરૂરેછે ઇચ્છા મારેછે. પુછડીનાં એક અપાટાથી તે મજવાને મજવા ઉંધા વાડેછે. તે ગોધાનાં સરખો મોટો અવાજ કાઢાડેછે. જાંહાં મોસમી પાણી વેટનું હોય તાંહાં આ ઘટિતો જથ્થામાં એકઠા મેડેછે અને દોવાઈ જતી માછલીઓ અથવા બીજાં જાનવરોનો ભખથ કરેછે. પછે તેઓ પાણીની સપાટી ઉપર થઈ અને સધીર પડી રહેછે, તારે એક ઝાડનાં થડ અથવા એક ખડક હોય એવું તે લાગેછે અને કેટલીક વાર તો પાટીયાનો ખુલ ઇચ્છા રસતો બાંધેલો હોય એવું દીસેછે. ઘણી વાર માણસો તથા જાનવરો ભુલમાં તેની આગલ જાય છે, પણ એકવાર નવદીક નવા પછે તેનાં પંજામાંથી બચવું કેવળ અશકીય છે. તે પોતાનાં સેકારને ઉપરને ઉપર જ ગલી જાય છે, પણ જો સેકાર જોરાવર હોય તો સોસવાટ તેને પાણીની અંદર ઘસડીને ફુવાડેછે, જે પછે તેને આસાં નીધી જતી આવેછે.

પણ જોર પાંછીમાં મોરાર નહીં જળવાયો તે કીનારે આવેછે તારે તેનાંથી મોટો ધોન વહેછે. કીનારે છુપાઈને તે પડી રહેછે અને સેકાર આવતાં વાર તેનાંપર તરાપ મારે છે. ઘણી વાર લોકોનાં બચાઓની શ્રુત પડેછે, ગામ્મે ઢોર પાણી પીવા ગયાં કે પાછાં કરતાં નથી અને તે હીઆં સુધી કે આ જગ્યાએ જાનવર કોઈવાર વાપરને વટીક પકડી લઈ જઈને ફુવાડી દેય છે. તેની ઘણી લંબાઈને લીધે તે સેજમાં ફરી શકતું નથી, મારે જો સેકાર ચપલ હોય છે તો આડો અટાડો નાહાસીને બચેછે. પણ એવું કોઈજ વાર બનેછે, કેમકે મેડેલીલ તરાપમાં તે સેકાર એવો જખમી થાય છે કે તેનાં હાથમાંથી એકવાર છુટા પછે નાહાસવાની તેનામાં જાણ શકતી રહેતી નથી અને સોસવાટ પોતાના ઉતાવળા પછે ઘણી જલદથી થોડી શકેછે, મારે સેકારને પકડી કાઢાડતાં તેને વાર લાગતો નથી. કે ઇવાર પોતાનાં પાણીનાં રહેઠાંછી અડધો માછલુર સોસવાટ પોતાનાં સેકારની પુઠે આવેછે.

સારાં લાગેછે, આ સેતાંનીઅત સરીખાં જાનવરની વસતી ઘણી થોડી છે, અને જાંહાં માણસની વસતી વધતી જાય છે તાંહાં તેજનો ઘટાડો થાય છે. તેજની વસતીનાં ઘટાડાને ખુદરતે પોતેજ ઉપાય કરી રાખેછે, તે એ કે સોસવાટની માંદા એક મોસમમાં ૨૦૦ થી ૩૦૦ ઇંડાં મેળેછે, અને કીનારે આવીને રેતોની અંદર દાખી બાંધેછે. તેમાંથી પોતાની પ્રેલ બચાં ફુટેછે અને માં બાપ કે ભાઈ બેઠે તો સડું એકેકને ખાવા પડેછે. પણ વળી આ જખમરસત જાનવરને વટીક માણસ તાપે કરી શકેછે. આફ્રીકામાં એક જ હુમસી ખાતર એક નાંહાંની બરછીથી સોસવાટને વસ કરી શકેછે. કેહેછે કે તે પોતાના એક હાથે ત્રસ મોટું ચોંખડું વીઠાડેછે અને બીજા હાથમાં બરછી રાખેછે અને પછે પાણીમાં સોસવાટની સાંમે જાય છે. તે જાનવર આ વતાંનેવાર હુમસીનાં હાથ ઉપરનું ચોંખડું ખાવા મંડેછે અને તેવામાં તે હુમસી તેના ગલાંનાં નાંજુક ભાગોને હુકેથી વચડીને એવાનો ઘા કરેછે કે તેમાંથી સંધું પાંછી ગલાંમાં બસાય છે અને તે મરણ પામેછે.

સીઆમ ખાતે સોસવાટને પકડવાની રીત એ છે કે નદી ઉપર થાડે થોડે તકાવતે તરણ માર મોટી મજબુત જાલ નાંખવામાં આવેછે, જ્યાં સોસવાટ એકમાં નહીંતા બીજામાં સપડાવા વનાં રહેતું નથી. તે જાલમાં આવવા પછે પોતાનું પુછડું અપાડેછે, પણ તેમ કરતાં કરતાં અંતે યાદીને કુસત પડેછે, તારે લોકોની મોટી શખ્યા ભાલા લઈને ઉતરી પડેછે અને તેનાં નાંજુક ભાગોમાં ભાલાઓ ભાકી દેય છે. જોરે ઘણું લોહી નવાથી તે તુરંદાલ થઈ પડેછે, તારે તેનાં મોઢાંમાંથી એક દોરકુ પસાર કરી તેજ દોરકાં વટે તેનાં પુછડાંને જરડીને બાંધેછે તથા તે ઉપરતે તેનાં હાથ અને પગને તેની પીથ સાથે બાંધેછે, કે જ્યાં તે પાછું જોર એકદું કરીને લડી શકે નહીં. સીધાં સોસવાટને મારવાની એવીજ એક યુક્તી કરવામાં આવેછે, તેનું ચીતર હુકલ આપીએ છઈએ.

એ રીતે તાપે કરવા પછે અથવા અગત કરીને બચ પછીથી પાલવા પછે, સોસવાટ એટલું થઈરેછે કે માણસને ખાન આપવા શીખેછે તથા તેનાં હુકમ પરમાંજી ચાલેછે. ફીલીપ નામનો યુસાફર કેહેછે કે આફ્રીકાનાં કાસરા ઉપર સામીનાં રાજાએ ભપકાને વાસતે મોટા તલાવોમાં સોસવાટોને રાખેલાં. તે ઉપરાંત વળી તે એટલું પહોં શકે છે કે તેનાં મોઢાંમાં રેકાબ નાખી લગામે કરીને તેમને ગમે તાંહાં દોડાવામાં આવેછે અને લાખર નામનો યુસાફર કેહેછે કે કેટલાંક ગામડાંમાંથી તેઓ બચાંઓ સાથે રમેછે અને મરનાડેછે. તેઓને ખોદાએ ગમે એવું કુવત આપેલું છે, પણ ઘણી જખમીને કુવત વાપરેછે અને જાંહાંછી તેની જખમ ત્રણી હોય તાંહાંછી તે નખાતું રહેછે. જુલખગાર લોલી માણસને આ ઉપરથી કેવો સારો દાખલો મળેછે !

પરચુટણ બાબતો.

અરં દીલથી સાચું બોલકું એને એક લખનાર એક જાંહીતા, સેહેલ અને સીધા રસતા ઉપરથી ચાલી નવા બરાબર સમજેછે, કે જે રસતો આરકતરી ગલીઓ અને મોટાલાઓ કરતાં ઓછા વખતમાં તેની યુસાફરીનો ઉછો ધાવે છે, પણ તે આડા દીડા મોઢાલા ઘણીવાર ભુલવેછે.

વેહુમ વીરે ઈ ગરેણ કહેવતો—વેહુમ, અગનાં પ
છાનાં મંદીરનો વડો ધરમચુર છે.
વેહુમ, મંડળીને પાલનાંની અંદર પ્રેરવાનાં કપડાં છે.
વેહુમ, અક્કલના તખતને માટે. પદલશદ થયેલા દોલ
ઘાણ પાશાહા છે.
વેહુમ, ખોટાં એકીનની ગોલીઓ 'ગળવાથી ઉપજતો
બીહામનો ખોઆબ છે.

લંડન શેહેરનાં “કલબો” —આપણાં લોકો વાડીએ
જાય છે અને તેને “કલબ” કહે છે. પણ ઈંગરેજોનાં જે
“કલબો” છે, તેથી એ જુદી જ કીસમનાં છે. તેઓનાં “કલ
બો” માં ખાવા પીવા, રમવા કપડા, વાતચીત, તકરાર, બા
શણ ઈત્યાદી કામકાજની મોટા પાયા ઉપર ગોઠવણ કરેલી
હોય છે. આપણાં એક “કલબ” માં પચીસ મેમબરો હોય
તે તે મોડું ગણાય છે, પણ લંડનનાં “કલબો” કેટલાં મોટાં
છે, તેની આ એક શાહાદત છે, કે તાંહાનાં આકીનીઅમ
નામનાં કલબનાં મેમબરોની સંખ્યા ૧૨૦૦ ની છે, અને
બીજા ૧૩૫૦ માણસો તેમાં મેમબર થવાનાં ઉમેદવાર છે. તે
મનાં નામની દરખાસત થવા પછે જગા ખાલી પડવાથી તે
મને ઠરાવતાં કેટલકિને બાર વરસ લાગે છે, અને બીજાઓ
હજી પંદર વરસનાં ઉમેદવાર છે. દરખાસત થવા પછે, દ
ખાસત કરનાર અને ઉમેદવાર એકું મરણ પામે છે, તેપણ
રમેમબર કરી શકતા નથી. હમણાં એક જાણે મેમબર ત
રીકે મુટી કાઢીડવા પછે માલમ પડયું છે કે તેની પછી તેનો
આજ છ વરસ થયા મરણ પામેલા બાઈ ઉમેદવાર હતો.

“બીલબાંઉ” —એકાદ્રી લોકો એક જાતની કાલી લા
કડી લઈ ફરે છે, જે “બીલબાંઉની લાકડી” કહેવાય છે. ઈ
ગરેણ બહેલો તેને “વેલબોન” કહે છે, પણ વીદીઆ જ
લેલાઓ તેનું એ નામ પણ ઈનકાર જાય છે. “વેલબોન”
નો અરથ મગરનું હાડકું કહી યાય છે, પણ એ કાંઈ ખરેખ
ર હાડકું નથી. એટા મગરનાં જડબાની અંદરનાં એક
જાતનાં દાંતા છે, કે જે તેનાં ગંજવર મોઢામાં દાખલ થતાં
પાણીમાંની માંછલીઓને રાખી, બાકીનાં પાણીને નીચવી
કાઢીડવાને કામ લાગે છે. એક મગરનાં મોઢામાં કોઈવાર
એવા ૮૦૦ કટકા હોય છે. એ પદારથનું ખરું નામ “બા
લીન” કરીને છે.

જુનામાં જીનું શેહેર—પુરાતન વખતનાં મોટાં શેહે
રો ઘણાંખરાં નાશ પામયા છે, પણ એક રેમાંસકસનું શેહેર
છેક અસલો વખતથી આજસુધી તેની આગલી હાલતમાં કા
એમ રહયું છે. એ શેહેર ૩૦ સદીથી ધઈ ટકયું છે, અને
તેને વેપાર તથા નુસાકરીનું મધીઅ બીડું ગણાય છે.
આબરાહામની આગમનનું એ શેહેર છે, સાહે તેમાં રોશણીનાં
નુરનું અવલોકન તથા બંદગી કરેલી તે મોઢાલો હજી હ
ઈઅત છે, મહમદ પેગામબરે એ શેહેરને મેહમત સાથે સ
રખાવ્યું છે, રૂમીઓનાં દોરનાં વખતમાં સાનશાહા જુહી
અને તેને “પુરવની આંખ” એવું નામ આપયું છે અને
ધંધાખાનાં વખતથી તે “સીરીયાનું સર” કહેવાતું આવ્યું છે.

મધમાંખનાં મશહુની કીરીયા—મધમાંખનાં હડીઓ
અ અને સાંનપણનાં ઘણાં દાખલા આપણે જાણીએ છીએ,
પણ નીચલા અજાણ્યજવા હેવાલ ઉપરથી જાણી કે એ જ
છું પંચોણી પોતાનાં મરણ પામેલા સોબતીઓને કેટલું મા
ન આપે છે. સકાટલંડમાં ગલાસગો ખાતેથી એક ગરહસયે
એ હેવાલ લખ્યો છે, તેમાં જાણવે છે કે એક બાગ મધ મેકે
લા મધમુડામાંથી એ મધમાંખો બાહર નીકલેલી તેને જાણી,
જ્યાંની ખાંધ ઉપર એક મુવેલી મધમાંખની લાસ લીધેલી
હતી. આ અજાણ્ય જવા દેખાવ જોઈને ઉપેલા લખનાર
મધમાંખોની પુઠે ગયો અને જોયું તે મરનારનાં આ ખાંધી
આમે આસરે દસેકવાર મુધી ઉડવા પછે રસતાની બાજુએ
એક મુણીમાં આવવા, જા હું એક આંધરાંની અંદર તેઓ
એ આસતેથી પોતાનાં જોજને ઉતાર્યો અને પછે તેટલાજ
આસતેથી અને ગંભીરાઈથી એ નાહાના નાહાના ફતોરોને
ખસેડીને ગોપા પાઘારીના સત્તબ ઉભો કરવા હોય તેમ તે
આંધરાં ઉપર ગોઠવવા, તથા છેલે ગોપા ગમનાં આંજી પાડ
તા હોય તેમ આસરે એક મીનીટ મુધી પોતાનાં સોબતીની
એ થોડ આગળ થોભવા પછે તે આંખી તોંહીંથી હડી ગઈ!

નીમખ—હાંડસતાંની સરકારે નીમખ ઉપર દર વ
ધારેયો, અને કીલકા એવું કહેનારા નીકેલે કે નીમખ
કાંઈ નજરની ટીલ નથી. પણ એ બીજા જાંદગીની હાલતમાં
તીને માટે કેટલી નજરની છે, તે ડાકટરો એકમતથી કહે છે.
હાડકાંને પુશીને માટે જે ખાર નજરનો છે, તે નીમખ ખો
રાક સાથે બદનમાં જવાથી મોંહાંમતો થાય છે. લોહીમાંથી
જે ખારાસ, આજી, પીસાબ અને બીજા આકારોમાં બાહર
પડે છે, તેની ખુટ પુરવા માટે પણ નીમખ નજરનું છે. ખોરા
કે પમાવનારો જે રસ હોજારીમાં પેદા થાય છે, તે રસની
બનાવટમાં પણ નીમખ નજરનું છે અને હમણાં હર સકલખ
નામનાં એક વીદવાંન રસાએણીએ ઘણાંક અપતરાઓ અ
ને અલીઆસ પછે એવું શોધી કાઢાયું છે કે માણસનાં બ
દનમાં જે વીજલી છે, તે પણ નીમખથી પેદા થાય છે અને તે
થી વીજલી ઓછી થવાને લીધે થતા મરજેની વેળા જેમ બ
ને તેમ નીમખ ખોરાક સાથે ખાવાનો ઉપાય તેજી બતાવેલો છે.

ધરધતુ નુસકાઓ.

ગાજનું પુદીંગ—૨ મોઢાટા બાફેલા ગાજરના મા
તર રાતા ભાગને કાપીને ખલમાં મશલનું અને તેમે ૧
કાતરી જુઓ કીધેલું પાંદ, ૨ ચમચા માખન, ૨ ચમચા ખા
ન, ૪ શારીકાની એકરશ કીધેલાં ઇંદાં, યોડું જામેલ, અ
ને થોડી જીની કાપેલી લીલુ અથવા નારંગીની કાલ હુમેર
વી; પછી એ બધું શારીપમે એકરશ કરીને જે ડીશમાં જુ
નું હોય તે પર ખાજનુ માન પાંધરીને બધુ જુનું.

“ખામેરોથી પકાવ”—૧ શેર ખોખાએ—ધી ઠા શે
ર, શાકર ૧ શેર, ગોલાબ લઉટાંક, તબ ૨ માશો, લવંગ ૧
માશો, એલચી ૧ માશો, છેલેલી બદામ ૧ મીતાક, પરાતાં
૧ મીતાક, દશાશ ૧ મીતાક, કશતુરી ઠા માશો અને કે
શર ૧ માશો.

શાકરનો શીરો બતાવેલો અને ચોખાને પાનીમાં ૧ કલાકવેર ભીનવી રાખીને એલચી, લવંગ, અને તજ સુધાં થોડોવાર એક પેનામાં ધી ગમે તરવા; પછી કચતુરી ને ગો લાખમે ખશલીને શાકરનો શીરો શાયે, તરેલા માવલ ઉપર રેડવા અને તેને ચોખા તાઇઆર થાએ તાઇવેર આક્રવા; બદાંમ તથા પશતાને કેશરમે રંગ આપીને દરખની શાયે બીજાં ધીમાં તરવા ને ખાતી વખતે હું મેશની કાતી પલાવ પર પાંચરવા.

ઉંદરો મારવાની રીત—ખાટલીના જુમની પાતલી કાતરી કરીને ચરખી ઇચ્છા તેલમે તરવી અને જાડું ઘણું ઉંદરો ફરતા હોએ તાડાં લાવીને ઝુકવું કે જે તેવો ઘણા ખા ધાધી ખરી ન્યો. ઇચ્છાતો શુકો ચુનો ઉંદરોનાં દર આગલ પાંચરવા કે જે તેઓના પગને ચોટીઆધી ચાંટીને ખરી ન્યો.

રમુજ દુરસત.

૧. એક બરાહખજ બજારમાંથી કેટલાંક ફુલ લઈ આ પ્રદેવનાં દરશણે ગયો. પેહેલાં માહુદેવ આગળ નઈને તાં મું ને પાંછીની કુંદ હતી તેમા તે ફુલ થોપાં અને તે નેટલાં કરતાં તે કરતાં બજારમાં થયાં. તેમાંનાં થોડાંક ફુલ ગણીને આ પ્રદેવને ચહુડાવયાં અને બાકીનાં લઈને બીજા માહુદેવ આગળ આવ્યો. તાંહાં ફુલ ફરીથી થોપાં તારે નેટલાં ફુલ પાકી લાવેલો હતો તે કરતાં તરજુ ઘણાં થયાં, તેમાંથી પેહેલા તાં નેટલાંનું ફુલ બીજા માહુદેવને ચહુડાવી બાકી વધેલાં તઈ માલથે. તરીજા માહુદેવ આગળ આવીને તે બાકીનાં ફુલ તેણે પાછાં થોપાં તારે મારઘણાં થયાં અને તેમાંથી ઉપલાં તાં નેટલાંનું ફુલ તેણે ચહુડાવયાં, પછુ બાકી કાંઈ વધયાં ન હી. તારે પેહેલાંએ બરાહખજ બજારમાંથી કેટલાં ફુલ લઈ ગયો હતો તે કહે.

૨. હું તરજુ અપશરને બનેલોહું. અંગાલમાં માત્ર રેહેલાંછે, પણ આખી ફનીઆમાં હું મળી આવું છું. તમે મારી ઉપર સવારી કરોતો મારે સવરૂપ નેઈ કંઈ થઈ જાએ. મારો પેહેલો અને બીજો અપશર લએ તો તમારા ઘર બાંધવામાં હું મોટી મદદ આપું છું. મારો પેહેલો અને તરીજો અપશર લએતો આખી ફનીઆ અને પોલાંનવા વગર ચાલે નહી. મારો બીજો અને તરીજો અપશર લએતો વાતોનાં અને વસતુઓનાં ભેદ ભરવા ભી તર મારાથી બંધાપછે. વાસતે હવે કહેા હું કોણ છું?

૩. શાહનામાનાં નીચલાં ઉલટાવેલાં નામેા ઉકાલ વી આપો.

આખ અ સીરાફ.
દાર ગોફ દરી.
રાજમ ફરી.
નનો વાસ છર.
તદ એજ રદે.
મર મરીમ.
સખ જાંહાંખ.

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧. ભાતારનાં સુખ વીશે ક્વીતા.

(બંચનાર હસતાનાં !)

એક જવાન, આતુનાં પીચ્છાનાં પીચ્છાર, ચોલેછે ઘર બાર જગીઆ વીગર.
ખુરસી, ખુરસી, કોચ, વોડો, ગાડી,
સરપાપ રાખી સાથ ભરી ગાંસડી.
પલુ થણી જે હુંડો સુખ, નહીતો કરાજી,
ખોતો મંચપુરાજી પીપછે પેઆજી.
સવારની કસરતથી ગાય ધણીનું હેત,
તો પેઠાનાં દુખની કોલવાપ આગમી.
“અતરઘડી આલ” એવા હુકમ હજાર,
બેઈ બેઈ કરજી બેઈ, મેસુમાર.
જિંગાડું આ કહુધું, નથી એ કાંઈ ટોપ,
કે નથી બંદુક ! આંખો નહી કાંઈ ચક.
બંચનાર જી બીજા આપીસ તો લખીસ હું,
વાત વાહોલાં સરીખાની બતાવીસ હું.

૨. ખાવા—વાખા.

૩. સરસ—સ-ર-સ—સર—સ.

૪. મ. અપશર.

૫. કેહીતો બાપ.

બાલપણમાં લગત ન કરવા વીશે.

૫૬.

બાલપણમાં બાળનાં, તપ કરવાં લગત;
જો કડીએ જણી જોઈને, લડું ઉપરે વિધન. બાળ ૧
જેમ આંખે માર નેટલી, મારે કડીએ કોઈ;
વિચારથી વકરી કરે, રહે અંતે તે રાઈ. બાળ ૨
જો કડી જોડું તે કોરે, તો મળતો વજાવ;
આખી ઉમરમાં એકને, રીસે દુખનો દેખાવ. બાળ ૩
અલુ બનતી તણી એકને, જ્યારે ઉપરે અંકોર;
એ માનનીમા મુખની, શોખો આપેને મોર. બાળ ૪
મનજીલ કાચીશીયુ પણે, નહિ મન સ્થિર કાર;
કોરે તેને કેમ કામીએ, આખી વયનો કરાર. બાળ ૫
આંખે રૂપે મંદિર ગણી, જે કાચો જમાન;
શું મળને ચિયુ બાપડાં, જેને જરીએ ન માન. બાળ ૬
મા આપની મુરઆઈનો, એતો છે આઠો આંક;
વાંકું થયે પછી વિવલાં, કાંઈ કર્મનો વાંક. બાળ ૭
જહાંપો લેખાની લાલચે, કાંઈ લાગને કાજ;
આંખે મિચ્છીને ઉડું કુચે, પડે કરે પતરાજ. બાળ ૮
પાછળ શું પમતાઈએ, એવા કડીને અનર્થ;
પણી પાને ઘર પૂછીએ, એથી શું મંદે અર્થ. બાળ ૯
મંદક દેખી સુવાજડું, કરે બાપ વિચાર;
માતા મુખે મહા દુઃખના, શબ્દ ઉચારે આપ. બાળ ૧૦
(વેન મરીનમાંથી.)

સ્ત્રીઓય.

પુરાતક ૧૪ મું.

મારચ ૧૯૭૦

આંક ૩ નો.

સ્વપતે સગાઈ

અથવા

લડતાં જોડાંનાં વહુડતાં લગન.

એક વારતા.

પરકાણ ૭ મું.

તુરની લુલ.

મોહામ્મતનું કુલ લઈને પરીઆમોનો તુરીઆં સરખો સરદાર તુર નીમરોજનાં એક જોડાંની શોધમાં નીકળ્યો.

એ કુલ તેજ હતું કે જે તેણે પોતાનાં પાદશાહા અને વાંનને છાશહુના હરીઆવનાં પેશાં માટેલાં ટાપુ ઉપરથી લાવી આપ્યું હતું, તે એટલા કીન્ને કે પરીઆમોનો એ પાદશાહા પોતાની ચાંચી આવાંનની નાંકરખાંનીનાં વેરમાં તેની આંખમાં તે કુલનો રસ નીચવે અને તેથી તેની આંખ હાલડતાં જતાંથી ઉપર પેઢેલી નજર પડે તેનાં ઉપર તે એકદમ કીધા ધઈ જવાની સજા પામે. પણ વળી એ આદમજનો પોશરૂ તથા ગોલચેહેરને સીસાંતાંનાં જંગલ વચ્ચે જે કુખ ભરેલી હાલ તમાં પાદશાહા અનેવાંને જ્યાં હતાં, ગોલચેહેર પોશરૂને આહાતી હતી પણ પોશરૂ તેનાં પેઆરને ઈનકાર કરી તે નાજુક નારને સતાવતો હતો, તેઓ ઉપર અનેવાંને દયા ઉપજવાથી તેણે તુરને ઉપલાં કુલનો એક ભાગ આપ્યો હતો અને નીમરોજનાં તે રેહવાસીઓને શોધી કાઢાડી તે એ ઉધાપલાં હોય તેટલાં પોશરૂની આંખમાં તે કુલનો રસ નીચવવાનો તુરને લુદ્ધ કીધો હતા કે જ્યાં પોશરૂ જત ગાંતિવાર ગોલચેહેર પર ભેળવી નજર પડે તેવોજ તેનાં ઉપર મોહામ્મત રાખે અને તેઓ વચેનો કહ્યોએ ખરી જાય.

આ જોડાંની શોધમાં તુર પોતાની વીજવીનાં સરખી તેજ આલથી ઘણોખો ઉડતો ફર્યો, તે પવીતર હરમંદ નહીં ને કીનારે કીનારેથી છોક હીજરાનાં પરવતમાં જાંહાંથી એ નહીં પરથમ વેહેલે તાંહાંમુખી નજ આવયો, તાર બાદ વળી કેરસાસપ નાખમાં નોધેલી આખી પીસાંતની ખીનમાં તે પે વસ યધાઆવયો, રૂકમાં તેણે સીસાંતાંનાં જંગલનાં જહાડાં કે જહાડાં શોધ કીધી, પણ પોશરૂ અને ગોલચેહેરનો પડો તેને હાથ લાગેો નહીં.

પણ થાક ઈઆ રાંજ, ભુખ ઈઆ ઉંઘની આ તુરી આં તુરને તુળા કાંહાં હતી ! ખાણસ થાકે પણ પરીઉ નહીં થાકે, માટે આ સીસાંતાંની આશકોની શોધ ઉદીઓગી તુરે જારી રાખી અને અતે તેઓને વસતી ભણી ગમ્બેલાં વીઆ રી સોહારાખ નાખનાં ચેહેર તરફ જારે તેણે રસતો લીધો, તારે થોડુંજ આલતાં ચેહેરથી એક રાતની મંજલ ઉપર જ હાડની હુલ એક મરદ અને એક ઓરતને એકુકથી મોકલ સ અતરે ભર ઉંઘમાં સુતેલાં જ્યાં.

હવે તારે તુરની મેહનત પાર પડી કે ! આ મરદ અને ઓરત જંગલે જંગલ ભટકવાખી થાકેલાં દીસતાં હતાં; કે નટાળા અને રંજથી તેઓનાં ચેહેરા કુખી હતા; જે ની મરોજનાં ભળાની એ નીશાણુ આપી હતી, તે નીશાણુ આ લોકોનાં દીલપર હતી; વળી ગોપા તે મરદ તેને ધીકારતો હોય અને તેણીને પોતાની પાસે આવવા ફતો નહીં હોય તેમ આ સ્ત્રી તેનાંથી દુર જઈને સુતી હતી. માટે જે આની શોધમાં તુર નીકળ્યો હતો તે એજ નહીતો ખીજાં કાણ હોય ?

તુરે તરત ખુશી થઈને પેલા મરદની આંખમાં મોહામ્મતનાં કુલનો રસ નીચવયો. તે ગોલચો કે એઆદખ આદખી આ મંતરમાં ભટકી જુડુઈ છે, તે સઘથી તારી આંખમાં પેલસ થશે અને જારે તું જંગલો તારે એ આંખો જે બીઆ રી આ કુખી નારનાં ઉપર હરવી ઘટેછે તેનાંજ ઉપર ફરશે."

એ રીતે પોતાને સોપેલું કામ બજાવીને પરીઆઓનાં પાદશાહા અનેવાંને આ ક્રમભાવેલો બંદો તાંહાંથી ઉડી ગયો.

પણ નહીં—પારેલું કામ ઘણીવાર ઉંધું વગેછે !

આ કુલ નીચવવામાં તુરની લુલ યથછે.

આ મરદ અને ઓરત કાંઈ પોશરૂ અને ગોલચેહેર નહીં પણ બીજાં અને પરીચેહેર હતાં.

આ નીમરોજ જોડાં વચેનો કાંઈ ધીકાર નહીં પણ પીઆર વસેલો હતો.

જે પુરૂષ પોતાની ત્રામુકને આહાતો નહીં હતો, તેને બદલે જે પોતાની દીલદારને આહાતો હતો, તેની આંખમાં તુર કુલ નીચવી ગયો.

આ જગનાં દીલદારોને આપણે છેલાં જ્યાં તારે તે એ બાપની પોલાસ અને રાજનાં રેલાજથી કંદાલોને ચેહેર અને ઘેર છોડી આપવા પછે હોરાં અને પેરેરાં હતાં અને એકે ચેહેરે શોહારાખ નજદીક હતું તોપણ વધારે આ

ગળ માલી નહી શકાવાથી ન'ગલ વગે આ નેતુ એકેકથી બેસાડને બદલે બીજાનની આંખમાં તુર કુલ નીચવો

નવા પછે થોડા વારમાં બેસાડ અને ગોલશેરેર પછે તાં હાંન આવી લાગ્યાં. તેમ્ને જમ તુરનાં પાદશાહાની હજુર લડીને ગયાં હતાં. તેવીજ રીતે લડતાં લડતાં આ દેકાણે પાછા આવ્યાં. તેવીજ રીતે ગોલશેરેર પોતાની કાષ્ટલુદી અને કાળાવાલા જરી રાખ્યા હતા, તેવીજ રીતે બેસાડ તેણીને ધીકારતા હતા અને એ તુર જરા થોડો આવવા હોતો તેને જણાતે કે જે પુરૂશની આંખમાં કુલ નીચવાના કવાને હુકમ આપશે હતા તે પેલા સુતેશો બીજાન નહી પછે આ મરદ હતો.

પછે તેમ્ને વચેનો કહ્યો જરીજ રહે અને બીજાન તથા પરીચેરેર વગે નવો કહ્યો સલગે એવી કેથી સરજત ન હશે, માટે તુર આગમજ આવીને ઉપલી લુલ કરી ગયો. એ લુલતુ પરીનામ ઘણું માડું નીપનયું.

આટલો વખત સુધી ધીકારવા છતાં ગોલશેરેરની સાથે બેસાડ ફરેણો હતા. પણ હવે તે બેધરક તેણીને છોડીને જ તો રહેણો તથા ગોલશેરેર એકલી પડી ગઈ. તેને ખબર ન હતી હતી કે તેજ દેકાણે બેજન અને પરીચેરેર સુતાં હતાં, માટે તે પોતાની હાલત ઉપર અકસોસ કરવા લાગી અને પોતાનાં મનસે પરીચેરેરને યાદ કરવા લાગી. તે બોલી કે—“આ પરીચેરેર ! આ રીતનો વખત હું ભટકીને ગુજરું છઉં, તારે તું બોધા માલમ કાંડાં આરામથી આંખ વીમતી હશે, પણ તારી તે આંખ એટલી તેજ કેમ થઈ વાઝ ? આરાં આંજીથી તો હોપન નહી, કેમકે તારા કરતાં મારી આંખ તેથી વધારે થોવાયછે.”

આવી રીતે ગમ કરતી ગોલશેરેર ચાલવા ભતી હતી તેવામાં તેની નજર બીજાન ઉપર પડી અને તેને ઉડાડ્યો. ગાફેલ મોરત ! આ શું કીધું ! તે હીમાં આવીજ ન હતી હસતો પરવડતો, બીજાનને નહી ઉડાડ્યો હસતો વધારે સાઝું થતો.

બીજાનની આંખમાં નીચવેલો રસ તેની નજરને બાંધી ચુક્યો હતા, માટે જાગવા પછે તેની પેટલી નજર ગોલશેરેર ઉપર પડતાંવારજ તે તેણીનાં ઉપર ગોહીત થશે અને પરીચેરેરનો પેચાર લુલી નઈ ગોલશેરેર તરફ ચાહાજ તાવા લાગે. તે ગોલશેરેરની ખુબસુરતી તારીફ કરવા લાગે, અને કસમ આવા લાગે કે “જો બેસાડ આ વખતે હાજર થાપતો મારી સમજેરેર વરે તેનો જ ન પતકી નાંખું.”

ગોલશેરેર બેસાડનાં સધલા જીલખાત છતાં તેને આ હાતી હતી, માટે બીજાનને તેને માટે એમચેલા બદ બોલો તે ખમી શકી નહી. તે બોલી કે “નેક બીજાન, મારો બેસાડ તારી પરીચેરેરને ચાહેછે, પણ પરીચેરેર તને આ હેછે, એટલે તારે વધારે લંબાણ કરવું નહી જોઈએ.”

પણ બીજાનનો જીમ પાડી ઉડ્યો કે “પરીચેરેર ? પરીચેરેર કોણ થાયછે ? ફરી તેનું નામ નો લેતી. તેને આ હવામાં હવે સવાદ નયો. હવે હું પરીચેરેરને નહી, પણ ગોલશેરેરને ચાહું છઉં. કોણ કુવડ આવીને જીલજીલ નહી લેશે ? માણસની મરજ અકબનાં હુકમને લેતો છે,

અને અકબ અને કહેછે કે તું મારા હાથને વધારે લામ્બેકછે. જમ કું પોતાની મોસખર પાકિછે અને તેજ મારી ચુરાદ તું કું પણ હુમણાં તું ને દેખીને પાકુછે.”

‘મરીજ બીચારી ગોલશેરેર હવે શું વીચાર કરે ? તેણે ધારણું કે બીજાન મારી મશખરી કરેછે, માટે તેને ઘણું કમ ઉપનયું અને ઘણો અકસોસ કરીને તે બોલી કે, “આ તારી ધારદાર અને અનીધાર મશખરીએને મોકલું કર અને અને કહે કે આવી રીતનો તારો ધીકાર અને તાણો સાંભળવા લામ્બેક ને શું વાંધે હયા ગુનાહા કીધેછે ? બેસાડ અને ધીકારેછે અને તેનો ચેરેરો વરીક એકધાર મેં મારી ગમ હસતો જોયો નથી, તે શું હજી ચોણું છે કે મો નવાં મરદ તું આ પરમાણે તારી જાનાંતની કાતરથી મારાં જગરને કાપેછે ? અકસોસ, બીજાન, મેં તું ને વધારે લલાઈ અને ન રાખસેના સાહેબ ધારણો હતા અને મશખરી તથા તાનાન નીનાં શુખનોથી એક ઝુલેલીને તું મારશે એમ મેં ધારણું નહી હોડું.”

આ વીચારો આપતાં ગોલશેરેરનો પીતા એટલો ઉછલી આવશે કે તાંહાંથી ગુસામો ને ગુસામો ભતી રહી હતી. પણ બીજાનની આંખમાં તુરને હાથે અજાઈ ગમ્બી હતી. તેથી તેતો ગોલશેરેરને માંહાવાન મંડ્યો હતો, માટે પોતાની એક વીચારી જગરનાં હાર કરતાં પીઆરી દીલદાર ને બીઆખાંતની બીમ, સુતેલી નાંખીને તે ગોલશેરેરની પછવાડે ગયો.

તે ભતી વખત પરીચેરેરના ચેરેરો ઉપર એક છેલી નજર કરતો ગયો. તે તીરહોસ ચેરેરો પોતાની કોમળ સાદાથી ઉઘમતું પણ હસતો અને સુખી હતા. તેને જોઈને બીજાન બોલશે કે—“ઉંઘા, મો નવાં મોરત, મીઠી ઉંઘ કાહાડ, પણ તું ને થોડીજ ખબર છે કે જને તારો પેચાર જીતી લીધેછે, તેના પેચારને એક બીજા માહાતામે જોયશે છે. પરીચેરેર, ફરી આપણુ મળશું નહી. ફરી તું મારી આગળ આવવી નાં, કેમકે જમ અકરાંતીઆની પેઠે ઘણો મીઠાસ આવાથી માંહો કુલી ચાલેછે અથવા જમ પાખંડી લોકોનાં પાખંડોથી ને માણસોને કગવા ધાર્યાં હોપ તેમ્નેજ તેમને ધીકારેછે, તેમ તું મારો અકરાંતીઆ મીઠાસ અને તું મારાં પાખંડ તરફ સઘી વધુ ધીકાર હવે મારોજ થશે.”

આમ કહીને બીજાનનાં નવા પછે પરીચેરેર થોડાવા રૂમાં જામી ઉઠી. તેણીએ એવો સવર્ણનો જોયો કે એક જ હેરી સરખ તેનાં પેટમાં ભરાયો અને જગરને છુટું પાડવા લાગે. આ ભપકાર સવર્ણથી પરીચેરેર ભડકી ઉઠી અને બીજાનની મદદ માંગવા લાગી.

પેટલાં પરીચેરેર ભડકી, પણ પછે એતો એક સવર્ણ નો હતો એવું પાઠ આવવાથી તે પુશી થઈ. તે ઉડતાં ઉડતાં બોલી કે “વાહાલા બીજાન, જીયું કે મારા હાથ બી. હીકથી કેટલા ધુલેછે. સાઝું થયું જગર કે તારી અને હી ખત છે, માકી જો આ એકાંત મગામાં હું એકલી હોઉંતો આ દરામતી દેસતથી મારા શું હાલ થાય ?

પરીચેરેરનાં આ સવાલનો નવાજ મળશે નહી. તેણીએ વીચાર્યું કે બીજાન ઉંઘાયો હશે, પણ પાછું કરીને

જેમજે તે બીજન ઉપાયલો તોડી હતો અને જંગતોબી મુદલ નહી હતો. તેણીએ જેથું કે તે વાત કરતી હતી તેમ ખરેખર એકલીન પડેલી હતી. તેણીએ જેથું કે એક લેખે તેના સવપનો ખરોજ પડ્યો, કારણ કે તેનું જગર બીજન તે તેનાથી છુટું પડેલું હતું.

આ અચલ્યુચ નવાં કુખથી પરીચેહરને જે ધનરાટ ઉપલો તેનું જેઆન કોણ કરી શકશે ?

બીજન કાંઈ ગયો તે કોઈબી રીતે તે સમજ શકી નહી. શું તેને કોઈ ચોરો ચોરી ગયા ? ઇઆ શું કોઈ જંગલી જનાવરે તેના ભખરા કીધો ? શું તેણે રાજના સર કારી સવારો પકડી ગયા ? ઇઆ શું તેને જંગલના પરી આંખો ઉઠાવી ગયા ?

પરીચેહર બીહીક અને ધનરાટથી રડવા લાગી, તે કીકી પડી ગઈ, તે ખેસુક થવા જતી હતી, પણ તેવામાં તેણીએ વીચારયું કે કીઆં બેઠાથી કાંઈ બીજન હાથ લાગ્યા નો નથી. કાંઈબી શોધ કરવી જેથું માટે યોતાની નાજી કે હીમતને એકકી કરી એકજમ ઉઠીને આસપાસ ખેળ ક રતી ચાલવા લાગી.

૫૧૧૨૨૯ ૮ ડું.

આવાંનું દેવાંનું.

પરાચહર યોતાના માંનીતા અને વાહાંલા રખેવાલ વગર એકકી ભટકે, તેને તાંહાં બેહીને પરીઆની રાંછી આંખન તરફ જરા નજર કરવી જેથું.

હીફસતાંથી લાવેલાં નાંહાનાં બાલકને સાઈ યોતાના આવાંદ અકવાંન સાથે કજીઆ યતાબાદ આ બટકલી રાંછી યોતાની પરીઆને લઈને રૂસઈ ગઈ, તેને સજા કરવા સાઈ અકવાંન તેની આંખમાં કુલ નીચવવા ગયો હતો અને જારે તે જુલને એક ભાગ તુરે બીજનની આંખમાં નીચવેલો તારે અકવાંને યોતે રાખેલો બીજે ભાગ આવાંનની આંખમાં નીચવેલો હતો.

એ વખતે આવાંન પીસાંનની ખીનમાં હેરમંદ નહી નાં કીનારા ઉપર ભરકામાં સુતેલી હતી. વંદીદામાં જને વેરકત તું નામ આપ્યું છે, તેજ સુકુક પાછલી શો યો પરામંજી સીસતાંનું છે, અને તે યોલને અચર જનડ વેરાંજી કરીને કરવામાં આવે છે, એટલું જ નહી પણ એ પું લકનાં પામેતખતનું નામ “ડુન્કો” છે, જેનો અરથ દે અખ થાય છે. મગર એ નાંખો ઉપરથી લુલાવો આવાની સામે આ એક દલીલ છે, કે એ સુલકનાં એકસ ભાગ જનડ હોવા છતાં, ઘણો ભાગ હેરમંદ નદીનાં નીરમલ પાંછી થી ઘણો ફલવંત યથો છે અને પુદ “ડુન્કો” શેહરને પુસાકરો અગદા વખતનું ઘણું નાંખીયું અને આવાદ શેહર ગણે છે.

એ ઉપરથી, આવાંન ઉપલી રાતે જારે નહી કી નારે સુતી હતી, તારે આસપાસનો દેખાવ બાજેબે સત સીમો રહીઆમનો અને સાંહાંને નહી હતો એ જ વોચારી શકાશે નહી. અગત કરીને જાંહાં પરીઆને

વાસો તાંહાં રચનાં અને શોભાની શી મનાં શુંદર આવાંન સુખથી કુલોનાં બીજાંનાં ઉપર સુતેલી હતી, તેનાં સો નેત્રી બાલેવાલ યોલાવ અને ગુલકરીનાં કુલ ગુલેલો હતાં, અને તેનાં બટકલાં સરખાં નાંહાનાં પછું સોજાં, ચોખાં, સુમારાં બદનની પુચાએ સાથ આં કુલોની-અધુર લપટ મલી નજ, કંડી લેહકીની લેહરમાં આખો નદી કીનારો બેઠે કે બેઠેક થઈ રહ્યો હતો.

અકવાંને કારખોને કારમાં યોતાની આ નીરદોશ રાંછીની આંખમાં કુલ નીચવયું, તે વેલા તેની સઘલી જાણી જાણી સાંખીઆની રોજ કુલોની કલીની અંદર સંતાઈને ભર ઉંઘમાં પડેલી હતીઆ. ખાસ જાતનાં કદ આગલ જેમ આ પરીઆ નાંહાની હતી, તેમજ અકવાંન અને તેનાં હવાઈ પરીઆઓ પણ કદે નાંહાનાં હતાં. એ કીડી મકોડીનાં લચકર સુધાં અકવાંન કુલ નીચવવા આવેલો હતો, તે છતાં જરા કુલ અખડમાં હોય, જરા કો દીન દમબી માલમ પડ્યો હોય, એજ નહી હતું, અને એ ટલાં બધાં આસતે, હલકે કદમે તેઓ આવેલો હતાં.

એ રીતે કુલ નીચવીને અકવાંન આણીમથથી ચાલી ગયો, કે પેલી ગમથી યોડક ગામડીઆઓ ગડબડ કરતા આવી લાગા અને જાંહાં આવાંન સુતેલી હતી તાંહાં જોળ કુંદાળું કરીને બેઠા. તેઓ બીચારા ગામડીયા ભોય હતા, તેઓમાં કાંઈ આવર નહી હતી, તોપણ એક જાણનાં હાથમાં કાગળ હતું, બીજે જાણ શીખસક હોય તેમ હુકમ ચલાવતો હતો અને સઘલા જાણ કોઈ માહાભારત મસલત માં મશગુલ હોય તેમ કામે લાગી ગયા હતા.

વાંચનાર જાંહે છે કે એ તરણ દીવસમાં નીમરોજનાં પાંદશાહ તેને માસપનાં લગન, તારતારથી શેહરો નાંખની જે ચોરસને તે લાવીઆ હતા, તેની સાથ યનાર હતો. તે લગનની પુચાલીમાં પાંદશાહનાં મેહેલ મથે એક નાટકનો ખેલ યનાર હતો. તે ખેલ કરવાને આ ગામડીયાઓએ માં થે લીધું હતું અને તેની તઈઆરી કરવા તથા તેને માટે માહાવેરો અને તાલીમ લેવા, તેઓ આ રાતને વખતે બે ગા મળ્યા હતા.

પણ પેલો અંધો તુર કદીબી મુજો બેસતો નહી હતો. લોકોને લુલાવા અને બીહીવાડવાનું એ તુરીઆને મનસે અતીશય હસવાનું અને રમત હતી. મારે આ ગામડી આઓએ યોતાનું કાંમ હજીતો તરતનું ચાલુ કીધું હતું તે વામાં એ બેમાલુખ પરીઆએ દાખર યઈને યોતાનાં આ બાધી સઘલો રંગમાં ભંગ કરી નાંખ્યો.

ગામડીયાઓ માહોલો હોશંગ નામનો એક જાણ કાંઈ કારણસર કુર ગયો, એટલે તુરે બેમાલુખ રીતે એક ગધેડાંનું રોડું લાવીને તે ગામડીઆનાં રોડાં ઉપર ચોલવયું. હોશંગ અને આ વાતની ખબર નહી હતી, તેને ગધેડાંનું રોડું લાગતું નહી હતું, પણ બીજ સરવેને તે રોડું લાગતું હતું અને તેથી બીજ ગામડીઆઓ તેને ગધેરો બની ગયથો જેથું એક હાથ ઉપર હસવા લાગા, તેમજ બીજ હાથ ઉપર છુલ્લ ધાલરા પડી ગયા. તેઓ આ ભેદ કાંઈ સમજ શક્યા નહી, મારે જુને ઘેરેલા ધારીને સઘલાએ જેમ બને તેમ માહારસી ગયા અને બીચારો હોશંગ યોતાનાં ગધેડાંનાં દોડા સાથે એકલો રહી ગયો.

હોશંગે પોતાનાં ખાધાં ઉપર ફરી ફરીથી હાથ ફેરવવો, પણ તેનેતા પોતાનું સાફ ખાંધું લાગવા કીધું. એ ઉપરથી તે પોતાનાં ગામડીયા સોબતીએ ઉપર ઘણો કફ થયો. તેણે વીચાર્યું કે “એમ્મેએતા ખારી ખશકેરી ને એહેરો લઈ બે દેલા દેખુ.” એટલા વાસતે પોતાની બાહાદુરી બતાવા સાડ ત્રેમોની પોહાસપર તે આ નંગલમાં રહ્યો અને વખત થુ જરવા સાડ બેઠો બેઠો હલકાં ટાંકેલું ગાંધેણુ ગામડીયા સ હી ગાવા લાગે.

લાવણી.

“હું તો ગામડેની ગીરીરે” — એ સહાપર.

હું તો ગામડેનો રાજોરે — કે હું તો ખારે ગામડેનો રાજો,
તાજ તખત તાપ તજને રકે રકે તાજો. — હું તો.

(જીલ)

કોડી કોડી કરતાં થાપછે કોડી,
ગારી તકીઆથી આ છોમછે ધોડી,
ગારી ઘોડાથી ગાય લેજા થં બોડી ?
લોડી રાજની આ ટોર મથાપતી યોડી,
હુર ફુગાથી રાજોરે — કે થું હું ફુર ફુગાથી રાજો.

તાજ તખત — હું તો.

(જીલ)

ભુગડાં આખાં પહેરી કાણડે શાડી,
દગલે દગલે ચાલે લેહેડા કાણડી,
ચગરે હીમ્મે ખચખચ દેખલ ખાંડી,
ધડીએ ધડીએ વધદને હાથે નાંડી,
એવાં શેરુનાં લોક લાગેરે — કે તને એવાં શેરુનાં લોક લાગે.

તાજ તખત — હું તો.

(જીલ)

ભુગડાં ભતાંમાં લીંચી બડી ખારી,
ચેતરનાં બોળામાં રાખી પાડી,
ચુકું પાકું ખાતાં થં થાય ખારી ?
ઘોડી ગાડી પીધી તાકી ચારી,
થણ થાપતા છે ગાંજોરે — કે વળી થણ થાપતા છે ગાંજો.

તાજ તખત — હું તો.

એ પરખાણે હોશંગ ખુશ લેહેરમાં આવીને શેહેરનાં લોકોની સામે અને ગામડાંની પોતાની જાંઘરીની વડાઈ ગાવા લાગે, પણ તેનાં સાદથી પોશમાં સુતેલી આવાંત અ ચણુ જાગી ઉઠી અને તેની અમરતીના પાર રહ્યો નહી. પણ તેની નજરને તેના ખાવંદ અમકવાંત કુલના રસથી બાંધી ગયો હતો તે પેહેલી નજર આ ગામડીયા ઉપર પડવાથી આવાંત તેને જોતાંવારના આહવા લાગી અને જાંહું સુતેલી હતી તાંહુથી ઉઠીને હોશંગની પાસે આવી બેઠી.

આવાંતે જોયું કે આ શખસનું બદન સધડું જાણુ સ રૂપી અને રોકું બેસીકલ ગથેડાંરૂપી હતું, તેપણુ એ ના હાનકડી રાંછી તેનાં ઉપર ગોવા આશક થઈ. અલબત્તાં એક ઈનસાંન અને એક પરી વચે કોઈ બીજા તરેહનો ફનીઆ ઈ સંબંધ હોયન નહી, તોપણુ બાઈ બેહેન ઈઆ આ દીકરાં ને પેઆરથી એકેકને ચાહેછે તેકે નીરમલ પવીતર પેઆર આવાંત આ ગામડીયા તરફ બતાવા લાગી અને નેજ હી ફસાતાંથી લાવેલાં નવાંનને પોતાની સાથે રાખ્યો હતો.

તેમ આ ગથેડાંરૂપી ખાંધસને પણ સંભાવી રાખવાની તેને ખાહુશ થઈ.

તે આ ગથેડાંને પરી કરતાંખી રૂપાણો અને ખુબસુર ત કહેવા લાગી, અને તેના કહેર બેતાલ સાદ તેને ખુલખુલ નાં સરવો ખમુર લાગે. તે હોશંગને અમરન કરવા લાગી કે તે ગીત ફરીથી ગાવું અને હોશંગ ગીત ગાતાં તારે આ નાહાની પરી તેનાં ગથેડાંનાં લાંબા કાંન તરફ અમરતીથી જોવા અને તે કાંન સાથે રમવા લાગી.

ગાંધેણુ પુર થવા પછે હોશંગે તાંહાંથી નવા ખાગયું, પણ આવાંને તેની આગળ પોતાના પેઆરનો જુસો કચુલ કીધો તથા તેને સાથે રહેવાની અમર કીધી. આ નવાઈ ને વાં ખાનથી હોશંગ પોતાનાં મનમાં ઘણેજ કુલી ગયો. તે ઘણાંક દાહાપણુનું રોળ દેખાડવા લાગે અને દાહી દાહી વાતો કરવા લાગે અને તેનાં એ દાહાપણુને માટે આવાંત તેને ફરેસતા કરતાં વધારે માન આપવા લાગે.

અતે રાત વધારે નવાથી હોશંગને હુંગ આવવા લાગી, તે ઉપરથી આવાંને પોતાની પરીઆને બોલાવી હુકમ કીધો કે આ નવાં પરાંણીને દરીઆવખાંથી એવરાતો લાવીને શણુગારવું તથા તેને માટે કુલેનું બીજાણું બીજાવવું, તથા જરે તે ચાલે તારે પરીઆઓએ તેની આગળ નાચ કરતાં ચાલવું, તથા જરે તે સુવે તારે તેની આગળ કંડા ગીતો ગાવાં. વળી આવાંને પોતાની કીડી ખડોડીની આ ફાંજને એવોબી હુકમ કીધો કે તેઓએ તેને પાચાડવા માટે તાણ દરાખ અને લીલાં અછર અને જોડાં સેતુર અને બીજે બેવે રચુ કરવો, તથા તેને ઉમરકું આપવા માટે મધમાં ખોળા મધપુડામાંથી ખીન ચોરી લાવીને તે ખીન ઉપર અંધ ખાંખોનાં પગની બતી કરવી તથા પછે તે બતીને આગીઆ આ કીડાની આગે કરીને સલગાવવી, તથા પતંગીઆઓ ની મુંદર પાંખોને દૂધી કાહાડીને તેના પંખો બનાવી આ આદમજાત ઉપર પવન નાંખવો.

એ પરખાણે આવાંત હોશંગની પુર આવજત કરવા લાગી. હુકમાં કહીએતા તેનાં ખાવંદ અમકવાંને તેની આ ખાંખાં કુલ નીચવીને તેને ને સજા કરવા ધારી હતી તે પુરે પુરી થઈ, કેમકે તેણીએ એક ખાણસ શાયે અને તેથી વળી તેનાં ગથેડાંનાં રોકાં સાથે પેઆર બાંધ્યો.

અમકવાંને એ વાતની ખબર નહી હતી. તેણે ફરેલી નજરખંદીથી તેની રાંછી કોઈના પેઆરના કાંધામા ફસી ગયો એવું તેના મનમાં ચોક્કસ હતું, પણ તે કોણના પેઆરમાં ફસી — ખાંધસના કે જનાવરના, જાહાડના કે પાહાડના — તે જાણવાને પરીઆઓએ એ પાદશાહ ઘણો ખતી હતો.

તેની એ ઇનતેજારી તેના ખાંતીતા કાસદ તુરે આવી ને નરમ પાડી.

તુર કુરનસ જાગવીને પાદશાહ અમકવાંની સામે એક કુલકલ ગાયના કોષ્ટાને અરેલી ઉભો અને તેની રાંછી આવાંત સુતેલી હતી તેવામાં નાટકની તાલીમ લેવાને આ વેલા નીમશેજ ગામડીયાઓમાંના એક ઉપર એ રસુલ પરી આંચે ગથેડાનું રોકું ચુકવા પછે રાંછી આવાંત તેના ઉપર કેવો પેઆર કરવા લાગી, તે સઘળી હુસવા સરખી હુકીકત તેણે કહી સંભળાવી.

આ વાતથી અકવાનને કાંઈ થોડી ગમત ઉપજી નહીં. પણ પોતાની એ ગમતની વચે તે પારકાંઓનું ભણું. "લુલુ ગયા નહીં. તેણે ટુરને પુછ્યું કે નીમરોનથી આવેલા પે લો મરદ મોરતને ચાહાયા નહીં હતા, - માટે તે મરદની આંખમાં ફલ નીચવવા આપણું હતું તેનું શું થયું ?" ટુરે જવાબ દીધો કે "જા હોપનાહા, હું તે મરદની આંખમાં નીચવી આવશે છઉં."

પણ ટુરને હજી ખબર નહીં હતી કે તે કુલતો-તેણે એક જુદાન ધણીની આંખમાં નીચવ્યું હતું. તેમાં તેણે ફેવી-મોટી-લુલુ કીધી તે થોડાન વખતમાં ચાલત પડી આ વે એવો એક બનાવ હીઆં બનયો.

ભરતારનું સુખ.

બાયડીનાં સુખની એક ટુક તપાસ આપણે ગયા અ' ક્રમાં લીધીએ. હવે ભરતારનાં સુખ વીશે બે બોલ લેઆનમાં લેઈએ. બાયડી અને ભરતાર એ બનેનું સુખ અસપરસ છે. બાયડી ઉપર જેમ ભરતારનાં સુખને આધાર છે, તેમજ ભરતાર ઉપર બાયડીનાં સુખને આધાર છે, અને હ ત્રાણ એકે "બાઈરીનું રાજ" કેહેવાયછે તોપણ બાઈરીને નેટ લો બોધ મળેછે, તેની ફરજ અને તેનાં કામ બામે બાયડીને નેટલું કેહેવામાં આવેછે, તેટલું મરદની ફરજ અને ભરતા રનાં સુખની અગત વીશે કેહેવાનું લુલી જવામાં આવેછે.

ધરનું સુખ બાયડીની છે, અને ભરતારથી નથી, એ સંતો કોઈ કેહેશે નહીં. બાયડીનાં ગમે એટલાં સુખ છતાં, જે ભરતારનું સુખ નહીં તો સંધુ ફેકટ છે અને સંધુ અ' ધકાર એકે ગયાન અ'કમાં આપેલી ત્રીશાળ સુખ બાયડી જે ધરને એક મોટો કારભારી અથવા પરધાન છે, તે ભર તારને ધરના વડા ધણી અને સરદાર તરીકે કાંઈ ઓછી ફ રજે ધરાવતો નથી, પણ બાયડીને માંતર એક ત્રીશાળને પાતર આપણે કારભારી ગણીએ. જે ધર ઉપર ભરતાર પો તાનાં બાંધવાદારી ધણીણું ધરાવેછે, તેજ ધર ઉપર બાયડી લગનનાં પવીતર ગાંઠથી ધણીઆંણી ધાયછે અને ધણીનાં ને ટલા સધલા હક ધણીઆંનીને પણ ધટેછે.

"મરદ બાહારનો અને મોરત ધરની" કેહેવાયછે, પ ણ જે મરોમરે જઈએતો મરદ ધરને કાંઈ ઓછો નથી. તે ધરની બાહાર જે જાંઠી જાનરે છે તે ધરને પાતરજ ગુજરેછે તેની એ તમામ જાંઠીની નેમ અને મકસદજ ધરને એટ

લે કે બાયડીને અને બયાંને સુખી કરવાની છે. તેમજ વળી ધરની અંદરથી ભરતારને ધણી ફરજે બળવવાની છે. મો રત તે સુખને માતર "અરધા ભાગ" છે, બીજે અરધા ભા ગ મરદ છે અને એ બેહુ ભાગ સમાંધાનીથી સાથે મળે તોજ એક હમસાજ અને સધલી ગમથી એકસરખો અને સોભી તો દેખાવ બને.

ભરતાર ગોયા પોતાની મોરતની જાંઠગાનીનાં ટેકો છે, તેણીનાં બચાવની કાળ છે, તેણીનાં સુખને કામ છે. લગ નનો પવીતર કોળ આપવા પછે ધણીવાર ભરતાર બા ધડીને ચાહેછે તે કરતાં વધારે બાયડી ભરતારને ચાહેછે; ભર તાર તેણીને જે માન આપેછે તે કરતાં બાયડી વધારે માન આપેછે. બાયડીનું આપુ જીવતરજ, તેનો તમામ ભવં, તેનું સરવે ભવીશ ગોયા ભરતારમાં ભરી મેળેલું છે. તેણી ની સરવે આશા અને ઉમેદ ભરતારથી છે. પોતાના વધ તાં કુવતથી એક ભરતાર કંઠી જસતી વાપરે, જે જસતી કો ધ નહીં ખમે, જે ભરતાર પોતેથી કદાચજ ખમી શકે, તે બાયડી ખમેછે અને સધલું ખમતાંથી તેને અને તેનેજ પો તાનો સધલો પેઆર અને માન સપુરદ કરેછે.

એ ઉપરથી એક ખરા અને નેક ભરતારની ફરજ કેટ લી મોટી, કેટલી પવીતર અને કેટલી કીમતી તથા અગતની છે તેનો આપણને ખેઆલ આવેછે. રામસન કવીના આ શબ્દો ધણું અસરકારક છે, કે "પોતાની દીકરીને રાહા બતા વાને પુદર તેનાં બાપને ભોત્રીયો બતાવયોછે, પણ તે બાપ પોતાની બેટીને ભરતારના હાથમાં મેળેછે કે ને વધારે ચહડતા મેભાથી, દાહાપણથી અને નરનાસથી સદાકાળ તેને ચાહા શે." લગનનો ગાંઠ બાંધતાં તેને સુખી કરવાનો કોળ આપે લો છે, એટલુંજ નહીં પણ તેની નબલાઈ અને નાજીકીને ખાતર તેની સંભાળ લેવાને હાંસસાનીઆતનાં દરએક કાંતુન થી મરદ બાંધાયોછે. મોરતનો બાંધો મરદ કરતાં નાજીક છે. જેઓ પોતાનો સંભાલ લઈ શકે, તેઓનાં સંભાળમાં આપણે બાંધી રાખીએતો કદાચ ચાલે. પણ જેઓ પોતાનો સંભાલ લઈ નહીં શકે, તેઓના સંભાલ લેવાની આપણી બગની ફરજ છે, અને જો તે સંભાલ નહીં લઈએતો તેનો સધલો જેખમ આપણે સર છે.

નબલાને સતાવવું એ હીચકારાપણું છે. અને તોપ છુ નાજીક અબલાજીતો ઉપર જોરમંદ મરદ કુદત પોતાનાં વંધતાં બલને લીધે કેટલીવાર શેતમ ગુજરેછે? એક કુખી ક બીલાને બધો તોપલો બીચારી ધરની મોરતને માથે નાખ વામાં આવેછે, પણ ભરતારનો તેમાં કેટલોબધો વાંક હોયછે? એક જુરી બાયડીથી સંસાર સુખ તુટેછે, પણ એક લુડા ભર તારથી સુખ કેટલું વધારે તુટેછે? જેના ઉપર જાંઠગાની આધાર, અને જેનાં આધાર ઉપર જામાવાનો પેઆર-બાંધી કુ ધર અને ધણીવાર સંવદથી વતન તજને આવેલી, તેને ને ભરતાર છોડી જાય, ઓછી ચાહે અથવા તેની જતન ને પડતી મેળેતો તેનાં સું કાલ ધાય અને તે ધરને સુખી કે મં કરી શકે? ઉપગેજ કવી કેહેછે તે ધણીવાર ખડ પડેછે કે મરદ પોતાની ગરજે મોરતનો મગજુપર પડતો ગોલાખ ધાય છે અને પછે એક જાલખગાર રાજો ધાયછે."

"એક કંગાલ ઈઆં કુસં પી કુડાં બાં" બાયડીનો વાંક હો

પ, તોબી ધણીવાર ભરતારનો તેમાં વઢીક વાંક નીકળી શકે છે. બાપડી અગતના હોપ, ઇચ્છા ધર મલાવાની તેનામાં આપડ નહીં હોય ઇચ્છા ચાલની પાંસરી નહીં હોય, ઇચ્છા કામજાનમાં બેકામ હોયતો પેચારથી, કાઠથી, રેકાવથી, તેની તે ખાંતીચ્છા સુધારવાને ભરતાર શકતીવાંત છે. ખેટા પાદ શાહાચ્છા લખો આદ્યજાત ઉપર રાજ મલાવી શકેછે, તો ધરનો રાજે ભરતાર પોતાનાં ધરની રાંછી અને રદ્યમેત ઉપર રાજ મલાવી નહીં શકે તો તેમાં તેનેજ વાંક છે. બાપડીને પોતાનાં સરખા હુક આપવા, તેને ઘટતા પેચારથી માહાવી, તેનાં સુખને ખંટી રાત અને દીન કાલજ રાખવી, દુરસતનો વખત સઘણો તેની સંગાયે ચુગરવો, તેની નજવી ખાગણી ચ્છા બાહાલ રાખી, તેને રાજ કરવો તેની નાજુકીને છાનતા ખાન અને મીઠાસથી વરતવું, તેની લુલોને ખોલાસા અને પાતરતશલીથી ભાંજવી એ સઘણી ભરતારની કર્મ છે, અને ભરતારનાં સુખની એ કુંચીચ્છા છે.

આ બાબતને ખાલે એક ભરતારથી સુખી સોહોવાસ તું ચીતર આપણું છે, તે જુવો. કેવા એ ધણી ધણીઆંની પાંચ અને એ ખલાસથી અગલગીરી કરતાં ચાલે છે ! તેચ્છા કે । ખુશ મીઠાચ્છા રસતા ઉપર એકલાં નહીં પણ સાથે ફર । નીકલવાં છે ! ભરતારે એરતને પોતાની અગલ આપણી વા પેચાર અને સલાહા સંપત્તી નીશાંછુ બતાવી છે ! તે હાથમાં હાથ ભેરવવાથી ભરતાર તેને ચાલવામાં કેટલો ટાલે રેકો અને મનપસંદ મદદ આપે છે ! તેના આ સાથી ની નરખાસથી વાંકો વળીને આસતે રહીને, વાત કરે છે ! ત્યાં તેઓ કાંઈ છુપી ગુસણસમાં એકલાં અસચલ થયાં છે ! ભ તારનાં ચેહરા ઉપર બાપડીને ખંટી કેટલી ઇનતજરી દેખા આપે છે ! એવી એક સુખી સોહોવાસન કેહો કે એ તે પાંચ ભરતારનું સુખ છે.

દાંત.

આપણામાં ઘણા મોખાં બાઈચ્છા હોયછે, જેઓના દાં 1 નલલીથી પડી ગયલા હોયછે અને તેઓને પુઠવાથી ખાત્રમ પડે છે કે દાંત ખાણસ જાતને કેટલું જરૂરનું હોયચ્છાર છે. અલખતાં ઘણું જવાં વાંચનારાચ્છા કેહો કે દાંત ખો 11ક ચાલવાને કામ આવે છે અને શેકસપીચ્છારના કેવ ન'કે માહોલે મશખેરો કેહો તેમ “વળી દાંત પડી જ્યોતો પોચા પોચા, મીઠા મીઠા, મલાડા ને દુકપાખ ખાવાનું” બનશે.” પણ દાંતનો ઉપયોગ વધારે સમજવાને છે. ખોરાક આપણે કે ચાવીને ગલવાનીજ એ વાત નથી, પણ ખોરાક પેટમાં પ ચાવાની વાત છે, અને દાંત ખોરાકને મોહામાં ને દળે છે તે અખસયો સગવડને વાસતે નહીં પણ ખોરાક હજમ કરવા માટે દયે છે.

એ રીતે દાંત, ખોરાક પચાવાના સાંધાના એક અગતનો ભાગ છે. આપણે આપણે ખાયેલા ખોરાક ભરત પતો નથી, અને ઉઘટી ઇજ કરે છે તથા ખાણસ જાતને થતાં દરદોખાનાં અચર્યાચર્ય બચકે તેથી બી વધારે ખોરાક દો અર હજમ નહીં થવાથી પેદા થાય છે. એ ઉપરાંત વળી જો

ત-ચેહરાને જમ આપે છે. સોજા, સર્દે, એકસરખા દાંતની હાર ખુબસુરતીની એક નીશાંછુ છે, અને કવંની કલમ ખુબ સુરતીનું વરણન કરતાં દાંતને લુલી નતી નથી. દાંત ચેહરાને જવાનીનું રૂપ આપે છે, પણ દાંત પડી જવા પછે ગમે એવું જવાને ખાણસ ઘડપણમાં આવો, જમપછે.

આપણા બદનનું આણું અગતનું ને અવીઅપ તેને માટે આપણા લોકોમાં ઘણું અનજનપણું દીઠામાં આવે છે. બચાંના કુચીચ્છા દાંતમાં કેટલી જાતને જોઈએ છે તે આપણે ગયા અંકમાં જોઈએ. પણ મોટપણમાં આવતા દાંતની જાતને કાંઈ એકી જરૂરની નથી, માટે હાલ એ વંશો મોટું બોલીએ છઈએ, પણ પરખ દાંતની બનાવટ જાણવી જોઈએ. મોઝાં માહાસના મોહામાં ૩૨ દાંત હોય છે. એ દરએક દાંત હાડકાંના બનેલા છે. હાડકાંના નાહાના ના હાના કકડાને, ચીરવા, કાપવા, ભાંજવા અથવા દલવાના કામ પરમાંજો અણીચ્છા તથા ધારો બનાવીને જોઠવવા છે. એ હાડકાંના કકડા સુખારા છે, અને મલકે છે, તેનું કારણ એ છે કે એ દરએક દાંત ઉપરનાં “ઇનામલ” ઇચ્છાને કોડીનાં ને વી સર્દે અને સુખારી પોપડીનું કાંઈ છે.

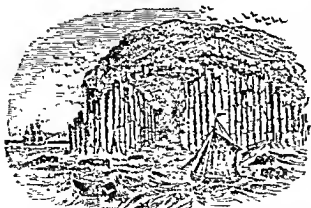
એ “ઇનામલ” દાંતને સોભા આપે છે એટલું જ નહીં પણ દાંતને જલવી રાખે છે. અને જરે દાંત ઉપરથી એ પોપડી ઉખડી જાય અથવા ઘસાઈ જાય તારે દાંતનાં આવરણ આવી રહે છે. દાંતના દરદો તરેહવાર હોય છે અને ખાણસ જાતને તે અતીશય કટોલો તથા દુખ આપે છે. પણ ઘરતી જાતને નહીં લેવાથી એમાંનાં ઘણાં દરદો ધણીવાર થાય છે. કેટલીકવાર ઘણીજ ખબરાપથી દાંતની લુકોથી ઉપજી ઇનામલ ઘસાઈ જાય છે, કેટલીકવાર ઘણાં જડાં બરશે દાંતને કરવાથી તેમ થાય છે, અને ધરીએ ધરી દાંતને કરવાથી એજ પરીનામ નીપજે છે. કેટલીકવાર પારાની અદર એક જાતનો રસ નીકળે છે તેથી એ “ઇનામલ” ખ વાઈ જાય છે. વળી કેટલીકવાર પારાની પાસે પાસે એક જાંતનું મોટું “ઇનામલ” ઉગે છે, અને તેને જો તાંહાં રહે ત્યાં દીધું હોયતો તે વધતું જાય છે અને પછે મનજીવ દાંતને હાંતી પેહાંચાડે છે.

ખોરાકની કચરસો દાંતોની વકતારોની વચે રેહવા પછે કોહો અને તેથી પણ દાંતને અતીશય નુકસાન પેહાંચે છે. ઘણી ગરમ અથવા ઘણી ઠંડી ચીજો ખાવાની હાંમેશની આ દાંત દાંતને સદતી નથી, તેમજ વળી ઘણો ખટાસ અથવા “ચણો” મીઠાસ પણ દાંતને અગાડે છે. દાંતોની વેગની ખોરાકની કચરસો કોહોવાથી દાંત કોહી જાય છે, તેથી દાંતમાં સડો પડી આવે છે; પણ જરે એ સાથે દાંતની ઉપરની કડીજ ખોપરી ને દાંતના અદરના ભાગોના અચાવ કરે છે તે જો નબજો અથવા દરદી હાલતમાં હોયતો તે ઉપર કેટલાં એક કારણે જલથી ખરાબ અસર કરે છે; અને વળી તે સાથે જરે દાંત ઘણા ખીચીખીચ મેરેલા હોય છે અને આસપાસના દાંતો તે ઉપર ચાલુ દખાન કરે છે તારે, તે દાંતના અથવામાં સડો પડી જા વગર રહેતો નથી. ને દાંત પારાની અચર્ય અર કોહવા માંડે છે અને જરે મેટી દાંતના અથવાની વચોવચ સડો પડે છે તારે તેનું કારણ ઘણું અજ કોહાતા ખોરાકને લીધે હોય છે, પણ કાંઈ વેલા દાંતની

ઉપરની કઢીલ પોપરીમાં કાંઈ પણ ચીરો દેખાઈતો નાહત. પડેતા નથી અથવા જે ચીરો પડેલો હોયતો એટલો મોટો નહોત કે જેથી ખોરાક દાંતની અંદર પેવસ થઈ શકે, તે છતાં પણ દાંતની અંદરથી સડા પડવા માંડે. એ કારણો સીવાય દાંતના મુલીયાં ઉઘાડાં પડીયાથી અથવા તે ઉપર જે પારો આવેલો છે તેને ખદલે ખતોડીની પોપરી બંધાઈ હોયતો સડો નવલીથી પડી આવેલો અને તેથી તે પારા ઉઘાડાં પડે નહીં અથવા પોપરી બંધાપે નહીં તેની સંભાલ લેવાની જરૂર છે.

સરેલા દાંતનો ઉપાય દાંતના ડાકરના હાથમાં છે. તેવા દાંતની અંદર ખાસ પડેલો અને તે ખાસ પડતાં વાર જેમ અને તેમ નવલી તેને પુરવાની ભલામણ કરવા માં આવેલો. એ દાંત પુરવામાં સોનાનો વરખ ઘણો અકસીર ઉપાય ગણાય છે. પણ દાંતને પુરવા ઈચ્છા તો હી પાડવા ઈચ્છા બીજા ડાકરના ઉપાયો દાંતનું દરદ થવા પછેના છે, તેને ખદલે આગમયથી જતન લઈ કે દરદ અટકાવાના ઉપાયો જાહેર કરવાની આ દેકાંલિ વધારે અગત છે. દરરોજ રાતના ખાંધા પછે સુવા અગાઉ દાંત સાફ કરવા, એ અગતનો ઉપાય કરવાને લુલવું નહીં નેહ્યો. તેમ કાષાથી ખોરાકની કચરસા દાંતની વચેથી નીકળી જાય છે. થડીએ થડી તપકીર અને બીજી વસ્તુઓ દાંત ઉપર ઘસડવાના કરતાં દરરોજ સહવારના એક જ વખત દાંતની સારી લુકી વતે બરસથી દાંતણુ કરવાની આદત વધારે સારી છે. બરશ હંમેસાં નરમ વાપરવાની સંભાલ લેવી નેહ્યો. આવર અને આવરના દાંતની પછે દાંત સાફ થાય છે. ફેટલાકાનું એવું પણ ખત છે કે સેત્રડી ખાવાની આદત પણ દાંતને સાફ કરે છે. સારાંડસ એકે કોઈથી રીતે મોહોડાંની આ સોખા અને જરૂરના અવીઅથને દરરોજ ચોલીન સાફ રાખવું એ તનદરોસતીને જલવવાનો એક જરૂરનો ઉપાય છે.

ફીંગાલનો ગોદો.

આપણી તરફ ધારાપોરી, કનેરી ઈચ્છા કારલીના મોટા અને અજાએજ નેવા ગોડા માંલુસના હેતર અને હીકમત થી બનેલા છે, તે ઘણોડ વાંચનારી બાઈઓએ નેવા હશે. પછું ઉપર અને એકે ગોડાનું ચીતર આપયુ છે, જે ને ગોડો ખુદરતે પોતે બનાવેલો છે. ખુદરતના છુપા અને તલેસમાંતી

હાથની કારીગરીના આવાં બાંધકામો ફનીઆનાં ચોખુંદ ભાગોમાં મળી આવેલો અને ફીંગાલનો ગોડો એવું જ એક અજાએજ નેવું ખુદરતી બાંધકામ છે.

જે ગોડો ઈંગલ ડની ઉતરે નેડાપલા સકાટલંડ દેશના પચચીઠ કોસના ઉપર સરકા નામના ટાપુમાં આવેલો છે. તે તરફ સપુદરમાં નાહાના ટાપુઓના એક જુમખો આવેલો છે, કે જેને “હીબરાઈડસ” કહે છે. એ જુમખામાં આસરે ૨૦૦ ટાપુઓ છે, કે જેમાંના ૭૦ ટાપુઓ ખાતે લોકો વસે છે અને ૧૮૫૨ થી સકાટલંડના લોકો તાંહાં જઈ રહેલા લાગાં તેની આગમય એ ટાપુઓની કુલે વસતી ૧૨૦૦૦૦ માણસની હતી, જેમાં હાલ ઘણો વધારો થયેલો ધારવામાં આવેલો. તે લોકો ઘણું કરીને માછલી અને પટેટા ઉપર ગુજરાન ચલાવે છે. એમાંના કેટલાંક ટાપુઓ મોટાં અને સારી રીતે બાંધેલાં છે.

સરકા એ ટાપુઓમાંનું એક નાહાનું અને વસતી ૧૦૦૦ ટાપુ છે. તેના ઘેરાવો માતર દોહડ માઈલનો છે અને તે ખડકથી ભરેલું છે. પણ તે વખનાપણું એમ છે કે તેમાં ફતરના મોટા મોટા ખુદરતી થાંભલો બનેલા છે, અને ટાપુની આસપાસની ટેકડીઓના વચમાંથી પોક્લ ગોડાઓ બન્યા છે. એ ગોડાઓમાં મુખીઅ ફીંગાલનો ગોડો છે. એ ગોડાથીજ ગોપા સરકાનું આખું ટાપુ બનેલું છે, કેમકે જે ગોડો નનલીક એક માઈલ લાંબો અને અડધો માઈલ પોહો લો છે અને છેક દરીઆવની અંદરથી ટાપુની જમીનના મોટા ભાગ મુખી તે પોહોંચે છે.

આ અજાએજ નેવું ટાપુ લાંબી મુદત મુખી લો કોમાં જણાયું નહીં હતું. પણ ગઈ સદીની આખરીએ મુસાફરોમાંથી સર જોસેફ બેંકસે આઈસલંડનાં ટાપુની સફર કરતાં એ ગોડાની પહેલો ભેટ લીધી હતી. તારપછે એ અજાએજ નેવા ગુમખન ઘણો જાણમાં આવ્યો છે અને મોટોની મારફતે તેનાં છેક અંદરનાં છેડા મુખી લોકો ફરી આવેલો. તેની અંદર ભરતી અને મોટાનાં પોહી આવેલો તથા જાય છે, તથા બીજા ગોડાઓની મીસાણે અંધારું નહીં પણ ઉતરડાં ભરખી એ ગોડો રોશન રહેલો, માટે તેમાં ફરવાનું ઘણું સવલ પડે છે. દરીઆવનાં મોજનો તેની અંદર જે ઉડો આવવાન થાય છે, તેને મુસાફરો ઘણો નવાઈ નેવા ગણે છે.

એ ગોડો ખડકનાં એક મનજુત પાપાની ઉપર બાંધેલો દીસે છે. ગોડાની દેવાલ તેમ ખડકનાં ફતરનાં મોટા મોટા અગ્રઅડ સાથે જોડેલાં થામલાઓની બનેલી છે અને તેનાં ઊપરાની બાંધણી ઉપરથી દીસે કે તેનાં પણ અસલ એવા થામલા હશે, જે ભાગી નહીં તેમનાં મથાલાં ઉપર ટીંગાઈ રહે પાંડે. એ થામલા સથલા સીધા, ઉંચા અને તરણ તરણ ઈ આ ચચાર બાજુનાં છે. સર જોસેફ બેંકસે ભરેલા એક થાંમલા પોહોલાઈમાં જ ફીટ, પાંચ ઈંચ હતો. એ થામલાઓ ઘણાખરા પચાસ ફીટથી વધારે ઉંચાઈનાં છે, અને ગોપા કોઈ કારીગરે ગોડવી ગોડવીને બાંધ્યા હોય તેમ તે હારેકદાર સરખા ને સરખા આવેલો.

મોતાનાં ગોડામાં આગમય એ ગોડો ૫૩ ફીટ પોહો લો અને ૧૧૩ ફીટ ઉંચો છે, પણ અંદર દાખલ થાને આ ગળા થાંમનાં તે સાંકડો થતો જાય છે, તેમજ વળી તેની ઉબર

ની નીચે આવતી જાય છે અને છેક બીજા છેડે નાઈ પોહાયતાં તે માતર ૭૦ ફીટ ઉંચા અને ૨૦ ફીટ પોહાયેલા માલમ પડે છે, બાહારનાં ખડકથી તેની લંબાઈ ૩૭૧ ફીટની ભરવામાં આવી છે. તેના મોઢાંડાં આગળ પાંજીની ઉંડાઈ ૧૮ ફીટ છે, પણ તેને બીજા છેડે ૯ ફીટ ઉંડુ પાંજી છે.

મકા શેઠર.

મહમદીઆન લોકો મકે હજ કરવા જાય છે, તે અગ તનાં, વખતાણનાં અને જાંહીનાં શેઠરનું એક ચીતર પાસે નાં સકા ઉપર આપાયું છે. મકા શેઠર આરબસતાનાં પા હાડી અને નંગલી સુલુકનું પામેતખત છે, એટલું જ નહીં પણ આખી ઇસલામી દુનીઆનું પામેતખત છે. મહમદીઆનના મોટા અને મોઢાંડો ફેલાવો પામેલો ધરમ, જે ધરમવાલાઓની વસતી દુનીઆમાં માતર ખરીસદીએ કરેલાં ઉતરતી ગણાય છે, તેઓનાં મનહુલનું ખુખીઅ ત્રયક આ મકા શેઠર છે. આરબલોકોનાં દોરના વખત જ્યારે કે તેમના યુરોપનાં મોટા ભાગ ઉપર ફતેહનાં દોષી ફરી વલયા, તારથી આનસુખી એ શેઠર તેઓનાં હાથમાં નબલાઈ રહ્યું છે અને દરએક મુસલ મહમદીઆન પોતાનાં એ પ વીતર શેઠરને માટે મોઢું માંન ધરાવે છે.

મુસલમાનોનાં પેગામ્બર મહમદના જનમ આ પુરા તન શેઠરમાં થયો હતો. જ્યારે નોસેરવાન અદલ ઇરાનમાં રાજ ચલાવતો હતો તારે એ પેગામ્બર જનમયો હતો અને નોસેરવાનની ચાર પાંચ એલાદ થઈ નહીં એટલામાં તે મહમદનાં ખલીફાએ ઇરાનનાં બલવંત રાજનો અત આં જીવ્યો. એ ધરમના વાહાબી નામના ટોશો જે ખરીસદીઓમાં “પરોરેસદી” ને મક્કો આવે છે, અને જે ટોશો ધરમ સંબંધી મદદર ઉપરથી ઉભો થયો છે, તેઓએ સને ૧૮૦૪ માં એ શેઠર ઉપર હલકી કરી તેને પોતાને સવાઈન લીધું હતું, પણ ૧૮૧૮ નાં સલામ ઇસ્લાહીમ પાશાએ તેને પાછું ફતેહ કીધા પછે એ શેઠર તરફનાં રાજને તામે રહ્યું છે અને તેમાં હજને માટે જનારાં લોકો ઉપર એ રાજનાં મહમદીઆન મુલાનાંને આસરે ગણવા માં આવે છે. વાહાબીઓએ એ શેઠરને જટલા વખત પોતાને સવાઈન રાખ્યું, તેટલો વખત તેઓએ પોતે તાંહાંની પવીતર કબરને ડુરવું માંન આપવા છતાં, બીજાં ઇસલામી ટોલાંઓને તાંહાં આવતાં અટકાવમાં હતાં, પણ તેઓનાં જવા પછે એ શેઠર પાછું સધલા મુસલમાનોને માટે મોઢું મેલવામાં આવ્યું છે.

મકા શેઠર આરબસતાનાં પશ્ચીમ કીનારા ઉપર કરતા પાહાડોની વચે એક સાંકડી ખીણમાં આવેલું છે. તે નો દેખાવ બાહારથી સારો લાગે છે, અને તેને મુસાફરો પુરવ તરફનાં ઘણાં ખુબસુરત ચેરોમાંનું એક ગણે છે. એ શેઠરનાં ઘરોના આગલા ભાગ સધલા ઉતરનાં બાંધેલા છે, જે તરફ ચાર મજલા સખી ઉંચે લઈ જવામાં આવે છે અને થાંભલાઓનો તથા બીજાં સણગારે આંધવામાં આવે છે. એ શેઠર મોઢું છે, અને તેનાં બાંધવાને માટે તરફ કીલા

બાંધેલા છે. એ શેઠરનાં મોઢાંડાંએ લગભર પોહાલા, એક સરખા અને સગવડ ભરેલા છે, તથા તેમનો દેખાવ સકા ઇધાર કહેવાય છે. એ શેઠર ખાતે હજને માટે જે મોટી ભીડ થાય છે, તેમાંથી મકી અને જુડા મરજે ઉતપન થવાનો દોશ એ શેઠરને માંધે મેલવામાં આવે છે, તોપણ મુસાફરો એ શેઠરની સકાઈનાં વખાણ કરે છે.

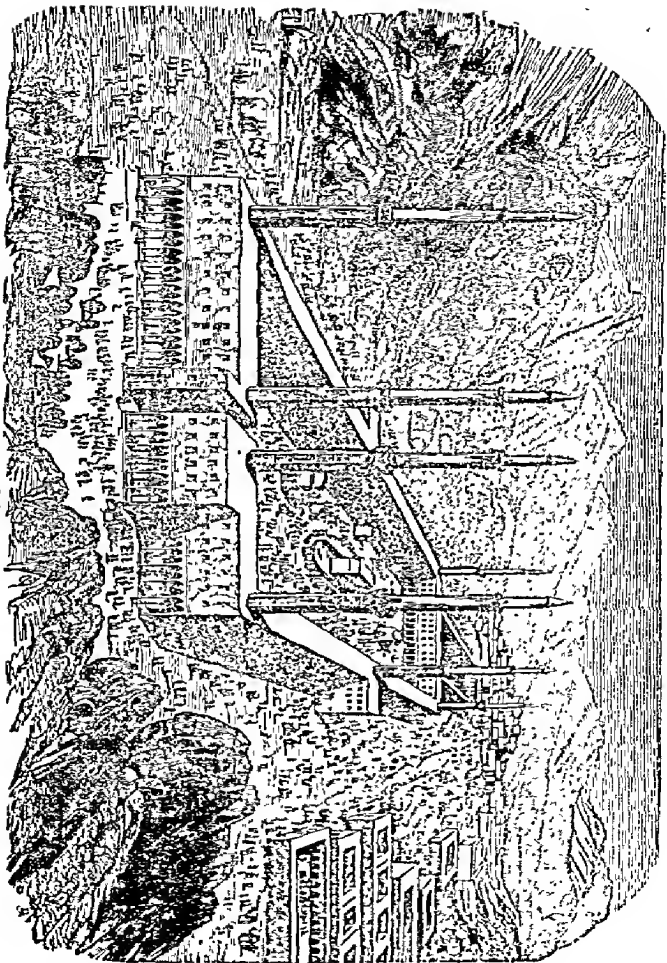
એ શેઠરમાં ઘણીક નાંહીની મોટી મસજદો છે, જેઓમાં “કાબા” ના પરમેશ્વર મકાનવાલી મસજદ ખુખીઅ ગણાય છે. એ મસજદ મોટી, ક્તરની, ચોરસ બાંધેલી છે. તે દરએક બાજુએથી આસરે ૦૧ માઈલ લાંબી છે અને તે ને ફરતા થાંભલાઓની હાર લાગેલી છે, કેટલીક સીંહીડી એ ઉપરથી નીચે ઉતરતાં મસજદના મોઢાંડા ભાગમાં દાખલ થવાય છે, જે મધે “કાબા” અથવા મહમદ પેગમ્બરનું ઘર આવેલું છે. એ ઘરની અંદર એક કાશો ક્તર છે, કે જે આ મકાનના પાંચો બાંધવા સાડું જખરાઈલ કરે સતો લાવણો હતા, એવો મુસલમાન લોકોનો એતેકાદ છે. એ ક્તરની આસપાસ છંદગીમાં એકબી વખત સાત ફેરા ખાવા અને એ ક્તર આગળ મરસીઆ ગાવાં તથા તેની નીમાન કરી એ ક્તરને ચુમી લેવી એ દરએક ધરમપર મુસલ મુસલમાનોની મોટામાં મોટી ઉમેદ હોય છે અને એટલા માટે તેઓ હજારો માઈલની હજ કરે છે.

મકા શેઠરની હંમેશાની વસતી ૩૦ હજાર માંજુસની ગણાય છે, પણ હજની મોસમમાં તાંહાં ૧ લાખ માંજુસ ભે મું મહે છે. મકા એક કામેમ અને આબાદ શેઠર ગણાય છે, તે આ હાજુઓની આવજાવને લીધે ગણાય છે, એ વખત ઉપર શેઠરને સધલા દેખાવનું બદલાઈ જાય છે અને એક મોટો ભરમર મેલો લાંબા દાહાડા મુખી રહે છે. છેક ટરકીથી ટારટરી અને ચીનવેરથી જયાબધ હાજુઓ વાંહાં જો ભરાઈને આવે છે અને કાબાનાં કાલા ક્તરની નીમાન કરી સવરમનું વરદાન પાંખવાની આશા રાખે છે. નીમાન કરવા પછે “નમ જમ” તામનાં એક તલાવમાં નાહવાની કીરીયા થાય છે, કે જે તલાવનું પાંજી સોજું નથી, તે પછુ નાહવા ઉતરતાઓનું સધલું પાપ તેથી થવાઈ જતું સમજવામાં આવે છે. કેટલાક હાજુઓ આરાટનાં પાહાડ મુખી પોતાની હજ આગલ વધારે છે.

“કાબા” ની અને બીજી મસજદો સીવાએ મકા શેઠરમાં જોવા ઇમા અંજુવા નેજ વધારે કાંઈ નથી. પાસેનાં ચીતરનાં એ મસજદ આખી ચીતારી છે, તેથી વાંચના રાએને તેનો થોડોક એવાલ આવશે. મકા શેઠરમાં ધરમ ધેઆન અને બીખશા સીવાએ બીજે ઉદીઆગ કે વેષાર કાંઈ જ નથી, માટે આ ઉવાલ વધારે લખાવાની અગત નથી.

કોલી ફુઈનો કાગલ.

સવસતી શ્રી મુખઈ બંદરે, માહામુસસયાને ખુજરા થી સરવે ઉપર માહાનિગ સદા મેહરબાન કદરદાન નેકનામ નેકીના કરનાર ખુબીનાં પાવંદ શ્રી પાંચરે પાંચ અસતરી બોધકને છાપનારા અખીપતીજ સાહેબ, જત (ખને લખ

તાં આવડું નથી વાસતે મારી અખઈ રહેલી ભતરીજી જ વનાઈ પાસે લખાવયું છે. એ અધીથી લખતંગ તમારા હકમાં કુવાની માંગનારી ને તમને મરે તથા તમારી પેટ તાહારી બધી વાંચનારી આઈએને એ અધીથી કોલાઈકુળની કુવા બંદગી બધે હાથે પગે પડીને લખું છે કે કણલ કરમે મરૂ. લખવા કારણ એ ને તમારું અસતરી બોધકનું નુસપેપર મારાં ઘેરમે બોલતી આવડું છોકરીએ વાંચેછી તારે સા ભલીને મુશી થઈએછી, પણ મરે હુંતો સુચવાયા કૂડ છે કે તમોને એ બધું છાપતાં કેમ આવડું હાશે. તારે જ ભરાયા મારા સાવખજાએ સમજવડું કે "માએ જોવાની છાપનાર તો ઘાતી હાય, અધીપતીજ કાંઈ છાપતા નથી, પણ ઘાતી લોકો સંખ્યાની અંદર છાપે. દાખીને કાગલ કાઢા છે." તારે હવે મારી લખવા અરજ એ ને આએ મારૂં કાગલની એટલું છાપવાનાં સંખ્યામાં દાખી કાઢાડશે મરૂં તો તમારો મોટો ઉપકાર થશે, ને મોટો આભારબી થશે ને વલો મોટી મેહેરજાની થશે ને તમારી બધો વાંચનારી આઈ બાઈએપરથી મરૂં બધી આવડઈ ભવજ મરૂં, વાસતે આ મરૂં એટલું કાગલ ભરૂં દાખી કાઢાડજે, પણ કાંઈ થણ છેક છાક ઈઆ મેરેર ચુક કરીને નાં દાખતા મરૂં. એનઅરજ.

હવે લખવા કારણ એ છે ને તમે કહેશો કે હું બાઈ મનખ થઈને એક નુસપેપરમાં કેમ લખું, તેનું બંધુ એ ને આએ અસતરી બોધકનું નુસ અધીને વાસતે તમે લખો મરૂં ને ઘાતીએ છાપે, તેની અંદર કાકી મરે મારી જવનાઈ પાસે કાગલ લખાવને વાસતે હું સરખાતી નથી. ને બીજું એને તમારું એ કાગલમાં બીજું અધી લખી મોકલે છે તે તમે છાપો. તે બધી આજ કાલની પોરીએ નું લખેલું હોય, તે તમાં વળી કાંઈ જોતી નીકલી રતખ દમ "ચાસતી ચોપતર" નાં ચોપાનીઆમાં થણું હુરાલેમ, તેથી પોતાની તરફેલું બધું પોરું પોરું ઘરડાંએ વાસતે તમે છાપો, ને ગાંમનાં ઘરડાં પોખાની તરફથી કાંઈ એક અખેરબી લખતાં નથી, એ કોતક તે વાએ કેમ જોવાએ, તે વાસતે આએ કાગલ લખયું, તે તમોને ને તસકાર પાપ તે મૂક કરજે, ને અખરદાર ને છાપયા વગર રહવાયતો મારા સમ, મારા માહારમનું મોઢું ખાવે ને તમે નહી છાપોતો, એનઅરજ.

બીજું—લખવા કારણ એ છે ને સાસુ વહુનાં કજ આને વરે હું એક અને એક નહીતો મે લીસોરી લખવા મા શુક મરૂં. સાવાસતે ને એ કજઆનું કાલુ મોહાડું હજી આપરા લોકમાંથી નાપેદ પડ્યું નથી, તેથી સુતો નાપા ક સોતાન ઉંધો નહી પણ ચતોને ચતો રહેછ ને ઘણું ઘેરો માં કજએ માલે છે ને એ કજઆને લીધે ઘણું કાળગરા જન બપજ, ને દીન ઉગત કાંઈને કાંઈ માઠાનાં માગતાં ને વાસતે તાહાડી સીરી જુમ સંભવાય. દારાર હોરજ ન સઠની સરખ આખર રાખે, પણ મારી આઈ બાઈએ, એને વાસતે કાંઈથી ઉપાય કરો ને એ કજઆનું મોહાડું કાણું કરો. ગમેતો બધી સાસુ વહુએની મીટીન બોલાવે ને પછી સરકારને અરજ કરો કે એવા ધારો બાંધે કે કાંઈ એ કજઆ કરવા નહી. ઈઆ હ ભરાંયાં તમોને ગમે તો પંચાત બનાવીને ને સાસુ વહુએ કજઆ કરે તેને ને

આતમાહાર મેલો. ગમે તે કરીને અધીપતીજ સાહેબજ એ કજઆ અટકાવાનો ઉપાય બતાવજે, એનઅરજ.

બીજું—અધીપતીજ સાહેબ વખતે તમે એમ કહેશો કે "હોય, એતો ઘેર છે, તાંહાં કજઆબી હોય ને તે બધે ઘેર હોય." એમ ઘણાં મોહાંને આપણ સોળગીએ, પણ તમે વીચાર નહી કરતા કે ને ઘણું લોકને ઘેર કજઆને હોયતો તે લોકોની સંસારી હાલતનો શું સાર કાઢાડયું છે? એટલે કે એ કજઆ તે લોકોમાં એટલા બધા સાધારન તે રોજનાં થઈ ગીઆછ કે તે લોકોનાં વીચાર મુહુન મારી ગીઆછ ને એ નાપાક સોતાનનાં કામની તે લોકને નવાઈ લાગતી નથી. પણ ને અંબનું મનખ એ હાલત જોયતો તે અચરત થવા વગર રહે નહી કે પારસી રોડો—અખઈ થઈને રહે ને બધા ભવ જવે—સુધરેલો ને શીખેલો કહેવાય, પણ અંદરખાનેથીતો આણું આંધરું છે. હવે મરૂં મારા અધીપતીજ હજી સવાલ નીકલે કે શું રોપીવાલાએનાં ઘરોમાં કજઆ નથી થતા? એતો ખાણસ હોય તાંહાં એકની વાત બીજાની વાતી ગમે ને બીજાનું કીધેલું કામ તરીજાને નહી ગમે ને વીચારમાં ફેર થાય. હલકાં ખાણસો મોસે થઈને મારા મારી કરે, એ બધું કજલ કરો, તોખી પણ છેતરીને રોપી વાલાએમાં આપણી કાંચીની ઘેરે ઘેર કજઆ હોયો? એ ઉંધાંડે મંથેનાએમાં હું કાંઈ ફરેલી નથી, પણ લોકો કહેછ કે એ લોકમાં એટલો કજઆ નથી. બાકી ને તમ હોયતો એ લોકને સુધરેલા કજલ કહે? એવારી નાખીએરે કજઆને આપણ ઘેરોપરથી. મોદા કુશમનેબી નહી રખાડે, પણ આપણ પોતાના લોકોની હાલત તેવી છે. તારે શું કરવું તેનો એ! મારી આઈ બાઈએ કાંઈ વીચાર કરો, એનઅરજ.

બીજું—અધીપતીજ સાહેબ લખવા અરજ એ છે ને એ સાસુ વહુના કજઆએમાં કારખખી વહુએનો વાંક થણે હોયછ. જેની વહુએ હોય તેની મોદા સલામત રાખે, પણ ઘણી વહુએ ઘરડો સાસુનું માન અથવા પત નથી રાખતી. પણ એમ વળી હોય! સાસુ ને માએ એક સરખી, પણ સાસુ તે પોતાની માએને તોલતી છે ને વળી પોતાના ખાવ દનીબી માએ છે તારેતો માએ કરતાં તે મેવડી છે, ને એ અખઈ રહીએ વરને ચારે તે લોકોએ વરની માએને તો તેથીબી વધારે માહાલી નીંમએ. ઘણી વહુએ એમ વીચારે છે કે હમે પુરસીએ મેસીએ, ને સાસુ ઘેરનું લરોડું કરે, પણ તેના ઘરડાં હારને વીચાર કરેલો નીંમએ. વળી કેટલીએક વહુએને સાસુએ દાખમાં ને કાકમાં રાખવા માએ છે, તેનાએને ગમતું નથી, ને લોકોડાંના મના માવવા જેવું લાગે, પણ એ લોકોડાંના મના પાછલા વખતમાં ઘણા મીઠા લોકો, ને સાસુની કાક પછવાડેથી પાદ આવેછ ને જરે વહુએ પોતે સાસુ થાયછ તારે તેનાએની ખાતરી થાયછ કે વહુએને વાજબી કાકમાં રાખવી એ દાહી સાસુએનું કામ છે. સાસરાંના આસરામાં રહીએતો સાસુના હાક મનવા નીંમએ, એનઅરજ.

હવે અધીપતીજ સાહેબ ઘણી વખત જોતી નીકલી સાસુએનોબી વાંક હોયછ. ઘણી સાસુએ કાઠારન જેવી જીવજગાર, અરેબી આંખની, એકલપેટી ને આપખાલબી હોયછ. ને સાસુ માએ જેવી ગણવા માહાતી હોયતો વહુ

ને દીકરી બરોબર ગણવી જોઈએ, પણ કેટલી સાસુએ પોતાની દીકરીમાં ને વહુમાં તફાવત રાખે છે? પોતાની દીકરી ને એક ગાળ નહી, પણ વહુ તે જાણે પ્રસાદ દીકરી હોય તેમ ને જીવુરા ગાળ દેછ, તે તેને નહી પણ તેના માએ કાપ ને મહારાના સંક્રોધને સાત પેઢેડી ને ગાળ દેછ. પોતેતા કામ નહી કરે, પોતાની દીકરીને કામ નહી કરવા દેય, પણ વહુને માંયે બધું કામ નાખે, પછે તે છોકરાંનું કરે, વરનું કરે, કે સાસુનું કરે? એકગમથી તેને છોકરાં જીવતીને જીવતી ખાઈ જવા માંજે, બીજગમથી વર તેનાપર ધુજારે કરે, વળી તરીજ ગમથી સાસુને તરાક આપે. પડેતા મોહાનાપર ધુજારે. મહાડાવીને રૂસઈ બેસે. પણ વળી સાડું કાંમ હોય, સવાળનું કામ હોય, ઘરમાં લઘમી આવવાનું કાંમ હોય, જે માં પુત્ર લેવાનું હોય તે સાસુ પોતે કરવા નીકલે. સહવાર ના પોહારમાં ઉડીને લોખાંન ધુપાવે ને પછે પાછાં પોહારી જાય કે રખેને વાસન કુસન કરવાં પડે. ચોક માંદન સાસુ કરે, કુવાને વધાવી લેવાનું સાસુ કરે. દરાંન વણવાના હોય કે ધારીપારી ને બીજાં પકવાંન ચુડલા આગળ બેસીને વહુ કરે, પણ લોખાંન મેળવાનું પુત્ર સાસુ લીએ. સાસુનું જરા માંજુ કુખેતા જઈને કાંમપર લાંબાં થઈ જાય, ને ખાવા ને વખતે થાલી ભરીને ધાંન સાફ કરવા છતાં બાકીના વખત કાંસી કરાજીને ઢોંગ કર્યા કરે. હુપતી ખપતી જીવી વાત કરતી હોય ને તેવામાં ક્રોધ બાહારનું મનીસ આવી લાગેતા દાદરપર તેના સાદ માંજળતાં સાસુ હોડી પોડીને સુઈ જાય, પણ વહુને ગમે એટલું કુખે લીએ તોણી તેને ઘેરનું વહીતર જોત તેમ ઉડીનેથી કરડું પડે ને રાંડ સાસુ જાંખીને જોખમી નહી.

ઘણી સાસુએ એવી હોયછ કે પોતાની વહુને સુખી રેખી શકતીજ નથી. પોતાના દીકરાની આગળ રાવ લઈ ને આવેછ ને દીકરો કામ કાંનના હોય, ઈઆ માએના પાસાંમાં ભરાપડો હોયતા પોતાની બધરીપર ઘડો જીવન કા રેછ. જે બધરેને નવાં કપડાં કીધાંતા માએબી માંગવા નીકલેછ, પણ જે દીકરામાં તેટલી શક્તી નહી હોયતા પછે કજીએ જોઈજ લેવો. તેણે ઈઆતા કજીએ સાંજળવો જે ઈએ નહીતા એકના કુખે બેઠુંને સુખી કરવાનું માંડી વાલવું જોઈએ. ભુસું રે એવા દીકરાએને પણ જે દીકરો બધરેને સાથે હરસેથી કાંઈ વાત કરે, ઈઆ તેના પર પેઆર કરેતા માએની આંખમાં આપાસ સલગી રેછ, સંતાઈને હરસેથી સાંજલેછ કે મારીજ વાત કરતાં હોય. જે દીકરો બધરોને બાહાર કરવા લઈ જાયતા મા એથી પોતાથી જવાએ નહી તારે બધરીને બગરી જવાના ને મેહોડી જવાનાં ને માંયે મહોડી બેસવાના માંહોંના કાહાડીને તેને સાથે કરવા હરવાનું અટકાવા માંજેછ. સાસુએ અસેત્રસે મીઠીના ને તોણું મારેછ. બલા જાણે મારી, “જે અસે ત્રસે મોલે તેને અસકીએ વા ધાએ.” એવારી નાખીરે એવી સાસુએને, આગ લાગેરે એવાં ઘેરને ને બારને.

અધીપતી સાહેબ તમારાં અસતરી બોધકના નુસમાં ૧૬ સાસુએની વરકધારીનું લખવા બેઠી, પણ તરકધારી કરતાં વધારે વાંક સાસુએના નીકલી આપોછ. પણ બા તેમાં મારો શું વાંક? હુતેવાજમી અનગાજ કરવા બેઠી,

ને મારા એ અનસાફ પરથી જણાયે કે જ ભરાયા તમે ને અખાઈ રહ્યાં તમારાં વાંચનારાંએ જોઈલી ધારેછ તેટલી હું જાંબલી ને અપટ નથી. લખવાનું તો ઘણું જી છે, પણ ન રસઈ મેહોતાનો ગરબો મંડાવાના છે, વાસતે થોડું લખવે ઘણું કરી જાણેછ. એન અનજીછ.

લાભ તમારી કોસીકુઈ.

પ્રસસકોવી લોપોલોફ.

પોતાનાં બાપ ઈઆ ભરતારને બંદીખાનેથી છોડવ નારી વોકદારનાં અથવા હીજો ગરોસીઅશની માંનું સરખી સીએ જાંજીતી યદેછ, પણ તેઓમાં પ્રસસકોવી લોપોલોફનું નામ સહથી નામીયું અને નોધી લેવા જોગ છે. બીજ માંનુંએ પોતાનાં વાહાલાંને કેદખાંનેથી છોડવવા ને હીકતત ઈઆ કઠાઈ વાપરી હુયે, પણ પ્રસસકોવીએ પોતાનાં બાપને કાંઈજ નહી પણ નેકી અને રાસતીની દાખન એખતીઆર કરી છોડવવા હતા. બીજ સીએએ પોતાનાં બાપ ઈઆ ભરતારને છોડવવા ઘણી શખતી ખેંચી હુયે, પણ પ્રસસકોવીએ પોતાનાં તન ઉપર ખેંચેડી શખતી ખરી વાતને બદલે કોહાંની કીશા જીવી લાગેછ અને તો પણ ને ખરીજ છે. આ નાજુક પણ હીમતવાંન અથવા પોતાનાં બાપના છુટકારાને માંરે રૂશીઆની રાજીનાં પગ આગળ પડીને તેને જે મીનંતભરીથી અરજ આપી, તે અસરકારક દેખાવ ઉપલાં ચીતરમાં બરાબર ચીતારપોછ, પણ એ કારણસર પ્રસસકોવીએ જે રંગ અને જોડેખત વેડી તેનો કાંઈ પણ ખેઆવ મંનમાં ઉતારવો કહ્ય છે.

પ્રસસકોવીના બાપ એક અખીર હતા, પણ તેને સાંજીરીયા ખાતે રૂશીઆનાં સરકારના હુકમથી દેશનીકાલ અને કેદ કરવામાં આવેલા હતા. તેને વગર તપાસે કેદ કીધે હતા અને તેના વાંક શું તેની તેને પોતાનેથી ખબર નહી હતી. ઈગરેજ રાજમાં આપણે જે છુટાપણું લોગ લીએ છઈએ, જેથી પકી અને પુરતી તપાસ વગર કોઈનેથી કેદ કરવાની સતા નથી, તેવું છુટાપણું કાંઈ બધા રાજમાં હોતું નથી. તે કેદખાનામાં પ્રસસકોવી રીખાતો હતા અને તેનાં છુટકારાની કસી આશા નહી હતી. તેને ખાવા નાં રોજનાં પાંચ દોહોડીયાં ખજતાં હતાં, જે લુખે ખરવા

અરાબર હતું, પણ તેની બાપડી જે એક ઉમરાવજાદી હતી અને તેની આ જગ પરસીધ બેઠી પરોસકોવી મજૂરી કરીને થોડી વધારે રોજ અને રોટીથી જીવનનું ચલાવતાં હતાં. આવા કેદખાનાંથી પોતાના બાપને છોડવના એ પરાસકોવીએ પોતાની પલીત કરજ વીમારી અને તે બાબે એવો પકો કરાવ કર્યો, કે જેમાં અતે તે ક્તેહ પાંખી અને લોપોલોક્ને છોડવી તથા તેની આગલી જાહેજલાલી પાછી બખરી પોતાનું નામ અમર કર્યું.

જરે પરાસકોવીએ આ વીમાર પેહેલ વેઢેઢે કીધી, તારે તે કાંઈ નહી પણ દેવાના સરોખા અને હસી કાઢાડવા ભેગ લાગતો હતો. પરાસકોવીની ઉમર માતર ૧૫ વરસની હતી, તેની કાએનાત ઘણી નબલી અને નાજુક હતી. તેની પાસે આઠ આપણે જુલોની પુજી નહી હતી. રૂશીઆન સરકારનું સેંટ પીટરસબરગનું પાએતખત એ હેર સેહેકરો માધલ દુર હતું. તાંહાં જવા માટે દરાખનાં જ ગયો, મોટી નદીઓ, ઉંઝા કુંગરો અને બરફનાં દેશો પસાર કરવાનાં હતાં. વાટમાં રસતાની દીકરાઈ ઇઆ રુતુની કઠણથી પોતાને સલામત લઈ જવા જરેઢેખી તેની પાસે પોશાક નહી હતો. વળી ઘડીબર પાએતખત શેઢેર પેહિંએ, પણ સાનશાહાનાં મેહેલમાં કોઈને યાગ લાગતો નહી હતો. એટલા માટે પોતાનાં બાપનાં છુટકારાની જે અરજની વરસનાં વરસો સુધી દાદ લાગી નહી, તે અરજ પોતાને હાથે પેહિંમાંડવાની જરે પરાસકોવીએ ધારણાં દેખાડી તારે તેનાં જા બાપે વટીક તેને હસી કાઢાડી, ધનકાવી અને તેવંટે બીહીવડાવીને એ કામથી વારી તેમાં કસી નવાઈ નથી.

પણ પરાસકોવી એકધી બોજી નહી યાઈ. માબાપ તેનાં વીમારને આડે આવવાથી તે ઘણી દુખી અને ગમગીન થઈ. બંધાયા જલાપાથી તે ગલાઈ જવા લાગી. બાપનાં છુટકારાની કેદમાં તેની જીખ મરી ગઈ અને એક વખત એવોથી આવશે કે જરે આ ઇનતેજરોમાં આગરની પડી તે પોતે મરજી પામવાની કાસતીમાં રહી. એ ઉપરથી અતે તેને જવા દેવાની લોપોલોક્ને અને તેની બાપડીને કરજ પડી. તેણેતો એમજ વીમારયું કે તેની છોકરી મરવા જાયછે અને પાછી ફરવાની નથી, માટે પરાસકોવીની તે એએ ઘણું દુખથી છેલી ભેટ લીધી. તે પોતાની સાથે માંતર અડધો રૂપીએ લઈને યુસકારીએ નીકલી. બે દેઝાની કાલ પરોસીએએ તેને કાંઈ પડસા આપવા માંગયા તેવી તેણીએ લોધા નહી. તે એકદમ નીકલી માલી અને જતાં જતાં એટલું જ બોલીને ગઈ કે “મોદાતાલાએ મને આ વીમાર આપયોછે, અને મને રજા આપવાની તમને નેક હેદાએત બખરીછે, તેજ સાહેબ સેહેનશાહાનાં દીવમાં રહેજ ઉતારવા વગર રહેજો નહી.”

મારગમાં પરાસકોવીનાં ઉપર જે દુખ આવી પડ્યું તેનું શી રીતે વરજીન થઈ શકશે? પેહેલી રાત એક ગામડાંમાં ગુજારવા પછે સહવારનાં પોઢેરમાં જરે તેણીએ સેંટ પીટરસબરગનો રસતો પુછ્યો તારે “સીધીને સીધી માલી જ” એવી મશખરી કરી, કોઈએ તેને રસતો વટીક નહી દેખાડ્યો. પણ તેને રસતો દેખાડનાર તે રહેજવત કીર

તાર હતો અને તેનું નામ જીબાંન ઉપર લઈને આ આસરા વગરની આરત આગળ માલી. કેરોઈએક નામનાં ગામ આગળ તેને તોફાન પડ્યું. તે આખી રાત આ એકલી અને અટુલી છોકરીએ જગમાં એક જાહાડની હેલ જીવરી. આખી રાત તે પવને વીજનાઈ ગઈ, પાંછીએ તરખેર થઈ અને હેરાંન તથા દુખી થઈ જગયા કીધી. સહવારનાં તોફાન નરમ પડ્યું અને રસતેથી જતા એક ગાડાંવાલો દયા કરી તેને ગામમાં લઈ ગયો. તેને ગામની પાદરે ઉતારી પાડી, પણ રાતનાં તોફાનથી તેણીના દેખાવે દેવોતો કંગાલ હતો કે તે એક ઉમરાવજાદી હતી, એજ કોણ માને !

એક એટલાની સીહીડીપર તાહાડે ધુજતી અને થથરતી પરાસકોવી પડેલી હતી અને રસતામાં છોકરાએ તેને ચીડવતા હતા, તેવામાં એક દયાલુ સ્ત્રીને મેહેર આવવાથી તેણીને પોતાને ઘર લઈ જવા માંગી. પણ પરાસકોવીનાં પગ સુહુજ આવેલા હતા અને તેનાંમાં માલવાની યુદલ તાકાત નહી હતી. એ ઉપરથી તેને ગાડામાં નાંખી તેને દયાલુ સ્ત્રીને ઘર લઈ જવામાં આવી. તાંહાં તે આઈની માવતર અને મેહેરમાંનદારી હેલ સાજ થઈ. પરાસકોવીના સથેઢા હેવાલ સાંભલીને તે ઘણી અમરત થઈ અને થોડા દાહાડા રહીને તેણીને તેના મારગમાં આગલ વદાએ કીધી. આગલ જતાં વળી તે એક ગામડાંમાં એવે દેહાંએ ઉતરી કે જાંહાં મોરો વસતા હતા. તેઓ પેહેલાં તેણીને લુટવા આમંત્ર્ય, પણ તેના દાહાપણ, તેની નેકી અને છેલે તેણીએ માંધે ઉઢાવેલાં માહાભારત કામની વાતથી તે મોરો ઉપર પણ એટલી અસર થઈ કે તેને સાંખા પડસા આપીને પાછી મોકલાવી.

એવામાં શીઆલો શરૂ થયો અને તાહાડ તથા બરફની વચેથી પરાસકોવીને રસતો કાપવો પડ્યો. એક લલી સ્ત્રીની ઉદારતાથી તેને થોડુંક વધારે નાંખું અને એક વેપારીની સંગત મળી પણ મારગમાં તે વેપારી આજરી પડ્યો. તેને મેળીને આગલ એક નદી પસાર કરતાં, મોટ ઉંધી વલવાથી પરાસકોવી પાણીમાં પડી, જાંહાંથી ખલાસીએએ તેને બચાવી લીધી અને પછે નીજીની શેઢેરમાં જઈ પુગી, તેઢલાંખાંતો એક વેરાગજનાં ઘરમાં તાવથી માંદી પડી. સાજ થવાના કે માંસકોવીનાં મોઢાં શેઢેરમાં ગઈ, જાંહાંનાં સારાં માંણ સોપર તેની પાસે લલાંમજી પતરો હતાં. તે લોકોએ તેણીને સેંટ પીટરસબરગ લલાંમજો આપીને રવાને કીધી અને એ રીતે ઘણી જરેખતે સાત મહીનાની લાંબી યુદતે પરાસકોવી જે શેઢેરને માટે સાધબીરીયાથી નીકલી હતી તે શેઢેરમાં આવી પુગી.

હીઆં આવતાંનેવાર તેણીએ પોતાના બાપને માટે એક અરજ લખાવી. પણ તે અરજ પેહિંમાંડવી કેમ ? શેઢેનશાહ પાલને દરવાજે ઘણા દીવસ સુધી પદા ખાધા પણ તેના યાગ લાગો નહી. અતે તેને સાહાનશાહાની એક મેટી ઉપર ભલામજોના કાગલ મલશે અને તે લઈને પરાસકોવી એકદમ શાહાજાદી પાસે ગઈ. તેણીએ તેના અજબજબ જેવા હેવાલ સાંભલીને પોતાની માં શોહીને તે જરે કીધી. એ ઉપરથી રાંછીએ પરાસકોવીને પાછી

ને મારા એ સ્વપ્નસાક્ષી પરથી નજીસુ કે જી બરામા તને ને
સ્વપ્નમાં રહ્યાં તમારાં વાંચનારાંએ જોઈ શકે તેટલી હું
નંગલી ને સ્વપ્ન નથી. લખવાનું તો થયું જી છે, પણ
રસદ જેલેલાં તો ગરબો મંડાવાનો છે, વાસતે થોડું લખે
જી કરી જાણજોજી. એજ સ્વપ્ન છે.

લાગે તમારી કોલોપૂઈ.

પરાસકોવી લોપોલોફ.

પરોસકોવીના બાપ એક ગ્રામીણ હતા, પણ તેને સા
બ્બીરીયા ખાતે રૂશીયન સરકારના હુકમથી દેશતીકાલ
અને કેદ કરવામાં આવ્યો હતો. તેને વગર તપાસ કેદ
કાઢી હતો અને તેના રાંઠ શું તેની તે પોતાની ખબર
નહી હતી. ઇંગ્લેન્ડ વાંઠમાં આવેલ એ છુટાપછુટા ભોગ
વીચે છપ્પચે, જેથી પકી અને પુરતી તપાસ વગર કોઇનબી
કેદ કરવાની સતા નથી, તેવું છુટાપછુટા કાંઈ બધા રાંઠમાં
હોતું નથી. તે કેદખાનામાં પરોસકોવી રીખાતો હતો અ
ને તેનાં છુટકારાની કરી વ્યાસા નહી હતી. 'તેના બા
નાં રોજનાં પાંચ દોહોડીયાં ત્રણતાં હતાં, જે ભૂખે મરવા

ધણી સામુએ એવી હાપણ કે પોતાની વહુને સુખી દેખી શકતી નથી. પોતાના દીકરાની આગળ રાવ લઈ ને આવેલે ને દીકરો કાઝા કાંનેના હાપ, ઈચ્છા માએના પાસાંમાં ભરાયેલો હોયતો પોતાની બધીપર ધને જીલખ પા રેલ. જે બધેમરને નવાં કપડાં કીધાંતો માએબી માંગવા કીડેલ, પણ જે દીકરાનાં તેરહી શકતી નહીં હોયતો પછે કજીએ બેઠન લેવા. તેણે ઈચ્છાતો કજીએ સાંભળેવા જે ઈચ્છે નહીતો એકના કુખે બેઠને સુખી કરવાનું માંડી વાલણું બેઠએ. બસુરે એવા દીકરાએને પણ જે દીકરો બધેમરની સાથે હરસેથી કાંઈ વાત કરે, ઈચ્છા તેના પર પેચાર કરેતો માએની આંખમાં આતસ સલગી ઉઠેલ, સંતાળને હરસેથી સાંભલેલ કે મારીન વાત કરતાં હોયે. જે દીકરો બધેમરની બહાર ફરવા લઈ જાયતો મા એથી પોતાથી નવાએ નહીં તારે બધેમરને બગરી નવાના ને બેઠુકી નવાનાં ને માંથે ચહુડી બેસવાના બાંહાંના કાહાડીને તેને સાથે ફરવા હરવાનું અટકાવા માંડેલ. સામુએ અસેસને માએના ને તોણાં મારેલ. બલા જાંહેરે મારી, “ને અસે અસે માએ તેને અસધીએ વા થાય” એવારી નાખીરે એવી સામુએને, આગ લાગેરે એવાં ઘેરને ને બારને.

અધીપતી સાહેબ તમારાં અસતરી બોધકના નુસખાં
 હં સાસુએની તરફદારીનું લખવા બેઠી, પણ તરફદારી કે
 રતાંતો વધારે વાંક સાસુએનો નીકળી આવ્યોછ. પણ બા
 તેજાં તારો શું વાંક? હંતો વાનખી અનસારુ કરવા બેઠીછ,

અરાબર હું, પણ તેની બાપડી જે એક ઉમરાવજી હોતી. અને તેની આ નગ પરસીધ જેટલી પરાસકોવી જીતુરી કરીને, થોડી વધારે રોજ અને રોટીથી જીવન જલાવતા હતાં. આવા કેદખાનાંથી પોતાના બાપને છોડવના એ પરાસકોવીએ પોતાની પવીતર કર્મ વીચારી અને તે આ એ એવો પકો કરાવ કર્યો, કે જેમાં અતે તે કુતેહ પાંખી અને લોપોલોકને છોડવી તથા તેની આગલી જાહેજલાલી પાછી બખરી પોતાનું નામ અમર કર્યું.

જરે પરાસકોવીએ આ વીચાર પેહેલ વેહેલે કીધો, તારે તે કાંઈ નહીં પણ દેવાના સરોબો અને હસી કાઢાડવા જોગ લાગતા હતાં. પરાસકોવીની ઉમર તાર ૧૫ વરસની હતી, તેની કાએનાત થણી નમલી અને નાજુક હતી. તેની પાસે આઠ પાંદર વેળેલી પુજ નહીં હતી. રૂશીઆન સરકારનું સેંટ પીટરસબરગનું પાએતખત એ હર સેહેક્ટો માઈલ દુર હતું. તાંહાં નવા માંરે દરાખનાં ન ગયો, મોટી નદીઓ, ઉંચા ડુંગરો અને બરફનાં દેશો પ સાર કરવાનાં હતાં. વાટમાં રસતાની દીકરાઈ ઈઆ રુત ની કડજીથી પોતાને સલામત લઈ લવા નેરોબી તેની પાસે પોશાક નહીં હતાં. વળી થીભર પાએતખત શેર પોહીએ, પણ સાનશાહાનાં મેહેલમાં કોઈના યાગ લાગતા નહીં હતાં. એટલા માંરે પોતાનાં બાપનાં છુટકારાની જે અરજની વરસનાં વરસો સુધી દાદ લાગી નહીં, તે અરજ પોતાને હાથે પોહીઆડવાની જરે પરાસકોવીએ કારણાં દે ખાડી તારે તેનાં આ બાપે વટીક તેને હસી કાઢાડી, પનકા વી અને સેવેલી બીહીવડાવીને એ કાખથી વારી તેનાં કરસી નવાઈ નથી.

પણ પરાસકોવી એકથી બીજ નહીં યાઈ. આબાપ તેનાં વીચારને આડે આવવાથી તે થણી કુખી અને ગમ ગીન થઈ. બલાપ નલાપાથી તે ગાદાઈ નવા લાગી. આ પનાં છુટકારાની ઉમેદમાં તેની જીખ મરી ગઈ અને એક વખત એવોબા આવશે કે જરે આ ઇનતેજમાં આજારની પડી તે પોતે મરજી ખાખવાની કાસતમાં રહી. એ ઉપરથી અતે તેને નવા દેવાની લોપોલોકને અને તેની બાપડીને ક રન પડી. તેણેતો એમજ વીચાર્યું કે તેની છોકરી મરવા બાજે અને પાછો કરવાની નથી, માંરે પરાસકોવીની તે એાએ થણું કુખી છેલી ભેટ લીધી. તે પોતાની સાથે માં તર અડશે રૂપીઆ લઈને સુષાફરીએ નીકલી. બે દેશની કાલ પરાસીએએ તેને કાંઈ પધપસા આપવા માંખા તેવી તેણીએ લીધા નહીં. તે એકદમ નીકલી માલી અને નતાં નતાં એટલુંજ બોલીને ગઈ કે "ખોદાતાલાએ મને આ વી ચાર આપશે, અને મને રજ આપવાની તખોને નેક હે દાએત બખરીછે, તેજ સાહેબ સેહેનશાહાનાં દીલમાં રહેજ ઉતારવા વચર રહેશે નહીં."

મારગમાં પરાસકોવીનાં ઉપર જે કુખ આવી પડ્યું તેનું શી રીતે વરજીન થઈ શકશે! પેહેલી રાત એક ગામડાં માં ગુજરવા પછે સહવારનાં પોહારમાં જરે તેણીએ સેંટ પીટરસબરગને રસતો પુછ્યો તારે "સીધીને સીધી ચાલી ન" એવી મજાખરી કરી, કોઈએ તેને રસતો વટીક નહીં દેખાડ્યો. પણ તેને રસતો દેખાડનાર તે રહેજવત કીર

તાર હતો અને તેનું નામ જીખાંન ઉપર લઈને આ આસ રા વગરની એસત આગળ ચાલી. કેમોઈએક નામનાં ગા મ આગળ તેને તોફાન નડ્યું. તે આખી રાત આ એ કલી અને અટલી છોકરીએ નંગલમાં એક જાહડ ની હેલ જુગરી. આખી રાત તે પવને વીળનાઈ ગઈ, પાંજીએ તરબોર થઈ અને હેરાંન તથા કુખી થઈ જગ્યા કીધી. સહવારનાં તોફાન નરમ પડ્યું અને રસતેથી ન તો એક ગાડાંવાલો દખા કરી તેને ગામમાં લઈ ગયો. તે ને ગામની પાદરે ઉતારી પાડી, પણ રાતનાં તોફાનથી તે ધીનો દેખાવ એવોતો કંગાલ હતો કે તે એક ઉમરાવજી હી હતી, એજ કોણ માંને ?

એક એટલાની સીહીડીપર તાહાડે ધુજતી અને થ થરતી પરાસકોવી પડેલી હતી અને રસતામાં છોકરાએ તે ને ચીડવતા હતા, તેવામાં એક દયાલુ સ્ત્રીને મેહેર આવવા થી તેણીને પોતાને ઘર લઈ નવા માંગી. પણ પરાસકોવી નાં પગ સુહુજ આવેલા હતા અને તેનાં ચાલવાની સુ દલ તાકાત નહીં હતી. એ ઉપરથી તેને ગાડામાં નાંખી તે ને દયાલુ સ્ત્રીને ઘર લઈ નવામાં આવી. તાંહાં તે આઈની માવનત અને મેહેમાંનદારી હેલ સાજ થઈ. પ રાસકોવીના સથેલા હેવાલ સાંભરીને તે થણી અમરત થ ઈ અને થોડા દાહડા રહીને તેણીને તેના મારગમાં આ ગલ વદાએ કીધી. આગલ નતાં વળી તે એક ગામડાંમાં એવે દેકાંજી ઉતરી કે જાંહાં મોરો વસતા હતા. તેઓ પે હેલાં તેણીને હડવા આવ્યા, પણ તેના દાહડાપણ; તેની નેકી અને છેવે તેણીએ માંથે ઉડાવેલાં માહાભારત કામ ની વાતથી તે મોરો ઉપર પણ એટલી અસર થઈ કે તેને સાંખા પધસા આપીને પાછી મોકલાવી.

એવામાં શીઆયો શરૂ થયો અને તાહાડ તથા બરફ ની વચેથી પરાસકોવીને રસતો કાપવો પડ્યો. એક ભલી સ્ત્રીની ઉદારતાથી મને થોડુંક વધારે નાંખું અને એક વેપારી ની સંગત મળી પણ મારગમાં તે વેપારી આજારી પડ્યો. તેને મેજીને આગલ એક નદી પસાર કરતાં, મોટ ઉંધી વલવાથી પરાસકોવી પાણીમાં પડી, જાંહાંથી બલાસીએએ તેને બચાવી લીધી અને પછે નીચ્ચી મેહેરમાં નઈ પુગી, તેલમાંતો એક વેરાખાનું ઘરમાં તાવથી માંદી પડી. સાજ થવાબા દે માંસકોનાં મોઝાં મેહેરમાં ગઈ, જાંહાંનાં સારાં માંજ સાપર તેની પાસે ભલાંજી પતરો હતાં. તે લોકોએ તે હીને સેંટ પીટરસબરગ લલાંખણે આપીને રવાંને કીધી અને એ રીતે થણી નેજેમતે સાત મહીનાંની લાંબી મુદતે પ રોસકલી જે મેહેરને માંરે સાઈબોરીયાથી નીકલી હતી તે મેહેરમાં આવી પુગી.

હીઆં આવતાંનેવાર તેણીએ પોતાના બાપને માંરે એક અરજ લખાવી. પણ તે અરજ પોહીઆડવી કેન ? મેહેનશાહ પાલને દરવાજે થણી દીવસ સુધી ધડા ખાધા પણ તેનો યાગ લાગો નહીં. અતે તેને સાહાનશાહાની એક મોટી ઉપર ભલામણુ કાગલ મળ્યો અને તે લઈને પરાસકોવી એકદમ શાહાજી પાસે ગઈ. તેણીએ તેના અજબજબ નેવો હેવાલ સાંભરીને પોતાની માં રાંણીને તે જાહેર કીધો. એ ઉપરથી- રાંણીએ પરાસકોવીને પાછી

ગોલાવી મંગાવી અને તેનાં પગ આગળ પડી પોતાની ચમચ રાંછી આગલ રજી કીધી. પરાસકોવીએ આટલી જહેમત ખેંચીને એકદમ પોતાના બાપના છુટકારોની નહીં માંગ્યો, તે જાણતી હતી કે મારો બાપ નીરદોષ છે, વાસ્તે તેણીએ એણે જ માંગ્યું કે “મારા બાપની તમે તપાસ કરાવો અને જો તે નીરદોષ હોય તો છોડી મેલો.” રાંછીએ પરાસકોવીને સાંનથાહા સોરે રજી કીધી. સાંનથાહાએ હોપોલોફની તપાસ કરવા ફરમાવ્યું. તપાસ કરતાં તે નીરદોષ માલમ પડ્યો અને તે ઉપરથી તેને ઓડી મેલવાનો હુકમ થયો.

જારે પરાસકોવીનાં મા બાપ તેને મુએલી જાણીને રડતાં હતાં, તેવામાં જ હોપોલોફનાં છુટકારાનું હુકમનાં મુ તથા પરાસકોવીને હાથનું કાગલ તેઓને મળ્યું. છુટકારા થઈને તેઓ નેમ્સની શહેરમાં પોતાની બેઠીને આવી મળ્યાં. પરાસકોવીની કીરતી આખી ફનીઆમાં પરસીધ થઈ. સાંનથાહા તથા રાંછીએ તેને મોટી ઈજત આપી અને બે દો મુસારો આંધી આપ્યો. પરાસકોવીની વારતા ક્રીસ્ટા રૂપે નોંધાયેલે લોકો વાંચવા લાગ્યાં. પણ બાકીના ભ વ મુખી એ હીતવતાં છોકરીએ લેગનના વેરાગ લીધો અને પછે તા. ૮ મી ડીસેમ્બર ૧૮૦૯ ને દીને મરણ પામી.

પૃથ્વીની વડી બેઠેનો.

મંગલ અને ભરેસપતી.

પૃથ્વીનાં ગોલા કરતાં જ નાંહાનાં ગોલાએ સુરજની આસપાસ ફરે છે અને જેઓ પૃથ્વીનાં ચક્રાવાની અંદરનાં કુંદાલાંઓમાં ફરે છે, તેમને પૃથ્વીની નાંહાની બેઠેનો તરીકે પીછાંની આપણે તપાસ્યા છે. હવે સુરિયમંડલમાં પૃથ્વી પ છે જ ગરેહોએ ફરતા દેખાય છે, જો સુરજની વધારે દુર છે, અને ફનીઆંધી વધારે મોટા છે, તેઓનાં જ હેલાલો વધારે અનન્ય જવા છે, તેમની તપાસ લેવી થયે છે.

એવા ગોલાઓમાં પેટેલો મારસ અથવા મંગલના ગો લો છે. પૃથ્વીની બાહરનાં ગરેહોઓમાં એકલો એન ગરેહ પૃથ્વી કરતાં અરધોઅરધ નાંહાનો છે. આપણી પૃથ્વીની વીઆસ ૭૯૧૨ માઈલનો છે, પણ મંગલની પોહોલાઈ ૪૧૦૦ માઈલની છે. એ ગરેહ સુરજથી ૧૪ કરોડ અને ૪૦ લાખ માઈલ દુર છે અને જેમ આપણી પૃથ્વી ૩૬૫ દાહાડામાં સુરજની આસપાસ ફરી રહે છે, જેને આપણે એક વરસ કહીએ છીએ, તેમ આ ગરેહ ૬૮૬ દાહાડામાં સુરજની આસપાસ ફરી રહે છે. એ ગોળો પોતાની ધરી ઉપર ૨૪ કલાક અને ૪૦ મીનીટમાં ફરી રહે છે, જેથી તાંહાં નો એક દાહાડો નબદીક પોણાંપચીસ કલાકનો થાય છે. એ ગરેહ રંગમાં જરા રતાસપર છે, અને જારે પૃથ્વીની નબદી કહોયે તારે જેકે ભરેસપતી ઈઆ સુકરનાં કરતાં નાંહાનો તોપણ સારાં કદનો દેખાય છે.

એ ગરેહ પણ બીજા ગરેહોની મીશાલે કોઈવાર આ જો, કોઈવાર અરધો એન દેખાય છે, ભેતીશો પોતાની વી દીઆની અંદર એટલા તો ફેલે પાંચપાછે કે આ ગરેહનો તે

એએ નકસે વરીક બતાવે છે. એ ગોળાનાં ઉતર તથા અશણ દરમિયા તરફ વધારે પરકાશ દીસે છે, જે પૃથ્વીનાં દરે એની મીશાલે ઠંડી પડવાને લીધે બંધાઈ ગયું પાંછું. વી ચારવામાં આવે છે. ફનીઆ કરતાં સુરજની અરધી રોસની અને ગરમી એ ગોળાને મહે છે, પણ તેમ વળી મારસનાં ગરેહ ઉપર હવા વધારે જડી અને ભારી વીચારવામાં આવે છે. આપણી પૃથ્વીની આસપાસ હવાનું પડ કેવી રીતનું છે,

તેનું એક આ ચીતર આપ્યું છે એમાં પૃથ્વીનાં ગોળાની સપાટી આગળની હવા વધારે ગીચ ચીતારી છે અને પૃથ્વીથી દુર ભતાં વધારે ખોલી અને હલકી હવા આવે છે. પણ મંગલના ગરેહ ઉપર હવા એથીમી વધારે ગીચ થારવામાં આવે છે અને આ મોટા ગરેહોમાં વસતીને વા

સતે માફક આવતી રીતે હવાના વનન તથા જથામાં ફેરફાર શખ્યો હોય એ માંનવા નેમ છે. મંગલ પછે સુરજની આસપાસ ફરતા ૧૦૦ થી વધારે આંખને બેમાલુમ નાંહાના ગરેહો પડતા મેળીએતો આપણે જીપીટર અથવા ભરેસપતીના મોટા અને દબદબા ભરેલા ગોળા ઉપર આવીએ છીએ. એ ગોળો સુરિયમંડલના તમામ ગોળાઓના ગોળા સરદાર છે, કેમકે તેનું કદ, તેની રોશની અને તેની રોડ સરવે અનન્ય એનું છે. સુરજથી તે ૪૬ કરોડ, ૩૦ લાખ માઈલ દુર છે, તે તફાવત પે હેલાંતો અમરતી ઉપજાવતો છે. એ તફાવત એટલો મોટો છે કે સુરજ પૃથ્વીને જેટલી રોશની અને ગરમી આપે છે, તેથી પાંચ ઘણી એાછી રોશની અને ગરમી એ ભરેસપતીના ગરેહને મળે છે અને પૃથ્વી ઉપરથી સુરજ આપણને એક ધાલીના જેટલા કદનો દેખાય છે, પણ એ ગોળા ઉપરથી સુરજ માતર એક મોટાં કૂળ જેટલો દેખાવો નેમ છે. પૃથ્વી અને ભરેસપતી ઉપરથી સુરજના કદમાં કેટલો તફાવત દેખાય છે તેનું એક ચીતર હેલ આપીએ છે.

સુરજના એ તફાવતને લીધે તેની આસપાસનું ભરેસપતીનું ગોળ કુંદાળું એટલું મોટું થાય છે, કે આપણી પૃથ્વી જારે સુરિયમની આસપાસ બાર આંટા ખાય છે, તારે ભરેસપતીના ગરેહનો એક આંટો પુરો થઈ રહે છે, ઈઆને બીજા ગોળમાં મોલીએતો તાંહાંનું એક વરસ આપણા બાર વરસ જેટલું મોટું છે. એ ગોળાના સુરજની આસ

નાં કુંદાલાનો વીઆસ ૧૦૦૦૦૦૦૦૦ (એક અબજ) માં ઇંચવામાં આવેલો, તેમ જિતાં એ કુંદાલાનો વીઆસ ઘેરાવો ૩૨ અબજ માઇલનો થાય છે અને એ ઘેરાવો પુરો કરવાને બાર વરસ લાગે છે, તો તે હીસામે ભરેસપતીના ગોલા દરરોજનાં ૭૦૦૦૦૦ (૭ લાખ) માઇલ દોડે છે, ઇઆ ને તેની ગતી દર કલાકના ૩૦૦૦૦, દર મીનીટનાં ૫૦૦, દર સેકન્ડનાં ૮૬ માઇલ જરેલી છે. વાંચનારની મનમાં આ સંઘલી નડપને કાંઈ પણ ખેચાલ ઉતારવાને બનશે નહીં. તોમી આ એક ત્રીશોલ શ્વેખાંબનાં લેવા ભેગ છે, કે એક ટોપનાં ગોલા કલાકનાં ૫૦૦ માઇલ દોડે તોમી બરેસપતીથી આપણી પૃથ્વી તરફ આવતાં તેને એક સદી લાગે, તથા દર કલાકનાં ૫૦ માઇલ દોડતી એક આગ ગાડીને તાંદાંથી હીઆં આવતાં નવ સદી લાગે.

પણ વધારે અચરતી એ ગંભીર ગોલાનાં કદથી ઉપજે છે. તે કદ આપણી પૃથ્વીથી કરતાં ૧૪૦૦ ઘણું મોટું છે, ઇઆને આપણી આ ગોલાવા વીસતારની ૧૪૦૦ ફુનીઆં એકડી કીધી હોપતા ભરેસપતીનાં ગરહુ જરહું કદ થાય. એટલું જ કહેવું બસ છે કે પૃથ્વીનાં ગોલાના વીઆસ બરે માતર ૮૦૦૦ માઇલનો છે, તારે ભરેસપતીના વીઆસ ૮૬૦૦૦ માઇલ લાંબો છે અને તેનાં પરમાણે આખા ગોલાનું કદ સમજવું. આવા મોટા ગોલા દર કલાકનાં ૩૦૦૦૦ માઇલ દોડે એ તલે સમાંત આપણી અક્ષલને ગુપ કરે છે અને કાંઈ નહીં પણ તે અપરખાર કીરતારનાં બલનાં વીચારમાં આપણને આ ક મહે સર નમાવવું પડે છે.

ભરેસપતીનાં ગોલાનું જે ચીતર આગલ આપણુ છે, તેમાં જે આડા પાડાયા છે, તે મોટાં ફરબીનથી દેખાય છે. એ પાડાઓ હુબરો માઇલ લાંબા છે, અને તેમાં વળી કોઈ ભાગ વધારે જોડો, કોઈ પાતળો દીસે છે. એ સઘલા કાપા અથવા પટા એ ગોલા ઉપરનાં વાદલાં છે એવું ધારવામાં આવે છે. વળી ભરેસપતીના ગરહુ સુરબી ગોયા દુર હોવાને લીધે, તેને રોશની આપવા માટે તેની આસપાસ ચાર ચંદ્રો ફરતા રાખ્યા છે. એ ચંદ્રોને ગાલીલીઆ નામનાં નામથી જાતેથી ફરબીનની શોધ કીધા પછે પેહેલ વહેલા જોયા હતા. એ ચંદ્રો આપણા ચંદ્ર કરતાં મોટા કેદનાં છે, અને બરે ભરેસપતી સુરબી આસપાસ ગોલ દોડે છે તારે આ ચારે ચંદ્રો એ મોટા ગોલાની આસપાસ વીટલા તા ફરે છે.

દાહી મરઘીનું દાહાપણ.

બટક પોતાનાં બચાંની બરાબર જાત લેવું નથી, પણ વાંકી આમલી આગલની એક વાડીમાં એક બટક હતું, તેતા પોતાનાં બચાંઓ વીશે એટલું બેદરકાર હતું કે બીજાં બટકો વટીકે તેને પીકારતાં હતાં. તે પોતાનાં બચાંઓને પડનાં નોખીને બાહાં ગમે ત્યાં ફરવું અને સારા સારા દાણાં સોધી કાઢાડીને બચાંઓને આપવાને બદલે પોતે એ કંબોટાપણથી ખાવું હતું. બીચારાં નાંહાંનાં બટકો પોતાની માની પુઠે જવાને ઘણી રડતાં પણ તેઓથી માતાં ને ટલું ચલાવું નહીં હતું અને જે ચાલવા નતોતા કોઈ કસ

ડાઈ નવું, કોઈ ઝાડીમાં બટકી બેસવું, એવા હાલ તેમનાં થતા હતાં.

બીજાં બટકો આ અચરવાલ બટક વીશે ઘણું બદલાતાં હતાં અને એ બટક પોતાની જાતને એજ લગાડે છે એવું સમજતાં હતાં. પણ આ બટક તેમની દરકાર કરતું નહીં હતું, તે તેઓ તરફ ગુપચુપ ધીકાર બતાવીને રહેવું અને પોતાની ચાલમાં સુધારો કરવું નહીં હતું. એ ચાલ બરે તેની જાતવાલાં બટકોઓને નાપસંદ હતી તારે મરઘા મરઘીઓની વજાતનેતો તે કેટલી વધારે નાપસંદ હતો તેની યુનસફી વાંચનારને કરવી. ટકમાં એટલું જ કહેવું બસ છે કે આ બટકની ચાલ ઉપર ફીટકાર નાખવાને તે મરઘીઓ પણ પોતાના હક સમજતી હતી, કેમકે તેઓ પણ એક ઘણીની માકરીમાં હતીઓ અને એક જ ટોપલા હેડલ ઇડું યુકતી હતીઓ.

એ રીતે પેલાં બચાં બટકને આખાં પીળનાં રહેવા સીમ્યોએ નાપસંદ કીધા હતાં, તેને મોહોપર ક પક્ષે આપવાની કોઈ હીમત કરતું નહીં હતું. પણ એ બટકોતા છેક અતેરું કીધું, તે હીઆંસુધી કે બેદરકારપણે માતર બેસવા નતાંજ એ શું દર બેઠાંને શેડી નાખ્યાં, તારે તેની એ ખુનખાર ચાલ ઉપરથી તેને નશીમિત આપવાની એક મોટી ખાતર કલન મરઘીએ હીમત ચલાવી, તમામ પીળનાંશરીન પાર્શ્વોએમાં તે દાહી મરઘી બચાંની હતી. બચાંનાં તે સુધ સરદ હતી અને પોતાને સઘી ખુબ્બરત સમજતી હતી અને લેહેકો કાઢાડીને એવા દમામથી ચાલતી કે મરઘા મરઘીનું નહીં પણ માણસોનુંમી શ્વેખાન એમતી હતી. તે પોતાનાં મત આપવાને ઘણી તદખમાર હતી અને બધાંમાં હુંજ ખરી એમ સમજતી હતી.

મોટે આ દાહી મરઘીઆઈ સોરવાલીને પેલાં બટકના ટોપલા આગળ તેવાજે નખવા સીધારમાં, બટકઆઈ મરઘીઆઈ ને કાંઈજાણું માન આપતાં નહીં હતાં, તોપણ ધરવેર ચાલી ચલાવીને આવવાં તારે બાહારથી નસા માન આપવું જોઈએ. વાસતે બટકજી. દાહી મરઘીને એસતેકબાલ લેવા આ વધું. યોડાક ગામ ગપાડાની ખબર જાતેર પુછવા પછે મરઘીબાઈએ બટકજીનાં બે ઇડાં ફુડી નવા વીશે દલગીરી બતાવી તથા તે ઉપરથી બટકનાં બચાંની વાત નીકલી, એટલે મરઘીબાઈએ બટકને નશીમિત આપવાનું ભાશણ ચલાવ્યું. બટકે તે સઘલી શીખામણ સાંભલી લીધાપછે, તરેહ વાર બાહાંનાં કાઢાડીમાં અને પોતાને બદલે બચાંનાં વાંક કાઢાડીને કે "માએ બચાં ભુડાં નીકલે તારે શું કરીએ?"

આગલ કહણું તેમ દાહી મરઘી પ્રતાની હોશીઆરી બતાવા મોટાં મોટાં મત આપી રેતી હતી, માટે આ વખતે બટકની ખરી લુલ બતાવાને બદલે તેણે મત આપ્યું કે "તમે બટકો પાંણીમાં તરોજો અને પાંણીમાં રમતાં ફરોજો, ને તમારાં બચાંઓને તેવી છુટ આપોજો, તેથી તેઓ બેખડ થઈ જાયજો." - બટકે પોતાઓ કીધા કે "અમારી જાતને પાંણી ઘણું માંકક આવે છે" અને અને પાંણીમાં રહેતી તે ખુદતી છે. "પણ દાહી મરઘીતા કહેલું ને હુંજ ખરી," વાસતે તેણે તકરાર લીધી કે "ધાંણી માંકક આવે તોમી પાંણીની અંદર ફરવું એ ઘણું જ

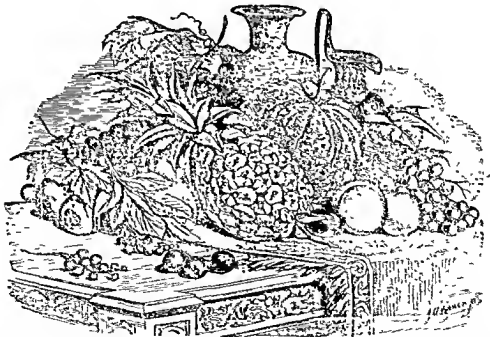
લીલી ભરેલું છે." વળી આ મરઘીબાઈ સમજતી હતી કે "હું બી ડાક્ટર છેલ્લું," એટલે તે ખત આપવાને લુલી નહીં કે "તમે પાંછીમાં ફરાછો, તેથી સરઘી થાયછે ને અમે મરઘીઓ પાંછીની અસનાઈ કરતાં થી વાસતે ઘણું સુખી રહીએ છઈએ." એટલું જ નહીં પણ મરઘી બાઈ માણસ જાતને પણ પીછાંછીનારી હોય તેમ બોલી કે "આપણા મોટાંબાઈનો દાખલો જુવો, તેવણ પોતાનાં દી કરાને નરા પાંછીની આગળ જવા દેતાં નથી."

બટકજીએ વીચારયું કે આ ઠાહેલાંની પીડા કાંઈ વ લગી. વાસતે ટુકમાંજ કાસર પતાવા સાડું તેણે જવા બ દીલો કે "મેઆરાં મરઘીબાઈ તમે કેહોછો તે ખરું હ થો, પણ મારાં બચાં મારે હાથે કદી પાંછીમાં જતાં અટક વાનાં નથી." એ ઉપરથી તે બચાંઓને સુધારવાનું દા હી મરઘીએ માંથે લીધું અને બટકજીનાં ચાર પાંચ ઈંડાં લઈને પોતાના રોપલા આગળ આવીયાં. તે ઈંડાં ઉપર પોતે સેવન બેડી અને જે બચાં નીકલીયાં તેમને ઘણી જ તનથી ઉધારયાં. તે બચાંઓપર ઘણો પેઆર કરવા લાગી અને તેમને ફલની કાંની જલવવા લાગી, તથા પાંછીને એણે જવું નહીં, એવી શીખામણ આપી રાખી. આ બ

ચાંને માટે મરઘીબાઈની મગરૂરીના અંત નહીં હોતો, અ ને હવેતો તેવણ ઘણાં જુલો ગયાં.

એમ કરતાં થોડીક સુદત ગુજરવા પછે મરઘીબાઈને પક્ષે ભરૂસા આવવો કે તેનાં આ નાહાનાં બટકાંઓ હવે પાંછીમાં જશે નહીં. તેણે વીચારયું કે જેવી સૌખ્ય તે વી અસર, જેવી આદત પાડીએ તેવી પડે, ને આ બટકાં ને મેં પાંછીની આદત જ નથી પાડી, એટલે તેઓ પાંછીમાં તરશે કેમ? એવા ભરૂસા ઉપર તેવણ પોતાનાં બટકાંઓને લ ધને વાડીખાનાં તલાવ આગળ ફરવા આવયાં. પણ જેવાં તેવણ થોડીક મરઘી સહીઓ સાથ માંમવરે કાંકડા વીણીને પોતાનાં ટોટા મથે ભરવામાં મશગુલ હતાં, તેવામાં સદલાં બટકો બટબટ કરતાં પાંછીમાં જઈ પડયાં અને ખુશ મનહ થી તરવા લાગ્યાં. તેઓએ જાંડાંસુધી પાંછી જોયું નહીં હ વું, તાંડાંસુધી તેમનું મન પ્રયું નહીં હતું, પણ પાંછી ને તાંજ સુદરતી ખાંચેશ મુજબ તેઓ તેમાં પડયાં. માટે દા હી મરઘી સજર ઠગાઈ, તે ખુશ મારવા લાગી પણ બટકો એ તેને ગાંડી નહીં. તેથી બીજી મરઘીઓ તેનાં ઉપર હસવાં લાગી અને દાહી મરઘીનું દાહાપણ કેટલું હતું તે ખાલખ પડી આવ્યું.

ફલફલાલીનું ફલપું.

આ કેવો મોટો અને મધુર ફલ સંગરહ! આ દલદા ર ફલ અને માવાદાર મેવો, આ અમરૂત સરખાં જમરૂખ અને જીમખાદાર દાખ ભોઈ મોહોમાં પાંછી છુરેછે અ ને ને ખરાં હોયતો તાજાંને તાજાં તરત તોડીને ખા ઈ જવા ગમેછે. પણ પાંચનારી બાઈઓ, આપણ નરા હાથ ખાંચીએ. ખાવાનું તે છેજ, પણ તેની પેહેલાં ફલ થું ચીજ છે, તે કેમ ઉમેછે, એવા એવા સવાસો ઉપર આ પણ મોહક વીચાર અને તલાસ કરીએ. ફલફલાલીનું ફ

લપું સાધી અને સી રીતે થાયછે, તેમાં થું થું ચીજ હોય છે; એ સરવે ગનેઆત ઘણું અજાબજાબ જવું અને જાંજ વા જોગ છે.

એક આકુસતી કેરી હાથમાં લઈએ, તે કેવી સફાઈ દાર, કેવી સુખારી, કેવી ગોલાકાર છે! કેટલો બધો નરમ મેવો તેમાં બનાવેલો છે; કેટલો મધીઅમ ત્રીકાસ તેમાં ભરે લોછે અને તેની વચોવચમાં તેનાં બીઆંને કેવું તપાસી ને બધું કોટલાંમાં ગોડવયું છે! એક લીંલુ અપવા દાડમ લ

ધ્રુવે તો કેવી તેની અંદર નાજુક બનાવટ કરેલીછે; રસને કેવાં નાંહાંનાં નાંહાંનાં વાસણમાં ભરેલોછે અને દરએક વાંસણને તપાસીને રાખવા સાફ કેવાં એકની ઉપર એક એ રસાનાં બારીક પડ કરેલાં છે. એક દરાખને જુખમો લેખો; કેવો તે સવાદાર રસથી ભરાઈને જીડલાઈ પડેછે; મોની ઈચ્છા હીસાને જુખમો તેની આગલ થું બીસાદમાં છે ! એ સરવે વીચાર કરતાં ખુદતની કારીગરી અને યોદાનું દાહાપણ માલમ પડેછે.

પણ આટલી બધી કારીગરી છતાં એ કલ તેને ઉઠાડનારાં જાહાડને કાંઈ જાણુ કામનુ નથી. એક જાહાડ કલ આવેછે તે કુદત પરાંજીઆનાં જીવેપોગને માટે છે, તે કલ માંતર જાહાડને એક નકામે અથવા રદી ભાગ છે. પેહેલાં બીંક, પછે કુલ અને તે પછે કળ થાય છે. બીંક જાહાડને ઉગારેછે, કુલ બીઆંને જાલવેછે, પણ કલ જાહાડને ઉપયોગથી ખાલી છે. દરએક કુલની અંદર સ્પષ્ટરેખનાં નામની દાંખલીઓ આવેછે, તેમની વચ્ચેવચ્ચાંથી બીસીદી લ' નામના પીસા કુરેછે અને તેની ઉપર ગરભસતાં હોય છે. કુલનાં બાકીનાં ભાગો ખરી નવા છતાં, એ ગરભ વાલી નજા ઉઠતી જાયછે, જેમાંથી આસપાસ કલ બનેછે અને બીઆં તેની વચ્ચે ગરભમાં રહેછે. એક પેરને તથા લે જીણી આંખ જેવું રેખાયછે, તેમાં પાતરાંનાં આકાર હોયછે અને તેને તપાસતાં માલમ પડેછે કે કુલનાં પાતરાં જને "કેલીકસ" કહેછે તે તથા તે માહેલી બીઆંને જલ વનારી "કારપેલ" નામની કોડલી સાથે મળીને તેનું કલ બનેછે.

કલ બીઆંની જમ છે અને જાંતવેરોનાં ગરભમાં થી પાછલથી જમ આર નીકસેછે, તેને મળતી કલની ઉત્પત્તિ છે. એક નાંહાંનાં જોરથી તે મોટાં પપેનાસ અથવા ખરજીયાં સુધી કલનાં કદ અને આકાર જમ તરેહ કીસમનાં છે, તેમજ તેમની માહેલો બાંધો અને ગોડવણ પણ દરએકમાં જુદો જુદો હોયછે. જમ છાલ વગરનું આણુ એ કલ છે, તેમજ વળી ખાસીરૂમાં છાલનું કેડુંબી એક કલ છે, કદાચ બદામખી કલ છે અને જાડું નાલીચેર પણ કલ છે. સપલાં કલની અંદર પાંખી, ખાંડ, ખાર અને ખડાસની આસીડો તથા તે સાથે ઉખારનારાં તથા પોચાન કારક તતવઓ જુદાં જુદાં પરમાનમાં હોયછે. એ સપલી પદારથો કલમાં કાંદાંથી આવેછે તે મોદા જાહેછે, માંજસની એટલીજ શક્તી છે કે કલમાં એ ચીજીને તે શોષી કાઢાડી શકેછે.

જમ કલ પાકેછે તેમ તે માહેલી ઉપલી ચીજીના જ થા, વજણુ ઈતીઆદીમાં વધદટ થાય છે. કેટલાંક કલો કાચાં હોયછે તારે તેમાં ખાંડ પાકતી નથી, પણ પછવાડે થો, ખાટી આસીડમાંથી ખાંડ બનેછે અને બીજા વસણુ આનાં પરમાણુ આછાં થાયછે. "આકસીનન" નામની ગેઆસ હવામાં હમેશ હોયછે, પણ ને હવામાંથી એ ગેઆસ કાઢાડી લીધી હોય, તેમાં કલ પાકતું નથી. પાકની વેણ કલ વજનમાં જાણુ ઘટી જતું નથી. તે માહેલાં ખીડાં તતવો ગરમીથી પેદા થાયછે અને કલ પાકેછે તે ગરમી વગર રોશનીથી પાકેછે એણુ માલમ પડયુંછે. કલો

ની બીજા ખુબી એ છે કે તોડાડવારજ તેમને તરત ખાઈ જવાં જોઈએ એવું કાંઈ નથી. દરએક કલ તોડયા પછે એ કરસ થોડો કે ઘણો વખત સુધી કોહાવા વગર રહી શકેછે અને વળી કેટલાંક કલોતો લાંબી મુદત સુધી તોડીને રાખી મેળવાતી કરજ પડેછે, કેમકે તેની આગમય તે ખાવા જોગ હાલતમાં આવતાં નથી.

બીઆંને ગમે તાંહાં રાખી મેળીએ પણ તેમાંના જ વખતો નથી. તેમજ "આપલ" અથવા સેફકલને વખા રમાં ભરી રાખતાં તે કોહાવું નથી. તેમાં "ગાલીક આસીડ" આવેછે, તેની થીમે થીમે ખાંડ બનેછે. એક દેશનું કલ પોતાના દેશનાં ઈચ્છા પોતાની હવામાં કોહેછે, પણ બીજાં દેશની બીજા હવા તેને માંક આવેછે. કાચી તારી મી એમને લીજી પોતાનાં નહી પણ પારકાં દેશોમાં પાકી શકેછે, કેમકે તે માહેલી "સાઈટરીક આસીડ" ની ખાંડ બનતાં વખત જોઈએ. નાલીચેરની અંદરનો રસ માતર કોટલાંમાં ભરેલોછે, અને લોજીનો રસથી જ તેમજ રાખપો હોતતો તે જાજી વખત ટકી શકત નહી, પણ પોતાનાં બંદાઓને તેનો ઉપયોગ લાભ આપવા સાચું એ કલની અંદરનાં રસને છની છની કે ઠલીઓમાં ભરી રાખયોછે કે તે જિસથી ઉભાઈ આવીને કોહી જાય નહી. કેટલાંક કળ શુદ્ધવાથી, તે માહેલી ખાંડને લીધે તે જલવાઈ રહેછે; જેમકે અંજાર, દરાખ, ખજુર ઈતીઆદી. આમજીબી એક કળ છે, અને તેને જાલવી રાખવા માટે ખુદરે જોદોજ બંદોબસત કરેલો. જેલો સુરજ અસત પાંચેક કે તેનાં કળને દવથી સંભાલવા માટે તેનાં પાતરાં કળની આસપાસ વીટલાઈને તેને બંધ કરી લેયછે, અને સુરજ ઉગતાંજ તે પાછાં જોલા થાયછે. આકરીકામાં કેટલાંક કળો પોતાનીમેળે જમીનની અંદર દાખને પાકેછે.

જાહાડપાંજીની વીદીઆમાં કળ કળાલીનાં એ ભાગ કલોછે. "કારપેલ" નામનાં પાતરાંની સમજ ઉપર આપી છે. ને કળ કળાલી એવાં એક "કારપેલ" માંથી કલોછે તેને "સાડુ કળ" કહેછે, તે પેર, સેફ, આંખો, ઈતીઆદી છે. ને કળ એકથી વધારે ભારપેલ" નાં ભેગાં મળવાથી ઊંચે છે, તેને "મીસર કળ" કહેછે, જેવાંકે પપેનાથ, સેહુર, કેળાં, આખાં ઈતીઆદી. પેહેલી કીસમનાં કળમાં જમ પેર અને સેફ તેમજ અંજાર, દાડમ અને દરાખ છે, અને વળી બદામ તેમજ નાલીચેર પણ એજ વરગમાં છે. જુદાં જુદાં કળોમાં બીઆં રાખવાની રીત પણ તરેહવાર છે. કોઈ કળમાં જમ કે પેર, મીસરો ઈચ્છા ખરજીયાં ખાવાની વચે બીઆં છુટાં છુટાં પણ જમાવય રહેછે. કોઈ કળમાં, જેમકે આંખો, બાર ઈચ્છા સેફમાં ખાવાની વચે એકજ કડણ બીંક હોયછે. કોઈ કળમાં, જેમકે દરાખમાં રસની અંદર બીંક હોયછે અને કોઈ કળમાં જેમકે લીજી ઈચ્છા પપેનાસમાં પડોની વચે બીઆં ગોડવેલાં હોયછે. આ સપલી બનાવટ નો મોહોબી વીચાર કરતાં ખાણસ તે દાદગરની શક્તી ઉપર આકરીન કરે.

ઈરાનના અસલી પાદશાહોએની

નશીએતો.

દારાએસ હોરાસાનીસીસ.

સાદરસ પછે ઈરાનના મોરા પાદશાહ દારાએસ હોરાસાસીસ થઈ ગયો. જેમ ભુલથી સાદરસને કેપુથરા સાથે તેમજ દારાએસ હોરાસાસીસને ગુસતાસિપ સાથે બે હોરાસાસીસ આવે. પછી આજનાં વખતમાં સામિત થયું છે કે એ બે જુદા જુદા પાદશાહ હતા, જેમાં ગુસતાસ પ પહેલાં અને દારાએસ પછવાડેથી રાજ કરી ગયા હતા. એ નામીયા પાદશાહનાં વખતમાં ઈરાનનું અશલી રાજ એ બળવાન અને જાહોલલાલી ભરેલું મણુવું હતું, તે એના બેહદ દાદાપણ અને શાનપણથી હતું. તેના એ ને ફો સનજો ની શીખામણે ઉપરથી માલમ પડે છે, કે ને શી ખામણે એ નામવર પારસી પાદશાહ બહોસદનનાં તથા બીજા પાદશાહો ઉપર કોરાવી ગયો એ તેથી દારાએસ ની નશીએતો આજ હજાર વરસ થયાં ટકી રહી છે. એ પાદશાહી લેખો વાંચતાં માલમ પડે છે કે દારાએસ હરથડી પોતાનાં દરએક કામમાં ખોદાતાવાને યાદ કરતા હતા, તે જેની કામ કરતા તેની મોટાઈ પોતે નહીં લેતા પછી તે ખોદાવું કામ સનજો હતા અને પોતાને પોતાની મરજી અમલમાં આણવાનાં એક હુકીઆર તરીકે ગણતા હતા. વળી તે પોતાનાં ધરમને માન આપવાની સરવેને નશીએત રેતા. પછી એ પાદશાહ સાચું બોલવાને ને શીખામણ થઈ ગયો, તે સુધી અમતની છે. તેને જુહાની કેટલી છીટ હતી અને સંઘર્ષને તે કેટલી પસંદ કરતા હતા, તેમજ વળી પોતે ને લેખો આપપાછે તે મોટા નીચે એવું મણુવવાને તે કેટલા ખાતી હતા, તે તેનાં આ લેખોમાં સમાઈ વીશે ફરી ફરીથી ફરેલી આજરખાહી ભરેલી ફરમાસ ઉપરથી માલમ પડે છે. તેનાં તે લેખોની નકલ હેલક ઉતારીએ છઈએ. એ લેખોમાં તેણે પોતાનાં રાજની ને તવારખ આપી છે, તે અવખતે એને કાહાડી નાખી છે.

“પાદશાહ દરાયસ કેહે છે ને, હવે પછી જેની કોઈ શખસો પાદશાહ થાયે તેઓએ જુહાઈને નાજુદ કરવાની કોણેસ કરવી. ને માણસ ફૂર હોએ તેનો તદન નાશ કરી નાખજો. એ એ પરખાણે કરીઆ નજી તો ખાસ રેજા ને હાની પુગશે નહીં.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહે છે ને, આ પરખાણે મેં કામે કરેલાં છે. હોરમજદની કરમખખરીશી મેં એ સઘલાં કામે ને સરજુજમ પોહોવાડેલાં છે. હવે પછી જેની શખસ આ લેખ વાંચે તેને ખાતરીથી નાજુવું ને મેં જેની કામ કીધું છે તેના આ હેવાલ ખોટી રીતે આપેલાં નથી.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહે છે ને, હોરમજદ મારો શખસી છે, મારાં કરેલાં સઘલાં કામે વીશે આ લેખ મેં રાસ ત વ દરસત લખાવેલાં છે.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહે છે ને, હોરમજદની અખસી થી બીજા ઘણુંએક કામે મેં ને કીધાં છે તે આ તખતી ઉપર કોતરાવેલાં નથી કે અખાદા ને ને ઘણુંએક કામે મેં

બીજા જગ્યાએ ઉપર કરેલાં છે તે વાંચીઆથી હવે પછીના આ તખતી વાંચનારને એમ શક નહીં જાય ને મેં એ સઘલાં કામે વખતે ખોટી રીતે નજાવેલાં હશે.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહે છે ને, મારી આગમન પેહોડી દર પેહોડી ને પાદશાહો ઈરાન સરખમીન ઉપર થઈ ગયેલાં છે તેઓનો દાખલો પકડી મેં આ કામ કીધું છે. હોરમજદની અખસીસથી મેં તે સઘલાં કામેના તેઓની ખાંફ આ લેખ બનાવી રાખેલાં છે.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહે છે ને, મારી પછીના તખત ઉપર આવનારે આ નાજુવું જોઈએ ને, મેં આ પરખાણે ને જાહેર કીધું છે તે તમારે થેથી કરી તેને છુપાવવું નહીં જોઈએ. અગર આ તખતો તમે કુતીઆમાં જાહેર કરશો તો હોરમજદ તમારો નેવેહમાન થશે, તમેને ઘણા ફરજોની વુરૂદી હોએ. તમા ઘણી લાંબી ઉમર સુધી જીવજો.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહે છે ને, અગર જો તમે આ લેખને છુપાવી રાખો તો તમારો આમરજોનેની કોઈ લખી ના સખશે. હોરમજદ તમારો ફશમન થશે તથા તમે ફરજ વીનાના રહેજો.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહે છે ને, આ પરખાણે મેં કામે કરેલાં છે. એ સઘલાં કામે હોરમજદની કરમખખરીશી મેં સરખમીન પોહોવાડેલાં છે. હોરમજદ તથા બીજા ફરેસતાઓએ મેં આ કામ કરવામાં સાહિતા આપેલી છે.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહે છે ને, હોરમજદ તથા બીજા યજ્ઞોએ મેં મદદ કીધી હતી તે એટલા દીન કે હું કુંદર નહીં હતા; હું જુદો નહીં હતા, હું જાલમ નહીં હતા. ને શખસો ખરાબ કામના કરનારા હતા તેઓનો મેં નાશ કરીઆ હતા.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહે છે ને, જેની શખસ હવે પછી પાદશાહ થાયે તેને જુહાઈ તથા ખરાબ કામ કરનારાઓ ને પાળવા નહીં. તેઓને જુનએખી તદન જ ઉપેડી નાખવા.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહે છે ને, હવે પછી ને કોઈની આ મારી લખેલી તખતી તથા આ ચીતારો જો તેઓએ ખખરદારી રાખી એઓને ખરાબ કરવા નહીં. જાહાંસુધી તમે એઓને જીવત આપશો તાંહાંસુધી તમેને ઈશવર જાંબવી રાખજો.”

“પાદશાહ દરાયસ કેહે છે ને, જાહાંસુધી તમે આ તખતી તથા આ ચીતારોને જો તથા તેઓને માન આપો તથા ખરાબ થવાથી તેઓને બચાવો તાંહાંસુધી હોરમજદ તમારો રહીક થશે. તમેને ઘણા ફરજોની વુરૂદી હોએ. તમે ઘણુંસુધી જીવજો, અને જેની તમે કરી જાયો તેનો હોરમજદ તમારા પછીના જમાનામાં મારો બહો આપજો.”

“યજ્ઞોના યજ્ઞ હોરમજદ કે, જેને આ ધરતી તથા પેહું આસમાન બનાવેલાં છે અને જેને અનુસરતને પેદા કરેલાં છે તથા અનુસર જાતોને જાન અખશેલાં છે તેણે દરાયસ ને લોકોના પાદશાહ તથા લોકોના તેને પારા બાંધી આપનારો બીધો છે.”

“અરે, યો લોકો, હોરમનદનો ધરમ જે તમારી સો કે ફરીને આલેલો છે તેને નાણુદ થવા દેશો નહી. એ ખરો ધરમ ખબરદાર છોડશો નહી. ખબરદાર; નહીતા તમે તે માં દોર. ખાશો.”

કપડાં પહેરવાં અથવા સારાં પદવાં ખાવાની સાંધે અમ ને વાંધો નથી, પણ એ સરવે શોખ પુરા પાડવામાં નથી અમપણું નરતું છે, કે જે અધીઅમપણું વગર મોટાં ખાં નદીનાં ખુવાર થયાં છે, અને ઘણી બાપડીએએ પોતાનાં માંદીને નાદારીની કોરટમાં મોકલ્યા છે. માટે ધર મલાવા આગમ્ય ધરધનીઆણીનાં સારા શુભો જેઈએ અને જે યો આવતા વખતમાં ધરધનીઆણી થવાની હોય તેઓનાં દીલમાં તે સારા શુભ જાતરાવાની તેઓમાં અમપણુથી મેટ નત થવી જેઈએ.

“ગંગનાં તે કુવત છે.” ઓરડાએને કેત્ર ગોઠવવા અથવા સાફ રખાવવા તે જે આવડતું હોયતો ધરધની આણીનાં ઓરડાએ મેટસતખાનાની ખીચાડે ખીચાણ રેહ્યો. તેમજ જે રોટી કેત્ર ચાપવી તે જે આવડતું હોયતો તેણીની રોટી વધારે સવાદદાર થશે. એ સમજું વહીતર ધરધનીઆણીને પોતાને કરવાની નેટલી નરર નથી, તેટલી તે કાંત બજાવાની તેણે નરર છે, કેમકે ચાકર નરરે એ કામેથી હોલીવાર અનજાણું હોયએ અને શેઠાણીને અન જાની હોયએ તો તેમની ખાંખીએ શોધી કાઢાડવા તથા સુધારવાને અશકત હોયએ અને ધરની હાલત અધુરી રહી જાયએ. કરએક બીજ પોતાની નજોએ રેહ્યો અને સાથ લે જેખાવ હસતો તથા ખેલતો રેહ્યો, તે જોવાનું કામ ચાકર નરરોતું નહી પણ શેઠાણીનું છે.

પણ વળી ધરનાં ઘણી તથા અમાને માટે ખાવાનું તઈઆર હોય, તેમજ બીજાવેલી હોય ઈચ્છા બીજાનું પાંચ રેહું હોય, અમાંએને કરવા મોકલયાં હોય અને ધરનાં ડબડ નહી હોય, એટલુંજ બસ નથી. ધર જે સુખી કરતું હોયતો શેઠાણીનો હસતો મેટરો, મીઠા શુખનો, ધીરો અવાજ, મનપસંદ ગમત તથા બીજાનાં સુખે સુખી અને હમે કુખી થવાનો ખાયાનું અને નરમ સવભાવ વગર ધર મલાવાનું કામ શેહેલ થઈ શકતું નથી.

ભરતારની આગળ નવરાતે મેસીને અગતની વાત ચીતમાં રોટાવું એ ભરતારના પેચારને વધારવાનો ઉપાય છે અને એક ભરતારથી સુખી બાપડીને ધર મલાવાનું કામ ખરેખર પીચારું અને માનીતું લાગે. એટલા માટે જે રસતે મેડાં હોયતો ચાકરની રાવ, સાસુની ગીતીસ, ઈચ્છા દેરાણી નેડાંણીનો કુચડો કરવો એ ભરતારને બુદ્ધિને મદદે ગમતી ન કરવાનો ઉપાય છે. વળી દીસની ધાડ બાંધે રૂની આદ, અબરમીખાનાંમાં બનેલા બતાવની રાવ અથવા ધરેણ, લુગડાં ઈચ્છા બીજ વસતુઓનાં નવા દાવાથી ભરતા રનાં કાંત ભરવાથી થોડાજ ભરતારે ખુશી થાયએ.

પણ ભરતારનાં કામકાજ બાંધે ઇનતેજરી રાખવી, તે નાં તે કામમાં સલાહ તથા મદદ આપવી એ ભરતારને ખુશી કરવાનો સહીય સરસ ઉપાય છે. એક ડાકરની ઈચ્છા બારીસદરની બાપડી પોતાનાં વરને મળેલા કોઈ નવાઈ જવા “કેસો” ની વાત ખુદ, એક માસદર પોતાની બાપડી આગળ પોતાનાં કોઈ હટીલા નીશાળીઆનો હેવાલ કરે, એક વેપારીની સ્ત્રી પોતાનાં ઘણીએ મેટલા જેમજમાં તેને દીલાસો આપે અથવા એક દુકાંનદારની ઓરત ભરતારનાં બીલ કરી આપે ઈચ્છા મીઠી પતરીઓ લખવાની મદદ આપે

ધર ધનીઆણીનું કામ સેહેલું કરવાની રીત.

ધર ચલાવા માટે નરરનાં શુભો.

જે ધરધનીઆણીએ પોતાનું ધર ચલાવતાં કંઈએ તેઓને અને નીચલી થોડીક સુખનાંએ ઉપર ઘેચ્યાંન પો હોંચાડવાની ભલામણ કરાએ છઈએ. એક રાણી જે કુંતે હમંદીથી પોતાની હકુંત ઉપર રાજ ચલાવી શકે, તો એક ધરધનીઆણી પોતાનાં ધર ઉપર રાજ નહી કાંમે ચલાવી શકે તેની સમજ પડતી નથી. ધર ચલાવતું એ મેટું કામ છે, પણ મુશકેલ નથી અને મુશકેલ નથી તેટલું તે ખીચારું કામ છે. તે છતાં ઘણી ધરધનીઆણીએને ધરબાર અકારે લાગે, તેમાં તે ધરનો વાંક નહી પણ ધરધનીઆણીનો પોતાનો વાંક સમજવો.

સાધારણ અથવા સાદી ચીજિનું અગનાંપણું ધર ચલાવામાં ઘણી મુશકેલોને આડે લાવે. આપણું જુવાં ના ભુગોલ અને ખગોલ વીરીઆઓની વાત કરે, પણ તરકારી ઈચ્છા ધી ઈચ્છા બતાસા લેવા હોયતો તેઓ પકા વેચનારને હોય કઠાઈ જાય. ઘણું લોકો આગલા વખતોને માદ કરે છે કે જરે મોટાંખાએઓ. જબર હોય ગોતે કે રતાં અથવા સોભાની બાબતોમાં અગનાં હતાં પણ ઉપ થોંગી ગનેઆંન ઘણું જાણતાં હતાં.

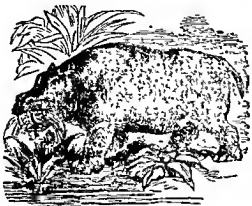
સાધારણ બાબતોનાં અગનેઆંપણું સાથે બીજ અવ શુભો પણ ધર ચલાવાને કામને મુશકેલ બનાવી દીએ. આલસ, ઈતરાજ, મોજ મજાજ, અને કામકાજમાં મેડંગા પણ ઇતરાજીથી ધર ચલાવામાં ઘણી અવશ્ય પડે. આલસથી ધરધનીઆણી મોડી ઉઠે, અથવા ઘણી ઉંચ કાઢાડે, બેસે છે તો તેને બેસીજ રેહવા ગમે, ચાલ હાલ કરવા તેને ગમતી નથી, કામમાં જલદક બતાવતી નથી, એવી એવી ખાંખી આલસનું પરીનામ છે. તેથી ધરનાં કામમાં ઘણી દીલ થાયએ, ઘણું કામ અધુર રહી જાયએ.

ઈતરાજ ગામનાં લોકોમાં મોટાઈ મારતાં શીખાડે. પાંચ લોકનું પોતા તરફ ઘેઆન રોફો રાખવું, અને લો કો પોતા વીશે વાત કરે એવો દેખાવ રેવો એ ઈતરાજ શી આડે. તેથી સારાં સારાં લુગડાં અને સારાં સારાં ઘરેણું પહેરવાનો શોખ વધે અને પરીનામ એ નીપજે છે કે ધરનું ઉપયોગી કામ તથા ઉપયોગી ચીજ રહી જાય. સોભન સાભનમાં ઘણા વખત જાયએ અને તેથી અગતની હોજ તો ઉપર ઘેઆન આપવાને વખત રહેતો નથી. દેખામનાં ખરચોમાં નાણું ખરચાયએ, જ્યાં ઉપયોગી ખરચને માટે નાણું ફાંલ પડતું નથી.

મોજ મજાજનો શોખ ખાવા પીવાનું ઉદાઉપણું કે રાવે. તેથી નાણું સંખથી હાલત બતાવ આવી જાયએ એટલુંજ નહી પણ વનદરેસતીના બીગડ થાયએ. સારાં

તો તે ભરતાર જેટલો ખુશી થાયછે, તેટલો બીજાં કસાંથી ખુશી થતો નથી.

દરીઆઈ જેનડો.

આ જાનવરને ઇંગરેજ જાનવરી વીદીઆમાં “હી પોપોરામસ” કહેછે. તે કદમાં અને આકારમાં જેનડોને મળતું આવેછે, પણ જેનડો ખુસકી ઉપરનું જાનવર છે, અને “હીપોપોરામસ” પાંછીમાં રહેછે, તે ઉપરથી તેને આ પણ દરીઆઈ જેનડાનું નામ આપીએ છીએ. પાંછીમાં વસનારા એક મોટા દર્ધત સોસવાટ વીશે ગયા અંકમાં લખ્યું છે. આ દરીઆઈ જેનડો પણ તેવીજ કીસમતું એક સામશી બલનું જાનવર છે. પણ સોસવાટ જેવાં કાઠીની જાતનાં જાનવર પાંછીમાં રહેવું કરે એ આપણા માં નવામાં આવેછે, મગર હાથી ઇઆ સીંહનાં સરખું આ મોટું પોપણું પરાંછી પાંછીની અંદર રહેવા સાડું ખોદતાલા એ બનાવયું છે, એ થોડું અનન્ય એ જાનવર નથી.

આ દરીઆઈ જેનડાનું માંડું ખુસકીનાં જેનડા કરતાં લગાર વધારે મોટું પણ તેનાં પગ વધારે નાંદાનાં હોય છે. એ જાનવર યુરોપમાં જાનવર નથી. પણ આફ્રીકાની નીલ નદીનાં અને બીજાં એવાં જાંગલી ગરમ સુહુકોમાં તેની વસતી માલમ પડેછે અને વીદવાનાં એ તેમના વીજાથી હેવાલ આપયોછે. તે ઉપરથી માલમ પડેછે કે એ જાનવર માંમાંથી પુછડી મુધી સતર ફીટ લાંબુ હોય છે, તેનાં પેટનાં ઘેરાયો સોલ ફીટનાં છે, તેનું માંડું ચાર ફીટ લાંબુ તથા સાત ફીટનાં ઘેરાવાનું હોયછે. તે ઘાંડું વક્રાસેછે તારે એ ફીટનાં પોહોલો ખાંચો પડેછે, અને તેનાં દરમિયાનમાં ચાર મોટા દાંત હોયછે, તે દરમિયાન દાંત એકેકે કુટ લાંચો છે.

આ જાનવરનાં પગ હાથીનાં પગને મળતા આવેછે, અને દરમિયાન પગનાં ચાર મોટાં, જડાં આંગણાં હોયછે. તેનું પુછડું દુકું, પોહોલું અને અતીંદર હોયછે. તેનું માંડું અતીંદર જાનવર છે, અને એકે સોસવાટની ખીચાલે બંદુકની ગોળાને વગર ઇજાએ ગગડાવી દેવાને તેનું માંડું અચકત છે, તોપણ સમજીદેર ઇઆ કઠારીથી તેને કાંઈ પણ અસર થતી નથી, એટલું એ માંડું કડક છે. દરીઆઈ જેનડાનું આખું બદન થોડાક છુટા છુટા બાલથી ઢં

કાયવું છે, જે બાલનો રંગ લગાર સરેદી ઉપર છે. એ જાનવરનો આકાર આખો જોતાં અડધો બલદ અને અડધો કુદર જેવો દીસેછે. તેના અવાજ પણ એ જ જાનવરોની વચેનાં આવાજને મળતો આવેછે.

આ ભયંકર દરીઆઈ જેનડો એકે આટલો કદાવર અને જોરાવર છે, તોપણ તે પોતાનું ભયભરેલું બલ વાપરવાને એટલો તદ્દમ્યાર રહેતો નથી. તે ખુબીઅ કરીને આફ્રીકાની મોટી નદીઓ તથા મોટા સરોવરોનાં તલીઆમાં પડી રહેછે, અને તાંદાં આલસાઈમાં વખત સુધી રહેછે તથા ભૂખ મટાડવાનાં સાંપત નહીં હોય તોજ તે થોડી ઘણીથી મેહનત લેતો માલમ પડેછે. કેટલીકવાર નદીનાં તલીઆં તરફથી કાંઈ મોટા ઘોતની આગલ તરખૂચાર જેનડા એક હારમાં ઉભા રહેછે અને ઘોતનાં જોસથી ઘોવાઈ જતી માછલીઓને ભખમ કરેછે. તેઓ પોતાનાં એ શેકારની પુકે ઘણી ઉતાવળથી રાંડેછે, તથા ઘણું જોસથી તેઓ પાંછીમાં તરેછે અને દમ લેવા સાડું ઉપર આવવા વગર તેઓ આસરે ૪૦ મીનીટ મુધી તલીઆમાં રહી શકેછે.

જાણે જાનીત ઉપર ચાલતો હોય તેમ આ દરીઆઈ જેનડો પાંછીની અંદર આસાંતીથી ચાલેછે, અને એક જ હુમ્મે બેમુખાર માછલીઓને ભખમ કરેછે. પણ જારે તેને ખરેખર પુરતો ખોરાક પાંછીમાંથી નથી મળતો, તારે તેને ખોરાકની શોધમાં કીનારાની જમીન ઉપર જાવું પડે છે, જાંદાનાં રહેવાસીઓમાં તે અભુજામત પહોરેલો જા રહે. જમીન ઉપર તે થણો ધીમે ધીમે ચાલેછે અને નદીની કીનારીને એટલો વલગી રહેછે કે દગડે દગડે તે પાંછીમાં પડી જાયછે. પણ કોઈવાર વળી તે કીનારાથીબી આગળ વધેછે અને તેની સાંમે થવાનું થોડુંજ બલ હોવાથી લોકો તેનાં અવર પગલાંથી પોતાનાં કીમતી પાકનો નાશ થતો મુજે મોહોડે ભેગા કરેછે. તીડોને નહસાડવાને જે હવા થો કરવામાં આવેછે, તેમ ઉપાયોથી. આ દરીઆઈ જેનડાને પણ નહસાડવામાં આવેછે, ઇઆને ઢોલ વગાડવાથી, જુઓ પાડવાથી તથા આતસ સલગાવાથી આ પરાંછી જે પોતાનાં સમજાં બલ છતાં હીચકાડે છે, તે તરત પાછલાં પગલાં ભરેછે.

પણ જારે આ જાનવર યુસે થાયછે અથવા ભખમી થાયછે તારે મોદાએ આપેલું પોતાનું ભારી કુવત વાપરવાને તે ચુકવું નથી અને તે વખતે તેને દેખાવ ઘણો ભય ભરેલો થઈ પડેછે. તે ગમે એવા શત્રુની સાંમે થાયછે, જે કાંઈ હોય તેને જમીનદોસત કરેછે. નદીમાં તે ફરવું હોયછે, તોપણ મોટોની આવજાવને તેનાંથી હરકત નથી. પણ એ તે મોટા ભુલથી આ દર્ધતને અમડી અથવા તેની મુસેહમાં કાંઈથી રીતે ખલલ કરવામાં આવી, તો પછે તે મોટમાં જાનવરોએની કમખખતી જોઈ લેવી. તે મોટની હેડલ ભરાયછે અને પછે પોતાની પીડ ઉપર ઉભો થઈ બેઠાને ઉઠી વાંચે અથવા તે પોતાનું ઘાંડું વક્રાસેછે અને પોતાનાં અનન્ય દાંતોની વચે મોટને ધરોને ફાડી નાખેછે ઇઆ કુમાડી દેયછે.

જાનીત ઉપર આ જાનવર જાજ લડાઈ ચલાવવું નથી. જે જમીન ઉપર ફસડું હોયતો તે અડધી તાહાસવાનું

પસંદ કરેછે અને હંથે મસતકે નદીમાં પડી, થોડાવાર અંદર રહેવા પછે એ ગેનડા પાછો ઉપર આવેછે તથા ગ્રામા પોતાનાં કુશમનને પોતાની જગાપર બોલાવતો હોય તે માંતે 'સાદે લુખ મારેછે. પણ જ્યોત્સ્ના જનીન ઉપર તેને ખીનવી શકેછે, તેમ્ણે પાંખીમાં તેની સાંમે નઈ શકતાં નથી. આપણે જ્યેયુછે કે સાસવાટને માણસો પકડી શકે છે, પણ દરીઆઈ ગેનડા સાથે એટલી અચકમારી કોઈ કરી શકતું નથી, જ્યેયી તે પાંખીમાં શાહા અને સરદારની ખીશાલે રહેછે. કોઈવાર તે જનીન ઉપરથી આદમીનાં નાંહાંનાં બચાંને ચોરી જાયછે.

આ જાનવરની માંદા કીતારે ઈડાં મેળેછે. એકથી વધારે ઈડું મેળતી તે કવચીતંત્ર આક્રમ પડેછે. એ વખતે તે માંદા સરેસતા કરતાં વધારે બીહીકની થાયછે. તેમનાં નાંહાંનાં બચાંઓને હુખરીઓ પકડેછે તથા તેને ખાવાનાં કામમાં લાવેછે. કેહુછે કે આ જાનવરનું માસ ખાવામાં ઘણું સવાદદાર છે. તેનાં ગેસતના કકડાને કકડા બજાર માં વેચાવા આવેછે.

લુત વીશે ઈંગરેન લોકોનાં વેહેમ.

લુત ભખાડાની વાતોને શીખેલાઓ અને સુધરેલાઓ વાનખીની રાહે ધીકારી કાઢાડેછે; પણ કોઈવાર લોકોમાં એટલો મન્યુત એતેકાદ બેસી જાયછે કે સુધરેલાઓની એ વેહેમ રાખેછે. ઈંગરેલ પરજ આપણાં કરતાં વધારે સુધરેલા છે, પણ તેટલા માંતે તેઓમાં લુત ભખાડાને વેહેમ નહીં હોય એમ વીચારવું નહીં. તેઓમાંની વેહેમી માણસો હોયછે અને વળી લુત વીશે આપણુ જરેલું જાણતા નથી તેટલું બધું તે વેહેમીઓ માનેછે. આ વાત અજાણ્યે જ જ્યેયીએ કે એક પણ દેશ એવું નહીં હશે કે જાંહાં આણસ ઝુવા પછે લુત થવાના વેહેમ જાણે નહીં હશે, પણ ઈંગરેજોમાં લુત આવવા વીશે થું થું વીચાર રાખવામાં આવેછે તેને એક દુક ઈન્ટેખાબ વાંચનારઓની રખુજને માંતે હેડલ ઉતારીએ છઈએ, જે ઉપરથી જાણ્યો કે લુત વીશે ઈંગરેજોનાં અને આપણાં લોકોનાં કેટલાક વીચારો કે વા એકબલતાં આવેછે.

કેહુછે કે લુત આવવાના સાધારણ અને ઘણાખરો વખત મધરાતના છે. ખરીશદમાંસને દીવરો લુત કદી આવતા નથી અને સાધારણ લોકો લુતને જોઈ શકેછે, પણ ખરીસદખાસની રાતે જનમેલાં લોકોને લુત કદી દેખાતો નથી. જવતી વખતે તેઓ જે પેશાક પેહેરતા હતા, તેજ પેશાક લુતાલી હાલતમાંથી તેઓ પેહેરેછે. સરેદ જન્મો પેહેરેને જ લુત આવેછે તે દેવલની ઘોરમાંથી નીકસેછે, અને તેઓને જાણુ જાન આપવામાં આવતું નથી. તારે એક ઘોરડામાં લુત આવેછે, તારે જે તાંહાં મીનખતીનો દીવો મેળેથો હોયતો, તે દીવાનો રંગ બહુ ઘઈ જાયછે, અને તે લુત પોતાની હાલતમાંથી જે ખરાબ ચાલનો માણસ હોયતો તેમ અગત કરીને બનેછે!

મરદનાં લુત કરતાં ઘોરતનો લુત વધારે ગડબડીઓ અને 'કાલુ કમારીયો' હોયછે. તે કોકટની ખીશાલે ઘણી

વાત કરેછે. 'કુતરાઓ લુતને દુરથી સુધીને પારખેછે. જે લુત ઘણો કંડાસો આવેતો તેની સાથે લાટીન ભાશામાં વાત કરવી, કેમકે તેથી તેને ઘણી બીહીક પેસેછે, વળી રાત સમુદરમાં કેદ પડવાની લુતને ઘણી રહેસત હોયછે, માંતે જે તેઓ ઘણું ડખ આવેપોતે તે સમુદરમાં મોકલવાની ધમકી દેવાથી તેઓ દબી જાયછે. લુતો કદી પોતાની સાથે રોશની રાખતા નથી અને જ્યોત્સ્ના પોતાની હાલતમાં તીમાં ગોલાખરીરીમાં રહવા હોય, તેઓ સીવાએ ખીજા લુતો પોતાની સાથે સાંકલ રાખતા નથી. લુતો કાળો પેશાક પેહેરતા નથી. વળી વેહેમી ઈંગરેજો એવું પણ માનેછે કે જે તમારે લુતને જોવા હોયતો પેહેરાતો ફનીઓમાં લુત છે એવું તમારે મન્યુતીથી માંનવું; જોઈએ અને પછે થોડું અફીણ ખાવું જોઈએ!

જારે લુત આવવાનો હોયછે તારે છ થોડા જોડેલી એક ગાડીથી તે રોપ ઘસડવાનાં જરેલા ખખડાતના મોટા અને ભપકા આવાને પેહેલાં થયા કરેછે અને પછે લુત દેખાયછે. જ્યેયોનું 'ખુન થયું' હોય અને છુપી રીતે દાંત લા હોય તેઓનાં હાડકાંને ધોધી કાઢાડી બરાબર કીરીઓથી જાંહાંસુધી દાટ્યાં નહીં હોય, તાંહાંસુધી તેનાં લુતને અભામ થતો નથી. લુત લોકો જારે મારવા બેસેછે, તારે તેઓની પુકીઓ ઘણી જોરથી વાગેછે. પણ કોઈ સવાલ કરે કે લુતનો હવાઈ હોય તારે તેમનાં ફટકા વાગે કેમ? એ ઉપરથી આપણને જણાવવામાં આવેછે કે તેઓ હવાઈ છતાં તેઓનું એવું સત છે કે તેઓ જોરાવર માણસને જનીન ઉપર પાડેછે; તેઓનાં મારથી શ્રોકો લંગડા થાયછે તો પાછા સાજા થતા નથી!

પરચુટણ.

ઉદચોગ—એક લખતાર કેહુછે કે માંણસને ઉદચોગ આવપોતે તે સોચાને તેલ આવવા બરાબર છે. તે તેની હાલતમાં ચકરને સફાઈથી ફેરવે.

દવ એક બેમાણુખ બાફ છે, કે જે પાતરાંની ઠંડી સપાટીની કાંઠરથી ધુજને ગોખા રડી પડેછે અને તેનાં દાંત જુ બંધાયછે.

અમસ્યામાં દાહુયાં થવાની આદત ઘણાં જણમાં હોયછે. એક નદીની અંદર એક ખારકસવાલો જુમખાએ કરીને પાંખી લઈ પોતાનું કુતક થોતો હતો, તારે એક દાહીરી જોલી ઉડી કે—“ અને નદીનું પાંખી ગમતું નથી. જે થું કે? આપણે વાંહાંજુની ઉપરથી ફૂનો ખજોસો છે, તે કેવું સારું ”

શખાવત વીશે ઈંગરેજ કેહુવતો—શખાવત એકલ પેશાખણોના પશચાતાપ છે.

શખાવત તે છે કે જને ઘણાઓ પુકે ચાલવા ચાહેછે, પણ તેને મોહાડાં ઉપર સાંખી મગવાને ધીકારેછે.

શખાવત આઈસગાંડોનાં બરફનાં ટાપુમાં તડકું છે.

નીરદોશપણું—એક બાલક પોતાનાં આપની હુડસે બરફી ચોરીને ખાતું હતું. તેણે આપને આવવાના સાદ સાંભળીને કહ્યું કે “બાપા, બાપા, હાંખા નાં આવવા, હું બરફી ખાઈ રહેવા પછે આવજો કે મેં ખાધી એવું તમે જાણી નહી.”

પાંચ અક્ષરી નીઅમો—“અનુષ્ઠુત એકીન સઘથી સરસ ગોદાઈ રાહા છે, રૂડી હંઠગી સઘથી સરસ રીલસુ ફી છે, નીરમલ હાંપડું સઘથી સરસ ધરો છે. ધર્માનંદારી સઘથી સરસ રાનનીતી છે. અધીઅમપણું સઘથી સરસ દવા છે.”

ગધેદાનો પગ ખુદરતની કારીગરોનાં એક નયુનો છે. એ ગરીબ, ઉપયોગી, ભારખરદારી જાનવરનો બેઝિ તેનાં પગ ઉપર આવી પડેછે, મારે એ પગની બાંધણી અ જાએજ નવી છે. તેની ખડી, સીંગડાનાં બારીક પડ એક ઉપર એક ગોઠવીને બનાવીછે, અને તે દરએક પડની વચ્ચે હાડકાંનું એકેક પડ આપેલું છે. એ પરખાંણે દરએક પ ગની એડીમાં સીંગડાનાં ૫૦૦ અને હાડકાંનાં ૫૦૦ ત્રણી ૧૦૦૦ પડ કીધેલાંછે, જે વળી કર્ખાનીએત ખારીએત ધરા લેછે અને એકેક સાથ અછો રીતે દેખાવણી રહે છે. એ પર ખાંણે એક ગધેદાનાં પગમાં ખુદરતે આવી ૪૦૦૦ કર્ખાંન બડેલીછે!

બાફને સાંચામાં વાપરવાના વીમાર પેહેલ લેહેલો કો હુને ગોપા હશે એ સંવાલ આન સુધી વાંધામાં રહેયોછે. પણ જે કાંઈ માલમ પડ્યું છે તે ઉપરથી નણાયછે કે માણ સનાં કામકાજની અંદર બાફની મદદ લેવાનો બેઆલ કાંઈ નવો નથી. કેહેછે કે ખીસરનાં અસલી પાદશાહાતના વખ તમાં હીરો નામનાં એક શખસને એ વીમાર પેહેલલેહેલો સુખયો હતો. ૧૬ મી સદીમાં પાંછીને ઉંચે ચઢાડવા માંરે સોલોમન નામનાં એક ફરેંચ ઇનનેરે બાફની મદદ લેવાની સુચનાં કીધી હતી. એ બાબેનું માંન ઇંગલંડ અને ફ્રાંસ સ બેહુ રેશો મોઝે, પણ દરિઆઈ સફર અંદર બાફનો ઉપયોગ કરવાનું માંન સકાટલંડ રેશો મેલવયું છે.

સચુચી—ખાણસે પોતાની હાલત ઉપર સચુચી પકડ વાની આ એક સઘથી સરસ તકરાર છે, કે દરએક માંણ સમાં જેમ કાંઈથી ખાંચી હોયછે, તેમજ કાંઈ સુચી પણ હોયછે અને તેની દરએકે બીજાનાં જ્યો થવાનું નહી બને તે જ્યો પોતાને બતાવેયો હોય તેવો પોતે રહેવાનું કાંઈ જોણું નથી. “ફલાંતો ખાણસ હું કેમ નહી થયો” એમ વીમાર કરતાં એટલો પણ વીમાર કરવો કે “હું પોતેની કાંઈ જતો ઉપયોગ ધરાવું છું, તારે હું બીજી થવાને બદલે પોતે પોતાનોજ ધર્મ રેહું તેમાં માંહું શું છે?”

લાએક ભરતાર મેળવવાની એક રચુટી—ફ્રાંસની એક હોલતમદ સીએ એક ખરેજ સુખીવતો ભરતાર મેળવવાને એક ચુટતી કીધી. તેની હોલત લોકોને ન હોયતી હતી, પણ તે લોકોને એહેરો દેખાડતો નહી હતી અને તેનું કારણ એવું નજાવતો હતો કે સઘલી હોલત

છતાં તેની સીકલ બદલુરત અને એવીએલ છે. તેના પછ સાંપર તેનીસ પરણવાને ઉમેદવારો ઘણાં થતાં, પણ તેએ આ વાત સાંભળી પાછા હટતા હતા. અંતે એક ઉમરા વે તેનું માંગણું મોકલ્યું અને તેણીને મળવા માંગણું. તે સીએ પોતાને મોહાડે જુરખો નાખી તેની મુલાકાત લીધી. તેણીએ તેને ચેતવણી આપી કે “તું મારો એહેરો જોવા જ મર પરણીને પછે પસતાએ તેનો દોષ મારે મળે નથી.” તેણીની રૂડી ખસલત તથા હોરીઆરીથી પેલાં ઉમેદવારો ઉપર એટલી અસર થઈ કે તેણે કહ્યું કે “હું તારા એહેરો ને ખાતર પરણવા નયા આવવો. પણ તારાં અંદરખાનેનાં દીલને ખાતર હું તુંને માંણું છઉં.” આ નવાબથી તે સી પણ આ મરદ ઉપર ખુશી થઈ. તે છુપે એહેરે તેની સાથ પરણી અને પછે પોતાનાં ભરતાર આગલ પોતાનો શુદ્ધ એહેરો યોલીને તેને કહ્યું કે “ખરી ખુબસુરત આરત સાથ પરણવાને તું જ લાએક છે.”

વાઈન દારૂ—ફ્રાંસમાં ૨૨૦૦૦૦૦ દારૂખસના માંડ ડવાના ધણીએછે. ત્યાં હજાર જુદી જુદી જાતનાં વાઈન દારૂ અનેછે અને ૫૪૩૫૦૦૦ એકર જમીન દારૂખસના માંડ વાએથી રોકાએલીછે. ૧૮૬૪ ના શાલમાં ૧૩૨૦૦૦૦૦૦ ગયાલની વાઈન બનાવેશો હતા અને તેની ૨૫૦૦૦૦૦૦ રૂપીયાનીઆવક થઈ હતી. જે નગાએ દારૂખસના માંડવાછે તે ઘણું કરીને પાહોડો ઉપરછે કે જાંહાં બીજ પાકો થતા નથી.

એક ટોલીમાં સો વરસના એક જવતો આદમીની વાત માલતી હતી, તેવામાં એક નજી બોલી ઉઠયો કે, “કાંઈ વાતમાં જવ નહી મલે ને અમથી શા મારે તકરાર કરોછો, એમાં શું એમતો માહોરો બચાવો જે આને જવતો હુતેતો તેની રોહાડશો વરસનો થતે.” !!

માતર બેજ વાંક—એક નજી એક યોડા ખરીદવાનું સાંહું કીધું અને યોડા દલાવને એક દારૂની બાટલીની લાલ ચ આપી પુછવા લાગો કે ‘સાચું કેહ યોડાને શું શું મો ડછે, દલાલ દારૂ ખલાસ કરીને બેલયો. એહ! યોડામાં કાંઈ દમ નથી માતર એટલું જ કે નાહાસી જાયછે તારે પકડતાં તુશકેલ પડેછે, અને પકડાયા પછે કાંઈ કામનો નથી.

પોલીસમાં દેખાવ—અંધવા ઉપર છાકપણાનો વાંક મેળેલાછે.

નયાપધીસ—કેમરે એ અંધવા તુંને હીઆમાં કેમ આ વડું પડ્યું.

અંધવો—સાહેબ મને આ બે સીપાઈએ લઈ આવીયા. નયાપધીશ—તારે હેમાં દારૂનીતો કાંઈ વાતમ નહી કે! અંધવો—હા તુરબી તેએ બેહુ નજી પીધલા હતા.

એક મોઝો—એક ઈંગરેજ પરખીઆત લખનાર સીખામણ આપેછે કે—તમે એક સાશાં માંણસ થજો, અ ને પછી ખાતરી રાખવી કે ફનીઆમાંથી એક હુમો આ છે થયો.

મીઝાજી ભીખારી—(ભીખારી) યુરમી ગરીબને કાંઈ બંધનશીલ. (ગરહસથ) તુને આવેલું. મોહરું આંગ ઘાલી ભીખ માંગતાં સરખ નથી આવતી. હું ધારક કે તુ કાંઈ કરવાને યત્ન સંકતીવાન છે? (ભીખારી, યુનઘાઈથી) સાહેબ તમારી પાસે ભીખ માંગુ છું, સોખામજા માંગતો નથી.

એક અજાણ્યો જોયો બનાવે—એક ગરહસથે ટુલુજ શેઠરમાંથી પોતાના ખીતરપરે આપેરલું ધાં ગાલાઉવે શેઠરમાં તા. ૨૦ મી એપ્રિલ ૧૯૪૮ ને દીને એક પત્ર લખ્યો હતો તેમાં તે નીચે મુજબ કહેલું. “અતરે એક યુનેહગારને કાંસીની તેપ ખારી હતી અને બીજી દીને કાંસી દેવાની હતી તેના એક અજાણ્યો જોયો બનાવ બની આવે. જે દીને તેને કાંસી દેવાનો હતો તેની એક દાહડો અગાઉ ખોટી ભર ઉંધમાં પડ્યો હતો અને તપાસ પછીના કાંઈ પછા બેરાક લીધા વગર તે હવેલે. વધીને તે જગત્ત કરવાને ઘણાં પછુ ઉભા થઈ ગયો, તથા વલી બીલીસટરો પછુ ખારી જ્યાં પછુ તેની ઉપર કાંઈ અચાર થતી નથી, તે શેહલાઈથી કમ લઈ શકે છે અને તેના શરીરના શાંધા વલી શકે છે. આશરે ચાર દીવચની વાત પર તે જગત્ત થયો હતો અને એક કલાક જગતો રહેલો હતો તથા તે ઉડીને ચોરાક દગલાં ચાલ્યો, અને વધીએ તેને કાંઈ ચોરાક આપવાને કરખાવયું અને કાંઈ તપાસ કરીને તેને વાસતે લાવે તેની અગાઉ તે પાછો બેથુપ થઈ ગયો. એને વધરા “કેરેપેટીક એલમેટ” કરીને કહે છે કે જે દાહડ કાંસીની ધાસતીથી પેદા થયું છે તથા તે બંધાયેલી થી ખાં આવે તપાંહાં થી તેને કાંસી દેવાનું મુલતવી રાખયું છે.”

ધામસ અબેકેટના મા બાષ—ધામસ અબેકેટ નામના ઇંગલંડના રોજ ભીજ હેનરીના વખતમાં યદ ગયલા એક નામાક્રીત પાદરીના મા બાષાની લગનની એક અજાણ્યો જોયો વાત કીધામાં આવે છે. એનું કહેવામાં આવેલું છે કે તેના માપ ગીલબરટ પોતાની જુવાનીમાં ધરમની લડાઈમાં પાકેસદાઈન ગયો હતો તથા એક મુસલમાનના લુધમાં બંદીવાન થયો હતો. તે મુસલમાને તેને પોતાના કીઝામાં કેદ કીધો હતો, તથા તેના પોતાના મુખચુરતી બરેલા મેડેરાથી તથા તેની કુખી હાલતથી તે મુસલમાનની પોતાની એક મુખચુરત છોકરીનું દીલ પીગલયું હતું કે જે છે તેને બંધીખાનામાંથી નચારી મુકવાને તથા તેને પાછો પોતાના દેશમાં મોકલવાને થઈ મેડેનત લીધી હતી. આ એ કામની અંદર જે તેણીએ ભાગ લીધો હતો તેથી થયેલી મુશ્કેલી ઉત્પન્ન થયાથી તેણીએ ગીલબરટની પાસેથી એવી કજીલાત લીધી કે જેનો તે પોતાને વતન નહ પડે તેવોજ તે તેણીને તથા બેલાવે તથા તેણીની સાથે તે પોતે લગન કરે.

માણ્યેક વરસ જુનરી ગયાં પછુ તે બાઈના દીલને મુસરી કરવાને કાંઈ શંકેશો આવેલાં નહીં તેણી તેણીએ પોતે તે ઇંગલંડ નહીને તે ગરહસથને પોતાનો વચન ઇલાદ દેવાવાને દેશવ કીધો. આએ માહુબારત કામ તેણીએ પાર પાર્યું હતું અને એકે તે અંગરેજ ભાશાથી તદન અનજાણી હતી તથા પોતાના આચરનું નામ તથા ચીપ શાઈડ કે ન્યાં તે લંડનમાં રહેતો હતો તે સીવાએ તે બી

જુ કાંઈ જાણતી ન હતી, તે છતાં તેણીએ તેને ચોધી કાઢી દેવા હતો અને તે પોતાની કજીલાત પરમાંલે તે બાઈની સાથે પરણીએ હતો. પરણવાની અગાઉ તેણીએ ખરીદી કરી પરમકજીલ કીધી હતી. એ નિશાને પેટે ચોમસ અબેકેટ નામના એક પુત્ર અવતરીએ હતો.

ધરધતુ નુસકાઓ.

પટેટાની જેલી—એ તરણ મોટા પટેટા લઈ તેમને ચોવા, છોલવા તથા ખજાણવા, તે પછે એ સઘલા માવાને પાંછાનાં એક મંજુમાં કાલવવો અને તે એકરસને એક બારીક ચારણીમાં નાખીને તલીએથી એક વાસણમાં પાંછો ગીલવું અને ચોડીક મીનીટ મુધી તેને ઠરવા દેવું. તારબાદ ઉપરથી નીતરાં પાછીને કાઢીની નાંખી તલીએ જે સંયલો માવો કરી ભય, તેનાં ઉપર ઉકલવું પાછી રેડતો. જુનું અને તેન વખતે તેને કાલવતા જુનું. તેમ કરતાં જલદીથી તેની જેલી થઈ જશે અને પછે ખાંડ, ખસાલો તથા ચોડો વાઈન દાડ તેમાં બેલીને ખાવાથી થયી લેહનત આપશે.

ચોખાનાં ચોપટ—૦૧ રતલ ચોખામાં ૧૫ પેટ કુધ નામનું અને પછે ચોડીક તલ, ખાંડ, તથા લોચુની છાલ સાથે ઉકાલવા. તે ચોખા ઘણાં નરમ થાય તાંહાંમુધી ઉકાલવા પછે તેને થંડા પાડીને તેના નાહાનાં નાહાનાં ગોળા બનાવવા અને એક ઇંડું કાગલીને તેમાં તે ચોખાએને જરા ગમડવા તથા તારપછે પાંઉનાં બારીક પોપરાએમાં તે અને એક પરમાંલે ફેરવા. તારબાદ તેમને “વારડ” નામની ચરમીમાં તરીને એક કાગળ ઉપર તેમાંની ચરમીને ટીપાવા દેવી અને પછે ચોડીક ખાંડ જલશવીને તેને આધામાં લેવા.

લીજુનુ કસટર—ઇંડાં ૮; પાંછી પેટ ૧; છાલ લીજુ ૨ ની; રસ લીજુ ૧ નો; વાહોટ વાઈન, ૧ વાઈન ગ્રાસ ભરી; બરાંડી ૧ અમ્મો ભરી; અને ઝીડુ થાય એટલી ખાંડ. ઇંડાંમાંની દાર સરેદ કુધ જેવી થાય તાંહાંમુધી કાલવવી. તેમાં ઉકલવું પાંછી, લીજુની ખમનેલી છાલ, રસ અને ખાંડ નાખીને મુડુશાપર મેજવું તથા થાડ થાય તાંહાંમુધી કાગળવા કરવું. તારપછે તેમાં વાઈન તથા બરાંડી ઉમેરવો અને ચોપટ બંધાવા દેવા, જે પછે તરત ઉતારી પાડીને તથા ગલાસોમાં નાખીને ઇંડું પાડવા પછે ખાવામાં વાપરવું.

રમુજે દુરસત.

૧—હું કનેજાંમાં છઉં, પછુ પેટમાં નથી. હાડકાંમાં છઉં, પછુ માસમાં નથી. કલાલમાં છઉં, પછુ માથામાં નથી. ખારાથી કરાર વડે છે અને ખારાથીજ કમખમતી બી થાય છે. અકલમાં હું છઉં અને કમ અકલમાં બી હું ન છઉં. તકરાર ખારાથી થાય છે, પછુ વાત ખારાથી બનતી નથી. કલબાટ હું કરી શકું, પછુ ખારાથી ગમડ થતી નથી. હવે મને ખાંડ નામ કહેશે!

૨—૧ એક નાનીચા ઈરાની પાદશાહા, ૨ બેસવા ની. એક ચીન, ૩ સ્ત્રીઓને સાલા આપનારો ગુણ, ૪ મ હીનાનો એક ભાગ. એવા ચાર શબ્દો મેળવી આપો કે જેનાં પહેલા અક્ષરો ઉપરથી નીચે લેતાં અને છેલા અક્ષરો નીચેથી ઉપર લેતાં બે નાનીચા ઈરાની પાદશાહાઓ નાં નામ આવે.

૩—એવો કોઓ બોલછે કે જેને આપો લઈએ તો તે પોતાના બીજ તથા તરીજ અક્ષરોને ગોથો ભાગ થાય ?

૪—નવલા મારે સાડે ૯૯ લાવ; નથી લાપોતો શેક ને હાથે ૬, ૮, ૫૩. હું જાણું છું કે તું હોલત પછવાડે મંડોયો પછુ જાણ કે તું તે પરથી હંડ; લાગેછે. ૯, ૦ લાગેછે એટલું નહીં પણ વખતે એથી તને ૭, ૮, કરવા નીબી લાલચ થશે, તું તારી બાપડીના ૬, ૯, ઘણા સારોછે એમ જાણીને કુલાપા કરેછે પણ તે બચારી નથી જાણતી કે તું ૧, ૪ થઈને તે બચારી ૧, ૨, ૩, ૪ ને નાહક કુખી કરશે.

ખાલાસો ગઈ વેલાનો.

૧—૧૦ કુલ.

૨—સાગર—સાગર પરગણું—સાગર દરીઆવ—સાગ, સાર, ગર.

૩—૧ અક્રાસીઆબ—૨ ગોરદાકરીદ—૩ ફરામ રોજ—૪ નોસેરવાંનટ—૫ એનરેનરદ—૬ અગરીસ—૭ જાહાંબખરા.

અંત વેળાની પ્રભુ પ્રાર્થના.

(૫૯—રાગ કાફી.)

હરિ હવે પાંમર તારે, કરચકી કાળે શલો મને—ટેક.

તેહની આંગે શું સુજ ચાલે,
અરર પડે અતી મારે; ૩૨૦ હરિ
વસવાનીમાં નહીં કંઈ વ્હાલું,
એક હતી, સુજ નારે; ૩૨૦ હરિ
પણ આ વેળા કામ ન આવે,
છે તું જ મારે; ૩૨૦ હરિ
જેવી રીતે હું એકલા આવ્યો,
તેમજ વળી આ વારે; ૩૨૦ હરિ
આવીય ત્હારી પાસ છડા હું,
જનમી કરશે મને ભારે; ૩૨૦ હરિ
મા બાપો ને મંત્રવી નારી,
એજ શર્માં પણ વારે; ૩૨૦ હરિ
મોહિની લીલા મહાબળવતી,
હરથું મન વારંવારે; ૩૨૦ હરિ
તે કાળે પ્રભુ નહીં જેમ સુક્યા,
આવી મતી મુજ મારે; ૩૨૦ હરિ
એ યકી નોઝા મોહનીમાંથી,
જાણી ન માર લગારે; ૩૨૦ હરિ

હવે પ્રભુ તું પાસેજ આવ્યા,
જાણું છું મુજ મારે; ૩૨૦ હરિ
પાપી અતી હું પામર પ્રાણી,
પણ કર શુધ આ વારે; ૩૨૦ હરિ
ગોપાસે અપાર આ કાળે,
દેખું ન હું રતી ભારે; ૩૨૦ હરિ
મરે પ્રભુ તું મુજ પ્રકારી,
દર્શન દે મો મારારે; ૩૨૦ હરિ
ખલાંદ સુધા રમ પાને,
રાખી મનીષ કરતારે; ૩૨૦ હરિ
શા યજુ ગાઉ હું પામર પ્રાણી,
અપુર કરવા ઉપકારે; ૩૨૦ હરિ
મર્વે તરવો પણ તે નહીં તજશે,
શું કહું વારંવારે; ૩૨૦ હરિ
મહામંકર હું અંતે મારું,
અનાતન પ્રેમ વુંજ મારે;
કર યકી કાળે શલો મને, હરિ હવે પામર તાર.

શંકટ વેલાએ ધીરજ ધરવા બીશે.

૫૯:

વિપતી વેળાએ, ધીરજ અંતર ધરિએ;
કોઈ પ્રકારે કહ પડે પણ મુશ્કાળ તવ મરિએ, વિપતી, ટેક.
ધીરજની ઈછાથી આવે, સુખ દુખ તેતો મરિએ,
મરવાથી મરનાર નથી, રક્ષામાં સમજ રાહએ. વિપતી. ૧
કહ કોઈ કાગલદમાંથી, છળ કરી જાનો છડે;
બહુ વિધ બળિયારાજન, બમણો કોઈ કરીને કૂટે. વિપતી.
ધીરજની ઈછા આગળથી, છળથી કેમ છૂટશે;
પર વૃથાનું મુણિ પર બાળે, ખૂબ આગેડાં આવે. વિપતી.
ધણિએ ને કરવાનું ધણું, મિથ્યા શાથી થાય;
આખિલ સ્થળે એનાજ અમલછે, છવ નાશી ક્યાં જશે. વિપતી
સીતા મરખી શુદ્ધ સતીને, પકડી ચાલ્યો પાપી;
હાલે સર્વ વશો કુખમાં, નિજ તન નહિ તજ્યું તથાપિ. વિપતી.
પંચ વચે પંચાળીનાં પર, વૃથમતીએ તાણ્યાં;
રૂડી મતીએ ધીરજ રાખી, અકાળ મોત ન આવ્યાપરિ. વિપતી.
લાજ ઘટે સુખ માજ ઘટે, કે રાજ ઘટે કદિ રૂડે;
દેહ વિષે મહા કુખ પડે કે, કમંકે આવે કુંડરે. વિપતી. ૭
મોઝા મોઝાને મોષે પણ, આપદ પડિયાં એવાં;
પાપ તણું ફળ આપ તણું તે, લેખે મરિને લેવારિ. વિપતી. ૮
જોઈ બાળક રડતું જનનીની, આંખે આંસ આવે;
પણ તેના તનનો મજ તેતો, ધાઈ પછી ધવરાવિરે. વિપતી. ૯
એમજ ધીર શીક્ષા આપી, મરને શુદ્ધ કરે;
અમજ જન અમજને અંખે, મરખ રોઈ મરેછરે. વિપતી. ૧
કોઈ રોગીની કાપા કાપે, વેદ જાણું વિચારી;
એમજ આપણને ધીર, ને કરશે તે સુખપ્રાપ્તિ. વિપતી. ૧૨
માતાના સ્તનમાં પપ મેલ્યું, મધવું કીધું મવવું;
દલપતારામ કહે દુનિયાનું, એ કેમ કરશે અવળું. વિપતી. ૧૩

(તેન મરીતમાંથી)

સ્રી યોધ.

પુરાતક ૧૪ મું.

અપરેલ ૧૮૭૦

આંક ૪ થો.

સ્વપત્ન સગાઈ

અથવા

લડતાં ભોંડાંનાં વહુડતાં લગન.

એક વારતા.

પરકશન ૪ મું.

કુલની લુલનો લુલાવો.

લુલનો સહ કરે છે અને આપણે જોયું છે કે પરીઆં બીજી લુલનું ગોત્ર ખાઈ શકે છે, પણ પરીઆંએના પાદ શાહા અકવાંનના ખાંનીતાં પરીઆં તુરેતા એવું ગોત્ર આ પું છે કે જેથી નહીં ધરેલા ગુમવારો અને ધલશટ પેલા ધષો છે.

પોતાના પાદશાહ આપેલાં મોહાબતના કુલનો રસ તેણે ખોચાડી આંખમાં નીચવવાને બદલે બીજાંની આંખમાં નીચવે છે. જેથી બીજાંને પરીચેરને અપર અપાર પરીતથી માહાતો હતો. તેને બદલે ગોલચેરને ચો હાવા લાગે અને પોતાની પેચ્ચારી પરીચેરને નંગવની વચમાં મુલેલી મેળીને એ અંગાઈ ગપલી આંખે તે ગોલ ચેરની પુકે ગમે છે.

બીજા હાથ ઉપર ખોચાડ ગોલચેરને આહુતો નહીં હતા, તે માટે એવી ને અકવાંનની મતલબ હતી. તેણે ઉંધી વળી. ખોચાડની આંખમાં કુલ નીચવવું જોઈતું હતું તે નીચવવા વગર રહી ગયું અને ગોલચેર તરફનો તેનો ધીકાર નજમો તેમજ રહેણો હતો.

તુરની આ ભેદ ભરી લુલથી અરેખર ખમનારી ગોલચેર હતી. તે બીચારી ઉપર ખોચાડનો ધીકારતો હતો. પોતાનાં ખરાં છગરનાં પેચ્ચારનાં બદલામાં ખોચાડ તરફથી તેણે કપકાના, ગાંધોની અને તાંબાનીનાં મુખનોતો અળખા હતાજ, પણ વળી તેવામાં બીજા પોતાની પરીચેરની પહોસમાંથી મુલેકે ઉઠાવતો ગોલચેર ઉપર પેટેલી નજર પડવાથી તેનાં ઉપર ને પીઆર ખતાવા લાગે અને પરીચેરને છોડીને તેની પુકે ગમે, તેથી તે બીચારી વધારે કુખી થવા લાગી. તેણીએ બીજાંનો પેચ્ચાર માંગે નહીં.

તેણીએ વીચાર્યું કે મારી કુખી હાલતમાં આ બીજાં આ રી મથપરી કરે છે.

પણ વળી આ લુલથી સહથી વધારે કુખ મરીખ બી મારી પરીચેર ઉપર આવી પડ્યું. તે જારે જાગી ઉઠી તારે પોતાની સોડમાંથી પોતાનાં માનવંતા આવંદને ગુમ થયેા જોઈ કેવી ઘભરાવા લાગી, તે વાંચનાર જાણે છે. એ નાંખનીનને આપણે છેલી જોઈ તારે તે પોતાના દીકરારની દીલ સોડથી સોધ કરવા પડી હતી. તે આણીમેરથી પેલોમેર બાવરી અને દેવાની ધઈ ભટકતી હતી અને જારે તેણે પોતાનાં આવંદનો પડેા હાથ નહીં લાગે તારે તેણે એવાંજ ખેચાલ ગમે. કે પેચેા ખોચાડ ને તેનાં પેચ્ચારને માટે બીજાંને પોતાના દીકરી ગણતો હતો. તેણે ખમાદા બીજાંને નો જાન લીધા હોય.

એ રીતે આ કેરેલા બધા લુલાવો વધી ગમે તેની મેલાં તોડાની તુરિયાં તુરને ખખર નહીં હતી.

પણ સેદેજ વારમાં હવે તેને ખોલાસો ધમે.

તુર પોતાનાં પાદશાહ અકવાંન સાથે મેસીને ખુશ બીજાંથી મસલત કરતા હતા અને મોખતનું કુલ આંખમાં નીચવવાથી તેની રાંછી આવાંન ઉપર કેવી અસર થઈ કે ગપેશનું રોડ પેરેરનારા પેલા ગામડીયા ઉપર તે મોહી પડી તે બાથે તેઓ હસતાં હતાં. તેવામાં તેજ ફેંકણે એક જોગેથી ભટકતી પરીચેર અને બીજા જોગેથી તેનાં પેચ્ચારમાં દેવાનો બનેજો તેનો દુશમન ખોચાડ આવી મલયાં.

અકવાંન આગળ આ રી કોઈ નવી હતી. તુરની આગળ આ પુરૂશ કોઈ નવો હતો.

ખોચાડને અકવાંન પાદશાહે જોગખ્યો અને તુરને પુછ્યું કે "એની આંખમાં મેં તુને કુલ નીચવવા કહ્યું હતું."

પરીચેરને તુરે જોગખી કાઢાડી પણ કહ્યું કે "એની પહોસમાં કોઈ બીજાં મરદ મુલેકો હતો, પણ આ મરદની આંખમાં મેં કોઈ કુલ નીચવવું નથી."

તુરની આ લુલ કેવી કપકાને લાએક હતી તે બાથે અકવાંને તેને કપકા રૂપે કહી સંભળાવી અને તે કપકા કે દેસો વાળખી હતો તે આ મરદ જોગતની જોગતેજો ઉપરથી તુરને તરત માલમ પડ્યું.

ખોચાડ પરીચેરને અરેખ આહુતો હતો અરે તેણીનાં આ ખરખોડે કાળાવાલા કરવા લાગે. "પરીચેર ને પ

હી તારી મોહાબતની આગથી રાતો દીન બને છે, તેને જે હેરી કુશમન ગણી તારા કપકા અને શરાપોનાં જેહરથી વધારે જેહરી ના બતાવ.”

પરીચેહરે ગુસાથી નવાબ દીધો કે “તું થપકાની વાત શું કરે છે? એા મરગરજની ગુનેહગાર ગુનેહ કપકા કરતાં બીજા મોટી સજા ઘડાવત છે. બીજન તારા તરફ જેટલો રાસત હતો, તેટલો આક્રાંતાબ દીવસ સાથબી સામે નથી, અને તે છતાં તે શુતેલી પરીચેહરને મેળીને નાહાસ્તી બાપ, એમ હું કદી માનશ નહી. બીજનની ખેવકાઈ જે હું માનુતો પછે આ કુલ કુનીઆમાં ઉપરથી હેઠલ સુધી સુરામ પાડી શકાય, ઈઆ માહાતાબ છેક મહેમદ પોતામાં ખાંડો પાડી પોતાની સૈમ્યતન પડ્યવી ઉપર ભરતી એટલેના ઉપકાર કરતો બંધ પડે, આક્રાંતાબ પશચીમે ઉગે અને રાત પરીહીએ આવે એવું બી હું માંતું. એા દઈત! એા હેરે મન! અગરજે તે બીજનને તેની ઉંધમાં કતલ કીધો હોય, અગરજે તે તેને છાહાનાં દરીઆઈ ગારમાં ગાડી દીધો હોયતો એાદાને ખાતર અનેબી મારી નાખ. અરે પુની તેન તેનું પુન કીધેલું છે, તું પુની જેવોલ કીધો, લે વાપલો, મરતતોલે દેખાય છે.”

પણ એ છેલા શુખનો ખોશરૂને ટેકો આપનારા હતા. તે બોલયો કે “હું પુની નથી પણ તું શંદર પુની છે. મેં પુન કીધું નથી, પણ તુએ મારું પુન કીધું છે. હું પુની જેવો દીસતો નથી, પણ પુન થપકું જેવો દીધું છે.” તારા સંગ દીલથી તારાં નેહાની કઠાર તુએ મારી છાતીમાં ભાકી દઈ અને સદાનો ઘાએલ કીધોએ અને તેથી હું કીધો, મરતતોલ થઈ પડ્યોહું, પણ તું તારાં પુનની કંતેહમાં મુરમદ નુરાંનીથી પરકાસે છે.”

જેટલો ખોશરૂનો પેઆર તેટલોલ પરીચેહરનો ગમ મનજીત હતો. તે હાએ મારીને બોલી કે “મારો બીજન કાંહાં છે?” તેણે કાલાવાલા કરીને આંગળું કે “એા બલાં માંહુસ, બીજનને મારે હુવાલે કર.”

ખોશરૂએ કહણ દીલથી નવાબ દીધો કે “બીજન, મારો કુશમન, તેને તારે હુવાલે કરે, તેની આગમય તેનાં હાડકાંને મારે કરી કુતરાંએને ખાવા સાડું હુવાલે કરશ.” આ શબ્દો સાંભલી પરીચેહરનો પીતા ઉછલી આવ્યો. જેકે ખોશરૂએ કાંઈ બીજનનું પુન કીધેલું નહી હું, અને જેકે તેનાં તરફનાં માંતર કીધારનેલ લીધે ખોશરૂએ આ તાંણે મારશે હું, તોપણ પરીચેહરેતો એ શબ્દો ઉપરથી એવુંલ આંનયું કે તેણે ખરેખર પુન કીધું છે અને તેથી તે ઘણું નેસપી બોલી ઉઠી કે “એા! મંડાલ! તું મરદ નથી, પણ હીયકારો છે. વાઘબી પોતાના મેકારને સુતેલો મારતો નથી. એક કીડો, એક સરખબી એવી માલ ચલાવતો નથી. પણ તું હીયકારો નેના તરફ જમગત હાલતમાં નજર ફેરવવાનીબી હીજત નહી કરે, તેને ઉંધમાં તુએ કતલ કીધો. હેડું છે, લેઆંનત છે, તારાં નાપાક રીમની તંન ઉપર.”

ખોશરૂએ ઘણીબી આજીજીથી આ તોહોજમતને ઈનકાર કીધો, પણ પરીચેહરે આંનયું નહી અને તે મોટા ઘભરાટમાં ખોશરૂને પડતો નાંખીને તાંહાંથી નતી રહી.

હવે ખોશરૂ ઘણો થાકી ગયો હતો અને પરીચેહર એ ટલી રસે ચડી હતી કે તેણીને એવા, વખતમાં વધારે સમજવવી એ તેલ અને પાંણીને એકરસ કરવાનાં કાંકાં મારવા બરાબર હતું. મારે ખોશરૂએ થોડોવાર પરીચેહરનો ખેઆલ તણ આ ટેકાંણે લગાર ઉંધાવાની તક લીધી.

પરકરણ ૧૦ મું.

લડતાં બેડાં.

થાકથી બીજાર અને ઉંધથી મેજર થયેલો ખોશરૂ ભરકામાં પડયો કે તરતજ પરીચેહરનો પાદશાહી અકવાંન જે પોતાના બાલક કારભારી તુર સાથ સંતાળીને આ તમાસો જોતો હતો, તે તુરત બાહેર આવયો અને આ દલગીરીને લી લુલેતો શી રીતે અંત લાવવો તેનો વીચાર કરવા લાગ્યો. એક નજીની લુલ સો નજીને નડે એવા આ બતાવથી માપાલુ અકવાંનનાં દીલમાં દયા પેદા થઈ અને કાંઈ પણ ઉપાયની શોધનાં વીચારમાં મશગુલ થઈ ગયો.

એવામાં તેને એકલ ઉપાય સુલખો. તેણે વળી પાછો પેલાં મોહાબતનાં કુલનો આધાર પકડયો.

તેણે તુરને હુકમ કીધો કે “તારી કશમત અને હી કમતનાં મારે મોલશેહરને મારગમાં લુલાવેો આપી હીઆ ચલાવી લાવ. તે ખોશરૂને માહિતે, પણ ખોશરૂ તેને આ હાલતો નથી, મગર હમણાં ખોશરૂ સુતેલો, તેલમાં તેની આંખમાં આ કુલ નીચવી રાખું છું, અને તું મોલશેહરને હીઆમાં હાનર કરશેતો પછે તેનાં ઉપર નજર પડવાથી આ મરદનું દીલ તે નાંનનીન ઉપર લાગી રહેશે, જેથી તે બીઆરીનું કુખ આણું થશે અને પેલી બીજ શી પરીચેહરને સતાવતો એ બંધ પડશે.”

આ હુકમ સુલખ તુર પોતાની પાંખો ફકડાવી તુરત રવાંને થયો.

મુકરવાંને ખોશરૂની આંખમાં કુલ નીચવી રાખ્યું અને તુરે પેહેલેથી આ મરદની આંખમાં કુલ નહી નીચવવાથી જે લુલ કીધી હતી તે હવે સુધારવાની તક મળી મારે ખુશી થવા લાગે.

પણ અકવાંન બહુલો હતો કે હજી આ ઉપાય અધુરો હતો. ખોશરૂ ને મોલશેહરનો પેઆર સંઘાવાની હવે આશા પેદા થાઈ ખરી, પણ કુલ સંખંધી લુલથી બીજનનો પેઆરબી અને શી ઉપર લાગી રહ્યો હતો તે કાહાડીને પાછો તેની આગલી પરીચેહર ઉપર લગાડવાનું બાકી રહ્યું હતું. જેમ ખોશરૂ છુટો ઉઘાપેલો છે, અને મોલશેહરને તાંહાં હાનર કરવાની મોહવણ કીધી છે, તેને એ એવું બને કે બીજનની છુટો ઉંધાય અને પરીચેહરને એમ પરમાંણે તાંહાં હાનર કરવામાં આવેતો આ બને નેડાં સમીપમાં થાય.

પણ માણસ ધારેલો અને એાદા બંજવેલો. એલ મીશાએ પરીચેહરનું ધારેલું બી હે મેશ પાર પડતું નથી.

ખોશરૂની આંખમાં અકવાંને પોતાને હમણે કુલ નીચવ્યું પણ ગુચવાડો મથેો નહી. બનયું એમ કે મોલશેહરને જાહું એકબી નજી નહી માહાલો હતો તાંહાં જેહ

નણુ હવે તેને માહાવા લાગા અને બીચારી પરીચેરને બેહુ નણુ માહાતા હતા, તાંહાં હવે તેને બેહુ નણુએએ પડતી મળી ! ખોશર અને બીજાં વચેની આરામીતો કામ્યેમ રહી, પણ તે આરામીતું કારણ પેહલાં ને એક સી હતી, તેને બદલે હવે બીજી થઈ.

ખોશર મોહાબતની આંધાકૃતી કંઠાબીને હંથમાં પ હેલાં છે અને તુર તે કેકાને ગોલશેરને લાવવા ગયો, તેની રાહાં જોતો ઉદાર દીલને અકવાંન બેઠો છે, તેવાંમાં આ તુ રીઈ તુર તરત પાછો ફર્યો અને ખબર આપી કે ગોલશેરને તે મલાવી લાવે તેની આગમન તે બાંનું અને તે નો નવો ભગપલો દીલદાર બીજાં બેહુ નણુ તાંહાંન આવ તાં હતાં.

અગરને કમતાસેની પરીચેર સેંદન વધારેવાર હીઆં ઉભી હોતો તેને ખાલમ પડત કે તે ધારતી હતી તેમ બી નાંનું કાંઈ ખુન થયું નહીં હતું, પણ તે નહીં ધારતી હતી તેમ તેનો પેચાર તદન ફરી ગયો હતો. કોઈ ભેદ ભરે લા સખ્ય ઉપરથી, કોઈ જાદુઈ તલેસમથી બીજાંને તેના ઉપરથી જન કાહાડી તેની સખી ગોલશેર ઉપર જન લગાડ્યું હતું.

બીજાંને ગોલશેરને પોતાની મોખત બહેર કરી તેને સમજવામાં તથા તેનું દીલ પોતાના નવા ઉસકેશમેલા પે આર તરફ ખેંચવામાં રોકાયેલા હતા. તે ગોલશેરને સમજવતો હતો કે “જે શુદર બાંનું, તું એમ ના સમજ કે હું તારી મશખરી કરું છઉં. હા મશખરી કાંઈ રડતી નથી આંખો ભરી આંખોથી યતી હતી. ખરાં દીલની નીશાં છુ આ મસમો માંહેલો પાંહીને મસમો છે અને તે નાશાં છુ છતાં તું મારા ખરાપણા ઉપર આ માટે શક રાખે છે ?”

પણ ગોલશેરની ખાતરી કેમ થાય ? બીજાંમાં થયેલો આ ફેરફાર એવોતો અચભુચ અને એવાંબા ભરેલો હતો કે હજી ગોલશેર તેના પર યુસેમદન હતી. તે બોલી કે “જેમ તું પોતાને સતા રાખવા જાય છે તેમ તારું એક સત બીજાં સતને ખોટું પાડે છે. તું જે સોગંદો ખા પછે, તેનો એકવાર પરીચેરને આપેલા હતા, અને હવે તેને કબુલાતો તું અને આપવા નીકલ્યો છે, પણ તારા એવા એક સપતને બીજા સાથ તરાજુમાં તોલી બેઠોતો તે બેહુ સરખાંન થયો અને તેથી બેહુ હલકાં રહેશે.”

બીજાંને ખાતરી કરવા માંગો કે “જરે જે પરીચેરને કોલ આપ્યો, તારે માંડે દાહાપણુ શુન થયું હતું.”

ગોલશેર—“હવે મને કોલ આપતી વખતેથી તારું દાહાપણુ શુન થયું છે.”

બીજાંને યાદ આપી કે “પરીચેરને તો ખોશર આ હે છે, પણ તને તે કાંઈ માહોતો નથી.”

આ દલીલનો નવાજ ગોલશેર આપે તેની આગમન ય ખોશર ને તાંહાંન ઉંઘાયેલા હતો તેની આંખાં ઉંઘી ગઈ અને તે આંખાંમાં જે રસ અકવાંને રેડ્યો હતો તેની અસર પુરેપુરી થઈ રહી. ખોશર આંખ ઉંઘાડતાં પરીચેરે તરફનાં આગલા પેચારને તદનજ લુધી ગયો અને તે ની પેહલી નંજર ગોલશેર ઉપર પડતાંન તેનાં ઉપર ફીદા ફીદા થઈ ગયો !

તેણે ઉડતાં વાર આવીને ગોલશેરનાં પગપર આ થું નાખી તેણીની ખુબ સહરાગાતથી તારીફ કરવા લાગ્યો. તે બોલવા કે “ગોલશેર તું ફરેસતો, તું પરી, તું દેવી, તું મારી યુસ્તો છે. તારા ગોલામ તરીકે મને તારો સાથ રહેવા દે. તારા ખાસદાનો તલીઆં બરાબર મને તું ગણ. પણ તારા આ રોશન યુખરાની સતમ રહેવાની અને તું પરવાંનગી આપ.”

હવે ગોલશેર શું બીચાર કરે ? તેણીએ જિનું કે જે ધણી બાએગસાલી પરીચેર ઉપર શખત પેચાર રાખતો હતો, તે આજે તેના તરફ ફર્યો છે, એટલું નહીં, પણ જે ધણી તેને ધીકારતો હતો, ને ધણીએ તેને કુતરીની મીશાળની ગણવાનેથી ના પાડ્યું હતું તે ધણી આજે તેનો ગોલામ થવા માંગતો હતો.

એ ખરું કાંહાંથી હોય ?
એ શું ઢોંગ અને ખસખસી નહો ?

ગોલશેરને તેમજ લાગણ અને તેથી તે મોટી હાએ મારીને બોલી કે “અરે ! શરમ છે, તમે નાદાંનને કે પોતાની ગતને ખાતર ખન સરખાં એ કુતરી તારને ખીજવા અને હસવાને તમે એકસંધ કરી આપવાહો. અ ફસોસ છે કે જાગરનાં પેચારની વાતને વખતે તમે લડાઈ કરતા હતા, પણ પોતાની કાલી ગતને વખતે તમે તે ડશમની અને વેર લુધી નહીં અને ખીજવીને પોતાનું ખન રીજવોહો. અગરને તમારામાં સહકાર અને સાંનપણુ હોય તો તમે આ પરમાંજિનું તમે અપખાંન આપો નહીં. અગરને તમે ખરા ખરદ હોવો તો એક નાતવાંન ખોરતને આ પરમાંજિ સતાવો નહીં. તમે બેહુ નણુ અંદરખાંનેથી અને ધીકારેહો અને તોપણ બાહેરથી કાલી કમાઈથી અને કગવા આપવાહો. તમે પરીચેરને માહાવાની હરીકાઈ કરતા કરતા, હવે અને સતાવાની અંદર સરસા સરસી ઉપર આપવાહો. એવી તમારી દુખદાયક મશખરી કરતાં તો તમારી ધીકાર વધારે યુખારક છે.”

પણ આ બેહુ નણુ મશખરીતો કરતાજ નહીં હતા. તેઓનો પેચારતો ખરેખર ફરેસોન હતો. માટે હવે બેહુ નણુ પોતપોતાના દાવાનું ખરાપણું રજુ કરવા પડ્યા.

બીજાંને સોગંદ પર સોગંદ ખાતો અને ખુશરો પણ જીહુરા સપત લઈ પોતાની સમાઈ દેખાડતો.

બીજાંને કેહતો કે ખોશર મશખરી કરે છે અને ખોશર કેહતો કે બીજાંને મશખરી કરે છે.

બીજાંને ખોશરને કેહતો કે “તું તો પરીચેરને આ હોતો હતો, વાસતે તેની આગળ નહીં તેનો હાથ માંગ, જા જે મારો દાવો છોડી દીધો છે.”

ખોશર બીજાંને કેહતો કે “મારી આગમનતો પરીચેરનો ધણો તું થયો હતો, માટે તું તાંહાંન. જે તેણી નો કસદ કરવાનું છોડી દીધું છે અને મારી ગોલશેર યુખારક છે.”

આ કેવી શુચવન, કેવો કંકાસ, કેવી લડાલડો !
પણ વળી, જાણે આગમાં તેલ બાકી રહ્યું હોય તેમ આ બે આશરો લઈ ખરતા હતા, તેવાંમાં પરીચેર પોતેજ તાંહાં આવી લાગી.

તે આવાતાંવાર પોતાનાં આગલાં એવાબીતાંઓની વચ્ચે પોતાના વાહાલા બીજાં નને જોઈને ઘણીજ મઘન થઈ. તે બોલી કે “પેઆરા બીજાં ન, જે કે રાત આધારી છે, તોપણ તારા મધુર આવાજને મેં તને પીછાંબુણે છે. હીઆં મને આરો આંખ નહીં પણ કાંન લાવણો.”

આમ કહીને પછે પરીચેહેરે તેની જોડે નરનાસથી અને મીઠાસથી તેનાં વેગલ પડવા બાબે બોલાસો પુછ્યો. તેના બીજાંને કેવો ઉત્તર વાલ્યો હશે, તે વાંચનાર અટકલી સુઝા હશે. તે બોલ્યો કે “અચ્ચે આરત તારી પડોસ છોડવાને જરે મેળતે ફરમાવયું” તારે તારીથી વેગલો રહેવા વનાં કેમ વાલે.”

કુમલા બોલાબ, પરીચેહેર ! તેની કોમલ છાતીમાં આ શબ્દો કેવા તીરની મીશાણે લાગ્યા હશે ! પોતાનાં જીગર કરતાં વાહાલો બીજાં ન, જેને આતર પોતાનું ઘર અને ગામ તજી આ ભયંકર બીઆઆંનમાં આવી પડેલી, તેને મોહોરથી આ વાકડવા ધીકારનાં સુખને તેણીએ પેહેલ વેહેલાજ સાંભળ્યા.

તેણીએ ઘણારથી પુછ્યું કે “એવી કેઈ મોહાબત છે કે જ્યોથી તે નામવર આરાધી વેગલો પડ્યો ?”

બીજાંને તુરત જવાબ દીધો કે “તે મોહાબતતો આરો આ મીઠાસભરી મનભાવન બોલશેહેર તરફની છે. તેને આતર મેં તારી સંગત છોડી છે અને હવે તું આરો પુઠે શા માટે આરો છે ?”

પરીચેહેરની આ બનાવ બાબેની અચરતીને પાર રહ્યો નહીં. તે આ આચંબા ભરેલા શુખને શાંભલી એ કદમ બેઠાસ થઈ પડી.

એટલું છતાંમી બોલશેહેરની આતરી થઈ નહીં. તેણીએ લીમારયું કે “પરીચેહેરમી આરા આ ઠંડા કરવામાં સાંભેલ થઈ છે અને તે બેસુધીનાં આતર ઢોંગ કરે છે.”

આટે પરીચેહેર થોડા વખતમાં પોતાની મેળે સુધીમાં આવી તારે બોલશેહેર, તેની ખાતીની સખી અને સોળતન, જોનાંથી તે હમેસ દીલાસો મેળવવાની વધી રાખતી હતી, તે પણ તેનાં તરફ કુશમની દેખાડવા લાગી. તે પરીચેહેરને દીલાસાને બદલે ઠપકો આપવા લાગી.

તે બોલી કે “શાબાસ પરીચેહેર, આરા સરખી એક દુખીઆરી બેઠેનપણીનાં દુખ ઉપર એવીજ મશખરી અને રેસુજ કરતી રહેજે. અરે ભાએગસાલી અબલા, આપણા અચપણનાં દાહોડા, સાથે સુઝળેલા વખત, પેઆર ભરી ગો ફરેગો, મોહાબત ભર્યા કોળ, એ સઉ તું લુણું ? ની શાળમાંની રોસતી, અચપણની સાદાઈ સઉ નાબુદ થઈ ? પરીચેહેર, આપણ બે દુનીઆઈ દેવતાની મીશાણે એક બેઠક ઉપર બેસી, એક ગીત ગાતાં, એક કપડાં ઉપર, એક નયનાં થી એકજ કુલ વણતાં હતાં, અને ગોપા આપણા હાથ, બાજુ, આંખ, આવાજ, તન અને મન સડ એકજ ગણતાં હતાં. એક ફળનાં બે ભાગની મીશાણે આપણ સયેજ ઉગ્યાં, તે સઉ હવે કાંઈ ગયું કે આ પરમાણે મને સતાવાનાં એકસપમાં તું સાંભેલ થઈ.”

પરીચેહેરે ઘણી ધીરજથી, ઘણી સાદાઈથી અને ઘણીજ ગંભીરથી આ બોલાં તેણીમતનો ધનકાર કીધો. તેણે બોલશેહેરને સોગંદ આઈ કહ્યું કે એ વાત ખોટી છે.

પણ બોલશેહેરે પોતાની ફરીઆદ જરી રાખી. તે બોલી કે “કાંઈ ફર નહીં, આરો ઉપર મને એટલાં હોસે. આરો પુઠે બેઠેરા કરો અચવા એક બીજાંને આંખની અસર કરશે. પણ એ વાંક આરોજ છે, મેં તમોને પેહેલાં એટલું કોઠું આપ્યું અને શોવટે મોતજ એનો છેલો લાવશે.”

બોલશેહેરની આ હાલતથી પરીચેહેરનાં રૂદ્ધપમાં ખરે ખરી મેહેર ઉતરી. તેણીએ પોતાના ખાવીદ બીજાં નને નરનાસથી ઠપકો આપ્યો કે એ રીતે એક અબલા જતી સાથ છુટ લેવી નહીં થટે.

પણ એ મતનાને બદલોબી બીજાંને ધીકારથી વાલ્યો. તે બોલ્યો કે “તું હવસં નહીં, તું આઆરા પેઆરની વચે ના પડે. તારી સાથ આરે શું કામ છે ?”

બીજાં નની આ ચાલની પરીચેહેરને કાંઈજ સમજ પડી નહીં. હજીથી તે સખી અને ઉદાર દીલથી એટલુંજ કહેવા લાગી કે બીજાં ન મશખરી કરે છે.

એથી બોલશેહેરના શક વધારે મજબુત થયો.

પણ પછે જેમ જેમ બીજાં ન પરીચેહેર તરફના ધીકાર અને બોલશેહેર તરફના પેઆર વધારે બતાવા લાગ્યા, તેમ તેમ પરીચેહેરના ગભરાટ વધતો ગયો; અને અંતે બોલશેહેર ઉપર કાંઈ ઠાગાથી બીજાં નને કુસલાવા તથા તેનું મન ફેરવવાનું મોહાબત મેળ્યું.

આ મોહાબત ઉપરથી બોલશેહેર અને પરીચેહેર વચે હવે સંજર કટ્યો સલગયો. તે બંને જણીઆ પોતપોતાનાં દુખને માટે એકબીજાને બદનામ કરવા લાગી અને દરએક જણી પોતાને અપમાન મળેલું સમજીને રડવા લાગી.

આ લડાલડીમાં ખોશ રૂ થયા બીજાં ન પણ સાંભેલ નહીં થયા એમ નહીં હતું.

પણ તેઓ જુદાજ લડવા પડ્યા હતા. તેઓ એક એક ઉપર વાંક મેળવા લાગ્યા, એક એકને બદ સુખને આચરવા લાગ્યા, અને તેઓનાં પોકાર તથા મોહારથી આખું સીસતાનું જંગલ મચી રહ્યું.

અંતે તેઓ લડતા લડતા ખુનપર મર્યા અને મેઆં નમાંથી સમશેહેર ખેંચી કાઢી કાપાકાપી ભરેલી લડાઈમાં એકેક ઉપર ફાવવાને તઈઆર થયા.

પરકરણ ૧૧ મું.

આવાંનનો ઊતાર.

આ લડતાં જોડાંઓને તેમની આ દયા ભરેલી હાલતમાં પડતાં મેળી હવે એક લડી મુકેલાં જોડાં તરફ નજર મોહામારીએ.

આ નીમરોજ આશરોની વાત આપણે ઘણોવાર તપાસી છે, પણ પરીચોની પેલા કજીઆખેર રાણીની હકીકતને જુલી જવી નહીં જોઈએ.

પોતાનાં હીલી છોકરાને આપી દેવાને નાં પાડવાથી આવાંને પોતાનાં પાદશાહા અકવાંનને હોસે કીધો અને તેની સજ તરીકે અકવાંને તેનીની આંખમાં કુલ નીચવી તેણીને એક ગથેડાનાં મોહો ઉપર આરાક પાડી ખરી, પણ તે છતાંમી અકવાંનનાં દીલમાં દયા હોતી અને. આ ખુદ તથી લલરા બનાવનું પરીનામ બંધુવાને તે ખંતી હતો.

નારે ખોચાડી જારે થયેલા હતા તારે તેને જોલશેડેર સાથ પેચાર બાજવા સાડ તેની આંખમાં કુલ નાચવવા પછે; પરીઆંખોનો એ પાછાપાછા ટુરત, હરખંદ નરીને કાં કે જાણું તેની આવાંન પડેલી હતી, તાંહાં રવાને થયો.

એ દેકાંણે, ટુરને મોહાડે ને કાંઈ પેટલાં સાંભળયું હતું, તે કરતાંની રચીત દેખાવ તેની નજરે પડ્યો.

પેલા ગાંઠડીયા હોશંગના માંધા ઉપર ટુરે ને ગથેડા તું દોડું મેળયું હતું, તે હજી આવાંનને પસંદ હતું, હજી તે દોડાં સાથે આગળ જાણવવા પરખાંણે રખત અને ગળે રેલાં કરતી હતી, હજી એ ગથેડાનું બેસીકલ મોહાડું તેને આસાનનાંની અપસરાના મોહા કરતાંની શું દર દીસતું હતું.

પણ વળી આ એ ધરીના લાડથી હોશંગતો છેકન કુલીને ખરેખર ગથેડો બન્યો હતો. તે નાહાની નાહાની પરીઆં પાસે પોતાના પગ ચપાવેલા હતા, કોઈ જાની પરીને કુલમાંથી અથ લાવવાનો હુકમ કરતો, કોઈ પરી પાસે જાંતડો ઉપરથી ભાંત ભાંતનો ખસાસો પોતાના મોહાડાંના ગખ વાસને નારે મંગાવતો હતો, કોઈ પરીને કસતુરી અને બીજા ખોશબો લાવવાનો હુકમ કરતો. કોઈ પરી દાંતાદાર દાંખડીઓને નીખીઆ તરીકે વાપરીને તેના ગથેડાના આ હોટતી હતી, કોઈ પરી તેને આગુના પાદડાં, વરે પંખો નાખતી અને આવાંન પોતે એક આ દીકરાંની ત્રીશાળ ના પેચારથી આગળ બેસી આ ગાંઠડીયા ગથેડાની જરજી તથા હુકમો પુછતી.

અને આ બેજી કડતકમાં રાત સુતરી જવા પછે હેરા ગતી આંખ ઉપર ઉંધે ગલમે કીધા અને થોડાવારમાં આવાંન પણ થાકીને તેના ગથેડાના કાંનને તકીઆ તરીકે માંધા હુકલ લઈને પડોશમાં ઉંઘાઈ ગઈ.

આજવાનું માંનવી જાત આગળ આપ પરીઆંનું કદ એક રમકડાં નરજી હતું અને તે દેખાવન એક તરાંહોનો બની રહ્યો હતો.

પણ એ સઘળો દેખાવ જિતાં હવે અકવાંનને ઘાંઉ પછ, તેણે પાચું કે તેની રાંછીની નાકરમાંનીને નારે તેણીને હવે પુરતી સજા થઈ, નારે એક માંનવી જાત સાથ આવા આલામાં તેને વધારવાર માંખી મેળવાતું તેનાં આ આપણુ અતારને ગમયું નહી.

અકવાંનની પાસે એક પાવો હતો, ને પેલાં મોહાબત નાં કુલનો જોપા ઉતાર હતો. કોઈનીથી આંખમાં કુલ નીચવવાથી, તે આંખમાં ને મોહાબતની અસર પેદા થતી હતી, તે અસર કાઠાડી નાખવા સાડ અકવાંન પાસેનો આ પાવો કાગ લાગતો હતો. એ પાવો આંખ ઉપર નરા લગાડવાથી પેલાં કુલની અસર ઘુલ મળી જતી હતી, તે પરાંણી પાછું સુખીમાં આવી જતું અને કુલથી જને આહાવાની ભુલ કીધી, સુપ તે ભુલ પાછી સુપરતી હતી.

નારે આવાંન સુતેથી હતી તેવામાં અકવાંન હલકે હાથે એ પાલાને તેની આંખ ઉપર ચોપડ્યો, કે ન્યી આ ગથેડાનાં મોહાપર મોહીત થતી આવાંન બંધ પડે અને પછે શું અને છે. તે જોવા પોતે સુપ ઉમે રહ્યો.

અચાનું સુખ.

સંસાર સુખનો વીચપ તરણ બાજે આપણ તપાસી રહ્યા. ધરતું સુખ તે સઠથી સરસ સુખ છે એવું આપણે જોઈ ચુક્યા. ધરના સુખમાં બાપડીનું સુખ અને ભરતારનું સુખ કયું હોય તે પણ આપણે જુઝ જુઝ તપાસ્યું. પણ ધરના સુખમાં તરીજી અને છેલું સુખ તે અચાનું છે. તે છેલું છે, પણ આજી નથી, અચાનું સુખ તે મોડું સુખ છે. બાપડીનું સુખ ભરતારને જોઈએ છે અને ભરતારના સુખની બાપડીને જરૂર છે, પણ અચાનું સુખ મેહુને અગત્ય છે અને એ રીતે અચાં તે જોયા સંસાર સુખનું સરતાલ છે. માંડી બધમિર મેહુની મોટા માં મોટી ઉમેદ અચાં હોય છે. અચાં વગરનું ધર સુહુતું અચાં અચાં વગરના પછી ધનીઆંણી પોતાને કુખી તથા કર્મનસીબ ગણે છે.

દરએક સ્ત્રીની છાતીમાં માતા ધવાની ઉમેદ સુદરતી છે. પોતાના નામ અને ખાનદાંનનો આવડતો ઓલાદમાં લેણ વધારવા, હવે પછેના ભ્રાંનામાં પોતાનું નામ નવાનું અને નાજીદ નહી થવા દેવા, પોતાની હોરખત અને રોલત વડેસ પરખરા ઉતરતી રાખવા દરએક આપ પોતાના જ ગરથી ચાહે છે. પણ એ સરવે વાતો ત્રા બાપ અચાંની આગળ થઈને મરજી પામવા પછેની છે. વળી અચાં ત્રા આપને હાથ રેકાવાની લાકડી છે, અચાં ત્રા આપના પાલણુ પોશણ કરનાર જોપા બીજાં ત્રા આપ છે, અચાં ધરનો જોલ અને આસરાનો કામ છે. ખગર એ સરવે વાત અચાંના મોટપણ અને ત્રા આપના ઘડપણના વખતની છે. પણ વળી અચાંનું સુખ તેમના અચપણમાં આજી નથી અને આ દેકાંણે ને ખરાં તથા ખાલેશ સુખ વીશે મોલવા એકા છઈએ તે અચાંનું અચગી હાલતનું સુખ છે.

તેવાં અચાં તે જોપા ધરમાં વાજતા ધુંગરાની વજતી છે. અચાં તે જોપા મધમથો સુમેગોશાય છે. અચાં તે જોપા ત્રા આપની પાછડી હાલતનો નડુનો છે, જોપા તેમની આગળી સીકલનો આરસી છે. અચાં તે જોપા ત્રા આપ ના નવો નમન છે. કવી ત્રીવરત કહે છે તેમ ને ત્રીશા જે સહવાર ઘાહોડો દેખારે છે તેમ અચપણ માણસને દેખા રહે છે. અચાં તે જોપા માણસ અને જોહા વચેના તકાવત માંથી એક આપો જામો આહો કરે છે. એક બીજો કવી અચાને "જોહાના હાથે બનેલી તાજ તાજ તુરખંદ બીજ" કહે છે અને બેસે છે કે "જમ ત્રા અચાં તરફ જઈ છઈ તેમ જાણે હું જોહાની વધારે નમદીક જઈ છઈ." બીચપે અચરે કહેતા હતા કે "અચ" તે નાહાના અખચ. રે લખેજી માણસ છે, ને અખચર વખત તતાં વધારે ખી લીને મોટા થયો, સુદરતનો તાલે ચીતાર છે, જને વખત અને માણસના હાથ હવે પછે જાંખો કર્યો. તે એક કોરો કામ બને તાવ છે. ને ઉપર કુનીઆંની નોંધના ઘણું ઉકાપડી.

ને રોગ છે, અને તે વધારે કનટાળા ભરેલ તથા વધારે રત લગાડનારો છે. અરશ ઇચ્છા ગરમીની કુલીએ ખુ તી સખાથી આગલી ઉપર કુટી નીકરે છે. પણ કી ઇચ્છા ખુલ્લીના કોણવાટા છે. તે આગલીના એક જાત ૧ સડો છે અને તાણુસ જેવું અકસ્માતે પરાંણી પોતાની ક્ષતથી બંનેને કોણવા દીએ તથા કોણુ દીલ લઇ મંડ ઓમાં ફરતા કરે એ તેને નરસ લગાડનારી બીના છે.

અરશના મરનમાં લાલ રંગની, જણી, ટાંચનીના ઇંધાં કરતાંબી બારીક કદની. કુલીએ કપાલ, છાતી અને ઉપર થાય છે, પણ કોઈત્રાર બદનના બીજા ભાગો ઉપર તે પંથરાય છે. કોઈવાર તે છુટી છુટી હોય છે, પણ કોઈ ર તે ઘણી ગીચ અને નથાબંધ હોય છે, જે વેળા દરદી તે ઘણી કંટાળી આપે છે. તેમાં અતીશય કીડ કવચ પછે અને ઘવડાં ઘવડાં લોહી નીકરે છે. રત ચીન પીધા ખાધા પછે તેમાં વવ છુટી નીકરે છે, એ રતના યુખીએ સખળ ગરમી છે, પછે તે ગરમી તડકાં ઇચ્છા તાપથી બદનની બાહરે અથવા ગરમ ચીન ખા પીધાથી બદનની અંદર મોંઘીયાડી હોય. લોહીઆર હોસા, ભવાના અને બચાંએ એ મરનને આધીન હોય. પણ ગરમ ચીનેથી દુર રહી, પતલાં કપડાં પહેરી, વધા હવાવાલી જગામાં રહી અથવા એવાન બીજા ઉપાયો કર ગરમીને દુર કરવાથી એ મરન અટકે છે.

કીડ અથવા ખુનકી એથી જીવન મરન છે. તે ગ હીના વખત ઉપર વધારે થતા હોય ખરો, પણ ગરમીથી કાથી તે થતા નથી. ગરમીના દાહાડા ઉપર બકારો, પ યવ, ઇંતીઆલી રીતે બદનમાંથી ગલીથી બાહરે નીકરે છે અને કીડ તથા ખુનલીનુ ગુચ ગલીમાં હોય છે. આ બન અજાએજ નવી છે કે એ મરન એક જાતનાં જાનાં નવરોથી પેદા થાય છે. તે જાંનવા ઓલી આંખ દે જાતાં નથી, પણ ગુખસમદરશક યંતરની મારફતે તેઓ ડરીપડે દેખાય છે. એ જવડા આગલીમાં પડીને ચામડી કોતરે છે તથા તેમાં સવડ સવડ કરે છે, તેથી વવ છુટે અને તેને આપણુ કીડ કહીએ છીએ. જેવારે જની યાલ કુલીએ કુટી નીકરે છે તારે તેને સુકી ખુનલી કહે છે. તારે તેમાંથી પાંછી જેવા પચાલી પદાર્થ નીકરે છે તારે ને રસની કુલી કહે છે અને જારે તે પાકે છે તથા અગ્રન હોયે તારે તેને આગીઆ કહે છે.

કોઈ ગંધકીમાં જવડા પાકે છે તો દરએક માણસના કંટાળે છે તથા કમકમો છે. તારે દીસણું છે કે તેન માંસ ત પોતાની આગલીમાં એ પરમાણુ જવ પાકવા દીએ તે કાંઈ યોડું કમકમટ ભરેલું નથી. એ કીડ બદનમાં એવે કાંણુ થાય છે કે તે ઉપરથીની એની ગલીથી સાયની નીસ ન દેખાઈ આવે છે. હાથનાં તથા પગનાં આંગલાનાં વી ાં, બદનનાં કાતરાઓમાં અથવા એવીજ બીજા ઠંડાપ જગાઓ, નાહાંયે પરસેવ વેહે છે અને જે જગાએ સા ાખવામાં ઘણીવાર ગફલત થાય છે તાંહીજ ઘણું કરીને જવડાએ પેદા પડે છે. આપણાં હાંડુ ભાઈઓમાં અં કરતી વેળા બરાબર બદનને સાફ કરવાની આવન

નથી તેથી, બીજા કપડાં પહેરવાથી, એકનાંએક મેલાં કપ ાં દીઠાં રાખી મેલવાથી એ મરનના ઉપદ્રવ વધી પડે છે.

પણ આ મરનવાળાં આદમીઓ બીજાઓને અનનાં નપણુ એ મરન આવે છે અને એ રીતે તેના ફેલાવામાં મદદ કરે છે, તે ઉપરથી વળી પોતાની આવડતા મુધારીને એ મર નને થતા અટકાવાથી સરવેની બચતી કરત છે. ખુનકી વાળા દરદીને એકનવાર અટકવાથી બીજાને અને બીજાથી તરીજને એમ એ વેપી કોણવાટ ઘણીજ વધે છે. એક ઘેર માં સઘળાં બચાંએ તે સાથે થાય છે અથવા એક બચુ આખી નીચાળને દરદી કરે છે. પણ વળી એવા જુડા મર નના ઉપાય કહણ નથી. બદનને દરરોજ ગરમ પાંછી ત થા સાચુએ ધોવાથી, કપડાંએ બદલવાથી, દરદી, તેનાં કપ ડાં, તેના બીજાંના અને સામાનને અગ્રણે રાખવાથી ઘણી મુધારો થાય છે. એ મરન ઉપર ગંધક એક અકસીર ઉપા ય છે તેનાં પડીકાં ખાધામાં લેવાપછે અને તેના મસમ બંના વીને લગાડવામાં આવે છે. તેમજમ આગલીના બારીક છીદ રોમાં દાખલ થાય છે અને પેલા જાના નવાવરોને તદ્દન અ ટકાવી રેપ છે.

વાંછડિ ટાપુ.

આ ટાપુ હાંડુસતાનની પશ્ચીમ બાજુએ હાંડુ માહા યાગરમાં આનડામીના ટાપુએ આગળ આવેલું છે. તે તદ ન ઉત્તર છે અને તેમાં કોઈ પણ જાહાડ પાંન ઉગી થકતાં નથી, તે ઉપરથી તેને “બારન આઈલ્ડ” ઇચ્છાને ઉત્તર ટાપુ કહી કહે છે. તે ઉત્તર છે, પણ ખાદાવાળાની ભેદ બરી ખુદરતી શક્તીઓની તે એક નીચાણ છે અને ખુસડી તેમજ દરીઆવમાં જે અજાએજ જેવા ફેરફારો બન્યા વાય છે તે મની એ ટાપુ એક શાહાદત આપે છે. જેમ જમીન ઉપર ફરતીકંપ થાય છે અને તેથી રેશના રેશ બદલાઈ જાય છે, તે હીઆં સુધી કે જમીન ગરક જાય છે અને જાંહાં જમીન તાં હાં પાંછી ફરી વળે છે; તેમજ દરીઆવની સંધીર સપાઈની હેડવ પણ કાંઈ બને છે, જેને આપણુ “સચુદકંપ” કહી ગુડા ચાલશે, જેથી દરીઆવ ગુચ થઈ તાંહાં જમીન કુટી નીકરે છે. તેવા માહાકોવાથી આ વાંછડિ ટાપુ બંગાલના આખાનાં દસતી ભોગવે છે.

એ ટાપુ કારે કુટી નીકલણું, તેની કાંઈ નોખ રહી ન થી, પણ હજારો વરસ ઉપર આ ફરતીની સપાઈ અને આમેહવા જુદીન કીસમની હતી અને તે ઉપરની વસ્તી પણ જુદીજ તરેહની હતી, તે વખત પછે નર્માનાએ જ

આ વાત આંનીનાં શી રીતે કબુલ કરે ? મરવું ઈમાન છ વડું જે બનવાનું હોય તે બને, પોતાના છવ બચાવા બે હેનનાં છવના ક્રમ ભોગ લીધે ! પણ મરાયાને લડસો હ તો કે હું એક નેગણ છઠ્ઠે, માટે ફરેજો મારો છવ લઈ શકશે નહીં. નેગણો ધરમી અને પવીતર માંસુસા ગણાય છે અને તેને હેરાન કરવાને તેઓ ઘણા આચર્યો ખાપછે. એ દલીલથી મરાયાએ આંનીનાં દીલ પગલાવવું. તેણી એ નહુડપથી નેગણના લેખાસ લીધી અને મરાયા આંની નાનાં કપડાં પહેરી કુદખાને બેઠી. પેચારથી ભેર લઈ તેઓ છુડાં પડ્યાં અને જે ભોગન આવી હતી તે પાછી બાપછે એવા વીચારમાં પેહેરેગીરિએ તેને જવા દીધી.

ફીકર અને મરેહો કરતી આંનીનાં આગળ આલી. આગણે રસતે પાછી કેદ નહીં પકડાઈ જાય, એટલા મારે તે રસતો જરૂર કરી તે બીજાં ગામને રસતે ગઈ. પણ માર ગમાં છુડારાએનું એક ટોણું મલક્યું, જેઓએ આંનીનાં ને એકદમ ઉંચકી લીધી અને તેની આંખે પાટા બાંધી પો તાનાં હાથમાં તેણીને બેસુધ હાલતમાં લઈ ચાલ્યા. ફરે, મો ઉપર વેર લેવા સાડા આ છુડારાએ શહેરનાં લોકો ને પકડી લઈ જવાને પેશો માંડ્યો હોય કે પછે તેમને છુ ટકારો મેળવવા સાહે, ફરેએ, એ છુડારાએ જે માંગે તે આ પરી એવી તેમને આશા હતી. પણ ફરેએ એ છુડારા આનાં લોહીનાં એટલા પેચારાસા હતા કે તેમને જતા નહીં મેળવા સાહે રહ્યોતે તેમને હાથ જવા દેતા હતા.

એક ભાગાં દુઠાં કંગાલ ધરમાં આંનીનાને લઈ જઈ છુડારાએએ તેની આંખનાં પાટા છોડી દીધા. તે કંગા લ ધર અને તેમાં વસનારા છુડારાએનું કંગાલીઅતપણુ આંનીનાંને કસરવા આપે એવું દીસતું હતું. આ વખ તે આંનીનાએ પોતાનાં પેચારા ડોમેનીકોને પાદ કીધા અને બોલી હતી કે "ડોમેનીકો ! ડોમેનીકો ! તારે ખતર આ ટલી રંજ મને પડીછ, " આ શબ્દો સાંભળતાં તાંડું ભાંએની ઉપર ભુખમરાએ મરણ પાંખતા એક શખસ ચોંકી ઉઠ્યો અને ગોયા તેને એકાએક કુવત આવી ગયું. તે લથરતો લથરતો આંનીનાંની પાસે આવવો, તેને એલખી કાઢાડીને બોલ્યો કે "આંનીનાં, આંનીનાં, હુંજ ડોમેનીકો." આ વળી એક બીજા અચભુચ મુલાકાત હતી. બી ન ચોરો અચરતથી મોહાડું જેવા લાગા, આંનીનાએ પો તાની સાથેની હકીકત જાહેર કીધી અને તેઓને માટે મે રાક પોહાયાડાનાં તેણીએ નહુરુડ પખ વેહડું તે સાંભળીને તેઓ મુશી થયા. પણ વળી મરાયાના કેદખાનાંની વીગત સાંભળી તેઓનું લોહી ઉસરેપણું. ડોમેનીકોએ આંનીનાં ને ઘણાંજ પેચારથી બેસો દઈ પાછી રવાને કીધી. કેવી એક વારની મોખત અને કેવી આ જુદાઈ ! આંનીનાએ દરાવ કીધો કે "આ નેગણનાં લેખાશમાં હું મમી આવી છું અને હવે એ લેખાશને કદી ઉતારશ નહીં." એ પર માંણે નેગણ થવાને દરાવ કરી આંનીનાં એક મઠ તરફ ગ ઈ અને મરાયાનું વેર લેવા તથા તેણીને છોડવાના આ ચો રો ફરેજો સાંમે લડાઈ કરવા નીકલ્યા.

આંનીનાંને વાટમાં તેનો ઘરો ખાપ એનડરી મળ્યો. પોતાની બેહુ છોકરીઓની રાહા જેવા પછે હવે તે તેમની ચો

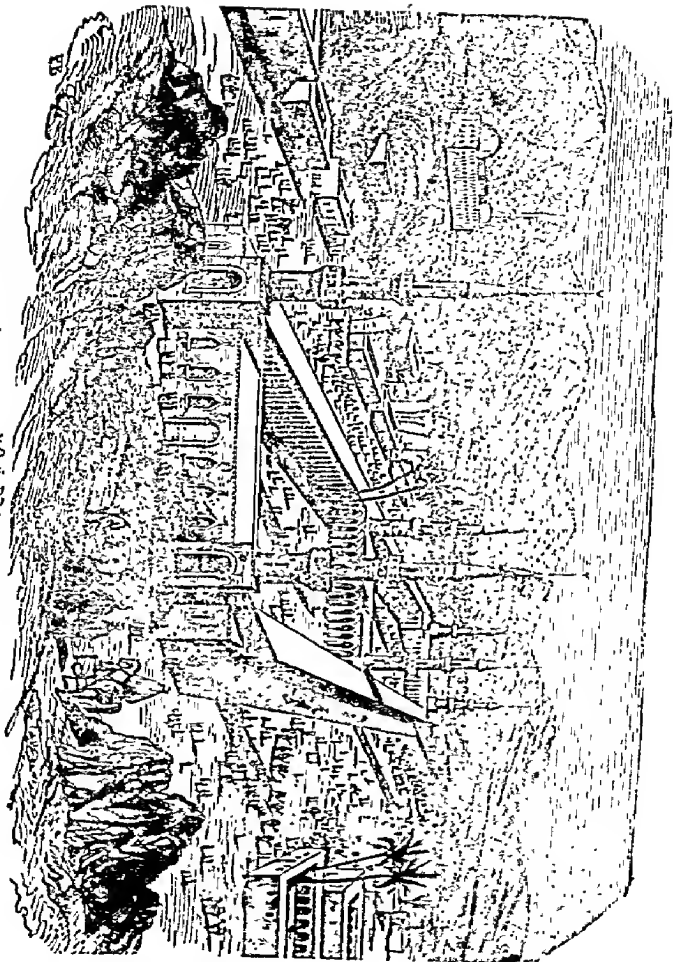
ધમાં નીકલ્યો હતો. તે ભોગનના લેખાસ એઈ મરાયાને આવતી સમજ્યો અને આંનીનાં સાથે નથી એવું વીચારી રડવા લાગો. પણ પછે જરે તેણે એવું કે આંનીનાં નેગણ ધઈ આવી અને મરાયાના કેદ પડી હતી, તારે આંનીનાંને પોતાનાં ધર વદાએ કરી મરાયાને છોડવાની કોથોશ કરવા એનડરી આંગળ ચાલવો. તેને છુડાર સમજ ફરેમ ચોંકી દારોએ તેના ઉપર ગોળીના મારો ચલાવવો, પંછું, એ મારા મારીમાંથી એનડરી બચી ગયો. વધારે આંગળ જતાં ફર થી તેને ધુલારાનું એક વાદળ દેખાયું, અને તેમાંથી માણુ સોનું એક મોટું ટોણું માલમ પડ્યું. તેઓ કોણ હશે, તે ને એનડરી વીચાર કરતો હતો, એટલામાં તે ટોણાં વચે ફર થી તેને મુદડાંની એક લાસ આવતી નજાઈ. યોડાં વખત માં તે પાએદસત એક ડેઠાંણે લાવીને મુદડાંની પેટીને હેઠલ ઉતારી અને મુદડાંનાં મોહાંડાં ઉપરનો કકડો ઉઠાડ્યો. એનડરી તાંડાં હાંતર હતો અને જોતાંજ તેની છાતી કાટી ગઈ કે એ મુદડું તો ગોળી વડે મારો નાખેલી તેની નેક અને નીરદોશ બેટી મરાયાનું હતું. ને ધારતી હતી તેમ ફરે, જોતે કસી દયા નહીં હતી અને તેણીને છુટી મેળવાને ના પાડી આ સળએ પોહાંમાંડી.

એનડરી ઘણી માહેતમ કરવા પછે ભારી પગલે હા એ મારતો પોતાને ધર આવવો અને આંનીનાં ભોગનશાળા માં પવીતર છંદગી મુજરી ઘણે વરસે મરણ-પામી, ઈંગ રેજમાં ફેડેવત છે કે સમાઈ બતાવટ કરતાં વધારે અજાએ બ નેવીછે અને તેવીજ આ એક ખરી બનેલી વારતા છે. રોખના રાજમાં ફેટલો જીલમાંત માલેછે અને તાંડુંની રાજ કુવારી હાલત કેવી માંડી છે. તેનો એક ચીતાર આ મરી કાંદાંની ઉપરથી માલમ પડેછે અને સુરો ગેચ્ચારીમાલહી તાં હાંના જાલમી રાજને તોડવાને જે ભારી કાલજ બતાવતો આવવોછે તે એ વારતા ઉપરથી ઘણી બરહક રહેછે.

મદીનાં શહેર.

મહમદીઆન ધરમનાં મરાહુર થપલાં શહેર મકાનું એક ચીતર તથા મોડાંક હેવાલ આ ચોપાંનીયાનાં ગપા અંકમાં પરગટ કર્યો હતો. આ અંકમાં એન લોકોનાં માંત-પામેલાં અને પવીતર શહેર મદીનાનું એક ચીતર ખોસનાં સફામાં આપણું છે અને તેનો કાંઈક હેવાલ હેડલ ઉતારી લેવા માંગીએ છઈએ. મકા અને મદીનાં બેહુ એક સરખાં શહેર છે અને આ હેવાલમાં ગઈ વેળા આપણું ચીતર પાસે રાખવાથી એ બે શહેરો વચેનું એકસરખાપણું વાંચનારી માઈએને મુકાબલો કરવાથી વધારે માલમ પડશે.

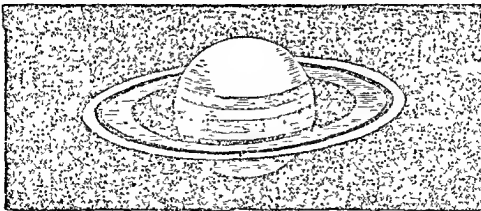
મદીનાં શહેર આખમસાંતનાં આઈચુ કોસતા ઉ પર મકાની ઉતરે આસરે ૪૦૦ માઈલ દુર આવેલું છે. મકાની મીશાલે એ શહેર આસપાસ ઉંચા પાહાડોથી વેપાણું તથા ખીજીની વચે આવેલું છે તથા કીલાથી તેનો મજબુત બચાવ કરવાને કાંઈક કોથોશ થપલી લા મેછે. મકાની મીશાલે એ શહેર પણ મુખીઅ કરીને મહમદીઆનોની હજને માટે કાંમ લાગેછે, અને મકે

હુન કરનારાઓ એ પુરાતન શેઠરની બેઠ લેવા પછે મદીનાં
 િ.હુન કરવામાં વધારે સવાબનો હુમયેરો થયેલો ગણીએ.
 મકાની મીશાલે મદીનાં શેઠરમાં પણ સુખીઆ કરીને મસ
 ડા છે, જેમાંની એકજ મોટી અને નોવા લાએક છે. તે
 િ બાંધણીની વ્ય અને આકાર મકાની મસજીદને મળતો
 િ છે. તે સુધ ફતરની બાંધેલી છે, તે ચાપુદ છે તેને ફર
 ૥ મેહરાબો તથા આરકાઓ છે અને એ મસજીદનાં મીના
 ાએ મકાનાં કરતાં વધારે તબકાનાં અને વધારે સારા આ
 ારનાં છે. તકાવત એટલેજ કે મકાની મસજીદની વચમાં
 ૥ મોકમાં કામાનો ફતર તથા મહમદ પેગામ્બરનું ઘર છે
 અને આ મસજીદનો ચોક તદત બાબી છે. મકાની મસ
 ડાની આસપાસ જેમ ઘણીક હાએ બાંધેલી છે, તેમજ હી
 ામાં પણ છે. મદીનાની વસતી મકા કરતાં ઘણી થોડી છે
 અને મકાનીજ મીશાલે તેઓમાં વેપાર, ધંધો, ઇઆ કોઈ
 સખ અથવા હોનર ચાલતો નથી. ધરમના મયકો
 માતે વખતે વખત નીકલતાં કામ જેગોજ હોનર તેઓ જા
 રૂ છે. હુકમાં જે મકાને વીરો કહયું હતું, તેજ મદીનાને
 વીરો કહેવાનું છે કે મદીના શેઠર એ ફનીઆના આ જા
 િતા ધરમ સાથ જેડાયલું નહી હોત અને લોકોની તાંહાં
 માવજવ નહી હોતતો એ શેઠર એટલું જાણીતું થાત નહી.
 મુસલમાનીનો પેગામ્બર મહમદ મકાથી મદીના આ
 િ નીકળી આવયો અને એ શેઠરમાં ઉતારો લીધો, તાર
 િ અને તેની યાદગારીમાં એ જાનું શેઠર વીખસતી પામ
 િ છે. એ નામોજો થયેલો પેગામ્બર તા૦ ૧૦ મી નવેમ્બર
 મને ૫૭૦ ઇસવીને ફીને મકા ખાતે જનમયો હતો.
 ામાનો સુખઅ સુજવર અબદુલ મોતાશિખ તેનો અ

પાવો હતો અને તેનાં મા બાપ તેને બચગીમાં એ
 બીને મરણ પાંખવાથી તે વડા ધરમાચારીનાં સંભાલ ની
 એ પોતે રહયો હતો, તેથી જોપા ધરમનાં જેઆલ હાંસલ
 કરવાને બચગીથી તેને તક મળી હતી. પોતાની ઉમરના
 વીસમાં વરસમાં મકાનાં હાજીઓને દુખ દેનારાઓ સા
 થ તેણે લડાઈ ચલાવી; અને પચીસમાં વરસમાં એક મા
 તમર વીધવા સાથ તે પરણ્યો, તારથી તેનાં ચાલીસમાં વર
 સ સુધી તે ધરમ વેઆનનાં જેઆલમાં મજાસુલ રહેલો
 હતો. પણ એ મોટી ઉમરથી પોતાનાં ધરમ સંખ
 ધી વીચારોને જેવા જાહેર કરવા માંડયા અને પેટ
 લાં પોતાનાં અતલગીયાંએને પોતાનાં હાથમાં લીધા પછે
 તેણે હુશેમની આલાદમાં વગ ચલાવા લાગે, તથા જ
 રથી અલીતેનો એકો ધધ જીત પરસતીની વીરુધ મ
 હમદે જાહેર કરેલા નવા ધરમને તાબે થયો, તારથી મકા
 ખાતે ફીતેનો, તોફાન અને ફેસાદ જાગ્યો, તથા દ
 સ વરસમાં મહમદે બેસુમાર લોકોને વઠલાવી પોતા
 ની મોરદુએ લેવા છતાં, તેનાં ફુશમનોની હરીકાઈ
 એટલી જાદી રહી કે ખોરેશાઈત પંથનાં આગેવાંઓ
 થી કંટાલીને અતે મહમદને મદીનાં ખાતે જવાના ફ
 રન પડી. એ શેઠરનું નામ તે વખતે “યાદરેમ” કરીને હ
 ડું, પણ તારપછે તેને મદીનાંનું નામ મળ્યું. એ નામ
 “મદીનાંતઅલ નબી” મોલ ઉપરથી કુકું થયું અને તેનો
 અરથ “પેગામ્બરનું શેઠર” કરીને થાય છે. એ શેઠરમાં મ
 હમદને નાહાસી જવાનો દીવસ તા૦ ૧૬ મી જુલાઈ સ
 ને ફર ઇસવીનો ગણાય છે, જે દીવસથી નહમદીઆંન
 લોકોને ફીજરાનો સને ચાલુ થયો છે.

પર્યવની બેઠેનો.

સતીશચર.

કદમાં સહથી સરસ ગરેહ “જુપીટર” અથવા બરેસ
 પતી છે, તેમ બાંધણીમાં સહથી સરસ ગોળો “સાટરણ”
 અથવા સતીશચરનો છે. ખરેખર સતીશચર તે ગોપા પર
 વવીની સરવે બેઠેનોમાં સહથી ખુબસુરત બાંધાની અને તે
 થી અજઅએ જોડું નુર ધરાવતારી બેઠેન છે. તેની બાંધ
 ણીમાં મોહાવંદતાલાએ કાંઈ આરજ કારીગરી વાપરી છે,
 અને તેના જોવી બાંધણીનો એકુબી ગરેહ અથવા એકબી

સેતારો આ બેઠેલાં આકાશ ઉપર જણાયેલો નથી. એ થુ
 દર ગરેહની તસવીર ઉપર આપી છે અને તેનો થોડોક હ
 વાલ હેલ આપીએ છઈએ.

જરે આપણે બરેસપતીના ગંજવર ગોળાની તપાસ
 કીધી તારે સુરજથી ૫૦ કરોર માઈલ દુરના તેના તકાવતના
 વીચાર કરતાં આપણુ અચરતીમાં ગરકાવ થઈ ગયા. પણ
 સતીશચરનો ગરેહતો તેથીબી દુર આ ફનીઆં અને બીજી

પોતાની બેહેનોની ખીશાલે સુરીયની કુશામરદારીમાં ફરતો ફરતો. સુરજ અને ભરેસપતી વચ્ચે જે ૫૦ કરોર માઈલ નો તફાવત છે, તેથી લગભગ અમત તફાવતે સનીશચરનું રેલેકાંણુ છે, ઈમાને સુરજથી જરે તે ઘણેાન નબઢાઢા ઢાવે છે તારે તે ૯૦ કરોર માઈલથી ઢાગળ ઢાવતો નથી. ઢા પછી ઢુનીઢાંથી ૮૦ કરોર માઈલ કરતાં તે ઢાપછી ઢા ગળ કઢી ઢાવતો નથી. ઢા માઈલાની ગણતરી સઘળી ખરી છે, પણ ૮૦ ઇઢા ૯૦ કરોર માઈલનો કાંઈ ઢેઢાલ અનઢાં ઉતરતો નથી, તે માત્ર ઢાપછા અગળની નળલાઈ છે.

સનીશચરના ગરેહને ભરેસપતી કરતાં ઢાપછે નાહના કહયોછે. તોપછા ઢાપછા પોતાના ઢા ગરેહ ઢુનીઢાં કરતાં તે ઘણેાન મોટો છે. ભરેસપતીના ગોળાને વીઢાસ ૮૬ હ જર માઈલના છે, અને સનીશચરના વીઢાસ તે કરતાં માત્ર ૭. હજર માઈલ ઢેછોછે, ઇમાને તેની પોલેલાઈ ૭૯૧૬૦ માઈલની છે. પૃથ્વી કરતાં ભરેસપતીનું કઢ ૧૪૦૦ ઘણું મોટું અને સનીશચરનું કઢ ૯૦૦ ઘણું મોટું છે. ટકઢાં કહીઢેતો ઢા સરવે ઢાકાશી ઢુનીઢાંઢાં ઢાં ભરેસપતી સીવાઢે સનીશચર સઘળી વઢી છે અને સુરીય ઢ'ડળઢાં ઢેની પઢવી માત્ર તે રાખ્શી ગોળાધીન ઉતરતી છે. સનીશચરના ઢે કઢ પરઢાંછે તેની સપાટીના વીસતાર ૧૯ અળજ ૬૦ કરોર મોરસ માઈલનો ગણવામાં ઢાવેછે અને તેના ઇલાં ૨૬૧૩૨૬૮૦૦૦૦૦૦૦ કીઢુબીક માઈલનો ઢાવે ધારવામાં ઢાવેછે.

સનીશચરનાં ગોળાને સુરીયની ઢાસપાસ પોતાનાં કુડાળામાં ફરતાં ઢાપછાં ૧૦૭૫૬ દાહડા લાગેછે. અમરને તે ઢેક કાસીમાં દાખલ ઢાપતો, તેમાંથી ફરોની બીજાસીમાં તેને જતાંન ઢે વાલ લાગેછે. પોતાના ઢાપો ઢ કરોવો પુરો કરતાં તેને ૩૦ વરસ લાગેછે ઇમાને ઢાપછી ઢુનીઢાંઢાં નેને ઢેક જઢાંના કહીઢે છઢિ તે સનીશચરનું ઢેક વરસ ઢાપછે. અગર ઢે સનીશચર ઉપરથી સુરજનું ઢેઢાં નીકલી જાય, તો તેને સુરજ તરફ જઈને અઢડતાં ૫૫ વરસ લાગે, ઢેઢું વીઢારવામાં ઢાવેછે. નેમ જ

રેસપતીની ઢાસપાસ વાહલાં હોય ઢેઢું ધારવામાં ઢાવેછેઅને મોટા દુરબીનાથી નિતાં તે વાહલાં ઢે ગરેહની સપાટી ઉપર સલગ પાટા નેલાં દીસેછે, તેજ સનીશચરમાં પણ દેખાયછે, તે પાટા ઢા પડે શની તેજ ઉપલી ઢાકઢૂતીમાં પાડી અતાવપાછે.

પછા સનીશચરના ગોળાને સઘળી મોટો અતકાર તેની ઢાસપાસ વીટલાપલાં રોશનીનાં ઢે શુદ્ધ વળાં છે. ઢે વળાંથી ઢે ગોળા ઢે પુરુત અનવાણું પાડવાની ઢેઢાતા લાઢે મોઢવણ કીધીછે. સુરજથી ૯૦ કરોર માઈલની વેગ લાઈને લીઢે ઢાપછાં કરતાં ઢે ગોળામાં સુરજની રોશની ઢોછી પોલેંચવી નેઈઢે. પણ તે રોશની કેટલી ઢેછી હોવા છતાં પરાંણીઢા જીવી શકે તે ઢાવે ઢેવી ગણતરી કરવા માં ઢાવીછે કે ઢાપછાને મળતી રોશની કરતાં ૯૦ ઘણી ઢોછી સુરજની રોશની હોય, તોમી તે ૩૦૦૦ અદરની રો

શની અરામર છે અને તેમાં પરાંણીઢા જીવી શકેછે. પણ સનીશચરને રોશની ઢાપવા કીજ તે સાહેઢે સાત અદર પુરા પાડવા ઉપરાંત ઢા વીટીઢે અતાવી ઢાપાછે જથી ઢે ગરેહ સઘળી લાઢેગશાલી કહેવાઈ શકશે.

ઢા વીટીઢે ઢે છે. પણ ઢેઢું ધારવામાં ઢાવેછે કે ઢાહરની વીટીમાં બીજાં વળાંઢા વીટલાપલાં હશે અને વધારે સરસ દુરબીના અનતી જશે તેમ કઢાય તે ઢાલત પડશે. પેહેલાં જરે નામાંકીત નિતીશ ગાલીલીશીઢે પેહેલ વેહેલી દુરબીન અતાવીને ઢા વીટી નેઈ તારે તે સતજળો નહી, પણ વધારે સરસ દુરબીનથી હીજનસ નામનાં જયેતીયે દેખાડી ઢાપછું કે તે રોશનીની વીટી છે. પેહેલાં તે ઢેક લાગતી હતી, પણ પછે તે ઢે ઢાલત પડી. રોશનીનાં ઢે વલાં સનીશચર ઉપરથી જુદા જુદા ઢાકારમાં દેખાતાં હશે. દર ઢાગલથી તે દરૂશતો અરીઢાઢા ઉપર સેલ નુર પરકાશનું હોય તેમ દેખાતાં હશે, પણ ગોલાનાં વચલા ભાગો ઉપરથી તે ઢાસઢાંનાં શુંદર મેહેરાબની ખીશાલે પરકાશતી હશે.

ઢે વીટીઢે તઢન ગોલ નથી પણ ઇડાં રોછી છે. દરઢે ક વીટીની જઢાઈ ૧૦૦ માઈલની છે. અદરની વીટી અને સનીશચરની સપાટી વચ્ચે ૧૯૦૯૦ માઈલનો તફાવત છે, અને ઢે ઢે વીટીઢાની વચેની ઢાલી જગા ૧૭૯૧ માઈલની છે. પોલેલાઈમાં ઢાહારની વીટી ૧૦૫૭૩ માઈલ તથા અદરની વીટી ૧૭૧૭૫ માઈલ છે જથી ઢે ઢેઢું વીટી જળીને રહપપલ માઈલની પોલેલાઈ ધરાવેછે. ઢે વીટીઢાને ઢોલો ગોલા ઉપર પડેછે તથા ગોળાને ઢોળા વીટીઢા ઉપર પડેછે, તે ઉપરથી જણાયછે કે ઢે વસતુઢા પાર દરશક નથી, પણ પારકી રોશનીનાં ચલકાટથી પરકારેછે. ઢે વીટીઢાની અરામર વચે સનીશચરને મોઢવણ નથી, પણ પશ્ચીમ તરફ તે જરા વધારે છે. ઢે વીટીઢા સનીશચરની ઢાસપાસ અકરની ખીશાલે કુરા કરેછે અને ઢેવા ઢેક અકરાવાને ૧૦ કલાક રહ બીનીટ અને ૧૭ સેકંડ લાગે છે. ઢે પરઢાંછેનાં તલેસમાત્ર ઢા અતકારકી ગોળામાં છે અને તે ઢેહલ અળઢેઢી ઉપજવનારો છે.

વલ્લેહેવાઈના વરઘોડા.

ધણાકાકી—ઢેવાઢે ઢાસીઢાઈ તમે ઢેસીને નેયા શું કરોછ? વહુ જીવી વહુ તે પાંચ દાહડાની પગ ઢેઢાવી ને વરને ઢેર નહી રેહ? ઢેવાઢે ઢે શા જનેતા? ખારી જીવી વહુ હેપતા છીછી ઢારીને ઢેરની ઢાહાર કાહડી મેઢું? ઢેવારી નાખીઢેરે ઢેવી વહુને ને દીકરીઢેને! તમારા ઢેહેવારને કહેવારોની કે દીકરીને ઢેર રાખવાને હોતા તારે પરણવી શું કાંમ? બીજા જીવી વહુઢે તો ઢે તીઢારે ઢે છોકરાંની ઢાંઢે ઢાઢેછ.

ઢાસીઢાઈ—શું કર? ઢાઢે! કારમખાં પેટનાં દીકરા દીકરીન ઢાડાં ઢાપછે, ને સાસુ સસરાનાં પેટમાં ભરાપછ તારે ઢાપછે શું કરીઢે! પેટ તાહારાં ધણાકાકી મારાપર શું શું વીતેછ તે તમે જાણતાં નથી ઢાઢે અમતાં અમતાં હવે તો ઢેઢે ગાંઢ અધાપાને પેટની અદર દુખ ભરતાં ભ

રતાં હુલેદરનાં વાપર અને નાંખી, પણ માંમે આન કાલ ના ફક્તાંઆપર આપણું કાંઈ ચાલે ! ને છે તે એ છે, મુગાં મુગાં જીની આંખે નવાં કોટક જેવાનાંન તો. ને નહી ખ મારો તો એક દાહાડો ફાકી ગલીને મુગાં મુગાં સુધ રહેલું.

ધણકાકી—બલા જાણે રે વાંમે. એન વળી ઘરડાં આખીને છેક “હોનકર” કરે તે કાંઈ ચાલે વાં ? વહુ દીકરાં હોયછ. શું કરવા ? અઘડી સઘડીએ વહુ નહી કા મ લાગે તો વાંમે બીજું કોણ કાંન લાગવા આવે ? ખોરૂં તો ખોરૂં પણ ઘેરનું ઘોરૂં ને માંમે.

આસીબાઈ—જેવો પેટ તાહારાં, એ દુખ તે કેમ ખ માંમે ! ભોજાદ વેચાઈ તારની એ વહુથતો મહીરે કહુ ડાહ્ય, તે ભોજાદ નાંહીને પોતાને ઘેર ગઈ તોબી એની આંખેયતો મોકલતો નથી.

ધણકાકી—કેઈ ભોજાદ ? આલી કે ? કે દાહાડોવેઆ હ ? મરે ! જીયું કે ? “અલલે બનાઈ જોરી એક અપંગ” ને ફસરી ખોરી” તેમાંની વાતતો છે ને. પણ હવે તે ભો બધથતો તો ગઈ તારે તને તેડું કાંમે નહી મોકલતાં ?

આસીબાઈ—તેડાંને ગરેઈ કોણ માંમે ? પાંચ પાંચ તેડાં પાછાં કર્યાં, ને માંમેયતો નાંતી નાં કેહેવાડેછ. આજે કેહેતાંન પેટ છુટી ગીઆં ને કાલે કેહેતાંનાં આધાંમાં યેકો નીકલી આપો. એવાં હીલાં બીલાં રોન નીકલવા કરેછ.

ધણકાકી—વાંમેરે વાંમે. તમે હવે બસ એક છેલું કું મોકલાવી જેવો ને પછે નહી આવેતો ઘેર બેસો. કાંઈ રાણે બારણે પડયાંછ કે શું વાંમે ? હો, જો વળી. મુરન ટાલે પાતરાં. દીકરાને કેહો તેડું મોકલે !

આસીબાઈ—દીકરો ? દીકરો પાકરો હોયતો પછે ને એ શું ? પણ દીકરો આજે માંમેના કાંહાં થાયછ. તેતો હરિના થાયછ. બસ તેડું મોકલવા નાંખી હા નથી કેહેતો.

ધણકાકી—પણ કાંઈ કારણ ?

આસીબાઈ—કારણ શું હોય ? એને કાંઈ ફકર માંતા ? એતો બસ “આખો દાહાડો રડીયા કર” ને ઘેર મુકીને રીઆ કર” તેમાંની વાત જાણેછ.

ધણકાકી—પણ બધરી વગર એની ઘેરમાંની અગવ ડ તમે શું કાંન ભાંજો !

આસીબાઈ—તો શું કરીએ માંમે ? ઘેર માંમે પડયું તે કાન વગર ચાલે ? પડતી ખડતીબી હીને મુહુલા આ ગલ બેસી મરૂં તારે.

ધણકાકી—પણ મારી બધમેર બેલેછ કે ની ? તેડું નથી મોકલતો તે રૂસાયલાં છુસાયલાં હોયે.

આસીબાઈ—અરે નહી રે માંમે. એક ઘડી જેવા વગર ચાલે નહી ને એ રૂસાસેકે ? આધું પેટ ભરીને. નરા રૂસાય તારેતો સાહજનાં. નરન ગરમ હોય તારેન પેલી કામખીએ સાડીને છેડેા છેક વારપર વખાતો નાખીએછ, તે ની મુધ દેઠાંએ આવે. દીકરો દાહાડાનાં રોહોસો ફેરા સારે આપછ ને એક ફેરો એછો પડે તો મીઠીને ચીડા આવેલાંન છે.

ધણકાકી—તોન, તોન, કેથી ભઈને હઈએ નેહ છે. એ પેલી દલા એની સાંજનાં કારસતાંન. નમાઈને પોતા ને હાથ કરી લીધો દેખું તારે પછે હવે તે તમારો કાંહાંથી

ચાવે જાય ? મારૂં ને ચાલતું હોયતો દીકરાને તેની બઈ રીને ઘેર નતોન અરકાંઈ.

આસીબાઈ—એવાંમે નમાઈને હાથ કરવાનું પુછો છ ? તેને કાંઈ કરી મુકીઉંછ માંમે, કાંઈ બાહારનું કરી મુ કીઉંછ. નહીતો કે કે માંમે, માંમે કરી રહ્યો તો, મો હોનાંથી છુક કાહાડીને અડધો માંમેને આપતોતો ને અ ડધો પોતે ખાતોતો, તે કરી મુકવા વગર આજે એડલો ફ રી બપ ? કાનનાં કરતાં મરેરે, મારાંન ઘેરને વાસતે કેથાં બરાઈ બેઢેલાં હતાં.

એવાંમાં આસીબાઈના દીકરો આદરજ આવેછ.

આદરજ—કેમ માંમે વળી પરવારાં બેસીને કોણને ગાલ દેખો ? આખો દાહાડો તમારાં મોહામાં ગાલન બ રી મુકીલો છે.

આસીબાઈ—હોરો, કોઈ મુવાં ઘેલું લાગેલાંને ઘેલું લા મુછ કેની તે ગાલન દેખા કરતાં હોયો.

ધણકાકી—હોરાવ, આદરજ એતો હોયનતો વળી ઘેર હોય તાંહાં ગાલબી હોય.

આદરજ—તારેતો તમે અને ટેકો આપોછ કે એવણ ગાલ દેતાંતાં, પણ એવણતો નાં પાડેછ.

આસીબાઈ—હા—હા ગાલ દેતીતી, તું શું કેહેછ ? ગાનમાં તારો કોરડો મોરડો ફરેછ ? હું તારી માંમે છઈ કે તું મારી માંમેછે ? માંમેને પાલખાંમે બેસાડીને ફેરવતો તો તે હવે નાં ફેરવતો. મુગાં એક ગમથી ખીનવતાં જય ને પછે કેહેને ગાલ નાં દેખો.

ધણકાકી—(મરાકરી કરેછ) ગાલ નહી દઈએ, કુલ મુકીએ.

આદરજ—પણ વળી એ ધધું શું કાંઈ અને સમ જ નથી પડતો. વળી તમેને કોણે ખીનવયાં ?

આસીબાઈ—તેતો જવનેજ પુછીએ, કોણ ખીનવે છ ? કોણનું કેહેના. એતો ધારોન છે કે પાલેસો ફતરો પ ઝ કરેછ.

ધણકાકી—પણ હું એન મુહુ ; આદર, કે તું તારી બઈરીને કાંમે નથી તેડાવતો. જોરોબરો ચલાવવો હોયતો બઈરેપર ચલાવ, માંમેને સા વાસતે લેરાંમાં નાંખી ! તું મારીલેછે કે બઈરી છે ! સારાં ગાન કરે ને બીલીને જોઈને દરે, તેમાંની શું વાત કરેછ ? આર આંમે ને પડેસી દ ડાંમે તેન તું તો માલેછ. જા સીતલ પેહેરીને ઘરમાં બેસ.

આદરજ—પણ ધણકાકી તમે વગર જાંણવે આટ હું બધું મોલોછ, તેમાં શરમાડું જોઈએ.

આસીબાઈ—(ખીચ પાડીને) વગર જાંણવે ને, માંમે વગર જાંણવે. આપણે મોલીએ તે કાંઈ જાંણીએ નહી. એ બધું જાંણે પારખતું પુછડું પડશે ખરો કે ?

ધણકાકી—પણ તું અને કેહેતો ખરો કે તું બઈરીને કાંમે નથી તેડાવતો.

આદરજ—તે આજરી છે. ને તાંહાં જ્યા વધારે રહે વાને મુરારો છે.

આસીબાઈ—આજરી છે ! હું—આજરી છે ! સાં ની આજરી છે ? આજરી છે તે વાસતેજ હડસે હડસે આ ઈસકીરીને મુકીએ ખવાડતો હોયો ? આજરી છે તે વાસ

તેજ બગલમાં હાથ લઈને ફેરવવા લઈ જતો હોયો ! એનું નામ આજારી. લાવની તારી માંજે હંમેસની ખાટલો સે હવેલ, પગ જોઈએ તો આવડા આવડા સુન્યાઈ (ધણાન પોહાલા હાથ કરીને બતાવેલ) મોહાડું જોઈએ તો એક તરા મરીની માફક ફેલાઈ ગઈલ, ચાલવાની જરા શક્તી નથી, તેનેતો નહીં તું એટલી ગણકાવતો ? ખામ્મે ખરેખર કે જ વેલ તે જરા જાંખીને જોતાખી નથી.

આદરજ—તો એજ મોહોની મામ્મે. એક વખત આ ઇસકીરીમ ખવાડુડું અને એક વખત ફરવા લઈ ગયો તે ની આ બધી ગડબડ છે. હવે હું સમજાયો. પણ જીવો તે આજારી છે, તેને ખરડાની કસર છે અને ડાકટરે ફરમાવ્યું તેથીજ ને એજ કીધું છે. તારે તમે સાવાસતે બેસાઈ ? ત ખારી ઉપર ખાડું થેખ્યાં કાંઈ આંખું છે ! તમારે વાસતે બી ડાકટર આવેલ, પણ ડાકટર તો સાફ કહેલ કે તમોને કાંઈ નથી, ખાતર ચાલસાઈથી, બેસી અને સુઈ રહેવાથી ત મોને નબલાઈ થઈ છે.

ધણાકાકી—પણ તારી બધરી આજારી હોય તે વાસ તે મોતાને ઘેર ભરાઈ રહે કે ?

આદરજ—હું એજ કાંઈ કહું છું ! તે મોતાને ઘર ગ ઇ અને તેવામાં સીક પડી અને વળી તાંડાં બે દાહાડા રે હવાનું જન થયું તો તેમાં ખાડું મોડું થું થયું કે તે નજ વી વાતને વાસતે આટલી બધી માંથાકુટ કરવાની ! તે ઘરમાં હોય તારેથી તમે લોકો તેનો વાંક શોધવાના, તારે કાંઈ તમોને ધીરજ હોય છે ?

આસીબાઈ—જે ને હું હવે, એ તેરો કુતો ને મેરી કો રાડી કરતો નીકલીશ છે. ધણાકાકી થું કહેશે ! કેહેતી છે કે મુલાકાતે મુતી ને ઉંઘીચ્યાંની રખત જેતી ઉડી, તેમ રોજ સહવારનાં ખારા ઘરમાં રહીને મારીજ ઘેર ખોડવાની, રોજ કાંઈ નવો ખુરો જેતી ને જેતીજ. તે કેમ જોવાય માય !

ધણાકાકી—કાંમ્મે જોય ? જોવાનું કાંઈ કારણ ! ફર દ ઇને ખાસકું કાહાડીને મારીએ, એટલે ફરીથી તેજ ન હો કરે.

આદરજ—(ધણી ગમભીરાઈથી) મામ્મેજ મોદને ખા તર તમારો એ કુથલો બંધ કરો. તમે મારી પાસે જટલી રાવ લાવ્યાંછે, તે દરએક નજવી રાવ હતી અને તે વીશે એ તમારી ખાતરી કરી આપી હતી. હમણાંથી મારી આલાં પાંચ દાહાડા મોતાને ઘર વધારે રહી, તો તે વાતમાં કે સો દમ કે સાસ નથી, તેને તમે કાગને વાધ કરી જેવો છે, તે હું કેમ કજીલ કરું ? મેં તમારી ખાતરી કરી આપી છે કે આલાં મોતાને ઘર રહીજ, તે કાંઈ મોહોસને ખાતર ઇઆ આપણને કુખ આપવાને ખાતર નથી, વાસતે એ ટાહડું બંધ કરો, અને હવે ધણાકાકી તમે ઉઠો, તમારે ઘર જાવો. આગરજે તમોને એવા કુથલા કરવા હોય, તો હું માંગી લેલું કે તમે મારે ઘર ફરીથી આવાલાં નાં આ ને જે આવશે તો મેહોરખત કરી હું તમોને બાહાર કા હાડશ. મારી ખાતરી થાયલ કે આટલો બધોવાર બેસીને મારાં ભોલાં માંમ્મેને તમે ઉસકેર્યાંછ. મારી બધમ્મેર, સા મુ વહુ અથવા વેહેવાઈ વેહેવાંજુ વમે ને કજીઆ ચાલેછે, તે ધણી વખત તેમ્મોનાં મોતાનાં કાઈ વાંકથી નહીં પણ ત

મારાં જવાં પારકાં, પરવારતાં અને ચલકાતુ બધાંમ્મેથી તે કજીઆ વધેછે. તમે તમારી એવી ચાલથી તમારી દીકરીનું પાંચ ભાંજીયું છે, પણ મારા ઘરમાં હું તેણું કસુ ચાલવા દેવશ નહીં, વાસતે અતર ઘડી ઉઠો ને તમારે ઘર ચાલ્યાં જાઓ.

ધણાકાકી ચીરડાઈને કાંઈ મોલવા નતાં હતાં, પણ આદરજએ મોલા મહડાવીને એક મુખ જે પાડી કે ધણાકા કી ધુનવા પડ્યાં, અને આસીબાઈએ પણ પાછલથી અ સારત કીકી કે હમણાંતો એ ઉસામ્મેછે તેથી તમે જોવો, વાસતે ધણાકાકી એક મોલ મોલવા વગર સોડ છેક નીચી કરીને મુંગાં મુંગાં ચાલી ગીચ્યાં. તેવજુ ફરીથી તે ઘરમાં પગ મુક્યો નહીં અને ફરીથી આસીબાઈને મોતાની વહુ વીશે રાવ કરવાનું કારણ પણ મળ્યું નહીં.

વીલીઅમ હટન.

ઉદીએગ અને પદા દરાવથી માણ સ જંગીની મનલની સધલી મુશકે લોને કેવી આચાંનીથી કાપો શકેછે અ ને શેવરે દેવી કુતેહ પામેછે તેનો ઘણો ન અનએબ જોવો અને જાણવાનેગ દાખવો વીલીઅમ હટન છે. હટન ઈંગલંડનો એક નામીયો લખનાર થઈ ગયોછે, પણ તેણે જંગીમાં ને ને જંગળ વેડીછે, તેનો હવાલ એક કાંડાંની સરખો છે અને જેઓ દુક મેહેનત કરતાં કંટાલે ખાયછે, તેમ્મોને એ ઉપરથી ઘણો અછો મહો મળેછે. વીલીઅમ હટન ઇસવી સને ૧૭૨૩ માં ડરબી શેહેર ખાતે ઉન સાફ કરનારા એક મેજારીને ઘર જનમયો હતો. તેનો એ બાપ ગરીબી હાલતમાં હતો, પણ તે ઘણો છાંક

દેા હતાં અને જેમ જેમ વરસ વધતાં તેમ તેમ છોકરાં અને છોકરીઓ સીવાય બીજી કશું તેનાં ઘરમાં વધતું નહીં હતું. તે છોકરો પોતાનાં બચાંની કદી દરકાર કરતા નહીં હતાં, પણ તેમનું સમઘું પોશાણ તેની બાપડીથી થતું, મગર તે બીજારી અથકત હોવાથી ઘણીવાર આખો દાહા દેા સરવે ભુખાં રહેતાં હતાં.

આવી કંગાલ હાલતમાં બચાંને પારકે દેાંણે રાખવાં એ ગોપા એક છુટકારા જેવું હતું, તે મુજબ વીલીઅમને એક ચાર વરસની બાળ વએથી તેનાં મેશીએને ઘર મોકલવામાં આવશે હતાં. તાંહાં તેને ખોરાકી સારી જળીતી, પણ તેને માકરની ખીશાળે તેઓ ગણતાં તથા મારકાર કરતાં હતાં. માટે પંદર મહીનાં મુખી તેને તાંહાં રાખવા પછે તેની મા આવીને તેને પાછી પોતાને ઘર તેડી ગઈ. તે પાંચ વરસના થયે તારે તેને નીશાળે બેસાડયેા, પણ તેને શીખસકળી ઘાટકી મળશે અને હટ્ટન સાત વરસના થયે એટલામાંતે તેનું પોશાણ ભારી પડવાથી તેને કાંઈ ધંધે લગાડવાના તેના મા બાપે દ્રાવ કીધેા. સાતમે વરસે તેને એક રેસનનાં કારખાનામાં કામ શીખવા ઉપર રાખ્યેા અને તેને થોડાજ મહીનાં થવા પછે તેની વાહાલી મા મરણ પામી.

આ માકા બતાવથી વીલીઅમ અને તેનાં ભાઈ બેહેનોની કમખખતી ધઈ. વીલીઅમના બાપે પોતાનું ઘરમાર કાઢાડી નાંખ્યું, સાંખાન વેચી નાખ્યેા અને પોતાનાં તરણ બચાંને રાખવા સાઝ એક વીધવાનાં ઘરમાં ગોઠવણ કીધી. તેઓ ઉપર એ વખતે ભુખમરો પડતાં. વીલીઅમ આખો દાહાદે કારખાનામાં કામપર નતા અને સાંજ પાછો આવતા તાંહાંમુખી તેનાં નાહાનાં ભાઈ બેહેન કંગાલી એતમાં રવલયા કરતાં પણ કોઈ તેમની દાદ લેતું નહીં હતું. એવી દુખદામિક હાલતમાં નાંહાનાં વીલીઅમે પોતાની જાવનલથી તેમની માની ગરન સારી હતી. રેસનના કારખાનામાં તેણે સાત વરસ શીખાઉ તરીકે કાઢાડ્યાં. એ આખા વખતમાં તેને એક અડધીના પગાર મળ્યેા નહી, પણ એાર તેના ઘાટકી રોક થણીવાર તેને કોરડાનાં ચોરા મોટા ભુખલા આપતા હતાં.

અતે મઠદ વરસના થવા પછે વીલીઅમ એ શેડને છોડી ગયેા અને પોતાનાં એક લાઈને સાથે લઈને પોતાનાં એક કાદાને તાંહાં મોજાં વણવાનાં કામ ઉપર રહ્યેા. તાંહાંમુખી તેને ચાર વરસ મુખી શીખાઉ તરીકેજ રાખવામાં અજ પયેા. તે માતર ખાધા બદલે મજુરી કરતા હતાં, તેની પાસે નવાં કપડાંની એક જોડખી નહીં હતી, અને સમઘ કામ કરતાં બે વરસ મુખીની મજુરી એકડી કીધી તારે તે કપડાંની એક જોડ પોતાને વાસે લેવાતી લઈ રાક્યેા. આવે દેકાણેની વીલીઅમનું કાંઈ વજે એવું નહીં હતું. એક વખતે એક દીકર કામ દરાવેલા વખતમાં તેનાથી નહીં બનવાને લીધે તેનાં શેદે તેને અતીશય માર માર્યેા.

વીલીઅમ એ વખતે હજાર વરસની જવાન વએ આ વેલા હતાં, માટે આ કુચએતીથી તેને ઘણું દુખ લાગું. તે નો શેક ઘરની બાહેર ગયેા હતાં તેવામાં વીલીઅમે પોતાના કપડાંની પોટલી વાલી તથા એક દેકાણે પડસા મુકેલા

હતા તેમાંથી એક રૂપીઆને આસારે ખુરદા લઈને તે નીકળી પડ્યેા. તેનાં શેક બાહેર ગયેા તે વેળા દરવાખને તાણ મારી કુચી પોતાની સાથે લઈ ગયેા હતાં, માટે વીલીઅમને નાહાણી નતા વેળા મારી કુદાવની પડી હતી, તથા આ કદી ઉંચી દેવાલ મહડીને બાહેર કુચી પડી નાહાણી પડ્યું હતું. આખો દાહારો સુસાકરી કરવા પછે રાતનાં તે પોતાનાં બાપનાં શેહેરની પાસેનાં ખેતરમાં આવી ખુજો જાંહાં ખેલા મેદાનમાં આખી રાત કાઢાડવા પછે, મામદારે ઉડીને તેના નાંહાંને ભાઈ તે ખેતરમાંથી ઘઈ કારખાને નતા હતાં તેની મુલાકાતને માટે ઉભેા. વઢી મુજબ આ બે લાઈઆ મળ્યા અને વેચમાર બી ભેટ લઈ તેઓ નબલી ખુટા પડ્યા.

હીઆંથી એકદેા અને લાચાર હાલતમાં વીલીઅમ ૨૮ માર્ચલની પગ ઉપર મંજલ કરી બરટન નામનાં ગામમાં જઈપુજેા. તેણે એક પોંહાંમખાનામાં એક ફીડીંગ આખીને પોતાનાં કપડાંની પોટલી રાખવા મુકી અને ગામ જોવા નીકળ્યેા. તેને જોવા જવાના શોખ ઘણેા હતાં, માટે પોતાનાં એક રૂપીઆમાંથી ફીડીયાનો આ ખરચ કીધેા તાંહાંવેર એ રૂપીઆ તેણે બળવી રાખ્યેા હતાં. એ પછે તે પોતાની પોટલી ખાંધે મારી લીચફીલડ નામનાં શેહેર તરફ ગયેા. તાંહાં એક જાહાડી હેડલ પોતાની પોટલી ઉતારી જરા દુર ગયેા, તેવામાં તે પોટલી મોરાઈ ગઈ અને રૂપીઆનાં ખુરદા સીવાયે તેની પાંચે બીજી જે કાંઈ હતું તે સમઘું છુ મળી બેઠેા. રાત પડી ગઈ પણ તેને કસી આસારે નહીં મળ્યેા, માટે શેડીનાં પોરાસયે પેટ ભરવા પછે મોઢાલાની અંદર એક ખાટકીની કુકાનનાં પાટીમાં ઉપર તે રાત તેણે જેમ તેમ ઉંચમાં કાઢાડી. સહવાર પડતાં તે ઉડીને કેમે રોજ શોધવા લાગેા, પણ કોઈએ દાદ નહીં આપવાથી તે નબલીકામાં બરમીઝાહાજ શેહેર ખાતે ગયેા.

એ શેહેરમાં મોજાં વણવાનાં તરણ કારખાનાં હતાં. તે તરણે દેાંણે હટ્ટન ચાકરી પુઠવા ગયેા, પણ વીલીઅમને રખડતાં ભીખારી મળી એકે કાહાડી મેળયેા, બીજાએ તેને એક પેનસની ભીખ આપીને કાસર પતાવી અને તરીજએ તેની વાત સાંભળી લઈ તેને રખચુદ આપી. ભુખેા, વેચાસો અને નાસીપાસ થયેા વીલીઅમ હવે એક રસ્તા ઉપર દેવા જને અઢેલીને આસાએસને માટે બેઠેા. તેવામાં બે મેજા રીએ દયા ખાઈને તેને એક પીડામાં લઈ ગયા, જાંહાં થેાડી રોટી, પનીર અને બીરનું એક ટપ લેવાથી તેની આં તરડીને જરા આસીસ મળી. એ પછે એક પોંહાંમખાનાં માં બે રોહાડીયા બદલે વીલીઅમે એક બીજાણું બાટે લીધું અને રાત તાંહાં ચુચરવા પછે સહવારનાં કોવેનટરી ખાતે ગયેા. હીઆં એક કારખાનાંવાળા સાથ તેને મુલાકાત ધઈ કે જે તેનાં માપને એળખતા હતાં તેણે વીલીઅમને લાએ કીધી પોતાનાં ઘરમાં ભેલાવયેા અને જમાડીને પછે તેને સલાહ આપી કે કેમે તેને ચાકરી મળવાની નથી માટે તેણે પોતાને ગામ પોતાનાં બાપ તથા કાકાને તાંહાં પાછેા જવું.

આ સલાહ વીલીઅમે કચુલ રાખી. માતર એક રૂપીઆથી તેણે ખાટકી સુસાકરી કીધી અને વળી હજી તેને પોતાનાં વાત નવાનાં ખરચ જોગાં નાંહાં બાકી હતાં, એ વાત વીલીઅમનાં ઘોસતે માંની નહીં અને તેણે શક બ

તાવશે કે “તે” કોઈ મોટી રકમની ચોરી કીધી હશે.” આ શબ્દોથી તેને ઘણું અપમાન લાગ્યું, તોપણ ચેતાનાં હોસત નો ઉપકાર માની તે પાછો પોતાનાં અસલ ગામ તરફ નીકળ્યો. બીજે દાહાડે સાંભળે તે ડરથી ખાતે ભઈ પુરો, જાડાં તેનાં બાપ કાકા તેને પાછા જાણ્યા અને તેના કાકા એ તેને ચેમ્પારથી પાછો ચેતાની આકરીમાં રાખ્યો તથા તેને ટવલાવી ટવલાવીને ઘણે મહીને થોડોક પગાર આપતો કીધો. એથી વીલીઅમની હાલત બરા સુધરી, પણ આખાં ગામમાં તે નાહાસી ગયેલો અને રખડતો છોકરો ગણાવાને લીધે તેનું દીલ કુમી અને નખમી હતું. તેણે આટલી બધી મુશ્કેલ સુધી અબેઆશનો શોખ રાખ્યો હતો, તે શોખ પુરો પાડવાનો તેને હવે ખેચાલ થયો.

થોડા વખત પછે વીલીઅમને કાકા મરણ પામ્યો, અને તેથી તે એકલો જ નહીં પણ તેના ભાઈ અને બેહેન પણ વળી દુનીઆને આધારે પડ્યાં. એ ભાઈઓ પોતાની બેહેનની સાથે રહ્યા અને મોજાં વણવાનો ધંધો પોતાને હીસામે ચલાવા લાગ્યા. બેહેન વણવાનું કામ કરતી અને ભાઈઓ વેચવા જતા, પણ ઘરાકી એટલીતો નહીં હતી, કે માર પાંચ મોજાંની જોડ વેચવા સાડે ભારી રજ અને બેહેનત પડતી તથા બીચારો વીલીઅમ કોઈવારતો આજી ભરી આંખે ઘરાકો આગળ રડતો હતો. વીલીઅમ નો વાંચવા, લખવા તથા કવીતા બનાવાનો શોખ ઘણો વધી ગયો હતો. તે જીની પુરાંણો તથા કાઠી તુટી ચોપડી એને સીવી સાંધી તથા બાંધીને વાંચતો હતો. એમ કરતાં તેને ચોપડીઓ સમારવાનો માહાવેરો થયો, તે ઉપરથી હવે ભરે મોજાંના ધંધામાં કાંઈ વલીઈ નહીં તારે ચોપડીઓ બાંધવા તથા વેચવાનો ધંધો વીલીઅમે ચલાવે માંડ્યો. એ ધંધામાં જાંહાંસુધી જે નહીં મળી, તાંહાં સુધી તેણે મોજાંનો ધંધોબી જરી રાખ્યો અને એ બેહુ ધંધામાં તેની માયાણુ બેહેને બહુ મદદ આપી.

વીલીઅમ કોઈ કોઈ પાસેથી કાઠી તુટી ચોપડીઓ માંગી લાવતો અને દરસત કરી આપતો, તેથી તેનાં નવાં ધંધાનું મંડાણ થયું. એમ કરતાં એક ચોપડી વેચનાર સાથે તેને યોગબાંધ થઈ. તેણે એક રૂપીઆ બદલે વીલીઅમને એક જીને ખખ યઈ ગયેલો તથા રદી “પરસ” વેચ્યો. એ “પરસ” ને સમારિને વીલીઅમે એવો કામ લગાડ્યો કે તેના અસલ ધણી પણ અચરત યઈ ગયો. એ પછે તે લંડનમાં પોતાના ધંધાનાં હુધીઆર લેવા આવ્યો, તારે તેની પાસે ૩૦ રૂપીઆ હતા. એ રકમ જે ચોરાપતો વીલીઅમ વળી પાછો ભીખારી યઈ જાય, એટલા માટે તેની બેહેને એ રકમમાંથી ૩૨ રૂપીઆ તેનાં કપડાંમાં સીવી આપીયા તથા બાકીનાં ૫ રૂપીઆ તેણે ગજવામાં મેળ્યા. ૧૨૦ માઈલની મુસાફરી પછે ફરીને તે લંડન આવ્યો પેઠેઠાં મયો અને તાંહાં વળી એવા જવામાં તરણ દાહાડા સુધી ફર્યો તોપણ યાકેશ નહીં. લંડનથી આવતાં ઘણું ચાલવાથી તેના પગમાં લચક આવી, તેનાં પગમાં હાગરા હડગા અને તે આજરી પડ્યો. તોપણ તેણે એટલી કરકસર કીધી કે સાથે લીધેલા ૫ રૂપીઆમાંથી થોડું ફાનલ નાંખું પાછું લાવ્યો હતો.

એ રીતે ધંધાને માટે તઈઆરી કીધા પછે પોતાનાં રૂઢાંણી ધણીક માંહલ દુર એક શેઠેરમાં દર સતીવારે બજાર ભરાતું, તાંહાં એ ધણી ચોપડીઓ વેચવા જતો હતો. એ પછે બરમીગહામમાં તેણે એક દુકાન ઉઘાડી, તથા તાંહાંનાં એક પડોશીની સગી સાથે યોગબાંધ કીધી. એટલા વખતમાં તેના ધંધો વધી ગયો અને તેથી ઉપલી સ્ત્રી સાથે પરણવાને શક્તિવાન થયો. તેની આવકમાં વધારો થવા લાગે તેમ તેમ ચોપડીઓ વેચવા. ઉપરથી ચોપડીઓ બનાવા તથા છપાવાનાં કામ ઉપર માંડ્યો. થોડાં વરસમાં તે એક કામેલ બખનાર-તરીકે આશકારા થયો, નાંગ્રીચી મંડળીઓમાં દાખલ થયો અને છેલે બરમીગહામની એક આદલતમાં તેને એક નેઆમ્પેધીસની પદવી મળી. જે શેઠેરમાં થોડાં વરસ ઉપર તેને ભીખારી તરીકે લોકોએ હાંકી દાહાડેલો, તે શેઠેરમાં વીલીઅમ હટત એક માંનવતો અને નામાકીત તર ગણાવા લાગે, તે હીઆં સુધી કેધરમ સંબંધી તાંડ પડવાને લીધે તે શેઠેરમાં ભરે હુલડ થયું તારે આ નેઆમ્પેધીસનાં ઘરને આગ લગાડી તેને પામ્પેચાલ કરી નાખવામાં આવ્યું.

પારલામેંટે આ ભલા-ગરહસથને ધપલાં નુકસાંનનો બદલો આપ્યો, પણ તે મુરતો નહીં હતો માટે નામુસાદ થઈને સરકારી નોકરી છોડી તે ખાંતગી જાંહી શુભરવા લાગો. તેણે પોતાનાં શેવટનાં દાહાડા સુધી કરસત તથા કરકસરની આદત છોડી નહીં હતી. તેણે પોતાના ધંધો પોતાના ઊરાને-સોંપ્યો અને તેની દુરની કુદાન-ઉપર તેણે ચાલતો જવાનો રાખેતો રાખ્યો હતો. ઘડપણમાં આવ્યા પછે તેણે ઘણી મોટી મુસાફરીઓ પગે ચાલીને કીધી હતી, જેમાં એક ૬૦૦ માઈલની મજલ હતી અને એ મજલ તેણે ૭૮ વરસની ઉંમરે કીધી હતી. પોતાની આગલી ખડતલ જાંહીથી તેની કાઠી શેવટ સુધી મજબુત હતી. જે દાહાડે તેને ૯૦ વર્સ બેહુ તે દાહાડે તે ૧૧ માઈલ ચાલ્યો હતો. તારપછે ઈસવી સને ૧૮૧૪ માં ૯૨ વરસની હુધ્યાતો મોગવીને તથા એક સુખી કબીલા પોતાની પાછલ મેળીને તે મરણ પામ્યો.

ઈરાનનાં અસલી પાદશાહાની નરીઅતો.

‘આરટાજરકસીસ—દારાબ—બીજો આરટાજરકસીસ.

દારાએસ હીસતાસપીસનું રાજ મેળી આગળ ચાલતાં ઈરાનની ગાદી ઉપર જે નેક અચલતો અને ભલો પાદશાહ તપ્પારીઆમાંથી મળી આવેલે તે ‘આરટાજરકસીસ લોગપુત્રીસ’ અથવા અરદેસ દરાબદસત છે. એ પાદશાહ કેવો ઉદાર દીલનો અને દાહાપણવાળો હતો, તેનો આ એક દાખલો છે, કે જેનેસટોકસીસ નામનો યુનાની પેટુલવાં ન જીલે એ પાદશાહાનાં બાપ જરકસીસને તેની યુનાન સાથની ભોટી લડાઈઓમાં ભારી રુખ આપ્યું હતું, તે સંરદારને જારે તેનાં જાતબાઈ યુનાનીઓએ લાંચ લેવાનાં તોહામ તે ઉપરથી દેશનીકાલ કીધો, તારે આ ઈરાની પાદશાહે પો

તાનાં એ દુશ્મનને પોતાનાં રાજમાં આસરો આપ્યો, એટલું જ નહીં પણ એશીયા આફનર દેશમાં તેને મોટી બગીચી આપીને ખંડણી રાજ બતાવ્યો. એ પાદશાહ ઘણું દયાળુ હતો. તે સરવેને નરમ સવભાવ તથા દયા રાખવાની નશીએત દેતો હતો. તે કહેતો હતો કે “પાદશાહનાં દરવાજા હંમેશ ઉઘાડા રહેવા જોઈએ.”

એ જ પાદશાહ કોઈનાં ઉપર અણુધરતો લાભ લેવાને પણ નાંખતો હતો અને તેવી નડારી ચાલની ઘણી બનાઈ કરનાવી ગયોછે. એ નશીએતથી તેણે પોતે અનુભવમાં આંખી હતી. તેનાં રાજનાં વખતમાં આઠનસ અને સપારરાનાં સુરા યુનાનીએ ખાંદિખાંદે લડી ખરતા હતા. એ તો કોને હાથ ધરાણીએએ આગલાં વરસોમાં ઘણું સોસાયું હતું અને જો કોઈ બીજો વેસરી રાજો હતો તો પોતાની જોડે જ તેઓનાં આ બખેડાની તક લઈ તેઓ ઉપર ચડી જતે. પણ અરદેસર દરાજદસત તેજ ગયો નહીં, એટલુંજ નહીં પણ વળી યુનાનીએએ તેને મોટું પેટ બહીડીને વધે પાડવા માંગ્યો, તોથી એ નેક પાદશાહ વધે પડવાને સાક્ષ ના પાડ્યું. એકવાર આઠનસ અને બીજવાર સપારરા એ બે દેશવાસીએ વારા કરતાં આરદાનરકસીસની મદદ માંગી પણ એ પાદશાહ જવાબ દીધો કે “આગલા દુશ્મનો ઉપર ખોટો દાવ લેવો તથા વેર લેવું નહીં જોઈએ.”

એ પાદશાહની પછે ધરાંનું રાજ તેનાં પેટા ગરકસી સે “દારાએસ નોથસ” ને નામે ચલાવ્યું. એ પાદશાહ દારાજ પણ નેક ખસલતનો હતો અને તેના રૂડા શુભેની તારીફ થતી હતી. જરે તે ખરવા સુતો તારે તેની વાહાલી રાણી ધેરીસાદીસે પોતાના બેટા સાધરસને તખત અપાવાને ઘણું જોર માર્યું. તે શાહાજાદા ઉપર આ રાંછીને ઘણું હેત હતું, અને પાદશાહને રાંછી ઉપર હેત હતું. પણ શાહાજાદો સાધરસ નાહાનો હતો અને તેનાથી મરતી ઉઠતો શાહાજાદો આરસેસીસ, જે એ રાંછીથી તેર છોકરા માંથી હાથમાત રહ્યો હતો, તેના હુક તખત ઉપર વધારે હાવાથી, ખરવા સુતેલા પાદશાહ દારાએસે ઉકે મોતની ઘડીએથી પોતાની ફરજ આગળ અને રાસતીના હુક આગળ રાંછીને ખસા કરવાને દર્યો નહીં. તેણે ખરતી વેળાએ પોતાના એ વડા પણ માતાના પેઆરથી દુર પડેલા બેટાને પોતાની આગળ બેલાવશે અને નેકીથી તથા લાએકીથી રાજ ચલાવાને તેને ઘણી નશીહત આપી. માણસ અને ખોદ તરફ આપણને શું કરજો છે, તે બાબે તેણે એ છોકરાને શાવધ કરી પરાંણ મેળયો.

આરસેસીસ પાદશાહ આરદાનરકસીસ નીખનું નામ રાખી ધરાંની ગાદીએ બેઠો અને સારાં ત્યાએજ તે પણ પોતાના આપના સરખો દાહાપણ વાળો તથા સજી નીવડ્યો. તે પોતાની લાએકીથી પોતાની પાછળ ઘણુંક ધડા મેળી ગયોછે. તે હંમેશ શખાવતની હીમાએત કરતો અને સરવેને શખી જીવ રાખવાની શીખામણ દેતો હતો. કોઈ પણ માણસને અણુધરતું કુખ દીધેલું તે એવા ચાહાતો નહીં હતો. પણ તેની સઘળી મોટી-ખુણી એ હતા કે તેના અંતમાં તકોબરી નહીં હતી તથા ગરીબમાં ગરીબ માંછુસોની નજીવી બેટખી ઉપકાર સાથે બાહાલ રાખતો

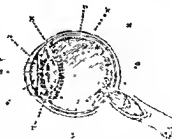
હતો. એક સમયે તે એક ગામ તરફ ગયો, તાંહાં માત બેર લોકો જરે તેને કીમતી નજરાંણ આપતા હતા, તારે એક ગામડીએ બેકુત પોતા-પાસે કાંઈ નહીં હોવાથી પડોસના એક જહુરા તરફ દોડી ગયો અને ખોલલામાં નીરખ પાંચી ભરી લાવીને પોતાના નજરાંણ તરીકે પાદશાહને ભેર કીધું. કોઈ તકોબરી વાળો પાદશાહ આ સાદા બેકુતની ચાલથી પોતાને અપમાન મળેલું સમજતે, પણ આ રદાનરકસીસ નીખન બેલશે કે “ભાઈ તારી આ સાદાઈ બેકુત ખુશી છઈ અને તારો ઉપકાર માનું છઈ.” એમ કહીને તેને એક સોનાનું વાસણ તથા ૧૦૦૦ દરોકસ નાખતા સીકાની બખેશ્ય દીધી.

જોવાની ઈ'દરી—આંખ.

આંખ તે ગોળા છંદગીનું એક બેકુતું રતન છે. આંખની રોશનીનું શુભ ધર્મ તે છતી હાથમાતીએ સદાનાં અધકારમાં ગરક જવા બરાબર છે. એક અપંગ માણસ પોતાને મુશ્કેલી બરાબર સમજતે. એવી કીમતી ઈ'દરીનું જ રતન. તેની બતાવર તપાસવા તથા સમજવાની ઘણી અમગત છે. પરાંણીઓનાં બદનમાં તે કીરતારે જ બારીક કારોગરી વાપરીછે, તેના નાકર અને અન્યએજ જોવા નહીં નો આંખ છે, પણ હાલ માણસની આંખ માટેલી કામત ઉપર આપણે થોડીક નજર કરી જઈએ.

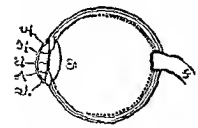
મેરુરામાં નાંકની બેકુ બાજુએ સાત હાડકાંથી બનેલા ખાડાની અંદર ખોદાતાલાએ બેકુ આંખ બઢીછે. તેનાં અંદર જે સફેદી દીસેછે, તે તંતુ અથવા શાખાએને એકની અંદર એક વળીને બતાવીછે. એ સફેદી તે આંખની કોહલીનું સઘળી બાહારનું પંડ છે. એ પડ આંખનાં આખા ગોળાને ઘેરી લેયછે, જ્યાં અંદરનાં અમગતનાં ભાગો ને અચલ થાયછે, આંખ નો ગોળાકાર નલવાઈ રહે અને આંખને હીલવનારા જુદા જુદા માસ

નાં લોચા (ગોહલાંઆ) ને ટેકો મળેછે. આંખનું એ પડ અપાર દરસક છે. ઈઆને તેમાંથી રોશની દાખલ થતી થાય. એ પડની નીચે આંખનાં આગલા ભાગ ઉપર એક બીજું નીતરું પડ છે. આંખે, તે પારદરસક ઈઆને રોશનીને દાખલ કરનારું છે તે આકારમાં એક ઘડીઆલનાં કાચને બજવું આવેછે, કપ રોકું દીસેછે, અને જોળ છે. એ નીતરાં પડની નીચે આંખના આગલા ભાગમાં (ક) એક પડેછે, જે કાળો, માંજરો ઈઆ બહુ હાથછે અને એક અધીઅ ઘીંસને કરતી બારીક પડેછેના બનેલોછે. તેમાં

ચોડીક નેસો છે. એ પડદો કહણુ દીસેછે, પણ ઈંદ્રથી બ રેલોછે અને મોત નીપજવા પછે એ પડની બાહર આંખની અંદરની પરવાહી પદારથો નીકળી આવેછે. એ પડદો રોશ નીનાં બથા પરમાંછે કદમાં નાહાનો મોટો થવા કરેછે અને એ રીતે આંખની અંદરનાં ભાગોનાં રોશનીને સમતોલ રાખેછે.

એ પડની અંદર (B) એક ખાડો છે અને કીકીના પડદાની વચે ને કણું મીડું દેખાપછે, તે એ છે, જેને આં પણુ કીકી અથવા પુતલી કહીએ છઈએ. એ પરમાંછે આં

ખનાં કરતાં એ પડ અને તેનાં આગલા ભાગનાં પડ ડા ને આ પાસેની આકૃતીમાં ચીતારાયાછે, તેમ ની આપણે તપાસ લીધી છે, પણએ ઉપરાંત સંધવા પડ અને કીકીની પછવાડે આંખનાં પાછલા ભાગનાં “રેટીના” નામનું એક તરણુ પડ આવેછે, જે પણ આ આકૃતી મથે પાડી દેખાડયુંછે. દરએક ચીનની ત સર્વિર આખી આંખમાંથી યદને એ પડડા ઉપર પડે છે; અને ને તંતુ અથવા નેસોથી તે તસવીરનું ગનેઆંખને ભેજાં પોઢિએછે, તે તંતુએ જીવપાની શીશાલે ફેલાવા પ છે એ પડડામાં એકકી મળેછે અને તાંહાંથી તે તસવીરને સથેસો ભેજાંમાં પોઢિંચાડેછે. માણસની આંખ માટેલા એ દરએક દરશદી તંતુની જડાઈ માંતર એક ઈંચનાં ૮૦૦૦ માં ભાગ જેટલી છે. પણ વળી આંખની અંદર તરણુ યોરડાએ બનાવેલાછે. ઉપલાં ચીતરમાં “રેટીના” અ ને આંખનાં આગલા ભાગ વચે ને પાલી નજા છે તે મો પા આંખના પાછલા અને સઉથી મોટો યોરડોછે અને એ યોરડો જેલીનાં સરખી ઘાડી પણ બીહારનાં જેવો એ ક નીતરી પદારથથી ભરેલોછે. એ યોરડો મેળીને આંખ નાં આગલા ભાગ તરફ આવતાં આપણુ વચલો યોરડો (છ) ની પાસે જોઈએ છઈએ જેમાં આંખની અંદર તસવીર પાડનાર રતન લટકેછે અને ને કાંઈ નહી પણ તસવીર પાડનાર ગોળ કાચનાં જેવી મગર જેલી સરખી ઘારી પદારથ છે. એ “લેન્સ” ને આસપાસના એક પાણું સરખી પદાર થની અંદર રાખેલોછે. તેને ગરમ પાણીમાં નાખતાં તે અપારદશક થઈ જાયછે, પણ આંખનાં પાણીમાં રહેવાથી તે રોશનીને આરપાર લઈ નઈ શકેછે. એ વચલા યોર ડા પછે આંખનો આગલો યોરડો આવેછે, જેમાં કીકીનાં પડડા તથા પેટેલાં પડની વચે એક બીજા જાતનું પાણી ક રી વળેછે. એ રીતે દરએક વસતુનાં કીરણો આંખપર પ ડવા પછે એટલાં બધાં પડ અને એટલા બધા યોરડાએ માં યદને આંખની પાછલી દેવાલ ઉપર નઈને પડેછે તારે તેની તસવીર બરાબર પડી રહેછે.

આ આંખ માટેલા યોરડા તથા તે માટેલાં ઉપલાં “પાણી” ને વાંચનારે આંખનાં પાણી સાથે ભેટી નાખ્યું નહી. કાંઈ પણ જિસાને વખતે આંખમાંથી ને પાણી બા હર વેરેછે, તેમ જીવંત છે અને તેની સમજ આ પાસેની

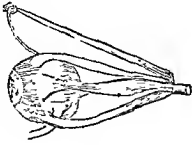

આકૃતીમાં આપીછે. દરએ આંખની ઉપર કપાલ તરફ ક છેડેથી બધાંમનાં બીજા જેટલ કદની એક કોથલી મેલેલી હો છે, જેમાં આંખનું પાણી દ હીમાંથી બનેછે અને બારી રેસા સરખી નલીએ ને ક કોઠલીમાંથી આંખ ઉપર ઉતરેછે તેમની મારફતે પાણી આંખમાં ઉતરીને પછે નાંખ આગળનાં પ મા ઉપરની એક મેરુરેને રસતે નાખમાં ચાલી વ યછે. આ પાણી આંખ ઉપરથી પસાર કરવાનં

મતલબ તેને ધોવા તથા સાફ કરવાનીછે, જેથી આંખો દ હાડો અને રાત આંખ ધોવાવા કરેએ નીજીલી તથ તાજ રહેછે અને તેપણુ તે ઉપર કમું પાણી કરવાને બદ પાસેનાં નલમાંથી ચાલયું જાયછે. આંખની અંદર કાં બી કયરો પડતાં ઈંચા કાંઈથી ઉસકેરણી થતાં એ પાણું સારીપડે વેઢેલા માંડેછે અને એ ઉપરથી સાફ ચાલત પ છે કે આંખની બાંધણી જેટલી મારીક છે તેટલોજ તેન સંભાળને માટે પણ તે કીરતારે સંપૂર્ણ ગોઠવણુ કીધીછે પણ આંખની સંભાળને માટે માતર એટલીજ ગોઠવણુ રેલી નથી. આંખને ખાનખા ખાડાની અંદર ગોઠવીછે તથા તેને મથાલે કપાલને ઉપસાવયુંછે. વળી તેને મથાલે ને કમાંન રોડાં લખાં ઉગાડયાંછે તેથી મેટુરાને સોભા મળે છે એટલું નહી પણ કપાલ ઉપર હમેશ પડતા પરસેવાનાં દીપાં એ લખાંથી આંખમાં નતાં અટકેછે અને તેમજ બી જા કયરાનો પણ તે અટકાવ કરેછે.

એજ પરમાંછે વળી આંખનાં રોપાં પણ એ ઈંદ્રી નો અછો સંભાલ ક રેછે. એ રોપાં આં ખને નુકલાનાં ટુવા લનું કામ કરેછે, જે થી રાત દીસ આંખ નુકલાય કરેછે, તેમજ વળી નુકસાનમાંથી આંખને બચાવનાર પણ એ રોપાંછે, વ ધતરી એટલે રોશનીમાં આંખને નટ બંધ કરીને સંભાલે લેનાર એજ રોપાંછે અને ઈંચમાં આંખને તપાસી ને લંકી રાખનાર પણ એજ રોપાં છે. તેમની કીનારી ઉપ ર બાલ ઉગાડયાંછે, કે ને વધતી યોછી રોશનીમાં આંખ ની ઉપર હાથિ રાખેછે. પાસેની આકૃતીમાં આંખનાં ગો યાને એ રોપાં કેત્ર વલગેલાં છે તે બતાવયુંછે, અને વળી એ રોપાં અંદરથી કેમ બેંચાયછે, જેથી તે ઉંઘાડાં લંક થઈ શકેછે, તે બેંચનારાં ગોટલાંને પણ એ આકૃતીમાં પોઢેલું છે. આંખની અંદર આરલી બધી કારોમરી છતાં, વળી તેમાં ક માસનાં ગોટલાં બનાવયાંછે, જેથી ઉપલાં રોપાંની મીથાલે આંખની સઘલી દીલચાલ થઈ શકેછે. જેમ કે રીઓથી એક ચીનને બેંચીએ અથવા દીલો મુકીએ તેમ આંખનાં જીદ જીદ ભાગેને બેંચવા તથા ફેરવવા માટે એજ પરમાંછે ગોટલાંઓ સાથે સાખાઓ અથવા દારોઓ રાખીછે, એ પણ ઘણું અજમેલ જવું છે. એમાંની એક

નર્મ્યાને આપનાં ગોળાને ફેરવવાની કળાનો એક સીતા રહેલ આપીએ છધ્મિ. એ ગોળાને ઉપર, હેઠે ધ્રુવા આસપાસ ફેરવવા સાડે ગોટલાંઓને કેમ ગોડવપાંછે તે એ સીતાર ઉપરથી જણાશે અને વળી વાંચનાર જોશે કે એ ગોળાને ખાલે તો તેને ખેંચવા સાડે ખોદાતાલાએ એક નાહાની કપી વડીક બનાવીછે, જે કપીમાંથી ખેંચનારો ફોરો પસાર કરેછે !

ગે ન હો.

દરીઆઈ ગેનડા ઉપર ગયા અંકમાં થોડું ધેઆન પોંચ્યાડવા પછે હવે તેના કરતાં વધારે સાધારણ અને વધારે જાણીતા ખુસરીના ગેનડાની થોડી તપાસ લઈએ. પરીની સપાટી ઉપર કદ અને કુતતમાં હાથીથી જ ઉતરતું જાનવર ગેનડો છે. જાનવરી પેદાસમાં એવી એક જોશ વર અને અજાણ્ય જીવું પરાંછી છે.

ગેનડાનું માંજું કુકરના માથાને મળતું આવેછે. તે નો ઉપલો હોત વધારે લાભ છે, તેને છેડેથી અની કાહારેલો છે અને તેના મોઢામાં ખોરાક એકઠો કરવા તથા બરાબર વેઠે અવાને કામ આવેછે. ગેનડાના દાંન મોઢા, ઉભા અને અનીદાર હોયછે. આંખ જીણી પણ તીની હોયછે; અને માંચડી શખત ખબરાયલી, ગંદાયલી, તથા ભંગિયારાળી હોયછે.

ગેનડાની માંચડી તેના બદનના જીદ જીદ ભાગે ઉપર પડની મીથાએ ઘરી વળીને જીદવાઈ પડેછે. એ માંચડી તેને લડતી વેળા દાલની મીથાએ કામ લાગેછે. તે એટલી જડી છે કે તલવારનો નટકો ધ્રુવા બંદુકની ગોલીની તે માંચડી ઉપર પડી અસર થતી નથી. જેમ ખોદાતાલાએ તેને બચાવની એ દાલ આપીછે, તેમજ તેને લડવાનું એક હથોં આર આપયું છે. તે તેના નાક આગળથી ઉગતું આસરે તરણ ફીટ લાંબું સીંગડું છે.

ગેનડા ઘણુંકરીને પોતાના નાકની અણી આગળથી પુછડાં સુધી બાર કુદ લાગે હોયછે તે છપી સાત ફીટ લંબો

હોયછે અને તેના બદનનો ઘેરાવો તેની લંબાઈના જોડેલો જ હોયછે. આ કદ એક સાધારણ હાથીના કદને નજીક મળતું આવેછે, તોપણ તે હાથી કરતાં નાહાનું દીસેછે તે એટલાજ માટે કે ગેનડાના પગ હાથીના પગ કરતાં ટૂંકા હોયછે.

આ પરાંછીને આધાર મેરોળ અને દેખાવ એવીએ લ હોયછે. હાથી દેખાવેજ ગોળા દેકાવ વાળો અને જંગલ નો સુધરેલો રહેવાસી દીસેછે, વાઘ ગમે એવો જોરમંદ તો પણ ખુબસુરત હોયછે, પણ ગેનડાનો દેખાવ જંગલી તથા બદસુરત છે. આલસુ માણસની મીથાએ જાંજી અમસંકુ અંગ વધારી જાણ્યું હોય એવી રીતે એના દેખાવ રચુજ ઉપજાવનારો તથા નવાઈ જોવો છે.

પણ આવો વીચાર કરવામાં એ જાનવરને ગોળા ગેર ઇનસાફ થાયછે. તેના દેખાવ ગમે એવો જંગલી છે, તે ગમે એવું બીહામતું જોર ધરાવેછે, તોપણ તે શંક, એકમારગી અને અસીલ બનાવર છે. તે માણસને તામે થઈ શકે છે અને સેહલાઈથી તેનાં તાબામાં રહી શકેછે. તે પોતાના રખેવાલને માન આપેછે તથા તેની ધમકીથી બીરૂંછે. એ જાનવર જાનવર જાણું ઉપયોગમાં આવતું નથી. રાજાઓ પોતાના ગરવને ખાતર તેમને પાસેછે તથા ઘણુંતો જંગલી રહેા અને તેમને લડાઈ કરતી વેળા મોકલવામાં આવેછે.

ગેનડો જાહાડ પાંજાના ખોરાક ઉપર યુગ્મરો મલાવેછે. એટલા માટે પરાંછીઓની વસતીમાં તે જાદ ઇજત દેતો નથી. તેના ખુખીઅ ખોરાક અનાજ, ઘાસ, તથા મીઠી ચીજો છે. આં સાથ જોડેલા ચોખા તેને ઘણાં ભાવેછે. તે ઘણાંમાં ઘણા વીસ વરસ સુધી જીવેછે. તરણ વરસની ઉંમરથી તે બચાં જીવેછે. કુનીઆમાં એ જાનવરની વસતી ઘણી થોડી છે.

ગેનડો એશીયા તથા આફ્રીકાનાં જંગલોના રહેવાસી છે. કેટલે કે તે વાઘની સાથે એક એવારે આસાની થી પાંજી થી ચડેછે અને વાઘની સાથે વસી શકેછે, પણ વાઘ તેને છેડી શકતો નથી. તે ખારી અથવા કાડવની જગ્યામાં કુકરની મીથાએ લોટેછે. તેવે દેખેછે તેને પકડવામાં આવેછે. ઘણુંકરીને ઘરડા જાનવરને મારી બચાંને પકડવામાં આવેછે કેમકે બચપણથી તેને માણસના તાબામાં પાલવાનું સવલ પડેછે.

જેમ વાઘ તેને છેડતો નથી, તેમજ હાથી પણ એ જાનવરને જાનવરથી માહાત થાયછે. કેટલે કે કેટલીક વાર જંગલોની અંદર ખુબલા હાથીએ મળી આવેછે, જેમ નો બદનનો અંદર ગેનડાના સીંગડાં બાગી ગયલાં હોયછે. જાનવરની વીટીઆનો નામીએ ફીલસુક પ્યોલીની એ વાતને રોકે આવેછે. પોરદુગાલના રાજા ઇમાનીયુએને પોતાને તોહાં ગેનડા તથા હાથી વચે લડાઈ કરાવી એ બાબે પોતાની ખાતરી કીધી હતી.

ગેનડાને એ સજીવ કાવતું પાયછે, તે તેના શીંગડાં તથા માંચડીના લાલ છે. બીજાં જાનવરોને બે સીંગડાં, પણ ગેનડાને માતર એક જ સીંગડું હોયછે; પણ તેનો મોટો કાપડો એ છે કે બીજાં જાનવરોના સીંગડાં જરે બાજુએ છે, તારે ગેનડાનું સીંગડું મોઢાંધાંપર સાંપું હોયછે. તેથી ગેનડાનું બધું જોર એ સીંગડાં ઉપર આવી ચડેછે અને

ને બીજાં જાનવરોના કુટકા જરે કેટલીકવાર ખાલી જાય છે, તારે, જેનડો દરએક કુટકે પોતાના કુશનને જખમી કરી શકે છે. એ સીંગડું ઘણું જ ઘટ, કકણુ અને સંગીત હાડકાંનું બનેલું છે. આફ્રીકામાં કોઈક જેનડાને એક ઉપર એક એક એ સીંગડાં હોય છે.

આટલાં બધાં કુવતને લીધે જેનડો ગોપા ઘણો નબરવસ રહે છે. તે પોતાના કુવતને કદાચન ઉપયોગ કરે છે. તે જુ તની મીઠાણે છેરાધને ખરાબી કરે છે, પણ તેમ કોઈનવાર હોય છે અને બાકીના સઘળો વખત પોતાના કુવત ઉપર જ સતાક પડી રહે છે. જેનડાને વીશે તરેહવાર શક ભરેલી વારતાઓ ચાલે છે, જોનાંની એક એ છે કે તેની સવાસ લેવાની શક્તી ઘણી તેજ હોય છે, બીજી વાત એક ચાલે છે કે તેની જાલ એટલી ખભરાપણી છે કે તે જાનવરોને માટીને મારી નાખે છે તથા તરીજ વાત એ છે કે તેનું સીંગડું ૬ વામાં વપરાય છે.

ધરધનીઆંહીનું કામ સેહેલું કરવાની રીત.

ખરચની કસર.

ધરધનીઆંહીને ધર ચલાવાનું કામ આસાન તથા વગર અડચણનું કરવા માટે જે ગુણો નરૂનાં છે, તેમાં કર કસરને સઘળી પરખ મેળવો જોઈએ છે. ઇંગ્લેન્ડમાં એક ફેલેવત છે કે "એક માંજુસને તેની બધી જગ ઉપરવા દીએ તેમ તે ઉધરે." એની મતલબ એટલીજ છે કે એક ધરધની પોતાના ધધાની કમાઈને જાલવી શકે અને સેલ તમાં સુધરતો ઇચ્છા ઉધરતો જાય કે તે જગ વધતું કમાય તેમ વધતો ગરીબ થતો જાય, તે સઘળું તેની કમાઈને ખર ચાવનાર બાધીનાં હાથમાં છે.

જે માંજુસ ઘણું ખરચાણુ અથવા ઉઘાડ જીવતું હોય તેને હાંમેશાં પછસાં નિર્ધતા ને નિર્ધાન રહે છે. જેને ખરાબ ખરચ ચલાવતાં નહીં આવડે તેને ગમે એવી જો ટી આવકબી બસ થતી નથી. એટલા માટે ધરનો ખરચ કસરથી શી રીતે ચલાવવો તે દરએક ધરધનીઆંહીએ જાણવું જોઈએ. કસર એટલે કે અણધરતી બખીલાઈ કરવાનું અને કેહેતા નથી. જેમ ઉઘાડ ખરચથી તેમજ જાણીથી નુકસાન થાય છે. કરકસર તે ગળાં પરમાંજીનાં મધીઅખ ખરચને કેહે છે. હાથમાં નાંખું હોય તેટલાં ખરચી નાંખીને પછે બેસી રહેવામાં હાણપણુ નથી, તેમજ પાસે નાંખું ધરતું હોવા છતાં તેને રાખીને ખાતર નિધાન કરવામાં હાણપણુ નથી.

દરએક હાણી અને શીઆંની ધરધનીઆંહીએ પરધમ સાધણુ હીસાબનું સાઈ ગનેઆન ધરાવવું જોઈએ છે. આપણી આંખોએ એ ગનેઆનમાં ઘણી પછાત હોય છે. થોભીના ઇચ્છા કલાઈગરને હીસાબ વટીક કરનાં માં હીડાને સેધે છે અથવા નહીતો કે બતાસા ઇચ્છા થી વાળે તેમને ધાંભરો જાય છે. રૂપીઆ, આંનાં અને પઈનાં હીસાબ કરતાં પાંન (1) અને આનાં (-) નાં હીસાબ વધારે

સેહેલા તથા સગવડ ભરેલા છે અને આપણી નીશાળોમાં ગણતરીની એ સવલ રીતોને ખામખા શા માટે કાહડી નાંખવામાં આવે છે, તેની અમને સમજ પડતી નથી.

ધરનો વહીવટ ખરાબ ચલાવા કરે એટલા માટે દર મહીને ઇચ્છા બીજા દરએક હકુંતે નાંખાં એવી રીતે ખરચવાં જોઈએ કે બીજી હકુંતે આવે તાંહાં સુધી જુદ પડે નહીં અથવા ધરધણીને નવાં નાંખાં લાવી આપવાનો શુચવારો પડે નહીં. પણ વળી તે સાથે એવી રીત બી ખરચ કરવો જોઈએ કે દરએક હકુંતો પાકતાં આગલા હકુંતાનું થોડું નાંખું કાનલ પડે અને એ રીતે નરૂનાં વખતને માટે એક અનાજ સીલક હાથમાંને હાથમાં ખા કી રહે.

એટલા માટે કસોબી ખરચ ચલાવા આગમન ધરધનીઆંહીએ પોતાને ફેટલું નાંખુ મળશે તે પેહેલાં યુક્ત જાણી લેવું જોઈએ. ભરતારના પગારમાંથી ઇચ્છા બીજ કોઈ પણ પેદાસમાંથી ધર ચલાવાને માટે થું મળશે તે ન કી કરવું જોઈએ, તે ભરતાર પાસથી ખામખા વધારે માંગવા સારું નહીં અથવા તે રકમ આખી પુરી કરી દેવાનાં વં મારથી નહીં, પણ તે રકમની અંદર ખરચ ચલાવાનાં વં મારથી એ બાબત પેહેલાં નકી કરવી જોઈએ.

એ પછે જાણીતો અને નરૂને ખરચ કેટલો જોઈશે તેના ચોક્કસ અડસરો કરવો જોઈએ તથા બીજી કેલી અગત પડશે તેના અટકેલા આગમનથી કા હાડવો જોઈએ. દરરોજનાં બનર પાછલ રોજના આટલા ખરચેતો મહીને હાણડો આવડતું થશે; થી, તેજ, લાકડાં, બતાસા, ખાંડ, વીરેજોના ખરચ આટલો થશે તે ગણી કાહડવું જોઈએ. તારપછે વળી કોઈ નવી મીજ લેવી પડે ઇચ્છા કોઈ તોરથ પડે ઇચ્છા અવીન બીજ અગત પડે તેના અડસરો કાહડી રાખવો જોઈએ. અને વળી એ હીસાબ ગણું જોઈને ગણતાં ચેવરે થોડું નાંખું, કાનલ પડે એવો ચોક્કસ ધોર રાખવો જોઈએ.

આ સાહજેતીની નરૂર જોમ જાણાય છે ઘણીવાર ધરધનીઆંહીએને આવક કરતાં વધારે ખરચ કરેલા છેક પાછવાડેથી એવે વખતે જાલમ પડે છે, કે જરે એ હાલત સુધારવાના ઉપાય હાથમાં રહેતા નથી અને લાઈલાન થઈ નવું પડે છે. એ માડા બનાવના અટકાવ કરવા માટે દર એક ખરચને આગમનથી અડસરો કાહડી તેનીજ હકુંમાં ખરચવું એ ખરેખરો હાણપણુ ભરેલા અને નકાલ રેલો ઉપાય છે.

પણ વળી ધરધનીઆંહીની ફરજ છે કે ગળાં કરતાં વધારે ખરચ કરવાની જો જુલ થઈ હોયતો કરન કરીને માં થે ચોરા ચહડાવાનો નવી જુલ કરવી નહીં. એ પરીનામ અટકાવા માટે એક કાપડો સોનેરી હરફ છાતીમાં કોતરી રાખવો જોઈએ તે એક ન જ મીનની નરૂર હોય, તેજ મીન લેવી અને જેની નરૂર નહીં હોય તે ગમે એટલી સસતી મળે તોયો તે લેવી નહીં. એવી રીતે નવી નવી ખરીદીએ આપણને ખુવારીમાં ખારમખ લાવી મેળે છે. નહીં મેળતી મીન લેવાથી થોડા વખતમાં નેર્ધતી મીન લી લેવાય એવી હાલત બને છે.

દરએક ખરચ કરતાં વાર લખી રાખવો એવી એક અમલતનો કાયદો છે. એમાં કદીથી દીલ નહીં નોંધ્યો. આંજનો હીસાબ કાલપર રાખતાં થણો ખરચ લુટી નવા પછે અથવા હીસાબ થણો મહુરી નવાથી લખતાં મેહેનત અને કંટાળો નીપજે. બીજા હાથ ઉપર નોંધેલો ખરચ ગોપા ઘરના વહીવટની આરસીની ખીસાલે જરે નોંધ્યો તારે તિમીરીની હાલત બતાવી આવેશે.

ઘરઘલતુ નુસંકાયો.

હુનરથી બનાવેલું મધ—૪ રતલ ખાંડમાં ૧ પેંટ પાંછી બળીને તેને ઉકાલવું. તે ઉકલતી વેળા તે પર કચ રાની ધરી અંધાય તે કાહાડી નાખવી અને સુહલા ઉપરથી ઉતારવા આગમચ તેમાં ૦૧ આંડિસ લુટી કીધેલો ફટકી હું મેરવી. તે પછે આનુસપરથી ઉતારી તેમાં “કરીમ આફ ધારદાર” ૦૧ આંડિસ તથા ગોલાબ એક ચમચો ભરી ના ખીને કાળવવું.

છનજર (આડુનો) વાઈન—૭ સેર પાંછી, ૬ રતલ ખાંડ, ૨ આંડિસ ઉંચામાં ઉંચું આડુ (બાન્ડુ), અને મો ઠાં કદનાં ૩ લીટ્રની છાલને સાથે મેલવીને ૦૧ કલાક સુધી સુહલા ઉપર ઉકાલવું. તે કુકું થવા પછે તેમાં ઉપલાં લીટ્રનો રસ તથા ૦૧ રતલ સુકવેલી કીસમીસ (રેસીન) ૬ રાખ નાંખીને એ આખી મેળવણીને એક નાંહાંનાં પીપમાં રેડવી તથા તાર બાદ તેમાં એક ચમચો ભરી ખમીર મહુ ડાવેલો આટો નાંખવો તથા ૧૦ દાંહાડા સુધી દરરોજ તે વાઈનને હીલવવા કરવો. તે ઉપર ખમીરનું નેસ ચટવું અંધ યડવા પછે તેમાં ૦૧ આંડિસ “આઈસીંગ ગલાસ” તથા ૦૧ પેંટ બરાંડી નાંખવો. તેને મનજીત અંધ કરવું અને એ મહીનામાં વાઈન તદ્દઆર થાય એટલે ખાટલી માં ભરવો.

પરચુટણ.

હુનરનાં કીરનોની બલતી પદારથો ઉપર કેટલી અસર છે, તે બાબે પરોફેસર ટામલીનસને કેટલાક અમલતાં અખતરા કરાયા. સાધારન વીમાર એવોલે કે સુરજનાં કીરનો બલતી થીજને વધારે બાલતો અટકાવેલો, પણ ઉપલા વીદવાને મીનબતીઓનાં એકસ જાને તડકામાં તથા અંધારામાં બાલીને બતાવવું કે તડકાંની અંદર મી નબતી નેટલી બહીને તવાય છે તેનાં કરતાં અંધારામાં તે થણી ઓછી તવાય છે અને તે ઉપરથી તે સાબેત કરે છે કે સુરજના કીરનો બલતાને અટકાવતાં નથી.

રોસાણી કશવાની જેઆસ બનાવવા સાઈ કોલસા ઉપરાંત બીજાં તરેહવાર સાંધેના શોધી કાહાડવામાં આવેલે અને તેમ જોતાં થોડાં વરસમાં દરએક ઘર અથે તેલની જ ગા જેઆસ લીએ એટલી તે સસતી બનવાની આરા આ

વેલે. ઉપરાંત ઉપરનાં કચરામાંથી જેઆસ બનવા લાગીલે, થાંણીમાંથી પીલીને રદ કરેલાં બીઆનાં રગરામાંથી જેઆસ બનાવવામાં આવેલે અને હવે પાંછીનાં બાફની મદદ લેવા ઉપર વીદવાંના મગસુલ થયા. બાફની અંદરની આક, સીજન અને હાઈટરોજન નામની બે હવાઓને સાથે મેલવીને કોલસાની જેઆસમાં હું મેરવાથી હાલ થતી રોશ નીનાં નહુલકાટમાં થણો વધારો થાય.

એક રાખરી કદની વારતા—જે એકજ વારતા બે કે તરણ પુસ્તકો સુધી જરી રહેતા થણાં વાંચનારાં લોકો કંટાલી બધા. પણ જાપાનનાં લોકોનાં વારતાઓ વાંચવા નાં શોખ બાબે આપણે શું વીમાર કરીશું? તાંડાં કીઓંગ ડી બાકીન નામનાં લખનારે એક વારતા લખી છે, તે એક સોને છ પુસ્તકો (વાલમ) માં પુરી થઈ છે, અને એ વાર તા પુરી કરતાં તેને માલીસ વરસ લાગાં છે.

તરાંબુ—જેમ આપણા શરીરમાં લોહાકું હોય છે, તે મન તરાંબાની માત્રના પણ કાંઈક લેશ આવશે હોય એ વો શક વીદવાંને પેદા થવા લાગે. જરમની દેશનાં એક રસાએણીએ થોડાનાં માહિસમાં, ઢોરો તથા જંગલી જનાવરોનાં હેનરામાં, ઇંડાંની દાલમાં, પેટે ચાલનારાં પાંછીઓ તથા માહલીઓનાં બદનમાં અને માંખીઓ તથા કીડીઓનાં બદનમાં તરાંબાની શોધ કીધી છે અને પરોફેસર મચ નામના વીદવાને એક પંખીની પાંખમાં તરાંબાનો ભાગ આવેલો બતાવેલો.

તનદરોસતી ઉપર ફૂળની અસર—કેટલાંએક ફૂળ તે તોડ્યા પછે, તેઓમાં શું ફેફસ થાય છે, તે બાબે રસાએણીએ એવું સમજાવેલે કે સેફ, આલુ અને બીજાં થોડાં ફૂળો પેટેલાં આસપાસની હવામાંથી “આકસીન” ના મનુ તાવ ચુસી લીએ છે અને થોડાના બદનમાંથી “કા રમોનીક આસીદ” નામની નેહુરી હવા બાહર કાહાડે છે. એટલા વાસતે કોઈવાર ફૂળો પડી રહેવાથી કરીને માંખુસ ની તખીએત બગાડે એવું જ કહેવાય છે, તે માંખવાનેજ દીસે છે અને તેટલા ખાટે આજરી માંખુસોનાં આરડામાં લાંબો વખત સુધી ફૂળોને રાખી મેલવાની બજામલુ કરવામાં આવતી નથી.

એક નવી શોધ—લડાઈ અને કતલનાં હાલતાં ઉપાસે જણે બસ થતા નહીં હોય, તેમ આસટરીયા દેશનાં એક રેહેવાસીએ એક નવો દારૂ બનાવેલો છે કે જે અંકુ ના દારૂ કરતાં છસો થણો વધારે જોરમંદ છે.

રમુજે ફુરસત.

૧—હું એક મોઠાં કદનું પરાંછીપું. મારાં ચાર માંખાં, બે પુછડાં, આડ પગ અને આડ હાથ, અને આડ કાંન છે. પણ પેઆરાં વાંચનારાંએ બનરાતાં ના, જરે હું એમ કહું કે હું તમેને દરરોજ પાલવાબંદર આગળ, દેવલ આગળ અને કેટલાક મોહાવાઓમાં માલવું, રોડ

તું હંધ્યા બેઠું તબર આઉછું. જોકે માઈ કદ આપું
બધંકારછે, અને જોકે મને ફરથી દોડતું નેહને તમે ખી
સી જઈ મને વેહેલાં વેહેલાં રસતા આપોછો, તોપણ હું સ
રખું એક જાતવર ઉપયોગથી ખાલી નથી. મને લોકો સ
વારીના કામમાં લેયછે, મેં માણસો ખરા ઉપર સવારી કરી
શકેછે, એક માણસ ખરા ઉપર સુધ શકેછે અને સુતાં સુ
તાં વળી વાંચી શકેછે. નોસેરવાંત.

૨—વેહેનો તમ જેવી છઠ્ઠું હું પણ એક નાર,
તરણ અપશરને ધરાઉછું હું સીણગાર.
આઈબાઈએ રાખેછે મુજ પર પેચાર,
ધારણું કે દેખાડું છે તેજનો ચીતાર.
સસતો ને સુતરી, વળી ઉપયોગી બહુ,
વાપરેછે નર નારો, ઘરડાં, જીવાંત સહુ.
કુલલા ને ધુન્ધરાં આપશે તમને પાદ,
જે કરશે માઈ ધર તમે બરબાદ.
“પુષ્ટ” માઈ કાપોતો બનું હથીઆર,
૧. જે વાપરવા ના પાડેછે માપાણું સરકાર.
તો પણ વાપરેછે માણસ રૂપી હવાંત,
ગરીબડાં. ઘોરો રહેછે મુળથી હુરાંત.
જેહનો નથી વધુ લખવાનું હવે કાંત,
મરુર હોપતો ચેતો, કહો મુજનું નામ.

ફરામરોન.

૩—કોઈએક રાજ પોતાની પડોશના એક રાજને મ
ળવા ગયો તારે પોતાના ઘણાજ વીસવાસુ ખીદમતગારોમાં
ના પાખ્યા ભાગને પોતાની સાથે લેતો ગયો. હવે જરે તે
પાછો પોતાને વતન નવા નીકલ્યો તારે તે શેહેરના રાજાએ
તે ખીદમતગારોને શીખાડ્યાનો સરોપાવ આપયો. તે આ
પતી વેળા તેણે સઘળા ખીદમતગારોને હારેદોર ઉભા રાખ્યા
અને તેઓમાંના પેહેલાને ૧), બીજાને ૨), તરીજાને ૩) એ
પરમાંણે ચાકરોના ચહડતા આંક નેટલી શેખાળોનો ચહડ
તો આંક નેટ આપયો. એ રહેતુ ભરેલું કામ પુરું કીયા
પછે તેણે તે ખીદમતગારોને કહ્યું કે “જાવે લોકાં માંણસો,
જરે તમે તમારે ગામ પોહ્યાં તો તમારા જે બીજા ભાઈ
બંધો તાંહાં રહી ગીએલાછે તેઓ દરએકને એકેકી શેખાલ
આપને અને તમે દરએક જાણુની પોતાની પાસે ખાતર
એકેક શેખાલ રાખજો.” તારે હવે તે સઘળા ખીદમતગારો
ની શંખ્યા કેટલી હોવી નેહએ? અને તેમાંના પાખ્યા
ભાગને ચાદરાહાએ ઉપલી શેખાલો આપી તે બાગની શં
ખીઆ કેટલી નેહએ? નોસેરવાંત.

ખાલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ ક અપશર.

૨ કોહાબાદ.

સુર શી

શર મ

રો ન

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦

૩ અ સ ત રી બો ધ એ પાં ની ઉ.

વી હી આ.

૫૬.

નાથ કેસે ગમ્મકો બંધ છોડયો—એ રાગ.

મદ વિદ્યા મુખકારી, મુણે મખી મદ વિદ્યા મુખકારી;
શીખો મો રેનેહી મારી—મુણે મખી.
મરે ભક્તીમાં મરમતી ભક્તી, લાગશે બહુ લાભકારી;
અથન વિદ્યા તણું અતિ ઉમમ, નહી કરે તે છે નહારી—મુણે મખી.
વિદ્યા રૂપી ત્રીજી સોમન લીધે, યાચો નેવા ત્રીજારી;
મુણ ગ્રહી મારા માર મમજીઓ, તમજો કુનીતી ઠગારી—મુણે મખી.
પ્રજીજી શીઘી રવામી મંતોખી, શત્રુમં શેવચો ભારી;
મગાં કુદંગીની હળી મળીને, યાચો પરઉપકારી—મુણે મખી.
ખાજ મળાળે, ભાંડાંમાંખાળે, મદા મુખ મપ નચી;
વદમી નખીને, રામજીવીએ, નિરંતર આપીશ મહારી—મુણે મખી.

છોડીએને શીખામણ—ગરબી.

ક્યાં રમીઆ ૨ બાલમ રાતડી, મળી મળી નભેરે મ્ખાંસડી,
એ રાગ.

શુભળો મખીઆ મુજ લાડકી, કહું બીલકીએક વાતમકી, ટેક.
ઉઠા પ્રજાતમાં રીધી પેહેલી, દંત ધાવન મરદન કરો વહેલી,
ગ્રહી ગ્રંથો મપ ને ચાહલકી, યો નિશાળ કેરી વાટલકી. શુભળો ૧
ચાળામાં સધીર થોને રહેલો, શિક્ષકને માન ધણું દેલો,
રમતી રાખો નવ આંખમકી, વળી નમતેમ તમ નતલકી. શુભ ૨
યો સાથ રત્નએ ધર કર્યું, ત્યાં માત પીના કહે તે કર્યું,
રાખો મિતે ગ્રંથ આનકકી, નરખેના રમતો કાળકકી. શુભળો ૩
મહેરાં ભાંડું માન કરો, નહાપર પૂરો પ્રેમ ધરો,
લક્ષ્મી વર તમને નાનકકી રામરક્ષા તમપર આજકકી,
ચલુને મખીઆ મુજ લાડકી, કહું બીલકીએક વાતલકી.

સાત વારની ગરબી.

• અન્ય બેજાની ખારી મરગાનેછી, મોહનતે વચકીધી ૨,
(એ રાગ.)

આદતે દનીહામ હાથમાં, બોધ ગ્રહણ કરે ખાળાર;
કુનીતી કાપે મળીતી આપે, રામચંદની માખાર. આદતે ૦ (ટેક)
ગોમે દીપક અચ્છી માનનો, માનનો દીપક કરતી ૨;
દીપકથી માને પરકશી, અચ્છાન તીમર હરતી ૨. આદતે ૨
ભુને ભુગોળ નકશા વાંચો, દેશ વિદેશ બહુ મજેર;
ખગોળ ચરત ચોમ સીતારા, રતુની રીત પ્રમાણે ૨. આદતે ૩
બુધપારે લખ મોમ વચન કરે, બોધ કયા મન ઠસેર;
બાળ મિત્રની વિચિત્ર વાતો, એક વખત મમજશેર. આદતે ૪
મુલધાપક ગણીત અરવારે, મુલવંતો દીલ મોકેર;
માપણુ ગરખા ગરખી ગીતો, ગોરી ગણું પલોટર. આદતે ૫
મંચાર મુખને સ્ત્રીકારી શુકે, મુખ મંચારનું ચેતી ૨;
મુખ મુખને મમતોળ ગણીને, સ્ત્રીપધીરથી રહેતી ૨. આદતે ૬
ગનીધરે સ્ત્રી બોધના ગ્રંથો, વાંચે અતી ઉમાસેર;
લક્ષ્મી નાથનું અમરણ કરતાં, રામા મુખી તે યાચે ૨.

સ્ત્રીઓ

પુરાતક ૧૪ મું.

મેચે ૧૮૭૦

આંક ૫ જો.

સવપત્ન સગાઈ

અથવા

લકડાં ભોંડાંનાં વહુડતાં લગન.

~~~~~

એક વારતા.

પરકરણ ૧૨ મું.

ગાનચીતો મેલાપ.

નીતરોજનાં નામીયા અને પુરાતન શેઠેર મધેતા ધુ મ ધાંત્રેન માલી રહીછે. શેઠેરનાં નગારાં અને નોખતનો દંકો ભાગળે ભાગળ વાજે છે, ટકોરખાનાં અને સરનાઈ નાં વ્યાવાળે લોકોને બામદાદની મીઠી ઉંઘમાંથી ભડકાવી ને હસતે મેઢેરે ઉઠાડેછે. સરવે મેઢેરે વાળેનાં લોકો મેઢેરે પરોઢીએ ઉંઘમાંથી બીધાર થઈ તથા બામદાદની એબાદતથી ફારોગ થઈ કોરા કકડતા વાગા મેઢેરી અને દરબારમાં બીરા નવાનો મોટો જલો ગલે નાંખી પાદશાહનાં મેઢેલ તરફ નો રસતો લીએછે. સરવે મેઢેરે પરોઢીએ નાનનીના સોનાં રૂપાંની થાલીઓમાં સોનાં રૂપાનાં કુલ લઈ મેઢેરનાસપ ની રાંછી શેઠેરને વધાવી લેવા સીધારેછે. ઉઢીએગી લોકો નમ્રનાં અને ભેટોનાં ખાંચા લઈ મેઢેલની દેવરીએ ભેગા મળ્યાછે અને તે સરવે સોગારો ઉંઘકી લઈ નવા આ દેગામમાં મજુરોની ખુટ પડીછે.

એતો સમયેતની ધાંમધુત થઈ, પણ મેઢેલમાં થતી ર મનાંની 'શું' મનાં? બાળ મચાર દીવસ થયા મેઢેલનાં ખી દમતગારોને આસાએસ ઈઆ ઉંઘ નથી. તેઓને એક ઘડી પગ ફેરવીને બેસવાનું બનતું નથી, એટલી મેઢેલત મસાગ તમાં તેઓ પડ્યાછે. જેમ એક સાંચાને કુચી આપવા પ છે તે રાત અને દીન ચાલુ રહેછે અને તેનાં જુદા જુદા સાં ધાંએ પોતાને નેમી આપેલા ભાગ શતોશથી બનવયા જા પછે, તેમ પાદશાહા તેઢેરનાસપનાં સઘડું સાચાનું ચકર રા ત અને દીન કામમાં ને કામમાં જતી રહયુંછે. શું તે મેઢેલની રોશની અને રાંમસની! શું તેનાં સોનેરી ધામલા એ તથા રૂપેરી ગુમજોની વચોના ચકચકીત દેખાવ! જા

હાં જોઈએ તાંહાં કસતુરી અને અતરનો પમરાટ પસરી ર હોયછે. જાંહાં જોઈએ તાંહાં કીમતી મખવાસથી મુખમ દંન ચાલુ થયુંછે. ખાનાં પીનાંની મીનલસોનાં મુંદર સા કીઆ રંગીન સરાબોના દોર ચલાવેછે અને રોશન મુખરા ની રામેશગરો રસીક રંગરાગથી સરવેનાં દીલ દીનવેછે. મેઢેલનો ખખનો ગોપા સઘલો ખાલીન કરવો હોય અથ વા છુટવા મેળથો હોય તેમ જોને જે ભાવે તે ખાવા ઈઆ પીવાની છુટ મેળીછે અને તેઢેરનાસપનાં મેઢેલમાં જે પાદ શાહી પહરોણાઓ દેશદેશથી વ્યાવયાછે તેઓ આ સરવે રલીઆંમણી રમનાં જોઈ તદન દંગ થઈ ગયાછે.

એ ધુમધાંમનો સખ્ય વાંચનાર જાણેછે. પાદશાહા તેઢેરનાસપ તારતારનાં મુલકમાંથી શેઠેરો નામની જે મુંદરી ને જીહીતી લાવશે, તેનાં લગનને ચાર દીવસ હતા તેમ આપણે તેનાં મેઢેલની ભેટ લીધી હતી. તેને પોતાની આ રાંછી સાંધ થળેક મેઆર કરતો અને પોતાનાં લગનનાં દી વસતી આરજુથી રાહા જોતો આપણે દીઠા હતા. એ આ ર દીવસ તેને ચાર મહીનાં જેટલા ભારી લાગતા હતા અ ને કાંઈ પણ મન રોકનારા કામમાં રોકાવાને તે મુશી હતો. તેવામાં પરોઢેર, બીજન, ગોલશેર અને ખોશરૂનો વર- મોલો દરબારે ચલશે, શાહાનાં જુદા ઉમરાવ શીઆમકે પોતા ની બેરી પરોઢેર વીશે કરેલી પેલી મોટી ફરીઆદથી તેને થયું કામ મળ્યું હતું, જે ફરીઆદનું પરીનામ કેવું 'ખા ઠું' નીપજ્યું, તેતો આપણે જાંછીએ છઈએ.

હવે શાહા તેઢેરનાસપની દરબારમાં જુદા શીઆમકે ઉઠાવેલી આ ફરીઆદને અત તરણ દીવસ ગુજરી ગયાછે. તેટલા વખતમાં પોતાની દીકરીને ખોડાવા બાબેનો એ જુ નરમ અમીરનો, ગમ ઘટથો નથી, તોપણ પાદશાહા અને તેની આસપાસના બીજા દરએક જણ તે દલગીરીને લુલી ગયા છે અને આપની કાંડે પાદશાહાના લગન થવાની ખુશાલી આ જલ આ નીમરોજ નવાંના ગુમ થવાની યાદ તેઓએ મનમાં થી કાઢી નાખીછે. શીઆમકે સીવાએ બીજા સરવે કોઈ મોજનાં મસત થઈ પડયાછે અને નજમથી થયલા શીઆમકને પોતાને પણ જોલમાં ભાગ નહી તે નહી, તોથી તે વેલા હા નર રેડેવાની ફરજ પડી છે. એક પાદશાહાની કદમુંદઈ તે ખાંતગી નહી પણ વાઢેર બતાવ છે. જે પોતાનાં દેશ ને ચાહે છે અને દેશની આગલ પોતાને ખાતર એક કમીની અને નજવી ચીજ જાણેછે, તે ખુદ પોતાનાં લગન કરતાંબી

પોતાના રાજનાં લગનને વધારે અગતનો બનાવ સમજીએ. એટલા માટે લગનની એકમ દીવસ આગમ્ય દે રાત્રી રસમ સુખ્ય રાતનાં માહાતાબ ઉગતી વેલા તેની સનમુખ ઉભા રહી તેની યુદ્ધ અને સેતાએ સંક્રવા સાઈ જારે પાદશાહની સવારી છરાહનાં દરોઆવાના કી નારા ભણી ચાલીએ, તારે તે સવારીમાં પાદશાહની બોરડા એ ગમમાં ઘડપણ કરતાં વધારે ઘરડો થયેલા શીઆમક પછુ હાથી ઉપર સવાર થયેલા નજરે પડેછે. તે સવારી થ હી દબદબાથી વાળતી અને ગાળતી છે. તેમાં પરથમતો હાથીએ ચંતાવેલા કીરમજ સાંભવાલા પાદશાહી દેકો નેા બત વગાડતો ચાલેછે અને તેની પાછલ એકસો રામજોરો તંબુરા, દક્ષ અને ચંગ મુરદંગ હાથમાં લઈ મધુર રાગ વ ગાડતાં અને તેની સાથ પોતાનો મધુર આવાજ મેલવતાં ચાલી મુશનોમાં સરોદોથી આસપાસની હવાને તર ક રેછે. એ પછે રાતનું પેદલ અને ચોડસવાર લથકર પો તાનાં લાંબા ભાલા, ભારી બરછી અને ચાંચી ક્રમાં સાથ વનંતરનાં શરોદ ઉપર કુચ કરતા નહાયછે. તેમની પાછલ તાનનાં અમલદારો, પોતપોતાની પદવી સુખ્ય બજાએ, અને તેમની પાછલ રામનો સોનેરી આતશીયા જીનડો મોદાં માંન અને ઈન્તકથી લઈ નવામાં આવેછે. એ જીનડાની પાછલ દરબારનાં આશ અમીકારીએ તથા ખીનલશનાં મે હેમાંનો દબદબાથી ચાલી નવા પછે, એવામાં અગર અને કોખાંનની ધુઈની મોટી મુશમે પંથરાઈ બજાએ અને તરતજ સોનેરી અંધારીમાં વરરાને તેહેમાંસપ અને તેની વદલન પાં મવાની નવાંન રાંછી શેરો હીરામોતીમાં પગથી માંચાં સુધી મહાધને મોટા દમામથી કુચ કરેછે. છરાહનાં સરોવરને કીના રે ઉગતા માહાતાબનો તથા બાંતું અરડફમુરનો સેનદ કરતાં, ખુદરત પોતે ગોપા આ મુશાલીમાં ભાગ લેતી હોય, તેમ કી નારા તરફનાં લીલિતારી ભરયા દેખાવને એવોતો મનમોહ ન ચીતારાપો કે, સોલીતા દેખાવોની શોકીન રાંછી શેરોએ એ આ ખુદરતની રચનાં મોગવવા સાઈ સીસતાંનનાં નંગલમાં ફરવાતું મન કર્યું અને શાહા તેહેમાંસપ ને તેને હુતરેહથી રાજ રાખવા ચાહતો હતો, તેણે સવારી ને કીનારા ઉપર ચેલી પોતાના મેહેમાંનો તથા જુલ શી આમકને લઈ પોતાની રાંછી સાથે પાંઉપીયાદો નંગલ મ થે ફરવા નીકલ્યો.

આ નંગલની ઝેંકીરનામની, ઠંડી, ધીમી લેહેડી. અ રંદાં પરંદાંએના મુશનોમાં શરોદ, નંગલી કુચોની સુગં થી લપટ અને પુજોમી ચંદરની રૂપેરી ચાંદરનીને લીધે આ પાદશાહી જોડાને નંગલ છોડવા ગમ્યું નહી. તેઓએ પોતાનાં ટકોરખાનાંવાલા અને ગવદ્યાઓને તાંહાં તેડવા સાઈ માણસો મોકલ્યા, કેમકે પરીયામાંનાં આ નંગલમાં આદમીએત પુમધામથી રાત ગળવા તથા મુજરવાને તે એએ ઠરાવ કર્યો અને તે સાંજે આવી પુજે તેટલાં મુ શીની ગમતની વાતો કરતાં તેઓ ફરવા લાગ્યાં.

પછુ તેવામાં જુલ શીઆમકનાં, પૂગ સાથ કોઈનો, પ ગ અડકાપો, તે નજીક અંધીરને દોકર. લાગી અને તે ન ખીન દોસત થયો.

એકાએક થું થયું ! સરવે દ્રોઈ શીઆમક તરફ દોડ્યાં.

જુલો શીઆમક પડતાંવાર એધને લગભગ મેસુધ થયો કે તેને ને દોકર લાગી હતી તેતો તેની નવાંન બેટી પરીચેરનો પગ હતો. પોતાનાં ને ફરનંદને ખોહવા ની તે રાત દીન માહોતમ અને જારી કરતો હતો, તે દીક રી તેને હીઆં હાથ લાગી અને તેની અમરતીમાં તેની સુધ જુધ ગ્રમ થઈ ગઈ.

પછુ વળી તાંહાંન પરીચેરની નનંદીક તેનો વાહા લો પછુ શીઆમકનો ધીકારેલો બીનંનખી સુતેલો હતો. ગમર જરા આગલ ચાલયા તો ગોલશેર અને તેનો ખોશાઈ ને શીઆમકને પસંદ હતો, તેઓ પછુ તાંહાં સુતેલાં હતાં.

શીઆમકે પાછો સુધીમાં આવતાં આ ચારે દીલદા રોને ઓળખ્યાં. આ મુશ વખત હીગાંમે એ ખોહવા પલા નવાંનો પાછા મળવા-ઉપરથી શાહા તેહેમાંસપ મુશી થયો, પછુ તેને વધારે મુશી એમ ઉપજુ કે નીમરોજનાં અ સલી ધારા સુખ્ય શીઆમકની આ બેટીને નકી નવામ દે વા માંડે ને સુકત આપી હતી, તે સુખ્ય આ મુલ રોને પાકી હતી અને પોતાનાં બાપનાં હુકમ સુખ્ય ખોશાઈ સા ય પરજુપું કે સદાનો રંદાપો અથવા મોત પસંદ કરવું, તે બાએનો નવામ દેવા સાઈ, પાદશાહની પધરામણીની ખમર થતાં પોતાનાં સોખતીએ સાંધ પરીચેર આ દેકાંણે આવી હરો અને યાકથી તેઓ ઉંઘાયાં હરો એવું સધલા એ ધારવા લાગા.

પરીચેરનો નવામ કોણની તરફેણમાં ઉતરશે તે બા બે જુદી જુદી તરફે બંધતાં પાદશાહને ઘણી ગમત પેદા થઈ. પાદશાહ ધારતો હતો કે પરીચેર પોતાનાં બાપના હુકમ સુખ્ય બીનંનને બદલે ખોશાઈ ઉપર મુશી થઈ હશે. શીઆમક ધારતો હતો કે પરીચેરનું બીનંન ઉપર એટલું દીલ હુગું કે તેની દીકરી હુલ તેનાં હુકમને તાબે થવાને માં પાડશે. કોઈ દરબારી ધારતો હતોગ કે ખોશાઈ કેટા લીને પરીચેરનો પેઆર છોડી દીધો હશે.

પરકરણ ૧૭ મું.

સવપને સંગાથ.

ચોડા વખતમાં પાદશાહનો ગાનસાજ આ દેકાંણે આવી પુજો અને પાદશાહનાં સરાખની મસતીમાં ચક્રમુર છે તેવામાં સરનાઈ અને નગરાનાં સાધ્યો ઉપલા ચારે દીલદારો ઉંઘમાંથી લડકી ઉઠ્યાં. તેઓ પોતાના આ નંગલી વાસ માં એક દબદબા ભરેલી આશાસતા ખીનલશ એધને ભારી હરત રહ્યાં, પછુ વળી જારે તેઓએ જીપું કે તેઓના પો તાના પાદશાહ અને પરીચેરનો પોતાનો બાપ તાંહાંનો હાંજર હતા તારે શેર હોડીને નંગલે નાહાસી આવવા સાઈ તેઓનાં મોડા ઉપર શરખીંદગીતું લોહી ફરી વલ્યું.

પછુ હવે તાંહાંથી પસંપ નહી. પાદશાહ આગળ નવાની તેઓને ફરજ પડી અને નમીન તરફ સર નીચું ધરી તેઓ કુરનસ બળવતા હજુરની નનંદીક ઉભા. પાદશાહે તેઓને ઉભા થવા ફરખાવ્યું અને પોતાની અમરતી બતાવી કે ને આશાકો એકેકનાં શતરૂ હતા, ખો શાઈ સાથ બીનંન અને પરીચેરને અંદસ હતી, તથા

ગોલશેહેર સાથ જોશરૂને અંટસ હતી, તેઓ હીઆંનાં સાથે કેમ જળવાયાં અને જાણે કાંઈ જાણતાજ નહી હોય તેમ સ માંધાનીની સાથે કેમ રહી સક્યાં !

એ ઉપરથી પાદશાહાની ખાતરી થઈ કે તેઓ પરીચે હેરને વાંધે પતાવી આવવાયો. પણ પેહેલ વેહેણ જ સવાલ પાદશાહે પરીચેહેરને પૂછયો, કે ઉપરથી પાદશાહાની આ અટકલ ઉધી વળી. પાદશાહે પૂછ્યું “કેમ નોજવાંન બાનું, હવે તું અમારા ફરમાંનો શું જવાબ આપે છે ? તું બીજાનને તરફ કરે છે અને જોશરૂ સાથે કદખુદાઈ કરે છે કે નહીં ? જે નહીં કરશે તો આ ખુશ વખત હીગમનમાં ધાર પરખાણે સજા કરવાની અરોને ફરજ પાડી અમારી ખુશાલીનાં ખાખમાં તું ગમગીનીની શીદાઈ રેડશે.”

પરીચેહેરે નમનતાધી જવાબ દીધો કે “આ બરકાર પાદશાહા, તું નામવરને આ નેક રોજ નાકરમાન થઈ પોતાની ખરાબી કરવાને અને તેમ ફરી આ ખુશીની ખી જલસને ગમીની બનાવાને હું નાખુશ છઉં. પણ પાક દી લની ફરજ અને દીનનાં કસમ આગળ હું નાચાર છઉં. પાદશાહા જોશરૂને હાથ ના પાડવાને મારો પકો દરાવ છે, પણ શું કહું, જાંહાંપનાંહ, કે જોશરૂને ના પાડવા થી બીજાંને પરજુવાની અને ઉમેદ હતી તેથી ધુલ જળી છે. પાદશાહા બીજાંને અને આ જાંહાંની બીચ લાવી મ ને કસાવે છે, અને જાંહાં પેખારથી પોતાની ગોદમાં બેસાડ તો હતો, તાહાં અને આ એકાંત નેગમમાં એકવી નાંખીને આલી જાળે છે. તોથી બીજાં તરફ વેદાદર રહી હું જોશરૂને હાથ જવા નાં પાડું છઉં અને બેજાંનીબી આશા મેળી જે જોહેરને પેખારો આ કંટાળેલાં જગરને માટે તમે તઈખ્યાર રખાવો તે મધની ખીશાણે પીવાને હું ખુશી છઉં.”

આ હકીકત ઉપલાં સંરવેને અચરતી ઉપજાવનારી હતી. કેમકે બીજાંની આંખમાં પેલાં કુલને રસ નીમવ વાથી બીજાંની નજર પરીચેહેર ઉપરથી કેવી ફરી ગઈ હતી તેની કોઈને ખબર નહી હતી.

તેમજ વળી ગોલશેહેરે પણ પાદશાહાને અનુભવે જ વી હકીકત કહી. તે બોલી કે “જાંહાંપનાંહ, પરીચેહેર જે પોતાનાં દીલદારનાં દગા વીધે ફરીઆદ કરે છે તે ખરી છે અને મારે પણ તેનીજ ફરીઆદ કરવી છે. કેમકે તેણે પરીચેહેર ઉપરથી દીક ખસેડો મારા ઉપર દીલ લગાડ્યું છે અને મારો પેખાર જે જોશરૂ તરફ વેહે છે, તેમાં એ વાહાલા, જવાંન સાથે બીજાં હરીફાઈ કરે છે.”

આ વાતથી ખરી હતી કેમકે ગોલશેહેર સાથે જોશરૂની લડાઈ મટાડવા સાથે તથા તેઓ વચેનો પેખાર વ ધારવા સાથે જોશરૂની આંખમાંથી અંતે તુરે કુલ નીચ વેણું હતું. તેથી જોશરૂ ગોલશેહેરને ચાહવા લાગે હતા, પણ બીજાંની નજરથી તે તરફ જાંહાં જવાથી તેને બીજાં સાથે કજાએ થઈ પડયો હતા. એ બેહ જવાંને પેહેલાં પરીચેહેરને ચાહતા હતા, પણ પાછળથી તેને બેહુએ પડતો મેળી બેહુ જાણે ગોલશેહેરને ચાહવા પડ્યા હતા, જ્યારે તે બેહુ વચે લડાઈ જીતેલ રહી હતી અને વળી ઉપલી બેહુ નોરો પ લુ એકે ઉપર બેનીસવાસ થઈ ફરવા પડેલી હતી.

આ દીલદારોની દીલમાં એટલા ફેરફાર થવાની બીનાં

પાદશાહાને કે બીજા કોઈને સમજ પડી નહી. તોપણ શકવાઓને ગુસો બીજાં ઉપર ઉસકારાયો. તે એક કુમ બી નારને કુસલાવી દેશનાં ધારાની. હદની બાહરે લઈ ગયો અને જે બાનું તે ઘણી ચાહતો હતો તેને રખડતી મેળીને જને તે ઘણી ધીકારતો હતો તેને કેમ ચાહવા લાગે તેની કોઈને સમજ પડી નહી.

બીજાંની આ ફરીઆદ સાંભળી અલબતાં મુપ થઈ બે. તેની પાસે બચાવ જેવું કાંઈ હતું નહી. તેણે યોગે વાર આગળજ જે માલ ચલાવી હતી તે પરીચેહેરને ફરીઆદ દેવા જોગ્ય હતી.

પણ પરીચેહેરની આ ફરીઆદથી શીઆમકનો પી તો ઉછલી આવ્યો. તે બોલયો કે “બસ, બસ, હવે વધારે શું કહેવું જોઈએ ? પાદશાહા આ મારા ગુનેહગાર બીજાંને રાજનાં ધારા પરખાણે હવે એકદમ સુલીએ મહાડાવે જોઈએ. તે મારા તરફ દગાખોર થયો, મારી બેટી જે મારા જાંને કરતાં અને વાહાલી રોશની તેનું નાજુકે દીલ મળી હીનાવી લઈ તથા મારાં રોશન ધરથી તેને કુસલાવી જઈ સમજું અંધકાર બનાવ્યું, પણ તારપછે તે પોતાની આ માથુક તરફ પણ દગાખોર થયો, તેણે એ કુમલી જવાં ન સીને જાંહાંની વચે હેરાંન કીધી, વાસતે હવે તેને શી ખસામે પોંડેલાંમડોએ એવી હું અચર કરું છઉં.”

હવે પોતાને માંધે આ આફતનું વાદલ આવતું જે બીજાંને પોતાને બચાવ કરવાની ફરજ પડી. પણ તેણે શું બચાવ કીધો ? તેના શું બચાવ થઈ શકે ? અલબતાં વાંચનાર જાણે કે ખરેખરો વાંક તેના ન હો હતા. તુરે લુલથી તેની આંખમાં કુલ નીમવાને લીધે અને તે પેહેલી અંજાઈ ગયલી નજર ગોલશેહેર ઉપર પડવાને લીધે તેનું દીલ પરીચેહેર ઉપરથી જતરી ગોલશેહેર ઉપર લાગું હતું. પણ તેની આ લોકોમાંથી ખબર કોણને હતી ? બીજાં પોતેથી તે જોદ સમજતો નહી હતો.

આટલું છતાંથી હવે બીજાંને જુદાં કીસમનો જવાબ દીધો. તે બોલયો કે “આ પાદશાહાઆનાં પાદશાહા ! આ નેક રોજ તુંને આખીને હોને અને સદાકે જ તું બરકાર રહેજો. હું આ કંટાણે પાકમાં પડી પસે માંન યાદ છઉં, અને તું નામદાર જોડે માફી માહું છઉં. પરીચેહેરને હું મારી સાથે હીઆં લઈ આવ્યો, તેમાં નથી મારો વાંક કે નહી એ નાજનીનનો. ભરે મારો હાથ જુલ કરવા સાથે રાજનાં ધારાને જુલભાત તું નામ વરે એ ફરે ઉપર જુલવા માંગ્યો તારે તેવા ધારાના પં જાથી કુર રહેવા સાથે જેમ એ પાકજાદ અબલા રાજ હતી, તેમ તેને રાજ કરવાની મારી ફરજ હતી, તેથી અને બેહુ જાણ નીકલી આવ્યાં તેમાં અને કસો વાંક સમજતાં નથી. પણ તાર પછે મેં પરીચેહેર ઉપરથી મન ઉતારો કીધો, એ મારી તકરીર થઈ બેટી, પણ એ પાદશાહા તું જાણ કે એ તકરીર અનજન થઈ. પરીચેહેર ઉપર મારા પેખાર ખુપત થયો હતો, પણ કોઈ એવું સેનાંન ચોધડતું મુજબ વીતયું કે થોડોવાર તે પેખારને હું લુલી ગયો. તે મારી લુલ હું હમણાં જોડું છઉં. તે મારી લુલને વાસ તે હું તોખા અને તોજશ કરું છઉં અને હવે પરીચેહેર ઉપર મારો પેખાર પાછો બાધું છઉં.”

બીજનનો આ જવાબ સરંવેને અચરતી ઉપજવાના રો હતો.

વાંચનાર પણ અચરત યતા હશે કે બીજનનો થોડા જ વખત આંગમય પરીચેહરને ધીકારી કાઢાંડી અને એક્ર એક પાછો તે કેમ કરી ગયો.

પરીચેહર પણ અચરત થવા લાગી અને વીચારવા લાગી કે બીજન કેવો મેઢંગો છે !

પણ જારે બીજનનાં આ બોલવા ઉપર કોઈને ભડસો નહીં આવવો તારે તેણે પોતાનો જે વધુ બચાવ કર્યો તે ઉપરથી આપણને ખોલસો મળશે.

બીજન ઘણાં કુખથી બોલ્યો કે “પાદશાહા હું” કસ મ ખાઈ કહું છઉં કે હું જે બચાવ કરું છઉં તે રસત છે. પરીચેહરને હું ખરો જગરથી ચાહું છઉં, અને તે છુરો વખત મને ખાતર એક સવપનાંતીજ શીશાળે જાંખો પાદશહેછે કે જારે મેં એ નાનનીનનાં હાથને હીનીને તેને અપમાન પોહોચાડ્યું. ખાતરીથી માન આ શાહા કે ખોદામાલમ કીઆ બહુધનાં જરે હું ભુલાયો હતો. હું રાતનાં ઉંઘાઈ ઉઠ્યો અને મારી પેહલી નજર જેવી બોલશેહર ઉપર પડી તેવોજ હું તેનાંપર મોહીત થયો, પણ તે વખત મને સવપનાં જ્યો લાગેછે અને તાર બાદ હું ફરીથી ઉંઘાઈ ઉઠ્યો છઉં, જેથી મારી આંખો ગોખા ફરસત થઈછે અને પરીચેહર ઉપર મારો પેચાર પાછો ફરેછે.

આ જવાન આપકેને આપણે છેલ્લીવાર જંગલ માં છોડી આવવા પછે થું બનયું તે બીજનનાં આ ખોલો ઉપરથી વાંચનાર સમજ ગયા હશે. આપણ માં નીચે છપ્પે કે બીજનની આંખો હવે ખરેખર ફરસત થઈ હશે, કેમકે આપણે આગળ જણુછે કે પરીઆંખો નાં શાહા અકવાન પાસ જેમ આંખમાં નીચવવાનું પેહું મોખતવું કુલ હવું, તેમજ તેની અસરને જારવા સાડ આંખ ઉપર આંખવાનો તેની મોઢે એક પાળો હતો, કે જે પાલાને તેણે એક ગધેડાનાં મોઢા ઉપર મોહીત પડેલીયો તાની પરી આવાંનની આંખમાં, તે કુખમાંથી તેણીને છોડ વવા સાડ આંખયો હતો.

તેજ પાછો આ ઉદાર દીવાનાં પરીમાંએ બીજનની આંખમાં પણ આંખયો હતો. પેહલાં જારે ખોશરૂ પોતાની ગોલશે હરને ચાહતો નહીં હતો, મારે તેનો તેણીની ઉપર પેચાર આંખવા સાડ તેની આંખમાં મોખતવું કુલ નીચવવું વાજ બી હતું. પણ તેજ કુલ વળી તુરે બીજનની આંખમાંથી નીચવયું જેથી તેનો પેચારબી તેજ અચલા ઉપર ફરેશ અને પરીચેહર પડતી રહી. આ મારી ભુલનું પરીનામ જારે અકવાનનાં જોવામાં આવયું, જારે તેણે જ્યું કે ગોલ શેહરને આ મેમાંનો એકબી મરદ જાંહાં ચાહતો નહીં હો તો, તાંહાં હવે આ ભુલથી મેહુ ચાહવા લાગા અને જાંહાં પરીચેહરને મેહુ ચાહતા હતા તેને હવે મેહુ જ્યું વીઢીલી સુધી; જારે તેણે જ્યું કે આ નહીં ધારેલા ફેરફારથી એ મે સંખીથી નાનનીનો વચે હસદ અને અરેખાઈ પેદા થઈ, બીજનને હલકાવી મેલવાનું પરીચેહર ઉપર ગોલ શેહર તેહોમત મેળતી અને બીજનનું દીલ જાકુધથી ઝીતી લેવાનું તેહોમત ગોલશેહર ઉપર પરીચેહર મેળતી; જારે તેણે જ્યું કે પેહલાં જે આંશરો પરીચેહરનાં પેચારને

માટે હરીકાઈ અને અંટસ કરતા હતા, તેઓ હવે ગોલ શેહરને ખાતર લડવા લાગા તે હીઆં સુધી કે તેઓ છરી સુધીયા ઉપર આવી ગયા, તેઓ તલવાર મેઆનમાંથી કાઢાડી એકેકેસે લડવા ઉતરયા; તારે એ ફરેસતાઈ ખસલત નાં પરીયાંને ઘણી દયા લાગી આવી.

એટલા માટે તેણે એકવાર ફરી પોતાનાં તુરીયાં તુરની મદદ લીધી. બીજન અને ખોશરૂ એકસ વખતે લડાઈ કરવા સાડ એકઠા મળવાનો કોલ આપી છુટા પડયા કે, તે આંને ભુલા પાડવાનો અકવાને હુકમ કીધો અને તે હુકમ મસતીખોર તુર આંથી રીતે બજા લાવયું.

તે પેહલાં ખોશરૂ આગળજયો અને બીજનનાં સાદ ની નકલ કરી બોલ્યો કે “આ નાપાક મરદ, હવે તું કેમ જીવેછે તે મને માલમ પડશે. ચાલ મારી સાથ હીઆં કી નારા ઉપર અને લડાઈમાં ઉતર.”

ખોશરૂ બીજનનો સાદ સાંભળીને જ્યો કીનારા તર ફ ગયો કે તુર તાંહાંથી સરી ગયો અને બીજનની નમદીક ગયો તથા તાંહાં ખોશરૂનાં સાદની નકલ કરી એજ પરમાંણે તેને ફર બીજ રસતા ઉપર લઈ ગયો. એ પરમાંણે તુર આ મે હરીશ વચે રોડયા કીધો અને મેહુની આગળ એકે કનો સાદ કાઢાડી તેમને ખુબ રખડાવી મારયા. બીજન ને ખોશરૂનાં સાદમાં ભુલવતો કે “ચાલ હીમકારા નાહાસે છે કાંહાં? કમર તગ કર” ઇતીઆરી. ખોશરૂને બીજન નાં સાદમાં કેહતો કે “તાડ મોહીત નમદીક આવયુછે, તું મારે હાથે જીવતા જવાનો નથી” ઇતીઆરી.

એ રવેસે બંનેને એટલા રખડાવયા કે બીજન ઘાકી ગયો અને ઉંઘાયો. એ પછે તાંહાં તુર ખોશરૂને પણ ચલાવી લાવ્યો અને ખોશરૂની તાંહાં ઉંઘાયો. તારબાદ પેલી કમખખ ત સંખિા ગોલશેહર અને પરીચેહર પણ લડતી લડતી તાંહાં આવી લાગી અને તેઓ પણ ઘાકધી તથા કુખથી કંઠાલી ને તાંહાં ઉંઘમાં પડી.

અને હવે પોતાની ભુલ સુધારવાને તુરને તક મળા. જે મોહાખતવું કુલ નીચવવાથી બીજને ભુલાયો ખાધો હ તો, તેનાં ઉતાર તરીકે અકવાને આપેશો પેશો પાળો તેણે બીજનની આંખ ઉપર આંખયો અને તેથી સધયું સમા ધાન થઈ રહયું.

ખોશરૂનો કુખની અસરથી ગોલશેહરને ચાહતોજ હ તો. બીજન હવે પરીચેહરને જોતાં વાર પાંછી ચાહવાની હાલતમાં આવ્યો.

એ રીતે તેઓને સંલો કછયો પતી ગયો. તે આ ઉંઘાઈને એકવાર લડવા પડયાં, પાંછાં ઉંઘાવા પછે બીજવાર તેઓને સલાહ થઈ. એક સવપનો જોતાં સુતાં તારે તેનું કુજ છુડું થયું, બીજી સવપનો જોતાં સુતાં તારે તેમાં પાંછી સંગાઈ સંધાઈ !

પરકરણ ૧૪ મું.

લડતાં લગન.

તુર બીજનની આંખમાં પાળો આંખને ગયો, પછે થોડા વારમાં નીમરોજનાં શાહા તેહોમાસપની ઉપલી સવા

રી તાહાં આવી. તેઓએ આવીને ગડબડ કરી આ સુતે લાં નેડાંએને ઉઠાડ્યાં. તે વખત સુધી બીજાની આંખ માં થયલા ફેરફાર વીરો અલબત્ત કાંઈને ખબર નહીં હતી અને તેવીજ પરિસ્થિતિ બીજા વીરો પાદશાહા આગળ ફરી આદ્ય ગુજરી હતી.

બીજાને ફરી ફરીથી સરવેની ખાતરી કરવા માંગી કે તેણે ગોલશેહેર ઉપર એકવાર દીલ લગાડ્યું તે ખાતર એક સવપનાં જેવું લાગે છે. તેણે પરીચેહર તરફની ત્રાસત કરી ફરીથી નજાવી અને શેવટે બોલશે કે “આટલા ધારા પશ માતાપ છતાં જો પરીચેહર ગુજનું માંગુ” નાકચુલ રાખે તો પછે તું નામવર શાહા અને જે મોત ફરમાવે તે હું પ સંદ કરશ.”

જુલા શીઆમકનેતો જેવું નોંધવું હતું તેવું જ થયું. મારે તે બોલશે કે “આ ઠગારા જવાન, હવે તું વધુ ઠગાઈ અને ગત ના રમ. તુંએ અને અપખાંન આ પી તારે વીશનાં મારાં શહલાં માનને મારી નાખ્યું; પણ તોરખાદા આ સુન્દરે એણેબને અપખાંન આપી તેણી નાં પેચારનો પણ તુંએ ભોગ લીધો. મારે હવે હું આ શ ખુશીથી મારી એ બેટીના હાથ જરે ખોરાડને સવાધી ન કરું છઉં, તારે મારી પોતાની નહીં પણ એ નાંજનીન ની ખુશી એ ધણી તરફ હશે એવી હું ખાતરી રાખું છઉં.”

આ વખત અલબત્ત સરવેને ધનતેજરોનો હતો. બીજાને પરીચેહર ઉપર હેત હતું, મારે તે બીહી તો હતો કે રખે પરીચેહર પોતાનો કોઈ જુલો નહીં હાપ અને ખોરાડનો હાથ કચુલ કરે.

પરીચેહરને બીજાને ઉપર લગાર શક હતો, પણ ખોરાડ ઉપર મુદલ પેચાર નહીં હતો, મારે તે બીહીતી હતી કે રખે ખોરાડ મારી તરફનો આગલો પેચાર પાછો એખતો આર કરે અને ને સવાધીન થાય.

ગોલશેહેર બીહીતી હતી કે રખે ખોરાડ પાછો દગા ખોર થાય અને જગલમાં શેવટે તેનાં ઉપર કરેલાં હેતને પરીચેહરની લાલમ ઉપર છોડી દીએ.

આ સરવે વસવસામાં એકલા જુલા શીઆમકને ખાતરી હતી. તે ખચીત હતો કે ખોરાડ હવે પરીચેહરને ખુશીથી હાથ કરશે અને પરીચેહર પણ હવે બીજાને પડતો મેળશે.

પણ એ જુલાની ખાતરી તરત ગુમ થઈ અને તે ના સીપાસ થયો.

ખોરાડએ પરીચેહરના ધનકાર કીધો. તેણે ગોલશેહેરને પોતાની ગોદમાં લઈ કહ્યું કે “જેમ બીજાને કહે છે કે ગોલશેહેર તરફનો તેનો પેચાર ખાતર એક સવપનાની માં શાખે તેને માદ રહેયો છે, તેમજ પરીચેહર તરફનો મારો પેચાર પણ અને હવે એક સવપનાં જેવો લાગે છે. મારાં ના મવરો, હું કહી નહીં શકતો કે કીઆ અજબએબ તલેસમા તથી પરીચેહર ઉપરનો મારો પેચાર બરકુની ત્રીસાહે પીમ લી ગયો છે અને હવે મારું સમજું એકીન, મારાં દીલની મોટામાં મોટી ઉમેદ ગોલશેહેરમાં લગાયું છે. હું પસેખાંન પાઉં છઉં કે મુંદર ગોલશેહેરને મેં લાંબો વખત સુધી કુખી કીધી છે. તેને મેં એકવાર મારો કોળ આપ્યો હતો, પણ જેમ આજરો માણસ ઉંઘમાં ઉંઘા ખોરાડને કીધરે છે,

તેમ મારાં મુજબ અને રોગીશટ દીલે આ ત્રીકામાં ત્રીકાં ફળને કીધરયું હતું, પણ હવે તનદરેસેતીમાં ગોયા મારા સારા સંવાદ અને પાછા મળપાછે અને હવે આ મધને હું માહું છઉં, માંજું છઉં અને સદા તેને મારી સાથ રાખશ.”

આ સમલા અરસામાં પરીચેહરનું દીલ પાછું બીજા તરફ ખેંચાયું. તેણીએ જગલમાં બનેલાં પેલાં સેતાં એ ઘડીપાંને દરગુજર કીધું, બીજાની છેલી અમકમારોનો એ આલં મનમાંથી કાઢાડી નાખ્યો અને પોતાનાં બાપ જોડે બીજાને હાથ મંગવા લાગી.

જુલો શીઆમક ! હવે તેનું શું માલે ? પરીચેહરને વધારે વાર નહીં દવલવાની પાદશાહે વટીકે તેને સુખનાં કીધાં અને જરે તેણે જેવું કે ખોરાડનો હવે પરીચેહરને નાજ પાડે છે તારે બીજાને સાથ તેનું જોડું માંધવા વીના બીજા કોઈ ઉપાય નહીં રહેયો.

અંતે લાએકી અને નેકીની જુલો થઈ. અંતે જુલ મ હારયો અને અમકલ તથા દાહાપણ જીત્યું. શીઆમકે બીજાને પોતાનાં જમાઈ લખલ કચુલ રાખ્યો. પરીચેહરને પેચાર ખરો પડ્યો, બીજાની ઉમેદ પાર પડી અને શીઆમક પોતાની બેટી ઉપર જે જસતી ચલાવા માંગતો હતો, તે માં અંતે તે નીશકલ થયો.

ફોલે અને ખુશીનાં નગારાં પાખાં ચાલુ થયાં. શાહા તેજેમાસપ મોટા દમામ સાથે આ બેહુ નેડાંએને લઈ પોતાના મેહલમાં ગયો અને પોતે પરણીને વરદાન પાંમશે એટલું જ નહીં, પણ તેને દાહડો, તેજ વખતે અને તેજ જ ગોએ આ બે નવાં નેડાં સંધાવાની ખુશખબતી સાથે થઈ.

આ લડતાં નેડાંએનાં વહડતાં વહડતાં એકએક લગત થઈ રહેવા પછે, તેની એક દાહડો આગમ્ય સોસતાં નવાં જગલમાં શું શું બન્યું તેના જરે તેઓ ધીરજથી વી ચાર કરવા લાગ્યા તારે તેઓની અમરતીનો અંત નહીં હતો. પણ વળી જરે તે સવપનાં સરખા બનાવના હેવાલ તેઓએ શાહા તેજેમાસપને જાહેર કર્યો તારે તો આખી દરબાર એવી હેરતમંદ થઈ કે ઘોરો વખત સુધી સમલાઓ ચુપ થઈ ગયા અને એક બોલ બોલવાની કાંઈને શક્તી રહી નહીં.

ખોરાડ અને બીજાને વગે લડતાં લડતાં એકએક સુતેલ થઈ ગઈ. પરીચેહર અને ગોલશેહેર વહડતાં વહડતાં એકએક વરદાન પામ્યાં. ખોરાડનો પેચાર પરીચેહર ઉપરથી ફરીને એકએક ગોલશેહેર ઉપર ગયો. બીજાને પરીચેહરને આપેલા પેચાર ગોલશેહેર ઉપરથી ફરી પાછો પરીચેહર ઉપર જ આવ્યો. એ સમજું કેમ બન્યું તે સમજવાની કાંઈનામાં શક્તી નહીં હતી.

શાહા તેજેમાસપે એ ભેદ ભર્યા ફેરફાર સમજવાની કોરોશ કીધી. તે બોલશે કે “આ બનાવ જોડો ખરો છે, તે કરતાં વધારે અજબએબ જેવો છે. આ જગલી વારતાઓ અથવા ભેદ ભર્યા બેદોને હું માંનતો નથી, પણ એટલું માંનું છઉં કે ઉલ્લાતો ભેદ, અને ભખતા ખેચાલ, દીવાનાઓમાં અને દીલદારોમાં હોય છે, જેથી અમકલ જેટલું વીમારી નહીં શકે તેટલું તેઓ નોંધ શકે છે. એક દેવોનાં, એક આશક અને એક કવી એ તરણ જુલુ ખેચા

લતા તલેસમાતછે. એક નજી દેવળખમાં સમાઈ નહી શકે એટલા બધા દેવોને જોઈ શકે, તે દેવાનો છે. બીજી નજી દુનીઆમાં ઠાગ નહી લાગે એટલી બધી આંખે જોવા મળે, તે આશકરું, અને તરીજ નજી, કવીની, આંખનાં હોવા પણ એજ પરમાણે જીમમાં ને જીમમાં હોવાના ફરા ખેચાલી ચીજોને રૂપ તથા આકાર આપે છે.”

આટલું બધું કેહવાની શાહા તેહમાસપની મતલબ એટલીજ કે સીસતાંનનાં નંગલની અંદર પોતા પર વીતેલા બનાવોનું ઉપલાં આશકોએ જે વરણન આપ્યું હતું, તે ખેચાલી સવપનેા હતા અને વધારે મનપતીજ ખોલાસા ની ગેરહાજરીમાં બીજાન, ખોશરૂ, પરીચેદર અને બોલશે હેર પણ તેમજ સમજતાં હતાં.

તેમજ વળી પેશો ગામડીઆ હુશંગ, જે આ પાદશાહી લગનની ખુશાલીમાં એક ખેલની તક આપી કરવા સાગ્ર નંગલમાં ગયા હતા, પણ તેવામાં તેને પરીઆની રાંછી આવ્યાં સાથ અજાએજ જેવી સુલાકાત થઈ હતી; તે પણ એ સધલા બનાવને એક સવપનેા સમજતા હતા. ગુરીયાં સૈરખા તુરે તેનાં માથાં ઉપર પેહેરાવેલાં ગધેડીનાં દોઢાં ની તેને ખજર નહી હતી અને આવ્યાંની આંખમાં તે છીનાં ખાવદ અકવાને નીમવેલાં કુલની અંદરથી તેના વાકેક હતા એટલે તેનેતા એમજ લાગતું હતું કે જાણે તે લાંબી ઉંઘ કાઢાડી ઉઠેય અને આવ્યાંનેા ખાતર ખાખ જોઈ જાયો.

એટલા માટે જાણે કાંઈજ બનયું નહી હોય તેમ આ લડતાં જોડાંઓની સવપને સમાઈ થવા બાદ તથા શાહા તેહમાસપની કદખુદાઈ થવા બાદ ગામડીયાએ પણ જાણે કાંઈ બનયુંજ નહી હોય તેમ મેહલમાં આવીને લગનની ખુશાલીમાં ફરવેલો ખેલ કરી ગયા. અને છેલે જાણે કાંઈ બનયુંજ નહી હોય તેમ પરીઆઓનો પાદશાહા અકવાન અને તેની રાંછી આવ્યાં તેજ મેહલમાં ખેચાલુન રીતે આવી પરણતાં જોડાંઓને પોતાના આસીરવાદ આપી ગયાં.

લખશમી.

લખશમી એક દેવી છે જે ધન અને રોલત ઉપર મ વકલ છે. તેવી એક દેવી લખશમીનું નામ સાંભળીને કો છુની છાતી ખુરીથી નહી પરકશે ? કોણ તેનું સુખારક નામ સાંભળતાંજ આશાવંત અને ઉલટમંદ નહી થયે ? કોણ તેનાં પનેતાં પગલાંને સુખારકબાદી નહી રહે ? કોણ તેનાં મુંદર દેખા વને વરખા નહી રહે ? કોણ પોતાના ઉંખર અને એટલામાં ચોદ આંદન કરી તેને નોતરવા નહી માહારો ? કોણ તેને જમ

જમ કરતી વાનતે જાનતે. નહી બોલાવશે ? દુનીઆની નંગલથી નખમી થપકો માંનવી લખશમીને જોતાંજ તેને વકડવા જાયછે, લખશમીની નંગલનેા અવાજ સાંભળતાંજ પોતાના નખમ છુલા જાયછે, તેનાં દીલમાં નવો જવ આપે છે, તેનાં મેહોપર નવું લોહી આવે છે.

હીંદુઓ લખશમીને “આદીમાખા નગતની માતા” ગણે છે. હીંદુ શાસ્ત્રમાં એક કથા ચાલે છે કે એક વખત હીંદુઓમાં વીશનું દેવ અને લખશમી દેવી વચે તકરાર થાં લી. વીશનું એ કહયું કે મારે વડે તું છે, લખશમી બોલી કે હું નહી હોઉં તારું થું થાય ? એ ઉપરથી તેઓએ ઠરાવ કર્યો કે બંને નજી દુનીઆમાં નવું અને કોણને વધારે માન મળે છે તે તપાસવું. પેહેલાં વીશનું એક સાધુને રૂપે એક બરાહમજુનાં ઘરમાં ગયો અને તે બરામજુ તેની ઘણાં ભાવથી પુજા કરી તેને પોતાને તાંહાં ઉતારી આપયો. તેઓ સાચે બેસીને નજે, તેવામાં લખશમી ભીખારણુને વેશે તેને બારણે આવી ભીખ માંગવા લાગી. વીશનું એ બરામજુને કહયું કે એતા જવતી દાકજ છે, મારે એને કાહાડી મેળો, જે ઉપરથી તે ઘરનાં લોકો ભીખારણુને કાહાડી મેળવા લાગા.

તેવામાં લખશમીએ પોતાનાં ભીખારણુનાં જોલાંમાંથી એક રતનનડીત પેચાણું કાહાડયું, અને બોલો કે મને પાંછી પાચોતો આ પેચાણું આપી દઉં. બરામજુ તેને પાંછી પાઈ પચાણું લીધું. તાર બાદ આ ભીખારણુ બોલી કે જે આ સાધુને કાહાડી મેળોતા એવાં ઘણાં રતન નડીત વાસણ આપું. એ ઉપરથી બરામજુ પેહેલાં સાધુ (વીશનું) ને કહયું કે મારે બાહાર જવું છે, મારે ઘરમાંથી જાએ, પણ જરે સાધુએ બાહાર જવાને નાં પાડયું તારે તેને મારી કાહાડવામાં આપયો. એ પછે સાધુ અને ભીખારણુ બંને નજી ગેપ થઈ ગયાં અને પોતાનાં અસલ વેશે આવીને વીશનું એ કથલ કરયું કે આ કલજીમી નખાં નખાં મારા કરતાં તારું કામ મોટું છે.

આ કથાનો સાર એટલોજ કે માણસ લખશમીને ખાતર ધરમાંતમપણું અને નેકીના ભોગ આપે છે. કાંઈ પણ રીતે તે લખશમીનાં દરશાણ કરવા માહે છે—એટલે કે લખશમી તે રોલત છે, તારે રોલતને પોતાને તાંહાં રાખવા ખાતર આદમી થેશો બને છે. હીંદુઓતા રોલતની એ દેવી ની મુસતી બનાવી તેને પુજે છે. બીજ કોમોમાં એવા ને હેમનથી, તેપણુ એવું માનનારાં ઘણું લોકો છે કે લખશમી કોઈ દેવી ખરેખર હોયછે; તે સોલે સણુગાર સજને ફરે છે. તેનાં પગમાં વાનતી જાંજરો બાંધેલી છે અને માહે તે ને તદન નેહાલ કરી નાંખે છે. આવા વેદમોને આપણે મંત્રમાંથી કાહાડી નાંખવા જોઈએ અને એમાં જે અલકાર છે તેના ખરે ખરથ સમજાવો. જોઈએ. લખશમી તે કાંઈ રોલતની ખરેખરી દેવી નથી, પણ ખાતર સહરાગાતથી રોલતને તેનું ખેચાલી રૂપ મનમાં આપેતું છે. અને એવું એક લખશમીનું, રૂપ, લખશમીની એક મુસતી આ બાજતને મથાલે અમારાં પેચારાં વાંચનારાંઓ ને ભેટ કરીએ છઈએ. લખશમી તે રોલતનું એક બીજું નામ છે. રોલત તે ધન, માલ, ખંજના, ઈત્યાદીનાં

હોયે. ધન, ખાલ, ખર્ચના વેપારથી છે. પંધસા અથવા સીકા તે કાંઈ દોલત નથી. તેતા માતર સોનાં રૂપાંનાં કડા છે. પણ ખરી દોલતતા ખાલ, ખર્ચનાં, જેથી આ બાદી વધે, જેથી પેટ ભરતી હાંતો સરહે, તે ખરી દોલત છે. તેવી દોલત ઉપલાં ચીતરનાં ચીતારી છે અને તેનાં ઉપર લખામી સરદાર તરીકે બીડાં છે. ખાલની ગાંસડીનું તેણે તખત બનાવયું છે. અસખાખનાં પીપાનાં તેણે તકીઓ બનાવયે છે. વેપારનો સાંધો તેણે દીસે ઓરવેયો છે. વેપારની જાડઈ લાકડી તેણે હાથમાં ધરી છે. વેપારનાં પાંદાં હો તેની તાપદારીમાં ઉભા છે અને દેશેદેશની પેદાસની ઠેલી એ તેનાં પનોતા પગ ખ્યાગલ ખાલી ધાય છે.

જેમ ખાદાતાલાએ સઘલાં માણસોને એકસરખાં બનાવ્યાં નથી, તેમજ તેણે દેશોને બી એકસરખાં બનાવ્યાં નથી. દરએક દેશમાં જુદી જુદી પેદાસ ધાય છે. એ ક્યાં અનાજ પાકે છે, તે બીજામાં એવા ઉગે છે અને જે તે ખેડુ દેશોને સુખી હાલતમાં રહેવું હોય તે અનાજવાલાં દેશે પોતાના કાલવુ અનાજ વેચવાલાં દેશમાં મોકલી, ત્યાં હાંતો કાલવુ એવા મંગાવે છે. એનું નાંખ તે વેપાર છે, જે વેપાર દેશોને દોલતમંદ, પરજાઓને પાદશાહી દરજાની અને માંનવી જાનને આપાદ તથા ભરપુર કરી મોકલે છે. આડીસન નામનો નાનાકીત લખનાર કહે છે કે “એક શેહેર બીજા શેહેર સાથ વેપાર ચલાવે છે તે દાખ નોંતાં મારી છાતીમાં ખુશાલી ઉભાઈ નીકળે.” પણ જે ધણી વેપારનો વધારો જોવા નહીં માટે તે ધણી લખનારી ને જોવા માહોતો નથી એજ ગણાય અને જે આવતી લખનારીને લાત મારે તેનાં જેવો કંગાલ બીજે કોણ હોય?

વેપાર નંગણને વસાવે છે અને શેહેરોને હુસારવે છે. ઉજડ વેશોને વેપાર ખીલવે છે, અગનાંન પરજાઓને વેપાર સુધારે છે અને લુખમશે ઈમા ગરજનાં ફુતને આ ધર તો ઉપરથી હાંકી કાઢે છે. વેપાર નકામી ચીજને ખાંદરે મોકલાવે છે અને કાંમતી ચીજને હાંતર કરે છે. વેપાર જુદી જુદી રહ્યો તો વચેનાં વેરને તોડે છે અને સઘલી પરજાઓને ભાંખી અને ખીતરાચારીનાં ગાંડાં બીડી રાખે છે. નંગલી હાલતમાં માણસ એકેક સાથ લડી શકે છે, પણ એકવાર અરસ પરસ રહેવાર અગવા પછે, એકવાર સંવેશો અને અવાજ થવા પછે પેહેલાં તો લડાઈ કરવા ને એકેકની મરીઆદા અટકાવે છે અને બીજી તો લડાઈ કરવાથી ખેડુને વેપારમાં જે ગેરફાયદો ધાય, તે પણ તેમને અટકાવેલા રાખે છે. એ સઘલા લખનારી માતાના પશ્વતાપ છે, વાસતે એ દેવી પું સદા સરવેને સાહાએ ધન !

હરસના મરજ.

આલસુ બેસી રહેવાથી અથવા બદનને કસરત નહીં આપવાથી માણસજાતને આ ફનીયામાં જે કર ભરવા પડે છે, તેવા એક કર હરસનો મરજ છે. ખાદાતાલાએ દર એક ચીજને હીલતી બનાવી છે. મુરજ અને ચંદર સરખાં મોઢાં આલસુ વધીક સદાકાલ દોડતા અને હીલતા

રહે છે, અને ગાણે પાણ એજ ખુદરતી કાયદાને આધીન રહી પોતાનાં બદનને દરરોજ ચોક્સ હાથથી રગડવું એ હાથધારીને મારી નરડવું છે. પણ યહાં લોકો ખુદરતાને એ કાયદાને તોડીને માતર બેસી રહેવાનું પસંદ કરે છે; મેકાં તાં હાંથી ઉડવાનું તેમને મંગતું નથી. બીજાઓ વલી એવા યધામાં પડેલા હોય છે કે જેમાં સઘલા વખત, બેસીને કામ કરવાનું હોય છે. તેવાં લોકોએ કાંઈ બી રીતે બદનને ચાલ હાંલ કરીને રગર આપવી ન જાય, અને ને તે નહીં આપવામાં આવતી તો ખુદરત તેમની પાંસે થી યહાક કર લીધે છે, જેમાં એક કર હરસનો મરજ છે.

જે મરજ ઘણે સાધારણ અને જાણીતા છે. તે મરજ એજ મોરતોમાં બનેલાં સાધારણ છે અને કેટલીકવાર પાછલાંમાં વધારે હોય છે. એ મરજ જે કે ધાંસતી ભરેલો નથી, તો પણ અતીશય કંટાળો ઉપજાવનારો અને કેટલીકવાર ભારે હેરાનગતી તથા કુખ ઉપજાવનારો યધ પડે છે. તે લાંબી સુદત સુધી દરદીને પકડી રાખે છે અને કેટલીકવાર દરદીની હાથખાતીના છેડાં આવેતોજ એ મરજનો પણ છેડો આવે છે. લાંબી સુદત સુધી જારી રહીને તે દરદીને ઘણો નબળો કરી નાંખે છે અને અતીશયી ન બલાઈ પેદા કરીને, યહાં લોહી વેઢવા દઈને બાજ વખત તે દરદીના છવ પણ લેય છે અથવા તેને બીજા છવ લેણ દરડો ઉપર નાખે છે. એવા જુરા મરજને લગવું થોડુંક સાધારણ ગનેઆન દરએક માણસને જરૂરું હોવાથી, તે ની થોડીક હાંકીતોને હાંલ ઉતારીએ હાંકીએ.

જે મરજમાં સફરાની આંગલ નાંહાંનાં મસા ધાય છે, અને તે મસાથી થતાં કુખને આપણુ હરસ કહીએ છઈ એ. એ મસા કોઈવાર સફરાની બાહાર અને કોઈવાર અંદર ધાય છે. કોઈવાર તેમાંથી લોહી વેઢે છે તારે તેને કુજતાર મસા કહે છે અને કોઈવાર તેમાંથી લોહી નીકલવું નથી તારે તેને મુકા મસાનાં નામથી એલ અપવામાં આવે છે. એ મસા માંમડીની એલ અથવા કરચલી વચે “ખલુ નેસ” નાં શું ચલાવાથી તે શું ચલાનાં બને છે. અતીશય હાં બેસી રહેવાની આદતથી બદનનાં નીચલા ભાગ તરફ લોહી વધારે જમાં ધાય છે, અને તેમ રહેતાં રહેતાં આ મસા યધ આવે છે, એવું ધારવામાં આવે છે.

જે મસાથી સફરા તરફ ફરે અને અનવાલ સાધારણ ધાય છે. વળી સફરામાં અડકડાતા, એ ચાલો તથા બીજાં યહાં કુખ ધાય છે અને સંકેરો “કાટકાટ” થવા કરે છે. એ સઘલું કુખ મુખીએ કરીને જાહડેલાં ખાલમ પડે છે, જેથી દરદી ઘણીવાર જાહડાને ખાંચી રાખે છે પણ તેને ખુદરતી હાંતત અદા કરવા વનાં ચાલવું નથી, જે વેલાં સંકેરો બાહર નીકલતો હોય એમ લાગે છે, તો જાહડો પુરો થવા છતાં હજી બીજો જાહડો આવતો હોય એમ લાગવા કરે છે. આવા એક દરદીને જાહડાની નંગા ઉપર ઘણો વખત સુધી બેસી રહેવું પડે છે અને ઉડવા પડે બી ઘણો વખત સુધી એ ભાગમાં ઘટકા તથા કુખ અને એ ચાલો જારી રહે છે. આવા દરદીથી અકર બેસાવું નથી અને કોઈવાર એ દરદ એટલું વધી પડે છે કે માતર સોજ અકર બેસાવી લોહી નીકડી પડે છે. લોહી પડવાથી અડકડાતા

નરમ લાગે છે. યોડા દીવસ એ કુખ નરમ રહે છે, પણ વહી યોડે દીવસે તે પાછું થઈ આવે છે.

કબજાઆતવાલો જાહડો એ કુખ ભરેલા મરનનું પે હેલું કારણ છે. જેઓને ઘણા વખત બેસી રહેવાનો આ હાવેરા છે, તેઓને કોઠો ઘણું કરીને કબજ રહે છે અને એવો કબજાઆત કોઠો જે જે દરદે નીપજાવે છે, તેમાં એ ક હરસ છે. ખાવા પીવાની બદ પહુરેથી ઇચ્છાને પોતાને સદેશ તથા પચતો ખોરાક લેવાને બદલે નહીં પચે એવો ખોરાક લેવાથી પણ હરસનો મરન પેદા થાય છે. ઘણી ગરમ અથવા ઘણી ઠંડી ચીજો ખાવા પીવાના હોય સનો રાખેતો, રાખવાથી, ગરમ ખસાલા અથવા બલદ દાડુઓથી અથવા એવીજ બીજી બેપરહેજ ચાલથી હરસનો પાયો નખાય છે. તનદરોસત બાંધાનાં, કાનકાંજ અથવા માલ હાલ કરનારા, ઉઠીઓગી તથા મેહનતુ માણસોને ઘણું કે અચરકચર, ચાલી શકે છે. પણ આલસથી ઇચ્છા એ હેનતની તંગીથી નબળાં થયલાં બદનને તેવો આદેશ મોકલે છે આવતી નથી અને તે ખરાબ મરન ઉપર નાખે છે.

આ દરદ અગત કરીને જરે ઘણું વધી ગયું હોય તારે તબીબની સલાહ લેવાને જીવનું નહીં નિષ્ક્રમ્યે. પણ તેની સાધારણ હાલતમાં કેટલાક સાધારણ ઉપાયો થઈ શકે છે. તે ઉપાયોની પહેલી ખતલબ એ છે કે કોઠાની કબજાઆતને તોડીને તેને નરમ કરવો તથા દરરોજ સાંક જાહડો આવે એવું કરવું. કહણ કોઠો દરદમાં ઘણો હું મેરો કરે છે, પણ મરન નેસનાં હોય તેપણ સાંક પેટ આ વેતો કુખ ઘણું કોતા લાગે છે. એટલા માટે હરસનાં દરદીને એકાદ બે જોલાખ આપવાનો ઉપાય સાધારણ છે. વળી જોલાખની અગત નહીં પડે એવા ઉપાય કેટલાક પામે છે, જેઓને એક ગનધકનો પાખ તથા બીજી સુનામખીના પાખ કરી કેટલાય છે. એવા પાખ વેલાતી ગાંધીને તાંબાં તદ્દમ્બાર બનાવેલા બહેલો, જેનો સુતી વેલા એકક મચ્છો લેવાથી જાહડાની સફાઈ રહે છે. ગંધકનાં પડીકાં ખાવાં એ આ મરન ઉપર એક અકસીર ઉપાય છે અને તેથી અતીશય કાયદો થાય છે. વળી આ મરનનાં દરદીઓને બલકે કબજ કોઠાવાલાઓને બી તાળાંને બદલે વાસી અથવા મેદાને બદલે શુલાનું પાંદ ખાવાની તબીબી ભલામણ કરે છે.

પણ આ મરનને સઘી સરસ ઉપાય કસરત અને અગત કરીને ચાલવાની કસરત છે. માટે હરસનાં દરદીને અખારી સલાહ એજ છે કે જે કાલજનાં ઇચ્છા એવાં ન બીજાં કોઈ દરદથી મરન થયો નહીં હોયતો પછે જેવી જરાબી શક્તી આવે તેવાજ પોતાની શક્તી પરમાણે તોપણ સારીપરે ચાલવાની કસરત લેવી. જે મરન શરૂઆતમાં હોયતો આ કસરતથી તે તદન અટકી પડે છે અથવા તેને ફરીથી થવાની સાંધે જાંબીનગરી બહેલો. સાંજ સહવાર લાંબે પલડે ફરવા જવાનું આલસુઓને ભારી લાગે પણ તેમાં ઘણી મોજ અને ઘણું સુખ છે તથા કડવી દવા એ કરતાં દરદીને જાણે તેઓજ એ ઇલાજ છે.

આત્મસંસ્કરણ શેઠર.

અંચ અથવા વલંદ લોકોનાં હાલંડ દેશનું પામેલ ખત આત્મસંસ્કરણ શેઠર છે. વલંદ લોકોનાં ટોળાં ડુની આખાં મોટી જીવનગીએ પેઢિંચિલો અને નામદારી તથા મોટાઈ ભોગવી ગયેલો છે. એ ટોળાં આપણાં હાંડુસતાન દેશમાં ઘણો અમલ ચલાવી ગયેલો અને હાંડુસતાન સાધનો તેમનો વેપાર એકવાર ઘણી ચઢતી દસાએ પેઢિંચિલો છે. એ ટોળાં ફક્ત પોતાના ઉદ્યોગ અને હીકમતથી એટલી મોટી પદવીએ પેઢિંચિલો, જેનાં નસુનાં તથા દાખલા તરીકે આ મસંસ્કરણ શેઠર ઇરાપખંડનાં જીલ્લો છે. તે શેઠરનાં એક મોટા ફરીયાનો દેખાવ ઉપર મીતારયો છે અને તેનું યોગ્ય વર્ણન નકાસું નહીં ગણાયે એવી આશા રાખીએ છીએ.

એ વલંદઓને મુલક હાલંડ દેશ યુરોપનાં પશ્ચિમી ભાગમાં ઈંગલંડની પુરવે આવેલું છે, જેની તથા ઈંગલંડની વચે માંતર નરમન માહાસાગર આવેલો છે. એ આ મો મુલક રૂબરૂ માર્દલ લાંબો અને ૭૦ માર્દલ પોહોલો છે અને તેની વસતી ૩૫ લાખ માણસની છે. યોડીક ડુંગરીઓ સીવાયે એ આમો મુલક સપાટ અને નીચો છે. તેની ધરતી ઘણું કરીને નદીઓથી ધસડાઈ આવેલી પધારયો નીખતી છે તથા દરીઆવ પુરવાથી એ દેશનો બાકીનો ભાગ બનાવ્યો છે, જેથી દેશની સપાટી ઘણું કરીને દરીઆવની સપાટીથી નીચી છે. એવો એક ખારી અને દરીઆવ વાળો મુલક અંચ લોકોની હાલતથી ખીલતો અને ભરપુર થયેલો, તે આ આત્મસંસ્કરણ શેઠર જોવાથી માલમ પડે છે. એ આખા મુલકમાં કેટલેક દેશોલો દરીઆવે પોતેજ ૪૦ ફીટની ઉંચી પુરણી કરીને પોતાનાં પોંચીને અટકાવપાં છે, પણ બીજાં દેશો રેલ અને બીજાં ખરાબી અટકાવા સાટે દેશનાં ઘણાંક કોસતાઓ ઉપર બીચારા વલંદઓને મોટી મોટી દેવાલો બાંધવી પડી છે.

આત્મસંસ્કરણ ખાતે એવા પુસતાઓ શારીરિકે જોવામાં આવેલો, એટલુંજ નહીં, પણ જગાની ઉપલીનું અડચણને લીધે એ શેઠરનાં ઘરોને પણ ખત રેનાં કીનારા તરફનાં ખંજાબઓની ત્રીશાલે ઉંચા પુસતાઓ ઉપર બાંધવામાં આવેલો, પણ આત્મસંસ્કરણનાં એ ઘરોનાં પાયા ૪૦ થી ૫૦ ફીટ સુધીનાં હોય છે. હવાની બાજતમાં પણ એ મુલક ઉપર ખુદરત ઘણી થાત કી રહી છે. ઈંગલંડના કરતાં તાંબાની ઠંડી ઘણી શખત છે. આખાં વરસમાં હવાની સીસીમાં ૬૦ દીગરીથી ૬

મેા. પારો કદામળ, ચંદુડેએ અને શીપાલામાં તે ૩૫ ડીગ
રી. સુધી ઉતરેછે. ચેરેરમાં આવાજવતાં આરગની કોતાઈ
ને લીધે પુશકલ નેરો બાંધવામાં આવીછે, જે નેરોથી
ચેરેર ત્રણ ૯૦ ટાપુ બની ગયાછે અને તે નેરોની ઉપર
૩૦૦ પુરો બાંધવા પડ્યાછે. પણ વલંદાએની એ સગ
વડનેથી ઘણી અગવડ નડેછે. શીપાલામાં એ ચેરેર આ
ગલની આમસતલ નહી તથા “જુદરજ” નાંખના મોટો
આખાત બંધાઈ જાપછે, એટલું જ નહી પણ આ નેરોનાં
પાણી પણ બંધાઈ જાયછે જેથી બરફ ઉપર ચલાવા માટે
વલંદાએને પધડાં વગરની, ગાડી બતાવવી પડેછે, જેનું
એક ચીતર ઉપર આપયુછે.

જે મુલુકમાં એ પરમાંછે ખુદરત ખીતેલી હાય અને
માણસની સામે રૂડી હાય, તેવા મુલકમાં લોકોને પોતાની
હાજતો પુરી પાડવા સાડાં પારકાં દેશોને આધારે રહેવુ પ
ડે અને તેથી કરીને સારીપટે વેપાર વધારવાની તેઓને ફર
જ પડે એ ખુદરતી છે. વલંદાએ જે દોલતખંદ અને
આબાદ થઈ ગયાછે તેનું કારણ પણ એજાન જાણી આવે
છે. આખાં મુલકમાં તેઓએ મોટા રેલવેઓ સંચાલવા
ઉપરાંત એક જાલીની બીથાએ નેરોને નાંધી છે, જેમાં
ની કેટલીક નેરોની નાદર છે. આમસતરડામ અને હેલ
દર ચેરોરો વચે બાંધેલી નેરેર આખાં યુરોપમાં સઉથી સ
રસ ગણાયછે. તે ૫૦ માઈલ લાંબી અને ૧૨૫ ફીટ થો
હોલી અને ૨૫ ફીટ ઢંદી છે અને તેમાં બે મોટી જન
વોરો પાસે પાસે રહી શકેછે. એ ઉપરાંત આમસતરેલ ન
દી ઉપરના પુલ પણ લોકો વખતાપછે. તે ૬૧૦ ફીટ
લાંબી તથા ૬૪ ફીટ પોહોલો છે. એ રીતે પોતાના ચેરેર
માં આવાજવ અને વેહવાર સવલ કરવાને વલંદાએએ
પોતાની. બનતી કોશેશ કીધીછે અને તેનું પરિનામ એ
નીપનયુ છે કે દોલત અને નાણાની ઉચલ પાચલમાં આ
મસતરડામ ચેરેર માંતર લંડનથીજ ઉતરતું ગણાયછે.

એ રીતે ઉદ્યોગને ઉત્તમ અગવાથી ખાડી જેવી જ
ગામાં. મોટા મોટા મેહોલો, મકતબો, મદરેસાઓ, નાટકશા
લાઓ અને હવેલીઓ ઉઠાવામાં આવીછે. માજી ઈસ્ટ ઇ
ન્ડીયા કંપનીને વલંદાએ સાંધ એટલો મોટો વેપાર ચા
લતો હતો કે તેઓએ આમસતરડામ ચેરેરમાં ગંજવર વ
ખારો બંધાવી હતી, પણ તેમાં એટલો બધો માલ ભરતો
કે તે વખારોની હેડલની જમીન ખીસી ગઈ, તે ઈમારત
મેસી ગઈ અને ચેરેરની રેતાલ જમીનમાં તે અરધીઅર્ધ
રથ દટાઈ ગઈ. તારબાદ એ પાદશાહી વેપારી કંપનીને
માટે નવી વખારો બંધાઈ હતી. આમસતરડામ ચેરેરની
વસતી રા લાખ માણસની ગણાયછે જેમાં આસરે ૩૦૦૦૦
માહુદીઓ છે. આપણી તરફ જમ આરવાડીઓ છે, તેમ
યુરોપમાં પાહુદીઓ છે અને તેવા ૩૦ હજાર સાહુકારો જ
રે ઉપલાં ચેરેરમાં વસેછે; તારે તાંડાંની નાણાની ઉચલ પા
ચલના કાંઈક ખેચાલ આવેછે. એ ચેરેરમાં ૬૫ દેવલો
છે અને એવું. કેહવાયછે કે વલંદાએ જમ વેપારમાં ભર
પુર છે તેમજ ચાલચલે પણ સાદા અને ભલા છે.

પર્યવતીની બેઠોના.

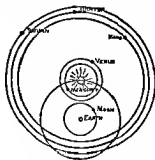
આપણી પર્યવતીની મીશાએ જે બીજા મોટા આકા
શી ગોલાઓ મુરનની આસપાસ ગુસાફરો કરેછે, તે પર્ય
વતીની બેઠોનામાં એક સીવાએ, સરવેની તપાસ આપણે પુ
રી કીધીછે. જે એક બેઠેન તપાસવાની બાકી રહીછે તે
આપણા મુરોપખંડનાં કુંડાલામાં સરવેથી છેલી અને ફરની
હોવાથી આજ લગી તેની થોડીજ પીછાંન થઈછે. તેનું
નામ “યુરેનસ” કરીને છે. આપણાં દેશની ખજોલ-વી
દીઆમાં સનીચયર મુધીનાં ગરેહ જણાવવા છે, પણ તાર
પછે આ “યુરેનસ” ગરેહની સોપ પાછલથી થઈછે. એ
શોધ કરવાનું માંન હુરશચલ નામનાં નામાકીત ઈંગરેન
જ્યોતિશ મેલવયુછે, જેણે સન ૧૮૦૧ માં બાક ખાતે એ
ગોલાની ગરેહ તરીકે શોધ કરી હતી. તેની શોધ કીધી એ
ટલે કે તે કાંઈ તેજ વખતે હુસતીમાં આવશે એમ સમજ
વું નહી. તેનેતો પેદાનાં કરનાર પરમેસવર. મોદા માંહુ
મ કીઆ જનાનાંથી પેદા કરેલો હશે, પણ તે માંતર એક
સેતારો ગણાઈને રહ્યો હતો. આધારો પણ ખોલથી. રા
તે બહુ રંગની રેશનીથી એક બારીક તારાની મીશાએ
એ ગરેહ દેખાયછે, અને આગલથી દેખાતો હતો પણ તે
ની ચાલ ઉપરથી હુરશચલે તેને ગરેહ કારવયો, એ એક
એવી મોટી શોધ ગણાયછે, કે જેની બરોબરની શોધ આ
જનાનામાં બીજા એકે ગણાતી નથી.

આ શોધ થવાની આગમય કેટલુંક શુધી ભરેસપતી
અને સનીચયરનાં ગોલાઓનો હીલચાલમાં કાંઈ એમ ત
રેહતો તફાવત જણાતો હતો અને જ્યોતિશો ધારતાજ હ
તા: કે સનીચયરની પાછલ કોઈ બીજે ગરેહ હોવો એઈએ
કે જે આ બે નાંદર ગોલાઓ. વચે આટલો તફાવત આંછો
છે. તે વીચાર યુરેનસની શોધથી ખરો પડ્યો. એ ગરે
હ યુરનથી ૧૮૦૦૦૦૦૦૦ માઈલ દુર છે અને યુરનની
આસપાસ ગોલ ઘેરાવામાં દોડતાં તેને ૧૦૦૦૦૦૦૦૦૦
માઈલની. જંબલ કરવી પડેછે, જે જંબલ પુરો કરતાં તેને
૮૪ વરસ લાગેછે અને તેમ. ગણતાં. તેની શોધ થવા પછે
આજમુધી મુરનની આસપાસ તે માંતર એકજયાર ગોલા:ક
રી આવશેછે! આપણી પર્યવતી: મુરનની આસપાસ ફર

તાં ૩૬૦ ઘાટાડા લાગેછે, તેને આપણુ એક વરસ કહીએ છીએ, પણ તેની આ બેઠેનને તો ૮૪ વરસ લાગેછે ઈચ્છા ને આપણા ૮૪ વરસ જેટલું તેનું એક વરસ થાયછે. જે કે તે સુરજની આટલો દુર પડયોછે, તોપણ ગરેહઓમાં તે બી એક ઘણું મોટાં કદના ગરેહ છે. તેના વ્યાસને ૩૫૦૦૦ માઇલ છે અને તે કદમાં આપણી પૃથ્વી કરતાં ૮૦ ઘણું મોટો છે. તે દર કલાકના ૧૬૦૦૦ માઇલ દોડે છે અને સુરજની ધણી તકાવત પડવાને લીધે જે કોતા રોશની પોં હોએ તેના ખંગ વાલવા ખારે એ ગોળાની આસપાસ છ મોટા ચંદ્રો તેને અનવાણું આપવા દોડેછે.

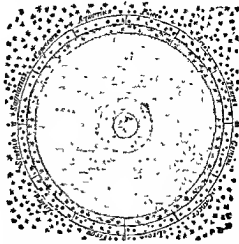
હવે પૃથ્વીની બેઠેનોને એક પછે એક તપાસવાનું આપણું કામ સમાપ્ત થયુછે, મારે શેવરે થોડાક વીચારો આપીને એ કામ બંધ કરવા માંગીએ છીએ. આ સર વે ગરેહઓ પોત પોતાનાં ચંદ્રોને પોતાની આસપાસ વી ટલાતા સાથે લઈને સુરજની આસપાસ ગોલ કુંડાલાંમાં ફરેછે અને તેને આપણુ સુરિય મંડલ કહીએ છીએ. એ વાં સુરિયમંડલ, જેની વચે સુરજ તથા આસપાસ ગરેહ હોયછે, તેનાં ચીતરો આગલા વ્યકોમાં અને આપયાંછે. પણ એ રીતે સુરજને થંબ રહેવાની તથા ધરતી અને બી જા ગરેહઓને ફરવાની શોધ છેક ૧૫ મી સદીમાં કોપરની કસ નામનાં નામીયા વીદવાનનાં જમ્બાંથી થઈ. તેની આગમનને સાધારણ વીચાર એવો હતો કે ધરતી થંબ છે અને સુરિય તથા ગરેહઓ એક સરખાં ગોલ કુંડાલાંમાં ફરેછે. બીજા મોલોમાં મોલીએ તો હાલનાં સુરિય મંડલને બદલે તે વેલા પૃથ્વી મંડલના વીચાર ચાલતો હતો, તેવાં એક પૃથ્વી મંડલનું ચીતર આ બાબતને બધાંલે આપ યુછે, જેમાં પૃથ્વી વચોવચ થંબ રહીછે અને આસપાસ નાં કુંડાલાંઓમાં ગરેહઓની નીશાંણુ પાડીછે તથા સઘી છેલાં કુંડાલાંમાં સુરજ પાડયોછે.

પણ એ વીચાર કોપરનીકસે અને તારપછેનાં જ્યોતી શોએ ખોટો પાડયોછે. ૧૬ મી સદીની અધવચમાં ડેનમાર ક દેશ ત્રે ટાઈકો નામના એક બીજો મોટો જોતીય થઈ ગયો તેણે એક નવોન વીચાર જાહેર પાડયો. તેણે કહયું કે સુરજ ની આસપાસ ગરેહઓ ફરેછે એ વાત ખરી પણ પૃથ્વીની ફરતી નથી, તેતો થંબ છે અને સુરજ પોતાની આસપાસ ફરતા ધરેહોને લઈને પૃથ્વીની આસપાસ ફરેછે. તેનાં એ વીચારની એક આકૃતી પાસે આપીછે. તેની વચોવચમાં સુરજ છે અને તેની આસપાસ ગરેહઓનાં કુંડાલાં, પણ હેલાં

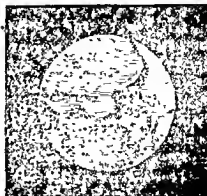

છમાં પૃથ્વીનું કુંડાલું જુડું પાડયું છે અને તે કુંડાલાંને ફરતાં સુરજ તથા સધલા ગરેહઓની આકૃતી આપીછે. પણ એ વીચારખી આજે ખોટો પડયોછે. સુરજનો વેરા વો એટલોતો મોટો છે કે તેના મુખાર પૃથ્વીની ફરતાં નજ દીક ૧૦૦ લાખ ધણી વધારે આવેજો. તેવા મોટા ગોળાને ખેદાવંદતાવા પૃથ્વીની જ્યા નાહ્યાનાં ગોળાની આસપાસ

ફરતો રાખે, તે કરતાં તેવા મોટાં ગોળાને વચે રાખી નાહી નાં ગોળાઓને તેની આસપાસ ફરતાં મેળે એ વંધારે ખાન વા જોગ અને અકલને અનુસરતી વાત છે.

પૃથ્વીની બેઠેનો બાબે એક બીજા બીનાં યાદ રાખ વી ધરેછે. તે એકે સુરજની આસપાસ તેઓને ફરવાનું કુંડાલું જેમ બરાબર ગોળ નહી પણ ઈલાં રોડું છે, તેમજ વળી એ સધલા ગરેહઓ એકજ સપાટી ઉપર ફરતા નથી. તકરારને ખાતર એવું સમજાય કે ઉપલાં ચીતરમાં ચીતારયું છે તેમ વચોવચનાં સુરજની તે આસપાસનાં દુર પડેલા સે તારઓ સુધી એક બારીક કપડું એકસરખી સપાટી ઉપર પાંચરી ગયા અને ધરતીને તે કપડાં ઉપર મેળી, તો જેમ તે કપડું ધરતીને અકડીને પસાર થયો, તેમ બીજા ગરેહઓ માંથી નહી થયો. કોઈ ગરેહ તે સપાટીની ઉપર રહી જ શે અને કોઈ નીચે રહી જશે. વળી અગરમે ઉપલાંન ચીતરને એક પાણીનું વાસણ સમજાયે અને તેની વચમાં એક વીટી નરા આડી કરીને અડધો દુબે તેમ ચોરીએ તો પૃથ્વી અને ગરેહઓની સપાટી વચેનો ફેર જાલમ પડે. એ સપાટીમાં ફરવાની ચાલમાં, ઘાટાડા અને રાતમાં, રૂત અને મોસમમાં તથા બીજા દરએક બાબતમાં એ ગોળાઓમાં એક મળતું ત્રાપ અને પરમાંજુ રહયું છે. જેમ આપણી પૃથ્વી વીની આસપાસ હવા અને વાદલાં છે, તેમજ આ ગરેહઓની આસપાસ છે, તેનાં ચીતર આગલા વ્યકોમાં આપયાંછે.

પાસેની આકૃતી મં ગલનાં ગરેહની છે. ક રખીનથી તેનો દેખાવ એ પરખોને ના વીની તર દેખાયછે અને તે એ ગરેહ ઉપરનાં દરી આવવાનાં પાંખોનાં દેખા વ લીચારવામાં આવે છે. એ રીતે આ સ ધલા ગરેહઓ પૃથ્વી ને દરએક રીતે મળતા આવેછે અને વળી તેઓનાં કેટલાકતો પૃથ્વી કરતાં અ ગલનાં તથા પૃથ્વી કરતાં બેહક મોટા છે. એ ઉપરથી ખોલો એઆલ ઉપજે છે કે એ સધલા ગરેહઓ પૃથ્વી

એના હોવી જોઈએ. ખરેખર આ તપાસથી આપણે ન વી-ફુનીઆની પીછાંણુ કીધી છે અને તેમ તપાસ કરતાં આપણને ખુદરતીન ઈનતેજરી પેદા થાય છે કે જ્ય તો ફુનીઆઓને આપણે પાદ કરીએ છઈએ તેમ તાંદાંનાં વસ નારંગી આપણી ફુનીયાંને પાદ કરતાં હશે કે ? તેઓખી આપણી ફુનીયાંને મોટી મોટી ફરખીઓએ કરીને જતાં હશે કે ? તેઓને પડથવીના ગરેહ કેવા લાગતા હશે ? ફીઆં ખીજ ગરેહાની તો વાત રહી પણ આપણી નાનકીકના મંગલનાં ગરેહ ઉપરથી પડથવી કેવી દેખાવી જોઈએ તેના એક દેખાવ હેઠલ આપી આ રસીસી અને રચુજ તપાસને ખતમ કરીએ છઈએ.

ગોમેઝ હુદારો

અમારા ગયા અંકમાં આંનીના અને મરાયા નામની ને બે મેહુનાની વાત પરગટ કરી હતી, તે ઉપરથી યુરોપ અને અમેરીકાના મોટા મોટા હુદારાઓના કાંઈક બેચ્ચાલ અમારાં વાંચનારાઓનાં મનમાં ઉતરશે હશે. ને ને રેહો પોતાની રજીમિત ઉપર મજબુત અમલ બેસાડવાને અચકત છે, તાંદાં રાજદવારી બલવાખોરો કેદખાંનેથી છુટી આવેલા અથવા સત્તાવાળાઓના હાથમાંથી નાહાસી આવેલા અથવા સરકારની તરફથી રક્ષનીકાલ થયલા, મેહુરોની બાહરે ન ગણામાં વસે છે અને પોતપોતાની મોટી રોળી બનાવી માં મો ઉપર દરોરો પાડે છે, અથવા યુસાફરોને લુટે છે તથા સત્તાવાળાઓને અતીશયે બેજરી આપે છે. તેઓ રાજના કુચ મન તરીકે રહે છે અને કેટલાક રેહોમાં તો સરકારની ખરાબ રીયા થાય છે. તેઓ રહેવાસીઓને કેદ પકડી તેમના માંમાં ઉપર કીમત મેળે છે તથા કેટલીકવાર સરકાર પોતે તે કીમત આપે તેઓ સાથ સમજીતી કરે છે અને કીમત આપે છે તથા તે કારણસર એ હુદારાઓ પોતાના વકીલોને વટીક ગોઠવી શકે છે. ગયા અંકમાં બેચાંન કરેલી આંનીના અને મરાયા નામની બે મેહુનાની વાતમાં ઈટલી રેહના એ પીંદારઓના જીલમત બનાવયો છે. ગરીચ અથવા યુનાન રેશ મધે એ વા હુદારાઓએ કેટલાક ઈંગરેજોને કતલ કરવા ઉપરથી મોટો થયેલ હડી રહ્યો છે. સપેન રેશમાં પણ પીંદારાઓને હાથ કેટલાક ઈંગરેજો પકડાયા છે અને હમણાં વળી કીણ આ રેશના એક હુદારાએ કરેલાં ઘાટકીયલાંના કમકમાટ બ રેહો રેલાવ બેજો છે, તેની રુક ફેફાંમિત હેઠલ ઉતારીએ છઈએ.

એ હુદારાનું નામ હોન ગોમેઝ લેગોબરસન કરીને છે અને પોતાની હીકમત અને જોરથી તે ફાંસીના લાકડાં ઉપરથી છુટીને નાહાસી ગયો છે એટલું જ નહીં પણ વળી પોતાની બદલમિ પોતાના જવાદને મુલોએ ચટાવી ગયો છે. કી યુના રેશ કે જાંહાં એ બનાવ બનયો છે તે અમેરીકાના દખ ઈણુ લાગમાં ઈજ માઈલ લાંબું અને મોટું એક ટાપુ છે. અમેરીકાખંડ રોષી કાહાડનાર યુસાફર કોવંબસે ઈસવી સને ૧૪૯૮ ની પોતાની મેહુલવેહેલોન યુસાફરોમાં એ ટાપુ રોષી કાહાડયું હતું. સને ૧૪૯૧ થી તેમાં સંપાંતીઅ રડ લોકો રહેવા જવા લાગા હતા તારથી આન મુધી તે સ પેન રેશના તાખામાં રહ્યું છે, પણ એ રાજને તાંદાંના અ સલ વતનીઓ સાથ ઘણું વેર પડ્યું છે. તેમજ વળી ૧૮૫૦ થી એ રાજને તાંદાંથી હાંડી કાહાડવાને અમેરીકાના પણ કોરોથ કરતા આવવા છે. એ ઉપરથી રાજના કુચમનો વ ધપા છે અને ઘણાકો તાંદાંના જંગલોમાં પીંદારાણું ચલાવે છે. ઉપરો પીંદારો ગોમેઝ પણ એ વેસટ ઈનડીઅ ટાપુને એક રહેવાસી છે. તે જ્ય હીકમતી છે તેમજ જોરાવર છે અને ચીલીના લશકરને અતીશય હંકાવપા કરે છે.

ગોમેઝ હુદારો થોડુંક ઉપર સોમિસ પરોડાના પા હાડી રેહડાંજુખા પોતાના સોખતીઓ સાથ રહે છે. તે છે એક ખુબસુરત સોને કેદ પકડી હતી, અને તેણીના ખા વંદને હુદી તથા મારી નાખીને તે સોને પોતાની ઓરત તરીકે જમરદસતોરી રાખી હતી. એ બનાવ ઉપરથી તેની પાછળ લશકરની એક રુકડી ગોઠલવામાં આવી હતી અને તે રુકડી તેને પોતાના સોખતીઓથી છુટો પાડી આગળ ન હુસાડવામાં ફતેહ પાંખી હતી. નાહાસતી વેળા તે પોતાની કેદ પકડેલી સોને લઈ નાહાસે હતા, મારે લશકરે પણ તેના કુખખાલો હોડયો નહીં. નાહાસતો હોન ગોમેઝ એક ગોઠામાં જઈ જરાપો કે જાંહાં જવાને મારગ એકજ હતો અને તે પાહાડની ઉપરથી પોતા. ગોમેઝએ તે સોને ગોઠાની અંદર રાખી અને પછે પોતે પાહાડની ઉપર એક લો ખરો થઈ ઉઠો. લશકરે તેની પાછળ જવાની ઘણીખી કોરોથ કીધી પણ આ રાખયથી બજતા હુદારાએ એકડે હાથે લશકરને હટાવવાને એક ઉપાય શોધી કાહાડયો. તે એક ઉપર અથવા ખડકના મોટા મોટા કંકડાઓને તે હેક લઈ ઉપર આવતાં ખાહસો તરફ ગમડાવતો હતો, જ્યો તેની તરફ આવવાને કોઈને હીમત થતી ન હતી.

આણું થવાથી લશકરના સત્તાવાળાઓએ એવો ઠરાવ કર્યો કે પાહાડને પેરો લઈ ગોમેઝને ઉપરજ રહેવા દેવો તથા હેકલથી તેને કસો ખોરાકો મેહુંગવા દેવી નહીં. તે એ ધરતા હતા કે એમ ધરવાથી તેના ઉપર લુખખરો પડશે અને લુખખરો નહીં ખખવાથી તે આપોઆપ તામે થશે. આવા વીચારથી સઘળા સવારો પાહાડને તરીકે તેને તા થે ધવાની રાહા જોતા બેઠા. એમ કરતાં એક ઘાહડો ગયો, બીજીખી ઘાહડો ગયો અને તરીકે ઘાહડો આવ્યો તોપણ આ હીમતવાંન હુદારાએ તામે ધવાના કાંઈ પણ ચીનીદુ જ તાવયાં નહીં. એ ઉપરથી વધારવાને મોટી ધવાને દલાવે એકવાર કરી અચકુચ પસી નેવાના લશકરી રુકડીએ ઠરાવ કીધો અને ઘણી હીમત તથા જહડક એકડી કરીને તેઓ એ

કરાવને અમલમાં લાવયા. આ વખત તેઓ કાવયા અને ગોમેજ તેઓને હાથ કેદ પકડાયા, પણ એવ વખત તેઓએ એક કમકાઠ ભરેલી શોધ કીધી તે એકે બરે આ ચ' ડાળ હુદારા ઉપર લુખમરો ઘણો વધી પડ્યો તારે તેણે પોતાની કેદ કરેલી સ્ત્રીને કાપીને ખાવા-માંડી હતી અને લશ કરને હાથ તે પકડાયો તેટલામાં તે સ્ત્રીનું એક પાંત ખાઈ રહ્યો હતો. સવારો બધે લાગા તારે તે નીરદોશ ચોરત બી ચારી લોહીહીવાન અને ખરતોલા પડી હતી અને એ રીતે ગોમેજએ પોતાની લુખમટાડી લશકરને ઠગ્યું હતું.

આ દશાઈને કેદ પકડતાંવાર તેને તપાસને માટે ઉભો કીધો અને કાંસરીની શીખસા મળી. એ શીખસા તરતજ અમલમાં લાવવાને હુકમ થયો, માટે ઇનસાફની કચેરી

માંથી તેને પાકરોન સુધી ઉપર લઈ જવામાં આવ્યો. જરે ગોમેજ હુદારો કાંસરીના લાકડાં ઉપર ઉભો તારે કેટલા રેડે વાસીઓને એક પાપ ઓછું થવાની ધીરજ આવી હશે. નવાદોએ તેના મેલામાં કાંસરી નાખ્યો, તેના મોઢા ઉપર ડોળી પેટરાવી અને માતર લાકડું સેરવવાનીજ વાર હતી, પણ તેવામાં ગોમેજએ મોઢોડેથી એક સીસોડી વગાડી, જે વાગતાં વારજ તેના આસરે સાડા હુદારા સોખનીઓ. એકાએક નીકલી આવયા, તેઓએ નવાદો ઉપર હોમલો કર્યો, ગોમેજને કાંસરીના લાકડાં ઉપરથી છોડવયો અને જાંહાં તે ચંડાળ ઉભો હતો તાંહાં એક નવાદને ઉભો કરી તથા કાંસરી દઈ તે એ નાહારી ગયા. એ રીતે ગોમેજ હુદારો ક્યુનાના સતાવાળાઓના હાથમાંથી પાછો છટકી ગયો.

રૂઢુબારબ.

એઈવં દત્તાલાએ માણસે જાતનાં ઉપરભાવ અને પોશનની ખોરાકી જાહાડ પાનથી પુરી પાડવાની ગોઠવણ કીધી, પણ તેમજ વળી ખુલીઆની મીશાળે તે ખોરાકી ખાધાથી ઇચ્છા બીજી બદલરહેલી પેદા થતાં દરદોની દવા પણ જાહાડવાનાજ થઈઆડે. વળી એક જાહાડને એક ભાગ ખાવાનાં કામમાં આ વેળે તે બીજો ભાગ દવાનાં કામમાં આવેલે, એટલુંજ નહીં પણ જે વસતુ આ ખાવા જોગ ખોરાકીની છે તેજ વસતુઓમાંથી દરેક દરેક કરનારી દવાઓ બને છે. માણસ જાતને જોઈતી દવા દાડે સુખીઅ કારીને જાહાડપાણમાંથી જ બી આવેલે. કુઈનાનનો રોપો, જોના પાક હમણા હમણા હીડુસતાનમાં ફેલાતો ગયો, તે કીમતી રોપો આ બીનાંની એક સાબીતી છે. એવીજ એક કીમતી અને ઉપયોગી પદારથ રૂઢુબારબ છે, જેનું ચીતર વાંમનારી બાનુઓને માટે ઉપર આપયું છે. રૂઢુબારબનું નામ ઘણા વાંચનારાઓએ સાંભળ્યું હશે અને ઉપલાં ચીતરથી તેનાં રોપાનો દેખાવ ધેઓનાં ઉતરશે.

હુકીમાં ઉપરથી નીકલ્યું છે અને એ રોપો તેવા છેક અસલી વખતથી જણાયેલો છે. રાણેસોરાઈડસ, પલીની અને બીજા નામીયા વીદવાંને એ રોપાની પીછાંણ આપી ગયા છે. ઠરે લસવાણો અલેકજાંડર હુકીમ કાલજાં તથા અતે સોરનાં મરજી ઉપર રૂઢુબારબ વાપરતાં હોતો. આરબી લખનારાઓ પણ રૂઢુબારબ વોશે લખી ગયા છે. મેસો નામના આરબ હુકીમ તરણ જાતનાં રૂઢુબારબનાં નામ આપે છે. જો લાખ તરીકેની રૂઢુબારબની ખાશીએત આગળની જણાયેલી દીસે છે કેમકે પાલસ એજનેટા નામનો આગલા જમાનાંનો હુકીમ તે વીંશીની શાહાદત આપી ગયો છે. આજે પેટનાં હુદો ઉપર રૂઢુબારબનો ઉપયોગ ઘણો વધી ગયો છે અને તેના પાક તથા વેપાર પણ ઘણો વધ્યો છે.

રૂઢુબારબનાં રોપાનો સુલીઆં દવાને રેકોણે કાંમ લાગે છે. પણ વળી તેનાં રાંખલાં ટારડ, પુડીંગ ઇવીઆદી પકવાંનાં તથા મીઠાઈઓમાં ઘણા કામનાં છે. તે નરમ, માંસ અથવા માંવા સરખાં અને ખટાસ વાળાં હોય છે; તેનાં સુલીયાં કાળાં પણ વાસ વગરનાં તથા નરમ, અને અં

આનાં વાંચનું સુકરેણું હકીમ ઘણે દરજે યુનાની

દરમી લગાર સફાઈદાર હોયછે. એ સુલીયાં આંદરડા વાળા અવીચ્છેને વધારે ખેંચી રાખવાની ખાશીએત ધરાવેછે. તેમજ વળી ત્રાઘ અથવા હોઝરીને વધારે કુવતરનું કરવા ની તથા જોલાખ લાવવાની પણ એ મુળીઆના ચક્તીઓ છે. એ દવા થોડી થોડી વાપરી હોયતો ખોરાક પચાવાનાં ચંતર ઉપરન તેની અસર થાયછે, પણ તેનાં જ્યાંમાં વધારો કરવા પછે તે પેઢલાં બહારો નરમ કરવા પછે કમજબી ત નીપજવેછે, અને તેટલાજ માટે પેટનાં મરજ ઉપર એ ઉપાય અકસીર જવો ગણાયછે.

રૂબારબનાં રોપાઓને એકેકથી આસરે એક ફીટને તકાવતે ઉગાડવામાં આવેછે. ખોરા પાખા ઉપર તેને પાક કરવા માટે હલકી અને રેતીની જમીન તેને ઘણી ત્રાક આવેછે. તે જમીનને સારીપદે ખાતર આપીને પાકવવામાં આવેછે અને પછે તરણ ફીટ લાંબી તથા બે ફીટ ઘોઘાલી હારમાં એ પાલાને રોપવામાં આવેછે. એક પાક દસમી પંદર વરસ સુધી જવાબ દેયછે. એ રોપાનાં પાતરાં ઘોઘાલાં અને ખોરાં થાયછે તથા તેમની ઉપર કુલ જ્યાખપ ઉગેછે. એ રોપા ઘણી જાતનાં હોયછે અને તે ફૂલીઆનાં ઘણા બા ખોરાં ઉગેછે. તેના મુખીઅ પાક એશોઆખડમાં મીન અને ટારટારનાં મુલકમાં તથા હીમાલીયાનાં પરવતો તરક થાયછે, પણ તેના ફેલાવે એટલે થઈ પડયોછે કે તેની ખરી અને અસહ જાતી કદી છે, તે રોપી કાહાડવું થયું મુગ ફેલ થઈ પડયુછે. તે અસહ જાતી મેળવવાને જુદા જુદા દેશોએ ઘણી કોશિસ કરીધી.

સને ૧૭૫૦ માં રૂશીયાન સેનશાહાનાં વડા હકીમ નામે કાઝિઆમરહાદે અસહ જાતીનાં બીઆં લાવવાનું કામ રૂબારબનાં એક ટારટાર વેપારીને સોંપયું હતું. તે બી આં લાવતો ખરો પણ અસહ છે કે નહલ તે વીરો પકી ખાતરી થઈ નહી. તે બીઆમાંથી પાક સારો થયો અને ૧૭૬૨ માં તે બીઆં પેટલે વેઢલાં સફાઈદાર દેશમાં એડી નખરો ખાતે લઈ જવામાં આવયાં બહારથી તેમના ફેલાવે વીલાતમાં વધ્યો. એ અસહમાં અસહ જાતી વીરો ઘણી તલાસ જરી રહી અને ૧૭૭૦ નાં સાલ સુધી રૂશીઆના ની પતીજ થઈ નહી, તારે એ બીનાં નકી કરવા સાડું રાં છી ક્યેરીનની સાહિતા હેલ સીવર નાખના એક હકીમને સાઈબીરીયા દેશમાં મોકલવામાં આવ્યો. જ દેશમાં ખરો રૂબારબ ઉગતો હોય, તેવે કેકાંજી જવા સાડું તેણે માર વરસ સુધી ક્રીંકાં નારખાં, પણ અતે નાસીપાસ થઈ તેને પાહો કરવું પડયું.

રૂબારબને રોપા ઉગવા પછે તેને બજારને માટે આગમયથી તઈઆર કરવામાં આવેછે. મીન અને ટારટારીમાં તેનાં મુલીયાને મોપી કાહાડવા પછે, તેમને સાફ કરી તથા કાપીને કકડા કરવામાં આવેછે અને પછે કુતરની મોટી તેળાની હેઠે આતસ રાખી તેમનાં ઉપર તે કકડાઓ ને મુકવેછે. એ પછે તેમાં આંધરાં પાડી તથા દોરી પોઈને તેને સુજનાં તાપમાં મેળેછે. ટારટારીમાં ઘરનાં આંગનાં મથે અને કાંઈવારતો જાનવરોનાં બે સીંઘાંની વચે રૂબારબને મુકાનો મેળવાની તોરનાની હારને હાર નખરે પડેછે. એ રીતે મુકવા પછે પેટીઓ ભરીને તેમને બજારમાં વેચ

વા લઈ જાયછે. ટારટાર તથા મીનનાં મુલકોની નજદીક રૂશીઆનાં મુલક આવવાથી તે દેશમાં રૂબારબને વેપારે મોટો ચાલેછે અને મીન તથા રૂશીયાની વચે કેટલા ખાતે એક મોટી કાકરી રૂશીઆનાં મે સથાપીછે. સને ૧૮૪૦ નાં નવેમ્બર મહીનામાં જરે મીનાઈ રૂબારબની તંગી પડી હતી, તારે હીમાલીયા પાહાડ ઉપર ઉગારેલા રૂબારબ કલકતેથી પેટલે પેટલે મુરોપ ગયા હતા, તારથી તેનો વેપાર વધવા લાગેછે. એ રીતે આ ઉપયોગી જાણસ આપણા પોતાનાં મુલકમાં ઉગેછે, તોપણ આપણા ખપ જોગ રૂબારબ પરદેશથી મંગાવીએ છઈએ એ ઘણું કરેડું દીસેછે.

વલ્લહેવાઈનાં વરઘોડા.

કુકીકાકી—આવાએ વીલરાઈ, એ શા કહેતા ? પોતાની માએને જણી દીકરીનું મોહાડું જોવાનાંબી આસતા રહી જાય ? દીકરી જેવી દીકરી થઈને મહીરે નહી આવે ? આ વારી નાંખીએરે એવા વેઢવાઈ ને વેઢવાંજુને.

વીલરઆઈ—થું કેહું પેટ તાહરાં ! તમેજ જેવો માએ. એતો અને પોયાં કેહો તે પોચી મટારી કોપરમી ખજીછ.

કુકીકાકી—પણ કંઈએ વાઝું ? એટલું બધું મુછે ? કાંઈ રસતે કે બારણે પડેલાં છે મું ? કાંઈ આસીઆમાં બે સીઆમાં છે કે મું ? વાએ, વાએ ! મોખાની શુલ પેહિં ચાડતાં હોયે તે હવે નહી પેહિંમાડો ! એતો માએ તમા રીયીન એવું વેઢાય. મારા જેવો ધાખરીઓ સભાવ હોય

કેની તો કોણ જાણે મું વણ મહડે ને વાલ ઉતરે.

વીલરઆઈ—આ હું મરે કાકી તમારા મેલવાપ રથી. જેવું ખડું મોલેછ તેનો બદલો ખોદાએ તમોને ર ખાડે ને તે ખડું તમારી આડે આવે ને ઘણી વેઆરને મા એ અખઈ થઈને રહો. તમારો વીઆર બધો બશવર છે, પણ મું કરીએ માએ ? ઘરના ઘણીન આડો થઈને મેહો તારે આપણું મું ચાલે ? એતો ઘર મલાવે તે ઘરનો રોહી ને આમ મલાવે તે ગાખનો રોહી.

કુકીકાકી—પણ સાવખશાહો મું સમજતા નથી ? આ વાએ એ કોતક તે કેમ જોવાય ? પણ તેવણ મું કેહેછ મું ?

વીલરઆઈ—એવજુતો કેહેનું હું બજો કે મારો વે હવાઈ બજો. જરે જરને તેડાવાની હું વાત કરેછ, તારે તેવણ નીનાં નાંકે, ને ઘણે કેહેવે નરે એક તેડું મોઢ લવા દેછ તારે વળી તેનો સસરો થયો મારા આખડ દરકારનાં મણસીને પાછાં વાળેછ. પણ આપ જેવા આપ થયા તો તેને એમ નથી કેહેતા કે હું આવારે, આવા તેવા, મારી દીકરીને તું મારે ઘેર કંઈ નહી મોકલતો ! બસ, જાણે વેઢવાઈએ કહયું તે ખોદાએ કહયું તેમ તેનાં મુખનેને પા હો ફેરવવા ના કેહેછ !

કુકીકાકી—અરે ફીટર ! બોલ્યા એ મું ઢોંગ ? એ તો માએ કાંઈએ કાંઈ કરી મુંકેડું હોયો. આ તેવો સાવખ શાન આવેછ. લાવોની હું બે વાત સમજઈ. એમ તે કાંઈ વાએ ચાલે ?

વીલરઆઈ—કાકી તમે તમારા ભતરીજને સમજાવે તારેતો મોટી મેહુરમાંની થાય.

વીલરઆઈ—પણ કોણ જીવખાઈ તેને ચેરમાં રાખ વાં? ખોજી! ચેરમાંની રાખતીને યેણ લાગેર! ખારી દીકરી ને ગાંધી રાખતાં મરેર! ખારી દીકરીનું કાળનાં કરનારાં મરેર! સાવખશા—વીલર, વીલર, વળી એમ મોહોડાને ગંધાતું કીધું. સેલેલું સુલેલું વાંત કરતાં યાપણ મરેર.

વીલરઆઈ—બેસો, બેસો, તમેતો હવે યુગાન બેસજો. ગમેતો ટોપલે, ટંકાઈને છડું મેળો. તમેજ પાકરા. હોવા તો વળી જીઈએ શું? બીજા ગામનાં વલુવેલેવાઈએને જોવા.

કુકીકાકી—આને બીજે જોવા બાપ હોખતો. નર ચક લાની. વચે વેલેવાઈની ફેટ પકડીને પુછે કે હુંજ આપરે, તે ખારી દીકરીને કાંઈ લેયાતી બેયાતી લીધી છે કે તું મારે ઘર મોકલતો નથી, પણ તમેતો કેથા વેલેવાઈની નળ ચડડ થી કરી આપણે. આપણે આપણો રેક રાખીએ તો બી જા કોઈ રેક રાખે કે?

વીલરઆઈ—(કટકા મોરીને) હરી પહેરે રેકનાં રાખ તાં. મુવાં હીનાં છીનાં, વલુવેલેવાઈની આપણનાં સમજતાં પુછી પડયાં. સાસુ જીઈએતો નાંતરેતી ને પાતરેતી, સસરો જીઈએતો તીજરડો પીજરડો, લલા કાન્ને કીનાલ ની કલી કે ચેરમાં કનઠરાન લઈને કમાયો, નજાઈ જીઈએતો તરકરીને બેજોલે તરકરો, નરા નરામાં મોહોપર ચડી આ વે. ને તેમાં જીભરાયા સાવખશા તેનાંએને મળેલા, એટ લે આપણું. શું સાથે આમે! (રડી પડીને) કોઈ દાહાડે થ છી વેચારનું સુખ દીડું નથી, ને એ કુખમાં ને કુખમાં રીંબી રીંબીને દમ આપર થયો.

કુકીકાકી—આ આવાઈરે, તું કાંએ સાંલ વખત વ્ય મસથી આપં પાંછી ભરેજ?

વીલરઆઈ—(વધારે ઘુસકા મુકીને રડેછે) મુઈ વેલેવાં છુ થતી કેહેવાડેછ કે તમેતો વ્યમોને ગાળ રેચોછ, પણ એ આપણું ગાળ રેય તેનું કાંઈ નહી? કાંઈ બાહાનું નહી પાંચું તારે મુવાંને રીત એાછી પડી, ને તે બાહાને મારી નરીને વ્યમો. મસે મસે મીહીનાં મારેછ ને નરીને બધો જીવ પ મોરીને વ્યપવા ખોજી.

સાવખશા—એથી બધી મોટી વાત છે. નજ વલુ વેલેવાઈને ગાળ દેવાથી મેં હીઆં વ્યકાવ રાખેલોછ, તેમ આપણા નજાઈએ મારી સાથ સમજને પોતાના ઘરમાં વ્ય રકાવ રાખેલોછ.

કુકીકાકી—અરે વ્યમોલા બેસો વ્યમોલા. વ્યરકાવ નાં રાખતા વાજ વરેઆ. નજાઈને કહીએ કે આકીસમાં થી બાહાર જાયછ તે વખતે ઘરમાં માંએ થતી બઈએમરપર કેવું તેલચું પાડેછ તે જો. પરમ દાહાડે નરીને હું તેડવા ગઈ તારે મારા દેખતાં થોડી ગાળ દીધીતી.

વીલરઆઈ—ગાળની દેતીને ગળસોળાં થાયરે ને મારે મીને એનાં માંએ બાપ મરેર.

સાવખશા—(મનસે બોલેછે) બપો કલ્યાનું મુજ આ કસકુનમ કુકીકાકી છે, મારે એને કોઈ રીતે સપડાવીને ત થા સવાદ ચખાડીને સુખાવી જીઈએ.

કુકીકાકી—સાવખશા, તમે બીજીછ કાંએ? હવેતો પેલી માટી મુઆંની કોરટ નીકલીછ તારે સાંનું બીહીવાનું? તમે તમારે બસ એક રેડું મોકલો, ને જો નરીને નહી મો

કહેતો પછે તમારે ચેરથી એક સાડીઆપો, એનાં સાસુ સ સરાં નહી બાજી તેમ હરસેથી હું એને તેડી લાવજી. તમા રીમાં હીમત જીઈએ.

સાવખશા—(મનસે બોલેછે) એને સપડાવાનાં આ તાલ ઠીક છે. (પછે જાણે કે કુકીકાકીની સલાહ ધેઆન માં ઉતરી હોય તેમ બોલેછે) કુકીકાકી, તમે કેહોછ, તેથી ઠીક છે. હું તમેને મારા નજાઈપર એક ચીટી આપુછ, તે લઈને તથા નરીની એક સારી લઈને તમે જીઓ. ને ચીટીથી મારો નજાઈ નહી સમજેતો પછે તમે તમારું મુજબ કરજો.

સાવખશા ચીટી લખેછે તેલવાં, વીલરઆઈ—(બોલેછે) કાકી, તમે તમારે મમેતો ચી ઠી આપજો, પણ નરીને કેનીતે નરા વાત કરવાને મસે ભો એતલીએ બેલાવજો ને પછે આમે સારી પેહરાવીને તમે તમારે હુંજ લાવજો. પછી મુવાંનાં ચેરપર યુકુબી નહી.

સાવખશા પોતાના નજાઈ બેહેરાંમશાહાની ચીટી બીડીને આપેછે તે લઈને તથા એક સાડી પોતાની સોડમાં સંતાડીને કુકીકાકી એક આહાભારત કામપર જતાં હોય તેમ મગન થતાં થતાં નરીને સાસરે જાપછે. નરીની સાસુ—આવો કુકીકાકી, આવો માંએ બેસો મરે.

કુકીકાકી—સારે રૂરે મરે. જીભરાયા તમારા વેલે વાઈ સાવખશાએ વ્યખઈ રહ્યા બેહેરાંમશાહાપર એક ચી ઠી આપીછ, (ચીટી બેહેરાંમશાહાને આપેછે) ને વેલેવાં છુ વી લરઆઈએ નરીને તેડવા સાડે અને મોકલીછ, તે લે દા હાડા રહીને પાછી આવરો.

બેહેરાંમશાહા ચીટી વાંચેછે.
“વેચારા બેહેરાંમ, આ ચીટી લાવનારી વીધવા મારી
“એક ફરતી સગી કુકીકાકીને તું સારીપદે એજાખેછ, તે
“કેલ્યાનું કાલજુદ છે અને આપણુ વલુવેલેવાઈનાં વ્ય
“હડાવી મારનારીછે. નરીને હરસેથી કુસલાવીને મારે થ
“ર લાવવા સાડે તે એક સાડી સંતાડીને લાવીછ, પણ
“તેની આ છુપી ખચર આપુ છઈ અને ઉમેદ રાખુ છઈ
“કે એ રાંડીરાંડેને તું કાંઈ એવો સવાદ દેખાડે કે નથી
“નીરસોય સગાં વાહાલાઓમાં ફરીથી કલ્લએ કરાવતી એ
“અને એનાં જોવી બીજ કસકુનેમોને વ્યછો ચાનાક મ
“જો. એનખમરન.

“લાઠ તારો ડુવાગીર,
“સાવખશા સુખલાછ.”

બેહેરાંમશાહા—કુકીકાકી તમે આપાંતો બંલે આપાં, બેસો, સતનું નજીને નરીની સાથે જીએ. (સોડપર નજર કરીને) કાકી એ તમારી સારીની સોડ હેડવ પેટડું સાંનુંછે!

કુકીકાકી—(ચરખાઈને હડાવેછે) કાંઈ નહી બા, એતો કાંઈ નથી.

બેહેરાંમશા—કાંઈ નહી મું, કાકી? આવડો મોરો રે કહો યથો ને? કાંઈ કપડાંની ગાંસડી જુડું દીસેછ! એ માંથી છુપાવાનું શુંછે? તમારાં કપડાં કોઈ ખાઈ જવા ખોજી. કુકીકાકી—એતો કેની તે બા એક મારી નવી સારીછે!

બેહેરાંમશા—હું! કાકીતો પધસાવાળાં યધાં. નવી સારી સાથેજ બધી વાત છે. જોઈએ જરા દેખાડોની. કુકીકાકી—(વધારે લોકોએ) અરે બા, ગરીબ પ્રાણસની મશખેરી કરાજો. એવો સારીતો તમે ધવાડનારીએને આ ખતા હોશો.

બેહેરાંમશા—પણ હવે એટલી બધી સંતાડોજ કાંએ જરા દેખાડોની?

કુકીકાકી—જા બા બેહેરાંમશાહા, એ હુખેતો તારેતાં હાં મને વ્યાવવા નથી ગમતું.

નરીની સાસુ—પણ માએ હવે જરા દેખાડો, એનો એ હાંકરો છે તો નરખ પાડોની.

કુકીકાકી—વાએ, વાએ, એ શા ફળેતા. કાંઈ હરસે તરસેની હોય તેથી જોવાનું કે?

બેહેરાંમશા—કાંઈ નહીં, બસ અને દેખાડો કુકીકાકી ના હાથમાંથી ગાંસડી જીતી લઈને છોડો. આએતો મારી નરીની સારી છે.

કુકીકાકી—(ધમરાટમાં જીડું બોલેયાં) નરીના બાવાની. ફેરે-અપાવીતી!

નરીની સાસુ—હા માએ. ગોરડીઆમાં પેહેરાવીતી તેજોતો એ.

કુકીકાકી—એક જીડાંપરથી બીજું જીડું નારે માએ, એતો મારી સારી છે. જે વાત લાપાજ તે.

બેહેરાંમશા—નરીને તેજી પુછોની એટલે ખાતરી થ થો. હાંક મારેડે. નડાવ! નરી હંઈ આવી જા. (નરી આલેજે) આ સારી કોણની?

નરી—હા એતો મારી સારી છે. આએ થું? ખાખા નાં સોણનાં લગનમાં ગીઆતાં તે દાહડે પાલવવર દાઢ પ હોયેતો તે સડ છે.

કુકીકાકી—તમે બધા જણ મળીને અને ફસાવા બે દાઢ વાપ.

બેહેરાંમશા—કુકીકાકી હવે વધારે ગડબડ ના કરો.

કુકીકાકી—એવાએ ગડબડ સાંની ને બડબડ સાંની! (ધમરાટમાં એક જીડાં પરથી બીજું જીડું) એ સારીતો મેં રૂ સતમ આગા પાસેથી લેવાતી લીધેલી.

બેહેરાંમશા—એા હો—રૂસતમ આગો ભાડુતનાં માર પર આલેજો. દાદરપરથી મહડતાં મેં તેને હમણાજ જો થો હતો.

ઉપરથી રૂસતમ આગને તેડી મંગાવેજે, અને તે આ સાડીની વાત સાક ના પારેજે. કુકીકાકી ધમરાયજે.

બેહેરાંમશા—કાકી, તમે જાણેજ કે જીડાંની અને થ હી છીટ છે અને મોરીની અને તે કરતાં વધારે છીટ છે. મારી ખાતરી થઈજે કે આ મારી નરીની સારી તમે મોરી છે. (માકરને હાંક મારી કહેજે) કાસમ, જા બધી થોલીસ નાં સીપાઈને તેડી લાવ. હજબી તમે થું કહેજા. થું આ સારી તમારી છે?

કુકીકાકી—મરેરે તમે ફળેતીનાં કરતાં. નરીની સાસુ—એા જુન મરેની, રાંન મોર! મરો પ મોરીને લેવાની આવતી તું દોનખમાં બપ.

આ બે જણ વગે મોટો કણથો ધઈ પડેજે, તેવા માં સીપાઈ આલેજે.

બેહેરાંમશા—(જુસાનું દોળ લાલીને) જો, એા, બાઈ, હુંને મોકોમાં જવું પડસે. હું છેડાંડછ તારે સગા બાપ નો નથી થતો, વાસતે મોલ આ સારી કોણની છે.

કુકીકાકી—(ધમરાટને) હાખા એ સારી નરીની છે, પણ મનેતો તમારા સસરાએ આપીજા. તમારે ગમેતો પુછાવો.

બેહેરાંમશા—એ વાત હું મનોતોજ નથી. અમારે મેરની સારી તેવણ તરુને કદી આપેજ નહી. તમે પેહેલે નાચુકરે ગયાં તે પરથીજ જણાયજ કે તમે એ સારી મોરેલી હોયો. બાકી તરુને આપેલી હોયતો તમે પેહેલાં છુપાવો સા વાસતે? ચાલો હવેતો આ સીપાઈની સાથે તમે મારે સો સરે ચાલો તાંડાં તમારા ને આ સીપાઈનાં મોહાનાંપર સાવ ખશાને પુછી જોઈએ.

મોહાલાની આંદરથી સીપાઈની સાથે ચાલીને જવું પડવાથી કુકીકાકીની ઘણી ફળેતી થઈ. બધાં લોકો એક નીકલવાં અને સડ કોઈ છુક કરવા લાગાં. સાવખશાને ધર જવા પડે, તેણે સીપાઈને સમજાવીને પાછો લાવેલો. કુકીકાકી પસેખાંન મળેને રડવા લાગી. તે મોલી કે “મારી કાંડાં કમખખતો લોગી કે હું મુવએને ધર મુઈ. હું મુઈ રે આવતી ને જતી. તમે અને મોકલતાં મરેરે. મારી રે વરી દાતાદાન નહી તે મને મોંપેમાં ભરાવું પડવું.”

સાવખશાએ તેણીને ધીરજ આપી તાહડી પાડવા પ છે કહયું કે “કાકી, હવે તમે મુગાં મુગાં ધર જાએ, ને આઠ દાહડા સુધી ધરમાંથી બાહાર ના નીકલતાં. ને જારે ધર માંથી બાહાર નીકલો તારે કાંઈ સારાંજ કામ સાડ નીકલ જો. પણ જો તમોને કામ નહી હોયતો નહી કામતું શોધી ને વલ્લુવેહેવાઈનાં વેર વસાવળમાં પરજેન રહેજો. મારી વીઠ રને પોતાની વેહેવાંજ સાંચ વાળ્યાં કરાવામાં બધાં કારસતાં ન તમારાં છે, ને તમે અને વડીક ઉસકેરવાને મુકયાં ન થી. તે હીઆં સુધી કે “મારેમોનીઅનલ કોરટ” જને તમે માંડી મુઆની કોરટ કહેજો તેમાં વડીક ચહડી જ્યાની તમે અને જલામજ કીધી. પણ તેનું કારણ થું? એટલુંજ કે પોતાનાં બચાં તરફનાં એક મોટા લાડ થકી અ ને તેથી વળી તમારા ઉસકેરવાને લીધે મારી વીઠર પોતા ની દીકરીને વગર કારણે ધર અથે રાખવા માંગેજે અને સા સરંવાળાંએએ આજુઘડતી ગણી નાકજીલ રાખેજ, તેટલાં નજવાં કારણસર તમે વીઠરને પોતાની વેહેવાંજ સામે એ હલી ઉસકેરી મેળી. પણ આપણા દીકરા દીકરીનાં કાયદા ને સાડું આપણ પ્રમાપને ઘટારત છે કે એવા નજવા કુષ લા કરવાથી આપણે હાથ ઉઠાવવો જોઈએ. આ બાપની એ ટલીન ફરજ છે, કે બચાંનું સુખ જિવું. જો મારાં બચાંપ ર કાંઈ કુખ પડવું હોય ઈઆ જીલમ પડતો હોયતો હું ત રત વગે પડું. પણ જરીતો પોતાને સાસરે સુખી છે, બધાં જણ તેનીપર પેઆર રાખેજ, તે પોતે પોતાને સાસરે રહેવા ને ખુશી રે. તારે માપણ નજવા કારણસર વગે પડવું નહી જોઈએ. માબાપ ઘણીવાર પોતાની ચાલથી પોતાનાં બચાંનું પાંન ભાંજે છે, અને વર બાંમિર વગે સજાહા, વ લુવેહેવાઈનાં કજ્યાને ખાતર તેમજો ટોડાવેજે. કાયા કોનનાં માંડીદા હોય તે તમા બઈરો લોકમાં કુખજ સાંભળીને મુકસાંન કરેજે, પણ દારજેક સમજી ધર ધણીની

महाराज श्रीमन्

કર્ય છે કે બધરાંએને એવા કુધલા કરતાં અટકાવે તથા તે અને તારી આરીથી દુર રાખે. વાસ્તે કાકી હવે તમે યુગાં યુગાં જાએ અને આને તમોને જે સજ્ન થઈછ, તેથી કરી થી એવા કામનાં હાથ ધાલશે ના.”

જાન્ય પીબડી.

સખાવતે આહાર, સોદાગરોને શાહા, ગરીબોને વાલી, દુખીઓને દાતાર, આ જાન્ય પીબડી નગપરસીક અને નગમીતર ખરો નર તે આ જાન્ય પીબડી થઈ ગયોછે. તેની શખાવત, તેની હોદારતા અને તેનું મોડું રીલ તેને આ જાન્યાનાં હાતમનાં નામને થોગધ બતાવેછે. પણ તેનાં શુભોની ખરી કીમત કરવી હોયતા એ ખરનાર ના હા પ્રુથાની છ'દગીનાં હવાલ ઉપર પુખ્ત થયાંન પોહોંના ડગું નોંધ્યેછે; એમ કરવાથી જાન્ય પીબડી એક ફરેસતાઈ અસલતેનો, ખરેખરે નેશહીતકારી, પરગળુ અને ભાઈખ પોનાં હક આગળ પોતાના ભોગ આપનાર ખાલસ સામે ત થાયછ.

જાન્ય પીબડીની પેહેલી તારીક તે એ છે કે તે પોતાનાં જાતી હોદ્યોગથી મીસકાંને હાલતમાંથી વધીને કરોર પતી થયો હોતો. સીતેર વરસની વાત ઉપર દખશીલુ અને મેરીકાનાં માસાચુસેરસ પુરુષોમાં પીબડી નામનો ૧૧ વરસની વયેનો એક છોકરો, તેટલી નાહાની ઉમરે નીસાળ છોડવાની કર્ય પડવ પછે, એક ગાંધીની ફાંદા ઉપર સીખાઈ તરીકે પાકીએ, લાગે, તારે એમ છોકરો યોડા વરસમાં એક કરોરપતી થઈ જયો, એવી શુ કોઈને ખી ખબર હતી? પણ ડાનવરસનાં નામનાં જે ગામડામાં તા ૧૮ મી ફેબ્રવારી સને ૧૯૪૫ માં જનમ થયો હોતો, તાંહોની ની શાળમાં ખાતર વખવાનું, લખવાનું તથા હીરચખ શીખવા સીવાએ બીજુ કંઈ કરી કેળવણી પીબડીએ હોસલ કીધી નહી, મગર પોતાનાં પાંચમે હોતો કે તેણે લખેલો એક દસતાવે ન લખાંહોના નુકસાનો હોતો, એવું ઉચું મત વેલાતનાં ચીક નસદીસ શાસ્ત્રમાં જોર કરતાં આપયું હતું.

ગાંધીની ફાંદામાં ચાર વરસ તથા પોતાનાં બપાવાનાં ગાંમડાંમાં એક વરસ મેહેનત કીધા પછે, પીબડી પોતાનાં ભાઈ કેપ્ડીની કાપડ વેચવાની ફાંદામાં ચાકરીએ રહ્યો. યોડા તબીબીનામાં તે ફાંદા અને આગ લાગી, પ્રલુ તે વાજાંવા કોલબીયા ખાતે તેનાં કાકાની ફાંદામાં તેને જે વરસન તેથી ચાકરી જમી. સન ૧૮૧૨ માં તેની ઉમર ખાતર બીજુ વરસની હતી, તે વેળાએ ઈંગલંડ અને અમેરીકા આગાઉકેલી લડાઈને વખતે પીબડીએ એક વાલડીઅર તને ગમત હ'ગરેલ કાફલાની સામે પોતાનાં મેહેરોને બચાવ કરારી માફતો. તે વખતનાં પીબડીનાં મે સોખતીએ હજુ ઈંતને ગુફમાં હાથમાત છે, જ્યો કહેછે કે તેઓ થોખને આ ખવાથી પીબડી સાથે માછલી પકડવા જતા હતા, અને તે વાથી ઘર પીબડી એટલો ગરીબ હોતો કે તે રખતને લગતા પીબડીના ભાગ તેઓ ખરતા હતા, તોપણ તેની

માથલલગત એટલી સારી હતી કે એ ગરીબ છોકરાને સુાયે લઈ જવા વગર રહેતા નહી હતા.

ઉપલી લડાઈ પુરી થવાં પછે, મી ૦ રીગસ નામનાં વેપારીએ પીબડીને પોતાના ભાગીયો કરવા માંગ્યો. પીબડીની ઉમર તે વખતે ખાતર ૧૯ વરસની હતી તથા તેની પાસે એક દોઢાકીયું નહી હતું; ખારે તેણે એક વેપારીના ભાગીયો થવાને આનાહીની કીધી, પણ તેની હોશીઆરી તથા માલાકી એટલી પસંદ આવી કે મી ૦ રીગસે બજદ થઈ તેને ભાગીયો કીધો. નાંહું એ પાંચી પુરું પાડતો અને મેહેનત પીબડીની હતી. એ પેહેડી યોડાં વરસમાં વધો ગઈ અને ૧૮૩૦ માં જારે મી ૦ રીગસે ભાગ છોડવયો તથા પીબડી પેહેડીને અમે એકલો રહ્યો તારે અમેરીકાનાં મોટા વેપારીઓમાં તે એક ગણાતા હોતો. પંદર વરસમાં પીબડીનાં ભાગ્યમાં ફેરફાર થયો. ૧૭ વરસની ઉમરે જે એક “શાપ મોએ” હોતો, તે તેથી બનતી ઉમરે મોટો વેપારી થયો.

આ પેહેડીને એકલો ભાગીયો થવાની તરણુ વરસ આગમમ ૧૮૨૭ માં પીબડીએ લંડન ખાતે આવીને પેહેડીની શખા લઢાડી. ભાગ છોડવા પછે ૧૩ વરસે જે આને પેહેડીમાં દાખલ થવા પછે ૩૦ વરસે ૧૮૨૭ માં સાલમાં અથવા પોતાની ૫૦ વરસની નજીકની ઉમરમાં પીબડીએ પોતાની એ જીની પેહેડીને છોડી દીધી અને લંડનમાં રહીને શરાફીને ધંધો કરવા લાગો. હીઆં તે એક મોટો અને દોલતમંદ નાણાવટી થઈ પડ્યો. તેને વરસ દોહડે પો થી ૧૦) લાખની પેદાસ થવા લાગી. તેની ઘણી ખરી દોલત તેણે ઈંગલંડમાં મેળવી, તોપણ પોતાનાં વતન અમેરીકાને તે ભુલ્યો ગયો નહી હોતો. એક વખતે તાંહોનાં જે નસીલવેનીપાનાં રાજી ઈંગલંડ ખાતેથી લીધેલી લોનાનું વીઆન અદા નહી કીધાથી તે અમેરીકન પરાંતની આબજ ગઈ, તેથી પોતાની આંટ ગઈ હોય એટલું પીબડીને કુખ ઉપજયું. તે કુખમાંથી રાજને છોડવા માટે ઠકવેલા કમી જાનરોમાં એક મી ૦ પીબડી હોતો. તે રાજનાં આગેવાનો ઉપર કપકાનાં શખત કાગળો લખ્યાં, અને જારે તે રાજ દીવાળામાંથી બચયું; તારે કમીજાતર તરીકેનું જે લવાજમ બીજાએને મળયું, તે પીબડીએ લેવાને ના પાડયું. વળી ૧૮૧૧ નાં સંજારહથાંધનાં અમેરીકાથી આવેલા સથાપનામાં પાછળેનો ખરમ પીબડીએ આપીને પોતાનાં વતન તરફને પેચાર તેણે દેખાડી આપયો.

વરસ દોહડે પો થી ૧૦) લાખની આવક છતાં, લંડનમાં આવવા પછે દસ વરસ સુધી પીબડીનાં જર ખરમ વરસ દોહડે ૬૦૦૦ રૂપીઆથી વધારે નહી હોતો, અને પાછલાં વરસોમાંથી તે કરકસરથી રહેતો હોતો. પોતાની ગમતને મારે નાંચ રંગનો શોખી નહી હોતો, પણ યોડાક દોસતો સાથ જમીને પાનાં રમવામાં અથવા માછલી પકડવામાં પોતાની ગમત સમજતો હોતો. તેને ગાએણોના ઘણે શોખ હોતો અને તેથી ગીતો ગાવા તથા સંબળવામાં વખત ફાહાડતો હોતો. તે મોટાં ખાનાં કદામન આપતો અને તેની કોઈ જાહેર કારણસર આપતો. જેમકે પોતાનાં વતનની એ અમેરીકાના સાથ ઈંગરેએને નોતરીને તેઓ વચે પે

રાજ ચલાવેછે, તો ચાંદનખાઈ ૧૫ કલાકમાં પોતાનું નાહા
નું ઘર નહીં ચલાવી શકે ! એટલા વખતમાં મોઠા મોઠા
વજરો રાજકારોબારની તરેહવાર ગોઠવણા કરી શકેછે,
સરદારો મોઠી મોઠી લડાઈમાં કરી શકેછે અને વળી આ
નખી કામો ઉપર ઘેચાન આપી શકેછે, તારે એક ઘર ચ
લાવા સાડું શું રોજનાં ૧૫ કલાક થોડા છે !

જેમ પદસા હાથમાં હોય તેટલાં સામવી રાખવા
જોઈએ, તેમજ વખત પણ હાથમાં આવે તેટલાં સામવો
જોઈએ. જેમ પદસા એકદમ ખરચી નાખીને પછે મો
હાડું નેવું પડેછે, તેમજ વખત પણ એકવાર ખોડાવાયા પ
છે દાડું વધારીને બેસી રહેવું પડેછે. પરંતુનાં ઉદાઉપણા
કરતાંની વખતનું ઉદાઉપણું વધારે ભારી પડેછે, કેમકે ખો
ડેલા પદસા એકવાર પાછા મલેછે, પણ ખોડેલા વખત કે
હી પાછો મલતો નથી.

માટે જારે ખોદાએ આપેલા રોજનાં ૧૫ કલાક ચાંદન
ખાઈને બસ યંતા નથી, તારે તે વખતને સામવતી નહીં હ
શે, તે વખતને ગુમાવી દેતી હશે એવા ચોક્કસ ખેચાલ પ
દા થાયછે. કાંતને બરાબર વેહેંચી તોખવાથી તથા ગોઠવ
ણ અને નીચમસર સબલું કામ રાખવાથી દરએક કામને
માટે વખત મલવા વગર રહેશે નહીં. વખત યહીવાર
આપણી આંખ ચોરાવીને ચાલી જાયછે, તેમ કોઈવાર વધારે
વખત જોઈએ તો આપણેની તેને ઉંઘમાંથી ચોરવા જોઈએ.

વખતની દરકસરને તેને પેટેલી નજરનું એ છે કે સ
હુવારનાં સકારે ઉઠવાની રેવ પાડવી. જોઈએ તે કરતાં વ
ધારે વખત ઉંઘમાં ખોડવા પછે, બાકીનું કાંમ ધાઈ ધાઈ
અને યજ્ઞશઠ અકરાઈમાં થાય તેની નવાઈ નથી. સકારે
ઉઠવાથી વધતો વખત મળેછે, એટલું જ નહીં પણ સહુવાર
ને સીરે પોહારે કાંમ વધારે થાયછે અને તેથી ઉંઘમાંથી જે
એક કલાક ચોરવા હોયતો એ કલાક લીધા બરાબર છે.

ને ત્રીશોળે ખરચને હીસાબ આગમયથી ગણી રા
ખવાની આપણે અગત જોઈછે, તેમ ત્રીશોળે વખતનો હી
સાબ પણ આગમયથી ગણી રાખવામાં ફાયદો છે. દર
રોજ સહુવારનાં તે દાહાડાનાં કામનો હીસાબ કાઠડાવો જો
ઈએ અને શું શું કાંમ કરવું તે યાદ કરી રાખવું જોઈએ.
વળી તેને વખતે તે દરએક કામનો વખત ચુકર કરી રા
ખવો જોઈએ. મોઠાં કામનો વખત ડરાવવા પછે, વચમાં
નાં અંતરા નાહાનાં કાંતોને માટે રાખવા જોઈએ.

એ પરમાણે કામ તથા વખત ડરાવવા પછે તેને બરા
બર બજલવામાં દીલ થવી નહીં જોઈએ. બીજાં ટાહેલાંઓ
માં રોકાવા આગમય, ઈચ્છા કુરસતની સટાક લઈ બેઠા આ
ગમય તે કાંમ યાદ કરવું જોઈએ અને તે બજલવા આગા
ઉ બીજું હાથમાં લેવું નહીં જોઈએ. કુરસતનો વખત પ
ણ આગમયથી ગણતરીમાં લેવો જોઈએ, કેમકે કુરસત અ
ને ગમત દરએક માંલુસને નજરની છે. પણ એ કુરસત
તારી મારી અથવા બીજી આડી રીતે ગુજારવી એ પણ વ
ખતને ગુમાવા દાખલ છે. એ પરમાણે વખતમાં કંઈકસર
રાખવાથી, તથા દરએક કાંમને વખત સાથ વેહેંચી આપ
વાથી પરચણીઆનીનું કાંમ ઘણું સેડેલ થઈ પડેછે.

ઈશનનાં અસલી પાદશાહોની નશીબોતો.

અરહેસર બાબેગાંન.

આરઝાઝરકસીસ નીમન પછે ઈશનનો નેક પાદશા
હા દારાએસ કોહોનેસ યદ્દ ગયેછે, પણ સીકંદરે તેને પ
રાજ્ય કીધે તથા ઈશનની પાદશાહાને છતી લીધી તથા
એ કમતાલેનો પાદશાહા ઘણો હારમાર થઈ મરણ પામ્યો,
માટે દારાઈ અને નીતીનાં ફેલાવાનું તેમાંથી કાંઈ બનયું
નહીં હતું અને તેની કોઈ નશીબત રહી પણ નથી. તેનાં
અમલતની આખરી પછે આસરે ૫૦૦ વરસ સુધી ઈશનની
હાલત ઘણી આંધાધુધી ચાલવા પછે સાસાનનાં બેઠા અરહે
સર બાબેગાંને ઈશનનું રાજ નવેસરથી પાછું સથાપ્યું તાં
હાંસુધી ઈશને કોઈ નામીએ પાદશાહા જોવા નહીં હતા.

અરહેસર ઈશનનાં તખ્ત ઉપર ઘણી છુનમગી ભરેલો,
દાહાપણ વાળો અને નીતીવાન પાદશાહા થઈ ગયેછે. એ
પાદશાહા બે મોઠાં પુસતકો બનાવયાંછે, જેમાંનું એક અમ્મ
લ કારનામું નાં નામથી આગમ્યાપછે, તે મ્હે તેણે પોતાની
છંદગીના હેવાલ આપયેછે, અને બીજાં પુસતકમાં તેણે ત
માન નશીબોતોને એક સંગરહ બનાવયેછે તેની થોડીક ન
શીબોતો આ રહી—

“જારે પાદશાહા પરમાંણીકયાણી ચાલવાની કોયેશ
કરેછે, તારે તેની પરજ તેને તાબેદાર રહેવાને ખુશી થાયછે.”

“સઘી બુરો પાદશાહા તેને જાણવો કે જેનાંથી સા
રાં મણસો દરે અને જેનાં ઉપર ખરાબ માલુસો આ
શા બાંધે.”

“કુનીઆમાં સરવેનો આધાર એકબીજા ઉપર છે,
માટે પાદશાહા અને પરજએ પણ એકબીજાને મદદ થવું
તથા એકબીજાની બરદાસત લેવી. તેમ નહીં બનેતો બેહુ
પખશતીનો નહીં.”

“પાદશાહાની હુકમતનાં બચાવને માટે લશકરની બ
રૂર છે, લશકરનાં નીભાવને માટે રહ્યેત ઉપર કર નાખવા
ની બરૂર છે, રહ્યેત કર આપી શકે એટલા માટે જમીન
ખેડવાની બરૂર છે, અને ખેતીવાડી બરાબર ચાલે, તેટલા
માટે ધારા અને દેખાતદારીની બરૂર છે.”

“રહેસતનાંક સીંહ બેઅદમ પાદશાહા કરતાં બેહુતર
છે, પણ લાંબી સુદાની લડાઈ બેઅદમ પાદશાહા કરતાં જ
ખરાબ છે.”

“પાદશાહાઓને લાજમ છે કે જે નગાં ઉપર નેત
કામ કરે, તે નગા ઉપર તલવાર વાપરવી નહીં.”

આ દાનેશખંદ પાદશાહાં મરતી વખતે પોતાનાં બે
ને નશીબોત આપી હતી, તેની ઘણે ઠેકાણે નોંધ થયે
છે. તે નશીબોત આ પરમાંણે હતી—

“મારા બેઠા, એક પાદશાહા તરીકે તું એકજ વખ
તારા ધરમનો અને તારા દેશનો બચાવનાર છે, એ વાત
તું કરી જુલી જતો ના. ધરમ અને તખ્ત એકેકથી છુર
પડી શકતાં નથી, પણ તેઓ સાથે રહી એકેકને મદદ કે
છે. હુએક અધકરની પાદશાહાને જલમ જાંજુવો અં
ને લોકોમાં ધરમ અને રાજ બેહુ નહીં હોય, તે રોજાને

વ લોકોના રોગો સમજાવે. રાજ વગર ધરમ ટકે છે, પણ ધરમ વગર રાજ ટકતું નથી. તારી રદખેતને પરહેનગારી અને નેકીના દાખલો વું પોતે આપજે પણ તેમ કરતાં ક સી તકોબરી ઈઆ ખોટો દમાંજ જેઆડતો ના."

"મારા બેટા તું પાદ રાખજે કે પાદશાહાએની આ બાદાની ઈઆ વીપતી ઉપર તેમની રદખેતનાં સુખ દુખનો આધાર છે; બલકે રદખેતનું નસીબ તેઓનાં તખતનાં આ લેકનાં હાથમાં છે. ફતીયામાં હુમેશ ફેરફારો ચાલુ છે, વા સતે નસીબનાં ફેકડની સાંમે હીમતથી અને નવાંમરદીથી થવા તથા નસીબનાં હુસવાને જીતહાર અને શીઆનપણ થી ભોગવવાને તું લાએક થા."

"પાદશાહાએમાં ચાર ચુલુ જરૂરનાં છે, તેની વીજ ત—આતમાનું ખરું અને જાતી મોટપણ, સવભાવનું અ રેખરું સવાભાવીકપણું, જીવનગારોને દાખવાની તાકાત તથા આપણા તામેદારો પોતાનાં જાન, માલ અને આપણ વીશે કરી થાસતીમાં નહી રહે એવી ચાલચલણ."

ધરધતુ નુસકાઓ.

ખલાવ ફેરીનો—ઘોખા ૧) શેર; જીઠી ફેરીનો રસ ૧) શેર; મલાહી ૦૧ શેર; કુષ ૦૧ શેર; શાકરીઆ ખાંડ ૧) લઉંતાંક; ફેશર ૧) શાશે; કશતુરી ૧) જીભાર.

કુષ હરધું બલે તાંહાંવેર ઉકાલીને સાક કીધેલી ફેરી નાં રસમે મલાહી સામે મેલવીને ખુબ હીલવડું, કશતુરી તથા ફેસરને થોડા ગોલાબગે પીગલાવીને શાકર તથા ફેરી ના રસમે એ બધું એકરસ કરવું; પછી ઘોખાને બાફીને એક ઈંડી હીથમે તેમાંનાં થોડા માવલનું પર ફરીને તેની ઉપર પેલું તદખ્ખાર કીધેલું ફેરીનું કશતર થોડું રેડવું, એ પરમાંણે ૪) પર કરવાં અને ગરમ કરીને ખાધામાં લેવું.

નાલીએરનું પુરૂંગ—૦૧ રતલ ખંખનેલું કોપરું, ૦૧ રતલ સાકરીઆ ખાંડ, ૦૧ શેર શોજી ખાંખન, સફેદી ઈંડાં ૬) ની, હરધું ગલાશ વાઈન અથવા બ્રાંનદી, અને ૧) ચંખ્ચો ગોલાખ, એ બધાંને એકરસ કરીને કુષ તથા ખાંખનનું બનાવેલું માં પાંધરીને જીવડું.

કેલાંની ચતની—૪) કાયાં કેલાંને બાફીને છાલ છેલવી; ૧) ચંખ્ચો ચતની દાર અને ૪) લાલ ચુકાં મરચાં વાટીને થોડાં થીમાં તરવાં; ને પછી એ બધું કેલાં ચુકાં ખુબ છુદી ઈઆ પીશીને તેમે ૧) ચંખ્ચો શરકે ઈઆ લી જીનો રસ રેડવો.

માંખનો ઉપદેશવ ઘણો થતો હોયતો "કુવાસીયા" નામનાં યુગીયાનો કાવો બનાવી તેમાં ૪ આંઘસ ગોળ અને ૨ આંઘસ કાંખાં મરી નાંખી તથા સારીપદે મેળવીને તેને ઈંડી રકાખીઓમાં નાંખી જાંહાં માંખ થણી ભગતી હોય તાંહાં મેળવું.

પરચુટણ.

વીજલીની રોશની આધારાં ઘણું.

એ, નામદાર રાણીનો દીકરો અતરે પધારથો તે બારીમાં બેઠું હશે. હુમણાં અમેરીકા ખાતે એક રેલવે કંપનીની આખી લાઈન ઉપર એન રોશની કરવાની ગોઠવણમાં તો હાંતો એક નાખીચો વીદવાન મશગુલ થયો છે અને તેની ગોઠવણથી એ લાઈન ઉપરની "ટન્કો" માં સપલા ચો વીસે કલાક સુધી રોશની કરવા ધારી છે. એટલું નહી પણ આજ ગાડીની અંદરની તેલને બદલે વીજ હીમાં દીવા કરવા ધારયા છે અને તે દીવામાં જે વીજલી જે હાંતે તે ગાડીનાં પછડાંમાંથી પેદા કરવાની કલા લાગુ પાડવામાં આવનાર છે. એક લખનાર ભલામણ કરે છે કે એન પરમાંણે ફરીઆવનાં મોજની અડકડાંઅડકડીમાંથી વીજલી ઉપજાવી તેની મદદથી વાંહાંજીની અંદર પણ એ રોશની કરી શકાય !

ફરીઆવનાં પાંણી અધારાંમાં જે અલકાટ આપે છે, તે "ફાસફરસ" નાંમનાં નુરાંની તતવથી થાય છે એવું નકી કર્યું છે. પણ આગળ વધી હુમણાં એવી શોધ કરવામાં આવી છે કે એ સપેલો અલકાટ પાંણી માટેલાં મેખાજીન જ નવરોથી પડે છે, જેમાં બદનમાં ઉપલી વસતુ આપેલી છે અને જરે ફરીઆવનાં પાંણી ઘણું હીલે છે તારે તે જ નવરો તલેઉપર થવાથી વધારે અલકે છે. હુવામાં બગાડી થવાની તરતન આગમય આ પરાંણીએ ઘણું અલકે છે, તે ઉપરથી એવું કરે છે કે જે જાંનવરી પેદાસ હવાનાં ફેરફારોને આગ મચથી પીછાંને છે તેઓમાં એ બારીક ફરીઆહ જીવન તોખી છે. તેઓ એટલાં જીણું છે કે ખુદરતી કદને ચાલીસપણું મોડું કરી દેખાડનારા કાચમાંથીજ દીવસને વખતે દેખાય છે. તેઓને બાટલીમાં પાંણી મેલે ભરી રાખવા પછે બાટલી હીલવવાથી અથવા પાંણીની અંદર તેજબ રેડવાથી તેઓ એન પરમાંણે નુરાંમાં હલમલી નીકે છે.

વીજાતની ખાંનો—વીજાતનાં ટાપુની જમીનમાં જે ખજાનો દારેલો છે, તેનાં હીસાખ ઉપરથી માલમ પડે છે કે ગયા ૧૮૬૮ નાં શાલમાં તે ખજાનોની ખાંનો અથેથી ૪૩ કરોર રૂપીઆનું ધન બાહેર બોધી કાઢાડવામાં આવ્યું હતું, તે મથે ૧૦૧૨ આંઘસ સોનું, ૮૩૫૫૪૨ આંઘસ રૂક, ૭૧૦૧૭ ટન સીસું, ૪૮૦૦૨૦૬ ટન લોહું, અને ૧૦૩૧૪૧૯૦ ટન કોલસો હતો. જે દેશ મથે જમીનનાં પેટાંમાંથી આટલો અથોખજાનો દર વરસે કાઢાડવામાં આવે તે દેશની આબાદાની નહી કાંમે વધે ! હીંદુસ્તાનની જમીનમાં એથીબી વધારે ધન દારેલું છે, પણ તેને બોધી કાઢાડવાની કોણ દરકાર કરે ?

માણસ ખોરાક-વગર કાંહું સુધી જીવે શકે ? એ સવાલ ઈંગલંડ ખાતે હાલ ઘણો ચર્ચાયો છે, તે એટલા આરે કે એક જનાંમ ઊકરી થણીક તેકદારી છતાં અડવાડ

પાંનાં અઠવાડયાં સુધી અપવાસ કરવાનો ઢોંગ લઈ બેઠી હતી. તે છોકરી પછાડેથી નરજ પાંખી અને તેનાં ઉપલા અપવાસમાં કેટલીક કગાઈ ખાલખ પડી હતી, પણ એવા કેટલાક આગલ બનેલા દાખલાઓના ન હોવા છતાં પોછે તેનો ખરેખર હૃદય ઉપજવનારો છે. કેટલે કે ઈંગલંડનાં બાઠ થોડેર આગલ સામીયુએલ કલીનટન નામનો રાખસ એક મહીનો સુધી એકીઠગરે ઉંઘાઈ રહેતા હતા અને એક વખતનો છેક એપરેલથી આગસ્ટ ઇમાને ૪ મહીનાં સુધી ઉંઘેલો રહ્યો હતા. તે વચમાં કોઈ કોઈ વાર ભગી ઉઠતા, પણ તેને માટે ખાવાનું આવે તેટલાં તે પાછો ઉંઘાઈ જતો. ફરફાર શામેરમાં યુદ્ધીયા નામની સ્ત્રી એકવાર આઠ અઠવાડયાં સુધી ઉંઘાઈ રહી હતી. અને ડેલફી ખાંતે એનજેલીકા નામની એક બીજી સ્ત્રી વીણેતો એવું કેટલાય છે કે તે ૧૮૨૨ થી ૧૮૨૮ ઇમાને ૬ વરસ સુધી કસો પણ ખોરાક લેવા વગર બેસુપ હાલતમાં ઉંઘાઈ રહી હતી!! તે નરા નરા ઉઠતો તારે તેને ખાતર માટે, ઇમા પોંછી મલતુ હતું.

કરજ વીશે ઈંગરેજ કેટુવનો—“કરજ પોતાની મેલે બનાવેલી હાથની મેડી અને પગની પાંખ છે.”

“કરજ એક આદમીની રોટીમાંથી બીજા આદમીને માટે લીધેલો કકડો છે.”

“કરજ એક ખાટો છે કે જેમાં યાજાં મુસાફરો કુકેર સતે જવાનાં લોભથી ફસી પડે.”

“કરજ રમ્યતેને સરકારે આપેલો દાખલો છે.”

“વખત પઈસા છે” એ પરખાંણે એક પીર ખરદ શીખામણ દેતો હતો. તે સાંભળીને એક મરાખેરો ભોલી ઉઘે કે “વખત પઈસા છે,” તારેતો થોડો ખારો વખત લઈ તેને બદલે તમારા પઈસા આપેલો? અલબત્ત તે કીલસુ કે તેમ કરવાને ના પાડ્યું.

દાર—એક છાકરો પોતાનો બચાવ દીધો કે “મગજ તેજ નથી, તે સાફ હું દારૂ પીઈ છે.” એક સાવધ પાસે ઉમેશો હતા તે ભોલપો કે “મંબી દારૂ પીયાનું એટલાજ ખારે શરૂ કીધું, પણ હવે દારૂ નથી તેથી મગજને તેજ કરવું પડે.”

ઈંગ્લંડની પારલામેન્ટને બરે છેલીવાર નવેસરથી સંધાધી તારે એ મોટી રાજ સભાના જુદા જુદા અધીકારીઓને ચુંટી કાઢાડવા પાછળનો સરેસતાનો ખરચ ૧૪૦૦૦૦૦૦ રૂપીઆનો થયો હતો, અને વળી ગેર સરેસતાનો બીજો ખરચ એટલો થયો હતો કે તેની કશી ગણતરી થઈ શકતી નથી.

કીમતી ઈંગરેજ સવાલો—છાકરાએરે! એરે!—દાંહુપો કોણ? ન પોતાને શીખવે તે—બજવંત કોણ? ન પોતાને ઝીતે તે—તવગર કોણ? ન સજુદી પાંખે તે—માં નવત કોણ? ન બીજને માન આપે તે.

એક સામેર એક આરતની ખુબસુરતી ઉપરથી ખુશાલીમાં આવી જઈ ભોલપો કે “એક થુંદર આરતનો બે હોરા ઉપર એક કાલી જામર સરખી આંખ કરતાં વધારે દીલ બેચનારું બીજું થું છે!” એક મરાખેરોએ જવાબ દીધો કે “એકના કરતાં બે તેવી આંખ વધારે સરસ હોવી જોઈએ.”

કાંટા—ખાનાનો રેખલ ઉપર છરી સાથ ને કાંટા વા પરવામાં આવે છે તે પાછલા વખતથી વપરાય છે એવો વીંચાર હતો. હાલ એવું નહોતું કે કં સને ૧૫૧૩ ની આગ મચ એ હુધીઆર ઇટાલીઅન લોકોને જણાયું હતું.

બે આરેતોએ, સઘળી વધારે વાત કરવામાં કોણ ઝીતે છે, તે વીશે શરત બુકવા ઉપરથી એક જણે સવાલ દીધો કે એ શરતનો છેલ્લો કારે આવશે? બીજાએ જવાબ દીધો કે બેમાંથી એક જણ ખરવા આગમચ એ શરત પુરી થવાની નથી.

ઈતરાજ—એક ધરતી બાઈએ પોતાના પંધકોને ખુલ્લું કે ઇતરાજ વગર પેહરવાસમાં ઇસકી યવાઈ શકાય કે નહી? પંધકોએ જવાબ દીધો કે “બાઈ, જરે દરની અમદર સાંખનું પુછ્યું? રેખાપ તારે એજ જાંણવું કે અંદર સાંખ હોવો જોઈએ.”

છાકરો હારયો—એક મરાખેરોએ એક છાકરા સાથ ઘરૂની એકેક આટલી શરત બકી કે “હું તુંને બીજવાર કહું તારે તું આ ખુરસી ઉપરથી નીચો પડે.” મરાખેરોએ પુછ્યું શરત લાગી? છાકરાએ કહ્યું “લાગી.” પછે છાકરા ખુરસી ઉપર બેઠો. મરાખેરો ભોલપો “હું આ પેટલી વાર કહું છઉં કે તું ખુરસીઉપરથી નીચો પડ.” છાકરો—“હુંતો નથી પડવાનો.” મરાખેરો—“તારે હું બીજવાર કહું તાંહાંસુધી હવે થોભ.” એજ કહીને મરાખેરો તાંહાં થી જતો રહ્યો. તે બીજવાર ભોલપો નહી તારે છાકરો પોતાની મેળે ખુરસીઉપર “નીચો” ઉતર્યો.

સીતારાઓ—રાતને વખતે એક નાહાના ટીપકાં જરેલો ને કરોરો સીતારાઓ આકાશમાં હોરાપેરે જલકે છે, તેમજ ને કદવું વીદવાંનોએ માંપ કીધું છે, તે કદ હૃદય ઉપજવનારું છે. પેટલાં એવું પારવામાં આવતું હતું કે એ સેતારાઓ ઘણાખરા સુરજના જરેલા મોઠા છે, અને તે નાહાના મોઠા દીસે છે, તે ખાતર આપણી વખતો આજ ત કાવતને લીધે દીસે છે. પણ આગળ આવતાં તપાસ કીધાં થી એવું ખાલખ પડ્યું કે કેટલાક સઘળી નજદીકના તારા કદમાં નાહાના દીસે છે અને દુરના તારાઓ મોઠા દીસે છે, તે ઉપરથી ઉપલો બેચાલ મોટો પડયો છે. હમણા એક જ રખન જોતીએ એક ચોક્કસ સેતારાનું કદ બરાબર ગણી કાઢાડ્યું છે અને તે કેટલે કે તે સેતારા આપણા સુરજ કરતાં તરફ ઘણો મોટો છે. હવે આપણી કુનીઆં એટલી મોટી છે કે તેનો બેચાલ આપણા અનમાં આવતો નથી, તો પણ

સુરભ કુનીયાં કરતાં ૧૩ લાખ ઘણો મોટો છે અને ઉપલે
સીતારો ને તેથીબી તરણ ઘણો વધારે હોયતો કુનીયાં કરતાં
૩૬ લાખ ઘણો મોટો હોયો નેહમ્મે !

રમુજે દુરસત.

૧—હું ગાડીએ સાથ રોડું છું, તે ઉભી રહે તપારે
ઉભું રહું છું, માહારાથી સઘળા કંઠાળે પણ માહારા વગર
૨ ગાડી માલી શકેલ નહી, માહારી વલી ગાડીમાં અગત
નથી. કહો બાઈએ હું કોણ છું.

૨—હું એક જનાવર છું, માહારા પેહલા બે બોલ
માટે હું કાંમમાં આડું છું, માહારો છેલો દશકત કાહાડી
તેહને બદલે ખ મુકોતો હું એક અશલી ચોકુર બની જાઉં,
માહારા છેલો દશખતને વડુ લગાડી ઉગટાવી નાખોતો હું
તમારો થોડાંવાળો બની જાઉં.

૩—આપણી પારસણ બાઈએ વરસના સઘલા મહી
નાએ કરતાં ફેબરવારીએ સઘથી એણું કેમ બેલેછે વાઈ ?

૪—તરણ અખશરની હું મીન ઉપયોગી,
મરદો માતરને બહુ કામ નેગી.
મુધરેલી નાર મારો કરે ઉપયોગ,
અનસમજી નારો ફાકટ કરે રોગ.
વરસાદમાં છઉં હું, ને હુંજ તડકામાં,
વંચાવ મુનનો સરદીમાં ને તાપનાં બડકામાં.
તીરસકાર બતાવાની પડશે ફરજ,
ને કાપડું માડું પુછડું ખરેખરજ.
વળી ખાઈ જાએ માડું પોતીકું પેટ,
તેનાંજ પેટને રહે સવાની બનું મીન એક.
વળી લેવો પુછડું ને પેટની સંગાત,
તો મગજ થાય ખુશી નેહ મારી ભાંતભાંત.
પેટને હવે નેહો પુછડાંની સાત,
તો સઉ મીનનો રેવાન આવે તમ હાથ.
પરણતાં નેહાંને થાય મારી હીમત,
બોલો માડું નામ ને કરો કીમત.

કરામરેજ.

બાલાસો ગઈ વેલાનો.

૧—પાલખી.

૨—આરસી—રસી—આર.

૩—અડાવીસ. ૦૪૪=૨૮.

નમાઈના મરણ ઉપર એક સાસુના રૂદનનું
પદ.

શિદને આયો મારે આંગણે, હો મવૂણારે;
હો દષ્ટને ગયો દૂર દેશ. પ્રવાસી પડેણારે;
નિશ દિન તારા નામની, હો મવૂણારે;
હોજી હંધામાં બજશે હંમેશ, પ્રવાસી.

ધાવ વાળી કિયા દિવમનો, હો મં
કિયા ભવનું તે વાણું આ વેર, પ્રવાસી;
નવ નિધ છતાં આજથી, હો મં
મારા મુખમાં તે નાંખું ઝેર, પ્રવાસી.
ધિક ધિક આ હવે જીવડું, હો મં
બુધો ઉતમ આ અવતાર, પ્રવાસી;
ધિક મુખપાલની સાહેબી, હો મં
ધન મિલકતને ધિકાર, પ્રવાસી.
કાળજી કાપું તે કારમું, હો મં
આએ ભવ નહિ ધાવ રત્રાય, પ્રવાસી.
વેદ વાઈ નથી એહનું, હો મં
કદિ આ નહિ લાલ જોલાય, પ્રવાસી.
જી કરિને મને છેતરી, હો મં
માર્થો ગેબી ગોળીનો ધાવ, પ્રવાસી.
વેર વાજવાને મું અવતારી, હો મં
લાગ દેખાને ઘેરો ધાવ, પ્રવાસી.
કુખે વહાડા કેમ કાઢશે, હો મં
મારી લાડી લાડકવાઈ, પ્રવાસી.
દયા આવી નહિ દેવને, હો મં
ક્યાંધિ આયો આ કાળ કષાઈ, પ્રવાસી.
ઘડપણમાં ગભરાવિયો, હો મં
મારા પળિયામાં નાંખી ધૂલ, પ્રવાસી.
કુખ દરિયામાં ડુબાવિયો, હો મં
મારા મનખાનાં કાપ્યાં મૂળ, પ્રવાસી.
સ્વપ્નનું મુખ મારે હડું, હો મં
હું તો મનમાં હતી મગર, પ્રવાસી.
આનો દિવસ વળી આવશે, હો મં
નહોતી નાણતી જીએ જર, પ્રવાસી.
છતી વરતીએ ઉતર બળુ, હો મં
છતે અખ પડ્યો મહાકાળ, પ્રવાસી.
દરિદ્ર ધવાં છતિ રોલતે, હો મં
વણુ આજે લાગી આતો કાળ, પ્રવાસી.
પુત્રિ પામી હોત મરણ તો, હો મં
વરમ એકમાં વીચરી જાત, પ્રવાસી.
મમજી મેશત મન વાળિને, હો મં
મને આટલું કુખ ન થાત, પ્રવાસી.
જાત થયું હોત માદરું, હો મં
ભસી ભાગ્યશાળી કહેવાત, પ્રવાસી.
પેખડું પડત ન આટલું, હો મં
શુભતી ન પડત આ વાત, પ્રવાસી.
રમજી હવે કયા કામની, હો મં
મારે જીવતર શી રિતે ભય, પ્રવાસી.
આ વેદના કેમ વીચરે, હો મવૂણારે;
મને શાંતિ થેણે કરી થાય, પ્રવાસી.

(વિનયરિત.)

સુંબઈ, દક્તર આયકારા પરમમાં બેહરામજી ફરડનજીની
કંબળીએ છાપીયું તથા પરગટકીકું છે. કાં કોટ:—બેહરામજી હોર
મજી સીંઘ, નાં ૧ તથા ૧૧.

સ્ત્રી વ્યાધ

પુરાતક ૧૪ મું.

જુન ૧૯૭૦

આંક ૬ દો.

તલેસમાતી તોફાન

અથવા

બહુઈની જીદાઈ—મોહોળતનો મેલાપ.

† એક વારતા.

પરકરણ પેહેલું.

તોફાન.

તોફાન ! તોફાન ! તોફાન !

તોફાન કોણે ફીકું છે ? તોફાન કોણે ખમ્યું છે ?

તોફાનમાં કેટલાં જાણના જાનનું જાણું થયું છે ?

તોફાનમાંથી કેટલાં પેચારા પરાણ બચ્યા છે ?

આ મોસમ વરસાદની છે; ગાંઠ, વીજળી અને તોફાનની છે અને એ મોસમની આપણી વારતા પણ તોફાનથી શરૂ થાય છે.

તોફાનની થોડી ઈચ્છા ઘણી અનજાણ અજાણ સઘળાં પેચારાં વાંચનારાઓને છે, પણ ને તોફાનથી આ વારતા શરૂ થાય છે તેના અનુભવ કોણને હશે ?

વાંચનારી બાંનુએ એ જાણી જાણી તોફાનનાં જોવાં હશે, પણ દરીઆઈ તોફાનનો જેઆલ કેટલાંને હશે ?

જાણી ઉપરના અનજાણ તોફાનના કોઈવાર હજારો જાનની તથા લખોના માલની ખુવારી કરે છે, તો દરીઆવ ઉપરના દેહસતનાંક તોફાનનાની ખરાબી કેટલી જાણના હોવી જોઈએ ?

થાંબ જાણીનાં અનજાણ બહેલી હવેલીએ તોફાનમાં ટકી શકતી નથી, તો હીલતા દરીઆવ પર તરતાં તકલીદી બારકસોના શું આસરા રહી શકે ?

અને છેલ્લે આવાં એક અનજાણ સમુદ્રકંપમાં જો

† આ વારતા મારા કપી શેકરૂપીઅરના એક અનજાણ ના ટક ઉપરથી રચનામાં આવી છે. આ વારતામાં બહુઈ તથા તલેસમાતી નવી ઘણીક બીનાઓ આવેલે, પણ જાણવાની કડી, અજાણ નથી કે તે સઘળી બનાવટ કરેલી છે.

રો કદાવર બારકસોના જે જુરા હાલ થાયતો તાહાના કદના નાતવાંન માણસની શી વળે થાય ?

એવાજ જુરા હાલ ધરાંનના માણસોની મુલુકના પાદશાહા અરજસપના તથા તેના રસાલાના થયા છે.

માણસોનાં મુલુક પાહાડી છે; તો પણ એટલોતો ફલવત અને ખુશનામાં છે કે આખાં એશિયાખડમાં તે “બલદોલ ઈરમ” ઈચ્છાને “બેહસતની જામીન” તરીકે જાણ્યાય છે. માલકમ કેહે છે તેમ એ મુલુકમાં નેટલો વરસાદ આવે છે, તેટલી એ જરૂરીઆત અપશેજાની નવા જશ આખાં ધરાંન સરખામીન ઉપર બીને કેવે ઉતરતી નથી અને તેથી માણસોનાં મુલુકની સરખામીન રસાલ, આખાદ અને હલીઆરી ભરેલી થઈ પડે તેની કાંઈ નવાઈ નથી.

એ પાહાડી મુલુક કાસપીઅન દરીઆવને કીનારે આવેલો છે અને તેમ હોવાથી દરીઆ ખેડવા તથા દરીઆઈ સફરો કરવાના તાંહાના લોકોને વધારે શોખ ઈચ્છા માહા વેરો હોયો જોઈએ એ ખુશતી છે. જનદસા કારણ તાખની એ મુલુકની રાજધાની હતી, જ્યાં ધરાંનના પાદશાહા ઉનાલાની મોસમ મધે આવી વસતા હતા, અને તે ઉપરાંત જળી પુસાકરી ઈચ્છા સેહેજાહાણી લવને એન આપવા માટે પુરાતન કાસપીઅન સમુદ્ર તેમની નજીક હતો.

તે સમુદ્ર ઉપર પાદશાહા અરજસપ પોતાનું પાદશાહી બારકસ પુર દખામી આરાસતા કરી; તથા પોતાની સાથે મોટો રસાલો લઈ પુસાકરીએ નીકળેલો. તેના પહોંચી જાણવીસતાંનના શાહા કોખાદ માહામીનના શાહાજાદ સાથે પોતાની એનીની કદમુદાઈ સારું ગયો હતો અને તાંહાં પોતાના મેહેમાન તરીકે માણસોનાં આ પાદશાહા અરજસપને પોતાની સાથે લઈ ગયો હતો. માહામીનમાં જાણવી શાહાજાદીને પરજાવી તથા તેના ઘણીને હવાલે કરી તે એ સઘળાં મોટી દુખખામી આ વાંહાંજામાં પાછાં ફરીયા છે અને આશ ખુશાલીમાં વખત જીવે છે.

સમુદ્ર સઘળો સધીર છે, આકાશ ગમભીર છે અને હવા ખુશખોથી ગોધા તર થયેલી છે, પણ એ સઘળી ખુશ વખતી થોડાજ વખતની છે કેમકે પાદશાહા અરજસપના જીવલો નાવ બેદ ભર્યા દરીઆવના દીલ ઉપર જાનો રમયો નથી, તેવામાં આસપાસ દેખાવ બહલી નાંખી ભરેલીએ તો ફાંસની ગળજ લાવી મેળેયો છે.

પોણી અને પલણ, વાદળ અને વરસાદ, ગાંઠ અને

વીન સહ એકદમ રૂઝાંછે, આખી ખુદત ગોપા ખડા યદ
ને ખીંટીછે અને સરઝાદીના તમામ તત્ત્વોએ અચરજસપને
મેચાબાદ અને બરહેને બનાવાને ગોપા બલવા કરાશે.

આસખાને પોતાનો ખુશનોખાં બહુ રંગ બદલીને
રીહા રંગનો શાહેએ પેઢેરમેછે. દરીઆએ ને થોડો વખ
ત અગાઉ કદીથી દોષને દુખ ન દીધે એવો સધીર અને
સાંત હતા તે ગોપા છુપાં વેરની ભઠ્ઠીની આગથી ઉસકેરા
પો હાય તેમ ઉકલેછે. પાંખીના ને મોજામાં આડા પડી
જતા હતા અને ને ગોપા ઉઠવાની તબવીન કીધા હતાં,
પોતા પાસે શકતી ન હોવાથી પાછા દબાઈ જતા હતા, તે
હવે પાહાડની ત્રીશાજે ઉભા થાયછે અને પવણ ને માતર
એક ઠંડી લેહેરીના રૂપે ખીડા ગાળેને ગોપા મોસા દેતો
હતા તે આખી ફનીયાને ઉઘી વાળી નાખવાના એસ ઉપ
ર મથાશે.

પાદશાહા અચરજસપ પોતાના રસાલા સમેત વાંદાંજી
ના તુટક ઉપર બુજતા પડે ઉભાછે અને ને પાહાડના નેટ
સો ઉઠેા મોજા એકપછે એક વાંદાંજી તરફ આવેછે તેને
સઘળાએ માથું ભરી આંખે ધુણેછે. તે મોજા વાંદાંજીની
દેવાલ સાથ ગગડાટના નેટલા ઘડકાથી અડઢેછે અને એ
ક કેરીના નેટલાં બહુતુનથી આખાં વાંદાંજીને ગળી જતા
હાય તેમ તેના ઉપર પસાર થાયછે. તે મોજા ને ચીનને
અડઢેછે તે ચીનના કાડમાં કરેછે અને નેની ઉપરથી પસાર
થાયછે, તે પોતાની સાથ ધસડી જાયછે.

વાંદાંજીનું લંગડ તુટક, ડોળ ભાંગાછે, સહ કાદીને
વાવટે વાવડા ઉઢેછે. માલ સઘણા પાણીમાં તરતા થયોછે
અને ને જવડાએ સલામત બાકી રહ્યાછે, તેઓ દરીઆ
ઈ પોરમાં દયાવાની દર પડે રહેસત સમીએ. બાપ મેડાને,
ભાઈ ભાઈને, માટી બધંચેરને, મા દીકરાને ગળે વલગીને
અડધી મેશુપ, હાલતમાં પડ્યાછે અને સઘણા દુખી જાગે
ની છેલી બંદગીને એક પેઢાર આસખાનને ગળવતા ગગ
ડાટને ગોપા નવાબ દીધેછે.

પણ પાદશાહા અચરજસપ તે વખતે કેવી હાલતમાં
પડ્યો હશે. પાદશાહા તે ગોપા પોતાની રમ્મિતને બાપ
છે અને એક કથીલાનાં બાપને ખોહોવાની ખોટ એ ભારી
છે તે આખી રમ્મિતનાં બાપને ખોહોવાનું દુખ કેમ ખ
ની શકાય ! તેનાં રાજપાટનું શું થાય ! તેની રમ્મિતનું
શું થાય !

વળી પાદશાહા અચરજસપનાં દીલમાં એક બીજાં દુ
ખે ધર કીધુંછે. તેણે પોતાનાં પડોશનાં જાણી શકે ઉપલા
દોખાદની સાથે મળીને એક અચરજનું ચુનાહામાં પોતાનાં
દાંધેલ હાય મોરપા હતા. અચરજસપ ને તખતે મેઢો હતો
તે તખત ઉપરનો તેનાં ભાઈ નામે જીવના હક હતો, જલકે
રાજ્ય સઘળું જીવનું હતું. પણ અચરજસપે દોખાદની
સાથે સંપ કરીને બીચારા જીવને ગાદી ઉપરથી ઉઠાડી
મેળી તેને દરીઆવમાં દુધાંડી દેવાનો હુકમ આપ્યો હતો
અને તેનું રાજ પોતે હુદી લઈ તે ઉપર પાદશાહાત મલા
વતો હતો.

હવે તારે હરમજા ને વખતે પોતાનું રાજપાટન નહી,
પણ ફનીઆઈ બંદગી અને પોતાનો જન વટીક ખોહોવા

ની ધાસતી આવી બની, તારે અચરજસપ અને દોખાદ બ
નેને પોતાનાં તે અચરજનું ન કરુદો પાદ આપવાં, તેમની
બંદગી વધારે એસ ભરી થય, તેમનો પસતાવો અને તોજે
શ વધારે અંતરરહ્યો થયો.

પોતાનાં દુખ સાથ તેઓએ જીવનાં દુખને પાદ કી
ધું. પોતે દુખી મરતી વેળા, નીરદોશ જીવે દુખી મરતાં
કેવી હાલતે મારી હશે, ખોદાની હજુર કેવા ફરીઆદ કીધી
હશે તે સઘળું તેઓની પાદદાસતમાં તેનાં અચરજ આધારમાં
તાજું થયું અને મોતની છેલી ઘડીએ, ખુદ પોતાનાં દુખ
કરતાં જીવનાં દુખે તેઓને વધારે પસતાવામાં નાખ્યા.
તેઓએ વીચાર્યું કે જીવ દુખી યુવો તારે નીરદોશ અને
ખાલેશ દીલથી યુવો હશે અને મેહેસતનું શુખ પાંખેા હશે
પણ પોતે દુખી મરતાં જીવે દુખાડવાનો દાઢથી તેમને દોલ
ખમાં નાખવા સીવાએ બીજો કોય તેઓનાં યાગ લાગ્યો નહી.

આ અંદેશમાં તેઓ હાપ મારતા હતા, તેવામાં એ
ક સનડ કરાડો થયો, વાંદાંજી ઉઠ્યું વળી ગયું અને તેમાં
ના સરવે જ્ય તોફાની દરીઆવાનાં મોહોલા પાટ ઉપર તર
કડીયાં મારતા જઈ પડ્યા.

૧૧૩૨૨ ૨ જી.

જીવનું બીડું.

માજનદાનનો મુકુક કદીમ ધરાનની તવારીખના સ
કામાં ખાસ અગત પડાયેલો. નામાંકીત સામ્રે ફીરદોશી એ
પાહાડી યુદ્ધકને દેવો અને બહુગરોનો મુલક કેહેલો કે જા
હું પરીએ, દેવો અને રાખશો દોષ અસલ નજાનામાં
વાસો નાખી પડેલા હતા, જાંહાના પાહાડોના સીખર ઉપર
અને તેમની વચેની ખીજોમાં તરેહવાર તલેસખાતો બનતા
હતા, અને જાંહાના અધવાન, દેવ, તથા સરેર દેવ અને
એવીન બીજ પલીહીની સાંગે, સર ઉલીઅમ આહસલીના
મુકાબલા પરમાંણે, પારસીઓના હુકમુલીસ જાંહાંહેલયાં
ન રૂસખને મોટી મોટી લડાઈઓ મલાવવી પડી હતી.

તેવા મુલકમાં આપણી આવારતાને આપણે શરૂ કી
ધીએ અને તેવીન પરધારની જાહુદના જોર અને એલખના
તલેસખાતો હજ એ વારતાને દરમેઆન ભરી રહ્યાછે.

માજનદાનના શાહને તેના સઘળા રસાલા સમેત
તોફાનના ને તાંતોર તથા વખતમાં પડેલા આપણે જેઓ
છે તે સઘળું ઉપલી કીસમની કોઈ બેહભરી જાહુદનું પરી
નામ છે. આ નખરદસ્ત તોફાન, આ રહેસતનાક ગાંઠ
વીન અને દરીઆઈ ઉપલાપાલ સઘળી એક આસેખ માજુસ
ને તાપે છે. તેણે પાંખો, પરવત, પવન અને બીજ ખુદ
તી પેદાસોને પોતાના એલખને જેરે પોતાને હાય કરી લી
ધીએ. દેવો તથા પરીએ તેની તામેદારી અને ગોલામગીરી
કરેછે અને એ સઘળા મોજાતી એલખના બલથી ને તે
ફની દરીઆવ પર શાહા અચરજસપ સવાર થયોછે તે દરી
આવને એકલા તે શખસે બુજાવી મેળયોછે.

એ શખસ પાદશાહા જીવે હતો.
ઉપર આપણે જોર કીધુંછે કે શાહાએ પોતાના લા
ઈ જીવે રાજ ગાદી ઉપરથી હાંકીકાહાડી તેનું તખત ખો

તે જપત કરી બેઠો હતો. પાદશાહા જુદા જાણદંશનના તખ્તનો હુકમદાર બલેક હતો. પણ વીંદીઆ અલીઆસ નો તે એટલો શોકીન હતો અને એલખના તાહાવેરામાં એટલો મશગુલ હતો કે પોતાના રાજની લગમ પોતાના લાઈ ને સવાધાન કરી, પોતે પાદશાહા, રોલત ઈતીઆદીને તે આગ કરી, એલખના બાજરમાં ગોચા દેશનીકાલ થયો હતો.

શાહાજાદા અરજસપના હાથમાં એ તક અછી મળી હતી. રાજપાટ કેમ ચલાવવું, પોતાની આસપાસ મદદ ગારોને કેમ મેળવવા, કોણને ચાહાવા અને કોણને હીન વા, કોણને ખુશી કરવા તથા કોણનું હેરાંન હાંસક કરવું, તે સમજું જાણવા તેણે શીખવાની તેને તક મળી. એ રીતે પરજનો એમાર મેળવતો ચાલ્યો તારે જુદે તેમજામાં અને મજતો થવા લાગે, તેના એકાંત અબીઆસને લોકોની ન ભરમાં એકરૂપેપણનું રૂપ મળ્યું, પણ તે એકાંતપણું તે ના એલખને નજરનું હાવાથી પરજનતને તેને અનાદર કર્યો પડ્યો.

એવી હાલતમાં વખત નીકળી જવા પછે રાજનો માલેક પોતે યદ્ય મેસવાનો શાહાજાદાને સખો મળ્યો. તેની છાતીમાં પોતાના હુકમદાર બીરાદર તરફ દગલખાજના બેસા ઉભાવા લાગા અને પોતાના ભલા લાઈની ભલાઈને બદલો બુરાઈથી વાલવાની તેણે વધાણું બતાવવા માંડી. જુદાના માલ અજાનના અને પાદશાહાત તેના હાથમાં હતાં એટલું જ નહીં પણ પાદશાહાની પદવીને નેઘતા અજાલ અને કાળુને પણ એકવાર મળી થયો કે પછે દગલખાજનો દાવો તેનામાં એવો ખુદરતો તથા સભાવીકી યદ્ય મળે કે જેમ કોઈવાર સાચો માંજસ પણ પોતાને જુદો સમજેછે તેમ તે ખરાં દીલથી પોતાને હુકમદાર પાદશાહા સમજવા લાગે.

તેના એ બેઆલમાં તેના ઉપલા જાજુલી પડોચી પાદશાહા કોબાદઈ રેકો તથા મદદ મળી. તેની તસલવતથી જુદને ઠાર કરવાને તેઓએ કરાવ કર્યો, પણ તે એવી રીતે કે જેથી તેના ભાઈના લોહીના દાઘ તેઓના દીલપર થી ધોવાય અને ખુની તરીકેના દાહામ તેને કપાલે મેહોરિ નહીં, પણ એર લોકમાંતો જસ મળે અને ભલાઈ ગણાય.

એટલા માટે એક રાતે જુદ પોતાના એલખના બેઠો સાથ મધરાત સુધી માંડું ફેરીને ઉઘમાં પડવા પછે, તેના એકાંત મકાનમાં છુપું રાખેલું લશકર અચચુચ કરી વળ્યું, અને જુદને તથા તેની ચાર વરસની નાહાની દીકરીને મોહોરે દુઆ મળી, આંખે પાટા બાંધી અને મુસકાટાર કરી રાતના શીહા સાહેબા તલે અચચુચ ઉઘકી લઈ ગયા. તે વખતે એક દનખી નહીં હોલીયો, એક પોકાર નહીં ઉઠ્યો, એક બીસ નહીં પડી, પણ ગુરુપુત્રે તે બાપ દીકરીને દરમી વના કીનારા ભણી લઈ ભવામાં આવ્યાં અને તાંહાં તેમને માટે તાદખ્યાર રાખેલી હોડીમાં તેમને મેસાડવા પછે તેમની આંખના પાટા છોડવામાં આવ્યા.

જુદએ આંખ ઉઘારીને જોયું તો ભર દરીઆવાનીસ પાટી ઉપર તે એક હોડીમાં તરતો હતો. તેના માંમાં ઉપર જાંહું એપ તાંહાં આકાસ અને હેડલ જાંહું એપ તાંહાં પાંખી સીવાએ ખીજું કાંઈ નહીં હતું. તેનું જોલાખી બહુ હલ તેની ગોદમાં ખીડી અને ગોલાખી લેલ કાહાડડું.

હવું, પણ વધારે શંકાશ તેને એમ ઉપજ્યો કે આંહું હોરે શાના વખતમાં તેની જાહુઈની કેતાબ જે તેના આંખમાં રાખ કરતાં વધારે કીમતી હતી અને તેની જાહુઈ લાકડી જે પાદશાહીના આશા કરતાં વધારે અગતની હતી તે પણ તેની સોડે હોડીમાં હતી.

પાદશાહા અરજસપનો એવો હુકમ હતો કે જુદને ભર દરીએ લઈ જાઈને દુખાડી દેવો. એ જાળુન કામ તેણે પોતાના પડોચી જાજુલીના વજર નામે મેહુરામને સોંપ્યું હતું. પણ મેહુરામના દીલમાં ખોદાતાલાએ છેલી ઘડીએ મેહુર ઉતારી હતી, જ્યો તેણે આ જાહુગરના જાહુઈના ઉપલાં હાઈઆરો સાથે લીધાં હતાં અને જુદને તથા તેની દીકરીને દુખાડી દેવાને બદલે ભર દરીએ લઈ જાંહું ઉપલી હોડીમાં યોડીક ખોરાકી મુકાં તેઓને ઉતાર્યાં હતાં.

એ રીતે દેહસતનાંક દુશમનોની વચે પણ મેહુરામ જુદના એક દોસત હતો અને પોતાની તથા પોતાની બેટીની હાઈઆતીને માટે તે આ દોસતને આભારી હતો.

દરીઆવને આધારે અને ખોદાતાલા ઉપર સજુરી પકડીને કીમતી તાંહી હડસેલા ખાધા પછે, જુદની હોડી અંતે એક ઈનારે લાગી, તે કીનારો એક જાનડ ખડક અને ધાપુનો હતો તો પણ જુદને તે મુબારક હતો અને તાંહાં જુદએ પોતાની બેટી સમેત ઉતારી કીધી.

હમણા ભરે એજ દરીઆવાના પેરાં ઉપર પાદશાહા અરજસપ તથા જાજુલનો શાહા તથા તેમના રસાલા તોફાંનના અપારા અને મોજના સપારા ખમતા વીખરાઈ પડયા છે, તારે જુદને દેશનીકાલ થવાને મદદ વરસ જુનરી ગયાં છે. એ મદદ વરસમાં સમજું નહું જુનું યદ્ય ગયું છે અને સરવે વાત વીસરી જવામાં આવી છે.

એ મદદ વરસમાં પાદશાહા જુદને ગુમ થવાની ખુશ બાંધ પડી છે અને પાદશાહા અરજસપ લોકોના ખાન તથા વીસવાસ સાથે ખાજનદરાંનમાં રાજ ચલાવે છે.

એ મદદ વરસમાં જુદની બેટી ગુલનાર મોટી યદ્યને અઘાર વરસની જવાંન ખીલતી જાળવવતી ઉમરની નાર બની છે.

એ મદદ વરસમાં જુદ પોતાના એલખના અબીઆસ જાંહી રાખી એક પાવરો જાહુગર થયો છે અને પાતાલ, પાંખી, પવજ, જાંહીન તથા આકાશને પોતાની ખરજ પરમાં લે ચલાવે છે.

એ મદદ વરસમાં અરસામાં પીરોજ નામની એક પરીને તથા જાંહલ નામના એક દેવને તેણે પોતાને તામે કરી લીધા છે.

પીરોજને માંજનદરાંનની એક દેહસતનાંક દાકણે તામે કરી લીધેલી હતી. પણ તે દાકણનાં દુશટ કરનો નહીં દેખી થોડાવાથી ખાજનદરાંનીએ તેને મારીને હાંકી કાઢાડી હતી. તાંહાંથી નાહાહેલી તે દાકણી આ ખડક ઉપર જાંહું જુદ તથા ગુલનાર હાલ રેહે છે તાંહાં આવી હતી અને પોતાનાં ગોલામ પીરોજ તરફ તે એટલી ઘાટકી હતી કે તેણીની સેન નાકરખાંની ખાતર તેણે તે ખીયા રીને એક જાહાડનાં યડની અંદર બંધ કરી લીધી હતી. તે પછે થોડા વખતમાં તે દાકણે મેહુર પાંખી. અને

તે દેકાંણે જીવ નહ પોહાંચયો. તેણે પીરોળનાં પાકારો ઉપર દયા લાવી તેણીને જાહાડતી અદરથી બાહર કાઢાડી તથા પોતાની ચાકરીમાં ગોલામ તરીકે રાખી. આ યુથનો માં પરી જીવની લોનડી તરીકે રહેવાને યુથી હતી, કેમકે જીવિએ તેને આ જાહાડનાં બદીખાંનથી છોડવી હતી. જીવ પોતે તેને પોતાના બચાં પેરે ચાહતો હતો એટલું નહીં પણ ચોકસ મુક્ત પછે તેને તદન છુટી કરી પોતાના પરીઓનાં મુલકમાં તેને પાછી મોકલવાની કબુલાત પણ આપી હતી.

પેલા દેવ નંદલ ઉપલીલ દાકણને પેરે અવતરયો હતો. તે બદચુરત અને બેસીકલ હતો. તેનું મોઢાકું વાંદરના સરખું, કાંન ઘઢેડાનાં સરખા હતા અને માથા ઉપર બે સીંગડાં હતાં. તેનાં નખનાં મોઢા મોઢા પંજ બનેલા હતા અને તેનું આપ્તુ બદન બાલથી ભરેલું હતું.

દાકણના મુવા પછે જીવિએ આ બંનેને પોતાના સંભાલ હેઠલ લીધાં હતાં. પરી પીરોળને પોતાના બાહરનાં જાહાડનાં કામો સાડું તેણે રાખી હતી તથા આ દેવજાહે નંદલ જીવનાં ઘરનું કામકાન કરતો હતો.

આ બંને પરાણીઓનાં ખવાશ પણ જીવ જીવ હતા. યુદ્ધ પીરોળ નખાંની, અસરાક અને સલુકાઈ ભરેલી હતી. નંદલ નાંકરખાંન, યાટકી, બેચાંદાન, તોફાંની અને હીમકારો હતો. એ બંનેને જીવિએ પોતાની યાકમાં રાખ્યાં હતાં, પણ જારે પીરોળ પોતાના યુરબીને માંન આપતી તારે નંદલ તેને ગાંડો આપતો તથા સઘણ કામ બડબડી ભડબડીને કરતો હતો.

પીરોળ જીવના હુકમથી બેચાલુમ ધઈ પવણની પાંખ ઉપર ઉડી જતી હતી, અથવા દરીઆવની સપાટી ઉપર ત્રાહીની મીશાલે ફરતી હતી, અથવા નખીનનાં પેટાંમાં ભરાઈ તોહાંનાં બેદાને શોધી લાવતી હતી; નંદલ જીવનાં ઘરમાં લાકડો ફાડતો, પોણી ભરતો તથા એવાંબ બીજાં હલકાં કામો કરતો હતો.

એ હાલતમાં ચઉદ વરસ નીકલી ગયાં તારે એતેકા ક એવો બન્યો કે જીવિના દગાપોર ભાઈ જીવલનાં જીવન ગાર પાદશાહીને લઈને ઉપર નજીવવા યુજ્ય દરીઆવની સેલગાહિએ નીકલયો.

પોતાના ઉપલા બંને કુશમનો એકા મલવા નો એતેકાક બની નવાથી જીવિને પોતાની આગલી હાલત પાદ આવી. તેણે પોતાની તાબેદાર પરી પીરોળને ફરમાવયું કે હવાનાં રોશન અનવાલામાં શીહા અપાડ બનાવે, પવણનાં સુસવાડાં જરેમદ થાય, દરીઆવનાં જો જા પાહાડ કરતાં ઉંચા જાપ અને જે વાંદાંણમાં મારો ભાઈ તથા જીવની કોબાદ પોતાના રસાલા સાથ મેકાકે તે વાંદાંણને દરીઆવમાં ઉધુવાડે.

જીવનાં જાહાડ યુજ્ય અને તલેસમાત બનયો અને વાંદાંણમાં સરવે નજી દરીઆવની અકડાતકડીમાં કે વાપડયા તેનું વરણન આપણે ઉપર વાંચયું છે.

પરકરણ ૩ જી.

યુજનાર.

જીવ જાહુર ઘણે દયાલુ હતો.

વાંચનાર એ વાતને કેમ કહયું કરશે ?

પોતાના દગલખાન ભાઈના દગાના વેરમાં પોતાની જાહાડનાં જોર તેને તથા તેના મસલતીઆને શું જીવિએ યાટકી સજા કીધી નથી ?

એ બે પાદશાહિએ ઉપરના વેરને ખાતર તેઓનું આપ્તુ વાંદાંણ ઉધું વાળી તેમાંના સઘળા કીંગતી જીવડાં આને દરીઆવમાં ડુબાડયા એ શું થયું છે ?

પણ તેમ નથી. જીવ જાહુર એટલા યાટકી નથી.

તેણે આ તોફાંન ઉઠાવયું તથા વાંદાંણ ડુબાડયું, પણ કરી યુવારી કીધી નથી. તેણે સેકડો માંણસીને દરીઆવમાં હોખાવી દીધાં પણ તેમાંના કોઈનો જીવ ગયો નથી.

નિકે તેણે પોતાની માંનીતી પરી પીરોળને આ તોફાંન મચાવો મોકલી હતો, તો પણ તેણીને હુકમ કીધો હતો કે તે જાહેલો માલ ખર્ચના કરતો ડુબે નહીં એવી રીતે બારકસ ને ઉધું વાલવું તથા જે જીવડાં આ પાંછીમાં મડે તેઓના જાંનને અલવલ નહીં આવે એવી રીતે તેમને ડુબાડવા.

નિકે અરજાસપ તથા કોબાદનાં અપશય ઘણા ની રદય હતા, તો પણ જીવિએ તેને મારે કહ્યું વેર રાખ્યું નહીં હતું. તેની મતલબ જીવન હતી. વેરને ખાતર તેણે તેમના પર તોફાંન ઉઠાવયું હોય, એમ આપણે કહે કહ્યું નથી, પણ પોતાની હાલતને યાદ કરીને તેણે આ દરીઆઈ ઘભરાઈ કરી મેળયો હતો.

એ ગોદૈનશીની પાદશાહી ઉપલી હાલતમાં ચઉદ વરસ યુજનાર પછે હવે મેસખર અને અધીરો થયો હતો. તે પોતે એક અલામગીર પાદશાહી હતો, પણ તેનાં કરતાં વધારે અદેશો તેને પોતાની મેટી યુજનાર વીશે ઉપજતો હતો. ગોદૈ પોતાના એકજમના શેકરમાં જાંદારી તુલીક ગોઠાઈ રહેવાને ડરતો નહીં હતો, પણ પોતાની યુદ્ધ શાહી જીદ ને જાહેરજાવી અને એશ આરામમાં જરેમલી, જે પાદશાહી, દખદખ અને મુખ ચેન ઉપર હુકદાર વારસ ગણાય, તેણીને પણ આ ગોદૈનશીની એખતીઆર કરાવી ડુનીયાનાં સવાદથી દુર, તેણીની આખી જાંદારી તથા જોખનનાં ભવને બાલી નાખવા રવો એ જરવાબજી હતું.

યુજનાર એટલે યુજનાર હતી. તે ઉપલાં જીવડાં માં એક યુજલલા પેરે ખીલી નીકરી હતી. તેની ઉભી પેશાંની કોઈ ઝલકાટ ભરેલાં ભવીશની આગાહી આપતી હતી. તેના યુરમદ એટલે, દીલકથ જેઆર અને ખાલેશ નીરોશયણની ગવાહી હતી. તેનું યુશનોમાં કદ નવાં નીની બેજનનાં પુર બાહારની નીચાણ હતી.

પણ જેવી સીકલે સોહાંમની તેવીજ ખસલતે નેક, સવભાવે ટૂડી, મીજન હંડી, સલુકાઈમાં સંપૂર્ણ અને અકરે પુર, સમજી તથા શીખ્યાંની હતી. નિકે ગોશામાં ઉપરી હતી, તોપણ આપો. વખત પોતાની એ શાહાજીદે તે તેનાં વીદવાંબ બાપે પોતાની આંખની આંખને આ ગલ રાખી હતી અને તેને તેની પાદશાહી પદવીને ખર ની ઉતમ કેળવણી આપી હતી.

ગરીબ બીચારી શુભનારે પોતાની આખી જીંદગીમાં પોતાના આપ સીવાય બીજા કોઈ ખરદને જોયો નહીં હોતો. પણ કલાકના કલાક કુધી જન રોકી રાખનારા અબોધા સમી ફારેગ થવા પડે તેણીનાં ફીલસુકી બાપે કુરસતને વખ તે બાહરની ફનીઆને લગતી તેણીને જ જોવા લાગી હતી, તેથી ખરદને જોવા તથા પીછાંછવાની ખામ્યેશ, તેની ઉમરની સાથે વધતી જતી હતી.

સાદાં દીલની શુભનાર પોતાના ખાનદાંન, હાલત અને બીજીથી પણ અનજાની હતી. તેના ઉપર સુખરેલા આગલા ગ્રંભથી તેનાં પહેરે તેને આનખ્યા નાવાકક રાખી હતી. જે કે એવળ હોનરેના ગ્રંભ્યાંનમાં તે ખબર દાર અને બાહોસ હતી, તેપણ ફનીઆના દંગા, ફેસાદ ઇઆ દનામ બાબે એક બચાંનાં સરખી તે સાદી અને નોરોશ હતી.

પણ આ દેશનીકાલ હાલતમાં તેને કાંહાંકુધી નાંખી એલવી તે બાબે જીવંને રાત દીસ વીચાર પેદા થતો હતો. મારે હવે જારે પોતાના બાઈના વાંહાંજી અથે આ જો રાંવરે તોફાન ઉઠાવ્યું, તારે તે પોતાની બેટીને લઈને એ તોફાનની અસર જોવા સાડું કીનારે ગયો અને તાંહાં આ ખુશ બેટીની પણ કોમળ ચાહાબદી એક હાથ ઉપર જારે દરીઆવનો ધુજારો જોઈ ધુજતી હતી તારે જીવ ખુશી થતો હતો કે તેના દીલની મુશ્કેલી ફળ પાકું થવા આવ્યું હતું.

શુભનારે પોતાના આપને ગળે લશગીને આ તોફાન ઉઠાવતું કારણ પૂછ્યું અને તે ઉપરથી તે બુદ્ધા ફીલસુકે પોતાની આગળી હાલતના વીગતવાર હેવાલ કહા સંભળાવેલા. પણ જારે તેના હેવાલ ભુતકાળ ઉપરથી વસ્તમાં નકાળ ઉપર આવેલા, જારે આ તોફાન ઉઠાવાના મુખીઅ સંભળ ઉપર તે આવેલો તારે પોતાની બેટી તરફ તેણે એવી હીકમત કીધી કે તે ખુશ થઈમાં પડી.

તે તોફાનમાં તણાતાં વાંહાંજીમાં અકસર કરી એક જવાં ખરદ હોતા, કે જોના ઉપર બુદ્ધા જીવંને પોતાની પરીએહેરી બેટી વીશે ઉમેદ બાંધી હતી. તેને આ કીનારા તરફ ખેંચેલો એ ઉપલાં મોઝાં તોફાનને હેવુ હોતા, પણ તે હેવુ તેણે પોતાની બેટીથી છુપાવાનું હજીબી દરસત ધાર્યું અને તે હેવુ પાછળથી પોતાની મેળે તેને બાહર થયો એવી તેને આશા હતી.

જે કે જીવ પોતાના જાહુદના એવળ ઉપર મુસતાક હોતા, તેપણ જે વખતે તેણે દરીઆવની વચે ખુદરતી તત વચ્ચેને લડતાં કીધાં, તે વખત તેને મોટી ઇનતેજારીના હતો. આ તોફાંજી તેણે ગોઠવણ બોક્સ ધારીવાળી હતી ખરી, પણ તે પાર પાડવાનું તો ખરવરેગારને હાથ હતું.

મોડા વખતમાં તેની ફરમાબરદાર પરી પીરોજ હોનર થઈ અને ખબરે આપી કે તેના હુકમ અનુજ વાંહાંજીમાંના માણસોને દરીઆવમાં નાખી ધમરાટ કરી મેળેખા ખરો, પણ તેઓ સરવેના જાન શલોમત રાખવાછે તે હીઆં સુધી કે તેઓમાંના કોઈના પણ બાલને ઇજા થઈ નહીં અને તેઓના કપડાં વટીક ભીંજાયાં નથી. મગર તેઓને વીખરી નાખીને રાખના જીવ જીવ બાગે ઉપર તરતા તરતા તેઓને છોડા છોડા કીનારે આંહીયાછે.

સરસવતી.

વેપારની દેવી લખશમીનું એક ચીતર અત્રારા ગયા અંકમાં આપવા બાદ હવે વીદીયાની દેવી સરસવતીનું એક નાહાનું ચીતર આ અંકમાં આપીએ છઈએ. એ દેવી પોતાનાં એક હાથમાં બાળો અને બીજાં હાથમાં દીવા રાખેછે તથા એ હાથે આરોથી દરએક અંધારી જગતોને યોધી નાખી તથા તેનાં પેવસ થઈ તાંહાં નુરખંડ ઉજાસને દાખલ કરેછે. આ વીદીયા ખાતાને જોઈ અગનાનયણાનું અંધારું નાહાસેછે, અને સરવ મીજ રોશન થઈ પોતાનાં ખરા આકારમાં એ ખાતાનાં નુરથી પરકારી નીકળેછે. તે નો રોશન ચેરાગ સદા બળતો રહેછે, અને તેના તેજ ચ લકાટ આખી ફનીયાની આંખોને દીપાવેછે. જાંહાં તેના મુખારક કદમ પડેછે, તાંહાં તેનાં પગ આગળ કળાકલસલ ઉમી નીકળેછે. હોનરની ખાતા વીદીયા છે. પેહેલાં વીદીયા, પછે હોનર થાયછે. જાંહાં વીદીયાનાં પગલાં આવ્યાં તાંહાં હોનર એક ખુદરતી પરીનામની મીશાળે સાથે ચાલવા વનાં રહેતો તથા.

સરસવતીનાં શુભ લખશમીથી ઉતરતાં નથી. એ બે દેવીઓમાં કોણ સરસ તે ધણીવાર વીચારવા જોગ વાત થઈ પડેછે. ખરું છે કે જે લખશમી ખાતાનાં કદમ વધેછે, ઇઆને જે વેપાર અને આબાદાનીથી થન થાલ વધતો જાયછે તો કેળવણી અને વીદીયા હોનરને વધારવાને શક્તી વાંન થઈએ છઈએ. તેજ જોતાં પેહેલાં લખશમી અને પછે સરસવતી હાથ એજ લાગેછે. પણ વળી વેપાર અને આબાદાની વધારવાનાં જ તરેહવાર સાધનો હોયછે, તેને વીદીયા દેખાડી આપેછે; જેમ જેમ વીદીયા વધેછે તેમ તેમ દોલતનાં નવા રસતા હાથ લાગેછે—તેજ જોતાં સરસવતી પેહેલાં અને લખશમી પાછળ લાગેછે. ગમે તેજ હોય, પણ આહુતો ચોક્કસ છે કે આ ફનીઆમાં માણસનું કે લેખાંજી અને તારણ કરવામાં એ બેહુ દેવીઓ એકસરખી ઉયેગોગી છે. તેઓ એકેકેને જોડાવેલો છે અને બગદારી કરતી ચાલેછે. બલકે તેઓ એકેકેને આધારેછે અને એક વનાં બીજાને ચેત નહીં પડે એવી હાલતમાં છે.

વાસતે જ્યો લખશમીને બલેછે, તેઓએ સરસવતી ખાતાને પણ બનવી જોઈએ. જેમ લખશમીનાં પગલાં આપણા ઘરમાં ઈછીએ છઈએ, તેમજ સરસવતીનાં પછીતાં પગલાંને પણ આહવાં જોઈએ. લખશમીની ત્રીશાળે એ દેવીને પણ આરાધીને આપણાં વકાંનમાં મોલાવવી જોઈએ તથા તેને મોટા પેચાર અને નાનથી વધાવી લેવી જોઈએ. સરસવતી વડે સંધું સુખ અને સંધી સગવડ છે. જ્યો પાસે લખશમી છે પણ સરસવતી નથી, તેઓ અડધી નંઘલી અને અડધી સુધરેલી હાલતમાં હોયછે. નહીં આ તર, કે નહીં પેલી તર નહીં પુરા નંઘલી કે નહીં પુરા સુધરેલા પણ એ બેની વચે દોલતી, ઘમરાલ હાં

લત તેવા લોકોની થાય છે. લખશમી તેમને ધન માલ આપે છે, પણ સરસવતી વગર તે માલ ખર્ચનાના તેમણે ઉપયોગ કરી શકતા નથી. તેમણે બખીલાઈથી સમજું. એકદું કરે, ઈચ્છા ઉદ્ભવે પછીથી માતર હવસ પુરા પાડવામાં ગુમાવી દીધે, તે સરસવતીની ગેરહાજરીથી બને છે. જનાં યરમાં સરસવતી નહી, તેનાં યરમાં અધકાર છે. જેમ લખશમી યરને વાળતું ગાળતું કરે છે, તેમ સરસવતી યરને ભરીઈ ભરીઈ કરે છે.

વાંચનારી બાનુએને જણાવવાની કાંઈ નજર નથી કે જેને સરસવતીને રવીનું રૂપ આપયું છે, તોપણ તે કોઈ ખરેખરી માનતાની દેવી નથી. એ માતર વીદીઆનું એક બીજું નામ છે, વીદીયાને એક અલંકાર લગાડાયે છે, સરસવતીના જે આકાર તેમ વીદીયાના આકાર છે. સરસવતીને ભનવી અને આપણા ઘરમાં નોતરવી એટલે વીદીયાને ભનવી તથા નોતરવી જોઈએ છે. વીદીયા એક મોટું ધન છે, જે મોસાતું નથી, મોહોવાતું નથી ધ્યા લુટાતું નથી. બીજું ધન જેમ વાપરીએ તેમ આપણા હાથમાં થી ઘટે છે, પણ વીદીયારૂપી ધન જેમ બીજને આપીએ તેમ આપણી પાસે વધે છે. શું નજીન કે શું આસનાં, શું પાતાલ કે શું પાણી, શું પાહાડ કે શું જાહાડ પાંન, શું જીવન કે શું નીરજીવ દરએક પદારથને વીદીયા એકી નાખી આપણી આગળ મોલી મેળે છે, તમામ યુદ્ધરતનાં ભીતરનાં મેદની કૃષ વીદીયાની કુંચીથી ફેરવાય છે. યુદ્ધ મોહાવંદતાવાની પીછાત વીદીયા કસાયે છે અને વીદીયાજ ગોષા આપણને તે સાહેબની દરધમાં મોહિંમાં રાહે છે. આવી જે સંઘની માતા તેને આપણી માતાએ પોતાની આગળ રાખીને સદા પોકારતી રહે છે કે “સરસવતી માતાની જે” !

સંધ્યાવનું દરદ.

હાલ વરસાદ અને સરદીનાં દીવસ ચાલે છે અને સંધ્યાવનું દરદ એ સરદ રૂતમાં યહુ ફેલાયું રહે છે. સંધ્યાવનું દરદ સાંધામાં વા ભરાવાથી થાય છે એવો સાધારણ વીચાર ચાલે છે. એ દરદથી બદનનાં જુદા જુદા સાંધાએ તથા માસનાં લોચા અથવા ગોરડાંએ એકડી બાય છે, તેમની હાલમાલ યદ શકતી નથી અથવા હાલમાલ કરતી વેલા અતીશય દુખ થાય છે. એ દરદ એક સાંધામાંથી ઉડી બીજા સાંધામાં અને બીજામાંથી તરીખામાં ફોડે છે, જે ગોષા વા અથવા પવણથી ફોડતું હોય એમ લાગે છે અને તેટલા ઉપરથી એને વાંચા મરજ કરી સાધારણ નામ આપેલું લાગે છે.

પણ સંધ્યા, જેને ઈંગ્લેન્ડમાં “રૂઝવીન” કે હે છે, તે કાંઈ સાંધાની અંદર વા ભરાવા તથા ફોડવાથી થતા નથી. એ મરજનું કારણ જુદું છે અને તે લોહી સાથ નીસખત ધરાવે છે. આપણું લોહી જે ઘણીક વસતુઓની મેલવણીનું બનેલું છે, તેમાં ખાર એક તત્ત્વ છે, અને બીજું “ફાઈબરીન” નામની પદારથ છે, કે જે બંધાયેલાં લોહીમાં એક છારીની ખીશાલે રેખાય છે. તનદરોસત

માંજુસનાં લોહીનાં ૧૦૦૦ ભાગમાં “ફાઈબરીન” નાં બે ભાગ અને ખારનાં ૧૨ ભાગ હોય છે. પણ સંધ્યાવાનાં, દરદની વેલા લોહીની એ બનાવટ ફેરવાઈને, “ફાઈબરીન” કુદી થાય સુધી વધી પડે છે અને ખાર છેકાટ થી ૬ ભાગ સુધી યાદી પડે છે.

ખારની મેલવણીથી લોહી પોતાના ખીજનસર પાંખી નવી હાલતમાં રહે છે. બીજા હાથ ઉપર “ફાઈબરીન” ની ખાશીએત બંધાઈ જવાની છે. હવે દીસતું છે કે લોહીમાં જરે એ વસતુઓના પરમાણુમાં ફેરફાર થાય અને જરે ખાર યદી પડે તથા “ફાઈબરીન” વધી પડે તારે લોહીની પરવાહી ખાશીએત એકી થવી જોઈએ તથા તે મોહીલું વધી પડેલું “ફાઈબરીન” બંધાવા માંડતું જોઈએ. એ રીતે સંધ્યાવાનાં દરદમાં સાંધાઓની આસપાસ “ફાઈબરીન” બંધાવાથી સાંધાઓની હાલમાલમાં ખલલ થાય છે. તે સાંધા એકી એકડી બાય છે, અને તે સંધ્યાવાના મરજનું ચુલ કારણ છે. એક સાંધા મથે એક બેખાજની અંદર એક અંક ફરતું રાખ્યું હોય, અને તેને મલાવા માટે તેલ નરૂર નું હોય, પણ તે બંધાઈ જવાથી અથવા ખુદી યડવાથી તેનું બેડું બાળ્યું ફરતું બંધ પડે તેને મલતું દરદ સંધ્યાવાનું છે.

હીઆં સવાલ ઉઠે છે કે એ પરમાણુ લોહીનાં તત્ત્વોમાં ફેરફાર તથા વધઘટ થવાનું કારણ શું? એ કારણ મોક્ષ સમાલમ પડ્યું નથી. એવું ધારવામાં આવે છે કે લોહીની અંદર એક જાતની જરૂર! વસતુ પેવસ થાય છે અને તે વસતુ લોહીની બનાવટને બગાડે છે. તે કંઈ અજાણ છે, તે હજી ડાકટરો શોધી શક્યા નથી. પણ એ દરદીના પરસેવા વાટે તે જરૂર બાહાર નીકળે છે, તથા તે પરસેવા ખાટો ગંધાય છે અને ડાકટરો એવું જાત આપે છે કે જે જરૂર કોઈ ખાટી આસીડનું હોય જોઈએ. તે “લાક્ટીક આસીડ” ધારવામાં આવે છે. વધેક શાસની ફેતાબેમાં તેને વીકારી વસતુનું નામ આપયું છે. લોહીની ખાર કંતે એ વસતુ એક સાંધામાંથી બીજા સાંધાને પકડે છે અથવા માસના એક લોચામાંથી બીજા લોચા પર બાય છે.

એ દરદ ખુખીઅ કરીને સરદીથી લાગુ પડે છે. યહી મેળેનત, કસરત અથવા યાકથી બદન ગરમ થયું હોય, તે વામાં જો તેને યંત્રી ઈચ્છા ભીણી હવા લાગે તો સંધ્યાવાને મરજ તેમાંથી થતી પામે છે. તેમજ વળી સરદીમાં ભીના થાય, ભીનાં કપડાં અંગ ઉપર રાખવાથી, અથવા ભીની જગ્યાએ બેસી રહેવાથી પણ એ દરદ લાગુ પડે છે. ઘણાં ગરબો જગ્યા સરદીના કાંઠ કરે છે, તેઓને આ કંટાલા બરે લાં દરદને આધીન થવું પડે છે. ગરમ હવામાંથી અચણ અ યંત્રી અને ભીણી હવામાં જવાથી અથવા એ રવેસનાં ખુદરતી ફેરફાર હવામાં થવાથી નખલા બાંધનાં આદતીઓ ઉપર સંધ્યા ગલબો કરે છે.

સંધ્યા બે જાતના હોય છે. એક “આક્યુટ” અથવા તીખશણ અને બીજી “ક્રોનિક” અથવા જુનો ઈઆ હંમેશના કહેવાય છે. તીખશણ સંધ્યાવાની સાથે તાવ આવે છે, એકી ગલબા સાંધાવાલા ભાગે સુલને લાલ થઈ આવે છે તથા તેઓમાં અતીશય અકડસાટ થાય છે. જુનાં અને હંમેશનાં સંધ્યાવામાં તાવ આવતો નથી અથવા

એટલું બધું કુખ થતું નથી. પેટ્રેલો: સંધીવા લાંબી મુદત સુધી રહે છે, તારે તે જુને. થાય છે ઈમાને સાંધામાં હુમેશ ના ધાગે નાખી પડે છે. તે પોતાની મેલે નેસ કરી આ વેળે અને પોતાની મેલે પાછો નરમ પડે છે; એમ વખતે વખત થયા કરે છે.

વળી એ કુખ ભરેલા મરનના બે વરગો કરેલા છે. એક "લોકલ" અથવા એક જ એકસ સાંધામાં થાય છે, તથા બીજો વરગ "નનરલ" અથવા બદનનાં સંધવા સાંધા એના સાધારણ મરન કહેવાય છે. ઘણીવાર સંધીવાના મરનને નજલ સાથે ભેલી નાખવામાં આવે છે અને બેડુ એક નાને ચાલી જાય છે. પણ એ બે વચે પેટ્રેલો તક્ષવત એ છે કે સંધીવા અકસ્મત કરીને ગુડાણ, થાપો, ખભાં, અરડા, કમર અને એવાજ બીજા મોટા સાંધાએને પકડે છે; પણ નજલ ઘણું કરીને અંગ્રેજા, આંગલાં ઈતીઆ દી નાહાનાં સાંધાએમાં થાય છે. નજલ થવાની આગમન બદલુજની તથા બદનનાં બીજાં અવીઅમોમાં ખલલ થાય છે તેથી પણ તેની સંધીવાથી જુદી પીછાણ થઈ શકે છે.

તીખશણ સંધીવામાં પેટ્રેલાં તાવ આવે છે, તે બીજા સાધારણ તાવની ત્રીશણે તાહાડ વાગીને તથા પુલવીને બદનને ગરમ કરે છે અને તારપછે સાંધાની અંદર કુખ થઈ આવે છે. કોઈવાર તાવ અને દરદ બેડુ સાથે થાય છે અને કોઈવાર તાવની આગમન દરદ થઈ આવે છે. એ મરનમાં તાવની સાથે બીજા તાવની ત્રીશણે બકવા લવાતું થતું નથી, પણ એ તાવની સાથે પરસેવા થયો જાય છે અને તેથી બદન ગરમ પણ ભીનું હોય છે. વળી એ તાવની સાથે ઘણીવાર જાહાડાની કબજાવાત હોય છે, તથા અતીથ છી તરસ, માથાનો કુખારો, ઉતાવલી અને કુડતી નાડી, અને જીભ સહેદ થાય છે. પેટ કઠણ થાય છે, પીસાખ થોડી થાય છે અને તેના રંગ અતીથણે લાલ હોય છે.

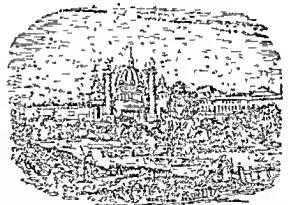
તીખશણ સંધીવાની એક સહથી સરસ નીચાંછી દરદીનાં દીલમાંથી નીકળતો પરસેવ છે. તાવનાં દરદીને પરસેવ પડવાથી કરાર મળે છે; પણ આ સંધીવાના તાવનાં પરસેવથી કરાર થતો નથી. દરદીને એક પણ સવાલ પુછવા આગમન તેનાં ખાટા વાસ ઉપરથી ડાકટર એકદમ પારખી શકે છે કે તેને સંધીવા થયો છે. તે દરદીનાં એરડામાં દાખલ થતાં વાસી સરકાથી હવા તર થઈ હોય એવી ગંધ નીકળે છે. સંધીવાનાં તાવની પીછાણ બીજા તાવોથી કરવાની બીજી અછી સામેતી સાંધા માટે કુખ છે. વળી સંધીવાનું દરદ હુમેશાં શતનાં વધે છે તથા દીસનાં લગાર એા છું થાય છે.

આ દરદ કાંઈ ધાસતી ભરેલું નથી, પણ છાતી માટે હું દીલ, ને લોહીને આમાં બદનમાં પોઠેંચાડવાનો અભારો છે, તે કીમતી સાંધાને બરે એ દરદ પકડે છે તારે તે ધાસતી ભરેલું થઈ પડે છે. સાધારણ સાંધાએ ઉપર એ દરદ કુખ થયું દેવા છતાં બીજું નુકસાન કરેલું નથી. તે નલદી સાણું થતું નથી અને વળી ઘણીવાર તેને ઉતાવલે સાણું કરવાની ભલામણ કરવામાં આવતી નથી. જે તેને એક સાંધામાંથી નલદી હાંકી કાઢાડું હોય તે બીજા સાંધાને પકડે છે અને તે જુવા નહીં ને લુત થવા" બરાબર છે.

વળી કોઈવાર એક નજલ સાંધામાંથી કાહાડી નાખવા પછે કોઈ વધારે અગતનાં સાંધાને પકડે તારે એર વધારે કુખ દીએ છે. મારે ને સાંધામાં એકવાર થયું હોય તાંહાંન તેને થોભાવી રાખવાનું ઘણીવાર ડાકટરો પસંદ કરે છે.

સંધીવાનાં દરદને દરે કરવાનાં ને ઉપોષો છે, તેમની મુખીઅ મતલબ તાવ એછો કરવા, નહાણે સાંકડ રાખવા, લોહી સુધારવા અને પરસેવ વધારવાની હોય છે. એ પરસેવ સાથે લોહીનું જેટલું બાહાર નીકળે છે, મારે દરદીનાં દીલમાં તે પરસેવ બળે વાર પચવા દેવો નહીં જોઈએ પણ વખતે વખત તેનાં કપડાં બદલવાં જોઈએ. તેમ કરતાં તેનાં અડી ગયલા સાંધાએની હીલચાલ થવા દેવી નહીં જોઈએ પણ ને એક હાલતમાં રાખવાથી દરદીને કરાર થતો હોય તેમ હાલતમાં તે સાંધાને રાખી મેળવો જોઈએ. તરીકે અગતની આવડત એ છે કે અડી ગયલા ભાગોની આસપાસ રૂ અને ફલાનલ લપેટી તેને સદા ગરમ રાખવા તથા ઉંકે રાખવી જોઈએ. પગમાંથી મોજા કાહાડવાં નહીં અને દીલમાં પગ સુધી ફલાનલ પેટ્ટરી રાખવું જોઈએ. અડી ગયલા સાંધા ઉપર સેક જારી રાખવામાં આવે છે તથા ડાકટરની નનરમાં આવે છે તે ભર મોપડનાં તેલ આવે છે.

વીએના શહેર.

યુરોપમાંડનાં મધ્ય ભાગ મધે આસટરીયા નામનું ને મોટું અસલ અને મગર સાંનશાહીત માલે છે, તેનું વખનાયલું પામ્યેતખત શહેર વીએના છે. યુરોપની વખનાયલી અને મોટી ડાનીઉબ નદીને બંધાં વીએન અને આલસટર નામની બે નાહાની દાહાણે આવી મળે છે, તે સમાંગ અ આગલ ડાનીઉબની દમશીણ દસાએ એ શહેર આવેલું છે. તે પારીસથી ૬૩૦ માઈલ, બર્લીનથી ૩૩૦ માઈલ અને કાનસાંદનનીમાપલથી ૮૦૦ માઈલને તક્ષવે છે. તેની વસતી આસરે ૪૦૦૦૦૦ માણસની છે. તેની હવાંડી છે અને મધ્યમ સધીતીમાં પારી ૩૮ ડીગરી સુધી રહે છે. એ શહેરની જમીન ફલવંત છે, પણ રૂત અમુખા કરી ભરેલી છે. તે થીએ થી બદલાયા કરે છે, તાંહાં ધુમ સ થયો પડે છે અને શહેરના નીચલા ભાગોમાં રેલ આવે છે. વીએનાં, તે ગેયા નરમની દેશના અસલી, ઉંચી

તોખખનાં અને પોતાની બુનીઆદ ઉપર મુસતાફ તથા અગર ઉમરાવાનું વતન છે અને તેઓના રહેવાસને લીધે એ શહેર યુરોપખંડનાં નામીયાં તથા દબદબાવાલાં શહેરો માંનું એક ગણાય છે. યુરોપનાં યુસાફરોને એ શહેર ખૂબીત જોવા લાએક છે, અને એક મુસાફર ખુશી તથા અચરત થાય એવું તેમાં જોવાનું મળ્યું છે. એ શહેર બે.બા ગંમાં વેહુમાઈ ગયું છે. અસલ અને જીવું શહેર તેનાં “કોટમાં” વસાયેલું છે, પણ પછે જેમ વસતી વધતી ગઈ તેમ તનું શહેર “બાહારકોટ” વસતું ગયું છે. વીએનાં નો “કોટ” લંગમગ ખુંબઈના કોટ જેટલોજ મોટો છે. તે તરણ માઈલ લાંબો છે, પણ તેનાં બાહારકોટનાં ૧૦ મા બાગ જેટલોખી નથી. તેને ફરતી દેવાલ ૪૦ થી ૫૦ ફીટ ઉંચી છે, જે આખરુદ્ધાર રહેવાસીઓને ફરવા હરવા તથા હવા ધોરવાને કામ લાગે છે અને જે ઉપર સાંભ સહુવાર એસકી ખરદ એમરોતોના જોવા લાએક અને વીમીતર જોવા વરો મળે છે. એ કોટની પછવાડે ફરવું આસરે ૧૫૦૦ ફીટની પોહોલાઈનું મેદાન છે, જે ખુંબઈનાં મેદાનની ત્રીશાલે પેહોલાં શહેરના બચાવને માટે રાખેલું હતું, પણ હાલ બહારનાં રોપીને લોકોને ફરવા તથા રખવાનાં કામનું મળ્યું છે.

મેદાન સુકવા પછે તેને ફરવું બાહારકોટનું શહેર આવે છે. તેને ૩૪ મોટાં મોટાં પરાંમાં વેહુમી નાંખ્યું છે, જે સરવેને ફરતી વળી એક બીજી ૧૨ માઈલનાં ઘેરાવાની તથા ૧૨ ફીટ ઉંચી દેવાલ ઇંટની બાંધી લીધે લીધે. અસલી સુરતની ત્રીશાજે વીએનાં શહેરની ૧૨ લાગણી છે, તેમાંની સાનશાહી મેહેલ તરફની ભાગજે જેમાં પાંચ નામીયાં મેહેરાઓ બાંધવા છે તે ઘણીજ કારીગરીથી સુંદર બાંધેલી છે. કોટનાં રસતા સાંકડા અને આડા અચડા છે, પણ તે ઉપર ફતરની ફરસખંદી કરી લીધી છે. બાહારકોટનાં રસતા સીધા, પોહોલા અને કુસાદે છે, અગર કેટલાકોને ફરસખંદી નહીં હોવાથી તે ઉપર કીચ લ થાય છે. શહેરમાં ફરવા હરવાની ઉપલી બોહોલી જગ્યા ઉપરાંત ૨૦ મોટાં મોટાં બાંધેલા છે, જેમાં એકાદ બે સુંદર અને કુવારા તથા બાવલાં સાવનાં છે. આ શહેરનાં ઘેરા પાંચ મજલાનાં ઘણું ઉંચું છે અને ખુંબઈની ત્રીશાજે જુદા જુદા મજલા ઉપર જુદાં જુદાં બાહુતો રહે છે. તાંહાં ઘર ૧ દીડ ૩૮ માણસની ગણતરી કરેલી છે, પણ કેટલાક ઘરો માં ૪૦૦ થી ૫૦૦ માણસો રહે છે.

વીએનાં શહેરનાં મેહેલો, દેવલો અને બીજાં મોટાં મકાનો ઘણા સુંદર અને નાદર છે. સાનશાહીના મેહેલ, જેનું ચીતર ઉપર આપાયું છે, તે ગંભીર અને રોણકદાર છે, પણ તેમાં જેમ અગત પડતી ગઈ તેમ નવા ભાગોને બાંધીને વધારવા ગયા છે અને તેથી તેના આસપાસના આકાર મેહોલ દીસે છે. આખું શહેર ગંભીર મેહેલો અને એવાંબોથી ભરાઈ ગયું છે. તે ઉપરાંત હીઆનાં કેટલાંક દેવલો બાંધકામનાં હોનરનાં ગોખા તરુનાં છે. સેંટ સરીફનાં નામીયાં દેવલોના અનારો ૪૫૩ ફીટ ઉંચા છે. સેંટ પીટરનું દેવલો શહેરનાં એનાં ત્રીજાં દેવલની ટપ ઉપર બાંધાયું છે. એક બીજાં મોટાં દેવલમાં આસપાસનાં

સાહાનશાહીઓનાં બદનમાંથી દીલ અથવા અંતરજી છુટાં પાડી એકઠાં કરાયું છે. આ ઇમારતો ઉપરાંત આસપાસનાં બીજાં ફેળવણીને લગતી ઇમારતો પણ જોવા લાએક છે. યુનીવર્સીટીની ફકત વર્ધકશાળામાં ૧૧ લાખ પ્રુસતકો, ૮૫ પરીસરો અને ૬૦૦૦ વીડીઆરથીઆ છે. એ ઉપરાંત તાંહાંની હોનરશાખામાં ૧૮ ઉસતારો કામે લાગા છે; ઇબનેરની મકતબમાં પણ તેટલાજ શીખસંકો છે. તાંહાં પાંચ મોટાં બહેરતાલીમખાનાં છે, તથા એક મહેરસા મેતી શ શાસતર શીખાડવાને સથાપી છે. તાંહાંનાં પાંચશાહી કે તાબખાનામાં ૩ લાખ પ્રુસતકો, ૧૬ હજાર હાથનાં લખેલા દસ્તાવેજો તથા ૫ લાખ ચીતરો છે. તાંહાંના કોલામાં ૧૧ લાખ હથીઆરોનાં સંકડા છે.

તરફ ક્રીસખનાં કારખાનાનાં ઉદીઆગ અને વેપારથી વીએનાં શહેર ભરપૂર છે. તેમજ વળી મોજ મોખ અને નાંચ રંગને માટે પણ એ પામ્યેતખત પરખેઆત થયું છે, એ શહેરનાં જેટલા બાગ બગીચા બીજાં મોટાં શહેરોમાં હશે. શહેરની સાંને નદીમાં એક સુંદર યાત્રુ છે જે બાગ, બગીચા, કેચારા, સરકસ, નાટકશાળા ઇતીઆદી બનાવેલાં છે અને હજારો લોકો તમાસા જોવા તથા મોજ કરવા જાયું મળે છે. વીએનાં શહેરમાં પાંચ નાટકશાળા છે, જેમાં દરરોજ નાટકો થાય છે. તેપોલીઅન જોનાપારટનાં વખતમાં એ શહેર ઉપર ફરેલો લોકો બે વારા સરી ગંપા હતા, અને તારપછે સુલેહ કરવાને માટે યુરોપનાં તવારીખમાં નાંખાયેલી જુદાં જુદાં રાજવાળાઓની સલા સન ૧૮૧૪ નાં નેમખર મહીનીયા ૧૮૧૫ નાં જીન મહીનાં સુધી બેઠી હતી. ૧૮૪૮ માં એ શહેર ખાતે મોટો બખલો થયો હતો, અને સુખિતે શહેરને પોતાને હાથ કરી લીધું હતું, પણ આસપાસની પારસી સરકારે ઘણી શખતઘણી તેને મેસાડી દીધી અને તે જગ્યાએ શહેર ઉપર મણવેલા રોપનાં મારાથી શહેરને ભારી નુકસાન થયું હતું.

આપણી તરફથી યુરોપ અનારો દેશી મુસાફરો લંડન અથવા પારીસ ખાતે મુસાફરી કરી આવેલાં એવું સંભળે છે કે તેઓ યુરોપમાં ફરી આવવા પણ લંડન અને પારીસ ઉપરાંત મુસાફરી કરવાને, જોવાને તથા ગમત અને મોજ કરવાને યુરોપખંડનાં બીજાં કેટલાં મોટાં અને નામીયાં શહેરો પહેલાં જોવા હેવાલ ઉપરાંત પહેલી ખાલખ પડે છે. પદમી પા, જરખની, ઇટલી, અને રૂશીયાના કેટલાંક મોટાં શહેરો વીસતારમાં, કદમાં, બાંધણીમાં, સોભામાં, રહેવાસીઓમાં, ખુશતી દેખાવોમાં અને કલાકલ્પમાં લંડન અને પારીસથી અહડતાં નહીતો તેની બરોબરીમાં ગણાય છે. અને જેઓ પોતાનાં પાંચસા અચલી અથવા વાપરી જાયતા નથી, તેવા લોકોને એટલીજ ભલામણ કરવામાં આવે છે કે પોતાનાં જામમાં “માંચીનાં મોકર” ની ત્રીશાલે પડી રહેવાને બદલે આપણે શહેરોમાં જે ગમત મેળું ગમેઆત મળે છે તે હાંસલ કરવામાં પડસો ખરમ્બો. આવાત નવાઈ જોવી અને ખુશાલી ભરેલી છે કે વીએનાં શહેરમાં આપણી તરફનાં પેહલવેલો મુસાફર તરીકે એક પારસી બાંનું પોતાનાં આવદ સાથે જઈ આવવાય છે.

ક્રીસ્ટોફર કોલમબસ.

આ નામકીત માહા પુરુષ, જેણે અમેરીકાને મોટા ખંડ શોધી કાઢાડ્યો અને ડુનીઆનાં ગનાનમાં મોહોડો તથા બનને વધારો કરી આપ્યો, તેની જાંઘીના હુવાલ એક કાંઠાંની સરખો છે. ૧૫ મી સદીમાં જારે ઇટલીનું જીનોઆ બંદર વેપાર અને દરીઆઈ સફરોને માટે નામીયું ગણાતું હતું, તારે તે શેઠેરમાં એક ખીસકાંન ઉન સાફ કરનાર આપને તોંહાં સને ૧૪૩૬ માં લનખવા પછે તથા આ તર ૧૪ વરસની ઉંમર સુધી દુક કેવલથી હાંસલ કરવા પછે, તેને તરતજ ઉન સાફ કરવાનાં આપીકા ધંધા મ્હે ના ખવામાં આવ્યો. પણ જીનોઆ જવા વેપારી બંદરથી, તેણે દરીઆવરથી હોનરીની લીધેલી તાલીમથી તથા નક્કસ આ બનાવામાં તેણે મેળવેલી ખાહીતગારીથી, તેના મનની સઘલી વલાઈ દરીઆઈ સફરો ઉપર હતી, માટે થોડાક મહીનાં ઉન સાફ કરવાના હલકો ધંધો કીધા પછે આ ચઢદ વરસનેા છોકરો લુમ્બીય સંસુરમાં ફરતાં એક વેપારી બાર કસ ઉપર એક સેલરની ચાકરી લઈ પોતાનું વતન છોડી ગયો. તે થણી ૧૪૫૦ માં ખાતર એક નવાંન સેલર હતો તે ૧૪૯૦ માં એક મોટા ખંડના શોધક કેમ ધઈ પડયો એ થણું અજાણ્ય જણાવે. સેલરનાં ધંધામાં ૨૦ વરસ સુધી ધકેલા ખાવા છતાં, પોતાનું કાંઈ નહીં વલવાથી તે પોરટુગલ દેશનાં પામ્લિતખત લીસખન ખાતે સન ૧૪૭૦ માં જઈ રહ્યો. તે શેઠેર તેને એટલા માટે પસંદ આવ્યું કે તે શેઠેરનાં લોકો તે વખત ઉપર નામીયા સફરી ગણતા હતા અને અગત કરીને હીંદુસ્તાન જં તે વખત ઉપર સોનાં, રૂ

પાં તથા હીરા ખાંજિકોને દેશ ગણાતો હતો, તોંહાં આફ્રીકા ખંડ વટાવીને નવાને એક રસતો શોધી કાઢાડવા ઉપર તોંહાંના પાદશાહ હોનરીનું ધણું શ્રેયમાન લાણું હતું. એટલા માટે નક્કસ બનાવાનાં ધંધામાં તોંહાં કાંઈ જાણે થવા ની કોલંબસને આશા હતી. વળી પોરટુગલનાં એક નામીયા મુસાફરની છોકરી સાથે લગન કરવાથી પોતાનાં સસરાનાં નક્કસાઓ, પુસતકો ઈતીઆદી તેને મળ્યાં અને એ રીતે કોલંબસને પોતાના ગમેઆન તથા માહાવેશમાં બેહદ હુમેરો કરવાને બની આવ્યું.

આવા ધંધાને લીધે કોલંબસ લુગોલ વીંદીયામાં થઈ પુરવીણતા પાંમયો, પણ લુગોલનું તે વખતનું ગનાંન ધણું અધુરું હતું. ડુનીયાનાં ગોલાઆકાર તરતનો જ જણાયો હતો, પણ અમેરીકાખંડની અમરીઅમર ડુનીયાનાં અનજનપણાને લીધે પૃથ્વીનાં ગોલાનું કદ ઘણું ના હાતું ગણાતું હતું. એ અમરસમાં કોલંબસનાં મગજમાં ખેઆલ આવ્યો કે આફ્રીકા વટાવીને હીંદુસ્તાન તરફ જવાનાં કાંઈ મારવાનાં કરતાં આટલાંનટીકા માહાસાગરમાં પશમીને પશમીએ ચાલવા કરવાથી એ ખેઆલી રીલતનું દેશ તેને વધારે નજદીક દીસ્યું. એ ખેઆલ તેના મનમાં થોવટે એવોતો મનજીત થયો કે તે પાર પાડવામાં ગોલા તે દેવાનો ધઈ ગયો અને તેને માટે તેણે ખેખેલી રજ તથા જેજત આજે એક કાંઠાંની સરખી લાગે છે. કોલંબસને એવું લાગું કે યુરોપથી હીંદુસ્તાન નવાને આ નવો રસતો શોધી કાઢાડવા સાઝન ખોદાએ તેને આજહાંન મોકલ્યો છે. પણ એ કામમાં ભારી રીલત અને બીજા મદદ નોંધ્યે, માટે મેહલાંતો કોલંબસે સરકારની મદદ મેલવા ઉપર દીલ લગાડ્યું.

તેણે પરથમ પોરટુગલનાં રાજ જાંનની મદદ માંગી. એ રાજે પણ પોતાના મરનાર આપની મીશાલે હીંદુસ્તાનના રસતો શોધી કાઢાડવાને ખંતી હતો. તેણે કોલંબસના આ નવા ખેઆલને પસંદ કરેલો, પણ તેનાં દરખાશોએ તેને એ કામથી વારવાને લીધે, તેણે વીચાર પાછો ફરવો, એટલું જ નહીં પણ કોલંબસની સઘલી ગોડવણ જાંણી લઈને છુપી રીતે પોતાના એક કાફલો તે રસતાની શોધ પાછલ મોકલવાની તેણે નીચ દેઆનત વાપરી. તેમાં તે ઠગારો પાદશાહી નીશાફ થયો, પણ કોલંબસે તેથી ખશ ધઈ સને ૧૪૮૫ માં લીસખન થોડેર છોડી ગયો. તોંહાંથી તેણે પોતાના કામમાં વીનીસીઅન સરકારની મદદ માંગી, પણ તોંહાં કરી દાદ નહીં લાગાથી તે સપેનની સરકારની મદદ માંગવા ગયો. તેણે મારગમાં એક મઝાએ ઉતારો કીધો, જાંહાંનાં વડા શુઝએ તેનાં ઉપર ઘણાક પેચાર કરીને પોતાની આસપાસનાં વીંદવાંનાં સાધ કોલંબસની સુલાકાત કરાવી. તે શુઝએ કોલંબસને સપેનની રાંણીનાં વડા પંથકી નિગ જલામજીને કાગલ આપ્યો, પણ તે પંથકીને જલ્દે એક બીજા વડા શુઝની મારફતે કોલંબસ પાદશાહીની સુલાકાતે ગયો અને તેણે કોલંબસની ગોડવણ તપાસવાને વીંદવાંને હુકમ કીધો.

એ તપાસ સાલામાંનકાની એક નિગણશાલામાં યઈ, જાંહાં મોટા મોટા વીંદવાં અને કામેલોની મોટી ઠઠની

સામે આ એકલો ઇલાલીઅન સેલબચો પોતાના મનનો બાહાણાત બેચ્ચાલ સમજવા બોલે હતા. તે મીનલશર્મા આદેખાઈના મારેલા વીલવાનો આ મીસકીન સફરીને ટેકો આપવાને બદલે તોડી પાડવા બેઠા હતા, પણ તેવામાં વળી સપેનની સરકારને લડાઈમાં ચુંતાણું પડવાને લીધે તે વીલવાનોની તપાસ ભાગી પડી અને બીયારો કોલમબસ વળી પાંચ વરસ સુધી ધકેલામાં પડ્યો, જે અરસામાં સરવે કોઈ તેને દેવાને અણવા લાગા અને દેહેલે કે રસતામાં બચાવે વટીકે તેને મીઠીડવતાં હતાં. સપેનની સરકારથી નાસીપાસ થઈ તેણે ઈંગલંડના રાજની મદદ માંગવા સાઝ પોતાનાં ભાઈને મોકલવો, પણ તે ચાંચીયાએને હાથ કેદ પકડાવે. સન ૧૪૮૮ માં પોર્ટુગલનાં રાજ્યે કોલમબસને ફરી તેડું મોકલવું પણ એ નાસીપાસ થયેલા યુસાફરે તે નોતર નામનજીર કર્યું. તેણે યાદી યાકીને સપેનનાં બે દોલતમંદ ઉત્તરાવોની મદદ માંગી, પણ તેઓએ જવાબ વાલે કે એવો તો પાઠાપાઠાએના કામ છે. તેણે સપેનની સરકારને એકવાર ફરી અરજ કીધી, પણ તેને જવાબ મળ્યો કે તેઓને એ ઉપર ધેખાન આપવાનો વખત નથી.

એ રીતે હારમાર થયેલો કોલમબસ કંઠાલોને એક છેલા ઉપાય દાખલ કરીનસની મદદ માંગવા નીકલ્યો. તેણે મારગમાં પોતાના દાસત પેલા મથવાલા ગુરૂની એકવાર ફરી મુલાકાત લીધી, જે કોલમબસને હેવાલ સાંભલી કહી થયો. હજી એકવાર ફરી સપેનની મદદ માંગવા સાઝ તે ગુરૂ પોતે નીકલ્યો. તેણે પેહેલાં રાંછોની મુલાકાત લીધી અને રાંછોનાં વગથી પાદશાહ કોલમબસને યુસાફરીના ખર્ચ આપી બેલાવી માંગાવ્યો. તેઓએ કોલમબસને ધક્કો આપી તેની શોધની સફરે મોકલવા કહ્યું કીધું. પણ એ શોધને જેખમ કાંઈ જોવા તેવો નહીં હતા. એક બદ ભરેલો માહાસાગર, જાંઠાં કોઈએ સફર કીધી નહીં હતી તાંઠાં છવવર આવીને દરીશ મેડવાની વાત હતી વળી એ એ સફર પાર પડેતા હીકસતાંબી અપુરૂ ધન, ખાલ અને ખજાનો મળવાની સરવેને વકી હતી, માટે કોલમબસે સફર માથે લેવા આગમ્ય સરકાર સાથે મોટી કચુલાતો કરવા માંગી. તે કચુલાતોમાં વાંધો પડવાથી કોલમબસ નાસીપાસીમાં પોતાનાં ખચર ઉપર મટી બેસી ફરીથી શેઠનું મોકલું નહીં બિવાનો પકા કરાવમાં પાછો ચાલી ગયો. તેની ગેરહાજરીમાં સરકારને યાદી સુધ આવી અને તુરત કાસદ રવાને કરી કોલમબસને છેક ફરનાં ગામમાં થી ફરીથી તેડી માંગાવ્યો તથા તેણે કરવા માંગેલી શરતો બાહાલ રાખી.

એ રીતે છેક ૧૪૯૨ નાં સાલમાં કોલમબસ પોતાની પેહેલ લેહલી યુસાફરીએ નીકલ્યો. એ વખતે તેની ઉંમર ૫૬ વરસની થઈ હતી ઈમાને તે છેક ૬૦ વરસની ભરતોમાં આવ્યો તાંઠાંસુધી તેની ધારણાં પાર પડી નહીં. આવી લગભગ બધી ઉંમરે કોઈ નળલી છાતી વાળો યુસાફર એ કામથી હારી ખાતે, પણ કોલમબસ હરથો નહીં. તેણે એ કામ માથે ઉઠાવ્યું એટલું જ નહીં પણ તેમાં એવી સુસીમતા ખમી કે તેનો હેવાલ વાંચતાં આપણું દાંતમાં આંઘાં ગલાં પકડીએ છઈએ. તેનાં કાંકલાને માટે સપેનની સર

કારે તરણ ભાગેલાં વાંઠાંજી તદ્દમ્માર કીધાં, તરથી કોલમબસની સુસીમતા શરૂ થઈ. તેની સાથે યુસાફરીએ જવાને સરવે કોઈ બીધાં, સેલરો ગામ છોડીને નાહારી ગયા અને બીજી થણી માપાકુત કરવી પડી. એમ કરતાં જરે હજારો લોકોનાં ડુવા અને આસીરવાદ લઈ કોલમબસ ઉપડ્યો તારપછે તેની મુશકેલો ભર દરીએ વધી. તે સઘલી સફર એક તદન નવાન દરીઆવમાં હતી, માટે વાંઠાંજી ચલાવાને લગતું દરએક કામ કોલમબસને ખજાતું પડતું. તે ઉપરાંત વળી તેનાં બેસઅર ખલાસીઓને ધીરજ આપતાં આપતાં તે કંઠાલી ગયો હતા. જેમ જેમ તેઓ આગલ જતા તેમ તે સઘલાઓની બીટીક વધતી, જેમ જેમ આ નવા દરીઆવમાં દાહાડા જતા તેમ તેઓ પોતાને વતન પાછા ફરવાની આશા છોડતા અને વારંધાંજી વાંઠાંજી પાછાં ફરવા માંગતા. તેઓ બે તરણ વખતેલો બલવો કરવાને તદ્દમ્માર થયા હતા, બલકે એકવાર તો કોલમબસને દરીયામાં ફેંકી દેવાનો મનસુબો થયો હતા.

અતે એક મહીના ઉપર જવા પછે કોલમબસને અમેરિકા તરફ જમીન હાથ લાગી. તારથી તેની સાથનાં સફરીઓને ખુશાલી તથા ધીરજ આવી, તેઓ કોલમબસને પગે પડ્યા અને પોદાની મીશાળે માંનવા લાગા, તે જમીન તદન નવી હતી, તાંઠાંના જંગલી તથા નાનાં જાદરજાત લોક તદન નવાં હતાં. તાંઠાંથી જેમ જેમ આગળ ચાલતા ગયા તેમ તેમ નવાં મુલકોની શોધ થતી ગઈ અને જેમ આ યુસાફરોની તેમજ તે મુલકોનાં લોકોની અચરતીનો પાર રહ્યો નહીં. કચુલા અને હાતાનાં મોઢાં ટાપુઓની શોધ, તાંઠાંના લોકો સાથે કોલમબસે સધાપેશો હેલેવાર, તેઓ સરવેની અરસપરસ અજાતેઓ, તાંઠાંના સરદારો સાથેની મુલાકાત અને એ યુસાફરીમાં કોલમબસે ખમેલાં તો ફાંતે તથા સુસીમતાનાં દાસતાંન ભારી અજાતેઓ ઉખલવાનાં છે. છેલાં ટાપુમાં એક કીસા બાંધીને તથા થોડાક સપાંનીઅરોને રાખીને જરે કોલમબસ સપેન ખાતે પાછો ફર્યો, તારે તેને સપેનની પરજોઈને તથા લોકોએ એકે મોટા પાદશાહ તથા ખેદા સરીખું મેહુદ માંન આપ્યું તથા તેની ખુશાલીમાં મોટી ધુમધાંચો કીધી.

એ પછે કોલમબસે આલ્લાનંદક માહાસાગરમાં બીજી બે યુસાફરીઓ કીધી અને ઘણાક નવાં ટાપુઓ તથા દેશીઓ અમેરિકાનાં સુલકોને શોધી કાઢાડ્યાં અને તાંઠાં યુરોપીઅનોની રસતી કીધી. પણ આ સરવે શોધનો બદલો તે ઘણો બુરો માંખ્યો. આસતે આસતે તેને વીસે લોકો અદેખાં યવા લાગ્યાં, તેનાં તરફ દુશમની વધી. વળી તેણે વસાવેલાં સુલકોમાં તેનાં જાત ભાઈઓ ખરાજ ચાલ મલાવા લાગા. મોઢાં દોલતમંદ સુલકો તેને હાથ લાગેલાં ધારીને સપેનની સરકાર કોલમબસ પાસેથી મોટી દોલત માંગવા લાગી. તે સઘલા સખ્યોને લીધે કોલમબસ નવાં સુલકો ઉપર લગાર રખત થયો તથા તાંઠાં ઘણાક ધભરાટ ચાલ્યો. અતે સપેનની સરકારે તેની બધે ખરતમે તપાસ મલાવી. એકવાર તો તેને અને તેનાં ભાઈને તેનાં દુશમનો બે ડીમાં નાખીને બંદીવાંન તરીકે સપેન ખાતે લાવ્યા તથા એટલું બધું અપમાન આપ્યું કે સપેનનાં રાજ રાંછો

પોતેથી તેથી ફુખી થયાં. અતે નાનુરાદી અને નાસીપાસી
માં તેના અત આવશે અને જે ધણીએ આખી ફુનીઆ
ના નકસોબ બદલી આપશે તે ધણી ગરીબ હાલતમાં તા
૨૦ થી ને ૧૫૦૧ ને દીને ખરણ પાંખશે. તેણે મોત તુલી
ક એવું ધારણું હતું કે તેણે જે તુલકો શોધી કાઢાડયાં તે
હીંદુસતાનને લગતાં હતાં, પણ તારપછે તે તુલકો તરફ વ
ધારે શોધ જારી રહી અને તેથી અમેરીકાના નવે મોટે ખ
ડ અનવાલામાં આવશે.

લેવાગઈ પુત, ખોહીઆવી ખસમ.

અમારી પડોશનાં એક દેવલનાં છાપરાં ઉપર પવણ
ની દસા દેખાડનારો એક પુરાંણે “વેદરકાક” અમારા ન
નમંની આગમનને ઉભેલા હતા અને કાંઈક વરસો થયાં
તેણે પવણપર પીક ફેરવેલી હતી ઈઆને જમ પવણ ફેરવે
તેમ તે ફરતા હતા. એ પરમાણે આટલાં બધાં વરસ સુધી
તેણે પોતાના ધણીની નોકરી બજાવા પછે એકવાર નવં વ
રસને દાહાડે તે પોતાની હાલત ઉપર અથડાઈ થયો.
તે મારે બાળુએ ફરી શકતો હતો, એટલે તેનાં ધેઆનમાં
આવડું કે હું મારે બાળુએ ઉડી પણ શકશ, પણ તેને વ
ભાવમયાથી જડેલા હતા એટલે તેની એ આમશે પાર પ
ડી થકે નહી, માટે પોતાની એ નડી લીધેલી એકની એ
ક હાલત ઉપર નાંસજર થઈ તે આ પરમાણે બોલવા તથા
વીચાર કરવા લાગે કે—

“અફસોસ ! હું કેવો કંગાલ અને કમબખત છઉં.
મારી છાંદગી કેવી દલીદરી ભરેલી છે. કરર કરર આવા
ન કરતો આખો દાહાડો અને વળી આખી રાત પણ ચક્ર
ર લેખા કરવાની જારી સરજત છે. અને મને મારી મર
જ પરમાણે ઉંઘ ઈઆ આસાએસ વરીકે જલતી નથી.
હું પવણને આધારે પડેલા છઉં અને એ કમબખત પવણ
ની જારે મરજમાં આવેછે તારે અને આમકા મારીને ફેરવી
જાયછે, પણ તેમ કરતાં નહી તે વખત જોતો, નહી હાલત
જોતો, મગર બસ જાહેરી પોતાના મોંધામાં પવણ આવશે
તારે ને વખતે મને નાંપસંદ તેવે વખતેથી તે મારી ઉપર
સવારી કરેછે તથા મને મેંદનત આવેછે. એ પરવારતો
પવણ મારી સાથ નહી કામનુ કામ શોધી કાઢાડે, પણ
એને કોણ કેહેલ કે પોતાનું એટલું માથું પડકો નાંખે ! મુ
ગે મુગે પોતાના મારગસર મારી કાંચે નથી રહેતો ! ખમી
ત એ મારે દસાએ ઉડતો ફરે છે કેઈલ નહી પણ મને
ચીડવવા તથા ખીલવવા સાડાં જ ઉડેછે. ડનાલામાં જારે
બધાં જાય હવા ફેરફાર કરવા જાયછે, તારે મને હીઆરે જ
ડી લેવાથી મારાથી તેમ બનતું નથી, તો જો કે સુરજનાં તા
પમાં બીજાં લોકોનાં કરતાં હું વધારે તું છઉં. તે વ
ખતે ડ પવણ પાંખું છઉં, તો જરાબી આવી મરતો નથી.
પણ આજ સપરમે દાહાડે જારે બધું ગામ છુટી લીએછે અ
ને મોલ જીમ તથા આરાંમ કરેછે તારે આ મોનાને મેરે
લો પવણ મને ફુખ દેવા સાડાં જાયછે કુંકાંચે એટલું કુકી
ને મને એક પલખી કરાર આપતો નથી. ફરતાં ફરતાં હ

વે તો મને ચક્રી આવવા લાગીછે. જીવન હુહાડ દર
રોજ આવીને મને વગર કારણે જોઈ તથા તપાસી
જાયછે, પણ હું કેવી હાલતમાં છઉં તેના તેને વીચા
રથી નહી હશે. મારી નજાએ જો એને રાખ્યા હોય
તો એને કેવું લાગશે ! મારી હાલતમાં માતર આજન દીવ
સ રહેતો એને ખબર પડે અને આઠ દાહાડાંમાં કંટાલી
ને નાહાસી જાય તથા કેહે કે એ રીતે છાપરાંપર પડી રહે
વાનું તેનું કામ નથી. પણ જારે તે તેનું કામ નથી, તારે
મારું કામ સા વાસતે હોય ! મને ગરીબ જોઈને હીઆને
હીઆંજ નડી રાખશેછે એ થું જીલમ નથી ! હીઆં રહે
વાથી મારી સઘલી શકતી અને હોશીયારી રદ જાયછે. જો
મને છુટો મેળવામાં આવેતો હું થું થું કરશ ! હું પખ
શીની ખીચાણે ઉડી શકશ અને સરવે લોકોને અચરત ક
રી નાખશ. હું કાગડાંએની ખીચાણે છાપરે છાપરાં સુધ
વતો ફરશ, અને તોથી વળી એ કાળા કાળા કાગનાં કર
તાં હું વધારે સોભી નીકશશ. અરે તે દાહાડો કારે આવ
શે ! ફુનીઆમાં સઘી સેટલ કાંમ ઉડવાનું છે. વળી ફર
વાનુસવાથી આપણ ઘણાં સુધરી નજીએ છઈએ, તારે મારી
આખી છાંદગીમાં એકબી વખત થું મને છુટી નહી મળે !”

આ વીચારમાં અને બલાપામાં વેદરકાક ભાઈ ખીજ
વાઈ ગયા અને તોફાન કરવા લાગા, એટલે બીજીતો કાંઈ
નહી પાય, પણ નેસથી ચક્રાવામાં ફરીને દરર કરર અવાજ
કરવા લાગા. આ અવાજથી હેલનાં દીવાનખાનામાં બં
દગીને સારું આવેલાં લોકોની બંદગીમાં ખલલ થઈ, માટે
શોડા વખતમાં વેદરકાકજનો જાણીતા જીવન હુહાડ આ
વશે અને તેવણને હુયોડા વડે હેકપાક કરવા લાગે, જેથી
તેવણને ઘણું અપમાન થયું.

એ ઉપરથી તેવણ રીસે ભરાયા અને દરાવ ક્રીયા કે
હવે સુદલ ફરડું ઈઆ હીલવું નહી, તે હીઆં સુધી કે ગા
મમાં એટલો પવણ કુકાંચે કે ધોળીવટા ઉપર સુકાવા નાંખે
લાં કપડાંએ ઘોરણ ઉપરથી ઉડી ગયાં, તોથી વેદરકાક ભા
ઈ તરણ દાહાડા સુધી હટે પડયા અને જરા હીલીયા નહી.
એ ઉપરથી વળી જીવન હુહાડની અગત ગઈ. તેણે આ
વીને આ ફુખીઆરા લોકકાકનું મોહાકું, માથું બલકે આ
સુ બદન તેલમાં એવુંતો લપેટી મેળવું કે પછે વેદરકાક
ભાઈનિતો સુખ ચક્રી આવવા લાગી અને મક્કમ થવાનાં થ
જાંબી કાંકાં મારયાં, પણ તેનું કાંઈ ચાલણું નહી અને પ
વણનાં એક નપાટામાં એકસી આંટા ખાવા લાગા.

હવેતો હવે થઈ. હવે કેમ ખમી શકાય ? બીચારા
બેદીલ વેદરકાકે હવેતો નેસથી ઉડવાનો દરાવ ક્રીયા. તે જ
મ જમ બદનને આંધ્રા આપતો તેમ તેમ તે વધારે ફરતો
હતો. પણ અતે એક કુદડો નેસથી ને મારશે અને પ.
વણનો એક નપાટો જોવો આવશે કે આ હુહાડ કાકાની જ
ડ ઉપરથી ગઈ અને તેનાં ખીલા સુધાં તે છુટી ગયાં.

પણ તે ઉડીને કાંડાં ગયો ! તેને કાંઈ પાંખ નહી હ
તી કે હવામાં ઉડી શકે, તેતો લાગલો નીચે જઈને નેસથી
અડકાશે અને તેથી વળી કેવે દેકાંચે ! ધર નહી કે આંગ
ણું નહી, બાગ નહી કે ફુલ ફલ નહી, પણ એક ગરરની પા
સે ઉડરો હતા તેમાં જઈને પડશે.

બીચારાને આખી રાત તે ઢેકાંણે પડેલી ગલીચી આ ને નજીસાતની ગંધ તથા બદબોની અંદર કાઢાડવી પડી. તેની ખાતરી થઈ કે હુવામાં ઉડવાની તેને શકતી નથી. છાપરાને મથાલેની પોતાની અસલ જગા હવે તેને પાદ આવી. છાપરાંપર તે આંછીગમથી પેલીગમ હીલવાનું હતું, પણ હીલ્યાંતો તેટલીબી શકતી નતી રહી ને આક ઢેકાંણે પડી રહેવાનું થયું. પણ વખી તેટલાં રમતા છોકરાઓનું એક દોહું આવી લાશું અને તેઓ બીચારા વેરકાકને લાતે લાતે ઉરાડવા લાગા, એટલું નહી પણ તેનાં ગોલી

દાંનડા બનાવીને રમવા લતા હતા. વેરકાકલાઈનાં સારાં ભાએએ તેવામાં તેનો જીનો ફો સત જીવન લુહાડ પાછો આવી લાગો. તેણે છોકરાઓનાં હાથમાંથી વેરકાકને છોડવશે અને તુરત છાપરાંપર લઈ નઈ તેની અસલ જગા ઉપર તેને પાછો નડી આવશે. આ વખતે જીવન લુહાડ વીરો કાકા વેરકાક ખુલ્લ બડબડા નહી, પણ તેનો તેનો તારનાર થઈ પડશે અને તેને વીરો એ કાકા એાર ખુશ થવા લાગા. તેણે પોતાની માલનો પસંતા વા કીધો અને ફરીથી છાપરાં ઉપરથી ખીસવા માંગ્યું નહી.

લોભાં ન.

આ ખુશબોદાર પદારથનો ખપ આ પછાં દેશ ખાતે બો હોલો છે. આપણા દેશમાં છે, એટલું નહી, પણ એશીયા ખંડનાં લગભગ સઘલા દેશોમાં એ સુ ગંધી ચીન ખપેછે અને યુરોપનાં રોમ ન કાઠોલીક દેશો મ થે પણ તેના ખપ બહુ માલેછે. લોભાં ના ખુશબો ઉપરથી તથા અકસર કરીને આતસની ઉપર બા લતાં ને પમરાટ ચો ગેર પસરેછે તે ઉપરથી એ ચીનનો ખુ ખીઅ ખપ માલેછે. ધરમ સંબંધી કીરી યાઓનાં ખુશબો બા લવાનો રેવાન અ સલી જમાનાથો ચા લતો આવશેછે, જેનાં લોભાં અગતનો ભાગ લેખે. હીંદુસતાનમાં અને તે કરતાં વધારે ચીન, બરમાં, શી પામ ઈતીઆદી દેશોનાં તુરતીઓની સાંમે લોભાંનની ખુઈ આપવામાં આવેછે. રોમન કાઠોલીકોનાં સઘલા દેવલોમાં હીરીઆ ચાલતી વેળાએ ધુપધાનામાં લોભાં બાલીને તેમ ને દોરી વટે બાંધી હીલવવામાં આવેછે. પુરવ તરફનાં પા દશાહો પોતાની દરબારોમાં ને ખુશબો બાળેછે, તેનાં પણ લોભાંન સુખીઅ છે. ઈરાનનાં અસલી પાદશાહોને મારે આરબસતાંનથી ખારો લોભાંન એ કારણસર આવતું હતું. લોભાંનની ખુશબો દુરગંધીને હાંકી કાઢારેછે અને તેથી આ પછી સીઓની દરરોજ સંહવાર સાંજ લોભાંન ધુપાવાની ર સમ થણી ગુણગારી અને કાપરદંદ છે.

આવી એક ઉપ યોગી પદારથનાં રો પાનું ચીતર ઉપર આપણે, તે ઉપર ધી વાંચનારી બાનુ એને તેના કાંઈક જેઆલ આવશે. લોભાંનનું જાહાડ કોઈન વાંચનારા એએ નોખું હશે, પણ ઉપનાં ચીતર મુજબ એ જાહાડ શુંદર, સોભાએમાં ન અને રલીઆમ છું છે. તે જાહાડે આઈએ ઉગતું ન થો, મારે જાહાડ કરતાં રોપાનું નામ તેને વધારે જાણે. એ રોપાનાં ફલનો રંગ સફેદ હોયછે અને તેનાં પાતરાં ઈડાં રોંકાં પણ એક છિંદેથી અનીદાર છે

અને તેવા છેડા આગળથી તે ઉગેછે, જેથી તેને મથાલેનો છેડો ગોળ હોયછે. એ જાહાડ શુંદ આ પનારા જાહાડોની જાતનું છે. તેનાં ઠડનાં કાપીને ચી રા પાડવાથી એ જાહાડનો રસ બાહર નીકળેછે અને ઈ આતો ઠડની બાહાર આસપાસથી જાહાડની છાલ ઉપર બંધાયે અથવા તે રસનો જેને જમીન તરફ ઉતરીને જમી ન ઉપર બંધાય જાયછે, જેને તેવી બંધાયલી હાલતમાં આ પણ લોભાંન કહીએ છઈએ.

એ રીતે નોંતાં લોભાંન એક જાતનો શુંદ છે. તે ર સનાં આકારમાં જાહાડ મથો નીકળે, તારે કપનાં જેવો સફેદ રંગનો હોયછે, પણ બંધાવા પછે તે કાળાસ પકડે. જુદાં જુદાં દીપાંઓ બંધાઈને એકઠાં થતાં હોય એવો તેનો

ક્રીષ્ણ. અને તેના શિક્ષા.

બંધાયેલા આકાર હોય છે. એ સુગંધી અને મનપસંદ ખોસાયેલા બ્રાકેટોના નામના વીંદવાને રસાચ્છે સંજેત થી પરચકરણ કર્યું હતું, જ્યો એ પદારથનાં તત્ત્વો છુટાં પાડ્યાં હતાં અને તે કીધાં તત્ત્વોની બનેલી છે તે અલગ પડ્યું હતું. તેની કરેલી તંપાસ ઉપરથી જાણાય છે કે લોખાં નની બનાવટમાં હવાઈ રૂપે ઉડી જાય તેવાં ખુસાયોનાં તેલ નાં ટ ભાગ, રાજ પદ ભાગ, ચુંદર-૩૦ ભાગ અને પાણી ઇંચાં અપરકમાં પીગાળી નહીં શકે એવી ચુંદર રૂપી પદારથ નાં ૫ ભાગ હોય છે. એ માટે પાણી ઉપર તેલ રંગ વગરનું તરેણેનાઈનનાં જુલું હોય છે, પણ તેના વાસ વધારે પસંદ પડતા હોય છે. લોખાંના વેપાર પેટીમાં ભરીને ચાલે છે.

લોખાં તવારીખમાં અસલી વખતથી જાણાય છે. પણ તેની જનન જુની કહી, તે બાબે વીંદવાંનાં આંજ લાંબી સુદંત થઈ વાંધે ચાલે છે, જે વાંધાનું ચેવર હવે પછે કંદામ જલદી આવે એવું પાછલી સોધો. ઉપરથી દીસે છે. એ પાછલી શોધોનું માન મુબઈનાં બે જાણીતા તબીબોને ઘટે છે, તે ડાક્ટર કારર અને ડાક્ટર બરડઉ છે. ડાક્ટર કારરે અપરજસતાંનાં જંગથી સુલકમાં સુસાફરી કરીને લોખાંનાં અસલ જાહાડ શોધી કાઢ્યાંથી તથા મુબઈ મોકલ્યાં છે અને ડાક્ટર બરડઉએ એ શોધને પરસીય કરવામાં ઘણી મહેનત લીધી છે. ખરીસાટોનાં બાઈબલ, બુતાનનાં નામીયા ઇતીહાસી હીરોડોટસ, તથા બીજા નામીયા લખનારાઓ અને વીંદવાનાં જવાકે ડાયોડોરસ, પ્લીની, વ્યારીઅન, માર્કો પોલો ઇતીઆદી સંધલાઓ લોખાંને આપરજસતાંની પેદાસ ગણી ગયા છે. પણ પછવાડેથી એવો એ આલ જાણ થયો હતો કે લોખાંનું જાહાડ હાંફસતાંનાં વતની છે. ડાક્ટર કારરની શોધે અસલી લખનારાઓ ને રોકે આપયો છે અને હવે એવું કહેવાય છે કે એ ખુશબો ફનીઆને પુરી પાડવાનું પેટેનું માન સોબાલીઓનાં દેશને ઘટે છે.

જે બીજાએ એલીથી અથવા બીજા સુદ અને રાજ ખાંણસનાં બદનમાં લોહીને વધારે ગરમ કરનારા ગણાય છે, તેવીજ ખુબી લોખાં અથવા પાણીમાં આવે છે. એ રોતે લોખાં દવાઈ તરીકે પણ ચોક્કસ શુભ પડાય છે. તોપણ દેરીને પીવા માટે તે આપવામાં આવતું નથી. આંગલ બદનમાંથી ફક, બલખા, બલગમ, પડ વગેરે રસ ઘણે વેહે તો હોય તારે તે અટકાવા માટે લોખાં દવા થયે નખાં હતાં, અને તેથી હમેસનાં અસંતોષ, જુનાં સંજેખમાં તથા એવાંજ બીજાં મરજે ઉપર લોખાં પાતા હતા. પણ હવે છા માતર ચોંટીને ઉસકેરનારા લેપ અને અલખપદા અંધે તે વાપરવામાં આવે છે.

કરીસસ અને તેના દીકરો.

લીડીયાનાં પાદશાહા કરીસસથી અમારા ગયા મારમ અહીનાં એ કીધાં અમારા વાંચનારાઓને અમે વાંકે ક રીય છે. અસલી વખતમાં ઇસુખરીસટની છ સદી અગાઉ એશીયાનાં પરાચીએ એશીયાનાં જાહાડ દેશમાં લીડી

યાનું રાજ મોટું ગણાયું હતું અને કરીસસ તેના પાદશાહ હોતા. એ પાદશાહા અતીશય દોલતમંદ હતા અને પોતાની દોલત ઉપર ઘણો યુસતાઈ હતા, તે હીઆંસુધી કે તેને જીતવાને ૨૫ સદી નીકળી જવા છતાં આજ સુધી તે માતર પોતાની દોલતને લીધે પાદશાહ રહેયો છે. નાનીઓ યુનાની ગરથ કરતા ઇસ્ટરાયેલ કેહે છે કે કરીસસનાં રાજ માં સોનાંની ખાંડો હતી અને તે ખોધાવાથી દોલતમંદ થયો હતો અને અધુરું કહેવાય છે કે પેટ્રોલસ નામની નદી તેનાં રાજમાં વહેતી હતી, જ્યાં કીનારા ઉપરની રેતી સોનાની હતી.

પોતાના મોટા ખજાનાંથી કરીસસ ઇલકાઈ ગયો હતો અને પોતાની દોલત લોકોને દેખાડવાને ઘણો ખતી હતો. તેણે પોતાની ગંગડરીથી નામીયા ફીલસુફ સોલનને અપમાન આપયું, પણ સોલને તેની દરકાર કીધી નહીં અને કરીસસની દરબારને છોડી ગયો, મગર અતે પોતાની સુધલી દોલત છતાં કરીસસ ઇરાંનાં નામીયા સેહેન શાહા સાઈરસને હાથ કેદ પકડાયો અને તે આફતમાં તેની દોલત કરી કામ લાગી નહીં, પણ સોલનની શીખામણ તેને યાદ આવી તથા કામ લાગી, તે હીઆંસુધી કે જરે સાઈરસે તેને શીખસા કરવા સાઈ તેને આતસની બેઠેમાં બાલી નાખવા સાઈ ઉભો કીધો, તારે મરતાં મરતાં કરીસસના મોઢામાંથી "સોલન! સોલન!" એ બોલો ની કલણ અને તેને પસતાવો કરતા જોઈ સાઈરસે તેમાં અખરી, તેની વાત અમે ઉપલા અંકમાં આપી છે. આ કેમ છે કેહેવું ઘટે છે કે એક બીજા નામીયા ફીલસુફ ઇસપ, જેણે ઇસપનીતીના નાંદર ગરથ બનાવયો છે, તે અંક "ખરા નર" ની શોધમાં નીકળ્યો હતો અને સોલનને અપમાન થયું તારે તે કરીસસની દરબારમાં રહેતો હતો. તેણે સોલનની હીમત જોઈ જાહેર કીધું કે "અતે મને ખરા નર મળયો છે અને તે સોલન છે."

એ મગર પાદશાહીને લગતું એક ચીતર પાસેના સફા ઉપર આપયું છે. તેમાં કરીસસને મળેલો એક બીજા કીમેતી ધડો ચીતારયો છે. એ ધડો એ છે કે જર અને અ જાણું કરતાં વધારે કીમેતી બધાં છે અને મોટાઈ તથા સાહેબીનાં કરતાં વધારે કીમેતી પેઆર અને મજતા છે. એ ધડો કરીસસને ઘણું ખારીક વખતે મળયો હતો અને ઘણે જાન અજાએ જવા પુદરતી તોસસમંત બધકે મોજેજ જીવી રીતે મળયો હતો. એ ધડો કરીસસની એવીજ એક આફતની વખતે મળયો હતો, જરે તે પોતાના કીમેતી છવ ખોલવાનાં અંત ઉપર આવ્યો હતો અને જરે ધડોનાં અંતરમાં ચીતારયું છે, તેમ તે ઇરાંની ફુરામને હાંધે જમીનસંત થયો હતો. એ ચીતરમાં જ - ભાંધે ધડયો છે તે કરીસસ છે, તેને મારનાર એક ઇરાની સરદાર છે અને વધે પડીને તે ફરેકો અટકાવનાર કરીસસનો દીકરો છે. જેણે આપ તરફ બતાવેલા પેઆરની અસરે મોજેજ અને કાંઈની સરખી છે.

કેહે છે કે કરીસસેના આ દીકરો જનમખીન હુમ્મો હતો અને મોટો થયો તાંહસુધી યુનાની ગીજાળે અસારત થી કામ ચલાવતો હતો. જરે તેના તલ્લં વડે બાપનો સેતા

રો અસત થયો, અને જારે સાધરસ પાદશાહા તેના રાજ ઉપર ચઢી આવ્યો તથા તેના પામેતખત શેહેર સારદીસને જીતી લીધું, તારે હાથોહાથની લડાઈમાં કરીસસને પોતાને પણ એક સીપાઈની ગિશાળે ઉતરવું પડ્યું હતું. લડતાં લડતાં તે હાર્યો અને એકે ઈરાની સરદારે તેને હેઠે પાડ્યો તથા તેને રેહુંસી નાખવા સાડું પોતાનું હુધીઆર ઉંચક્યું. જે નરા વાર લાગતેતા ઈરાનીનાં યુરજ હેડલ કરી સસ છુંદાઈ જતે. પણ એકે જાણે નિસથી દોડી આવ્યો, તે ઈરાનીના હાથ પકડી લીધો અને બોલ્યો કે “ઓ ! નવાં મરદ ઉભો રહે, એતો પાદશાહા કરીસસ પોતે છે” પડ સરદારે તરત હાથ ખાંચ્યો અને અચરતીમાં યાદ્યો, કેમકે એકતો તેણે પાદશાહાપર હાથ ઉંચકવાની ખબર નહીં હતી અને બીજું વધારે અચરતીનું કારણ એ હતું કે કરીસસનો મુગો દીકરો આ વખતે બોલતો થઈ ગયો ! તે દીકરાનાં દીલમાં બાપ તરફ ખરો પેઆર ઉભાતો હતો, તેણે આ અનીપર ધીક વખતે બોલવાની પુરતી કોશિય કીધી અને ખોદાતાલમ્મે તેનાં મોઝામાં અચચુચ વામા યેળી. પછે કરીસસ એકે બંદીવાન થયો તોપણ તેનો જાન બચ્યો અને પોતાનાં બેઠાને ભેટીને તે બોલ્યો કે “મારો દોલત મને કામ લાગી નથી, પણ દીકરો કામ લાગે.” “બેનને અને મનીજી” નાં નાટકમાં મનીજીહુની દાસી હુમાએ બોલે છે કે “મોઝાબત મુગાને બોલાવે” અને જે ઉપલીવાત ખરી હોયતે તે એ બીનાનો એક દાખલો છે.

આદરજીની આદરણી.

ભરૂચ શેહેરમાં સુસલમાં રહેવાસીઓએ મોટાં બજોડા ઉઠાવ્યો હતો અને “દીન—દીન” ચોકાર બોનેર ચાલી રહ્યો હતો. એ તાફાની હીગામમાં ઈંગરેજ સતા વાળાઓ તાફાન કરનારાઓ તરફ સુખીચ કરીને ખીટ્યા હતા. કેટલેકે કે એકાદ બે ઈંગરેજ અમલદારો સુસલમાંને હાથે સારો મેથીપાખ જમ્યા હતા, તે ઉપરથી કેટલાક ઈંગરેજોને ઘણી ચીર ચઢી હતી અને તેથી કોઈ ખપતા નેવા સુસમાંનેને ભેતાંનેવાર તે ઈંગરેજો મારખેમાર કરતા હતા.

એ હીગામમાં આદરજીની આદરણી નીકળી હતી. એ વખતે આદરજી આઠ વરસનો હતો અને તેની બધી તરણ વરસની હતી. ભરૂચ શેહેરમાં એ રીતે અચાંચોને પરણવાની લીલાં લીલાની રમત ઘણી ચાલે છે અને એ રવાજ કંઈજ નહીં પણ “છાન પુતલીયાં” ના નામ નેજા લાગે છે. પણ અચાંના મા બાપ એવાં લગનને પોતાની હાજ્યાતીમાં એક માહાભારત બનાવ સમજે છે. પરણું મેડું કેમ સંધારો અથવા કેમ ચાલશે તેનો વધારે લીચાર કરતાં નથી, કેમકે અલબતાં તેવાં ભેડાંની નાહાની વચ્ચેને લીધે તેઓને તે વખતે કરી ખબર નથી. તેમજ વળી તે પરણતાં ભેડાંને કેળવણી પુરતી આપવાનું તેઓના ધેઆનમાં આવતું નથી, કેમકે વાંચવા લખવા ઉપરત વધારે કેળવણી અચાંને થું નેહ્યો તે તેઓ બાજતા નથી. પણ એ આ અચાં પરણવાથી તેઓને એક મોટો કામરો કાલજ પડે છે.

તે એકે આખાં શેહેરમાં તેમની વાખવાખી થાણે તથા તે અને નામદારી મળે છે અને તેમની ધુમધાંમને શેડો નેવા નીકલે છે. ભરૂચ શેહેરમાં ઘણા મા બાપતો પોતાની યુગસ નહીં હોય, તોપણ કરન કરીને ગાંમની નેઆત ન આડે છે તથા ધુમધાન ખરચ ચલાવે છે.

માટે આદરજીનાં લગન ઉપર વહુને “ધેર તેડવા” પછે તથા “દીવો” કીધા પછે તેર દાહાડાને માંદવરશે કરવામાં આવશે તથા એટલા બધા દાહાડા સુધી ખાનાં પીનાં ચલાવાનો કરાવ થયો. આદરજીનાં ધેર આગળ ભરૂચની રીત પરમાંણે માંડવ નખાશે તથા તે માંડવ ઉપર તે દાહાડા સુધી ઉત્કરખાંનું અને દોલ તાસા અને વાજાં બેસાડ્યાં. સુરતથી એકે મહાંજીનું ખાશ વાજું મંગાવ્યું હતું તથા નેસારીથી દોલીઓને બોલાવવા હતા. ધેરની અંદર માંડવસોરો રોપવાની, માંડવ ચુહરતની, વરધી યા ભરવાની, પીધી બોળવાની, એવાંટલા કરવાની, દીમેપીએતી, ગોધું સોણું પુછવાની, અને એવીજ બીજી કીરીયાંઓ કાંઈને કાંઈ દરરોજ ચાલી હતી. ઉત્કમાં આદરજીનાં લગનની ધુમધાંમની આખાં મોઝોસો ગાજી રહ્યો હતો અને દરરોજ લગનની ધુમધાંમની વચે સુસલમાંનાં કાંઈને કાંઈ નવાં રમખાનની ખબર આવતી ખરી, પણ તે થી આ ધુમધાંમની અને મોજા મજાહામાં કરી ખલલ પતી નહીં હતી.

એમ કરતાં આદરજીની આદરણીના દાહાડો આવ્યો. તે દાહાડે લગનને તરણ દીવસ વચમાં હતો. “રસો” ની કીરીયાતો એક દાહાડો આગમ્યની થઈ સુધી હતી, જે દીને ઘણી ભરેલાં મોટાં મોટાં તપીલાં તથા સાકરની ખુમચા, ઈતીઆદી શેવટે લાંબા લાંબા વાંસ સુધાં છોકરીને ધેરથી છોકરાને ધેર આવી સુકાં હતાં. ગોર રૂપીઆનાં કપડાં આદરજી વીતાં બીજે દાહાડે પેરેરાવાના હતાં, પણ આદરજીને દાહાડે બે કીરીયા થવાની હતી. પેરેલાં વેહેવાઈને ધેરથી આદરજી ચહાડાવામાં આવી. આદરજી પરઠવા આવેલાં બધાંઓને જગાડવાની કુરન આદરજીના બાપને હતી, એટલે છોકરીને તાંહાંવાળાંઓનેતો એક જમન ન સુકત પડ્યું અને જેટલાં બધાં મળે એટલાં સુખીચ કીરોચા કરવામાં આવ્યાં. આદરજી ચહાડાવામાં સુખીચ કીરોચા છોકરીને તાંહાંથી આવેલાં કપડાં પેરેરાવાની હતી. વરરાજના કપડાં પછે, સાસુ, નાચુંદ, ભોંજાઈ, ફેરાંજી, જેઠાં નહીં, ઈતીઆદી અતલગીયાંઓને તેમના સારી સાયના કપડાં પેરેરાવ્યા પછે, કાકીસાસુ, મામીસાસુ, માસીસાસુ, કુંવનસાસુ, ઈતીઆદી સગાંઓને કપડાં પેરેરાવામાં આવ્યાં.

તાર બાદ વેહેવાઈને ધેરના બધાંઓને જગાડી ચોકલવા પછે બીજી કીરીયા થઈ તે એકે બોરના તીતીઆર તડકામાં આદરજીને ધેર પદ ચોકલવામાં આવ્યું. એ પદ આદરજીના સસરાએ મોટા ખરચે તથા ઘણી મેહનતે વ સાવળું હતું અને તેથી તે ઘણું કીમતી હતું. મોટાં મોટાં તપીલાં, મગાનાં, તથા કચેડોની દર—સાકર, બતાસા, ગોળ, ઈતીઆદી ભરીને અંજીરો પોતાના મીઠાં ઉપર લઈ ચાલતા હતા. તેમની પાછળ સુંબઘી ખાશ વરરી આપીને મંગાવેલી સીસમી લાકડાંની ટેબલો તથા કીરમજ

કુમારની કમાનદાર ગાદી સાથની ખુરસીએ મોઢલવામાં આવી. તેમની પાછળ અમદાવાદની જેલમાંથી ચુકી મંગલેલા નામની લી હાંડી આને આરસીએ મલાવામાં આવી. પણ આ પદના સરઘસમાં સંઘી જેવા લાંબકે ઢોલીયા હતા, જે સી સમો લાકડાંનો બનાવેલો, મોટો અને નક્કીદાર હતા. તે માં સાંદીનનાં મોઢાંનો મોટો ઉડાવ થયો હતા તથા ચીના ઈ મખમલના તકીયા હતા અને કુરદીનનો વળી એક નવી જાતના બડાવદાર તાસના કપડાંની હતી, કે જે કપડું કુરથી કાગળ જેવું લાગતું હતું અને સુરજના તાપમાં ખુબ અપઝમી નીકળતું હતું. એ ઢોલીયા એટલો ભારી હતો કે ઉંચકવાને આડ મજુર લાગ્યા હતા અને તોળી તેમો થણા ન ધીમે ધીમે માલી ચકતા હતા અને તેમોને લીધે થણી વાર વાજ, ઢોળવાળા જે આગળ માલી જતા હતા તેમને અટકાવા પડતા હતા.

એ રીતે આ મોઢું પદનું સરઘસ રસતે રસતે ફરવ વાને આદરજની સામુએ હુકમ આપ્યો હતા અને જેમ જેમ લોકો તે જેવા સાથે હલમલી નીકલતું, તેમ તેમ આદરજની માનું હાથું હરખાઈ જતું હતું. વળી થોલ તાસા વાળા વરદીથી આવેલા હોવાને લીધે તેમો જેમ અને તેમ પોતાનું નામ કરવા નીકલવા હતા, માટે કોઈ સારાં સારાં થર આગળ સરઘસ તાસવું તારે જાણે છવપર આવીને એવાં જોરથી ધોલ તાસ વગાડતા કે આપણા કંઈનાં બેઢેરે બેઢેર ફાટી જાય. એમ કરતાં તે સરઘસ એક બંગલા આગળ આવી પોહ્યાંય, કે જે બંગલામાં તરણ ચાર અંગેરે જે રહેતા હતા. તેમો વેલાતથી નવા, તરતના, એક દા હાડાનાં આવેલા હતા. તેમો વેલાતથી આગમોટમાંથી ઉતર્યા તેવાં બહુ ગયા હતા, માટે એટલાતે અનજન ન હતા કે પારસીની હાંડીને અથવા હાંડીથી મુસલમાનને પીછાંનતા નહીં હતા. વળી ઉપર કહ્યું છે તેમ આદરજની આ આદરજની હાંડીમાં ઉપર બહુતના મુસલમાનો તું હુલડ માલતું હતું અને ઉપલા ઈંગેરે જે શેઠરમાં આ વતાને વારન તે હુલડની સઘળી ખબર સાંભળીને મુસલમાનો ઉપર ખીટી રહેવા હતા. વળી આદરજના લગને લ ગતાં વાજ, ઢોળ અથવા નવાર તેમોના બંગલા આગળ પસાર થવાથી તેમો કંઈથી ગયા હતા.

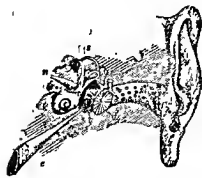
માટે જરે આ પદનું સરઘસ તેમોએ કુરથી આવતું જ્યુ અને વળી થોલ તાસાવાળો પોતાના હાથીઆરને ખુબ અકાડવા લાગ્યા તારે હોતો તેમો ખુબ રુસે થઈ ગયા. તે થોલ તાસા તથા વાજવાળો દાંડીવાલો મુસલમાન હતા, એટલે તે ઈંગેરે આ સરઘસ કોઈ મુસલમાનને તાંહાંનું સમજાયા. પણ વળી તેમોએ વેલાત ખાતે મુસલમાનોનાં તાજુતના હેવાલો વાંચેલા હતા, માટે આ સરઘસમાં અરવેની પાછલ પેલા ઉંચા ઢોલવાને તાજુતની રીયાલે આ વતાં જોઈને એ ઈંગેરે તેને મુસલમાનોનું તાજુત સમજ્યા ! આમ સમજવાનાં તેમો પાસે થણા કારણો હતાં. એકતો તાજુતમાં સરઘસ નીકડે છે અને આ પણ સરઘસ હતું. વળી આ સરઘસમાં પેહલ વેઢેલા મુસલમાનો આ લતા હતા અને તાજુતમાં એ જ ગનેઆતના લોકો હોય છે. વળી તેમાં પેહલ વેઢેલાં થોલ તાસા હતા અને તેમો ખુ

બં બહુનથી થોલતાસા વગાડતા હતા, જે બરાબર તાજુતને મળતું હતું. બીજો તો તેમોનાં થોલતાસામાં વાવ ણી ખોસેલા હતા અને તાજુતમાં પણ વાવડા હોય છે. વળી આ થોલતાસા આડ દસ દીવસ મુખી મેસાડેલા હતા અને તાજુતમાં પણ થર આગલ એટલાં દીવસ મુખી થાલતાસા, ઈતીઆદી મેસાડે છે. વળી આ સરઘસ છેક બથોરી વખતે ફરવા નીકલતું અને તાજુતો પણ બપોરે ફરવા નીકડે છે. વળી આ સરઘસમાં સાંદર, બતાસા ઈતીઆદી મીડાઈ હતી અને આ ઈંગેરેને ખબર હતી કે તાજુતની સાથે તરેહવાર ચીને લઈ જવામાં આવે છે. વળી આ સરઘસમાં ખુરસી, કંઈયા ઈતીઆદી હતા, જે ઉપરથી તાજુતમાં સાંધમઢલાએ મશખરીને માટે ખુરસી ઈતીઆદી લઈ ફરે છે, તેનાં હેવાલ ઉપલા ઈંગેરેને યાદ આવ્યા. પણ તેમને થક મનજુત કરવાને સહી સરસ ચીન પેસા ઢોલીયા હતા, જે બરાબર તાજુતની મીચાલે મજુસના માંધા ઉપર ધીમે ધીમે થોલતો આવતો હતા અને વળી તેની કસમી તાસની કુરદીનથી, તે તાજુત જેવું દીસતું હતું.

એ તમાસો કુરથી આવતો જોઈને ઈંગેરે અમલદારો થણા બહુ થયા. તેમોએ પેહલાંથી ધસીયા જોઈને સઘડું સરઘસ વીખરી નાખવા, તે માટેલી મીડાઈ હાંડી પાછાં જવા તથા તાજુતને ઉઠા વાલવાનાં હરાવ ધીમે, પણ પછે વળી હરાવ ફેરવીને એવું લીધારયું કે સરઘસને બંગલા ઉપરથી પસાર થવા દેવું નહીં અને તેને યાજું વાલવું. એ ઉપરથી તેમોએ પોતાના રીપાઈઓને હુકમ દીધો અને તે હુકમ મુજબ સોપાઈઓએ આખું સરઘસ અટકાવ્યું તથા તેમોએ પાછા ફરવા ના પાડ્યું તારે જ જોરેને ધકેલા મારવા લાગ્યા. આ આમકા ઉંચીમાં જ ભુરોનાં માંધા ઉપરથી કીમતી થોલીયા વાંકો વલીયા અને થોડાવારમાં ઉંચોવલીને જમીનદોસત થયો, અથવા ખલા સીમી અખડો ઉઠા વલતાં કહે છે તેમ થોલીયા “ થોસભોરડ ” થયો. તે રસને તમામ થુલ અને કાદવે ભરેલા હતા, માટે થોલીયા ખરડાઈ ગયો, એટલું જ નહીં પણ તેમાંના અમ્મ મળનાં તકીયા આદર નીકલી પડીયા અને તે ઉપર કાદવ નો જોયા લેપ ચડેલો તથા કસમી કુરદીન ઉપર કારેકાર મોઢાં મોઢાં, કાળાં કાળાં પાળાં પડ્યાં.

આ વખતે આદરજની સામુનાં ધભરાટ અને ફજેતી નો પાર નહીં રહેયો. ગામમાં પોતાનું યદ દેખાડવા સાંદરે થોલીયા છાનું દુર છેક માહારકોટમાં સરઘસ લઈ જવાને હુકમ હતા, માટે હવે કોટમાં મુસલમાન કોઠાવીને પેગામ કે હેવાડતાં થણા વખત થઈ જાય. બીજી ગમથી સરવે લોકો આદરજની સામુનાં ધભરાટ ઉપર હસવા લાગ્યાં અને તોહાં વધારે વાર ખોટી રહેવું તે વધારે હસાહસ કરાવ બરાબર હતું. એ ઉપરથી આદરજની સામુએ સઘલા સરઘસને પાછું વારવારું કમલ દીધું. મોટી મેડેને થોલીયા પાછો ઉંચકવામાં આવ્યો અને હુમખાંન જે રસતે મોટી વડાઈ થી તેને લઈ ગયા હતા, તે જ રસતે હવે લોકોની હસાહસ તથા મશખરી હડા વચે તેને પાછો લઈ જતાં લગનનાં થર થણીને ખરડે પાંખી ઉતર્યું હતું.

સાંભળવાની ઈ'દરી—કાન.

આપણી જિવાની ઈ'દરી આંખની બારી ક બનાવટ તથા નાજી ક બાંધણીથી વાંચનારી બાંનુઓને વાકેફ કરવા પછે હવે સાંભળવાની ઈ'દરી કાનની બાંધણી વીશે થોડુંક જ્ઞાન મેળવીએ. પણ કાનનાં જીંદા જીંદા ભાગ સમજવા આગમ્ય અવાજ કાન ઉપર કેમ આવેલો તે રૂઝકાં ન જાણવું જોઈએ. હરએક ચીજનો અવાજ થતોજ તે ચીજ અને આપણા કાન વચેની હવાની મારફતે તે અવાજ કાન ઉપર આવેલો. જરેથી હવા કાહાડી નાખવામાં આ વેળે તારે તેમાં અવાજ સંભળાતો નથી. તે અવાજ કરનારી ચીજ પોતાની આસપાસની હવાને હીલવેલે, તેથી વળી જરા આગળની હવા હીલેલે અને એ પરમાંજે આપણી હવાની અંદર એક પછે એક મોજા પેદા થાયછે. એ મોજા કાંઈ દરીયાવનાં મોજા સરખા નથી, પણ એક કુવાની અંદર ઢેકું નાખવાથી જે મોજા મકરડાં થાયછે, તેવી કીસમનાં મોજા અવાજ નીકળવાથી હવામાં થાયછે. એ રીતે દર એક છુદા હવાનથી હીલેલી હવા તેજ પરમાંજે કાન ઉપર આવતી પડેછે.

કાનથી કરીને આપણુ તે અવાજ સાંભલીએ છઈએ. પણ તે કેમ સાંભળીએ છઈએ? કાનમાં એવું શું છે કે આપણને અવાજ સંભળાયછે અને નાખથી અથવા આંખથી કેમ નથી સંભળાતો? આ સવાલોના ખોલાસો કાનની બાંધણી તપાસવાથી મળી આવેલે. તેનાં જેવી બાંધણી બીજા કોઈ ઈ'દરીમાં નથી અને તેથી સાંભળવાની ઈ'દરી કાન છે. તેની બાંધણીનાં જીંદા જીંદા ભાગો મથાલે ચુકેલાં ચીજ તથા આપણા કાનમાંની બે બાજીએ કાનની બાહરનો ભાગ (a) કુમવાં હાડકાં વાળો નરમ અને મરોર દાર છે. તે ગોળા અવાજને દાખલ થવાનો દરવાજો છે. બાકીનાં ભાગ અંદરથી આંખ અને ગાલની વચે છે. ઉપલા દરવાજામાંથી દાખલ થવા પછે અવાજને એક સાંકડી ગલી અથવા નળી (m) વડાવવી પડેછે, જે આગરે ટા ઈ'લંબી છે, જે ઉપર ચામડીનું પડ છે અને જે આગળથી જીણા જીણા બાલથી ટંકાયેલી છે. એ નળીની અંદરનાં ગાંઠમાંથી આપણે જોને "કાંનનો મેલ" કહીએ છઈએ તે પેદા થાયછે. એ મેલ પોતાના ચીકાંસથી સાંભળવાની ઈ'દરીને જાલવી રાખવાને ઉપયોગી છે, અને તેથી જ એ કાન કોતરી કોતરીને એ મેલ કાહાડે તેઓનાં કાનને નુકસાન થાયછે. કાન ઉપર બંધાયેલો કચરો કાહાડી તેને સાફ કરવો ધટેછે, પણ કેટલાકોતો ઉલ્લા ઉપયોગી "કાનનાં મેલ" ને કોરી કાહાડવાની આદત રાખેછે તે ખરા બ આદત છે.

ઉપેલો દરવાજો તથા ગલી પસાર કીધા પછે અવાજ

ને એક જની ચામડી (જલી) નો એક નાહાનો પડો મળેછે, જે ઉપર નહીને તે અવાજ આવેલો. એ પડને ઈ'ગરેજમાં "પડગમ" કહેછે અને ખરેખર તે એક હાડકાનાં ખાડાની ઉપર ચામડાંને તંગ નહી લીધેલું ઘોળન છે. ઉપલાં ચીતરમાં જે પછડાં જેવું નાહાનું મોજા (n) દેખાયછે તે કાન મહોલું ઉપણું દોલ છે. જેમ એક વાજાં વાલો પડગમ વગાડેછે તેમજ કાનમાંનું આ દોલ અવાજથી કરીને વાગેછે અને પછે તેની ન સાથ જોડેલાં મોઝસ હાડકાંઓથી કરીને તે અવાજ આગલ વેળે.

એ હાડકાં ઉપલાં ચીતરમાં નાહાનો છે, માટે તેમનું એક મોટું ચીતર પીઆરાં વાંચનારાઓને માટે હીઆં આપીએ છઈએ. એ હાડકાં ચાર છે અને તેમનાં આકાર પરમાંજે તેમના નામ આપાયછે. પેહેલું હાડકું મોટું છે, તેને એક માંચું અને બે સીંગડાં જવા છેડા છે, જેમનો મોટો છેડો આવર્ણીયાંનાં હાડકાંને નજીક મળેછે. એ હાડકાંનો હોયડો નવા આકાર ઉપરથી "તેને" હોયડો" નામ આપાયછે. એ હાડકાંની ઉપર બીજું મોંચું હાડકું આવેલે, તેની પોશમાં તરીજી ગોલ હાડકું એક દડાની મીથાલે મોડાયેલું અને તેને છેડે મોંચું હાડકું નહેલું છે જેનાં આકાર સુખળ "પાવરા" નું નામ આપેલું છે. કેટલીક ચીજે જેવીકે લાકડું, ઘાટુ ઈત્યાદી અવાજને અછી રીતે લઈ જાયછે અને તેજ ખાશીઆત આ હાડકાંમાં હોવાથી, કાનમાંનાં પરમાંજે ઉપર વાગેલા અવાજને આગલ ચલાવાને તેઓ દામ વાગેછે. વળી કાનમાંના પડગમ અને તંગ ઈઆ હીલું કરનારાં તથા બીજાં અગતમેગ નાહાના મોટલાંઓ પણ એજ હાડકાંઓની સાથે મોડાયેલાં.

આ હાડકાંઓ, પસાર કીધા પછે અવાજ કાનના એક તરીજ અગતવાના ભાગ ઉપર આવેલે. મથાલે આપેલાં ચીતર તરફ કરી નજર કરતાં તેમાં ઉપલાં હાડકાંઓની ઉપર સરપની મીથાળે વીટલાયલી મોજા નહીંઓ અને મોકલગમ ના કોટલાં જેવું કાંઈ દીકામાં આવેલે. એ ભાગની એક

મોટી આકારની પાસે આપીએ છઈએ. એ ભાગને ઈ'ગરેજમાં "લા" બીરી" કહેછે અને એ મોલના અરથ "ગલીચીથી ભરેલો સુચ વારાનો રસતો" કરીને થાયછે. ખરેખર જોતાં-કાનનો આ ભાગ તેજોજ દીસેછે. હાડકાંઓ પસાર-કીધા પછે અવાજ પેહેલાંતો ઉપલી ગોલ વાંકીટીટી નહીંઓ (b) નાં પેવસ થાયછે. એ નહીંઓ અરથી મોજાજ, પણ એકેકમાં સુચવાયલી અને તેમની અંદર એક ઘણી અછી સુમારી ચામડીનું અસતર આપેલુંછે. એ નહીંનું મોહોડું પાસે આપેલા ખાડામાં નજીક, એ ખાડો ચાવનીમાંના હાડકાંની અંદર આવેલોછે અને જેજની ગાનતનુએ અથવા જેજને અખર પોહીઆડનારી હજારો નેસો એ ખાડામાં વીખરાઈને તથા વીટલાઈને વેહેછે. પેલો અવાજ ઉપલી અરથ ગોલ નહીંઓને રસતે આ નેસોને આવી મળેછે અને

તરતજ નેસો અવાજની ખબર ભેજાંમાં પોહ્યાંચાડે છે તારે તે અવાજ આપણને ખાલજ પડે છે. આ સપલી સમજનો સાર એટલોજ છે કે દરએક આવાજ ઉપર પેહેલાં કાન પ્રથે પરગમ વાગે છે, તારબાદ ચાર હાડકાંઓ અવાજને નલીઓમાં લઈ જાય છે, જે નલીને રસતે તે નેસ આગળ પોહ્યાંચે છે, અને એ નેસો આપણા બદનમાં ગોપા વોલવીનાં તારનું કામ કરે છે, તેમજ ભેજાંને અવાજની ખબર પોહ્યાંચાડે છે તોપણ એ સપલું કામ એક પલમાં હજારો વખત થયા કરે છે. આહા ! આ કેવી શુદ્ધ કારીગરી અને એ ખુદ તી કારીગરી આગળ માણસની શું બીસાદ !

સુરજની સમજ.

તેના જુદા જુદા દેખાવ.

આ નુરવાળો, નુર બખતનારો, સોનેરી, આતશી ઝોળી દરોજ સહવારના પુરવ તરફથી જોઈ અને આપણે મથિના અરધાં મેળ આસપાસનાં પોતાના નેમેલા મારગ ઉપર ફરીને સાંજે પથમીજ તરફ અસત પામે છે. આકૃતા બ શીહા અધકારને હાંડી કાઢે છે. તેના પ્રકાશમાં ફોરજો ધ્રુવસ અને બાક અને સરદીમાં પેવસ થાય છે, તેનું નુરાં ના તેજ રુશરાહી ભરેલાં વાદલાંઓને વીખરી નાખે છે, તેની આલેશ ધોતની અને ગરંધી માંલસને, જનવરોને અને જાહાડ પાંતને જીવડે છે. તે પલીદીને તોરે છે, ગલીચીને સુકવે છે અને તનદરોસતીને વધારે છે. દુકમાં કહીએતા કુની આના જનમતી આગમત્વના આ એક ધાલી સરખો ઝોળો ખુદરતાના તમાજ કામને મદદ આપે છે.

લાંબો વખત સુધી આપણે સમજતા હતા કે આ ખુબીવંતા સુરજને પોતાતાલાએ આપણને વાસ્તે પેદા કરીલો હશે, આપણી જુનીયાંના લાભને થકી તેને બનવપો હશે. પણ જે વાંચનારી બાંતુઓએ અજારા છેલા થોડાક અંકોમાં “પરજીવીની મેટ્ટેના” ના મથાલાં વાલી બીનાઓ વાંચી હશે, તેઓને ખાલજ હશે કે આપણી પરજીવીના ઝોળા કરતાં હજાર ઘણાં મોટાં કદના ઝોળા પડેલા છે અને આપણા સુરજ તે ઝોળાઓને પણ ગરમી અને રોશનીનું સુખ પેહિં ચાડે છે. એ અબજએબ જીવી બીના યાદ કરતાં આ આકૃતામી ઝોળાની ખુબી તથા ક્રીમત ઘણી વધી પડે છે અને ઉપર આપણે તેની જે સીકત ગાંધી તેથી વધારે સીકત તથા જીવં જીવનગીને લાએકદના એ ઝોળો સાબેત થાય છે. એ ઉપરથી સુરજની વધારે સમજ મેળવવાનું આપણને મન થાય છે.

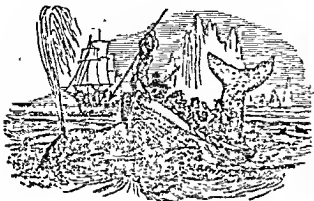
સુરજના પેહેલાં સાદી આંખના દેખાવનું થોડુંક અવલોકન કરી જઈએ. બામદાદમાં જરે એ નુરમંદ ઝોળો પુરવ તરફના આસપાસનાંથી અથવા બરાબર મોલીએતો ઝોળા જમીનની હેઠથી ઉપર આવવા લાગે છે, તારે તે વખતના દેખાવ ઘણોજ રલીઆમનો અને બીતારદાર હોય છે. વાદલાંઓની અંદરથી તેનાં છુટાં છુટાં લીસોટીદાર અને આછોદાર ફોરજો તેને ફરતાં કુટી નીકળે છે; જંગલો અને મેદાનોમાં દવનાં દીયાં મોતીની ખીશાલે ટપકે છે, મેટ્ટેના, દેવાસો તથા યાજલાઓ ઉપર સોનેરી ઢોર ચડી રહે છે, અને જીવજીવ સરખાં પખશીઓ જાહાડોની ડાલીઓ ઉપર જોડાકા ખાતાં કોએલ આવાજો મધુર રાગ લલકારે છે, તે વખતના દેખાવ એક બીતારાની કલમને અશકત બનાવી મેડે છે. કેટલાંક મુડુકાંમાં બામદાદના દેખાવ એક જ રચના આપે છે અને આખા સુસાફરો સહવારનાં પોહારમાં ઉડીને તે બામદાદ જોવા જાય છે. યુનાનીઓનાં પુરાતન શેડર આહનસની નાથ પાંચેલી નીચાંજો ઉપર સુરજનું પરકાશનું એકરોધોલીસના પાહાડ ઉપરથી કેવું દેખાય છે, તેનું સુસાફરો ખાશ વરણન કરે છે.

સમીસાંબના દેખાવ પણ સુરજને લીધે એવોજ રલી આમજો બને છે અને અમત કરીને તે વખતે વાદલાંઓ ઉપર મહડતો સોનેરી રંગ કોઈવાર અબજએબ દીપક દેખાડે. વેસટ ઇનડીસના મુડુકાંમાં ચોતારાનાં વખતની સાંજનાં દેખાવને સુસાફરો વખાંજે છે, પણ જુદાં જુદાં મુડુકોમી સાંજ તાંહાંની હવા તથા જગાની હાલતને મળતી દીસે છે. અમત કરીને પરજીવીના વચલા ભાગ ઉપર સુરજ અથામવા પડે, દરશીતરીઆદ જાંડાં જમીન અને આસપાસનાં સાથે મળતાં દેખાય છે, તાંહાંની જમીનથી છેક આસપાસનાં સુધે અડધાં હાંડાંનાં આકારની રોશનીનું મોટું જંગલર ધાણ મુખીઅ કરીને સાંજને વખતે દેખાડે, જેને ઈંગ્લેન્ડમાં “જેડીએલ લાઈટ” કરીને કહે છે. ઈંગ્લેન્ડમાં કોઈવાર મારમથી એપરેલ મહીનામાં સાંજ અને અકટોબર મહીનામાં સહવારે દેખાય છે. આ અબજએબ જીવું ધાણું કે જેણે સુરજની ગેરહાજરીમાં જનમવામાં પછી દેખાય છે. જમીનથી આસપાસનાં સુધી કાંઈ એવોલા પડી જતા હોય એવું તે દેખાય છે, અને એક ધ્રુવકેતુનાં પુછડાં સરખું લાગે છે. તેનાં અંદરથી સીતારાઓ દેખાય છે. તે નો રંગ ઘણો જલકાટ ભરેલો અને જોલાબીને મળતો હોય છે. આ અબજએબ જીવા એવાના કારણ વીજે વીદવાને એકમત થઈ શકતા નથી.

પણ સુરજને લગતો એક બીજો અબજએબ જીવો અમતકાર એકથી વધારે સુરજો દેખાવાનો છે. એ દેખાવની નોંધ ઘણાં લખનારાઓ કરી ગયા છે, જેમાં સુરજની આ સપાસ રોશનીનું એક જોલ કુંદાણું દીસે છે અને તેમાં સાં મોંસામી કોઈવાર એ, તરણ ઈલા ચાર સુરજે દેખાય છે. એ દેખાવની સેહેલ સમજ પડે છે અને તે એક કોઈવાર વાદલાંઓ એવી રીતે ગેડવાઈ જાય છે કે આરસીની ખીશાલે એકેકને એવા પાડે છે અને તેથી વધતા સુરજ દીસે છે. વળી સુરજનો એક દેખાવ એ છે કે સહવારનાં ઉગતી વેલા તથા સાંજનાં આપમતી વેલા તે કદમાં મોટો દીસે છે. એની સમજ એ છે કે સુરજ કાંઈ સાંજ સુરવાર કદમાં ખ

હિલા દીધા હતા, તેને અને તેના સઘળા ચેલાઓને બેઠરાંને મારી નખાવવા હતા અને તેના ચામડાને શાંદાપુર ચેહેરના ટરવાળ ઉપર યોગ્ય હતું. એ પાદશાહ કહેતા હતા કે “દયા એ બોલવું બેઝાન થઈ શકે નહીં, કારણ કે એ બોલમાં બધી નેકી ભરેલી છે.”

મગર મછ.

મગરમછ સરવે જાણીતાં નવાવરોમાં સઘથી મોટું છે. તે ૬૦ થી ૮૦ ફીટ થુધી લાંબુ હોય છે. કેટલે કે આ ગલ મગરમછ ૧૦૦ થી ૨૦૦ ફીટ લાંબાં થતાં હતાં, પણ હાલ તેમના એટલે જાણી શકાય એકાર માટે કે એટલાં રાખથી ૬૬ થુધી તેઓ જીવવા પામતાં નથી. તેનાં આખાં કદનાં તરીજ ભાગ જેટલું તેનું માંડું હોય છે અને તે માંખાંની બે બોરડાંને બે મુઠ્ઠાં અથવા પાંખ હોય છે જે દરમિયાન પ થી ૮ ફીટ લાંબી હોય છે. તેનું પુછડું ૬ થી ૮ વાર લાંબું હોય છે અને એટલું કુવતરું હોય છે કે તેનાં એક જ બેડાથી જ તે એવી મનજીત મોટાં બે કાડમાં થાય છે. તેનાં માંખાંની અંદર બે નસકોરાં છે, અને તેનાં મોઢાંમાં જેટલું પાંછી ગલાય તે નાકની આગલનાં બે ખાડામાં એકઠું કરી પછે આ નસકોરાં વારં વારં છોડી દીધે છે, જે પાંછી થઈ જાય છે અને તેનાં નાખમાંથી બે મોટા કુવારા જેવું જાય છે.

આ મોટાં અને રાખથી બલ છતાં મગરમછ ઘણું બીહીકણું છે. સૈન ધનરાટ જોતાં તે નાહાસવા પડે છે અને જેટલું તે જોરાવર છે, તેટલું જ તે દોડનારું છે. તે દરમિયાન મીનીરે એક માછલ જેટલું રોડે છે અને એવું પણ કે હે છે કે ચાતતાં આસાએસ લેતાં લેતાંની તે આખી કુની આંની આસપાસ ૪૦ ફાહાડામાં ફરી આવે એટલી જ ડપ ધરાવે છે. મગરમછ જાતજાતના હોય છે અને તેમની જાત પરમાણે તેમની ચામડીને રંગ હોય છે. ઘણાં પ રાં કાલાં હોય છે, પણ છેક ઉતર તરફનાં દરૂના દરીઆવા માં તેઓ સફેદ હોય છે. તેઓની મુખીઅ વસતી ઉત્તરના પુલકોમાં છે, જ્યાં અતીશય ઠંડી હોય છે, માણસની આ વખતે થોડી હોય છે અને પાંછી ઘણું બંધાયું રહે છે.

મગરમછનો ખોરાક ગરવાની રાંકામારી મોતર માર ઈંચ થોડોલી હોવાથી તે થોડું થોડું કરીને ખાય છે પણ અની ઘણું ખાય છે. મગરમછનું હોનરું ઘણું મોટું હોય છે, જે

માં એક પ્રકારે એક પાંચ છ મોરડા હોય છે. એક મગરમછનાં પેટમાંથી ૩૦૦, માછલી, નીકલી હતી અને બીજાનાં પેટમાંથી ૧ ટન માછલું નીકલ્યું હતું. મગરમછનાં દાંત નધી, પણ તેનું કપડું નડણું જે ૧૮ ફીટ લાંબું હોય છે, તેમાં શખત શીંગડાનાં ભીંગડાં જેવું પડ આવે છે તથા તેને આસરે ૩૫૦ દાંતા સરખાં પાંના જેવા હોય છે. એ પાંનાંનું “બેલેલબોન” (બીલબોન) બને છે, દરમિયાન નડણાંમાંથી આસરે ૫૦ મોટા પાંનાં માણસનાં કામને મારે કાઢાડવામાં આવે છે, જે આસરે ૧૨ ફીટ લાંબા અને ૧ ફીટ પોહાલા હોય છે. મગરમછની આખી જીભ એક નરમ ચરબી નો ગોસો છે, અને તેમાં ૫ થી ૭ પીપ ભરીને ચરબી નીકસે છે. મગરમછના આખાં બદન ઉપર ૬ થી ૧૨ ઈંચ નાઈ ચરબીનું પડ ફરી વલેલું છે, અને તેનાં છોટા ની. હેક ચરબીનો લેપરો કોઈવાર બે ફીટ જાડો હોય છે. આખાં મગરમછની ચરબી ૧૦૦ થી ૩૦૦ પીપ જેટલી નીકસે છે.

મગરમછ સઘથી લાંબા આવરદાનું પરાંણી કહેવાય છે. કેટલે કે તે ૧૦૦૦ વરસ સુધી જીવી શકે છે. કહ્યું છે કે મગરમછની માંદા પોતાનાં બચાને ધવાડે છે. એ કારણસર મગરમછને માણસજાતની મોરતનાં નિવા જ ધાંન હોય છે. તે ઘણાંમાં ઘણાં બે બચાં જોઈએ અને એક જ વખતે તેનાં ધાંનમાંથી ૧૨૫ ગેઆલન કુષ નીકસે છે. તે પોતાનાં બચાને ઘણું મારે છે અને તેની સંભાલ રાખે છે. નાહાસની વખતે પોતાનાં બચાને પોતાની મુઠ્ઠાંની હેડલ સંતાડીને નાહાસે છે. વળી મગરમછની માંદા પોતાના નર તરફ ઘણું હેત રાખે છે. કેટલે કે એક વાર એ કં મગરનો શેકાર દીધો, તે નર હતો, જેને મરતાંવાર જ તેની માંદા આવીને તેનાં બદન ઉપર આડી પડી હતી અને પોતાને શેકારીએ દાણ કાર થવા દીધી હતી. એ ઉપરાંત વળી મગરમછ ઘણું રમતીઆલ પરાંણી છે. તેઓ પાંછીમાંથી કોઈવાર ૧૫ થી ૨૦ ફીટ સુધી કુરો છે અને રમતા રહે છે. મગરમછનું ચામડું મખમળના જેવું સુખાંડે છે.

ઈંગ્લેંડમાં થોડાંક વરસો ઉપર એક મગરમછ મારી લાવવા હતા. તે ૮૫ ફીટ લાંબુ અને ૧૮ ફીટ ઈંચ હતું. તેનું પુછડું ૨૨૫ ફીટ તથા માંડું ૨૨ ફીટનું હતું. તેના આખાં બદનને વજન ૨૪૦ ટન અથવા ૪૮૦૦૦૦ રતલનું હતો. ફક્ત તેના હાડકાના કાલકુદને વજન ૩૫ ટન અથવા ૭૦૦૦૦ રતલનો હતો. તેના બદનમાંથી ૪૦૦૦ ગેઆલન અથવા ૪૦૦૦૦ રતલ તેલ નીકલ્યું હતું અને તેના બદનમાંથી ૮૫ ટન અથવા ૧૭૦૦૦૦ રતલ સરેલું મા સ ફાહાડીને દારડું હતું. તેના ઉપલાં નડણાંમાં ૮૦૦ દાંતા હતા અને તે ૧૦૦૦ વરસની વયેનું હતું એવી વી દવાંનોએ ગણતરી કરી હતી.

એક મગરમછ જો મોટું હોય છે તો નમદીક ૧૦૦૦૦ રૂપીઆની કીમતનું થઈ પડે છે. તેમાંથી નીકલતી ચરબી ને ઉઘાડીને તેનું તેલ બનાવામાં આવે છે, જે બાલવાને કામ લાગે છે. વળી ઉતર તરફના એક જાતના મગરમછના મા ધાંનથી એક મોટા ખાડો હોય છે તેમાંથી એક બીજ જાતની ચરબી મળે છે જેના તેલને સાફ દીધા પછે તે બધાંને

અલકતુ' થાયછે તથા તેમાંથી મીનબતી બનેછે, અને કોઈ વાર એક મગરમજબમાંથી ૪૦ પીપ ભરાય એટલું બધું તે હોયછે. એ ઉપરાંત તે મગરમજબને એક ખુધ હોયછે, જે માં તરણ ચાર ફીટ લાંબી એક કોણી ગવેથી અમર નામની એક ખુશબો, નીકલેછે જે એક મગરમજબમાંથી ૨૦ રતલને આસરે નીકલેછે અને જે કાંઈજ નહી પછુ તેના ખાધા પછેના છેર ગણાયછે.

મગરમજબ આપું કીમતી હોવાથી ઉત્તર તરફનાં સમુદ્ર રોમાં તેના મોટા ચોકાર માલેછે. દર વરસે તેમનાં ચોકાર ને માટે જુદાં જુદાં રેશોનાં ૩૦૦ થી ૩૫૦ વાંછુંણા કરતાં ફરેછે અને બે મહીનામાં ૧૮૦૦ થી ૨૦૦૦ મગરમજબો સેકાર કરી લાવેછે. એ ચોકારની રીત ઘણી નવાઈ ભેળી છે, જેનું એક ચીતર ઉપર આપયુછે. તા૦ ૧૧ થી ચોથી ચોકારનું કાંચ શરૂ થાયછે. વાંછુંણાવાલો બરફ સાથ લંગડ નાંખી પડેછે, જે પછે તેમાંની મોટી ચોકારને માટે આગળ વધેછે. તે દરમિયે બોટમાં છ માંછુસ મોટા ભાળા લઈને રેડેછે તથા દરમિયે ભાલા સાથ સેંકડો વાર લાંબાં દોરડાં બાંધેલાં હોયછે. મગરમજબ આગળ આવતાંજ તેનાં બદન માં ભાલો ભોકવાથી તે તેમાં ચટકી બેસેછે અને આ જમ મા લાગતાં વારજ એ પરાંણી તે ભાલા સુધાં છેક દરીઆવને તલીએ જાયછે, તથા ઉપરનાં માંછુસો ભાલાનાં દોરડાં ધીલાં મુકેછે. ઘણોકવાર સુધી દરીઆની હેઠે રહેવા પછે મગરમજબ લેવા લાગુ ઉપર આવેછે, એટલે વળી પાછા બીજા ભાલા ભોકવામાં આવેછે અને તે ફરીથી હેઠલ જાયછે. એ પરમાળે ઘણોવાર થતાં, શેવટે મગર ઘણું યાકેછે તથા એ ટણું જમખી થાયછે કે નાકનાં નસકોરાંમાંથી પાંછીને બદ લે લોહીની સેર છોડેછે, અને એજ કરતાં તે મરણ પામેછે. મગરમજબનાં ચોકારનું એ કાંચ ઘણું મુશકેલ અને મુશીબત નું છે. એકતો બરફથી કરીને વાંછુંણાને ઈજા પોહીએછે, તે હીમ્માંસુધી કે એક મોસમમાં વલંદા લોકોનાં પંદર બાર કસો બરફનાં પાહોડે કરીને કચડાઈ ગયાં હતાં. વળી આ ગંભીર પરાંણીનાં બળની ઘણી ધાસતી હોયછે, કેમકે પુછડાંની એક છાપટ મારેછેતા બોટને ઉંધી વાળેછે અથવા કોઈવાર એટલું ઉંડું જાયછે કે ભાળા સાથ બાંધેલું દોરડું ડૂર પડે નહી અથવા કોઈવાર એવાં જોસથી તલીએ જ પછે કે ઉપરથી દોરડું છોડનારાએ તેના આપચકાથી દરીઆ માં પડેછે.

પરચુટણ બાબતો.

બાગ એક ચોપરી—બાગ એક મુબસુરત ચોપરી છે, જે ઉપર મોઢાના હાથે લખેલું હોયછે, અને જેમાંનું દરમિયે કુલ તથા પાતર એક એક અમરાર છે.

માછલી પકડનારાં. પપશીઓ—હેરેલ કે ચીન દેશમાં નદીઓ ઉપર માછીઓ કેટલાંક પપશીઓને પાલેછે, જેઓ માછલી પકડી લાવેછે. એ પપશીઓ માછલાં પકડવા છતાં તથા પોતે અર્ધશ આનંદ છતાં, તે આ

લાંબે ખાતા નથી તે એટલાજ માટે કે ચીનાઈ માછીઓ તે મની નડીની આસપાસ એવી રીતે ફેરી બાંધેછે કે તેમનાં ગલાં ચીપટાઈ જવાથી તેઓ ખાઈ શકતાં નથી.

પીપ માછલી પોસ્ટ આફ્રીસ—આખી ફનીઆ માં સહથી એકાંત અને ઉગડ દાક આફ્રીસ દખણીયુ અ મેરીકાને છેક દખણીયુ છેડે આવેલોછે. તાંછું એક પાહુડીની કઠણે એક પીપને એક સાંકળવટે જડી લીધેલું છે અને વાંછુંણાવાળાએ વગે એવી સમજીતી છે કે તાંછુંથી દર વખત પસાર થતી વેળા તે પીપ ઉઘાડી તેમાંનાં જે કાગળો પોતાની ધારેલી મુસાફરીનાં આગમમાં હોય તે લેતા જવું. એ રીતે દરમિયે વાંછુંણીને એવે આ પીપ ઉઘાડવામાં આ વેળે અને તેમાં નવાં કાગળો હુમરાયછે ઈચ્છાતા જુના કાગળો કાઢી લેવામાં આવેછે.

ગોલાબનો શોખ—ગોલાબનાં મુગધી કુલનો શોખ સરવેને હોયછે, પણ પાદશાહાએ એ શોખમાંથી ઘણું ઉદા ઉપણું વાપરેછે. હુમણાં ઘણું થાયતા ખાતી વેળા ટેબલ ઉપર મુદર વાસણોમાં ગોલાબ ભરી રાખેછે, પણ આગલા વખતમાં ખાંતાંની ટેબલ ઉપર પોતાનાં મેહેમાનનાં દીલ ઉપર ગોલાબનાં કુલનો વરસાદ વરસાવા શેમન સાનશાહા હેલીએબેબલસે ગોડવાલુ કીધી હતી. એ ઉપરાંત માદી તકી આમાં ગોલાબનાં કુલો ભરવામાં આવતાં તથા જમીન ઉપર એ કુલોનાં બીસતોરા બીછાવતા હતા. કલીઓપેટરા રાંછીએ પોતાનાં વાહાલા એનટની છઆફત આપી તારે જ જમીન ઉપર ગોલાબનું બે કીયુબીટ જુકુ પડ પંથરાવી, તેની ઉપર મુદર નેટ નખાવી હતી.

લાકડું—લાકડાંને હંમેશ રંગવાનું કારણ શું? જવાબ મલકે કે પાંછીથી લાકડું સડી નહી જાય તેટલા વાસતે. પણ પાંછીથી લાકડું કોહવાનું કારણ શું? એ સવાલનો જવાબ એટલી સહેલાઈથી મળશે નહી. બરે લાકડાં ઉપર પાંછી લાગેછે, તારે જે છાણી દગરસોથી લાકડું બનેલું છે, તેવી લાકડાંની સપાટી આગળની દગરસો કુલી આવાવાથી તે સપાટી જરા પેસેછે અને જેમ વધતું પાંછી લાગતું જાયછે, તેમ હેઠલની બીજ દગરસો કુલતી જાયછે અને પછે ધોવાતી જાયછે. તારપછે લાકડું મુકાવાથી તેનું કદ જરા નાંછું થાયછે, માટે તેને રંગ લગાડવાથી પાંછી લાગવા છતાં તે મરજ રહેછે અને તેને ઉપલી અસર થતી અટકેછે.

એક માંચ પોતીકી ૭ વરશની છોકરીને પુછીઉં, દીકરી તું શું કરેશ? છોકરીએ જવાબ વાલીએ આમે હું ચીકીનને હુંનું (ગરમ) પાંછી પાંદંચ. આમે બોલી, હુંનું પાંછી શા માટે? છોકરી બોલી અવેથી આમે ચીકીન ઈડાં નેલેથી તે બારેલાં નેલેથી.

આગ—આગ એ એક ભપંકાર બોલછે: મોહટા મોહટા મેહેલા અને મોહટી મોહટી ઈમારતો બારી ભયમ કરી જમીનનોશ કરી નાંખેછે. મોજ અને મજને એક કોરે મેલેછે. હડગને અને ભખને પવન ઉપર ફેરાઈછે.

તાતની દીશ કરેછે. એ ઘરનાં પેહલાં યા બીજા યા તેરીજા શાલા ઉપર આગ લાગી હોય એને બંધાય કરવા બા હર ઉતરી પડવાને ખારગ આગનાં શબ્દથી યેરાઈ ગયેા હોયતો યુ ઇલાન કરસો? પડોશીના ઘરની બારી અને તે ખારા ઘરની બારી શાંખે શાંખે હોય એને ઘર ઘણું આં યુ ન હોયતો ખેલ બારી વચે શીહરી મેલી પડોશીનાં ઘર નો ઉતરી પડવાની વેતરન કરવી અથવા એન કરવાને ને બનેતો તરણ ચાર ગોદરાં, ચેતરનજી તથા બલાંનકીત એકડાં કરવાં અને ગોદરાં રસતા ઉપર પાંચરી પાંચ શાત જનજીત આશાંખીએમે બે તરણુ છુટ હંચાઈએ ગોદરાંની ઉપર ચેતર નજી અથવા બલાંનકીટ ધરવા અને તેની ઉપર આગનાં શપડાએલાં માંણુશોએ કુદી પરી પોતીકો બંધાય કરવો.

ઈડાં—ઈડાં વાંણીઆ તથા બરાંખણની કોમ શી વાએ શરવે કોમનાં લોકો ખોરાક દાખલ વાપરેછે. બે થી કોમ કરતાંને ઈગરેજ લોકો વધારે વાપડતા માલખ ખે છે. આઈઅરલાંઈ ૧૫૦ લાખ તથા કરૂંનશધી ૧૩૦ લાખ ઉપર ઈડાં ઈગલંડ ખાતે દર વરશે વેચાંન શાડૂ આ વેછે. મોહરી લાંબગડ અને શારાં નરશાં પારખવાનીછે. કો ઈ લોકો પાંણીએ મુકીને નેએએ ને ઈડું બાજુપર પડે, તે શાડૂ કેહેછે અને ને એક નોક ઉપર જીવું રેંડે તે નરશું કે હેછે. ઘણા દેશોએ લોકો ઘસારીનાં ઈડાં ખાએછે “વેશટ ઇનડીશ” તો “ગુવોનાં” કરી નનાંવર આવેછે, તેનાં ઈડાં ખાએછે. “એનતીલીશ” માં શેશવાટનાં ઈડાં ખા એએ ને ઘણાંખરાં ખરધીનાં ઈડાંને શવાદએ તથા આકાર નો મહતાં આએછે. કાયવનાં ઈડાં પણ ઘણાં શવાલીશત હોએએ તેને અંગરેએ ઘણાં પશંદ કરેછે, તેમજ બીજી કોમ નાં લોકો પણ હેતથી ખાયછે, એનાં કોટલાં પેપચમી ખીશા લ નરખ હોએએ અને અજીતનાં ઈડાં નેટલાં મોહરાં રેંડે છે. કાયવની માંદા દર શાલે તરણુવાર થોડે થોડે અડવાડી આને છેતે રેતીની માહે બધીવાર મધી ૩૦૦ થી ઉપર ઈ ડાં મેલેછે, એ ઈડાં રેતીમાંથી શેધી કાઢવાને એ કાંમનું નાંણીવું માંણુશ નેએએ, કારણુ રેતીમાંથી કાઢડતાં કાઢ ડતાં ઘણીએએ ઈડાંને મુરેમુરો યાઈ જાયે. “એરીનોકો” નાં રેંડવાશી એ ઈડાંમાંથી રોણુ મીડું તેલ કાઢેછે ને તે લોકો માંખનની વતી ઉપસેગમાં લેછે. ફેમરવારી મહી નાંખે નેવારે “એરીનોકો” ની નદીનાં પાંણી આશરી જ એએ તેવારે લએ કાયવ કીનારે ઈડાં મેલવા આવેછે, એ ઈડાંની ગણતરી “એકર” (Acre) પરમાંએ જશીન ખીશાલે ગાંણુએમે આવેછે. ફૂકત નદીને કીનારે દર શાલે ચુમાર ૫૦૦૦ બરની તેલ કાઢેછે અને એક બરની તેલ કાઢડવા ને ૫૦૦૦ ઈડાંના ખપ ધાએછે.

ચીન દેશમાં એક ચીનાંની કમખાજી—કોઈ એક ચીના વેપારી એક દાહાડે પોતીકાં ધારેલાં કાંખશર સુશાકરી એ નીકલતી વેલાએ પારેનાં પડોશી પાશ એક લોહડાંને ઈડું ડરવેટ (૧૧૨ રતલ) શવાધીન કરી ગીએ અને કાહું કે હું અતરે પાછો આવીઆબાદ તમારી પાશથી લઈશ. પ ડોશી મેલીએ, દીકછે ભાઈ શુમેધો મેલો. વેપારી બી મારો પોતીકું ધારેલું કાંખ ફતે ન ધચ્ચાધી પોતીકાં સુલખ

તરફ પાછો ફરીએ અને ચીન ખે આવીઆબાદ પડોશી પાશ નઈ મેલીએ “મારો હું ડરવેટ.” પડોશી મેલીએ “ત તમારો હું ડરવેટ” હું કેહેવાને યાંજીન દલગીરજી કે મેલો એક બનાવ બનીએએ કે કોઈ દાહાડે તમે શાંલલીએ પણ નહી હશે, તે એકે હું ડરવેટ હંદરાં ખાઈ ગયા! પણ કરીએ થું? જા હાં દાંનાંની વખાર હોએ તાંહાં ઘણું કરીને હંદરાંનાં દર હોએએ અને એન ખીશાલે કંઈ અને કંઈ ખરાબી કરેછે.” એવા શબ્દો શાંલલી વેપારી બીચારો અનખ યએ અને ખરી બીડાં હશે એવું રાલ દેખાડી પોતીકાં ખકડને ગએ. તેણે થોડા કલાક પછી પડોશીનાં છાકરો એક શાંકડી ગલી મે રખતો નેએએ તેને હંચકી એક એવી નજા ઉપર શાંતા ડીએ કે તેની પડોશીને ખબર પડે નહી અને તારબાદ તેને બીજી દીને તે છાકરાના બાપ (પડોશી) ને જખવાનું ઈ જન કરવા ગએ. નેએએ થું તો બીચારો રડતો અને માહે તખ કરતો મેહેલો હતા. વેપારીએ પુછીહું “ભાઈ એથું બી નાંછે? અને એટલે ગમગીન શાંને માટે મેહોછે.” પડોશી મેલીએ “ભાઈ વાત કેહેવા લાએક નથી.” વેપારી બ દજીત ધાએ તારે મેલીએ કે “મારો છાકરો ગ્રુખ ધાએ છે.” વેપારી મેલીએ “હું” શાંલલીને ઘણા દલગીરજી એ વીધે તેમને ઘણી દલગીરી ઉખતી હશે કારણુ તમારો એક જપુરો દીકરો હતા. પણ ભાઈ ગઈ કાલે શાંહાંનનાં જારે હું બાહર જતો હતા તારે તમારા છાકરાને એક ધુવડ હંચકી જીવું નેએ” પડોશી મેલીએ “થું” તમે મને મેવકુક મો કેરવોછે? ને તમે ધારોછે કે એવી વાત હું માંનશ કે ને ધુવડ જતે મે કે તરણુ રતલથી વધારે ભારી નહી હોએ તે એક પચાશ રતલ ઉપરનાં છાકરાને હંચકી લઈ જાયે. કંથુ અને નહી માંની શાખાએ એવું તમે મોલોછો.” વેપારી મેલીએ “ભાઈ હું” જાણતો નથી કે એ કમ બનીઈ પણ મે ખારી નજરે જોયું, એમ કરતાં તમે નહી ખાનિતો હું એ ક દાખલો આપુછું” તે શાંલલો, કે તેમજ મને કેહેતા હતા કે એક હંદર એક લોખડના આપો હું ડરવેટ ખાઈ ગી એ. તારે થું એક ધુવડ એક બચીને હંચકી નહી લઈ જાઈ શમે કે ને વખતએ અરથો હું ડરવેટ પણ નહી? થું એ માંનીગમાએ નથી?” પડોશીએ જોયું કે એ મારે માંયેનાંછે તારે પોતે હું ડરવેટની વાત કથુલ કરી તે આપીને પોતીકો છાકરો લીધો.

ધરણુ નુસકાઓ.

રૂહુબારબનું પુરૂંગ—રૂહુબારબની ઘણીસરખી કાંખ લીએ; છાલ, લીજી ૧ ની; દાંખલી ૧ તખની; લવંગ ૨; ખાંડ મીડું. ધાય એટલી; જાએકલ અરધું; માંખજી રતલ ૭; દાર ઈડાં ૪ ની તથા સફેદી ઈડાં ૧ ની.

પેહેલાં રૂહુબારબને ઓલીને લીજીની છાલ, તખ, લ વંગ તથા બીંનવેલી ખાંડ સુધાં એક “ઇસટપાંન” માં ભરીને આતસ ઉપર મેળવું, અને સુરખા સરખું નરખ થ વા પછે; તારપછે તેને બાલની એક ચારણીમાંથી પસાર કરી જાએકલ, માંખજી, ઈડાં સરવે સારીપદે કાલવીને ઉપલી મેળવણીમાં હુમેરડું અને છેલે એક પાઈ બનાવાનાં ડીશમાં

અલકતું થાયછે તથા તેમાંથી મીનભતી બનેછે, અને કોઈ વાર એક મગરમજામાંથી ૪૦ પીપ ભરાય એટલું બધું તે હોયછે. એ ઉપરાંત તે મગરમજાને એક પુષ્પ હોયછે, જે માં તરણ ચાર ફીટ લાંબી એક કોથલી ગમેથી અમર નામની એક પુષ્પો, નીકલેછે જે એક મગરમજામાંથી ૨૦ રતલને આસરે નીકલેછે અને જે કાંઈન નહીં પણ તેના ખાધા પછેના ઊંચ ગણાયછે.

મગરમજા આપું કીમતી હોવાથી ઉત્તર તરફનાં સમુદ્ર રોમાં તેના મોટા શેકાર મારેછે. દર વરસે તેમનાં શેકાર ને માટે જુદાં જુદાં રોમાં ૩૦૦ થી ૩૫૦ વાંદાંહો કસતાં કરેછે અને જે મહીનામાં ૧૮૦૦ થી ૨૦૦૦ મગરમજાનાં શેકાર કરી લાવેછે. એ શેકારની રીત ઘણી નવાઈ નથી છે, જેનું એક ચીતર ઉપર આપયું છે. તા૦ ૧ લી મેથી શેકારનું કાંમ શરૂ થાયછે. વાંદાંહોવાલો બરફ સાથ લંગડ નાંખી પડેછે, જે પછે તેમાંની મોટા શેકારને માટે આગળ વધેછે. તે દરમિયાન મોટામાં છ માંહોસ મોટા ભાગના લઈને રહેછે તથા દરમિયાન લાલા સાથ સેંકડો વાર લાંબાં ચોરડાં બાંધેલાં હોયછે. મગરમજા આગળ આવતાંન તેનાં બદન માં ભાલો ભોકવાથી તે તેમાં અટકી બેસેછે અને આ નખ મ લાગતાં વારન એ પરાંણી તે ભાલાં સુધાં છેક દરીઆવાને તલીએ જાયછે, તથા ઉપરનાં માંહોસો ભાલાનાં ચોરડાં ધીલાં ઝુકેછે. ઘણાંકવાર સુધી દરીઆની હેઠે રહેવા પછે મગરમજા છ દમ લેવા પાછું ઉપર આવેછે, એટલે વળી પાછા બીજા ભાલા ભોકવામાં આવેછે અને તે ફરીથી હેડલ જાયછે. એ પરમાણે ઘણીવાર થતાં, એટલે મગર ઘણું ઘકેછે તથા એ ટણું નખખી થાયછે કે નાકનાં નસકોરાંમાંથી પાંછીને બદ લે લોહીની સેર છોડેછે, અને એમ કરતાં તે મરણ પામેછે. મગરમજાનાં શેકારનું એ કાંમ ઘણું મુશ્કેલ અને મુશ્કેલત નું છે. એકતો બરફથી કરીને વાંદાંહોને ઈજા મોહીએછે, તે હીઆંસુધી કે એક માસમજાં વલંદ લોકોનાં પંદર બાર કસો બરફનાં પાહોડે કરીને કમડાઈ ગયાં હતાં. વળી આ ગંજવર પરાંણીનાં બળની ઘણી ધાસતી હોયછે, કેમકે પુછડાંની એક છાપટ મારેછેતા મોટને ઉંધી વાળેછે અથવા કોઈવાર એટલું ઉંડું જાયછે કે ભાગા સાથ બાંધેલું ચોરડું પુરૂ પડે નહીં અથવા કોઈવાર એવાં નેસથી તલીએ જાય પછે કે ઉપરથી ચોરડું છોડનારાંએ તેના આમકાથી દરીઆ માં પડેછે.

પરચુટણ બાબતો.

બાગ એક ચોપડી—બાગ એક પુખ્તચુટણ ચોપડી છે, જે ઉપર મોહાના હોયે લખેલું હોયછે, અને જેમાંનું દરમિયાન કુલ તથા પાત્ર એક એક અમરશર છે.

માછલી પકડનારાં. પખશીઓ—કેરેછે કે ચીન કે ચામાં નદીઓ ઉપર માછલી કેટલાંક પખશીઓને પાલેછે, જેઓ માછલી પકડી લાવેછે. એ પખશીઓ માછલાં પકડવા છતાં તથા ખેતે અંશ ખાનાર હોવા છતાં, તે માછ

લાંને ખાતા નથી તે એટલાન માટે કે ચીનાઈ માછલીઓ તેમની નડીની આસપાસ એવી રીતે ઘેરી બાંધેછે કે તેમનાં ગલાં ચીપટાઈ જવાથી તેઓ ખાઈ શકતાં નથી.

પીપ માહુલી પોસટ આફ્રીસ—આપી ફનીઆ માં સઘી એકાંત અને ઉંડાં દાક આફ્રીસ દખરીણ અમેરિકાને છેક દખરીણ છેડે આવેલી છે. તાંહાં એક પાહોડની કલેએ એક પીપને એક સાંકળવટે નડી લીધેલું છે અને વાંદાંહોવાળાઓએ વડે એવી સમજુતી છે કે તાંહાંથી દર વખત પસાર થતી વેળા તે પીપ ઉઘાડી તેમાંનાં જે કાગળો મોતાની ધારેલી ટુસાફરીનાં મારગમાં હોય તે લેતા જડું. એ રીતે દરમિયાન વાંદાંહોની બેએ આ પીપ ઉઘાડવામાં આવેછે અને તેમાં નવાં કાગળો હુમેરાયછે ઈઆતો જુના કાગળો કાઢાડી લેવામાં આવેછે.

ગોલાબનો શોખ—ગોલાબનાં યુગંધી કુલનો શોખ સરવેને હોયછે, પણ પાદશાહોએ એ શોખમાંથી ઘણું ઉદા જાયલું વાપરેછે. હુમાણાં ઘણું થાયતો ખાતી વેળા તેમજ ઉંપર ચુદ્દ વાસણોમાં ગોલાબ ભરી રાખેછે, પણ આગલા વખતમાં ખાંતાની તેમજ ઉપર મોતાનાં મોહેમાનનાં દીલ ઉપર ગોલાબનાં કુલનો વરસાદ વરસાવા રોમન સાનશાહા હેલીઓગેબલસે ગોડવણ કીધી હતી. એ ઉપરાંત ગાદી તકી આમાં ગોલાબનાં કુલો ભરવામાં આવતાં તથા જમીન ઉપર એ કુલોનાં બીસતોરા બીજાવતા હતા. કલીઓપેટરા શંહીએ મોતાનાં વાહાલા એનટની છઆકત આપી તારે જમીન ઉપર ગોલાબનું જે કીયબીટ જડુ પડ પંધરાવી, તેની ઉપર ચુદ્દ નેટ નખાવી હતી.

લાકડું—લાકડાંને હંમેશ રંગવાનું કારણ શું ? જવાબ અલશે કે પાંછીથી લાકડું સડી નહીં જાય તેટલા વાસતે. પણ પાંછીથી લાકડું કોહવાનું કારણ શું ? એ સવાલનો જવાબ એટલી સહેલાઈથી મળશે નહીં. જરૂર લાકડાં ઉપર પાંછી લાગેછે, તારે જ છણી ઉપરસોથી લાકડું બનેલું છે, તેવી લાકડાંની સપાટી આગળની કગરસો કુલી આવવાથી તે સપાટી જરા ઉપસેછે અને જેમ વધતું પાંછી લાગતું જાયછે, તેમ હેડલની બીજા કગરસો કુલતી જાયછે અને પછે ધોવાતી જાયછે. તારપછે લાકડું સુકાવાથી તેનું કદ જરા નાંહાંતું થાયછે, માટે તેને રંગ લગાડવાથી પાંછી લાગવા છતાં તે ગરમ રહેછે અને તેને ઉપલી અમર થતી અટકેછે.

એક માંચ મોતીકી ૭ વરસની છોકરીને પુછીઉં, દીકરી તું શું કરેમ ? છોકરીએ જવાબ વાલીએ આમે હું ચીકીનને હુંનું (ગરમ) પાંછી પાઉંમ. આમે મોલી, હુંનું પાંછી શા માટે ? છોકરી મોલી અમેથી આમે ચીકીન છડી મેલશે તે બાંહેલાં મેલશે.

આગ—આગ એ એક ભયંકાર બોલછે : મોહટા મોહટા મોહલો અને મોહટી મોહટી ઈમારતો બારી ભરામ કરી જમીનદોશત કરી નાંખેછે. મોત અને મોતને એક કોરે મેલેછે. હુંગને અને લુખને પવન ઉપર ઊરાડેછે.

સ્ત્રીપ્રાધ.

પુરાતક ૧૪ મું.

જુલાઈ ૧૯૭૦

આંક ૭ ખા

તલેસમાતી તાફાન

અથવા

જાદુઈની જુદાઈ—મોહોબતનો મેલાપ.

—0000—

એક વારતા.

પરકરણ ૪ મું.

તોપાનની અસર.

જીવના જાદુઈ કરીને ઉઠાવેલું તોફાન નરમ પડ્યું છે. સમુદ્ર જાણે કસામાં હોય નહીં તેમ પાછો સધીર અને સાંનત થયો છે તથા એક ધાલીની ખીસાલે પોતાની સપાટી ઉપર જાગે અને કીસતીઓને ઝીલી રાખીને સલામત લઈ ચલાવે છે.

અને હવે જે પાદશાહી વાંહાંણુ અડકીને 'હંધુ' વલ્યું હતું, તેની આગળથી નાહાના નાહાનાં નાવો અને મહવાઓ નાસીપાસી ભરેલા દેખાવે પાછા ફરવા લાગા છે. તેમની હાલરીથી તે એકવારના ઉનડ ખડક આગળ વસતી થઈ છે અને તેમના સહોથી સમુદ્ર ઉપર નાહાના નાહાના વાદલાંનાં કકડા આવી ઉભા હોય તેમ દીસે છે.

તે સધલી મોરોએ માંછનદરાનનો રસતો લીધો છે. તેમાં માંછનદરાનનાં તેમજ જાજીલીસતાનનાં રહેવાસીઓ પોતાના મેહોરા ઉપર નાઉમેદીની નીશાણુ સંપૂર્ણ એવામાં આવે છે. તેઓ આ તોફાનમાં પરેલાં વાંહાંણુ અથે ઉતાર તરીકે તેમજ તેમાં સવાર થાયલા પાદશાહોનાં ખીનમતગા ર તરીકે ચઢેલા હતા. પણ હવે ગોસે ધંધલા સમુદ્રે વી સાંમે લેતાં તે દેહસતનાક કુશમનનાં મોહોમાંથી છુટીને પોતપોતાને વતન નાહાસવાનું તેઓને દરસત દીસ્યું હતું.

જાંહાં દરએકનાં જીવ ઉપર આક્રમ આવી પડેલાં, તાંહાં સહ પોતપોતાનું સંભાલવા પડ્યા હતા અને બીજા યોનાં જાંન નવાથી ગમે એટલા દલગીર હતા, તોપણ પોતાના જાન બચવા સાડ તેઓ ખોદાતાલાના થોડા ઉપકારી નહીં હતા. આપણે આગળ જોયું છે કે જીવ જાદુગરે આ તોફાન મચાવી મેળવા છતાં, પોતાની ફરમાબરદાર પરી પી

રોજને હુકમ કીધો હતો કે કોઈબી જાનને ઈજત નહીં કરવી. તેમ ખરેખર થયું હતું, પણ પીરોજે તે સધલાઓ ને જીવનાં હુકમ મુજબ વીખરાતા મેળવા ઉપરથી દરએક વીખરાયેલું રોજી 'એકલું' પોતાને જ મોતના મોહોમાંથી બચેલું તથા બાકીના સરવેને મુલેલાં સમજતાં હતાં.

એવા જિઆલમાં આ ઉતાર લોક વાંહાંણુ છોડી આ ને મોરોમાં મેસી નીકલી ચાલ્યાં તથા તેઓ એવા પેગામ લઈ ગયાં કે માંછનદરાનનો પાદશાહ અરજસપ તથા જાજીલીસતાનનો પાદશાહ કોખાદ દરીઆવમાં દફલાપા છે.

તેઓના એ માઠા સમાચાર તેઓના આપ્પા મુલકમાં મોખેર ફેલાવો પાંમયા અને સરવે જગોએ તેથી મોટો ઘભરાટ અને ગમગીની પેદા થઈ. માંછનીઅન તથા વરેનીઅન મુલકોમાં અરજસપનાં આ ક્રમોત્તના મોત ઉપર મોટી માહેતમ અને અફસોસ જારી થઈ, તેમજ જાજીલીસતાનવાલા કોખાદની મરણથી એજ પરમાણે તેની રહ એતે પોતાના એક માપાણુ મુરખી અને બલવાન આપને ખોરુલો વીચારેા.

પણ વાંચનાર જાણે છે કે આ એ પાદશાહઓ કાંઈ ખરેખર ફરીઆવમાં દટાયા નહીં હતા. તેઓ જીવતા અને સલામત હતા, બલકે પાંહોમાં પડવા છતાં તેઓનાં પોશાકને વરીક અલવલ આવી નહીં હતી. જીવની ગોલામગીરીમાં પડેલી પરી પીરોજ તે વાંહાંણુને એક એવા મુજામાં ખોસી દીધું હતું કે જાંહાંથી તે પાણું નીકલવા ને અચકત હતું. તેમાંનાં ખલાસીઓ ઉપર પીરોજ એવા મંતર ભણી હતી કે જેથી તેઓ તોફાનમાં વાંહાંણુ અથે મેહેતમ કરતાં ઘણા થાકી નવાથી હવે ઉંઘમાં પડ્યા હતા. અને આ બંને પાદશાહો તથા તેમના રસાલાને, જીવે દેશનીકાલ હાલતમાં મહિ વરસ ગુજરેલા ખડક ઉપર સલામત પેહિંચાડ્યા હતા.

એ ખડક ઉપરજ હવે આપણને વધારે કામ લેવું પડે. એ ખડક ઉપર જીવ જાદુગરની સાહેબી અને દોર માલે છે. પણ જીવે માંછનદરાનનો ખરો અને હકદાર થાદશાહ છે, તથા અરજસપનો ભાઈ થાય છે, પણ અરજસપે જાજીલીસતાનવાલા કોખાદની મદદ લઈને પોતાના આ હકદાર ભાઈને તેની મેટી ગુલનારી સાથે આ ખડક ઉપર કાહાડી મેળી તેનું રામ બેતે નખત કરી લીધું હતું. પણ હવે એ બંને જીવમગાર પાદશાહોએ જીવે પોતાના

જાડુધનાં જરે આ ખડક ઉપર લાવી પોતાના અમલ તલે લીધાછે અને થું ધાપછે તે આપણને જ્ઞેવાનું રહ્યું છે.

જીવની ધારણા અને મકસદ જાણવા માટે તેનાં જાડુધ ગોક્ષાની આપણને પાછી બેઠ લેવાની છે તેટલાં આ તો ફાંતથી બચીને પોતાના વતનથી દૂરદરાજ, લાચાર અને ખીસખાર હાલતમાં, ખડકનું બીજાનું તથા આસખાનનું છતર કરી પડેલા આ પાદશાહી યુગાકરો તરફ જ રા નબર કરીએ. તોહાં જુખા અને પેચ્યાશા, પાદશાહ અમરજસપ અને પાદશાહ કોબાદ બંધે પડેલાછે. તોહાં વળી કોબાદને ભાઈ કાવે અને તેના નીમખહલાલ વજર નોબર પણ થાકે હાંકતા અને સરદી તથા તાહાંડે કાંપતા પડેલાછે. તેઓ ઉપરાંત ટુસ અને દારાબ નાનના બે જાણી ઉમરાવો પણ તેઓની સાથે દરદમંદ તથા હાજ તમંદ છે.

એ રીતે આ રસાલામાં ખાજનદરાંની કરતાં જાણી એ વધારે છે, પણ તેનું કારણ પેચ્યારાં વાંચનારાંએ જાણે છે કે પાદશાહ અમરજસપતો જાણીએતો ખાતર એક પ હરોણે હતા, જે પોતાના આ પડોશીની બેટીની સાબવારી માં સંતોષ થવા ગયો હતો અને એ સઘળા જાણીએ તેને પોતાને વતન મેળવા આવતા હતા, તેવામાં જીવે તોફાં ન ઉઠાવયું હતું.

પણ આ સરવે રસાલા વગે હજી એક આદમીની ખુટ છે. તે કોબાદનો નોબવાંન અને ખુબસુરત બેટો શાહાબદો તેહેમતન છે. એ શાહાબદો પોતાના પાદશાહી પદ સાથે વાંહાંજ ઉપર ચડેલો હતો, પણ આ તોફાનના ઘબરાટ પછે, ગોપા તેનું નામ, નીશાંજ અને નસલ નાથુદ થઈ હતું. કોબાદની ગોપા આખી દરબાર પાછી તેને હાથ લાગી, પણ તે દરબારને દીપાવનારો તેને પુતર તેને જ ગયો નહી.

પણ તેને બાપ તથા બીજાએ તેને મુવેલો સમજી મોટો મહિતમમાં પડયાંછે. કોબાદ પોતાના બેટાને બોહોવાના ગમમાં હાથ અને અક્ષોસાથી માંજું શેડી નાખેછે અને છાતી ફાડી નાખેછે. તે લીચારતો હતો કે “આ સમુદ્રના શીહા મુપડાંમાં હું એક છવાની શીશાલે ફેંકનાઈને મુવો હતોતો પરવડતે કેમકે મારોતો હવે મરવાનો વખત આવ્યોછે અને હું મરતે તો પણ મારું રાજ અને તાજ મારી બોહાદના હાથમાં સર્વાંત રહેતે. પણ હું બંધો અને બેટો આ જીહાનથી માતલ થયો એટલે હું પણ હવે તે તખ્તો તાખ્તથી માતલ થયો છઉં અને મારું ભવીશ અધકાર અને શીહા થયુંછે.”

કોબાદનો નીમખહલાલ વજર નોબર તેને ઘણીબી દીવાસો દેવા લાગે, પણ પોતાના દલેર બેટાને બોહોવાના ભારી ગમ આગળ તે સઉ ફેકટ હતું.

તોફાનથી બચેલા આ સફરીએખાંના મોડાક જાણને શક હતો કે જેમ સમુદ્રની સપાટીપર તરતાં તરતાં આ પછુને કીનારો લાગેછે તેમ શાહાબદો તેહેમતન પણ કદાચ કીનારા તરફ આવશે હોય, એટલું જ નહી પણ કોબાદના ઉમરાવ દારાબેતો એટલા મુખી કહ્યું કે પોતાની અજબુત

બાજુએ તેહેમતનને પોતા તરફ આવતાં પાંણીને ખસેડતે તથા કીનારા તરફ થસડાતો તેણે દીઠો હતો.

પણ બીજા હાથ ઉપર કોબાદને બીહીવાડી તથા યજ રાવીને તેની ગમખારીમા વધારો કરનારાઓ પણ તાંહાંજ હાજર હતા. નોબર અને ટુસ અને દારાબ જરે કોબાદને ધીરજ તથા દીવાસો આપતા કે તેનો બેટો સલામત હશે, તારે એજ પાદશાહાને ભાઈ કાવે અને પડોશી અમરજસપ તેને ઉસકેરતા હતા, આપણ જમીનપર તરીએ એ જરેહું ચોક્કસ છે, તેટલું જ તે દરીઆવામાં નહી ફુલે એ ચોક્કસ છે, તેહેમતન કાંઈ સલામત હોય નહી, અને જ બચેલા હોતોતો અતારે આવી મળતે.

આ ઉસકેરણી કરવાને તેઓ પાસે થું કાંઈ કારણ હશે ? આગળ ચાલતાં આપણ જોઈશું.

તરત વેળાતો તેઓને આ પરેશાન હાલતમાં પડેલા આપણ જોઈએ છઈએ અને શાહાબદો તેહેમતન વીશે અટકેલો અને તકશારો કરતાં તેઓ થાકાછે.

તેવામાં એકાએક કોઈ આકાશી ગાએલુનો ખુશનામાં શરોદ તેઓના કાન ઉપર પડેછે. એતો પેલી જીવની તાબેદાર પરી-પીરોબની દીલકસ આવાજ છે. તેને ખામખા આ યુગાકરો આગળ બે જાહુજ રીતે એક ફરેસતાઈ શરોદ ગાવા સાઈ જીવે મોકલેછે. તેના મીઠા લલકારથી પાદશાહ કોબાદ તથા વજર નોબર અને બીજાઓની આંખમાં દેહર આવેછે અને શાહાબદાની જીદાઈના ગમથી જે આંખો લાલ મોટાં ભવી ધઈછે તે હવે પીરોબના શરોદથી મીઠી ઉંઘમાં પડેછે.

આ ગમી અને સેતમની વગે તેઓ ઉઘમાં પડીયા તે સાઈ થયું કે જાહુ ? તેઓને આસાએસ અને રાહાત થઈ કે ખરાબી અને નુકસાંન ?

એ સવાલનો બોલાસો પણ આગળ ચાલતાં થશે.

પરકરણ ૫ મું.

તેહેમતન.

કોબાદ અને તેનાં મસલતીઆઓ નોબવાંન તેહેમતનને મુખેલો સમજેછે પણ તે ખરેખર મુખેલો નથી.

આ બાપ બેટાની જીદાઈ ખાતર જાડુધનું પરીનામ છે. એ શાહાબદો પણ સલામત છે. મગર જીવનાં હુકમથી પીરોબને તેને ખડકનાં બીજાજ ભાગ ઉપર ઉતારાયેછે. આગળ આપણે જાણવયું છે કે પોતાની મુંદર બેટી શુલનારને મારે આ પાદશાહી બારકસ માહેલા એક ભવાંમરદ ઉપર જાડુજ જીવેલો રોળે પેટેલો હતો. તે ભવાંમરદ આ જાણી શાહાબદો તેહેમતન છે.

તેહેમતન એક સીકલે સોવામનો, બદને બાહાદુર, મગજ આલાક, અકલે પુરો, હીમતે મુરો, અને તદબીરે તઈ આર ભવાંન અને જરેમંદ શાહાબદો છે. તેનું પીડેહું કપાલ, તેના મુંદર ચોહરો, તેની પેટેલવાંની બાજુ, તેનું સીધું કંદ, તેની ખીલેલી છાતી, એ સઘળું મનમોવન હતું અને હુથીઆરો ફેરવવાની તેની હીકમત, વાતચીતની તે

ની અંધા, વીચારે પોંઘ્યાડવાનું તેનું દાહાપણ એ સંભલી ઉતમ કેળવણી અને કવાઅદની નીશાન હતી.

માટે જરે મતલબીઓ અરજસપ, તેના જાણે જાણી પડોશી કોબાદ, તેના ટરકટીશ બાઈ કાવે અને બીજા યો ધસડાતા ધસડાતા કીનારે લાગા, તારે દરીઆવાના ઉછલતા મોજાઓની સાથે એક પીલતનની મીથાલે લડતો આ સુરો શાહાજાદા પછુ તેજ વખતે કીનારાનાં બીજા ભાગ ઉપર આવી પુગો હતો.

તે એકલો અને અટકો હતો. આ દરામણું ખડક થો તે અનજનો હતો. કસા પછુ હથીઆરોની અદદથી તે મેનશીન હતો. પછસા ટકા ધ્યાના જર જેવરથી તે ખાલી થયેલો હતો. પોતાનાં બાપ કાકાથી દુર પડ્યો હતો. પોતાના વતનથી ગોપા - દેશનીકાલ - હતો. એવી હાલતમાં આ ખડક ઉપર કેમ નીલાવ થયે તેનાં તે અદેશમાં હતો.

પછુ એક વાતની તેને મોટી અચરતી ઉપજ હતી. પાછીમણી તરી આવવા છતાં તેને જરા હાંતી પોંઘીની નહી હતી. નહી તેનાં બદનને થાક લાગી હતી, નહી તેનાં કપડાંને જરા અલવલ આવી હતી, નહી તેનાં બાલ વટીક બોલાયા હતા. પછુ એક વાતની જે બેહુનને તે પરણવા ગયો હતો અને જાહાંથી પાછા કરતાં આ તોફાન લાણુ હતો, તેનાં લગનને વખતે તે જ્યોથ શુદ્ધ અને સો ભાએના હસીતો હતો. તેથીથી વધારે પછે અને ભપકા દાર આ મોહાતને કાંદેની મંજલ કાપવા થયે તે રહ્યો હતો.

વળી કીનારા ઉપરથી જરા દુર નજર કરતાં તેને એક બીજો મોજો જોવાથી વધારે અચરતી ઉપજ જે દરીઆવાની વચે ઉગેલું એક ઉનડ ટાપુ દીસતું હતું, તે ઉપરતો હલીઆરી ભરેલી લીસાતરી થાકેલાં જગરને તાજગી બપ શવા માટે ઉગેલી હતી. તરફજાર સુગંધી કુસોએ આસપાસની નજીનને રંગમેરગી કીધી હતી તથા ત્રાવાદાર ક્ષેત્રનાં જીમખાદાર લુલખોનાં ભારથી નખી પડેલાં મોઝાં દરમુ તો ગોપા આ ભુખા શાહાજાદા ઉપર આશક થઈ તેને પોતા તરફ નોતરતાં હતાં.

આ તલેસમાતી ટાપુ ઉપર આફ્રીન કીધા પછે તથા પોતાને પડે ભરાતાં ક્ષેત્ર બાદને પોદાતાલાવર મોકરજીજરવા પછે વળી એક તરીએ મોજો શાહાજાદા તેહેમતનનાં જાણવામાં આવેલો. જે ઠંડો, ધારો, મીઠો આસપાસની રાગ કોબાદ, અરજસપ અને તેના રસાલાએ સાંભલેલો ઉપર નજીવપોછો, તેવાજ મીઠો અને મનમોવન શરોદ આ શાહાજાદાને કાંને પછુ આવવા લાગો.

પેલીજ ઉદયોથી અને મયલ પારી પીરોજનો એ પછુ શરોદ હતો. તે મેમાલુમ રીતે શાહાજાદા તેહેમતને માંથે હવામાં ઉડતી અને ભટકતી હતી તથા પોતાના કોએલ સરખા કંઠથી શુલજીવનો શરોદ કાઢાડી તે શરોદને ભેરવનાં ઠંડા સુરમાં પોતાના હાથ માટેલાં એક વીણનાં ખુશનામાં આવાજ સાથે મેલવતી હતી.

તરફત એટલોજ હતો કે પીરોજનાં પેટેલાં ગાએલ થો કોબાદ, તથા અરજસપ, તથા મોજર તથા વુસ તથા દારામ ઉધમાં પડ્યા હતા, તારે તેહેમત એ શરોદથી વધારે જાગૃત રહ્યો અને જેમ જેમ એ ગગનનો ફરેસા

ઈ આવાજ દુર માલવા લાગો, તેમ તેમ તેપર કાન ધરી તેહેમતન પછુ તે ખુશ આવાજની બોરડાએ તેની પુકેડ ઠ ધસડાતો ગયો.

એ રીતે પરી પીરોજ, પોતાના આ શુદ્ધ શરોદથી તેહેમતને પોતા તરફ તાણવા તથા એ અવા આવી હતી અને તેના આવાજને મોખીયા તરીકે લઈ તેહેમતન પછુ પાછો માલવા લાગો. લીસાતરી ભરેલાં ખેતરો, દીલખા મ કરનારા બાગો, બેહેસત સરીખાં મેદાંને અને જાહાડો થી ભરપુર ટેકડીઓ તથા પીછી પરીનાં પેચાર ભરેલાં ગાએલ ઉપર લોખાઈને તેહેમતન કુદાવા લાગો.

એમ કરતાં તે એક ગોફા તરફ આવી લાગો અને તાંડાં વળી તેણે એક મોજો મોજો જોયો, તે એક-એક આદમીની સુરનેના જીભગ અને પરહેજગાર પીર મરદ, બરફ સરખી દાહાડીવાલો, ફરેસતા સરખા નુરવાલો અને માહાદુરી ભરેલાં તનવાલો, તરખુ પગનાં એક પાટલા ઉપર મેસે હતો અને તેનાં ગલામાં પેચાર ભર્યા હાથ નાંખી એક કોમલ, નવાંન, કુમલી પછુ પરી મેહેરેની નાર નાંખ અને નખરાંથી મેહેલી હતી.

તે માહાતાબ મેહુરાની નવાંન પુતલી ગોપા ખુદ રત પોતે હતી. તેનાં બદનની સુગંધી લપટ આગળ બાગો અને કુસોની લપટ થકાઈ ગઈ હતી, તેનાં મેહેરાની ખુબસુરતી અને હોસાંન આગળ આક્રતાબ અને માહાતાબ લખવાઈને વાદલાંઓમાં મોઝો છુપાવતા હતા, અને તેની નવાંનીના બાહાર આગળ ગોલાબ અને મેહેલીની ખીલત કલીઓના બાહાર કુચ મીસાદમાં નહી હતો.

આ તલેસમાત તેહેમતની છાતીને અચરતીથી દંગ કરનારો હતો. તે દરીઆવાની દુબીને ફુનીઆથી બાતલ થયો કે શું? અથવા બેહેસતનાં કોઈ મેવાનમાં તેનું આ વડું થયું કે શું? અથવા આ યજ્ઞન પોતે અને તેની પેદા કરેલી ખુદર પોતે હતી કે શું? તેની તેને કસી મન પડી નહી.

એ ગોફો આપણા જીવ જાગરનો હતો, આ જીભગ આદમી તે જીવ પોતે હતો અને તેની પાસે મેહેલી નાર તે તેની શુભજર મેટી શુભનાર હતી.

શુભનારને જોઈને જ્યોથ તેહેમતન અચરત થયો, તે કરતાં વધારે અચરતી એ સાદા દીલની શાહાજાદીને ઉપજ હતી. નજલ અને શુભનાર ભરેલી ફુનીઆથી દુર તે આ એકાંત ગોફામાં બપપણથી ઉપરી હતી, માટે પોતાનાં બાપ સીવાએ બીજા કોઈ મરદને તેણે દીકો નહી હતો. તેવી હાલતમાં આ મરદાને મરદને જોઈને તેનાંપર નાજીક શુભનાર એકદમ માહીત થઈ ગઈ અને એ મરદ તરફ મોહાબત અને માયાનાં જોસ ભર્યા થપકારા એ શું દરીની છાતીમાં માલવા લાગા.

માટે જરે તેનાં જુલા બાપે તેને પુછ્યું કે "તારી આંખોનાં પદડા ઉપરની કોરને ખસેડી જો, કે તને શું દેખાય છે?" તારે શુભનારનો પેટેલો નવાબજ એ હતો કે "એ શું છે? એ કોઈ ફરેસતો છે? ઈયા કોઈ પરીખદા છે?"

પછુ તેનાં બાપે તેને ખાતરી કરવા માંગી કે "એબી આપણી મીશાએ ખાપછે, પોએછે, ઉઘાપછે અને આપણી જ મીશાએ તેને માંથે ઈદરીઆ આપેલી છે."

હજીબી ગુલનાર વીચારે છે કે “તે કોઈ-બેદાઈ હવ
જત છે, કેમકે ખુદરતી હવન તોખી એવું જમદા એક
શું જેવું નથી.”

બીજી હાથ ઉપર તેહેમત વીચારે છે કે “હું ને કે
રેસતાઈ ગાએણ સાંભળું છઉં તે ખચીત આ પરીને-લાગ
તું વલગતું હશે. અને એની શેવામાં રાત દાહાડે ચાલ
તું હશે.”

આ અન્યબંધીનાં માહા સાગરમાંથી કોઈબી રીતે છુ
ટકા કરશે જેઈએ અને આવળતાં આવે સારકે ખોરત
કરતાં મરદ પેહલાં બેલવાની હીમત કરે છે. મારે તેહેમતને
ગુલનારને સવાલ કીધો કે “અગરને તું નાનનીન આ
ગોફાની રેહવાસણ હોયતો આ મારી અગર બાહાલ રાખ
અને કેહેકે આ અનજની નગામાં મારે શી રવેશે આવતું
જેઈએ ? તું નામવર કોણ છે અને આદમ જાત છે કે કે
રેસતા છે ?”

ગુલનાર ગમે એવી નાજુક અને મરીઆદવાલી હતી,
તોપણ કાલી શરમ અથવા ખોટી છાંટ તેનામાં નહીં હતી.
મલાઈને થું તે એ થું ફરી સમજતી હતી, પણ મરીઆદને
નામે અરને નવાબ નહીં દેવાતું અપમાન બાહાલ રાખ
ફેરની ખોરતોની રીત પોતાના ગોફાના એકાંતપણામાં તે
શોષેલી નહીં હતી. તેણીએ હીમતથી નવાબ દીધો કે
“સાહેબ, હું બી એક આદમી છઉં, મારે તમારે અનજએ
થવાતું કારણ નથી.”

પણ તેહેમતનેતો વધારે અચરતી પેદા થઈ. આ
પરીબેહરે ખોરત માનવી જાત હતી એટલું નહીં, પણ
વળી તેહેમતની પોતાની ભાશામાં વાત કરતી હતી અને
તેનીસે વધારે વાત કરવાને તેહેમતને લલચાશે હતો.

મારે તેહેમતને બેલવો કે “એ ! હા ! તું નેકજદ
મારીજ ભાશામાં ગોફતેગો કરે છે, તો એકે મારાં વતનથી
તો દુર વસે છે. આહા ! તેજ મારાં વતનમાં અને મારી ભા
શા બેલનારમાંનાં હું સઘીં સરસ આદમી ગણ્યોતા હ
તો, પણ તોફાનને વલખાં તણ્યોતા હું હીઆં દુરદરાજ
આવી પડયો છઉં, પણ તોખી હું આવી ફરેસતાઈ નગા
માં સંભામત આવશે એ અને મારો દીલાસો છે.”

ગુલનારને આ બેગાના મરદને એકેકે બોલ તેનાં દી
લમાં દયા ઉજળવાનોરો હતો. તેની નાંજુક અશોખાં તે
હેમતનાં ગમને મારે આજુબા કતર વેહેતા હતા અને તે
ની નીરોશ છાતી એ બંધાનીન દેહસતથી દુખી હતી.

પણ આ વખતે તેનેા પાદશાહી બાપ જાહુર જુહ
હાજર હતો, તેણે થું કીધું ? થું સઘલો તમાસો તેણે આં
ખનીચીને બેગા કીધો ?

તેહેમતને ખાતરતો તેણે તોફાન ઉઠાવયું હતું,
અને તેણે ગુલનારને ખાતરતો તેહેમતને હીઆં બેલો
વધો હતો.

તોપણ તેહેમત તરફ જુહની વરતણુક જુહીજ કીસ
ખની હતી. ગુલનાર અચરત થતી કે “મારો બાપ આ
શાહજાદાનાં કુખોનાં હેવાલથી પીગલતો કેમ નથી ? તેનાં
ન નથી ?” મારી નજરે પડેલો આ

મારો ખોજતને ભડાવવાનોરો તે પે

હેલ વેહેલોજ મરદ છે. હું આહું છઉં કે મારો મેહરખાં
ન બાપ મારીજ આંખે તેને જુવે.”

પણ ખોર જુહએતો તેહેમતનાં તરફ મોઠા ડોલા
કાઠાડયા અને જેથી વાત કરવા લાગે તે ઘણાજ ભપકા
બરેલા, હુકમનાં બેગા, ગંભીર આવાજ કરતો હતો.

તેહેમતને રોવડે-ગુલનારને પોતાની ખામીશ જાહેર
કીધી કે “અગરને તું નાનનીન કુંવારી હોય અને તા
રી મોખત કેશે બાહાર આપી નહીં હોયતો હું તુને જાણ
લસતાંની રાંણી બનાવશ.”

પણ આ-શબ્દોથી નબક જુહના ગોપા પીતા ઉઠ
લી આવવો. “ચુપ રહે, એા બેગાના મરદ હું તુને હુક
મ કરું છઉં કે મારો હુકમ સાંભલ. હું તારી ઉપર એવું
તોહામત મેલું છઉં કે આ ટાપુ જેનો હું સાહેબ અને
ધણી છઉં તે કાગાથી મારી પાસેથી જતી લેવા સારું તું એ
ક છુપા જાસુસની-ખીશાલે વગર રજાએ હીઆં આવશે.”

નીરોશ ગુલનારને પોતાનાં બાપની આ ધમકીથી
ઘણું દુખ લાગ્યું. તે બેલો કે “આવાં એક પવીતર મં
દીરમાં કરી છુરાઈ વસી શકે નહીં. અગરને સેતાંનીઅ
ત ભરેલી આ આવા થુંદે તેહેલમાં વાસો કરેતો, નેક
તેમાં દાખલ થવાનો ખચીત કોશિશ કરે.”

પણ જુહતો મનજુત રહ્યો. તેણે પોતાની શાહી
જાદીને ધમકાવી કાઠાડી કે “ચુપ છોકરી, તું આ બેગા
નાની પખશ નો બેચ.” અને શાહજાદાને કહ્યું કે
“તું એક કાગરો છે. હું તારી મરદન અને પગને સો
ધે જેડીને તને મોરામાં ઘાલશ, તારા મોરાકે તરફ જ
હોડેની છાલ, અનાજનાં છલાં અને ફલનાં ખાલી કોટલાં
તને મલશે તથા પીવા માટે તને દરીઆવતું ખાંડ પાંચી
મલશે.”

તેહેમત બીહીને દબી જાય એવો નહીં હતો. તે
ણે હીમતથી નવાબ દીધો કે “મારો કુશમન વધુ બલશે
અને કમજર કરે તાંહાંથુધી હું મારી ખતતી શકતીથી સાં
મે થવશ.”

એક કહી તેહેમતને તુરત પોતાની તલવાર ખેચાન
માંથી ખેંચી કાઠાડી.

આ કોનાતુ હુધીઆર ગુલનારે પેહલ વેહેલુંજ દીઠ
અને તેની રૂપેરી દીપકથી આસપાસ એવાલ પડવા લાગા.
તે વધે પડીને બેલો કે “એા વાહાલા બાપ, આ ભલા
રહસીય તરફ જુ ડાઈ નો બતાવ.”

જુહના હાથમાં તલવાર કરતાં એક વધારે-જેરેમંદ
હુધીઆર હતું. તે તેની જાકફ લાકડી હતી. તે લાક
ડી દેખાડીને બેલવો કે “હેમક, તારી તલવાર ઈઆ
રહીને આ લાકડીનો દુકડો તોડી નાખશે અને તને હુધ
આર વગરનેા બનાવશે.”

ગુલનારે હજી પોતાની આજુજ જારી રાખી કે—
“તેહેમતને પદર આ નવાં મરદને જતો મેલ. હું તેની
જાંખીને થવશ.”

જુહના જેસો વધતો ગયો. તે બેલવો કે “નાં
ન છોકરી, તું એકબી વધારે શુખત મોહામાંથી કાઠાડશે
તો અને અગર પીકારવાની નહીતો ખચીત ધમકાવાની

કરેન પાડશે. થું તું માડું પોતાનું કરેનદ એક કઠારાની હીમાએત કરશે? એવકક, થું આખી ફનીયાંમાં એન જ વાંન આલે એરેરો અને આકાર ધરાવેછે? નાદાન, ફની આંને દરમેઆન એવાંતો કાંઈ યુગયુગત મરદ નહીં પણ બદસુરત, એખીએલ મરદ ગણાયછે. ”

પણ શુલનારની મોખત મકમ હતી. તે બોલી કે “ મારી મોખત કદાચ ઉતરતી હશે, તોપણ એધી વધારે લાએક મરદનો મારી એ મોહાબતને લોભ નથી. ”

અંતે જીએ પોતાની જાદુઈ લાકડી ફેરવી. તેજમ તનનાં સાંધેસાંધા ધીલા થઈ ગયા અને તેનું સાથણ કુવત બમગી હાલતમાં આવી ગયું.

તે બોલયો કે— “ મારા બાપને મેં મોહુયોછે, મારાં વતનને મેં મોહુયુંછે, તે કુખમાં વળી તું મને દમ ભરાવે છે અને તારાં કુવત આગલ મારાં કુવતને મેં મોહુયુંછે, તોપણ મારાં કેદખાનામાં ને હું આ મનમોવન અબલા ની યુરત દરેરોન નેહતો એ સરવે કુખ મારે મનસે હલ કુંછે. અમર ફનીયાંનું દરએક યુલું મારી સાંધે બધે ક રવામાં આવે, તોપણ આવાં એક કેદખાનામાં આ બાંનુંની હાજરીથી હું એમન સમગ્રથ કે મને પુરતી મોકલાયછે. ”

જીઉ પોતાની ધમકી યાલવા વગર રહ્યો નહીં. પ છ નીરસો શુલનારે તેજમતનને નતાં નતાં વટીકે હુરસે કહ્યું કે “ લાઈ, તું ધીરજ રાખજ, અને બીહીતાનાં. મારો બાપ મોહાડાં ઉપર જવો કહ્યું દીલનો દેખાયછે તેવો ખરેખર નથી. એવલુનો ખવાસ થયો માયલુ છે. પણ હમજાન તેવલુમાં કાંઈ અજાએબ જવો ફેરફાર થયો. ”

અને એ રીતે આ યુથનોમાં ખડક ઉપર તેજમતન એક જાદુગરની જાદુઈ હેડલ સપડાઈને બંદીવાન તરીકે બે દીમાં પડ્યો.

હો નર.

સરસવતી અથવા વીદીઆનું એક નાહાનું ચીતર પેચ્ચારાં વાંચનારાએને ગયા અંકમાં ભેટ કરવા પછે હવે વી દીઆનું ફરનદ ને હોનર છે તેનું એ ક ચીતર આજ દીને અપરણ કરીએ છઈએ. સરસવતી દેવીએ પોતાનાં યાલક આ હોનરનાં પરીયાંને જનમ આપયોછે અને એ બે મારી દીકરાં વએ એટલો અતલગનો સંબંધ છે, તેઓ એકેક સાથ એટલાં જોડાપણાં કે આપ છ માણસ જાતને તેમની એકસરખી મદદની જરૂર છે તથા આપણને તે એકસરખા ઉપયોગનાં છે. મારે નેહલું આપ છ સરસવતી માતા ઉપર ઘેઆન આપીએ તેહજીન ઘેઆન હોનરનાં આ દેવ અથવા પરીયાં ઉપર પણ આપવું ઘટેછે.

વીદીયા પેટેલે અને હોનર પછે થાયછે. વીદીયા વ ગર હોનર જનમ પામી શકતો નથી, મારે સરવે હોનરની આગમન વીદીયાની હસતી જરૂરની છે. પણ મીજ હાથ ઉપર વળી હોનર વગર વીદીયા નકામી જવે છે, એટલું જ નહીં પણ જન હોનર ખીલે છે તથા વધે, તેમ વીદીયાની

પણ વરૂધી અને આખાદાની થાયછે. જેમ જેમ હોનર ખ પમાં તથા ઉપયોગમાં આવતો જાયછે, જેમ જેમ હોનરની મદદથી નવી બનાવટો, નવી કલાઓ અને નવી કારીગરી એ બનતી જાયછે, તેમ તેમ નવી ખામીઓ, નવી યુથકે લો તથા નવી હાજતો નીકલતી જાયછે અને તેમને મારે જોઈતા નેવા હોનરને જનમ આપવા સાડું નવી વીદીયાની શોધ મોલની જરૂર પડતી જાયછે.

વીદીયા અને હોનર વએનો સંબંધ સમજવા પછે હવે તે બે વએનો તફાવત જાણવો જોઈએ છે. વીદીયા ગોપા નજરને બેમાણુમ છે, હોનર દરશટીને દીસતો છે. વી દીઆ ગોપા બીજીએ અને હોનર તેનું જાહાડ છે. વીદી યા ગોપા મગજમાં છે, અને હોનર હાથ પગમાં છે. વીદી યા ગોપા કામ દેખાડેછે, અને હોનર કામ જાતવેછે. વીદી યા ગોપા કામગી ઉપર છે, અને હોનર હસતી તથા અમલ માં આવેછે. વીદીયા ગોપા રાજ છે, અને હોનર તાબેદર પરજ છે. વીદીયા ગોપા એક બેપુલુ રતન છે અને હો નર તેને જાલવી રાખવાની દાખડી છે. વીદીયા ગોપા ફરે સતો છે અને હોનર ને મીજ ઉપર ફરેસતો ખવડલ હોય તે મીજ છે. વીદીયા ગોપા મોદા પોતે છે, અને હોનર તે ની યુદ્ધત છે.

આખી આ ફનીયાંમાં નાંચુ અને લાઈલાન અવત રયું છે. જાંનવરોની હાજત યાક પરવરદેગાર પુરી પાડેછે, પણ જાનવીની હાજતો પુરી પાડવાનું તેના પોતાની ઉપર રાખયુછે. એટલા માટે માણસજાતને તે કીરતારે કામ ક રવાના હાથ પગ અને વીચાર કરવાને મગજ આપયુંછે, ને મગજમાં અકલતુ મોહર વસેછે અને હાથ પગમાં અક લનાં હુકમો જાલ લાવવાની શક્તી વસેછે. એ ઉપરથી મે હેનત કરીને પોતાની લુખ મટાડવા સાડું મોરાક, પોતાના બદનને ગરમી તથા સરદીથી ઠંકવા સાડું વસતર, પોતા ના કબીલાને સલામત રાખવા સાડું ધરચાર ઈતીઆદી તે ને પોતાનીમહે મેલવવું પડેછે. માટે આદમી જનમ લેતાં જ પોતાની હાજત પુરી પાડવા ઉપર મહે, જેમ જેમ શોધ મોલ કરેછે, તેમ તેમ નવી નવી લુલો કરેછે, તથા જે મ જેમ લુલો કરેછે તેમ તેમ નવી નવી શોધોને જરી રા ખી લુલોને શુધારેછે.

એ રીતે ફનીયાંની શરૂઆતથી આજશુધી આ સં સારની રચના થાયુ છે. માણસ પોતેનો આ ફનીયાંમાં બે ઘડીને એક યુસાફર અથવા પહોરોણો છે, પણ ફનીયાં ની હદ દીસતી નથી, મારે દરએક આદમી પોતાની હાજ ત પુરી પાડતાં ને અનમાશ. મેલવતો જાયછે તે ફનીયાંની અનમાશ ગણાયછે અને જેમ ફનીયાં જીની થતી જાયછે, તેમ અનમાશના પડ ઉપર પડ વધતાં જાયછે. એ સથ લી અનમાશની નોખ અને પડાને વીદીયાનું નામ આપ યુછે અને તે સથલી અનમાશને આપણી હાજતો પુરી પાડવા મારે ઉપયોગમાં લેવા તથા અમલમાં આનવાના કામને હોનરનું નામ આપયુંછે. એ સથથી વીદીયા અને હોનર વએનો તફાવત છે.

માટે હોનર સરવે હાજતો ઉપર સરદારી ચલાવેછે. જાંદગીનાં દરએક કામમાં, દરએક દગલે દગલે અને દરએ

ક પચેપણ હોતર નેહમ્મે. રહેવા; વસવા, ઈચ્છા આપ જવ કરવાનાં સંઘવાં કાંમેમાં—ખાવા, પોવા, ઈચ્છા પેહેર વા હોલવાનાં સંઘવાં કાંમેમાં—હોતર; હોતર, હોતરન હોન રહે: જમીનની અંદરથી પાટુએ ખોધી કાઢાડવામાં અને જમીનની ઉપરથી ફૂલફૂલ તથા વનસપતી ઉગાડવા માં—થાતુના વાસણો, હુધીઆરો તથા ઝોજારો બનાવામાં અને જાહાડપાણીમાંથી ખોરાક ઈચ્છા પોશાક બનાવામાં—પે હેલેથી છેલે શુધી દરએક કામમાં તરહેવાર હોતરની મદદ લઈએ છઈએ. સુધારની વખતમાં અને લુહારની બડીમાં નહી, પણ અબરચીની રાંધણીમાં વડીક હોતર નેહમ્મે. કપડાં વણવા, કાગળ બનાવા, ઈતીઆદી બેસુખાર કારખાનાઓ હોતરથી નીકળે. ટુકમાં માણસ જીવે છે હોતરથી નીકળે, અને મરે છે તે નિશ્ચય હોતર વગર ન મરે.

પણ માણસની હાલતો પુરી પાડીને હોતર સજીવી પકડતો નથી. હાલતો પુરી પાડવા પછે સજીવ અને સોભાનાં કાંમ એ બુધ્ધિમાં પરીઈ બનવી આવે છે. ચીતાર, નકરી, કોતરતર, વણત, ભરત, એ સજીવ એવા ઉંચા હોતરમાં આવે છે. નંગલી અને સુપરેલાં, માણસ વગેરેના સંઘવાં અંતર એ ઉંચા, સોભાનાં હોતરોથી છે. ખભારાણા, કરદા, કદર, તોહડા, ઘાટકી આદર્શીન તરત, મીઠો, સુખારો, સોભતો, ઘણા બનાવનાર એ ઉંચા હોતરો છે. માતર હાલતો પુરી પાડવાની નહોતો નંગલી આદર્શીની હાલતોની પુરી પડે છે. પણ પછે મગને ખીલવનારા, ઈંદરીઓને આનંદ પમાડનારા, આપને તાહાડક આપનારા, મોહાડાંની લેહનત વધારનારા, જીવને શતોશ આપનારા, તથા અંતરજીને મનસુત રાખનારા ઉંચા હોતરો વમે પડે છે અને તે નંગલીને નંગલીપણમાંથી સુધારમાં લાવે છે. એવી એ ઉંચા ઈચ્છાને સોભા તથા સજીવનાર હોતરોની યુગી છે. માલે માલે આઈએ એ હોતરનાં પરીયાંને આપણે દરએક ઘરના ઉંચર ઉપર વધાવી લઈએ.

પેટનાં મરજો:

પેટનાં મરજો તરહેવાર જાતનાં હોય છે, તરહેવાર ના એ ઝોજાખાય છે અને તરહેવાર કાણે પેદા થાય છે. સાધારણ બાદી અથવા બદલુજમી પેટનો મરજ છે; ચુંકો અથવા સુલવાયુગી પેટનો મરજ કહેવાય છે; મરદો, કબજાઆત ઈતીઆદી પણ પેટનાં મરજોમાં આવે છે; અતેસારને પણ લોકો પેટનો મરજ કહે છે અને નાપાક કોલારો પણ એવો વરગતો ગણાય છે. માણસ જાતને યાત્રા કરદોમાં મોટો ભાગ પેટનાં મરજોનો હોય છે. ખાવા પીવાપર માણસનું મરજ ના છે અને તે માટેની બદપરહેજ માણસનાં જીવનો ક

શખન છે. તેમજ વળી કેટલાક પેટનાં મરજો જીવ કારણે થી પણ થાય છે. વાસ્તે પેટનાં મરજોથી થોડી થોડી વાકેફ ગારી ધરાવવી એ દરએક માણસની પોતા તરફનો ખાશ કરવો છે.

ખોરાક હોનમાં દાખલ થાય છે તારથી તે પચે છે અને તેનો રદ ભાગ જાહાડાને રસતે બાહર નીકળી પડે છે તાંહાંજીવીનાં આખા સાંધામાં, મોંઘે, આંતરડાં ઈતીઆદી ને કાંઈ અવગણ્ય છે, તે સંઘવામાં કાંઈ પણ બગાડ થાયતો તે પેટનાં મરજનાં અથાવાં તલે આવી શકે છે. બાદી, બદલુ જમી ઈતીઆદી હોનમાં રોગ છે. મરદો, અતેસાર, સંઘરણ, ઈતીઆદી આંતરડાંના રોગ છે. અંધાંનનો મરજ પણ આંતરડાં સાથે સંબંધ રાખે છે. હરસ સફરના મરજ છે. ચુંકો, સુલવાયુ, એ પણ આંતરડાંનો રોગ છે. કબજાઆતમાં પણ આંતરડાંનો કીમતો સાંધો બગડે છે. સફરના મરદો વળી જીવો થાય છે. પેટમાં પવન ભરાવાનો રોગ થાય છે તે હોનમાં અને આંતરડાં સાથે નીસબત રાખે છે. જેને લોકો નલતું ફૂલવું કહે છે, તે પણ મોટાં આંતરડાંનાં નલના રોગ છે. અને છેલે “ગાંડ ખીસવાનો રોગ” એવું ને વેદે જીનામ આપણા લોકોમાં આવે છે, તે કોઈ ગાંડ ઈચ્છા નાંભીનાં ખીસવા સાથે નહી, પણ ઉપલા અવગણ્ય સાથે નીસબત રાખે છે.

આ સરવે મરજોમાં ખોરાકની બદપરહેજ મોટું અને મુખી અંશ કારણ થઈ પડે છે. માણસ ખાવાને વાસ્તે જીવતો નથી, પણ જીવવાને વાસ્તે ખાય છે. મગર ઘણી વાર તે કબજા મરજને અને જાણે ખાવાને વાસ્તે જીવતો હોય તથા ખાણું પીણું એવો ગોખા જાંઘીની નેમ હોય તેવી રીતે ચાલવા જાય છે અને તેનું પરીનામ મોટું ઈચ્છા વેહેણું ઉપલા મરજોમાં નીવડે છે. ખોરાક પચતો પચતો ખાવાનો છે. હોનમાં નેહલી પાચન શક્તી હોય તેટલી જીવ હોય છે, અને નેહલી જીવ હોય તેટલો જ ખોરાક લેવો જોઈએ છે. અગરને પુરતી જીવ નહી હોયતો તે વધારવાના ઉપાય કરવા વાજબી છે, પણ ઘણે સરખા ખાણું એ કાંઈ પુરતો જીવ વધારવાનો ઉપાય નથી. પણ જીવ વગર ખાવામાં નેહલો વાંક છે, ને કરતાં વધારે વાંક પુરતો જીવ છતાં તેથી વધારે ખાવામાં છે. જરે વધારે ખાવાની આપણે વાત કરીએ છઈએ, તારે માતર ખોરાકને જોઈને વધારે સમજવો નહી, પણ જાત ઈચ્છા જીવની જેમંદાજ ઉપર પણ એવો વીમાર લાગુ પડે છે. ઘણો મરજ, ઈચ્છા ઘણો કંડો, ઈચ્છા ઘણો તીખો, ઈચ્છા ઘણો ખારો, કોઈની ખોરાક જેની પાછલ ઘણો વધોશણ લાગુ પડે તે દરદનું સુલ છે, એ મોક્ષ જાણવું.

આ રીક સામેત કરવા માટે કાંઈ લંબાણ દાખલાની નર નથી. બદલુજમીથી આપણ શરૂ કરીએ તો ખોરાક ખાણ પછે પેટ ભારી લાગે છે, એવો બીનાં કહી આપણે કે એ મરજને ખોરાક સાથે સંબંધ છે. બેસવાદ મોહાડું, ખાટાં અંધકાર, ગમકડાં ઉપર ગમકડાં અને છાતીની દોડ એ સજીવ એક દુધી ખાનારને ખાતરી કરવાને બસ છે. સાદી બાદી ઘડી ઘડી થવા પડે. તે સદાની થઈ પડે છે અને પછે સાજ થવી મુશકેલ હોય છે. પેટ અને આંતરડાંનો

નીચિયારક શેડર.

નલ કુલી આવવાનો રોગ પવનથી થાયછે, પણ તે પેટને કુલવનારાં પવન કીચો છે ! ઘણીક બાંધ્યો ધોરછે તેમ બાહરની હવા અથવા પવણ કાંઈ પેટમાં નહોતો નથી; પણ જારે “પવનથીજ” પેટ કુલી આવે તારે જાણુ કે તે ખરેખરો પવણ નથી પણ “ગેઆસ” (ઇઆને હવા) છે; જે ગેઆસ થયો ખોરાક ખાવાથી હૈનરાંમાં પેદા થાયછે અને તે પેટને અથવા નલને કુલવેછે. ખાટા અંટકારો એ “ગેઆસ” ના હોયછે અને પેટ દોકતાં દોઝની ની શાલે વાગેછે તે તેથીજ વાગેછે.

આંગલ માલતાં કોડાની કમળઆતનાં મરજ પણ થયે દરને ખોરાક ઉપર આધાર રાખેછે. પચીં અથવા નરી નહી શકે એવો ખોરાક ખાવાથી—નકાઈમાં, ખટાસમાં ઇઆ બીજા ખવાસમાં અથવા નધામાં નહી નરતો ખોરાક પેટમાં જવાથી—કોહો કબજ થઈ જાયછે. કબજ કોડા માંથી મરો, હરસ, અમાન અને એવાન બીજા મરજો થઈ આવેછે. આંતરડાંમાં રોગ જીદીજીદી રીતે થાયછે. કોઈવાર તે સુઝ આવેછે અથવા તેમાં બીજી પડ બંધાયછે, અથવા આંતરડાં રીલાં અને નરમ થઈ જાયછે, અથવા તે ચીમરાઈ ઇઆ મપટાઈ જાયછે; અથવા તે ગુમવાઈ ઇઆ વલ ખાઈ જાયછે, અને એ રીતે કામ દરવાને અશક્ત થઈ પડેછે, તે થયું ખડ એવા નહી પમતા ખોરાકથી થાયછે, કેમકે તે આંતરડાં ઉપર વધારે મોળે અથવા શક્તી નાંખેછે અને તેમાંથી એ અગતનાં સાં માત્રાં ખલલ થાયછે. સુકો, અતેસાર અને બીજાં ઇઆ એવાં એવાં દારણીયાં નનમ પામેછે અને તે સરવેનું સુલ ઘણીવાર ખોરાકની બદખરોજ હોયછે.

હવાનો ફેરફાર, ગરમી, સરદી, ભીનાસ, એ પણ પેટનાં મરજોનાં દારણો છે. વળી ઉત્તગરો પણ ઘણીવાર ખાણસને પેટનાં મરજે ઉપર લઈ જાયછે. ભારી ખોરાક ખાધા પછે ઉત્તગરો કરવાથી અથવા બદનને યાકવપાથી માદો પોતાનું કામ કરવાને અશક્ત થઈ પડેછે અને તેમાંથી નદહુનમી તથા બીજાં ઇઆ પેદા થાયછે. વળી કસરતની ગેરહાજરીથી પણ પેટનાં મરજે થાયછે. ખોરાક પેટમાં નહી ગયો હોય તેવે વખતે બદનને ઘટતી કસરત આપીને તેને ચાલવું અને તેજ રાખવું જોઈએ. પણ આલસુ માણસો સમજે વખત એક દેકાંજો બેસી રહેવામાં ગુજરતો બદનનાં સાંધા અને અલીઅથો પણ તેમને લીધે સુસત અને સુરદાલ થાયછે તથા ખોરાક પચાવાને સાંધો ગોપા કીટાઈ જાયછે, તારે પેટનાં મરજે થાયછે. પણ તેમનું જુખીઅઅને તે સંધારણ કરાય, તેજ માતર ઉપર જણાયછે. ખોરાક એ અંદાજે ખાધાથી ઉપલી ખરાબી કાંઈ થોડી નથી, પણ વલો એજ પેટનાં મરજે બીજા નકારા મરજે ઉપર નાખેછે, તે વધારે ખરાબી ભરેલું છે. આખી છાંદગીને આધાર ખોરાક ઉપર છે, પણ તેજ ને બરાબર પચે નહીતો લોહી, ઇઆ હાડકાં, ઇઆ સાંધા, ઇઆ ગોટલાં ઇઆ તેમનાં કેયેબી અગાડ થવા વગર રહે નહી અને તેથી જીવે કેટલો જોખમમાં આવી પડે તેનાં હુદી ખાનારાંઆએ ખુબ વીચાર કરવો જોઈએ.

અમેરીકા ખંડનાં ઇંગરેજ રહેવાસીઆએ ઇંગલંડની સતો સાંધે લડાઈ ઉડાવી સથાપેલાં સવતંત્ર રાજનાં ને “યુનાઈટેડ સ્ટેટસ” નું વેપારી પામ્યેવખત આ નીચિયારક શેડર છે. ઇનીયાની ઉમર સાથ સરખાવતાં અમેરીકા ગોપા એક નાહાનું બાલક છે. એટલે જે એ ખંડ આંગળ હસતીમાં નહી હતા એમ નહી સમજવું; પણ તે જાણમાં નહી હતાં એને તે પરસીધ થવાને માતર ૧૫૦ વરસ થયાં છે. મગર સુધારો અને મટતી કળા એક નંગલી મુલકને કેવો આખાદ કરી મળેછે, તેનો સહીય સરસ દાખલો એ ખંડનાં ઉપલાં રાજ ઉપરથી મળેછે, જાંહાં પુરતી વસંતી અને જાહોજલાલી યદી, તે માતર એક સદીનો ખેલ છે અને એટલા કુદ વખતમાં તે એવુંતો બજાવત અને સવતંત્ર રાજ થયું છે કે આખી ઇનીયાનાં સંઘલા રાજ્યો કરતાં સરસ નહીતો મોટામાં મોટાં રાજની બરોબરી છે તે જણાયછે.

નીચિયારક એ મોટાં રાજનું મુખીઅ અને વડું વેપારી બંદર છે. આપણું મુંબઈ શેડર એક મોટું વેપારી બંદર છે, પણ બીજા વેપારી શેડરો આપણા કરતાં કેવાં સરસ પડેલાં છે તે જાણવાની તથા આપણી જાહોજલાલી તથા સુધારામાં હજ કેટલો વધારો થઈ શક્યો તે બાબે વીચાર કરવાની એવાં શેડરની થોડીક તપાસ ઉપરથી આપણને તક મળેછે. યુનાઈટેડ સ્ટેટસનું રાજ ઉપર જણાવવા સુખ્ય નડુસડું છે, પણ તેનું આ નીચિયારક શેડર તેથીબી નડું છે અને સહીઆ તથા અમાનાંઆ સાથ સરખાવતાં તે ગોપા આજ કાલનું છે. મુંબઈ શેડર પણ એજ ત્રીશાળે થોડાંજ વરસ થયાં વધ્યું છે. અગત કરીને પુરાનું સુરત પડી ભાગા પછે મુંબઈ ખીલયું છે. પણ તેનું મુખીઅ કારણ એ છે કે દરીયાની નલદીકી, જો કું તથા કુસાદે બાર, એવાંજ બીજાં જાહોજલાલીના સાંધાને આપણા શેડરમાં વસેછે અને તેમને નીચિયારકનાં તેવાં સાંધેલા સાથ સરખાવાનું કામ ઘણું જાણવા નેજ દીસે.

નીચિયારક શેડર ઉતર અમેરીકાનાં “જેડાઈ ગપલા રાજ્યો” માં સહીય મોટું જણાયછે. તેપણ તેનું કદ અને વીસતાર મુંબઈની બરોબરનું છે. એ શેડર પણ આપણી ત્રીશાળે એક ટાપુ છે અને જોગેર દરીયાની વલે હડસન અને ઇસ્ટ નામની નદીઆનાં મુખ આંગળ આવે

હું છે. એ શેઠેરનો વીસતાર ૧૪૦૦૦ એકર છે, તથા તેના ઘેરાવે ૯ માઈલનો છે. તેની વસતી આસપાસનાં કસબા આની વસતી ખાદ કરતાં ૧૮૪૦ માં ૩૧૨૭૧૨ ખાણસની હતી, તે ૧૦ વરસમાં વધીને ૧૮૪૦ માં ૫૧૫૩૬૪ ખાણ સની થઈ હતી, જે વધારો થયોજ મોટો સમજવો જોઈએ છે, અને તારપછીનાં ૨૦ વરસમાં બીજાં જે તરણ લાખ માં હુસ વધેલાં ધારવામાં આવેછે, જેથી કુદત નીઘારકનાં શેઠેરની વસતી યું બઈની તમામ વસતીની બરોબર થઈછે. એ શેઠેર તરીકાનાકાર ઈમાને તરણ યુલુનાં આકારમાં બેઠું છે, રહીઆમાં બેઠું અને અતીઘણી રચનાં ભરેલું છે. -

જેકી નીઘારક વેપારનું બંદર છે, તથા જાતની લાવ લઈજવમાં મજાગુલ છે, તેપણ શેઠેરની સોલા અને બાંધ પૂરી ઉપર તાંદુાં પુથકલ ધેઆન આપવામાં આવવુ છે. તે નો એક એકસ જુનો લાગ ગલીનું ચી ભરેલો છે, પણ તે ધ જો નાહાનો લાગ છે, અને આકીનું આખું શેઠેર શુદ્ધ રસતાંઆથી તથા મોટા મોટાલાઓથી વેહેવાઈ અયુ છે. તાંદુાંનાં યુખીઆ ઘેરી રસતાં ૮૦ ફીટ મોટાહો અને ૪ માઈલ લાંબો છે, જની એ લંબાઈ આગળ યું બઈનો “મોં ટો મોહુલો” તો કાંઈજ ખીસાદમાં નથી. એ આખા રસ તાની મેહુ આજુએ શુદ્ધ દુકાનો આવેલી છે, જે ભપકા ત થા રચનામાં લંડનની અને પારીસની નાનીમી દુકાનેને ઇકર મારેછે. વેપારીઆની આફ્રીસ, પમાર, ઈત્યાદીથી ઇ મોટા મોટાલાઓ ભરાયાછે તથા લોકોને કરવા હરવા માટે છ મોટા “પરોએનેડ” ઈમાને જાહાડ પાંન અને ર સતાંઆ બનાવીને કરેલી ફરવાની જગાંઆ કાહાડીછે. ની ઘારકનું મોટું મેદાન ૧૧ એકરનાં વીસતારનું છે. તે માં “સીટીહાલ” (ટાઉનહાલ) બાંધેપાછે, તથા યુનોવર સીટીની ઈમારત એક બીજા મોટા મેદાનમાં બાંધેલી છે અને તે ઉપરાંત બીજા જાહેર આગે તથા મેદાને બનાવેલાંછે.

નીઘારકની જાહેર ઈમારતો શુદ્ધ અને રોનકદાર છે. “સીટીહાલ” ઇંગ્લીઅરો સમગ્રમરના બાંધેલોછે, તેની બાંધણી આપણી ટાઉનહાલને મળતી અથવા યુનાની ટપની છે, તે ઈમારત ૨૧૬ ફીટ લાંબી તથા ૧૦૫ ફીટ મોટાલી છે, અને આખાં રાનમાં એક સઘી સરસ ઈમારત કહેવાયછે. દલાલોની લેવડ દેવડને માટે બાંધેલી “એકસએન” નામ ની ઈમારત, તેની વચમાંનાં મોટા અને જુલદ ગુમબજ સાથે, ૧૮ લાખ ડાલર (૪૫ લાખ રૂપીઆ) ને ખર્ચે બાં ધવામાં આવીછે. અમેરીકાનો મુરો સરદાર વારીગટન, જેણે લડીને તેમને ઈંગલંડથી સવતંતર બતાવ્યા, તેને આ શેઠેર મજે જ મકાનમાં અમેરીકાનાં મેડેલ વેહેલા પર મુખ તરીકે તખ્તે બેસાડયો હતો, તે મકાનમાં હાલ કસ્ટ મ હાઉસ (માંડવી ખાતું) રાખેલુંછે, અને તે ઉપરાંત યુની વરસીટી, કોલંબીયા કોલેજ, અદ્યતન અને મોટી એ ઘણી નાદર હવેલીઆ છે. એ ઉપરાંત નીઘારકનાં પોલીસખા નાં, પુસતકખાનાં, છાપાખાનાં, ઈસ્પીટાલો ઈત્યાદી ધ હાં જવા લાએક છે. “આસટન હાઉસ” નામના એકજ પોલીસખાનામાં ૪૦૦ એકાડ છે. નીઘારકમાં ૧૪૦ દેવ લો છે, જેમાંનાં સેંટપાલનાં દેવલો મીનારો ૨૨૪ ફીટ હં મો છે. વળી તાંદુાં ૬ નાટકશાળા અને બે મોટાં સંગર હસથાને છે.

આ શેઠેરમાં ૩૦ મોટી બેંકો ચાલેછે. ૬૮ વ રતમાન પતરો નીકલેછે, જેમાંનાં ૧૮ પતરો દરરોજ છ પાપછે. શેઠેરથી ૪૦ માઈલ દુર ક્રોટન નામની નદીમાં થી એ શેઠેરને પુરાકલ પાણી પુરું પડેછે, જેનાં બાંધકામ ચાલવ રત લાખ ડાલર (૬૦૦ લાખ રૂપીઆ) નો ખર્ચ બેઠોછે. નીઘારકના બારાંનો ઘેરાવો ૨૫ માઈલનો છે, જે માં લખલ ધવાના ૩-રસતા છે, અને દરમક રસતાનો મળયુત કીલાઓથી અચવ કરેલોછે. એ શેઠેરમાં ગંભીર ગોદીઓ અને ધકાઓ બાંધેલાછે, તથા તેમને એટલા હંડાં પાણીમાં બાંધવાછે કે મોટાંનાં મોટાં બારકસો છેક ધકાની અંદોઅડ પાસે આવેલી લાંગડેછે. એ આખાં અમેરીકન રાનના વેપારી બારકસોના ૦૧ લાગ નીઘારકને લાંગતો વ લગતો છે. તે એકંદર ૧૦ લાખ રનનાં બોજનાં થાયછે અને તે લીવપુલ તથા લંડનનાં વાંદાંજો કરતાં વધારે છે.

નીઘારકની યુખીઆ વસતી દેશેદશના લોકો ધધા. નેસર તાંદુાં જઈ રહેવાથી ધઈછે. અને એ રીતે તાંદુાં લોકોની ને આપાત થાયછે, તેવી આપાત આખી દુનીયાં માં બીજાં કોઈ શેઠેરમાં થતી નથી. એ આપાત વરસ છહાડે તરણ લાખ ખાણસની ગણાયછે, જેમાંનો મોટો લાગ આપરલાંડ દેશનાં આઈરીશ લોકોના છે. વસતીના આ મોટા વધારાને લીધે નીઘારક શેઠેરમાં જગાની ધ છીન તંગી પડેછે અને તેથી વસતીના મોટા ભાગને જ મીનની ડેહલ ભોંપરઆમાં રહેલું પડેછે. એવાં ભોંપર એ શેઠેરમાં આસરે ૧૦ હજાર છે અને તેમાં ૨૦ થી ૨૫ હજાર ખાણસો વસેછે.

ઠંડીના દેશ અને આઈસના ઘોડો.

દુનીઆનાં ઉત્તર દરે તરફનાં ઠંડાં યુલુકામાં મગરમ છનો શોકાર કરના એ કેવું મુશકેલ અને મુસીબત ભરેલું કામ છે, તેની થોડીક સમજણ ગયા અંકમાં એ પરાંણીનાં હેવાલ ઉપરથી મળી આવેછે. તે યુલુકો તરફ જતાં તમા ન નીન બરફથી સફેદ બની રહેછે અને જાં હંડાં દરીઆ વમાં બરફનાં પાહાડો અને રેકડાંઓ તરતા કરેછે, તાંદુાં મગરમછનો શોકાર કરવા જતાંઆ કેવાં શકંટ નોગવેછે, તે બાબે ખલાસીને નામે છપાયેલો વાંચવા લાએક હેવાલ હે ઠલ ઉતારી લઈમે છઈએ. આ ખલાસીનું વાંદાંજુ નામે “સમાઈલીંગ હુસી” ઉતારનાં દરે તરફ મગરમ પકડવા ગયું હતું. અલબત્ત આપણે ગયા અંકમાં જણાવવા મુ જ્ય મગર પકડવાની મોટો તથા હજારો ફીટ લાંબાં દોરડાં સાથે બાંધેલા ભાલાઓ તથા દરીઆઈ ઘોડાને મારવાની અંકુડો સઘે અસમાજ તઈઆર હતો અને આ ઠંડાં યુલુ કમાં સલામતી તથા સગવડને માટે કરી ચીજ બકાત રા ખી નહી હતી.

એ રીતે દરનાં ઠંડાં દરીઆવમાં મગરમછની રાહા જેવું આ બારકસ પડેલું હતું, તેવામાં તુતક ઉપર અચ જ્ય એક ધડાકો ઘયો અને સંઘલાઓ તાંદુાં રોડી ગયા. તેઓએ ધારયું કે એકું મગરમજ વાંદાંજુ સાથે અઠડયું હશે. પણ નહી. તાંદુાંનો માતર તુતકની ઉપરનો એક

મેકસ લાગ લાગીને ટુટી પડયો હતો અને તેની હેડલ વાં
હાંજીનો અંક અનલદાર નામે બનક બંકર દબાઈને ખરણ
પાંખેડો દબાવે. તે ઘણો બેસરાઈ, મીલનસાર તથા સર-
વે હુદીમલીને માળનારો હોવાથી તેની આ હાલત ઉપર
તક કોઈને ઘણી દલગીરી પેદા થઈ. વાંહાંજીના ડાકરે મ-
ન આપ્યું કે તે ખરણ પાંખેડો અને વાંહાંજીના આધસો
તેના છેલ્લા સેનદો કરી તેની લાસને દરીઆવમાં દફનાવા
ની તક આપીમાં મચાવેલ હતા.

પણ આ ગમભીર કામ માણે છે તેવામાં દુરથી
મગરમજ આવવાની જીમ પડી, જે ઉપરથી તેને જોતાં
જ સંધ્યામાં આધસો માંડાં લાગેગના બનક બંકરની લાસ
ને વાંહાંજી ઉપર પડતી મેલી પોતાના કામે લાગી ગયા.
મેટાંને તરતજ પાંખીમાં ઉતારી તથા રોડમાં બાંધેલા લાલા
પતીઆદી અસભ્યાબધી તે મેટાંને લાઈને તેમાં મગરમજ
તરફ લઈ આવવા. થોડા વખતમાં આપુ મગરમજ એક
ખડકની મીચાલે નજરે પડ્યું અને મેટાં તેની મેરડુએ
મઈ ખલાસીઓ લાલા લઈ તક આર ઉભા અને પેટલા
લાલો કોણ બેઠે છે તેની ચાહ જોવા લાગ્યા. આ હેવાલને
લખનાર ખલાસી કેહે છે કે મગરનાં કડણ મામડાંમાં પેટે
લેવેલેલા લાલો તેણે બોકયા અને તે તેની મગદાર પીક
માં એટલેલો પેસી ગયો કે તેના તાતા નખને તોલાડો
પાડવા સાજ મગરમજ તે લાલા મુખાં દરીયાની હેડે ગયું.

અલખતાં લાલો મગરની પીકમાં ખોસાઈ રહ્યો, મે
ટે ઉપરનાં આધસોએ રોડકું છોડવા માંડ્યું અને જેમ જે
મ વામને વામ રોડકું છોડતા તેમ તેમ મગર એટલી ઝડ
પથી નીચે જઈ કે મેટાંની મેરડુ સાથે રોડકું નેસથી ઘ
સાવાને લીધે મેટાં સલગી નહી જાય માટે તેનાં ઉપર બી
જાં આધસો લલાગતા પાણી રેડતા હતા. આવે વખતે
થાતો મગરમજ મેટાંની તલે બરાઈને મેટાંને ઉંધી વાલે છે, અ
થવાતો એવાં નેસથી નીચે જાય છે કે તેનાં આંધ્રાથી ઉપર
રોડકું ધરનારાઓ દરીઆવમાં પડે છે. પણ આપણા ખલા
સીની મેટાંને એવી કસી આકૃત નહી નહી. થોડા વખ
તમાં તે મગર પોતાનાં નાકમાંથી પાણીનાં કુંવારા ઉરાડવું
ઉપર આપ્યું અને વળી પાછા ખલાસીઓ તેને નવા ભા
લા બોકવા સાજ તક આર થયા.

પણ થોડા લાલા બોકયા, નહી બોકયા, એટલામાં એક ન
વી આકૃત આવી નહી. મગરમજ પોતાનાં મનવર પુછાંધી
એક એવીતા છાપટ મારી કે તરજડે મેટાં એકદમ ઉંધી વળી
મઈ અને તેનાં સંધ્યા આધસો પાણીમાં પડ્યા. આવા કં
ડા દરીયાવમાં પાણીમાં પડવું તે ગોપા સીનજી રહેવા સરીખું
હવું. પણ વળી મગરમજ જેવા રાખથી જનાવરની પાસે
જ પાણીમાં પડવું એ વધારે મેટાં આકૃત હતી. કેટલા
ક જવડાઓ જે નીચે ગયા તે પાછા ઉપર આવવા પાંખ
યા નહી. આપણા આ હેવાલ લખનાર ખલાસીએ પણ
પોતાનાં જવડાં આજ મેલી, પરંતુ સારાં લાગેજે થોડાક
વખત મુખી તરફમાં મારતો તે સંપાટી ઉપર આવવો. જ
રે તે ઉપર આવવો તારે લગાર અચૂરું થઈ ગયું હવું. જે
રવાં આધસો અથવાં તેટલાં પાછાં મેટાંમાં મહુદી મેકા હ

તાં અને બાકીનાઓને મુલેવાં સમજી તેઓ વાંહાંજી તરફ ર
સતા લઈ આવ્યાં હતાં.

તેઓને ઉતાવળમાં પાછાં ફરવાનું બીજું કારણ એ
હવું કે દુરથી આક્રમમાં એક મેટાં તોફાની નીશાનેલન
નરે પડતી હતી. આસનામ. અને દરીઆવ વાલેલેલો
મીહા બનયો હતો અને દરીઆવ ઉછાળા મારતો હતો,
માટે તોફાન આવી લાગે તેની આગમ્ય આ મેટાં દુર ઉ
ભા રખેલા વાંહાંજી તરફ મેટાંની આવી ઉતાવળમાં પડયા હ
તા. આપણો થાકેલો અને હાંકેલો ખલાસી જરે સ
પાટીપર આવવો તારે તેણે તે મેટાંને છેક દુર ગયલી તથા
પોતાને પાછળ પડી ગયેલા જોયા. તેણે પોતાનું ધાંદું તુટે
એટલી મેટાં જુએ મારી, પણ પવન બીજી બેરડુનો હતો
એટલે તેની જીમનો આવજા મેટાં તરફ જવાને બદલે એ
ર પાછલી ગમ ગયો અને આપણો ખલાસી બીચારો મગ
રમજની મેરડુએ આ દરામણ દરીઆવમાં એકલા રહી ગયો.

તેને દર પહે તરેહ કીસમની ધાસતીઓ નડતી હ
તી. કદાચ મગરમજ તેને મારી નાખે, કદાચ દરીઆવ
થોડા નામનું જે ભયંકર જનવર તે દરીઆવમાં વસે છે,
તે તેને મારી નાખે. કદાચ બરફનાં જે પાહાડો તે દરી
આવમાં તરે છે તેનાં એક પાહાડ તેનાં બદન ઉપર પડી
તેને કચડી નાખે. આ સરવે મુસીબતો જીની દર પહે ધા
સતી હતી, તેની વચે આપણા ખલાસીને એક વાતથી ધીર
જ આવી અને તે એકે જે રાખથી મગરમજ તેની મેરડુ
જે પેટલું હવું અને તેનાં બદનમાં તેણે પોતાને હાથે ભા
લા બોકયા હતા, તે જવડું નહી પણ મુલેજી તરફ હવું.
સાંમેથી તોફાન વધતું અને નજીક આવતું હવું તથા જવ
જવાવાનો કાંઈ પણ ઉપાય કરવાનો હુમજીન વખત હતો.

માટે થાકેલો હીમત દરી મગરમજની પાંખને મજ
જીત વલગી રહીને આપણો ખલાસી એકદમ તેની પીક ઉ
પર મહુડ્યો. અલખતાં પવન, વરસાદ અને ગાનવીનની
ધાસતીનો તેને જીવિને તેવી જ હતી, તેણે દરીઆવમાં ક
બી જવાની એક ધાસતીમાંથી તે બચ્યો કેમકે આ મગરમ
જની પીક ઉપર મટી મેસવું તે એક ટાપુ ધ્રુવા ખડક ઉપર
સલામત ઉતરવા બરાબર હવું. તોફાનનો વધવા લાગ્યું. પ
વનનાં મેટાં મેટાં મુસાવરો નીકલ્યા અને જે વખત જ
પછે તેમાં દરીઆવમાં ઉડી જવાનો તે અનુદો. કરવા લા
ગે. પણ તેઓમાં વળી તેનો એકે મોજીન જરબી રીતે
જવાવ થયો. તેણે જ્યું કે પવનનાં નેસને લીધે બરફનાં
મેટાં મેટાં કકડાઓ એક જગેએથી બીજી જગેએ પાણી
ની ઉપર રોડયા જતા હતા. માટે તેણે એવા એક કકડા
ઉપર મહુડવો કરાવ કીધો. મોત આવવાનું હયેતો મગ
રમજની પીક ઉપરથી આવવો, તેનાં કરતાં બરફનાં ખડક
ઉપર મેકાથી કેયેબી નીકલવી જવાયો.

આવો વીચાર કરે છે તેવામાં બરફનો એક મગીઅમ
કદનો ખડક તેની આગળ આવવો અને એક કુકડા મારી
આપણો ખલાસી તેનાં એક કુચરા ઉપર મટી બેઠો. તે
જો ગોપા આ કંડા પાહાડને પોતાનો થોડો બનાવવો અને
જેમ પાણીની સંપાટી ઉપર વાંહાંજી આધસને લઈ ચાલે તે
મ આ તેને અને આધસનું વાંહાંજી મચ્યું. પણ હી

આં વળી એક નવું શકેત નહયું. અરકુનાં એક ગાંગડાં થોડાવાર હાથમાં રાખી નહી શકાય, તે અરકુનાં એક ત રાપાની ઉપર બેસી કેમ શકાય ? થોડા વખતમાં આપણા સુસાકર ઠંડીથી હીકરાઈ ગયાં. તેની આંતરી સઘલી કર ચલી વલી ગઈ, તેનાં ઘાંત કકડી કકડીને યથે આવણીયાં બેસી ગયાં, તેની છાતી દબાઈ ગઈ અને થોડા વખતમાં તે અરકુનાં આ ટાપ ઉપર બેસુધ થઈ પડયો.

એ હાલતમાં લાખા વખત નીકલી ગયાં તેવામાં તો કાંત નરમ પડયું, વાદલાં વીખરાઈ ગયાં, રાત પડી અને પુશનુમા ચંદ્ર દરુનાં દરીઆવાનાં રૂપેરી અરકુનાં પાહોડો ઉપર પરકાશવા લાગે. આપણાં સુસાકરને નરા નરા પા છીં સુધી આવવાનાં લાગી અને તે સંજગર ધડનિ જીવેછે તો તેના આ અરકુનાં તરાયો તેને કોઈ અનજની નજીન ને કીનારે લઈ ગયો હોત કે જાં હાં તે નજીનમાં ખુચી બે હો હોતો, આ નજીન જોતાં આપણાં સુસાકરને ધીરજ આવી. તે એકદમ કીનારે ઉતરયો અને ઘણું આગળ ગયો નહી તેવામાં તે ઉભડ કીનારા ઉપર એક જુપડું ગળ્યું. આ ઉભડ અને ઠંડીનાં સુલકમાં નજીનગ રૂશિમાં લોહાંમે કોઈ જુલા પડેલા સુસાકરને આસારો આપવા માટે આવાં આરા જુપડાંમે બાંધપાંછે, જ્યાં એક મુલો ત થા મકમક રાખેલી હોયછે. એ જુપડામાં આપણા સુસાક

રે આગ સેલગાવી તથા પોતાનાં બદનને ગરમી આપવા પ છે આસાંમેસ હોતો હોતો તેવામાં દાહાડાની યાકથી તે બર ઉંઘમાં પડયો.

જન્મે વાર ઉઘાયો નહી તેવામાં તે પાછો ઉઠીને જ્ય છે તે એક એવું બા ભરેલો તલેસમાં તેની નનરે પડયો. તે જ્યછે તો પેશે બક બકર, જીને, તે દાહાડે સહવારનાં તેમ્પો વાંહણું ઉપર મુલેલો નાખી આવવા હતા, તેમ ઘણી આ જુપડામાં આવીને આતસ આગળ બેઠો બેઠો તાપણુ કરતો હોતો. થોડો વારતો આપણો ખલાસી તેને જ્યેને ધ ભસયો કે તેની લાસને દરીયામાં નાખવા પછે તે જીત થયો કે થુ ? પણ બક બકરેન તેને ચેઆર ભરી કોટી કરીને ખોલાસો કીધો કે તે કાંઈ સહવારનાં ખરેખર મુલેલો નહી પણ બેસુધીમાં હોતો અને જરે સઘલાંમે તેને મુકીને શેકા રે નવા પછે તે હોશીઆરોમાં આવયો તારે પોતે એકલો પડી નવાને બદ્ધે તે પણ એક થોટ ઉતારી તેમ્પોની તરફ આવવા નીકલ્યો. ખારગમાં તેને તોફાન નડ્યું અને તે થી તે આ કીનારા લણી ઘસડાઈ આવયો. થોડા વખત માં આ બે જણ મળીને પોતાનાં વાંહણું વાલાંમેને ની શાંત કરી શકયા, જ્યથી તરત તેમ્પોને મદદ મળી આવી અને આપણો ખલાસી એક મુલેલાં માણસને ડવતો લઈ પોતાનાં વાંહણું ઉપર નઈ મુકો.

સુરજની સમજ.

વીદીઆની શોધ.

પૃથ્વી ઉપરથી સાદી આંખે દીસતા સુરજનાં દેખા વોની થોડીક સમજ ગયા અંકમાં આવવા પછે હવે એ નુરમદ ગોળા ઉપર ફરમીને અને વીદીઆંમે કરેલી શો થોની થોડીક સમજ મેળવવાની આપણુ કોશિય કરીમે. સુરજ આપણી પૃથ્વીથી ૯૫૦૦૦૦૦૦ (લા કરોર) માઈલ દુર છે. એ તફાવત એટલોતો મોટો છે કે તેના કાંઈપણ ખેઆલ મનમાં ઉતારવો મુશ્કેલ છે, તોપણ તેની કાંઈ સ મજ પડે એવી ત્રીશાલ શેઆંતમાં ઉતારવા સારુ એ લા કરોર માઈલનાં તફાવત વીશે વીધવાનો કેટલાક દાખલાંમે દેખાડેછે. તેમનાં એક દાખલો આ છે, કે આગની ગા ડીનો સાધારણુ જડપ કલાકનાં ૨૦ માઈલની છે, તેટલી થોડે જો હીઆંથી એક ગાડીને સુરજ તરફ મોકલવાનું બ ની શકે, તો તેને સુરજ આગળ નઈ પોહોંચતાં પા સદી અથવા સાડી પાંતસો વરસ જોઈમે. રોપના રોજો વીનલીના સરખી નડપથી બપછે તે વાંચનાંરોંમે જા હોછે, અને તોપણ હીઆંથી મોકલેલા એક રોપના ગોળા

ને સુરજ તરફ નઈ પોહોંચતાં ૨૨ વરસ લાગવાં જોઈમે એવી ગણતરી કરવામાં આવીછે.

આ થોડોલા અને વીસથીત તફાવતનો જરે જેઆ લ કરીમે છઈમે, તારે સુરજનું કદ કેટું મોટું હશે એ સ વાલ તરતજ આપણા મનમાં ઉભો થાયછે. એ કે તરણુ માઈલ ઉપરનું એક માંજણ આપણને દેખાતું નથી, ચાર કે પાંચ માઈલ ઉપરનું ઘર બરાબર દેખાતું નથી અને એક દુગર ઈઆ પાહાડ ગમે એવો મોટો હોપ તોપણ દસ કે પં દર માઈલને તફાવતે તે બરાબર દીસતો નથી. તારે સુરજ લા કરોર માઈલને તફાવતે એટલો દેખાતો છે કે તેની ત રફ આપણી નનર દેરવી શકાતી નથી, તો તેનું કદ કાંઈ જણુ તેનું નહી હોતું જોઈમે. એ કરની ભરસેભાર અને પુરકરી ગણતરીજ ખાતર આજનાં નજાનાની વીદીઆંમે કીધી નથી, પણ તેનું આંપ લીધુંછે, તેનું તોલ કીધુંછે તથા તેના વજન પણ શોધી કાઢાયછે, અને તેની રોશની ત થા ગરમીનાં બાબમાં બેહુદ શોધો કીધીછે.

એ સરવે શોધાનુ પરીનામ એ આપણું છે કે સુરભનો વીઆસ ઇલાએ તેનાં ગોળાની વધતામાં; વધતી પોડોલાઈ ૮૮૨૦૦૦ (૮૮૨ લાખ ૧૧૧૦ વધારે) માઈલની છે ઇલાએ ફનીયાની વીઆસ કરતાં ૧૨૪૦ ઘણી વધારે છે. એ રોશ ન આક્રતાથી ગોળાને ઘેરાવે ૨૦૬૪૬૦૦ માઈલનો છે. ઇલાએ સુરભનું કદ આપણી ફનીઆ કરતાં ૧૩ લાખ ઘણું મોટું છે. વધારે ગોલાસાથી બોલીએતા આપણી આ બો હાલી ફનીયાં, જેવી ૧૩ લાખ ફનીઆને એકઠી કીધી હોય, તે એક સુરભનું કદ થાય, અથવા બીજી રીતે સમજવી એતા આ પૃથ્વી અને તેની બીજા ન જ બેહોનાને હેવાલ આપણે આગલા આક્રતાં વાંચ્યો છે, તે સરવે મોટા મોટા ગરેહનાં ગોલાએને એકઠા કરતાં નેટલું કદ થાય તે થાનેથી ૫૦૦ ઘણું મોટું કદ સુરભનું છે. સુરભનું એ કદ એટલુતા મોટું છે કે આપણે ફનીઆં આગળ ને તેના એક છેડે હોય તેા હાલ જાંહાં અંદર ફરે છે તેટલી નજામાં તે સમાઈ નહી શકે, પણ ફનીઆં અને અંદર વચેની ન ગાનાં નેટલો બીજે અંતર સુરભને સમાવા માટે નેઈએ.

ઉપલા હા કરોર માઈલના તકાવત છતાં સુરભ આ પછુને દેખાય છે તે જમ તેના મોટાં કદને લીધે, તેમજ તેનાં બેહુલ નુર અને પરકારને લીધે પણ દેખાય છે. સુરભનું એ તેનું પણ આપણને અચરતીમાં નાખનારું છે. વીદીઆએ એવું શામેત કીધું છે કે આપણી અંતરથી ખાતર એક ફુટને તકાવતે ૫૫૦૦ મીનબનીઆ મેળી હોય અને તે નેટલી રોશની આપે, તેટલું તેનું સુરભની રોશનીમાં છે. તેનાં કીરણોની ગરમી એટલો જોરાવર છે, કે એક ગોલ તથા ઉપસેલા આઈનામાં ને તેનાં કીરણે એકઠાં કીધાં હોયતા આ હા કરોર માઈલને તકાવતે તેના કીરણોથી માસને ગોલો ભુજાઈ જાય છે; એટલું નહી પણ એવું બી માલમ પડે છે કે છેક દરીઆવને તલીએ લુડકી મારવા નાં ઘંટમાં તેને મથાલેનાં કાચમાંથી સુરભનાં કીરણે એકઠાં કીધાં હોય છે તેાં તાંહાં વડીક માંજીસેની ટોપીઆ વાખનાં વાં જડાં પાંજીની અંદર બળી ગઈ છે. છેલે સુરભને વળ ન એક બીજા હેરાત ઉપજાવનારી બીનાં છે. નેઈ એ નુરા ની દહો આવો ગંજવર અને આવો જોરમંદ છે, તેપણ વળનમાં તે તેના કદ સાથ સરખાવતાં હલકા છે. એટલાં જ કદની એક વસતુ આપણાં હીરાજ પરમાં છે નેટલી વળ નદાર હોવી નેઈએ તે કરતાં સુરભનાં વળનમાં આસરે ૦૧ ભાગની કોતાઈ છે. એ પરમાં છે એ રાખથી ગોળાના કદ સાથ સરખાવતાં તે ગમે એવો હલકો તેપણ આપણી પૃથ્વી કરતાં ૩૫૪૮૩૬ (૩૫૪ લાખ) ઘણી વધારે ભારી છે.

સાદી નજર કરતાં વીદીઆની નજરથી સુરભ કેવો મોટો, કેવો ગંજવર, કેવો ગરમ, કેવો નુરમંદ માલમ પડે છે, તેની દૃક સમજ આપણે ઉપર આપી છે. એ ઉપરથી આપણને બહુપણે કે આપણી પૃથ્વીથી હા કરોર માઈલ દુર આ કરોર માઈલનો મોટો અને ફરેડો માઈલનાં ઘેરાવાના હમેશના બલતો ચેરાગ રોશની અને ગરમી પુરી પાડવા સારું જોવાતાવાએ બનાવે છે. તે હા કરોર માઈલને તકાવતે જરે આટલું નુર આપે છે તારે છેક નબીકમાં તેની દીપક, તેનો રોજ, તેનો તાપ, તેની ગરમી કેવી નજરી હોય અને ને માહાબલ કીરતારે એટલો જોરાવર

અને હમેશગી વીદીક નહી બુજાય એવો આતશ પેદા કી પો છે, તે સાહેબ પ્રેત કેવો જોરાવર, કેવો રોજવાલો અને ચકતીવાન હોય! પણ વળી આ બળતો ચેરાગ કાંઈ માતર એકલી આપણી ફનીયાને માટે બનાવેલો નથી. પેઆરી વાંચનારી બાનુઆ બાલે છે કે બીજા ઘણી ફનીઆએ પડેલી છે અને તે સરવેમાં સુરભની રોશની તથા ગરમી પુરી પડે છે અને તે એટલો મોટો છે કે ૧૮૦૦૦૦૦૦૦ (૧-અબજ) માઈલ દુર ને મોટી ફનીયાં પડેલી છે, તે ગરેહ માંથી એ સુરભ ગમે એવો નાહાને તેપણ દેખાય છે. સુરિઆ અંડલનાં જુદા જુદા ગરેહમાંથી સુરભનું કદ કેવું જુદું જુદું દીસે છે તેનું એક ચીતર આ બાબતને મંથાલે મેળયુ છે, ને અમે પેહલા બુધ ઉપરથી દેખાતા સુરભ પાડ્યો છે, પછે સુકર, પૃથ્વી, મંગલ, “સીરસ”, બરેસપતી, સનીશચર અને છેલે યુરેનસ ઉપરથી એક જના તારાની મી શાળે દેખાતા સુરભ ચીતાર્યો છે.

લવંગ.

જમ લોખાં વીશે ગયા અંકમાં આપણે તપાસ્યું કે તે ઘણાં વસલી નજાનાથી નજીપણું છે, તેમ આ મસાલો ર જાહાડ વીશે કેહેવાઈ ચકાતુ નથી. લવંગ છેક વસલી વખતમાં બહુપણું હોય એવી કોઈ નોષ તેની તવારીખમાં હોય લાગતી નથી. લોખાં કરતાં એ લગાર પાછલા ન

નાનામાં નણપણુ જાહાડ છે: નામીયા ફીલસુફ પલીમીને પણ લવંગનાં જાહાડની ખખર હાપ એ બાપે વીદવાનો શક થરાવે છે. લવંગ પેહેલ વેહેલું કીઆ વીદવાનને ખાલમ હતું, તે કેહેવાઈ શકાતું નથી પણ પાછલા યુનાનીઓનાં વખતમાં એ જાહાડ નણપણુ હાપ એક ધારવામાં આવે છે.

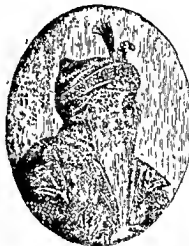
લવંગનું જાહાડ જેનું એક ચીતર ઉપર આપણે, તે મોલકાનાં ટાપુઓનું, અસલ વતની છે. એ ટાપુઓને “સપાઈસ આઈલંડસ” અથવા “મસાલાનાં ટાપુ” કરીને પણ કહે છે અને લવંગ, એલચી, તલ ઇતીઆદી મસાલા ની થોહાલી પેદાસ તથા વેપારને માટે એ ટાપુઓ વખતના પસાં છે. તે એશીયાખંડની દખ્ખીણ પશ્ચિમી પાસીકીક માહાસાગરમાં ટાપુઓના મોટા જુગમ્પા મધે આવેલાં છે. ડચ અથવા વલ દ લેકોના દોર બરે મલોમાં હતો તારે તેઓ આ ટાપુઓના ધણી થપા હતા અને લવંગનો વેપાર પોતાને એક હાથ રાખવા સાડું એ જાહાડનો પાક એજ ટાપુ ઉપર અટકાવી રાખવાને તેઓએ ધણી મેહેનત કીધી હતી. પણ તાંહાંધી એ તીખા મસાલાનું જાહાડ અતે બાહાર ગયું છે અને હાલ હાંડીસતાનમાં ખલબાર કોસટા ઉપર, મુઝાતરાનાં ટાપુમાં, હાંડી માહાસાગર માંહેલાં બોરબોન નામના ફરેમ ટાપુમાં, મોરોશ દેશમાં, અમેરીકન મુલુક તરફ મારટીનીક નામના ફરેમ ટાપુમાં તથા સેંટ વીનસેંટ નામનાં અંગોરેજ ટાપુમાં એ જાહાડનો પાક માલે છે. આફ્રીકા ખાતે નંગબાર તથા મોજામ્બીકમાં લવંગનો પાક સારો માનવામાં આવે છે.

લવંગનું જાહાડ ૧૫ થી ૩૦ ફીટ ઉંચું હોય છે. તેનાં પાત્રાં આસરે ૪ થી ૫ લાંબાં અને દરએક પાત્રાની ઘા હાલી એ થીમ લાંબી તથા મુશબોદાર અને સવાદાર હોય છે. એ જાહાડના ઉપલાં ચીતર ઉપરથી વાંચનારાંઓ જોશે કે લવંગ કાંઈ એ જાહાડનું ફળ નથી, પણ ફુલ છે. તેની ઢાંખલી લાંબી હોય છે. ફુલની લીચેનાં પાત્રાનું ફળ જેમાંથી ફુલ ઉગે છે તે પેહેલાં લીધું હોય છે અને પછે ઘેરો રતાસ પડે છે. એ ફુલનાં ચાર પાંદડાં હોય એ પેહેલાં બધાંને જોલ કળીના આકારમાં ખીલા સરીખાં બની રહે છે, પણ ખીલા લીધાં હોય તો ઉપલાંજ નીતરમાં દેખાડવા મુજબ કેટલાંક ફુલ ખીલે છે તથા અડધા ખીલે, અડધા રાંતો એવો રંગ પડે છે. એ ફુલો ઉગવા પછે જાહાડની હેલ કપડું પાંચરીને હાથ વડે અથવા સોડી વડે તેને તોડવામાં આવે છે અને એકડાં કીધાબાદ આતસ ઉપર સુકવે છે. આતસના કરતાં મુરજનાં સુકવેલાં લવંગ વધારે કીમતી ગણાય છે. જે લવંગ કાળાસ ઉપર, સઘલા ભાગોમાં આપણું, તીખા મજબુત વાસ ધરાવનારું અને દાખવાથી તેલ નીકલે એવું હોય તે સરસ ગણાય છે.

લવંગનાં ખપ તથા ઉપયોગથી અનારા વાંચનારાંઓ એટલે તો વાંકેગાર છે કે તે વીસે કમું બોલવાની નજર નથી. મોરારકને લેહેનત આપવામાં અથવા મોહાડાનાં ખખવાસમાં આ તીખા મસાલો ઘણો કામ લાગે છે. ખરી તથા મુશમાં જે આગ બલતો અને કરડો તીખાસ હોય છે, તે સવાદ લવંગમાં નથી, પણ તે જાબને વધારે પસંદ પડે તો તીખાસ છે. લવંગની બનાવટમાં શી શી પદારથો

આવે છે તેની રસાએણ શાસ્ત્રની મારફતે તપાસ કરતાં ખાલ મ-પડે છે કે તેમાં ૧૮ ભાગ હવા રૂપે હડી બધ અડું તેલ, ૬ ભાગ સવાદ વગરની રાજ, ૧૩ ભાગ ગુદ, ૨૮ ભાગ લાકડાનાં સાખા, ૧૮ ભાગ પાંણી અને બીજાં થોડીક પદારથો આવે છે. આ બનાવટને લીધે દવા ઘટ્ટમાં લવંગનો ઉપયોગ થોડાજ હોય છે. મદદજબીને વખતે મોરારક ખખા વનારો રસ માદા મધે પેદા કરવા અથવા એવાજ બીજા ઉપાયોમાં લવંગ કોઈવાર વપરાય છે. દવાઈના સવાદ ઇ આ વાસને સુધારવામાં પણ એ મસાલો કામ લાગે છે.

માહારાજા રનજીતસીંહ.

પંજાબનાં આ બાહાડુર અને વખતાપલા માહારાજાનાં નામથી અનારા કોઈજ વાંચનારાંઓ અન જાનાં હશે. છેલાં ચાલીસ થીઆ પમાસ વરસ ઉપર હાંડીસતાનમાં બનેલા બનાવો જેઓનાં થેઆન નાં હશે તેઓનાં કાન ઉપર સીખ પાદશાહુતનો પાથો નાખનાર રનજીતસીંહનું નામ વારેવાર આવ્યું હશે. હાંડીસતાનની અંદર સાનશાહ બાબરે જે મોગલાઈ રાજ સ્થાપ્યું હતું, તેનાં તાબા હેલ સને ૧૭૪૨ સુધી પંજાબ દેશ તામેદારી કર્યું હતું. પણ દીલીનાં પાદશાહ અહમદશાહના ખરણ પછે એ ઈસલામી રાજ પડી ભાગવા લાગું, એકગમથી નાંદરશાહ દેશ ઉપર ઉતરી આવ્યો અને બીજાગમથી મરાઠાઓના દોર માલુ થયો અને તે તક લાહોરનાં જુલમા તલે કમડાઈ ગપલા સીખ લોકોએ બલવો ઉઠાવી પોતાનાં છેલા ગુરૂ ગોવીંદસીંહે નામે ગોપા પોતાની “દીન ન ગાડી.” તે વખતથી તે ૧૭૭૨ માં બરે રનજીતસીંહ તખ્તે આવ્યો તાંહાંસુધી પંજાબનાં સીખ રાજાઓને પોતાનાં સવતતરપણાને માટે અને પોતાના મોટો અમલ આણુ કરવા માટે લાહોરમાં મશગુલ જેઈએ છઈએ, જેથી પખશ મજબુત થાય તેની સાથ સાંગેલ થઈ જતાં સીપો પોતે મજબુત થતા ગપા અને તેમ કરતાં બરે મહારાજા હેલકર લગભગ આખાં ઉતર હાંડીસતાનમાં ફરી વળ્યો તારે સીપોએ સવતતર થવા માંડ્યું. ૧૭૬૧ માં અમદશાહ મરાઠાઓને વીખરી નાખી કાણુલ ગયો તારે લાહોરમાં પોતાનાં એક સરસુખાને મેસાડી ગયો, પણ તે એટલો નબલો હતો કે તેજ વખતે સીપો ઘણાક કીલાનાં ધણી થઈ પડ્યા અને કાણુલી અમલ નામનો ગણાવા લાગો. તેઓની “દલ” નામની રાજકુવારી મંડળીએ અમરતસીરમાં જ હેર રીતે ભરાવા લાગી અને અહમદશાહાએ ફરી ફરીથી આવી તેને સજા કીધી, તોપણ તેણે ખીજ ફરવતાં વાજ

સીમાને ફીતના એટલા જરી રહેતો ગયો કે ૧૭૬૪ માં આહમેદાવાદનો તદન પરાજય થયો અને તે કાંચુલ ના હાથે, જાહીથી ફરીથી પાછો આપવા પાંખેયો નહી. તારથી દરએક સોખ સરદાર પોતાથી બને એટલું રાજ પોતાને તામે લઈ બેઠો અને ભેડે છરતસીંહ તથા આહસીંહ ના મના મોટા રાજઓનાં કાવા દાવાથી મોટો ભાગ તામ્યા તલે આપયો, તોપણ રનજતસીંહ તખતે બેઠો તે વેળા પંજબ ધણા વીભાગોમાં વેહેં આપણું હતું.

રનજતસીંહ જરે પોતાનાં આપ આહસીંહનાં તખત ઉપર આપયો તારે તે બાલ વયે હતો. પણ રાજપરકરણ બામે ખમરદારી મેળવવાની તથા પંજબનાં વેહેં આઈ ગયલાં રાજને છલીતી લઈ સઘલું પોતાનાં તામા હેડલ રાખવાની તેની ઉલટ તેનાં નાહાનપણથીજ ખાલખ પડી હતી. તેની મા તેનાં રાજનાં દીવાન સાથ મળી ગઈ હતી અને રનજતસીંહને દાખમાં રાખવાનો તેઓએ એકસંપ કરયો હતો. પણ રનજતસીંહએ તે દીવાન તથા પોતાની માતા બધેને કંતલ કરાવ્યાં અને પછે આહાદુરીથી તંથા હોસીઆરીથી પોતાનું રાજ ચલાવા લાગે. આનું સુન કરતી વેળા રનજતની ઉમર સતર વરસની હતી, જે પછે તેણે પોતાનું રાજ વધારવાનું કામ આગળ ચલાવયું. સતલજ નદીની પરાંમીજ તરફનાં સઘલા નાહાનાં નાહાનાં પંજબી રાજઓને જરે કરતાં અને તેઓનાં સુલક પોતાને સવાધીન લેતાં રનજતસીંહને જનન વરસ લાગ્યાં નહી. એક દાએક્રાંતો સતલજની પરાંમીજનાં આપનાં દેશનો તે ધણી યઈ પડયો અને સઘલા નાહાનાં રાજ્યો તેની આહાદુરી અને બળને જાન આપવા લાગ્યાં.

ઉપલી કુતેહીએ વધતી ગઈ તેમ રનજતસીંહનો લોભ પણ વધતો ગયો અને સતલજનાં પરાંમીજ કીનારાને તામે કરવા પછે એ નદીની પુરવ તરફથી વધારે હેડલ ઉતરી આવવાનો તેણે ઇશારો કીધો. એટલા વખત સુધીમાં તો ઇંગ્લેન્ડએ હીંડુસ્તાનના મોટા ભાગને છલીતી લીધું હતું અને દીલીનાં બાદશાહની અગા ઉપર ગેરાર લેલક આવી બેઠો હતો. જરે રજતસીંહ રાતલજ ઉપરથી હેડલ ઉતરી આવવા માંગતો હતો, તારે ધણુખરા અને અગત કરીને આ બાજુનાં સીખ રાજ્યો ઇંગ્લેન્ડને પોતાથી વડા તરીકે બાહાલ રાખી ચુક્યા હતા. તોપણ તેઓને ઇંગ્લેન્ડ સરકારની કાંઈ ચેકસ બાંધેધરી નહી હતી અને તેથી આ રાજ્યો ઉપર તરાપ ખારતી વેળા એ સરકારને વધે પડવાની વકી નહી હતી. પણ વળી રનજતસીંહનાં એક સુખી એ હતી કે રકતે રકતે અને ઘવ તથા લાગ ફાવતે તે પોતાનું કામ કરી લેતો બેઠો, તેમજ સતલજ પસાર કરી હેડલ આવવાની તે સં શોધતો મેઠો હતો. સને ૧૮૦૬ માં તેને એ તક મળી આવી. તાલાનાં રાજને પતીઆલાનાં રાજ સાથ કજ્યો થવાથી, પેહેલાએ રનજતસીંહની મદદ મંગાવી, જે આપવાને તે એક પગે તઈઆર હતો. તે તુરત મોટું લશકર લઈ સતલજ પસાર કરી આવ્યો અને ઉપલો કજ્યો પંતાવી આપયો, જેમાં પોતાનો લાભ તે લુલયો નહી.

હીઆંથી તેણે ઇંગ્લેન્ડ સરકાર ઉપર એક ખીતરાખા

રીતો કાંગળ લખયો અને એ સરકારે તેનાં ઉપલા ધુજારાની કાંઈ ખમર લીધી નહી, તે ઉપરથી રજતસીંહનો વીમાર મન્યુત થયો કે સતલજની બમણી બાજુ છતવામાં તેઓને મદદચલુ નથી. તરત વેળાતો તે પાછો પોતાની સરહદમાં ગયો, પણ ૧૮૦૭ માં પતીઆલાની રાંછીને તેનાં રાજ સાથ ટંડો થયો, જે ઉપરથી રાંછીએ રજતસીંહની મદદ માંગી અને બીજવાર એ આહારાજએ પોતાનાં લશકરનાં પાંદે હેડલ તે મુલકને મુદાવયું. તે જોઈ હવે બાકી રહેલા સીખ રાજે ચીતામાં પડયા, અને તેઓએ ઇંગ્લેન્ડ ઉપર રીઆદ મોકલી. પણ તેનો જવાબ આપવા આગમ્ય ઉપલા રાજ રાંછીએ જરેમેલે સલાહ કીધી અને રાંછીએ એક કીમતી હીરાનો હાર તથા પીતલની ટોપ આપીને રજતસીંહને પાછો રવાને કીધો તથા દીલીમાં તેને વીરો ખટપટ ચાલતી બાંછીને રજતે ફરીથી પાછળ પગલાં જરયાં તોપણ જતાં જતાં કેટલાક નાહાનાં રાજ્યોને હલકાં પાડવા વના રહ્યો નહી.

રજતસીંહએ ઇંગ્લેન્ડ સરકારને લખી વાલયું કે “જનનાં નદી મુધી તમારી હુદદ, અને તેની આ પારે તમે જે ભાગે લીધા હોય તે સીવાયે બાકીનાં ભાગે ઉપર ખારો હુંક છે.” રજતસીંહનાં આ સઘલા લોભ ઉપર ઇંગ્લેન્ડ સરકારે હજ આપાડા કીધા, તેનું કારણ એ હતું કે નેપોલીઅન પોતાપારદનાં નામથી આખું યુરોપ તે વખતે ધુલ રહ્યું હતું અને તેને હીંડુસ્તાન ઉપર ઉતરી આવવાની વકી હતી, જેની સાંમે દેશનો અચાવ કરવામાં ઇંગ્લેન્ડે રજતસીંહની મદદ માંગી હતો અને તેથી તેને મન્યુત રાખવાની તેઓની મનછા હતી. ૧૮૦૮ માં તેઓએ ખીં (પહેનાં સર મારલસ) મેટકાકને એલચી તરીકે રજતસીંહ ઉપર મોકલયો. પણ તેનો લોભ અટક્યો નહી. ઇંગ્લેન્ડ એલચી પંજબમાં હતો તેટલામાંજ તે તરખીવાર સતલજ આરંગી આવયો, ફરીકોટ અને અં બાલાને છતી લીધાં તથા બીજા રાજઓ પાસેથી ખંડી લીધી. અતે ઇંગ્લેન્ડને હુદીઆનાં મુધી એક મોટી ફોજ મોકલવાની ફરજ પડી અને તેનું શેવટ એ આપયું કે રજતસીંહનાં લોભનો અટકાવ થયો અને સતલજની પરાંમીજ મુધીનીજ હુદમાં તેને રાખી મેળવાનાં કોલકાર થયાં. તે દાહાડાથી આ યુરો સીખ સતલજની આગલ આ પારે જરા કટકેયો નહી.

પણ પેલી પારનું તેનું રાજ કાંઈ નાહાનું નહી હતું, જે રાજ ૪૭ વરસની લાંબી મુદત મુધી તેણે બાહો સંધી ચલાવયું હતું. તેનાં વખતમાં પંજબમાં ૭૫ હજાર રાજસનું લશકર હતું અને વરસ દાહાડે તેને ચાક રોસ રૂપીઆની તીજરી ખાતે મેદાસ થતી હતી. પોતાની છંદનીમાં પાછલાં વરસોમાં જન અને તેમ ખજાણો એકઠો કરવામાં તે ઘણો ખરાશુલ રહ્યો હતો અને કેહેછે કે તેના ખરતીકને વખતે તેની તીજરીમાંથી ૮ કરોડ રૂપીઆની રકમ રોક, નીકલી હતી, જે ઉપરાંત તેનાં અવેશત, શાણો, યોડા, હાથી ઇતીઆદી પણ આસરે તેટલીજ કીમતનાં હતાં. તેનાં મરણ પહેલાં વખતમાં તેની તીજરી ખરાખ થવા છતાં, એવું કેહેવાયું હતું કે તે તીજરીમાં જેટ

હું અવેશત-હવું તેટલું તે વખતનાં યુરોપનાં બીજા કોઈ રાજા પાસે નહીં હવું. માહારાજ રણજીતસીંહની દોલત કેવડી મોટી હતો, તેના કાંઈ ખેત્રામાં આ વાત ઉપરથી આવે છે કે માહારાજનાં ત્રણ વેળા તેની તીજરીમાં સોનાં, રૂપાં અને હીરાંની ત્રણ ૧૩૦૦ જુદી જુદી જાતનાં માતર ખોળી, લગાજ અને એવેના બીજાં સવારીનાં અસમાય હતાં. કાહીનુરને વખતનાં હીરાં શાહ સુખ પાસેથી રણજીતસીંહને લીધા હતાં, જેને ત્રણ વેળાએ નગનાથનાં દેહડામાં આપવાનું તેણે વસીયત કીધું હતું અને પછવાડેથી તે ઈંગ્લેન્ડનાં હાથમાં આવેલા હતા.

૧૮૩૯ ની તા. ૨૮ મી જુનને દીને લકવાથી લાંબી યુદ્ધ સુધી હેરાન થવા બાદ માહારાજ રણજીતસીંહ ત્રણ વેળાએ હતા. તેની લાસને મોટા દબલ્લાથી આવવામાં આવ્યા હતા. તે લાસને એક સેનેરી કરકરી ઉપર મેળી હતી, તેને વાંહાંજીના આકારની બનાવી હતી, તથા તે ઉપર કશાની કશાનાં સડ વટીક બનાવવા હતા, કે જે સડની ત્રણથી સવરજ તરફ ધસડાવાની સીખ લોકો આશા રાખે છે. રણજીતસીંહની લાસને લશકરી માન સાથે અગનીલા કરવામાં આવ્યા હતા. તેની આકાંશોમાંની બે શાંખી અને એક જોલામડી તેના ઉપર સંતી ધઈ હતી, તથા તેના પરધાન ઘેમાનસીંહ પણ પોતાનાં યુરબીની સાથે બધી ત્રણ વેળાએ તંદબાર થયા હતા, પણ તેને બીજાઓએ એ કામથી વારીને દુર રાખેલા હતા.

હીંદુ સીમા.

અમારી પાસે પણ વાંચનારી બાંનુઓને પાસેનાં સફામાં એક શુદ્ધ ચીતર બેટ કરીએ છઈએ. તેઓ તરત કે હશે કે એ ચીતર તેમની હીંદુ બેટનીઓનું છે, અને કદાચ કેટલીક બાંનુઓ કેહશે કે એ વાંછીયા બાતની સીમાઓ છે. પણ આપણા હીંદુ ભાઈઓ સેંકડો જાત અને નાતમાં જે જે આઈ ગયા છે તથા ફક્ત વાંછીયાની જાતમાં જે સીનાં ત છે અને અમારી બધી જોમાંની વાંચનારી બાંનુઓ એ કે હીંદુઓમાં વસે છે તથા હીંદુઓમાં પોતાને સારીપહે ને લાખલી સમજે છે, તો પણ આપણા પોતાના એ પડોસીઓ વીશે હજી આપણાં એટલે જાત અત્યંત પડોસી છે કે આ પછી હીંદુ બેટનીઓનું આ ચીતર અને મોટાકે હેવાલ તેઓ કહી શકે એવી આશા રાખીએ છઈએ.

એ ચીતર જે બધાં વસતી કાઠીયાવાડનાં વાંછીયાની સીમાઓ છે. પણ વાંછીયાનાં નાત ઉપર આપણા આગમન હીંદુ સીમાવીશે જે સાધારણ બોલ બોલવા ધટે છે. હીંદુની સીમા, સુસલમાની રાજ આવાની પેઢી, બહુ સુધરેલીઓ હતીઓ અને બહુ છુટ્ટીઓ ભોગવતી હતીઓ. તેમનાં બહુ વાંચનાં માલ મેટલેથી માલતા આવે છે. તેમાં સીતા, તારા, દમયંતી, ગારગી વગેરે બહુ સીમા એવીઓ સદ્યજી થઈ ગઈઓ છે, તેના જેવી સદ્યજી અને ડાહી સીમા બીજા મોડાન મોડામાં થઈ હશે. પાછળથી તેમની હાલત થઈ પડતી ચાલે છે.

જુદા જુદા પરાંતના હીંદુ પુરોના પેરેવેશમાં જેમાં અંતર દેખીએ છીએ, તેવા હીંદુઓની સીમાના પેરેવેશમાં પણ અંતર હોય છે પણ તે બીજા સાધારણ આંખથી જોનારથી વરતી શકાય એવા નથી. તેમના ધરના સાધારણ પોશાક એક જુગડ એટલે સાડી હોય છે. પણ પુરો વસતર બહાર જાય તારે સીમા પેહેરે છે, તે તરણ વાનાં છે. એક મણીઓ અથવા ઘાઘરો; બીજી જુગડ, સાડી, કે સાલુ; અને તરીજી કમી કે મોલી. કોઈ કોઈ વેલા શ્રીમંતના ધરની સીમા શાલ હોય છે. દખણી હીંદુની સીમા શાલ હોયની સાડી પેહેરી કહી વાલે છે. ગુજરાતી હીંદુઓની સીમા પાશરાજીની પેઢી જુગડ પેહેરે છે. તેમને પરમાણમાં જુગડ કરતાં ઘરેણાં ઉપર વધારે શોક છે. ઘરેણાં બહુ કરીને માથે, કાનમાં, નાકમાં, કોટમાં, હાથે અને પગે ધાલે છે. પગના ઘરેણાં રૂપાનાં હોય છે અને બીજાં ઘરેણાં સોનાનાં કે મોતી હીરાનાં હોય છે.

એ પરમાણ સાધારણ હીંદુ સીમા વોશીની હકીકત છે. પાસે જે ચીતર છે તે કાઠીઆવાડની વાંછીયા બાતની જે બધામાં રહેનારી સીમાઓ છે. તાંહાંના લોક જાડધરા હોય છે. એ બંને સીમાઓ આકાર સારો છે, પરંતુ તેમનામાં કંઈ નાજુકાઈ નથી. રૂપ અને લાવણમાં બંને મહેલે, તારે સાડી દેખાય છે. આ ચીતરમાં સીમાઓ તેઓના પેરેવેશ વગેરે જરા હીકડાકે, તેનું કારણ એકે તેમને મુંબઈ શહેરમાં રહેનારોએ તેવી પોતાના રેશી રીતભાતમાં દેશલોક દેશકાર, અહીંયાં રહેનારી બીજાં જાતી નાતની સીમાઓ મેંધને તે પરમાણ કરે છે; અને સુધારે દરેક વાતમાં એની મેંધે થયાં જાય છે તેના એ એક દાખલ છે.

વાંછીયાઓમાં નાગર કરતાં બીજા કોઈ નાત જાતી જ છાતી નથી મારે અને નાગરની સીમા વીશે થોડું વરણ આપી બંધ કરીયું.

નાગરની સીમા બહુ મનુર હોય છે. નાગરને અથ જ એવો છે કે મોટેરી નાગરની સીમા ઘણું કરીને રૂપાથી હોય છે. તેઓ ભણેલીઓ હોય છે, તેઓની રીતભાત સરવ હીંદુ સીમાથી સુધરેલી અને દેશકાલ પરમાણ સદા સુધરતી જતી હોય છે. સુસલમાની રાજમાં પણ તેઓ બહુ છુટ્ટીઓ ભોગવતી અને ભણેલી હતીઓ. તે વેલા એ પણ કોઈએ અવરોધન કરનારે નાગરવાડને લખવાની આપણી બતાવતાં કહ્યું છે કે—

“નાજુક નાર ને નાકે મોતી,
પીય-પરેશ ને વાડી ભેતી,
લખે કાગલ ને નીરગમે દાહડા,
એણી આપણોએ નાગર વાડા.”

સુસલમાનેના કાલમાં ભણતી તે હાલ ભણે તેમાં જ નવાઈ નથી નાગરની સીમા સવારમાં ઉઠી મોટાંસો સંખારી નાહ્યું. પછી ઈશવરની ભક્તી કરે છે. કોઈ પાક પૂજા પણ કરે છે. પછી રાજગાર સજા કામે લાગે છે. તેમના શ્રીમંત લોકમાં બધાં કાને મોતી, હીરાના કરણ ફલ, કાપ, કલા ફલ, ફલવાલી, કડી, અમકનીયા વગેરે ધામે છે. નાકે મોતીના હીરા નહેડો કાંટા કે વાલી પેહેરે છે. કોટમાં તરેહ તરેહવારના મુનાના અને મોતી હીરાના ધરે

છાં પેહેરેછે. હાથે બંગડીઓ કે સુડીઓ અને સુન્દોના સાં કલાં, કલાં, છંદ, વગેરે પેહેરેછે. કોણી ઉપર વાંકડું કે ઘુઘરો ની કે બાજુબધ પેરેછે. પગે રૂપાનું ઘરેણું કલાં, સાંકલાં, ભેંસરું વગેરે પેહેરેછે. પગની આંગણીઓએ કપડાં, ગેંદ, માછલી, જીરુવાં આદી પેહેરે.

તેઓ જીવાનીમાં તરેહવાર રંગના આછા સાલુ તોઈ ચુકેલા પેહેરેછે, અને તે રંગને અનુકૂલ આવેએવા રંગના અંદર કમખા પેહેરેછે. કોઈ કોઈ અદના જેવા તેના ઉપર કમળ પાલુ પેહેરેછે. તેહેવારના દીવસમાં તેઓ સારી રીતને શંગાર પેહેરેછે, તેઓ રસરા હોયછે. પેહેરવા ઓઢવાની રીતભાત, ચાલવાના છટા, જોવાની અને બોલવાની અનુરાધ તેમનામાં સારી હોયછે. તેઓ ગાયન ગેયોમ રાખેછે અને યેતે પલુ પદ ગરબીઓ વગેરે સુર તોલમાં ગાઈ શકેછે. તેઓ શુધ અને ત્રીહુ બોલેછે, એક બીજાથી વધારે કુશલ અને અનુર ગણવાના તેમના મનમાં કોડ હોયછે, તેથી તેઓ બહુ વાનાં ગ્રીખેછે. ભરત ભરણું, શીવણું, ચીતરણું, ગાવુ, શણગાર સજવવો સજવો, લખણું, લણણું, અને સંસારોપયોગી એવીજ બીજી કલાઓ સંપાદન કરવાના તેઓ બહુ મમત રાખેછે. બપોર પછીનો વખત તેમને કુરસદના હોયછે. તે વેલા નરસી મેહતા, પરમાનંદ, શામલદાસ, દયારામ આદી કવીયોની કવીના અને વારતાઓ વાંચેછે. બીજા અનેક કવીયોના રચેલાં પદ, ગરબીઓ, દોહરાં, છપા વગેરે સફડી ચીને મોહોડે કરી રાખી હોયછે. તે દસ પાંચનું રોહુ મલીને ગાયછે અને એવીજ બીજી ગમત કરેછે. હાલ નવાં પુસતકો નીકલતાં જાયછે તે પલુ તેઓ વાંચેછે તેમાં યુખી યં કરીને “બપકુમારી વીનય નાટક” વાંચતાં અને ઘણાને જોયાંછે.

નાગર વાણીઆનાં, લાડવાંણીઆનાં અને કપાલ વાણીઆ વગેરેનાં બધાં જોએ મુંબઈમાં રહેછે તેઓ નામ રોની બરાબરી કરી શકે એવાં હોયછે. જીવરાતમાં ખત રીઓના બધાં પલુ હુરીઆર હોયછે.

“શું—સાંતા બચ્ચાં.”

ભીખાજી ભગુરાની બાપડી વીરબાઈજી તેના આકલા ઝીજાને લીધે વીલર-વહહડણીને નામે એલખાતી હતી. તેના સવભાવ ધણેજ દાખાવયો હતો, તે બરાબરામાં કંઠાલી જતી હતી, સેજ વાત કરતાં ચીરડાઈ જતી હતી અને એવીતા ઝીજાની ખાંધેલી તથા કંઠાલાની કરડેલી ચાલતી હતી કે રમે કોઈ દાહાડે કુંવો તલાવ કરે એવી તેની આસપાસનાઓ ધાસતીમાં પડ્યાં હતાં. તેની યુખીઅ એખન એ હતી કે વાત ચીતમાં તેના સજુક નહીં હતાં. તેની સાથે કોઈને જાણ વાત કરવા મગતી નહીં હતી. તેના માંડી તેના એ સવભાવથી એટલો કુખી થતો હતો કે કામકામ લધી થાકીને જાને ધરમાં આવવાનાં પલુ કુર કરતો હતો અને ધરની અંદર જે આસાએસ તથા મુખ એક પાછ બાપડીની સંગતમાં મગી નહીં શકે તે ધરની બાહર દોસ તોની સંગતમાં ચોધતાં કરતો હતો.

એક દાહાડે વીરબાઈ લાહાટમાં ઉતરી તારે, ભીખાજી ભગુરા અમાં સાથ રમતા હતા તેવામાં, તેવણની આંગળી આવી અને પગે લાગીને ચરન જીતરી કે તમે ધરમાં આ વાનાનું આહો કરી બાહાર ચરવાસ વધારે વખત દાહાડો છો તેમ કરવું નહીં. ભીખાજીએ કણ્ઠલ કીધું કે “તેમ થાયછે ખરું, પણ તેમાં મારી તકસીર નથી. વીલર તારાથી મને કશું મુખ ઈઆ મોજ મળતી નથી. જે કોઈ દાહાડે તુને આસતો, ધીરે, કંઠે સાદે વાત કરતાં દીડી નથી. કોઈની સવાલના પાંધરો જવાબ આપવાને બદલે તું સાંભા માણસને જાણે કરડી પ્રાયછે. એવી તારી સંગતમાં મુખ, મોજ કે આરામને બદલે એમ કંઠાણો અને કુખ ઉપજે અને તે કુર કરવા સાડું હું દોસતોને તોહાં વધારે વખત દાહાડું છઉં.”

વીરબાઈએ પોતાના આ સવભાવ બાબે ધણો બ વાણો કીધો અને માંગી લીધું કે કોઈબી કરીને સવભાવ શુધારવાની રીત બતાવવો. ભીખાજીએ કહ્યું કે એ “કામ તારા હાથમાં છે. તું જો દીલના પોતો નરમ રાખે, જેને શાં મગજને સાંત રાખે, અવાજને નરમ રાખેતો પોતાની મેલે મીજાન નરમ રહે.” એ સઘલી વાતતો ખરી હતી, પણ વીરબાઈની કરીઆદ એ હતી કે “હું કોઈ જાણીજોઈને પાછ થતી નથી. હુંતો કણ્ઠલી આહું છઉં કે બમાં સાથે એને બીજાઓ સાથે ધીમેથી બોલું, પણ જા રે હું મોલવા જાઉં છઉં, જરે બમાં કુમલામાં અને ધરનાં લોરોમાં પડું છઉં તારે પાછી ખીનવાઈ જાઉં છઉં અને ખીનવાઈ નહીં નવું જોઈએ એ વાતને હું જુલી જાઉં છઉં.”

હવે તારે વાતચીતમાં મીજાન નહીં મોહોવો એ વખતે વખત યાદ કેમ રાખવું એ વીરબાઈનો સવાલ હતો. તેણે પોતાના ધણી પાસે કોઈ એવી નીશાંણ માંગી કે જેથી તેની મુખ સદા દેકાંણે રહે અને ઉપસો વાંક પાછો તરત થતાંનેવાર માલમ પડે. પણ ભીખાજી અનજબ યવા લાગે કે “એવે બી નીશાંણી હું કાંઠાંથી લાઉં મારી બધરીતો કોઈ અજબેજ જેવું કામ મને સંપીડે!” આ વીચારમંતે વીચારમાં ભીખાજી ધરની બાહર નીકલયો. તે એક પહે એક પોતાના દોસતોને તોહાં ગયો તથા તે દરએકને કહેતો કે “યાર મારી બધરીતો મીજાન દેકાંણે રાખવા સાડું કે ઈ નીશાંણની ચોધમાં હુંતો નીકલયો છઉં.”

આ નવાઈ જેવા ચોધને માટે ભીખાજીનાં દોસતો તેને હુસવા લાગ્યા અને તેને તરેહવાર ઉપાય બતાવા લાગ્યા. એકે કહ્યું કે તારી એમતને સજુખાઈ શીખાડવાની નીસાંન એક નેતર છે અને જરે બધરી મીજાન મોહે તારે તેને તે નેતર વડે કટકાવી કાઢાડ. બીજાએ બધરીને ધરમાંથી કાઢાડી મેળવા કહ્યું, તરીજાએ તેને ગામ જવાની સલાહ આપી. પણ એવા કસા ઉપાય ભીખાજી ભગુરાનાં ધેમાનામાં આવવા નહીં. અતે તેને એક દોસત મળયો, જે સમજી અને શીઆનો હતો. તેણે ભીખાજીને કહ્યું કે “એક દાહાડે તું મને તારા ધરમાં બેસાડ અને ખરી એ કલમ તથા કાગળ આપ તથા પહે તુંને જે નીશાન જોઈએ તે ચોધી આપવાનું હું માંયે લઉં છઉં.” ભીખાજીએ આ વાત કણ્ઠલ કીધી અને પોતાનાં દોસતને એક

દાહડે સહવારનાં પોહિરથી જાવોને પોતાની લખવાની કે બલ બ્યાગળ લખવાનો સાંમણ બ્યાપી બેસાડશે. આ દો સતને ઘેરવત હવું. તે ઘરમાં આવતા નતો હતા, ખાટે વીરબાઈ જેમ દરરોજ બેલતી માલતી તેમજ એ દાહડે પણ છુટી રહી હતી.

દોસતે એવો કરાવ કીધો કે વીરબાઈને પોહડે ને કાંઈ સવાલ નવાંબ. થાય તે કાગળ ઉપર લખી લેવા, અને તેનું પરીનામ દોસતે નીચે મુજબ નોંધી લીધું.

નોંધ ૧. લી.

ભીખાજી—વીલર હીઆં દેબલ ઉપર એકે ચીડી હતી તે તમે લીધીતી ?

વીલર—એ વાએ, અને સાનું પુછાછું ? તમારી ચીડી હું શું કામ લેતીતી ? હાંઈ કોણે તે ચીડી નોંધી ? હાંઈ ચીડી કાંઈ બચ ?

નોંધ ૨. છ.

ભીખાજી—વીલર, તમે બચાંને અમથું કુબળ બ્યાપોછો.

વીલર—તારે ભીજું શું બ્યાપે ? ભીજું ઘેરમાં તમે બરી શું રાખેલું છે ? બચાંને એવા લાડ સાનાં નોંધ્યે ?

નોંધ ૩. છ.

ભીખાજી—વીલર, આપણે પેલી નવી તનછોઈની ટીપોએ લીધીતીની, તેમાંની એકે બ્યાપોતા.

વીલર—કાંએ ?

ભીખાજી—જરા કામછે.

વીલર—શું કામ છે ?

ભીખાજી—એક દોસતને નમુનાને ખાટે નોંધ્યે.

વીલર—તે ટીપોએ કાંઈ છે ? બધી ફાટી ગઈ તારે નવી કાંઈથી લાઈ ? તમે શું રોમન ગાંધો ? સાવખશા ના વરસપરં છેલી કાહડી બ્યાપી તે શું નથી બાંધતા ? વાએ વાએ તમે ભુલી શું નજીયો ?

નોંધ ૪ થી.

સોહલું—આએ કબટમાંથી એક દોહાડયું લઈ ?

વીલર—દોહાડયું ? કાંએ ? શું કરવા ? કેમ તે ? કે બટ ફાટી ? બચાંને એવી શું દેવ ? ફરીથી એમ કરશે ?

નોંધ ૫ થી.

ચાકર—બાઈ બ્યાને બજારમાંથી તરકારી શું લાઈ ? પટેલા લાઈ ?

વીલર—પટેલા ? બલીયારે ? રોજને રોજ શું પટેલા ખાવાના ? ભીજું કાંઈ મળેછે કે નહીં ? કોણે કહયું કે નથી મળતું ? મુવા બજારમાં સાંને એટલો દાટ વળી ગી એ ? મુલો તું બચ તારે હવેસ શું રડોતો નવાનો ?

નોંધ ૬ થી.

દોસત પોતે—બેઠેન વીરબાઈજી બ્યાને શું રાંધયું છે ? વીલર—શું રાંધે બાવા ? વળી ગરીબ ઘરમાં રૂક સાં સારે શું હોય ? કાંઈ બોધાએ રાખે સાત પાંચ વાંની આ ઢંધે ? બજારમાં મુવો મોથવાડ કરે ટલશે ?

નોંધ ૭ થી.

બાહુતની—આએ વીરબાઈજી ?

વીલર—અરે કાંએ આએ ? શું કેહેવા ?

બાહુતની—જરા તમારી ઘટી. મંડાવા, દેશે ?

વીલર—આએ અમારે તાંહાં ઘટી કાંઈ છે ? બાંધતાં નથી કે ખારી બેઠેનની હતી તે તેને તાંહાં પાછી એકલા વી ટીપી તે શું ?

આટલી નોંધ ભીખાજીના દોસતને ખાતર અમથા ક લાકમાં મળી બ્યાવી, અને મોટી મુશાલીથી તે પોતાના આ રમુજ કામ પરથી ઉઠે. ભીખાજી અચરત થઈ બેલેલા કે “બ્યાપો દાહડો દોસત તમે બેસવાના હતા અને એટલા વારમાં કેમ ઉઠ્યા ? તમને વીલરથી કાંઈ અપ ખાત થયું કે શું ? હાંઆ તમે એ કામ પાર ઉતારવાની બ્યા

શા મુકી કે શું ?” ભીખાજીએ ધીરજ બ્યાપી કે અમથાન કલાકમાં તેનું કામ થઈ ચુક્યું અને પુરતી રીતે પાર પડ્યું છે. એટલું કહી તેણે વીરબાઈજીને પોતાની બ્યાગળ બોલાવી કેમકે પોતાની રોષનું પરીનામ તેના દેખતાં જાહેર કરવાનું હતું. વીલર બ્યાવયા પછે દોસતે ભીખાજીનાં હાથમાં કાગલની એકે ગોલી બ્યાપી અને કહયું કે “વીર

બાઈની વાતચીત કરવાની રીતમાં મુધારો કેમ કરવો તેની તેવણને દર વખતે પાઠ દેવાડવા સાટે તમે નીશાંણ મંગા છો, તે નીશાંણ બ્યા ગોલી છે.”

વીરબાઈજી હસ્યાં અને ભીખાજીએ વધારે બોલાસો માંગ્યો, તારે દોસતે તે કાગળની ગોલી ઉમેડવા ફરમાવ્યું. તે ઉમેડીને ભીખાજી વાંચેછે તો તેમાં આ પરખાંણે લખેલું હતું.

“શું સાંનાં બચ્ચાં !”

હજ તેઓને સમજાય પડી નહી તારે દોસતે કાગળ નાં મોટા છ કકડા બ્યાપયા, જે દરએકે કકડા ઉપર મોટા અખશરે નીચલા સવાલો લખેલા હતા.

(૧) શું ? (૨) સાં ? (૩) કેમ ? (૪) કોણ ? (૫) કાંઈ ? (૬) કાંએ ?

આ વર બાઈએની મુશવણ બરી રહી, તારે દોસતે ઉપલી સાત નોંધ તેઓને વાંચવા બ્યાપી અને બોલેલા કે “વીરબાઈજીને જુદી જુદી સાત વખત પુછેલા સવાલોનાં નવાબ મેં હીઆં નોંધી લીધાછે, તે સબલા તમે મેહરબાની કરીને વાંચી જશેતો તે ઉપરથી જણાશે કે વીરબાઈજીએ સાતનાનાં એકબી સવાલનો નવાબ બ્યાપયો નથી, પણ સવાલનાં નવાબમાં સામાં સવાલ પુછ્યા કીધાછે, અને તેથી શું—સાં—કેમ—કાંએ એમ લઘુનું બોલવું તેવણ નાં ઉત્તરોમાં બ્યાવયા કરેછે. હવે એ રીતે સવાલનાં નવાબમાં પાછો સવાલ નાખવાની દેવ સરવે જણમાં હોયછે, પણ ઉપલી નોંધ ફરીથી વાંચે અને જુલો કે જેને એ દેવ હાથી વધારે હોયછે તે સાધારણ સવાલનાં નવાબમાં પણ સવાલોન પુછ્યા કરેછે. એ કાંઈન નહી પણ “શું સાંનાં બચ્ચાં” ની વાત છે અને સવાલે સવાલ “શું સાં” થી “બચાં બાંધવા” જેવું દીસેછે. એવી જેને અતીવધી આ દત હોય તેના સવભાવ તરત ખાલમ પડી બ્યાવેછે ખાટે જે તમારા સવભાવની નીશાંની નોંધતી હોયતો આ “શું—સાં—કેમ—કાંઈ”—ધતીઆદી છે અને જે વધારે સારા નવાબોની દેવ પાડવી હોયતો આ કાપરો નોંધી રાખો કે

“જારે કોઈ સવાલ પુછે તારે પુછનારને પાછો સવાલ નહી
“ નાખવો પણ ખતતો સુધી-પાંધરો જવાબન દેવો.”

વીરબાઈએ આ નવાઈ જેવો કાપણે મોઢાંડે કીધો
તથા તે અખલમાં આંખવા માડ્યો. પેઢેલાં જરા તેને યુથ
કેલ લાગતી અને ઘણીવાર આગલી ટપથી જવાબ દેવાઈ
નતો, પણ તેવામાં પેલા દોસતે આપેલી નીશાંણ તરત પા
દ કરી, “શું સાંનાં બચ્ચાં” બાંધવાને બદલે, દરએક સવા
લનો જવાબ આપતાં “શું—સાં—કેમ—કાંએ” ઇતીઆ
દી બોલો દુર કીધાથી જ જવાબ વીરબાઈને મોઢાંડે નીકલ
તો, તે વીરબાઈ પોતે યુથથી ભેતી કે કાંઈ નવીન ટપનો
નીકલતો અને વધારે મીઠો તથા સહુકાઈ બરેલો હતો. એ
વી રીતે નવો કાપણે જેમાનમાં રાખવાથી વીરબાઈની વાત
મીતમાં કેટલો ફેર પડી ગયો તેનાં બે તરણ દાખલા હેઠલ
ઉતારીએ છઈએ.

દાખલો ૧ લો.

સવાલ—વીલર મારી થોપી કયે રીડી છે ?

જવાબ અસલ ટપનો. કું રું જાણું ? મને શાંની ન જર ? જરા જોતા કાંએ નહીં કું રું કામ તમારી થોપી લેજી ?	જવાબ સુધરેલી ટપનો. નહીં નીપાળ. તમારી થોપી જા નહીં. તમારું કાંએ છે તે જ નથી રી મ પછી. કીમાંની કીમાં જયો.

દાખલો ૨ નો.

સવાલ—“વીલર, છોકરાંએને આજે ફરવા કાંએ ન
હી મોકલ્યાં ?”

જવાબ અસલ ટપનો. (કંઠાલીને) “કું રું કં ?” ને રું પુછાઈ ? આકરને કાંએ કાંંઈ છે કે છોકરાં ફરવા બધા ?	જવાબ સુધરેલી ટપનો. (હુરીને) “આજે ફરવાનું નહીં. તમારું કાંએ છે તે જ નથી રી મ પછી. કીમાંની કીમાં જયો.”

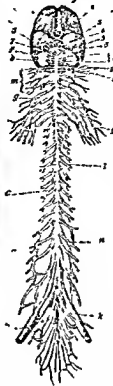
દાખલો ૩ નો.

સવાલ—“આમે, કું આમે મોઢાંડાનાં બળ્યાં મ
તણી ખાઈ ?”

જવાબ અસલ ટપનો. (ચુશાથી) “હું ? રું બાલયો ? બળ્યાંં ચતણી રું ? એ સાનાં વાય ? પેઢાંં દુખ્યો તારે ? પછે સડ પીનાં દુખ લાગ્યો કે નહીં ?	જવાબ સુધરેલી ટપનો. (નરખાસથી) “મંદીરે રીકરા, જ નહીં. તમારું કાંએ છે તે જ નથી રી મ પછી. કીમાંની કીમાં જયો.”

હવે એટલું જ કેહેવાનું રહ્યું છે કે ઉપરો ઉપાય અ
જાખવાથી વીરબાઈનો પાલ સવાળા તથા સુધરી ગયો
તથા વહુડંકણોને એલકાય પણ નીકલી ગયો અને જો વાં
મનારી બાનુઓનો માઠાં ભાએએ આકરો મીઠાજ હોય તે
એ જ ઉપરો ઉપાય અજાખવી જોયેતો તેનાં દરકત જેવું
કોઈ નથી.

લાગવાની ઈંદરી—માંગડી.

આંખે દેખાય છે કેમ તથા કાંને સં
ભળાય છે કેમ, તે આપણે તપાસી સુ
ક્યાં છઈએ. હવે બદનનાં હુરએક
ભાગ ઉપર કાંઈ પણ ચીજ અડાડે તો
તે આપણને લાગે છે કેમ તેની આપણે
ટુકમાં તપાસ કરીએ. જોવાની તથા
સાંભળવાની ઈંદરીઓની તપાસ કરતાં
આપણને માલમ પડ્યું હતું કે આપ
ણ બદનમાં ચોક્કસ મારીક તંતુ અથ
વા નેસો જુદી જુદી ઈંદરીઓને ભેજ
સાથ ભેરે છે જોણે કે એક જાતનો
તારનો સંધેસો છે, અને આંખની અં
દર એક તસવીરનાં ફીરણ દાખલ થ
તાં અથવા કાંનની અંદર એક અ
વાજનાં મેળ દાખલ થતાં તે મા
હેલા એ “તાર” ભેજને ખબર પો
રોંઆડે છે, તારે આપણને તે ઈંદરીનું
ચાન થાય છે. એ જોવાની અથવા સાંભ
ળવાની ઈંદરીનાં તંતુઓનાં તાર મા
તર તે ચોક્કસ ઈંદરીમાં જોડાઈ છે,
પણ આ લાગવાની ઈંદરીની તપાસ
કરતાં તો આમાં બદનનાં દરએક ભા
ગ ઉપર ચોમેર આ તારનો સંધેસો ભરી થયેલો હોય
છે, જેને લગતી નેસો જાલીની મીશાલે સઘલી બાજુએ પં
થરાઈ ગઈ છે.

લાગવાની ઈંદરીનું પેઢેલું સાંધન માંગડી છે. અ
વળતાં એ માંગડીનું આખા બદન ઉપર પડ થયલું છે અને
તેથી બદનના શું નાહાના કે શું મોઢા દરએક ભાગ
ઉપર લાગવાની ઈંદરીનું કામ ચાલે છે. માથાંથી પગ સુ
ધી, તાલકથી છેક છેલાં આંગળાં સુધી લાગવાની ઈંદરી કા
મ કરે છે અને એક નાહાની કાંકરી માંગડીપર સુધી હોય
અથવા એક સોએની અણી લાગી હોય તાંહાંથી તે મોઢા
મોઢા થા અને માંગડી મચમચાવનારો માર પણ એજ
ઈંદરીથી લાગે છે. એ રીતે આંખ ઈંદરી કાન જેવી ઈંદ
રીઓનું કામતો એકજ નાહાના ભાગ ઉપર થયા કરે છે, પ
ણ લાગવાની ઈંદરીનું કામ મોહોલું, કુસારે અને મોઢા
પાયા ઉપર ચાલે છે.

માંગડી લાગવાની ઈંદરી હોવા સાથે, બદનને ટાંક
વા, બચાવા તથા સોભા આપવાનાં કામનાં આવે છે. એ
માંગડીનાં બે પડ છે. પેઢેલું પડ ઘણું જાણું અથવા પા
તલું છે. અને તે કેટલું પાતલું છે તે, દાણપાથી અથવા
“બલીસર” લગાડવાથી જારે ફેકઈઆ ઉઠે છે તારે આપ
ણને માલમ પડે છે. ફેકઈઆની માંડે પાંચી ભરાય છે અ
ને તેની ઉપર એક પાતલી જલી જેવું ને પડ છે તે આપ
ણી આ પેઢેલ વેઢેલી માંગડી છે. એ માંગડીનો રંગ જે
સોભા આવે છે, તે રંગ તેના પોતાનો નથી, પણ એ માં
ગડીની હેઠલ કાલા રંગની મારીક કરેલો ચુકીલી, જેથી મા
ગડીને રંગ મલેલો છે. તેની હેઠલ વળી માંગડીનું અખ

ત અને જાડું પ્રડ છે, અને ચમરો તોડાતો હાયને જે જાડાઈ લાગે છે તે એ પડથી લાગે છે.

આમડીનાં આ બીજાં પડની હેલ તાહાની નાહાની અણીએ અથવા ટેંચો આલેલી છે, અને તે દરએક ટેંચની અંદર પાતલી અને લાંબી નેસોના જલ પંથરાયલી છે. એ નેસો લાગવાની ઈંદરીની ખખર લેખને પોંઘિયાડનારા "તાર" છે. આમડીની લાગણીએ તંતુની મારફતે લેખમાં જાય છે તથા તેથી લેખને ચામ થાય છે તે ઉપરથી એ તંતુ આને ચાનતંતુ કહી કહે છે. એ તંતુએ બીજા ચારે ઈંદરીમાં હોય છે ખરી, પણ તેમાં અને આ લાગવાની ઈંદરીની ચાનતંતુએમાં તફાવત એ છે કે મેહુલી નેસો લેખમાંથી પાકરીની દાહલે છે અને તેથી ચારે ઈંદરીએ સાથે લેખ પાકરો સંધેસો મલાલે છે, તાર લાગવાની ઈંદરીની સઘળી તંતુએ કાંઈ પાકરી લેખમાં જતી નથી, પણ તેની ખખર એક જુદે રસતે લેખને પોંઘિયે છે.

લાગવાની ઈંદરીના એ બીજા રસતો ખરડાની ગુડ છે. એ ખરડાની ગુડ ગરદનની પછવાડેથી લેખના નીચલા ભાગ સાથે જોડાયેલી છે અને તાંદાંથી એ ગુડ હેલ છેક કમર સુધી લંબાયેલી છે. એ આખી ગુડમાંથી, જેમ એક બંદાડમાંથી દાહલે નીકલે તેમ, ઉપલી ચાનતંતુએ દાહલી ની-મીશાણે નીકલે છે અને તાંદાંથી આમડીની હેલની નજર ટેંચો મધે એકડી થાય છે. આમડીને ચેતન થતાં તેના પેગામ આ તંતુએને ખારગે ગુડમાં દાખલ થાય છે અને એ ગુડને રસતે તે લેખને પોંઘિયે છે. મીશાણે નાહાના નાહાના નાલાંચો એક મોડી નદીને ખળી જાય, તે મીશાણે આ જુદી જુદી તંતુએ મારેલો પેગામ આ મોડી ગુડને નજર મળે છે અને સરદાર લેખ આગળ સઘળા પેગામોને એક જ હાથે પોંઘિયાડનાર વજર હોય તેમ એ ગુડ કામ ચલાવે છે.

એક બીજાં જવ્વી લાગી કે તરત લેખ જેતે છે, એ ઉપરથી લેખને પેગામ પોંઘિયાડવાની આ હલકારાની ઝડપ અજાણ્ય જવ્વી છે. પણ વળી વધારે અજાણ્ય જવ્વું એ છે કે બદનના જુદા જુદા ભાગોને એક જ વખતે લાગતુ હોય તો એકલા ખરડાની ગુડ તે સઘળા પેગામોને એક જ વખતે લઈ જવા છતાં દરએક પેગામ જુદા જુદા પોંઘિયાડ છે. એ સઘળો સાંચો કાંચે ચાલે છે તે એકલા પરવરદેગાર જાણે છે. ખાણસની તાકાત ખાતર એટલી જ છે કે કેમ જાણે છે તેની શોધ કરી શકાય છે. ઉપર જે ચીતર આપયું છે તે ખરડાની ગુડનું છે, જેને મચાલે લેખના પાંછેલા ભાગ ચીતારયે છે અને તેમાંથી નીકલતી સલગ ગુડ સાથે કાંટા અથવા દાખરાંની મીશાણે નીકલતી તંતુએ જોડી છે. ખરડાની અંદર ખાતર હાડકાં નથી, પણ તે ઉપરતં બીજાં જુદો કીમતી અને બારીક સાંચો બનાવીને બોદાતાલાએ મે જુવે છે અને ગુડ જવ્વી ચીજ કેટલી ઉપયોગી છે, તે આપણુ જાણ્યે છઈએ. એ સઘળી કાંઈ ચાનતંતુએ નથી. તેમાંની કેટલીક "ગતીતંતુ" છે, જેની તપાસ આપણુ કોઈ બીજા વાર કરીશું.

ધ્રાનના અસલી પાદશાહ્યોની નશીએતો.

બીજો બેરુરામ—શાહાપુર જુલકતાક.

પારસીઆના પાદશાહ બેરુરામના સુવા પછે તેનો છેકરો બીજા બેરુરામ તખ્ત ઉપર આવ્યો અને તેણે ૧૦ વરસ સુધી રાજ ચલાવયું, પણ એ અરસામાં તેની કાંઈ નશીએતો નોંધાયેલી જણાતી નથી. પરંતુ આગલ કે ઈ નશીએતોના પારસી મેળી નવાને બદલે, તે પોતે નશીએત લેવાને લાગ્યે થયો હતો, કાંચેકે તખ્તનશીન થતાં ને પોતાનાં મરનાર બાપ બેરુરામથી તેણે હલકાન ખવા શો દેખાડવા માંડ્યા હતા. પણ આ પાદશાહની એક સુબી માદગાર રહી કે પોતાની જુલખાલમ પડતાં જ તેણે પોતાની ચાલ શુધારી અને અગત કરીને તેનાં રાજના વડા દસગુરે તેને થળીક નશીએત આપવા ઉપરથી તેનામાં સુધારો થયો. ઈરાનમાં અસલ ધંધરમજુરો કેટલા વગ અને વળન ધરાવતા હતા તે આ બનાવ ઉપરથી માલમ પડે છે.

બીજા બેરુરામ પછે ઈરાનનાં તખ્ત ઉપર તરીએ બેરુરામ, નારસી અને બીજા હોરમજ એવા તરજ પાદશાહ એ આસંરે ૧૦ વરસની ગુદતમાં રાજ કરી ગયા. પણ તાર પછે ઈસવી સને ૩૦૮ માં ને મોરો, નામીઆ અને વખણપલો પાદશાહ ઈરાનીઆને માંધે ઘડ ગયા તે શાહાપુર બીજા હતા. ઈરાનમાં અરસોએ થયો શર ચલાવેલો તથા શાહાપુરની કુળને તેઓ પકડી લઈ ગયા, તેનાં વેરમાં શાહાપુરે અરસોને શખત સજા કરાવેલી, તે હીઆં સુધી કે તેઓનાં ખભાંનાં હાડકાં ભાંજ નાંખી, તે હાડકાં મધે આંધરાં પડાવ્યાં તથા તેમાં ફોરી મોઢીને તેઓને હેરાંણ કી યા હતા, તે ઉપરથી આરસો તે "જુલકતાક" ઈઆ ને ખભાંઓને સાહેબ કરી કહેતા તથા તેતું એ નામ પડી ગયું હતું.

એ શાહાપુર જુલકતાક, જેણે રોમનાં નામીઆ શાન શાહ જુલીઅનને વરીક લડાઈમાં હરાવેલો હતો, તે ઘણો નેક, દાહાપણવાલો અને પોતાના રહ્યેત તથા અમીરીપર મા યાલુ હતો. તેના એ અમીરીએ તેનાં તરફ ચલાવેલી નેક અને ખરી દેશહીતકારી ચાલથી એ પાદશાહ એટલો દાહાપણવાળો અને માયાળુ થયો હોય એમ કહીએ. તે ચાલ એ હતી કે જરે શાહાપુરના બાપ ઈરાનનાં તખ્ત ઉપરથી અરજ પાંચે થી રે શાહાપુર નનમેલો નહીં હતા. એ ઉપરથી જો કોઈ બીજું રાજ ઈઆ બીજા વખત હતો તો ખાલી તખ્ત લેવા સાઝ તેરહુવાર કીતનો ઉડતો. પણ શાહાપુરની એક રાણી ને હાંમેલ હતા અને તેને જેટ છેકરો જનમરોએવી નજી મીચીએ આગાહી કીધી હતી, માટે શાહાપુરનાં અમીરી ને યીરન હતી અને શાહાપુર નનમે તેલકાં ગોપા તે નન ની કુદો હોય એવું તેઓ સમજતા હતા અને ખાલી તા ને તેતુન માન આપતા હતા. તારમાદ ને રાંછીને જેટ છેકરો અવતરયો, જેને અમીરીએ શાહાપુરનું નામ આપી તોજ પેહરાવયું, એટલું નહીં પણ તેને પ્રખત કેળવણી આપવાની ગોઠવણો કીધી, તથા તે કેળવાઈને તખ્તને લા એક થયો તાંદાંસુધી તેઓ તેનાં તરફ વફાદાર રહ્યા. આ દેશહીતકારી અમીરીનાં હેરાંનને શાહાપુર પોતાનાં મોહાત

સુધીં ભુલી ગયા નહીં હતા. તે બચપણથી દાહાપણ અને દાનાંધની વાતો કરતા હતા અને તેનું તે દાહાપણ તેની કેટલીક નશીએ તો ઉપરથી ખાલમ પડે છે. તેની જે તથીએ તોને સ્કેલ ઉતારીએ છઈએ.

“વાતચીત કરવામાં ઘણા ખીડા શબરો વાપરવા ને ઈએ કારણ કે ખરાબ શબરોથી તલવારનાં ઘાલ કરતાં પણ વધારે નેહરી અસર થાય છે.”

“વસંત રૂતુનાં ઝપાટા અને નાશકારક સમયોરે ક રતાં શબરો વધારે ચાનાકાં આપનારા અને વધારે અસર કારક થઈ શકે છે. શરીરમાંથી એક ભાલાની નોક ખાહાર કાઢાડી શકાય છે, પણ એક ઘાટકી શબર ને એકવાર દીલ ત્રાં જગા કરે છે તો કદી તે ખાહાર નીકલી શકતો નથી.”

સર્પિહ અને વાઘ.

દરીઆવના તથા નદીના પાંછીમાં વસનારાં મોટાં જાં નવરોની થોડીક તપાસ આપણે પુરી કીધી છે અને હવે જ ગલના પાદશાહ આ બળવાંન પરાંણીએ વીશે જે બેલ બે લીધું. જેમ દરીઆવમાં અગરમજ અને નદીમાં સોસવા ટ ઈઆ દરીઆવ જેનહા સરવેના સરદાર છે, તેમજ નંગ લમાં સર્પિહ અને વાઘ ગોયા પાદશાહી ચલાવે છે. તેઓના બળ અને કુવત આગળ બીજાં સરવેનું કુવત રદ છે. તે એાં બીઆબાંન નંગલોની અંદર વગર હુવત રાજ ચલા વે છે અને તેઓને છેડવા, બલકે તેઓના રાજમાં મગ જેળ લેા એ જીવનું બેઆનું આપવા બરાબર છે.

લીનીઅસ અને બીજા નાખીયા વીધવાના ચેપમાં ૫ રાંણીઆમાં સર્પિહ અને વાઘને એક વરગમાં મુકે છે. જે વરગમાં મીતિ, વડુ, કોહાલુ અને બીલાડી છે તેજ વરગના “કારનીવારા” ઈઆને મંડેસ ખાનારા નાખતા વી ભાગમાં આ ગંજવર પસુ આવે છે. તેઓનાં કાડી ખાનારા અને અનીદાર દાંત હાય છે. તેઓની ગંધ પાર ખવાની શક્તી ઘણી તેજ હાય છે તથા તેઓનાં આંતરડાં નાહાનાં હાય છે, તે ઉપરથી તેઓને આ વરગમાં દાખલ

કરવા છે. એ બંને અબરદસત જાનવરોને નોરાવર પંજ આપેલા છે અને જરે તેઓ આસાએસ લેય છે તારે તેઓ એ પંજને પગની અંદર ખેંચી લીએ છે. એ બંને પરાંણીએ રાતને વખતે ચેકાર કરવા નીકલે છે અને બંનેને આંતરડાની બીલીક છે.

સર્પિહ વાઘ કરતાં વ પારે કુવતમંદ છે. આ વાંત તવાઈ જવી છે કે તેનો ચેરો લગાર ખાણસનાં ચેરોને મળતા આવે છે અને વ પારે અજાએજ નેતુ એ છે કે ગમે એવો

નોરાવર હોવા છતાં તે ખાણસની મીથાએ સમજી, દાહાપો અને સખી જીવનો છે! સર્પિહ અને વાઘ વચે મોટો તફાવત એ છે કે સર્પિહનું માથું બદનનાં પરખાણ સાથ લેતાં ઘણું મોટું કદનું છે અને લાંબા બાહોની એક પુથાનામાં ચાલને લીધે તે ઘણું સોભે છે. પણ સર્પિહની ખાદાને એ પાલ આવતી નથી, તેથી નરથી માંદા પીછાંણી શકાય છે.

સર્પિહનું જડું અને ચરબદાર નાક, ઘણું પોહલું જો હોડું, તથા રાતી આંતરડાનાં સરખી આંખ હોય છે. તેની પુછડી લાંબી અને પગ ઘણા મજબુત હોય છે. તેના રંગ ભુરો અને રાતો હોય છે તથા તેની જીમ ઘણી મોટી અને બપુંકાર છે. કુવતમાં એકલું નંગલી રીંછ કોઈવાર તે ની બરાબરીઈ ઉતરે કેમકે એ બંને પરાંણીએ ચેવટ થુધી લડે છે અને બંને સાથે મરણ પાંખેલાંની લાસ કોઈવાર નંગલોમાં મલી આવે છે. તે મુખીઅ ફરીને આકરીકા અને એશીયાખંડનાં નંગલોમાં મલી આવે છે, પણ તેની વસતી ઘણી ઓછી થતી જાય છે. હાંડસતાંનનાં નંગલો માં એ રાખશી પરાંણી ઘણુ જીન વસે છે. કેટલાક લોકો એવું માને છે કે સર્પિહ આંતર જાતને મેળેને બીડે છે, પણ ખુસાકરો એ વાતનો ઈનકાર કરે છે. વાઘનાં કરતાં સર્પિહ લાંબી ઉંમર થુધી જીવે છે. લંડનમાં એક સર્પિહ ૭૦ વરસ થુધી અને બીની ૬૩ વરસ સુધી જીવ્યા હતા.

વાઘનું કદ સર્પિહનાં જે ટલુંજ છે, પણ કોઈવાર તે સર્પિહ કરતાંની વધારે કદા વર હોય છે. જે ખીથાએ બીલાડી ઉંદરને મોહાડાં મધે ધરીને સેહેલથી ઘસડી જાય છે, તે ખીથાએ વાઘ એક ગાયને સેહેલાઈથી લઈ જઈ શકે છે. હાંડસતાંનમાં સર્પિહની વસતી મુતલબ નથી, પણ વાઘની વસતી ઘણી ને ટી છે અને વસતીવાલા ભાગોમાં તેઓ ઉપદ્રવ ચલાવે છે. નંગાલી વાઘ સડધી નોરાવર ગણાય છે. કેટલાક વાધો ખાણસને આપ છે, અને તે “ખાણસ ખાનારા” એવા નાં મધી એલખાય છે, પણ તેમની ઘણીપરી જાતો ખાતર બી જાં દોરો ઉપરજ પેટ ભરીને શતાશ પાંચે છે. તેમજ ઘણાં ઘણું કદ એક નાહાના વાહરના જેટલું હોય છે. સર્પિહ

હું અને વાંધો વીશે ઘણી વાતો ચાલેછે, પણ હીઆં તે પ રગટ કરવાની નગા નથી.

આવાં મોટાં નબરદસત પરાંણીએને પણ માણસ પોતાના એક બીલસ ભેળધી નેર કરીને પોતાના તાબામાં લઈ શકેછે. સીંહ અને વાઘ ગમે એવાં નબરદસત જાનવર હોવા છતાં માણસને હાથ પલી શકેછે. તેઓ રાજાઓની નોકરી કરેછે, જોના સહીત નબદીકના દાખલો આપણી પડોશ માં ગાયકવાડનાં રાજામાંથી મળેછે, જાહાં ઘણાક મોટા પાલેલા વાંધો રાખેલાછે. તેમની આગળ માણસો નઈ શકેછે અને તેઓમાનાં કેટલાકો હુરણનાં તથા બીજા ચેકાર લાવી આપેછે. સીંહ જેવું ભપકાર જાનવર પણ કેટલું માણસ ને તાંબે ઘાપેછે, તેનું એક ચીતર હેકલ આપયુછે. તે એક યુરોપીઅન ખેલાડીનું છે, જેણે સીંહને એટલો તાબા માં લીધો હતો કે તે નબરદસત પરાંણી તેનાં હુકમ મુજબ તરેહવાર ખેલો કરતું હતું, તે એટલા સુધી કે તે ખેલાડી તે સીંહનાં મોઢામાં આશાનીધી પોતાનું માંયું ઈઆ હાથ પગ આપી શકતો હતો.

ધરધનીઆંણીનું કામ સેહેલું કરવાની રીત.

૪

નજવી હાનતો.

ઘણીવાર એક ધરધનીઆંણી જુલેછે કે પોતાના ભર તાર તરફ ખરાં દીલને અને પુરતો પેઆર ધરાવા છતાં, તેની સેવાને માટે બનતી કોશિશ ક્રીધા છતાં, તેને મનગજતું ખાવા પીવાનું કરવા માટે બનતી ઉલટ ધરાવા છતાં તે પોતાના ભરતારને રાજ રાખવામાં નીસકળ થાપેછે.

આ નાઉમેદીનું પરીનામ ઘણીવાર નજવી હાનતો ઉપરથી નીપજેછે. જીંદગીના નાહાના નાહાના કાંમો એકકડાં મળીને મુખ અથવા કુખનો, મોજ અથવા કંગાલીએતપ છાનો મોટો ભયો બતાવેછે. ઘણીવાર ધરનું સમથું કામ સારી રીતે બજાવ્યું હોય તે એક મેરે રહી જાયછે અને ન જીવું કામ બજાવતું રહી ગયું હોયતો તે તરત આંખમાં આંસો બપેછે.

ફુનીઆનો આ એક સરસેતો છે કે જે ચીજ આપણી પાસે હોય, જે ચીજ આપણને હું મેસની નેહમ્મિ, તે ઘણીબર નજવી હોય તે પણ તેના ઉપર આપણ બીજા મોટી ચીજે કરતાં વધારે ક્રીમત મેળીએ છઈએ. ઘણાક ભર તારો એવા હોયછે કે તેઓની મોઢોરધારો પોતાના ઘણીને માટે રાંધરીમાં આપો દાહાડો ગુજરી, ધુમાડામાં આંખને લાલ મોઢાં જેવી કરી, તથા બરદે પરસેવો ઉતારી એક તરફ દેતું ખાંણું પકાવે, તે નલદી ભુલી બપેછે અને કાંઈ નજવી અથવા હલકી વાતનો કંઈગણો મળતો હોય તે વધારે યાદ રાખેછે.

મુનાબાઈનાં વરને લખતી વખતે ગડબડ મનતી નથી, અથવા શીરીનબાઈનાં વરથી ગડબડની અંદર વંચાતું નથી. આલીબાઈના વર પોતાનું વાળું ભાગી જાયછે તો ધરમા મુતારનું કામ કરેછે અથવા બીજા ઘણીબી મેડે નત કરેછે અને તોપણ લખતી વેળા ખડીયામાં સાહી એર છી પડેતો કંઈલેછે અને જરા ઉડીને નવી સહી લેવાની આલસ કરેછે. જરીબાઈના વર ઘણીઆલ બગડી ગયેલું હોવાથી સમારવા બેસેતો કલાકનાં કલાક કાહાડી નાખેછે, પણ મોપડી ફાટી ગયલી હોવાથી તેને જરા મુંદરે વલગાવતાં તેને ખોદાએછે પાદ આંવેછે. કુવરબાઈના વર કબજામાંથી મોપડીઓ કાહાડ મેલ કરતાં જરા કંઈલેતો નથી, પણ નાહાની વખતે પોતાનાં કપડાં કાહાડવાને તે ના પાડે છે અને તેનાં કપડાં આગળને આગળ તઈઆર નેહમ્મિછે. માટે ભરતારને પેઆર મેળવવા સાફ આપડીને જ રૂનું એ છે કે પેહલાં તે, ઘણીનાં ખવાશ અને ખાશીએ તેના સાદીપડે અભીઆસ કરી લેવો. શું શું ક્રીધાથી તે રાજ રેહેછે અને શું શું ક્રીધાથી નારાજ રેહેછે તે બરાબર જાણી લેવું. તેનાં મીજાનનું મીજાન બરાબર મનમાં ઉતારવું અને પછે તે સઘલી વાતો યાદ રાખી તે પરમાંજી ધરની મેઠવણ અને વહીવટની વલાણ આપવી.

દરએક ચીજ તેની જગાપર બરાબર રાખવાથી; ખડીયામાં સાહી નહી હોય, મોપડી ફાટી ગઈ હોય, દેબજ ખરડાપલી હોય, વાળુ ભાગી ગયું હોય, તો તે સઘલું ભરતારના આપવા આગળજ દૂરત કરી રાખવાથી; એવી નાહાની નાહાની શેવાઓ, જે વળાં ભરતાર ધણે કંઈલે, તે ઘણાં સંભાલથી બજવી રાખવાથી તે ભરતાર ધણે મુશી રહી શકેછે. આફડીસમાંથી આવતાંને વાર “નીકિસ પેપર” શોધવું નહી પડે અથવા ફરવા નતોવેલા લાકડી હાનરને હાનર હોય અથવા નાહાવા બેસતોવેલા તેનાં શોખ પરમાંજી કપડાં કાહાડેલાં તઈઆર હોયતો તેવું કરનારી એક આપડી ભરતારને ખચીત રાજ રાખવાની.

તેનું ખાવાનું તેના શોખ પરમાંજી અથવા બોઠાંનું તેને ભાવે તેવું બનાવામાં ધરધનીઆંણીએ સદા મસજુલ રેહેવું એમ નથી. એ કામ ભરતાર ધરમાં આવે તારે બજવા નવું અને તે નહી હોય તારે બેસીને ટપા મારવા કરવા; તેના કરતાં ભરતારની ગેરહાજરીમાં જે કામ હોય તે કરી લઈ તે આવે તેટલામાં તેના નવા હુકમો સંબંધવાની ફરસત ધરાવનારી એરત ભરતારને વધારે રાજ રાખેછે. “હાનર સો હુજુર” એ કેહેવતને ધરધનીઆંણીઓએ પોતાના મનમાંથી ખસેડવી નહી નેહમ્મિ.

ભરતારને કદાચ વાંચવા નહીં ગમે પણ વંચાવા ગમે; કદાચ પોતે ગમ્યે નહીંતો ગયારે, કદાચ પોતે લખે નહીંતો લખાવે, એવી એવી તેને સાધારણ મદદ આપવાને જે બાપડી શક્તિવાન હોય તે ભરતારને ઘણો ખુશી કરી શકે છે. કોઈવાર ભરતારને માતર વાતચીત ભાવે છે, તારે તેની સાથે સારી સારી બાબતો ઉપર વાતચીત કરવી અને વધારે સરસ એ કે તેને થોડ થોડ કરીને તેની પાસે સારી સારી વાતચીત બોલાવવી, અને તે બોલે તે નાનકી અને પરોતથી સંભાળીને તેને વધારે વાતચીતની ઉલટ આપવી, એ પણ ભરતા રના પેચાર મેળવવાની એક યુક્તિ છે. એ સરવે યુક્તિઓ શીખવાતું મુશ્કેલ નથી.

પરચુટણ બાબતો.

છબ—કદીબી તંત્રારી જીખાનને પુરેપુરું છુટાપણું આપતા ના. તેહને તમે તમારા તામેદાર કરને પણ તમે, તેના તામેદાર થાસોના.

કોલસાનો ખર્ચ—૧૮૨૪ ના વરસમાં ફક્ત લંડન ખાતે માતર બનીતી ગાસ બનાવવા ૫૦૦૦૦૦ ટન કોલસો ખર્ચાયો હતો. ૧૮૫૧ માં ફક્ત એક જ કારખાનામાં ૫૦૦૦૦૦ ટન કોલસો ખર્ચાયો હતો.

કમનરદીબી શુકરવાર—પારીસના કેટલાંક વેહેમી વસનારાઓમાં એક અન્ય વેહેમનું બપાન કરવામાં આવે છે, તે એકે શુકરવારને દાહાડે જમ અને તેમ તેઓ કાંઈબી કામ કરતા નથી, તે એટલાં શુધી કે શુકરવારને દાહાડે દરેક જ કરતાં તયાંની આમનીબસોની ઉપજ વઢીક શેહેકડે ૫૦ ટકા ઘટી જાય છે.

નાહાની ચીન્દેથી મોહોડું મરણ—ઈશવરના કોપથી નજીવી ચીન્દેથી મોઠાં મરણો નીપજ્યાં છે. પોપ આ ડરીઅનનુ મરણ એક મજરથી, એક રોમન રાજ અધીકારીનુ બાલથી, અને કરીઅન નામના એક યુનાનીકવીનું દરાખના બીઆંથી, અને શાહાનશાહ છડા ચારલસનું કે તરાની એક રોપથી મરણ થયું હતું.

બચાં આગલ જીકું—આપણે કાંઈ ખોટું કહ્યુંએ અમે તે એક બાલક પોતાની નીરેશ અચ્છલ પરમાણુ કયુલ કરવાથી આપણને ઘણીવાર રમુંજ મહેલ છે અને એટલા માટે ઘણાંએને બચાંએ આગલ જીકું મોલવાની આદત પડી ગઈ હોય છે. પણ એ ટેવ ઘણીજ ખુરી છે; બચાંની હજીર મેહલાંજ ખીલતા મગજમાં જે કહીએ તેહનો છાપ પડે છે અને તે ઉપરતાં નીકવી જતો નથી. એ વાત આ બાપોએ ખુબ પાદ રાખવી જોઈએ છે.

એક મુશલમાન પોતે લંડનમાં ગયો તેહનું બપાન કરે છે કે “એક લેડીને મેહલાંજ જોતાં મહેને તે આ ડુની આની લાઈની નહી. મોહોટા મોહોટા ઘરો અગાસીઓ મુથાં જાણે મેહોસો જેવા દીશીઆ, એક ઘણીજ મુંદર અગાસી

ઉપર મે ઉમરાવ જેવા ઉભા હતા તેઓના માથાં ઉપર બહુ ક નાખી હતી અને તેઓ શોકમાં હશે હેડું જાણી અને તેમ જો ઉમરાવ જોક સમજ મેં સલામ કરી, પણ માહોરો જો મીંચો બેઅખતીઆર હશે પડવાથી તેહને પુછતાં માલમ પડયું કે તેઓનો ફક્ત બારણા ઉંઘાડવાવાળો નોકરો હતા.”

ઈંગ્લેન્ડ સીઓના નામના અરથ—મેરી એટલે દરીઆની બાંક, નારથ એટલે કડવાસ, ઈસાએલ એટલે ખુબસુરતી, જુલીઆ એટલે નરમ બાલવાલી, ગરટરડ એટલે સમાઈ, ઈલીનેર એટલે વસતીવાલી, એલન એટલે લલચાવનારી, કેરોલાઈન રાણી સખાણ, કલારા ચલકતી મશમ, આગનીય વફાદાર, અમાનડા ગરીબ, એડીક ખુશાલી ભરેલી, એલીવીઆ સુએલ, ફીબી રોશની, સાહારા શાહા જાદો, શેફીઆ દાહાપણ, એન્નીલીઆ મનમોહવન, મેડીલડ મોભાવાલી, પોલીન નાહાની, મારગરેટ મોડી, રમેકા ટોંગી, હેના, એન, અને નાનશી એટલે મપાણ, જે ન દરજબવાલી, આઈડા સીતારો, હુસી ચલકાટ, હુઈસા બચાવનાર, એમા નાજુક, કેથારીન સાફ, ફેની નીરેશ, લીડીઆ શખત, મીનરવા પવીતર.

મોહોલાઓમાં રોજી—લંડન શેહરમાં સઘલા પર ચુટણ વેચનારાઓની શખ્યા આસરે બધાં છોકરાં મલી ૫૦ હજારની ગણવામાં આવી છે. તેઓમાં મોહોલામાં ગામ્મેણ વજનડાનારો ૧૦૦૦, જીના કપડાં વેચનાર ૧૦૦૦, કાફી વેચનારાઓ ૨૦૦, નાંદનના હેડબીલ વેચનારાઓ ૨૦૦, હાંડકાં વેચનારાઓ અને કાદવ કાહાડનારાઓ ૧૦૦૦, કચરો કાહાડનારા ૧૦૦૦, ધુમાંડીયાં સાફ કરનારાઓ ૧૦૦૦, બતી સલખાવનારાઓ ૧૦૦૦, રમકડાં, છતરી, ઘડીઆલ, ખુરશી સમારનારાઓ, રોપીના બાકસો, કાગળે, ગાપણો, પેશારાઓ, તબો, સાદરી, કોરીકામ, બલાઈંગ, દીવાસથી, ખુટીઓ, જુતારાઓ, મીડાઈ, અસતરા, કુતરાના પટા, વગરે વેચનારાઓ મલી ફક્ત જેઓ મોહોલાઓમાં રોજી મેલે છે તેઓની શખ્યા આખી વસતીના ૪૦ મો ભાગ ગણવામાં આવીઓ છે.

ધરધતુ તુસકાઓ.

સેવનું પુડીંગ—સેવને દુધમો ઉકાલીને પુડીંગ ડીશમો માંન પાંધરીને મુકવી, પછી બીજું દુધ અથવા મલાઈમો નર તમ, જોલાખ, ખાંન, લીંછુનો રશ અને ઈંડાંની દાર મેલવીને રોવપર રેડયું; પછી બદાંમની પાતલી કાતરી ઉપર પાંધરીને જાંહોંવર માંન નરા કકડૂ થામે તાં હવિર જીવડું.

દાહાજવાનો ઉપાય—કાંઈ અકસમાતથી શરીરનો કાંઈ નાહાને ભાગ દાહાજ ગયો હોયતો દરદ નરમ પાડવાનો સરવેથી મુતરો ઉપાય ઈડાની સફેદી છે. બલેલા ભાગ ઉપર પીછવટે છ સાતવાર એક પછી એક સફેદીના પર મો પડીઆં હોયતો તે બાહારની હવા લાગવા દેતી નથી અને આખી જલદી રૂબ વધી જાય છે.

૩મી જરબુરીઆન—ગોસત ૧) સેર, ચોખાં ૧) સેર, ધીહોં ૦૧ સેર, ખેયો ૦૧ સેર, કાંદા ૦૧ સેર, ત-૨) માસા, લવંગ ૧) માસો, છૂર ૧) માસો, કેસર ૧) માસો. ધાં ના ૧) તોલો, નીખમ ૩) તોલા, આદુ ૨) તોલા, એલચી ૨) માસા.

ગોસતને કાપીને ધાતા, આદુ અને નીખમનાં છુદે લા મથાલાનો ૧) દલાકવેર રાખવું; એલચી, લવંગ અને કેસરને છુદેને મથાની શાયે ગોસતયો એકરશ કરીને થોડો વાર રેહવા દેવું; પછી બાકીનાં મથાલા તથા અરધઅરધ ઘીહીની સાથે ગોસતને રકાળીએ નાખવું; ચોખાને અરધે કશાક લીનચીને થોઈને ગોસતપર નાખવા, અને તેની ઉપર અરધો થોર પાણી તથા બાકીનું ઘીહી રેરીને તપોલી ધાંકવી, પછી તપીલીપર ઈંધાર ઝુકીને જાલુવેર પાણી બરે તોહંબેર ધીની આંખે ચુલા ઉપર રેહવા દેવું.

રમુલે કુરસત.

ચો પાઈ.

૧ ખુજનો આકાર હમેશ ગોલ, મારી કિમતનો નહી તોલ. તમને છું હું એટલી પ્યારી, સોભા આપુ તમને ભારી. તેથી હમેશ તમે મને, રાખોછો જરૂર, કને. નીશાન હું છું મોખત તની, રાખોછો ને ખ્યાર કોની ભણી. મારો ખપછે જગન સમે, ત્યારે ખુજને વાપડો તમે. દીનધાર.

૨. માડું નામ સાંભલી ધણીએ બીટેછે. તવંગરો ને જોકે બીહીવાની જરૂર નથી તોપણ તેઓ અને ચાહતા નથી. દરેક ઘરમાં માડું માડું અને પુછકું શાયે નજર આ પછે અને વલી માડું માડું ને પુછકું સાથે લેયોતો તમરા મોહોડામાં પાણી છુટશે. જે તમે ખેરબાની કરી મારા છે લા બે અમરમાં આવશે તો મારો રખેવાલ તમેને મારા પે હેલા, બીજા અને ચોથા અમર ખુશી સાથે આપશે. પી આરી વાંચનારીએ જે તમે મારા તરીજ અને બીજા અમરની સાંમે આવો તો હું તમેને મરદ સમજુ પણ જરે ત મારા મરદોન ને નામથી બીટેછે તારે તમે શી રીતે મારી સાંમણે આવો ? માડું પગડું નાહુદ ધમેલું જેવાને સધ લાએ ખુશી થશે. II.

૩ મેનો માડું નામ શમજતાં આપશે તમને માંતોનો વીચાર, જે હુશી તમે તમારા, ધણીનાં ખરાં વફાદાર. તરણ અકશરનો બોલ, વલી શાહુ એક નાન નથી પરતી વધારે તમને, તેની કીમત પણ. તોપણ છઉં તમારા હુતનો, એક અમુલ્ય શનગાર, ખોદા ! એ શનગાર કરવાની, કોઈને ફરજ નાં પાર. મરદન અને મારી, જેણે માડું બાકીનું નામ, તો હાંઆદ આપશે તમને, મશા ને લાજન તમજા.

પુછકું માડું કાપી, જે વાંચશે માડું નામ, ને પક અને ધીઆંતનું, કરવા મારેલા બીઆંત. વલી પુછકું, ને પેટ, જે લેવો શંગાત, તો ઉન હાંઆ રેશમનું, માંપ આપે હુત. હવે વધારે જણાવાનાં, નથી રહી કશી ગરબ, જણાવો માડું નામ, જે ચાલાક હોવો ખરેખરના.

કુરાનરોજ.

કવિત મનહરંદ.

૪ અગ થઈ જગ અરોનાંશ નવ પાંડે માને, મોનેરીનાં છુટાદાર આકાર બતાવીએ; પણ બ્યારે સાથે હોય રૂડો સરદાર મારે, મેરી આસપાસ ફલ દેખાવ દેખાવોએ; સર્વ સન્નુ તેથી પંજુ નાશ નવ પાંડે કરી. માટે સરદારીશને એ કામે મોલાવીએ; નહી તેથી ફુશમન તદન વીનાશ પાંડે, હવે શું ઉતર તારા, ઉરે ઉતરાવીએ.

કાં ૦ મેં ૦ કહ પ્રાંતનો રહેનાર.

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ વીહીઆ.

૨ પેપરમીનટ.

૩ ક અખશર.

૪

પા

ગાખસ

દર પછાંત

દાદગર દાવર

પાખપરવર દેગાર

શુલ મોરનુ ઝાડ

પર દેવોશ

જગાત

૨

છંદગીતો ભરૂસો નથી માટે ઈશ્વરને ભજવો.

"મગમ મહુને હાલ, મોહોના મગમ મહુને હાલ"—એ રાહપર

નમાજ કરે યાર, મોહોની નમોજ કરે યાર. રેક.

આવ બાતણો મિષ્ટુ એડિને, જવંજ તેને બાર. મોહો ૧
અહીં વૃક્ષો યતાં રાજનાં, મોટે બને દાર. મોહો ૨
કિયુર કિ ને રવખ તલ્લેડે, ખરે આપ મંગાર. મોહો ૩
મગાં મોહિ ને મતા માન મેહુ, જાણે તલિ આ યાર. મોહો ૪
જવ બગાયો મયા આપિરે, મગ આપણી યાર. મોહો ૫
જીન ને નાપ મોહ દારૂ પી, મુતો શીર મમાર ? મોહો ૬
કે નાહિ બકિત પાંછીએ, પડે ન જમનો માર. મોહો ૭
ખરે મૂક ને કહે અદિધર, બને ન ને દાનાર. મોહો ૮

મુજબ, દક્ષિ આસપાસ પરમમાં મેહરોમજ મુદુનજની
કપનીએ છાપી તથા પરમ કીકી. કાં ૦ કોટ—પરમમજ
હોરમજદ રાંટ, નાં ૧ તથા ૧૧.

શ્રી યાદ.

પુરાતન ૧૪ સુ.

ଆଗସ୍ତ ୧୯୭୦

આંક ૭ મે-

तल्लेसंभाती ताडुंन

અધ્યવૈ

ભાદ્રપદની શુદ્ધાર્ધ—ગોસ્તોષ્પતનો મેલાપ.

એક વારતા.

42513 9 5.

સાંહોળતનો ગેલાપ.

એક વંખતનો પાંદશાહ પણ પાછળનો જાડુગર જીજી
પોતાનાં એકાંત ગોઠામાં શાહાજાદા તેહમતનને એક કેદી
તરીકે લઈ ગયો.

તે થાહજરી કે.જે જાણનાં મોર્યાં રાજને વારસે
હેતો, જેણે સેંકડો આદમીઓની સરખત ઉપર અમલ ચ
લાવેલો, તે કંડોને પોતાના તાબામાં લીધેલા, તે એક એકાંત
પ્રાંશમાં ધસાડી આવીને, પોતાના સઘળાં કુવતને એક હા
થાંધારની ગીશાલે ખોદી દઈને એક બુદા દઈ આદમીના
તાબેજ રહેલો. અર્થ એવો.

પણ વળી તે તોફાનમાંથી બચેલો ચાહજંદો, જની ખીજમતમાં સેંકડો નોકરો હમેશા હાલત હતા, જેનાં નાક ઉપર એક માપ વઢીક સલામત બેસવા પાંચની નહીં હતી. તે ચોતાની નોક્ર ખોહીને જીઉની ખીજમતમાં ડેઈલ નહીં પણ ગોલામ યદીને રહીએ, અને તેનાં ગોશામાં હલકામાં હલકાં વઢીતારનાં લોકો કરવા લાગે.

શ્રી હાલત વધે કેટલો મોટો તકાવત ! તખત અને તાજ,
પાશ્વારી અને બહોળાવાલી, દબદબો અને દમામ, એરા
અને આરામ, સનેહીઓ અને સગાઓ, એ સાહસુ ખો
લીને એક સુકોસ. ક્ષીરની હાલતે શાહજહો તરુમતન પુ
ષ્ટ અને તેની ને જીંદગીની સલામતી ઉપર એક આખી
આબહો ભરેશે. રાખતી હતી, તે જીંદગી ઉપર એકલા તેને
પણ બરોસો નહીં હતો.

આવી હાલતમાં જુહની ગ્રામમંત્રી તેજમતનનાં છું
સહારાની ખીશાજે હતી. મોહાતનાં મોહામાંથી પુરીને ગા

લાન થયું એ એક દીવાસો હતો અને વળી પોતાની આ હાલતમાં એક પરીએહુરાની નાંજનીન શુભતારની માંધા અને મોહાણત એંચવામાં તે કૃતેહ પાંખથી હતો, એ વધારે મોટો દીવાસો હતો.

જે બાંધુની હાથ જીતવા સાક્ષી તે આપું શન હારી
જવાને ખુશી થાય, એવી એક બાંધુ તેની આ હાલતમાં
તેને, ચાહવા લાગી તો પછે આ જાજલ અને દલદેસરીમાં
પણ તેને ત્રીહાસ અને ધીરજ હતી.

એટલા માટે જોકે તેહેમતન એક ચાકરની ખીચાલે દસદસરીમાં પડેલા હતા તોપણ તે બોલતા હતા કે “કેટલી કરમતો મેહેનત આપનારી છે, પણ તેમાંની ખુદ મેહેનત મોતેન ખુશી પેદા કરે છે. કેટલીક જાતનું” નીચપણું ઉચ્ચ પણ ખમી શકાય છે અને ગરીબની બાબતો માંતબર મતલબ સારી આપે છે. આ માટે હલકું કાંમ નેટું મોટું છે તેટલું જ ભારી છે, પણ મારી નવાંને રોકાણીનું” મારી તરફ લેખાં, રહેમતીલી અને માયાએ કાંમને એકદમ ખુશી ભર્યું કરી નાંખે છે.”

જીવિએ તેહેમતનને લાકડાંનાં હુજારો બારા બાંધીને તે લાકડાં સીંચવાના કામ ઉપર રાખ્યો હતો. પણ શુલ નાર પોતાના બાંધેના એ હુકમ ઘણો ઘાટકી સમજતો હતો અને નોંઝવાં તેહેમતન જરે પોતાની બારિચહડા વી પોતાની બાહુદુર બાજુએ તે લાકડાંનાં બારો મથિં મે દી ચાલયો જતો હતો તારે શુલનાર તેનાં તરફ એવી ની રખીને ભેટી કે તરતજ તેનાં દીલમાં પેચાર અને દયા ઉભાતી હતી.

કોઈવાર એ સાદી અને કોમલ શાહજાદી તેહમત નની સોડે જઈ તેને દીવાસી રેતી તથા ધીરજ આપતી હતી. કોઈવાર તેને આસાએસ લઈ યાક ઉતારવા કહેલી. કોઈવાર તેની વ્યથાગ મેદુનતમાં હાથ પ્રાંચી ખેસવા કહેતી અને કોઈવારતો તે લાકડાંનાં બારાં પોતે જંચકી જવા માંગતી.

શુભનાર ચાહતા હતા કે આ લોકોના બારાને વી
નવી ખાલી નાખે તો કેવું સારું. તો તેજમતને કહેતા કે
“જરે એ લોકો-બલશે તારે તારાં કુખ ઉપર રડતાં રડતાં
બલશે.”

વધી તે તકશર હોતી કે મારું કામ જારે પુ. નેવાં શા.
હજીદને છાજીએ, તારે અનેતો છાજપુ. નેઈએ અને વધી

મારે હાથે તે વધારે સારી રીતે થયું નેહમ્ને કેમકે મારી
એ કામમાં પુર મરજી છે, પણ તારી નથી."

પણ તેહેમતન પોતેજ મેહેનત કરવાને ખુશી હતો,
તે કહેતા કે "તું" નવાંન શેઠાણી આ વહીતર કરે અને
હું બેઠો બેઠો જોયા કરું, તેની આંગમ્ય મારા સાંધેસાંધા
ને હું તોડી નાખશ તથા મારી પીઠનાં, હાંડકાં ભાંજ નાં
ખશ."

ગુલનાર દયા ખાઈ કેહેતી કે "તેહેમતન તું" ઘણા થા
કી ગયો છે." પણ તેહેમતન સાફ જવાબ દેતો કે અપકાર
ર સાતથી તું" જુદરને નેહન નેહાડેછે અને ને તું" પાથો
હાંધતો રોશાંન અને તાજે રોજ થઈ શકે છે."

આ પરખાંણે વાત ચાલતાં તેહેમતન અને ગુલનાર
વચે વધારે ઓલખાંન પડવા માંડી. એક વખતે એ શા
હજાદાએ પોતાની પરજાદ શેઠાણીનું નામ પુછ્યું અને
પછે તેની તારીફ કરતાં બોલ્યો કે "મેં મારા ચાલતા વ
ખતમાં ઘણીક નામનીનાની ખુબસુરતીની તારીફ કીધી
અને થણીકોના મધુર આવાજે મારા કાંનને બંદીવાન કી
ધા છે, પણ કોઈમાં મેં સમપુરણ પુરવીણતા દીડી નથી,
પણ કાંઈને કાંઈ ખાંખી સરસમાં સરસ ખુબીની સાંખી લ
ડી તે ખુબીને કાંકી નાખે છે."

આ વાતચીતનું શું પરિનામ નીપજવું નેહમ્ને તે
ચતુર વાંચનારને ચેતાવાની જરૂર નથી. ગુલનારે જાહેર
કીધું કે "હું" મારો પોતાનાં બેહેરો આઈતામાં નેહ છઉં
તે સીવાંએ બીજ કોઈ ઓરતના કે બાપ સીવાંએ બીજ
કોઈ મરદનાં બેહેરો મેં જોયા નથી." પણ તેહેમતનને જ્ઞતાં
વારજ તેના નીરદોશ મનમાં શું શું વીચારો ઉભા થયા તે
તેણીએ નીરદોશ સાધંધીથી જાહેર કીધું. તેને પોતાનું દીલ
પોણું કરતાં નેહ તેહેમતનને પણ પોતાના પેચાર ગુલનારને
જાહેર કીધા અને એ ઉપરથી તેઓ અરસપરસ ચાહે છે એવી
શોધ કરીને નેકાના ગાંઠથી જોડાવાની તેઓને ઉમેદ પેદા થઈ.

એ ઉમેદ પાર પાડવામાં અડચણ એકજ અને તે શુ
લનારના બાપ પોતાની હતી. ગુલનારને તેહેમતને પોતાની
રાંણી તરીકે રાખવા માહી તેઢલા વાસતે જુદમ્ને ગરમ થઈ
તેહેમતનને કેદ કીધા તથા ગોલામ દાખલ રાખ્યો તો હવે
તેજ જાડગર તેને પોતાની મેટી સાથ પરણાવી તેને પોતાના
જાખાઈ તરીકે કેમ રાખશે ?

પણ વાંચનાર જાણે છે કે આ નવાંન નેડાંના મગજ
માં ઉભી થયેલી અડચણ ખાતર એચ્ચાલીજ હતી. તેહેમત
નને ગુલનાર સાથ મેળવતી મેળવવા સારું તો એ પાદશા
હી જાડગર તે દાહડાડાનું મોટું તોફાન મચાવ્યું હતું અને
તેહેમતનને તેના બાપ તથા રસાલાથી વેગલો પાડી પરી
પીરોજના રાગ ઉપર મોહીત દીધે તેને આ ગોફા ગમ એ
ચયો હતો. તેઓ વચે મેળવત બંધાવાની જુદને આશા
હતી અને તે મેળવત બંધાવાની સઘળી વીજત તે જાણે
તથા જોતા હોતા. જરૂર આ નવાંન દીલદારો જાગરના પે
આરથી એકેકે નીરદોશ વાતો કરવાને એકેકની યુલાકાત
લેતાં તારે જાડગર જુદ બેચાલમ રીતે તેઓની આગળજ
ઉભો રહી તેઓની માયા ભરી વાતો સાંભળતો હતો તથા
તેના મનની યુશદ ઉપર કૃષ ઉગે છે એટલા માટે શુંકર કર
તો હતો.

મારે જરૂર તેહેમતન અને ગુલનાર પોતાની છુપી મો
ખતને લગનના કોલથી અમલમાં કેમ આણવી તે વીધે જુદ
નો દર અને અદેશો કરતાં હતાં, તારે એ જાડગર પોતે
તેઓને આઈનરે પરણાવાનો ખેચાલ કરતો હતો.

પરકરણ ૭ ડું.

તહેમતનના એક જોડીયો.

પણ હવે શેઠાવાર આ ગોફાનાં પાદશાહી-રેહવાસી
ઓને એ અનધન હાલતમાં પડતા નાખી આ એકાંત ટા
પુની બીજી બાજુ તરફ નજર કરીએ.

આ ટાપુમાં કાંઈ એકથો જુદ અને તેની મેટીજ વસ
તાં નહી હતાં. આપણે આગળ જોયું છે કે જુદ પોતાની
જાડધી પીરોજ સરખી ખુશીમાં પરીને તેમજ નેદલ સ
રખા દેવજાને પોતાને તાજે કરી શક્યો હતો, જેઓ તે
ની ખીજમતમાં તેનાં કાંમકાજ કરતાં રહ્યાં હતાં.

એ લોકોનું અને અગત કરીને નેદલનું શું થયું
તે સવાલ કદાચ અમારાં વાંચનારોએનાં મનમાં ઉભો થતો
હશે. માહનદરાંનનાં દેવ લોકોનાં મુલુકમાંથી હાંકી કાઢા
ડેલી એક દાકણને પેટે અવતરેલા નેદલને જુદ ખાતર પો
તાની જાડધાંનને જરૂર જતી શક્યો હતો.

તે જુદની ખીજમત કરતા કંટાલી ગયો હતો અને
પરી પીરોજ જરૂર એવા એક દેવજાની દાકણી માંતાં પ
જામાંથી છુટવાના હુશાંનમાં જુદની ખીજમત ખુશીથી બજા
વતી હતી, તારે એ દરામણે દઈત બડબડી, ભડબડી તથા
ગાળગોચ અને સરાપ દઈ જુદના હુકમ બજાવતો હતો.

જે એકથી કાંમ જુદ કરાવતો એટલે નેદલ બડબ
ડતો કે "મારી માંતાં બદન ઉપર જેવાં ગાંઠ મુકાં હતાં,
તેવાં તારાં બદનપર થશે. પુરવના જેહેરી પવણ તારી પી
ક ઉપર આવશે અને તારાં દીલમાં અગણ બાલી મોટા કો
કઈઆ ઉડાવશે, મારી માંતાં તમામ સરાપ અને તેનાં તા
વામાં રાખેલા ઉંચેરો, ઘસોડી, દેડકા, મધમાંપ તથા વીજ
નાં દંખ તુને દુખ દેશે, કેમકે આ ટાપુને હું પાદશાહુ તે
નો તું આવીને પાદશાહુ થયો છે તથા મને તારા હાથ હેડ
લ રહ્યો છે દાખલ રાખે છે."

આ દરામણુ દેવને તાજે રાખવાનો જુદના હાથમાં
ધલાવ, જેવાની સાથે તેજાન નહી પણ તે ધાંને બનતો થ
વામાં હોતો. નેદલ જેટલો નેગલી હોતો તે કરતાં જુદ વ
ધારે નેગલી થતો હતો અને નેદલ જેટલો કડર તથા ઘાટ
કી હોતો તે કરતાં વધારે ઘાટકી સીખસાપી તે નેદલને જરૂર
ર કરતો હતો.

તે નેદલનાં દીલમાં આંકડાં ઉપજાવતો, તેનાં સાંધાને
અકડાવી મેળતો, તેને આગથી દહુજડતો, તેને પરીઆ
એ પાસે મમટા તોડાવતો અને એવાજ બીજ ઉપાયોથી
પોતાનાં હુકમ મુજબ ચાલવાની તેને ફરજ પાડતો.

આ સજાઓથી નેદલને દુખ થોડું નહી હતું અને
ટાપુની પાદશાહી ગઈતા ગઈ, પણ કોઈ બીજ સારા થણી
ની નોકરી કરવાને વધારે ખુશી હોતો.

માટે આ તોફાનને દાહડે બીજ નવાં માંજોમેને ને

વાની તેને તક મળી હતી. તે એક રેકડીની કહેણે ઉભો રહી પોતાની હાલત ઉપર અચ્છેસ કરતો હતો. તેવામાં એ કંમેગાનો મરદ જાહોડીઓમાં ભરાતો ભરાતો તાંડો આવી લાગે.

જેમ શુભનારે પોતાના બાપ સીવાએ કોઈ બીજાં આદમીની સીકલ જોઈ નહીં હતી, તેમ જ નંદે પણ જુદી શી વાએ બીજા કોઈને જોયા નહીં હતા. તે આ નવા મેગાનાં મરદને જોઈ ઘણાં વીશગીત યોગે. તેને મનસે તે કોઈ કરેસતો લાગે અને તેની આગળ નજર ચરવા લાગે કે તુ મારો જોઈ યા અને મારો છુટકારો કર.

એ અનન્યનો મરદ તોફાનથી આ રાખે ઉપર ધસડાઈ આવેલા પાદશાહ કોબાદનાં રસાણાં મારેલાં તુરે નામને એક છાકડો માનસમાન હતો. નંદે તેને જોવાથી નજર લોડાં અચરત રહ્યો, તે કરતાં તુરની નંદે વીશેની અજાએ બી વધારે હતી, કેમકે આવી બીહામની સુરતા, ગેથેડાં સરખાં કાન; બીહાડી સરખા પંજ, અને સૌતાનનાં જ્યાં નખ તેણે કદી દીકાં નહીં હતાં.

પણ નંદેને પોતાની બાશામાં જોલતાં અને વળી આજુબાજુ કરતાં સાંભળી તે વધારે હેરાત રહ્યો, અને હજ તેની અચરતીમાં વધારો કરનાર એક બીજો કારણ લાલમ લાલ શરાબ હતો. એ છાકડો તે દીવસની સરદીને ભાંજવા સાડાં આપી વખત “નર્ગિસો ને નર્ગિસો” રહ્યો હતો. અને નંદે આગળ આવ્યો તારે પણ ખાટલી હાથમાં હતી અને શરાબથી ચક્રવૃત્ત હતો.

તેણે આં દેવની આજુબાજુ ઉપરથી તેને દારૂ પાવા માં ગયો. તેને મનસે સરવે શકરોના ઉપાધન દારૂ હતો. મારે તેણે આ દેવનું મોઢેડું ઉધાડવા કહયું.

પણ તેનાં બીહામનાં દામામાં તુર દારૂ નામવા બપ છે તેવામાં “તુર—તુર” નામનો એક બીજો અવાજ સંભળાયો. આ એકાંત નંગલમાં તુરને ઝોળખે કોણ? અને તેને હાંક કોણ મારે? આ છાકડાંએ વીચારયું કે આ દેવ નંદેનાં જે અવાજ હશે અને જે અવાજ હશે તારે જે મોઢેડાં પણ હશે અને જે મોઢેડાં સાથે જે જીવ પણ ધરાવતો હશે.

આ વીચારથી દારૂ દારૂને ફેંકાણે રહી ગયો, તુરનાં હોંસે કોસે ઉડી ગયા, તેનાં હાથ અચકડી ગયા અને આ અચયુષ્ય ઘભરાટની બીહીકથી ગોપા તેની છાતી બેસી ગઈ.

પરકરણ ૮ મું.

દગો કોણનો સગો ?

આ તલેસજાત ભરેલા રાખમાં તેહેમતન ઇઆ ઉપલો છાકડો તુર કાંઈ એકલાં દીનારે લાગ્યાં નહીં હતાં.

તેહેમતનનો બાપ કોબાદ તથા તેના જાણીતા રસાણો તેમજ વળી માલનદરાંનના પાદશાહ ચરજસપ પણ હી આંજ હતાં અને પેઆરા લાંચનાર જાણે કે એ આપો રસાણો પેલાં તલેસજાતી તોફાનથી આ ખડકનાં એકબીજા ભાગ ઉપર ધસડાઈ આવેલો હતો.

એ સરવે જણાએને તેહેમતનની માહેતમમાં આપણે

છેલા છોડ્યા હતાં પણ આ ગમીમાં તેને દીવાસે આપનારાં આમાં જે તરેહનાં માણસ હતાં. કોબાદનો વજર નોનર અને તેના રક્ષી, એવું કહેતાં કે તેહેમતન સલામત છે અને તે સરવેને પાછો આવી મળ્યો.

એ લોકો રાસત હતા અને ખરાં દીલથી જોલતા હતા. બીજાએ, અને તેમાં કોબાદનો ભાઈ કાવેતથા જુલોના ભાઈ પાદશાહ ચરજસપ, એવું કહેતા હતા કે તેહેમતન કાંઈ સલામત હોય નહીં, તે આ કાંની કુનીયામાંતો મળનાર નંદી, પણ પેલી મીનાઈ જાહાંનાં તેને ખચીત મલીધું.

એ લોકો ડગારા અને દગાબાન હતા. શાહાંજહે તેહેમતન જીવતો છે એવું સાંભળવાને તે આ નાખુશ હતા, સાંભળેતા માનવાને નાખુશ હતા અને ઘડીબર માનતાથી હોય તોપણ તેમ જોલવાને નાખુશ હતા.

જાણીતા ગાદીના વારસાં જીવતો નહીં રહે એવી તે આની ઉમેદ હતી અને તેથી તેહેમતન જીવતો હોય તોપણ તે નથી જીવતો એવું બીજાએને મનાવાં તેઓ આશ્ચર્ય મંદ હતા.

આ દગાબાજમાં મુખીએ આગેવાંની ચરજસપની હતી.

તેણે પોતે માલનદરાંનના તખત ઉપરથી પોતાના ભાઈ જુલોને હાંકી કાઢાડ્યો હતો અને હવે જાણી કાવે પણ પોતાના ભાઈ કોબાદને એજ પરમાંજે જાણીતા રાજધી પદભરાં કરે એવું તે કાવેને સમજવા માગતો હતો.

પોતાના જુદાજુદા ભાઈને પદભરાં કરવામાં ચરજસપને કોબાદની મદદ હતી. હવે કોબાદને પદભરાં કરવા માં કાવેને મદદ કરવાની ચરજસપની ખુશી હતી.

દગો કોઈના સગો ઘટો નથી. કોબાદે ચરજસપને પાપી કામમાં મદદ આપી અને તેજ પાપ હવે કોબાદને નડવા નીકલ્યું હતું. કાવે પોતાના માએ જાણેલા ભાઈને મારી નાખવાને નારાજ નહીં હતા.

જે રાખ ઉપર પોતાના પાદશાહી બીરાદરને શુનેહમાર ચરજસપે દેશનીકાલ કરાવેલો હતો, તેજ રાખમાં હવે કોબાદ પણ આવી લાગેો હતો અને તેને હીઆંજ ઠાર કરી તેના વજર જાણી નવા કરતાં વધારે સરસ ઉસકેરણી ચરજસપને દીસતી નહીં હતી.

પણ કાવેને એ કામમાં ઉસકેરવાનું કામ સહેલ નહીં હતું. આટલા બધાં જાણનાં દેખતાં એ છુપી મસલત કરવાની તક નહીં હતી અને નીચ ચરજસપ તક જોધતો હતો. થોડા વખતમાં તે તક મળી ગઈ.

એકતો સઘળા જાણ તોફાની દરીઆવમાં તરકડીયાં મારતાં થાકે જાહુ ચહડી હતી. બીજોતો પોતાના નાજવા ન અને દરેકે શાહજાહેનાં મોઢેલાના ગમમાં તેમજ ઘણા નાઉમેદ થયા હતા. તેવા વખતમાં વળી જુલોના જાણી જાણીયાં પવણની લેકડી તથા આસપાસના દેખાવની તાજગી અને લીસેતરીમાં ઘણી રાહાત હતી. મારે આ ઘડેલાં અને કંચાલાં જાણે આ લોભાવનારાં તતવો વએ લેવાવાને લલચાયાં. પાદશાહ કોબાદની રડતાં રડતાં લાલ મોઝાં જીવી થયેલી આંખો ઉપર તેમજ બેશનશંદે બેશનશન.

ની અને ખીજીઓની. તે કુખ જેતાં જેતાં યાકી ગયલી આંખો ઉપર જ્યે એકદમ ગલથો કરયો અને થોડા વખતમાં થણા બધું નીંદરાવસ પધ ગયા.

પણ એક જાણની આંખે ઉંઘ આંવી નહી. તે દગ્ગા ખોર અરજસપ હતા. તેના દીલમાં તરકટ અને દગ્ગાના જીએ એવું થઈ કરયું હતું કે દગ્ગાના કાંઈ નવા દાવ અને આવવા વગર તેને પીરજ નહી હતી. આટે કોબાદને ભાઈ કાવે પણ નરા નરા ઉઘાવા ન્તા હતા તેવામાં અરજસપે નવી વાત કાઢાડી તેને ઉઘાતે અટકાવશે.

તે થોલથો કે “નામવર કાવે; શું તું બી લાએગવતા છે ? કેવાં તારાં નસીખ ખીલી નીકલશે અને આનને કાવે કાલે કોણ જાણે કેવાં બદલાયશે કાવે થઈ નશે.”

પણ એક જોયલીને વલી જાણે પોતાની ભુલ જોઈ હોય તેમ અરજસપે થોલી ઉઘોડા કે—“પણ નહી, મારે એ વાત છેડવી નહી જોઈએ.”

અલખતાં જોરે તેણે વાત છેડવા ના કહી તારે કાવે ને વધારે ધનતેજાં લાગી અને તે વાત જાણવા માગી.

અરજસપ કહેવાને આતુરજ હતો. તેણે વાત આ ગલ થવાવી કે “કાવે, તું કેવો જમરો લાએગસાલી છે ! તારાં પાદશાહી સીર ઉપર એક તાજ આવીને પડતું હોય એવું અને મારા જેઆલમાં દેખાયછે.”

આવા શુખનોની કાવેએ વકી રાખી નહી હતી. તે જો પુછ્યું કે “અરજસપ, તું જાગે છે કે ઉઘાયછે ?”

અરજસપે સાહાદત આપી કે “હું વાત કઈ જઈ તે તુંને સંભાવણે કેની !”

કાવેએ બરાબર જવાબ દીધો કે “મારા અજીજ તને હું મોલતાં સાંભળું જઈ ખરો, પણ તારી વાત ઉઘરેયાનાં જેવી છે. તું કહેછે કે તને કાંઈ દેખાયછે. ખરીત જો તી આંખે ઉઘાયું એ કેવી તરેહની ઉંઘ. મોલવું અને હીલવું તોપણ ખાખમાં હોય તેમ મોલવું.”

અરજસપે ઉંઘ મોલ ઉપર રમત શોધી કાઢાડી “પા દશાહી તોખમના કાવે, હું ઉઘાતો નથી, પણ તારું લાએગ ઉઘર્માં છે. ઉઘાવું ને મરવું બરાબર કહેવાયછે, પણ આવી હાલતમાં મરવું ઉઘાવા કરતાં સરસ છે. જીવવું જાગવું અને તોપણ નસીખને ઉઘાવા દેવું એ શું ?”

કાવેએ ટકોરથી કહ્યું કે—“હવેતા તું ઉઘર્માં થોરેછે, પણ તારી એ થોરસમાં કાંઈ અરથ અને ભેદ છે. પણ તું જાણે, દોસત, કે હું પાંછીનું માટલું જઈ. હું થઈ અને ઠંડું પાંછી જઈ.”

આ ટકોરને જવાબ આપતાં અરજસપને એાજું આવાડતું નહી હતું. તે મોલથો કે “તું થઈ પાંછી છે તો આલ હું તુને વેરતાં શીખવું.”

કાવે—કયુલ છે પીઆરા દોસત, પણ તું અને ભર તીમાં નાં લઈ જોતાં મોટામાં વેરતાં શીખાડજે.

અરજસપ—ને માણસ એમટમાં વેરવા માટે તે બી હીક અથવા આલસને લીધે છેક તલીએ જાયછે. પણ દે લાવર કાવે તું જાણેતા નથી કે ને કામની તું ટકોર કરે છે, તેમ કામને મું વધારેછે, તે કામને દેખવા જતાં તેનું કામને તું સાંધેછે.

અરજસપના આ સરવે શબ્દોમાં ભરજ હતો, જે કાવેએ જાણવા માંગ્યો, તારે તેણે કહ્યું કે “આ સુતેલા વજર જેહેરાને કોબાદશાહને એવું સમજાવ્યું છે કે તે નો પુત્ર જીવતા અને સલામત છે. પણ એ સુતેલા વજર જમીનપર તરેછે એમ કહેવું નેટલું; રાસતછે તેટલી જ સંભાઈ તેહેમતનને કુમેલો નહી વીઆરવામાં છે.”

કાવે એ વાતને મળતા થઈ મત આપ્યું કે “તેહેમ તન સલામત હોય એવી આશા હું મેલું જઈ.”

અરજસપે હીઆં એક નવો ઢોંગ લગાવ્યો. તે થોલથો કે “આશા મેળેછે ? સાંની આશા મેળેછે ? આશા મેળવાની તું આશા મેળ ? તેહેમતનની આશા મેળવામાં નવી આશા તું મેળવેછે અને તે એવી તોટી આશા છે કે લોભ પોતે તેને થાંકી શકતો નથી અને તે આશા પોતાની મેળે પકડાઈ આવેછે. નામવર કાવે, એટલુંતા તે કયુલ કીયું કે તેહેમતન મરણ પાંખાયે ?”

એ વાત કાવેએ કયુલ કીધી, તારે અરજસપે પુછ્યું કે “હવે જાણુલની ગાદીનો વારસ કોણ રહયો ?”

કાવેએ કોબાદની શાહજાહનું નામ દીધું કે જે શાહ જાદીને હમણાજ તેમજે માહામીનના રાજને તાંહાં પરણા વા ગયા હતા અને જાંહાંથી પાછા ફરતાં તેમજે આ તોફાં નમાં તણાઈ આવવા હતા.

પણ એ શાહજાદીના નહક અરજસપે હસી કાઢાડે થો. તે થોલથો કે “નેક દીલ કાવે તે કોણનું નામ દીધું ? તે કે જે એક માણસની જાગી કરતાં ફરતાં સૂકુમાં પડી છે, જે એટલી દુર પડીછે કે આફતાબ પોતે કાસલ થાય ત થા. તરતની જમરેલી કાઢાડીપર બાલ ઉગવા મંડે તારેજ આપણા કાગળે તેને પૂગી શકે; તે કે જેને તાંહાંથી દરી આવા આપણને ગલી ગયો અને આ રાખ ઉપર આપણને પાછા કાઢાડયા કે જાંહાં એક એવું કીરીતીવાત કામ કરવા ની આપણી સરજત છે કે તેની આગળ આફતાબ અને મારહતાબની કીરીતી જાંખી છે.”

કાવેને પોતાની મતલબ સમજાવતાં અરજસપને હવે વખત લાગે નહી. તેણે કાવેને સમજાવ્યું કે જાણુલની ગાદીનાં વારસ શાહજાદાને દરીઆવમાં કુમેલો રાખવો, શાહજાદીને મીનમાં દેશનીકાલ રાખવી અને કાવેએ એકજ તલવારનાં જમરે પોતાનાં ઉઘાયલા ભાઈ કોબાદનાં બે કકડા કરી પોતાને જાણુલનો પાદશાહ બનાવવો.

કાવેનાં કાગ કાને આ નીચ કુસલવણીને કયુલ કી ધી. એક માથે તાજ ધરાવનાર પાદશાહ બનવાનો લોભ તે ની છાતીમાં જિસથી પેદા થયો. આલમનાં પરવરસ પાદ શાહ તરીકેના સમયે દગ્ગામ અને દબદબો, જાહોજાલી અને જોમ મજલ, સર નખાવેને નખતાં લોકો તથા હાથ જોડીને ગોમજીલ કરતી રહ્યોત એ સધલું સીતર તેનાં જે આલી બેજાંની સાંને રંગેરંગી આકારમાં આવી ઉભું.

તેણે કરાવ કર્યો કે તેનાં ભાઈ કોબાદ ઉઘાયેલા છે ત વામાં તેને લખે કરવો તથા તેના વજર જેહેરાન વગમાં ન કે નહી એટલા મારે તેને પણ કાર મારવો. તેણે અરજસપ સાંધાં એકરાર કર્યો કે તે જાણુલનાં પાદશાહને ખદખી આપેછે તે માફ કરવી અને અરજસપને ભાઈની ખીશા જે આહોવો.

વળી વધારે ફાળાઓ થવા સારું અરજસરખે ત્રાંગી લીધું કે તેણે પોતાના લાઈન આગમનથી અતરફ કીધાએ, અને તેથી તેની છાતી છારી થયલીએ તારે કોબાદને કંતલ કરવાનું કામ અરજસરખે હાથ રાખવું અને કેદએ પોતે આ તર વૃત્તર ખેડેરાત્રને આરવાની સમયેએર પોતાના હાથમાં ધરી.

સંધુ નકી થઈ ચુકું અને હવે ઉતાવલ કરવી એક વખત વધારે થયા હતા. એ વખત અંતો તે કીમતી હતો અને જોઈલી દીલ થાય તેટલી નુકસાનકારક હતી.

આ વીચારથી આ બે ખુનીઓ હવે ખુનપર ચડયા. તેઓ પોતાના મદદગાર અને સુરખીનાં જીવનાં તરસપા થયા. મંડાલ દાંબે પોતાનાં લાઈનનાં લોહીના પેચાસો થયો, પણ તે નાપાક હોરખને અચર નહીં હતી કે પોતાનાં લાઈનું લોહી તે પોતાનું જ લોહી છે અને તેથી લાઈનું ખુન કે રૂવું તે પોતાનું ખુન કીધા બરાબર છે.

પણ લોભે તેમને આંધલા કીધા હતા, તારે તેઓએ દીલ કરવા માંહાણું નહી. તેઓએ કસાવ કીધો કે હાથને ઊંચવવા નહી, બદનને હીલવવું નહી, આંખોને જરા ફેર વળી નહી, પણ એકજ જરખમાં તેઓને જબે કરવા. એક જ પલમાં એકદમ પાદશાહ થઈ જવું. એકજ દામથી દો લાંતમંદ મનવું.

વેહતી તલવાર મેઆનમાં તલથી રહી હતી. ખુની હાથો આ પાપમાં મોરાવાને તંદબ્યાર હતા. એકજ નપા રો અને કેહેવાને કમકામ હોરે છે કે તેઓએ મેઆનમાંથી પોતાની ધારદાર સમયેને ખેંચી કાઢાડી.

ગાંધીજી.

સોભા, સણગાર, ગમત તથા મોન આપનારા હોનરો જોઈ આ હોનરો "ને નામે મેળ ખાય છે તેઓ બાબે ગયા અંકે માં આપણે થોડોક વીચાર કરી એાં. એ ઉંચા હોનરોમાં ગાંધીજી સહચી મહડતા દરખજનો હોનર છે. પણ વળી ગાંધીજી માં એવી ઉતમ, એવી જીલ્દ, એવી તોફાં ખુબીઓ છે કે એ ને હોનર કેહેવા ઈચ્છા વીલીઆ કેહેલી, એને ખુદરત કેહેલી કે

ખુદ પોદાઈ શકતી કેહેલી, એને માણસાઈ કેહેવું કે ફરેસતાઈ કેહેવું તે કયું સમજ પડતું નથી. આવાજોની ચોક્કસ મધુર મેળવણી તે ગાંધીજી છે, પછે તે આ વાન માણસની ઘાંટીમાં હોય, ઈચ્છા પંખશીના ગળા માં હોય, ઈચ્છા ઢોરોના પોકારમાં હોય, ઈચ્છા ઘાતુની અડગઅડગીમાં હોય, ઈચ્છા દરોઆવાના મોખમાં હોય, ઈચ્છા પાંખીના વેહેવામાં હોય, ઈચ્છા પાતરાંએના અખડા રમાં હોય, ઈચ્છા પવલુના સુસવાટામાં હોય, ગમે તે કેહાણે હોય. તે પણ નીચામીત અને અહડ ઉતર આવાન નીકડેતો

તેને ગાંધીજીનો શરોદ કહીએ છઈએ. ગાંધીજીના બીન આ ખુદરતી તતવોમાં મોદાતાલા તરફથી મેળાવણાએ અને તે ઉપરથી ગોખા આપણો ગાંધીજીનો હોનર નીકલેપોએ.

પણ આવાવાની એવી મેળવણી એટલી મધુર કાંચે લાગે? એવી તે શી ખુબી છે કે જ્યોત્તી એક ગાંધીજીના ધીમાં કંડા રાગો નરમ ધોખા વરસાદની મીચાણે કાન ઉપર આ વેણે તારે દીલ બાગ બાગ બની રહેછે, તે હજી સુધી માતર એક ખુદરતના બેદની મીચાણે રહ્યું છે. ગાંધીજીને તેની અસરથી આપણ મીછાંજીએ છઈએ અને તે અસર ઉપરથીજ કદી શકીએ છઈએ કે કુનીઆમાં સહચી ઉતમમાં ઉતમ મો જ ગાંધીજી છે. ફરેસતાએની, સવરગની, પોદાતાલાની પોતાની જે કાંઈ પણ ઈધાંતી આ જીહાનમાં આપણ તેના બંદાએને મળી હોયતો તે ગાંધીજી છે. મેહસતમાં કેવી પર કારે વખત જીવેછે તેનો કાંઈ નમુનો જે આ પાપી હજી નને મળેયો હોપતો તે ગાંધીજી છે. ખરેખર "બેન ને બનીજી" ના નાટકમાં પાદશાહ કેમુશરોના મોહોમાં મેળેલા દાંબા રાખરો સમાધી પુર છે કે "ગાંધીજી, ગાંધીજી! તારો દાંબો પોદાઈ છે, તારો હોનર આસમાંની છે, તારી શક્તી મોજીજતી છે, તારી લેહેનત પવીતર છે." એક લખ તાર આછી રીતે દેખારે છે કે "એક ચીતારાનું ચીતર આ પછા મનને ખુશી કરેછે, પણ તે ચીતર આખે દેખાય છે અને તેથી ખુશી ઉપજેછે. મગર ગાંધીજી જેથી અને મે માણુમ છે તથા મેમાણુમ કીતે તે પોતાની હુસતી આપણને જાહેર કરી ખુસી કરેછે."

એક તરતવું જનમંત્રું અચું પોતાની ભાષા જાંણું નથી, પોતાની વાહાલી માના પેચાર ભરવા શખરો સમજવું નથી, અને તો પણ તેના મોહોમાંથી નીકલતા શરોદ ગોખા સમજવું હોય તેમ તે કંઈમળ બાલ રડવું અંધપટી તેની આંખો માં ગાંધીજીથી લેહેર આવેછે. એક જંગલીમાં જંગલી રેશ મુધારાની ફરી સંકતીથી મેનસીપ છે, તાંહાંના જંગલી રેશો કા હોસોને મારી ખાયછે, કસા પણ હોનરથી તેઓ નાવાકે છે, અને તો પણ તેઓ વરીકે ગાંધીજી ગાયછે અને ગાંધીજીથી ગમત પામેછે. મુગાં અને પસુ જનાવરો ઉપર ગાંધીજીની અસર થાયછે, તે હીમાં મુધી કે જોહેરી સરખ ગાંધીજીથી પોતાનું વેર મુદ્રી ઈનાસવા મંડી જાયછે, એટલું જ નહીં અથવા રાખથી કદનો હામી ગાંધીજીથી લેલવા મંડી જાય છે, એટલું જ નહીં પણ દરીયામાંની માંહી ઉપર પણ ગાંધીજીની અસર માલમ પડી છે અને પેટે માલનારા કેટલાક કીડાંએ વરીકે તેનાં મધુર સરોદથી થંપ થઈ જાયછે. લડાઈ તાં એદાનમાં ગાંધીજી જીવપર આવેલા સીપાહ બમાને ઉસ કેરેછે અને તમલા પાસેથી હોનર તથા મરદાનગીનાં કાંમે કરાવેછે. કાનગરીય નામનાં સામેરનાં આ મોલો ખો યા નથી કે "ગાંધીજીમાં એવી ખુબી છે કે જંગલી છાતોને દયાલુ કરેછે, ખડકોને નરમ બનાવેછે, અથવા એક મંડાય લા જાંહડને મંડીને વાંકું વાલેછે."

નામીઆ ફારસી સામેર ફીરફરીએ દાડ વીચે લંબાં જીધી સીકત કીધીએ, તે એવી સતલબધી કે "દાડ, મુગાને મોલાવેછે, હીમકારોને હીમતાવનાં કરેછે" ઈતીઆદી. આ સખલી સીકત જે દાડ સરખી એક કેફી વસતુ ઉપર લાય

પાડવામાં આવેતો ગામ્બેલ સરખી દારૂ કરતાં હજારો યાજી નીરદોશ પદારથ ઉપર તે બરોબર લાગુ પડેછે. મનીજેક ની દારૂી હોખાએ મોહાબત નવા એક જુસાની એવીજ અસરો વાજવેછે તેા ગામ્બેલ નવા તેથીબી કીમતી નેસાની અસર તેથીબી વધારે હોવી જોઈએ. કાંએકે દારૂ, ઈઆ એશક ઈઆ બીજ કોઈ પણ શોખ સાથ જેમ મોજ તેમજ નુકસાન નેડાપડુછે, પણ ગામ્બેલમાં સધલી મોજનજ છે અ ને નુકસાન કાંઈજ નથી. નાખાકીત લખનાર આડીસન ની આ મુખનાં મોલેમોલ વાજની છે કે “એકજુ” ગામ્બેલ ન તે હવસ છે કે ને હદથી અચારે પુરો પાડી શકાય અ ને તેપણ નીતી સંબંધી ઈઆ ધરમ સંબંધી લાગણીએને નુકસાન પોંડેને નહી.” યહુ ખાવાથી, ઘણું પીવાથી, યહુ ફરવાથી, ઘણું કામ કરવાથી, કાંઈ પણ ઘણું હોવાથી નુકસાન થાયછે. પણ એકજુ ગામ્બેલ એવું છે કે તે ઘણું હોય તેપણ નુકસાન કરે નહી, પણ ચોરખી તે મુશકે લ કમીને આસાન કરેછે, ખભરાયલી સપાટીએને સફાઈ દાર કરેછે, ખરાખ ખવાશેને મુકારી નાખેછે, મોસેમદ જુ સાને નરખાસવાશે કરેછે. એક કાવેલ ધરમજુ કરેછે કે “એક વન”તર ઉપર મારાં આંગણને જે ગતી મળેછે, તેજ ગતી મારી છાતીમાં છગર ઉપર પણ ચાલુ થાયછે.” સાએ શેનો સાએર ખીલરન કરેછે તેમ “મોહોતની પાંસલીએની વચે ગોપા છવ પેદા કરવાની ગામ્બેલમાં શકતી છે.”

કેહો કે જારે જયુબલ ફરેસતો એક વન”તર વગાડતો હુતો તારે તેનાં ભાઈબંધ ફરેસતાએ એવું વીચારતા કે ને મીનજાથી આલો મધુર શરોદ નીકરે તેમાં ખુદ ખોદા સીવાએ બીજુ કોઈ હોય નહી. કવી હાથદનની આ મીસાલ ગામ્બેલની ખરી ખુબીને ખોલી કરેછે. પણ આ વાત કેવા અફસોસની છે કે આવા એક નાદર હોનરનો આપણુ લોકોમાં શોખ યહુ એછો છે, એટલુંજ નહી યહુ ગામ્બેલુ ગાવા તથા વગાડવાની આપણી બાનુએમાં ઘણુક છીટ છે. ગામ્બેલુનો હોનર અગત કરીને એસર જ તને છાલેછે. એસરતાનાં આવાલને એટલાજ વાસતે ખોદા વદે કોમજ બનાવશેછે. તારે પેચ્ચારી વાંચનારી બાનુએ એ વીચાર કરવો જોઈએ કે તેમનાં ભરતારો, ભાઈએ ઈ આ બાપો ગામ્બેલુને શોખ પુરો પાડવા સાડ વેશીયા શં હો ઉપર આધાર રાખે એ સરવેને શરમ ભરેજુ છે. ગામ્બેલુની ગમત આપણુ લોકોએ રડોનાં અનીતી ભરેલા નાચ માં નહી, પણ પોતાનાં ઘરમાં મેળવવી જોઈએ. એટલા મારે આપણી બાનુએએ સારા સારા ગામ્બેલો બરાબર તા લ અને સુનાં કાપદાથી ગાતાં તથા વગાડતાં શીખવું જોઈ એ. આતસનું ગીત ઈઆ નરસાઈ મેહતાના જરથો, એ કાંઈ ખરાં ગામ્બેલ સરખું પુદલ નથી. એ સધજુ બેતાલ, બેસુર બરાડાને મળવું આવેછે. પણ ખરું, ચહા સર અ ને મધુર ગામ્બેલ ને બાંતુ શીખયે તે તેઓને કીમતી સણ ગાર ગણાયે તથા પોતાનાં મરદને મુખી કરવાને તેઓનાં હા થમાં એક હુધીઆર આવશે.

બાલની જતન.

જેમ દાંતની જતન વીશે લખતાં આગળ અમે જણાવ્યું હતું કે માતર ખોરાકને માવવામાં નહી પણ બદન ના સાંચાને ચાલુ રાખવા મારે ખોરાક પચાવાના કામમાં મદદ આપવામાં દાંતનો સડથી મોટો ઉપયોગ છે, તેમજ બાલની જતન વીશે થોડાક વીચારો આપતાં શરૂઆતમાં કેહેવું જોઈએ કે બાલને ઉપયોગ માતર બદનને સોભા આપવાનેજ નથી, પણ સરીની મુખાકારી સાથ તેને સંબંધ છે. એ બાબતનો વીચાર કરતાં પેહેલાં બાલની બનાવટ વી ચે લગાર વાકે જઈયું.

બાલ ગોપા માંમડીનું એક લાકણ છે. માંમડીની અંદર જણા જણા મેખાણુમ છીરો હોયછે, તેમાંથી બદન ના યહુખરા ભાગે ઉપર બાલ ઉગેછે, જે કેટલાક ભાગ ઉપર મોટા અને લાંબા હોવાથી બાલને નામે જોળખાયછે અને બીજા ભાગે ઉપર બારીક હોવાથી રૂખાંટી કેહેવાયછે. બાલની બનાવટ માંમડીના જેવીજ છે અને બળતી વેળા તે માંમડીના સરખા વાસ મારેછે. માંમડી ઉપરની એ અજ્યેબ જેવી પેદાસ “આલબખુખન” અથવા ઇડાંની સપે તી જેવી એક વસ્તુ, એક ચોક્કસ તેલ, ચોક્કસ રંગ અને કેટલાક ખારોની મેળવણીથી બનેલીછે. અચાંના નનમ પછે એક વરસ મુખી રૂખાં ઉગેછે, પણ તાર બાદ તે રૂખાં ખરી પડી તેમની જગ્યાએ બાલ આવેછે.

બાલ પેકલ નલી સરખા છે. એક તોરેલા બાલના છેડા આગળથી થે તરણ પીસતાં દેખાયછે, તે પીસતાંને ખે મી કાઠાડવાથી તે બાલ ચીરાઈ જતપછે અને તેમાંથી તેના તરણ પડ માલમ પડેછે. બાલની બાહરે ને પડ હોયછે, તેની વચે સાખા હોયછે અને તે સાખાના પડની હેલ કાં ઈજ સરખી વસ્તુ દેખાયછે. બાહરેનું પડ ખભરાયણું હોયછે, વચલાં પડમાં રંગ ભરેલો હોયછે, જેથી કાલા, લુરા છતીઆરી બાલ બનેછે અને છેક અંદરના પડમાં એક જ વતું તેલ તથા તે સાથે હવા હોયછે. જેમ મુલીયામાંથી જ હાડ ઉગેછે, તેમ બાલનાં મુલીયાં માંમડીમાં પેવસ થયલાંછે. તે મુલીયાં આગળનો ભાગ જડો અને બેડાં રોડો હોયછે તથા એક કોથલીને મળતો આવેછે. તેમાં બાલની નેસ હોયછે તથા તેની હેલ વળી માંમડીમાં એકેક ગાંડ હોયછે અ ને તે ગાંડમાંથી બાલની વધ થાયછે.

બાલ જેવી એક આપણી સાદી આંખે નજવી લાગતી વસ્તુની ઉપર મોદાતાવાએ કેટલી સંભાલ લીધીછે, તે ઉપલી રૂક કેફીએત કહી આપેછે, અને તે ઉપરથી ખોલ હું દીસેછે આમણુ પણ બાલની સારીપડે જતન લેવી

ઘટે. જનવરોનાં બાલ તેમનાં પોશાકને બદલે કામ આ લે છે. કંડા મુકુટમાં જનવરોને જાડા અને ખીચીખીચ બાલ આપેલા હોય છે. કેટલાક પરંજીઓનાં બાલ મોસાન પરનાં છે. ઘણા ઈશ્વારો, જાડા ઈશ્વારો પાતલા થાય છે; ત્રાણસને પણ ખોદાએ બાલ આપવાય છે, તથા તેની તતલખ પણ ગરમી ઈશ્વાર સરદીથી ચામડીના સંભાલ રાખવાની છે. મગર માણસને અઘલ અપશેલી છે અને તેથી પોતાને કાપક ભરેલી રીતે બાલને ઉપયોગ કરવાનું તેના હાથમાં રાખાયું છે.

માયાને હમેશ કંડુ રાખવું નોંધ્યું, પણ વંશી માથું બદનમાં સઘળી ઉડું હોવાને લીધે મુરબના તાપ તેને પેટેલે લાગે છે. એટલા માટે માથા ઉપર લાંબા અને પુશક લ બાલ આપવાય છે. તેથી છેક નીઢરથી બોચી મુખી માથામાં ગોઠવીને મુકેલા આપમાં ભેગના સંભાલ થાય છે. એ ઉપરથી બોલવું છે કે છેલેલા ઉંદરની મીથાએ આપમાં માથું મોરાવાને રેવાન વાંધા ભરેલા છે. ડુનીઆનાં ઘણા અમારો દેશમાં લોકો માથા ઉપર બાલ વધવા રહે છે, અને પારસીઓમાં પણ એ ચાલ આસતે આસતે પાછો ચાલુ થયો છે એ ઘણું પસંદ કરવા ભેગ છે. આગલા ઇરાંનીઓ બાલનાં ઘણા શોખી હતા અને ઘણી જાતની ઉપારતા હતા તથા તવગારો તેમાં મોતી વરીક પોતા હતા, એવું તેમનાં અસલી કોતરકાંચો ઉપરથી બાલમ પડે છે.

પણ વળી અચાવ ઉપરાંત બાલથી સોલા છે. કોઈ પણ ખુબસુરતી સીકત કરવી હોયતો તેના બાલ કદી ભૂલી જવામાં આવતા નથી. આખી ડુનીઆમાં સરવે દેશો મધે બાલ મોટી સોલા ગણાય છે અને એટલાજ માટે બાલને વધારવા પાછળ અગત કરીને સીઓ જાતન લીએ છે. જે મ બદનના બીજા ભાગો તેમજ બાલ મોકસ રોગ ઈશ્વાર ન જાણાયથી ખરાબી અને બગાડને આધીન થાય છે. કોઈ ના બાલ ખરી જાય છે, કોઈના બાલમાં મેલ હોવા ખોરો થાય છે, કોઈના બાલમાં જીવ નામના જાનવર પાડે છે. એવી હાલતમાં પોતાનું આ ખુદરતી અભુચાલુ મુધારવાને ઘણી બાંનુઓ ખતી થાય છે. પણ એવી રીતે બાલને રોગ કાઢાડવાનું મુશ્કેલ છે, તેટલું તે રોગ પેદા નહીં થાય એવી જાતન લેવાનું કામ મુશ્કેલ નથી અને તેટલા માટે બાલની જાતન વિશે થોડાક સમાચાર લેવાય છે.

મુવાવડ પછે ઈશ્વાર બાલની જડમાં મરન પેદા થવાથી અથવા ધાસતી વગેરે મગજના જુલસાઓથી અથવા કોઠામાં બગાડ થવાથી અથવા માંધાની ઉંદરીના દરદી બાલ ખરી જાય છે. બાલમાં ખોરો પેદા થવાનું કારણ પણ ઘણીવાર એવાન હોય છે. બાલની હેડની ચામડીમાં જીલી કુલલી થાય છે અને પછે ઘવડાં બારીક સહેદ લુકો નીકરે છે. આ માંના કેટલાક કારણો એવા છે કે જે ઉપર અપણા અપ તીઆર ચાલી શકતા નથી, તેમજ બીજાં કારણો માણસની પોતાની અલ્પતાથી પેદા થાય છે. તો પણ એમાં કોઈનાં બી ઈશ્વાર નહીં હોય અથવા જાતનથી સાજાં નહીં થઈ શકે એવું કાંઈ નથી.

બાલની વધે લોહીના મોસા ઉપર આધાર રાખે છે અને તેથી ચામડીને અરસથી કરીને અથવા કોઈવાર બાલ કુ

પીને ઉસકેરેલી રાખવાથી બાલના વધારો થાય છે. વળી બદનની અંદર બાલને ઉભા નહીં પણ વાંકા ખોસવાં છે, માટે જે બાજુપર તેના વાંકા હોય તેજ બાજુપર તેની વાંકા આપવી નોંધ્યું કે તેથી તે બાલ જુદતાં ઈશ્વાર પીખા જતાં અટકે છે. બાલની અંદર ખુદરતી એક જાતના ચીકસ મેળેડા છે, જે બાલને નંરમ રાખવા તથા ઉગાડવા કામ લાગે છે. એટલા માટે તેનાં ચીકસમાં નવાં નવાં તેલો ઈશ્વાર બીટ ચીકણી પદારથોથી ઘણા વધારો કરવામાં મુક સાંન થાય છે, તેમજ બાલને ઘણા મોરી રગડીને ધોવાથી તે સઘળું ખુદરતી તેલ ધોવાઈ જાય છે તારે પણ બાલ રાખત, મુકા અને કદડા ઘડને મુકસાનમાં આવે છે.

બાલને દરરોજ સાફ રાખવા અને દરરોજ હોળવા એ બાલની જાતનમાં સઘળી અગતના કારણ છે. બાલને સાફ રાખવા માટે તેમને થડાં પાંજીએ ધોવા સરખો બી એ સુતરો ઉપાય એક નથી, પણ તેને ધોવા પછે એક ટુવા લે નુળીને સારીપકે મુકવવાનું યાદ રાખવું નોંધ્યું. બાલને મુકવવાના મદદ આપવા સારું “હેર પાઉર” આ લે છે નરા બરસ ઉપર નાખીને તે બે બરસ કીધાથી બાલ વધારે મુકાય છે અને અગત કરીને જરે લાંબા બાલ હોય છે તથા તેથી મુકવવા મુશ્કેલ પડે છે તારે એ ઉપાય અગતના થઈ પડે છે.

બાલને દરરોજ બરસથી કરીને હોરવાની જરૂર છે, મગર પાદ રાખવું કે એ બરસ બાલને માટે નહીં પણ માંધાને માટે છે, તેથી બાલની અંદરથી માંધાની ચીકણી મોંઘાંએ એવા ઘંતાના બરસા વાપરવા નોંધ્યું કે તે માંધાની નરા નરા આખવાથી માંધાને તનદરોસતી ભરેલી રીતે ઉસકેરે છે અને બાલની વધમાં મદદ કરે છે. એ રીતે બરે બરસ બાલની જડને ઘસે તારે હોરતી વેળા બાલની ઉપર બીજે હાથ રાખી તેને હાથે હાથે સાફ કરતા જવું નોંધ્યું. નીખીઆ અને કાંસડીઓ બાલને ઘણું મુકસાન કરે છે તેથી એ થુંદર અવીઅપ ચુંથાઈ પીખાઈ જાય છે, માટે બરસ વાપરવાનો વધારે ભલામણ કરવામાં આવે છે.

બાલ કાતરવાનું કેટલીક વખતે ગુણગાર થઈ પડે છે. સાધારણ હાલતમાં દર મહીને, બે મહીને થોડા થોડા બાલ કાતરવાથી તેના ઉપર ભાવને મદદ મળે છે. અગત કરીને જાડાં બાલ ઘણા રોગીશદ અને થોડાજ ઉગતા હોય તોંડાં સંભાળી તેમને કાતરવાથી બાલને મજબુતી આવે છે. તેમજ રોગીસદ બાલને ચુંડી ચુંડીને વખતે વખતે છુટી કાઢાડવાથી પણ એ કાંમને સારી મદદ મળે છે. બાલની અંદર પોમેટમ ઈશ્વાર તેલ ઉપયોગી છે, પણ તેમાં અતીઅ મધીઅપણું વાપરવું નોંધ્યું અને અગત કરીને ખુદરતી તેલ ઘડી ગણું હોય તથા તેથી બાલ મુકા છોડાં સરખા થતા હોય તારેજ એવા બીજા ચીકસની વધારે મદદ લેવી નોંધ્યું. બાલને માટે જાડાંપાંખાંમાંથી નીકલેલાં તેલ કરતાં જાનવરોની ચરબીનાં તેલ વધારે કારગત લાગે છે. સાણુને અપ પણ બાલ ઉપર જામે નહીં નોંધ્યું કેમકે તેથી બાલના સંધકો ખુદરતી ચીકસ ધોવાઈ જાય છે.

છેલે માંધાને સઘ કાંકેલું અને બાધ રાખવું એ બાલને સઘળી મુકસાનકારક અને ખરાબી મોંઘાંનાડારી રસ

આ જાહેર રસતાઓ, બેલવરડો તથા મેડીકોની આસપાસની દુકાનો તથા “કાફીખાનાં” એ તેમની રચનામાં અત્યંત વધારો કરે છે. અહીંની ટરીઅરની દુકાનનો વણખામાં જતી રહે એવી મોટી શુદ્ધ અને ચક્રચક્રિત દુકાનો પારીસ ખરે છે, પણ વળી “કાફીખાનાં” એ ચલકાટ તથા સણગારમાં એ દુકાનોને કારે બેસાડે છે. તે એક કરતાં એક સરસ હોય છે અને અંદરથી તમામે સોનેરી હોય, મોટા મોટા આસાના તખ્તા તથા આંખ દીપી આવે એવી રોશની જોવાથી અનન્યતાએ અને માતર ચાહા, કાફી, થીવાની જગા નહીં પણ મેહેલ બીચારે છે. કેટલે કે ૧૨ વરસ ઉપર પારીસમાં આવાં કાફીખાનાં નહીં હતાં પણ પાછળથી લોકોમાં તેમનો શોખ બહુ વધી ગયો છે. “પાલેસ નાચનલ” નામનાં મેહેલને ફરતી ગાલરીમાના “કાફીખાનાં” તથા દુકાનોનાં ભપકાની કસી મના નથી. પણ વળી કાફીખાનાં નાને પારીસનાં પોહોંચખાનાં વીસરાવે છે.

આ બાબતને મથાલે આપેલું “મીતર પારીસનાં એક પોહોંચખાનાં” છે. વાંચનારી બાબતોએ જોતાંવારન તેને કોઈ મેહેલ સમજ્યાં હશે. અમીત શીઆનાં વાંચનારાંએ અને એક મેહેલનાં જોયેલાં એઆલ નહીં હશે, તે કરતાં પણ સરસ પારીસનાં પોહોંચખાનાંએ છે અને તે કેવાં શુદ્ધ હશે તેનો એઆલ આપવાને ઉચ્છે “મીતર બસ છે. “હાટ લી વીલ” નામનાં પોહોંચખાનાંએ ક્રાનસના મોટા બલવાના વખતથી નામ મેળવ્યું છે અને હજુ પણ સાન શાહ ગાદીએથી પદભરત થવા પછે ને નવી સરકાર જોની કરવામાં આવેલ છે તેની પેઢેલી ગોઠવણ એજ પોહોંચખાનાંમાં થઈ છે. પારીસનાં “લુવર” નામનાં એક મોટાં પોહોંચખાનાંની ઇમારતે એક જર્મન રોકી છે. તેમાં કુત સુવાનાં એકાડ ૮૦૦ છે. તેમાં દરેકને ૭૦૦ બાંજુસોતો એક જ દેખાલે જમે છે. તેમાં પાવાની વાંણી એક બે ઇંચ દસ બાર નહીં પણ સેકંડો હોય છે. એ પોહોંચખાનાં એટલું મોટું છે કે ચાકરોને બોલાવા કરવા તેમાં વીનલેના તોર રાખેલો છે. તેમાં સાંચાની મદદથી ખાનાંની રક્ષાબી ઇતીઆ દી એક દેકાંણેથી બીજે દેકાંણે લઈ જવામાં આવે છે.

પોહોંચખાનાંએથી સરસ મેહેલો પારીસમાં યાજા છે. “ટુઈલ” (“ટાઈલ”) અથવા નવીયાનાં એક કારખાનાં ઉપર થી બાંધેલો “ટુઈલીઅરી” નો મેહેલ જેમાં સેનશાહા રહે છે, તેનો કુત દરવાજો બાંધવાને ૬ લાખ રૂપિયા મેડા છે. એ મેહેલનો શુદ્ધ અને મોટો બાગ તખત ઉંચામાં ઉંચાં પુતલાં અને હુવારઓથી ભરી નાખ્યો છે. એ બાગ બે હજાર ફીટ લાંબો અને ૧ હજાર ફીટ પોહોંચ છે. એ મેહેલનો કાંઈ પણ હવાલ આપવો આ દુક જગમાં અસાધ્ય છે, પણ તેનાં વીસતાર અને રચનાનાં કાંઈ પણ એ આલ આપવાને આટલી જ શાહાદત બસ થશે કે એ મેહેલનાં એક બાગ નવેસરથી બાંધીને તદ્દખાર કરતાંને બે ક્રોડ રૂપિયાનો ખર્ચ મેડો છે. પારીસનાં એવી વખતનાં થયે મેહેલ શેઠરથી યોડાક દુર વસેલસ નામનો છે. એ મેહેલ ક્રોડોને ખરેખે બંધાયો છે અને તે કેવો નાંદર હશે તેની એક શાહાદત આ છે કે એક હજાર યોડા અંચે એ તેના મોટા તો એ મેહેલના કુત તમેલા છે. એ મેહેલમાં રૂવોના અલકાર આપી કુંવારા બાંધ્યા છે અને તેવા એકે

કુંવારા ઉપર ૧૦ થી ૧૫ લાખ ફ્રાંકોનો ખર્ચ થયો છે. એ મેહેલની સામે હોનરથી એક ખડક બનાવેલો, જેની ઉપરથી આદરની મીશાલે એક પોહોંચમાં થોતને એક તલાવમાં રતાં પુતલાંઓ વચે પડતો દ્રીયો છે. એ મેહેલનાં કુંવારાઓમાંથી પાંછી ઉઠે છે તારે દર વખતે ૧૦ હજાર ફ્રાંકોનો કુત પાંછી ખપે છે. પારીસના બીજા મેહેલો થ પણ રચનાં અને રોજુકમાં ઉતરતા નથી. “પાલેસરાલ” નામનો મેહેલ જેમાં સેનશાહાનો ભત્રીજો રહેલો હોય તેનો બાગ ને બીજા બાગોની મીશાલે લોકોને મારે બોલ લો મેલેલો છે, તેમાં કુત ખુસીના સેન બાંડોથી દર વરસ ૧૫ હજાર રૂપિયાની આવક થાય છે.

પારીસનાં દેવલોમાં “નાટરડેન” ના નાંખીયાં દેવલોમાં બે મોટા મીનારાઓ ૨૯૫ ફીટ ઉંચા છે. મેડીલેનનું દેવલ ઘણું જ રોજુકદાર છે. દેવલો ઉપરાંત તરેહવાર સંગરહસથાનોથી પારીસ ભરપૂર છે. “લુવર” ના મેહેલમાં તમાજ ઉંચા હોનરનો કીમતી સંગરહ કરેલો છે. “લકસેમરગ” નામનાં મેહેલમાં હુઈઆત, કારીગરોનાં મીતરો એકડાં કરવામાં આવે છે. પારીસની તંકસાલમાં ૮ માં ચારસ રાજના વખતથી આનુશુધીનાં સંકી, છાપા તથા મોહોરો એકડાં કરેલાં છે. યુનાની ટપુનું બાંધેલું “પાનડીઅન” નામનું દેવલ પારીસમાં ઉંચામાં ઉંચી જગ્યાએ આવેલું છે તે અતીશય નાદર છે, અને તે ઉપરથી યુનાન દેશની આગલી કીરતી યાદ આવે છે. “ઇનવાલીડસ” નામના મેહેલમાં મોટી લશ્કરી ઇસપીટાલ રાખી છે, જેનાં ગંભીર ગુનખજમાં નેપોલીઅન તથા બીજા મોટા રાજકુવારીઓની કબરો છે. એમાં નેપોલીઅનના ઘોર સંજોગરની બાંધેલી છે તથા તેને બાંધવા પાછલ ૯૦ લાખ ફ્રાંકો ના ખર્ચ થયો છે, જેમાં ૨૦ લાખ ફ્રાંકોને સંજોગરખરખપયો છે. “જોઆલ” નું ઇમાને ઉત્તથી મોટી તરસવિરો વણવાનું નામીયું કારખાનું સરકારી ખર્ચે ચાલે છે, જેમાં કોઈ ગાલીચો તદ્દખાર કરતાં ૧૦ વરસ લાગે છે અને ૧૧ થી ૨ લાખ ફ્રાંક શુધીનો એક ગાલીચો બને છે. પારીસનાં જાંતવરોનાં એક જ સંગરહસથાનમાં બે લાખ ૫ રાંજુઓ એકડાં કીધો છે, જેમાં રૂપિયાના પખશીઓ ૧૦ હજાર, પેટા જમાનારા સરખ ઇતીઆદી પરાંણીઓ ૨ હજાર, માંછલી ૫ હજાર અને ચોપગાં પરાંણીઓ કાંઈ હજારો રાખેલાં છે.

આ કીમતી શેઠરના હવાલ લખાવાને વધારે જગા નહીં હોવાથી હવે દુકમાંન કટીએ છે છઈએ કે પારીસમાં ઘણી ક ઇસપીટાલો છે, જેમાંની એક ખર્ચ ૬ હજાર દરદીઓ છે. પારીસમાં ૧૫ બંદીખાનાં છે, જેમાંનાં એક ખર્ચ ૧૧૧ હજાર ૨ ક્રોડીઓ છે. પારીસમાં મોટાં અને લાંબા પુસતકોથી ભરેલાં પુસતકખાનાં ૪૦ છે અને ૨૦ નાટકશાલા છે, જે દરએક બાંધખોમાં મોટા મોટા મેહેલો કરતાં વધારે રલીઆમાં છે. પારીસમાં ઘણી મોટી મોટી મદરેસાઓ સધા પેલી છે, જેમાંની એક રૂપીઆ કાલેજમાં ૩૦ પરોફેસરો (લીખાશાસ્ત્રીઓ) છે, તથા બીજી “યુનીવર્સીટી એકડેમી” માં ૮ થી ૯ હજાર વીદીઆરથીઓ એક જ વખતે કોળવણી લેય છે. યુગાં તથા મેહેરાં આદમીઓને કોળવણી આપવાની એક મકતબમાં ૧૫ પરોફેસરો છે, અને તે ઉપરાંત

खावे वरु जयछे अने सखी आननीमसोभां मयिनी-लेकि
नी ने आवाजव थायछे, ते वडननी पोसट आङ्गिसोभां
रं वरसे नतां कागणो करतां वधारेछे ! अतो आननीमसो
ने वेहेवार पोने, पखु भीलु लाडुतां गाडीभोने वेहेवार
डेवा भोटे दुस्रो ते हुवे वांमनारामे वीचारी हेवु.

~~~~~

नेपोलीयन भोनापारट.

क्रानसनी डालनी पुनआर व
डाडना वपतभां तांहांनां पदभश
ट सानशाड नेपोलीयन तरु आ
पखु सरवेनुं धेयानं पेयापछे.
पखु अे ह्रीमतवान नरना कंध
भी डेवाव जखुवा अपागम ते
ना वडीअिव नेपोलीयन भोनापार
टनुं थोडुं वरतांत हीयां आपपुं

नेपअिछे, डालनो सांसनन नेपोलीयन ने वधारेछे ते पोता
नां अे काडा नेपोलीयन भोनापारटनां नामथी वधारेछे, तेना
म तरुं इरेय कोछे धल्लो माडा अतावेछे, केभके ते सुरा
नरे क्रानस देशनी कीरताने धल्लो वधारी हुनी अने ते
पेआरने लीयन तेनां आ अतरीअने क्रानसनां तअत छ
पर. तेअेअे पुसीथी पेसाडयो हुतो. क्रानसना छेवा
सांसनशाड वीरो वीमार करतां तेनां आनदान अने सुनी
आका पेडेल्लां तपासवानी छे, अने तेन करतां छुं धुं थो
लोअननेना डेवाव भीअ अके छपर राअवानी क्रन पडेछे.

नेपोलीयन भोनापारट क्रानसनी पडोसभां कारसी
का नामनां भोठां थपुनां अेअकीयो नामना पाअेतअत से
हेर आते तां १५ मी आगसट सने १७९८ ने हीने न
नभयो हुतो. कारसीकानुं थपु ते वपते तरतअत क
रानसना राज साध जेअपछुं हुनुं अने तेनी रानडुवारी
अटपठमां नेपोलीयनना आप कारले भोनापारटे वल्लेछ
भाग वधिछे हुतो. अेअकीयोभां नेपोलीयनने आप अे
क डोशीआर आरीसठर हुतो. नेपोलीयन ११ वरसना
हुतो, तारे इरेय राज तरुना बेडा सुसारा साध कारसी
कानां जवरनरे तेने क्रानसभां अरीअेन शेडेरनी लशकरी
भक्तअभां डेअवछीने भाटे भोडवयो. ते वपत शुथी ने
पोलीयन धल्लो तोडुनी छेकरो हुतो अने पोताना वडा
भाड अेअक छपर पोताना काखु राअवा गांगेता हुतो.
अरीअेननी लशकरी काखेअभां नेपोलीयन गाभडीअे म
छातो हुतो अने तेना गाभडीया सहडी डयआरोने भाटे ते
नां सोअनीअे तेने बडीपता हुता.

नेपोलीयननी आ डालत जखेवार टकी नही. ते
छे अथाग अनेअसास जरी करी गाछीत शाअभां ते धल्लो मा
हीतगार थयो तथा कवीता अने तपारीअनां अनेअसासना
धल्लो. शोअीन धवा बाजो. १५ वरसनी छमेरे ते पारीस
अने तांहांनी लशकरी भक्तअभां ११ भास सुथी अेअ क
डेठ काअव रहयो, तेवाभां तेना आप भरखु पाभयो पखु ने
असेती तथा अअछुती नेपोलीयन अअपपुथी अतावतो हुते,

तेभां धरासो थयो नही. भोनापारटनुं कुंअ हीछ मोराअवा
छुं हुनुं, पखु पाछला दीवसो छपर तेभना वपत धल्लो प
डतो आवापे अने कारले भोनापारटना भरखुथी तेभने
वधारे सुअवखु पेडा थय. लापलेस नामनां नामकीत वी
हेवाने गछीतनी परीअशा आपवा आद नेपोलीयन अेअ
लशकरीभां भीअ वकटनं टनां छेवा छपर रहयो, नेपछे मार व
रसभां १ ला वरअभां आपवयो अने अेअ अरसभां अेअ
छीनाभने नीअथ लपनी तथा भीअ अेअद भे रानडुवा
री पुसतको अनावांने नेपोलीयन अेअ लअनार तरीके ना
म नेअवपु.

अेटलाभा सने १७८८ भां क्रानस मये भोटे अल
वो डडयो अने तेना अेप नेपोलीयननां वतन कारसीकाभां
खेलायो, जहां नेपोलीयन पोतानी कोशिशो पेडेल वेडेली
भांडी हुती. ते १७९० भां अे थपु आते छनी थती अेअ
पलटछुने अेअ छतरतो अअलदार इरयो अने क्रानसनुं न
नुं रान कारसीकाने मये कखुल रापी अलवाने भजता थ
यो. १७९१ भां परजसताक इरेअेअे तेने ४ थी तोपआ
तांनी पलटछुने वडो वकटनं ट अनावयो, अने १७९२ भां
तेने कथाननी पदवी नेअववा पछे पारीसनां दुधलीरिना
भेडेल छपर अलवाओरोअे अलवेला मारानी वेला ते छान
र हुतो. अे वपतथी क्रानसनी पाहसाछात गोपा छुज
छ मथ अने परजसताक छयाने रअिअेते पोते अलवाना
राननुं भीअ रोपायुं. पखु अेअ गभथी अा कारसीकन रा
रदार रअिअेतना रानने भाटे वडतो हुतो तारे भीछ गभ
थी कारसीकाभां तेनां पोतानां भजनीअाअे परजसताक रा
नने छुं वाअवा मांगता हुता, अथी नेपोलीयनने पोता
नी पभशवाणा अतभाअेअेअे लछने ते कुरी भेटेला अतला
छयि साभे वडाअ अलवावी. अे वडाअभां ते हारी नवा
थी भोनापारटनां सखलां आनदानने कारसीकाथी छुंछी का
छाडवाभां आपवु.

ते वपतथी नेपोलीयन पोतानां पेसावरा साभे क
रानसभां आवी वसयो. १७९३ भां दअलनां लशकरीनां तो
पभशवानी वडा तरीके सरकारनी साभे डेलेला अेअ अलवे
पेसाडी देवा पछे तेले दअलनां आपां लशकरना सेनाप
ती थय छडेलन छपर बेरो नांअयो, जहांनां लेकिअे छंग
रेल लशकरने पोतानां शेडेरभां दअल करेछुं हुनुं. अे
वडाअभां छंगरेअे सोडे शेडेर आवी कसवपाथी नेपोलीयन
नी घेडेली ओडी क्तेछ थय अने तेनां वदवाभां तेने जेन
रखनी पदवी भजो. अे पछे तेने छटेली तरुं कटलाक म
हीना सुथी आकरी करवी पडी, पखु १७९४ भां तेना भजता
वशिअेअे वपत पडतो आपवयो अने पोतानी सरदारी
ओछीने नेपोलीयन पारीस आते नाभुराहीनां आवी रह
यो. केछे छे अे वपते ते अेटले नासोपास थयो हुतो के
अेअ वपत नदीभां पडोने डभी भरवा वडीक मये हुतो.
पखु तेनी अा मांडी डालत जख दीवस टकवानी नही छ
ती. क्रानसनी ते वपतनी रान गोडवखु परजसताक ते
डांवागाअेअे नापसंडे डेवाथी तां ३ छ अटठोअर
१७९५ ने हीने तेअेअे इरीथी अलवो कीयो. अे अलवो
पेसाडी देवाभां जेनरअ. अीनाछे हारी नवाथी तेनी नगा

उपर आरास नांभना नवे। जेनरल करी, जेले नेपोलीयन नने पोताना हाथ डेउल वीथि यने ऐक बाहाडाभां यां प ता उपायो करी भवपाओरने जेन क्रीषा।

ऐ कतेहुमां सधवी भेटेनत नेपोलीयननी हुती य ने तेथी कुरानसनी अंहरनां वशकरना 'जेनरल र्धन बीक' तंरीके तेने क्हाववाभां आवये। आ 'व'भते, सने १७८६ मां जेसेहीन नाभनी ऐक कुवलती खी साथ परलुवा 'पछे, नेपोलीयनने छटलीनां वशकरनी सरदारी भणी यने ता हुंती सरदारी सांभे पोतानां सीपाहुयेने आ नाथी ले वान्निग शयथी छेकरिया, 'स्तीपाहुये, तमे' नागा छे, लुभा छे; हुं तमेने हुनीयानां सधवी क्णवत भाजे छ पर वध नवथ; भातपर परगलुयो, मोटां शेडेर तभारा ताभामां आवये, के न्हां तमे भान, छीरती यने दोवत पाभरो।" आ उस्केरखीथी छटलीयन सीपाहुये पोता ना करतां भननां वशकरनी सांभे बाहाडुरी वडपा. तेभां आरासरीयापु वशकर छटलीनी नदरे आवयुं हुतुं, पछु मार बाहाडा सुधी इररोल मार केडांले तेभने उरावाथी छटलीनी सरदारेने सुलेल करवानी करन पडी यने आसठरीयनने भार भेभार करीने छटली भेजपा. छुरीननी सरदारी तेनी साथ कोवकरार क्रीषा, बाभभरडीनी सरदार छ पर कतेहु पांथी ते परगलुना राव तंरीके भीखानतां मोठी धुमथी ते दाभल थयो. तेनी आ कतेहुथी धुलने नेपलस ना राज्मे कोवकरार क्रीषा, यने पोपे तथा भील नाहानां छटलीयन राज्मे तेने मोधाछ आवपा मोडी.

आठले वभत सुधी नेपोलीयन पोताने करेय सर कराने नाकर सभनता हुतां पछु लहे तेले भरोभरीयो ग लुवा नांछुं. १७८६ नां ते महीनाथी डिनभर भरी नां सुधी तेले आसठरीया तरक कुय मलावी यने आसठरीयनानां मोडोलां वशकरने इस्केक मोठी वडाभां ते छ रावतो मालयो. १७८७ नी शत्रुयातभां आरकोवा, रीवाली यने मानहुयानी वडाभां आसठरीयनाने तदन परान्य थयो, जेखुं न नहुी पछु रोमना पोपे नरा मांथुं 'ड'अधुं हुतुं तेने पछु मार मारी नेपोलीयन तेनी पास रोलेनरी मोनां हीनपसनी मरेवा कोवकरार उपर सही वीथी. नेपोलीयन तेभनां राव तरक आवतो हुतो तेने अठवा साइ राहीन नही उपरथी मोट' वशकर तेनी सांभे ज्युं, प छु १७८७ नां जेपरव महीनांमांता नेपोलीयन तेभने छ रावतो उरावतो छेक लोभन सुधी गयो न्हां अकठोभर महीनांमां तेनी साथ कोवकरार करवानी आसठरीयाना सा नशाहाने करन पडी. जे कोवकरारथी राहीन नही उपर ना परगलुयो करानसने हुसतक थयां तथा वेनीशीया जे ने नेपोलीयन तांभे क्रीषुं हुतुं, ते परांत आसठरीयाने आवयुं. पोताने हाथ आवेवा तथा तांभेदार छटलीनां ने पोलीयन परजस्तताक राव मलावयुं, तथा जे रावने बाहाड राभवानी आसठरीयाने करन पाडी.

नेपोलीयन मोनापारंती आ अहुंती जेधने करी नसनी सरदारेने पोताने भीडीक पेदा करे. तेज्येज्ये नीस र देश लतवाने भांहुने तेने पोताथी दुर भोक्लयो. तां

उ छ मे १७८८ ने हीने अलेकन'दरीया आते उतरवा आ द तेले जेक 'द'रेो बाहाडी पोताने सुवतानने भेरभाहु त था भाभजेकनां ताभामांथी नीसरने छोडवनार गलुयो, भी रागीड आगजनी वडाभां भाभजेकने उराववा पछे, नीसर भांते 'नु' राव छुलुं करवामा भशजुल हुतो, तेवामां छग व'डनां छरीयावरथी मुरा सरदार वारड नेवसने करेय क्हावने नाथल नहीनी वडाभां उरावाना सभाभार आ वया. जे पछे सुवतान नेपोलीयननी सांभे थयो यने नीसरना न'गलनां कुय करतां नेपोलीयनने जेव तथा न्हा नां शेडेरि उपर वडाछ मलावी. जेकर शेडेरनां सर सीडनी सगीडे सुवतानने नदरे क्रीषाथी नेपोलीयन छार भाथी, ते पाछे केरो आवये यने अयुधकरनी वडाभां दुरकीयो छि र मोठी कतेहु भेजवेवा भाद नेपोलीयन जेया क'हालीयो छाप तेम १७८८ नां अकठोभर महीनामां नीसर देशमां पोतानी भदवी मुक्रीने करानस गयो.

(सांघलुछे.)

नवसारीनां भर्षा.

जुलभाछ—भररे, अं'भाछ, आन् आभा दाराना कों ? करेश ? नरा आवतो भरी.

अं'भाछ—भरी'दरे आववानुं जांमे, अवेतो भोपन करमे. यथो नलु केछे के नवसारीनां भर्षांतुं छेक भ' भर्षावरी छपाछ आधुश. भांमे, अवेतो कोधनाथी इराभयो जेधसे जे.

धुनाभाछ—जे रीं कोरक ! मुयों भ'भर्षां लोक आ परी वात थुं नो'लुतोतां ! मुया परवारतांमेने क'छ लभ तुं'लीता न्छेधमे ! न'छ नरीड' ज्योसे तारे लोडानी तारी भारी करेश.

अं'—केन्जे, नवसारीनां भर्षां आकरडपर न ज्येश, नोरोश, कुरेश, लोगर रभेश, जेकेकने गार देश, छ'य आज्येश, ने अयुं अनेभर करेश !

जुं—भररे, भांमे वात न्छे ? मुयों ते थुं नलु ? अथी वात नलु के न्छे गीज्यो ज्योमे कनी तेम मुयामे ल भीय—पछु अं'भाछ, जेन तुंने कोले कही' ?

अं'—पेवा—देशाधने धेर नुस आवेश. ते' भारा लभ' नभरोछमे वांभी' ज्योसे ते जांमेनी आगर आ वीने छुन भरास पारवा लागे क तेमते छोकरिज्योने वेडे ती मुकेश, क'छन सभनतां नथी. हुतो नलु नलुतीन न'छ ज्यो' तेम जुगी जुगी बेसी रहती. पछी में सोजन भाभा के अवे म'डतो ज्योकरडे नहुी न'छ.

जुं—अं' ! वाड ! जेव, जेन न'छ करीजे न ! ज्योता मुय्या धलुंभी छापे—पेवा क'रमभा जे अं'वेय्या इ सुधराछ करवा करेयान करेश, पछु भीशांराज्योने कोछ भयकन नथी आपतुं. पापने पोतरो, अजुनी अयभसे न पररो. सुधारावाज्योनी पोतानी शोकरी दीधरीज्योता

† नवसारीनां भर्षांने "अं" थुं "अं" आनवानी मळी देवउ.

સાત પાંખીએ ધોએલી કેની તે પોતાની માએ મહાદ્યોને
શુધારવા નીકરેઆશ..

શુ૦—પણ તમને ખબરશે કેની શુલબાઈ, કે પેલા કા
નજ ઓકરડાપરથી આપુને કારીન શુકવા આયેતો; પણ
દેશાઈજ, દસતુરજની માએ જાદ્યોનું પેટ તારૂં, તે મરૂં
અંમિશ એવેાન નેક કોમો કરતાં રહે, તે સુઆને ઓગરીને
કાંહારી શુકશે.

શુ૦—આવે, આવે; તે જન કોપરે સુરી ઓસોને પ
રેએ તેમ એ સુવા બીજા છાપાવાલાબીની પરશે.

[અયામાં નરબાઈ નામની એક દસતાનવાંલી આવેલે.
શુ૦—એ ઓમો દસતુરજ કોથી આપાં? આવે ના
એ, તમારીજ દાત. જોઈએશ. વરી આપને એકરડો ગળા
વીએતોકે ?

નર૦—ખીસારે રોરી, ઓંબી રહે; વરી કોઈ જોયેતો
તે કોટક નઈ ખમશે. પણ હંતો એક વાત તમને કહેવા
આવીશ. ઓરીની શુનાઈ મારી સહી થાય કેની, તેની કા
કાની શોકરી મેહરી આજે એવી વાત કરતીતી કે પેલા ક
રસવારો ઓસનખાં રોજ રોજ ના મોહિલામાં ઘોરાપર
મેસીમી—નાં ઘેરમાં આવીઆ કરેશ.

શુ૦—તે ઓસે માંએ, તેનું શુ; દવાઈ કરવા આવતો
ઓસો. આહા જો, બીઆરી ગોરાની પીલી ધણીજ મોંદીએ
તે તેની માંએ, તે દારે હં પાસેનાં ધનાઈની રતાઈ સાતે
ઓસનખાંને તોં ગઈતી તારે આવેલી ઉતો.

[આ વખતે પાસેનાં ધરખાંબી એક છોકરી નીકળી
આવી, અને શુનાં આગલ આવીને ઓલી.

રતનબાઈ—માએ શુનાબાઈ તમે અતરધરી માડું ના
મ લીધું જ હું તમારી સાથે પેલા ઓસનખાંને ઘેર આવી
તી; પણ માંએ તમે જાણેશ કે જ દારના તમે ને આપરી
સાથનાં અધાં જણ વીસે મોહુલામાં ગરબર હડી તેઆરની
હું તમારેથી છુટી પરીશ; તારે માંએ માડું કાંએ રોશમાં
નામ લીધું ?

શુ૦—મરેરે, અંબાઈ, શુલબાઈ, આએ જોયું કે, આ
એ રોરી મારીપર કોણી પારેશતે ? એ શોંપર એટલી ઉના
ઈ ઉનાઈ નતી હોયે ? મે કહેરે એનું નોંમ લીધું ?—
ઓરી આવરે જવ આઈ, મે કોં તારૂં નોંમ લીધુંશ કે તું
ધમકાવા આવીશ ? હં મારાં માંએ બાપતું નંઈ સોંખી
જાઉં તે તુંતે કોણુ ગવંદરી મોટી ગોંઠણી આવીશ ?

ર૦—શુનાબાઈ, હં તમને ધીરજથી પ્રશ્નસ તારે તમે
એટલો ગોમો કાંએ કરોશ ? હું કજ્યો ગોધવા આવી ન
ધી; પણ તમે માડું નામ અદલામ કરોશ ને વરી પાછાં ક
રો કાંએ જાએશ ? તે દારે તમે ને શુલબાઈ મારાં આએજ
ને જીકું સમજવીને મને માર ખવારેએ, તે વાત હું જુ
લી ગઈ નથી. માંએ કાંઈયોતો નહીં પણ મોહાએયો તો
કરો. તમારાં માંએ બાપતમને વેહેતાં સુકમાં તેથી બીજાં
ને કાંએ સાથે ખરડોશ ?

શુ૦—ઓરી આવરે મોટી મુઠ, તારો ટોચે પીયું, તે
દારે તું ખરજોદાના—સાતે શું વાત કરતીતી ? તેની
સાતે મીડી પરીતો વેવાર તું નથી રાખતી કે ? અવે કોં
એ બોનું સીવાઈ ગીઈ ?

ર૦—શુલબાઈ, તમે કેએશ-તે પ્રશ્ન—તે મારાં મા
સીના શોકરોશે, ને તેનાં માંએ શુજરી ગીઆં. તેથી તે મારા
કા ભઈ જ્યેયો. તે મારાં માંએજ ને પોતાના માંએ જવાં
ગણેશ. પણ તમેતો મોહુલે મોહુલે ચારા કરોશ, એ ખવાં
અટરે જવાને મસે પેલા ઓસનખાંને ઘેર જાએશ, મારી
કાની ભીરમાં ભવઈના નામ જોવા જાએશ, એ ઘોરી વાત
નથી જો. કાંઈતું બી નરા માના, ને અવે એવી માલ
સુધારો.

એટલું બોલીને તે નતી રહી પણ તેણીના છેલ્લા શ
અંધથી તેની આગલી સહોમોને જમરો ચટકો લાગે.

નર૦—આએ રોરી શુ કાટી ગાશ ? બાપ આ કે
મેશ ? આપુને સીખોંમણુ દેવા નીકરીશ ? કે જો ભવઈ જોવા
જાએશ, તું શું કરારે લાંડડી, અમેતો ગમે તે કરશું, તું
કોણુ થાયશ ? વરી કાલે તરછતા વારાએ કાછેની વારીમે
જોય કરાવાનાયે, તે તોંબી હંતો જવાની ? કાંએ શુલબાઈ,
શુનાબાઈ તમેભી માંએ આવશે કેની ?

શુ૦—આપરી પાસેજી તારેતો વરી નંઈ કાંએ આ
વીએ, માંએ ? પણ નરબાઈ, મરેરે તમે કેમ આવશે ? શું
હં અરકાવાતું કેટલા દારાતું મુકતું નથી તે.

ન૦—નંઈરે માંએ, કાલે સવારે હંતો નાહવાનીજી.
(પછી હલસે કહેછે) શુલબાઈ, પરમદારે અધાં છોકરાં તારી
પીવા જવાનાંશે, તે તમેભી આવશે કેની, સોરાબદારને
ભીખાજ અધી ગોડવણુ કરવાનાશે. આપરે આપે દારેથી
દસતુરજને વજરે જાયું. કાંએ માંએ શુનાબાઈ, અંબાઈ
તમે સહ આવશે કેની ?

અ૦—નંઈ માંએ, મારાં માંએ મનેતો આવવા નંઈરે.

શુ૦—અંબાઈ, એમ દાદાભરી નો થા; તારાં માંએ
કોં ના કેહવાનાં ઉતાં ? લાવની તારી તરફ હં કેઈ ?

શુ૦—પણ ઓરાવ નતી, જો મેન તો કાંઈનાં આશે.
કોમો નંઈ જોઈએ જો. તોંતો દસતુરને તોંનાં મોંદીશ આ
વશે ને આપુને જન ગમે તેમ રમવા કુદવાતું નંઈ મલશે.

ન૦—નંઈરે, જો એજન ઓસેતો આપરે બીજ નવ
તરે કેંકાં જાયું. ભીખાજ ભીખારો અધી મેનીજ કર
વાનોયો.

શુ૦—મરેરે, ભીખાજની જાણે આપરી બીજ સહીજ
રોજી. બધું આપરા જીવું કોંમ કરવાનું, મારા જ ભડ
મેશુના લગન બીઆં તારે મારે ઘેરનું બધું અધરાતું કોંમ
તેજીજ કીધેલું !

શુ૦—આ હા જો, તેઆરેતો આપુને ધણીજ મને પ
રીતી. પાસલી રાતે આપણે ગેરીયા રમતી વખતે એજીઈ
મારીથી નરા વધારે બેહેકાયું, વાડ હવે તેમો શું ધણું ? ત્રા
ડીડામો બેહેકેશ કેની ? મરેરે એવો લગન અવે કોં થાયે ?

અ૦—આપરા મોહિલામાં માકાની ભીખાઈના બે દી
કરનેરો લગન ધાવાનેશે કેજ ને આવતા મળનામે લગન
શે. કાપરીઆ પાસે તરેહવાર કપરાં લેશ, ને ધણીજ ધામ
ધુખનાં લગન કરવાનેશે.

શુ૦—મુરીઆં એ લગન, આપુને શું તેમાં ? સુઈ જા
ગાવારનું બધું લસકર. આવે તે આપુને હસવા મોહવાનું
કાવેજ નઈ; ને વરી તેવું કંઈ થાયુંતો પેલી આંડીઆવાર

નીમિષપર જેમ યોતાન જોરાડુ તેમ આપરી પરભી જોરાએ. એમાં કંઈ અપરધમાં કપરાં રંગવાની કે એકેકને ધકેલાં છુ કેલી કરવાની અને પરજ નંઈ, પણ માલો તામિ અવેતો દીવાની વખત યાદને વરી રોટલી ધાપવાની છે તે માંમે છુ મ પારશે. [તિમ્બા ધુરી પડે છે.]

સુરજની સમજ.

તેની સપાટી ઉપરનાં ધાભાં.

આક્રાતી ગોલામાં ફરખીને કરેલી અબજમેબ જેવી શોધાતું જે વંરણન અમારા ગપા અંકમાં કરયું છે, તે સંઘર્ષા બાહ્યારત શોધા ઉપરથી પેચારી વાંચનારી આનુએ વીચારશે કે સુરજ આખેની આપણી સમજ અ ને ગનેઆની હદ ધઈ છે, પણ તેમ નથી. સુરજને લ ગતી હલ બીજ યાણી અબજમેબ જેવી શોધા જરી રહી છે. સાદી આંખે સુરજ એકસરખો ગ્રહકાટ ભરેલો અ ને સફાઈદાર દીસે છે, અને જાંહાંસુધી સાદી આંખે તપાસ માલતી હતી, તાંહાંસુધી એવોળ વીચાર માણુ રહ્યો હતો. પણ ફરખીનની શોધ થવા પછે માલમ પડ્યું ગયું કે સુર જની સપાટી ઉપર આડા દીડા અને શીડીંગનાં ચોકસ ધાભાંઓ છે, તે ધાભાંઓ સુરજની સપાટી ઉપર ફરતાં ફરે છે, અને ચોકસ વખતે પાછાં નજરે પડે છે. તેમ્બા પુરવ થી પરાચીન દસામે માલતાં દેખાય છે તથા તે નાના પદારના કદ અને આકારના હોય છે. જરે સુરજ ની પુરવ કીનારી ઉપર તે પેલેલેલેલાં દેખાય છે, તા રે કેટલોક નાહાના તથા ધીમી માલના દીસે છે. ય છે જેમ જેમ સપાટીના મધીમ્બ લાગમાં આવતાં જાય છે તેમ તેમ તેઓની દોડ અને કદ વધે છે અને તાંહાંથી ફરી ને પચાવીન જતાં પાછી તે નડપમાં તથા કદમાં ઘટાડો ધઈ શેવરે બેખાલુમ ધાય છે અને પછવાડે ફરી આવીને ચોકસ સુદતે પાછાં પુરવ કીનારી ઉપર પરગટ ધાય છે. એ ઉપરથી તેમજ બીજ તપાસે ઉપરથી પેટલી અગતની શોધતા એ ય ધ છે કે સુરજ જેકે એકની એક જગા ઉપર યંબ છે, તો પણ પોતાની પરી ઉપર ફરયા કરે છે.

વળી કેટલોક એવી મુદતોની નોધ થપવી છે કે જરે સુરજ ઉપર મુદલ ધાભાં દેખાયાં નહીં હતાં. સને ૧૬૧૧ થી ૧૬૨૬ સુધી સુરજ કોઈમ્બી વખત ધાભાંથી ખાલી રહી હતો, સીવામે ૧૬૨૪ ના દીનજમજર મહીનાના ચોડાક દી વસ સુધી તેના ઉપર કસું ધાલું દીસયું નહીં હતું. પણ સને ૧૬૫૦ થી ૧૬૭૦ સુધી સુરજની સપાટી તલન ધાભાં વગરની હતી અને સને ૧૭૨૪ નું આખું વરસ પણ એ ન હાલતમાં ગુજરયું હતું. પણ પાછલી સદીમાં અને હાલ સુધી ધાભાં વગરનો સુરજ કોઈમ્બ વરસમાં દીસેવા હશે. તે નજરે પડતાંજ એ ધાભાં થું ચીન છે તે શોધી કાઢાડવા ઉપ ર વીદવાંના મશગુલ રહ્યા છે અને આજ સુધી તે શોધ ગો મેર યણી પ્રેરેતત અને ઉલટથી જરી રહી છે. પેલેલાં એ શોધમાં આતર ફરખીનનીજ મદદ હતી, પણ હાલ “સપેક્ટ રાસકોપ” નામના એક નવાં પંતરની શોધ યઈ છે, જેની

આરફતે હરએક વસતુની બતાવટ અને ખવાસ પોતાની ને જે આપણને જાહેર ધાય છે અને આજ યોડાંજ વરસ યયાં એ હુધીઆરે સુરજ વીશીની આપણી સમજમાં બોહલું અ જવાલું પાડયું છે.

પેલેલી શોધ એ ધાભાંના કદ અને વીસતાર માંપવા ઉપર મંડી હતી. હરશયલ નામનો નામીચો જોતીયા; જે સુરજ પાછળ શોધ કરવાની ઉલટમાં પોતાની એક આંખે આંધ લો થયો હતો, તેણે એક ધાલું જોયું હતું, જેના વીચાસ ૫૦૦૦૦ માઈલનો ઇમાને આપણી ફનીઆનાં વીચાસ કરતાં ૬ થયેલો મોટો હતો. સન ૧૮૩૦ માં એક બીજાં ધાભાંની પોહો લાઈ ૨૩ હજાર માઈલની અને તેના વીસતાર ૪૪૩૦૦૦૦૦ (૪૪ કરોડ) મારસમાઈલનો હતો. લાપલેસ નામના વી દવાંન જોતીશે સુરજ ઉપરના ધાભાં ગણ્યાં હતાં, તે આપ છી પૃથ્વી કરતાં તરણ અને ચાર ઘણા મોટાં હતાં. કો ઇવાર સુરજની સપાટી ઉપર સેંકડો ધાભાં નીકલી આવે છે અને કોઈવાર એક કે બેન હોય છે. વલી કોઈવાર એ ધા ભાં પોતાની મેલે ફાટી જતાં નજરે પડે છે અને નાહાના ના હાના ધઈને વીખરાઈ જાય છે. એવું ધારવામાં આવે છે કે સુરજની સપાટીની એ જુદી જુદી હાલત આપણી હ વામાં જુદી જુદી અસર કરે છે, અને કોઈવાર વધુ ગરમી ઇમા વધુ સરદી વધતાં ઓછાં ધાભાં પરમાણુ ધાય છે.

પેલેલાં એવું માનવામાં આવતું હતું કે સુરજ એક આતશના ગોશો છે, અને તેની ઉપર કોઈવાર રાખ ઇમા મટોડું ઇમા થું થયે, નીકલી આવે છે, તેનાં આ ધાભાં બને છે. પણ પાછલથી જે વધારે ભડસાદાર શોધ યઈ છે, તે ભારે અગતની અને અબજમેબ જેવી છે. વીદવાંના હવે કજલ કદ કે એ આક્રાતી ગોશો આપણી પૃથ્વીનાં ગો લા જેવો કાલો, સંગીન અને અપારદરશક છે, પણ તે ની આસપાસ લખે માઈલની જડાઈનું એક બલતી હવા નું પડ ફરી વસેલું છે. જરે આખું સુરજ ઘરણુ ધાય છે અને તેથી જરે સુરજની સપાટી મંદરનાં ઓથાથી પકાઈ જાય છે, તારે સુરજ તરફ વધારે સારી રીતે જોવાઈ શકાય છે અને તે વખતે હુધીઆરોની મદદથી તેની આસપાસ ની ઉપલી બલતી હવા બરાબર દેખાઈ આવે છે. તે ઘણી જલકાટ ભરેલી અને ગોલાખી રંગનાં જેવી છે, અને તે સુરજની સપાટીથી લખે અને કરોડો માઈલ ઉંચી અને જડી છે. એ પછે વીદવાંના આપણી ખાતરી કરે છે કે સુરજની આસપાસની એ બલતી હવામાં મોટા મોટા વ ડોલીયા અને જમરદસત તોફાંના ધાય છે, જે વેલા બલતાં વાદલાંઓ પોતાની એક જગાએથી બીજ જગાએ ખીસે છે, અને તેથી ફરીને એ બલતી હવાનાં પડમાં હજારો અને લખે માઈલના મોટા મોહો પડે છે તથા તેમાંથી સુરજના ગ્રાહીકા લાગ કાલો દેખાઈ આવે છે, તે આપણને સુરજ ઉ પર ધાભાં જેવો લાગે છે. આ સરવે શોધ તે અપરમપાર કી રતારની મોહોલી ખુસ્તતનું અપાર દાહાપલુ અને મેહદ બ લ તથા કુવત દેખાડે છે અને માંજસની મગરૂની એકદમ તોડી નાખે છે.

કપુર.

કપુર એક જાહાડને ઉઠાવીને મેળવેલા તેજબની બને લો-કડણ, કકડી, જલદ વાસનો વસતુ છે. કપુર બીજ ભા શાઓમાં કાંતકર, કાકુર ઇતીઆદી એકસરખાં નામોથી એ જાખાયે, પણ કપુરમાં એ જાણસ ઉકે પાછલા વખતથી જાણાયલી છે. અસલી યુનાનીઓ અને રૂમીઓ કપુરથી અનજના હતા અને યુરોપના રેહવાસીઓમાં એ અનજન પણ છેક ૧૧ મી સદી સુધી જારી રહ્યું હતું. એ વખતે આશ્ચર્યનસેક નામના દ્રવ્યે કપુરથી યુરોપના લોકોને પેહેલ વેહેલા જાણીતા કીધા હતા, જે પછે તેની શોધ ખાતર તેમા પોતાના જાહાડમાં નહીં પણ બીજાં જાહાડો મેલેથી પણ મળી આવેલી છે.

કપુરના જાહાડનું એક ચીતર ઉપર આપયું છે. એ જાહાડ એશીયામંડળી પશ્ચિમી ચીન, જાપાન અને કોચી ન માઈના એટલાજ લતા ઉપર ઉગે છે. તેના પાતરાં હંમેસતા લીલાં, મોટાં, લાંબાં અને ઉપલા ભાગમાં ચલકતાં હોય છે. તેના ફુલ નાહાના તથા પીલાસ લેલા સફેદ રંગના હોય છે. તેના ફળ નાહાના કદના આલુના જેવાં અને ઘેરા રાતા રંગના હોય છે. એ જાહાડના સઘળા ભાગોમાં અને અગત કરીને તેના ફલમાં કપુરનો યુગલ વાસ અને સવાદ હોય છે, જે ઉપરથી દીસે છે કે કપુરનો ખવાશ એ આખાં જાહાડમાં પસરી રહેલું. જાપાન દેશમાંથી કપુરના જાહાડને જવાના ટાપુ સુધી લાવવામાં આવ્યું છે.

જાપાન દેશમાં સાતજુમાંનાં પરગણામાં તથા ગોદો નામના ટાપુમાં જાહાડમાંથી કપુર બનાવાના મોટા ઉદ્યોગ ચાલે છે. જાહાડના લાકડાંને તથા યુનીયાંને કાપીને એક લોહાંના વાસણમાં પાંજી મધે ઉઠાવવામાં આવે છે. તે વાસણનું માથું મોટીડીનું બનાવેલું હોય છે અને તેમાં ઘાસ રા

મે છે. લાકડાં તથા યુનીયાંને ઉઠાવવા પછે તેના તેજબનાં વાસણના માથામાં એકઠાં થઈ રહે છે. તે જના જના દાંણાં જેવા હોય છે, તથા રખામાં જરીને તેના વેપાર મલાવવામાં આવે છે, જેમાં તે દાંણાં સાથે બંધાયેને વલગી નવાથી તેના મોટા ગાંગડા બને છે. જાપાનના એ કપુર બંધોયાને માર જે યુરોપ આવે છે, અને તેના ઘણાખરો વેપાર વધેલા લોકોને હાય છે, જેથી તે “વલદી કપુર” ને નામે ઓળખાય છે.

ચીનમાં કપુરને લગાર જુદી જ રીતે મેળવવામાં આવે છે. પેહેલાં કાપી નાખેલી ઘાહાલીઓને પાંજીમાં ભેરી મેળે છે, જે પછે તેને આતંસ ઉપર ઉઠાવવા મેળી, લાકડીના કકડાઓ વડે તે ઉકલતાં પાંજીને કાળવવામાં આવે છે. થોડા વખતમાં દાંખલીઓમાંથી કપુર લાકડીના કકડાઓને વલગી રેહવા માટે તાંદાંસુધી કાળવવાનું કામ જરી રહે છે. તાર પછે કાવાને ગાલી કાહાડે અને તે ગલાયલાં પાંજીને થઈ રાખવા થી તેમાંથી કપુર બંધાય છે. એ પછે એક તરોબાનાં વાસણમાં સુધી મોટીડીના પડ વચે કપુરનું પડ ફરી તેને ગરમી આપી તેનાં બાફને એક અબજ વાસેલાં વાસણમાં ફરી એ કઠો કરવામાં આવે છે.

ચીનાઈ કપુર ઘણાખરો કારમોસાના ટાપુમાં ઉગે છે, જ્યાંથી જુકોની મારફતે તેના મોટા જથ્થા ચીનથી જ ન હીને મારફતે દનતાં ખાતે લાવવામાં આવે છે અને તાંદાં થી સર્ગાપેર તથા જુબન રસતે તેના મોટા વેપાર ચાલે છે. જાપાનના તથા ચીનાઈ કપુર પાછળ આટલી મેહેન તથા થવા છતાં તે સોભા આવતા નથી, તેને સાફ કરવા તથા તેનાં સફાઈને ગાંગડા બનાવા યુરોપ ખાતે તેને ફરી થી ગરમી આપવામાં આવે છે. એ કાંમ પેહેલાં મારતર વેનીસ શેડરમાં થઈ હતું, પણ તારપછે હાલ ઉદેશમાં તે મોટા પાયા ઉપર ચાલે છે. કાચના વાસણમાં મેળીને રેતીની અંદર તેને ગરમી આપતાં અને તેના બાફ બનતાં ૪૮ કલાક લાગે છે, જે પછે તે વાસણોને રેતીમાંથી બાહાર કાહાડી તે ઉપર પાંજી છાંટવામાં આવે છે તથા બીજી ઘણી મેહેનત પડે છે.

સાફ કરેલો કપુર અરધ ગોલાકાર લાઠાઓમાં મળી આવે છે. તે ઝલકતો, પાસાદાર અને જલુ તથા સફેદની વચેના રંગના હોય છે. તેના વાસ જલદ છે અને સવાદ માં તે કવડો તથા પાછળથી તાહાડક પાડાનો રંગ. ખુરા ભોદાર તેલોની મીઠાણે તે હવામાં બહે છે. તે પાંજી કરતાં હલકો અને પાંજીમાં રાખવાથી પાંજીમાં કાંઈ ઘનરાટ થતો હોય તેમ હીલવા મંદી જાય છે, જેમાં તેલનું રીપું ના મવાથી તે ત્રસ પડે છે. કપુર પાંજીમાં જલદી પીગલતો નથી. કપુરનો એક ભાગ પીગલાવાને પાંજીનાં ૧૦૦૦ ભાગ જોઈએ છે. કપુરની બનાવટમાં એ લેવે પેતે તથા કારબોન, હાઈડ્રોજન અને આકસીનનના તત્ત્વો આવે છે. સુગંધી તેલો જેવાં કે લવંદર ઇતીઆદી જે જાહાડોમાંથી નીકળે છે, તેવાં કેટલાંક ચોક્કસ જાહાડોમાંથી પણ કપુર નીકળે છે.

સુદરતી પેદાસો ઉપર કપુરની અસર તરેહવાર છે. સુગંધોદાર તેલોથી રોપાઓને ને નુકસાન પેહિંચે છે, તેજાં નુકસાન કપુરનાં પાંજીથી થાય છે. કપુરનાં આકસી જલદી હવા બારીક જાણવરોનાં નાશ કરે છે અને તેટલાજ ખાંડે

કંપડાને છતાં જાંબુવરો લાગતાં અટકાવા માટે કપુરનો ઘં ઊંચો ઘોડોલો ખપ ચાલે છે. દેશકાઓથી પણ કપુરની ગંધ સોડાવાતી નથી. પખશીઓમાં તે જુદું છે. કુતરામાં તે ફીફરોમાં સરખી તાંબુતાર એવા કરે છે. ઘોડાને તેથી કંઈ જીવ જીવી ઇજા નથી. માંજીસેને માટે દવામાં કપુર તરેલું વાર રીતે શુભગારી છે.

ફરેંચ લોકોના એક વડીએલ અથવા હંકારના બદલો.

એ હજારને તરણસે વરસામાં વાંત ઉપર પુરાતન રોમ શહેરમાં મોટો ઘળસાટ ઉપજ્યો હતો. રોમ જે પાછલથી ફનીયાંની માતાં ગણાવું હતું, તે ઉપલે વખતે એક નાહતું શહેર હતું. જે યાદગારી ભરેલી મોટી જાહેર ઇમારતો એ શહેરની જાહોનલાલીની તવારોખ તરીકે આજ શુધી ઉભી છે, તેવી ઇમારતો ઉપલે વખતે શહેરમાં થોડી જ હતી, પણ; ઘડખડું શહેર ગામડાં સરીખું તથા જીવલેના જીવડાં ધરાવનારું હતું. જે એલમે એને હાનરોથી એ શહેર પાછલા નજામાંનાં નાદારી ધાંખડું, તે એલમ હાનરો તે વખતે બચગીમાં હતા. જે મોટી સાંનસાહતે પાછલાં વરસોમાં યુરોપને ધુજલવડું, તે સાંનસાહતનો તે વખતે માતર પ્રાથો નખાપડો હતો અને એક “કાપીટોલ” (જાન સભાના કોલેજો) તથા, હેંસી “સેનેટ” (દરબારીઓ) માં તેની પેઢેલી નીશાંણ હતી.

રોમ તે વખતમાં ઉપર કહેવા મુજબ એક દીવસે રોમ થોડે જેમાં મોટો ઘળસાટ ઉઠી રહ્યો હતો. તરેલુવાર લોકો તે તેમ તેમ તૈયારી મેલતાં હતાં, અને એક સીપાહ બચાએ તે પશચીમ નીતીને તદબ્યાર થઈ રહ્યા હતા. “ગાલ લો શેવટે મેલાલુમ ચાપડાલ લોકોએ તરેખીઆના કીનારા ઉપર મુદતે પાછાં પુરવ કીનારાં રાવડું છે.” “ ગાલ લોકો આપણા તેમજ બીજા તપાસે ઉપરથી ફર છે.” “ એવા એવા પોકારો હાલે કે સુરજ નેકે એકની એ ગાલ લોકોને આવવાની નીકળે પોતાની ધરી ઉપર ફરવા કરે છે. મુખોતની માતર એક રોલી વળી કેટલીક એવી મુદતોનાં નેતાની ફરજને આ સુરજ ઉપર સુલ ધામાં દેખાયાં નહીં હતાં. થી ૧૬૨૬ સુધી સુરજ કોઈની વખત ધામાંથી ખાલી નહીં હતો, સીવાયે ૧૬૨૪ ના ડીઝનખર મહીનાના યોડાક દીવસ સુધી તેના ઉપર કંઠુ ધાડું દીસતું નહીં હતું. પણ સને ૧૬૫૦ થી ૧૬૬૦ સુધી સુરજની સપાટી તદન ધામાં વગરની હતી અને સને ૧૭૨૪ નું આખું વરસ પણ એ જ હાલતમાં મુજરડું હતું. પણ પાછલી સદીમાં અને હાલ સુધી ધામાં વગરને સુરજ કોઈન વરસમાં દીસ્યો હશે. તે નજરે પડતાંજ એ ધામાં શું બીજાં તે શોધી કાઢાડવા ઉપર વીદવાંને અશુભ રહ્યાં અને આજ સુધી તે શોધ એ નેર ઘણી મેહેનત અને ઉલટી જારી રહી છે. પેઢલાં એ શોધમાં માતર ફરજીતની જ મદદ હતી, પણ હાલ “સાપેક્ટ રાસકોપ” નામના એક નવાં યંત્રની શોધ થઈ છે, જેની

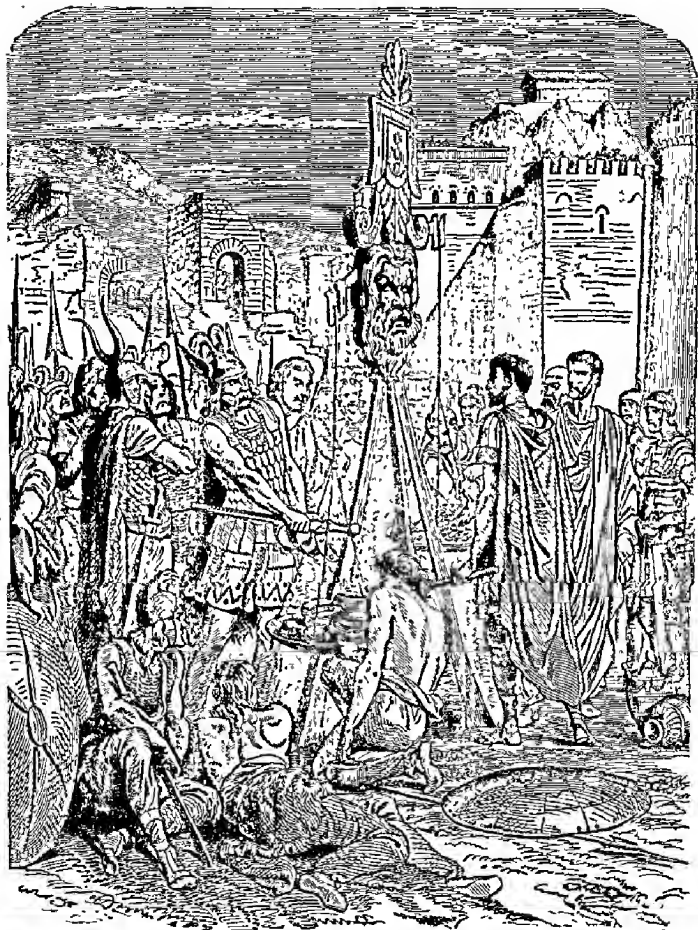
તેમ્ને પોતાને લાલ ભરેલી રીતે અનલખા લાવતા હતા. તેમ્ને આગમાંથી બદન ધાંકતા હતા તથા માથાં ઉપર સીં ગડાં સાધની અનઅંખ જીવી કોલાહ પેઢેરતા હતા.

તે લોકોના પાદસાહ બરેનસ રોમ શહેર ઉપર ૧ નકુર મુજરો લાવ્યો હતો. જરે તે રોમનાં આખાં પગણાને ખુવાર ફરી પાએતખત ખાતે આવથો તારે રૂમં એ પોતાથી બંની થકનો તેટલો બચાવ કરીને પોતાના ૨ નજમીની આસપાસ ફરખનની રાહ નેતા મેડા એવી તેમ્નેની ધંભીરાઈ, ધોરન અને સજીરીથી થાતક બરેનસને ધ્યા ઉપજ અને રોમની ભાગલ બાહાર છાંણી નાંખી શહેરમાં દાખલ થવું કે નહીં તે બાબે ઘણું આનાકાંની કરવા લાગે. તેણે ચલાવેલો જીલખાત તેને યાદસાતમાં તાંખે હતો અને રૂમીઆની નરખાસ સાથે તે શાર્મીલગીરી પોતાને યુકાબલો કરી થકનો હતો, પણ તરજ આર દીવસ બચાથી તે પોતાના ઘાટીપણાને જીવી ગયો, ઉપલા ધ્યાણુ શુણે તેને છોડી ગયા અને પાછો તે જ હતુની તથા ખુતી થયો.

એ પછે તે ધસારા બંધ પોતાના લશકરને શહેરમાં લઈ ગયો, ઘરડા દરબારીઓને તેણે કતલ કીધા “કેપીટોલ” ની ઉપર થેરો થાલયો અને થોડા વખતમાં તેના આવાનરાએ બરેનસને સરન થયા. તેમ્ને સાથ એ નગર રાજ્યે એવી ભોલી કીધી કે તેણે શહેર ખાલી કરી જવા બદલાવા રૂમીઆએ નાંખાંની એક રકમ આપવી. એ નાંખાં નેખીને આપવાના હતાં. એ નેખવાનું કામ જાહેરમાં ચલાવવાનું હતું અને રૂમીઆ તરફથી ગોઠવણો કરવા માટે લોકોના નેઆએધીસ નામે સલવીસીઅશને ઠરાવવામાં આવથો. એ કામને સાંડું ને નગા ઠરાવી હતો તે ગાલ લોકોની છાવણી તથા “કાપીટોલ” ની દેવા લની વચે હતી, કે જાં છાં ધરો જમીનદોસત થયાં હતાં તથા મુરડાંઓ દાટવાવના પડેલાં હતાં.

ઠરાવેલે વખતે નાંખાં તેલવાનો એક રાખરી કાંટે ઉભો કરવામાં આવથો. તેની એક બાજુએ નંગલી પણ નેરાવર ગાલ લોકો પોતાની છુટ સંભાલવા તથા બીજા બાજુએ તેવાલ નેરેમંદ પણ સમજુ અને આખીરો ખસલતાં રૂમીઆ પોતાના આંધે નાખેલા રોગા તથા પગમાં ચપડો સાથે પોતાના હક તપાસવા આવ્યો ઉભા. રૂમીઆએ કચુલાત ધરમાંજે નાખાં રજુ કીધાં, પણ તે નેખી સુરજની આવાર હીલાં બાંધાંની નીકલવા લાગાં. જરે એ રોલીયા અને બરેનસ રાખે આગલ રાખે રહી પોતાના આવાલેઓ પોત તારખવાંમાં એક પછે એક વત્તેના મેલાવતો અને તેથી ક બીજા ગમથી રૂમીઆ, સીકકાની કેલીને કેલીઆ લખો માઈદવાના બીજા પલલામાં ખાલી કરતા હતા, પણ માહેલો જા રૂમીઆ તરફથી પોકાર ઉઠ્યો કે રૂમજનનાં તેલ પર ધામાં નેખાણુ મોડાં છે !

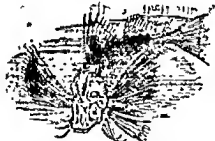
રતારની રૂમીઆને ઠગવાની આ યુક્તી ઉંઘાડી પડતાંજ તે જ તથા શુધે ઉપજ્યો અને તેમ્ને ફરી મેડા. કચુલાતથી વ તોડી નાંખાં આપવાને તેમ્ને આવાલપણે ના. પાડ્યું. નો અખીરી દેખાવનો મેરુરો શુસાથી લાલ થયો, પ તેથી ગાલ લોકો હડયા નહી. તેમ્ને લશકર મલા ૫, સરવેના જીવ લેવા, શહેરને આગ લગાડવાની ધમકી

इस लोकोना येक वडमिल मयथा हुकारना अरलो.

મીપી. તેથી રૂમીએ ઉપર અસર થઈ નહીં. નતેસની થી તેઓ પાંસેથી નાણું લેવાં અને તેમાં વલી કાઢાઈ વાપર થી એવાં તેઓ મુંઝવે. ખમી શક્યા નહી. મંડિબંડ વધી પંડી. પાંદશાહા બરેનસે. નેસમાં પોકાર આરી. પો તર્ની તલવાર પેં મી કોહાડીને તરાબવામાં મેલી અને રૂમીએની આ હંકની સજ તરીકે ઠરાવેલા એખ ઉપરાંત તે તરાબવાનાં વગન જેટલું વધારે નાંખું માર્યાં લાગે. આ અપમાન રૂમીએથી જાળેવાર ખમી શક્યા નહીં. તેઓમાને એક હીમતવાન નર નામે કેમીલીઅસ બાહર નીકળી આવ્યો અને બોલ્યું કે “આ કોરો ઉંચકી નાંખો. આ કાસા નંગલી સાધના કસા તરાબવાં થી નહીં પણ તલવારથી ચુકવીયું.” આ પોકાર ઉઠ્યો કોસલવા. નજ કોમીલીઅસ તરફ જોવા લાગા. પણ તેના ગરમ ચેહરામાં, તેના તાલેલા આવાજમાં, તેની લોહીભરી આંખોમાં, તેનાં નેક મુખમાં કંઈ એવું, જે હતા કેન્સલવા રૂમીએને તેથી નવી હીમત આવી. તેઓએ એકદમ કહી કાહાડી નાખ્યો, નાખ્યો. પાછાં મોકલાવી દીધાં, કોલકશાર રદ કર્યા અને લડાઈની તદ્દ્યારી કરવા લાગા. યોડા-દીવસમાં મોટી લડાઈ થઈ, રૂમીએ જીતી. આ અને બરેનસને રેશમાંથી હાંકી કાહાડી તેનાં હંકારની પુરેપુરી સજ તેને કીધી.

માંછલી.

જનવરોની પેદીસમાં માંછલી બહોળું અંગતેનાં મોટા અને અતીઅંત અજાણ્ય જોવા તથા જાણવાનેજ ભાગ છે. તેના બાંધો, તેનું બંદન, તેના ભાગો, તેની ઈંદરીઓ, તેનાં ખવાસો, તેની તબલે જે સરવેમાં તે માહાબલ સાહે બની એકસરખી કારીગરી અને કરામત આપણને અજ રતીથી દંગ કરે છે. જમીનપર ઈચ્છા હુવામાં કરોડો બંધ કરોડો પરાંણીએ વસે છે, પણ તે ઉપરાંત પાંછીમાં વસનારાં જનવરોની શખ્યાબી તેટલી જ કરોડો બંધ છે. જનવરો વીડીઆથી બારીક તપાસ કરતાં કબુલીઅર નામના માહા પંડીતે માછલીઓની ૬૦૦૦ જુદી જુદી જાતની ગણતરી કરી છે, પણ હજુ એ ગણતરી આજ છે, અને એવું થાર વામાં આવ્યું કે આ ડુનીઆના મોટાલાં પાંછીઓમાં વસતી માછલીની આંખોમાં આજી ૧૦ હજાર જાત છે. એવી એકેએક જાતની કરોડો માછલીની વસતી છે અને તેમ જોતાં એ ૧૦૦૦૦ જાતની વસતી કેવી મોટી હશે તેના ખેચાલ કરતાં મગન ચંદ્રબમ થઈ જાય છે. લીધું ઉપર નામના વીદવાન કેહે છે કે આરકટીકના દરીઆવમાં

માંછલીની ગમે એવી મોટી ડુનીઆમાં છે, તોપણ એનદારી કઆહાસાંગરમાં તેમાંની એકબી સાધારણ માછલી મલવા ની નથી, પણ વળી તાંહાં માછલીની જુદી જુદી ડુનીયાં વસે છે. એકેક માછલી કરોડો ઇંડાં જાય છે. જેમકે કાડ નામની જાતની એક જ માછલી દર વરસે ૬૦૦૦૦૦૦ ઇંડાં મેલે છે! એ ઉપરથી માંછલીની વસતી અને પેદાએસના સુખાર કાહાડવો એ કેવલ દેવાનાંપણ છે. પણ આ પર માણે એ વસતી વધેતા દરીઆવ તેમનાથી ભરાઈ જાય, એ ઉપરથી તે દીસતારે એવી ગોઠવણે કીધી છે કે જ્યાં માછલી એકેકનાં ઇંડાં ખાઈ જાય છે અને તેથી તેમની વસતી માં ઘટાડી થાય છે.

જેમ બીજા જનવરો તેમજ માછલી એક આંગલ અથવા ઈંચથી તે એક ખંડક અથવા ડુંગર થી તરેલાં ૨ કદ અને તરેલુવાર આકારની છે. મગરમહોના દેવાલ અમે માતર હેવાલ એક અંકમાં આપણે. મગરમહી ઉતરતી માછલી શારક નામની છે, તે કોઈપર ૩૦ ફીટ લો થી અને ૫ થી ૪ હજાર રતલ માવાની હોય છે. તે માછલીએ માણસને આપો ગલી બવાના દાખલા નોખાવ્યા છે. માછલીના ઉપરભાવ પણ તરેલું કોસમને છે. કાર પ નામની માછલી દર વરસે ૨ થી ૩ ઈંચ વધે છે, પણ ૨૦૦ થી ૩૦૦ વરસ મુખી જવે છે. યુનીપરી માછલી ૬ થી ૧૦ વરસનો ઉમરની હોય છે, પણ મગરમહ સંદી ની સદી મુખી જવે છે. માછલી યુદ્ધને પોતપોતાના બંધન કરે છે, પણ યુદ્ધે માંછલીએ ભાણ પાંચે આ ધને જવે છે, અને કેટલીક તો બીઆં, નવં, અનાન, ઈતી આવી ખાય છે. બાંમ માછલી કીડા તથા ગોલકાળા ઉપર જવે છે જેની શોધમાં તે જમીન ઉપર માલી રાંધે છે.

એ જાતની તરતની જનમેલી માછલીએ કદમા, મા તર બે ઈંચ હોય છે, તારે તેમનાં માઈલને, માઈલ લાંબાં લ શકર પોરાકની શોધમાં નીકળેલાં જોવામાં આવ્યાં છે. કોઈ જાતની માછલીએ પખાથીઓની ખીચાણે એકી થઈને પુસાકરી કરે છે. હરીંગ નામની માછલી આરકટીક માહા યાગરમાં રહે છે, પણ આપરોલ અને મે મહીનામાં તેમની મોટી શેન નારક સી દરીઆવમાં આવે છે અને “ડાગ ર બાંક” નાં ૧૦૦ માઈલ લાંબા કીનારા તરફ હવા ફેરકા કરવા સાથે રહે છે, જરે પુરાકલ પખાથીઓ અને માછલીએ તેમના ગોરાને માટે તેમની પુકે ફેરે છે. બરીડી ચ કોસતા ઉપર એ માછલીનાં તરણ આર મોટા જ્યા પુરી મેખીચ સાથે રહે છે, તે એકેક જ્યા ૫ થી ૬ માઈલ લાંબા અને ૩ થી ૪ માઈલ યોહાણે હોય છે અને દરએક જ્યામાં કરોડો માછલી હોય છે. સેટ ઈવસના આખાતમાં એ કાન વખતે ૨૪૦૦૦૦૦૦ માછલી પસાર થયલી ગણવા માં આવી હતી. કેટલીક જાતની માછલીએ વરસમાં એક અથવા બીજામાં જુદે જુદે ફેકાણેથી આવીને એક જ જગ્યામાં રહે છે. પારકશાપરના કોસતા ઉપર હાડક નામની માછલીએ એક જ્યા ૪૦ માઈલ લાંબા અને ૩ માઈલ યોહાણે જોવામાં આવ્યા હતા!

પખાથી હવા કરતાં બારી છે, અને તેથી તેને ઉડવા માટે અનુકૂળ અને કેવતમંદ પાંખો આપેલી છે. પણ આ

છલી જે પાંખીમાં વસે છે તે પાંખીતાલ જેટલાં વળણુની છે, અને તેથી તેને પાંખીના તરતી રાખવા તથા હીલચાલ કરવાને વધારે સહેલા સાંચાની બખ્શોશ થીવેલી છે. તે પોતાની પાંખ નસા હીલવવાથી નજીક મેહુતન વગર પાંખીમાં ગમે તાંહાં ઈલાઈ રહે છે. પણ વળી તેથી જ કરીને આ છલીની હીલચાલ પણ સવલ થાય છે. પખશી પાંખથી હવામાં જીવાઈ શકે છે તથા પાંખથી જ દોડી શકે છે. પણ માછલી પોતાનાં પુછાંથી કરીને દોડી શકે છે, અને દોડતી વખતે પાંખનીતા માતર બદન ઉપર થયી વાલી મેળે છે. તેની પાંખ તેની યુસાફરીમાં તેને સમતોલ રાખવાને કામ લાગે છે. માછલીનાં આંદરડાં વચ્ચે હોવાથી પાંખીમાં ચાલતાં તેના નીચેલા ભાગ ઉપર આવી માછલી અખટ પડવી જોઈએ, પણ તેની પાંખ તેને ચતીને ચતી તેરવે છે. વળી તેની યુસાફરીમાં તેનું માથું તેને દોડવામાં મદદ કરે છે. પાણીના રોહુની સાંત્રી બાજુએ માથું રાખીને દોડે છે અને તેથી રોહુમાં ઘસડાઈ જવાને બદલે ગમે તેટલી નહડપથી દોડી શકે છે. માછલીની નડપ મોટાં વાંહાંજીના નડપ કરતાં વધારે છે.

માછલીના લ'ખુએ આકાર પણ તેને દોડવામાં મદદ આપે છે, અને તેટલા જ માટે ધીમી ચાલની માછલીએ લ'ખુથી નહી પણ વધારે ગોળ બનેલી છે. તેમજ વળી આ છલીને બાલ ઈમા પીછાં આપમાં નથી, પણ સુખમાં કામ જવાં ભીડાઈને, છાપરાં ઉપરના નલીયાંની ત્રીજાએ, એકની ઉપર એક ગોઠવવાં છે, તે પણ માછલીની પાંખી માટેલી હીલચાલને સવલ કરે છે. વળી તેનાં ભીંગારાંની ઉપર કંઈક ચીકસ ચોપડેલા હોય છે, જેથી માછલી સહેલાઈથી પાંખીમાં સરી બપોળે અથવા સાંકડી જગમાં પેવસ શાઈ શકે છે. માછલીનાં ભીંગારાં તરેહવાર ચુઈ રંગનાં હોય છે. કોઈ માછલીના સુનેરી તો કોઈના રૂપેરી નલકાટ હોય છે. કોઈનાં માથાં ઉપર સોનેરી તાલ, કોઈનાં પુછાં આગળ રંગત કી નારી, અથવા કોઈનાં બદન ઉપર ચીકસ છુટા હોય છે.

માછલીના બદનની અંદર પાંખ આગળથી ખોદાતા લાએ એક કુદા મેળે છે, જેની નાજુક લેલીનમાંથી "નાઈ ટરોન" નામની હવા પેદા થાય છે એકડી ઘઈ રહે છે, અને તે કુદાને ગમે એમ દબાવવાથી માછલી વનનમાં ભારી અથવા હલકી ઘઈ પાણીની ઉપર અથવા હેઠે નઈ શકે છે. કેટલીક માછલીઓના કુદામાં નાકું હોય છે, જે વારે તે પોતાની હવાને મોહાડાને રસતે બાહર કાઢાડે છે, પણ બીજા માછલીઓના કુદામાં તે નાકું નહી હોવાથી કોઈવાર તે માછલીને હવામાં લાવતાં તે ઉપરનું પાંખીનું દબાણ જતું રહેવાને લીધે કુદામાંની હવા કુહો છે અને માછલીનાં આખાં સરીને કુલવે છે તથા ફાડી નાખે છે.

હવાની અગત માછલીને પણ બીજાં જાણુવરોના જેટલી છે અને ઉઘાતી વખતે દર બીનીરે ૨૫ વખત તેમ ના દમ માટે છે. માછલી પોતાની યુઈ અથવા ગલચુડીને રસતે દમ લીએ છે. એ યુઈ તેનાં ચોકાની બાજુએ હોય છે, તેને બાહરથી ધાંધુ હોય છે અને ધાંધુની અંદર મેહુરાખ રોક લાલ પથેરોનાં એક ઉપર એક પડ નહેલાં દીસે છે. એ દરએક પડની ઉપર અખમલનાં જવી કાંઈ બારીક વસતુ લ પટેલીએ અને તેમાં લોહીની કરોડે નલીએ ફરી વલેલી છે.

ઘણું કરીને દરએક યુઈમાં એવાં ચાર પડ હોય છે. માછલી પોતાનાં ગલાંમાં પાંખી લઈને એક આંધરાંવારે તે પાંખીને યુઈમાં ચોકલે છે, જાંહાં પાંખી માટેલી હવા યુસી લઈ બાકીનાં પાંખીને તે પાણું કાંઠાડી નાખે છે. એ યુઈ માંહેલાં પડ નાહાનાં દીસે છે, પણ તેમને પોહાલાં કરવાથી હુનરો ચોરસ ઈ'ચની જગા તેમનાથી રોકાય છે. એક સકેટ નામની માછલીની યુઈની સપાટી ૨૨૫૦ ચોરસ ઈ'ચની હોય છે.

માછલીને હાડકાં નથી, પણ કંઠા હાડકાંની ગરજ સા રહે છે. બાક માછલીનાં ચરડાનાં કાંઠામાં ૧૧૫ કંઠા અને જમરદસ્ત શારક માછલીનાં ૨૦૦ યુખીઅ કાં ઠા છે. માછલીનું બેજું ઘણું નાંહાનું હોય છે અને તેને રાખવા માટે માથાંમાં ખોપરી જેવું કાંઈ નથી. માછલીના કાંઠે દોઢાંની અંદરથી હોય છે અને બીજાં જાંતવરોનાં સરખુ પરગામ તેના કાંઠામાં નથી. માછલીનાં નાકનાં માતર બે છીંદરો છે, પણ દમ લેવાના કામમાં તે આવતાં નથી. માંછલીની આંખ નાહાની હોય છે, અને કોઈની આંખમાં બંધે રોળા આવે છે. માછલીએ ગળું નથી કે ઘાંટું નથી. માછલીની ચામડી પાંખીનાં કરતાં ઠાથી ૨ ડીગરી વધારે ગરમ હોય છે. માછલીનું લોહી કંટું હોય છે અને નેસોની ચારકતે કરે છે. તેને આવવાનું સંભવાય છે, પણ જુદા જુદા આવવાનની પીછાંજ નથી. તેની યુઈવાની શક્તી ઘણી નજવી છે, અને તે ચોરાક પકડે છે, તે માતર આંખે જોઈને પકડે છે અને તેટલા જ માટે તે ઘણી વાર કમાય છે.

ઘણીક માછલીએ રમતીઆલ હોય છે. તેઓ રોશનીને પસંદ કરે છે તથા દીવા આગળ ખેંચાઈ આવે છે, તેમજ ચંદનીમાં તરેહવાર ચાળા કરે છે. ધંદના આવન ઉપર પાહેલી માછલી ખાવા આવે છે. તેઓ ગામેણુની ચોપી છે અને ચોકસ વળતરોનાં શરોદ ઉપર તેઓ વધારે મજેદી રમત કરે છે.

ઈરાનના અસલી પાદશાહાઓની નશીએતો.

નોરેરવાં અદલ.

ઈરાનની ગાદી ઉપર સાસાનીઅન તબક્કાને સહી દાહાપણુવાલો તથા અફશર હોસે પાદશાહ નોરેરવાન યઈ ગયો છે, જેણે પોતાની દાનાઈ તથા નેકીને ખાતર "અદલ" ના અમરગ ખેતાબ ચેલવ્યો છે. ઈસવી સંને ૫૩૨ માં એ નામવર પાદશાહ પોતાના બાપ કોખાદના મરણ પછે તેની ગાદી ઉપર આવ્યો. પણ ગાદી લેવાના યુહર તથીજ નોરેરવાં ઘણો સાહુમેત અને નેકીથી પુર માલમ પડ્યો. જારે તેના બાપ મરણ પાંચે એ અને જારે રાનના વડા મોમેદાએ તેના બાપનું વસીએતનાયું નોરેરવાન આગળ વાંચી સંભલાવયું તારે એ પાદશાહ તાલ લેવાને ના પાડ્યું અને કહ્યું કે "આવા હીગમમાં રાંધે ચલાવા ની મારામાં શકતી નથી." વલી તે માલવા કે "સમલા યુખીઅ હોષાએ ઘણાં હીના અને ધીકારવા લાએક માણસોએ ભરી નાખેલા છે, માટે હાલ જમાનાના દાહાપણુ

અને ઇનસાફની રાહએ રાજ મલાવાને અગરને હું આ રો હોધો બળવા ખાણેતા અને મોટા મોટા ફેરફારો કરવા નેહ્યે, નેથી તમેને કેટલીક યુગકેલો થયો, તમારા ઘણા કોને સાફ માંસ વીઆરો બદલાઈ નયો તમા ને કુટુંબોને હું આન આપું છઉં તે કુટુંબો પણ એવી ફરજ મારે માથે આવી નહી પડે તેટલા સાફ હું આ નવો નેખત હોરી લેવાને ખુશી નથી. ” તે પાદસાહે તરીકેનો મોટો નેખત સમજાવેતા હતા અને તેમાં તેની પાદસાહીની ફેલેહું મુલ હતું.

તખત લીધા પછે નોરોરવાને પોતાના દરબારીઓની મોટી બીજલશ ભરીને તેમને દાનાઈની નીચે મુજબ નથી એત આપી. તે બેલવો કે—“ પાદસાહે તરીકેની મારી હકુમત તમારાં અંગ ઉપર ચાલશે, તમારા અંતરણ ઉપર ચાલનાર નથી, કારણ કે અંતરણને કુપો ભેદ બાણ નાર પાક પરવરદેગર સીવાએ બીજે કોઈ નથી. એ ઉપરથી હું તમેને એટલું કહેવા ખરું છઉં કે તમારાં બંહેર કાંમે વતરોએ તમારી મરજ ખરો મારો કાણુ ચલાવેને હું કસો દાવો કરનાર નથી. પણ તમેને પોતાને પોતાની મેલેન ઇનસાફના પવીતર કાપદાએને આધીન રે હવું પડશે. મારી હકુમતનો પાથો ઇનસાફ અને ઇમાન દારીના જનજીત સાધેનો ઉપર નાખેલો છે.”

નોરોરવાના બેઠા નોસીજાદે બલવો કીધો તારે નેકે તેને સજ કરવાનો, એ પાદસાહે બનતો ઠરાવ કીધો, તોપણ તે પોતાની ચાલ મુધારે અને તેના ઉપર શખત નહી થવું પડે એવું તે નામવરે શેવટ શુધી માહાણું હતું. એ વખતે તેની અસ નશીએત નોધી લેવા નેખ ગણાઈવે. “ એક જુઓર પાનદાંનના શખસ બદ બવાસ બતાવે તો આપણે તેનું પાનદાંન નહી પણ તેની ચાલચાલુ તરફ નેખું નેહ્યે; એક બદ માણસ પાછા કામની સાંમે હથીઆર બાંધેતા તેને ને સજ થાય તેમાં તેનોજ વાંક છે. અને સજ કરનારનો વાંક નથી. ”

નોરોરવાને મરતી લેવા પોતાના બેઠા હોરમજદને ને નશીએત દીધો તે પછી આજી ઉતારી લેવા નેખ છે. તે બેલવો કે “ મારા પેચારા બેઠા, તું તારી પરજનું હંમેશો ભલું કરતો રહેજે. તારી દેખાંત પાક રાખજે, ઇનસાફની રાહ ચાલજે, બંદગીમાં મરાગુલ રહેજે, કુખીએને સાહે ધન, કેળવણીના ફેલાવો કરજે, તારાં કુટુંબપરીવાર ઉપર હેત રાખજે, જુરાં માણસોને સજ કરજે, નેક માણસોને મદદ આપજે, દાહ્યાં માંજસોની સલાહ લેજે, ખોદાથી બી હીતા રહેજે, સાચું બોલજે, અને બીજાઓના સુખમાં તારાં પોતાનું સુખ જાણજે. જો તું આ શીખામણ મુજબ ચાલશે તો ખોદા તારી બંદગીને કબુલ રાખશે, તારા કુશ મનોના નાશ થશે, તારા દેસતો તને માહાશે અને તારી ચાલખ વુધર રાહ રહેશે. ”

નોરોરવાનની સજી સસ નશીએત નેક કાંમે સંબંધી તેણે પોતે આપેલા દાખલામાં હતી. નોરોરવાનના રાજમાં ઇમાંની દરબાર એલમ, દાનાઈ અને નેકીના પુર ખાહારમાં ખીલી હતી. રોદેશના વીદવાને નોરોરવાનની દરબારમાં આસરે અને પનાહને માટે આપાએ એટલું નહી, પણ હીંદુસ્તાન અને ચીનના રાજઓ તેની મુ

લાકાતને માટે તેની દરબારમાં આવવા હતા. તેણે અસલી લેખો ઉપરથી ઇમાંની તવારીખ લખાવી હતી, જે ઉપરથી ફીરદોશીનું શાહનામું રચેલું પારવામાં આવેલું. તેણે યુનાન તથા હીંદુસ્તાનના મોટાં મોટાં ખુસતકોના ઇરાનમાં તરજુમે કરાવેલો હતો, તથા અગત કરીને ફીરોઝ શાહના ઇમાંની ફીલજુકને હીંદુસ્તાન મોકલી પંદીત વીશનુસરમાંનાં બનાવેલા હીતોપદેશ અથવા પંચોપાખી આનંદો તરજુમે કરાવેલો હતો. તેણે ચેતરબની રમત ઇરાનમાં દાખલ કરાવી તથા વર્ધક શાસતર અને બીજાં એકરમેને માટે સુસા અને બીજાં રોદેશોમાં મોટી મંદરસાઓ લખને સંધાપી, સારાં ભાએએ તેનો પરધાન જુવરએ રોદેશ તેનાજ સરખો નેક અને અસરાફ મલયો હતો અને તે એટલાંતો દાંનેયમંદ હતો કે યુનાનીઓ તેને પોતાનો ગણે છે, ખરીસદીઓ તેને પોતાની બતનો ઠરાવ માંમે છે, અને ખુસલખાંને કહે છે કે તેનો અમારાં દેશને માણસ હતો.

ધરણીઆનીનું કામ સેહેલું કરવાની રીત.

૫

સાથે લેલાવાનો શુણ.

સાથે બેસવું, સાથે વાત કરવી, સાથે જમવું, સાથે ગલાસ દાઢ પીવો, સાથે રમવું, સાથે ગાએજી ગાવાં, સાથે ફરવું, સાથે બાહાર બરવાસ જવું, સાથે સીવવું, સાથે ચોક્કાદન કરવાં, સાથે બાણવું, સાથે બંદગી કરવી, કુકમાં કાંઈપણ કામ પાંચ સાતમાં લેવાઈને સાથે અથવા એકમાં જ લી કરવાની અનખાસ સઘલી વાંચનારી માંતુઓને છે અને તેના કાપદા પણ તેઓ સમજે છે.

ધર મલાવાતું કામ સેહેલું કરવાનો એક ઉપાય એ રીતે બેસરાઈપણથી લેલાવામાં છે, માટે સાથે લેલાવાનાં કાપદા ધર સંસાર મલાવતી લેલા લુધી નવા નહી નેહ્યે. માણસને ખોદાતાલાએ કુનીયામાં એકલો પેદા કીધો નથી અને માણસોથી એકલું પડવું એનાં જવું રૂખ બીજું એક નથી. માણસ માણસને અસર પસરની મદદ મરરની છે અને તે મદદ નેખ એક દેશથી બીજા દેશને, એક પરજાથી બીજા પરજાને, એક ધંધાથી બીજા ધંધાને, તેમજ કુટુંબના એક આદમીથી બીજા આદમીને એકસરખી રીતે હાંસલ થાય છે. એકને મદદે વધારે માથાં અથવા એકને મદદે વધારે હાથ ભેગા થવાથી મદદ વધવી નેહ્યે, પણ એકલે હાથે કામ કરવાનું હોયતો મદદ બોલ નાસ પામવો નેહ્યે.

વળી સાથે લેલાવામાં ને પેચાર, સંપ અને ખીતારી મારી વધે છે, તે પણ દામને સવલ કરવામાં ઉપયોગી છે. પેચારથી એક મેકમાં પરોટાપેલો કમીલો હાથ તેજ માણસ નો કમીલો ગણાય, પણ ને કમીલમાં તેની ખુટ તે કમીલાની નેક કુનીયામાં બીજા કોઈ પેદાસમાં મળશે નહી. જાં નવરો ભેગાં મળી કામ કરે છે, જાહો ભેગાં મળી કુશ આપે છે, સેતારાઓ ભેગા મળી ચાલે છે અને ને માંજસ ને એ ગુણથી ખાલી છે અને કુનીયામાં મીન સાથે સરખા

વી' જોવું એ મુશકેલ છે. એવાં માણસનાં અવાંશી ધુવડને મળતો છે.

પેચ્ચારની સાથે પુરાણી, હસવું બેલવું, મોંઘ, ગંભીર, ત, આસાએસ અને શુભં શુધું સાથે બેલાવાનો છે. એક લે હાથે કામ થાય નહીં, એકલાં અને પેચ્ચાર થાય નહીં; તેમજ એકલા જીવે પુરાણી ધ્યામાં મોંઘ જીવું પણ કાંઈ નથી. મીઠાનમાં, ગંભીરમાં, માલાકીમાં સઘલાં માણસો એકસરખાં નથી, જન્મ જીદા જીદાં વીચારો મળે, તેમજ જીદી જીદી માન વધેછે અને તેટલાં માટે મોંઘ ધ્યામાં ગમતને માટે સાથે બેલાવાની નજર દીસતી છે.

હીન્મ્યાં સંસારનાં રમનાનાં ઉપલા મુજા કાર્યદાની સંમન પરાવતાન આપણને લાગે છે એક કબીલામાં એ સંપ, માંખા અને મોંઘ વધારવી હોયછે કે અસાન બેલાવેનો કાપ દો રાખવો જોઈએ. ધરં સંસારમાં એવાન કાપદો જોઈએ કે ધધાં અથવા બીજાં નજરના કાંપકાન સીવાંએ ધરં સંસારના કામોમાં બનતાંશુધી એકલપણું રૂર થાય. એવો કા પદો થવો જોઈએ કે માંડીને એકસો કરવા નતાં, અથવા બા પડીને એકેકુ પાંતો પોતાની એજા. ધરન પેદાં ધધાં એવો કાપદો થવો જોઈએ કે અયાંને એકલાં જમવામાં કાંઈ નવાઈ જીવું દીસે અથવા એકલાં બેસાડવાં કાંઈ સજ સરીખું કંઠ યુ લાગે.

જ ધરપણીઓની પોતાનાં ધરથી કંટાલેછે તેને આ ઉપાય અમલમાવાની અમે જનજીવ લલામણુ કરીએ છઈએ અને અમારો ખાતરી છે કે તેમ કરવાથી તેઓનું ધર ચલાવનું અચર્ય અરથ કુમ ચલાણું થશે. મા અને બાપની સાથેન અયાં એક રેબસે અને એકજ વખતે જમવા બેઠાં થી અયાંને ભોણે ભોણે ખાવાની આદત નીકળી જશે. સ ધલાએ સાથે કરવા નવાથી દરેજન મોહોડાં ઉપર સેર લો હી આવશે. માટી બઈએ સાથે અગતજીગ વાત ચીતેનો મેહેવાર પાડવાથી અયાં વધારે ચપલ, હોશીયાર અને હસ શુખાં થશે.

અંગત કરીને એક રીત આપણાં ધરોમાં દાખલ કરવી જોઈએ. તે એ કે મા બાપ અને અયાંએ સદા સાથે બંદગી કરવાનો રાખેતો પાડવો. ઈંગરેજોનાં ઘણા ધરોમાં આપણે જોઈએ છઈએ કે ખાવા અથવા ઉઠાવાની નેટલી નજરની ફરતે તેઓ ગણેછે, તેટલીજ નેટલી અને બંદગીમાં વીચારેછે. તેઓને બંદગી વગર ચાલવું નથી. જો બંદગી નહીં થઈ હોપતો ચેન નહીં પડે અને અચરવકર થયા કરે. આપણામાં પણ ઘણુ લોકો બંદગીના એટલો રાખેતો પાડેછે, પણ સાથે બંદગી કરવાનો રાખેતો આપણામાં યુદ લ નથી.

મા બાપ અને અયાં સાથે મળીને દરેજન સહવારના ઉઠાને વારં તથા રાતનાં સુતી વખતે બંદગી કરે, તેની અંસર સરવે ઉપર કેવી ધાય તેનો પેચ્ચારાં વાંચનારઓએ જ વીચાર કરવો. બંદગી કરવાની નજા ઉપર બાપ અથવા ધરનો વડો અયાંએને ઝુઝણપર બેસાડી ખેદાની સેપાસ અને નીજાન કરાવે, તો પછે કેમ કરી ખેદાની યાદ તેમના મનઝાથી ખીસે અને ખેદાની પાદ તાણ રહેવાથી તેઓમાં કેટલી નીતી કેટલી નરખાસ અને કેટલો ખીડાસ વધે ?

પરચુટણ બાબત.

ફતેહ મેલવંથી હોયતો શું કરવું ? એક કીલ્લોને કાપે સવાલ કીધો કે " તમા બંદગીમાં ફતેહ મેલવો છો તે હું ખુશ કારણે થુ છે " તેહનો નવાબ દીધો કે " તરણ કરેલોછે, પેહલું તે બરોબર વખતે હાજર થવું. બોણું તો પોતા ઉપર વીસવાંસ અને તરોજી તો બેલાવામાં અને કરવામાં પરમાણીકપણું, એ શીવાય કાંઈની ગીમત અને ના લેશી થતો હોય તયાં હું હાંધેલો અને મેહરો સાથે ધાંઈ ન તો હુંતો. કાંઈ એવકુદીથી માહુરી ગીનોસ કરે તેહની હું દરકાર ન કરેતો હતા અને મહુને અપમાન થાય તેનો ખુલાસો માંગવાને કદીબી આપુરતા બતાવતો ન હતા. "

નેપોલીઅન વીરે ઈંગરેજો કહેવતો— "નેપોલીઅન— એક ફુંકી નજર (સારદ સાઈટ) નું ગરૂડ પખંશી. "

નેપોલીઅન—પરજનો દગાખોર મેરો નજી પોતાની માંની બીલકત લેવા સાંકે તોડું પાડ કીધું. "

નેપોલીઅન—ધુરોપની યુદ ખેડ ખેદનાર. "

નેપોલીઅન—એક મસતીખોર છાકરો નજી પંકુધવી નાંદાં સોથ રમતે કરવા માગવાથી તેને એક ખુના મથે બેસાડવામાં આવશે. "

બચાંમાં ચીતર પાડવાનો શોખ કેમ વધારવાનો— જો કાંઈક બાંધકને ચીતર પાડવાનું ગીઆન હોયતો તે વારેથી આ પડીઆં ખરીઆં કાગળના કટકા ઉપર ઘસા પાંડેછે. એમ કરતાં તેહને અટકાવવું નહીં પણ તેથી ઉલટું જરે તે કાંઈથી ચાલાકી બતાવે તયારે તેહને શાંખાથી આ પડી. નયારે ચેન વધારે હોશીઆરીમાં અંધાં અને રંગ નો ઉપયોગ સમજવા લાગે તારે હલકા રંગથી વશકરી શી પાઈએનાં દગા, વાવટા ધતીઆરી રંગનાં ધાંલાં પાડવાં દેવાં, આસતે આસતે કાગળ ઉપર ચલી વગરના પેનસીલ આધારે કરી આપવી, તે ઉપર અયાંને હોયેન તેહને મનગ મતાર રંગ પુરવાં દેવાં એમ કરતાં એ બાબદમાં તે ખાંલક ની નજર ખુલશે અને વખતે આગલ નતાં ઘણા સારો ચીતારો બની સખશે. "

પટેરાં—કરોસ તપાની ગરેબી, સાંહાસ, સેરવા, રોટી, અને ખીદાઈ-વગરને ખાદે ઘણું પરખીઆતછે અને એ સઘલી ખુબી પટેરાની છે. બરાંડીનો મોહોરો લાગ ને કં રાંસથી ઈંગલાંડ આવેછે તે પટેરાનો બનાવેલો હોયછે. ન રમતી અને પોલાંડમાં પણ એ ચીનનો ઉપયોગ ઉપયોગ કરવામાં આવેછે. આપણી વાંચનારી મેહુનો તથા શીઓના ચેડીઆએ ન મગમગવું " કોલાંગવાટર " વાપડેછે તે કાંઈજ નહીં પણ યુદર પટેરામાંથી બનેછે. પટેરામાંથી અરક કાહાડી લેવા પછે ન કુચો રેહછે તેની આરસીની ફરેમ, તપકીરની દાખરીઆ અને ઘણીક જાતના રમકડાં બનાવવામાં આવેછે. એનું થોએલું પાણી ઉર્તના કપડાં, ને જ વગરે થોવાં ઘણું કાનખુટો. તાહાડાં હોડ ફરેછે, તે હુનો ઉપાય પટેરાનું થોએલું પાણી છે.

આગબોટમાં છાપખાનું—નીઉઆરલીઅનસ અ ને સેંટ હુઈ પાકેટ સરીખર “ઉડરફ” માં એક છાપખાણા ના સંધણે સાંગાણું છે અને તેમાં દરરોજ આગબોટને માટે એક પત્ર નીકેલે છે, પરચુટણ હેંડબીશ વગેરે છાપવાને એક હાફીસ પણ તેમાં છે.

કીમતી શીખામણ—હરજેન કોઈ તાપલાં બયાંને કોઈપણ વાત છુપી રાખવાને કહ્યો નાં, (કદાપી દલગીરીની હોયે યા ખુશાલીની હોયે) કારણ જેમ તમારી વાત તે છુ પી રાખશે તેમજ તે પોતાકી પણ વાત છુપી રાખશે, અને એ ઉપરથી જુડું બોલવાને પણ નહીં શીખશે.

એક મુશલમાનના ઈંગરેજો વીશે વીચાર—તેઓ પારાના તદન તામેદાર છે અને પોતાના વડાઓને પણ મા ન આપે છે, આખી દુનીઆનાં લોકો કરતાં તેઓ પોતાના દેશ ઉપર વધારે કીદા છે. એમરત જાત ઉપર તેઓનો ખડ સો, તામેદારી અને શુલામગીરી હદ કરતાં જાદા છે. કેકામાં એ દેશમાં નારી થતાને અતીથણી છુટ આપવામાં આવે છે અને એવી જાતના નુકશાનના કાંઈ પાર નથી !

શરમાઉ ખાદ—ગોવામાં એક જાતનું શારી ખુશબો વાડું ફુલનું જાહડ ઉગે છે, જેની ઉપર ફુલ શુરબ અશત પાં ખીઆબાદ અમયા કલાક પછી ખીડે છે, અને શહુવારનાં શુ રબ ઉગીઆની અગાઉ કરમાઈ જાઈ ફેટલાંએક ફુલ ખરી પ ડું છે, એને અંગરેજમાં “શારોકુલ ની” કરી કહે છે. એને કોઈ લોકો “શરમાઉ જાહડ” ને નામે એલયે છે, પણ જે અતરે શરમાઉ જાહડ થાયે છે તે જુદી તહસનાં થાયે છે, તેનાં પાતરાં જાતા આમલીનાં પાતરાં જેવાં થાયે છે, તે હંમે શાં ખીલવું રહે છે, તેની ઉપર ફુલ કદાચન રતાં અને જ નાં જેવાં આયે છે, એ જાહડને આપણ હાત લગાડીઆ થી કરમાઈને નથી જાયે છે.

૧૮ લાખનું જવેર—એક વેલા સેંટ જેમસ ચાપ લખાં આપણી રાણીએ એક તાબ પેહડીયું હતું તેની કીમ ત ૧૩ લાખ રૂપીઆની અંકાઈ હતી. વાંચનારી બાઈએને સમજ પડવા સાડ નીચે પરમાણે તેહની કીમત મુકીયે છઈએ.

રૂપીઆ.

ખાણેક ૧૧ મોહોટું.....	૧૦૦૦૦૦
હીરો ૧૧ મોહોટો.....	૧૨૦૦૦૦
૨૦ હીરાની કોર.....	૩૦૦૦૦૦
વચે હીરા ૨ મોટા.....	૪૦૦૦૦
ચાર કૂસ દરએકમાં ૨૫ હીરા..	૧૨૦૦૦૦
કૂસને માથે ૪ મોહોટા હીરા..	૪૦૦૦૦૦
૨૬ હીરા એક ફુલમાહે.....	૧૨૦૦૦૦
પરચુટણ મોતી.....	૧૪૦૦૦૦

આવડા કીમતી દાગીનાઓ છતાં એ તાનનું વજન કુદેશા ત ૧૧૧ રતલ છે, તે સાત ઈંચ ઉંચું અને વેરાવમાં સવા ફુર.

એક બઈરીનાં પાંચ માટી—કોઈએક “આલીટ અને એને” એક બઈરી શાયે નાતર કીયું તારે બીજએ “લાઈ એ બાઈને ચાર અશમ યાઈ ગીઆ છે, તારે

મેા શાં માટે થાયેઆ ?” વેલાએ જવાબ દીધા, “લાઈ હું કેટલું તે શાંલલ, એનીના એક ખાવીદ અપોતીમેલે નાહશાં ગીઓ, ૨ જે અપોતીમેલે દુખીને મરણ પાંખીઓ, ૩ જે અપોતીમેલે પીશટાલ મારી મુવો, ૪ થો અપોતીમેલે કાંશી એ મહડી મરી ગીઓ અને હવે હું પાંચમો થયોહું” અને માર કેવું રોવટ આવે છે એ હું માર નશીબ અનખાવા પરજ્યાહું.”

જુઠાંની રાત—એ શખશો વચે એવી તકરાર ઉઠી કે જે મેમાંથી એક નહુ વધારે જુડું બોલે તેને ઈનાંમ મલે. એ પરથી એક નહુ બોલીઓ “હું જુડું બોલવે શરશહું.” બી જે બોલીઓ તે જેમ મનાયે ? પેશો બોલીઓ “જે એક ખી લો આશમાં ઉપર એવો જોરથી ફેંકીઓ કે તે ખીલાએ આકાશમાં જાઈને ચાંનને ચીરી નાખીઓ” બીજો બોલી ઓ “હા બાઈ જુડું બોલે છે તે ખરી વાત છે કારણ જેવારે તે ખીશો આશમાન ઉપર ફેંકીઓ તેવારે હું ચાંનની પરાશ માં આકાશ ઉપર બેઠોહા હોતો અને જેવો તારો ખીશો આવીઓ તેવોજ તે મેં મારા હાતમાં જાલી લીધો.” અ લખતાં પાછલાને ઈનામ મલયું.

ધરવતુ તુસડાઓ.

કડવી બદાંમતું કેક—કડવી બદાંમ ઉંશ બે ઉંતાં પાંણીમાં ઠોલી તેને જાંની કાપો, તેની શાયે અરધો રતલ આરો શાકર છુંદલી રતલ અરધો તથા માંખન ઉંશ બે એ શનપાંને મેલવી એકરશ કરો, તારબાદ ઈડાં બેની શરે દી ઉતારીને ધીમે ધીમે જણેલા શાંમન શાયે મેલવી નાંખો પછી કેકમોલડને અંદરથી માખન ચોપડી તેમો ભરી દ શથી પંદર મીનીટ શુધી ધીમી આંચે તનકરમાં જુનવાં.

C. S. B.

દરાખની ચટની—આંબોશી ૩ આંઉશ, લશન ૧) આંઉશ, શુક, મીઠું, અને કીશખીશ દરાખ દરએક ૨) આં ઉશ, શુકમાં મરચાં ૦૧૧ આંઉશ, શરકો હરધી બાટલી; એ બ ધાને છુલી પીરીને મનજીત બંધ કીયેલી બરનીમેા ૧૫૫ દા હડા તરકાંમેો મુકીને પછી વાપરવું.

ગંધકીનો શીહલો અટકાવ—આજરોના એમરડામાં યા કોઈ એમરડામાં ઘણી બદલો આવતી હોય તથા ખુશમે દર ચીન્નેને બદલે બે તરણ મોહોટા કાંદા કાપી તેઓને એક ચોરીમાં એલવી એમરડામાં ટાંગી મેલવા, તેઓ સઘલી ખરાબ હવા સુશી લેશે. દર છ કલાકે તેઓને બદલવા ની અગત છે.

રમુજે કુરસત.

ચોપાઈ.

રોજે રેણુ એક હોન, પણ આજીઉપજવા મેળ; હું તેવું હું હેવાલ, શુજીને લાવી પુરજવાલ. ૧

શ્રી યોધ

પુરાતક ૧૪ મું.

સપ્ટેમ્બર ૧૯૭૦

આંક ૯ મો.

તલેસમાતી તોફાન

અથવા

જાડુઈની જુદાઈ—મેહોબતનો મેલાપ.

એક વારતા.

પરકરણ ૬ મું.

દમાનો બીજો દાવ.

ઈંગરેજોમાં એક કહેવત છે કે “હોટ અને જામની વચે થયી વાર છટકવાનું હોય છે”, ઈઆને ઉમેદ ભર્યા હોયે જામને મોહોસે શગાડવા આગમ્ય ઘણીવાર તે પડી જવાની અથવા તેમાંનું મધુર પીણું ઢોલાઈ જવાની ધાસ તી રહે છે.

એજ પરમાણુ માલુમદારની અરજસપે અને જાણી કાવેએ જાણવીસતાંના પાદશાહ કોબાદને મારી નાખવા ની ઉમેદમાં અનીપર ધીક વખતે નીચકળતા એક હતી.

તોફાનમાં મરતા અને દરીઆવામાં ડુબતા જે જાડુઈ ખડકપર તેઓ અચયા હતા, તાંહાં કોબાદ અને તેનો થા કેલો રસાયો ઉઘાપેલો હતો પણ મે જાણ જગરત રહ્યા હતા. દેહેસતનાક તોફાનમાં ગળબનાક શકેટ વચે સમ લાએને નીંદની નર્મીતાઈ હતી, પણ મે જાણ આતુર અ ને મીનતાતુર રહેલા હતા. તે આ અદેખો અરજસપ ત થા કારસતાંની ભરેલો કાવે હતા.

અરજસપનું દીલ પોતાનાં ભાઈ જાડુઈ જુદુનું તખ ત જુદી લેવાથી સંગદીલ થઈ રહેલું હતું અને કાવેને પો તાના ભાઈ કોબાદનાં પુત્ર સારે તેટલું જ સંગદીલ કરવા ને તે ઉસકેરી ચુકેલો હતો.

કોબાદનાં પુત્રને મારે તેઓ પોતાની વેહેતી સમજોહેર એઆનમાંથી મેચી ચુક્યા હતા. એકજ નટકો અને જા જુલી કોબાદ જાએ થરો તથા કાવે જાણવીસતાંના પાદશા હ થરો.

પણ પેલી કહેવત ફરીયાદ આપે છે કે “હોટ અને જામની વચે છટકવાનું ઘણું હોય છે.”

આ મે માણસ રૂપી જામનો મનસુબો પુરો થયો તે આગમ્ય તે ટાપુ ઉપર જાડુઈથી અમલ ચલાવનાર પાદશા હ જુદુને પોતાનાં એલમથી તેની છુપી આગાહી થઈ અને તે જામનો જાએ કરનારો નટકો કોબાદની ગરદન ઉપર ફરે તેની આગમ્ય તોફાન ઉઘું કરીને સંઘલાએને આ ખડ ક ઉપર ઘસડનાર એ જાડુઈને તે છુપા મનસુબાની બસા રત વટીક લાગતા વલગતાઓનાં કાનમાં પેહિંઆડી.

જુદુની માનીતી પરી પીરોજ મેમાલુમ રીતે આ મન સુબાની જગા ઉપર આવી અને કોબાદને વજર નોનર જે આ આવી પડતી આક્રમતાં નીરદોશ અનજનપણમાં ભર ઉંચ કાહાડતો હતો તેના કાનમાં હુરસે આવાજ કીધો કે—

“હો, મો! બેકામ નોનર! તું આરામ ભરી ઉંઘમાં કું કારા મારે છે તારે જાગતી આંખો છુપા મનસુબાનાં કુંકારા મા રે છે અને ને તારો જીવ, તારા પાદશાહનો જીવ તથા તારા રા જનાં જીવની દરકાર કરતો હૃયતો બીદાર થા.”

જુદુનો આ જાડુઈ ભરેલો પેગામ મેમાલમ રીતે પોં હેંમાંડીને પીરોજ ગેલ થઈ ગઈ અને નોનર ધપકીને જાગતાં જીમ મારી ઉઠેલો કે બેગાદા! પાદશાહને સલામત રાખજે.”

તેના આવાજથી પાદશાહ કોબાદ પણ ચમકઈ ગોં કી ઉઠેલો અને એ ઘભરાટ થું હતો તેની તેને સમજ પડી નહી.

આ પાદશાહ અને વજર જુદે છે તો પેહલાનાં પોતા ના ભાઈ કાવે તથા જુદુનાં ભાઈ અરજસપનાં હાથોમાં વે હેતી સમજોહેરો ચલકતી હતી અને તેઓનાં ચોરસ કીનાં થી ખુની થઈ રહ્યા હતા.

અરજસપ અને કાવેની ધારણા સઘલી ધુલ મળી ગઈ અને સામાં તેઓ ધાસતીમાં આવી પડયા. સમજોહે રોને મેઆનથી મેમેઆન કરવાનો કાઈ સમજ ઉભો કર વાની તેઓને ફરજ પડી અને તેઓના ટકકટીયાં મગજ એવી બતાવટ કરવાને અશકત નહી હતાં.

એટલા મારે જારે કોબાદ સવાલ કરેલો કે “તમે એ ટલા ફગલાઈ શા મારે ગયાં અને તલવારોની કેમ ગરજ પડી છે ?” તારે તેઓ પાસે જવાબ તથા અરજ હોતો કે “જા” હોંપનાહ નું નામવરના આરાંમતી ચોક્કીદારીમાં એનો જાગતી આંખો પેહોરો ભરતા હતા, તેવામાં એક ભયંકાર આવાજ અમારે કાને પડેલો જે ગોધા અને સીંહના પોકા ર સરખો હતો, તે આવાજ નજદીક આવતો જાણ્યો અને

તારા જાનને બચાવ ખાતર અમારાં હૃદયીઆર સકડી અમે તઈઆર રહ્યા."

પાદશાહ આ વાતથી તાજુબ થયો. તેણે કાંઈ એવો અવાજ સાંભળ્યો નહીં હતો, પણ "ઉસાને ગંવાઈ મુસો" તઈઆર હતો. અરજસપે આ વાત જોડી કાઢી તો કાલે તેને ટેકો આપવા મંડી ગયો કે "અજઅબ છે, જાંહાં પનાહ કે તું નામવરે તે આવાજ નહીં સાંભળ્યો." મારા કાન ઉપર પણ ખેલલી રીતે એ ભયનીત આવાજ આવ્યો. તે રાખસશને ભડકાવીને ઉઠાડે એવો બીહાજનો હતો, -તે ધરતીકંપ કરે એવો આવાજ હતો. ખમીત તે એકજ સર્જિલો નહીં પણ સર્જિલોના આખા યોગાનો પોકાર હતો. "

પાદશાહ પોતાના વજરનો નોજરને પુછ્યું કે તેણે કાંઈ અવાજ સાંભળ્યો. નોજરનો જવાબ થોડો ઘણો ટેકો આપનારો થઈ પડ્યો કે "મેં કાંઈ આવાજ સાંભળ્યો ખરો પણ તે ગોએજીના ખંડુર શરોફ જેવો ઠંડો અને જાહિલી આપનારો હતો."

ગમે તેમ હોય, પણ કોબાદને લાગું કે તે ફકાંણે કાંઈ ધાસતી હતી ખરી, મારે તે બીહાજની નગા છોડી કાઢી બીજી નગા ઉપર જવાની એ પાદશાહે ખામેશ બતાવી. અગરને તેહમતન, તેના દબેર અને નોજવાન બેઠો તેને હાથ આવેતો આ ભેદ ભર્યું ટાપુ તુરત છોડીને પોતાના વતન તરફ નીકળી જવાને કોબાદ ખુશી હતો, પણ તે શુંદર શાહાજીદો સહાજત છે એવો ઘણાં નજુને શક હતો. કાંઈએ તેને તોફાંની ફરીઆવખાં તરતો ટાપુ તરફ આવતો દીઠો હતો, માટે અદેખો અરજસપ તથા કીનાખોર કાલે પોતાની તત્તલમને મારે શાહને ભેટ ઘણી દીધું 'અરુ' સમજવતા, તો પણ તેહમતનની શોધ કરવાનો હજી પાદશાહ કોબાદના મનમાં ખેઆલ હતો અને તેથી આ ટાપુ છોડી જવાને બદલે ખાતર ઉપલી બીહાજની નગા છોડી કાઢી નવી નગા ઉપરજ વાસો કરવાનો તેણે ઠરાવ કર્યો.

પાદશાહના હુકમ મુજબ તેના આખો રસાલો આ બીહાજના નગામાંથી દેહરો ઉઠાવી આગલ ચાલ્યો. સઘળાંઓની આંખમાં ઉંઘ હતી, સઘળાંઓને તોફાંનની યાક ચહુડેલી હતી અને તેથી કાંઈ બીજી નગામાં આસામેસને મારે બરડો નાખવાને સઘળાંઓ ખતી હતો.

પણ પાદશાહ કોબાદની ધીરજ ઉડી ગઈ હતી. તેના વજર નોજરના કાનમાં જે બેદભરેલો આવાજ થયો હતો તેથી તેને પણ એવેની ઉપજ હતી, મારે મુલાને બદલે સજગર રહેવાનો તેઓનો આશા હતો. એટલા મારે તે ઝોએ આ તલેસત્રાતી ટાપુ ઉપર પોતાની મંજળ જરી રાખી અને ઉજગરો, યાક તથા ભુખ ખમીને નજોળી મુદાવ તા તથા પાહાડો એલંગતા તેઓએ લાંબો વખત ગાલી કા હાડ્યો.

અતે પાદશાહ તથા તેના વજરની આંખ ઉપર ઉંઘ ઘણો ગભરો કીધો. મુદરતની સાંમાં થવાની કોણ માણસમાં તાકાત હોય કે આ યાકેલા, હાકેલા, હેરાન થયેલા આ હુસો મુદરત સાંમે લડી શકે ! ચાલતાં ચાલતાં તેઓ એક મુશનોમાં મેદાંનમાં આવી પહોંચ્યા. પવણની ઠંડી લેહે કોઈ પાછો તેઓનો ગામ મુશમાં લાવ્યા, હાથ પગલ અં

ધા પાછા દીલા અને સુસત થયા, મારે પાદશાહ કોબાદ હીઆંજ અટક્યો અને તેનો આખો રસાલો પણ અટકી બેઠો.

હવે ઉંઘને કાવતાં વીલજ લાગે એવું નહીં હતું. ઘણાખરો રસાલો ઉંઘાઈ મુક્યો હતો, પાદશાહે જુલવા માંડ્યું હતું અને નોજર અરથો ઉંઘારો હતો.

હવે અરજસપ અને કાલેને વળી પાછો દાવ મળ્યો હતો. કોબાદને કતલ કરવા અને નોજરનો નાશ કરવાની હવે ખાશી તક હતી. તેઓની પેટેલી ઉંઘ કામી હતી અને આ બે પાપીઓનો પેટેલો સંપ પણ કામો હતો. હવે મંદરાત થઈ, ભર ઉંઘનો વખત આવ્યો અને પાદશાહની આંખોના ટોપાં ઉંઘાઈ જવાની રાહ જોતા એ બે ખુનીઓ પાછા છુપો મનમુખો કરી બેઠા.

પરકરણ ૧૦ ડું.

ગાફુની ઊપર પોતાની અંત.

અરજસપ અને કાલેએ કોબાદને મારી નાખવાને બે વાર સંપ કીધો તેની વચે ઘણાક વખત નીકલી ગયો અને એ વખતના અંતરમાં પેલા દેવજાદ નંદલ અને તુરુનું શું થયું તે જાણી લેવું નેહિયો.

સરવગનાની જાદુગર જુહના બે હૃદયીઆરો પીરોજ પરી અને નંદલ દેવમાનો છેલો બદ ખસલતના અને સેતાંની ખવાશનો હોવાથી તેણે જુહની જાદુ સાંમે બલથો ઉઠાવ્યો હતો અને જરે નીખખડલાલ પીરોજ તેની વફાદારી ભરેલી નોકરી બજવતી હતી, તારે મંડાલ નંદલ ટાપુ ઉપર તોફાંનથી ઘસડાઈ આવેલા તુર નાખનાં પાદશાહ કોબાદના એક છાકરા ખીદમતગાર સાથ મળી ગયો હતો, જે નંદલ મુરખી તથા રાજના નેહુ માં આપવા માગતો હતો, પણ તુર તેને દીવાનો સજજ પોતાનો દાડ પાવા નતો હતો, તેવામા "તુર, તુર" નાખના આવાજ તેને કાંને પડતાંજ તે ધભરાયો હતો.

હીઆં મુશીની હકીકત આ બે જણ વીશે આપણે છેલી જાંહી હતી.

છાકરા તુરને મનસે નંદલ એક ભરમ અને ભેદનો ભંદાર હતો. તેના ખવીશ સરમો બેહેરો, તેનું દેવ સરખું માંડું, તેના ઢેર જવા પંજ અને નખ એજ પેટેલાં તો ભેદ ભરેલું હતું. પણ વળી તેની ચાલચલણ તુરને હેરત ઉપજવનારી હતી. જરે તુર તેની નજરે પડ્યો હતો તારે તે હાથ અને પોકાર મારતો હતો. તેના શેઠ જુહ જાદુગરનાં પરીઆંઓ તેની નાફરમાંતીને મારે તેને ચમકાતો, તેને ટપલા મારતાં તથા બીજે અજબ દેતાં હતાં અને તેથી નંદલ જુમો મારતો હતો કે "અરે ! હું કામ કરું છું ! અને ફૂલ નો દેવોરે !" તે પરીમાં બેમાઝી હતાં અને તુરને દીસતાં નહીં હતાં, મારે તે સમજતો હતો કે આ દેવજાદે અમસપો કાંઈ મગજનાં પવણથી બખારે છે. તારબાદ વળી નંદલ તુરની ધાંસે આવી કાલાવાલા કરવા લાગ્યો, તથા તેને પોતાના ખોદાના સરખુ માન આપવા લાગ્યો તથા તેની કાકરીમાં રહેવાની ઉમેદ બતાવવા લાગ્યો તેથી જુહની અમજતી થઈ. વધી પડી. પણ વળી. છાકરા તુર

તેની હાલત ઉપર દયા કરી તેને થોડાક પોતાનો દાડ પાવા ગયો તારે "તુર, તુર" નામનો જે પોકાર તેને સંભળાયો તેથીતા તેની અચરતીના પાર નહી રહ્યો. તેણે પારથુ કે આ નામ પણ નંદલન પોકારે છે અને તે પોતાનો આવાજ બદલી બીજી આવાજ કાઢાડે છે. તેણે વીમારથુ કે નંદલ નાં બે મોઢાંડાં છે અને એક મોઢાડું દાડ પીએ છે તારે બી જી મોઢાડું માડ નામ પોકારે છે. તુરે ખચીત પોતાને કો ઈ દેવોના મુલકમાં આવી પડેલો વીમારથો, અનેતો ભુતે ઘેરયો" એવી તેને ધાસતી પેદા થઈ અને તેઓનાં દેહસત નાક પૂજામાંથી છુટારો કેમ તેના બેદારો કરવા લાગો.

પણ થોડા વખતમાં તુરને બેલાસો થયો. તેના નામનો પોકારતો જાહાડીની અંદરથી આવતો હતો, જાહાં સલીમ નામનો એક આદમી આવીને ભરાયો હતો. તે તુરનો જ સોબતી હતો અને પાદશાહ કોબાદનો ખીદમત ગાર હતો. તે તુરની જ મીશાળે છાકરો હતો અને તુરની જ મીશાળે તોફાનમાંથી બચીને આ તલસેસાતી ટાપુ ઉપર રખડતો હોઈમાં આવી લાગો હતો. તે તુરની જ મીશાળે આ દેવજદાને ભેળી ભરી હેરત થયો હતો અને બીહીને જાહાડીમાં ભરાયો હતો. તેઓ એકેકને તોફાનમાં મુલેલા સમજ્યા હતા અને હજી એકેકને જવતા જેવા છતાં એકેક ઉપર ભરસો લાવતા નહી હતા. તુર સમજતો હતો કે સલીમ ભુત થઈને આવ્યો છે અને અને ઘેરે છે. સલીમ તુરને ભુત સમજતો હતો.

થલેવારે તેઓની ખાતરી થઈ કે તેઓ બનેજણા બમ યાદે અને ઘણા વખત પછે તેઓ એકેક સાથ ઉલટમંદ થઈને ભેટયા તથા પોતાની સાથે અમાવેશો દાડ પીને સલામતી માહી.

હવે નંદલનેતો એકને બદલે બે ખોદા પાયા! તેણે પોતાનાં ઘણી અને શેઠ જીઉ તથા તેની બેટી શુલનાર સીવા એ બીજાં કોઈ આદમીને દીઠ નહી હવું, પણ વળી જીઉ તેને મનશે હેરન હતો, માટે તુરને જોતાંવાર તે ખોદા જામળ્યો અને સલીમ આપયો તારે તેને બીજા ખોદા લેજે હાંક મારયો. પણ અગત કરીને તુરને ખોદા ગણવાની તેની આગળ બીહી દલીલ હતી અને તે તેની પાસે રહેલો દાડ હતો. એ શરાબનો લેહેજત નંદલને મનસે ખોદાઈ હતી અને શરાબના બોહારમાં તેને ઉપેલો ખેઆલ વધારે મુજબ પડ્યો હતો.

માટે હવે નંદલ તુરને પગે પડવા લાગો. તે શુલપુર પડીને મોલયો કે "હું તારા પગ ચુમશ. હું તારી તાબેદારીનાં સપત લેવશ. હું તુને આ ટાપુની ફજવંત ન ગાઈ મેઈમ દેખાડશ. હું તુને સઘળી મોખા જાહરા દેખાડશ. હું તારે માટે મીઠાં ફળો વીની લાવશ. હું તારે સાડાં માહી પકડશ અને તુને જંગલમાંથી લાકડાં લાવી આપશ. તેના બદલામાં હું એટલું જાણુ છું કે તું મારો ખોદા થા."

જીઉ જાહરાની માફરી કરતાં આ દઈત કંઠાલી ગયો હતો અને તેના પૂજામાંથી છુટવા સાડાં, બરાબર મોલી એતો જાહરાની ઉપર સેતાનીઅતને કાવવા દેવા સાંડ નંદલ આ વખતે ખરાં દીલથી ખંતીપણનાં મોલતો હતો.

તુર અને સલીમનું કામ એટલું જ હતું કે તેને વધારે દાડ પાવો અને નંદલ જેમ વધારે પીતા તેમ વધારે બે હેકતો હતો, જ્યો તુર અને સલીમને અચરતી સાથ ગમત પડી હતી.

તુર મોલતો કે "નંદલ, તું દાડ પીતાં બસ જ્નેનાં, જેવા વગર પી જા. તું સેતાનની આંખો છેક માથામાં પેસી ગઈ છે."

સલીમ ટકોર કરતો કે "એની આંખો, માથામાં છતાં જો એ સેતાનમાં ખપે છે તો પુછડામાં એ આંખો હેતેતો કેવો જબરો સેતાન ગણતે."

સલીમની ટકોર નંદલને ગમતી નહી હતી, પણ તુરને દાડ તેને બહુ જ ગમતો હતો. માટે થોડા વખતમાં નંદલ સલીમને પોકારવા અને તુરને અતીઅંત આહવા લાગો. સલીમે તેની મશાખરેમી જરી રાખી અને નંદલ તેથી તેને સરાપ દેવા લાગો. તુરે દાડ પાવાનો જરી રાખ્યો અને નંદલ તેને માનપર માન આપવા લાગો.

આ અડડાઅડડી વખત જતાં વધી પડી, પણ તેમાં વધારો કરવાને વળી પેલી ટોંગી અને રમતીઆલ પરી પીરોજ તાંહાં દાખલ થઈ. તે બેમાલુમ રીતે એકેકનાં આવાજ કરી એકેકને લડાવા લાગી.

નંદલ તુરની આગળ પોતાના શેઠ જીઉની ગીબત કરવા લાગો. તે મોલયો કે "જીઉ જાહરાં આ ટાપુ ઉપર થી મને દરો દઈ માડ રાજ લઈ લીધું છે."

એવામાં પીરોજ સલીમનો આવાજ કાઢાડીને મોલી કે "તું જીઉ મોલે છે."

નંદલ સમજ્યો કે સલીમ મોલયો છે, માટે તેણે ઉતર દીધો કે "મશાખેરા વાંદર હું જીઉ નથી મોલતો."

તુર પણ સમજ્યો કે સલીમ આ દેવજદાને નાહક સતાવે છે, માટે મોલયો કે "સલીમ, તું વાતની વચે મોલીને ફરીથી એને સતાવશે તો હું તારા દાંત તોડી પાડશ."

સલીમે ઘણી બી અમાવ કીધી કે "હું નથી મોલયો. મેં કોઈ બીજાને મોલતું સાંભળ્યું ખરું." પણ તારે બી જી કોણ મોલે ? તે તુરની ખાતરી કરી શક્યો નહી.

તુરે મુસો તાંત્રોસ કરી નંદલને વાત આગલ ચલાવ દહી. તે જીઉ વીશેની હુકીકત જાણવાને ખંતી હતો.

નંદલે થોડી વાત આગળ ચલાવી. તે મોલયો કે "જીઉ જાહરા હોઆં એક ગોફામાં રહે છે. હું તેને ઉધાચેલો દેખાડશ અને તું તેના માથામાં ખીડી દાકસે એટલે તે મરણ પામશે અને તેની જાહડ નાહુદ થશે."

પણ હોઆં વળી પરી પીરોજ આવાજ પોકારયો કે "મકરમાન જીઉ, તારીથી એ બનનાર નથી. તું શું કરી શકવાનો છે ?"

પીરોજ સલીમનાં આવાજનાં આ પોકાર ઉડાવાથી વળી પછો તુરનો સલીમ ઉપર મીજાન ગયો.

સલીમ કાંઈ પણ નવાબ આપે તેની આગમ્ય શુંદર પીરોજ સલીમનાં આવાજનાં નવાબ આપયો કે "નાપાક તુર, તું બી જીઉ મોલે છે અને મને નાહક ગણે પડે છે."

મીઠા બીમારો સલીમ ! પોતે મોલતો નથી અને તો પણ પોતાનો આવાજ મોલતો સાંભળી હેરત રહ્યો. તુર

નીતી ખાતરી થઈ કે સલીમ આ હરકત કરેછે, એટલે તેણે બાંહે મહુડાવીને સલીમને સારીપકે મેથી નજાડી અને સલીમને મોઢાંડે માર ખાવા પછે એટલું જ ચાહ્યું કે આ દેવસખાન સરખી નગામાંથી નલદી છુટકારો થાયતો બહુ સારું.

આ "ખાંમ મીનીટનાં વીસામી" પછે જ'દલે પોતાનું દાસતાંન પાણું માણ કીધું. "મારો રોક જુદે દરરોજ પાછલા પોહોરે ઉઠાયપછે. તાંહું જતાંનેવાર પેહલાં તેની જાડુઈની કેતાબ તથા લાકડી જપત કરી લેજો અને પછે જોઈ એતો સોટાથી તેનું માથું ફાડજો અથવા નેઈએતો તેને ખીલો મારી જમીન સાથે જડી લેજો, પણ પેહલાં તેનું પુસતક ને બાવી નાખજો, નહીતો તેની જાડુઈ નાજુદ થશે નહીં, પછે તેની છોકરીને કેદ પકડજો નહીતો તમે સલામત રહેશો નહીં."

છાકડા તુરને આ સઘલી વાત પસંદ આવી. સલીમે પણ માર ખાશેતો ખાશે મગર આ વાત ઘણી પસંદ પડી. તુરે સેકમલી સહી વીચાર્યું કે "જુદને મારી નાખી હું આ બાજે બેઠેસત સરખાં ટાપુને પાદશાહ થવશ, જુદની બેટી ગુલનારને મારી રાણી બતાવશ, સલીમને મારો વજર કરશ અને જ'દલને મારો સરદાર કરશ."

બેવકુફ છાકડાએ ! તેમને ખબર નહીં હતી કે હોશીયાર પરી પીરોજ તેઓના માથાં ઉપર બજતી હતી અને તેઓને સઘલી મનસુખે સાંભળતી હતી. પરીએ તરત જઈને જુદને સઘલી વાતથી વાંકે કરવા કહાવ્યું.

પણ તેણાં આ સેકમલીએને હીઆંજ પડતા મેળવા ચાહ્યાં નહીં. તેણીએ પોતાનાં કોમલ આવાજથી સરોદ ગાવા માંડ્યા અને પેલા બેવકુફો તુરત તે સરોદ ઉપર લોભાઈ ગયા. જારે પીરોજે જોયું કે રાગની વ્યસર તેઓ ઉપર પુરતી થઈ કે પછે પોતે ધીમે ધીમે ઉડવા લાગી અને આ ગામેણ જતું નહીં મેળવા સાઈ તેઓ તે આવાજની પુરે ચાલવા લાગ્યા. એ પરખાંજે જોખ તોફાનમાંથી અચેલા શાહજાદા તેહેમતને પીરોજનાં ગામેણ ઉપર લોભાવી જુદે જાડુગર પોતાના ગોઠા તરફ એ ખી શકશે હતો, તેમજ તુર, સલીમ અને જ'દલ પીરોજના ગામેણ ઉપર ચેલા થઈ જા'હાં પીરોજને આવાજ લઈ જાય તાંહાં એ ખાવા લાગા.

પીરોજે જાડુપથી ઉડવા લાગી અને આ તરજુ તુર ખો જાડુપથી દોડવા લાગા. એમ કરતાં જંગલો અને મેદાંનો કુદતાં ખાડા અને ખજોચીઆંમાં પડતાં ખડતાં, એક કીમલથી ભરેલી ખાહી આગળ પીરોજ તેમને લઈ આવી જા'હાં પીરોજના ગામેણ ઉપર ખેંચાતાં તેઓ ખાહીની અંદર જઈ પડ્યા અને જુદે જાડુગરની પાદસાહી લેતાં લેતાં કમરપુર કીમલથી અંદર અપધાઅપધ દટાઈ ગયા.

૫૨૬૨૯ ૧૨ મું.

કદમુદાઈનો કોલ.

એ પછે પરી પીરોજ પોતાની ખંખે ફકડાવતી પોતાના મુરખી અને સાહુજ પાદશાહ જુદ પાસે જ'દલનાં બલવાની તથા તુર અને સલીમનાં સંપત્તી તેને ખબર કરવા આવી.

એ વખતે જુદ એક ઘણાન નેક અને ખુશાલી ભરેલા કામખા મશગુલ હતો.

સુદરે દરામનાં બનાવેલા, પણ જુદએ પોતાની જાડુઈને જોરે જોર અને રલીઆમના કરેલા ગોઠાની ખાડુર ખુશનોમાં થામનાં લીસતી ભરેલા ગાલીયા ઉપર એ જઈ કે જાડુગર મોટા હરખ અને શંતોશથી અલોટાપલો હતો.

તેની એક બાજુએ તેની ચાંપાની કલીની ત્રીશાલે જોખનના બાહારથી ખીલતી બેટી શાહજાદી ગુલનાર હતી અને બીજી બાજુએ ગલગોટાની પેરે ઉગી નીકલેલા શાહજાદે તેહેમતને ખીરાજતો હતો.

જુદે તેઓનાં હાથ હમણાં સાદીનાં ગાંઠથી બાંધી રહ્યો હતો અને પોતાની દીલનવાન બેટીની એક શાહજાદ સાથે કદમુદાઈ કરવાથી તે હરખમાં ઉરપુર હતો.

આ કદમુદાઈ કેમ બની શકે એ વાંચનારને મનસે એક સમશીયા જુડું લાગવું હશે. કેમકે તેહેમત અને ગુલનારને જારે આપણે ઉછેલાં દોડાં હતાં તારે તેઓ ઘણી નાકમેદી ભરેલી અને નીરાસીથી ખતંગ બનેલી હાલતમાં હતાં.

જુદ જાડુગરેતો આ દરેર શાહજાદાને પોતાની પેઆરી પરી પાસે ગામેણનાં તાંન ઉપર ખેંચાવી મંગાવશે હતો અને પછે તેને કેદખાંનાની બેટીમા નાખશે હતો, તેની પાસે હલકો મજૂરી કરાવતો હતો તથા તેને ગોલામના કરતાંખી બદતર હાલે રાખેલો હતો.

તેને જોતાંવાર ગુલબદન ગુલનાર તેનાં ઉપર મોહીત થઈ હતી, અને તેઓ વચે એટલી સાદાં દીલની નીરાસીય મોખત બાહુ હતી તથા તેહેમતને સોંપેલી શખત મજૂરી એટલી ભારી હતી કે ગુલનારે પોતે તેને મેસાડી રાખી તેના લાકડાંનાં ભારા પોતે ઉડાવી નવા મંગાપા હતા.

પણ પેઆરાં વાંચનારાંઓને પેહેલેથીજ વાંકે કરેલાં છે કે તેહેમત તરફ જુદની આ સઘલી જસતી ખાતર ખાહેરના દેખાવની હતી. તેની અંદરખાંનેની મતલબતો ગુલનારને એ જવાંન સાથે નેકાના કોલથી જોડવાની હતી. તે મતલબમાં ફાવવા સાઈ તેણે પેહું તોફાન ઉડાવ્યું હતું. એ મતલબમાં ફાવવાન સાઈ તેહેમતનાં માંપ કાપાદને તથા તેના આખા રસાલાને જુદએ આ ટાપુ તરફ તાંણ્યા હતા, કે જે રસાલામાં તેને દગાથી દેશનીકાલ કરનાર અને તેનું માથું દગાની ચાંચ છુટી લેનાર તેના ભાઈ અરજાસપ પણ હતો.

વલી એ મતલબમાં ફાવવાન સાઈ જુદએ તેહેમતને બંદીની બેટીમાં તથા તામેદારીની જુડસરીમાં નાખ્યા હતા. એ તેની કાઠી, તેની હીમત, અને તેનું કુવત કે સી જોવાની કસોટી હતી.

જારે આપણું શ્રેયાન આ તલેસંભાતી ટાપુના બીજા ભાગમાં રોકામણ હતું તારે તેહેમતનેના કસ ઉપલી કસોટી ઉપર મલખ પડતાંન તથા ગુલનારની મોઝુબતની પકી ટપાસે થઈ ચુકાથી જુદએ વધારેવાર જોર રાખવાને ચાહ્યું નહીં. તેણે ઉપલી એકાંત નગામાં પોતાની પાસે આ જવાન દીલદારોને જોલાવી તેમની આગલ તેની ખ

રી ધારણાં વીધે ખરો ખોલાસો જાહેર કીધો. તેણે તેહન તન ઉપર ગુજારેલી જસતી વીશે માફ માંગી અને પછે ગુજારનારનો હાથ તે શાહજહાનના હાથ સાથે જોડી આપયો.

તે યોલથો કે “તેહમતન, અગરને મેં તુને સજા કીધી હાપતો આજને મેં તુને જ બદલો આપયોછે તેથી એ સજાનો ખંગ પુરેપુરો વલી રહેશે. મેં તુને મારા જીવની એક દોરી આપીછે, અથવા જના ઉપર હું છવું છઉં તે તુને આપું છઉં. આ પુતલી તારે લાગ્યેક છે એજ જરે હું કહું છઉં તારે એમાં મારો હેકાર ના સમજતો, પણ તુ જોશે કે સઘલી તારીકે તે ખાલી ફરી નાખશે અને વખાણુ પોતે તેની પછવાડે ઉભી રહેશે.”

ગુલનારની આ સઘલી તારીકે તેહમતને ખાહાલ રાખી અને ટુકમાં જ નવાબ દીશે તે એક આખી કેતાખની બરાબરના હતા. તે યોલથો કે—“અગર એક નજી મી જને ના ફેડે તોપણ એ વખાણુ હું માનશ.”

એ પરમાણુ તેહમતન અને ગુલનારની સાદી નકી થઈ અને પાદશાહી જીજ જાહેર આ યાપના દેશનીકાલ પોતે પ્રવા સાથે પોતાની નોબવાન બેઠીને ફનીયાં સંસાર દેખાડવા વના દેશનીકાલ રાખી મેલવાને ડરતો હતો તેની છાતી હવે ખુશાલીથી ખલાસી પાંખી.

પરજીવાના કોલ સાથે ઘણીખરી વારતાઓના અંત આવેલો ! પણ વાંચનાર પુછશે કે તેહમતનના બાપ કોખા હતું શું થયું. તેના બાપના કારસતનાનું શું થયું ? દેવ જાદા નંદલનું શું થયું ? તુર અને સલામતના સંપત્તિ શું થયું ? એ સઘણું નજીવવાનું બાકી રહ્યું છે અને તેથી આ વારતા હજી અધુરી રહીછે.

બંદગી.

ગાંધીજીના હાનર વીશે મયા અંકમાં થોડુંક બોલવામાં છે હવે તેની તરતજ પાછલ બંદગી વીશે થોડુંક બોલવામાં જાય છે, કેમકે ગાંધીજીના સઘણી સરસ ઉપયોગ ખોદાતાલાની બંદગી, યાદ અને સેતાએસમાં છે. આ પછે જોયું છે કે ગાંધીજી ખોદાના બખશોશો એક ખોદાઈ હોતો છે, અને તે ખોદાઈ મા

રગને બંદગી જેવાં કામમાં વાપરવો એથી વધારે સરસ કીધાં કામના તેના ઉપયોગ કરી શકશે ! આપણે જોયું છે કે ગાંધીજી એક ફરેસતાઈ હાનર છે અને ફરેસતાઈના હાંમે શ ખોદાની પરસેસના મશગુલ હોય છે એવો જ સાધારણ ખેત્યાલ છે, તે ઉપરથીમી રોકો-મલે છે કે બંદગીમાં કેટલી મોટી જરૂર ગાંધીજીની છે ? હરએક સીન ગાંધીજીમાં સમજાવેલી સઘણી સરસ અસર કરેછે, તો બંદગી જેવી ગંભીર અને પવીતર ફરન ગાંધીજીના બજવાથી કેટલી વધારે અસર થઈ શકે !

વાંચનારી બાંનુઓએ આ સરવે સવાલોનો પોતેજ વીચાર કરવો અને તારપછે કુનાર્યાનાં સરેસતા ઉપર પણ જરા નેગાહ પેહોંચાડવી. ફનીયાંની ઘણીખરી પરજીઓ પોતાની બંદગીમાં ગાંધીજીના ખોદાઈ હાનરની મદદ લીધે છે. ખરીસદીઓના દેવલો મહે ગાંધીજી ચાલે છે. સીનાઓ વટીક ગાંધીજીની થોડી ઘણી મદદ લીધે છે. હાં કુલોકનાં ફેડેડાંઓમાં ફોરતન, બનન, કથો છતીઆદી ના મે જોઈસવરસતુતી ચાલે છે તે પણ સઘણું રાગમાં હોય છે. તેઓની જીદી જીદી પરારથનાના સેલોક કાંઈજ નહીં પણ તેટલા રાગ છે. કેટલાક વેઢેમી પારસી લોકો જેકે વગર સમજે ગાંધીજી રૂપી બંદગી કરવાની સાંમે થાય છે, તોપણ ગાંધીજી બંદગીમાં એટલું તો ખુદરતી છે કે તેઓ પોતે એક હાથ ઉપર ના પાડતા જાય છે અને બીજા હાથ ઉપર પોતાનું સઘણું ભજુતર રાગ કાઢાડીને ભજી છે. વળી પારસીઓ મોનાજાત નામની જ બંદગી ભજી છે, તે સઘણાં ગાંધીજીનાં અને તેથીમી ઉતમ સામેતી આ છે કે પારસીઓની અપવીદવાન પેશાખર જરોશોતે પોતે જે ગાથા નામની અતીઉતમ બંદગી બનાવી છે અને જ આજે જરોશોતી ધરમ પુસતકોમાં સઘણી પેહોલી પદવીના ગણાય છે, તે ગાથા પણ જરોશોતે પોતે ગાંધીજી તરીકે જોડયા છે.

બંદગી શું છે ? બંદગી એક ફરન છે, જે દરએક માણસે બજવવી જોઈએ છે. પેહોલાંતો બંદગીમાં ખોદાની પાદ અને સેતાએસ કરવાનું હોય છે. બીજું બંદગીમાં તે સાહેબની અપખરખર બખશોશને માટે તેના પાડ અને હેશાન માનવાનું હોય છે. તરીજું બંદગીમાં આપણી જીલ, ખાંખી તથા મદ ચાલેના પસતાવો કરવાનું હોય છે. અને થોડું બંદગીમાં તે ફોરતાર જેડે આપણી મુરારો માગવા, તેની બખશોશ ચાહવા અને તેના આસોરવાદ માગવાનું હોય છે. બંદગીનાં આ ચાર કામ જોતાં ખોલણું દીશે કે બંદગી એક ચીતે, ખરાં દીશે, નીરમલ મને કરવી જોઈએ. બંદગી કરનારનું ઘેખાનું બંદગી કરતી વેલા ભગતું નહીં જોઈએ, એક ગમથી બીજી ગમન દોડતું નહીં જોઈએ, પણ સઘણું ઘેખાનું હરીકામપણે એકલા ખોદા ઉપરજ રાખતું જોઈએ. એજ પરમાણુ બંદગી કરતી વેલા તન, તથા જનને દાઘ અથવા ખશોઆ વગરનું નીરમલ અને સવધ રાખતું જોઈએ.

આ રીતની બંદગી થઈ શકે એટલા માટે બે ઉપાયો કરવા જોઈએ. પેહોલા એકે બંદગી કરવાની દખલ પેખાન રોજનારી અને મગજ ઉપર અસર કરનારી જોઈએ. તે બંદગી એવી દખની જોઈએ કે જ્યાં દેખાગ ઉપર બીજી કોઈ બીનાં તેટલો વખત આવી શકે નહીં. તે બંદગી એવી દખમાં જોઈએ કે રૂએરૂઆં ઉભાં થાય અને દીલ મોથા કોઈ વીનલીથી હોય તેમ અંદરથી પગલીને મગજને આંજીના નીરમલ પાંછીયો થોડું કરે. બનીઅન નામના લખનારના આ શબ્દો કીમતી છે કે “બંદગીમાં દીલ વગરના બોલવા કરતાં બોલવા વગરનું દીલ વધારે સાંકડું છે.” એક બીજા ગરથકારના આ શુખનો પણ કીમતી છે કે “ઘેખાન રાખવા વગર બંદગી કરવી એક ગાંધ છે, અને બંદગી વગર ઘેખાન રાખવું એ ખોટું રો

લ છે." પણ દીલ અને બેલણું બેડુ સાથે હાથેતા તે બંદગી સહયો સરસ ગણાય અને તેવી બંદગી જરૂરી ગા એણનાં બની શકે તેટલી બીજાં કસાંધી બનતી નથી.

ઉપર મુજબ ખરાં દીલની અને અસરકારક બંદગી કે રવાના બીજે ઉપાય એ છે કે તે બંદગી સમજને કરવી જોઈએ. બંદગીમાં આપણે શું કહીએ છીએ, આપણે શું માં ગીએ છીએ, તે આપણે સમજવું જોઈએ, પણ જો તે સમજાએ નહીં તો પછે તેમાં દીલ કુણું રેડુ અને એવી રીતે બંદગી કેમ કરાય? માહ્યુ હેનરી કહે છે કે "બંદગીને સહવારનાં કુંઘી સમજની અને સાંનના અદગરો સમજવો." ઈઆને સહવારનાં રોજને બંદગીથી ઉઘાડવો અને રાતે દી વસનાં કાંમકાનને બંદગીથી બંધ કરવાં. પણ સમજવા વગર બામદાદમાં જે માંગવું હોય તે સાંને જંગાઈ નવાય ઈઆને બંદગી કવખતની થાય તેમાં શી નવાઈ? બીજા સારા ગુણે લોલ લાલચથી બગડે છે, પણ બંદગીના ગુણુ બરનારડ બતાવે છે તેમ લોલ લાલચની ઉપવારો હોય છે, કેમ કે એક નવો લખનાર કહે છે કે "માણસ જાત ખેદાતાલને ભેટ કરી શકે એવી ચીજ માતર બંદગી છે." પણ વગર સમજને બડબડી નવાથી શેક્સપીઅરનાં આ વચણ થણીવાર ખરા પડતા હશે કે "અનન્યપણમાં આપણુ થણીવાર આપણું કુખ માંગીએ છીએ કે જે કુખ તે સાહેબે આપણે આપના નહીં આપણું હોય."

આમારા ગયા અંકમાં "હલ થણીઆનીનું" કામ સેડે હું કરવાની રીત" નાં મથાલાં ઉલ્લ દરોજ સહવાર સાંન આપના કુદ્યે સાથે મળીને બંદગી કરવાની લલાંખણ કીધી છે. પણ ઉલ્લી બે શારેતા અદા કીધા વગર એ મુખનાં પાર પડી શકે એવી નથી. ખરી "બંદગીનું" એક ચીતર બીજે ઉપર આપણું અને તેવી ખરી બંદગી આપણા કબીલાઓનાં હાખલ કરવી એ ખરાં મુખના એક રસતા છે.

કોલા રો.

આ નાચકારક અને પલીદ મરજ, આદમીજાતને આ નાપાક મુદ્દા આનશુધી વીદીઆ અને હાનરને હરાવતા અને પોતાનાં લુખો લખશ કરતાં આવશે. તે જરેબી રેખાવ દીએ છે તારે જે નહુડપથી આદમીને પોતાનાં લોગ કરે છે, જે અન્યએજ ભેદથી એકજ કબીલામાં થણું નહુ ઉપર એકજ વખતે ગલખે કરે છે, તે સધણું જોઈ આદમીની અદલ હેરત રેડે છે અને કોલારાનું નામ સાં ભલતાંન પીલતન જેવી છાતીનું આદમી ગદ્યાઈ બપ છે. પણ એકે આ બલેખ નમના કામ આપણને લાઈલાલ કરી મેલે છે તોપણ તેને લગતાં આપણા જ્ઞાનમાં આગલ કરતાં હાલ મોટી વધારો થયો છે અને એકે જે મરજનાં મુકર ઉપાય શોધી કાઢાડવાને વીદીઆ અચકત છે તોપણ તેને અટકાવાના ઉપાયની ચાવી આપણને હાથ આવી છે.

કોલારો એટલો ભલદી ફલાવો કેમ પામે છે અથવા એકજ કબીલામાં ઈઆ એકજ શેરેરમાં તેણે સાંમરો ભખશ કરવાનાં કારણો શું છે તેનો હવે જાને ભેદ રહેશે નથી. સને ૧૮૩૩ માં ફ્રાન્સ ખાતે કોલારો પેટેલ વેડેલો

હાખલ થયો અને એકદમ ૨૦ હજાર પંચોળની થાત કીધી. અન પરમાંણે આખાં શેરેરોની થણીક વસતીને ઘસડી નાખેલી છે. પણ હવે એકે કોલારો થવા પછે તેને સાંને કરવાને હલ આપણુ શકતીવાન નથી, તોખી તે નહીં થાય અથવા તે થવા પછે આગલ નહીં વધે તેવો અદલખ કરવાના ઉપાયો આપણે હાથ આપવા છે. એ રીતે કોલારાનાં વખતની જાતનાં દરેક ઉપાયથી આપણે વાકેરૂં થવું પડે છે અને તેવી વાકેરૂંગારી નહીં હાથેતા એ જુરો મરજ આપના કબીલાઓનાં થાન કાઢાડી નાખે તેની નવાઈ નથી. જેમ ગઈ સીતલાના ઉપાય નહીં કરવો એ એક મોટો ગુનાહ છે, તેમજ કોલારાને મેસાડી દેવાના ઉપાયોથી અનજાના રેડેણું એ પણ એક પાપ છે.

કોલારાની ઉત્પત્તી શામાં છે, કેમ થઈ છે અને કાં હાંથી થઈ છે તે બાબે જુદાં જુદાં મત અલે છે. પેટેલાં વીદવાંને થણાખરા એકમતથી કહેતા હતા કે આ જુરા મરજને હીડુસતામાં થતી મોટી જાતરઓએ જાન આપણા છે. પણ ૧૮૬૬ માં જુરોપનાં રોશેશનાં ડાક્ટરોની જે મોટી સભા કોલારા વધી તપાસ કરવા બેઠી હતી, તાંહાં થણીક તકરાર ચાલવા પછે ઉપલાં મત ઉપર વાંધો ઉઠાવામાં આવ્યો એ અને કેટલાક વીદવાંને હીડુસતાંની જાતરઓમાં નહીં પણ આરબસતાનાં કોસટા ઉપર થતી હજમાં જે મરજનું ગુણ વીમારે છે. વળી કોલારાનું બીજાં કવી કીશમી છે, તે પણ આનશુધી અંધારામાં રહ્યું છે. તોપણ વીદવાંને એ આટલું નકી કીધું છે કે ઘણાં લોકોની સંખ્યા બેગી મજવાની ગલીચીમાંથી એ મરજ ઉભો થયો અને ચોક્કસ જાતનું હવાઈ જરૂર એ મરજનું બીજાં છે.

એનું ધારવામાં આવે છે કે કોલારાનું જરૂર હવામાં ઉછેરે તથા માંડી સાથ મળી બપ છે, તથા પાણીમાં વસે છે તથા કપડામાં પેવસ થાય છે અને એ વસતુઓની મારફતે દમ ને રસતે, ઈઆ મામડીને રસતે માણસનાં બદનમાં પેવસ થઈ કોલારાને મરજ પેદા કરે છે. ૬૦ વરસ ઉપર કોલારો મુદલ નહાપલો નહીં હતા, પણ ૧૮૧૭ માં તે પેટેલ વેડેલો માલમ પટેલો ધારવામાં આવે છે અને ૧૫ વરસનાં તે આખી ફનીઆમાં ફરી જવાની તવારીખ નાથ બતાવે છે. એ ટલો જાવાલો ફલાવો હવા અથવા પાણી જેવી સાધારણ ખપની છણસની મારફતેન થવો જોઈએ. એ મરજ લાણ પડવા પછે બદનમાં જે અન્યએજ જેવો ફેફાર કરી નાખે છે, તેનું વીગતથી બેઆન કરવાની જરૂર નથી અથવા એ મરજ લાણ થવા પછે જોઈતા ઉપાયો હીઆમાં પરગટ કરવા જોગ નથી.

પણ દુકમાં એટલું કહેવાઈ શકારો કે કોલારા નો મરજ નાડીને ધીમી પાડે છે, લોહીને થંધ કરે છે, લોહી માનાં પાણીને મુકવી નાખે છે, જેથી દરદીનાં ગળામાં પાણીની તરસ પેદા કરે છે, ગોટલાઓને કણુ કરી મેલે છે, ટેટામાં આંકડાં ઉપજાવે છે, પેટને મોટાડું છોડી મેલે છે, આખમાં ખાડા પાડે છે, મામડીને ધરમલી વાલે છે તથા આખાં બદન ને કડું કરી મેલે છે. કોલારાનાં જાહાડાની "બીઆનાં થોણ" અથવા કાંઈ જેવાં તોપા રંગ ઉપરથી ચોક્કસ પીળાણ થઈ શકે છે, તેમજ વળી કોલારાનાં દરદીનાં પરસેવ ચોક્કસ નજસ વાસ મારે છે, તે ઉપરથી પણ એ મરજની પીળાણ

યાપછે. પણ કોલારાનાં વખતમાં સેન પેટ આવવાથી કોલારો સમજને આપણા લોકો “ધભરાટને વધારે ધભરાવે છે” તથા બીજીને દુકાળમાં અદીક ખાસ કરે છે એ ઘણું ખોટું છે. કોલારાની ખરેખર પીછાણ કરવાનું ડાકટરનું કામ છે અને ડાકટરની આગમ્ય આસપાસનાં આ ડાકટર યદ્ય નીકલે અથવા દરદીને બીહીવાડી મારે એ ઘણું ખોટું છે. ઘણાવાર નખાં, પોચાં અથવા બીહીકનાં માણસો ઉપર કોલારો વધારે હોમલો કરે છે અને તેથી એ વીરો ખોટી બીહીક મનમાંથી કાઢાડી નાખવી એ લગભગ કોલારાને અટકાવા બરાબર છે.

તેમજ વળી આ છુરા મરનનાં ઉપાયો કરવાવાનું આ માત્ર કામ નથી, પણ એ પલીદોનાં દોર ચાલતો હોય તે વેળા જેઠી નતન અને માવજતનાં ઉપાયો થોડાક જાહેર કરવા માંગીએ છઈએ. કોલારો થવા આગમ્યનાં ઉપાયોમાં સઘી પેટલો ઉપાય આપા પીધાની પરજે છે. બાદી થાય, જરપત નહીં થાય, પેટનાં મરને પેદા કરે એવો ખોરાક હમેશાં દુર કરવો જોઈએ, પણ અક્ષર કરાવે કોલારાનાં હી ગામમાં તેને ખચીત દુર કરવો જોઈએ. સારાં મોસમમાં બાદી ઇચ્છા બીજા પેટનાં મરનેથી શરૂઆતમાં ધાસતી રહેતી નથી, પણ કોલારાનાં દોરમાં એ રીતનાં પેટનાં મરને દરદીને કોલારા ઉપર નાખે એવી ધાસતી રહે છે. માટે વાસી ગોસત, વાસી તરકારી, કોઢેલી માછલી, કાચો નેવે અથવા દાઢ, વાલ સરખો વાપરે ખોરાક બનતાં મુખી ખાવો નહીં. વળી દારૂ પીનારાઓ ઉપર એ મરન ઘણાં જ નલવી લાગુ પડે છે, માટે દારૂ પીનારાઓએ પણ એ હીગામમાં સંભાલ લેવો જોઈએ. પણ કદાચ બાદી અથવા પેટનાં બીજાં કોઈ મરન લાગુ પડી જપ્તો જરાબી લઈ ચલાવવું નહીં પણ સરેસતા કરતાં એકબીજી વધારે જાહોડાં આપતાં વાર માંગતાં ઉપાય કરવાથી કોલારો લાગુ પડતો ઘણીવાર અટકે છે.

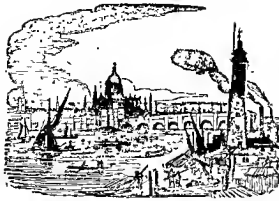
કોલારાને અટકાવાના બીજાં ઘણાં અગત્યનાં ઉપાય સફાઈ અને સુધાઈ છે. દીસતું છે કે કોલારાનું જેઠું ગલીચીમાં જનમે છે, તારે ગલીચીના નાશ કરવો એ તે જેઠરના જડુળથી નાશ કીધા બરાબર છે. ના તર જાહોડું કાઢાડાથી અથવા પાણીએ ઘોઈ ના ખવાથી જગા સાફ થાય એટલે ગલીચી નાશ થાય એમ સમજવામાં જાય છે. તેમજ વળી કોલારા વાટર અથવા બીજાં યુગ્ધોદ્યાર ચીજ વાપરવાથી બદલો બંધ પડે એટલે ગંધકીનું જેઠું નાશ પાંચળું એમ પણ સમજવું નહીં. એવી વસ્તુઓથી ગંધકી આપણી ઈંદ્રીઓને લાગતી નથી, તેપણુ તે જનની તેમ રહે છે. ગંધકીને ખરેખર નાશ કરવા, તેમાના જેઠરની હાલત ફેરવી નાખવા, ખાસ વસ્તુઓ જીવી છે. તે વસ્તુઓના અપ વગર ગલીચી નાશ થતી નથી. કોલારાના વખત ઉપર ઘરોની અંદર અને બાહાર, મોરીમાં અને સંદાસમાં, નલમાં અને મટમાં, દરએક જગ્યાએ જાહોડાં ગલીચી થતી હોય તાંહોં તે વસ્તુઓ નાખવી અથવા વાપરવી જોઈએ. સાધારણ ઘરોમાં જરે એટલી નતનની જરૂર છે, તારે માડાં ભાએગે કોલારાનો, મરન જે ઘરમાં લાગુ પડે છે તે ઘરમાં તેના વધુ ફેલાવાને અટકાવા સાડું એન ઉપાયો બનના જરૂરના થઈ પડે છે. તેવાં ઘરમાં ગલીચીને

અટકાવનારી વસ્તુઓને દરેકદર રાખવી જોઈએ, એટલું જ નહીં પણ - દરદીની માવજતના સાધારણ કામકામમાં પણ એ વસ્તુઓ વાપરવી જોઈએ. તેવાં ઘરમાં જેઠર પે વસે થાયછે એટલું જ નહીં, પણ દરદીના બદનમાંથી વેસ થઈએ અને જાહોડા વારે, એક વારે અથવા પરસેવ વારે તે સઘળું જેઠરન દરદીના બદનમાંથી નીકલે છે. એ ઉપરથી દીસતું છે કે તે જાહોડો, એક ઇચ્છા પરસેવ જાહોડા પડતાં તરતજ દુર કાઢવું જોઈએ અને તેને એવી સંભાલથી દુર કરવું જોઈએ કે તેમાનું જેઠર આસપાસની હવામાં, ઇચ્છા પાંહીમાં ઇચ્છા બીજાં કરામાં ભેલાવ નહીં.

એટલા માટે જરૂરનું છે કે કોલારાના દરદીના જાહોડો ઇચ્છા એક લેવાના વાસણમાં પેટેલેથી ગંધકીને નાશ કરનારી વસ્તુ રાખવો. તે પછે તે વાસણને તરતજ આરડામાંથી લઈ જવું અને સાધારણ વપરાસનાં વાડા ઇચ્છા મોરીમાં ધોરવું નહીં પણ કોઈ પડત પડેલા સંદાસમાં થોલવું અને તેની ઉપરથી પાણું મટોડું વાલવું. સઘી સારસ ઉપાપતો એ છે કે કોલારાના જાહોડાને દુર લઈ જઈ જમીનમાં મારથી પાંચ ફુટ ઉંડો ખાડો ખોધી તેમા જાહોડાને દાટવો તથા ઉપર પાણું મટોડું પુરવું. તેમ કરતાં પાસે કુવો ઇચ્છા ટંકી નહીં હોય તે સંભાલવું નહીતો કે જાહોડાનું જેઠર તે માહેનાં પાંહીને પોંદોંચવો. વધી દરદીના જાહોડો ઇતિઆદી લઈ જનારે તથા દરદી સાથે કામ પાડનારાઓએ પોતાના હોય તથા બદન ગંધકીને નાશ કરનારી વસ્તુઓથી ધોવા. દરદીનાં કપડાં તથા બીજાનાં પણ એન રસે તે વસ્તુઓની મદદ લઈ ધોવાં જોઈએ અથવા બનેતો તેમને દ દ કરવાં બલકે તદન બાલી નાખવાના ઉપાય વધારે સારો છે. દરદીના જાહોડો ઇતિઆદી જમીનને ઇચ્છા બીજા કરી બીજાને લાગે તેને પણ એન રસે ધોઈ કાઢાડવી જોઈએ. દરદીના પાસે લોડોની ગીરદી કરવી નહીં, હવાની આવજવ ને ખોલવી રાખવી તથા કલમલ કરીને તેને ધમરાવેલો નહીં એ પણ ઘણાં તાકીદની જરૂરનાં ઉપાયો જાણવા.

આ સઘલી નતનમાં ગંધકીને નાશ કરનારી વસ્તુઓના દરેક અને પેલેલ અપ પડે છે, તારે હીચાં તે વસ્તુઓ કંઈ તેના થોડાક હેવાલ આપી આ બીજા ખતમ કરીએ છઈએ. ગંધકીનાં જેઠરોના નાશ કરવાને “ફાનડીસ સોલીયુશન”, “બ્રાકડુગલસ ડીસઈનફેક્ટીંગ પાઉડર”, “ફાર બાલીક આસીદ” તથા “ગંધકીને તેજબ” એ દવાઓ ઘણી અક્ષર છે, જેમને પાણીનાં ઇચ્છા બીજાં એકસ પર માંડુ જુલબ વાપરવાનાં હોય છે. એ કીમતી દવાઓ ઉપરાંત ગલીચીને નાશ કરવાના ગુણુ યુનામાં તથા કોલસામાં છે જેનો લોકો કરીને વાપરવાની ભલામણ કરવામાં આવે છે. એ ઉપરાંત કાંદો, તથા નીમખ પણ કોલારાના જેઠરને મારે છે એવું માનવામાં આવે છે, પણ ઉપલી દવાઓ તથા તે નહીં હોવાતો ઉપલી સાધારણ વસ્તુઓ કોલારાના જેઠરને જેઠર દેવા સાડું બસ છે. કોલારાના હીગામમાં ઘરની અંદર તથા બાહર સારીપડે યુનો ખોપડવો જોઈએ; વારા, મોરી ઇતિઆદી જગામાં કાહોડામાં બે તરણવા ર યુનો તથા ઉપલી બીજા દવાઓ નાખવી જોઈએ. આવી નતનથી કોલારો રોટલથી અટકે છે.

લંડન શેહર.

પડી ભાગેલી પાદશાહાતવાલાં પારીસ શેહરનો થોડો ક હવાલ આપનારા ગયા અંકમાં આપવા પછે હવે સરવેને જાણીતાં લંડન શેહરનો થોડો હવાલ આપવા માંગીએ છીએ. પારીસ આખી દુનીયામાં સઘી શુદ્ધ શેહર છે, તેમ લંડન આખી દુનીયામાં સઘી મોટું અને જમરું શેહર છે, અને વળી ખુબચરત તથા શેણકમાં તે કાંઈ પારીસની છેક ઉતરતું નથી. લંડન શેહર પોતેજ એક જુદી દુનીયાં ગણાય છે અને તેની વસતી, વીસતાર તથા ઇમારતો ઇતીઆદીના હવાલો થોડા હેતર ઉપજવનારા ન થા. લંડન શેહરની થોડીક જોવા લાગેક જગાએમાં એક પછે એક ટુક હવાલો તેમનાં ચીતર સાથ અને હવે પછે ના અંકમાં આપીશું. મારે હાલ તરત લંડનની મોટા ઇમારતો જોઈને લાગેલાં વાંચનારી બાનુઓને સેજ એવા લ આપવા સાડું એ મોટાં પામેતખતની વસતી, વીસતાર તથા બાંધણીને લગતી થોડીક જાણવાનેગ અને અ જાણેજ જોવી હકીકતો હેડલ ઉતારીએ છીએ.

શરૂઆતમાં આ વાત જણાવવાની કાંઈ જરૂર નથી કે લંડન કુલે બરીદીશ રાજતું યુખીઆ પામેતખત શેહર છે. જે અદલ ઇંગ્લેન્ડ રાજની બલવંત ધન આપણે મા રે ઉછે, તેનું યુખીઆ મથક લંડન છે. તે ઇંગ્લંડ ની દખલ દસાએ પુરવ તરફથી, રેમસ નદી ઉપર ચીડલ એસેકસ, કેટ અને સારે નાજનાં જલાઓની વચે આવેલું છે અને રેમસ નદી લગભગ તેની વચેઆપમાંથી વેહે છે. તે રૂમીઓની સાનશાહાતનાં વખતથી જણાય છે. તે વખતે એ શેહર નાહાનું હતું, પણ હજણા પુદ લંડન શે હેર નજદીક ૭ માઈલ લાંબું અને તેરજુન પેહાણું થયું છે. સઘલાં પરંચો ગણનાં તે ૧૨૨ ચોરસ માઈલના થે રાવામાં ફેલાઈ ગયું છે અને તેનો વીસતાર હાલ એક લાખ ચોરસ જમીનનો ગણવામાં આવે છે. તેની લંબાઈ અને શેહાલાઈની વચેવચ સેંટ પાલનું દેવલ આવેલું છે, અને તેની આસપાસ દરએક બાજુએ તરણ માઈલ થી લંડન શેહરનો સઘી ઉદીઓગી તથા સઘી વસતીવા જો ભાગ જોવામાં આવે છે.

પણ આ હવાલ લંડનના મોટાં કદને એવા આ પવા મારે પુરતો નથી. રોમન લોકોએ એ શેહરને ફરતો કોટ બાંધ્યો હતો, તે આખાં કોટનો ઘેરાવ માતર ત્રણ

માઈલનો હતો. પણ તાર પછે તે કોટને ભાંજ નાખવા ની ફરજ પડી છે અને લંડન શેહર કોટ વગર રહેલું છે, પણ તેનો વીસતાર એટલો વધી ગયો છે કે જે નવો કોટ બાંધવા પડેતો પારીસના ૨૩ માઈલના ઘેરાવાના કોટ કરતાં બી મોટા કોટની જરૂર લંડનને પડે. સને ૧૬૦૩ના લંડન શેહરની હદ ૧૫૦૦ એકરની હતી. તાર પછેની એક જ સદીમાં તે હદ ૨૦૦૦૦ એકર સુધી વધી ગઈ. ચાલુ સદીની શરૂઆતમાં એ શેહરનો વીસતાર એથીબી વધારે થી આને ૩૦૦૦૦ એકરનો થયો, તાર પછે ૩૦ વરસમાં એ હદ ૪૬૦૦૦ એકર સુધી વધી, તાર પછે ૨૦ વરસમાં લંડન શેહરની હદ ૧૮૫૬ ના ધારાથી ૭૮૦૦૦ એકરની પુરર થઈ અને હવે ૧ લાખ એકર જમીન ઉપર તે હદ આવેલી ધારવામાં આવે છે.

બીજા બોલોમાં બોલીએતો લંડન મુંબઈ જેવું એક જ શેહર નથી, બલકે તે પારીસ જેવાંબી એક જ શેહરનું બને છે નથી, પણ તે ગોળા ઘણું શેહરનું સેદર થયું છે. મેટ લાંડ નામનો એક લખનાર કહે છે કે એક શેહરની વાત ઉપર લંડન એક આખું શેહર, એક જલા અને તેંતાલીસ ગામને ગલી ગણું હતું, પણ તાર પછે આસપાસના બીજા ઘણા ભાગો એ શેહરમાં દાખલ થતાં આજે લંડન ગોળા એક પરગણું જવું થયું છે અને જે એ આખા વીસતાર ઉપર એકસરખાં ઘરો લંબાવેલાં નહીં હોતો તે એક જ શેહર ગણતેથી નહીં. સેંટ હેલીનાનું ટાણુ જમાં નેપોલીઅન મોનાપારટને કેદ રાખ્યો હતો, તેના કરતા લંડન બેવડું મોટું છે, તથા એલબાનું આખું રાજ જમાં એ જ શેહરના હોવાની પેહેલી હાથથી ફ્રાંસસનું રાજ છોડીને તાંહાંજ રાજ ચલાવા ગયો હતો તે આખાં રાજનું કદ લંડન શેહરના કદથી થોડુંજ વધારે છે. પુરવથી પસખીન સુધીની જુદા જુદા પ્રોહાલાઓથી જોડાયેલી એક જ ધરોની હદ ૧૪ માઈલની લાંબી ગણાય છે તથા ઉતરથી દખલની એક જ હાર ૧૨ માઈલ લાંબી છે.

લંડન શેહરની કુલે વસતી હાલ ૩૦ લાખ માણસની ગણવામાં આવે છે. એ શંખ્યા કાંઈ જોવી તેની નથી. કદત એ શંખ્યા લંડનને એક શેહર નહીં પણ એક આખું પરગણું અથવા એક જુદું જ રાજ ગણવા મારે બસ છે. મુંબઈની વસતીથી આપણ અચરત થઈએ છીએ, પણ લંડનની વસતી મુંબઈ કરતાં ચાર ઘણી વધારે છે. પારીસ કરતાં લંડનમાં ૮ ઇંચા ૯ લાખ માણસ વધારે વસે છે. ફ્રાંસસના એકેક આખાં પરગણા લંડનના એક શેહરની વસતી આગળ કાંઈ બીસાદમાં નથી. એ દેશના સઘી વસતી વાળા જલા નારડ અને સીન નામના છે, પણ પેહેલામાં માતર ૧૧૩૦૦૦૦ માણસની તથા બીજામાં ૨૦૩૧૨૩૬ માણસની વસતી છે. વળી જરમનીના એકેક રાજ કરતાં લંડનના એકલાં શેહરની વસતી વધારે છે, એટલું જ નહીં પણ હાનોવર, સાક્સની તથા વરદેમબરગના તરણ જરમન રાજ્યોની વસતીને એકડી કરતાંબી લંડનની વસતીમાં તેથી ૫ લાખ માણસ વધારે છે અને એવું કહેવા થયું કે ત્રીડલ એસેકસની ધેરફું એકત રેમસ નદીના કીનારા ઉપર કોઈવાર નેટલી વસતી એકડી થાય છે તે બેડનના આખાં રાજની વસતી કરતાં વધારે છે.

આ મુકાબલાને હજી આગલ મલાવીએતા લંડનની વસતીમાં પીકીન શેઠેર કરતાં પાંચા ભાગ વધારે, પારીસ કરતાં તે ત્રીટીઆસ વધારે, કાનસટાનની નાપલ કરતાં બ ત્રીની વધારે, સેન્ટ પીટરસબર્ગ કરતાં ચાર ઘણી વધારે, વા એનાં, નયુયારક અને માડરીડ શેઠેર કરતાં પાંચ ઘણી વધારે, બરલીન કરતાં સાત ઘણી વધારે, આનસટરડામ કરતાં આઠ-ઘણી વધારે, રોમ કરતાં દસ ઘણી વધારે, તથા કેા પનહેગનનાં શેઠેર કરતાં પંદર ઘણી વધારે શુંખ્યા લંડન મધે વસેછે. વધારે અસરકારક મુકાબલો આ છે કે ૧૪ મી સદીમાં આખાં ઈંગલંડમાં નેટલી વસતી નહી હતી, તેટલી વસતી હાલ એકલા લંડનમાં છે, પણ એ વસતીના એઆલ ખનખા ઉતારવા માટે સહીય સરસ દલીલ આ છે કે ડયુક આફ વેલિંગટન ત્રણ પાત્રો તેની લાસને ચેવટની ભગોએ લઈ નવાનું સરઘસ કાઢાડતી વેળા ૧૦૧૧ લાખ માણસો લંડનના મોઢાલાઓમાં ભેગાં ત્રણમાં હતાં. હવે એ મોટી ભીડે તરણ માઈલની નગા રોકી હતી અને તે હીસાએ એ લંડનની આખી વસતી શેઠેરની બાહરે નીકળે તો ૭—૮ માઈલ સુધીના રસ્તા તેમણી ધુલમળી રહેલો નોંધ્યો. બીજી રીતે ગણતરી કરીએતા આ સાર નીકળેછે કે અગર જો લંડન શેઠેરની આખી વસતીનું એક સરઘસ કાઢાડયું હોય અને તે સરઘસની દરએક હારમાં બધે માણસ ચાલેતા તે આખુ સરઘસ ૩૦૦ માઈલ લાંબુ થાય તથા દર કલાકનાં તરણ માઈલ ચાલતાંની તે સરઘસને પસા ૨ થતાં દસ દાહાડા અને દસ શત લાગે. હવે લંડનની વસતીની મોટાઈ આથી પણ ચાલત પડેછે કે એ શેઠેરમાં દરરોજ ૧૬૬ માણસ ત્રણ પાંચે તથા દર પાંચ મીનીટે તાંહાં એકેક નનત્ર થાયછે.

લંડન શેઠેરની વસતીના કાંઈક એઆલ તાંહાંના ર સતાએ ઉપર થતી ભીડથી પણ આવેછે. એસ નદીપર નાં લંડન બરીડન નાનના એકન પુલ ઉપર દરરોજ આ બો દાહાડો મળીને ૧ લાખ ૧૦ હજાર માણસ તથા ૨૦ હજાર ગાડીની આવવજવ થાયછે. લંડનનાં કેટલાક રસ તાએ ઉપર એક જાતનાં નેટલી ભીડ થાયછે અને તેથી રસતા એટલા બધ થઈ જાયછે કે કોઈ વારેવાર ગાડી યો ડા થોભાવવા પડેછે. ફરવા હરવાની નગાએમાં કાંઈ તેહ વારનાં નહી પણ આડા દાહાડા ઉપર તેહવાર સરખો દેખા વ ધઈ પડેછે. યુબઈમાં ૧૦૦ કે ૨૦૦ ડાકટર ઈઆ રપ કે ૩૦ બારીસટર અતીથણુ લાગેછે, પણ લંડનની વસતી નો એઆલ આ શાહાદત ઉપરથી પણ આવશે કે એ શેઠેરમાં ૨૪૦૦ સનદી ડાકટરો છે, ૩૦૦૦ થી વધારે વકીલ છે, ૪૦૦૦ બારીસટર છે, ૩૦૦૦ મોટા વેપારી મોચી અને ૩૦૦૦ મોટા વેપારી દરએક છે, ૨૫૦૦ કાપડ વેચનાર છે, ૧૫૦૦ રૂંધ વેચનાર છે, ૧૫૦૦ ખાંભી શીખસકો છે, ૪૦૦૦ દારૂ વાલા છે, ૨૫૦૦ ગાંધી છે, અને ૨૬૦૦ ચા હે વેચનાર છે.

વળી લંડન શેઠેરનો દરરોજનો અપ જુલો. લંડનની ખોરાકીમાં દર વરસે ૩૦૦૦૦૦ બલદ, ૪૦૦૦૦ ગાય, ૧૬૦૦૦૦ મેંત, અને ૪૦૦૦૦ ડુકરો ખપેછે. એ ખો રાંધીની વારસકે કીમત, ૮૦૦૦૦૦૦ રૂપીઆની થાયછે.

એ ઉપરાંત લંડનમાં રોટી બનાવા પાછળ ૧૪૦૦૦૦૦૦ રતલ ઘડુ ખપેછે અને તરકારીની ખોરાકી તો થાગ વગ રની છે. ૫૦ કરોર રતલ પટેટા, ૧ કરોર કોબીન, ૪ કરોર સલગમ, ૧ કરોર ગાનર, ૫ લાખ જુશલ ચના, ૧૧ લાખ જુશલ સર્સિંગ, ૩ લાખ જુશલ ફરેખીન, અને ૨૦ લાખ જુશલ કાંદા ખપેછે. ફરૂટ અથવા મેવાનો અપ ૫ લુ લંડનમાં અજએબ જેવી હદ સુધી વધી ગયોછે. તાં હાં ૩ લાખ જુશલ આપલ, ૪ લાખ જુશલ પેર, ૨૧૧ લાખ દનજુ રતલ આલુ, ૩ લાખ જુશલ બોર. અને બીએ મેલે કરોડો જુશલને હીસાએ ખપેછે. લંડનમાં ત્રણમાં, બેકમાં તથા બીજાં પંખેરાએના અપ એહો નથી. ૧૫ લાખ ત્રણમાં, ૨ લાખ હંસ, ૩ લાખ બટક, ૧ લાખ ટરકી, ૪ લાખ ખજુતર અને બીજાં તરેહવાર શેકારો મળીને આ સરે ૫૦ લાખ પખશીએ લંડન શેઠેરમાં ખપેછે તથા માછલીનો અપતો અબજનાં અબજ ઉપર ગયોછે. લંડનનાં મા સથલા સંગીન ખોરાક સાથે પરવાહી ખોરાકનાં અપ વીશે વાંચનાર યુ વીચારશે ૧૧૧ લાખ પાઈપ વાઈનની જાતનો દારૂ, ૪૦ લાખ ગેઆલન બરાંડીની જાતનો દારૂ, ૫૦ કરોર ગેઆલન બીરની જાતનો દારૂ, અને ૨૦૦૦૦૦૦૦૦૦ ગેઆલન પાણી લંડન શેઠેરમાં ખપેછે.

આ સથલી રકબો આસરે મેળીછે, પણ તે ખાતખા એહો ગણીછે. આ સથલો હીસાએ લંડન શેઠેરની મોઢો લી વસતીના એઆલ આપવા માટે બસ છે, અને હવે લંડનની બાંધણી ઉપર આપણુ આવીથી. લંડનનાં ૧૦૦ થી વધારે પરાં છે, અને ૧૨૦૦૦ થી વધારે રસતા, મોઢાલા અને સેરીએ છે. લંડનનાં ધોરી રસતાએ સથલા મળી ને ૨૦૦૦ માઈલથી વધારે છે, અથવા બીજાં મોલોમાં મોલો એતા આખાં ઈંગલંડમાં કોઈબી રહેલે કંપનીની આખી લાઈન કરતાં લંડનમાં વધારે રસતા છે. આ રસતાએ બાંધવાના ૩૦ થી ૪૦ કરોર રૂપીઆનો ખરચ ગણવામાં આવેછે, અને ખાતર તેમની ત્રાંચત પાછલ વરસ દાહાડે બે કરોર રૂપીઆનો ખરચ બેસેછે. એ રસતા એટલા બધા છે કે અનજનાએ હમેશ લુલાવો ખાપછે. એ રસતામાં એકાદ બે માઈલનાં માઈલ લાંબા છે. એમાનો એક ૧૧૧ માઈલ તથા બીએ ૩ માઈલના છે. એ ઘણાખરા રસતા એ આજુ બાજુએ થુદર બાંધણીના નાહનાં મોટાં ઘરો થી ભરેલા છે. લંડનમાં એવાં ૪ લાખ ઘરો છે અને જો તે સરવેને એક હારમા મેલયાં હોયતો ૧૧૧ થી ૨ હજાર માઈલ લાંબી હાર થાય, અથવા આખાં ઈંગલંડથી ફરાનસ સુધી ઈઆ યુબઈથી બંગાલ સુધીની એક હાર આ ઘરોની થઈ પડે.

આ રસતાએ તે ઉપરનાં ઘરોથી તથા રોશની ઈતી આદીના કાંજુસેથી તથા ફરસખંદીની બાંધણીથી તથા કુવા રાએ અને બાવલાંએથી ઘણાં સોબેછે. પણ તે ઉપરાંત લંડન શેઠેરમાં એસ નદી ઉપર ૧૦ જુદા જુદા મોટા પુલો બંધેલા છે. "લંડન બરીડન" નામનો પુલ ૧૦૦૦ ફીટ લાંબો અને ૫૪ ફીટ યોહોલો છે, જેને બાંધતાં રૂર કરોર લાગાછે. વળી લંડનમાં ફરવા હરવાના કેટલાક મોઢો અને મેહાનો છે. અગત કરીએ એક દરાફલગારનો મોઢો

થણા શુદ્ધ દીસેછે, જેમાં ૧૫૦ ફીટ ઉંચાં સત્તે ઉપર ઈંગલંડના મુરા દરીયાવરથી સેનાપતી લારડ નેલસનનું યોડસવાર આવલું મેલ્યું છે. હિંમ્માંથી નરા આગલ ન તાં ૧૨૫ ફીટ ઉંચાં મીનારા ઉપર ડયુક આફ પારકનું બાવડું ઉભું કરેલું છે, અને તે ઉપરાંત બીજી ઘણી નગાઓમાં હારેલ નામીયાં નરનારીઓનાં મોઝાં આવલંચો ઉભાં કરેલાં છે. ફક્ત પારલામેંટના મેડેલમાં ૪૫૦ આવલં ગોઠવેલાં છે. શેહેરનીં સોભામાં વધારો કરનારા આ ચોકો, મનારાઓ તથા આવલંચો ઉપરાંત લંડનમાં ૭ પારક અથવા મોઝાં ફરવા હરવાના દેખાં છે, જેઓએ ૧૬૫૦ એકર નજીન રોકવી છે. હાઈડ પારકના મેદાંનના સંગેમ રમરના ફક્ત દેવલો ૮ લાખ રૂપોઆની કીમતના છે અને તેને લાવીને ગોઠવવાના ખર્ચ ૩૧ લાખથી વધારે થયો છે. એક બાગામેત મંડલીને બાગ બનાવાને ૩૦ લાખ ચોકો તથા ક્યુ નામના બગીચામાં ફક્ત ગરમ દેશનાં જાહોડો ઉગાડવાના બીલારના મકાન પાછલ ૩૩ લાખ લાગા છે.

લંડન શેહેરની આ સરવે રચનાના રાતને વખતની એઆસ લાઈટથી ઘણો વધારો થાય છે. ઈંગરેએ “કુકાનદાર પરજા” ને નામે એલખાય છે અને લંડનની મોટી સોભા તેની મેહુદ કુકાનામાં છે. એ કુકાનાના આગલો ભાગ સ ઘણો શુદ્ધ કાચના હોય છે અને તેમને મેહેલોનીં બીજાલે આસારે કરી રાતે તેમાં તરેહવાર આકારમાં શુદ્ધ રોશની કરવામાં આવે છે, જે રોશની તથા તેમાં સોદા વેવા સાડ રાખેલી ઓરોલીની અદ્ય અદ્ય અને નરનાશથી અનજા ઓમાં ઘણાં એ આપ છે. એ કુકાનામાં ઘણોખરો વેહેવાર તે માલે છે, પણ ફક્ત એ કુકાનેજ કાંઈ શેહેરને સોભા પાપતી નથી. મેહેલો અને દેવશો, કારખાનાંઓ અને ગારહુસથાંના, નીશાલો અને નાટકશાલાઓ તથા બીજી અનેક નગાઓ અને ઈમારતો લંડનને ઘણું રલીલામણું ને રોહકદાર શેહેર બનાવે છે. પણ આશરા હવે પછે આ કોમાં એ નગાઓના ખાસ હેવાલો તેમનાં ચીતરો શુધાં આપનાર છદ્ધો, મારે હાલ લંડન શેહેરનો હેવાલ હિંમ્માં ખતમ કરીએ છદ્ધો.

નેપોલીયન બોનાપાર્ટ.

(ગયા અંકથી બાકીનું સંધ્યું.)

સને ૧૭૯૮ ના અકટોબર મહીનામાં ત્રીસર દેશમાં ફતેહ મેળવીને તથા તાંહાંની હાકમી ઉપર કલેબર નામના સરદારને મેળીને નેપોલીયન ફ્રાંસન તરફ પાછો ફર્યો. ત્રીસર ની લડાઈથી અને અગત કરીને એ લડાઈમાં ઈંગરેજ બચો તે નીસાંમે આવવાથી નેપોલીયન કંટાલી ગયો હતો. તેજન તેણે જીતેલાં ઇટલીના મુલુકમાં બપેટાં ભગ્યો હતો અને વળી ફ્રાંસમાં નવા બલવાના આતશ સલગયો હતો, એ સંખલા બનાવોએ તેને ફ્રાંસમાં પાંછો ફરવાને કારણ આ પછું, જાહોં લોકો તેની હારેકદાર ફતેહઓથી નિના ઉપર ફી દા થયલાં હતાં અને તેને મોટા આદરનાથનું તેઓએ તેને

શેહેરમાં દાખલ કીધો. પણ ફ્રાંસની પરજનસતાક સરકારના પેટમાં તેનાં તરફ અબીતરો હતી. જે સરદારે ફ્રાંસની આટલી કીરતી વધારી હતી તેનાથી હવે તેઓ દરવા લાગે અને તેના ખીસી ઉપાડ કરવાના લીચારમાં હતાં. એ ઉપરથી માટેનાહોટા નંધડામાં એક વરસ ગુનરી નવા પછે નેપોલીયન બોનાપાર્ટે લોકોને તથા લશકરને પોતાની પખ શમા લઈને હીમત ભરયા એકજ નટકામાં તે સરકારને બદલી નાંખી અને તેમાં પોતે વડો થયો. તરણ “ફાંનસલ” માં તે પોતે એક થયો, અને પોતાની સાથના કનસલો છતાં માદશાહના સરખી સત્તા તેણે પોતાના હાથમાં રાખી.

તા૦ ૯ મી નવેમ્બર ૧૭૯૯ થી તેણે કુંઈલરોના મેહેલમાં વાસો કીધો અને છેલો મોટી ઉચલ પાથલની અસરને દાખી નાખી ફ્રાંસનું રાજ નવેસરથી સંધાવવા ઉપર મંડ્યો. ઉચલ પાથલવાલી સરકારે ફ્રાંસમાં આગલી પાદ સાહી ગોઠવણોને એટલેવેર બદલી નાખી હતી કે ધરમની માનતામાં પણ ફેરફાર કર્યો તથા તારીખ, વાર અને અઠવાડયાના નામ તથા ગણતરીને પણ રદ કરી હતી. તે સઘલી આગલી ગોઠવણોને નેપોલીયને પાછી માણ કીધી, દેશનીકાલ થયલાંઓને માફી બખશી તથા આગલા વેરને ભુલી નઈ છુત્તા અમલદારોને તેમના હોધમાં પાછા બખશી યા. દેશની તીનિરોને સારા પાયા ઉપર મેળવામાં આવી તથા “ક્રોડ નેપોલીયન” નામનો નામીયો ધારો મોટી વકસાર અને જસતેજોથી પસાર કરાવ્યો. એ રીતે કુંઈ સમાં સમાધાની માણ કીધાપછે, પોતે ત્રીસરમાં હુતો, તેલમાં ફરેજ લશકરને હેરાન કરનારા ઇટાલીઓને તેણે સખ પોંડાંમાં. સેર ખરનારડની ખીલમાંથી ૪૦ હુબર માંજ સો સાથ એક વખણાયલી મુસાફરી કરીને આસટરીઅન ને નરલ મીલાસના લશકર ઉપર નેપોલી અને હુમલો કીધો અને મારેનગો ખાતે તેણે પોતે તથા હુએન લીનડન ખાતે તેના સરદાર મોરયુએ ફતેહ મેળવવાથી ૧૮૦૦ ના સાલને છેલે દીવસે લીધીનીવીલ ખવે આસટરીઅનો પાસે મુલેહના કોલકસાર કરાવ્યા. ૧૮૦૧ માં રોમના પોપ સાથ કોલકસાર કરીને તથા ૧૮૦૨ માં એખીઅન ખાતે ઈંગલંડ સાથ કોલકસાર કીધો નેપોલીયને પોતાનાં નવાં રાજને દસત મેસાડ વાનું કામ પુરું કીધું.

એ પછે બે વરસમાં ફ્રાંસનની રાજમંડળીએ તેને સાનસાહ કરવા માંગ્યો અને તા૦ ૨૭ ડીસેમ્બર ૧૮૦૪ ને દીને ફ્રાંસના સાંનસાહ તરીકેનું તાબ પાડીસ ખાતે રોમ ના પોપે આવીને તેને પેહેરાવાની કારીયા કીધી. તેને તાબ પેહેરાવાની બીજી એક કારીયા તા૦ ૨૬ મી ને ૧૮૦૫ ને દીને ખીલાન શેહેરમાં ધઈ કે જેથી તે “ઈટલીના રાજ” ગણવા લાગો. પણ આ સરવે ધાન્યુમ અને દમાખ લાંબો વખત માં લુ રહ્યો નહી. પેટલીઅર નામના એક ફરેજ લખનારે ફ્રાંસથી ઈંગલંડ નાહાશીને ઈંગરેજ પતરોને ઉસકેરી મેલયાં તથા નેપોલીઅન ઉપર સખત હુમલા છપાવ્યા. એથી નેપોલીઅનને મુસો ઉપજ્યો. વળી યુરોપમાં નેપોલીઅને પોર્ણ પગલાં ભરવા માડ્યોં-હતાં, તેથી ઈંગલંડ પણ અકા ધઈ હતું, મારે ૧૮૦૩ ની અધવચમાં ઈંગલંડે તેની સાં મે લડાઈ હાવી અને નેપોલીઅને ઈંગલંડ ઉપર હુમલો

કરવાની ધમકી આપી. આ વખતે નેપોલીઅનનાં સરદાર મેરયુ તથા બીજાઓએ તેની સામે સંપ કરેલા ખાલમ પડ થો અને ખાતર શક ઉપરથી એક ઉમરવાને છેક મેડેન દેશ થી પકડી જંગલીને તેને ગોલીથી ખાસવાનું આપ્યું. એક ગમગી નેપોલીઅન તાજ પેટુરવાની ધુમધામમાં પડેલા હુ તો, તારે બીજાગમગી ઈંગલંડ, રશીયા અને આસ્ટરીયાએ તેની સામે સંપ કર્યો અને લડાઈનું મેદાન પાણું જાગ્યું.

નેપોલીઅન પોતે મોટું લશકર લઈ ૧૮૦૫ માં આ સ્ટરીયા ઉપર ૧૧ લાખ માણસની શેઠ લઈ ચલુડી ગયો અને અલગ ખાતે તાક નામના નામીયા સરદારને તામે યવાની ફ્રેન્ચ પાડી, તા ૧૩ મી નવેમ્બરને દીને તેનું લ શકર વાએનાનાં પાએતખતમાં દાખલ થયું. હીઆં તેને ખ બર થઈ કે ઈંગલંડનાં સેનાપતી લારડ નેલસને ટરાફલગર આગળ ફરેલ કાલવાને હુરાવ્યો હતો. એ પછે તા ૨ જ ડીસેમ્બર ઈઆને પોતાને આથે તાજ, મેળવાની વર સીને દીને આસ્ટરલીટનની મેટી લડાઈમાં નેપોલીઅને આસ્ટરીયા તથા રશીયાનાં એકસંધી લશકરને સીકસત આપીયાથી, રાહીનનાં પરાંતિનું એક નડું રાજ કરાવયું ત થા-આસ્ટરીયાનાં રાજ પાસેથી જરમનીનાં સાનચાહુને ખેતાબ છોડાવી મેલયો અને પરેસખરખ ખાતે મુકેહ કરી આસ્ટરીયાને એકવાર ફરી નરખ કરી નાખ્યું. તેણે પોતા ના ભાઈ નેસેફને નેપલસનું રાજ આપયું તથા બીજા ભાઈ હુઈ (હાલનાં નેપોલીઅનનાં બાપ) ને હાલંડનું રાજ આપ યું. આસ્ટરીયાને તે સજ કરી રહ્યો, પણ હુઈ રશીયા બાકી હતો, પણ તેને સજ કરવા આગમ્ય ઈંગલંડ તથા રશીયાનાં એકસંધમાં આસ્ટરીયાની જગા પડીયાએ લી ધી, ખાટે રશીયા જવા આગમ્ય નેપોલીઅન પેટલાં પડીયા ખા ખાતે ગયો.

નેના એને આઉરસાહરની બે લડાઈઓમાં એકજ દાહડે ક્તેહ નેપોલીઅને પડીયાએને હુરાવયા અ ને તા ૨૭ મી અક્ટોબર ૧૮૦૬ ને દીને તે પડીયાનાં પાએતખત બરલીનમાં ક્તેહમંદ થઈ આવી રહ્યો. તાંહાં આખો નવેમ્બર માસ કાહાડી નાખ્યો અને તાંહાંથીજ પો તાનાં બાકી રહેલા બે હરીફ ઈંગલંડ અને રશીયા ઉપર લ ડાઈ લઈ જવાની જોઠાલુ કરવા લાગે. બરીટન ઉપર લે રો થાલવાનું હુકમનાઈયું તેણે આ પડીયા પાએતખતમાં થી કાહાડયું તથા મોટાં લશકર સમેત પોલાંડ જઈ તાંહાં ના લોકો તરફનાં ખાન વએ તે રશીયાને સાથે ધણીક મો ટી લડાઈઓ લડયો. તા ૧૪ મી જુન ૧૮૦૭ ને દીને તેણે રશીયાને તાલન પરાજય કર્યો જે પછે નીમિન ન દીમાં એક તરાપા ઉપર રશીઅન સામ્રાજ્ય નેપોલીઅનને મળવા આવ્યો અને તેઓ વએ મુકેહનાં કોલકરાર થયા. એલખનાં નીમવા કીનારા ઉપરનાં પડીયાન પરાંતિનું એક નડું રાજ કરી નેપોલીઅને તે રાજને પોતાના તરોજ ભા ઈ જરોમને સોંપયું તથા પડીયાનાં તામા માહેલાં પોલાં ડને હુડી લઈ તાંહાં બે ક્તેહમંદ સાનસાહે પોતાની તરફ ના એક રાજને મેસાડયું.

હવે નેપોલીઅનની બરોબરનો ઈંગલંડ સીયાએ આખાં યુરોપખંડમાં કોઈ રહ્યો નહી. બરલીનથી તે હુ

ક્રમા-કાહાડવા લાગે અને દેશેદેશ તેમને અખલમાં લાવવા લાગે. પણ પોરટુગાલના રાજાએ તેના હુકમ સામે નાફ રખાની કરવાથી નેપોલીઅને તાંહાં લડાઈ ચલાવી અને ૧૮૦૭ માં તેનાં પાએતખત લીસખને શેટ્ટરને છતી લીધું. એ પછે તેણે સપેન દેશમાં લડાઈ ચલાવીને છત મેલવી તથા પોતાના ભાઈ નેસેફને સપેનનું તખત આપયું. ધધવારેથી ઈંગલંડ, સપેનની તથા પોરટુગાલની મદદે આવયુ અને નેપોલીઅન પોતે આવીને લડયા. સપેનનું પાએ તખત માદરોડ તા ૪ થી ડીસેમ્બર નેપોલીઅનને તામે થયું, પણ તેને હીઆં રોકાણો નેહીને, તેના જુનાં હરીફ આસ્ટરીયાએ ફરીથી માઈ ઈંગલંડવાથી તેને તુરત ૧૮૦૮ માં ફ્રાન્સની પશચમે જગ પડયું. આસ્ટરીયાને ધ હુકી લડાઈમાં ગમત હાર ખવાડવા પછે નેપોલીઅને તે રાજને નવા કોલકરાર કરવાની ફ્રેન્ચ પાડી, બીજી આ સ્ટરીયાને વળી કેટલાંક પરાંતો છોડી દેવાં પડ્યાં તથા તે ના સાનચાહુની મેટી મરાયા હુઈસા સાથે નેપોલીઅન પ રહ્યો. તેની આગલી માનીતી અને ખખરદાર રાંછી ને સેફીને ફ્રેન્ચ નહી થવાથી તેણીથી નેપોલીઅન છુટા છે ડા કરી મુકેહા હતો. મરાયા હુઈસા સાથે તે ૧૮૧૦ માં પરલ્યો અને ૧૮૧૧ માં તેણે એક મેદાને જનમ આ પ્યો, કે જેને નેપોલીઅને રોમના રાજના એલકામ અ ખરાયો.

પણ આ સથેલા વખત નેપોલીઅનની સામે ઈંગલં ડે લડાઈ બરી રાખી હતી. એ અરસામાં નેપોલીઅને હાલંડ દેશ તથા જરમનીના થણાક પરાંતિને ફ્રાન્સ સા થ નેડી નાખ્યાં. એજ અરસામાં રશીયાવાલાએ પાણું માંયું ઈંગલંડ માડયું, ખાટે ૧૮૧૨ માં તેને શખત સ જ આપવાનો ઠરાવ કરી નેપોલીઅને પોતાના સથલા ખં ડયા રાજાએને ભગા કરી તેમનું લશકર ચોલાવયું. ફાંલા ખ માણસની મોટી શેઠ લઈને તે રશીયામાં કુમકરી ગ યો. તા ૧૭ મી આગસ્ટ અને ૭ મી સપ્ટેમ્બરને દી ને રશીયાની સરજમીન ઉપર ભખકાર લડાઈઓ થઈ અ ને તેમાં ભાડી ખુનરેલ કરીને તથા ક્તેહથી કુલીને નેપો લીઅન ખાસકોના નામીયાં શેટ્ટર ઉપર ધસ્યો. રશીઅ ને તે શેટ્ટરને ખાલી કરી ગયા પણ તેને ખાલો નાખીને ગયા અને જર નેપોલીઅન તાંહાં આવી પુજો તારે તેને શેટ્ટરને મદદે ખાલી મેદાનમાં ઉતારો કરવો પડ્યો. એ વ ખતે એ ઉતર મુલકને શીયાલો ધણી જમ્બરદશત શખતાઈ થી ચાલેલા હતો, ખાટે નેપોલીઅનનાં લશકરના ધણો મો ટો ભાગ શીઆલાથી હીકરાઈ તથા સીજઈ ગયો. એ ઉપ રથી નેપોલીઅને થાકીને મુસેહીની આગણી મેકલાવી, પણ રશીયાએ તે માંગણી રદ કીધી અને તા ૧૫ મી અપ રોમ્બરને દીને નેપોલીઅનને પોતાના બાકી રહેલાં લશકર સાથે નાહાસવાની ફ્રેન્ચ પડી. આ નાહાસખાગમાં નેપો લીઅનની કોનને એટલોને નાશ થયો કે આખી તવારી ખમાં એના નેવી બીજ એકબી નાહાસનાહસ ગણતરી નથી. તેને નાહાસનાં રશીયાને તેનાં ઉપર તુદી પડયા તથા ઠંડી તથા ભુખમરામાંથી નેમી બાકી રહયા હતા તે એાં હવે લડાઈમાં કંપાઈ ગયા અને નેપોલીઅન હુરખાર

થતા તા ૧૮ મી ડિસેમ્બર ૧૮૧૨ ને દીને પારીસમાં દાખલ થયા.

યુરોપના આ મોટા હુદારાની હાર થવાથી તેના શત્રુઓને હવે હીનતા આવી અને ઈંગ્લંડ એક તરફ તથા પર્શીયા અને રૂશીયા બીજી તરફ સંપ કરીને નેપોલીઅન સામે મેદાન પડયા. અબ્દુલેખ જેવી જહડપથી નવું લશ્કર ઉભું કરી એ મુશ્કેલી રૂશીયા તથા પર્શીયાને લડાઈમાં માર માર્યો. આસ્ટરીયા અલગ હતું, તેણે ફ્રાંસને ફ્રાંસ કીધી કે રહીન નહીની પોતાની અસલ સરહદ સુધી રહેતું, પણ નેપોલીઅન એ વાત નાં પાડવાથી આસ્ટરીયા પણ એક્સપી થયું અને ૧૮૧૩ ના અક્ટોબર મહીનામાં લીપસીકની મોટી લડાઈમાં નેપોલીઅન પેટેલી નવાર એક્સપી ફોર્સથી સીકસત પામ્યો. હિયાંથી તે નો સેતારો અસત પામ્યો અને તે ફ્રાંસ તરફ ફર્યો. હજી તેણે ફ્રાંસની હદ આગળનાં નેહલી રાખવાને ના પાડવાથી એક્સપી લશ્કર ફ્રાંસમાં તેની પુઠે આવ્યું અને એકે નેપોલીઅને બાહાદુરી તથા ચલાકીમાં કસુર રાખી નહી, તેણે ફ્રાંસ પોતે હવે તેનાંથી યાદી ગયું એવી એક્સપી લશ્કરે પારીસ ઉપર ઘેરો નાખી તા ૩૧ મી માર્ચ ૧૮૧૪ ને દીને એ શેરેને જીતી લીધું.

એ પછે ૧૧ દાહાડામાં ફોનટાયબુ કે જાંહાં નેપોલીઅન નાહાસી ભરાયો હતો, તાંહાં તેને તાજ છોડવાની ફરજ પડી અને એક્સપી રાજ્યોએ તેને એલબાનાં નાહાનાં ટાપુનું રાજ સોંપી ફ્રાંસની ગદીએ ૧૮ માં હુઈ રાજને ભેરાડ્યો. અને હવે આ ફ્રેંચ હુદારાની નખાંત થઈ એક્સપી રાજવાડાએ તેનાં જીદી લીધાં રોજોને પાછાં સરખે ભાગે વેહેંચી લેવાસાડું વાએનાં ખાતે ભેગાં જળ્યાં. તાંહાંથી તેએએ ઠંઠેરો કાઢાડ્યો કે નેપોલીઅન ફ્રેંચ નીકાલ થયો, પણ તેએ મસલત ઉપર મસલત કરેછે તેવા માં તેએનાં સાંભળવામાં આવ્યું કે નેપોલીઅન પાછો જાયો. એલબા ખાતે સાંમાંનીંથી રાજ ચલાવાનું ફોલ ઘલી તે સરવેને જીલાવામાં નાખવા પછે એક નાહતું લશ્કર લઈને તે પાછો આવ્યો અને વાએનાં ખાતે ભેગા મલેવા રાજ વાલાએને ખબર પેહોંચવા આગમતો તેનું જીતું લશ્કર અને તેનાં સરદારો સઘલા તેને પાછા મળી ગયા. તા ૧૮ મી માર્ચ ૧૮૧૫ ને દીને પારીસ ખાતે થી ૧૮ માં હુઈ રાજને નાહાસવાની ફરજ પડી અને બીજે દીને નેપોલીઅન વાએને ગાએ પારીસ શેરેમાં સાનચા હ તરફ દાખલ થયો. તેણે પરજને રાજ રાખનારા હુક મો-કાહાડી નવેસરથી રાજ ચલાવા માંડ્યું ને રાજ “૧૦૦ દીવસની પાદસાહી” ને નામે એળખાપછે.

રાજ પાછું લેતાં વાર એક્સપી રાજ્યો ફ્રાંસમાં ધસી આવે તેની આગમ્ય નેપોલીઅને પોતે ઈંગ્લેન્ડે અને પર્શીયાને સાથ જીદી જીદી લડાઈમાં ચલાવા લશ્કરો મોકલયાં. તા ૧૫ મી જુન ૧૮૧૫ ને દીને તેણે બે કોઠાં જી લડાઈ મારી. લીનગીમાં પર્શીઅન જનરલ બ્લુચરને તેનાં ૮૦ માણસો સુધાં હરાવયો તથા કુવાટરે બરાસ આગળ ઈંગ્લેન્ડ સંરદાર વેલીગટને હાથ પોતે હાર્યો. પણ આ લડાઈ નેપોલીઅનને મનસે કાંઈ નહી હતી.

થી છેલી અને ખરી મોટી લડાઈતો બે દીવસ પછે વાટરજી આગળ થઈ. એ લડાઈમાં વેલીગટનાં લશ્કરમાં અરધા ઈંગ્લેન્ડ અને અરધા પર્શીઅનો હતા. એ લડાઈ આખો દાહાડો માણ રહી અને બેહુ લશ્કરો હટયાં નહી, પણ તેવામાં સાંને પર્શીઅનોની મોટી ફોર્સ મદદ આવી અને ૪૦ હજાર માણસોની ખુવારી સાથે હારીને નેપોલીઅન તા ૨૦ મીને દીને પારીસ ખાતે નાહાસી ગયો.

પારીસમાં દરબારાએ તેની સાંમે થયા. તેણે પોતાના દીકરાને તાજ આપી પોતે નીકલી નવા માંગ્યું, પણ દરબારાએ એ વાત આહાલ રાખી નહી. પર્શીઅનો ફ્રાંસનાં દાખલ થઈ પારીસની નજદીક આવવા અને નેપોલીઅને મારતે એક સીધાં તરફ પોતાની મદદ આપવા માંગી, મગર એ માંગણીને પણ હુસી કાઢાડવામાં આવી. તેને પારીસની નજદીક આલમેસોં ખાતે નાહાસવાની ફરજ પડી, જાંહાંથી તે રોકરોટ ગયો અને તાંહાંથી અમેરીકા ખાતે નાહાસી નવા સાડું ઈંગ્લેન્ડ મનવારવાલાની મદદ માંગી. તેમાં નીશકલ થવાથી તેણે ઈંગ્લંડની સરકાર ઉપર કાગલ લખ્યો, તેમાં પોતાની પાદસાહીને અંત કલુલ કીધી તથા ઈંગ્લેન્ડ ધારાને આસરે માંગ્યો. એ પછે તા ૧૫ મી જુલાઈ ૧૮૧૫ ને દીને તે ઈંગ્લંડ ગયો, જાંહાં તેને કીનારે ઉતરતાં અંટકાવામાં આવ્યો તથા તેને કેદી તરફ પકડીને પરજેન કીધો. તા ૩૦ મીને દીને તેને ખબર મલી કે સેંટ હેલીનાના ટાપુ ખાતે જન મ શુધી કેદ રાખવાની તેને સખ થઈ. તાંહાં તેને તેનાં યોગક દેસતો સાથ મોકલવામાં આવ્યો અને ૬ વરસ પછે તા ૫ મી મે ૧૮૨૧ ને દીને હોનરીના દરદથી તે મરજી પામ્યો.

નેપોલીઅનને તેના બંદીખાનાની આસપાસ ૧૨ માઈલ સુધી ફરવા હરવાની છૂટ આપી હતી તથા તેની બાકીની જીંદગીમાં તેને એક સાધારણ અનલદાર તરફ ગણવામાં આવ્યો હતા અને તેને સાનશાહ નહી પણ “જીનરલ યોનાપારટ” તરફ કેહેવામાં આવતું હતું. સાનશાહ નો ખેતાબ તેની પાસેથી છીનવી લેવા બાબે તે મુલો તાંહાં સુધી ફરીઆદ કરતો હતો અને તેલો સાડું તેને સેંટ હેલીનાના ગવરનર સાથ કલ્યો વટીક થયો હતો. તેણે પાછલા વખતમાં ફ્રાંસને તફન છોડી દીધી હતી તથા વાતોતમાં અને વાંચવામાં તથા અગત કરીને પોતાના જ નખરાના હેવાસો તથા તે ઉપરની સરેહ લખાવામાં તેણે પોતાનો વખત ગુજાર્યો હતો. મરજીની ચાર વરસ આગમથી તેને હોનરીનું દરદ થયું હતું, કે જે દરદથી તે નો બાપ પણ મરજી પામેસો હતો. ૧૮૨૧ ના સપ્ટેમ્બર મહીનામાં તેણે પોતાનું વસીયેનાનું કીધું, જેમાં એક હુકમ એવો ફરમાવ્યો હતો કે તેના મરજી પછે, તેના બદલમાં તેનું દીલ કાઢાડીને તેની રાંછી મરાયા હુઈસા ઉપર મોકલવું. તે મરતી વેળા પોતાને એક મુસત ખરી સટી સમજવા લાગો તથા રૂશીયાના સાનશાહ સાથ તેની કીરતોના વખતમાં જરે તેને મુલાકાત થઈ હતી તોરે ખરી સટી ધરમાંથી તડામ્મી કાઢાડી નાખી આખાં યુરોપમાં સઘલા ખરીસટીએનો એકજ પથ કરવા ઉપર તેણે જ આ

એથ બતાવી હતી, તે આમેથ તેને મોત મુધી યાદ આપવાની હતી. મરવાની. એક દાહારો આગમ્ય તેણે પોતાનાં સરદારોને છેલ્લી સલામ કીધી અને તેનાં છેલાં મોલ આપતા કે “નુનીઆમાં મને કોઈ સાથે દુશ્મની નથી.”

એ રીતે પર વરસની ભરજવાન વચ્ચે આ ક્ષેત્રમાં દ. ફરેચની હુડખાતીનાં અત આવધો, તેની હીમત, હો શીખારી અને બાહાદુરી થોડી નહીં હોવી જોઈએ કે એક સાધારણ સીપાહની પદવી ઉપરથી આખાં યુરોપનાં સાન શાહ, યદ્ય શક્યો. અરેબર, સીઅર અને સીકંદર સીવાયે બીજી કોઈ દાખલો નેપોલીઅનની બરોબરના યુરોપની ત વારીખમાંથી મળનાર નથી. ફ્રાન્સ દેશની કીરતી વધા રનાર અને આખી દુનીઆમાં પેટલાં રાજની પદવી ઉપર એ દેશને મેળનાર નેપોલીઅન હતા અને તેથી ફરેચ લોકોનું લોકી આન્બીની નેપોલીઅન તરફ રોડેછે. પણ એ સરવે વખાણ છતાં આ વાત યાદ રાખવી જોઈએ કે નેપોલીઅન ગમે, એવો બાહાદુર અને હોશીયાર હોતો, તો પણ તે માતર એક હુદારોન હોતો અને યુરોપના મુલકોને હુદી લેવા સીવાયે બીજાં કોઈ સારાં કાંમમાં એ મુશ સર દારે બાહાદુરી અને હોશીયારી બતાવી હોતોતો તેની અરી નામદારી થાત. ગ્લોરને પોતલે મુલની મુલ” એવી જ કે હેવત છે તે ખરીજ છે, અને નેપોલીઅન હુદ મલાવામાં ગ મે એથો શવથો તોપણ અતે હારીને, હારમાર યદ્યને તથા સપથો માલખતા બોહીને એક સાધારણ કેરીની હાલતમાં તે અનલને આધીન થઈ ચાલથો ગયોછે.

નરીને જોવા જનારાં નાઈજી.

પરોસણ—આવાયે જાઈ કુઈ, તમારી વેહેવાંજુની માંસીની વહુને મુનો સનેપાત પધોજ, ને દરબરીપર દરબરી પડેજ, ધેરમાં બીયાં ભાગેજ ને ધેર બાર આસેપાસેના મુ ગાં વાહાલાંથી ભરાઈ જાયજ, ને તમે જરા તેને જોવાતો જવો. નાઈજી—સામે ? સમોરે માંમે ? તમે કારની વાત ક રોજ ?

પરોસણ—અરે આંમે સહવારે હું નાઈ આવી ને સાં ને પાછી જવાની છઉં.

નાઈજી—મુઈરે હું વેહેવાંજુની થતી. મરેરે ? જુઠું મુ ? કામ બોલું માંમે ? પણ મનેતો અખરજ વધતી હતી. વણ વેહેવાંજુનું પામું ને માંમે જવા વગર કાંઈ માંમે ?

પરોસણ—પણ તમારી વેહેવાંજુની મુપ કેમ નતી ર હી કે કાંઈ કેરેવાડું નહીં ? આવાયે, એતે કાંઈ વણ વે હેવાઈનાં દંગ હોય ?

નાઈજી—તમે જોતાં જવો માંમે ! એ બધાં ઉંચે ઉચા રેનાં ને અમે એવાં હીનાં છીનાં કેની તે અમુને- કેમ કેહે વડે ? રમે ને કેરેથો મારી વેહેવાંજુ મારાં સગાં વાહાલાંમા મારાં વધારે સમાઈ જાય, તેની એ વેહેવાંજુ. ધતીને અ બીયારી હોમે. પણ જાણેરે મારી મલા ! મુવાં નાગાં ન કુકરાંની ઉપર આડી નજરે યુઠું બી નહીં.

પરોસણ—નહી જાઈ કુઈ એજ નહીં બોલીએ. તમે જવો, જોવા જવો, પાંચ લોકમાં સાઈ લાગયો. આપણે કાં

હાં લગન વેહા છે કે નહીં ફરારો મારીને જમવાતો નથી મેસવાનું. આપણે માંદાને ખાતર નાઈએજ. આપણે આં મણા મારમરમે મે થડી મરેરે ગોઠવી ઉઠી આપ્યાં. કાંઈ એજ ને નહીં કેરેથો કે તમે મગરર ધઈ ગીયાંજ ને વણ વેહેવાઈ ને જોતાં મુજતાં નથી. જાઈ કુઈ મારૂં કહ્યું મારોતો ત મે મે થડી નાઈ આવો. તમે તમારે કોઈ સાથે વાત નો ક રતાં. વાતની ને ચીતની આપણે મું ગરબ !

નાઈજી—પેટ તાહારાં, જરા મારી સાથે આવથો ! વ ખત છે, વેહેવાંજુ થતી કાંઈ બોલી મરેરે તો તે સાંત પાંચ ની અંદર હું એકલી કેમ મુરો પડય.

પરોસણ—નહીરે માંમે નહીં એજ કાંઈ થવાનું નથી. તમે અમથાં બીહોજ. વાંમે, વાંમે ! એથો વાત ! કાંઈ ર સતે સેરીએ પડીયાંજ ! તે કરતાં લેવોની હું તમારી સાથે આં ઉજ. પણ જુઓતો જોઈએ ને માંમે. લોકો કેમ જાણે કે વેહેવાંજુ આંતરાં છે ! જરા મોહાડું દેખાડીને પાછાં આ વયાં એટલે થયું.

નાઈજી—મારો તારે હું સારી પેઢેરીને આંઉંજ.

નાઈજી આટલાની ઉપર હતાં, પરોસણ સાંમેના ધરમાં બારીએ ઉભી હતી અને મોટે મોટે તેમ્મો આમન સામન ઉપલી વાત કરતાં હતાં. મેહુના દીલમાં સારી નહીં હતી અને છતાં સદરો પેઢેરીને જાણે પોતાનું દીલ દેખાડવાનું હોય તેમ તેમ્મો ઉમેલાં હતાં. પણ નાઈજીના મનમાં પડી સણની વાત ઉતરી અરે. વેહેવાંજુની માંસીની વહુ જ રી આખરી પડી તેને જોવા જવા વગર કાંઈ માંમે ? ગમે એજ કાંમ મુકીનેથી જુઠું જોઈએ. ગમે એવો અતબનાવ હોય તોથી જુઠું જોઈએ. વાસતે નાઈજી નટ સારી પેઢેરી ને કલલી વાલતાં વાલતાં બાહાર આવયાં અને પરોસણ પ હુ સોર વાલીને તેવણ સાથ જવા નાંકલયાં.

નાઈજીને જરી સાથ સગાઈ જુઠું નહીં હતું. વેહે વાંજુ પોતેથી નહીં, વેહેવાંજુની માંસીથી નહીં, પણ તેની વ હુને જોવા જવાનું હતું, એટલે નાઈજીનું દીલ કાંઈ અરેખ રે તાંહાં રોડતું નહીં હતું, પણ જરા લોકોને દેખાડવા સા રૂં તેવણ જતાં હતાં. જરી મરો કે છયો તેની નાઈજીને દ રકાર નહીં હતી, પણ સાઈ લાગવા સાઈ અથવા જરા દે હેરો દેખાડવા સાઈ તેવણ ગીયાં હતાં. તેવણ જનને આ જોવાને કાંઈ કામ લાગવાના નહીં હતાં, પણ અપસથા મે સવા સાઈ ગયાં હતાં. આપે રસને નાઈજી વેહેવાંજુની રાવ લઈ મેકાં હતાં, તેમાં કાંઈજ નહીં પણ રીતનાં રોદરા અને એવોજ બીજી હાવકુડો હોતો અને પરોસણને લાગવાના જે રોજરો સારો હોતો. એટલે તેણે નાઈજીને છાપરે મહડવા તથા કલમ્મો વધારી આપણે બાકી રાખ્યું નહીં.

એજ કરતાં નાઈજી તથા પરોસણ જુડીને ધેર પેઢીતાં : જરીનું દરદ થાણું વધી ગયલું હતું, રાકટર સહવારનો આં વીને ધાસતી આપી ગયો હોતો, માટે આંજરીના એરેડા માંપી સરવેને બાહાર કાઢાડવા ફરમાવી ગયો કે તેથી આં ખરીની આગણ ગીમ બીડ નહીં થાય અને વળી ગાંબડ પણ એકાંકી થાય. વાસતે નાઈજી દારદર મહડયાં એટલે જ માલમાં બધાં બહારને મેઢેલાં દોડાં અને જરીના કાકો ધનજીશાહ ચાલમાન ઉભો હોતો, તેણે નાઈજીને આ

લમાંજ અરકાવયાં તથા કહ્યું કે “દોસાં, હંધન બે સો, અંદર નવા ડાકટર ના કહેલ.”

બાઈ ધુનિ હીઆંથીજ પેહેલા ચટકો લાગે. પડોસણ બોલી કે “આવાએ માએ બાહાર અરકાસનાં કોઈ અનબનાં હોય તેને બાહાર બેસાડાય, પણ વેહેવાઈ સમઘી નાતું પરીઈ, તારે અમસાં પોતીકાનેબી અંદર નહી નવા દેવાય ?”

બાઈજની વેહેવાણુ ધણી અસીલ અને રકંડ હતી. બાઈજના દાધાઅરયા સવલાવથી તથા છીડાં છબતરાં સોધ વાના ગુણથી વેહેવાણુ વાંકે હતી. વળી તે બાઈજના આ શુણ પણ બાઈજની હતી કે “હું” મોઠાંમાંએ છઈં તથા અમાં ક્યાંનાં સાહાર વાલી છઈં” એવું દેખાડવા સાડું અમસા અનકાડા ઉભા કરવા અને મોઠાં કાનમાં રોકાઈ હોય તેમ કલ્યામાં રોકાવાને બાઈજને ધણેજ હાવરો હતો. મારે પોતાની દીકરીની માસીની સાસુના ઘરમા બાઈજ આ વયાં તારે તેવણુની વેહેવાણુ હાનર હતી અને તેવણુને ચાલવા અરકાવથી તેવણુના ચેહરો લાલ પીકો થયો તે પછી એતી બાઈ. તે તરતજ બાઈજની આગલ આવી, “આવો માએ આવો” કરી તેવણુને બોલાવયાં અને તેવણુને નરીના આરડામાં લઈ નવા મોગયાં.

પણ ધનજશાહ કાંઈ ધનને બેઠેલા હતો. તેણે ના થી હા નહી કહ્યું, તોબી બાઈજની વેહેવાણુની કુસલવણી આગલ તેવું માલ્યું નહી. “નરીના બાવા, અમે અમસાં પોતીકાને ના કેમ કહીએ ?” વેહેવાણુની મુખીઅ દલીલ એ હતી કે “ચાલી ચલાવીને લોકો આસખાસ આબરીને નેવા આવેને નેવા વગર પાછાં કેમ જાય ? નેવા આવેછ કે કોઈ કુચમને તાંહાં અમસાં મેસવા આવેછ. એમ પાછાં નવાનાં હોય તારે વળી નેવા આવેલાંજ શા અપનાં ?”

ધનજશાહ—પણ એ ગાડાં બરીને બધરાંએને કોણ કહેછ કે તમે નેવા આવો. આબરીને નેવા આવવાનું કેવું હોય. એની કાંઈ અમકડું છે કે તમારો નેવાનો છે ? વેહેવાણુ—આવાએ ધનજશાહ વેહેવાઈ સમઘીની વાત તમે નહી સમજો.

બાઈજ—પણ આવો હું એમ કહ્યું કે આબરીને નેવા નહી નરો તેથી કાંઈ તે સાણું થવાનું છે.

પડોસણ—(ટપકો કરીને) ધકલાને પછાડા. હોંછયા આજ કાલના ડાકટરો ઢોંગ લઈ નીકલયા. કોલીનીજત કું લે ને ગણે ગણેને લુલે, તેમ પોતાને સાણું કરતાં આવડે નહી તારે કે ને આબરીએને બાહાર કાઢાડો.

અને બાઈજની વેહેવાણુ બાઈજને અંદર લઈ ગઈ અને બાઈજ વળી પડોસણનેબી સામે અંદર લઈ ગયાં. ડાકટરે મના કરવા છતાં તથા ઘણાં બધરાંને બાહાર બેસાડવા છતાં હજી નરીના બીજાના આગળ અરકી ડગન “અમસાં પોતીકાં”, બધરાંને બેઠાં હતાં. નરીના માધ્યાની આગળ તેની મા બેઠેલી હતી અને લાએકીને ખાતર તે એએ બાઈજને “આવો, આવો” કીધું. એકાદ બે ખુર સીએ નવી ઘસાડાઈ, એકાદ બે પગ નવા ઘસાડાયા ને દર દીના દરદમાં થોડો વધારા થયો.

અંદર કાંઈ વાત નહી કરવાની કબુલાત આપી બાઈજ અંદર ગયાં હતાં, પણ “બરીઈ” મોઠાંડું સીવીને કેમ

મેસી રહેવાય ને કોઈ શું સમજે ?” મારે બાઈજએ વાત છેડી. વેહેવાંતો અખર કુછી કે “એની કુશમેનને એકા એક શું થયું ?”

બાઈજની વેહેવાંત—વાની કસર થઈછ માંએ. નરીની માં—આએ સાત સાત દાહડા થયા મોહનાં પર અન કે પાંછી કોણે મેળયુંછ ? સ્થરા સપરમાં દાહડા કોઈ છુડાંના ઘેરમાં વ્યવર બેઠી હોય તેમ આંખ પાંછી ભરી ને દાહડા કાહડીએછ.

બાઈજ—અરે વાએ ! બયાંની માંએને જોદાએ સા રૂં રૂં કરે ને બયાંને માંએ નલદી ઉડીને ઉભી થાય.

નરીની માં—એા હારે મરૂં, મરૂરે મોલતાં પરથી.

વેહેવાણુ—જોદાએ કરે તે ખરૂં. કુસમેનને આએ પરમાણે લઈને બેઠાં બેઠાં નેવા કરીએછ. (ઉપલી બધી વાત જાણે દરદી જાણેતો કાંઈ નહી તેમ મારે સાદે કરીને હવે કાનમાં) ડાકટર ના કહી ગીએછ માએ.

નરીની માં—(બીજાનાં આગળજ બેઠી બેઠી મારે તો દે હાએ મારીને) એા ! કોઈ એમ નાં બોલો ને માંએ ! એા હું જવ કાહડી આપું ને ! એા મારી બયાંની માંએ ને મરૂં ! એા તુને બધા મારા જ આપું ને ! (નરીના દીલપર પડીને હાપ અકસોસ કરવા લાગી).

આ સમઘી કલાપીટથી નરીની આંખમાં આંશુ આવી ગયાં અને તે પોતાની આશા મેળી રડવા લાગી. તારે વળી નરીની માંએ વધારે રડવા લાગી.

હીઆં બાઈજ દાહડાં થઈ નીકલયાં. વેહેવાં નરીને તેની હાલત જાહેર થવા દીધી અને હવે તેમ થઈ મુકા થઈ શીખામણ દેવા બેઠાં. “માએ નરી તું સાવાસતે બીજેછ ને રહેછ, જોદાએ કાએ સંધુ પમારી નાખ્યો ને તું પાછી ઉડીને ઉભી થયો.” બાઈજને મનસે દરદીને ધનકાવાથી તે નાપર અસર ધશે વાસતે તેવજ દાહડાં થઈ ધનકાવા લાગ્યાં. “હું !—વળી મેરાં કાહડાડ્યાં કે ! બસ ! તુને ના કહ્યું ની કે આંખ પાંછી નહી ભરીએ. ચાલ વાર ; જાણુ હું હવે, અમોલી મેસ !”

બાઈજ આમ બોલેછે તેવામાં તેવણુનો ઘોઘારી સાદ સાંભળીને નરીના ભાઈએ આરડામાં આવીને બાઈજને ઠડ રાવી નાખ્યાં. “દોસાં, તમે કહે ને હું એક મોલ નહી બોલસ ને એ શું ? આબરીના આરડામાં એ શું ગડગડ લઈ બેઠાંછ ? દરીથી તમારો સાદ આવશેતો હું તમોને ઉઠાડી મેજશ.”

ધનજશાહ પીથ દેરવીને ગીયો કે બાઈજએ પાણું બોલવા માંડ્યું. થોડોવારતો મુપ બેઠાં પણ પેલી પડોસણે તે વણને સમજવણું કે “તમે સાવાસતે અંદરો કરોછ ? તમે બાણનાં નથી કે માંડીડાતો હેવાન તરકરા હોયછ ?”

બાઈજ—પણ નેવેરે નરેજ આમે મારો શું વાંક ? આવ બલા, પકડ ગલા, તેમાની વાત બેઈ હું મરૂં ને વારૂં નર નીમારાં દરદીને દીલાસો આપી શીખામણ હજીએ કે તેને સમજાવો આવે, તારે આએ આએ કુતાએ આવીને મને કરદી પાધી.

પડોસણ—હા માએ હા, એતો દયાની માએને દાહડા આએ, ને ધરમ કરતાં કરમ નરે.

જાઈજની વેહેવાંજની હવે ખાતરી યદ કે જાઈજના સરસતા પરમાંજે વાત વધી પડવાની, માટે સગાંધાની કર વા સાઈ વેહેવાંજ એટલુંજ મોલી કે—“ચાલો માએ હવે વાત માંડી વાજો. નકામી પંચાત શા ખપની ?”

આ વીચારથી જાઈજને નહીં લાગું તેજું તેની કો કટ પડોસજને લાગું અને તે મોલી કે “પંચાત ! વાએ વા એ—સામાસરે વેહેવાંજ, પંચાત કોણ કરેજ, અને કે તમા રો ધનજશાહ ! વણવેહેવાઈને એવીજ આખરૂ આપતાં રે હવે માએ.”

પડોસજના આ રેકાથી જાઈજ હવે કુલી ગયાં. “ત મો લોકોને કાંઈ શરમ લાગ છે ! અને તે થું કાંઈ એવાં છે કન હીનાં છોનાં છધમે કે આટલો સરખો ફુકતો હોમોને ગાંગરી જાય. સુધરે હું હીઆં આવતી ને જતી.”

પડોસજ—પણ માએ એવું જાણતેતો હું તમોને લા વતેજ નહીં. કાંહોને કાંહાં મેં જલવું ધર બાડ લીધું.

જાઈજ—વળી વણવેહેવાઈ તેડાવી કરાવીનેતો દુટી પડયાં. જુઠાઈએ જરા એજમી નહીં ફેરવવાડું કે જરીના જવને સાઈ નથી, ને તમે આવજે કે જાએ. એતો સુધ અને ને અનેજ પછારા લાજેલા તે કહેલા ખાઈને પુરા કરેજ.

પડોસજ—પેટ તાહારાં બીચારાં જરા કોઈને કાંઈ કમું હોપતો સોર વારીને નીકલી પડે, પણ લેવાની આઠ દાહાડા ની વાત પર તમને થું હવું ? ફુસનેનનાં પેટ છુટી ગયાં પણ કોઈએ જાખોને જોયુંજી નહીં.

હવે જરીની માએનો પીતો તપી આવયો, તે દરદીનાં માયાં આગળ હતી એ વાત જુલી ગઈ અને બીજાના ઉપ રથી એકદમ કજ્યો કરવા લાગી.

જરીની મા—એવાએ બધારાં, તમે કાંએ એટલાં ઉં ચકાઈ ઉનાઈ જાયોજ ? મે વણવેહેવાઈની વાતમાં તમને કોણ મોલાવેજ કે વચમાં તાપસી પુરવા નીકજોજ ?

જાઈજ—અલખત, અલખત, ખરૂં હોરો તે મોલાવો. જને લાજે તેને વાજે. પારકાંને લાજે તેજું અજરાં પેતી કાંને નથી લાગવું. સુવાં વણવેહેવાઈ કરતાં બીચારાં પાર પડોશીને સો ભલાઈ.

જરીની મા—ઓ તું ભસતે ભરાપરે અજુને સુવાંનો ફેહોતી. મરેની વણવેહેવાઈ તારાં કોઈ બીજાં હોય તે. મ રેરે તું કાંહાં સમીસાંજને ધધરતે વખતે ઘડો પમ્પોડી લેવા ગાલ દેનારો.

પડોસજ—એવાએ, મરેની તારા દીકરા દીકરી, મરેની તારાં ભાઈ મેહુન.

જાઈજની વેહેવાંજ—તારાં મરે—લેતી જા—જે કે હે તેને ધાય.

જાઈજ—સુવાં નસુગાંને નીચાંઆ, એવાને પાડાં ની કયે તે જરે જોયું કે પોતાનીથી તો મોલાસે નહીં તારે આ એ ફુકતા સાય સંપ કરીને જાંજે મારો હાથો છેડાય તેજ તેને છેડી મેલયો.

હવે કજ્યો વધી પડયો. દરદી દરદીને રેકાંજે, મા કરી ચાકરીને રેકાંજે અને જરીની માં તથા જાઈજ વચે મોહું રમખાંજ જાગ્યું, અગત કરીને જાઈજની પડોસજે કે આમાને ધણે વધારો આપયો. બીચારી દરદીના દરદમાં

વધારો ઘણે અને તે જુમો પાડવા લાગી. ધનજશાહ રો ડી આવયો અને તેજે મોટો શોહાર ઉઠાવી મેલયો. ભર ભાડુતો વચે પડયાં અને કલખલાટ કરી મેલયો. પણ કોઈ તું કાંઈ ચાલયું નહીં. એકેક જાણ થું કેહજે તે સાંભલવું એ તો નહીં અને એવું હવું. સધલાં જાણ સાથે મોલાતાં હતાં, અને દરએક જાણ કાંઈને કાંઈ મોલાવા પડયાં હતાં.

સારાં જાએજે તેવામાં ડાકટર આવી લાજો. તે આ ઘોંઘાટ જોઈને ધભરાઈ ગયો, તેજે સધલાંએને એકદમ ડકરા વી તાખયાં અને જાઈજ તથા તેની પડોસજ બંનેને ફેર ત કરીને બાહાર કાહાડયાં તથા યદે દરદીની તપાસ કીધી. જાઈજ અને તેની પડોસજ એરડામાંથી નીકલયાં તેવાં મુ ગાં મુગાં દાદરપરથી ઉતરીજ ગયાં અને સરવે કોઈએ વી ચારયું કે તેવજ જરીને જોવા આવયાં, પણ તેવજની ખરેખરી ખતલખતો કજ્યો કરવાની હતી.

રાઈ.

રાઈ એક તીખાં તખતખતાં જાહાડનાં બીઆંની પેદા સ છે. તેના જાહાડનું મીનર ઉપર આપયુંજે અને એક ફુકે બેઆન હેકલ ઉતારીએ છધમે. રાઈનું જાહાડ છેક અસલી જમાનાથી જાણાયું નથી. હીપોકરેટસ નામના ખાતર એક યાજલા વખતના યુનાની હકીમે એ જાણસને દવામાં ઉપયોગ કીધો હતો એવું માલમ પડેજ. રાઈનું જાહાડ જનડ જગાએમાં પોતાની મેજે ઉગેજ, તથા ખાજોમાં

અને ખેતરોમાં તેની ખેતી થઈ શકે. રાઈ, બે. જાતની આ વેણે—કાલી અને સફેદ. કાલી રાઈનું જાહાડ આસરે ત રણ કીટની ઉંચાઈ સુધી વધે. તેનાં ફુલ પીલા રંગનાં હોયછે તથા બીજાં નાહાનાં અને બરા ગોળ હોયછે. આ હારથી તે બીજાં સેન રતાસ ઉપર અને અંદરથી પીલાસ ઉપર હોયછે. તે વાસ વગરનાં છે, પણ, તેમના આગીઆ તીખા સવાદ હોયછે. સફેદ રાઈનું જાહાડ માત્ર ૧ થી ૧૫ ફીટ સુધી ઉગેછે. તેનાં ફુલ વધારે મોટાં અને પીલાં હોયછે. તેનાં બીજાં વધારે મોટાં પણ તોખાસમાં, આછાં હોયછે. તે ઇંડારોકા દાંણાં નેવાં હોયછે તથા તેમાં એક પી, લા રંગના ગર, અને તેની આસપાસ કાચની મીશાણે આ રપાર દેખાપ એવી એક ખોપરી હોયછે.

આ બીજાં મધેથી રાઈ બનાવામાં આવેછે. સાધા રણ વપરાસમાં આવતી રાઈ ઉપલાં બીજાંને દલીને તેના કરેલા આટો છે. કાલી અને સફેદ બેટુ રાઈના બીજાંને પેટલાં રોલરોની વચે ભચડવામાં આવેછે તથા વળી ઉખડી ની અંદર નાખીને છુંદવામાં આવેછે. એ છુંદલાં બીજાં ને ચારણી મધે ચારવાથી લોકો નીચે પડેછે અને બાકીના ભાગ ઉપર રહી જાયછે. હેઠલાં લુકાને ફરીથી ચારવામાં આવેછે અને બીજી વખત ગલાયલો લોકો રાઈના ચોખા આટો કહેવાયછે. પણ રાઈના આટાને નામે બજારમાં ઘણી ઠગાઈ ચાલેછે. તેનાં ઘડુને આટો ભેલીને પછે હુલ દહી કરીને પીસે રંગ આપવામાં આવેછે તથા મરીથી તેનો તીખાસ વધારવામાં આવેછે. આ વાત સાધારણ જણાયલી છે કે રાઈના જેવી બેલસેલ અને દંગો બીજી કોઈ જાણસ માં ચાલતો નથી. રાઈનાં બીજાંને ચારણીમાં ચારવા પછે બાકીનાં ભાગમાંથી તેલ કાઢાડવામાં આવેછે કે જે તેલ સ રસીનાં તથા બીજાં તેજો સાથે મેલું ઉપયોગમાં લેવાયછે. રાઈનાં બીજાંનું રસાએલું સંજોગથી પરધરણ કરવાથી તે ની બનાવટ ઉંઘાડી પડીછે અને એ બીજાંમાં એક જાતનું તેલ, એક જાતની મોતીના જેવી ચરબી, શુદ્ધ, ખાંડ, ખાર તથા બીજાં કેટલાંક સાધારણ તત્ત્વો ભેલાપલાં છે.

રાઈ ગરમ ખવાશ રાખેછે અને ગરમી આપવા તથા ઉસકેરવાના કામ મધે વાપરવામાં આવેછે. તીખાસના તે સેકડા અને મરીની વચેની પદવી ધરાવેછે. રાઈને પાંજી લાગવાથી તેમાંનું ખુદરતી તેલ વધારે ઉસકેરાયછે અને તે થી રાઈની ગરમી મળેછે. ચામડીની ઉપર રાઈ રતાસ લા વેછે તથા અતીશય આગ બાલેછે, જે આગ ચોક્કસ હદ સુધી અટકતી નથી પણ જેમ વધારે વખત તેને સુટી રાખી હોય તેમ હદ વગરની ગરમી તે આપેછે, જે ચોવર નહીં ખ માપ એવી થઈ પડેછે. તેને જારી રાખવાથી ચામડી ઉપર કાંફાખા ઉઠેછે, આંધાં પડેછે અને ચોવરે અતીશય યાખતો હાડ ઝીંને સડો વટીક લાગેછે. પણ વળી બીજાં બલીસટરો કરતાં ઘાટમાં તકાવત એ છે કે બીજાં બલીસટરોની આગ ચામડી ઉપરથી તેમને કાઢાડવા છતાં જરે જારી રહેછે, તારે રાઈની આગ તેને ચામડીથી જુદી પડવા પ્રછે જલદી નરમ પડેછે. રાઈ પેટમાં જવા પછે તાંદાં પણ એજ પરખાંણે ગરમી અને ઉસકેરણી પાદ કરેછે. સુખાર રાખીને મધીઅખ ખાવા થી રાઈનું ખ પેદા કરેછે તથા હજમ નહીં થાય એવી વસ

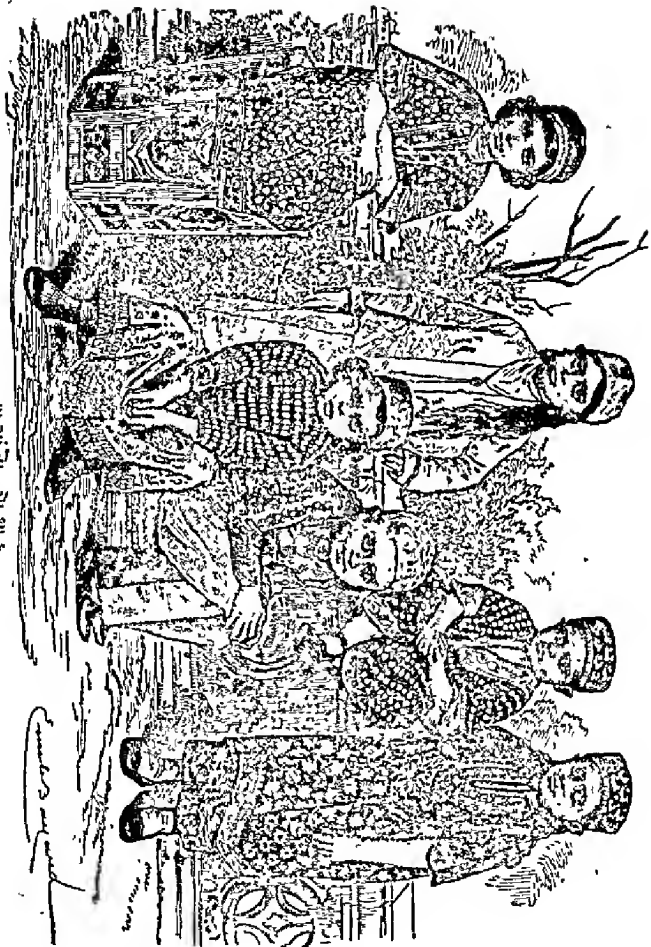
તુચ્છોને હજમ થવામાં મદદ આપેછે. વધારે જયો, જેમકે એક ઈઆ બે ચમચા ભરી ખાવાથી તે આકારી, જાહાડો, ઈ તીઆદી પેદા કરેછે. શરીરની અંદર, રાઈ નાડીને જલદી દોડતી કરેછે; તથા પરસેવ અને અંગત કરીને પીસાબને વધારેછે.

ઉપલા સઘલા અંગતના ખવાશોને લીધે રાઈ ઘણાં સાધારણ ખપની તથા દરોજનાં વપરાસની જાણસ થઈ પડી છે. જેઓને “સરદીની દેહ” હોય, ખાતું હજમ કરવા નાં સાંચા જેઓમાં સુસત હોય તેઓને રાઈ ઘણી માફક આવેછે. બારી તથા ચરબદાર ખોરાક સાથે રાઈ ઘણી ઉપયોગી મસાલો છે. વધારે રાઈને તરેહવાર દરદો ઉપર વાપરેછે. જેહર, કોલારા, ઇતીઆદી રોગોમાં કોઈવાર આ કારી લાવવા સાથે રાઈ કામ લાગેછે. બારી, બદહુનમી ઈ તીઆદી હાજરનાં દરદ ઉપર રાઈ ફરખાવામાં આવેછે. બદનમાં પરવાહી પદારથો વેહેતી કરવાનાં તેનાં ખવાશ ઉપર થી જલદી રસખા મરને ઉપર રાઈ વાપરવામાં આવેછે, ટુકમાં રાઈ ખાણસ જાત ઉપર ગોપા એક અખશોશ અને નવાજશ છે.

અચાંતો, પોશાક.

શેકસપીઅર, કેહેતા હતા કે “અચાંતો ગોલાખ છે,” અને આપણે કહીશું કે અચાંતો સારો પોશાક તે ગોલાખની ઉપર ગોપા સોભાઈતી હોય છે. આપણા લોકોનાં પોશાક મધે થોડા વખતનાં ઘણા ફેરફાર થઈ ગયાં, પણ અંગત કરીને અચાંતો પોશાકમાં થયેલા સુધારો ઘણો જ શોતાશકારક અને મનમનંતો છે. એક સાદીની મીનલશમાં પારસી બા લોકોના દેખાવ જેવાજેગ અને નવાઈ જેવો થઈ પડેછે. તે પોશાકોના “કટ” અને “શેપ” ટપ અને ફાશીન, તેમાં રંગોની મેળવણી થાય. ભરતની તરેહ એ સંધામાં ફેરફાર થયો છે; પણ થોડા વખતમાં એ ફેરફાર કેટલો બધો થયો છે તે દેખાડવા માટે માત્ર ૧૦ ઈઆ ૧૫ વરસ ઉપર પારસી બા લોકો કેવો પોશાક પહેરતા હતા તેનું એક શુદ્ધ ચીત્ર યા સેના સક્ષા ઉપર આપાયું છે. હાલનાં વખતના અચાંતો પોશાક આપણ સરવેની નજરમાં છે, પણ પાસેના ચીત્ર માં હેલી નોખે એ જુના પોશાકની પાદ આપેછે.

Printed and Published by
Sri Gauri Sri 3

આ ચીતર જ્ઞેવાયી આપણને એવું લાગે છે કે કેટલીક જાતના વાંછીયા, ખેળ વગેરે લોકોએ પારસીઓ સાથેના વધતા વેહેવા પછે પોતાના અમાંના પોશાકમાં સુધારો કરી તેમને જે હપને પેહરાવસ હાલ પેહરાવા માંડપોછે તેજ પારસી અમાંઓના દસ પંદર વરસ ઉપરના પોશાક હતા. આજે તે ગનેઆત વાળાઓની નજરમાં એ પોશાક આગળ કરતાં સુધારાને છે, પણ પારસી બાલકોના દીલમાં એ હપને પોશાક હવે બેહોલા દીસે છે. ઘરીયાની તરાંહના બાંડાં જલવાં, કાન ધંકાઈ જાય તેવી ઢીં તોપી, હાથની હુલેલી સુધીની લાંબી બાંહેના બદીઆન, ચાંચ અને બેરીયાં વાળા જિંડા બુટ, એ સમગ્ર હવે એવું થયું છે અને તેને બદલે ભાંત ભાંતની તરાંહના જલવાં, કાલકી પણ સોલધતી ટોપીઓ, અને મરોરાર કરના “પોલકા” તથા પેટીઓના અપ જગમગ છે. અમાંનું આપણું માંધું મોરારી નાખી છોલેલા ઉદર જેવાં તાલક ઉપર ભારી પાઘડી બંધાવાને બદલે સફાઈથી બાલને હોરી તથા સાણગારીને તે ઉપર સોભીતી ટોપીઓ તથા બાચાઈ જેવી લીલી અને લાંબી દગલોઓને બદલે સારી દપના ફરોગાત દગલા અમાંને વધારે સોભા આપે છે.

અમાંના પોશાકમાં આ ફેરફાર અર્ધીઅર્ધ અને ખુશાલી ઉજવનારો થયો છે. પણ હજી અમાંને લાએક પોશાકમાં સુધારો માલુ રહેવાની આશા છે, હજી તેમાં કાંઈક ખુટ અને ખામી દીસે છે અને તેથી અમાંના પોશાક કેવો જિંદગી તે બાબે થોડીક સુખતાઓ કરવા માંગીએ છઈએ. પોશાકની મતલબ તરફ છે, પેહેલી મતલબ બદલને ધાંકવાની છે, બીજી મતલબ બદલને જલવવાની છે અને તરીછ મતલબ બદલને સાણગારવાની છે. બદલને ધાંકવા માટે પોશાકના માપ અથવા ભરત સાથે કાંઈ છે, બદલને જલવવા માટે પોશાકની જાત અથવા ગુણ સાથે કાંઈ છે, તથા બદલને સાણગારવા માટે પોશાકના રૂપ તથા આકાર સાથે કાંઈ છે. પેહેલી ઈચ્છાને બદલ ધાંકવાની મતલબ પોશાક પેહરોએ એટલે પોતાની જેણે સરે છે. પણ પોશાકના બીજા અને તરીખવા થારે અગતના કાંમે ઉપર સારી પડે ધેઆન આપવું પડે છે.

માતર ગલીમાં, પુલ ઈઆ મેલની ન સાંમે બદલને જલવવું પડતું નથી. હવામાં થતા ફેરફારો, હવાની ગરમી ઈઆ સરદીની સાંમે પણ બદલને માફકસર રીતે સાંભાલી રાખવા, તેને મીનન સર ગરમી આપવા માટે પોશાક અગતનો છે. આપણા બદલમાં હટ અપસતી ગરમી હોય છે, પણ હવાના કોઈ પણ ફેરફારને લીધે બદલને તેથી વધુ ઈઆ એકી ગરમી પોહોંચે તો પછે બદલના સાંમે માં જુદા જુદા ફેરફારો થાય છે. પોશાકથી આ હાલત પુરી પડે ઈઆ નહીં તે કપડાંની જાત અને રંગ ઉપર આધાર રાખે છે. ઉના અને સુતરાઈ કપડાં વચેનો તફાવત દરએક મા બાપ સમજે છે. તેજ આ વાત પણ જાણવાનું છે કે કાળો રંગ વધારે ગરમ થઈ આવે છે અને સફેદ રંગ ગરમીને બદલમાં દાખલ થતી અટકાવે છે. આ સહેલ કાપરો જાણવા પછે દરએક મા બાપે પોતાના અમાંની દૃષ્ટિ પરખાંણે તેના કપડાંની જાત ચુકર ફરવી જિંદગી. પણ આ સાધારણ કાપરો ધેઆનમાં રાખવો કે અમાં રમતીઆલ હોય છે, તેમજ નાચવા કુદવાથી પરસેવ ધતીઆઈ વધારે પડે છે, તે

આ હવા ઈઆ ગરમીમાં વગર વીચારે દોડે છે અને એટલા માટે ઉના કપડાં અમાંને વધારે ગુણગારાં છે.

પોશાકથી બદલને સોભા આપવાનો સઘળો આધાર તે પોશાકના “કટ” ની હપ ઉપર છે અને સારા નરસા “કટ” ને માલુ રાખનાર ઈઆ અંધ પાડનાર એક દેવ છે, જે “ફાશીન” ને નામે ઓળખાય છે. સારો ફાશીનના પોશાક બનાવા માટે મજબની સારી વલાંજ અને સારા ચોખ્ખા જિંદગી તેમજ વળી આપણા કરતાં વધારે સુધરેલા, ચોખ્ખીલા તથા શીખેલાં વચે વેહેવા રાખવાથી ઘણીવાર આપણા ચોખ્ખા સારી વલાંજ મળે છે. એક સીધી લીટીના કરતાં જોળ લીટી હાંમેસાં વધારે સોભે છે અને એવું પણ કહેવાય છે કે ખુદરતની પેદાસમાં સીધી લીટી મુદલજ નથી, પણ દરેક ચીજને ગોલ લીટીની રોજીક તથા વલાંજ આપેલી છે. ચોડાની ઢાકો મરોર આપે છે ઈઆ વરસાદની કાન સોભે છે તે તેના ગોળાકારને લીધે અને આપણી હાલતોમાં એ કાચાની નકલ કરવાથી સોભા તથા સાણગારના કાપદા આપણા ઘણીવાર શીખીએ છઈએ. સાધારણ બદીઆન કરતાં “પોલકા” નો “કટ” વધારે સોભે છે તે એવાં કારણથી છે.

પણ આ વાત ખુબ ધેઆનમાં રાખવી જિંદગી કે સોભા સાચવતાં પોશાકને ફરોડો તથા અગવડ ભરેલા થવા દેવા નહીં. ઈંગરેજ અમાંઓના પોશાકના ચીતર આ બાબતને મથાલે મેળપાંછે અને આપણા અમાંના પોશાક કરતાં એ ઈંગરેજ અમાંના પોશાક વધારે માફક આવતા છે એમ કયુલ કરવું ઘટે છે. ઈંગરેજ અમાંના પોશાક સોભીતા છે અને વળી સગવડ ભરેલા છે. અગત કરીને આપણા બાલકોના જલવાં તથા લેંધા ઈઆ લેંધીના ધીતા પાએજ અમાંની રમત, ગમત અને કેસરતમાં ઘણા નડે છે તથા અડચણ કરે છે. તેમજ બદલે દુકાં જતરીક તથા લીલાં પણ લીધેથી તંત્ર કરેલા પાએજ વધારે સગવડ કરે છે એમ કોણ ના પાડી શકે ?

કુવામાંની પરી.

એક લડાઈને લગતી વારતા.

લડાઈના વખત કાંડાંનીઓથી પુર હોય છે. કોઈ બાપ, કોઈ ભેટો, કોઈ ભાઈ, કોઈ દીલદાર, તેમજ કોઈ મા, કોઈ મોહોરદાર, કોઈ માથુકને લડાઈના અરાખમાં જે કાંઈ ખમરવું પડે છે તેની કાંડાંની કાંડાંની વીસરાવે છે. ક્રાનસની હાલની લડાઈમાં તરેહવાર કુખની કાંડાંનીઓ આપણી જાણમાં આવે છે, પણ કેવેલીઅર અને પયુરીટન લોકો વચે ચાલેલી આગલી એક લડાઈના સંબંધમાં જાણી પલી એક વારતા હાલ ઉતારીએ છઈએ, કે જે હાલની લડાઈના હીંગામમાં ખાસ ધેઆન જેમી સકશે.

લાંડલેગના કીલલા આગળ એક જુનો કુવા હતો, જે માં પરીઓ વસે છે એવા લોકોને ખેઆલ હતો. ઉનજીલ નાખના એક જવાન નારમન ઉમરાવને પોતાની જાતે જાન પણ મુશ્કેલ માથુક આલીસ જરૂક સાથે તે કુવા ઉપર થ

હીક ઈનતેજરી ભરેલી જોખતની મુલાકાતે યદ્દ હતી, પણ હવે ડેનજલને તેની પલટણમાં જોડાઈ જવાને હુકમ થયો હતો. અને લગનથી પોતાનો ગાંડ પવીતર ક્રીષા આગમન એકાએક રણમાં ઉતરવાની નાઉનેદીમાં તે એક કુવા ઉપર એકલા અને અમુકો આવીને અક્ષેસાસ કરતો હોયો હતો. તેવામાં કુવાની અંદરથી અચલુમ આવાજ નીકલ્યો. કે “ડેનજલ નારમન, સાંભળ અને સંભાળ, કુશમનો નજ દીક આવી પુગાઉ વાસતે તું હીઆં ઉભો નાં રહે.”

આ છુપા આવાજથી ડેનજલની અચરતીનો પાર ર હોયો નહીં. પણ તે એ દરથો આવાજ બંધ પડ્યો કે ત રતન દુરથી આવતાં એક લશકરના પરગામ અને મગલાં નો એકસ આવાજ તેના ક્રિને પડ્યો. હવે તેને નાહાસ વાની અને પોતાની પલટણને નજ મળવાની ફરજ હતી, પણ પોતાની દીલદાર આલીસની એક છેલી મુલાકાત વનાં તેને છુટો પડવાનું કેમ અને ? આલીસને આપ ડા કટર અરૂક એક હુકમ હતો, તે થોડેજ તક્ષવત ઉપર એ ક જીપડાંમાં રહેતો હતો અને આ મુરા નારમને તરતન તે જીપડાંને રસતો પકડ્યો.

પણ કુકાલના અદીક માસ ! વખત થોડો હતો અને તેમાં વળી આલીસનો બાહાર તે કુવાપર પાંચીન ભરવા ગ ઢ હતી. આ વાત ડેનજલને બનતો નાઉનેદ કરનારી હતી, કેમકે તે તેજ કુવા ઉપરથી આવ્યો હતો, પણ આલી સ તેને મળી નહીં હતી અને સેમ વખતમાં એકેકની ન નજ મુકી ગયલી તેણે ધારી. ડાકટર અરૂક યરમાન હતો, તે ડેનજલને યપકો આપવા લાગે કે “નાદાંન, શું તુંને કે ઇએ કહ્યું નહીં કે હીઆં રહેવામાં ધાસતીએ અને તારે નાહાસનું નેએ ?” ડેનજલે આલીસની છેલી મુલાકાત વગર જવા ના પાડ્યું. ડાકટર અરૂક ધાસતી આપી કે “એ છેલી મુલાકાત કદાચ તારા જીવને નેએમમાં નાખ્યો.” ડેનજલે તેની દરકાર ક્રીષી નહીં. “હું” એક સીપાહ છઠ્ઠ, સમશેર રમી જાઉં છઠ્ઠ અને બલવંત બાજુ તથા નજ જીત દીક તે ડેકો આપે.”

આ વાત ચાલે છે તેવામાં પછવાડેથી ડેનજલનાં ખ બાં ઉપર કોઈનો હાથ આવી પડ્યો. તે ચોંકીને જીવે છે તો પછવાડે તેની વાહાલી આલીસ આવેલી હતી. તેણીએ તેને આ ધાસતીને વખતે થોભવા માટે યપકો આપ્યો, પણ ડેનજલે હીમતથી નવામ દીધો કે “હું” તારે ખાતર થો બધો છઠ્ઠ અને તે એટલુંન પછવા માટે કે તારા જવા પ છે નેમ હું તુંને આહાવરા તુ મંત્રને આહાવાનું જરી રા ખરે કે નહીં ?” આલીસે ઘણી મતમથી પોતાનો ચેમ્પા ર કણ્ઠ રાખ્યો પણ એક નીસોસ નેળીને ધાસતી બતાવી કે “ડેનજલ તું એક ઉમરાવે માટે તારો હાથ નેળવાની મન શીકીતને ઉમેદ નથી, અક્ષેસાસ ! કે તારું દીલ એ ક બીજ દીલદારને જોડાવાની વાત મારા કંને ઉપર આવ્યો છે.” ડેનજલ આ વાતથી અચરત થયો તેણે મુઠ્ઠું કે “મારી દીલદાર બીજ કોણ હોય ?” આલીસે એજાખ આપી કે “તારા બાપનો દોસત અને સારાં ક્રીલવાનો સા હેખ લારડ યુસટેસની છાકરી સાથ તારો બાપ તને પરણા વનાર છે.” પણ ડેનજલના મનમાં એ વાત કેમ ઉતરે ? “લારડ યુસટેસનો વરસેસરના લડાઈમાં મારેયો ગયો, તે

તેની બેટી જીમ યદ્દે અને મારું દીલ તથા મારા હાથ મારો મરીખ પણ પરીજદ આલીસ સાથ જોડવાને હું છુ ડે છઠ્ઠ.”

આ વાત લંબાણ યદ્દ પડી. લારડ યુસટેસની છો કરી ડેનજલની અચલુની રમતમાં સોખાતન હતી, પણ તે છાકરીનું હવે નામ નીશાણી રહ્યું નહીં હતું. આ વાતમાં વખત નીકલી ગયો તે ત્રાલમ નહીં પડ્યો, પણ તે વામાં એક નોકરે આલીસે કુશમનોની ખમર કરવાથી તેમ ને બાંન આવી. પયુરીટન કુશમનો ડેનજલની શોધમાં નીકલવા હતા અને આ જીપડાંની આસપાસ તેઓએ મે રો નાખ્યો. આલીસે ડેનજલને એક છુપાં ભાંચિરામાં સં તાડ્યો અને પોતાના બાપ સાથ કુશમનોને દાખલ થવાની રાહ જોતી બેઠી, સેડેનવારમાં કુશમનો ભાંચેડ કરતા જીપડાંમાં આવ્યા. ડાકટર અરૂકે કહ્યું કે ડેનજલનો ના હાસી ગયો છે. આ ખમરથી તેમના સરદારને ઘણે ગુસો લાગે અને તેણે આ બાપ બેટી બંનેને કેદ કરવાનો હુક મ આપ્યો.

ડેનજલે આ હુકમ સાંભળ્યો અને તેને ખાતર આ ગરબી કુખ ખમે એ દીક નહીં લાગાથી તે તુરત સંતાપ લે બાહાર આવ્યો. પયુરીટનો આ મુરા ફેવેલીઅરને કે દ કરી લઈ ચાલ્યા. તેને મેઓએ જામુસ મોકી મેસાડ્યો તથા બીજ દીને ગાલીથી મારી નાખવાનો હુકમ ક્રીષો. તે ટલાં રાત કાઠાડવા સાગું લાંડોગેના ક્રીલવાનાં દેવલ મે તેને એકલા કેદ ક્રીષો અને ડેનજલ ઉંધે મસતકે રડતો પ ડ્યો. રાત અંધારી હતી અને માતર એકન જાંબો દી વો બલતો હતો. તે જાંબું પડેલો હતો તેને મથાલે એક ભાજેલી ગાલેરી અને તેની ઉપર એક બારી હતી. મધરા તનો વખત થયો એટલામાં પેલીન કુવામાંની પરીનો છુપે આવાજ ડેનજલને કંને પડ્યો.

ડેનજલ બતી લઈને જોવા ગયો પણ પવણના નપાડા માં બતી જીખઈ ગઈ, તોપણ ચંદનીના પરકારમાં માથાથી પગ સુધી સંદેહ જીરમે હોડીને ઉભેલો કોઈ આકાર તે અંધારમાં દીસવા લાગે. તેમાથી આવાજ નીકલ્યો કે “ડેન જલ તું બીહીના, પારશાહ ચારલસ મોડાં લશકર સાથ આ ગાંમમાં આવી લાગે છે અને તું જલદી તેને નજ મળ્યો. હ મણીતો તારી ધાસેનાં આ પુતલાંના પગ દાખ, તેથી તેની હેલવા યામલાનું છુડું બારણું ઉઘડ્યો, તે બારણામાંથી એ ક છુપે મારગ તારે હાથ આવશે અને તેમાથી તું છેક કી લાની બાહાર ખીણમાં નાહાસશે. તાંડાં જોગીઓનું મઠ છે, તે કેહાણે તારી આલીસ અરૂકને લોક મારજ અને તુ રતન તુંને મદદ મળી આવશે.” આજ તે પરી જોલી ર હી તેવામાં વાદળનો ઝોશો આવવાથી ચંદ્રણું કાળું થ યું, પણ તે વાદળ જવા પછે ચંદ્રણામાંથી તે પરી જીમ થ યલી દેખાઈ.

પરીના હુકમ મુજબ ડેનજલ પુતલાંનાં મીનારાનું છુડું બારણું ઉઘાડી, તાંડાંથી જોદલાં ભાંચિરને રસતે ક્રીલવાની બાહાર નાહાસી જોગીઓના મઠમાં નજ થ ક્યો અને ઘણીન અચરતી સમય મેયું કે ક્રીલવાનો માલે ક અને તેના બાપનો દોસત લારડ યુસટેસ જને તે મુકેલો વીચારતો હતો તે આ મઠમાં જીવતો હતો. તેઓ તરતન

એકેકને બેટયા અને અરસપરસ ખોલાસો થયો. લારડ યુસટેસની લડાઈમાં મારણ ગયો નહીં હતો, પણ નાહાસી ગયો હતો, મગર દુશમનોની મહાહત્તી હોવાથી તથા પાદશાહ ચારસને હારી નવાથી આ ઉત્રાવને ક્યો રેહવાની ફરજ પડી હતી. લારડ યુસટેસે કહ્યું એક અબર વધારે અગ તની હતી. તે બોલયો કે "વેઆરા ડેનછલ મારો બચા વ આ કુવામાંની પરીધી થયોછે, કે ને આ કીમશના કુખા મારશે અને ભોમરમિ સારી પદે જાંજોછે અને તેમની મારફતે તેણે મને ઘણું શકેડોમથી બચાવી લીધોછે."

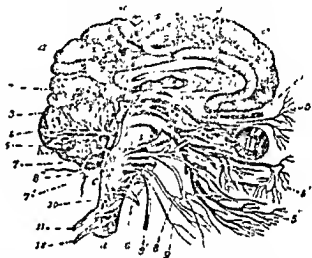
હવે આ મડમાં વધારેવાર યોગવાની જરૂર નહીં હતી. દુશમનો હારવાથી, લારડ યુસટેસની રોળીની પાછો મહાહત્તી થવાથી અને પાદશાહ મારલસ પોતે આવી પુગવાથી આ બંને ઉત્રાવો તેને મજવા સારૂ નવા નીકલયા. ડાક્ટર બરુકનું "ગુપકું" તેમ રસતામાં હતું અને તેમાં નળને પોતાની આલીસને નવેસરથી મજવા વચર ડેનછલથી એક દગલુંથી આગળ કેમ ચલાય ! લારડ યુસટેસની સાથે તે જુપડામાં ગયો અને આલીસ વીરો પુગવા લાગે. તેના ઉત્રાવ સોળતીએ પુછ્યું કે "એ આલીસ કોણ !" ડેનછલે સઘડો ખોલાસો કરી આલીસ વીરોની પોતાની મોળ ત લારડ યુસટેસને જાહેર કીધી. આ વાત સાંભળી એ ઉત્રાવ ઘણો ખડા થયો. તેણે પોતાની મેટીના દાવો રજુ કર્યો, તથા ડેનછલને માદ આપી કે આગળ જરે તું ના હોને હાથ તારથી તારા બાપે મારી મેટી સાથ તેને પરણવા તું સારું કીધું હતું. પણ ડેનછલે ઘણો આનંદ આપી એ આગળી નાપડી તથા આલીસને ભેવા માંગી.

લારડ યુસટેસે પણ પોતાની હાટ છોડી નહી. તે જો લયો કે "મારો મેટી પોતે રજુ થઈ પોતાની આંગણી કરશે તો તારાં મન ઉપર કદાચ અસર થશે." ડેનછલે વીચાર ર્યું કે તે ઉત્રાવજાદી છે કાંઈ તે હાનર થશે ! પણ જરે તે મેટીને હાનર કરવાને લારડ યુસટેસે ડાક્ટર બરુકને જ હુકમ કીધો તારે તે ઘણો તાજુબ થયો. ડાક્ટર બરુક અંદર જઈને એક બાંનુને લઈ આવ્યો, જણે માંધાથી તે પંખ સુધી ધુરખો હોરેલો હતો, ડેનછલે હેરન થઈ પોદાર્યું કે "મેટી મને બચાવનારી કુવામાંની પરી છે." લારડ યુસટેસે જવાબ દીધો કે "કુવામાંની પરી એજ અને મારી મેટીથી એજ અને એવી ને મેટીએ તારો જાન બચાવયો તેનો હાથ તું નાકજુલ કરશે !"

ડેનછલ ધમરાટમાં પડ્યો. પણ વળી જરે તેની આલીસને બાપ ડાક્ટર બરુક વટીક બલકે તે પરી પોતે આ અરજમાં સાંભેલ થઈ તારે પોતાની વાહાલી આલીસ ના વેઆર અને નીમખહલાલીને ખાતર પોતાનો છવ બ માવનારની આ આજ ૨૬ કરવાને તેને ઘણીજ શુભવજ પેદા થઈ પણ તેણે ગરીબ આલીસને કોળ આપેલો હતો અને એક ઉત્રાવજાદીને ખાતર મું તે પોતાનો કોળ તોરે ! તેણે આંખમાં આંસુ લાવીને આ અરજ નાપાડી. પણ તેવામાં તે પરીએ પોતાનો જુરખો કાઢાડી નાખ્યો અને ડેનછલ મારગતીમાં ગરક નઈ જાવેછે તો તે તેની વાહાલી આલીસન હતી. તે તેને ગળે વગરી મોઢો ઉઠ્યો કે "આલીસ, ડાક્ટર બરુકની છોકરી." લારડ યુસટેસે બોલી ઉઠ્યો કે "નહી એતો મારી મેટી કેટ છે."

આ શુભવાડાનો તરતજ ખોલાસો થયો. આલીસ લારડ યુસટેસની છોકરી હતી, પણ જેમ દુશમનોથી બચવા સારૂ એ ઉત્રાવ પોતે મથમાં કુપેળો હતો, તેમજ પોતાની મેટીને ડાક્ટર બરુકનાં જુપડામાં કુપાવી હતી. તેણે આલીસનું ખોટું નામ રાખ્યું હતું તથા ડાક્ટર બરુકની છોકરી તરીકે રાખી હતી. તેડેલેગના કીલવાનાં જુપડાં ભાંચેરોની વાંકેરગારીથી તે કુવામાં ઉતરતો તથા દરએકે કેકણે નઈ આ કુખાંમિને કામ લાગી હતી. હવે દુશમનો હારવાથી તેના બાપ જાહેર થયો તેમજ તે પોતેની જાહેર થઈ અને ડેનછલ મોઢા હરખથી આ કુવામાંની પરી સાથ પરણ્યો.

આદમીના બદનમાં તારનો સંધેસો.

આદમીની સુખીઅ ઈદરમિ લીયે તેમનાં ચીતરો સુધાં આગલા અંકમાં આપણે થોડીક સમજન મેલવી છે. એ દરએક ઈદરને ભેજ સાથ આપણે સંબંધ ને પોતે અને તે ઈદરો તથા ભેજ વચે સંબંધ રાખનારી તંત્રુઓ અથવા નેસો છે એકું આપણે તપાસ્યું છે. ભેજ સાલવી ઈદરમિને માંધે ગોપા સરદાર છે. આંખ ઉપર ત સવીર પડેછે, કાંઈમાં આવાન આવીને અડકેછે ઈઆ માં મડીને દરએક ચીન લાગેછે, તે સાલવાની અબર પેટેલી ભેજને પોટેલેછે અને તારે આપણને ઈદરના ત કા મની જાણ થાયછે. એ અબર પોટેલેઆડનાર નેસો અથવા તંત્રુઓ એક જલની મીશાસે ભેજમાં ઈદરમિ સુધી પંધરાપલી છે અને તેમ નેતાં એક લેખે બદનમાં સંધેસો ચલાવા ગોપા તારને સાંચો ગોઠવવામાં આવશેછે. આ તારને સાંચો કીઆ ખુદરતી બેદ ઈઆ શકતીથી કામ ચ લાવેછે તે હજુ થોડી કાઢાડી શકાયું નથી પણ એકું કેહનારા વીદવાંના આજે મલી આવેછે કે નેસો અથવા તંત્રુઓની મારફતે એ સંધેસો વીનલીથી ચાલેછે અને જેમ માણસજી તે ડનીઆમાં વેહેવાર ચલાવા મારે વીનલીને કામે લગાડી છે તેમજ ભેજ તથા ઈદરમિ વચેના વેહેવાર વીનલી ચલાવેછે ! ને આ વાત ખરી હોયતો બદનમાં તારને

સાંચો છે એટલું જ નહીં પણ વીનલીના તારના સાંચો ચાલે છે.

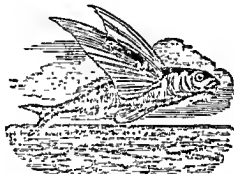
આ સંધેસો બે જાતના છે. એક ભેજાંમાં ખબર પેાં હોંચાંવાનાં અને બીજે ભેજાંમાંથી ઉભા થતાં હુકમો પેાં હોંચાંવાનાં છે. ઈદરીઓપર થતો વ્યસર ભેજાંને પેાંહોં ચાડવાનું કામ જુદી તંત્રુઓથી ચાલે છે, પણ વળી ભેજાં માં જે આંચેશ, ખરજ, ઈઆ શોષ પેદા થાય તે પરખાંજી બદનના જુદા જુદા ભાગોને કામ બજાવનાં ભેજાંનાં હુકમ તે ભાગ ઉપર પેાંહોંચાડવાની નેસ જુદાં કામ કરે છે. એ તંત્રુઓ એકલી નહેલી નથી, પણ દરએકની નેડ કરીને ગોઠવેલી છે અને સઘલી ખળીને એ નેસોની ૩૭ મુખીઅ નેડ આપણાં બદનમાં ઠરાવેલી છે. એ દરએક નેડમાં ની બે દોરીઓ એકજ ભાગને લગતી હોય છે તોપણ જુદાં જુદાં કામ ચલાવે છે. જેમ કે જીભ સાથે જોડેલી તાં તમાં સવાદની તાંત જુદી અને જીભને લાગતાં સુખ દુખ ની ખબર પેાંહોંચાડનારી તંત્રુ જુદી હોય છે. બરડાની જુડની અંદરની નેસો એક જાહાડની દાહાલીઓની ચી શાલે ફેલાયેલી છે, તેમની પણ એજ રીતે નેડ કરેલી છે પણ તે નેડમાં બંનેના કાંચ જુદાં જુદાં છે. પાછલા ભાગમાં કુંડલાં તરફની ચોકસ તંત્રુઓને કાપવા છતાં કસું દુખ લાગતું નથી, પણ આગલા ભાગ ઉપરની ફેરવીક તંત્રુઓને નરા હાથ લાગે તો તાંજુતોર થઈ આવે છે. એનું કારણ એ વું સમજવામાં આવે છે કે છેલી નેસો ચાન તથા ગતી જે ને લગતી છે, પણ પેહેલી દમ ચલાવા, લોહી ફેરવવા, ઈતી આદી કાંચો સાથે તાજુકો રાખે છે.

ગનાન તંત્રુઓમાં દરએકની નેડ આગલ નેસના વા સણોની એક નાહાની નેલી કોઠલી રેહ છે, અને તે ઉપર થી જે નેસોની નેડમાં તેની ગેરહુકમી હોય તે તંત્રુઓ ને બદનમાં ભાગે ચલાવનારી ગતી તંત્રુ તરીકે પીછાંજી શકાય છે. આગલ એવું જાનવામાં આવતું કે એ નેસો માં આગલ અને પાછલ એક પરવાહી રસ ભેજાંની ફર માખરદારીમાં હોડે છે, પણ એ વાત યોદી પડી છે. ગોટ લાંચોને ચલાવનારી તંત્રુઓ માતર અનભાસથી કાંચ કર તાં શીખે છે. જે નરમ મલાહી સરખી વસતુનું ભેજું બનેલું છે, તેજ વસતુની આ સઘલી નેસો પણ બનેલી છે અને તેઓ નરમ, સફેદ રંગની તથા કઠાનીઅત આશીઅત વગરની દોરીની ચીશાલની છે તથા આગલ પાછલ હુકમ પેાંહોંચાડતાં નેજું કાંચ હોય તે સુખ અથવા તંત્રુઓ ઉપરેસે. ગોટલાંચોને હીલવાવા સાંચ અથવા ઈદરીઓની વ્યસર જાહેર કરવા સાંચ આ સંધેસો પેાંહોંચાડનારા તારો પોતે હીલતા નથી. પોતે હીલવા વગર તેઓ ગોટલાંચોને તથા ઈદરીઓને હીલવી શકે છે. બચાંચોની ગનાન તંત્રુ તેમને ઘણીવાર ઠગે છે. ફરની ચીન આગલ દીસે છે, મીઠી ચીન કવડી લાગે છે, આતસને પકડવા જાય છે, એ સલાહ હોરેર ઉપરથી માલમ પડે છે કે જેમ અનભાસ વધતો જાય તેમ આ તંત્રુઓ પોતાનું કાંચ બરાબર બજાવતાં શીખે છે.

આ બાજતને મથાલે મેલેલાં ચીતરમાં ભેજું અને તેની સાથે જોડેલી તંત્રુઓ દેખાડી છે. એ ઘસલી તંત્રુઓ ભેજાંના પાછલા ભાગમાં યોચી આગલથી તેને નજી મલે છે

જાહાંનો દેખાવ આગેહુબ એક જાહાડની દાહાલીઓને મલતો આવે છે. ખુદ ભેજાંની અંદરથી નેસની ૧૨ નેડ નીકલે છે, તેમાંની એક નેડ આંખમાં, ૨ જ નેડ નાખ માં તથા ૩ જ નેડ હાથ પગમાં જાય છે. ચેડેરા, કાંન, ઈતીઆદી ભાગોમાં ચાર નેડ નહેલી છે. તંત્રુઓની બીજી ૨૫ નેડ બરડાની જુડ ને ભેજાં સાથે જોડેલી છે, તેની અંદરથી નીકલે છે. તે લાગવાની ઈદરીની તથા બદનના ભાગોને ચલાવવાની ગનાન અને ગતી તંત્રુઓ છે અને તે મનો પેગામ બરડાની જુડને પેાંહોંચે છે તથા તે જુડની માફતે ભેજાંને ખબર મલે છે. એમાં ૧ મુંગવાની તંત્રુ છે, ૨ આંખની તંત્રુ છે, ૩ કાંનની તંત્રુ છે, અને ૮ જીભની તંત્રુ છે.

ઉડતી માછલી.

માછલીની બાંધણી, બનાવટ અને ખવાશનો જે હવાલ અને ગયાન અંકમાં આપણે તે એટલો અનુભવ ન્હોતો છે કે જે એ પાંછીની પેદાસ સઘલી ફક્ત એકજ જાતની હોત, તોપણ તેમાં એટલી બધી અપરખપાર કારોગરી વાપરી છે કે માણસની વ્યક્તિને રફ કરવા તથા અચરતીથી દબા કરવાને તે બસ હુતું. પણ આ બેહોલી જગતના સાહેબ માછલીની માતર પેદાસ કરીને રહ્યો નથી, માછલીની તેજુ યોદી હતીઆં બનાવી છે અને શાંખીઆંબળ પુસકી ના પરાંજીઓને એ પેદાસ વીસરાવે છે એટલું જ નહીં પણ તરેહવાર જાતની, તરેહવાર રૂપની, તરેહવાર કદની, તથા તરેહવાર શક્તીની માછલીઓની બેહુદ વસતી તેજુ પેદા કરી છે. તેમાંની એકજ જાતની માછલીની સેન નોખ હી આં ઉતારી લઈએ છઈએ.

એ માછલી "ઉડતી માછલી" ને નામે ઓળખાય છે. ઉડનારાં પરાંજીઓને પખરી કહીએ છઈએ અને માહી તે દરીયામાં તરનારાં પરાંજીને કહીએ છઈએ. પણ પખરી ઉપરાંત બીજાં પરાંજીઓને ઉડવાની શક્તી આપેલી છે. પખરીને ઉડવા માટે પીછાં વાલી પાંખ છે. પતંગીયાં ઈતીઆદી જનાં જીવન યોને ઉડવા માટે જાલીઓના પંખો આપેલો છે. વાહણાંની જાતનાં જાનવરો ચાંમડીનાં પડની મદદથી ઉડે છે અને તેમજ આ ઉડતી માછલીને હવામાં ઉડતી શક્તીવાન કરવા સાંચ તેની યુંદને પંખા ના આકારમાં વધારે યોદી કરી આપી છે.

ઉડતી માછલીની બે કે તરજ જાત નહાયલી છે. તે

ગરમ દેશોનાં દરીઆવની રેહવાસણ છે. પરચુટણના ગે
ખાની મધીઅ રેસાવાળા મુલકોમાં તે જ્યાંબધ જળી વ્યા
વેછે. હીંદુ માહાસાગરમાં, અરબી સમુદ્રમાં, આફ્રીકા
ના કોસરા તરફ એ માછલી જોવામાં આવેછે. તેમજ યુ
રોપ તરફ લુમ્બીય સમુદ્રમાં અથવા સપેન દેશના કીના
રા તરફ એ માછલીની નવાઈ નથી. યહીવાર તેઓ જ્યા
બધ એક ખડકની મીશાળે એકઠી થઈને મુસાફરી કરેછે
અને તેવામાં યહીવાર બીજાં મોટાં માછલાં સાથ તેમને લ
ડાઈ થાયછે. પેહેલાંતો ઉડતી માછલીઓ છુટી પડીને દરી
ખાખાં નાહાસવા માંડેછે, પણ એ તેમના હરીફ દોડમાં
સરસ હોયછે તો તરતજ તેઓ ગરમીની પંખા રોકી પાંખ
ની મદદ લીએછે. તે કાઠવાર દોલાંબધ હવામાં રૂપેરી ચ
લકાર સાથ ઉડેછે અને પોતાના શતરૂને અચરતીથી દં
ગ કરેછે.

ઉડતી માછલીના આકાર બોધના જેવો છે અને તે
નું કદ પણ નાહુતું છે. તે આસાનીથી ઉડેછે, પણ તેની
હવાઈ સફર જાણેવાર રહી શકતી નથી. તેની નાજુક
પાંખો પાંખીની બાહર તડકાંની ગરમીથી નલવી મુકાઈ જ
યછે, તથા બાહારની હવા તેને ગુંગલાવી નાખેછે. જો દો
હું પોતાનાં શેકારીને હરાવા માટે હવામાં ઉડેછે, તે ગોપા
થાકો જતું હોય તેમ થોડુંક ઉડીને પછે પાંખીમાં પાછું પડે
છે અને પાંખ બીજીવોને તે પાછું ઉડેછે. એ પરખાં પા
કીને હુસ થઈ જાય તાંહાંસુધી તેઓ કરેછે. પણ હવામાં
પખશીઓથી એ પરાંજીને ઓછી કાસતી રેહતી નથી. કો
ઈવાર ઉડીને મોટાં માછલાંથી બચેછે તો પખશીઓ તેમને
ચાંચમાં પકડેછે. આ માછલીના ઉડવાને ખવાશ જાંજી
ને તેઓ પાંખીમાં હોય તેટલાંજ તેમના શેકારી પખશીઓ
તેમની ઉપરને ઉપર ઉડ્યા કરેછે અને જેવી તે માછલી હ
વામાં આવે છે તરત તેના ઉપર હાંમલો કરેછે. આ માછ
લી હુમેશાં પોતાના અવાવનેજ માટે ઉડતી નથી. યહીવા
ર તે પોતાની મોજને માટે ઉડેછે અને એકેક સાથ હવામાં
ગમત કરેછે.

ધરધતુ નુસકાઓ.

૧. બદામનું કસરદ—બાંબ ૦૧૧ રતલ, મલાહી ૧
સેરભર, ઘંદાની દાળ ૧૨, ખાંડ જીરુએ એટલી, અને યો
દોષ મોલાય.

બાંબને છોલીને થોડાક મોલાબની અંદર વાટવી,
તેમાં મલાહી તથા ઘંદાની દાળને સારી પકે કાળવીને હુમે
રવી, પછે ખાંડ નાખીને ઘાટ થાય તાંહાંસુધી એ આખી
મેળવણીને ધીમા આતસ ઉપર કાલવવા કરવી, પણ તેને
કકડા આવવા દેવા નહી.

૨. ચોખાના કવાબ—૦૧ રતલ ચોખામાં ૧૧ પેટ
ફુધ નાચરું અને થોડીક તાજ, ખાંડ અને લીજની છાલ
નાંખીને તે નરમ તથા પેંચું થઈ જાય તાંહાંસુધી ઉકાલવું.
તારખાદ મુલાપરથી ઉતારીને તેને છેક ટુંકું પડવા દેવું અ
ને પછે તેનાં ગોળ કવાબ બનાવવા. એક ઘંદાને કાલવીને

તેમાં તે કવાબને ગગડાવવા તથા તે પછે પાંડના પોપરાનાં
લુકામાં એજ પરખાંજી તેમને ગગડાવવા. એ પછે તેમને
ચરબીમાં તરીને કાગળમાં નાંખી તેમાંની ચરબીને ગાલી
કાઠાડવી અને પછે ચાલેલી ખાંડ ભભરાવીને તેમને ખા
વામાં લેવા.

૩. ફુધનો સરકો—૨ પેટ ફુધમાં ૬ અમઝા બરાંડી
નાંખીને તેને બાટલીમાં ભરવું તથા તે બાટલીને મજબુત
બંધ કરી ગરમ જગામાં મુકવી તથા તેમાં જોડ ચઢવા મા
ટે વખતે વખત તેને થોડી હવા લાગવા દેવી. એક મહી
નાખા આ મેળવણીના સારો સરકો બની જશે. એ સરકોને
ગાલીને બધોઆર બાટલીમાં ભરી રાખવા પછે વાપરવો.

પરચુટણ બાબતો.

ભાંશા બીશે કંગરેજ કેહેવતો—“ભાશા આપણા
જનેઆનને સજાગારવા અને અજનેઆનપણાને ધાંકવાનો
સોનીરી વરખે.”

“ભાશા ભેજાને એશકી નોકર છે.”
“ભાશા ચલણી નોટોને મોટો ફેલાવો છે, જની થા
પણતું ભંદોલ યહીવાર નાહાતું હોયછે.”
“ભાશા માલુસોને નિડવા અને તેજ વખતે છુટા રા
ખવાની શાંકવ છે.”

ખુસાંમતીઆ—“દીકરા ખુસામતીઆએમે કદી સાં
ભલેતોજના.”

“પણ માં તેમને સાંભલવા વગર તેઓ ખુસામતી
આછે કે નહી તે હું પીજાનશ કેમ ?”

“તારે તેઓને સાંભલવા જોઈએ, પણ તેઓનું કહે
હું માનતો ના.”

જેહરી જાહાડ—જવાના ટાપુ ખાતે અપાસ મામતું
એક જેહરી જાહાડ ૮૦ ફીટની ઉંચાઈ તથા ૧૦ ફીટની પો
હાલાઈ સુધી ફેલાયે. તેમાંની નીકલતો જેહરી શુંદ તીશેની
અનીને જેહર પાવાના કામખા આવેછે. એ જાહાડના વા
સ એટલો જેહરી છે કે તેમાંના શુંદ કાહાડવા માટે માત
ર મોતની શીખસા પામેલા અપરાધીઓને મોકલવામાં આવ
વેછે. મામડાંની યોપી, મામડાંનું મોહાડું તથા મામડાંનાં
મોજાં જેહરી તેઓ તે જાહાડ આગળ જાયછે અને લીસમાં
થી એ તરફ અપરાધીઓ શુંદ કાહાડીને તે જાહાડ આગ
ળથી સલામત પાછા કરેછે.

યોગમાં શુંધવાની શકતી—આ અસરાકુ અને ઉ
દીઓગી જાંનવરની એક ખુબી ઉપર ઘણું થોડું ધેઆન
આપવામાં આવયુંછે, તે તેની શુંધવાની શકતી છે. કેટ
લાક યોગીઓમાં એ શકતી કુતરાની મીશાળ ઘણી તીખશ
છે અને તેજ હોયછે અને અગત કરીને જોએને રાતનાં
એ જાંનવર હાંકવું પડેછે તેઓને એ શકતીથી વધારે વા
કેંક થવાની ભલામણ કરવામાં આવેછે. ટેટ નામના વી
દવાન કેહેછે કે તેણે અંધારી રાતે સેંકડો માઈલની ખુસા

પાપનો પસતાવો કરાવવો, તેઓ પોતાનીમેલે પોતાની ભુલ જુલે તથા ચાલ સુધારે એવી રીતે કામ ગોઠવવું. જીવની છેલી મતલબ પોતાની બેઠી ગુલનારને કોળાદના બેઠા તેહે મતન સાથે પરણવાની હતી.

આ સઘલી ઉમેરોને માટે જીવે દરીઆવામાં તોફાન મચાવવું તથા પાદશાહી બારકસને પોતાના ટાપુ તરફ ઘસડાવી ને ગંગાધુ તથા સઘલાઓને દરીઆવામાં નાંખી ટાપુને કીનારે ઉતરાવવા, તથા તેમાંથી શાહજાદા તેહેમતનને છુટા પાડી પોતાના ગોફા તરફ ખેંચી મંગાવવો તથા તાં હાં તેને માટે પોતાની બેઠી ગુલનારના દીલમાં મોહાબતની આગ અને માયાનો જહોરો બરી કરવો. એ સઘલાં એક પછે એક કાંમોમાં કોળાદ તથા તેના રસાલા આગલ પોતાના પરીયાંઓને મોકલી ને મતલકાર દેખાડવો તે પણ ઉપલી મતલબમાં ફાવવાનું એક નવું કામ હતું.

એ કામ બજાવવાથી જીવને ઘણી ધીરજ પેદા થઈ. બરે પરી પીરોજ ગરૂડ પખશીના આકારમાં આ શાહજાદા આ અને સરદારો આગલ પોતાનું ફરેખ બરેલું ભારશી મલાવતી હતી, તારે જહુગર જીવ બેઠાલુમ રીતે તે જગા ઉપર હાજર થયો હતો અને તેની ખાનીતી પીરોજ તેના હુકમ કેવી ચોકસાઈથી અને ચાલાકીથી બજા લાવેછે, તે જોઈ ઘણે સંતાશ પામ્યો.

તે કામ પૂરું થવા પછે અને સઘલાઓ બીહીને આ જગા છોડી જવા પછે જીવ પોતાની પીરોજને શાખાસી આ પતો પોતાના ગોફા ભણી લઈ ચાલ્યો. તે ખુશી થયો કે તેની ઉમેરો હાંસલ થવાનો અત હવે નજીક આવશે અને તેની ધારણા સફળ થવા પછે પીરોજને છુટી તથા સવ તંતર કરવાની કબુલાત પાર પાડવાનો પણ વખત આવશે.

હવે એટલું જ રહ્યું કે કોળાદ, અરજસપ ઇતિઆદી ને જીવના ગોફા તરફ લાવવા તથા પોતે અને પોતાની બે ડીએ જોડે થઈ પછે તેહેમતનને તેઓ આગલ હાજર કરી તેઓની ખુશાલી બરી સાદી કરવી.

પેઆરાં વાંચનારાઓ જાંજી છે તે સાદીના ગાંડો જીવ કબુલી ચુકશે. તેહેમતન અને ગુલનાર વચેની અ યાગ મોહાબતનું શેવર છેલી બરે તેમની આપણે ઊલાકાત લીધી તારે આખ આવવડું હતું કે તેઓ અનેના હાથ જી ઉમે જોડી આપણા હતા હવે તે બંને એ એકબેરને કબુલ કરેલાં હતાં. સાદીનાં ગાંડ ઉપર લગનની કીરીયાની મોહોર મારવાની ખોટી હતી.

પણ કોળાદ, અરજસપ ઇતિઆદીને આ ગોફા તરફ તેડી લાવવામાં આવે તથા તેઓની સાદીની કીરીયા ન કી થાય તેટલાં જ મોહોર વખત જવા નેહિએ તે અરસામાં આ ઉમેદવાર નેહાંને વખત કંટાલા ભરેલા નહીં લાગે એટલા માટે તેઓની ગમતને સાડું જીવે તેઓની નજીક પરીયાંઓને એક બેલ કરવાનો હુકમ આપ્યો.

આ મુજ હુકમ બજા લાવતાં પરી પીરોજને કાંઈ પણ લીલમ લાગે નહીં. આખનાં પલકારામાં જીવના ગોફાનાં મોહોરાં આગલ ફરેસતાઓનાં આકાશી ગાંઝેલના મધુર અને દીલપસંદ સુને નીકલવા લાગ્યા અને તેહેમતન ત

થા ગુલનાર તે આવાજપર મોહીત થઈ તાંહાં આવી તથા સો જોવા લાગ્યાં.

ગોફા આગળના નાહાનો પણ ગુલનારના બધું સર આ સફેદ અને ચોખ્ખા હાતે ઉગારેલો બાગ આ વખતે એક જનતની મીશાળે દીપી નીકલ્યો હતો અને તે તલસમાં તી દેખાવ ચીતારાની કલનને તલન પાછળ હટાડનારો હતો. તે બાગની વચે ધીમી ઠંડી લેહેકીની પીઠ ઉપર ઉઠી રંગ મેરંગી કુશોની મધુર લંપટની વચે એક પુરાના પાટલા ઉપર તેહેમતન અને ગુલનારનું મનમોવન બેઠું. એ અને પેઆર કરતું બેઠું, તે ગોપા સીતારાઓનાં સંગરહની વચે માહાતાળપેરે પરકાશતું હતું અને તેઓની આસપાસ ગોલાખી ચેહેરાના તથા આકાશમ સરખાં નુરનાં નાહાનાં મોટાં પરીયાંઓ જે તરેહવાર ઢપને વીચીતર નાય કરી રહ્યાં હતાં તે આદમીની સુખ યુધને મુગ કરે એવાં હતાં.

પણ આ સઘલો મતલકારીક બેલ થોડીક ઘડી ચાલ્યો નહીં એટલામાં તેમાં ખતરો પડ્યો. માહાબળ અને સરવગનેઆની જહુગર જીવ ને પોતાના ફરેખ સાથે બે સીને આ સઘલો તમાસો જોતો હતો તેના ચેહેરા ઉપર એ કાએક લોહીના જોસો થઈ આવ્યો. તેના ચેહેરા તમામ લાલ થઈ ગયો, તેના કમાનદાર ભવાં ઉપર મદી નાય કરી તેની આંખોમાં ગોપા આતશ પરકાશવા લાગે તથા જાંજી ખુન મદી આવડું.

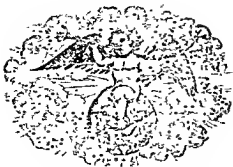
જીવના સવભાવમાં આ અચલુચ ફેરફાર શું થયો તે નહીં તેની બેઠી ધબ્બા નહીં તેના દાખાદ સખજ શકયા. જીવની ખજગી તેની સીકલ ઉપરથી એટલી ખોલી થઈ હતી કે તેઓએ તેને પુછવાની વઠીક હીમત મલાવી નહીં.

જીવે પરીયાંઓના નાય અધુરો મેળાવ્યો તથા તે પરીયાંઓને વીખરી નાખવાનો હુકમ આપ્યો. તેણે ગુલનાર તથા તેહેમતનને ગોફાની અંદર જતાં રહેવાનો હુકમ કીધો, પણ તેમ કરતાં તેણે આ અચલુચ ફેરફાર બાંધે તેઓ સોડે માફ માંગી, એટલું જ નહીં પણ તેઓને ધીરજ આપવા સાડું તેણે ખોલાસો કીધો કે “આ અચલુચ ફેરફાર ઉપરથી તમે કાંઈ ચીંતા કરશો નાં. મને અચલુચ એક બીના પાદ આવીછે અને હું જેહ છઉં કે આ ખુશાલીની વચે હું એક અમતનું કાંમ ચુકી ગયોછે. તે શું છે તે તમોને હું પછવાડેથી સમજાવશ, પણ હાલ તે બજાવાને વખત થઈ ગયોછે માટે તમે અંદર પધારો.”

એ પરખીજી ખુશાલીનો ખાશ બેલ અધવચમાં બંધ કરવાનો જીવને શું સખજ પડ્યો? તેને કેઈ વાત પાદ આવી?

તરત વેળા એટલું જ કેહેલું બસ છે કે એ નજીક જહુગરના પેલા નીખમહુરામ દેવ નંદલનો સંપ તેને યાદ આવ્યો. તે દેવજાદાએ તોફાનમાંથી બચેલા કોળાદશાહના બે છાટરા નાકરો તુર અને સલીમ સાથે મળી જઈ જીવની જાડી લાકડી ચોરી લઈ તેની શકતીના નાશ કરવા તથા એ પાદશાહી જહુગરનું ખુન કરી તેના અમલ છુટી લેવાનો જ સંપ કર્યો હતો તે સંપ તેને અચલુચ યાદ આપવાથી જીવે પોતાની વલાણમાં આ ફેરફાર કરી નાખ્યો.

વરતમાન.

વરતમાનદેવ ઇચ્છાને પૃથ્વીની ખબરો પોહ્યાંયાડવાના કામનેા દેવ આ ચીતરમાં બેસાડયોછે. જેમ વીઢી આ ઇચ્છા હોનર ઉપર અલંકારરૂપે એક ફરેસતા ઇચ્છા પરીધાને મવકલ કરેલોછે, તેમ આ વરતમાન ઇચ્છાને ખબર અતરને પણ દેવનું રૂપ આપી આ વરતમાનદેવ બનાવયોછે, જે ગોપા કુનીચ્છામાં ખબર પોહ્યાંયાડવા અને ફેલાવાના કામ ઉપર સરદારી ચલાવેછે. વરતમાનદેવ પોતે પૃથ્વીની ગોપા ઉપર સવારી કરેછે, અને અરથીઅરધ પૃથ્વી સુધી તેના પગ આવયાછે. તેના બેહુ હાથમાં બેપુરીચ્છા પકડેલીછે અને પોતાના ગાલ કુચી આવે તેવાં જે સધી બેહુ બાજુએ તે પોતાની બેપુરીચ્છા વગાડતો પોતાની મનજીત પાંખોપી ચોમર ઉડેછે, જે વેલા તેની આસપાસ રોશન અનવાહુ' થઈ રહેછે અને તે અનવાહાનાં નુરાની કીરણો ચોમર પંચરાધને પૃથ્વીની ગોળાની આસપાસ ફરી વળેલાં શીહા વાદળોચ્છાને હાંકી કાઢેછે.

આ સથલા શુંદર અલંકારની સમજ્યું છે ? વરતમાન દેવ પોતાની નેમ આખી પૃથ્વીનાં ભલાં તરફ રાખે છે અને તેટલાજ માટે દેશ ઇચ્છા યુલુક, રાજ ઇચ્છા પરજ તરફ નબર કીધા વગર આ ફરતી કુનીચ્છાનાં કોણી ભલતા ભાગ ઉપર બેસીને પોતાની બેપુરીચ્છા વગાડેછે. બીજાના છાતરામાં બેપુરીચ્છા આવળા યુલુક અને યોલલો છે અને વરતમાનદેવના હાથમાં એ બાંજેચ્છાકંદ વળતર છે, તેથી તે કસી ખબર છુપી રાખતો નથી, પણ જેની મળી આવવયું તે એકદમ કુટ્ટી દીએછે, અને હનજાત કે પરજાત ઇચ્છા મોટાં કે નાહાનાંની તે પરવા કરવા વગર રાચણ આશકારા કરી દીએછે. હવે એક ચીજ આશકારા નહીં થાપ તાહાંસુધી તે અધારમાં રહેછે અને એ અધાર અગનાનપણું તથા ગુમરાહીનું અધાર છે. વરતમાનદેવે જેવી બેપુરી કુટ્ટી તે ખબર આશકારા કીધી કે તે ગુમરાહીનું શીહા અધાર નાહાસેછે અને અધાર નાહાસે એટલે અનવાહુ' પડે છે. વરતમાન દેવની આસપાસનાં કીરણો તે નુરખંડ અનવાહાનાંછે અને તે કીરણો જે વાદળાંમાં પેલસ થાયછે, તે વાદળાં ગુમરાહી તથા અનનનપણાનાં છે.

આ રીતે તેનેાં વરતમાનદેવનું કામ ઘણું સુભ અને નેકછે. એક વાત ઇચ્છા બનાવની ખબર પોહ્યાંયાડવી એટલે વાકેકગારી વધેછે અને વાકેકગારી વધારવી તે ગને આન વધારવા જરાબર છે. ખબર અતર નજીવી તે માતર જાણવાને ખાતરજ હોપ અથવા એક મોહોડેથી

બીજા મોહોડે પોપટની મીશાણે ફેલાવા ખાતરજ હોયતો વરતમાનનો કાપરો કસો ગણાયજ નહીં. પોપટ એકના થી ખાદેલી વાત બીજાને કહેછે પણ તે પોતે કશું સમજતો નથી અને તેથી તેને પોતાને કસો લાભ હાંસલ થતો નથી. પણ ખબર જાણવા તથા ફેલાવાનો સુખીચ્છા કાપરો ગનાં અને માહોતગારી વધારવામાં, કુનીચ્છાને તેટલી વધારે દાહી બનાવામાં છે; તવારીખે મેથેલી અનખાસમાં અને માણસ જાતના કુનીચ્છા અનુભવમાં તેટલા વધારો કરવાની તતલમ હોયછે. વરતમાનદેવનાં એ સથલા લાભ મેચાલજ હોયછે. જરે આપણને ખબર મોહોચ્છા, તારે તરત વેળાના વરતમાન જાણવા જિજ્ઞાસ આપણને ચતોરા રહેછે, પણ તે વખતે આપણાં ધેઆનપર રહેણું નથી કે (બીથપ હર નના મોહોચ્છા) "વરતમાન કુનીચ્છાની રોજી તવારીખ છે."

હવે વરતમાન પતર ગોપા વરતમાનદેવનું સુખીચ્છા હુધીચ્છાર છે. તેનાં સઘી સરસ કાસદ અને હલકારા તે વરતમાન પતર છે. એક સાધારણ કાસદ આવીને જિટલી ખબર મોહોડેથી કહે તે કરતાં હજાર ઘણી વધારે ખબર એક વરતમાન પતર પોહ્યાંયાડેછે. સાધારણ કાસદને નોહોડેથી પોહ્યાંયાડવાનાં જિટલા પેગામ યાદ નહીં રહે, તેટલા હજારો કાસદોનું કામ એક વરતમાન પતર જાળવેછે. રહેરેચના, કુનીચ્છાનાં સઘી કુરના જુજાનાં સમાચાર સાધારણ કાસદથી નહીં મળે પણ વરતમાન પતરથી મળેછે. વળી મોહોડેના સમાચાર કહેનાર ઇચ્છા સાંભલનાર ભુલો જાપેછે પણ આ કાગઢી કાસદ સથલી ખબર લખેલી અથવા કાપેલી પોહ્યાંયાડે એટલે તે વધારે મોકસ, ભરૂસદાર અને સાચવી શકાય એવા આકારમાં મળેછે. એક કાસદ ઘણુંતો આપણા ઓરડા વેર આવે, પણ આ વરતમાન પતર નામને કાસદ આપણી ટેબલ ઉપર, આપણા બીજાના ઉપર, આપણી યુસાકરીમાં, આપણી ગાડીમાં, આપણા ગમવામાં, ગમે તે કંઈકો હાજર રહી સકેછે. રરોજ અવારના પોહિારમાં અથવા બીજા ડરાવેલા વખતે ઘડીચ્છાની ટકારીની મીશાણે તે જરાબર વખતે હાજર થાયછે અને ગુપચુપ, કસો કનકાસો આવવા વગર અથવા કશું માંધું કુખવવા વગર એ કાસદ પોતાના સથલા સંધેસા પોહ્યાંયાડેછે.

વરતમાન પતરના ઉપલા સથલા કાપદા જેતાં તે કે જવણી અને ગુમારનું એક સઘી સરસ હુધીચ્છાર અપેછે. વરતમાન પતર આપણા વાંચવાના શોખ વધારેછે, અનીચ્છા સ અને માહોવેરો વધારેછે, ભાશાનું ભડોલ વધારેછે, લખવાની એબારત સુધારેછે, કુકમાં એક માણસને કદાચ કા બેલ અને વીદવાં નહીં તોપણ કેજવણી પાંચેસો અને ખજારદાર બનાવને વરતમાન પતર અતીચ્છા કામ લાગેછે. આપણે એવા મણા દાખલા જાણીએ કદમ્મ કે કેટલાંક માં છુસો નીસાચોમાં જાણું ભણેલા નથી, પણ કદત વધારે અભીચ્છાસધી વરતમાન પતરો જાણુક વાંચ્યા કીધાથી થોડાં વરસમાં તેએ એટલા માહોશ તથા ખબરદાર બનેછે કે ની જાણોના ભણેલા ભવાંને તેએ કોઈવાર એકકોરે બેસાડે છે. એક વરતમાન પતરની ખરી ખુબી એવા તેનાં હાંચેચના વાંચનારાચ્છા પુરેપુરી સમજેછે. એક દાહાડા જે પતર આવતાં વાર લાગેતો તેએને અકરવકર થાયછે. એ

ક દાહાડો જે પતર બંધ પડે તો તેમને સોહોવાણું નથી તથા જીવને એન પડતું નથી અને તેમજ કહી શકશે કે જે થડીલર દુનીયામાં વરતમાન પતરો બંધ પડી જાય તો સુધરેલી દુનીયામાં કેવા હાલ થાય. જેમ કુકાળ, ઈચ્છા બીજા આકૃત ખખાંપ નહીં એવી છે, તેમજ હું મેશના વાંમના રાખેને મનશે વરતમાન પતરનું બંધ કરવું એક મોટા કુકાળ સરીખું છે. બીજાપ હારન હીઆં સુધી બતાવે છે કે જે વરતમાન પતરનો બરાબર આવીઆસ થતો હોય તો ધરમ ગુરુની વાચાન અથવા નીતીની તાલીમ કરતાં વરતમાન પતર ખાણસને વધારે નીતીમાન કરે છે.

વરતમાન પતરમાં એટલી ખુબી હોય છે, પણ યાદ રાખવું કે તે ખુબી સારાં પતરોથી પસરે છે. સારાં તથા લાએક ખાણસોથી વરતમાન પતરો સારી હાલતમાં હોય છે, પણ જે ફરીઆદ નામાકીત ડાકટર જનસને પોતાના વખ તમાં કીધી હતી તે ફરીઆદ આનશુધી જરી રહી છે કે થણીવાર આપણા વરતમાન પતરો નાલાએક આદમીઆના હાથમાં હોય છે અને તેવાં પતરો ગમે એટલાં વધે, વેપાણુ પરજના ગનાંમાં તેઓથી વધારે થતો નથી.

ન જ લો.

નજલાનો મરન ગોપા "પરસાનો ખેલ" છે. દોલત ઉપર ગોપા તે એક કર છે, અને દરવીશી નીખતી મોજ નિખ અને એસ આરામને ગોપા એ મરનથી ઠંડા ભરવો પડે છે. વધેક શાસતરનો આ અનુભવ છે કે જે એ સાકું ખાંતું ખાય છે, જેઓ અંગને કશાત આપે છે, જેઓને રખડ તથા રગડ પડે છે, તેવા ઉઠીઓની મજુર તથા સીપાહી લોકોમાં નજલાનો મરન કદાચ લાણુ પડે છે; પણ ખુબીઅકરીને એ મરન તે પરસાદારોને થાય છે કે જે આલસાઈ ઈચ્છા મેનમાં વખત મુજરે છે, જેઓ ઘણું અને તરેહવાર ખાંતું ખાય છે, જેઓ વાઈન તથા બીર, પૌરર વગેરે નવનો દારૂ પીએ છે, જેઓ ખાઈ પીને આંગે વધારી મેલે છે, પણ ચાલવા હાલવાની કે બીજા જાણ કરાત રાખતા નથી, તેવાં ખાણસ ઉપર નજલા પડેલા ગલબો કરે છે. પણ વળી જેમ એ મરન માતબરોને વધારે થાય છે તેમજ માતબરના ફરજોને પણ એ મરન વારસા તરીકે મળે છે. જે મરનના એવો ખવાશ છે કે તે હોય ઉતરે છે, અને જેના આપને થયો હોય તેના મેટાને પણ થાય છે. ઘણા કુટુંબોમાં દોલતનો વારસો અને નજલાનો વારસો સાથે મળે છે અને ડાકટર ગારોડ નામનો તબીબ એક ઈંગરે ૭ કુટુંબનો દાખલો આપે છે કે જેમાં આજ ૪૦૦ વરસમાં જેમ વડા દીકરાને દોલતનો તેમજ નજલાનો વારસો મળતો જાય છે.

હવે એ મરન આવી અજમેય જેવી અસર સીરી કરી શકે છે, તેની તપાસ કરતાં આપણુ એ મરનના કારણ ઉપર આવીએ છઈએ. દુખ, દરદોના કારણના બે ભાગ કીધા છે. પેટલાં બદનને દરદને લાએક બતાવનારાં કારણો છે અને બીજાં દરદને કંઈકેરનાર અથવા પેદા કરનારાં કારણો છે. ઉપર જણાવેલી હાલત ખાણસના બદનને નજલા

ને લાએકનું બનાવે છે ઈચ્છાને તાર પછે એ મરનને પેદા કરનારાં કારણો અથવા તેના મુલ બીઆં તે બદન ઉપર લાણુ પડી શકે છે. સંધીવાના દુખદાએક મરનના કારણો આ પછે આગળ તપાસવાં છે, તેમ કારણોથી થણું કરીને નજલા જનમ પામે છે. તે કારણોમાં સરદી ઈચ્છા ઠંડીની અથવા અસર, પરસેવની ઉપર લાગેલા ઠંડા પવણ, ફીણવાળો દારૂ, સાંધાની અદર જનવરના ચટકા અને કોઈવારનો દો કર ઈચ્છા મેડાને ઘસારો પણ એ મરનના કારણમાં આવે છે. એ કારણોથી લોકોમાં અગાડો થાય છે, અને ધુરીયા તામનું રોગ પેદા કરનારું બીજા લોકોમાં દાખલ થઈ સોદા સાથે મળી નવાધી "ચુરેટ આફ સોડા" નામનો ખાર બને છે. એ ખાર લોકોમાં બનવા પછે બદનના ખુદરતી સાંધો તેને લોકોમાંથી કાઢી નાખવાની કોશિશ કરે છે, જેમ કરતાં તે ખાર છેક બદનના છેડાઓમાં ઈચ્છાને આંગલાંના સાંધાઓમાં નઈ અટકે છે અને તેથી તે સાંધા સુલન મોટા થઈ આવે છે તથા તેમાં થણું દુખ થાય છે.

લોકોમાં બનેલો આ ખાર માકના જેવો સરદ હોય છે અને જરે આંગલાંની આમડી ફરે છે તારે તે ખોલેલા જનરે આવે છે. એક નજલાના દરદીને વીશી ફેરે છે કે તે પોતાના આંગલાંએ કરીને માકની માફક લખી શકતા હોતો. ઉપલા ખોલાસા ઉપરથી નજલાને "ગંડીપો વા" કેટલાવું કારણ બતાવે છે. એ "ગંડીપો વા" સંધીવાથી જ રો છે, પણ ઘણીવાર એ બેલુ મરનને મેલી નાખવામાં આવે છે. જેકે તેમના કારણ એક જ છે તથા જેકે એ બંને સાંધાના દરદો છે, તે પણ સંધીવા અને "ગંડીપો વા" બંને તફાવત કેટલો છે, તે જાણવું થરે છે. નજલા થણું કરીને આંગલાં, અગોડા ઈતીઆદી નાહુના સાંધાઓ પર હોમ લેતા કરે છે, પણ સંધીવા શુકાણુ, ધુડી, ધાંપો, કમર, ખભાં ઈતીઆદી મોટા સાંધાઓને પકડે છે. નજલા થણું કરીને એક જ સાંધાને પકડે છે, પણ સંધીવા થણા સાંધાઓ ઉપર એકઠો હોમ લે છે. નજલાનું દરદ રક કલાકમાં નરમ પડે છે અને પછે પાણું થાય છે, પણ સંધીવાનું દુખ દાહાડાઓ અને કોઈવાર નહીંનાએક સુધી જરી રહે છે. સંધીવામાં તાવ નેસાથી મહેલે, પણ નજલામાં તાવ એટલો શખત નથી તેમજ વળી સંધીવામાં ઘણો અન ખારો પરસેવો નીકળે છે તેમ નજલામાં થતું નથી. બીજા હાથ ઉપર નજલાથી સાંધામાં ગાંડ બંધાય છે, તેમાંથી માફ નીકળે છે તથા દુખ નરમ પડવા પછે તેમાં ઘણી કીડ લાગે છે, પણ સંધીવામાં તેમ થતું નથી.

આ તફાવતને લીધે નજલા સંધીવા કરતાં પીડાકારી અને હેરાણગતીમાં જાણે ઉતરતો નથી. જેકે તે માતર એક જ સાંધો પકડે છે તથા થણું કરીને માતર રક કલાકમાં તે દુખ નરમ પડે છે, તોપણ તે દુખ થણું જ નેસાવર અને કદી નહીં ખખાપ મેડું હોય છે. ખગનો અંગુઠો જાણે કોઈ સેકડામાં દાબીને કમડી નાખતું હોય અથવા જાણે અગોડો કોઈ નેસાથી મરડતું હોય ઈચ્છા ફાડી નાખતું હોય તેવાં ભારી દરદ તથા કલતર સાથે વળી જાણે કોઈ દાહાન રેતું હોય એવી નજરી આગ પણ અગોડાના સાંધામાં બળે છે. થણું કરીને અથવા રાતે આ દુખ થઈ આવે છે અને બીજા અથ રાતે નરમ

પહેલે. પણ કોઈવાર તેન મધ રાતે બીજા પગના અંગોડા ને પકડેછે અને કોઈવાર એ રીતે કેટલીક રાત સુધી થયા કરેછે. તાર બાદ દરદ નરમ પડેછે અને તદન દર્દ થાયછે તથા તે અરસામાં દરદીની મુખાકારી એવી સુધરી જાયછે કે કદી તેવી મુખાકારી તેણે ભેગવી નહી હોય. પણ એવી હાલતમાં થોડીક મુદત જવા બાદ આ બેદ ભરેલું કુખ પાછા હોમણા કરેછે. તાર પછેના હોમણા થોડા થોડા અંતરે આવેછે, અને જમ તે ક્રી ક્રીથી પાયછે, તેમ તે દરદ વધારે દાહડા મુધી ટકેછે. એમ કરતાં પછે તે રોજનું થઈ પડેછે, તારબાદ અંગોડા ઉપરથી આંગળાને પણ પકડેછે. કુખારાની શરૂઆતમાં અંગુઠો લાલ થઈ આવેછે, ગરમ થાયછે, મુજ આવેછે તથા તે ઉપરની ચામડી ચલકેછે અને નેસા કુલેલી દેખાયછે. વળી દરદની શરૂઆતમાં તાહાડ વાગીને દીલ ગરમ થઈ આવેછે, પાંછીની તરસ પછી લાગેછે તથા પીસાબમાં લાલ ધરો ભેલાપણે રહેછે. શરૂઆતમાં એ દરદ એકન અંગુઠો પકડેછે, પણ તારપછે તે બેહુ અંગોડામાંથી અને કોઈવાર પગની એડીમાંથી દરદ શરૂ થાયછે.

દરદની શરૂઆતમાં મુજલા સાંધાએ ખોસરી જાય છે, પણ ક્રી ક્રીના હોમણા થવા પછે તેએા મુજલાન રહે છે તથા ગંઠાઈ જાયછે. આ હાલત અટકાવા સાડું થઈ અને ક્રીથી થતા હોમણા દુર કરવા સાડું માતર દવા જારી રાખવી જોઈએ એટલું જ નહી, પણ બીજા કેટલીક નતન પણ કરવી જરૂરી છે. સારા ખોરાક ખાવો, દાઝ પીવા નહી, ઊંઠાગરો કરવો નહી, કસત કરવી, બદનને ગરમ રાખવું, ઈત્યાદી નતનથી નજાલે અટકેછે, એટલું જ નહી પણ બચામાં હાથે ઉતરી શકતા નથી.

કનતાન શહેર.

ચીન દેશના કોસરા ઉપરનું આ મોટું અને વખના પડું બંદર, જેની બરોબર મુંબઈ સીવાએ આખાં એશીયાખંડમાં બીજું કોઈ વેપારી બંદર ગણાવું નથી, તે શહેર ચીનાઈ સમુદ્રમાં ચીન દેશના દખ્ખ કોસરા ઉપર કનતા નની નદી ઉપર આવેલું છે. એ શહેર એ નદીના મુખથી ૯૦ માઈલ દુર છે, પોકાનના ચીનાઈ પામેતખતથી ૧૨૦૦ માઈલ દુર છે, અને કુઆંગટાંગ નામનાં પરમણુ તે મું

ખીઅ શહેર ગણાયછે. એ શહેર નનદીક ચોરસ આવેલું છે, તેના ચેરાવા આસરે ૬ માઈલનો છે, તે સપાટ જમીન ઉપર આવેલું છે, પણ તેની માતર ઉતર દસા તરફ જગા જ રા ઈંચી નીચી છે. એ શહેરનાં બે ભાગ કીધાં, જેના બા હેરના ભાગને ચીનાઈ કસણે તથા અંદરના ભાગને દાર દાર કસણે કહેવામાં આવેછે. એ બેહુ ભાગેની આસપાસ દેવાલ બાંધેલી છે, તે મનુષ્ય ઈટરડીની છે તથા ૨૨ ફીટ જાડી અને ૨૫ થી ૪૦ ફીટ ઈંચી છે. તેની ઉતર તરફ ની ઈંચાણના કીલલા ઉપર તથા નદીની વચેના ટાપુઓ ઉપર કેટલીક ટોપા પણ ગોઠવેલી દીઠામાં આવેછે.

કનતાનનાં શહેર સાથે જુદાં જુદાં પરંચો છે જે શહેરનાં જટલાંન મોઢાં છે, તે સમ્બાં પરં દખ્ખ નદીની ઉપર આવેલાં છે અને તેમના દખ્ખ છેડા તરફ "હાંગ" અથવા શુરોપીઅનેની ફાકટરીઓ એટલે કારખાનાં અને વેપાર ધંધાનાં કેકણા આવેલાં છે, તે ૧૫ કરલાં લાંબી બાંધી લી થેલી થેલીની થેલી છે, જેના આગળા ભાગ ઉપર ૧૦૦ વારની પોહાલાઈના પુસતા બાંધેલાં છે. ઉપલી ઈમારતોમાં સઘલા પરદેશી વેપારીઓ વસેછે, જેમાં પારસીઓનાં મકાન પણ તાંહાં છે. પુસતાની પહોસમાં આસરે પચાસ સાહા ઈ ચોરસવારના એક ભાગ બનાવેલાં છે અને પરદેશીઓને એટલીન સાંકડી જગા રહેવા સાડું આવેલી છે. ઉપલા "હાંગ" ની પહોસમાં બે સારા મોહોલા બાંધેલાં છે તથા હાંગલેન નામની એક સાંકડી તથા ગલીચ ગલી આવેલી છે, જે પરદેશી ખલાસીઓ તથા ચીનાઓ વચેની આગલી થાણીક મારામારીઓને માટે વખનાયલી છે. એ રીતે પરદેશીઓના લતા શહેરમાં લતાં કનતાન શહેરની કુલ વસતી ૭ સાત લાખ માણસની ધારવામાં આવેછે.

કનતાન શહેરની બાંધણી સઘલી ગમ એકસરખી અને વળી લગાર નવાઈ સરખી છે. તેના મોહોલા સાંકડા તથા વાંકાટીકા છે, જેમની પોહોલાઈ કોઈવાર બે થીતે કોઈવાર ૧૬ ફીટ સુધીની પણ થણાખરા મોહોલા ૭ થી ૮ ફીટ પોહોલા છે. દરએક મોહોલામાં લાદી નેજલી છે તથા દરએક મોહોલાની લાગણ હોયછે અને તે દરએક લતાને એકન વેપાર ઈમા ધંધે મુકર કરેલાં છે, જેનાં દરવાજા ઉપર રાતાના તે ધંધાને લગતા ચોકી મેહરા રહેછે. શહેરમાં કેટલીક નેહરો કાપી કાઢાડી છે, જેમની ઉપર ફતરના પુરો બાંધેલાં છે. ઘરો થાણખરાં ઈટરડીનાં બાંધેલાં છે અને તેમનાં ઊપરાં અપટાં તથા અગારી વાળાં હોયછે. કોઈન ઘર એક મનુષ્યથી વધારે ઈંચાં છે. બારીની અંદર કાચને બદલે કાગળ, અબરક અને પતલી સીપ જડી લીધેલી હોય છે. માતખર લોકોનાં ઘરો કુસારે હોયછે તથા તેમનાં મોકો હોયછે, પણ વસતીના ૩ ભાગ વચે વાપેનાં લોકોને છે, તેઓનાં ઘરને એવા ચોક નથી તથા બેમુખાર ગરીબો તે નેહરોથી કીનારા ઉપર તથા પરંચોમાં કાદવનાં જુપડાં ઓમાં બીજાખીચ વસેછે. પણ વળી કનતાનની વસતીના મોટા ભાગ નદીમાં વસેછે, જેઓ રાત અને દાહડો બારક સા મથેન ખાયછે, પીએછે તથા સઘલા ધંધે ચલાવેછે. એ તરતાં ઘરોનાં કેટલાંક મોઢાં અને મુંદર છે, તેમના બધે મનુષ્ય બાંધેલા હોયછે તથા અગારીઓ, કુસા અને કેચા રાએથી તેમને સજાગરવામાં આવેછે.

કનતાન શેડેરમાં ૧૨૦ મંદીર અથવા દેહડાં બાંધેલા છે, જેમાંનું સુખીપ હોહાન નામનું 'ઉચુ' અને જોવા લા એક મોટું દેહડું છે. પારીસના "નારદરામ" ના દેવલ ની મીશાળે આ હુધીસટ દેહડું શેડેરમાં નદી મથેતા એક ઠાપુ ઉપર બાંધેલું છે. શેડેરમાં સુસલમાંનોની એક મસજદ છે, તેના મીનારાં ૧૬૦ ફીટ ઉંચા છે અને કોટની બાહાર એક ઉંચું દેહડું છે તે સઘળાં ધરોથી ઉપર દેખાઈ આવેલે છે. એ ઉપરાંત કનતાનમાં ચીનાઈ સરકાર તરફની કેટલીક ઈ સર્પીયાલે છે, પદવીના ઉત્તેરવાર વીદીઆરથીઓની પ્રીપ શાને માટે એક મોટું દીવાનખાનું બાંધેલું છે, ૧૪ ચીનાઈ હાઈ સકુલા તથા ૩૦ કાલેને છે, જેમાંની ૩ મથે ૨૦૦ વી દીઆરથીઓ શીખે છે. કનતાનમાં પરચુસ્ટ ઉદ્યોગ અને વેપાર ચાલે છે. રેસન વલુવાના કામમાં ૨૦૦૦૦ માણસની રોજ માલે છે, કાપડ વલુવાનાં ૫ થો ૫૦૦૦૦ માણસના હાથમાં છે અને ચીનાઈ બુટ બનાવનારા ૪૦૦૦ મેચીની ઉકાંનો છે. એ ઉપરાંત સુથાર, ટોંડકોરા, હુહાર ઇતીઆદી ૫ થો ૫ થુ મ માલે છે અને વળી ચોપડી વેચવાના ૫ થોમાં બી તાંહાં રોજ મળે છે. બજારોમાં કુતરા, બીલાડા, ઘુવડ, હંદર અને સાંપ વગેરે પરાંગીઓનું ગોસત લેવાવા આવે છે જે ચીનાઓ આપે છે તથા કનતાનમાં કુવાઓ અને બજારો આંખી પીવાનું પાંછી સાડાં મળે છે. શેડેરમાં આ બજારો જલાલી છતાં આગ અને રેલથી તે ઘણું ફના થયું છે. સને ૧૮૨૨ ની આગમાં તાંહાંના ૧૦૦૦૦ ઘરો બલી ગયાં હતાં.

સને ૧૮૪૧ માં કનતાન ખાતે મેહેલી લડાઈ થઈ તે આગમચ ચીન દેશના રૂશીયા સીવાએ બીજા સઘળા બા હાર ગામના સઘળા વેપાર માતર કનતાન બંદરેથી ચાલતો, તે દર વરસ ૮ કરોડ ડાલરની કીમતનો હોતો. સુ મીઅ વેપાર માટેનો હોતો, તેથી ઉતરતો રેસનનો વેપાર જાલતો હોતો અને તે ઉપરાંત ધાતુ, કરીઆંછું, કોરી છતી માદીના વેપાર ચાલતો હોતો. ૧૮૪૪ માં ચીનથી યુરોપ અ ર અમેરિકા ખાતે યા કરેર રૂપીઆનો ત્રાલ ચીનથી ગ હોતો. રૂશીયાવાળાને કનતાનમાં ઈઆ ચીનમાં ક્રોએ "કાકટરી" સથાપવાનો કામ નહીં હોતો, પણ ચીનાઈ ત યા રૂશીઆન સાનશાહાતોની સરહદ વચે કીઆમચો ખાતે તેઓની લેવડ દેવડ ચાલે છે. ૧૮૪૧ ની લડાઈમાં ઈંગરેજ સરકારે કનતાનના કીલલાઓ પકડ્યા હતા, પણ ચીનાઓ એ તુરત સુલેહ કરવાથી તેઓ શેડેરમાં ગયા નહીં હતા. ૧૮૪૭ માં તાંહાંના રેશીઓએ પરદેશીઓ ઉપર પાછી જ સતી ચલાવાથી ઈંગરેજ સરકારે લડાઈ ચલાવી એકવાર ફ ર તે કીલલા હાથ કરી લીધા. એ વખતે તથા પાછલી લડા ઈઓને વખતે થયલા કોલકારોથી કનતાન પરદેશીઓને મા ટે હાલ વધારે યોગ્ય થયું છે અને તેના વેપાર ઘણો વધ્યો છે.

કોંસીની.

પ્રાચીનકોસી તવારીખમાંનો એક સરો.

પારીસ ખાતેના હુવરના મેહેલમાં સરવેકોઈ ઉંઘાપલાં હ તાં. એક જ દીવાનખાનું જેની ઉંચી બારોએમાંથી નદી દેખા

તી હતી તેમાં રોશની હતી અને જવાન રાત્રે હુઈ ૧૩ મે પોતાના પાલેલાં પખશાઓ સાથે રતમાં મેહેલો હોતો. પ હું તેનું ધેઆન સઘળું બાહાર હુઈ, તે બારીએથી વારેઘડી એ રોજાવતો હોતો અને યોડા વખતમાં તેને પગલાં આ વાળ સંભળાયો, તેણે પોતાના બારણા આગળના કસબી કીનખાળના પદ્ધો ખસેડીયા અને બે જવાન આદરીઓ પા તાના બપકાદાર અને દીપતા ચોશાક ઉપર કાળા બલા હો દીને દીવાનખાંનામાં દાખલ થયા.

તે આલખરટ અને વીટરી નામના બે ઉત્સાવો હતા. પાદશાહ હુઈના તેઓ માનીતા હતા તથા પાદશાહની છપી ખસલતોમાં સાંમેલ થતા હતા. તેઓ આ મધરાતને વખ તે ઉંઘ બોહીને મેહેલમાં આવવા એટલે કાંઈ છુપા સંપને આરેજ આવવા બેઠાં, પણ તેઓ મોડે આવવાથી પાદ શાહના સવાલના જવાબમાં તેઓમાંનો એક આલખરટ બે લાંબો કે "તમે નામવર પાદશાહના હુકમો કદી ભૂલી નવા તા નથી. હીઆં આવતાં દોલ એટલાજ માટે ઘઈ કે મોં શીફ વીટરી પોતાની સઘળી ગોઠવણો પુરી કરે તાંહાંથીથી ચોખવાની નરૂર હતી."

એ ઉપરથી તે ગોઠવણો થું હતી તે જણાવવાનું કામ વીટરીનું હતું. તે બોલ્યો કે "પાદશાહ બાહારી અને હીખતવાલા બાર સરદારો હુલીઅર અને પીને જવા બે સ પેશાલારોનાં હાથ હેઠલ કાલે બાખદાદે હુવરના દેવલના એટલા ઉપર લેગા મલશે અને મારી સલાહ પરનાં જુદે જુદે રસ્તે મેહેલમાં દાખલ થઈ પુલ ઉપર મારી ખરજને અમલમાં લાવવા સાડા છપી રીતે તદખબાર રહેશે." આ ગોઠવણ પાદશાહના માગવા ઉપરથી વીટરીએ કીધી હતી અને તેનું કારણ હુઈએ સમજાવ્યું કે "કોંસીનીનું કેદ પકડવા માટે હું, પણ જે તેને પકડતી વેલા તે ગઈ બડ કરે તે" "વીટરીએ વચમાં પડી નવાજ દીધો કે "તેન ઘડી તાંહાંનો તાંહાં તેના જીવ લેશે."

પાદશાહ હુઈએ રોકું હલાવી આ ડરાવ પસંદ કર યો. વીટરીએ બોલાસો કીધો કે "જાંહાંપનાહુ હું તમા રીથી આ વાત છુપાવતો નથી કે આ કામ હું માંધે લે" હું તેમાં મારી ગદદન જવાનો બેખમ હું મારા તન ઉપર બે લે" હું. અગર મારી સઘલી સાહુએતી છતાં કોંસી ની મારા હાથમાંથી છુટો અને નાહાહો તો પછે તેનું દામ મને ઘણું મોણું ભરડું પડશે." પાદશાહએ ધીરજ આ પી કે "થું હું સઘળી વડો નથી." વીટરીએ તરત જ વાળ વાલ્યો કે "તમે નામવર સરવેમાં વડા છે તે માં કાંઈ શક નથી, પણ તમે નામવરની ખાતા રાંછી સાહે બ કોંસીનીની બાંનું લીઓનોર ગાલજોઈ ઉપર ઘણી માયા અને મેહેરબાની રાખે છે અને કદાચ તે ઝીની આંખમાંનાં આંજુઓ એ પાદશાહી બાનું દીલ પીગલાવશે તથા એક માતા તરીકેનાં માનથી તમારી આ સેવા બજાવનારાઓને માટે કોંસીની રેપ તેવજી તમારીજ સોરેથી મેળવશે."

પણ પાદશાહએ ધીરજ આપી કે તેમ હું થવા દઈશ નહીં, તેમજ વળી આ વાત કરતાં વીટરી જે ઉત્કેશપલી તથા ઘમરાપલી હાથમાં હોતાં અને ઉમેદ આપીને પોથી ઉલટન કરવા સાડાં જવાન હુઈએ ભરડો આપ્યો કે "વીટરી, કુરાનસા મારશલ (વડા સેનાપતી) તું માન થું

આણું છે. એ માન આવો જોખમ માંથી બેઠી લેવા જોગ છે. કોંસીની પકડાય ધ્રુવા ખારથો જ્ય એ તાજની મોટી કુતેહ છે અને ને ધણી એ કુતેહ મેલવે તે લશકરમાં સંઘથી મોટી પદવીને લાએકનો થાય. તારી કોરોશથી કોંસીનીના હાથમાંથી ખારશલની સમશેરેર નીચે પડે તેવી તું ઉંચકી લેજ. તારી એ સનદ તુને પારલામેંટ સોડે અપાવશ અને તારી કીરતીના હુવાલ મારે મોહોડે હું જાહેર કરશ.”

આ લાલચ થોડી નહી હતી. વીર્યીએ કહ્યું કે “જા હાંખનાહુ આપું માન મેળવવા સાડે એક હજાર વખત મરવા નવાને કોઈ દરશે નહી.” આમ કહી તેણે પોતાના માનનાં કસમ આધા કે કોંસીનીના જીવ લેવો. આલખરડે તેમાં પુશીધી સાંમેલ થયો અને એ રીતે લુઈ પોતાના એક છુરાના છુરા ફરામનને કતલ કરવાના સંપ પુરો કરી રહ્યો. તે બોલ્યો કે “કોંસીની ખાશ તાજનાં એક કાંઠા જેવા છે. હું સારીપદે જાણું છઉં કે ખાશ બા પના ખુનમાં પોતાના પાપી હાથ મેરનારો એજ ખુનેહગાર છે અને તેના ઉપર વેર લેવામાં હું જીવતાંનીજ નહી પણ સુવાંનીથી શેવા બજાઉં છઉં.” અનાર મોટા હેનરો ખુન કરનાર હોવા છતાં કોંસીની દરખાશમાં મોટો વગ થ સવતો હતો. પોતાના ભરતારનો આ નાસ કરનારને વી થવા રાંછી પોતે અનજનપણે માન આપતી હતી, પણ એ ક્રોડા બનાવને અટકાવા માટે લુઈએ આ પાપી સંપ કર્યો હતો.

કોંસીની ક્લાંનકરસ ખાતેના એક ગરીબ ગામડીયા વધીલનો છોકરો હતો. તે એક જુગારી, ખરમાણ, ઉઠાઉ અને મોહાલો હતો. તેના બાપે તેને કાહાડી મેળેજો હતો. જરે લુઈ પાદશાહનો આપ હેનરી ૪ થો મેરી ડી મેકસી નામની શાહાજદી સાથ પરણ્યો તારે કોંસીની તે શાહાજદીના થોડાવાળા તરીકે નોકરીમાં રહ્યો હતો અને તે શાહાજદી પોતાની સાથે જ ખીદમતગારોને ફરાનસ લા વી તેઓમાં કોંસીની પણ સાથે આવશે હતા, રાંછી મેરી ની લીએનોર નામની સાવકી બેઠન હતી અને કોંસીની થોડાવાળાની પદવી ઉપરથી જન્મે મહુડ્યો નહી હતો તેટ લાખાંજ એ શાહાજદીની સાથે તેનો પેચાર ખાજ ગયો. થોડા વખતમાં તેને પદવીએ વધારમાં આવ્યો અને પછે તે શાહાજદી લીએનોર સાથ પરણ્યો જ્યો તે એકદમ દો લતમદ ઉતારવા થઈ ગયો અને તેની બરોબરીએ ભાએગ સાલી નર આખાં ફરાનસમાં કોઈ નહી ગણ્યો.

હુનીઆનું ચકર કેવું બેઠ્યું છે અને તે કેવા નરોને પારી આપેછે, તેના આ કોંસીની સંઘથી અજાએજ જેવો દા ખજો હતો. ને ધણી થોડાંક વરસ અગાઉ રાંછીની ગાડી ની આગળ આગળ દોડતો હતો, તે હવે રાંછીની બેઠનને માડી થયો, ને ધણી તબેલામાં થોડાએની ચાકરી કરતો હતો તે ધણીની ચાકરીમાં મેહેલ મથે મોટા મો ટા ઉમરાવો હાજર થવા લાગા, અને ને ધણી એક ખીસકીન કંઠાલ ગણ્યો હતો તે પાદશાહી કુટુંબનો એક મોટો બેથી ગણવા લાગો. રાંછી મેરી પોતાનાં આ બનેલી ઉપર અ પા બજશે અને નજરાનાં વરસાવા લાગો. તેને માંનો અને ખેતાઓ અજા. તેને સરદારી તથા પદવીએ મળી.

એટલું જ નહી પણ પરધાનોની કાઉનસીલનું વડાપણું તેને મળ્યું, અને દરએક રીતે રાજવહીવટમાં તે વડો કારભારી થઈ પડ્યો.

પણ ને છુનીઆદે નીમાં આ આપનો નનમેલો હોય તે ઘણીવાર હાલતમાં વધવા છતાં નીચપણું જ અતાવેછે. કોંસીનીએ મે મેટલી આખર હાંસલ કીધી, પણ તે આખરે લાએકનાં ખવાસ દેખાડી શક્યો નહી. છુવરનાં મેહેલમાં તે રાંછી ઉપરનાં વગને લીધે આપખુદી ચલાવા લાગો. બલા ભલા ઉમરાવોને તે અપમાનો આપવા લાગો. પરધા નોનાં મતને ગણકાવને બદલે પોતાના મત પરમાણે ચાલવા લાગો. પારલામેંટની સમજાવટ તથા પતાવટને કીધારવા લાગો, તથા દરએક કાએ સાથ એવા ખીજન અને ગરથી વેહેવાર રાખવા લાગો કે એક સેનશાહુથી તેથી વધારે નરમા સ થરાવી શકે. તેનેજ મળતા હલકા ખવાશ તેની મોરત શા હાજરી લીએનોરે પણ એખતીઆર કર્યા. તેણીએ પોતા ની કુંડાઈ તથા તકોબરીથી મેહેલમાંની સઘલી આનું એને લખમાં રાખવા તથા થમકાવા માંડી અને એ રીતે ગોપા એ માંડી બધેમરનું જોડું સવા મોહારનો જુવાકી દોર ચ લાવા લાગું.

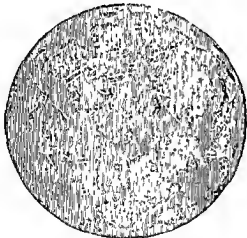
કોંસીનીને પોતાને માટે પોતાનો રસાલો જુદો રાખવાનો હુક હતો, અને તે ઉપરથી તેણે એવો મોટો રસાલો રાખ્યો કે ને તેનાં અમાવનાં એક લશકરની ખીશાએ હવું અને જેની સંખ્યા રાજનાં પોતાનાં સવારો કરતાં વધારે હતી. તે પાદશાહ લુઈને પણ પોતાથી ઉતરતો સમજતો હતો અને જર ખીલલશમાં તેને કુંડાઈથી નવાબ આપીને ઉમે રેહતો હતો. ખારમનડીનાં પરાંતનો તે હાકમ કરેલો હતો અને તે પરાંતમાં કુમેલેમોક નામના શેરૂને તેણે મ જ્યુત કરવા માંડ્યું હતું. વળી મોટ બેલીઅરડનો અરલ થવાનો પણ તેણે પારલામેંટમાં દાવો ઉઠાવ્યો હતો અને જે એ દાવો કચલ રાખવામાં નહી આવેતો લડાઈ ઉઠાવાની તેની ધારણ હતી. તેણે સઘલી તઈઆરી એવાજ ધરાધારી કરી રાખેલી હતી. ખીજ બેલોમાં બોલીએતો બોલી રીતે તે ત ખત લેવાને રાંખેલો હતો અને તેનો અત લાવવા સીવા બીએ રસતો નહી હતો.

પાદશાહા લુઈ કોઈવાર હીઆં શુધી માહાતો હતો કે આ મુંજનો અત લાવનારને ખારા આપે ખાસદીલનાં કો લલામાં એકલો કરેલો અરથો અરથ ખજનો આખી રેઉ. કેહેવત છે કે ઘણું થાય તે થોડાંને વાસતે. ને ધણી થ લો ઉંચે જાય તે નીચે પડવા વગર રહેજ નહી, માટે હ વે કોંસીનીની નીકાલ લાવવાને સઘલો મામલો પાકી રહ્યો હતો. રાજ લુઈને પારલામેંટની મદદ હતી. સઘલા ઉતારાવો અને દરખાશો કોંસીની ઉપર ખીડી રહેલા હતા, બલકે લોકોમાં પણ તેના વીશે મોટો કીધાર ફેલાઈ રહ્યો હતો. માતર એટલું જ કે જાંહુધી તેનો મહુડતો પા સો હતો તાંહુધી તેની સાંમે થવાની કોઈને હીમત નહી હતી, પણ એકવાર તેને તોડી પાડવાનું મંડાણ થયું તો તેમાં સાંમેલ થવાને સઘલાઓ તઈઆર હતા.

કરાંબેલો વખત નનરીક આવ્યો. તો ૨૪ મી એ પરેલની આમદારે રાંછી સુતેલી હતી તેવામાં તે નહી

જાણી એવી રીતે, અમસાથી ચોકરને માટે તદ્દાચારી થતી હોય તેમ ગારડસનુ લશકર જેહલ આગલ લડાઈના ઇસાદા થી તદ્દાચાર થયું તથા લાકડાંનાં પુલની ઈંચિયાંએ પાર અમલદારો છુપીઆ હતા. સરેસતાને વખતે જેહલમા જવા સાડાં કોંસીની તાંહાં પોતાના રસાલા સાથ આવી લાગે. પેહલાં વીરો તેની પાસે ગયા અને તેને પકડીને કહ્યું કે “પાદશાહના હુકમથી તને કેદ પકડું છઉં.” કોંસીનીએ પોતાના રસાલા ગમ કરીને વીરોને પકડવાનો હુકમ આપે, પણ તે હુકમ ગોપા કોંસીનીના જોતને હુકમ હતો. તરત કોંસીની ઉપર ગોલીના વરસાદ વરસાયા, તે જમીનદોસત મુદ્દુ થઈ પડયા, લશકરે આવી તેના રસાલા ને હાંકી કાઢાડયા અને ચોકમાં ગડબડ ઉડી. પાદશાહ પોતાની બારી ઉઘાડી બાહર દેખાયા અને તરત પાદશાહ સલામતનો પોકાર ઉઠયા. પાદશાહે સજા કરવા પછે પારી સના લોકો કોંસીનીને સજા કરવા નીકલ્યા. સીપાહુઓએ તેની લાસને એક કબરમાં મેળી, પણ લોકો તે કબર ઉપર ચડી ગયા, તેના બદલને બાહર કાઢીને જ સુલી કોંસીનીએ પોતાના કુશમનોને માટે ઉભી કીધી હતી, તેજ સુલી ઉપર તેઓએ કોંસીનીની લાસને ચઢાવી અને તેને થોડોવાર લટકાવી રાખવા પછે હેડલ ઉતારી તેના કકડા યુક્તલા કરી નાંખી લોકો મધે વેઢી નાખ્યા.

ચંદર વીરો ચરચા.

તેનો સાદો નજરનો દેખાવ.

સુરજની થોડીક સમજ આપણુ ઘેઆનમાં ઉતારવ પછે હવે આપણને રોશની બપરનાર બીજ ગોળા ચંદર વીરો થાડીક ચરચા ચલાવીએ. આકતાબી ગોળાથી ઉતરતું માહાતાબી ગોળા આપણું ઘેઆન એવેએ અને એ મે ચંદર ગોળાએના જુદા જુદા ખવાશ, એકની દીપતી રોશની તથા બજતી ગરમી અને બીજાનું નરમ અનવાણું અને ઠંડી તાહાડક એવેએ તફાવત છે કે છેક અસલ જ માંનાથી જેમ સુરજના ગોળાના અગસ જાતની નજરને અનઅબીથી પોતાના જેહલમાં સર આરેયામાં નાખે

તેની નવાઈ નથી, ચંદર કદમાં એકે સુરજ કરતાં નાહુનો છે, તેજ વળી બીજી ઇલમી તપાસમાં આપણને એ ઉતરતો ગોળો લાગે, પણ ચંદરના સાદી નજરના દેખાવમાં એ તફાવત જાણે દીસતો નથી અને સાદી નજરે જોનાર આદમી જાહાંસુધી એલમના ઈંડાંમાં ઉતરે નહીં તાંહાંસુધી ચંદર તેમને એાછો અગતનો લાગતો નથી.

સુરજના કરતાં ચંદર આદમીને વધારે ઘેઆરો, ખી હો અને માંનીતો છે. સુરજ જારે તાતેએ અને ગરમી આપે, તારે ચંદર ગોળા તાહાડક પાંડેએ અને તાજગી બપ રોએ. સુરજ, તાપ, રોબ અને દબદબો મારે, તારે ચંદર નરખાસ, ધીરજ અને એવોળ બીજો અખીરી ખાલો કરાવતો હોય એમ લાગે. સુરજ ગલકાટ મારેએ અને ચંદર માં પણ ગલકાટ છે, મગર એક લાલ લશકરી લેખાશવાળો અખલદારના પોશાકમાં અને એક મુદર નાભનીનના રંગ બેરંગી પોશાકમાં ચલકાટનો જેટલો તફાવત છે, એક સરદારની ચક્રચક્રીત તલવારમાં અને એક બાનુની વીતીનાં લોલાં પાંડાંમાં જેટલો ચલકાટનો તફાવત છે, એક આતશના ભજુકમાં અને એક વરસાદની કમાનમાં ચલકાટનો જેટલો તફાવત છે, તેટલો તફાવત આકતાબ અને માહાતાબના ચલકાટ વચે છે. સુરજ સોનેરી છે, પણ ચંદર રૂપેરી છે. સુરજ દબદબાવોળો છે, પણ ચંદર ખુબસુરત છે, અને તેની એ ખુબસુરતી ઉપરથી સામ્રોશીની સહરાગતને તે નનમ આપતો આવશેએ તથા જરેબી ખુબસુરતીનું ઘેઆન કરતું હોય તારે નરમ ખવાશના ચંદરની સાથ તેનો મુકાબલો કરવામાં આવે.

ચંદરની ચંદરણી ઉપર વીડીઆ પોતાના પરકાશ પાડે તેની આગમચ ચંદરનું ફેટલુંક કામ સાધાણુ નજરે દેખાઈ આવેએ અને તેથી તે આપણું ઘેઆન વધારે એવે છે. ઘડીઆલો અને બીજા હીસામોથી વખતના માપય તરોની રોશ થવા આગમચથી, ચંદર સાદાં ઇઆ નંગલી માણસનો વખત માપનારું ઘડીઆલ છે. તે બરાબર ઠરાવેલી યુદ્ધે આવેએ, ઠરાવેલી યુદ્ધે ચહુરે, ઠરાવેલી યુદ્ધે પાછો ઉતરેએ અને ઠરાવેલી યુદ્ધે પાછો નજર આગમચી બપ. એકમને દાહાડે જેટલો ચંદર એક હજાર વરસ ઉપર હોતો તેટલોજ આજેબી દેખાય, અમાસ પર કોઈ ઘાહાડે દેખાયો હોય અને આજે નહીં દેખાય એવું કોઈ નથી ઇઆ પુનમને દાહાડે કદી અરથો ઇઆ પાઆ ચંદર દેખાતો નથી. તેના એ ચુકર વખત ઉપરથી માણસ જાતના ગરીબાની ગણતરી ઉભી થઈ.

ચંદરની અસર દરિઆવના પાંણી ઉપર જોવામાં આવેએ અને તેથી વીડીયા જરતી એાટનું કારણ રોશી કાહાડે તેની આગમચ સાદી નજરનો ખવાસી ઇઆ દરીઆ એડનાર ચુસાકર ચંદરને ગોળા એક હોકાકાંતર સમજે. તે જુવેએ કે ચંદરની ચાલ પરમાણુ દરીયાના પાંણી ભરાયે એથવા એસરેએ અને તેથી તેથી પરમાણુ ખવાસી પોતાનો “સમો” ગણે. વળી જેમ ચંદરની અસર આપણી આસપાસનાં પાણી ઉપર છે તેમજ આસપાસની હવા ઉપરથી ચંદરની અસર કાંચે નહીં હોય એ સવાલ થણુ અગતનો છે. એાંથી કોઈ અસર

ર મંદર હવા ઉપર ચલાવતો હોય એવું વૌદીઆથી સામે ત યતું નથી, પણ માણસ જાતની ભેગી અન્યાય એ વાતને ખરા એતેકાદથી માંને છે અને શાધારણ તપાસ કરતાં આપણને એવું લાગે છે કે હવા અને રૂત ઉપર મંદરની કદાચ ચોક્કસ ઇચ્છા પુરતી નહીં તોપણ થોડીધણી અસર થતી હોય ખરી.

હુધાનનાં દીવસો ઉપર જેમ ભરતીનું તેમજ વરસાદનું વધારે ભેસ થવાની વધી રખાય છે. ઘણીવાર એવું બને છે કે વરસાદ ઘણા દીવસ સુધી આપણે નહીં હોય તોપણ ચાંદ રાતને દાહાડે પેટલ વેહેતો ઇચ્છા થોડો ઘણાખો વરસે છે. તેમજ લોકોનાં આ સાધારણ વીચાર છે કે મંદરણીનાં દીવસો ઉપર વરસાદ કમ હોય છે અને ઘણીવાર તેમ ખરેખર બને છે. ખેડુતો પોતાની પાક અથવા પેદાસની મોસમ પરમાણે મંદરને પીછાંછે, જેમકે કાપનીનાં ચાંન, વાવણીનાં ચાંન ઇતીઆદી નોંધો તેને જુદા જુદા વખતો ઉપર આપવામાં આ વે છે. જાહાડોમાં રસતું રેલાવું, અનાનનું ઉગવું, દરાખનું ખીલવું, લાકડાંનું કાપવું, પાકને ઉતારવો એ સઘલામાં મંદરને વગ એટલે જાનવામાં આવે છે કે જો યંધામાં સફલ થવું હોય તો મંદરનાં ચોક્કસ નેમેલા વખત ઉપરજ તેમ કરવાને વેહેમ ખેડુતોમાં ચાલે છે.

એજ પરમાણે વળી મંદરની અસર માંણસના બદન ઉપર પણ ધારવામાં આવે છે અને જેકે વીદવાંને તેનું કોઈ ભરૂંસેદાર કારણ થોડી કાહાડવાને અશકત છે અને તેથી આ સઘલા જેઆણે તેઓનાં ધેઆનમાં ઉતરી ચકતા નથી, તોપણ સઘલાં દેશોમાં, અને સઘલાં જાનાનાં એ જેઆલ એવાંને એકસાં ચાલતા આવયાં છે તેમાં કોઈ પણ પાશો હોવાં જેઈએ એવું સાધારણ રીતે માંની શકાય છે. મગજ ઉપર મંદરને એટલો વગ ધારવામાં આવે છે કે હુ થોડીઅન ભાશાઓમાં દેવાંનાં નેમેલ (" લયુનાટીક ") છે, તે મંદર ઉપરથી નીકલે છે અને હુધાન ઉપર દેવાનપણું જે વધારે હોય છે એજ પુરતી રીતે સઘલાં આવે છે. એજ પરમાણે બીજાં કેટલાક મરને હુધાન ઉપર ભેસ પકડવાની વાત માનવામાં આવે છે અને ઘણીવાર તેવો બનાવ બનતો આવે છે જ્યાં પછી એક દુકાનમાં મંદર ખાતર પોતાનાં દેખાવમાં નહીં પણ ફનીયાંની અસરોમાં માણસ જાતનું ધેઆન જેવતો આવે છે.

કેટલીક અસલી બટકતી કોમો વીશે આવે છે વાંચી એ છઈએ કે તેઓ કેટલી મુસાફરી કરી આવેલાં તે મંદરની ચાલ ઉપરથી તેઓ ગણતા હતા. તેમજ અસલી યાહુ દીઓ કેટલીક કીરીયાઓનો આધાર મંદર ઉપર રાખતા હતા. તેઓ પેટેલા મંદરને જેવા માટે પાહાડો ઉપર ખાણેને મોકલતા હતા, જેઓ મંદર નજરે પડતાં પાહાડ ઉપર મોટા આમતણ સલામતી ગોપા સીગનલ કરતા હતા અને તે સીગનલ યતાંજ હેડય તે યાહુદીઓની કીરીયા થતી હતી. આજે પણ મુસલમાનો મંદરને જેવા વના પોતાનાં તાણુતની કોહાડી ખાતર નથી, તેમજ પારસીઓ અને બીજાઓ મંદરને જેઈ પોતાનાં મોઝા ખીડાં કરે છે તથા રૂપાને અંખમાં ચોંપે છે, એ સઘણું ગોપા આ મંદર ગોળાનાં પેટેલા દેખાવની સુખારકખાદી તથા વધારની ખુશાસી માં થતું હોય એજ લાગે છે.

આવો એક ખુશનામાં અને રલીઆમણો ગોળો સેતા એસ અને તારીફને ખરેખર લાગે છે. તે કીરતારના બજ અને નુરનો એ પણ ગોપા એક નમુનો છે. અને તેની એટલી ખુબીતા માણસને ખાતર સાદી આંખેજ સીધ થાય છે. પણ વળી વીદીઆએ મંદર ઉપર નવો પ્રકાશ નાખ્યો છે, તેની તપાસ આપણ હવે પછે કરીશું. તેટલાં વીદીઆની મદદથી દુરખીનની થોપ ધવા પછે મંદરની સપાટી દુર બીનમાં કેવી દેખાય છે તેનું ખાતર એક સાધારણ ચીતર આ બાબતને અચાંચે મેળી હાલ ખાતર કરીએ છઈએ.

અ શ્રી ૬.

અચલી જાનાથી નજાપલા રોપાઓમાંને એક અફીણો રોપો છે. યુનાની સાંચેરોને સાંચેર હોખર ખસ અથવા અફીણનાં જાહાડને બાજોમાં ઉગવાની ખબર લખી ગયે છે, હીપોકરેટસ નામના જાણીતા યુનાની હકીમે અફીણને દવામાં વાપરવાની નોંધ રહેલી છે અને પલીની, ડાપોસરાઈડસ તથા બીજા નામાકીત અસલી વીદવાંને એ રોપાનું જેઆન કરી ગયાં છે. હીપોકરેટસ સંદે અને કાલી બેહુ જાતની ખસખસનાં જાહાડ વીશે લખે છે અને પેટેલાં ધી જાહાડાની કમજઆત ધવાની અસર નજાવે છે. તે વખતથી આનસુધી દવામાં એક સઉથી અગતની તથા ખપની છલસ અફીણ ગણતી આવેલી, તેમજ ફરીઓને ઘેરે જાત તથા ઘેરેરમાં ઉતારવા માટે પણ તે અસલી જાનાથી એ છલસ નજાપણી દીસે છે.

અફીણનું જાહાડ હાંડુસતાંન, ચીન, ઇરાંન, એશીયા માઈનર, દરકી, તથા ચીનનાં રેહોનો રહેવાસી છે. ઇંગલંડનાં કેટલાક બાજોમાં તે નંગલી હાલતમાં રહે છે, પણ બાગાએ તની ખેતીમાં અફીણ નજાપણું નથી. યુરોપમાં ખસ

કને ઘેર લઈ જવા પછે તેને એક વાસણમાં એવી રીતે વાંકો વાલી ખેલે છે કે તેમાંથી સઘળા “પસેવો” બાહાર જુદાં વાસણમાં નીકળી જાય છે, જે પછે બાકીના અધીજીને ધાંકીને ઉંચું રાખી મેળવામાં આવે છે. તારબાદ અધીજી નાં તે જાડાને દરરોજ હવામાં સુકવવો અને ઉપર તલે કરવો પડે છે, જે કામ તરણ અઠવાડયાથી એક મહીના સુધી માલે છે. તારબાદ તે અધીજીને સરકારી કારખાને લઈ જવામાં આવે છે અને જુનાસતાનાં રેખતાં કદબંધનાં વાસણ મથે તેને તોલવા તથા તેના કદ કદાહડવામાં આવે છે. એ કામ ઘણાક હાથે ફરી ફરીથી થાય છે અને જ્યો “પરખીયા” ને નામે ઓલખાય છે તેઓ વાસથી, હાથથી તથા આંખથી એવી બારીક તપાસ કરે છે કે સઘલી આહુદગી પકડાઈ આવે છે તથા તેને તપાસેલા કસ બીજાઓની તપાસથી કદામજ જુદો નીકળે છે. દરરોજ આસરે ૨૦૦૦ એવા નવુના તપાસવામાં આવે છે.

તપાસવા પછે સઘલાં અધીજીને લાકડાનાં પેટારાઓમાં ભરે છે, જે દરએક પેટારો ૧૪ મણ અધીજી સમાય એટલો મોટો હોય છે. તેમાં તેને ભરીને ઘણા દીવસ સુધી રાખી મેલે છે તથા હીલવવા કરે છે, જે અસરમાં તેનાં ઉપર એક કાળા રંગની કાંચી બધાય છે. તાંહાંથી પછે દરરોજ ૨૫૦ મણ અધીજી ગોટી બનાવાનાં કારખાનાં મથે મોકલવામાં આવે છે. તાંહાં મરાબર કસોટીથી તપાસવા પછે મોટા લાકડાનાં પેટારામાં સઘલાં અધીજીને રેડીને હાથે હાથે એકરસ કવામાં આવે છે. એ પછે ગોટી બનાવાનાં પેટારામાં ૨૦ ફીટ લાંબી, ૩૩ ફીટ પોહાલી તથા ૧૫ ફીટ ઊંડી લાકડાની ઠાંકીની અંદર સઘલું અધીજી હોખાવી દોમે છે અને માણસો તેની અંદર ઉતરીને ઘોતાને પગે પગે તથા હાથની મદદથી સઘલું વધારે એકરસ કરે છે.

આ ઠાંકીઓ વાળા ઓરડામાં મે છેડે ગોટી બનાવનારાઓ હાંરેપટાર કામ કરવા મેસે છે. દરએક છેડે એવા ૧૧૦ મજૂરો હોય છે, દરએક નજી એકક સઠાંડપર મેસે છે તથા દરએકના હાથમાં ગોટીના કદ નેટલા કાંસાંના વારકા અથવા કાંસીઆ તથા તેમાં અધીજી નાખવાની કરછી હોય છે. ઓરડાની વચમાં દરએક ગોટીના વળણનું અધીજી તોલવાના નાહાના નાહાના કાંસાંઓ હોય છે. દરએક મજૂર પેહલાં ઘોતાના કાંસીયામાં પાતરાનું પડ કરે છે તથા તેમાં અધીજી સારીપદે ભરવા પછે પાતરાના છેડા તેના ઉપર વાળી દેય છે. એ રીતે એક નાહાના ઘોતાના ગોળા જેવી ગોટી બનાવવા પછે તેને ખસખસના જાહાડના ભુકામાં ગણડવામાં આવે છે અને તારબાદ તે ગોટીને ગોટીના એક વારકામાં મેળીને સુરજના તાપમાં તરણ દાહાડા સુધી સુકાવા દે છે. અકરોબર મહીના સુધીમાં ગોટીઓ સુકાવે તદન કદલ ઘઈ જાય છે, જે પછે લાકડાંની પેટીઓમાં મે ભાગ તથા દરએક ભાગમાં ૨૦ ખાંના કરી તે દરએક ખાંના મથે એકેકી ગોટી ભરે છે.

એ રીતે અધીજી વેપારને માટે તદ્દઅર થાય છે. એક સાધારણ મજૂર રોજની ૭૦ ગોટી બનાવે છે, પણ કેટલાક જડદી મજૂરો સહવારના ૯ વાગાથી પાછલા પોહારના ૩ સુધીમાં ૯૦ થી ૧૦૦ ગોટીઓ બનાવી શકે છે. મોસમ ઉ

પર દરરોજ ૬૫૦૦ થી ૭૦૦૦ ગોટીઓ બનાવામાં આવે છે અને આખી મોસમની ગોટીની કા ખપ ૫૦૦૦૦૦ ની થવા જાય છે. ચીન મોકલવાના અધીજીની ગોટી બનાવવામાં આવે છે, પણ રેશની અંદરના ખપને માટે તડકાંમાં સુકવી તે નાહાની નાહાની લાદી બનાવામાં આવે છે. આ વાત અજાણ્ય જીવિ છે કે અધીજીના કારખાનામાં હજારો માણસો કામ કરે છે પણ તેઓ ઉપર અધીજીની કરી અસર માલમ પડતી નથી. કારખાનું જેવા આવનાર નવુંસરૂ માણસ આયું કુખવાની ફરીઆદ કરે છે, પણ પરખીઆઓ સહવારના ૬ કલાકથી અધીજી સુધીને પારખવા માડે છે તથા અધીજીની ઠાંકીઓની અંદર માણસો ઉતરીને કામ કરે છે, તથા અધીજીના ભુસાં અને વેહરની ઉપર અગાંઓ રમે છે, પણ તેઓને કાંઈ ઉંકે અહુડતી હોય એમ લાગતું નથી. અધીજી પરાંણી માતરને જેહર લગાડે છે, પણ સંભાળથી વાપરવાથી તે ઘણાક દરદો ઉપર એક અકસીર ધલાન ધઈ પડે છે અને દવા દાડ્યાં અધીજીના જેવી ઉપયોગી વસતુ બીજી થોડીજ ગણાય છે.

“ઉલું” વરસ.”

“વાએ વાએ પીરોજશા, વળી તમે હાથાબરથા થયા ? ઉલું” વરસ જેમ તેમ ખેતી કાહાડવાનું છે, પછે તમે ને કોઈ પુણવાનું છે ? તમારે ગમેતો ખરમ કરજો, ગમેતો ના કરતા, પણ પેહેલે વરસતો તમારીથી મોલાય નહી. અરે જોવોરે એતો જુનું” રમે તેનું” પમે. કાહાં કાંઈની કાએ ની અખઈ રહ્યા દસ બારી દીકરી ધણવાં છે, કે પીઆ સામવવાની ને રોજ કમાઈની લાંબી લાંબી વાતો કરે છે ? તમારી રોજને યોદા જુ અમે ને તમારી કમાઈની બરકત થાય. એકનપુરો દીકરો ધણવાવો તેમાં મદદને એમ ધસકો કેવો હોય ? જોવો વાડ, તમારે પગે પડી મે હાથ મેડીને ફેલું છે. ભલાઈ લેવાને આએન વખત છે જો. ખાવા પીવાને ધણો ખરમ તેમને કોણ કેહે છે ? નેટલાં જુને તાંહાં તમે ખાઈ જમી આપાઈ, તેટલાં જુનેબી જમાડશો કે નહી ? તમારે જોઈએતો ગામની નાત ના કરતા. તમારે જોઈએતો મુદલજ ખાવા પીવાનું” ના કરતા, પણ ઉભાં વરસને તરમે તીધ તમારી જુનસ માડક ખરમ આપજો, એટલે બસ. હું” વધારે નથી માગવાની. કાંહાં ઘણું વરસની જાજાય છે. એકન વરસ જેમ તેમ ખેતી કાહાડવાનું છે. બસ એક હજાર રૂપીયા કાહાડી રાખો, વધારે હું” માંગતી નથી.”

આ પરખાંજીની મોહાસ કરીને, કાલાવાલા કરીને હાથે પગે લાગીને, આંખ પાંખી ભરીને, રડી ટવલીને અને અગત પડેતો થોડા કલાક રૂસાઈને, અંતે જપણાઈએ ઘોતાના ધણી પીરોજશાહ પાસે ઘોતાના દીકરા લવજાનાં જગન નો ખરમ હા ભણાવવો. બસ એકન વરસની બીસાદ હુ તો અને પાંચસો, હજારને ખાતર પીરોજશાહએબી કર્તાં કલાસ આહોપા નહી. પીરોજશાહના બની રોસત સાવ.

ખશાહની ૮ વરસની બાલક છોકરીને વહુ કરવાની વાત હતી. પીરોનશાહે અને સાવખશાહે બંનેની દોસતી અને તલગની અને ઘણું વરસની જીની હતી. પોતાનાં બંધાંનું અપસ અપસમાં જોડું બાંધવાનાં તેઓએ તે બંધાંનાં નામથી વીચાર કરી રાખેલા હતા, માટે હવે જ્યારે તે બેહુની બાપડીએ બોહાસ કરવા લાગી તારે એ બેહુ દોસતો વેહવાં ઈચ્છવાને રાજ થયા અને નરાં ધુમસર હાથ કાઢીડીને ખરમ કરવાને તેઓએ ઠરાવ કર્યો. પીરોનશાહે તથા સાવખશાહે જાજી જવવાલ નહીં હતા, તોપણ સકમાઈની મેહુને તે બંનેએ પાંચ પાંચ હજાર એકઠા કીધા હતા. તે સઘલાં ખરચી નાખવાની તેઓની ખરજ નહીં હતી, તોપણ બખીલનાં અપવાબી તેઓ ખુશી નહીં હતી. વાસતે મંથી અંચ રીતે ખરચ કરવા એવું તેઓ ધારતા હતાં અને ઉલ્લુ વરસ એવી કાહાડવાનું તેઓને કહ્યું ગુસ્સાકેલ દીસતું નહીં હતું.

પણ જેમ જેમ વખત ચાલતો ગયો, જેમ ઉલ્લુ વરસ જીવરતું ગયું, જેમ તીરથ ઉપર તીરથ આવતો ગઈ, તેમ તેમ આપણાં બધાંની રીત પરબોલે લગન કરવાં એટલે શું તે તેઓને માલમ પડતું ગયું. ખરચ કરવાની તીરથ તેઓએ ધારવા કરતાં વધારે નીકલી આવી. વળી ખરચની રકમો જોઈથી માંગવામાં આવી તેટલી તેઓને પેટેએ ખજાર નહીં હતી. કેટલાં બધાં જીવન કપડાં કરવાનાં તે પેટરામ છોડીએ આપવાની તે તેઓએ કેટલું જાહેરું જ નહીં. પણ વળી તીરથોના ખરચને લગનના અંકડાએ વીસરાવ્યો. બેહુ બાજુનાં બધાંમાંએ બોહાસ કરીને જાંહાં પાંચ દાહાડાનો માદવસોરો કરવાને હતા તાંહાં બાર દાહાડાને કરાવ્યો, તે બારે દાહાડા જાંહાં અમસાં પોતીકાં અતલગીયાં એને જ બોલાવાનાં હતાં તાંહાં નવમા આવનારાઓનું પુછું ઘણું વધી ગયું. ૫૦૦ માંણસનું જાંહાં ખાવાનું કરવાનું હતું તાંહાં એકેક બધે વધારતાં વધારતાં બીજા સેકેટો વધી ગયાં. એક જ દાહાડો આગમચથી જાંહાં જમન કરવાનું હતું, તાંહાં ચાર પાંચ દીવસ સુધી મોઝાં ખાંનાં થયાં. આમાં બધાંની જ સઘલી કસુર નહીં હતી. પીરોનશાહ તથા સાવખશાહ વેહવાઈએના બી વાંક હતા, તે અને પણ આ ખરચ લખાવાની ખુશી થતી હતી. તે અને ટેકો આપનારા, તેમને ચહાડાવી આપનારા ઘણાં જ છ નીકલયા અને જેમ જેમ તેઓ પીરોનશાહ તથા સાવખશાહની સલામતીનાં ગલાસો અડકાડવતા હતા તેમ તેમ તેઓ કુલી જઈને એકેકની દેખાદેખીથી ખરચને વધારયા જતા હતા.

અંતે “આંજી વીવાહ ન કાલે જવાનાં તેવા” થયા. “ઉલ્લુ” વરસ” પસાર થયું. ઘણાં ખરચે પુરો થયો અને કોવટે બેહુ જાંહાંએ જોડું કે તેમની સકમાઈના સઘલાં પડસો ધસડાઈ જવા ઉપરાંત તેઓને સાંચું થોડુંક કર ન થયું હતું. સઘલાં ખરચના વીગતથી તેઓએ હીસાબે રાખેલા હતાં, તે હીસાબના અંકડા અંચાને મંજી આવ્યાં છે, તે હેઠલ ઉતારી લઈએ છઈએ.

અંદરાવયા તારથી પરલાવયા તાર સુધીનો હીસાબ સાકર દપકાનો કપડો.

છોકરાને તોહાં. છોકરીને તોહાં.
૩૫૦ રૂપિયા. ૩૫૦ રૂપિયા.
૫૦ વહુને સાથે પગની તોરા ૨૦ સાકર દપકાના કપડાં લાવ
૩૫૦ ના. નારીઓને બીઠાં સાથે
૩૫ સાકી સાથેના કપડાં. ખુરુ.
૨૦ પુરુસાણી.
૨૫ જાંહાંને માટે વીડી સાં
મળી.
૨૫ છોડે બાંધવાનો.

દીવાનાં કપડાં.

૫૦ દીવો કરવાના કપડાં, વહુને ૬૦ દીવો કરવાને દાહાડો સાથે
માટે, સાકી સાથે. ને માટે કપડાં.

ધેર તેડવાનાં કપડાં.

૧૦૦ ધેર-તેડવાના કપડાં, વહુને ૩૫ ધેર ટેડવાને દાહાડો નમાઈ
માટે, સાકી સાથે. ને માટે વીડી વાગે.

વરસ ઉગયાનાં કપડાં.

૫૦ અંદરાવેલો ૫૮ વરસે પડે ૪૦ જાંહાંને માટે વરસ જ
જુ વરસ ઉગવાના વહુને ગયાંનો વીડી વાગે.
કપડાં.

સધરાંનાં તું ભાણું.

૧૦ સધરાંનું લાવનાર મંજુર ૪૦ સેવ, દીડી, ખાંડ, કોળો, ખાં
જાંહાં ૫) તથા ગાંડાંનો ના છલી તથા આંખો રૂપો ૧)
ખીને લાવેલા તે ગાંડાંનાં જુ લાણું.
ખાને આપવા.

પરચુટણ ખરચ.

૪ કરી લાવનારા મંજુર જાણ ૩૦ પાકી કરીની દીવસ જીવર
જ) ને આપવા. સેવ, ધી, ખાંડ તથા કરી
૧ દીડી માછલી આવી તે થા ચોકલી તોપવા ૨) મરીને
લીખાં ખાંડ તથા સાકર
૨ મરી ચોકલી.
૨ પેટેલીવાર.
૫ બીલવાર.
૩ તરીલવાર.
૪ જલેથી વાલી ધાલી ખાંડ કર અંતે ખાંડ.
૩૦ પાકી કરીની દીવસ જીવર
સેવ, ધી, ખાંડ તથા કરી
ચોકલી તોપવા ૨) મરીને
૮ દીડી માછલી ચોકલાવી, પે
હેલીવાર માંગનની ધાલી ૩)
૬ દીડી માછલી બીલવાર છ
ખાંડની ધાલી ૪)
૫ દીડી માંછલી તરીલવાર પો
ઈની ધાલી ૫)
૨૦ જલેથી રૂપાસું ઠાકરીને
તાંડાં ચોકલી.
૧૫ આવનાં વરસ જીવર મોલ
ની પોરી ચોકલી.
૧૫ ચારટેદનાં વરસ જીવર મ
લીડો ચોકલાવે ૮ પાપલી
પડુનો.
૫૦ ચુકતાં જીવર આંજી, કર
વાઈ, સંચુસા તથા ચોંચ
કીધેલી ખરચ અને ગાંજન
નાં ભાણું ચોકલાવે.

તીરથોના ખરચ.

૩૫ વહુને માટે પેટેલી અંદરાવ ૧૫ જાંહાંને માટે અંદરાવનાં
નાં કપડાં. વીડી તથા રૂપિયા.

નેપોલીયન ને ફ્રાન્સના તખ્ત ઉપરથી હમણાં પંદરેશ યથોચ્છે અને ને જરમના સાંથની હાલની લડાઈમાં કુશ મનને તામે ધઈ કેદ નહ પડયો, તેનું એક ચીતર પાસેના કાફા ઉપર આપયો તથા તેના દુક હેવાલની હીઆં નવા કરીએ છઈએ. માતર એક વરસ ઉપર આ પાદશાહ યુરો પમાં સઉથી મોટો, સઉથી બળવાન અને સરવેને દબાવ નારો હતો. પણ એ મહીનાના અરસામાં તે પોતાના યુવ દ દરજ ઉપરથી એકદમ ગગડી ગયો અને નાતવાન, બી હીકના તથા નબલા લેખે ઉઘાડે પડયો. મોનાપારટના ખાનદાનીની હુકમત તેણે સજીવન કીધી, પણ તેણેને તેના અંત આણુયો અને સાંનશાહની ગાદી ઉપરથી બંદીખાં ને વખત ગુજરતો બેઠો. આ ભવી કાંઠાંનીથી તેની પા દશાહીનું શેવટ આવયુ છે, તેવીજ કાંઠાંનીથી તેના આખો નનખારો ગુજરયો છે, જેનો હેવાલ રસીસા અને જાણવા નેગ છે.

હુઈ નેપોલીયન મોનાપારટ તારીખ ૨૦ મી એપ્રેલ ૧૮૦૮ ને દીને નનખયો હતો. ને વખતે મોટો નેપોલી અને મોનાપારટ આખાં યુરોપને છતી ચુકયો હતો, તથા પોતાની પુર જાહેલવાલીમાં હતો, તોપણ ને વખતે પોતાના કોઈ વારસની ગેરહાજરીમાં તે અરેશો કરતો હતો, તેવાં વખતમાં પોતાના ભાઈ હાલંડ દેશના રાજા હુઈ અને તેની રાંણી હેરંડાંસને પેરે આ માલક નનખયી મોટા મોનાપા રને ભારે યુશાલી ધઈ હતી તથા નાહાના હુઈના નનખ છક પારીસથી રોમ સુધી તોપોના આવાજ સાથે જાહેર કર વાત્રાં આવશે હતો. એ માલકના એક વડો ભાઈ હતો, પણ મોનાપારટને તે ગમતો નહી હતો, મારે હુઈને તે પો તાના વારસ સમજતો હતો અને જરે તે માતર ૭ વરસ નો હતો તારે નેપોલીયન સાથ વારસુની તેની છેલી લડા ઈમાં આ શાહાજાદા સાથે જવા મગાયું તારથીજ એ છો કરો કોઈ દાહાડે નામ રાખશે એવો મોનાપારટને ભરસો હતો. વારસુની લડાઈમાં મોનાપારટને વારસ પોતાની મા સાથ નાહાસીને સુવીટનરવાંડ ગયો, જાંહાં પોતાની બચ ગીના પ્રખત તેણે કેળવણીમાં, લશકરી કવાએદમાં અને આ લખસના પરવત ઉપર મોટી અને દીકટ નંબલો કરવામાં ગુજરયો.

૧૮૩૦ માં ફ્રાન્સ ખાતે ફરી બલવો ધયો અને પા દશાહ હુઈ ફીલોપ તેની ગાદીએ આવવો એટલે નેપોલીયન ને પોતાની મા સાથ મળીને ફ્રાન્સને મધે ફરી દાખલ થવા ને અરજ કીધી. પણ તેથીતો આ પાદશાહ તેને દેશની કાલ કરવાનું હુકમનાનું કાઢાડ્યું, એટલુંજ નહી પણ તેને સુવીટનરવાંડમાંથી હાંકી કહડાવાને કોશિશ ચલાવી. એ ઉપરથી રાંણી હેરંડાંસ પોતાના દીકરાએને લઈ ઈટલી ખાતે ગઈ. ઈટલીમાં તે વખતે આસટરીયાના જીલ્લા ચાલેતો હતો, મારે નેપોલીયન એકદમ રહમતની તરફ ધઈ નહી અને એ રાજ સાંમે બલવો કરવાને જાહેર રીતે તેઓને ઉત્ક્રિયાં. ઈટલીયનો નેપોલીયન સાથ મળી ગયા અને રોમ તથા બીજાં ઘણા પરંતોમાં મોટો બલવો ચાલ્યો. નેપોલીયને પરથમ ફ્રાન્સ અને મોસોગનાં ખાતે બલવો ઉઠાવી, બ લવાખોરોની સરદારી પોતે લીધી. તેઓએ પરજનસાક રા ન સધાપયું અને નેપોલીયન નવી કાઉન્સિલમાં દાખલ

થયો. મોટા વખતમાં આસટરીયાનું મોટું લશકર તેમની સાંમે લડવા આવયું, એટલે બલવાખોરો સધળા દબાઈ ગયા. અને હુઈ નેપોલીયનને પોતાના વડા ભાઈ તથા માતાની સાથે એક ગામડાંમાં છુપાઈ રહેવું પડ્યું.

એ અરસામાં નેપોલીયનના ભાઈ ચારલસ મરજુ પાં મયો અને નેપોલીયનને પંકડવા મારે આસટરીયન સર કરે મોટું ઈનામ કાઢાડ્યું. એ ઉપરથી રાંણી હેરંડાંસ તે ને લઈને આનકેના ખાતે નાહાડી, કે જાંહાં નેપોલીયનને ગોવડું આવયું અને તેની વધારે આગળ નાહાસતાં તે એક ઈકી પડી. આ વખતે ને ધરમશાળામાં રાંણી હેરંડાંસ પો તાના આજરી દીકરા સાથ રહેલી હતી, તેની પાસેના આ રડામાં એક રાતે આસટરીયન સરદારો તેઓની શોધમાં નીક લેવા આવીને ઉતરયા હતા, પણ એ વખતે રાંણીએ એટલી ચો કસ સંભાલ રાખી કે તે સરદારોને ખબર પડી મહી. તાંહાંથી નેપોલીયન પોતાની મા સાથ ઈંગલંડ ગયો, જાંહાં તે પાછો કમલાથી હેરંડાંસ થયો. ઈંગલંડમાં તેઓએ ફ્રાન્સનું તખ્ત ન વાને ઘણે સંપ ચલાવયો, પણ કાંઈ નહી વજવાથી મોટાક મહીનામાં તેઓ પાછાં સુવીટનરવાંડ ગયાં અને તાંહાં તેઓએ પોતાની કોશિશને જરી રાખી. અંતે સને ૧૮૩૬ માં હુઈ નેપોલીયન ફ્રાન્સની પુરવ સરહદ ઉપર સંદરાસખરગના હેરંડાંસ આવવો અને પેટેલા નેપોલીયનના ને કેટલાક વી સવાસુ આખલદારો તાંહાં લશકરમાં નોકરીએ હતા, તેઓને પોતાની તરફેણ એવી લીધા. તેઓ સાથ સંપ કરીને તે પોતાની તરફ લશકરને ઉત્ક્રિયા ગયો, પણ તેવામાં એક ફરેચ સરદાર તેની સાંમે થવાથી હુઈ નેપોલીયન દબી ગયો અને તેને કેદ કરી પારીસ ખાતે મોકલવામાં આવ્યો.

રાજ લેવાની હુઈ નેપોલીયનની આ કોશિશ બચાં મેડાં સરખી હતી, મારે પારીસ ખાતે એ મસતીબાંજી અને વેલા છોકરાને હુસી કાઢાડવામાં આવવો અને તેને સ જામાં સજ એટલી કીધી કે તે પાછો યુરોપ નહી આવે એ વી કયુલાત લઈ તેને અમેરીકા ખાતે મોકલાવીને છુટો મેળી દીધો. મોટા મહીનામાં તેની આગુર માની મરતતોલ માદ ગીના સમાચાર આવવાથી હુઈ પાછો સુવીટનરવાંડ આવ વો. હીઆં તેની મા ખરજ પાંત્રવા બાદ ફરેચ સરદારને આ મેટનત આપનારા બવાને પાછો ફરવાની ખબર પડતાંજ તેને સુવીટનરવાંડમાંથી કાઢાડી મેળવાને તે એઓ તાંહાંની સરકાર ઉપર દાવો મોકલયો, એટલુંજ નહી પણ ને તેમ નહી થાયતો તે દેશ સાથ લડાઈ ચલાવાને સરહદ ઉપર લશકર પણ મોકલયું. એ ઉપરથી હુઈ પોતેજ સુવીટનરવાંડમાંથી નીકલેલા પાછો ઈંગલંડ નહ વીસ મહી ના સુધી તાંહાં રહેવો. તાંહાં તેણે એક હાથ ઉપર ફ્રાન્સ નું રાજ મેળવવાની કોશિશ જરી રાખી અને બીજા હાથ ઉપર નહારી સંગતમાં પડવાથી ઘણો કરનંદાર થયો એવું તે ને મારે કહેવાયું.

અંતે કેટલુંક નાણું મેળવવા પછે તથા રોસતોને સં જરવા પછે હુઈ નેપોલીયન એકવાર ફરી ફ્રાન્સ ઉપર હો મલો કરવાનો ઠરાવ કીધો, મારે એક આગમેટ લાડે રાખી, પોતાના રોસતોને લઈ, મોડાક હાખેલાં જાહેર નાનાંઓને સા થે રાખી તથા ફ્રાન્સની ઈધાંણી તરીકે એક ગરૂડું, પચસી લઈને તે ફ્રાન્સ સાંમે લડવા નીકલ્યો. આ સુધીજ આ

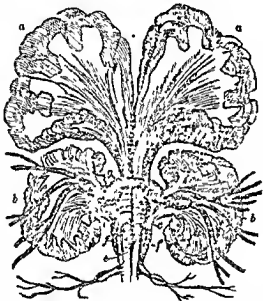

न शीतल उ. न.

હસેએ બોલાવમાં કીનારે ઉતરવા બાદ નેપોલીઅન બલવા નો પોકાર ઉડાવશે, પણ ફરેચ લશકર તેની સામે થયું, તે ને ફરી કેદ પકડ્યો અને હવે પારીસ ખાતે તેની તપાસ કરી તેને હાંમ નામના કીલ્લા મથે કેદ કરવામાં આવશે. એ અરસામાં આ સાહજબંધો આપ ક્ષારનસ ખાતે મરણ પાં મથે, તથા પાંચ વરસ આ કેદખાનામાં ગુજરી એક દાહાડે મજૂરના લેખાશમાં બ્રહ્મ નેપોલીઅન પાછો આ કેદખાના માંથી નાહાસી ગયો. તે નાહાડે તેવો તરીહવાર ઈંગલંડ ગયો. આ વખતે ફ્રાન્સનો પછવાડેથી થયેલો સાનશાહ ઘણી માફી હાલતમાં હતો. કેટલે કે તે લંડનમાં મોહાલા આમાં પડે રખડતો હતો અને પોલીસની ફેજમાં કાનસરે બલ તરીકે રહ્યો હતો.

(સંધન.)

લે જી.

લેજી, આપણા બદનનો સરદાર, અકલ અને વીચાર શક્તીની મેકડ, આપણી મરજીનો પણી અને સઘલી હી લખાલોને ફરમાવનાર લેજી, તે સાહેબની મેહફ કરામત અને શક્તીનો ન્વોત્તેવો નયુનો નથી. લેજી માંધાંની તુ મરીની અંદર મોઠવેલું છે. તેના ચાર લાગ કરેલા છે, જે માના બે ગુખીઅ છે. પેટ્ટો “સીરેમરમ” ઈચ્છાને આ ગલું લેજી નામનો લાગ કપાલથી તુમરીના મથાલાં સુધી પોહોંમે છે અને માંધાંનો સઘલો ઉપલો લાગ તેનાથી રોંકા ઈ રહ્યો છે. બીજો લાગ “સેરેમેલમ” નામનો છે, તે આ છલું લેજી છે, જે તુમરીને તલીએ તથા તુમરીના પાછ લાં હાડકાંનાં ખાડામાં મુકેલું છે. લેજીનો તરીએ લાગ “મેરુલુ આમલેગિયા” નામનો છે, તે અરડાના કાંઠા તથા ગુડની શરૂઆતનો છેડો છે જે લેજીની વચોવચમાંથી હેડલ બોની તરફ ઉતરે છે. ઉપલાં ચીતરમાં a, b આગલું અથવા મેટું લેજી છે, c, b પાછલું અથવા નાહતું લેજી છે અને c થી e સુધીનાં લાગો તે વચોવચમાં તલીએનો લાગ છે.

“સીરેમરમ” અથવા મોટું અને ઉપલું લેજી તરણ ગોળાઓમાં વેઢું આપલું છે, પણ તેના ગુખીઅ લાગ બે છે જે અરથગોળાને નામે આલખાય છે. એ લેજી ઉપરથી ગોલ તથા ખડખડું છે અને તેના ઉપર ફરચલી વલી ગય છે. તેની ઈંડાણમાં તરણ પોલાંબુ નગા છે, જેની હેડેથી નવ ટુંટ્યો નીકળે છે. એ લેજી બે વસતુનું બનેલું છે, તે ની આસપાસની વસતુ રતાસવાલા ભુરા રંગની તથા વચ લી વસતુ સેન બહુ રંગવાળા સરદે રંગની છે તથા વધારે નરમ છે. “સેરેમેલમ” અથવા નીચલાં અને નાહાંનાં લે જાંનાં બે ગોળા છે, તથા તે જે વસતુનું બનેલું છે તે વસતુ પેહલાં લેજી કરતાં નરા વધારે ઘારી છે. લેજીનાં ઉપલા ત રણે લાગોને લેડનારો એક બીજો લેજીની વસતુનો બ નેલો આડો લાગ છે. એ સાંધો ઉપલાં ચીતરમાં છ વાલો છે.

“સીરેમરમ” જારે ખડખડું છે અને તેમાં ગુચલાં તથા ફરચલી વલી મઘછે, તારે “સેરેમેલમ” ઈચ્છાને નીચ લાં લેજીમાં મોપડીનાં પાંના ન્વ્યાં એકની ઉપર એક પડ આપે છે અને તેથી તે ચીરાચીરાથી ભરેલું દેખાય છે. એ લેજી જમણીથી ઘાવી માણુ સુધી ૪ ઈંચ મોહાલું છે, આ ગળથી પછળ સુધી ૨૫ ઈંચ લાંબું છે તથા સઉથી જડા લા ગમાં તે ૨ ઈંચ જડું છે. “મેરુલુ આમલેગિયા” નામનો હેડલો તરીએ લાગ ૧૫ ઈંચનો છે. પેહલા લાગમાંથી રાનત ગુઓ નીકળેલી છે, અને ઈંદરીએ તુ રાન એ લેજી થી થાય છે. બીજું મરજીના હુકમો કાઢાડવાનું કાંમ કરે છે અને તરીએ હેડલો લાગ અરડાની ગુડની મારફતે હુકમો ને લઈ નવાનું કાંમ બજાવે છે.

આ અગતનાં સાંધાની બનાવટમાં એક યુબી ઘણી અજમેલ જેવી છે. લેજીનાં જુદા જુદા વીભાગો જુદાં જુદાં કાંમ બજાવે છે અને જેકે તે સઘલા એકલ ભાગના વીભાગ છે તથા એકલ વસતુના બનેલા છે, તોપણ દરએક વી ભાગ પોતપોતાનું કાંમ જાણે છે અને એક બીજાને હુકમત કરી શકતા નથી. જેકે “સીરેમરમ” જેકે ઈંદરીએ ઉપર સરદાર છે, તોપણ તેના જુદા જુદા ભાગ જુદી ઈંદરી આ સાથ સંબંધ રાખે છે. એ દરએક વીભાગના લેજીના જુદા જુદા રેકડા બનેલા છે. જેવાની ઈંદરીના એવા ૪ રેકડા છે અને તે રેકડાઓને હુકમત થાયતો જેવાની શક્તી જતી રહે છે, તોપણ બીજા ભાગોને તેથી અલવલ આવતી ન થી અને તેથી બીજા ઈંદરીએ ચાલુ રહે છે. “મેરુલુ આ અલગિયા” ની મારફતે સવાસ લેવાનું કાંમ માલે છે અને એ ભાગને ઈજા થવાથી ઉપલું કાંમ બંધ પડે તોપણ લેજી નાં બીજા ભાગોની શક્તી રહે છે.

લેજીની શક્તીનો આધાર તેના વજન ઉપર છે, અને માંધુસની જેવી અકલ તેનું લેજીનું વજન હોય છે. મ રદનું લેજી આસરે ૩૫ રતલ તથા આરતનું લેજી ૨૫૫ રતલના વજનનું હોય છે. માંધુસની ઉપર સાથ મોક્સ હ ૬ સુધી લેજી વજનના વધે છે. ૩૦ થી ૪૦ વરસની વયે સુધીમાં તે પુખ્ત થઈ રહે છે, પણ તારપછે ઘડપણ વધે છે તે મ લેજીનો વજન ઘટતો જાય છે અને જે ઘટાડો દર વરસે ૨૫ તોલા સુધી રહે છે. કાંઈવાર વીધવાના લેજી છે ૪ રતલના થાય છે, પણ યુરખનું લેજી ૧૫ રતલથી વધારે આ

વળું નથી. વળી મોઠાં ભેળાં ઉપરની ચુચલાંવાલી કરચલી વધતી ઈચ્છા ઓછી હોય તેમ માંછુસની વધતી ઈચ્છા ઓછી અક્ષલ ધારવામાં આવેછે. બુધીવાન માંછુસોમાં ભેળાં ભેળાં મોઠાં હોયછે તેમ તેઓની કરચલી વધારે હોયછે.

અદન માહુલા લોહીના આપા ન્યાના ૧૦ મો ભાગ હું મેશ ભેળાં ઉપર રહેછે. કાળી ચાંચડીના તેમજ સફેદ ચાંચડીના માંછુસોમાં ભેળાં નો રંગ એક જ હોયછે. તેની બનાવટમાં બારીક લુધી જેવી ચરખી, કઠાનીચિત આશિચિતવાલી પીલા રંગની ચરખી, રાતા અને પીલા ભેળા રંગનું તેલ, તથા “આલબ્યુમન,” “ફાસફરસ,” ગંધક અને કેટલીક જાતના ખાર મળી આવેછે. આ સઘલી ભેળાંની બનાવટની શોધ માંછુસ કરી શક્ય છે, પણ એ બેચુલો અને અન્યથા જેવા તલેસમાંતી સાંચો કીચ્છા છુપા ભેદથી કાંમ કરી શકેછે, તેમાં એવી કંઈ છુપી બુધી છે કે જેથી તે માંછુસને કુલ ફનીયામાં સરવેના સરદાર બનાવેછે તથા બુધી, અક્ષલ, જુસાચો અને સઘલી હીલચાલને જનન આપેછે, તે ભેદ શોધી કાઢાડવાને માંછુસ અશક્ત છે. એ ભેદનીતા એકલા તે કીરતારનેજ ખબર છે.

રોકસપીરીઅન નવાહરો.

ઈંગ્લેન્ડ ભાશાના સાચેરોના સાચેર રોકસપીઅરની આપણા લોકો બીજા ઈંગ્લેન્ડ સાચેર કરતાં સઘળી વધારે પીછાંછુ ધરાવેછે, તેના નાદર લખાંજીમાંથી થોડાક નીતીના નમુના અથવા નહુવેરો લેખારી વાંચનારે બાંનુઓને હવે પછે વખતે વખત ભેટ કરવા ધારીએ છઈએ. પરચન ને કી વીચે એ નામાંકીત કવીના વચણા યાદ કરીએ.

ને કી.

“નેકી હીમતવાન છે, અને ભલાઈ કદી હીચકારી નથી.”

“વગર દાઘનું દીલ વગર હટવે આગળ ચાલેછે.”
“આપણી જાંઘી કુકી છે, પણ તેને હું મેશગી સુંધી લખાવવી એ કામ નેકીનું છે.”

બી. ટી.

“કૂરી કૂરીથી યતી બદી ભલકતા પવણની મીશાળે છે. તે બીજાઓની આંખોમાં ધુલ છોટેછે.”

“આપણી મોનમજાહ ભલેલી બદીઓ ગોથા આપણને પોતાને ખાર ખારવા આનંદ બનાવેલાછે.”

લોભ.

“આ તેની ખાચેશથી, ઈશવરી પ્રેરણા તેને ધરતી ઉપરથી ઉંચકીને ઉંચે લઈ જાયછે.”

“અનસયો કુલેલો લોભ આપણા હાથેને ચલાવી આપતો નથી.”

“આસખાંનની ઉંચાઈએ પોંડાંચવાની ખાચેશના લોભની પાંખ ગડડની પાંખેને મળતી છે.”

“જુરો લોભ નેકીને શુંગલાવી મારેછે.”

“મોટા શુંકેલા લોભ, પું. કેટલા ખરા જ્ઞાનને જીલાવેછે.”

“કસર વગરનો લોભ, તારી પોતાની જાંઘીના સાંધાઓના ભખશ કરશે.”

“કુદ્દો લોભ પોતાની જાંઘી કુદી જાયછે.”

“લોભને કાઢાડી મેળ. લોભથી ફરેશતાએ પડી ભાગા હતા, તારે માંછુસ ને પોતાની ચુરત છે તે જાતવાની કેમ આશા રાખે ?”

“લોભ માંછીની અંદર થતાં ચકરડાંની મીશાળે છે, ને પોતાને વધારે અને વધારે મોઠાં કરતાં કદી અટકતાં નથી, અને જાંઘીમાંથી પોઢાલાં ફેલાઈને નહીં જ્યાં ધઈ જાય ત્યાં માંછીની અટકતાં નથી.”

“નીચી હાલત જવાંન લોભની સીહીડી છે, જાંઘી ચઢડનારો પોતાના મેહરાને સીહીડીની તરફ ઉંચો રાખે છે. પણ જરે તે છેક ઉપર ચઢડી રહેછે, તારે તે એજ સીહીડીથી પોતાની પીડ ફરેવે અને વાદલાઓ તરફ નજર કરી ને નીચા તખાકાએ ઉપરથી પોતે મઢી આવવો તે તખાકાઓને હીનેછે.”

પરોપકારપાણું.

“પરોપકારીના તખતની આસપાશ પરચુલ આસી રવાહો ટંગાવેલા રહેછે, ને તેને ભલાઈના બંધાર તરીકે આશકારા કરેછે.”

શખાવત.

“ધીરબધી સાભળજુ, મેહરબાનગીથી વીચારજુ એ શખાવત છે.”

અંતકરણ.

“દાઘ વગરના દીલ કરતાં વધારે સરસ બખતર બીજું કોઈ ? જેના વાંધો વાનખી છે, તે બખતરો હુધીઆર બંધ છે, પણ ને ધણીનું દીલ ગેરઈનસાકી ખરાબ થયું હોય, તેને અજર તમામ લોકોએ બંધ કરી લીધો હોય તે પણ તે નાંચે છે.”

“પાંધી મગનની પાછળ વેહેન જાંતની મીશાળે પુરે દોડેછે. દરએક જાહાડીમાં ચોર કોટવાલની ધાસતી રાખેછે.”

“અંતકરણ અંદરખાંનના શીખસક છે. હું તેની સાથ ચોડાં કાઢાડશ નહીં. તે એક માંછુસને બીહીકન કરી મેળેછે. એકજણ ને ચોરી કરવા ધારે છે તો તરત તે તોહાંજત મેળીને પકરેછે, એકજણ ને સોગંદ ખાવા જાય છે તો તરત તેને અટકાવેછે, એકજણ ને બદલેલી ફરે છે તો તેને શોધી આપેછે. અંતકરણ તે એક મોહાડાંખર લોહીના ઉઘાલાવણી તથા શરમાઈ મેહરાની પરી છે કે જે માંછુસની છાતીમાં બલવા ચલાવેછે. હરકતોથી ભરેલાંને તે વધારે ભરેછે. સોનાની ફેલી મળી આવેલી તે પાંધી અપાવી દીએછે. તે ને ધણી રાખેછે તેને બીખારી બનાવેછે. તે ને ગાંધો અને શેરોની બાહર કાઢાડી મેળવામાં આવેછે, અને દરએક જણ ને મેનથી રહેવા માહે છે તે પોતાની જ પર વીસવાસ રાખવા અને અંતકરણ વગર જીવવા માહેછે.”

અળગેળ જેવી માછલીઓ.

કરવતીયા માછલી.

હડતી અને બીજી માછલીઓ વીણે આગલ થોડીક તપાસ કીધા છતાં એ દરોઆઈ કુનીયાંની બાબતને આપણુ કસો ઇનસાફ કરી શક્યા નથી. હજી બીજી ઘણી અળગેળ જેવી માછલીઓ નજીવવાનો રહીછે. હિંદુસ્તાન તરફના સંયુક્તરામાં એક માછલી વસેછે ને કદમાં ખાતર છ થી આઠ ઇંચ લાંબી હોયછે, પણ શેકાર કરવાની એક અળગેળ શકતી ધરાવેછે તે આંખોઆ ઉપર ગુચરાણ ચલાવેછે અને છાલકાં પાંછીમાં વસેછે. પાંછી માટેલા પાલાઓ તથા શેપાઓના પાતરાં ઉપર બરે તે દુરથી આંખોને બેઠેલી ભેખે તારે તેનાથી પાંચ ઇંચા છ ફીટ થુધી તબદીક આવેછે અને પછે પોતાનાં નલી નેવાં મોઢામાંથી પાંછીનું ખાતર એકદમ રીપું એવી તરક બાંધીને ભેસથી ફેંકેછે, કે આખાક નહને તે રીપું આંખોને વાગેછે તથા તે પાંછીમાં પડવા વગર રહેતી નથી, ને પછે આ શેકારી માછલીનો ભોગ થાયછે.

ગરમ રેશોના દરોઆવામાં બીજી એક માછલી વસેછે ને વલગતી માછલીને નામે ઓલખાયછે. તે પોતાના માંધાને ફરીયાવ માટેથી કોઈ ધણુ વસતુ સાથ વલગાવી દીએછે અને એ રીતે તે વસતુને એવાં ભેસથી વલગી રહેછે કે તેને છોડવવી મુશ્કેલ પડેછે. આ રીતે મગરમજ ઈ આ “શારક” જેવી મોટી માછલીઓને પણ તેમનાથી ઇજા નહી થાય એવા ભાગેમાં વલગી જાયછે. એ માછલી માલમાં ઘણી ધોતી હોયછે, તે ઉપરથી ખોદાતાલાએ તેનામાં આ શકતી મેળીછે કે જેથી બરે તેને નહડકથી દોડતું હોય તારે તે બીજી દોડતી ચીજોને વલગી તેમના ઉપર સવાર થઈ જાયછે. આ રીતે વલગી રહેવા માટે તેનાં માંધામાં એક કલા કીધીએ અને તે એ છે કે તેનાં માંધા ઉપર એક ઇંડાં રોફી, ગોલ અને મોટી તખતી આપેલીએ, તેના પોઢાલા પાટ હોયછે તથા તે દરએક પાટની અંદર કે મરાં હાડકાંના જેવી પથેરો નરેલીએ, જેમને હરએક ચીજ ઉપર દાખવાથી તે વલગી શકેછે.

તરીજ એક અળગેળ જેવી માછલી “સવોરક ફીશ” ઇઆને “તલવારવાલી માછલી” કરીને કહેવાયછે. તેનાં ઉપલાં નડબાંમાં એક હાથીદંતનાં જેવી લાંબી, મોટી, ચપડી અને અનીદાર તથા ધારદાર માંધા હોયછે કે જે તલવારનાં જેવી લાગેછે, પણ તલવાર કરતાં વધારે કડક અને મજબુત હોયછે. આ પોતાની તલવાર વડે તે મગરમજ જેવાં રાખથી પરાંણી ઉપર હોમલો કરી શકેછે તથા વાંદાંણી ઉપર, પણ ધસારો લઈ આવેછે. વાંદાંણીની મરામત કરતાં, તેમનાં તલીયાંમાં આ માછલીની તલ

વાર કોઈવાર ખુટી બેઠેલી કાઢાડવામાં આવેછે. લંડનના બરીડીશ ત્રીધુશીઅમમાં હાલ એક હિંદુસ્તાન તરફના વેપારના બારકસનું જોખું રાખેલું છે કે જેમાં છેક તલીએ આવી એક તલવાર ચારપાર ભોટી રીધેલી અનામત રાખેલીએ. તે વાંદાંણીના કપડાંને ખબર આપીએ કે આ વાંદાંણી સાથ લડતાં તે માછલીએ પોતાનો જીવ આપ્યો હોતો.

એવીજ એક બીજી મોટી માછલીની ખબર આપીને આ કુક બાબત ખતમ કરીશું. તે “કરવતીયા માછલી” છે, જેનું મીતર ઉપર આપયુ છે. જેમ તલવારવાલી માછલીને તલવાર જેવી માંધા હોયછે તેમ આ અળગેળ જેવી માછલીને કરવતી જેવી માંધા છે. એ માછલી ઉતર તરફના તથા મધીઅમ ગરમીવાલા સંયુક્તરામાંથી મલી આવેછે. જેરેમંદ “શારક” અથવા બામ માછલીને તે મલતી આવેછે. તે કદમાં ઘણી મોટી હોયછે પણ વળી એક “શારક” જેટલાં કુવત સાથ તે આ આશ બલ ધરાવાથી મગરમજની ખુધને વડીક તે કાપી નાખેછે. તેની માંધાને કરવતના જેવા દાંતા હોયછે, તે ઘણાં ભયંકર કહેવાયછે. એ માંધા કોઈવાર પાંચ ફુટ લાંબી અને માંધાં આગલ એક ફુટ પોઢાલી હોયછે. એ કરવતીયા માંધા માછલીના આ ખાં બદનનાં તરીજ ભાગ નેટલી હોયછે.

ધરધનીઆણીનું કાંમ સેહલું કરવાની રીત.

૬.

આ ક રો.

માકરો એક ધરધનીઆણીના કામને ઘણીવાર મુશ્કેલ કરી નાખેછે. બાઈ અથવા શેઠાંણીને એક મોટું કુખ, મોટી પીડા માકરોની હોયછે. તેમ્મા માકરોથી કંટાલી જાય પછે. કોઈ શેઠાંણી દર મહીને એકેક માકર બદલેછે અને તોપણ તેને મનગમતો માકર મળતો નથી. કેટલાક કબીલા માંતો માકરો મોટી આપદા અને મોટા અંદેશાનું મુખ ગણાયછે. ઘણી પંચાતી, ઘણા કજ્યા, ઘણી ફરીઆઈ અને મુકાદા માકરને લીધે કરવા પડેછે. પંચીસ અને ત્રીસ વરસના જુના માકરોનો નમોનો જાણે વહી ગયોછે.

આ હાલતનું કારણ શું? અને ધારીએ છાંએ કે આ કંટાલામાં માકરોના કરતાં બાઈઓના વધારે લોક છે અને ઘર ચલાવામાં ધરધનીઆણીના પોતાના અનન્ય નપણાથી જેમ નહી કુખનાં બીજાં કુખ ઉભાં કરવામાં આવેછે, તેમ જ આ માકરોનું કુખ ઉઝું થયું છે. માકરોને રાખવા તથા વાપરવાની રીત હોયછે. કેટલીક સંભાલ અને ચોકાસીથી તેમ્મા સાથ ચાલવું જોઈએ છે, જેમ જિ હોયતો માકરોના કંટાળામાં ઘણો ઘટાડો થઈ શકે.

મેટલાં તો દરએક શેઠાંણીએ દરએક માકરને રાખતાં તેની “સરડીફીકટ” ઇઆને તેની ચાલમલણ તથા કામને લાએકના શુભો બાબે લલાંમણ પતરો મારવાનો ચાલ રાખવો ઘટેછે. એ સરિસતો ઘણો શુભગાર છે. ઈગરેન

લોકો "સરટીફિકેટ" જોવા વગર કદી ચાકર રાખતા નથી. તેથી કરીને દરએક ચાકરને નોકરી છોડતી વેળા "સરટીફિકેટ" લેવાની ફરજ પડે છે અને એ ફરજ તેને "સરટીફિકેટ" મલવાને લાએક માલ ચલાવાની પણ ફરજ પાડે છે. જે "સરટીફિકેટ" નહીં હોય તે ચાકરોને એક યડી ઉભા રાખવા નહીં એવો જે સરેસતો આપણી સઘલી શેઠાંણી એ પાડે તો ઘણી ફરીઆદોને પોતાની મેલે અંત આવી જાય.

ચાકરને રાખવા પછે તેના ઉપર વીસવાસ મેળવો એ પણ ચાકર વાપરવામાં એક ભરતી બીના છે. વીસ વાસ સાંભે વીસવાસ વધારે છે. જનાપર આપણને બી સવાસ નહીં હોય, તે પોતે ખાટું દીલ રાખે છે અને તેથી અંત મુશ્કેલે કામ કરતો નથી. વળી વીસવાસથી માણસ પોતાને જેખમ સમજે છે. તેને તમે ગમે એટલા જેખમ ભરેલું કામ સોંપો, પણ જે તેનાપર વીસવાસ નહીં મેળે, તો તે પોતાને માંમે જેખમ પડેલો સમજતો નથી અને તેથી તે જેખમ વ્યથ કરવાની કોશિશ કરતો નથી.

ચાકર ઉપર સઘલો ઇતબાર મેળીને નભરવસ મેસું એમ આપણુ કહીશું નહીં. તેના ઉપર ચોક્કસી અને સંભાલ રાખવો જોઈએ, પણ તે સંભાલના ઉપાયો છુપા કરી રાખવા જોઈએ, તેના ઉપર બાહારોબાહારથી ચોક્કસી રાખવી જોઈએ. ફેટલીક બાબતોમાં તેના તરફ બેવીસવાસનો રહેવાનો, પણ તે બેવીસવાસ બાહરથી તેને જણાવવો નહીં જોઈએ અને જેટલો વીસવાસ ખરેખર નહીં હોય તેથી વધારે વીસવાસ બાહરથી દેખાડવો જોઈએ.

પણ જેટલો વીસવાસ મેળવો હોય તેટલાં તેને જેખમદાર કરવો જોઈએ. ખાલ, ઈચ્છા વાસણ, ઈચ્છા દાગીના, ઈચ્છા કુંચી તેને ગણીને આપી, તે ઉપર તેની સહી લેવાનો સરેસતો રાખવાની અને દરએક શેઠાંણીને ભલામણ કરીએ છઈએ. તેના હવાલામાં જેટલો સામન આપયો હોય, તેના ઉપર તેની સહી લેવાથી તે ચાકરી છોડી જાય તો જે તેની પાસેથી હીસાય લેવાને બની આવે છે અને તેને પોતાને વધારે સોંપ તથા તકેદારી રાખવાની ફરજ પડે છે. તેને ધીરવાળોગ મીંને એકદમ તેને હવાલે કરવી જોઈએ, પણ નહીં ધીરવાળોગ મીંને તેને ધીરવી અને વળી બેવીસ વાસથી તેના તરફ વ્યધીરાઈ ધરાવવી એ માલ તેના વીસ વાસમાં વધારો કરનારી નથી.

ચાકરને રાખવા પછે તેના તરફ ચોક્કસ છુટ મેળવી જોઈએ. દરએક શેઠાંણીએ યાદ રાખવું જોઈએ કે જે ચાકર તે ચાકરન, તે કાંઈ વ્યસારક ગરહસ થ ખ્યાત હોયો જોઈએ એમ કાંઈ નથી. જે ભલો, ઈચ્છા ઘણે સારો માણસ હોય તે ખાખખા આવી હલકી ચાકરી કરવા આવે નહીં અને જે આટલી હલકી ચાકરી કરવા આવે તે ઘણુંકરીને હલકાં લોકો હોય છે. પણ જરે મહુડતી કીસમના લોકોમાં ખંખાઈ, આલસ, બે પરવાઈ, ઇતિઆદી ખાતીઓ હોય તો હલકા ચાકરોમાં તે નહીં હોય એમ માનવું નહીં. ખાંતી વગરના ચાકરો કદી મળવાના નથી. દરએક ચાકરમાં કાંઈને કાંઈ ખાતી હોવી જોઈએ, મારે શેઠાંણીને ઘટારત એવું છે કે તેવી ખાતીઓ આ લગાર નાખતી ઈચ્છા દરજુબર કરવી. પણ જે

તે ખાંતીઓ જુરી ઈચ્છા નહીં ચાલે એવી હોય તો તેવા ખાતીવાળા ચાકરને નોકરીએ રાખી તે ખાંતીઓ બાબે પંચાત કરવા કરતાં તેને મુદલ નોકરીએ નહીં રાખવો બેઠે તર છે.

વળી ચાકર તરફ માયા રાખવી એ પણ શેઠાંણીની ફરજ છે. તેની શેઠાંણીથી ઉતરતી હાલત અને ગરીબાઈનું આ માયા ઉસકેરવાને બસ છે, પણ વળી તેવી માયાથી વધારે કામના જે બદલો મળે તે માયા રાખવાનું એક ખાસ કારણ છે. જે આપણે ખાઈએ તેમાં બીજાં બચાંની ખીસાળે બને તો તેના પણ ભાગ પાડવો, ઈચ્છા એવીન બીજી રીતે તેના તરફ નરખાસ રાખવી એ એક શેઠાંણીના દરજબને છાલતી બીના છે. તેમજ તેને નરખાસથી તથા થીમે આવાને પડાવીને કામ લેવાથી પણ એમ કાપડો હાંસલ થાય છે. કોઈબી વ્યાદમીને હંમેશાં પુંદાઈથી મોલાવા ઈચ્છા વાત કરવાથી તે શોખ અને નાકરખાન થાય છે. ધમકાવાના વખત આવે તારે તેને ધમકાવીને તે ધમકીની વધારે વ્યસર રહે છે. હંમેશાં ધમકાવીને વાત કરવાથી જરે ખરેખર ધમકાવો પડે તારે ખાતર ધમકી ઉપરાંત મોટી જુમે ઈચ્છા ગાલોની ઘણી વ્યગત પડે છે, પણ જે હંમેશા સમજાવીને વાત રાખી હોય તો વ્યગતને વખતે સેજ ધમકી ગાલોની ગરજ સારે છે.

ચાકરો તરફ આ વરતણુંકરી ભલામણ કરતાં તેઓ ને છકાવી મેળવાને અને કહેતા નથી. જેમ ચાકરોને છે કમ દાખખા રાખવાની એક ભુલ છે, તેમજ તેઓને છકાવી મેળવા એ બીજી મોટી ભુલ છે. ફેટલીક બાઈએ પોતાના ભરતાર સાથે વ્યથવા રાસત સાથે જેટલી છુટથી વાતો નથી કરતીઓ, તેટલી છુટ તેઓ ચાકરો સાથે લીએ છે. ભરતાર સાથે ફરવાને તેઓ શરમ પાડે, પણ ચાકરો સાથે ફરવા નવા ઈચ્છા એટલા ઉપર તેમના સાથે હસમોલ કરતાં તેમને તેવી શરમ લાગતી નથી. પણ ચાકરો સાથે કડા મજાખરી કરવાથી તથા તેમને બીજી છુટો આપવાથી તેઓ બેહુકી જાય છે, તેઓ તરકરા થઈ સાંપું મોલે છે તથા કામ ખરાબ કરે છે, એટલું નહીં પણ શેઠાંણી અને ચાકર વચ્ચે નો દરજો ટુટી જાય છે અને ચાકરો સાથની એવી છુટ કોઈ વાર કમીલામાં ઘણી ખરાબી કરે છે.

પરચુટણ બાબતો.

ગમતું એલેલું? "મજુરને ગાંક જે મોળ ઉપાડનારઓનાં મોળને છોડીને લીલા કરે છે પણ જે મોળ નહીં ઉપાડનારને સાખા મોળ જેવો થઈ પડે છે."

"કારખાનાની વ્યાસંપાસ હુલોને બાગ."

"નાહતી વેલા નખલાને મારે ગરમ પાંજી તથા કુવ તમંદને મારે ઠંડું પાંજી."

"મજુરી કેમ ખીલી શકે તે શીખાડવાનું રમકડું."
(ઈગરેજ ઉપરથી.)

શેરો—પારીસથી ૮૦ માઈલ ઉપર આ નાખતું મોડું અને મન્યુત રોડેર નરમન લોકોએ હાલની લડાઈ માં પોતાને હાથ કરી લીધું છે. છેક ૧૪૦૦ વરસ ઉપર નરમની આતેથી આટીલા નામનો પુત્રી સરદાર એ શેર ઉપર ચઢી આવ્યો હતો, પણ ફરેમોએ તેને નખરી સીક સત આપી હતી. સને ૪૫૩ માં હીઆન આટીલા નર પુ પામ્યો અને એક મોટાં મેદાનમાં તરણ મુદ્દાંની પેટી એ મધે તેને દાટવામાં આવ્યો, નખરી પેટુલી સોનાની પેટી હતી, બીજી રૂપાંની હતી અને તરીજ લોટાંની હતી. તેની ઘણીક છુટે તેનીજ સાથે દાટવામાં આવી હતી અને પછે એ ક્ષત્રની દુશમેનોને કદી ખખર નહી પડે એટલા માટે એ કામ જાણનારા સધલા જાણ્યોને ખારી નાખવામાં આવ્યા હતા.

ચોપડી—કાલરીડન કહેણે કે “આગલા જમાનામાં ક્રીતાખં ભવથી સંબંધી દેવની પરસાદોના નેટલી અગત ધરાવતી હતી. તારબાદ કેતામે ખાન ભરેલા ગુરૂની નગા લીધી. તારબાદ તે કેળવણી આપનાર દોસતની પદવીએ ઉતરી. તે પછે તે ગમત આપનાર સોખતીની હાલતે આવી અને હવે કેતાખં અનેહુગારના દરજા શુધી હલકી પડી છે, જેથી દરએક પોતાનીમિલે પોતાને મુંડી કાઢીએને ને આએધીસ ને શોખથી ઈમા ઘાધી, દુશમનીથી ઈમા અભીમાનીથી દીકા કરે, તેની અદાલતમાં એ કેતાખને હાથે, ઉંચા કરવા યરેછે તથા ને કપરથી વાંચે ઈમા દારૂના બુ, હારમાં વાંચે તેવાઓના મુકાદને તેને આધીન થવું પડેછે.”

લંડન શેરેમાં યાહુદીઓની મોટી વસતી છે. એ હુરખાર થય્યાં લોકો ઉપર તરેહવાર વીધેના પડેલાંછે. પાદશાહરીચરડ પેહેલાનાં રાજના પેહેલાં વરસમાં લંડનના યાહુદીઓને કતલ કીધા હતા. હેતરી કે જાના રાજમાં તેઓના ધરના પર ચુટણુ સાંખાન અથવા નંગન મીલકત ઉપર કર નાખ્યા હતા. સને ૧૨૫૫ માં ૯૨ યાહુદીઓ ઉપર એક બાલકને ખીલા નડી (કાઈસટની મીચાલે) ખારી નાખવાનું તોણમત મેલી ૧૮ જાણ્યોને એકકા ફરેલી દીધા હતા. સને ૧૨૬૩ માં તેઓના ઘરો છુટવામાં આવ્યાં અને ૫૦૦ યાહુદીઓના પુત્ર થયાં હતાં. ૧૨૭૮ માં ૨૯૩ યાહુદીઓને સીકકા કા પવાના વાંકસર ગરદન ખારી હતી. સને ૧૨૮૯ માં લંડનથી સધલા યાહુદીઓને રેશનીકાલ કીધા હતા, ને પછે ૪૦૦ વરસે એલીવર કામવેલે તેઓને પાછા મેલાવ્યા હતા.

સાનશાહ માકસમીલીઅનની દરબારમાં બે ઉમરાવો પોતાની નોકરીને માટે તેનું ઘણું ખાન અને પેઆર મેલવી શક્યા હતા. તેઓમાં એક નરમન અને બીજો સપાંનીઅરડ હતા, અને પાદશાહની કીમતી નોકરીના બદલામાં તેઓ બંનેએ સાનશાહની બેટી સાથે પરણવા માગ્યું. આ બેહુને રાજ કેમ રાખવા તે માકસમીલીઅનને મુન પડ્યું નહી, તેણે આ બંને ઉમેલારોને નવાખ દીધા કે “તમે બેહુને ખારી દીકરી મળી શકવાની તો નથી અને એકસરખી પદવીનાછો, એટલે બેખાંના એકપર શેરેરની કરવી એની લાએક નથી. વાસતે તમે

બેહુ જાણુ તે શાહાજાદી સાથે તમારી શક્તી પરમાણે વગ મેલવો.” પણ વળી આમાંથી કદાચ ૮૪૦ ઉંદે માટે બે હરીફને હુધીઆરની મદદ વગર પોતાના વાંધા ચુકવવાને સાંનશાહે એક રચુલ ઉપાય કીધો. તેણે એક મોટી શુણ પાટ મંગાવી અને પછે આ બંને હરીફને હુકમ કીધો કે બેમાંથી જેઓ ઘણી પોતાના હરીફને આ કોથલામાં ઉતારવા ને શક્તીવાન થાય તેને શાહાજાદીના હાથ મલે. આ રચુલ શરત માકસમીલીઅનની દરબારમાં એક કલાક શુધી ચાલી, અને છેલે સપાંનીઅરડ આજેન થયો તથા કોથલીમાં બંધ થવાથી તે નરમનને શાહાજાદીનું ઇનામ મળ્યું.

દરદોનુ એક નવાઈ જેટુ કારણ—ફરાનસમાં હાલનાં લડાઈની આગમય વીદવાંન તબીબોએ એક મોટી ચરચા ઉઠાવી હતી અને તે એકે ભયંકાર પુને, ખટકરમો, અથવા એવાજ બીજા મોટા અપરાધોના દાખલા તેમની વીગત સાથે વરતખાન પતરોમાં છાપવાથી શેરેરની મુખાકારી માં બગાડ થાયછે ! કહેણે કે તેઓએ ખારીક તપાસથી નોકાળી છે કે જરે કોઈ મોટો ગુનાહ થયો હોયછે અને જરે તેની કમકમાટ ભરેલી વીગતો છપાતી જાયછે તારે કાકરો આગલ હીસટીરીયા, મમક, છાતીના ધપકારો તથા એવાજ બીજાં દરદો ઘણાં વધારે આવેછે. આ બાખતમાં ઈંગલંડના તબીબો શું મત આપેછે તે જોવાનું રહ્યુછે.

હું નહી સમજવાની—અમેરીકાના શેરેરમાં ફેરી સવીટ નામની સ્ત્રીએ પોતાના ઘણી ઉપર રાહાટવાટની ફરી આદી માંડીછે. તેણીએ જાણવીધુ છે કે આ પરમાણે છુટું રહેવાથી તેણીને ને અકસાસ અને દલગીરી ઉપજશે તે ૧૫૦૦૦ ડાલર વગર મટવાની નથી !

ધરધવ નુસકાઓ.

નવી જાતનાં ધોચાં કરકરીઆં—ધઉના આટો ૧ ચેર, ઘી ૦ ચેર, દુધ ૧ ચેર, ખાંડ ૧ ચેર.

દુધને ઉકાલીને અને ખાંડના શીરો બનાવીને બેહુને એકચર કરીને રહેવા દેવું; પાણી આટાને જુદા મેચલીને એક ઘાલીમો વેલતથી કરીને મોહારી રોટલીના આકારમો ગોલ પાંધરવો; અને તેના જના બદાંમ નેટલા કટકા કરીને મોહોવાર એલી હુવામો રાખવાબાદ ઘીહીમો તરીને દુધ અને ખાંડના શીરોનો નરાવાર ઉકાલવા અને તે પર ગોલાખ છાતીને વાપરવા.

કબાખ મસાંસેદાર—ગોસત હરથો સેર; ઘીહી ૦ ચેર; કાંદા લવટાં; ઈંડું એક; દહી લવટાં; ચનાની દારનો આટો એક તોલો; લવંજ હરથો મયો; એલચી હરથો મયો; તજ એક તોલો; આડુ હરથો તોલો; ધાંના હરથો તોલો; મરી બે મયો; નીમખ એક તોલો; વહુરીઆલી હરથો તોલો; ચર બી ૧ તોલો.

ગોસતનો પેહેલાં ખીમો કરવો. પછે નરા કાંદાને યોડા ઘીહીમો વહુગાર આપવો, અને તેમો નરા પાંછી, નીમખ

અને ફરેલાં ધાંતાં નાંખીને પાંછી બસે તાંહવેર સુહલા ઉપ રાહીલીઆ કરવું; પછી બાકીના બધાં ખરાલાની શાયે ગાસતનાં ખીમાંને ખુબ ખુદીને તેમો દહીને તથા ઇડાંની શાપેતીને હુમેરવી, અને તેના ગોલ કવામ કરીને લીહીએ તરવા.

નારંગીનું કસતર—પાંચ નારંગીના રથ કાહાડીને શાકરીઆ ખાંતની શાયે ગરમ થાએ તાંહવેર સુહલાપર હી લવવું, અને જે થરી બંધાએ તે કાહાડી નાંખીને જરા થં ફા પડવાબદ પાંચ ઇડાંની દાર અને એક પેટ દુધની મલા હી હુમેરવી; પછી જાંહવેર ઘાર થાએ તાંહવેર સુહલાપર લીમી આંચે રાખવું, પણ સંભાલ રાખવી કે કકરા આવી ને મલહી હુભાઈ નહી જાએ.

૨ સુજે કુરસત.

મનહર.

બે અક્ષરફરો ગોલ જે છે અને તી ભપકર, એક રીતે જોના અર્થ, વખત ફેલાય છે. બીજી રીતે જોતાં તે બીહામજામાં બીહામજા તથા જોના બળ લેખતાં નહી લેખાય છે. મોટા મોટા બળવંત રાજ પછ તેની પાછો, બનીને લાચાર અને તામે ધઈ જાય છે. કછીએ નથી રખાતા તથા પી જગમાં તેના આસ વિશે કાળે કાળ અને તી શંભળાય છે.

૨. હું એક જાતનું હુધીઆર છેડું અને ચાર અ પુરી બનુ છું, મારો તરીએ અને પેહેલા અક્ષર સાથે લેવા ન ફરેક પારશી મરદના પોશાકના એક અંગતને ભાગ છે ને. મારા વચલા બે અક્ષર એક વખતે સુભાઈની અછી મુલાકાત લીધી હતી અને તે જ વાંચનારો બાંધુ ભુલી ન હી ગેઈ હોતો મારી એલખાન સેરુંલધી કરો. H.

૩. બેના ૧. મારી પેહેલા લીટી, વાંચો જે બેવાર તો નીકલે બચાંધી મોલાતો દવાનો ઉચાર. બીજીમાં છે દયા મયાની, મારે નીશાંન; તરોજ આપે છે બળવાની બે ચીજોની જાન. ચોથીમાં છે મગરમ બાદશાહનું નામ; પાંચમી તે વચલી, કેહેવાનું નહી કામ. છઠ્ઠીમાં છે બે ઇરાંની ને ગુરાંની પેહેલવાંન; શાતમીમાં મક્કલી શાત વખતની હાંન. આઠમીમાં જશને બદલે મલે ઉલટું પરમાન; નવમીમાં નનામાંની, દીશે—નીશાંન. કેશવાદી રોલાના તરન નરની મલશે પીછાંન; જે આકાર આપી દાએમનેના, સુકશે પોતા સાંમ. ફરારોજ.

૪. મારો જાન અમંગરેલ, ભાશામાં થયે છે, પણ અને સુજાતીમાં ચોરી લીધી છે. હું બધા ઘરમાં ફરોજના વપડાસમાં આપું છું. મારો ખપ ઘાહડે ઘાહડે વધતો જાય છે અને ફર વખતે ખપ પડે છે. ખાવામાં, પીવામાં, રમવામાં, લખ

વામાં, વાંચવામાં અને કોઈવાર સુવામાં પણ હું આંઈ છઉં. હું નાટી છઉં, નાહાની છઉં, લાંબી છઉં, દુટ્ટી છઉં, પોહા લી છઉં, ચપટી છઉં, અને ગોલ છઉં. મારા એકધો માર પગ હોય છે. મારો બીજો અને તરીએ અખશર મળી હું કેટલાક મરદ તથા મોસતમાં વસો કરું છું. જે મરદો મહા રા વગર હોય છે તેઓ મુરદાલ અથવા હીમકારા ગણાય છે. મારો પેહેલો અને છેડેલો અખશર મળી હું રાતની ગોષા દીસ બનાઈ છઉં અને અધારાને રોશન તથા દીપવું કરું છઉં. મારો ખપ લગનની વખતે બહુ થાએ છે તેમજ વલી નવારે આપણો સેવર સાહાબદ સુખમાં આવશે હોતા તયારે પણ મારો ખપ ધણો થશે હોતા. દીનીવાર.

શુકન, સુદુરત શાયાં, નધી.

(“વનચર, વીરા વધામજી, કહેન ક્યાં થકી આઓ”) .

એ રાગ ઉપર પદ.

શુકન સુદુરત સામાં નધી, એતો જમણા છે ભાઈ; જન્મેતરી પણ જાણમે; કાલી કગની કગાઈ. રેક. સારાં શુકન નેઈ સાંચરે, આવે જે ખત્તા ખાઈ; તો પણ વેહેન રળે નહીં ગોટી એ મુખખાઈ. શુકન. ૧ શોધી સુદુરત રાજ શત્રુએ, બંડ કારમાં કીધાં; પણ સુદુરતેજ વિનય કરી, રામે ફરિ રાજ લીધાં. શુકન. ૨ શુકન જોતાં સખો જાય છે, જાય હાથથી બાજ; કંતો હિમત હડી જાય છે, તતકાળની તાજ. શુકન. ૩ સુદુરત જોતાં મનુષ્યનાં, કર્ધનાં, વજ્રાં છે કામ, મારે સુદુરત મેરો પડયાં, લોને રવનું નામ. શુકન. ૪ અડચણો આરી હોય જે, એજ છે અવજોગ; વાર કવાર ન વાંચશે, આપે કરતાં ઉજોગ. શુકન. ૫ આ કહું છું અનુભવ થકી નહીં નિરખા મતથી; વેહેન તજે મારા વહાલાએ, કરો કામ હિમતથી. શુકન. ૬ કઈક કહે રાખ્યા નવ રળે, લખ્યા છઠીના લેખ; તે પછુ તે શોધે શુકનને, પુછે છે મીન મેખ. શુકન. ૭ શોધે શરોદો શોખીને, મંદ સુરજ નાડી; સત્ય અસત્ય શોધ્યા વિના, દંભ રાખે છે દહાડી. શુકન. ૮ રોગીના રોગ મટાડવા, શોધો વેદક સાધુ; જન્મ ને મન જુકાગણી, ડાશે દંભીનું દાસુ. શુકન. ૯ મુખ લોકો કરે માનતા, જાણે રોગ વટાડે; દેવો દેવો નથી લાંચીયા, લાંચ લઈને મટાડે. શુકન. ૧૦ માનતાથી જ મરે નહીં, નરવાળા જીવે; પૂરી રચાવે પાંચસે, દીપમાળાઓ દીવે. શુકન. ૧૧ જમણા ભાણે બાઈ ભાઈના, ઉરમાં સમજને આમ; ભાવે ભવે પ્રભુને ભજે, કરે પૂરણ કામ. શુકન. ૧૨ (વેન મરીનાંબી.)

સુખ, દુઃખ આગ્રાપા પરમમાં મેહરામજી કરુનેશની કંપનીએ આપી તથા પરમ કીધું. ડા. કા. મેહરામજી હોમમજી સ્ત્રી, ના. ૬ તથા ૧૨.

સ્ત્રીપાઠ

પુસ્તક ૧૪ મું.

નવેમ્બર ૧૮૭૦

આંક ૧૧ નો.

તલેસમાતી તાફાન

અથવા

જાફળની જુદાઈ—મોહોબતનો મેલાપ.

એક વારતા.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

ચોરને પોટલે ધુલની ધુલ.

મીનલશ બરખાસત ધઈ, દેવોનો દમામ દુર ધયો, પ રીયાંમિનો નાચ બંધ પડી ગયો, જાફળનો તલેસમાતી જે લ અધવચમાં અટક્યો અને એ સધલી જાફળના ભેદનો જાણનાર જીઉ જાફળર મોટા અંદેશમાં ગીરફતાર ધયો.

સુરો તેહેમતન અને તેની દીલ મેહેલાવનારી મોહર દાર તેમીનાંને એકદમ ગોફામાં જવાનો હુકમ ધયો. તેઓ સાથ બંધાયલા પેખારની તથા તેઓ સાથ મેહેલા હાથની ખુશાલીમાં આ પરીયાંમિનો નાચ, આ ફરેસતાઈ ગાએણ, મ્સા જાફળ ખેલ ધયો હતા અને ખુશાલી તથા અચરતીથી બરે એ મોદાએ બનાવેલું જેડું ખેલ જેડું હડું તારે એ કાએક તેઓને ગોફાની અંદર મોકલાવી દીધાં.

તેહેમતન આ અચલુચ ફરફારનો ભેદ સમજ શક્યો નહીં, કે નહીં તેની દીલજબા દીલદાર તેના મોલાસો કરી શકી. તોફાનમાંથી બચીને બરથી આ ટાપુ ઉપર પગ મેળયો તાર થી તેહેમતનની અજમાશ તાતર પેદરપે વધતી જતી અજમે બીમાં આવી રહી હતી. તેની એક અચરતીને બીજ એ ચરતી વીસરાવતી હતી અને પેહેલે એક કેદીની હાલતમાં થી છેલે એક જાહાન વરનની માંનુના આવીદની હાલત સુધી અજમેબીઓ વંચે તે પોહિંચયો હતા. તે જીઉના આ અજ એબ નેસાને ભેદ પીછાંજી એ અને એવું નહીં હતું. જીઉ એ તેના ઉપર જીલખાત ગુજરયો હતા, પણ તેમજ વળી તે થી જીઉર ઘણું સુખ આપયું હતું અને આ ફરીથી કોઈ જીઆરે સુખ આપવા સાડ જીલખાત ગુજરવાની તેની ધાર હા હોય એટલીજ ઘણાંમાંઘણી અટકલ તેહેમતન કરી શક્યો.

તેમીનાને પોતાના બાપનાં અચલની અજમાશ હતી. તે જાણતી હતી કે મારો બાપ જાફળર છે, અને દેવો તથા પરીઓને પોતાના હુકમ મુજબ ચલાવેછે. તે જાણતી હતી કે જીઉ આહેતા “પોણીમાંથી વ્યાતશ અને ફતરમાંથી પાણી કાઢાડી શકેછે.” પણ તેટલું જાણવા છતાં તે પોતાના બાપ નાં ધલમનાં ભેદોથી અનજની હતી, તેમજ તેની મતલબ અને મકસદ પાંચી જવાને પણ અશકત હતી. તે પોતાના દીલદારને એટલેજ નવાબ દઈ શકી કે વળી કોઈ નવો ત લેસમ નેવાનો વખત આવયો હયો.

તે વખત દુર નહીં હતો. પોતાની બેટી અને પોતા નો દામાદ ગોફામાં જવા પછે જીઉએ એકવાર ફરી પોતાની માંનીતી અને તામેદાર પરી પીરોજને મોલાવી અને તે આ વી પોહિંચતાંવાર તેહીનાં સવાપીનમાં સોંપેલા કેદીઓ પેલા છાકરા તુર અને સલીમ તથા દેવજાદા નંદલની ખબર પુ છી. તુર અને સલીમ તોફાનમાંથી બચવા પછે સરદી ઉ તારવા સાડ જે મેવરો ગલયો હતા તેની ખુશારીમાં, તથા નંદલે પોતાની હેરમન ખસલતને લીધે જીઉ જાફળરનાં પ રીયાંમિને હાયે જે ખાસડાંને માર ખાયો હતો તેનાં વેર માં, જીઉના આ ટાપુ ઉપરનો અચલ હુદી લેવા અને તેહ લા માટે સળી પેહેલાં તેની જાફળ લાકડી છીનાવી લેવાને કરેલા સંપ ઉપરથી, એ તરજુડે નજાઓને પીરોજ પોતા ના મધુર ગાએણ ઉપર લલચાવી એક ઉડી ખાહીમાં ધસ ડી લઈ ગઈ હતી.

“તેઓ લાલમલાલ શરાબ પીને તાતેલાં મોહોડાં જે વા લાલ ધઈ રહ્યા હતા અને છાકરપણામાં તેઓને એટ લી હીમત આવી ગઈ હતી કે તેઓ હવા સાથ લડતા હતા, કાંએકે તે હવા તેઓના મેહેરાને લાગતી હતી તથા તેઓ જમીન સાથ લડતા હતા કાંએકે તે જમીન તેમનાં પાંઉં સુ મતી હતી.” આવી તેઓની હાલતમાં પરી પીરોજનો મ ધુર રાગ હવામાં લપટાઈને ગોયા તેઓના કાનમાં પીગલી ગયો હતા અને “જાહે રાગ આંખે દેખાતો હોય તેમ આં ખા ચહુડાવીને તથા જાહે રાગ નકે સુંધાતો હોય તેમ ન સકોરાં ઉમાં ફરીને” તેઓ તે ગાએણ તરફ ખેંચાતા, કાં ટાદર જાહુડીયા તથા કલચની વારો ફલાવી જીઉના ગોફા ની પછવાડેની ખાહીમાં કમરતુર કાદવ વચે હોમાવી પડયા. તેઓને તેમના સંપની જે સજા ફરવાને જીઉ પોતા ની બેટી અને દામાદની કમજુદાઈની ખુશાલીમાં લુલી ગ

યો હતો, તે તેને મનકુર મુશાલી અમચુમ બંધ કરવાનું કારણ હતું, માટે ઉપલી હુકીત સાંભળીને તેણે પીરોળને હુકમ કીધો કે તે મુરખોને બેઠાણ રીતે ગોફા વ્યાગલ ઘસડી લાવવા.

પીરોળ એક પલમાં ઉડી ગઈ અને જીવ પોતાના ગોફામાં બંધ કેટલાએક શુંદર પોશાકના બેડા લઈ આવ્યા, જેને ગોફાના દરવાજા ઉપર ખીલે આલવીને પોતે બેઠા લગ થઈ ગયા. તે પોશાકો તમામ જરૂરી નહત અને કીસમો વણતના હતા તથા જે મુજબ ગોલંબોને માટે તે ધારેલા હતા, તેઓ લલચાપ પણ તરત પકડાઈ આવે એવા તેમણે પોશાક હતા.

તુર, સલીમ તથા નંદલને કીચલની ખાહીમાંથી બાહર કાઢાડતાં પીરોળને વખત લાગે નહી. તેની એક કુકમાં ખાહીમાંનો કીચલ બેસી ગયો તથા મુકાઈ ગયો, અને તેના દટાપલા ઉપલા મુરખોના પગ બાહર નીકળ્યા. પણ તેઓને બાહર કાઢાડીને ગોફા તરફ ઘસડવા માટે પીરોળને કોઈ નવા એકમ ઈચ્છા હીકમતની નજર નહી હતી. જીવ જાડુગર ઉપર જીલીત મેળવવાની તેમની લોભી ખા એકાન્ત તેમને હીઆં ઘસડવાને ઘસ હતી, માટે જમીન ઉપર પગ મેળતાંજ તેઓ ગોફા તરફ ધસી આવ્યા હતા.

આ સઘલી ઉલટમાં સઘી વધારે આગેવાંની નંદલની હતી. જીવની જાડુઈ લાકડી જીતી લીધા પછે તુર પાદશાહ યવાનો હતા અને નંદલ તેનો વજાર યવાનો હતો, માટે નંદલને ઘણી ઉતાવળ અને તલપ થતી હતી. તે જીવની આદતો ઘોડી ઘણી જાણતા હતા એટલે જીવડ ગામમાં એરેશ પરાકાન ઘડી નીકળ્યા હતા. તે મોટી લાપસી મારતો હતો કે “મારો જીવને ઉંધાવાનો વખત થઈ ગયો છે અને ઉંધામાંથી બીહાર યવાનો તેનો વખત નબીક આવ્યો છે. તેની લાકડી લેવા વનાં સંધું શેકર છે અને લાકડી લેવાનો હમણાં વખત છે.”

આગમચાલીન સલીમ અને તુરનો વીસવાસ નંદલ ઉપરથી ઉડી ગયો હતો. તેના હુલકાવા ઉપરથી રાજ લેવા જતાં તેઓ કીચલમાં ફસાયા હતા. હીઆં વળી ગોફા આગલ તેઓને નરખ અને ગલીઓની બધેથી આવવા લાગી અને તુર તથા સલીમને ભય લાગે કે કીચલની ખાહીમાંથી નીકળીને રખે નરકની ખાહીમાં પડવાનું હોય, તોપણ જીવનું રાજ લેવાનો લોભ મોટો હતો, માટે એકવાર ફરી આ દેવજા ઉપર વીસવાસ રાખવાને તેઓ આનાંકાં નીધી રાજ ધયા હતા.

એમ કરતાં ગોફાના દરવાજા ઉપરતો આવ્યા, પણ હીઆં વળી પેલા ખીલે આલેલેલા મકમકીત પોશાકોથી તુર અને સલીમનું દીલ લલચાઈ. નંદલે ઘણી ખોટાસ કીધી કે તે પોશાકને પડતા મેળી ગોફામાં દાખલ થઈ અને પેઢેલાં જીવનું ખુન કરવું કે પછે આવ્યા પોશાકો જીવને મળશે. પણ નહીં આ ઘર પેકાં મળેલું કીમતી નજરાં હું તેઓને હાથમાંથી મેળવા મચ્યું નહીં. તુરે એક પોશાક પહેર્યો, સલીમ બીજી પહેર્યો અને નંદલ ને પહેરવાને ના પાડતો હતો તેને મારી કુટીને તરીકે પોશાક પહેરાવ્યો. આ પોશાકમાં તલેસખતી હતી. તે પહેરાવતાંજ

ર પહેરનારોમાંનાં દીલ ગોપા બંધાઈ ગયાં. તેમનાં સાંધા નકડાઈ ગયા. તેઓનાં હાથ પગમાં ગોપા બેસી થોડી હોય તેમ તે હાથ પગ ભારી થઈ ગયા. તેઓથી ચલાયુ નહીં કે હીલાયું નહીં.

પણ વળી તેવામાં એકાએક શેકારી કુતરાઓનું એક ટોળું નીકળી આવ્યું આ તરણે જીવોએ ઉપર ઉતરી પડ્યું અને તેઓના માથાં ઉપર તથા બીજા બાજો ઉપર મઠી બેસી તેઓને બેજર કરવા લાગ્યાં. તેઓથી ચલાય નહીં તાંકાં દોડાય કેમ? તોપણ અકરવકે તેઓ નાહાસવા લાગ્યા, મગર શેકારી કુતરાઓ નોંસતા નોંસતા તેમની પછવાડે દોડ્યા, તેઓને જમીન ઉપર તોડી પાડ્યા, તેમની છાતીપર મઠી બેસા અને ગોપા હમણાં તેઓને ભખી ખાવાના હોય તેમ જમીન તથા નહુની ધયા.

આ કુતરાઓ જાડુગર જીવનાં પરીયાં તથા દેવા હતા, જેઓને જીવે તુર, સલીમ તથા નંદલને સજ કરવા સાંકે કુતરાનાં આકારમાં કાને લગાડ્યા હતા, પણ તેમનાં બદનને ઈજા નહીં કરવી એવો હુકમ આપેલો હતો.

પરકરણ ૧૫ નું અને છેલું.

મોહોતનો મેલાપ.

જીવ જાડુગરની નોકરી કરતી કરતી પરી પીરોળ હવે યાકી ગઈ હતી. આ યાકા કલાકના અરસામાં જીવે તેને હજારો વરસના જીવનું કામ સોંપ્યું હતું અને તેથી પરી પીરોળ યાકી ગઈ હતી.

પણ એ મે દીવસ જીવની ખરી ઇનતેજારીના, ખરી મેહનતના હતા, તેમજ વળી મેહનત સફળ થવાના, ભયે મ ઉંઘવાના અને ધડપણની જીંદગી સુખથી ગુજરવા માટે સાંધેના સાચવવાના એ મે દીવસો હતા.

પીરોળની પરી માતનું આ ટાપુ ઉપર રાજ હતું, પણ નંદલની દાકણી માતાએ માલનદરાનથી દેશનીકાળ થઈ હીઆં પીરોળની મનિ મારી નાખી તથા પીરોળને જાહાડના ઠડમાં બંધ કીધી હતી. એ પછે જારે જીવ જાડુગર પોતાના ભાઈ અરજસપના સંપથી અને જાણી પડે શી પાશ્ચાટ કોયાદની સામેલગીરી હોવાથી, આ ટાપુ ઉપર દેશનીકાળ થયો તારે તેણે તે દાકણીને કાર મારી જાહાડના ઠડમાંથી પીરોળને બાહર કાઢાડી પોતાની નોકરીમાં રાખી. પણ પોતાનું કામ પુરૂ થતાં તેને નોકરીથી છોડવાની તેણે કમળાત આપી હતી.

તે કમળાતનો વખત હવે પાકો છે. પીરોળ આજીવથી પોતાના મુરખોને તે કમળાત પાદ દેવાડે છે અને જીવે નવાય પણ એટલેજ છે કે “હવે ધારેલું એકમ કામ નાકી રહ્યું છે, તે બજારીને આપણ સરવે છુટીયું.”

તે કામ એ કે જીવની જાડુઈની જીવો વમે જીવદાઈ થઈ હતી તેઓની મોખતના પાકો મેલાપ કરવો. જીવના વીસરવા સાકે નવા ધા જરૂરના હોય છે. જીવને મુશ્કર વા સાકે વધારે જીવદાઈ કામ પડે છે, કે તાર પછે ને મેલાપ થાય તે વધારે મોહોત ભરેયો હોય.

જીવે પોતાના વતનથી અને રાજપાટી મંદ વર

સ મુધી જીદાઈ ભોગવી, પણ હવે તેને ખાલનદરાની સુહુ ક સાથ મેલાપ કરવો હતો.

અરજાસપે તથા કોબાદે જીદાઈ જીદાઈ મેળવી, પણ આ ટાપુ ઉપર તેની સજા પણ મેળવી અને હવે તેઓની સાથ જીદાઈ પાછો મેલાપ કરવો હતો.

કોબાદે પોતાના બેટા તેમજતનથી આ ટાપુ ખાતે જા કુદાઈ જીદાઈ ભોગવી, તે બાપ દીકરાને હવે મેલાપ કરવાનો હતો.

તેહનીના તેહનતનથી લગનને ગાંઠબાંધવામાં ઘણી ખામેશાંદ હતી, જે ખામેશાંદ પાર પાડવા વગર પડી રહેતું તે જીદાઈ સરીખું હતું, ખાટે તેઓનો પણ લગનના કોલથી મેલાપ કરવો હતો.

એ સધલાઓ એકઠા થવાથી ઉપલી જીદાઈ પછે બનના પેચાર હાંસલ કરશે, ખાટે હવે તેઓને એકઠા કરવાની ખોટી હતી.

જીદાઈ જાલમી ભાઈ અરજાસપને, કોબાદના કપટી ભાઈ કાવેને તથા કોબાદને પોતાને પણ જીદાઈ ગોઠાઈ થોડેક દુર એક જાહોડીની વચે પરી પીરોન્ને લાવી રાખ્યા હતા. ગરૂડ ધખાશીના આકારમાં એ પરીએ તેઓના પાપોની તે અને જે યાદ દેવાડી હતી, તેથી તેઓનું મગન તદન ચક્ર ભ્રમ થઈ ગયું હતું, તેઓનું ભેજું ફરી ગયું હતું અને અતકરણના દબાઈ તેઓ દેવાના સરખી હાલતમાં પડેલા હતા. એકલા કોબાદના નીમખહલાલ અને સામા વછર નોનરનું મગન સાંત લુકું, કેમકે તે જેમ પોતાના ધણી તરફ તેમજ જીદ તરફ સામે રહેણે હતો, ખાટે ઉપલા બીજાઓ જરે જીમ, બરાડ, અને ચીમીઆરી પાડતા હતા, તારે નોનર નવધાર આજીએ રડતો હતો.

આ હાલતની હકીકત પીરોન્ને દયા ભરેલાં દીલથી જાહેર કીધી અને જીદાઈ નવાબ લાલશે કે “તું જેકે ખાલુસજાત નથી તોપણ દયા લાવેછે તો હું આદમ અને વળી આ કદીએના ખેડી થઈ દયાના ગુણોથી ખાલી નથી.” એટલું કહી તેણે તેઓને છુટા કરી હીઆં ગોઠા આગળ લાવવાનો પીરોન્ને હુકમ કીધો.

અને આ હુકમ સુખ જીદાઈ ગોઠા આગળ ખોડે બતનો પેહલ વેહેણા જે મેલાપ થયો તેને ભાઈ અરજાસપ તથા કોબાદ, કાવે અને નોનર સાથ હતો.

તેઓ લેવાપલા, છુટાપલા, લંગડાપલા હતા. તેઓ પવણ સાથ વાત કરતા અને એકેક સાથ લડતા હતા, પણ જરે તેવામાં જીદ પોતે તેઓની સાંચે આવીને ઉભો તારે તો તેઓની અચરતીના હાગ લાગો નહી.

જીદ બાહેર નીકળતાં વારન બોલી ઉઠ્યો કે “જીવો યારો, ખાલનદરાંને હારખાર થયેલા પાદશાહ જીદ હું ઉભો છું, હું જીવતા છું અને બોલું છું તેટલી શાહાદત મેં પુરતો નહીં હોયતો હું તમારાં દીલ સાથ ભેડું છું તથા તમા સરવેને હીઆં બાઈનતથી વધાવી લઉં છું, તે યુદ્ધાદત બસ થશે.”

અલબત્ત અરજાસપનું શેલાપણું શુભ થયું અને તે અચરતીમાં તેમજ પરીખાંતીમાં ગરક થઈ ગયો, તે પોતાની સુધે કેકોણે રાખીને બોલ્યો કે “તું ખરો જીદ હોય, ઈ

આ અને સજા કરવાનો કોઈ તલેસખાત હોય તે હું જાણતો નથી. પણ તારી નાડી ખરેખર ચાલેછે, અને તું ખાસ સરખું શાશ અને લાહી ધરાવેછે. તું જેવાથી ખાસ કુખ હું, લુલી જાઉં છું, તુંને બળવાથી તારું રાન હું, તુંને આપું છું, અને શરમીદાં થઈ તારી ખાસ ખાંચું છું.”

એન પરખાંણે જીદાઈ કોબાદને તથા નોનરને સુખા રકબાદી આપી, તેમજ કાવેને સુખારકબાદી એવા શબ્દોમાં આપી કે તેણે પોતાના ભાઈ કોબાદ તરફ કરવા ધારેલા દગો જીદ જાણેછે એવું તેણે દેખાડ્યું અને તેથી તેને પંજી અચરતીના વખલમાં નાખ્યો. એ પછે તેણે અરજાસપને કહ્યું કે “આ ઘાટકી ભાઈ, તુંને બળાઈ કેહતાં મોહોડું ગં ધાઈ આપેછે, તોપણ તારી તકસીર ખાસ કરે” છું અને ખાતર ખાસ રાન તારી યાસેથી યાજું ખાંચું છું.”

એ રાનતો અરજાસપ વેહેણેથી આપી ચુક્યો હતો, અને તે પસતાવાથી વાત કરવાને પણ અશકત હતો. મગર કોબાદે હીમત મલાવીને પુછ્યું કે “જે તું જીદ હોય તે, સલાખત કેમ રહયોછે, તે અચરને નજાવ. આ ટાપુ ઉપર અચે થોડોન વખત થયો તોફાનથી બચી આવ્યા છઈ એ, તાંહાં એકાએક તું કેમ આવી લાગો ?”

જીદાઈ એકદમ સધલો બોલાસો કીધો નહી. તેણે ખાતર એટલુંન કહ્યું કે “દેશનીકાલ થયો તારને હું આ ટાપુ ઉપર આવ્યો છું અને હીઆં ખાસ રાન ચાલેછે.” આ રાનની વાત ઉપરથી કોબાદને પોતાનું જખજીસતાંની રાન યાદ આપવું. રાન ઉપરથી તે રાનનો વારસ યાદ આવ્યો, ખાટે કોબાદ પોતાના દહર મેટા તેહનતનને બોહોવા સાડું ખાહેતમ કરવા લાગો.

એ ઉપરથી તેઓને હજી વધારે અચરતીમાં નાખવાની જીદને તક મળી.

તેણે વેહેણાંતો કોબાદના ગમમાં ભાગ લીધો અને પોતાને પણ એવાન નખખી ઠરાવા માંગ્યું. કારણ પુણવાથી તેણે બોલાસો કીધો કે “પાદશાહ કોબાદ, જેમ તુંએ તારા બેટાને આ તોફાનથી બોહોયોછે, તેમ હુંબી એન તોફાનથી ખારી શુલકામ બેટી તેનીયાને બોહોવાની ખાહેતમમાં ગીરકતાર છું.”

આ શુખનો ઉપરથી તુરત કોબાદના મોહોમાંથી અકસોસના શુખનો નીકળ્યા. તે બોલ્યો કે “આ ખોદા ! એ બંને જવાનો જખજીસતાનમાં જીવતાં હોત અને તાંહાંની ગાદીએ રાજ અને રાંછી તરીકે બીરાનતતો જે દરીઆ વની સપાટીના કીમલમાં ખારો તેહનતન દઢાયોછે, તેમાં હું કેવી ખુશીથી દઢાઈ જાત.”

કોબાદના મોહોમાંથી આ શબ્દો નીકળ્યા કે પછે તરત જીદાઈ જાહોડી અચરજમાં ઉઘડી ગયો અને અંદર તેહનતન તથા તેનીયાનું શુંદર ભેડું બેઠું નજાયું. તે આ બેસીને સેતરનની નીરોશ રમતમાં મચચલ થયલાં હતાં, અને તે દેખાવ તેઓના સાદા લેખાથી શુંદર હોરા મોતીઓ કરતાં વધારે ચકચકાટથી દીપ્તો હતો.

પણ આ વખતે કોબાદ અને તેના આખા રસાલાને ઉપજેથી અચરતીનું બેચાન કેમ થઈ શક્યો ! કોબાદના મોહોમાંથી તુરત આ શબ્દો નીકળ્યા કે “જે આ ખરો ખા

બે હાપતો એક વાહલા દીકરાને હું બે વાર બોલોવાને તઈ
આર છઉં.”

તેહેમતન અને તેમનીના ઉડીને તેમની આગળ આ
વધાં તમા કુનસ બળવી ઉઠા. તેમનીનામે પોતાના આપ ત
થા તેહેમતન સીવામે બીજ કોઈ મરદને દીઠો નહી હતો,
તે આટલા બધા મરદોને નોઈ હેરત થવા લાગી.

કોબાદે પોતાના બેટાને બેટીને પુછ્યું કે “તેહેમતન,
આ શું દર નાર કોણ છે? તારી સાથ તેની યજ્ઞમાં થઈ
એળખાણુ થોડાન કલાકની હોવી નેઈએ અને તો પણ એ
ક જીવોના નેટલી પીછાણુથી તું તેની સાથ પરોઠાઈ ગયા
છે તે સા સખબધી? આપણને છુટાં કરનાર અને પાછાં
નેડનાર એ શું કોઈ દેવી છે?”

મોટા પેચ્ચારથી તેહેમતને જવાબ દીધો કે “પરીય પ
દર, એ કાંઈ અમરગ દેવી નથી, પણ મરગ માણસ છે, પ
છુ અમરગ કીરતારે તેને મારે હવાલે કીધીછે. આપની સ
લાહ મળી નહી શકે એવે વખતે, બલકે બાપ જીવેછે એવું
નહી ધારીને, મેં એ નાનનીનને મારે ખાતર પસંદ કીધીછે.
એને જનમ આપનાર આ નામદાર પાદશાહ જીઉછે, કે નેજે
મને બીજે જનમ આપયોછે અને જે મારે બીજે બાપ છે.”

કોબાદે તેમનીનાને પોતાની વહુ અને બેટી તરીકે બા
હાલ શખી અને અમરતીથી પોકાર માર્યો કે “મારા સ
રખા એક બાપે આ બધાં નેડે માફ મંગવી છે એ કેવો જ
મોનો.”

આગળાં કરતુકાની યાદને વળી જીઉએ વગે પડી અ
ટકાવી અને પોતેજ નોનરના આ શબ્દોએ સઘળું સ
માધાન કીધું કે—“માનનદરાંનીએ માનનદરાંનીને શું એ
ટલા કીજે હાંધી કાઢાડશે કે તેતું કળ જીજીવના તખતે
આવે? એક સફરમાં તેહેમતનની બેટીને પોતાને ભરતાર
મેળવશે, બીજા સફરમાં તેના ભાઈ તેહેમતને અંહાં પોતાને
બોહણે હાંધાં પોતાની બાંનુને મેળવી.”

આ ભાણુ આગળ ચાલતાં અટક્યું કેમકે પરી પરી
જ તરતજ તોફાનવાળાં પેલાં વાંદાંજી ઉપરના નાખોદ તથા
ખલાસીઓને એકઠા કરીને હીચાં લઈ આવી.

તેઓએ આવીને અમર કરી કે નેકે વાંદાંજી તોફાન
માં થણુ નેંકા આધા હતા, તોપણ તે સલામત છે અને અ
મે પોતાને ઉમેલા સંખતતા હતા, પણ વાંદાંજીના એક આ
મામાંથી મારત દંધાપલા ઉડ્યા છઈએ.

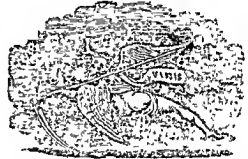
તેઓના આ મેલાપની ખુશાલી બધે ધઈ નહી, તેવા
માં વળી પરીજ પેલા મંડાલ નંદલ દેવને તથા તુર અને
સલીમ છાકડાઓને લઈ આવી. તેઓના દીલ મોડેલો પે
લો ચકચકીત નરરીન પેશાક, જેની હેલ તેઓ અકરી ગ
યા હતા તેથી તેમની થઈ હસી ધઈ અને એક માંજીસમાં
ભતી શુણ સારા નહી હોવા છતાં, ખાહુરથી મોટું દોળ ઘા
લવા છતાં તે કેવો પકડાઈ આવેછે તે વીશે અજો ધડો મળ્યો.

જીઉએ પોતાનું છુપું મંતર ભણીને આ તરછુડે એવ
કુદોનો છુટકારો કીધો. તેઓએ પોતાના પેશાક કાહડી, બા
હાંધી લીધા હતા તોહાં પાછા મેળયા અને નંદલે પોતાની
ચાલને પસંતાવો કરી કણુલાત આપી કે ફરી કોઈ આદમ
જાતને હેરાન કરવો નહી.

પરીજને જીઉએ મોટા પેચ્ચારથી બેમાણુ મોસો થઈ
મોટાં હેશાન સાથ તેને છુટી અને ખોલવી મેળી તથા
જીઉએ પોતાની અજુઈ લાકડીને દરીયાવમાં વાગ ને વાર ઉં
દો દાટી દીધી, પોતાના ઇલામની કેતાબને પણ તોહાંજી હો
માવી. દીધી અને પેહેરેથી છેલે મુખીની સઘળી બીના અમર
તીથી દંજ થપલાં આ આદમીઓને નહરે કીધી.

સારવે નેજી જીઉધની જીઉદઈ પછે હવે મોખતથી મળી
ને જીઉના આરાસતે કરેલા ગોફામાં દાખલ થયાં અને તે
વખતની અમર પર માંજી તેહેમતન તથા તેમનીનાની સાંદી
કરી તે દાહાડો અને શત સારવે કોઈએ નાચ રંગ અને જી
શી ખુશાલીમાં ગુજરી, બીજ દાહાડે પેલાંજી વાંદાંજીમાં સ
રવે કોઈ સવાર થયાં, અને જીઉ માંજીનદરાન ખાતે મોટી
ધુમધામથી પોતાની માદી ઉપર બેઠો તથા તેહેમતન અને તે
બેટીના માન અને મીઠાસ સાથે જમણસતાનનું રામ મ
લાવા લાગ્યાં.

વખત.

વખત, કારલાઇલના બોલોમાં “હદ વગરનો, સુપકી
દો, આસાએસ વગરનો, થાક વગરનો, રોડનો, નાહસતો,
ધસતો, ઉતાવલો, સરવેને લપેટી લેનારી દરીયાવની ભરતી
ખીશાળનો, જે દરીઆવ ઉપર આપણુ અને આખી જગત
પીછાંની ખીશાળે તરેછે, અને ધડીમાં તે ઉપર છઈએ તથા
ધરીમાં નથી,” તે બેમુલા વખતની અગત, કીચત તથા બી
જ ખુખીઓથી કોણ અનજનું હશે? ઉપલાં ચીતરમાં આ
પેલા અલકાર રૂપે વખત નાંગો, નકકરો અને વસતર વ
ગરનો છે. તેને જીવ નથી, હંધ નથી, પણ પોતાની મો
ટી પાંખ વરે તે હંમેશગીમાં ઉડશે જાયછે. પાછલી ગમ
થી તેના માર્યાનું તાલક મોરડું છે, જ્યાં તે એકવાર નીકરી
નવા પછે તેને પીધ પાછળથી ધરી શકતા નથી. તેના હા
થમાં એક મોટું દાતરડું છે, જે વરે તે જમાનાને ગેળા કાપી
શે જાયછે અને તેના પાછલા ભાગ ઉપર એક કપડું જીઉએ
છે, જે ઉપર Finis અથવા સમાપત એવા શબ્દો લખેલાં
અને જેની મતલબ એવી ધાયછે કે એકવાર વખત જાંહાં
થી ગયા તોહાં અસ ધઈ ચુકે, પરં ધયુ, છેડો આવશે, ડાં
કણુ વલણુ, બનયું તે બનયું, તે નહી બનવાનું નથી, તે પા
છું આવનાર નથી.

એ રીતે વખત એક લખવાના બોલોમાં જે હંમેશ
ગીની વચેની સાંકડી સઈઓગી જાગીછે. એક હંમેશ
ગી જે જીતકાલ તથા બીજી ભવીર

છે. વખતની પાંખને કવી કાઉપર ક્યુતરની પાંખ સાથે સરખાવે છે. તે હાથ વગરની અને જહડકી છે, તથા રેસ ખના જેવી સુખારી અને સડકણી છે. પણ એક બીજા સા એરનાં ખોલેમાં "જેન સોનાના દરએક સાંખે કીમતી છે, તેમજ વખતની દરએક કીમતી છે." તેની એ કીમત તેના આગળ વધવાથી છે અને હીમાં એક સ્ત્રી લખ નારની આ શીખાંખણ યાદ આવે છે કે "ખોલોવાયલી દોલત ઉદયોગથી પાછી મળે છે, ભાગી પડેલી તનદરોસતી મધીઅમખણથી પાછી આવે છે, ભુલી ગયલી વીધીઆ અભી આસથી પાછી હાંસલ થાય છે, છુટી પડેલી રોસતો પાછી માંક થઈ શકે છે, બલકે ગુમાવેલી આબરૂ વરીકે સારી વર તણકથી પાછી હાથ લાગે છે, પણ એવો કોણ છે કે જેણે કીમતી પોતાના ખોલોવાયલી વખત પાછો મેળવ્યો હોય, જેણે પોતાનાં છટકી ગયલાં વરસોને પાછાં મેળવ્યાં હોય, જેણે તેમના ઉપર દાહપણુને છાપ માર્યો હોય અથવા આ સમાનતની કેતાબ ઉપરથી, ગુમાવેલા વખતનો ભય ભરેલો દાંધ થઈ કાઢાડ્યો હોય ?"

વખતની આ કીમતને લીધે તેને જલવવો એ માંણસની મોટામાં મોટી ફરન થઈ પડે છે. જેઓ દુખોની ફરીઆદ કરે છે, જેઓ હાથમાંથી વેલા વહી નવાની ફરીઆદ કરે છે, જેઓ તક નહીં મળવાનો પસતાવો કરે છે, તેઓ અગરને વખતને શામવવાની કોશિશ કરે, એટલે જે વખત હાથમાં છે તેટલાંજ તેને ઉપયોગમાં લેવાને ભુલી નહીં બી પ્રતો તેઓની ઉપલી ફરીઆદમાં ઘણો ધટાડો થાય. જી સીસ વેદરેલ નામની એક બીજા સ્ત્રી લખનાર કહે છે કે "વખત મોઝા મોઝા ચોર હોય તેમ તેની સામે પોકારો ઉઠાવમાં આવે છે, પણ તેને બરાબર વાપરો અને તે તમારી પાસેથી નેહલું" એવો તે કરતાં વધારે આપે છે." ઇંગરેજ માં એક કહેવત છે કે "બરાબર વખતે એકન હાથે સાત સાંધાને બસાવે છે." કાન બગડવું અટકાવવું હોયતો જેવો પેહેલો વખત મળે તેવીજ તે અટકાવ કરી લેવો જોઈએ. વખત ગમે એવો રોડતો છે, તોપણ તે આપણને કેટલોક વખત ધીમો લાગે છે અને તે તેની ચોકાસીથી ચોકી કરવા નો વખત છે. એક ચોકીદારનો વખત નલદી નવો નથી, તો પછે વખત હાથમાં રહેતો નથી, એમ કેમ ફરીઆદ થઈ શકે ?

ગુતેહલુ" આ કહેવત છે કે "વખત પસાર થઈ નવા પુછે આપણે તેની પુછે દોડી તેને પકડી શકતા નથી, તારે તે પસાર થાય છે તેવામાં તેના તરફ ખુશી ભરેલાં રીલથી ઉલટ બતાવવી જોઈએ." ફેલડાન નામનો એક બીજો લખ નાર વખતને એક વાંછાંણ સાથે સરખાવે છે. "તે વાંછાંણ બંગડ તાખવું નથી, અને જાંછાંણથી હું વાંછાંણ ઉપર છું કે તેરલાં એવી સંભાલ રાખું કે તેથી મારાથી સલામત કી નારે ઉતરી શકાય." એક તરીકે લખનાર કહે છે કે "ખોલોવાયલી દરએક બખરોશ આપવામાં સખી છે, પણ વખત આપવામાં ઘણો બખીલ છે. તે સાહેબ દર વખતે આપણને એકેકે પલ આપે છે, કદી એ પલ સાથે આપતો નથી, તે સન એક પલ પાછો લીધા વતો બીજી આપતો નથી હંમ્યા, બીજી આપતો વેળા તેવીજ પલ પોતાની પાસે રાખવાને

તે દાદગર ભુલતો નથી, જેથી તે તરીકે પલ આપણને મળે છે કે નહીં, તે આપણ કહી પણ શકતા નથી. એટલા માટે આપતી છેલી ઘડીને સાફ" તઈઆર રહેવાને ઉપાય છે કે જેટલી ઘડીઓ મળે તે સરવેને બરાબર ખરડાયે. હાલના વખતનાં મોઝા છેડે નહીં હોય તેમ તેના ઉપર આપણે ભરોસો રાખીએ છઈએ તથા આવતા વખતનો જાણે શરૂઆતન નહીં હોય તેમ તેને આપણ ભુલી જઈએ છઈએ."

એ રીતે વખત હાથમાં હોય તેટલાં તેને સામવવાની એક અવાજ આપણને નશીએત મળે છે અને એ રીતે વખત દરઘડી દર પડે માલમો જાય છે. સારા કે માડા વખતમાં, આવસમાં ઈઆ ઉદયોગમાં, લાએકીમાં કે નાલાએકીમાં, નેકીમાં કે બદીમાં તે એકસરખો માલમો જાય છે, અને દુનીયાની શરૂઆતથી આજ સુધી તે માલતો રહ્યો છે. તેની પીઠ ઉપર હજારો વરસના ચોરા મહડયા છે, તે હજારો વરસના જુનો છે, અને તેથી આગલા વખતની ગઈ ગુજરી રોડ તે દુનીયાઈ અનમાયની, પરજઓના અનુભવની મોઝા કેતાબ છે. જેમ દુનીયાં જુની થાય છે, તેમ દાહી થાય છે. ગયલા વખતની ભુતો વખતની તવારીખ ઉપર નો દાહ રહેવાથી હાલના વખતનું" માંણસ સુધરે છે અને એ રીતે મણતાં વખત એક મોટો શીખશક છે. વળી વખત મોટામાં મોટો સુધારાવાળો છે. જે સુધારાઓ સામે પેહેલાં દુરામતી હતી, તે સુધારાઓ વખત નતાં પોતાની મેળે આણુ થાય છે અને એકેક માંણસના તેમજ પરજઓમાં વખત જ સઘશે સુધારો કરાવે છે. પણ વળી વખત મોટા દેરફારો પણ કરે છે. કાંસોના કોલલાઓને વખત તોડી પાડે છે, અને કોઈ બીજા વખતથી ફેના નહીં થાય એવી નથી.

નામાંકીત સીસરો કહેતો હતો તેમ "વખત માંણસની ધારણાને મોટી પાડે છે, પણ ખુદરતની ધારણાને ખરી પાડે છે." વખત દુખ ભુલાવે છે, સુખ અપાવે છે, કળાઓ વીસાવે છે, લડાઈ બંધ પાડે છે, સુરેકે કરાવે છે. જે ઈનસાફ તરત નહીં મળી શકેતો, તે વખત નતાં મળે છે. એ સઘણું નતાં વખત કીમતી અને ખેચુલો છે તથા તેને હાથમાંથી ખોલોવો એ મોટી ભુલ છે. પણ વળી તેને હાથમાં રાખીને આડે મારે વાપરવો એ વધારે મોટી ભુલ છે. વખત સાચાં કાંસોને માટે આવેલો છે, પણ ખુરાં કાંસો કરવાં એ વખત હાથમાં નહીજ હોવા અથવા તેને ખોલોવા બરાબર થાય છે.

માયાના દરદો.

આદમીને ઘતાં દુખ દરદોમાં માયાનું દરદ સઘઈ સાધારણ છે. કોઈને માલતાં માલતાં માણુ દુખી આવે છે, કોઈને મોલ મોલતાં માણુ દુખે છે, કોઈને સહવારનાં માણુ દુખે છે અને બપોરનાં ઉતરી જાય છે, કોઈને આખો દાહરો માણુ દુખે છે, કોઈને રોજ માણુ દુખે છે, હુકમાં આપણ સરવેને માયાના દુખારાની મોટીઘણી અનમાય છે. કોઈવાર એ દરદ માંમાં એક અંગળ જેટલા નાંછાના ભાગમાં થાય છે, કોઈવાર તે અમરણ માણુ પુકડે છે અને કોઈવાર આમાં માયામાં દરદ થઈ આવે છે, કોઈવાર અમરણ રોજ દ

ખીયા કરેછે, પણ કોઈવાર ભાલા ભોકામ એવા યોગ્ય મારે છે અને કોઈવાર માથું ફતર નેત્રું ભારી થઈ જાયછે; એ ટલી જુદી જુદી હાલત માયાનાં દરદોની છે.

હીઆં દરદો કરી લખ્યાંછે, કારણ કે જેકે સઘણું દરદો તાં માયાનાં થાયછે અને જેકે કુખારો થયોખરો એકજ સરખો લાગેછે, તે છતાં માયાનું દરદ એક નથી પણ ઘણી તરાંહના છે. જુદી જુદી જાતના તાવમાં, ભેજાં ઉપર થતાં દરદોમાં, અને બીજા કેટલાક રોગોમાં માથું કુમ્પેછે, પણ તે કોઈ ખરેખર માયાનું દરદ નથી. તેતો તેવા ખાશ રોગ ઈઆ અરજને લીધે થઈ આવતો. માયાના કુખારો છે, જે તેવા રોગની માતર નીશાંણુ તરીકે છે. તે રોગ સામે થાય એટલે તેવો માયાનો કુખારો નરમ પડેછે. પણ જે ખરેખર માયાનાં દરદ છે, તે એવા રોગોથી વેગલાં છે. એવા રોગો થાય ઈઆ નહીં થાય તોપણ તે માયામાં થઈ આવેછે અને તેવાં દરદો વીશે હાલ “વધદક ગનાન” ની મદદથી આપણ કાંઈક બેલવા પેદા છઈએ.

એક જાતનું માયાનું દરદ જેને ઈંગરેજમાં “બીલીઅં સ હેડએક” અથવા પીતલીકારના માયાનો કુખારો કહેછે, તે પીતના ઉજાલાથી કરીને પેદા થાયછે. પીતના ઉજાળો ઘણું કરીને અચ્છરણુ અથવા બદલુનમીથી થાયછે અને તે વેળા પેટમાં પેદા થતો પીત પોતાનું કાંમ બજાવને બદલે એકારીથી બાહર નીકલવાનો ઉજાળો કરેછે. એ ઉજાલાથી જે “દરદ સી” થાયછે તે થણુંકરીને સહવારનાં કુખવાનું શરૂ થાયછે અને આખાં માયાને બદલે ભવાં આગળ અથવા કાનપછી આગળ કુખારાનું નિર વધારે રહેછે. આ દરદીના આંખોનાં ઘોળા સુધી માંમાં યોગ્ય માત્રે અને ભુખનું જડું રહેણું તથા એવીજ બીજા બદલુનમીની નીશાંણુ એ દરદમાં માલમ પડેછે. પણ પીતનાં માયાના દરદમાં જાહોડો કમળ થઈ જાયછે અને એકારીથી ખાટું પીત બાહર નીકલવા પછેજ તેને ફરાવ વળેછે. આવા માયાનાં કુખારાને મુખીએ એવાન જાહોડાની કમળઆતને મટાડવા તથા અચ્છરણુના બીજ ઉપાધી કરવામાં છે અને એ કારણુ દુર કીધાથી તેનું પરીતામ એ માયાનો કુખારો પણ પોતાની મેળે દુર થાયછે.

બીજું માયાનું દરદ “નરવસ હેડએક” ના નામથી ઓળખાયછે, જે નબલાઈનું દરદ છે. નબલા ઈઆ પોના માંમાંના માંસોને એ દરદ વધારે થાયછે. એવા નાંજુક આદર્શમીએ અને અગત કરીને એરતોને થડી લાગવાથી, તેમજ અચ્છરણુ ધારતી, ફીકર ઈઆ અદેશાથી, અથવા મગજને ઘણી થાક આપવાથી, ખરાબ હવસોથી, દસતાંન ઈઆ ધાત જવાથી, નબલી એરતોએ થણુંકવાડવાથી, ઘણા ઉત્તગરાથી અથવા બાને વખત દાંતાન દરદથી એ કુખા ઉત્તપન થાયછે. એ વેળા આખું માથું જોર પકડેછે અને એ દરદ અચ્છરણુ વધી જાયછે, પણ જેમ તે અચ્છરણુ વધેછે, તેમજ તે અચ્છરણુ થટી પણ જાયછે. માયામાં જોસથી બીલા મારવા હોય અથવા ભાલા વાગતા હોય એવી કીસમનું કુખ આ દરદ મધે થાયછે. એહેરો ફીકર, માથું ઠંડું, તથા મગજ ફેર ચકર અને આંખે અધારાં એ પણ આ દરદની સાધારણુ નીશાંણુ છે.

કેટલીકવાર એ દરદ સાંભનાં થાયછે અને રાતનાં ઉંઘમાં નરમ પડેછે, પણ બીજા કેટલીકવાર એ દરદના નિરને લીધે ઘણુ આવતો નથી અને આખી રાત દરદના કંઠામાંનાં જીરેછે. આ દરદમાં દવા દાંતના ને ઈલાજ છે તે ફરમાવાનું કાંમ ડાકટરનું છે પણ તે ઉપરાંત સાધારણુ ઈલાજ એટલેજ છે કે દરદીને પુશટીકારક અને કુવતમંદ ખોરાક આપવો. આ માયાનું દરદ મુખીએ કરીને નબલાઈથી પેદા થાયછે અને નબલાઈ દુર કરવી એ તેના સઘી સરસ એવાન છે. સરદીમાં ફરણું નહીં, હાથ પગને ઠંડા રાખવા નહીં, પણ મોજાં પેટેરી રાખવાં, શરીરમાં મરમ કપડાં પેટેરી રાખવાં તથા માયાને ઉત્તગરાથી, થણુંવાં ચવા લખવાથી, ઈઆ ઘણી ફીકરથી મેહેનત આપવી નહીં. આ સાધારણુ સંભાલ ઉપર જે ઘેઆન આપવામાં આવેતો આપણી બાંનુઓમાં નબલાઈને લીધે માયાના કુખારાની હંમેશા જે ફરીઆદ સાંભળવી પડેછે, તેઓને કપાલે હમેશાં જે પાટો બાંધવો પડેછે તેમાં ઘણો થટાડો થાય.

તરીજ જાતનું માયાનું દરદ અમરમાં માયામાં થાયછે અને તેને અપણુ લોકો “આધારીસી” કહેછે. એ વખતે જેમ કોઈવાર અમરમાં માયામાં ઈઆ અમરમાં કપાલમાં તેમજ કોઈ બીજાવાર માયાં અથવા કપાલનાં કોઈ ભાગમાં એકસરખું દરદ થયા કરેછે. તે દરદ થણું જોરમાં થાયછે અને તેની એક ખાશ ઓલખ એ છે કે જાંહાં તે કુખારો થતો હોય તાંહાં હાથ લાગાથી દરદમાં વધારો લાગેછે. આધારીસીના દરદીના માયાનાં જે ભાગ આગળ દરદ થણું હોય તે ભાગ આગળ ની આંખ લાલ થઈ આવેછે તથા તેમાં એંચાંણુ અને ભાર લાગેછે. કોઈવાર જેમ તડકું પડડું જાય તેમ આ કુખ વધતું જાયછે અને જેમ મુરમ નમતો જાય તેમ એ દરદ ઓછું થતું જાયછે. કોઈવાર એ દરદ થોડો વખત જોસમાં ચાલી પછે નરમ પડી જાયછે, કોઈવાર તે લાંબો વખત સુધી જોરી રહેછે અને કોઈવાર દરરોજ ઈઆ આંતરે આંતરે તે એકજ વખતે થઈ આવેછે. આ દરદ પણ ઘણીવાર નબલાઈથી તથા ચમક અને એવાન બીજા નબલાઈવાળા મરજીથી પેદા થાયછે અને “મેહેરીયા” નામની જોરો તાવ જે ખરાબ હવાથી પેદા થાયછે તે હવા પણ આ માયાનાં દરદને પેદા કરનાર એક ખાશ કારણુ છે.

એક બીજું માયાનું દરદ “રહુમેટીક હેડએક” કે હેવાયછે. “રમેટીક દરદો” તે સંધીવાનાં દરદો છે, અને સંધીવાથી જેમ બદનનાં સાંધાઓમાં તેમજ માયાં ઉપરનાં ચાંમડાંમાં પણ વાસો કરેછે. સંધીવાના મરજીના કારણુ તથા તેને લગતો બીજો એલાસો અમારાં પેખારાં વાંચના રાંચોને મારે અમારા ગપા જીન મટીનાના અંકમાં આપણે થોડે અને જોરો વસતુથી લોહીમાં જે મગાડ થવાથી સંધીવાની ઉત્તપતી તેમાં નણવીછે તેમ કારણુ આ માયાનાં કુખારાનું પણ છે. બીજા ભાગનાં સંધીવાની મીશાંણુ ઠંડી હવા અથવા હવાના અચ્છરણુ ફેરફાર માયાના આ સંધીવાને કારણુ આપેછે, જેથી એ દરદ શરૂ થવા પેટેલાં માથું તથા એહેરો ઠંડો લાગેછે, અને પછે કપાલમાં તે મોચી થઈ માયાનાં ચાંમડાં અને માસમાં એટલું દરદ થઈ આવે છે કે ફક્ત માથું હીલવવાથી અથવા માતર તેપર હાથ લા

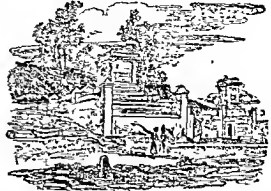
ગાડવાથી દરદ ઘણું વધારે લાગેછે. એ દરદ માથામાં એક બાજુથી બીજી બાજુએ દોડતું કરેછે. જુના સંધીવાની ખીશાને એ દરદ લાંબા વખત સુધી જરૂરી રહેછે અને કો ઇવારતો સંધીવાનાં દરદીને તે ઉપેક્ષાનું અથવા ઘણું સા ધારણ થઈ પડેછે, પણ તેની સાધારણ હાલતમાં દરદનું એ ર લગાર નબળું રહેછે.

હજી એક જાતનાં માથાનાં દરદનું રક એવાન આપ વાનું રહયુંછે. તે લોહીના નેસાથી પેદા થતું દરદ છે. માથાની અંદરની નેસામાં થયું લોહી ધસી નવાથી અથ વા નેજા ઉપર તેનો વધારે જમાવ થવાથી આ કુખારને કારણ થયેછે. એ દરદની વેળા માણું થયું ગરમ થઈ આ વેળે, એડેરો તથા આંખો લાલ થાયછે, નાડી ઉત્તાવલી અ ને ભરેલી ચાલેછે, કાંનમાં આવાન તથા ધપકારો થયા કરે છે, હાથ પગ ઠંડા રહેછે અને પુશકલ એવેની લીધે જ અવાવતી નથી. આ સમયે નીચાંજી લોહીનાં નેસથી જરૂરે માથું નેરાવર દુખેછે તે વખતની છે, પણ ટેરલીકવાર એ દરદ નરમ હાલતમાં આવત પડેછે અને તે વખતની કેટલીક નીચાંજી ઉપલાંથી ઉઘરીન હોયછે. એ વખતે મા થામાં કુખના કરતાં ભાર વધારે લાગેછે, સુસતી અને ફેફ જેવી આંખમાં એટલી ચેણ રહેછે કે જંથ બહુ આવેછે. નાડી ધીમી માંછે, એડેરો ફીકો દેખાયછે તથા આંખે જાં ખું દેખાયછે. આ એ પરકારનાં માથાનાં દરદમાંથી પેડે છું ઇવાને નેરાવર દરદ ઘણું કરીને લોહીઆર માંજીસોને વધારે થાયછે. નેજાને નાંકનાં નસકોરાં પુટીને તેમાંથી લો હી નવાની આવત હોય વખત એવેની બીજી રીતે લોહી જતું હોય, તે લોહી ને એકાએક અંથ પડેતા તથા ખાખા પીધામાં એઅંદાન રહેવાથી મગજે લોહીના નેસ મઢેછે અ ને તેથી નેરાવર માથું દુખેછે. પણ ઠંડી તથા સરદીથી, તંગ એશાકથી, વાંકા વર્જીને ઘણાવાર કાંન કીધાથી, કેકથી તથા બીજાં કારણોથી મગજે લોહી મટી નવાનું ને દરદ પેદા થાયછે તે ઉપલી નરમ જાતનું છે. આ દરદમાં દવા ઉ પરાંત નેલાન અને કાંનની ઉપરથી ન્હો મેળવી એ ઘણું અકસીર એલાં છે.

માથાનાં દરદો ઉપર આપણા લોકો ભર ચોપડના અ નેક ઉપાયો વાપરેછે. કોલાનવાટર, લવંડર વાટર, ઇતીઆ દીને પાંજીઆ બેલીને માથાં ઉપર લગાડવાનો ઉપાય જરે માથું ગરમ હોય તારેન કારગત લાગેછે. આવે વખતે ક પડાંને તેનાં પાંજીમાં ભરીને માથાં ઉપર મેળવામાં આવે છે, પણ કપડાંની નાહની ચીપને કપાલ ઉપર બીજીવીને મેળ વામાં લુલ છે, અને તેથી આર અવગણ થાયછે, કેમકે આમાં માથાંને તે ઠંડાં કપડાંમાં લપેટું નેજાં. તેજા વળી કપ ડું બીજીવીને મેળવા પછે ઘણે વખત સુધી રાખી મેળીને તે કપડાંને યુકવા દેવામાં પણ સાંચું નુકસાન થાયછે, તે કપડાંને બીજીવી ને બીજી રાખવામાં મોટો કામકા છે. માથાં ઉપર કીટલીમાંથી ઠંડાં પાંજીની ધાર નાખવી અથવા 'આવર માથ' ના નળની ટુકે માથું રાખવું એ પણ મા પાંના દરદમાં અગતનો ઉપાય છે, પણ યાદ રાખવું કે એ સંધાકા ઉપાયો માથું જરે ગરમ હોય તારેન કાંમ લાગેછે. સંધીવાના તથા એવાં બીજાં માથાંનાં દરદો, જરે માથું

ઠંડું હોય તારે માથાં ઉપર ગરમ વસતુએ લગાડવા તથા સેક કરવાના ઉપાયો અગતતા છે.

પામપીઆઈ શેડર.

દુનીયાની અન્યેબીએમાં પામપીઆઈ શેડર એક અતીઅંત નવાઈ જેવી અન્યેબી છે. વખતના દાર આ ગળ કથું રકતું નથી અને જાહેનલાલી ભરેલાં આવાદ તથા ભરપુર મુલુકોને એક લેહેજમાં ફના થતાં કસો વીલમ લાગતો નથી, તે મામે મોલકા અને મોદાને લુલી નનારાં આદમીએને ખુદરત તરફથી મળતા ધડાંમાં સફથી અ સરકારક ધડો પામપીઆઈ શેડર છે. અરવામીન કાળ ની મુગેલના સફા ઉપરથી એ શેડર શુભ થયું છે, દુનીયાના શેડરોની મુલતરીમાંથી તેનું નામ નીકળી ગયું છે અને આ ગળા વખતની તવારીખની એક પાદાસત સીવાએ તથા મુસાફરોને ખુદરતના ભેદોથી અચરત કરનારી એક નીશા ન સીવાએ બીજી કોઈ રીતે એ શેડર આપણી જાણમાં ર હયું નથી. પણ વળી બીજા પુરાતન શેડરોની ખીશાને કે કત જમાંનાના દારે એ શેડરના અંત આપણે નથી. પર સીપોલીસ ઇવાને ખામીશાનની ખીશાને જાહેનલાલીમાં લાં બે જમાંના કાહાડવા પછે ખાતર વખતના નાશકારક હુયે તેના મેહેલો અને એવાના, મોહાલાએ અને મોહીના ના શ કર્યો નથી. પામપીઆઈતા ઉપરતાં, ભર ઉલટમાં, ભર ઉમેદમાં ખુદરતી કાપથી ખુવાર થયું છે અને તેની અસ રોમાં આપને તે આપણને અચરત કરેછે.

ઈટલી દેશના પરામીન કોસટા ઉપર નેપલશ શેડરથી ૧૦ ગ્રાઈલ દુર પામપીઆઈ આવેલું છે. વીસુવીઅસને મોટો બલ્લો પાહાડ ને લાંબી પુલત સુધી સુસત રહેવા પ છે ફરીથી પેહલવેલેલો સને ૧૭૬૦ માં કાટો હુતો અને ને ના બલતાં સીખરમાંથી બલતી પદારથો અને રાખના વાદ બે છે નેપલસ સુધી પહોંચે, તે પાહાડના તલીઆંથી પા મપીઆઈ શેડર દુર નથી. રૂમી શાનશાહાતની જા હેનલાલીના વખતમાં એ શેડર ભરપુર હતું અને ઇમાર તોથી તથા બીજા હોનરના સંજગારથી તે ઘણું દીપી નીક લયું હતું. તેની આગમમના વખતથી તેની દેવાલો દરી આવના મોજથી થોવાતી હતી, પણ હુમલા તે દરીઆવ પાછળ હુડીને ઘણેક દુર ગયેછે. એવી જાહેનલાલીના વ

ખતમાં ઇસવી સને ૭૯ માં ઇઆને આન ૧૮૦૦ વરસ
ની વાત ઉપર, જર ફેલેહમંદ રોમન શાનશાહ જુલીઆસે
સીનર પશચીમ યુરોપને જીહીતી રહ્યો હતો, જરે
હાલ લડાઈથી ધુનવું ફરાસ સેતી લડાઈમાંથી રાજ
જી રહ્યું હતું તથા જરે ખરીદન દેશમાં તેનું રૂખી શુભ
સંપાદવામાં આવ્યું હતું, તે સને ૭૯ ના સાળમાં આ
ગસ્ટ મહીનાની ૨૨ મી તારીખે એ શેઠર ગરક થયું હતું.

એ તારીખની રાતે પામપીઆઈનાં રેહેવાસીઓ સરે
સતાની મોલ જોખમાં પડેલા હતા, કોઈ ફેકાણે નાચરગ,
કોઈ ફેકાણે ખાના પીના, કોઈ ફેકાણે એશ અશરત અને
કોઈ ફેકાણે છંદ અને ખરાબબાજ ચાલતી હતી, તેવામાં
એક સરવે એક મોટા ધડાકા સંભળાયે, તેના ભયંકર આ
વાજે સરવેને ધબરાવી નાખ્યાં અને થોડા વખતમાં રાખ
તથા ધુમાડોના આમાં શેઠર ઉપર ગોળા વરસાદ વરસવા
લાગ્યાથી શેઠર તેની હેડલ દટાઈ ગયું.

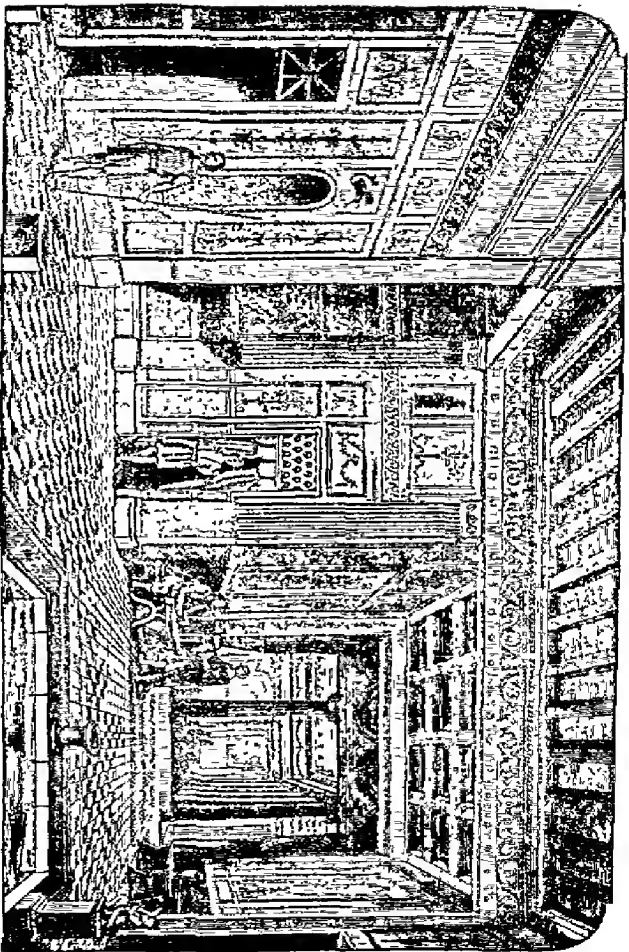
આવી હાલતમાં અને લોકોના અનન્યનપણા વચે
૧૫ સદી ગુનરી ગઈ. પામપીઆઈ કાંહાં દટાઈ ગયું તે
ની કશી નીશાણુ પણ રહી નહી અને તેને લગતાં સરવે ગ
નાન ઉપર ગોળા લંકણુ વધ્યું. પછુ ઉપલી પંદર સદી ન
વા પછે એક ગામડીયા રેહેવાસીને કેટલીક નબીની ઓડતાં
કાંસાંતું એક પુતળું હાથ લાકું, જે લઈને અચરતી તથા
ખુશાલીથી શુભ મારતો તે નેપલસ ગયો. આ વાત જાહે
ર થતાં ઇટલીના વીદવાન લોકોમાં વધારે ખેલ કરવાને
ગામ પેલા થયો અને પહરાઈ તથા કોહાડીને ઉદ્યોગ ત
થા ઇન્ટેન્સીટી કામે લગાડવાથી વધારે વસતુઓ હાથ આ
યા લાગી. દરએકનવી શોધે શોધને આગળ વધારવાનું
ગરણુ આવ્યું અને એમ કરતાં સદીઓ સુધી એકકું થય
કું મટોડું તથા રાખ ખસેડીને એક લગભગ આપુ શેઠર
ગોળા નવે નનમે નનમયું છે તથા મોહોડ જીનર વરસે તેણે
ફનીયાંની રોશની પાછી જોઈ છે.

ખણી કાહાડવા પછે આ શેઠરની જે હાલત કાલક
પડી છે તે ઉપરથી મુસાફરો હીઆં સુધી કેહે છે કે એની બ
રોખરનું શેઠર હજી ફનીઆમાં એકે નથી. તેના ધરોનાં
છાપરાં બલીને તથા બલતાં ફરોથી ભાગીને પડી ગયાં, અ
ને તે ઉપર મટોડું ફરી વલ્યું, તે સીવાએ ધરોના સઘ
લા નીચલા ભાગે આખા રહ્યા છે અને તે ઇમારતો જેમ
નીતેમ સલામત ટકી છે. ઘણાખરાં ધરો જે મનલાના જેવા
માં આવે છે. અને એ ધરમણે અચસાંં ધરો ઇમારત છુ
ટી છવાઈ ઇમારતો નહી પણ મોટા મોટા રસતાઓ આને
મોહોલાના મોહોલાઓ પાછા હાથ આવવા છે. આખન
સાખન ધરોની વચે પુરાઈ ગયલું મટોડું સાક કરવાથી પા
છી બાંધણીના, મોટા, ધોરી રસતાઓ જેવામાં આવવા છે,
જેમની આખન સાખન ધરોની હાર, તથા બાગબગીચા,
જાહાડપાંન, દરવાજા, દેવાલો, પુતલાંઓ અને કુંવારાઓ
ના સઘલો સીજીગાર જેવામાં આવે છે. આ શેઠર એકજ
વખતે સઘણું દટાઈ ગયલું દીસતું નથી. તેના ઉપર આ
ખના આઠ જુદાં જુદાં પડ જેવાના આવવા છે અને એ દ
રએક નવા હોમલાની વચે રેહેવાસીઓ પોતાના કીમતી માલ
લઈ જવાને પાછા આવેલા તથા તેવામાં નવા હોમલાથી દ

ટાઈ ગયલા એવા દાખલા મળી આવે છે. એક જણુ માતર
૬૦ સીકા તથા એક રૂખાંની રકાબીને ખાતર પછવાડે રહી
જવા પછે બારીએથી નાહાસી નતાં મરણ પામેલા જણુ
છે. રૂખી સંતરીઓ પોતાના પેઠરા ઉપરજ મરણ પામ્યા
છે, એક મંદીરની અંદર એક પાદરી કીરીયા કાંઈ અમ્યણ
અંતુગંધાઈ નવાથી એક પહરાઈ વરે બારણું ફેડતાં મુવે
લો જણુયો છે.

આ સરવે આદમીઓના તે માતર કાલજુદન મળી
આવ્યાં છે. પણ બાકીની સઘલી વસતુઓ અસલ હાલત
માં જેમની તેમ અનાંખત અને સલામત રહી છે. ધરો
છાપરાં વગર આખાને આખાં ઉભાં છે, તેમની ઉપરની નક
સી, રંગ તથા સજીગાર જેમનોતેમ અનામત રહ્યો છે ત
થા તેમની અંદરના સઘલો સામાન પણ જેવો દટાઈ ગયો
હતો, તેજાન, તેજ હાલતમાં અને તેજ જગોએ મળી આવ
યો છે. એક જાહેર ઇમારત આગળ એક દેવાલ ખરબી બાં
ધેલી મળી આવી છે, જે ઉપર શેઠર દટાણું તે વેવા કાંમ
ચાલતું હતું, તે દેવાલ ઉપરના ખરચી મુનો ગોળા આજે
લગાડયો હોય એવો તાજે લાગે છે. ધરોની અંદરથી લોકો
નાહાસતી વખતે જેવા ધબરાટમાં પોતાના સામાન મેળી
મણા હતા, તેવાજ ધબરાટમાં તે સરવેની શોધ થઈ છે. ધ
ટીઓ, ચક્રીઓ, તથા મેતીવાડીનાં હાથીઆરો જેવાં આજે
આપણુ વાપરીએ છઈએ તેવાં પાંખપીઆઈ ખાતેથી મળી
આવ્યાં છે. કાંદાંની અંદર વેચવા મેળેલો સામાન જેમના
તેમ દટાઈ ગયેલા બાહરે આવયો છે. કોઈનાં સોના રૂપાના
દાગીના, કોઈનાં વાહાડકાપના હાથીઆર, ઇતીઆદી જોઈ
એ છઈએ. એક ફેકાણેથી ખાવાની રોટીશ મળી આવી
તે ૧૫ સદી પછે તાજને તાજ દીસતી હતી અને એવી કે
તેની શોધ કરનારાઓ તેને ખાઈ નવા તઈઆર થયા હતા.

પામપીઆઈની આ શોધ ઉપરથી એ શેઠર ઘણું થ
દર અને મુપરેણું માલમ પડે છે. અગત કરીને તેનાં ધરો
તથા મેહેસોના દીવાનખાંનાં વધારે રોણુ આવે છે. દરએક
ધરના દીવાનખાંનાંની જમીન તરોહાર ફરોને મેહેસોને
ગાલીચારોકી બનાવી છે. દરએક દીવાનખાંનાંની વચે ઘામ
લાઓની હાર તથા તેની વચે પાંણીની એકેક રાંકી બાંધેલી
છે. બારણાંઓને મથાલે તેમજ ઘામલાઓ ઉપર તથા બી
જી જગોએ પુતલાંઓ, કુલો, તથા બીજાં તરેહવાર ચીતરો
ઘણીજ અછો રીતે દેવાલો ઉપર સજીગારેલાં છે. એ રીતે
પામપીઆઈની શોધથી એક દબદબાવાણું અને જાહોજાલી
જોરણું શેઠર આજે ઉધાડું પડ્યું છે અને તેની રચનાં વી
શે વાંચનારાંઓને કાંઈક મેઆલ મનમાં ઉતારવા મારે એ
શેઠરનાં એક ધરનાં દીવાનખાંનાંનું એક ચીતર આપી આ
હેવાલ સંખાપત કરીએ છઈએ. કેહેવાની કાંઈ જરૂર નથી
કે આ દીવાનખાંનું જેમ આપુ ચીતારયું છે, તેમનું તેમ
અને તેણું બધું આપુ તે આજે રહ્યું નથી, પણ તેના
રહી ગયલા ઘણાક ભાગો ઉપરથી લવપનાથી તેના પડેલા ભા
ગોને વધારી તે દીવાનખાંનું કેવું હશે તેના આજોરોસા
બરેલો આકાર ઉભો કરાયો છે.

પ્રમીલિત શ્રેણી સ્થિતિ અને મંત્રી દ્વારા.

નેપોલીયન ૩ નો.

(ગયા અંકથી ખાડીનું સંધ્યુ.)

હવે હું નેપોલીયનના મહુડતા વખત તરફ આપણું આંખીએ છઠ્ઠી. તેની પડતી દસા, તેની ગરીબાઈ, તેની નાહાસ ભાગ, તેની ધરપકડ, અને તેને કેદખાને પડવાની દાહાડાને સમયો હેવાલ ગયા અંકના પુરો થયોછે અને હવે તેનું ભાગ્યેય ઉઠવાવાના અને તેને સેતારો બુલંદ થવાના, તેને રોલતમંદ થવાના, તખ્તે મહુડવાના અને ઉપલા ચીતરમા બતાવયું છે તેમ તાનદાર રાજવંતીઓની બરોબરની પદવીએ બેસવાના, તેની કીરતીવાન જાંઘીની બીજી ભાગ શરૂ થાયછે. પીકરડીના પરગણામા સોમ નદી ઉપર હામના કીલલામા હું નેપોલીયન કેદ પડ્યો તાં હાંસીધોના હેવાલ આપણે તપાસી ચુક્યા છઈએ. તે કીલલાનું કેદખાનું હું નેપોલીયનની જવાનીમા છેલ્લું હતું. તે કેદખાનામાથી છુટા પછે ફ્રાન્સની ગાદીએ બેઠો હતો. હવે ગાદી ઉપરથી હઠીને પાછો કેદખાને ગયા તે ન જીંદગી ૩૦ વરસના અરસામા હુંની જાંઘીમા નાહતા બનાવો બન્યા નથી.

હામના કીલલામા કેદ હતો તે અરસામા હું નેપોલીયનને ઘણાક ચોપાનીયાં છપાવ્યાં હતાં. “તોપ ખાતાં ની તપાસીય તથા તતવ” નો તેણે એક ગરંથ લખ્યો, તે સાથે ઈંગ્લંડના વરતમાન પતરોને મળતાં છુટાપછા સાથે ફ્રાન્સની વરતમાન પતરો ઉપર રાખેલી બંદીના ચુકાબલાની ઘણીક બાબતો તેણે છુપે નામે લખી હતી. આઠલાન રીક અને માહાશાગરોને એક નેરુની મારફતે જોડી ના

ખવાની મોડવણ પછી એક વાર તેના ધેખાનમા આવવાથી તેણે છપાવી હતી. આ કેદખાનામાં પાંચ વરસ નીકલી ગયાં. એ યુદ્ધતની આખરીએ તેના આપ ઇટલી દેશમાં મોતને બીછાને પડ્યો અને હુંએ તેને મલવા જવાની ફરેંચ સંસ્કાર પાસે રજા માંગી તથા પાછો ફરવાનો કોળ આપવા માંગ્યો. પાદશાહ હું ફીલીપે તેને છોડવા આગમ્ય એવો હુકમ કર્યો કે તેણે પેહેલાં મંદિર ભાગવી તથા સોગંદ ખાવા કે ફ્રાન્સમા આવતા રાજમા કદી તેણે ખલલ કરવી નહીં. આ પરમાણેના વચન આપી ભવીશની સમલી ઉમેરોને ભંગ કરવા કરતાં પોતાના આપની છેલી યુલાકાત ખોડવાનું તેણે પસંદ કીધું તથા કહ્યું કે “મારાં ખાનદાનના નામને આવા વચ્છથી હીનું લગાડવા કરતાં બંદીખાને મરવું ભજીએ. હું તેને આવી મળી શકતો નથી, તેના આ કારણને મારો પીતા પોતે પસંદ કર્યો.” સંસ્કારની આ માલથી તેને એટલું તો લાગું કે તેણે ઠરાવ કીધો કે “જારે આ જગા છોડી જઈ તારે યાતો કબરસતાન અથવા તખ્ત તે મારે છોડી નવશ.”

આ વચન તેણે ખરો પાડ્યો. પોતાના આપની વધતી માદગીની ખબર પોહિંમતાં તેણે નાહાસવાને ઠરાવ કર્યો. તે વખત ઉપર કીલલામા મરામત ચાલતી હતી અને મેગારીઓની આવજાલ ઘણી થતી હતી. મારે એક બે ગારીના લેખાશમા ખાંધ ઉપર પાટીનું મારીને નાહાસી જતાં હુંને કાંઈ સુચકેલ લાગી નહીં. તેના વીસવાસુ માકર કેલીને તેને ઘણી મદદ આપી, તેણે મોહીદારોને દાડની લાલમમા નાખ્યા તથા પાટીયાંથી કરીને હું પોતાના મોહીડાને તેઓથી છુપાવી શક્યો. માકરે આગમ્યથી ગાડી ત ઈઆર રાખેલી હતી, જાંહાં જતાં એક માઈલ સુધી ખાંધ ઉપર પાટીનું રાખીને હુંને મારવા માલખું પડ્યું. તરત વેળા તેની શોધ થતી અટકાવા મારે તેના સોબતોઓએ મોહીદારોને ઠગ્યા કે શાહુજદો આજરો છે અને સુતેલો છે. એ મ કહી તેઓએ મોહીદારોને તેના આરડામા જવા દીધા નહીં, પણ છેક સાંજે જારે ઘણી વાટ જોઈ તેઓ આરડામા ગયા, તારેતા હું રેલવેની મારફતે છેક બેલજમ્બ દેશમા બરસેલસ નર્ધ પુરો. બરસેલસથી હું તરીલવા પાંધરો ઈંગ્લંડ ગયો અને ફ્રાંસના ફેરવાતા રાજમામલામા પોતાને મારે તક મોપતો બેઠો. તેના આપને મલવા જવાની રજા આપવાને ફરેંચોના દરને લીધે ઇટલીની સરકારે ના પાડ્યું.

૧૮૪૮ ના ડીસેમ્બર મહીનામાં ફ્રાંસ ખાતે હુંને મારે સદરૂંદ પંધાઈને પાકું થઈ રહ્યું હતું. પારીસના લોકો જ્યોએ પોતાના ઘણા પાદશાહને સમ્પે રાજ કરવા દીધું નથી, તેઓએ બલવા કરી હું ફીલીપેને નાહાસવાની ફ્રાન્સ પાડી અને પરજસતાક રાજ સથાપયું. આ તક લઈને હું નેપોલીયન પારીસ આવવો અને મરનાર નેપોલીયન મોતાપારડના નામથી કરીને તે અગત કરીને ઘણો માહા મેળવી શક્યો. અતે રાજમંડલીના વડા તરીકે પરજમતથી તેને સુદી કાહાડવામાં આવ્યો અને એ રીતે ફ્રાંસની રાજસભામા પગ દાખલ કીધાપછે હું પોતાનો વગ વધારતો ગયો. ૧૮૫૧ માં પરજને ઘણાક રાજદુવારી હુકો આપવાના તેના ભણ્ણથી લોકોએ તેને દસ વરસ સુધી રાજમંડળીના વડા તરીકે સુદી કાહાડ્યો અને એ પદ

વી મેલવતાં નેપોલીઅને એક હાથ ઉપર પોતાનો વગ અ
ને બીજા હાથ ઉપર પોતાનો કાણું મળ્યુંત કરી વધારવા
માંડયો. લશકર સઘળું નેપોલીઅન યોનાપારટના ખાનદા
નને આહાતું હતું, માટે લશકરને પોતાની તરફેણ કરી લે
વા ઉપર નેપોલીઅને પેરેલું લખશ લગાડયું, તેમજ વળી
મુલેહ તથા આબાદાનીના કામો અને ભપકાદાર કીરીયાઓ
સથાપીને લોકોમાં તેણે ઘણી નામદારી મેળવી. આપું થ
વાથી હુધ પોતાના કુશમનો ઉપર સેલેલથી ફાવી શક્યો. રા
જ્યંડગીમાં તેના કુશમનો ઘણા હતા, પણ તા. ૨૫ મી
નવેમ્બર ૧૮૫૨ ને દીને સહુવારના પોહોરના સંઘના ક
શમન ઉઠરાવોને એકજ વખતે નેપોલીઅને કેદ કરાવ્યા.
આ વખતે પારીસમાં મોટો બલ્લો ઉઠ્યો, પણ મોહાલાઓ
માં લશકરે ઘણી કતલ ચલાવી તે બલ્લો ખેસાડી દીધો.

તારપછે બીજા વરસે ઇ.સ. ૧૮૫૨ ને દીને હુધ નેપોલીઅને પોતાના લશકર તથા માં
નીતા લોકોની અજબ ઉપરથી સાનશાહનો ખેતાબ નેપોલી
અને ૩ જા લેખે માહુલ રાખ્યો અને પરજસતકા રાજની
અંત આંખી યોનાપારટના ખાનદાનું રાજ પાછું આંકું ક
ર્યું. તેણે એ રાજ લેવા પહેલાં બનાવેા સરવેને જાણીતા
છે. ૧૮૫૩ માં તે સપેનવાલી ઉઠરાવજાદી યુજની સાથ
પરજણે અને તારપછે ઈંગ્લંડમાં સાનશાહ તરફેણ કરી
એ નીકળ્યો. જે દેશમાં તે ગરીબ હુલતમાં જીવતો હતો,
તે રોહ હવે તેની પાદચાહી દબદબાથી યુલકાત લીધી અને
ઈંગ્લંડ સાથની તેની મીત્રાચારી તથા ઈંગ્લંડ તરફનું
તેનું માન દેખાડવા, તથાલે મેલેલાં મીતર યુજન નેપોલીઅ
ન ૩ જાને ઈંગ્લંડની બખતાવ રાંછીની સોડમાં ખેસાડી
મીતરો મીતરાવામાં આવ્યાં, જેમાં ફ્રાંસના વાવરા તલે
ઈંગ્લંડની રાંછીને તથા ઈંગ્લંડના વાવરા તલે ફ્રાંસના
ના શાનશાહને ખેસાડયો. તારપછે રૂશીઆની અને મી
નની લડાઈમાં નેપોલીઅને ઈંગ્લંડની સાથ મળીને ભાગ
લીધો હતો. ૧૮૫૮ ની ઈટલીની લડાઈમાં આસટરોપાના
રાજને જબરી સીકસત આપી નેપોલીઅને આખાં યુરોપમાં
સઉથી બલવંત શાનશાહ તરફેણ નામ મેળવ્યું, પણ ૧૮૬૬
થી પર્ચીયાના રાજને સૌતારો ચહડતો આવ્યો, જેણે આ
લતાં વરસમાં ફ્રાંસ ઉપર લડાઈ લઈ જઈ નેપોલીઅન ૩
જાને જરમની ખાતે કેદ કર્યોછે અને પારીસની રમ્યેતે બ
લ્લો કરવાથી એ એકવારના બલવંત શાનશાહની રાંછી
પોતાના શાહજાદા સાથે ઈંગ્લંડ નાહાડીછે. જાનાનાં ફર
તું ચકર કોઈને પારી આપવું નથી, તેના નેપોલીઅન ૩
જા કરતાં વધારે સરસ દાખલો કાઢાં મલ્યો!

ધરમ બોલે નહીં પણ તોલે.

લંડનથી કુદબેક ભતી એક આગબોટની કેમીનમાં લો
કોને ખાવા પીવાનો ભારી મળહ પડતો હતો.

પણ તુટકના ઉતાડ્યો--તે બીચારીઆની કાંઠાંની
કોણ કેડે!

પણ મીલીસેંટ મેએ કેમીનમાં ઉતાડે હતો. એ

સી જેટલી પધસાદાર તેટલી સખી હતી. જેટલી જવાન
તેટલી દયાલુ હતી. તેને તુટક ઉપરના ઉતાડ્યોના ચક્ર
ની ભારે દયા લાગતી હતી.

તે બીચારીઓ રોહ અને રોટીની શોધમાં પરદેશ જ
તા હતા. લાકડાંની લાંચે ઉપર તડકાં અને તાહાડમાં જ
ઘાડા પડેલા હતા. તેઓને દરીઓ લાગાથી તેઓ લોપ
પોષ મુદ્દાં જવા હતા. તેઓ ભુખે તવાઈને હાંહાંસ જવા
બનેલા હતા. તેઓની દવા દારૂ ઇચ્છા માવજત કરનાર કો
ઈ નહીં હતા. તેઓ માતર મોદાના સતે જીવતા હતા.
મીલીસેંટ મેએનું જે ચાલેતા તુટક એક પેટલ બની
જાય, તાંહાં ખાંતાની તોફા દેખેલા બીછાવામાં આવે, તાંહાં
તરેહવાર પકવનાથી આ દલીદર ઉતાડ્યોના મોહા પખાડ
વામાં આવે, પણ મીલીસેંટ મેએ જોવી એક મોરતનું
થું ચાલે.

તો પણ તેણીએ બનચો તેટલો ધરમ કીધો. તેણે પો
તાને ધરથી ભાતીઈ બાંધી લીધેલું હતું. તેમાં મીસકે
અને મીકાઈ, મુરગ અને ગોસત, મીકા દારૂ અને તાણું
કુપ ઇતીઆદી ભરેલું હતું. પણ કેમીનમાં એટલું ખા
વાનું મળતું હતું કે મીલીસેંટ મેએને આ ભાતીમાંના ખપ
નહીં હતો.

તુટકના ઉતાડ્યોમાં વ્યતત કરીને એક મુકલેસ ઇકા
લીઅન સી અને તેના બચાંકયાંના નાહાંના ભુકા ઉપર
મીલીસેંટ મેએને અતી ઘણી દયા લાગી હતી.

તેણીના દોસતો તેણીને પેલી ગણવા લાગ્યા. તુટકના
હુલકા વરગના ઉતાડ્યો વચે આ જવાન સી ફરતી ફરે એ
વાત કપટાનને મુદલ ગમી નહીં. તેણી મીલીસેંટ મેએ
નેા ધરમ સઉપર ફાવેલો. પોતાના મખમલના બીજાના અ
ને નરમ ગાલીમાં છોડીને તુટકની ખાલી ભાએ ઉપર દર
રોજ એક વખતથી જઈને પેકા વગર મીલીસેંટ મેએને
આલયું નહીં.

તે પોતાના મીકાં પકવાને પોતાને હાથે પેલી મુકલેસ
ઈટલીઅન સીના કંગાલ બાલકોને જમાંડતી હતી અને
તેણીનું સઉથી નાહાંનું બાલક જરે મરવા મુતું હતું તારે
તેણીની પડોશમાં ખેસીને તેણીને ખોદા ઉપર સજારો રાખવા
ને દીલાસો દેનારી એકલી મીલીસેંટ મેએ હતી.

તે બાલક જીવ્યું. સફરનું શેવટ આવ્યું અને કી
નારો નજદીક આવતાં જારે મીલીસેંટ મેએ પોતાની ટેલી
પેલી ગરીબ ઇટલીઅન સીના ખાલી હાથમાં મેળી તારે તે
ના તથા સંઘળાં બાલકોના મોહામાંથી આશીરવાદના શબ્દ
દો નીકળ્યા.

તેઓ છુડાં પડયાં. યોડાક દીવસ મુખી પેલી
ગરીબ સી અને તેના ભુખે મરતાં બાલકોનું કુખ મીલીસેં
ટ મેએને યાદ આવવા કીધું, પણ આસતે આસતે તે ભ
લી જવા લાગી. તે આદમીઆની મુરત તેની પાદાસત
આથી ખોસવા લાગી, કેમકે એક બોજબ આદમીની મુરતે
તેનું દીલ એ ખવા મોડયું હતું.

કુદબેકની આગબોટમાં મીલીસેંટ મેએને જાન બચે
ર સાથ દોસતી થઈ હતી. તે જવાં મરદે પેટલીન નજરે
મીલીસેંટ મેએના દીલને જતી લીધું હતું. આગબોટમાં

જ તેઓ વચે મોહાબત વધી હતી અને આ સફર પછે છ મહીનામાં મીલીસેંટ મેચે જનન બહેરની ધણીઆંની ધર્મ. તેઓ ઘણા એખલાસ અને પેઆરથી રહ્યાં. તેઓ બંનેનાં દીલ તથા મન હમેશા એકજ હતાં.

એકજ વાતમાં આ સુખી જોડું એકમત નહીં હતું અને તે સફરની બીનાં હતી. જનન બહેર ઈંગલંડનો રહેવાસી હોતો. તે મીલીસેંટ મેચે સાથ અમેરીકા ખંડમાં કાનેડા ખાતે પરણીએ હોતો. તેણે પોતાને વતન એકવાર સફર કરવાની ઘણી આમેશ હતી, પણ મીલીસેંટ મેચે ને દરીઆઈ સફર ગમતાં નહીં હતી. તે કેહેતી કે "નુટક ઉપરના મુસાફરોના થાકે વીધે અતીઆરથી હું બીડું છઉં." તે દેખાવોના કમકમાટ આરાધી દેખીશકાયો નહીં.

પોતાની મેચેને નારાજ કરવા બહેરને ગમતું નહીં હતું, તેણે મુસાફરીના એઆલ છોડી દીધો. વરસ ઉપર વરસ વહી જવા લાગ્યાં અને થોડા વખતમા મીલીસેંટ મેચે નાચતાં કુદતાં બાલકોની મા ધર્મ.

પોતાના ધણી અને બચાંની જતન કરવાની યાકથી મેચે લગાર કમ્પેલી અને નબીલી ધર્મ પડી. અતે ડાકટરે હવા ફેરફાર કરવા ફરમાવયું અને તેટલા માટે દરીઆઈ સફરની ભલામણ કીધી. હવે જન બહેરને પોતાના વતનની વાત છેડવા એકવાર ફરી તક મળી અને હવે મીલીસેંટ મેચેને તે માગણી પણ કચુલ રાખવાની ફરજ પડી.

તેણીએ પોતાનાં જન કરતાં વાહાલાં ફરજોની છેલી મુલાકાત લીધી. તેઓને એક સંભાલ તલે સોપી આંગળીની આખે છેલ્લો બેસો ભેતી વેળા તે બોલી કે "જે દરિઆ વ ફર થાયતો આપણુ ફરી મળવાના નથી."

પણ દરિઆવ દપાણુ હતો. ધાલીની મીચાલે આગ બોટ સફર કીધી અને આટલાનટીક માહાયાગર રમત ગમતમાં પસાર કરીને અતે જન બહેરે પોતાના વતનમાં ઘણે વરસે પગ મેળવે.

મીલીસેંટ મેચેની ખીજમત અને મદારત કરનારા લંડન શેડરમાં ઘણાં સગાં વાહાલાં નીકલી આવયાં, પણ તેણીની તનદરોસતીમાં જન્મે સુધારો થયો નહીં અને હજુ યુરોપમાં ફરવા જવાની તેને મનચુત ભલામણ કરવામાં આવી.

જન બહેર પોતાની બાંતુને લઈને પેડેલાં ફરાંસ ગયો. તાંદુંની રચનાથી મીલીસેંટની તનદરોસતીમાં થયેા સુધારો થયો. તે ઉપરથી આગળ જવાની હીજત આવી. તેઓ ઈટલીને કીરોને નેપલસ શેડરમાં આવી પુગાં, અને નેપલસમાં ગયેા કીઓ મુસાફર તાંદુંનો જલતો પાહાડ વીસુવી અસ જોવા વગર પાડો ફરે?

બહેર અને મેચે ખાશ ખુશીથી એક ભોમીઆને સાથે લઈ આ પાહાડડું શીખર જોવા ચડયાં. પાહાડ ઉપર ચોક્કસ ઉતારાની જગા સુધીતો થોડા ઉચર સવાર થવા યું, પણ તે ઉતારાની જગા આગલ ચડાંણુ વધારે દીકટ આવવાથી થોડા તાંદુંજ મેલી પગ ઉપર ચડડડું પડ્યું.

અતે તેઓ પાહાડને મથાલે પોંડેતાં. જે સીખરમાં થી જલતાં અને આતસ નીકલતો હતો તે આ વખતે જોયા ઉઘાનો હોપ તેમ સાંત અને ઠંડો પડેલો હતો. મીલીસેંટ મેચે તેના પેલમાં ઉતરી તપાસે કીધી, ફતરના નસુના

એકડા કીધા અને પછે પોતાના ભરતાર સાથે ઉભી રહી હેઠલને ખુશનોદા દેખાવ જોવા લાગી.

હવે થોડા વખતમા મુરજ અસત પામવા તક આ વચે અને ભોમીયાએ પાદ આપી કે રાત પડવા આગમય પાહાડની હેઠે જવું જોઈએ. તેઓએ તરતજ ઉતરવા માંડ્યું અને તે હસખુખાઓની વાતચીતથી તેઓ ગમત પામવા લાગ્યા.

પણ થોડુંક ઉતરવા પછે એક મોટાં દરખતની હેઠલ ભોમીએ એકાએક ઉભો રહી ગયો. તેણે મોટી ચીસ પાડી અને બહેર તથા મેચેને જોયુંતો ઘણાક માણસોનું ટોણું તેઓની આસપાસ ફરી વલયું તથા આ મુસાફરોનો થોડા ઓની લગામ ધરીને તેમના ભોમીયા સુધાં પકડો ચાલયા.

તે સંઘલાઓના હાથમા ભરેલી બંકુડો હતી. તેઓ ઘણા ખુની અને ઘાટકી દીસતા હતા અને મેચેની ખાતરી ધર્મ કે તેઓ ઈટલીના વખનાપલા "બરાઇડ" ઈઆને પીસારા હતા, જેઓ જંગલોમા લોકોને છુટવાના પંથો કરેછે.

જન બહેર કાંઈ હીમકારો નહીં હતો, પણ આટલાં બધાં માણસોની સાંમે થવામા હેમકાત હતી. મીલીસેંટ મેચે આ ભયથી ધુનવા પડી હતી અને ભોમીયાના હાંજ ગમડી ગયા હતા. આ છુટારાએ જાંહાં લઈ જાય તાંહાં મુગાં મુગાં જવા સીવાએ બીજો કસો ઉપાય નહીં હતો.

કેટલુંક ચાલવા પછે એક નાશ પાનેલા કીલશામા તેઓ આવી પુગાં. એક જુનો મોટો ઓરડો, જેમા ઠંડીને લીધે સગદી સલગાવેલી હતી, તેમા તરજુડે ફેરીઓને મેલી ને તથા બારણું બાહારથી બંધ કરીને છુટારાએ જતા રહ્યા.

હવે પેસો ભોમીએ જે આ છુટારાઓથી વાકેફ હતો તે મોટી હાપ અને અકસોસ કરવા લાગો. તે આ મુસાફરોના કાલાવાલા કરવા લાગો કે "તેમને છોડવાનું જોખી દામ માટે તે આપખો." ઈંગરેજે પાસેથી એ લોકો હુમેશ વધારે દામ માગેછે, પણ તેમો નહીં આપશેતો તમારા કાન તથા નાક કાપી નાખશે અને શેવટે તમારું ખુન પણ કરશે.

મીલીસેંટ આ વખતે જીવવાની આશા મેલી. તે પોતાના ભરતારની છાતી ઉપર માથું નાખી જરમેજર ચડવા લાગી. તેનું વતન, મા બાપ અને બચાંઓ યાદ આ વખાં અને બહેરની પણ છાતી એટલી પીગલી ગઈ કે તે પણ રડવા લાગો.

આ હાલતમા તેઓ પડેલાં હતાં તેવામા બારણું જો સધી ઉઘડયું. અધારમાં એક આદમી દાખલ થયું. તેની ધાંધલ ઉપરથી તે છુટારા સરખું લાગતું હતું. તેણે આવીને સગડીમાં થોડાક લાકડાં કેંકયાં, જેથી મેચે જલતું લઈ ઉઘડ્યું અને તેમાંથી એ મસાલો સલગાવીને મેળી.

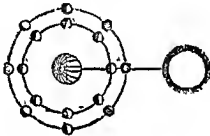
આ મસાલના જરડાંથી ફેરીઓએ જોયું કે આ દાખલ થયેલું આદમી આ છુટારાઓની નોકરીમાની એક એસત હતી, જે આ ફેરીઓને માટે કાંઈ ખાણું લાવી હતા. તેણે વાંકી લીને ખાંણાની રકાખી આ ફેરીઓ આગ મોટા મીજનથી જમીન ઉપર મેલી.

પણ તેઓને તે ખાણું લાવનાર સી ચોંકી ઉઠી. તે ઘણી ઘભરાટમાં પડી. તેની આંખમા આંજી આવવી ગ

યાં. તે બીલીસેંટ મેએનું નામ પોકારી શુદ્ધ ઉપર પડી.
હા! એ તેજ મુકલેશ ઇટાલીઅન સી હુતી કે જે
હીને તુટક ઉપર મેએ મદદ આપી હતી. તેણીએ બીલી
સેંટને આલખી, તે મોટા હુશાનથી તેને ગમે વલગી અને
બીલીસેંટ મેએને ધીરજ તથા દીવાસો આપી કહયું કે “આ
ઈ તું બીહીનાં, તું જીવતી અને સલામત છે.”

તે પોતાની સાધના હુદારાએને તેડી લાવી. તેએ
બીલીસેંટ મેએને જોઈ સાગાં ખુશી થયાં. તેણીના ભવાં
તથા ધરમી દીલની સત્વતી કરી તેએ પોતાની આડી આલ
ને માટે માફ માગવા લાગા. બીલીસેંટ મેએ, તેના ભરતા
ર અને ભોમીએ હવે આ હુદારાએના કેદીને બદલે પહ
રાણા તરીકે રહયાં અને તેએની માવજત કીધી પછે, મોટા
માનથી તેએને તેએના અખત તરફ વઢેઆ કીધાં.

ચંદ્ર વીશે ચરચા.

ચંદ્રનું વધધટ થયું.

ચંદ્રના સાદી નજરના દેખાવનું કુક વરણન ગયા
અંકમાં કીધા છતાં તેની એ તપાસ હજી પુરી થઈ નથી.
સાદી નજરે તેનો એક બીજો દેખાવ ખાશ રીતે તપાસવો
જોઈએ કેમકે તે ખાશ રીતે આપણું ધેઆન ખેંચે એવો છે.
દરરોજ તે દેખાવ આપણી નજરે પડવાથી તે દેખાવની ન
વાઈ જતી રહીએ, પણ ખરેખર જોતાં તે ઘણું નવાઈ સર
ખો અને અજાણ્ય જોવા અને જો તે દરરોજ જોવામાં ન
હી આવેતા અતીઘણી અચરતી પેદા કરે એવો દેખાવ છે.
આપણે જોઈએ છઈએ કે એક ઘાઠાં સુરજ અસત પામવા
પછે ચંદ્રની એક ધાલીની કોરના જેટલી નાહાની કીતારી
દીસે, જે સુરજ અસત પામેલી દસા તરફ ઉપસેલી હોયછે.
રફતે રફતે તે કીતારીની યોહાલાઈ વધતી જાયછે તથા અર
ધા ગોળાના આકાર પકડે, જે પછે તે ગોળાઆકાર વધ
વા લાગેછે અને થોડા દીવસમાં પોણા તથા તાર પછે આ
ખો ગોળો દેખાયછે. કીતારી અને આખો ગોળો દેખાવા
વગે મઉદ દીવસ જુનરે, જે પછે તે ગોલ આકાર યાછે
ઘટવા માંડે અને બીજા મઉદ દીવસમાં સુરજ ઉગવા આ
ગમચ તે પાછો કીતારી જેટલો દેખાયછે, અને તે વખતેબી
તેનો ઉપસેલો ભાગ સુરજની તરફ જાયછે. પંદરમે દાહા
ડે તે સુદ્ધ દેખાતો નથી, પણ તાર પછે પાછો કીતારી જે
ટલો દીસીને પછે વધવા માંડે.

ચંદ્રની આ વધધટ ઉપરથી યેહુલાંતો એટલું ધારી
શકાયછે કે ચંદ્ર-પોતે કાંઈ કદમાં નાહુનો મોટો થતો નથી.

કદખાતો તે એક ગોળા જેટલો છે, અને જરે તે કીતારી જે
ટલો દેખાયછે તે વખતે વરીક તેનું એ આખું કદ બાકી
ના ભાગના કાલાસથી દેખાઈ આવેછે. તારે એ વધધટ
જે થાયછે તે ચંદ્રનું કદ નહી પણ તેનો અલકાટ વધવા
તથા ઘટવા કરેછે. આ વધધટ ઉપરથી બીજું ને અનુમા
ન નીકલી શકેછે તે એ છે કે ચંદ્રનો ગોળો જે વસતુનો
બનેલોછે, તે વસતુ પોતે કાંઈ તેજસવી અને રોશન નથી પ
ણ દીકરાના જેવી કાલી અને અલકાટ વગરની છે, અને તે
ની જે સપાટી અલકેછે તે કાંઈ જુદીજ રોશનીથી અલકે,
જે ચંદ્ર પોતેજ અલકાટ વાલો હોતતો હમેશ અને આખો
જે ને નુરખંદ દીસત. પણ તેના થોડા ભાગ ઉપરથી રોશ
ની આવેછે અને થોડા ભાગ ઉપર અંધાર પડેછે તથા તાર
પછે અંધારા ભાગો પણ પુરકાશવા માંડેછે તે ઉપરથી ખો
લણું સાંગેત થાયછે કે ચંદ્રનો પરકાશ પોતાનો નહી પણ
પારકો છે.

હવે એ પરકાશ કાંહાંથી આવેછે? અને તેમાં વધધટ
થાયછે તેનો સબબ શું? આપણે જોઈએ છઈએ કે જે આ
જુએ સુરજ ઉગવાના અથવા અસત પામેલા હોયછે તેજ
બાજુનો ચંદ્રનો ભાગ રોશન થયેલો હોયછે. એની સમ
જ પાસેની આકાશગાંધીમાં મ
રાખર આવેલીછે, ઇ ની
શાંત વાસો પૃથ્વીના ગો
લોછે અને તેની આસપાસ
a, b, c, d ની મુથી ચંદ્ર
ના ગોલાને ફરતો પાડશે.
પૃથ્વી અને a આગલ
ના ચંદ્ર વગે એક લીટી
પેરીને કુદલાની બાહરે લઈ

જતાં તે દસાએ સુરજ ગણીને તે બાજુ તરફના પૃથ્વીના
તથા ચંદ્રના અરધા ભાગમાં રોશની પાડેલીછે અને પછે
ચંદ્ર જેમ ફરતો જાયછે તેમ દરએક જગ્યાએ તેનો સુ
રજ ગમના ભાગ સહેદ અને બાકીનો ભાગ કાસો
નીતારયોછે. એ ઉપરથી દીસતુછે કે ચંદ્ર જે પરકાશેછે તે
સુરજની રોશનીથી પરકાશે. પાંખી અથવા કાચ ઉપર
સુરજની રોશની પડેછે તો તે પરકાશે, હવા સુરજની
રોશની લીધે સુરજ અસત પામવા પછે એક કલાક મુધી
અનવાજું આવેછે. એક દેવાલ ઉપર સુરજનો તાપ પડેછે
તો તે પણ અલકાટ આવેછે અને તેજ પરખાણે ધાતુ, ઇઆ
લાકડામાં પણ આપણે ઘણીવાર જોઈએ છઈએ. “પૃથ્વી
ની મેહુનો” ના મથાલાં તરે જેટલા ગરેહા ગોળાએની આ
પણે તપાસ લીધી તેટલા સરવે ગોલા સુરજની રોશનીને લી
ધેજ અલકેછે એવી આપણે ખાતરી કીધીછે. એવીજ કીસ
મની રોશની ચંદ્રની છે.

હવે ચંદ્રની એ રોશની વધધટ કેમ થાયછે તેની સ
મજ અનમા ઉતારવી મુશકેલ નથી. જરે આપણી ખાતરી
થઈ કે ચંદ્ર સુરિયની ઉછીની રોશનીથી પરકાશે, તથા સુ
રજ તરફનીજ તેની બાજુમાં અનવાજું રેડેછે તારે જેમ તે
ફરતો જાય તેમ તેની રોશની આપણને આછી વધતી દેખા
વી જોઈએ. જરે ચંદ્ર ધરતી અને સુરજની વગે આવે

છે તારે તેનો થોડો અપરધ ગોળો સધલો મુરબની તરફ તથા કાળો અપરધ ગોળો આપણી તરફ રહેછે અને તેથી ચંદર આપણને સુધલ દેખાતો નથી. એ અપરાસ છે, પણ તારપ છે બરે તે ખીસીછે તારે પહેલાં તેનો રોશનીવાલો ભાગ તર બરા દેખાયછે અને તેને આપણુ આંદરાત કહીએ છઈ એ. તારબાહ ચંદરના ફરવાથી જમ જમ રોશન ભાગ આપણી તરફ આવતો જાય તેમ તેમ તે વધારે દેખાતો જાયછે. એમ કરતાં પુનઃમને ઘણડે ચંદર એક છેડે, મુરબનીએ છેડે અને ધરતી વચમાં આવેછે તારે ચંદરનો રોશન ભાગ આપણે આપણી તરફ હોવાથી આપણે ચંદર દીસે છે. એ પછે રોશનીવાળો ભાગ આપણી આગળથી પાછો ખીસતો જાયછે અને કાલો ભાગ આપણી તરફ દીસતો જાયછે તેમ તેમ ચંદર નાહાનો લાગેછે. એ મુદ્દરતી દેખાવની પુરાતી સમજ આ બાબતને અથાલે મેલેલાં ચીતર ઉપરથી મળી આવશે. તેમાં મુરબને એક છેડે મેળવે; કુદાળાં ની વચે ધરતીએ અને તેની આસપાસનાં બે ચકરમાં ચંદરની જુદી જુદી આકૃતિ પાડીછે. ચંદરના ચકરમાં ચંદર રમે તેમાં ફરે, તોયજી મુરબ ગમની બાજુબ પરકારોછે તે દેખાડયુ છે અને બાહારનાં કુદાળાંમાં એ દરએક કેકાંજી ફરવાથી ધરતી ઉપર ઉમેલો માંજસને ચંદર કેવો દેખાવે નિહાએ તે ચીતરયુ છે.

મતલબનાં વેહેમ અને છીટ.

આસીબાઈ—ઓ વાએ, આલી! એ શા ઢોંગ! આંખમાં કાંઈ શરમ લાગ છે કે નહીં? ધરતી કે બારની શરમ નહીં હોય, સાચુની કે સસરાની શરમ નહીં હોયતો પોતાના મા બાપનીતી શરમ રાખ, ભર બાહુત ને પાર પડોશીનીતી શરમ રાખ ને એવા છંદ મેળી દે.

આલી—શું કીધું? મોટાંમાંએ, મેં શું ગુનાહ કો થો? મેં શું કોઈની ચોરી કીધી કે મારા સામુતા આ રોતનાં શુખને સાંભળવા પડેછે!

આસીબાઈ—ચોરી કીધી હોયતો તેથી આ તારી ચાલ કરતાં એજી કહેવાતે. હજી ચોરી કરે તે ભડું, પણ બધરીની જાતને એ ચાલ નહીં જાણે.

આલી—પણ કેઈ ચાલ? તમે મોહાદેથી કહેા કે એવો ખરાબ મેં શું ચાલ ચલાવી? એકદમ મારો વાંક અને કેટલા વગર કપડો સાંતો આપવા મેડાં?

આસીબાઈ—ઓ વાએ! જોવારે કાઈ, આએ તરકરાની બની તરકરી તણાઈને મોહાપર આવેછ, તે જોવારે કાઈ. જો, નેણ ધરીને પીખરા જો. મારા ધરના એવા ઢોંગ નહીં ચાલશે. નાપાક ગુણુ જરહી કુકતી ને રોગ કેટલો કરેછ! હજીતો એમિમાંથી કુટલે તેટલાં જાના આવા મોટા પાલવા. એ જ જ્યાં બેચીને કાપી નાખશ તે પાદ રાખજ.

આલી—જ્યાંએ કરીને થયું કોણ મોલેછ તેતા તમે જ વીતારો. હું માતર બે મોલ મોજીછ, તો તમે મારસો મેલોને ધરાતાં નથી. અને તોથી તમારો એટલો બધો ગુસો કાહાડવાના મારો વાંક શું થયો તે તમે કેટલાં નથી. આસીબાઈ—અપાલી બેસેક કે નહીં! મારે મોહાડે

વલી મોલાવેછ સાંતી! તારી મેલેમ વીચાર કરની. તમે હુરવામાં વહુ દીકરાના થતાં, એ વહુ દીકરાં નહી, એતા પે લે ભવનાં વેરુ. પાંચ લોકમાં નીચેથી ઉંચે નથી જોવાતું ને આમુ ગામ થુ કરેછ.

આલી—તમારીથી મોલાસો મેલવવાનીતો આશાન મોટો. જાએ ધનબાઈજ તમે જાંજુતા હોવોતો કહેાની, મારા કીઆ વાંક ઉપર મારા સામુની એટલી તાંબાની સાંભળવી પડેછ?

ધનબાઈજ—એક પાસેના ગાલાના રેહનારો પડોસ છો આવાએ વળી તું નથી જાણતી! લેની હું કહેાછ. આએ તું રોબ રાતનાં બેસીને રાગરા કાહાડીને રાંડોનાં ખરાબ ગીત ગાયછ, તે ખરાબ લાગેછ ને તેથી તારાં સામુ ને ચરમાતું પડેછ.

આસીબાઈ—મરે પેટ તાહાડાં મોલાનાં પરથો. આલી—રાંડોનાં ગીત! તમે એ શું મોલોછ માએ! તમને કોઈએ ભખાવીયાંછ!

ધનબાઈજ—ઓવાએ નહી તારે! મેં મારી નજરે જોયાં ને કાંને સાંભળ્યાં ને તું ના કહેાછ! તે પરતા કહે ને હું શીખેલી ને સાચી દીવરો.

આસીબાઈ—જોઈ માએ જોઈ ચોરીની ઉપર સરજો રી. તમે ના કહેતાંતાંની કે એ તેવી નથી, જોવા હવે તમે કેહીને શું મેળવયું!

ધનબાઈજ—હોરીઆવ આલી. તારે મનશે હું શું કાંઈ જુડું જોડી કાહાડુંછ! મરે—હું કાંહીને કાંહાં મોલી! ટુવું સાચું મોલીયા વગર જીવન નહીં માનતો તે. અને નહી ખબર કે તું અને મોલાવીને પછી પતરી નજો.

આલી—પણ મરા ધીરજ રાખો. અને કહેા કે રાંડોનાં ગીત મેં કીઆં ગાયાં, કેઆરે ગાયાં ને કેઈ રાંડોનાં જોડેલાં ઈઆ ગાયલાં ગાયાં!

આસીબાઈ—અરે ફીટ! મોટાં બાઈ આપણી પરી ખશા લેવા મેડાંછ. (ખીચ પાડીને) કેઈ રાંડોનાં ગીત ગાયાં, ને કાંહાં ગાયાં ને કારે ગાયાં? અભાગીયા નીશાળી પા ને કલમ કરતા ઘણા, ભદાકાને છું ને ધનજયાહ ધણી મલગણ નહીતો કોણ જાણે કાંહાં હાંધા ધસડતી ધસડતી વાળ વરતે.

આલી—તેનીની વાત પછી થઈ રહેશે, પણ પહેલાં તમે આ મારીપર મોહોતાન મેળયુંછ તે સામેત કરોની. મેં કેઈ રાંડોનાં, કીઆં ગીત, કેઆરે ગાયાં!

આસીબાઈ—તે રાંડો હોય તેને પુછ. અમે રાંડોના ગીત શું સંજછએ કે હમને પુછવા આલીછ! જાની, નહીને વરની ખગલવા હાથધાલી નાયતી કાંએ નહો, મારે આ સામુની તું નહીં કેહે.

આલી—(કગલાઈને) અરે પણ તમે અને કાંએ એટલો સતાવેછ? તમે ધીરજથી મારી સાથે વાત કાંએ નથી કરતાં? આસીબાઈ—આએ ધીરજવાલોની રીકરી મોલી.

ધનબાઈજ—પણ સજુર, અમે કાંઈ રાંડોનાં ગીત ગાઈએ કે હમે તું ને બતાવીએ. તે કરતાં કાલે રાતે વરની સાથે બેસીને લાખા કુકા રાગ કાહાડીને શું ગાયુછ તે ગાઈ નતાવ ને પછે હું કેહે કે આએ નામજોતું ગીત.

આલી—પેહુલાંતો તમારે મોહાડે તમેજ બતાવેછો.

તમે પોતે કહો છો કે રાંડોના ગીત તમે જાણતાં નથી અને હું જ ગાઉં છું તે તમે સમજતાં નથી અને તે છતાં તે ગીતોને તમે નાંચણોનાં તથા રાંડોનાં ગીતનું નામ આપો છો. વારું ચાલો તેમનું એક ગીત હું ગાઉં સંભળાઉં છું, રાંડો તમે એ જાણો ગીત પેઢેલાં ગાયનું. (ગાયએ.)

“આલો સજની ચંદની રજની ગમતાં ગીતડાં ગાવેલ,
મધુર વાંછી મોઢે લલકારી, તાલી વગાડી ચાલી;
ગીતડાં ગાવેલ.”

આસીબાઈ—હા, એન એન, જેવો માએ એવાં ગીત આપણે સારાં માણસોને હાજે ?

આલી—અરે તમે શું સમજ્યાં ? એવો પેલા “જ મરોદ” પાદશાહને નાટક વીક્ટોરીયા નાટક મંડલીની નાટકશાલામાં થાય છે, તેમનું ગીત છે. સામુજ, તમે કાં એ એટલી લુલ કરો છો ! તમે પોતે થનજ્યાહની સાથે તે નાટક જેવા આપાંતાં. તમોને તે નાટક એટલો ગમીએ કે તમોને તાંબુથી હુલવાની આનાકાની લાગી. તમે એ ગીત સાંભળીને મન થઈ ગયાં અને તે ગીત મેં ગાયુ જ માં ખોટું શું થયું ?

ધનબાઈ—નહી થયું વાએ ! તું કેહતી કે એ નાચ માંતુન ગીત કેની ? રાંડોનાં નાચ તે નાટક તેમી નાચ, ને તેવાં નાંચનાં ગીત આપણે આજુવવાલાં બજારંથી કેમ ગવાય ?

આસીબાઈ—ને વલી બીજું એક એ ગીતજ રાંડો કોઈની આટલી આટલી ઓકરીએ કુડતાં કુડતાં ગેરી યા રમીને ગાયું, તારે એવા ગેરીયાનાં નાચ તે કાંઈ આપુ છે ગાવાનાં ?

આલી—હવે હું સમજ. વીક્ટોરીયા નાટકની અંદર એક આજુદાર ગરહસયના જેઠલાં ને આજુદાર લેકોની તમે ધારો છો તેમ ઓકરીએ નહીં ઓકરીએ ગાવલાં, સારાં નીતીના તથા મધુર ગીતો મેં રાતના મારા પછીની સાથે ગાયાં તે ઉપરથી મારાં સામુજ એટલાં તીખાં ને તમ તમતાં થયાં છે.

આસીબાઈ—શું બોલી ! તીખાં ને તમતમતાં. તું રી જરડી ને પીજરડી, તું કોણ તારી માએ મમદને એટલું બોલવારી ? તારી માએ તમતમતાં, તારી મમદ તમતમતાં, તારી બેઢેનો તમતમતાં, તારી માસીએ તમતમતાં. તું મરે, સંજ વખતે મને ગાલની દેતી. મારી દીકરીએપર થી તું તે એવોનાપુ. ચંડ માંછણને છેડીને હેને છેડી બરાબર—

આલી—યોડું બોલો ને તમારા સેહતા છવને એટલો રીશ ના કુહુરો.

ધનબાઈ—આવાએ પણ તું કુહુરવેલ તે. વડાં ડાંચેલને નમીને રાંડીએતો તમારાં બચાં તમને નમીને મા રી. એવો માં બાપને નમે તે પેટ ભરીને જમે, સમજ.

આલી—પણ હું મારાં સામુને કુહુરવતીન નથી. હું તાતર તેવણને સમજ પાડવા બોલી કે નાટકનાં ગાએજો ને હું ગાઉં છું તેમાં ખોટું કે ખરાબ કાંઈ નથી. નાટકો અને રાંડોના તંબોને તમે નાચના એકન નામમાં ગણો છો તેમાંજ તમારી લુલ છે. રાંડોના નાચનું નામ વટીક મેષુ આપણે આજુવવાલાંએને નારવા છે, અને રાંડોનાં જ

અનીતીના ગીત હોય તે ગાવામાં ચુનાવ છે. પણ નાટક જુ દીલ તરેહની ગમન છે, તેમાંતો નીતી અને શીખામણ આપણે સાંભલી આપોએ છીએ. તેમાંતો સારાં સારાં માણસો સાંભેલ પાવે છે. ”

ધનબાઈ—પુલને પાએ દેશ. છાયાવાલાએ નાટકોની સાંભેલ કેવું કેવું છાપેલ તે વાંચની. કેન્ડે નીચાલે નાં ઓકરીએ શીખવા ભણવાનું છોડી દ્યને એ ચેક લે છે મેકાલ.

આલી—તમોને મારી તકરારના નવાબ મલતા નથી તારે એમ આડું નાં બોલો. હું કાંઈ તેવા નાદાન છોડ રાખેના નાટક વરીશ બોલતી નથી. અલખતાં એક ચીન માં જે કમાણી હોયતો પછાનજી તેમાં કમાવા નીકરે અને તેમાં સારાં માણસોની હોય ને હલકા, અણસમજ કે હુમા બોલી હોય. કોઈ નહારા માણસોને આપણે જાણીએ કે નહારા, લાલચુ ધવ્યા ઇમારા છે, અને ભોલાં લોકોમાં મોઢાં મોઢાં હોલ કરીને ધવ્યા બીજી યુકતીએ કરીને તેઓને કે જે છે, તે તેવા હુઆઓના કોઈ કામને આપણે જો લેખી નહીં નજી મેઈએ. પણ હું તેવાએને વા સતે બોલતી નથી, હુંતો એમ કહું છું કે જે સારાં માણસોના સારા નાટકો થાય છે ને જમાં મોઢાંમાંએ ને વા નવાને ખુશી હોય છે તેમાંનાં સારાં સારાં ગાએજો આ પછે ગાઈએ તે આપણે ખોડુ શું કીધું ?

આસીબાઈ—આવાએ ધનબાઈ. તમે કોણની સાથે માંધું કુખવેલ ? એવો પછીના મુખથી ઉડી ઉડી બજ છે ને મેનુતો માયું સમજીઆર છે, તે તમે એને કાંઈ પુરાં પડશે. મરવા દેવાની, એ છે ને એના પછી છે. જાં હાનમમાં કાંઈ નહીં નજને પડે ?

ધનબાઈ—અરે નહીં રે માએ એના પછીને છ આને વખત કેવો છે. કોઈને વાસતે કાંઈ બોલાતું નથી, ને ના વધુ વેખાર હોય તે છવતા રહે ને આપણે ધરડાં મા બાપ તેઓની આગલ થઈએ એટલે બસ.

આસીબાઈ—પણ માએ કોઈ સમજુ હોય તેની સાથે વાત કરોતો તે સમજ કેની ? તેજને દુકારો બસ છે, પણ આજ કાલની દુકતીએ ઉંચકાઈ ઉંચકાઈ બધ તેવાને કહેલું ને ક્તરને કહેલું બરાબર. પોતાના મા બાપ, કે વડાઓની આજુરના એનાને કાંઈ દર છે ?

આલી—પણ એટલું બોલો પછે જે ને કહ્યું તેને તમે ખોડું શું પાડ્યું ? આટલું બધું મેં સમજાયું થું તેના તમે કાંઈતો નવાબ આપો. એમ ને બેરીને ઠ પકા આપીશા કરીએ ને ગાએ દેખા કરીએતો દાહાડાને દાહાડા નહીં બધ. ને જનાંની પાસે નવાબ નહીં હોય તેનાએ હમેશ એમન સામના પછીપર ઉતરી પડેલ. પણ નવાબ અને ઇપકા તથા હોમાલા એ જુદી જુદી ચીજ છે.

આસીબાઈ—જે આલી હું તુંને કહેલું સાક, તું વધારે માયું ના કુખવ. મારે તારી સાથે વાત નથી કરવી. હાઈ હું મારી જાલમના ચરી રહીલ તાંહાં સવાલનવાબ સાદા કરવા આવીલ ? બસ મે બોલ કહેવાના હતા તે કેક હપા, કાંઈએ તે ગીત ગાયાં તે રાંડોના હોય કે નાટકના હોય, પણ તું ગાપછ તારે નકરાર રાંડોના ગીત જમાં લાગેલ,

ને ફરથી કોઈ સાંભળે તો કેટલેકે કે રાંડ ગાયખ એમ લાગેછ. ધનબાઈ—હારે, છલરાપાં. એ ગીતા નાટકના હોય કે કાટકના હોય, પણ તેના રાગન રાંડના ગીત નવા છે ને ખરે ગાય તારે બધો તે અવાજ લાગેછ.

આલી—સાચું—
આસીબાઈ—એવાએ, બસની. મોઢાડું સીવની ખરે નથી પંચાત કરવી. તું કેટલેક થું?

આલી—પણ તમે પંચાત કરોછ. તમે વાત છેડીને હવે તમેજ વાત બંધ પાડવા માંગોછ. જરે તમારી ખાતરી થઈ ને તમારીથી નવાબ વ્યપાતા નથી, તારે તમારૂં માથું (સાચું) નેણ ચઢાવેલાં બેઠીને માથું સુધારીને બેલેછ) તમારા કોઈ ફરાજનનું કુખવાની વાત કરોછ.

ધનબાઈ—લેવો ચાલો હવે. આલી બસ કર. વડાનું નરા કહ્યું ખાન ને એમ છેક સોરનેા છેડો પાંચે ના નાખ.

આસીબાઈ—(રડી પડીને) જોવા મારી આઈબાઈ, જો વો પેટ હાડારો. આએ જુલમ તે કેમ ખખાય? આએ ફકતો યેરેના થણી હું ને બાહાર નીકલ તું તેમાની વાત લઈ બેઠીછ. પણ પેરેના દીકરો પાધરો હોયતો એમ થાય? તેજ બહુમરેના મોલામ થયોછ ને આએને કોડીના અવતાર આપીને ફરેછ. હું આએ સાચું જીવી આએ સાચું તે વહુ છતી છકી બેઠીછ જાપ તેની ચકુનખનેા એક બોલ નહી કહું? કે તેને વાસતે એ ફકતી અને આટલી બધી શીખામણ દેવા નીકલીછ.

ધનબાઈ—પણ આએ તમે વચમાં બેસીછ થું કામે? જનમ ગમે તેમ માથું હાંતસે.

આસીબાઈ—હું નહી બેલુંરે. પણ મને કાંઈ આગળ પાછળનું બીજું તપાસવાનું છે કેની? આએ મારી પીરોન પોતાની નહુલેને જોઈને સાથે સાથે છકી નવા લાગીછ ને સાંજબુ મેલતાં શીખીછ. તારે તેની ફેસતો હું મેસીને જોયા કરૂં. એતો દેખણુ દેખે ને લેખણુ શીખે.

ધનબાઈ—આ વહીરે આએ! આસીબાઈ, તપાસજો ને. કાચુ કુમાર બચુ, ને આંચે વાસે બાપ હોતેતો તેમ બી કહીએ.

આસીબાઈ—(રડીને) બાપ! બાપ હોતેતો આએ ફકતો વળી એટલો છકી જતે! પણ તેતો મેહુસતમાં સુખી થયો ને મને આએ જાનલાં મેલી ગયો.

ધનબાઈ—નહી આએ નહી. આને છેકરીએ થણી વધી પડીછ ને ઉડાવ થવો ભારી પડેછ, તેવા વખતમાં પીરોનને સારે દેઠાણ પાડવાના હોવોતો જાનથી રાખજો હો આએ.

આસીબાઈ—હારે મરૂં! આએ આંખનાં રોપાં વી આએ તાંદુસુધીતો આ હાડકાંથી બનશે એટલી જાન કરશ. પણ આલી તરફ આંગલી કરીને આએ કુખ આવીને બા હાન આપું. જો પીરોનને અંબારો નાહાને કરવા કેડુછ તો કેડેને આલી કાંચે કરેછ? જો નીંદારેવે માંબુનાનું માં થવા કેડુછ, તો કેડેને આલી કાંચે બાલ દેખાતા રાખેછ?

ધનબાઈ—એમ કોણ, આટલી સરખી પીરોન કેટલેક કે? અરે મરેરે, થું જાનાને ગીતો શીખી આવીને

રોજ રાત પડે ને દીવો ચુકીને ગાવા બેસતીતો. સાચું થયું કે મેં અટકાવી.

ધનબાઈ—જોવા, મારૂં ગરીબનું કહ્યું જાનાતો પીરોનને ઇસકોલેથી ઉઠાડી મેળો. હજી હવે તેને કાંઈં સુધી શીખવવાના છેએ? ચાલો આએ બેસો. દાહાડો દુકોછ, તે સાંજ પડતાં કાંઈ વાર નહી લાગતો. અસતો દીવા લો બાન કરવાના છે, ને છેકરોં નીસારેથી આવીને રડતાં હોયો.

ધનબાઈ પેર ગીમાં અને જનથી સમજણાં કે આ લોનો મરડાટ આને ઘણો ભાગો તથા આસીબાઈનેબી પીરોન વીણે સારી શીખામણ દીધી.

પણ આસીબાઈએ કાંઈ પોતાની દીકરીને તરત ની શાલેથી ઉઠાડી નહી. છેકરીએને શીખાડવા બાપે તેવ છુને ધીકાર હતો ખરો, પણ પીરોનતો સકુલમાંથી સાંજે પગાર લાવતી હતી એટલે જો કે આસીબાઈને ગમતું નહી હતું તોપણ તેણીની પાસે નીશાળ ઇડાવવાની તેવણની મરજી નહી હતી. ધનબાઈની શીખામણ કરતાં આ સીબાઈને પોતાની મતલબ વધારે વાહાલી હતી અને તે થી પડોસણની મુખનાંથી કાંઈ વલયું નહી હતું.

જન છેકરીએની કેળવણી વીણે તેમજ સારા સારા રાજોનાં ગાએણો વીણે પણ આસીબાઈને કરોષ હતો. પણ તે ઉપણની કીસમનેા કરોષ હતો. આતસના તથા મસનાના ઈઆ સોપારના અને હુધરણીનાં ગીતો તેવણને ઘણા ગમતાં હતાં, પણ સારાં, નીતીનાં, ગમ્મલા રેખતાઓ ઈઆ ધુમરી, દાદરા કે પદ અને ગરબીએ પોતાની વહુ ગાય તે તેવણને સુદલ ગમતું નહી હતું.

જન વહુ સાથ તેમજ પોતાના દીકરા સાથ એ બાએ તેવણને મોલમાલ થતો હતો. તેવણના દીકરાએ તેવ છુને થણું સમજવયું કે આપણાં બધાંએ કાંઈનાં અ ને બીજા ને ગરબાએ ગાપછે તે ખરેખરા અનીતી ભરે લાછે અને નહી ગાવા લાએક તો તે છે, પણ નીતીનાં અ ને સંસારના બીજાં સારાં ગાએણો જન વધારે આનાક આપનારાં તેમજ વધારે મધુર અને દીલવસાંદે હોપછે.

પણ આસીબાઈ આ વાત કાંઈ જાનતાં નહી હતાં.

આસીબાઈને દીકરો ફેરાવણ મગમનેા અને મકમ હતો. તેણે પોતાની માંની છીટની ફરકાર ન કરતાં પોતાની આંતરની સંજોત વધારે ખસાંદે દીધી તથા બાહાર વખત સુજારવાને બદલે કુરસતને વખત ધરમાન દાહાડવાનું અને સારા સારા રાજો ગાવા બનવાનું જરી રાખયું. આસીબાઈ જન નો કેટલાં તેમ તે વધારે હરીતો થયો અ ને વાળું વટીક ધરમા લઈ આવશે તથા તે વાજાંમાં સારાં ગીતો વળડવા લાગો અને આલી મેસીને ગાવા લાગી.

પણ આ વાતને પાંચ છ વરસ નીકલી ગયાં.

નાહાની પીરોન ઉમરે મોટી થઈ અને અ તેને અંક સકુચેથી ઉઠાડી મેલવાની ફરજ પડી. આસીબાઈની થણી ખાએશ થઈ કે હજી તેને ઇસકોલે મોકલવી, કાંચે પીરોનથી ધરમા પગાર આપેતો બંધ પાડવાનું તેવણને અ મીઠું નહી. પણ તે કેટલી હતી તેમ જાનના લોક કુપી ખાવા લાગાં.

હવે પીરોનને માટે સાચું માંડું જ્ઞતાં મોઢાક નહી ના ગપા એટલે તેનું ધારન થયું. આસીબાઈ પોતાનાં વ

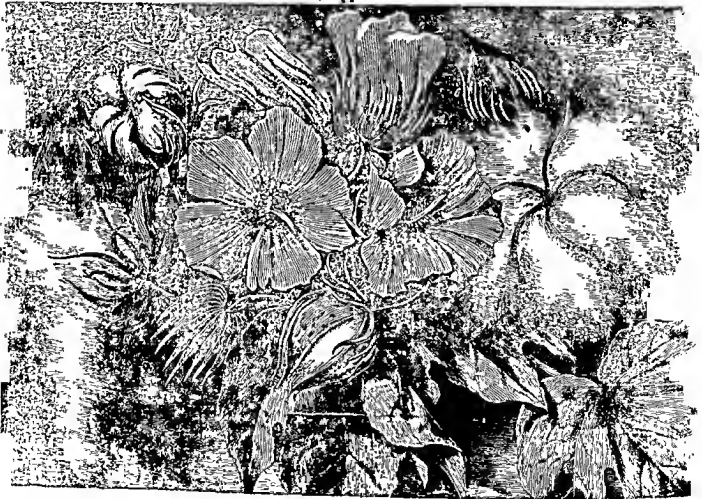
ખતમાં "સુધરેલા" છેકરાઓનાં શતરૂ જવાં હતાં. અં
ગરેલ શીખેલાઓ ને "સુધારા" કરવા નીકળ્યાછે તે તેવ
છુને નરા ગમવું નહીં હતું અને તેઓને આસીબાઈ ગા
લો દેતી હતી. અને તે છતાં હવે તેણે ખામખા એવાન
એક "સુધારાવાલા" માસરને પોતાનો જમાઈ કીધો.

માસરને પોતાની નવી બાથડીને યુદ્ધ ઝોળાં પેટુરાવ
માં તથા તેની સાથે ફરવા હરવા લાગે. આસીબાઈને એ
વાત નરા પેટુલાં ગમી નહીં, પણ પોતાની દીકરીને તેમાં
સુખી નોઈ કયું પણ ખેલવાનાં તેવણું આખાડા કરી ગયાં અ
ને જેન જેન પીરોન સાથે તેના માદીના એ ખલાસ વધેયો
તેમ તેમ તેવણું હઈયું હરખાઈ નવા લાગું.

છેલે સરવાલે માસરેતો પીરોન સાથે ગાવા વગાડવા

ચાહ્યું, તે સારાં સારાં ગીતોની ચોપડીઓ પીરોનને વા
સતે લઈ આવેયો, પણ તેને ખાલમ પડ્યું કે પીરોનનાં શી
ખવા બાહુવા ઉપર પાંછી ફર્યું હતું.

એ બાબે પોતાના જમાઈને નાસીપાસ થયેલા નોઈ
આસીબાઈ તરત પોતાના દીકરાના ઓરડામાં ગયાં અને
પોતાની વહુને અરન કીધી કે "તું ને શારાં સારાં ગાએ
છો ગાયછે તે ગારી પીરોનને શીખવ." આલીના વરને
પોતાની માને તાણી ખારવાનો વખત હતો કે "તમારી વ
હુ સારા રાગે ગાતી તારે તમે તેને ગાલો દેતાં હતાં અને
હવે દીકરીની વખતે પોતે આગલ રહીને તમે ગવાડવા
આવયાં છો."

હીંડસતાનનો રૂનો વેપાર અતીથલે વધી ગયોછે અ
ને રૂએ મુંબઈના રહેવાસીઓને એકવાર લખપતીઓ અ
ને કરોશ્વતીઓ બતાવ્યાછે. ૧૮૫૦ માં હીંડસતાનથી
૧ કરોર ૪૩ લાખ રૂપીઆની કીમતનો રૂ દેસાવરો ખા
તે ગયો હતો. પણ દસ વરસ પછે ૧૮૬૬ માં ૩૫ કરોર
૫૮ લાખ રૂપીઆનો રૂ હીંડસતાને મોકલયો હતો, કાંટાં

૧ કરોર અને કાંટાં ૩૫ કરોર ! ૧૮૫૮ માં ઈંગલંડ ખાતે
કુલે દેસાવરો ખાતેથી ૨૦૧ કરોર રૂપીઆની કીમતનો ૮૦
લાખ હંડરવેટ રૂ ગયો હતો, પણ ૧૪ વરસ રહીને ૧૮૬૦
ના સાલમાં ૧ કરોર ૧૨ લાખ હંડરવેટ રૂ ૫૨ કરોર
રૂપીઆની કીમતે ઈંગલંડ ગયો હતો. આ પોટા રોન
ગારથી ઈંગલંડ દેશ દર વરસ ૧૭ કરોર રતલ સુતર તથા

૩ અમલવાર કાપડ દેસાવરો ખાતે પોહ્યાંવતું કરેછે, જેમ કરતાં ૧૪ કરોર રૂપીઆનું સુતર તથા ૫૫ કરોર રૂપીઆનું કાપડ ખપેછે. આ સમઘો હીસાખ તો ફક્ત હીસતાં તથા ઈગલ ડાંગરો રોનગારનો છે, પણ તારે અમે રીકા જે આખી ફનીઆને એકવાર રૂ પોહ્યાંવાડવું હતું તે તથા બીજાં દેશોના એકઠો રૂનો વેપાર ગણીએતો કેવડો મોટો આંકડો થઈ પડે !

તોપણ આ જમરો અને રાખશી રોનગાર માતર એ ૬ જાહડાના બીઆને સંભાલવા માટે ખુદતે ઉગાડેલાં સા ધારેજી દીડવાંથી થાયછે એ વાત શું થોડી અન્યથા જેવી છે ? રૂ માતર કપાસીઆના બીઆને સંભાલી રાખવા માટે તે બીઆની આસપાસ એક કોઠલી તરીકે ઉગેછે અને તેથી જાહડા તથા બીઆના ઉપરભાવમાં રૂ પાછળથી નક્કા મો છે. તથા બીજાં જરે જાહડાને કામ લાગેછે તારે તેની આસપાસના રૂને તે જાહડા રદ કરેછે. એવી ખુદરતની એક રદી ચીનમાંથી આવેલી જાત અમલ જે રૂપીઆનો વેપાર ચલાવી શકેછે અને ખુદરતની એવી એક રદી વસતુ ખાણસનું બદન ધાંકવા માટે જાડી ખાદીથી ઉંચાના ઉંચા સેના તથા મલમલ જેવાં તરેહવાર કુમાસનું કાપડ પૂર પાડે છે એ ખુદરતના ભેદોની થોડી ખુબી નથી. કપાસનાં બીઆની આસપાસનું આ પડ સફેદ, પોચું, અને સુખાકુ, બાક જેવું અથવા ચરફ જેવું અથવા “પક” જેવું દીલ પસંદ છે. પણ તેના જાહડાની જાતી પરખાણે એ વસતુ ના શાખા લાંબાં ઈઆ ટુકા હોયછે. તેને આવેરી જાતે વણતમા કામે લગાડી તેમાંથી નાદર કારીગરીએ પોતાને જે ઈવું કાપડ મેલવેછે.

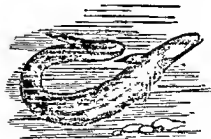
રૂનું જાહડા હીડસતાન, ચીન, અરબસતાન, ઈરાન, એશિયા માઈનર, તથા આફ્રીકાના થોડાક ભાગોના અમેરિકાના ખાતે ઉગેછે. પીરૂ દેશની અસલી કમરોમાં રૂના જાહડાની હાનરી માલમ પડવાથી તાંહાં પણ એ જાહડા અસલ ખુદરતી છે એવું ધારવામાં આવેછે. હીડસતાનમાં આજ તરણ હજાર વરસ થયાં રૂની ખેતી ચાલેછે અને એવું કેહેવાયછે કે તેની ખેતીવાડીની જે રીતીઓ તરણ હજાર વરસ ઉપર હતી, તેને રીતીઓ મુજબ આજેની તેને ઉગાડવામાં આવેછે. હીડસતાનમાં રૂ તરેહવાર જાત નો થાયછે અને તેને તરેહવાર નગરોમાં માફક આવેછે. સહી ગરમ ભાગો જેમ પોતાને રૂ ઉગાડે, તેમજ વળી એ દેશના સહી હવાયલા તથા સરદીના ભાગોમાં પણ તે નો રૂ જુદો હોયછે. ડાકટર ફારમસ વાટસન જેણે હીડસતાનનો પેશાસો બામે મોટી અન્યથા મેળવીછે. તે કેહેછે કે આખોહવા તથા જમીનની બાબતમાં રૂના પાકને માટે હીડસતાન જેટલું લાએક છે, તેવું માફક આવવું દેશ આખી ફનીયામાં બીજું એક નથી. રૂ ઉગાડી શકે એવી જુદી જુદી માટીના ૩૦ થી વધારે નયુના તેણે પોતે એકઠા કરેલા છે, જે ઉપરથી આપણું દેશ રૂ બામે કેટલું ચકતી વાન છે, તે માલમ પડેછે.

રૂના જાહડાને હલકી, રેતાલ જમીન નોઈએછે અને બીજાં ઘણાખરાં જાહડોથી ઉલટો ગુણ તેનામાં એક કે દરે આની નુબકીમાં એ જાહડા ઉગી શકેછે. અમેરિકાનાં કેટલાક ટાપુઓ (સીઆઇલંડ) ના રૂનો સામો લાએક, મન

જીવ તથા રેસમના જેવો હોયછે. રૂની ખેતી ચોખાંસાં પછે શરૂ થાયછે અને ચીયાણો આવતામાં તે આસરે ચાર ફીટ ની ઉંચાઈ સુધી ઉગી નીકળેછે. તેનાં બીઆં દીડવાઓમાં રહેછે, જે દીડવાંને બાહરથી કાંટા તથા જાડી છાલ હોયછે, તેની અંદર ગરમ ગરમ ને નરમ નરમ રૂની વચે બીઆં ગોઠવાયલાં હોયછે. દીડવામાં ઘણો રૂ ભરાવા પછે, તે દીડવું ફારેછે જેથી દીડવાંને બદલે સફેદ દડાઓ જાહડા ઉપર જીલ્લાતા રહેછે. તે દીડવાં કદ અને આકારમાં મોટી દરા અ જેવાં હોયછે, તે પાકીને કાંટા પછે છલતાં વગર પણ ક પાસ સુધાં રૂને તોડીને એકઠો કરવામાં આવેછે. જે આ સુ દીડવું તોડવું હોયતો પછે તેની છાલ ભાગીને લુકો થાયછે તથા છલતાં રૂ સાથે મેલાઈ જવાથી તેમને છુટાં પાડતાં ઘણી મેહેનત પડેછે.

જાહડા ઉપરથી તોડવા પછે પેહેલું કાંમ રૂને કપાસ થી છુટો પાડવાનું તથા તેને સાફ કરવાનું હોયછે. એ કાંમોને માટે પેહેલાં ઘણાં સાદા ઉપાયો કરેલા હતા, પણ પાછલથી નવી “જીનો” અથવા ચરકાઓની શોધ થવાથી એ કામ ઘણું સવલ થયુંછે. એવી રીતે રૂને સાફ કરવા ની જીનના કારખાનાં હવે રૂની ખેતીવાલાં પરાંતો મધેજ સધાપવામાં આવ્યાંછે, જેથી ભરૂચ, ધારવાડા, ખામંગામ ઈત્યાદી રેકાણાઓમાં લાંબાં ધુખાડીમાં અને સાંચાઓ નિવામાં આવેછે. રૂને સાફ કરી પછે તેની ગાંસડીઓ બાંધવામાં આવેછે, જે કાંમ પણ થોડેક દરજે હવે માહેલાં પરાંતો મધે થાયછે, જાંહાં દીલી ઈઆ ચરધી મનજીવ ગાંસડીમાં બાંધવા પછે કોસ્ટા ઉપર અંદર ખાતે લાવી ઈ સંકોરમાં દાખી તેની મનજીવ તથા હુકમચ ગાંસડીઓ બાંધવામાં તથા પછે વાંહાંજી ચહડાવામાં આવેછે. આ પછે દેશી રૂ આપલ ઘણો ઉતરતી કીસમનો હતો, પણ તેને સુધારવા પાછલ ઘણી મેહેનત લેવાથી આજે હીડસતાન રૂના નયામાં નહીં પણ ગુણમાં વધીક અમેરિકન રૂની લગભગ બરોબરી કરી શકેછે.

વિનલીવાળો લેવટો

થોડીક અન્યથા જેવી માછલીઓની તપાસ આપણે ગયા અંકમાં કરી હતી, પણ સહી અન્યથા જેવી માછલી એકેએ અને તે વિનલીવાળી માછલીને નામે આપવા પડે. આનના એલમે વિનલીની વીદીમાં મોટી શોધ કરી પીછે. ઘણી ચીનમાં વિનલી માલમ પડીછે. આપણા બ

દનમાં પણ વીનલીએ અને કેટલાક વીંદવાનોતા હીંચ્યાં સુધી ફેરવે છે એવાણી છ'દગી નીચેએ અને છપ ચાલે છે તે વીનલીથી છે. પણ આ મોઢાંથી ખુદરતામાં કોઈ પણ વીં જના બલકે માણસના પોતાના એવી શક્તી નથી કે પોતાના બદન માઢેલી વીનલીને પોતાની મેળે બાહાર કાઢાડી શકે. તે શક્તી વીનલીવાળી માછલી ધરાવે છે અને તે ખરેખર નાદર શક્તી છે. દરએક પરાંણીને પોતાના અવાવના હુધીઆર આપેલાં છે અને આપણે જોયું છે કે ખાતર સીં ગડાં, દાંત ઇચ્છા પુછડી નહીં પણ કેટલાંક પરાંણીઓને તલવાર અને કરવત જેવાં હુધીઆર વટીક કુદરતે બખચેલાં છે. પણ વીનલી જેવું અવાવનું હુધીઆર બીજું કીયું છે? તેની આગળ બીજાં પરાંણીઓના હુધીઆરો ગોપા રદ છે.

પોતાના હુનનબરદને એક જ નટકો એવો લગાડવો કે જેથી તે તદન મરણ પામે ઇચ્છાતાં બેસુધ ધઈ જાય અને તેની સઘલી શક્તીઓ સુહુન મારી જાય, એ થોડી જોરે ને શક્તી નથી. વલી પોતાના હાથમાં કે મોઢાંમાં કે માથામાં કોઈ દેખીતું હુધીઆર ધરાવા વગર ઇચ્છા કોઈ હુધીઆરને કસો પણ ઉપયોગ કરતું હોય એવું દેખાડવા વગર બેમાલમ રીતે કુશનનને નટકો લગાડવાને આ માછલી શક્તીવાન થાય છે. વીનલીથી કરીને પરાંણીઓની હીલમાલ કરનારાં ગોટલાંમાં તાંણ ધઈ આવીને તે કઠણ ઈ જાય છે તેને વીનલીના આંચકા લાગેલા કહીએ છીએ અને વીનલી પેદા કરનારી માછલીઓ તેવીજ ક્રીસમનો આચકો આપી શકે છે. કેહે છે કે આ અટકથી કોઈવાર મોડેસવાર માણસ પોતાના મોડા મુખમાં તુટી પડે છે અને કોઈવાર જે ધાતુને તે માછલી લાગે છે તે વીનલીની ચીંગારી વટીક કાઢાડે છે. આ અનજમેજ જેવી શક્તી તેને મે કાપકા કરે છે. એકતા તે પોતાના કુશનનને જોર કરી શકે છે અને બીજાં તે તે શક્તીથી પોતાના ખોરાક મેલવી શકે છે. એવું કેહે છે કે જો દરીયાવમાં આ માછલી હોય છે, તો હાં તે સરવે માછલાં ઉપર સરદારી ચલાવી શકે છે.

વીનલીવાળી માછલી યુખીચ કરીને જે જાતની છે. એક રોરપેડોને નામે ઓળખાય છે, અને તેના આકાર આપણા લોકો જે માછલીને ચાંન કેહે છે, તેને કાંધક જાતે આવે છે. એ માછલી લગભગ ગોળ હોય છે અને તેનું પુછકું ટુંકું અને ચરબદાર હોય છે એ માછલી ઘણું કરીને ૧૪ ઇંચ લાંબી અને ૧૦ ઇંચ મોઢાંથી હોય છે પણ એ માની એક માછલી છા ફીટ લાંબી નાધાપલી છે. એ માછલીને જોરે ખીનલી હોય તોરે તે વીનલીના નટકા મારે છે, અને તેના નટકા ઘણા નરમ હોય છે કેમકે હાથના આંગળાંથી ઉપર તે અટકો કદાચ લાગે છે અને કોણી અથવા કોપરીયાંની ઉપર તે કદી નતોળ નથી. પણ આ માછલી કેટલા બધા અટકા મારે છે, તે સંજોઈ અનજમેજ જેવું છે તે એક મીનીટમાં ૨૦ આચકા આપે છે. સપાલાનજની નાનાના વીંદવાને એ માછલીના ૭ મીનીટમાં ૩૧૬ આચકા ગણ્યા હતા !

પણ વીનલીવાળી માછલીઓમાં ખરેખરી જોરાવર અને બધાં એવી માછલી તો “વીનલીના લેવટો” ને નામે ઓળખાય છે, જેનું ચીતર આ બાબતને મથાલે આપ્યું

છે. જે કે એ માછલી દેખાવમાં લેવટો જેવી છે, તોપણ કદમાં તે એક સરખ જેવડી મોટી છે અને તેનાં વીનલીના અટકા ભય ભરેલા છે. તેનું સાધારણ કદ ચારથી પાંચ ફીટનું છે, પણ કોઈવાર એ લેવટો ૧૫ ઇંચના ૨૦ ફીટની લંબાઈ સુધીના માલમ પડે છે. તેની ઉપર પરમાણે અને જે પાંણીમાં તેને વસવું હોય તે પાંણીના રંગ પરમાણે આ લેવટોના રંગ બદલાય છે. તે ઘણું કરીને લીલારંગના હોય છે, પણ તેનાં માથાંના નીચેના ભાગ પીલી અને રાતી ટીપડીના છે, તથા માથાંથી પુછડી સુધી મારીક છીંદરાની જેવડી હાર તેના બદન ઉપર આવે છે, જે છીંદરામાંથી એક ઓઢાસ નીકળે છે તે વડે તેની ચામડાં ચીકણી તથા સડકણી થાય છે. એ છીંદરાના રંગ પણ ટીપડીઓના જેવાજ પડે છે અને લાલ હોય છે. એ માછલીનું મોઢકું મોઢું અને મોઢાણું હોય છે તથા છેક ગલાં સુધી દાંતો કીસીને ખાંધેલા હોય છે. તેની જાળ ચરબદાર અને ચીકણી હોય છે.

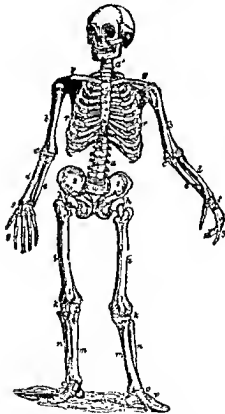
આ લેવટો પોતાના શોકારને વીનલીની મારી નાખે છે તથા ધાતુ ઉપર વીનલીની ચીંગારી પણ એજ લેવટો કાઢાડે છે. તેની તેજ વીનલીના અટકો નાનાકીત વીંદવાન “હુનબોલર” એકવાર ખમ્ખો હોતા અને તેથી તેના બદન ઉપર કેવી અસર ધઈ હતી તે તેને, પોતાનેજ આપણે બેલવા દઈએ. તે લખે છે કે— “પાંણીમાંથી તરતની કાઢાડેલી આવી એક માછલી ઉપર મારા જે પગ રાખવાથી મને જે ભયંકર આચકો લાગે હોતા, તેથી ભયંકર આચકો એક મોટાં દદની ‘લીડનનર’ (વીનલી પેદા કરનારાં વાસણ) માથી પણ મને કોઈ દાહાડે લાગેલો પાદ નથી. તે આખો દાહાડો મારાં જુકણ ઘણાં કુખ્યા કીધાં અને મારા બદનના લગભગ દરએક સાંધાના મને કે બ લાગ્યા હોય. પેટની ઉપર એક મુઠી મારી હોય, માથાંની ઉપર એક કુતર વાગે હોય, વીનલીના એક મોટાં ધડાકો ધરો હોય, તો એક પલમાંજ આવી અસર પેદા કરે છે. આખાં બદનની નેસો એ રીતે એક જ વખતે સુહુન મારી જાય છે, એટલે કમું સુખનું ઇચ્છા ઓળખાતું નથી.”

હવે સવાલ એ રહેણ છે કે આ માછલીઓના વીનલી કાંઠાંથી પેદા થાય છે? તપાસ કરતાં તેમના બદનના એક આખો અને નાદર વીનલીના સાંચો ગોઠવેલો માલમ પડે છે. જેમ એક “ગાલવાંનીકરર” નામના વીનલી બનાવના વાસણના ખાંચાઓ દ્રોણા હોય છે, તેવીજ યુક્તી આ માછલીઓ પ્રથે જોવાના આવે છે. “રોરપેડો” માં વીનલીના સાંચો માથાંની ખોપરી આગળથી મુઠું સુધી બેઠું બાજુએ ગોઠવેલો છે. અને તેમાં ઉભી મોકલ નલીઓ હોય છે, જે દરએક નલીના અંક સુનારી જલીથી પડ અથવા ફેકાર કરી લીધેલી છે અને એક ઇંચની નલીમાં એવી ૧૫૦ ફેકાર ભરી જના જના ઓરડા કરી લીધેલા છે તથા તે દર એક ઓરડાના કાંઈ પરવાડી પદારથ હોય છે. “રોરપેડો” માછલીને એ આખો સાંચો ૧૫ ઇંચના ૧૬ ચોરસ ફીટ જગા રોકે એટલો મોટો છે, તે ખાતર તેના માથાંના સમાવેલો છે. આ નલીઓની શંખ્યા “રોરપેડો” ના કદ પરમાણે હેરફેર હોય છે. ફક્ત એક માછલીના સાંચાના ૧૧૮૨ નલીઓ ગણવાના આવી છે અને દરએક નલીના ૧૫૦ ફેકાર ગણ્યાં આ એક માછલીના આખા સાંચાના ૧૭૩૩૦૦

નાહાની ઝોરડીઓ હાવી નેહ્યો. આ કેવી અજબજાબ ક્રાંતિ !

વીજલીવાળા લેવટાના તેના સાંચો માથાના નહીં પણ પુછડાંના ખળી આવેલો. તે પુછડાંની હેડાંજુખાં ગોઠવેલાં, તેના ચાર મોટા લાંબાને લાંબા લાગ કરેલાં, અને દરએક ખાંધી બારીક આઠડાંની ગોળા પહેલો દીસેદીસ પાસે પાસે સીધીને ગોઠવેલી હાથ તેમ સરખાં પડ દીધેલાં અને તે દરએક પડની અંદર જેલી જેવી પદારથ ભરેલી છે. સઘળી જાતની માછલીના વીજલીના સાંચાઓ ઉપર પુષ્કલ નેસો નેરેલી છે, અને સો વીજલીને લાવવા લઈ જવાનાં વીજ લીના તાર પેરે કાઢ લાગે છે. માછલીઓના સાંચાંમાં એ ને સો ઉપર વીજલીના આધાર છે, પણ તે વીજલી શી રીતે અને સાથી પેદા થાય છે તે કશું જામલ પડતું નથી. એ જ નેઆંનના બેદોત ને માહાબલ કીરતારે આ અજબજાબ ને વી. માછલી પેદા કીધી છે તે જ કીરતારના હાથમાં રહેલો છે.

હાડકું—બદનનું ઘર.

આ કેવો બદસુરત દેખાવ ! અને તોપણ દરએક આ દમીના બદનનો તે ખરો ચીતાર છે અને જેમી છેલબટાઉ ઇઆ મોએવારાંણી પોતાની ખુબસુરતી ઉપર મગર રોમ તેને કેહેવાનું એટલું જ છે કે “આ બાકી આદમ એટલો મગર નો રેહ કેમકે કદાચ આવતી કાચે, કદાચ આવતા પલખાં તાકી તમામ ખુબસુરતીનો નાશ થયો અને ઉપસો, બીહાજના આકાર તારાં ખુબસુરત તનથી થયો.” એ આ

કાર ગોળા આપણા બદનનું ઘર છે. ખાંસ, નેસ અને ગો ટલાં, પેટ અને તેખાંની કીમતી સાંચો, છાતી અને તેનો બેમુલો ખાજાંજો, બેજું અને તેની હીકમતી બનાવટ એ સં કશું આ બદનના ઘરના વસો છે. જેમ સાધારણ ઘર બાંધ વા આગમય લાકડાંના તેનો આકાર પેડે છે ઉભો કરવામાં આવે છે, તેમ આદમીની આ ખાંસ અને ચામડીની છેક હેકે બદનના બીજા સઘળા ભાગોને રેકવનારું આ પાંજરું બાંધવામાં આવ્યું છે. માણસ તરો ઉભો રહે છે અને બેસે છે તથા હીલચાલ કરે છે, એ સઘળું તેનું ટકાઉપણું બદનના આધારથી છે.

છવનું આ ઘર અથવા પાંજરું હાડકાંનું બનેલું છે અને તેને હાડકાંજો કહે છે. માણસના સાધારણ વજન ૧૩૦ થી ૧૪૦ રતલનો ગણાય છે અને તેમાં આ હાડકાં રાંતો વજન ૧૨ થી ૧૬ રતલનો છે. આટલાબધા વજન છતાં, બદનને બાલવા પછે ખાર ૮ અંઉસ પદારથ રહે છે અને બાકીનું સઘળું હવાઈ આકારના ઉડી જાય છે. આટલું છતાં માણસને રેકવવા તથા મજબુતી આપવાનો સઘળો આધાર હાડકાં ઉપર છે. બધાંયણું હાડકું સરેક પણ કુમળું હાડકું જરા આસાની રીતે ગતું હાય છે, તે બાહેરથી કડણ પણ અંદરથી પોકલ અને નરમ હોય છે, જેની અંદર ના પોલાણમાં જાવા જેવો એક ગર ભરેલો છે અને તેને આપણ શુડ કહીએ છઈએ. તેને જો આપણું બટ રાખણું હોત તો તે વજનમાં ભારે ધત અને વધારે બોલો આપણને ઉંચકવો પડત. કાસકાસને લગતા તેજાબ અને બીજા ખાર તથા ચુંનાની મેળવણીથી હાડકું બનેલું છે અને ધરતી ના બીતરના જાંહાંસુધી સુનાતું પડ આવેલો તાંહાંસુધીજ હાડકાં તથા કોરલાં મળે છે, તે પછે વધારે હાડકાંમાં તે મળતાં નથી. તેમાં સુખીઅ ખારાસ તથા ચીકાસ હોય છે. ચીકાસથી તે ચીવટ અને ખારાસથી તે કડણ છે. ખોલ લી હવામાં બાલવાથી તેના ચીકાસવાળો ભાગ ઉડી જાય છે અને ખારાસવાળો ભાગ બાકી રહે છે, જેના ખસલવાથી લુકો યાય છે. બીજી રીતે બાલવાથી તેના ખાર તેજાબમાં ખવાઈ જાય છે અને ચીકાસવાળો ભાગ બાકી રહે છે, તારે હાડકું નરમ થાય છે તથા ખરડાઈ જાય છે. બચાંના હાડકાં નરમ અને ખરડાઈ જાય એવાં તેખાના વધતા ચીકાસને લીધે હોય છે. ઘરડાં માણસના હાડકાં કઠરાં અને લાગી જાય એવાં તેખાના વધતા ખારાસને લીધે હોય છે.

આપણા હાડકાંનરાં માટેલાં હાડકાં તરેહુવાર કદ અ ને આકારવાલાં હોય છે. હાથ, પગ, આંગલાં, ઇતીઆરી ભાગોના હાડકાં લાંબા દાંડા જેવાં હોય છે, જેને એક છેડે ગોલ માથું અને બીજે છેડે બીજાગરું નેરું હોય છે તથા વચમાંથી તે પતલું હોય છે. બીજાં હાડકાં વડી પોલાણાં હોય છે, તે કપાલ, ગુચરી, તાલક ઇતીઆરી હાડકાં છે. ગુચરીના હાડકાં ગોલ લાગે છે, પણ તે ખરેખર એક જ ગોલ હાડકું નથી, ઘણાંક પોલાણાં હાડકાંએને જેડીને તેના ગોલા કાર બનાવેલો છે. ગોલ હાડકાં વડી જુદાં છે. જે પગની પુડી, હાથની પોંડાંચી, એવા એવા ભાગોની હેડલ આ બે છે. બીજાં મોટાંક હાડકાં આડાં અવધાં અને ચીકાસવાળાં છે, જેના દાખલા તરીકે કાંઠાના હાડકાં દેખાડી શકાય છે. આ હાડકાંઓ ઉપર ચીસ, ખાડા તથા મુરાઓ પાડેલાં છે,

જેની અંદરથી નેસે પસાર થઈ હાડકાંના સઘલા બાજોને બાહરથી પુશતી વ્યાપેછે તથા હાડકાંનું અંદરથી વોશણ કરવા માટે તેમાં કાંઈયું હોયછે, જે વાટે નેસ છેક અંદરવેર લોહીને પોહ્યાંચાહે.

દાંત, કાંત, ઈતીઆદી અવીઅપોનાં બારીક હાડકાંઓને ગણતરીમાં લેતાં આખા હાડકાંમાં પોણીતરણ સે હાડકાં ગણાયછે, પણ તે બારીક હાડકાંને બાદ કરતાં ૧૯૭ મોટાં અને જાણીતાં હાડકાં બદન મધે ગોઠવેલાંછે. આ બાબતને મધાલેની વ્યાકરણમાં એ સઘલાં હાડકાંની ગોઠવણ દેખાડીછે. તેમાં ઘ થી ઘ ની નીશાંણ કીધીછે તાં હાવેર બરડાને કાંઠા છે, b બાજુનું હાડકું છે, c ડાકેરી પાંતે સાંધા છે, d કામરીનું બાહરનું તથા e અંદરનું હાડકું છે, f પોહિંચી છે જેમાં c હાડકાં ચમરની હારમાં ગોઠવેલાં છે, g નીશાણવાળાં હાડકાં આંગળાંનાં છે, h અને i અંગનું હાડકું છે, k શુકળના સાંધા છે, m અને n લાના મે હાડકાં છે, o કુટી, p પગ, r પાંસલી, x શો નું, તથા s કુલાંનાં હાડકાં છે. આ સઘલાં જુદાં જુદાં હાડકાંઓની ગોઠવણ બામે હજી બીજું જાણવાનું છે, તે ની આવતા અંકમાં વાંચનારી બાનુઓને સમજ પાડીશું.

શેક્સપીરીઅન જવાહેરો.

સંપ.

“એક ભયંકર કામ કરી બતાવવા અને તેને પેઠે લો ખેઆલ પેઢા ધવાની વચેને વખત સઘણો એક દરામ નો ખામ એક નમરની બીહાનણી કગાઈ છે. તે અસા મા મનશકતી અને નીતીના અવાજો ભેગી દરબારે મસલત કરેછે અને એક રામની મીશાણે એક માણસ પોતાનાં અમલ તલે બલવાનું શંકર વેહેછે.”

“ઓ ! એકસંપ ! રાતને વખતે જરે જુરાઓને છુટાપછું મલેછે, તારે તારૂં ભય ભરેલું કપાલ દેખાડવાને તું ને શરમ લાગેછે ? અરે તારે દીવસને વખતે તારી રાખથી સુરત લંકાપ એટલો અંધારો ગોઠે તુંને છુપાઈ રહેવા માટે કાંઈ મલશે ? એવા ગોઠા શોધવાને આ એકસંપ તું નો મે હેનત કર પણ હસતા મેહરા અને મીઠા અવાશની અંદર જ તારો પાપી સીકલને સાંતી રાખ !”

વાતચીત.

“વાતચીત બેલગમ બેલવા વગર મજા આપનારી જોઈએ, હોલ ધાલવા વગર કાંબાલ જોઈએ, નીરવાનરા પછા વગર છુટી જોઈએ, અબીમાની વગર વીઠીઆવંત જોઈએ, તથા મેડી કાહડાવા વગર નવી જોઈએ.”

પુરાણ.

“મેં જુરાઈને એટલેવેર ઉકલતી અને ઉભાતી જોઈ છે એવે પકવાંનની ઉપરથી બાહર થેલાઈ ગઈ હતી.”

સીકલ.

“જ્યાંનાના કરતાં ગાંધે એક મકસદ કહી આપવા ને વધારે લાએક છે.”

“હા ! એક ગંભીર દાસતાંનના ગંભીર સફાતી મો શાલે આ માણસનું કપાલ ગંભીર પુસતકને અવાજ કહી આપેછે.”

સામાસામી અસારો.

“એક વ્યાતસ બીજા વ્યાતસના બલવાને બાહી ના ખેછે. એક દુખ બીજાના દુખથી ઘટેછે. મકરો આવેછે તો બીજા મેરડુની ચકરાથી પાછું ધમ ધવાયછે. એક ની રાસી ભરેલો ગમ બીજાની માહેતમ જોઈ સામે ધાયછે.”

દેશ હાવર પેઆર.

“અમર જે મારા એક દમણ દીકરા હોય અને દર એક જણપર મારો સરખો પેઆર હોય, તો મારો એક દીકરો દેશને ખાતર લડતાં લડતાં ધરાઈને પાછો આવે તેનાં કરતાં મારા અગોઆર દીકરા માહાદુરીથી મરણ પામે તે જિવા ને હું વધારે રાજ ધવરા.”

હીમત.

“હીમત સમે ઉપર થોડે મહોછે.”
“વીમારમાં જેમ તું મોટોછે, તેમ કામમાંથી મોટો થઈને; વખત વ્યાવતાંન ઉસકેરો; વ્યાતસ સાથ વ્યાતસ થઈને; બીહીવાડનારને બીહીવાડને અને પતરાણપોર વડા ઈસાથ ટકર લઈને; કે તેથી ઉતરતી વ્યાંબે મોટાં પાસેથી પોતાની વરતણી ઉછીની લીએછે તેમજ તારા દાખલાથી મોટી થશે તથા પકા કરાવની નહી હટે એવી ખાએશ પોતાનાં દીલપર ઝોલવશે.”

“ખરો હીમતવાન તેમ છે કે જે માણસનાં દમમાં થી નીકળતું જુરામાં જુરૂં શંકર દાહાપણથી અને અને પોતાના નુકસાનને માતર બાહારનું વીચારે; તેમને પોતાના પોશાકની મીશાણે જેમતેમ બદનપર પેઢેરી લીએ; અને પોતાને થતી ખરાબીને પોતાનું અંતકરણ ખરાબ કરવા તે ની વ્યાગળ લાવવાનું નહી દીએ.”

“મરદને જેટલું જાણે તેટલું બજાવાની હું હીમત કરું છઉં. જે તેથી વધારે કરવા જાય તે મરદ નહી.”

દરબારીઓ.

“ઓ હસતા, સુમારા, પણ ધીકારાપલા હુકરખોરો, નમીના ભાંચેડોએ, મીલનપણ વડેઓ, મીઠા રીંછો, હોલ તના ઘણેડાઓ, ખાવાના દોસતો, વખતની મખીઓ, ગોલાં મે, હવાઈ બાકો, તમે લાંબી જાંઘીતક ધીકારસાથ જવળો.”

“તમે રાંક અને બેલવે નખાનાંછે, અને રાંકપણ તથા નખનતાઈ ઉપરું દેખાય તેમ તમે તમારી પદવી અને દરબાર ઉપર નામ ધરાવેહો, પણ તમારૂં અંતકરણ તુંડ મી જાન, ગરૂરી અને અદેખાઈથી ચીકાર ભરેલુંછે; તમે નસી બધી અને રાજની મેહરબાંનીથી નીની પગતીઓ ઉપરથી આસાનીથી મહુડપાછો, અને હવે એવી જાંઘાએ આવવા છો કે જાંઘાં કાણ તમોને ટેકાવી રાખે અને સુખને ત મારા તાબેદાર નેકર થઈ તમે જે નેકરી અને ફરમાવો તે વી રીતે તમારી મરજની સેવા બજાવેછે.”

“જે ગોલાંમે પોતાના રાજના કાંઠાને જાંઘીનાં ખુની કરમાં ફુસવાનું વારંટ સમજે તથા જે સતાવાજાના આંખ નાં પલકારામાં ધારો સમજે તેવા ગોલાંમે પોતાની આસપાસ હોય એ રાજઓ ઉપર મોટો સરાખે.”

પરચુટણ બાબતો.

સોનાના શુખનો—“સુખ મેલવીને પછે ખોણવા ના કરતાં તે નહીંજ મેલવણું બેહેતર છે.”

વીઠીઆ—તમારી વીઠીઆને તમારા ઘડીઆલ બી સાલ એક છુપા ખીશામાં રાખો અને લોકોને દેખાડવા વા રત્નવાર બાહર ખેંચી કાઢડો નો.

વડાઈ—લોકો વડાઈ કરેય તાહરે સાંખા ધણીને ખાલમ પરેય, પણ જ્યારે સાંખો ધણી પોતે વડાઈ કરેય તેવા રે તે પોતે આંધેલા બનેય.

ભરત—વેલાતમાં એક કુટુંબ રહેછે, તેમાં એક માઈલ નામની છોકરીછે અને તે કુટુંબનું નામ ફરલાંગ (અરધા કોશનો આઠમો હીશો) છે અને તાહાં એવાં આઠ ફરલાંગ વશેછે.

માંસશની ઉમર—ઘણાએક દાખલા મલી આવેય કે ૧૦૦ થી ૧૮૫ વરસા શુધીની માણશની ઉમર કોઈવાર હોએછે. કેહછે કે “બુનગેરી” રશમાં એક ખેડુત નામે ૧૫૨૪૬ બનસદન” શને ૧૫૮૭ માં જન્મીઆ હતા અને શને ૧૭૭૨ માં મરણ પામીઆ હતા. આ વાત જાનવા જાય નથી.

લોભ—કોઈએક ખેડુતે પોતીકા છોકરાને કહઉં “જ વારે એને જવારે, દીકરા જ્યારે એ સસણું કોઈ બીજાનાં ખરખરી કર્યે થશે તેવારે આપણુ એને ફરીથી પકડી એ નો નાંસતો”કરીયુ.” એ શબ્દો શાંભલી છોકરાએ પોતીકા બાપનાં હોકમને તામિએ થઈ તેને છુટું મેલી દીધું પણ તે સસણું કોઈવાર પણ તેનાં હાતમાં પાછું આવીઈ નહી.

ન શીખવાના અવગુણ—કોઈએક શખશે એક સીને પુછીઈ, બાઈ તારી ઉમર કેટલાં વરસનીછે. તેણીએ જવાબ દીધો, જ્યારે હું પરણી તેવારે મારી ૧૬ વરસની ઉમર હતી અને મારાં ધણીની ઉમર ૩૦ વરસની હતી તેને આ જો મે ૩૦ વરસ થયાં તે કેટલાં? જવાબ વાલીએ કે ૬૦, તારે મને હવે મે શોલ વરસ તે કેટલાં? જવાબ વાલીએ ૩૨. સી બોલી હા અલખતાં મને એટલાં વરસ હોવા નિશ્ચિ.

મે ગરહસયો એક ટેબલ ઉપર સાથે જમવા બેઠા હતા. એકે બીજાને કહયું કે “સાહેબ પેલી નીમખદાંની નરા હીયાં પસાર કરજો.” બીજાને આ સેહેલ તસદીથી ફરડાટ લાગે અને તે બોલવા કે “સાહેબ એ હોકમ કરવામાં તમારી ભુલ છે.” પેહેલા—“કેમ સાહેબ! શું લ થઈ?” બીજે “તમારી ભુલ એકે તમે મને તમારો આ કર સમજાવો.” પેહેલા—“નહાં સાહેબ, મારી ખરી ભુલ તો એ થઈ કે હું તમાને એક ગરહસય સમજ્યો.”

ખયાં ઉપર માં બાપની અસર—ઘણાં બધાં આ કલાં બીજા, પાણ, તોફાડાં-અથવા તરકરાં હોયછે અને તે વીશે ધણા માં બાપને ફરીઆદ કરતાં સાંભલીએ છઈ એ. પણ આ બાપોએ ભુલી નહી જવું કે તેમાં ધણીવા

ર તેમનોજ વાંક હોયછે. જેમ કુલને સુરજની રોશની નિશ્ચિછે તેમ બધાંને ખુશાલી નિશ્ચિછે અને ખુશાલ માં બાપનાંજ બધાં પણ ખુશાલ હોયછે. બધાંને જ ચીન ગમે તે માગેછે, જે ચીન નહી ગમે તેનાથી ફરે નંથછે. કુંજરા ચેહેરા અથવા કડવા શુખનો તેઓને ઘડીએ ઘડી ખાલમ પડે અને નરા નરામાં તેઓની ખણખોદ તથા વાંક કાઢાડવામાં આવેતા બધાં પોતે પણ કવડાં અને કુનરાં થાયછે. મારે માં બાપની ખાશ કરજ છે કે બધાંની આગલ હંમેશે હસતાં તથા સુખી રહેવું અથવા કાંઈ નહીતે શુખી દેખાવું ઈમાને ગમે એવું” કંઈ હોય તોપણ બાહરનો દેખાવ હસતા રાખવો.

માતાનો પયાર—ડાક્ટર હેસ નામનો એક લખનાર, જનવરમાં માતાનો પોતાના બાલક ઉપરના પયારનો એક ઘણેજ અસરકારક દાખલો આપેછે. તે કેહેછે કે “નસુ ના મારે એક દરીઆઈ પછી પકડવા મારે મારી બંદુક ખભે મારી હું” દરીએ કીનારે ગયો અને રોલાંબંધ એક ખડક ઉપર બેઠાં હતાં તેમાંથી એક પસંદ કરી તે ઉપર ગોલી મારી મારી નાખયું, સંઘલા પછીએ એકદમ દરીઆમાં નાહારી ગયાં પણ સુએલાં બાલકની માતા ધણીજ આનાકાનીથી તાંહાંથી ઉડી ગઈ, થોડીક મીનીટમાં તે પાછી સપ ટી ઉપર આવી અને બધાંની પાસે બેસી સોહુર કરવા લાગી. મેં જિયું કે તે મારા શેકારને ઉઠાવી જ્યો મારે હું” આગલ વધવા લાગ્યો, પણ માતાએ તાંહાંથી પોતાની જગા છોડી નહી અને મારી સામે ધવાના ચીનહ બતાવી બધાંને પોતાની પાંખમાં પકડી પાછલે પગે હુકવા માંડીયું. તેને ન શાડી ચુકવાને અથવા બીહવડાવવાને ધણીએ તબવીન મેં કરી, એક ગોલી વડીક તેના ઉપર ફેંકી પણ કાંઈ વલીઈ નહી, લોહીથી મગરતી માતા પોતાના બાલકને પાંખ તેલે પણ સંઘાડી મારા તરફ મોઢોડું રાખી પાછલે પગે લાંબે સુધી ગઈ અને આખરે દરીઆમાં ડુબકી મારી માહુરી નજર આગલથી ચુપ થાઈ ગઈ. માતાના પયારનો હાલો દાખલો મેં કોઈવાર આગલ જ્યો ન હતા અને તે આ તીર દોશ જનવરમાં નિધને માહુરી અચરતીના પાર રહ્યો નહી.”

ધરધરુ નુસકાઓ.

રાસપબરી વીનીગર—રાશપબરી રતલ ૪ એક કાદવતાં વાસણમાં નાખો સરકા પેટ ૧ નાંખી તેનું મોઢું હવા ન જઈ શમે તેમ જનશુત બાંધવું અને પીમાં તડકાં માં કલાક ૧૨ રાખી રાતનાં ઘરમાં લેવું, ફરીને તેને બીજાં દને કલાક ૧૨ તડકામાં રાખવું અને તારખાદ એક ફલાન લની કેલીમાં નાંખી તેને વગર દાખવે તેનો રસ નીચેથી લેવો અને દરેએક રતલ રો ૧ રતલ સાકર નાંખી કલાક ૫૫ શુધી ઉકાલી માટલી ભરી જનશુત ભુચ ખારવો અને તારખાદ પીવાના ઉપચોગમાં લેવું.

બનકે—આરો રતલ ૪, માંખણ આર્ડસ ૪, સાકર આર્ડસ ૬, થોડું નીમખ, તેટલીજ છુદલી (ફરેથોઈ) વેલાતો છઠ્ઠ તથા ખમીર ચમચા ૪, એ સધવાને એકરસ

કરી કુધ નાખી રોતલીનાં આઠા મીઠાલ નરમ કરી ભુજવાં,
એ મધે કરનટ, આંઉશ ૪ નાખીઆથી વધારે શારાં થાયો.

છનજર બીઆર કરીને પીવાની છુટી—છુટલી શા
કર ૨ દરાંમ, છુટલી શુક ૫ ગરેન, કારબોનેટ આવ સોડા
૨૬ ગરેન, એટલું એકરસ કરી એક બહુ કાગળનું પડીકું
બાંધો. તોરતરીક એશીડ ૩૦ ગરેનનું એક શરદે કાગળનું
પડીકું બાંધો અને પીતી વેલાએ દરએક પડીકાંને દરએક
જીદાં ગલાશમાં અરધું તમલર પાણી લઈ ડોવીને બેઠને એ
કરશ કરી ઉભાઈ નવાની અગાઉ પીઈ નવું.

૨મુંજે કુરસત.

૧. તરણ અક્ષરથી થાપછે આખું માઝ નામ,
ખરાબીમાં હુમેયો રેહછે માઝ કામ.
પેહેલા સંગ બીજી મલીઘાઈ નારનો ઘણી,
નામ, કદ, મીજાન, ને મારી જતો ઘણી.
થડ તથા પુછડું મલી જીવનતોમાં હોઈ,
બીજા તથા તરીજા વગર થોડાંન ક્ષો જોઈ.
ખેડેનો પારખો મુજને, ના કર્યો ઉડો વીમાર,
કહી શો હું કોણજી વીલંબ નહી લગાર.

૨. હું છું એક પાદસાહુ સેહેરનો ધરાન,
જાતે નેક, ભક્ષો ને અતી કદરદાન.
પેહેલો અને ચોથા અક્ષર મળી છેઈ એક ક્લવનું નામ,
સઆઈ બતાવવાને પડસે મારા બીજા ને ચોથાનું કામ.
નથી હું (આખો) કોઈ સાધારણ જાતનો નર,
મલાવીછે મેં હાકમઈ આખા ધરાન ઉપર.

૩. હું ચાર અક્ષરનો બેલ છેઈ. મને બે શરખા
ભાગમાં કાપી નાખે તો પેહેલા ભાગને લેવાને છાકરાએ ઘ
ણા ખુશી હોએછે અને તે ભાગને જો ઉલટાવી વાંચો તો
તેનો અરથ ખુશાલી થાએછે. મારો તરીજા અને બીજી અ
ક્ષર મલી એક જાતની રમત બનુછું અને તે આપવાથી ત
મો ચાહે તે કામ થઈ શકેછે. મારા ચોથા, પેહેલા અને બી
જા અક્ષર મલી હીંદુસથાનના એક દેશી રાજાનું નામ થા
ઉછું. કેહા હું કોણ છું.

૪. હું અજબ તરાંહનો છેઈ, જેમ જેમ મારા પેટમાં
થી તમે આછો કરતા જાવો તેમ તેમ હું મોટો થતો જાઉછું !

૫. દરેક જાણને મારી નરૂરછે, દરેક જાણ મને આ
પવા નીકલેછે, દરેક જાણ મને મોજે પણ ઘણા થોડા મા
રો ઉપયોગ કરેછે.

૬. એવી કેઈ મીજાએ કે જે કોઈ કોઈવાર ટેબલપ
ર મુકીને કાપવામાં આવેછે પણ બીલકુલ ખવાતી નથી.

૭. હું ચાર અક્ષરની નારજી, હું લાંબી છેઈ, કુ
કી છેઈ, હું જાડી છેઈ, પાતલી છેઈ, મને બે શરખા ભા
ગમાં કાપી નાખેતો મારો પેહેલો ભાગ મને જીવાડેછે અ
ને મારો બીજો ભાગ મને મારી નાખેછે.

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧—મોત.

૨—પીસટોલ—ટોપી—સટો.

૩—

ગો

ક દ ર

ઉ ન રે સ મ

ખા દ સા જ ન ચે દ

ગો દ રે જ ગે વ બે જ ન

ક શ રે વ જ તુ સ

દી લ બે કા મી

ક જ સ

ન

૪—ટેબલ—બલ—તેલ.

મિત્રોના મેળાપ વિશે

૫૬.

“મારા મુમ કાલે મળજો” એ રાગનું છે.

મળિયા મળિયા મળિયારે,
ભલે આજ મિત્રો મળિયા;
હારે મારા મનના મનોરથ મળિયારે, ભલે આજ—મેકા

વિવિધ પ્રકારની વાત કરવાથી,
આનંદ આપે ઉછળિયારે, ભલે આજ, ૧

મિત્ર મેળાપથી ચાંત થયું મન,
તાપ ત્રિવિધતા રૂઝિયારે, ભલે આજ, ૨

રગરગમાં આજ પ્રેમતાણ રમ,
આપીને અદાનક રૂઝિયારે, ભલે આજ, ૩

મિત્ર મળવાથી પવિત્ર થયું મન,
પાપના ધુંજા પ્રજ્વળિયારે, ભલે આજ, ૪

એકબીજાના મરવ મન-મંથન,
નજર મળવાથી ત્રિજિયારે, ભલે આજ, ૫

મુખના મારગ મુજબ મળવાથી,
દુખના ડુંગર રૂઝિયારે, ભલે આજ, ૬

મુજબ રેનેહ મંપાદન કાઢી,
એજ રૂઝિ રૂઝિયારે, ભલે આજ, ૭

દલપતરામ કહે દીપ ખુશ થઈ,
વજા દિવસ આજ વળિયારે, ભલે આજ, ૮

૭ દગલા.

મુંબઈ, દક્તર આચારા પરેશમાં બેહરામજી ફરફુજીની
ફપનીએ છાત્રીયું તથા પગરૂઝ મીડુંછે. કોઠ કોઠ.—બેહરામજી
બેહરામજી સ્ત્રી, નાં ૧ તથા ૧૧.

સતીબાઈ

પુસ્તક ૧૪ સુ.

ડીસેમ્બર ૧૮૭૦

આંક ૧૨ ગ્રા.

સુલી વચ્ચે સોપારી,

અથવા

ઓરતના હાથમા છુપી વાત.

૧ એક વારતા.

૧૨૬૨૯ ૧ સુ.

માણવદરાનના સુલકમા મનીજીનું અને ફીરંગીન નામની બે નવાન અને શુદ્ધ ઉત્તરાવજીઓ વસતી હતી. પુખ્તપુરતોમા તેઓ એકસરખી સરસ હતીઓ. તેઓના માહાતાપી મુખરા ઉપરના ગોલાખી રોમથારની લેહનત બાગોમાના તાજાં ગોલાખને કરમાવી નાખતી હતી અને પરીઓના સરખાં તેણીઓના નાભ અને નખરાંથી શેરેના નખખી થયલા ઘણાક નોનવાનો તેઓ ઉપર ફીદા થઈ તેનેક અશલતની નાભનીના હાથ મેળવવાની ઉમેદમા નાઉમેદ થઈ રહ્યા હતા.

આ બે કુવારી કનેઆઓ વચ્ચે સંપ અને પેઆર મળ્યુતીથી ગંઠાયે હતા. એક નેકના દીલની આગેસને તેઓ એકમેક આગળ યોલવી મેળતી હતીઓ અને સુખ ઈચ્છા સંપન્ન, મોત ઈચ્છા માયાની ઘણીક છુપી મસલતની યુસુબમાં તેઓ વીસવાંસ અને એખલાસથી મસયુલ રહેતી હતીઓ.

પણ આ બંને શુદ્ધીઓના સુખનો મારગ ગોલાખથી ન ખીજાવેલો નહી હતો. તેઓના મારગમાં કંઠા પછ હતા. મનીજીનું તથા ફીરંગીન બંનેને એકેક કુખ હતું. મનીજીને તેના યુદા બાપ કુલબાદ નેગણ બનાવા ધારી હતી, અને ફીરંગીને તેના છુબરગ પીતા મેહરાબે યથેશ નામના એક એવકુક ઉત્તરાવ સાથ પરણાવા ધારી હતી.

કુલબાદ વેહેમી હતો અને પોતાની નોનવાંન બેટીને સંસારના મુખથી મેનસીબ રાખી નવમ મુખી તેણીને વેરાગએખતીઆર કરાવામાં ફનીઆનાં પાપો તથા બદીઓ

થી તેણીને વેગલી રાખવાનું માનતો હતો. અને એ રીતે કુમ્મલી અને ખીલતી મનીજીનું પોતાનો આખો ભવ કુમારી હાલતમાં બાકી નાખવાના અર્થમાં હતો.

મેહરાબ લોભી હતો અને તેથી પોતાની બેટીને જ ની સાથ પરણાવા માંગતો હતો તેની અકલ ઈચ્છા છુપીને અદલે તેનાં પધંસા ઉપર તે લલચાયો હતો અને એ રીતે પોતાના બાપના લોભને ખાતર આપ્યા નવનમાર મુખી એક મુરખ આદમી સાથે વગનના ગાંડથી નેહાઈ નવાની ફીરંગીને ધાસતી હતી.

આવા છુલભાતમાંથી છુટી થવાને આ બેહુ નવાંન નારીઓ ને કોશિશ કરેતા તેમાં કોણ નેમનો વાંક કાઢાશે ?

કુલબાદના વેહેમ પરખાણે નેગણાણાની નંદરમાંથી છુટવા સાડા મનીજીનું ઉપાય એમ કીધો કે મુશરો ના મના એક નવાન સાથ તેણીએ મોહાખત ખાંધી અને તેના બાપ કુલબાદ તેણીને નેગણીના મથમાં ફનીઆંથી રેશની કાલ કરે તેની આગમય તેણીએ પોતાના વાહાલા મુશરો સાથ નેકાની પેવંદ બાંધવાનો કોણ આપયો.

મેહરાબના ઘાટકી હરાવમાંથી બચવા સાડા ફીરંગી ન પોતાના બાપને સમજાવવાનો ઉપાય અનમાવા લાગી. તેણીએ તેના ઘણા કાલાવાલા કર્યા તથા પોતાને અણગમતા રાખસને ધણી તરીકે નાકમુલ રાખવાનો પોતાનો હુકમોટી આજુજીથી તેણે રજુ કર્યો.

પણ તેણે કાંઈ વલયું નહી. મેહરાબે પેહેલાંતે તેને સમજ પાડી કે અંથેય પાસે ૫૦ હજાર દીરમની દોલત છે, એટલે તે કોઈથી એમરતને મુખી કરવાને શકતીવાંન છે, પણ જરે ફીરંગીને માતર પધંસામા સુખ વીમારવાને તા પાડયું તારે મેહરાબે તેણીને અંથેય સાથે નમરદસતીથી પરણાવાની ધમકી આપી.

એ ધમકી પાર પાડવાનો વખત પણ આવયો. અંતે અંથેય પોતાની મીલકતોવાલાં મુકુમોમાંથી માણવદરાંન આ તે આવી પુજો અને મેહરાબ તેને ફીરંગીન સાથ પરણાવાની તાજઆરી કરવા લાગો. આવી હાલતમાં પોતાને નાપસંદ માટી સાથ પરણવાના છતી જીંદગીના મોત કરતાં પ્રસરીતો ગોત ફીરંગીને પસંદ કરયું અને તેથી આ પઘાટ કરવાનો તેણીએ હરાવ કર્યો.

પ્રારે સાંભને વખતે જરે મોહાલામાં વસતીની આવવા અંધ પડેલી હતી, જરે તેના બાપ ધરની બાહાર હતો

અને ઘરમાના માંણસો દાંખેમાંએ ધઈ ગયાં હતાં, તેણું એ કાંત વખતતુ ઠાંકણું સાંધીને તથા આંખોમાં ખુન અને દીલમાં હોતત પકડીને આ નાદાંન પણ છવપર આવેલી એારે તે એકદમ પોતાના એારડાની બારીએથી મોઢોલામાં નખાવી દીધું.

એકલ ભયંકાર થોસ અને ફીરંગીજને દમ ગેમા બંધ થઈ ગયો. એકલ આંખને પલકારો અને તે ઘણી ક ડંચાઈથી મોઢોલામાં બંધ પડી. હવામાં ઉતરતાંન તેની મુખ મુખ ઉડી ગઈ અને મોત ને તે વખતે તેને છુટકારા સરીમું હતું તે તેણીએ નબદીક વીચાર્યું.

પણ નહી.

ફીરંગીજનું પકડું અને મોઢોલામાંથી એક મુરા સી પાહતું પસાર થયું સાથેન બનયું. જે વખતે આ શુદ્ધ રીએ બારી ઉપરથી છપલું દીધું, તે વખતે તેન બારીની હેડલ આ સીપાહ બચો આવી લાગે, અને ફીરંગીજ આ બાદ બેઠ તોના હાથમાં પડી, જેને તેણે સંભાલથી છડીલી લીધી.

તે સીપાહ ઘ્યાલુ દીસતો હતો. ફીરંગીજ ઉપર કાંઈ બી મોટો જીલ્લાત મુનરથો હુરો એવું તે ચેતો ગયો અને જારે તેના છવ બચાવથો તારેતો પુરોન બચાવથો અને જે ધરથી આ નાનનીને દુર થવા માંગ્યું તે ધરમાં તેણી ને નહીન લઈ નવી એવી તે દુખીઆરીએ પોતે અરધી બેથ ધ હાલતમાં તેને અરજ કરી, તે પાછો બેથ ધઈ ગઈ. એટલા માટે ફીરંગીજને તેની મોઢોલા હાલતમાં બાંધ ઉપર મારી કોઈ બીજા ઘરના છુપા આસરની તે શેષ કરવા લાગે.

પોતાના આ કીમતી મેલે ઉપાડીને એક મોઢોલામાંથી બીજા મોઢોલામાં કાઢે લેતાં તે સીપાહ બચો સારાં બાએજો કુલબાદનાંન ઘર આગળ આવી પુરો. વાંચનારી બાંનએને યાદ છે કે ફીરંગીજની પેલી માંનીતી સખી મ નીજીલ તેન ઘરમાં વસતી હતી અને ફીરંગીજને બચાવી લેનારે તેન ઘરના આસરો લીધે.

એક મેગની મરદ કોઈ મુએલી એારતને લઈ ધસથો આવેછે એવું દુરથી જોઈને મનીજીલ ઘભરાટમાં પડી તથા પોતે છુપી રહીને પોતાની સામેલી નામે રહેરોને તે મરદ આગળ મોકલી.

આ મેગનો સીપાહ ફીરંગીજને લઈને પાધરો દીવા નખાનામાં દાખલ થયો તથા પોતાની મેઅદબીને માટે માફ માગીને મેલથો કે “આ બાંનું ઉતાવલે અને હરૂસે કો ઈ મકાનમાં લઈ જવાની અગતને સર મારાથી મેઅદબી થઈછે. હું એ બાંનું મુદલ પીછાંચુતો નથી, માટે એવણુ ને તમારે સવાધાન આપું છઉં. હાલતો સાંજ પડી ગઈ છે, પણ જો મોઢાનું માહાડું હરોતો એકાદ બે કલાકમાં એ એરૂરે નચુન બાંનુંની બચર પુલવા હું પાછો આવવા અને જો મારી વધારે મદદ જોઈતી હશેતો ખુશીથી આપશ.”

આટલુંજ મેલેલીને તથા પોતાની બાંધ ઉપરથી ફીરંગીજને ઉતારીને આ બાહાદુર નવાં મરદ ચાલતો થયો. જ તાં જતાં ને ઘરમાં ફીરંગીજને ઉતારી હતી તે ધરવાળી બાંનું મનીજીલનું નામ તે સામેલી રહેરો ધસેથી લખી લઈ ગયો અને પોતાનું નામ કાગળ ઉપર લખીને રહેરોને આપી ગયો.

આ પારકા મરદના જવા પછે મનીજીલ છુપાપલી હતી તે બાહાર આવી. પોતાની કીયા ફીરંગીજની આ બે મુખી ઉપરથી તેને મોટો ઘભરાટ ઉપજયો, પણ આવી હાલતમાં તેણીને પોતાના આસર તલે જોઈ તે ખુશી થઈ અને ફીરંગીજને મોઢોલામાંથી હાથોવાર કરવા લાગી.

સેમ વખતમાં ફીરંગીજ પોતાની હાથોવારોમાં આવી. તેણીએ પોતાની દોસત મનીજીલને કોટી કીધી તથા તેના ઉપકાર માનયો અને પછે પોતાના બાપના જીલ્લાત ને મનીજીલથી છુપો નહી હતો, તેટલા માટે કેવી તેણીએ બારીએથી નખાવી દીધું તેના કુખદાએક હેવાલ આંજુ ભરી આંખે તેણીએ કહી સંભળાવયો.

બારીએથી પડવા પછે જે સીપાહબચો તેને ઉંચકી લાવથો તે કોણુ હતો તે જાંણવાની તથા તેને નબર નમર મળવાની ફીરંગીજને ખામેશ થઈ.

તે સીપાહ પોતાનું નામ તેની ગયો હતો જે ફીરંગીજે વાંચી મેલું. તેનું નામ શોહારામ જાણવી કરીને હતું અને તે જાણુલ દેશનો રહેવાસી હતો. સામેલી રહેરોએ મેઅાંન કર્યું અને ફીરંગીજને પોતાને પણ તેણેના ભાંન રહ્યું હતું કે એ સીપાહ શોહારામ કદના અને દેખાવમાં ખરેખર એક જાણુલી હતો. તેના બાંધો પીલતન પહેલવાંના સરખો હતો અને એરૂર તથા તાજબતવાબો તે એક ખરો ગરહસથ હતો.

પોતાના જાંન બચાવનાર આવા એક ઘણીને જ્ઞવાને ફીરંગીજની કુમલી છાતીમાં જુસો પેદા થયો માટે તે મરદ શેષ પાછો આવનારછે એવું જાણી તે ખુશી થઈ. ફીરંગીજના દીલમાં લાગેલી આ આગ જાણુલી શોહારામ તરફ મીતસારી અને ઉશાનનીમાં જુસાની આગ હતી અને આપણુ જોઈયું કે પોતાના બાપનાં જોગણુ બનાવાના જીલ્લાતમાંથી બચવા સાડું જેમ મનીજીલએ નવાંન ખુશરો સાથ પેચાર બાંધયો હતો, તેમ ફીરંગીજને પણ પોતાના આ પન્ક જીલ્લાતમાંથી બચી નવા સાડું જાણુલી શોહારામ એક તેવાન દીલદાર હાથ લાગે હતો.

પરકરણ ૨ જું.

ફીરંગીજે મનીજીલની મદદથી પોતાની પરાજીયાત બચાવી એટલુંજ નહી પણ હવે તેણીએ મનીજીલનાંન આસરો હેડલ છુપી રહેવા માંગ્યું. એક મુખ્ય મરદ સાથે જાંન તક જોડાઈ નવાની આકૃત અટકાવા માટે તેણીએ એન ઉપાય વીચાર્યો કે મનીજીલનાં ઘરમાં છુપી રી તે વાસો કરથો અને જાણુલી શોહારામની પીછાંજ કરી તેની સાથે પરજુડું.

આ માંગણી ફીરંગીજે મોટો ગંભીરશ અને એ જરખાહી સાથે દીધી અને મનીજીલએ પોતાના આ દોસ તેને નજરને વખતે એક આકૃતનું વાદલ દુર કરવામાં ઉપલો આસરો આપતને કજીલ કીધું.

આ બીના ઘણી છુપી હતી. જો કોઈને પણ બચર પડે કે ફીરંગીજ કુલબાદના ઘરમાં છુપાઈ છે, તો માંજીલના નવા પારા મુનબ એકલી ફીરંગીજ નહી પણ મનીજીલને બી પકડી કતલ કરવામાં આવે. ફીરંગીજને છુપી છુપા

વાની ખબર માતર ફીરંગીજનના આપ મેહેરાબચીજ નહી, વળી મનીજીહના આપ કુલબાદથી નહી પણ ધરમાના આ દમીઆ અને બીજાં દરએક જણથી આ ભેદ છુપાવવાની જરૂર હતો.

પણ મનીજીહ શું આ છુપો ભેદ એટલો છુપો રાખી શકશે ? એક છુપી વાત એસરતોના મોઢામાં રહી શકે કે નહી ? મનીજીહ કદાચ આ ખબરને પોતાના આપથી છુપા વશે, પોતાના સગાં વાહાલાંથી છુપાવશે, પણ પોતાનો દી લદાર ખુશરો જનાથી તેણીએ કશું છુપાવ્યું નહો હવું તે ને પણ આ છુપી વાત શું મનીજીહ જાહેર નહી કરશે ?

ફીરંગીજન એ વીશે વધારે ધાસતી એટલા માટે હ તી કે એજ ખુશરો, મનીજીહનો દીલદાર તે ફીરંગીજનનો પોતાનો ભાઈ હતો અને માજનદરાન સુલકમાં જન્મ આપ નો મેટી ઉપર તેજ ભાઈનો મેહુન ઉપર અખતીઆર આ લતો હતો. પોતાની મેહુનની જરાખી આંડી ચાલ તે વખ તના ભાઈએ દેખી શકતા નહી હતા, માટે ફરંગીજનને પો તાના ભાઈ તે મનીજીહના દીલદાર ખુશરોના થયો દર હતો.

પણ આટલી બધી હોનારત મની તારે ખુશરો કાંઈ હતો ? તે પડોશના આબજરીજન દેશ નાહારી ગયો હતો. જઈક ઉમરાવ મેહેરાબે પોતાની મેટીને જન્મ અણગમતા મ પેસ સાથ જુલમથી પરજાવા માગી હતી, તેજ તેણે શીરીન નામની એક અણગમતી સ્ત્રી સાથ પોતાના મેટા ખુશરોને જુલ માતથી પરજાવા માગ્યો હતો. ખુશરોનું સથળું દીલ મન મોવાને મનીજીહ સાથ મથેલું હતું, અને તેઓએ સાદીના વચન આપેલા હતા, માટે પોતાના આપની મોઢા સધી ખુશરો કંઠાલી ગયો હતો અને તેવાના જે અધારી સ્ત્રી શીરીન સાથ તેનો આપ તેની કદખુદાઈ કરવા માગતો હતો, તે સ્ત્રીના ભાઈ તુસ સાથે ખુશરોને એક લડાઈ થઈ, જે લડાઈમાં તેણે તે જવાન તુસને મરતોલ નખમ કીધો અને તેની સજામાંથી છુટી નવા સાઈ ખુશરો ને પોતાની માતીની મનીજીહ તથા વાહાલું વતન છોડી નાહાસતું પડ્યું હતું.

માટે હુમણા જરે તેની મેહુન પોતાના આપની સાહે તા છોડીને મનીજીહના ઘરમા છુપી રહી તારે પોતાનો ભાઈ ખુશરો દુરદશાન હતો એ વાતથી ફીરંગીજનને ઘણો દીવા સો મળ્યો હતો. પણ તેની આ ધીરજ જાળેવાર જરી રહી નહી. તે હુલતો મેસીને પોતાની વીસવાસુ સહીએર સા થ પોતાની કમાલ હાલત ઉપર મસલત કરેલું, તેવામાં સાએ લી મેહેરો દોડતી આવી લાગી અને અધારી રાતનો લા બ લઈ ખુશરો મોડસવાર થઈ આલેએ એવી ખબર પોતાની મોઢાસુને પોંચાંચાડી.

આખરખીજાનમાં જાંહું ખુશરો પોતાની મેજે દેશની કાલ થયો હતો તોહું પોતાની સંભનીથી ફર રેહતાં તે દીલ દારની જુદાઈથી તે ઘણો કુખી હતો, માટે હવે તેના દીધ એવા સાઈ છુપી રીતે તેણે માજનદરાન આપવાનો આગ મયથી પ્રેમાજ કેહેવાડેલો હતો. તેણે કરેલા ગુનાહને માટે માજનદરાનમા તેને પકડવાના ઈત્મા કાઢાડેલાં હતાં, પણ પોતાની કીધાની જુદાઈ કરતાં આવા નેખમ વચે છપવું રવાનું તેને પસંદ હતું.

ખુશરોને આવતો સાંભળી ફીરંગીજન ધમરાટમાં પડી. તેણીએ મનીજીહ સોડે માંગી લીધું કે તેને છુપી જગ્યાએ છુપાવવી અને જરે તેણે ફીરંગીજનને પડોસના એક એસરા મા અંધ કીધી તારે તેણીએ ખુદ મનીજીહની મોલતના કસ મ આપના કે આ જરમ તેણીએ ખુશરોને વટીક જાહેર કર રવો નહી.

હવે આ છુપી વાત મનીજીહને હાથ કાંઈસુધી નલ વાપરે તે આપણે તપાસીશું.

પરકરણ ૩ જું.

ખુશરો અને મનીજીહની સુલાકાત કેવી પવીતર પે આર જરી હતી, કેવાં અંદાજસર જોસથી આ પવાતર કે તે જોડાયલું જોડું એકેકને ભેટ્યું હતું, કેવા હરખથી ફર છાતીએ અને આંજીથી ફર આંખોએ તેમના જુદાઈના જખમ ને રૂબવથા તે સમજું એઆન અતરે કરવાની જરૂર નથી.

ખુશરો અને શુંદર મનીજીહ મોઢાખત જરી મોકતે ગ્રાંમાં મેડાં હતાં, તેવામાં મનીજીહના એસરાની બારી કોઈ કોઈ હાથ એવો આવાજ થયો. મનીજીહ અને ખુશરો બંને નજી મોકમાં અને આવી રાતને વખતે બારી કોણ કોઈએ એવા ખુશરોનાં સવાલનો મનીજીહએ મોલાસો કી થો કે એતો પવજીથી બારી અફકાતી હશે.

ખુશરોના મનમાં જરા શક લાગે, મગર આ મોલા શાથી તેણે તે મેઆલ કાઢાડી નાખ્યો. પણ નહી. બા રીતો વધારે જોસથી કોકાવા લાગી. મનીજીહએ વળી મો લાસો કીધો કે કોઈ રસતાનો રાહદારી અખસ્તો બારી સા થ મેડાં કાઢાડતો હશે.

એમી વાત ખરી હશે. પણ ખુશરો શું સાંભળે ? “મનીજીહ, નેકનામ મનીજીહ, શુંદર મનીજીહ” એવી રી તે કોઈ મનીજીહને હાંક મારવા લાગું. હવે મનીજીહ થ ભસવા લાગી અને તેની વજાદારી બામે ખુશરોનો શક વધ વા લાગે.

દાસી મોહેરોએ આવીને મનીજીહના કાનમાં ખબર કીધી કે પેલો જાજીવી મોહેરાબ જે ફીરંગીજનને રસતામાંથી ઉંચકી લાવ્યો હતો અને તે તેણીની ખબર મુજબ ફરીથી આપવા કહી ગયો હતો, તે બારી કોઈએ.

ગરીબ બીચારી મનીજીહ શંકટમાં આવી પડી. ન હી તેનાથી બારીએ જઈ જાજીવી મોહેરાબને જવાબ દેવાઈ શકયો કે નહી ખરેખરી બીના ખુશરોને તે કહી શકી.

સાએલીએ આવીને કાનમાં વાત કરવાથી ખુશરોનો શક હુલ વધ્યો. તેણે ફરી સવાલ કીધો કે બારી કોણ દો કે ? અને મનીજીહએ ફીરંગીજનને ખાતર પોતાનું આના જનપણું મતાવાની ફરજ પડી.

મોહેરો મોહેરાબ જાજીવી વધારે જોસથી બારી એ કાડવા લાગે અને અંદરથી ખુશરો વધારે જોસપર અહક વા લાગે. તે બારી આગળ જોસમાં ધસ્યો, પણ મનીજી હએ તેને બાહેર જોવા રતાં અટકાવ્યો. તે બાજણ તરફ નવા ગયો, પણ તે પડોસનાં બાજણમાં ફીરંગીજનને છુપા લી હતી, માટે તાંહાં જતાં પણ મનીજીહએ તેને અટકાવ્યો. ખુશરોને ખજા કરવાને આથી વધારે શું નિષ્ક્રિય ?

તેણે તાંબો માર્યો કે “બાઈ સાહેબ, બાહરથી જ ઘણી બા રી ઠોકે છે, તેને તમારે જવાબ આપવો જોઈએ. તે કવચ તે આવી લાગે છે એમાં તેના કાંઈ વાંક નથી. મને જવા દેવો, કેમકે મારા રહેવાથી તેની શુભાકાંતમાં હરકત થઈ છે.”

હવે તો જાણી સોહારાંબે ગુસ્સે થઈ બારીને ઘણાજ ને સુધી ખખરવા માંડી, પણ મનીન્જીએ પુશરોને જ મં બારી અને બારણા આગલ નતો અટકાવવો તેમ જ આ ખોટા ખતરા સાથે ધરની બાહાર નતો. પણ તેને અટકાવવા લાગી. તે બોલી કે “પુશરો, એ ઘણીને મારી સાથે ક્યું કામ નથી.”

પણ પુશરો કેમ માને ? તે જોસથી પોકારી ઉઠ્યો કે “તે તારું નામ દીધે છે, તારે શું મનીન્જી નામની કોઈ બીજી ચારત આ ધરમાં વસે છે ? પણ જે તારામાં સંચાઈ હોયતો બારી ઉઘાડ અને તેના હાંક મારવાને રોકડો નાંચુ કરે જ.”

મનીન્જી તેમ કરવાને પુશી હતી, પણ તેને અટકો માતર ફીરંગીન વીશે હતો, કે રખે તેની સાથે વાત કરતાં તે ફીરંગીનનું નામ બહાર કરે. પણ મનીન્જીની આ આનાંકાંનીનો પુશરોએ ઉલટો અરથ કર્યો અને તેથી બારી ઉઘાડી જાણી સોહારાંબને પાછો વાલવાની તેને ક રજ પડી. આ વખતની વાતચીત ધલસાટમાં ધલસાટ વ ધારનારી હતી.

મનીન્જી—(બોલી કે) આ પરમાંણે માફ ના મ છઈ અને બોલાવાની હીમત કોણ કરે છે જેથી પાર પડેશના મને ખરાબ લાગે છે. હું તેને હુકમ કરું છઉં કે એકદમ હીઆંથી નતો રહે.

સોહારાંબ—(બાહારથી) બાંતુ, કાંઈ બેઅદબી થતી હોયતો હું માફ માણું છું અને પાછો કરવાને તઈઆર છઉં. પણ જરે સાંનનાં હું હીઆં આવીશો હતો—

પુશરો—(ગોસાથી વચ્ચે પડીને) ઠીક છે, ઠીક છે.

સોહારાંબ—(બાહારથી) તારે રાતના પાછો આવવાને હું કહી ગયો હતો.

પુશરો—(મનસે) એ હેરમંદી !

મનીન્જી—સાહેબ, તમે જાણ કરો છો. તમે આવવા તે ઘર એ નહીં હશે. તમે હીઆંથી રસતો લેઓ. મારે તમારી સાથે ક્યું કામ નથી.

સોહારાંબ—(બાહારથી) તમારેથી આવો બદલો મજ વાંતી મને વકી નહીં હતી. પણ જરે મારો જીવ આ ધ રમા ભરાયો છે, તારે હું બાહાર કાંઈ જાઉં ?

પુશરો—(ગુસ્સાથી) જોતાં જોવા, બાંતુ મનીન્જી જે તાં જાવો.

મનીન્જી—બાઈ હું તમોને ફરીથી કહું છઉં કે ત મારી જાણ છે.

સોહારાંબ—(બાહારથી) ખરો ચેઆર જાણ કરતો નથી. મારી ખોખત મને કહે છે કે આ ઘર તેજ છે કે જ્યાં મારો જીવ લાગી રહ્યો છે.

મનીન્જી—નહી, નહી, અગરજે તમને કાંઈ કામ હોયતો કાલે આવજો, જાવો.

સોહારાંબ—(બાહારથી) આવતી કાલે સુધી એક નેક

બાંતુના દીદા જોવા વત્તા હું કેમ રહેવશ ? એક દાહણો તે એક જમાના જોવા છે, મારે બારણું ઉઘાડી હજાણા અને દાખલ કરો.

પુશરો—(ટકોરમાં) અલખતો, બાઈ એ ગરહસથને તમે મારે ખાતર નાસીપાસ નહીં કરવો જોઈએ.

મનીન્જી—(ચીરડાઈને) અરે-બાઈ, હું માંગી લઉં છઉં કે જે તમે ગરહસથ હોવોતો હીઆંથી નીકલો.

સોહારાંબ—(બાહારથી) હજાણો હું જાઉં છઉં, પણ પાદ રાખજો કે મારો જીવ તમારા સંભાલ હેઠલ મેં આ પથો છે.

પુશરોના વેડેમને પુરતો વધારી આપવાને આ વાત ચીત બસ હતી. સોહારાંબના જવા પછે તેના ગુસ્સાનો પાર રહ્યો નહીં. તે મનીન્જી ઉપર મોટો ફીતકાર નાખવા લાગો, અને તેને બેવશ તથા દગલબાજ કહી તેનાંથી પોતે દગાપલો સંજળ મોટો અફસોસ કરવા લાગો. તે બોલે કે “મનીન્જી તરફના ખરા તથા દીલસોજ પેચારને ખરું મેં પોતાનાં જીવને જાખમમાં નાખવાને દર કોઈ ના પછડું એ દગલબાજ તુએ નીખખહરાખીથી તેના લો વાલી આપ્યો.”

મનીન્જી શું જવાબ આપી શકે ? માતર એક જ પો બોલ તે બહાર કરેતો આ સઘલી અણધારતી બદના માંથી તે છુટી થાય. ફીરંગીન તે ઘરમાંજે અને આ બે નો મરદ તેણીના જાન બચાવી તેના ઉપર મોહીત થયે એટલું જ ન મનીન્જી પોતાનું મોહકું હીલવેતો બસ. જુએ વાત છુપી રાખવાને તેણે કોલ લીધો હતો અને તેથી છુપી રાખી આ સઘલી બદનાથી તેણે અંધે ઊંચી લીધી.

તેણે ઘણીબી સમજ પાડી કે “વાહલા પુશરો, એટલો ખુશ નો થા. તું મારા ઉપર વીસવાસ રાખ નથી મારી પાક દામાને દાહ લગાડે કે નથી તુને મેં સાન કીધું. આ સઘલા બતાવતું એક કારણ છે, જે તુને હાંલ બહાર કરી શકતો નથી, પણ જરે તે તું જાણ તારે મને નીરદોશ ગણ્યો.”

આ ગડબડના અવાજ મનાંજીના બાપ કુલબાદ કાંને પડવાથી તેની કંઠમાં ખલલ થઈ અને દાર રોહરો રોડતા આવવા કેટલા લાગી કે “સાહેબ, રોડ દ માંથી જાગે છે, વાસ્તે આંસતે બોલો, મોટા સાદે બોલ વગર શું તમારીથી વાત થઈ નહીં શકે ?”

આ બીનાંથી પુશરોને વધારે ગુસ્સો ઉપજ્યો, તે બોલે કે “આ સઘલી અને હીઆંથી કાહાડવાની વાત છે ને હું જવાને ના પાડતો નથી.”

મનીન્જી તેને ધરી રહી અને તેની ખાતરી કરો અંગી, તે બોલે કે “જે હું ચાહુંતો તુને છુપો બેઠ કહ શકું.” પુશરોએ જવાબ દીધો કે “જે બોલાસે કરે હોયતો આજ વખત છે અને નહીતો પછે કહી નહીં.”

જુ હજી મનીન્જી ફીરંગીનને આપેલા કોલને વલગી હી અને પોતાનાં જાગર કરતાં વાહલા દીલસોજને તેણે નોડરાદ નવાં દીધો.

પરકરણ ચોથું.

ગમખાર દીસે, કુખથી ભાગી જતા હાય પગે અને કાચેલી તથા ખેતર મને ખુશરો મનીજીહુતું મકાન છોડી ગયો તેવો બેહેરામ નામના પોતાના દોસતના ઘરમા ગયો. માંછનદાનમાં મનીજીહુથી ઉતરતું એકલું તેન ધર હતું કે જેમાં ખુશરો ચેતાની સલામતી બાબે વીસવાસ રાખી શકે. તેનું પોતાનું ધર જેમાં તેનો બાપ મેહેરામ અને બે હેન ફીરંગીન રહેતાં હતાં, તે ઘરનો હમણા તેને આકાશ હતું.

મેહેરામના ઘરમાં ખુશરોએ પગ મેળવા આગમ્ય એક જીરોન બનાવ બનતો હતો. ખુશરોના પીલસુખ નામનો એક જીરો અને વીસવાસ પછ દેહકાંની જેવો અને ઢોંગી માકર હતો. અને મેહેરામના ઘરમાં તે એક નાહુના જેવા કચ્છામાં મગગુલ થયો હતો. મનીજીહુની સાચેલી શેરોને બાબે ફીરંગીની સાચેલી હોમાએ બંનેને આજ સુધી પીલસુખ પોતાના પેઆરની વાતોથી કમતો હતો, પણ હીપાં તે બેહુ એરતો એકઠી થઈ ગઈ અને બંને નજીમિ પીલસુખનો દાવો કરવા લાગી, જી પે બેહુ કોકરો વચે મોટો કચ્છો થઈ પડયો અને પીલસુખ તે કચ્છો પતાવા માં રોકાયો હતો.

આ ગડબડ ચાલતી હતી તેવામાં ખુશરોના પગલાં અને આવાજ સંભળાયો અને પીલસુખ જેને એક ગમ થી શેરો પે થો જવા માગતી તથા બીજી ગમથી હોમા એ બે મની જવા માગતી હતી, તે આવી હાલતમાં પોતા ના શેરના આવાવથી ધનરામાં પડયો. શેરોને અને હો મા એક પણ એકાદી બીહીવા લાગી નહી અને ચેતાનો ક છમ્મો જુદી નહીં તાંહાંથી નાહાસવાના વીચારમા પડી. તે એરડા મધે કપડાંની એક કબટ હતી, તેમાં પીલસુખે શેરોને સંતાડી, અને હોમાએ તેન કબટમાં ભરાવાને ના પાડી તાંહાંથી છુપી રીતે નાહાસી ગઈ.

આ બે બાંડીએને ફર કરતાં વીલખ લાગે નહી તે વામાં ખુશરો પોતાના કુખની નાખુરાદમાં પોતાના દોસ ત મેહેરામની આંધ ઉપર હાથ ટેકવી દાખલ થયો અને પી લસુખને હુકમ કીધો કે મારે આજની રાત પાછું આજર બીજન જવું છે, મારે થોડા તથ્યમાર કરે.

પીલસુખ અચરત થઈ ખુશરોનો આ અમલુચો હુક મ બજવા ગયો, તેટલાં મેહેરામ તેને થણો સમજવીને નર મ પાડવા લાગે. તે બોલયો કે “મારા જાની બીરાદર ન રા ધીરજ રાખ. મનીજીહુની પુંપર મોખત એટલી બળજી ત છે કે તેમા કસો દાઘ હોય નહી.”

પણ ખુશરોનીતો ખાતરી થઈ ચુકી હતી. તે બોલયો કે “મેં મારી નજરે નેયું” કે એક મેગાના મરદે મનીજીહુ નું બાંધયું આવી રાતને વખતે કોકયું, તેણે ઘરમા આવવા માંગ્યું, તેણે આગલી ચુલાકાતની યાદ આપી, મનીજીહુ એ મારા દેખતાં તેને બીજી દાહાડે બોલાવયો અને તે કો છ હતો, તે કહેવાને મને સાફ ના પાડયું. દોસત મેહેરામ મનીજીહુ બેવકા ઘટિતો હવે બાકી થું રહયું. અરે હું કે ઉં. પાહું. છઈ કે તે નાપાક મરદ મને જાહેર ધાપ તો તેના દીલમા આ સમશેર મલાવી દઈ ચુલ મનીજીહુને તેના

પાપની સજા કર. પ્રભુ હવે આ નાપાક શેહેરમા માફ કા મ નથી, મારે કુંચ કરી જવું જાણું છે.”

આ પરમાની વાત માલેછે તેવામાં મેહેરામનો એક ખી દમતગાર નામે જંદલ એક એમ્ બા ભલેલી ખખર લાવયો. તે બોલયો કે “પેલો જવાન તુસ જેની સાથે ખુશરો આગળ લ ડયો હતો અને જેને જખમી કરવાથી ખુશરો દેશનીકાલ થયો હતો, તે ઉમરાવજો પોતાના બખમથી સામે થયોછે અને ખુશરોને પકડવાના હુકમની માફી બખશવામા આવોછે.”

આ નવાઈ જેવી ખખરનો લાભ લઈ મેહેરામે ખુશ રોને મોખલને સમજાવયું. તે બોલયો કે “તુને આ શેરે ર છોડવાનું મુખીઅ કારણ હવે નીકલી ગયું છે, તારે મેહેર રછે કે હવે તું હીઆંજ રહે અને તારો દીલદાર મનીજીહુ વીશે વધારે તપાસ અને ખાતરી કર.”

અ તે ખુશરો ઉપર અસર થઈ. તેણે આજરબીજા ન કુંચ કરી જવાનો વીચાર ફેરવયો, પણ તેની આગમ્ય ન દેસે જે ઉપલી ખખર મેહોમીની તેની સમ્યાઈ બાબે ખાતરી કરવાની જરૂર હતી, મારે ખુશરોની અમર ઉપરથી એ વી શે વધારે ખખર કાહાડવાને મેહેરામ રવાને થયો.

પણ વાંચનારને ઇનતેજરી લાગતી હશે કે મનીજીહુ ની પેલી સાચેલી શેરોને જેને હીઆં ખુશરોના આવાવા આગમ્ય પીલસુખે કબટમા સંતાડી હતી તેનું થું થયું ? તે બાંડીનો આ સમણો વખત કબટમાં જુગલાવા કરતી હ તી. જે ખુશરો જરામી ફર જાપતો શેરોને કબટમાંથી નીક લીને નાહાસી જવાને તથ્યમાર હતી, પણ ખુશરોનો બાહાર ગયો નહી, મગર એર હીઆંજ કપડાં ઉતારી મેહો.

થોડા વખતમા એ કુખી જવાન મોકી ઉઠયો અને જોયું તો તેની પછવાડે એક સી આવીને ઊભેલી દીધી.

તે સી તેની માનીતી મનીજીહુ હતી, અને ખુશ રોને હજી એકવાર સમજાવીને ઠંડો પાડવા આવી હતી. તે કોઈ મેગાની સી હોય તેમ ખુશરો તેની સાથે મા લવા લાગે. મનીજીહુએ આખખાં આંજી લાવી ચેતા નું નીરોસપણું જાહેર કરવા માંડયું. પણ ખુશરો સમ નજો નહી. તે બોલયો કે “મારી આંખો, મારા કાંન અને મારી આંકલે દગો દીધો હોય, તોજ તારી આ તકરાર ખરી કહેવાય, પણ એ આંખો મારી આંકલને ડો અને મારાં સુ અને હુકત કરે તે કરતાં તેમને શેડી નાખવાને હું ખુશી ધવશ.”

આ વાત માલેછે તેવામાં વલી કોઈના પગલાં સંભ લાયાં. તે મેહેરામનો પેયો ખીદમતગાર નંદલ હતો. તે બોલયો કે “મેઅદખી માફ છે, પણ મારે આ કબટમાંથી એક દગલો કાહાડવાની જરૂર છે.”

નંદલે જાહેર કબટ ઉઘાડી, પણ ઉઘાડતાંવાર તે મેવાર ચુકી કુંદી પડયો. અને “બાપરે, બાપરે, જીત આ વધેરે” એવી છુસો મારતો તથા ધરધર જુલતો નાહાસ વા લાગે. ખુશરો અને મનીજીહુ બંને જાણે થોડાં અ ને જોયું તો કબટની અંદરથી એક એરત નીકલીને જોસ થી શેડી ગઈ.

આ થું અજાણેખ બનાવ ! આ સી કોણ હતી, તે હી અમાં કેમ આવી અને સા સાડ આવી તે બાબે ખુશરોની અ મરતીના પાર નહી હતો.

તેમજ મનીજીહ પણ હવે શકમંદ થઈ પડો. બુથરો ના વેહન છતાં તે પોતે વફાદાર હતી, પણ બુથરોની વફાદારી વીશે હવે તેણીને વેહન પેદા થયો, અને તોપણ બુથરો કાંઈ પણ ખેલાસો કરી શક્યા નહીં.

તે મોટા ગુસ્સાથી બોલી કે "બુથરો, તારા પોતાના ગુનાહને લીધે તું મારા સરખી નીરસાશને ગુનેહગાર ગણેછે, પણ તું પારકી એરતોના છંદમાં પડેલા છે અને મને જેઠને તેણીએને કબજામાં બંધ કરેછે ખરો ગુનાહ કોણ નો છે તે આને માલમ પડી આવ્યું છે. હવે આનથી તારી સાચની મોતને હું છેલી સલામ કરું છઉં, અને પરણવા નો જે આપણે કોળ લીધો હતો, તે રદ કરીને હું કહું છઉં કે મારો પીતા અને નેગણ બનાવા માંગેછે, તે તેની આ એશ મારી નાબુશી છતાં હું હવે કચ્ચલ કરું છઉં."

આવા પક્ષ કશવાના યુખને બોલી મનીજીહ ગુસ્સામાં બતી રહી, અને બુથરો વેહની તથા શકમંદ દેખે એક લો વીચારમાં પડી ગયો.

ગોડવારમાં તેનો આકર પીલચુખ આવીને ખબર ફરવા લાગો કે તમારા હુકમ મુજબ ઘોડા તથાખાર કીધા છે. પણ બુથરોએ તેને તરતજ બોલીમાંથી પકડ્યો અને કબજાની અંદર એરત કેમ આવી તે પુછવા લાગો.

પીલચુખે અમકી અમકીને તથા માંકીની કચ્ચલાત લઈને સઘલી હકીકત જાહેર કીધી અને જરે બુથરોએ જોયું કે કબજામાં ભરાયલી સીતા શેરો હતી, તારે મનીજીહના દીલમાં પોતા વીશે ખતરો નહીં રહી જ્ય એટલા માટે એકવાર તેને થર બીધ તેને ખરો ખેલાસો કરવાનો હવે બુથરોએ કશવ કીધો.

પણ તેમ જવા આગમ્ય તેણે પેઢલાં પીલચુખને મનીજીહની પુકે સોડાવ્યો કે તે ધરમાં છે કે નહીં તે જોઈ આવે અને જો તે ધરમાં હોય તો બુથરોને તરત જવાને બની આવે.

પરકશણ ૫ ં.

મનીજીહ જેવાં કુખી દીકરે બુથરોના ધરમાં આવી હતી તે કરતાં વધારે કુખી દીકરે તે બુથરોને જાડી ગઈ, કેમ કે પેઢલાં તેને પોતાના વાંક વગર બેવકાઈની છાંયની લાગી હતી, પણ હવેતો પોતાના વાહાલા બુથરોની બેવકાઈ તેને ચોક્કસ માલમ પડી હતી.

આ કુખના ખેઆલમાં પોતાના ધર અથે દાખલ થતાં જ મનીજીહને એટલા ઉપર એક છાકટો ગામડીઓ મળ્યો. મનીજીહ તેને એળખતી નહીં હતી, પણ તે મનીજીહને એળખતો હોય તેમ તેની પુકે આવ્યો અને મનીજીહ તેનાથી બીહીને ધરમાં ઉતારવે દાખલ થઈ.

આ છાકટો ગામડીઓ મનીજીહનું નામ અને ની શાંજી પુછવા માંગતો હતો. તે પેલા જાણીતો સોહારાખનો થોડાવાળો હતો, જેને તે જવાં જાણીતો આતર બે દીવસ અગાઉ પોતાના વતનથી લઈ આવેલો હતો.

આ જવાં જાણીતો ફીરંગીનનો જાન બચાવવા પછે ફીરંગીનના દીલમાં તેને પક્ષી મીતરાચારી ઉસકારાઈ હતી તે વાંચનાર જાણેછે. તે અનજના મરદને જોવાની ફીરંગીનની ઘણી ખાએશ હતી અને તેટલા માટે જરે મ

નીજીહ બુથરોની ઉપલી મુલાકાતે ગઈ હતી, તારે ફીરંગીન છુપા લેખાશમાં ધરની બાહર નીકળી, આ જાણીતો સોહારાખ એ જ રસતે આવતો નતો હતો તે રસતા ઉપર તેને જોઈ આવી, જાહેર પોતાના મેહરા ઉપર જુરમે રાખી એક અનજની સીની મીશાલ તેની સાથે શેરોના ગામગયાદની ઘોડી ક વાત પણ કરી આવી હતી.

જાણીતો સોહારાખે ફીરંગીનને એળખી નહીં હતી, પણ તેની આલમલણ તથા અદાથી તે એટલા બુથરો થયો કે ફીરંગીન તેની પાસેથી જવા પછે તે કાંદાં જમણે અને તે કોણ છે તે તપાસવા સાઈ તેણે પોતાના આ ઘોડાવાલાને તેની પુકે મોકલ્યો. તે ગામડીયાનું મારગમાં આવતાં નાક સુકાવાથી ફીરંગીનની પુક છોડીને એક પીડામાં ભરાઈ તે સારોપડે ભંગાયો, અને તાર પછે મારગમાં મનીજીહ મળી તેને ફીરંગીન સમજ તેની પછવાડે ચાલવા કીધો.

અતે મનીજીહ પોતાના ધરમાં ગઈ તારે આ ઘોડાવાલા સમજ્યો કે તેના શેકને મળી આવેલી બાંનું જ ધર તેને નડ્યું. પણ જરે તે બાંનું નામ નીશાંજી તેણીએ પોતે જાહેર નહીં કીધું તારે બુથરોના નાકર પીલચુખ જે મનીજીહની પછવાડે આવ્યો હતો તેની સોડેથી નાંખ જાણી લીધું.

પીલચુખે કહ્યું કે "એ બાંનું નામ મનીજીહ છે અને કુલખાદ નામના ઉમરાવની તે મેટી થાયછે." છાકટો પોડાવાલાને એટલું જ જોઈતું હતું, અને પીલચુખે તે કહ્યું માટે બુથરી થઈ એકેક કોપડું ચઢાડવા સાઈ તે પોતાને અરે પીલચુખને પીડામાં લઈ ગયો.

માંનીમેરથી પોતાને મળી ગયલી સી વીશે સોહારાખે વાટ જોવાન કીધો અને મનીજીહની ખબર લાવવા બામે બુથરો પીલચુખની વાટ જોતો મેસી રહ્યો.

પેલીમેરથી ફીરંગીન પોતાની ખાએશ મુજબ જાણીતો સોહારાખ બામે પોતાની ખાતરી કરી આવવા પછે તેના ઉપર ખરાં દીલથી મોહીત થઈ અને એકેક હાથ ઉપર જરે મેહરાખ, ફીરંગીનના આપ, તેણીની શાંજ કરી તેણીને પેલા બેવકાઈ અંગેશ સાથે પરણાવાને હજી ખતોછે એવી તેને ખબર મલી કે બીજા હાથ ઉપર તે કુખ અટકાવા સાઈ મુરા સોહારાખ સાથે સાદીતું સાદું કરવાની તેને ઘણી ઉતાવળ પેદા થઈ.

માટે જરે મનીજીહને મેહરાખના ધરમાં બુથરોને મળી આવતાં વાર લાગે, તારે વધારે વાર દીલ કરવાને બદલે ફીરંગીન સાથેલી શેરોને અમરન કીધી કે પાછલે રસતે સોહારાખને ધરમાં તેડી લાવે. તે આવવા પછે સાંદું નકી કરવાનું તેણે મનીજીહની મરજ ઉપર રાખ્યું.

એ પછે મનીજીહ આવતાંવાર ફીરંગીન તેને સઘલી હકીકત જાહેર કીધી અને મનીજીહ તે સાંભળીને લગાર બીહીને એમના પાંખો. તે બોલી કે "વાહલી ફીરંગીન તુને છુપાવાની અમર છુપી રાખવાને ખાતર મેં મારા દીલદારના ખોટાં તોડાંમતો ખમયાંછે, અને તોપણ હજી તું ગુચવાડો વધારતી જાયછે."

ફીરંગીન પોતાના બચાવ કીધો કે "શીયાંની સખી, મારે ખાતર તુંએ ઘણું ખમયુંછે, પણ તું જુવેછે કે હું ને ઉપાખ કરવા ધારું છઉં તેની કેટલી નડ્યછે. પેલા બેવ

કુદ ચંચેશ સાથના મારાં લગન અટકાવા માટે જે બીજા કોઈ લાભિકે ધણી સાથ જલદીથી પરણી લેવું નેહ્યે એ ને હું ખરું કહું છઉં કે જાણુલી સોહારામ મારે લાભિકે ધણી છે તથા તેનાથી હું સુખી થવશ એવી મેં આજ્ઞા આપી હતી. તેને આપણા ઘરમાં તેડી લાવવા મેં શેઠેશને મોકલીએ અને હું મારી લઈ છઉં એ શુદ્ધ સખી કે તે આવે તારે તેની સાથ પું મારું કારન નહીં કરે.”

પોતાના પુશરોના ઘરમાં મનીન્હુને એ આપવા બરે લો બનાવ નેહ્યે હતો તેથી તેનું દીલ એટલું ઉદાસ હતું કે આ નવો શુભવાડો માંથે લેવાને મનીન્હુએ ના પાડયું. પણ ફીરંગીને કલાધાને તેને યાદ આપી કે “તારો બાપ તને નેત્રણ બનાવો માંગેછે, તે જીવનથી કંટાળી પું દીલ બર ને લગન કરવા ધારતી હતી, તેમાં ને કોઈ હરકત નાખતે તો તને કેવું લાગતે !”

અને મનીન્હુએ જાણુલી સોહારામ સાથ ફીરંગી નંતુ કારન કરવાની કસુલાત આપી અને તેથી બરે તે ન વાન સીપાહ બચાને શેઠેશ પાછલે બારણે તેડી લાવી. તારે મનીન્હુ પોતાનાં ચેહરે ઉપર જીરખો નાખી યટતા અં દાનથી તેના આગળ વાત કરવા ગઈ.

ખેરબાફીએત કેહેવા પછે પેહેલાંતો મનીન્હુએ ફીરંગીને વીશ શોહારામનું મત પુછ્યું, તેણીએ ફીરંગીનું નામ નહીં કહ્યું, પણ તે બોલી કે “આને બજારના ચોક્માં તમા સાહેબ ને નવાંન બાંતુને મળપાછો, તે બાંતુ વીશ તમારું શું મત છે ?”

શોહારામે તે “બાંતુ” વીશે થયું કેવું મત આપવા થી મનીન્હુએ તેના નેકાની વાત છેડી અને શોહારામે શરેખસમથી તે વાત કહુલ રાખી. શોહારામ મનીન્હુને તે બાંતુ સમજવા લાગે, પણ મનીન્હુ તેને ખોલાસો કરતી હતી, તેટલાંમાં વળી એક નંતુ કુખ આવી નડ્યું.

સામેલી શેઠેશએ ધબરાટમાં આવીને હરસેથી પુશરોના આવી પોહાંમ્પાની ખબર કીધી અને તે સાંભળતાં જ મનીન્હુ ધબરાટમાં પડી, અલબત્તાં તે બેચુનાહ હતી, તે પણ પુશરો શેકારીલ થવા પછે વળી આ મેગાના મરદ સાથ તેણીને બેઠેલી જોવાથી શું વીચારે !

તેમજ વળી તેણીના દીલદાર આવેછે એવું પણ તે આ મેગાના શોહારામને કહી શકી નહીં. માટે તેણીએ ધબરાટમાં એવું અડવાયું કે “મારો બાપ આ તરફ આ વેછે અને તમે તેવણ આગળ જાહેર યવું નહીં નેહ્યે.”

શોહારામે કેપેથી કુપાના માંગણ અને સંતાવા માટે પડોશમાં મનીન્હુના સુવાના ઓરડા સીવાએ બીજું કંઈ નહીં હતું, માટે શોહારામને તે ઓરડામાં મોકલી બારણું બંધ કરી લીધું.

તરતજ પુશરો આવી પુગો. પીલસુખ મનીન્હુને વીશ ખબર આપવા આવનાર હતા, પણ તેની રાહ નેતાં ધાકીને પુશરો પોતેજ હવે મનીન્હુ ધારે આવવો. આ વખતે તેમને આગલો સુસો ઘણોજ નરમ પડી ગયો હતો. બે હેરામના ઘરમાં પુશરોના ઓરડા મી કબૂત મધેથી એક સીને સંતાડેલી જોવાથી નેજ તેની માનીતી મનીન્હુ પુશરો ઉપર ખોટો શક લાવી હતી, તે ઉપરથી પુશરોને સુખ

આવી કે મનીન્હુના ઓરડાની પેલી બારી ઢોકાવાથી મને ને શક ઉપજ્યો હતો તે પણ એવાજ ખોટો હશે.

એ ઉપરથી પુશરો ઘણો ઠંડો અને ધીરો પડી ગયો તથા પેલી કબૂતમાંની સી વીશે ખોલાસો કરી અને પોતાના આગલા પુશરોની માફી ચાહી મનીન્હુ સાથ સુલેહ કરવા અને તેણીનો નેગણ થવાનો ઠરાવ પાછો ફેરવવા સાડ પુશરો હીઆં આવવો હતો.

તે આવતાને વાર મનીન્હુને ખોલાસો કરવા મંડી ગયો અને સામેલી શેઠેશની રૂબરૂ મનીન્હુની ખાતરી થઈ કે કબૂતમાં ને સી બરામલી હતી તેતો એ સામેલી હતી. અંતે મનીન્હુ તથા પુશરો વચ્ચે અસપરસ ખોલાસો થયો અને તેઓ એકેકની ઉતાવળને માટે ઠપકો આપવા લાગ્યાં.

પણ હજીતો બરામર સુલેહ થઈ નથી તેટલાં વળી ન પું કુખ સાંતું નડ્યું. આ બે દીલદારો સુલેહ કરવાના રોષમાં હતાં, તેવામાં મનીન્હુના બાપ કુલબાદને આવવા નેજ આવવાનું સંભળાયો.

હવે શું કરવું ? મનીન્હુએ પુશરો સાથના પોતાના ખેમ્પાર પોતાના બાપથી છુપાવ્યો હતો, કેમકે જો તે જાણે તો તેણીને નેગણ કરવાની પોતાની ધારણામાં તે વધારે ઉતાવલ કરે. પણ હવે જાહેર તે આવેછે તારે પુશરોનું શું કરવું તે મોટા અંદેશની વાત થઈ પડી.

પુશરો ધસીને મનીન્હુનાં સુવાના ઓરડા તરફ ગયો, પણ તેમાંતો પેલા જાણુલી શોહારામને છુપાવે લો હતો. મનીન્હુએ તરતજ પુશરોને તેમાં નતો અટકાવ્યો, તોપણ પુશરોની નજર શોહારામ ઉપર અચડતી પડી ખરી અને તેમાં કોઈ મરદને સંતાડેલો હોય એવું તેને જાણુલું.

વળી પાછો પુશરોના મનમાં શક પેલા થયો, પણ ધાંધલ કે ગડબડ કરવાનો આ વખત નહીં હતો. શેઠેશએ સલાહ આપી કે એક જુદીયા ઓરતના લેખાશમાં પુશરોને ધરતી બાહેર લઈ નવો અને તરત વેળાતો પુશરોને તે સલાહને આધીન થઈ ઓરતના પેશાક પેહેરવો યડ્યો, ને પેહેરી રહેવા બાદ નજીક કુલબાદ આવી પોહાંમ્પાં શેઠેશએ તેને પોતાની મા દાંખલ અસાવી અને એ રીતે તેને દાદર આગળ મેળી આવી.

પણ પુશરો ધરતી બાહેર ગયો નહીં. પેલા ઓરડામાં એક છુપા મરદ નેત્રું ને કાંઈ દીઠું હતું, તે ઉપરથી પુશરો અતીઘણો નહતુનમાં આવેલો હતો, માટે તરત વેળા સુસો તાંમોસ કરી તે દાદરની ઉડલ ભરાઈ બેઠો.

જુદો કુલબાદ મનીન્હુને ખબર આપવા આવવો હતો કે તેણીને નેગણના મડમાં રાખવાની સઘળી રકમ આ રીતે નહીં થઈએ અને હવે માતર ચાર દીવસ બાકી રહ્યા છે. તે ચાર દીવસમાં કુલબાદની ધારણા ધંધાનેસર બાહેર ગામ નવાની હતી અને તેટલા માટે તેને વસાવા સાડ થટતી ગાઠવણ કરવાનો તેણે મનીન્હુને અમર કીધો.

એ ઉપરથી મનીન્હુ પોતાના બાપ સાથ વાત કરતી બજારની ખાના તરફ ગઈ. તેટલામાં શેઠેશએ આવીને પેલા ઓરડાનું બારણું ઉંધારી તેમાંથી શોહારામને બાહાર કાઢાડ્યો તથા પાછલે રસતે બાગની દેવાલ કુદાવી તેને મોકલીદેવા સાડ તેને જીવન રસતે બાહાર લઈ ગઈ.

ગરીબ બીચારી મનીન્હુ પોતાના પીતા સાથ કામે ગઈ ખરી, પણ તેનું સમુલું ધેઆન પોતાના ઔરડા તરફ હતું. તેને ધીરજ હતી કે જાણુલી શોહારાખને ખુશરોએ જોયા નથી, તો પાછું તેને શોહરોએ નહસાડી મેળવાની બીના થી પણ તે અનન્યની હતી. ખાટે પોતાના પીતાને બરા ફરતાવારજ તે પાછી પોતાના દીવાનખાના લણી આવી.

તેને દાદર ઉપરથી ચહડતી નેઇ, ખુશરો જે તે દાદર તલે ભરાયેલા હતા, તે પછુ હલુસે તેની પછવાડે ચહડી ને ઉપર ગયો અને મનીન્હુને ઉપલા મેળાના મરદ મુખાં પકડીને ફળેત કરવા ધારયું.

મનીન્હુ પોતાને એકલી સમજ પેલા ઔરડાના બારણા આગળ ગઈ અને જાણુલી શોહારાખને હાંકે મારવા લાગી કે—“આવો સાહેબ, હવે હીઆં કોઈ નથી, ખાટે તમે બાહાર નીકલો.”

પણ પછવાડેથી ખુશરો બોલી ઉઠયો કે “કેમ બાહર નીકલે ! આ નાપાક ઔરત હવે તારો ગુનાહ સાબેત થશે.”

એટલું બોલીને તે મરદને ઔરડામાંથી પકડી લાસ વા સાડું ખુશરો થયાં જોસથી હાથ અને મગ અફાડતો ઔરડામાં ધસ્યો.

મનીન્હુ અતીશય ધબરાવા લાગી. તેણે વીચારયું કે “ફીરગીનની છુપી વાત હવે બાહર કરવાની ફરજ પડશે, નહીંતો કે ખુશરો એટલો ઉસકેરાયેલો છે કે એક કર તાં બમે ખુન કરશે.”

પણ શોહરોએ આવીને ખબર કીધી કે શોહારાખ તો દેવાલ કુંદાવી સલામત મેહેલની બાહર ગયોછે, એટલે મનીન્હુને ધીરજ આવી અને ફીરગીનના છુપા બેદને ખાતર વળી એક વાદલ વીટી નવા ઉપર ખુશી થઈ.

ખુશરોએ પેલા ઔરડામાં જઈ ઘણીબી ચોધ કીધી, તે ખુણે ખુણે ફરી વલયો પણ કોઈબી મરદ તેને હાથ લાગે નહી.

તે નાસીપાસ અને માંઈ યદને બાહર આવતાંવાર મનીન્હુ મોટે મોટે તેને હસવા પડી ગઈ તથા એવું કે ખાડયું કે જાણે ખુશરોને ભત્રાવા સાડન તેણે ઔરડામાં થી ઉપેલો હાંકે માર્યો હતો.

ખુશરો એકવાર ફરી ફળએત થયો, તેણે એકવાર ફરીથી માંઈ મારી અને મનીન્હુ સાથ એકવાર ફરી સલાહ કીધી.

મનીન્હુને પણ તેમ નિહવું હતું. તેને જોગણ બનાવાનો વખત નજીક આવતો હતો, ખાટે તે માટે બનાવેલ અમરકાવા સાડું હવે પોતાના દીલદાર સાથ મુલેહ થવા થી તથા પોતાના બાપની જેરહાનની જલદી પરણવાની તેના હાથમાં તક હતી. આવતી કાલે ખુશરો તથા મનીન્હુએ સાથે પરણવાના કરાવ કીધા અને આવતી કાલને ખાટે ઇનેતજરીથી રાહ જોતા ખુશરો પોતાના દોસત મેહરા અને ઘર ગયો.

પરકરણ ૧ હતું.

પણ સુખ નસીબમાં કંઈથી હેય ?

પેઆરી વાંચનારી બાનુએને યાદ હશે કે જાણુલી શો

હોરાખને ફીરગીન બજારના ચોકમાં મળી નવા પછે, તેની પુરે ખબર કાઠાડવા તેણે પોતાના છાકરા યોડાવાળાને મોકલ્યો, પણ તે ફીરગીનની પુક મુકી બદને મનીન્હુની પુકે ગયો તથા પીલમુજ અને ખુશરોએ મનીન્હુને ઘરમાં જોવા મોકલ્યો તેને તેણીનાં ઘર આગળ મળયો તથા તેની સેહે થી ફીરગીનને બદલે મનીન્હુનું નામ તે છાકરાએ મેળવ્યું હતું.

તાંહુંથી પોતપોતાના શોહાને ખબર કેહેવા નવાને બદલે આ બંને માકરો પીડામાં ગયા હતા. પણ તાંહું તે આ અડકીને મરાઈ પડયા.

એકેક કોપટું ચહડાવયા પછે તે છાકરો યોડાવાલો મનીન્હુની ખબર કાઠાડવા કેમ આવ્યો હતો તેનું કારણ પીલમુજે પુછ્યું અને છાકરાએ જવાબ દીધો કે “એ ઔરત મારા શેઠ જાણુલી શોહારાખને બજારના ચોકમાં મળી ગઈ હતી, ખાટે એ કોણ છે, તેની ખબર કાઠાડવા મારા શેઠે મને મોકલ્યો હતો.”

તે બીચારાને યોડીન ખબર હતી કે તેના શેઠનેતો ફીરગીન કોપી ગઈ હતી અને તેણે ઘણા બાહારમાં ફીરગીનની પુક છોડી દેવાની ભુલ કીધી હતી.

પોતાની શોહાણીને એક જાણુલી સવાર સાથ છુપો મેહેલ રહતો એવું જાણીને પીલમુજ ખફા થયો અને તેથી પોતાના શોહાની આગમન આ બે માકરો મારામારી કરવા લાગ્યા.

તાંહુંથી તેઓ છુટા પડતાંવાર પીલમુજ દોડતો પોતાનાં શેઠ ખુશરોની શોધમાં નીકલ્યો.

ખુશરો પોતાના દોસત મેહરામના ઘરમાં ખુશાલીમાં મેલેલો હતો. પોતાની માથુક સાથ મુલેહ થવા અને આ વતી કાલે પરણવા બામે તે દુરખથી વાતો કરતો હતો, તે વાતો મનીન્હુ ઘરમાં હતી કે નહી તે જોવા સાડું પીલમુજ અને મોકલેલો હતો. તે આવે તેની આગમન ખુશરો પોતે મનીન્હુને મળી આવ્યો હતો, પણ પીલમુજે આવીને ખુશરોના કાનમાં હડસેથી કહ્યું કે “આને મનીન્હુહતો બજારના ચોકમાં એક જાણુલી શોહારાખ નામના સવારને મળવા ગઈ હતી, એવી તેના યોડાવાલાથી અને ખબર મળીછે.”

ખુશરો આ ખબરથી લાલ અને પીડા થવા લાગ્યો. તોપણ યુસો માંઈ બદને પોતાના દોસત મેહરામને પુછવા લાગે કે જાણુલી શોહારાખ કોણ છે ?

મેહરામે જોલાસો કીધો કે “તેતો ખાતર બેન દીલસ થયા જાણુલી આવ્યોછે, તે મારો દોસત થાયછે અને મારા ઘરમાં તેણે ઉતારો કર્યોછે.”

આ વાત યતાંવારમાં જાણુલી શોહારાખ પોતે આવી લાગે. તે થાકી ગયો હોય એવે માલમ પડ્યો અને મેહરામે તેનું કારણ પુછવાથી તે બોલ્યો કે “મારું હું તો બેન દાહાડામાં તમારાં શોહરથી કંઠાલી ગયો. તમારાં શોહરની ઔરતો શું મરદોને હનિશ એટલી મેહેનત આપેછે ?”

વધુ બોધાસો પુછવાથી તે બોલ્યો કે “આજબજારના ચોકમાં એક ખુબસુરત સ્ત્રી સાથ મને દોસતી થઈછે, તે ના નામની હું ઘણી બોલ કરું છઉં પણ તે મળતું નથી. તે નામ પુછ્યા મેં મારા યોડાવાલાને મોકલ્યો ફર્યો નથી.”

આ વાત સાંભળી પીલસુમે પોતાનાં ચેડને અસારત કીધી અને તેણે કહેલી વાત ખરી છે એવું પુશરોના મનમાં લાગુ.

પણ હજી વધારે વાત સાંભળવાનો તેના એરાદો હતો, માટે જાણુલી સોહોરામની વાતમાં તે પોતે વચ્ચે પ્રડી પુછવા લાગે કે “જાણુલી બીરાદર, અમારાં ચેડેરની જે એરત તમેને ખજી તેને વીશે તમેએ શું ધારયું?”

સોહોરામ—અરે યાર તે એરતને ખાતર હું તો આ જે સપડાઈ જતા અચ્ચો.

પુશરો—અ” હ” ! એવી તે કોણ માંજનદરાની માછણુ છે વાર ?

સોહોરામ—નહી દોસત માછણુ નહી. તેતો આત સીઆ અખતલની તલાઈ ઉપર અને પીલી સાટીનના રકીયા ઉપર લોટનારી નાજનીન છે.

પુશરો પોતાના મનથી નરા ચોંકીએ, કેમકે આત સીઆ અખતલની તલાઈ અને પીલી સાટીનનાં રકીયા તે મનીજીહના બીજાના ઉપર છે. પણ એટલો પુરાવો બસ નહી હતો, માટે હજી અખતલનો ધઈ પુછવા લાગે કે “શે હોરામ, તે એરતને તમે એળખતા નથી અને તોપણ તે નાં બીછાંણીની એટલી ખબર કેમ જાણો છો?”

સોહોરામ—તેની તરફથી તેની સાએલી અને બેલાવા આવી અને ધરની પાછળ બાગ છે, તે બાગમાં અને લઈ ગઈ. પુશરો—(અનરો) બાગ ! એતો મનીજીહનો જ બાગ કીસે. એજ બાગમાં અમે યાહીવાર મળ્યાં હતાં.

સોહોરામ—તે દાસીનું નામ ચેડેરો કરીને હતું.

પુશરો—(અનરો) અરે ! એતો મનીજીહની સાએલી.

સોહોરામ—તે બાગની અંદરથી અને પાછલે રસતે મેહલમાં લઈ ગઈ, જાંહાં તેની ચોડાંણી મારી પાસે આવી બીરાજ અને ત્રારાં કારનની વાંતો કરવા લાગી.

હવે પુશરો યાજો ઉસકેરાયો, પણ હજી સુસો નરખ પાડી ફરીથી પુછ્યું કે “પણ તમે તેનું બીછાંણ કેમ જાણ્યું?”

સોહોરામ—તેની માકરડીએ આવીને ખબર કીધી કે તમારા બાવા આવેછે, તે ઉપરથી તેણે અને પોતાના સુવાના એરડામાં બંધ કર્યો. પણ બારણાની કુંચીનાં આંધરાંપર કાંન રાખતાં અને જાણુયું કે તે કાંઈ તેણીના બાપ નહી પણ બીજી દીલદાર હતો.

પુશરો—(અનરો) એ” નાપાક મારી.

સોહોરામ—તેએની વાતમીત ઉપરથી અને લાગુ” કે તેએ વચ્ચે આગળનો કલ્પાએ હતો, તેએ પાછી સલાહ કરવા બેઠાં તેવામાં તેણીના બાપ આવી લાગે અને કાંઈ શુ કતી કરીને તેણીએ તે દીલદારને દુર કીધો. બાપના નવા પછે સાએલી ચેડેરોએ અને છુટી કરી બાગની દેવાલ કુદાવી અને નવા દીધો.

પોતાની મનીજીહ ઉપર બદચુઆન લઈ નવા આથી વધારે સામેતી શું જાંહી ?

પણ હજી એક સામેતી બાકી હતી.

તે સોહોરામને પેશો યોડાવાલો હતો, જે આ વખતે આવી લાગે અને સરવે જણ સાંભળે તેમ પોતાના ચેડને બેલાવા લાગે કે “સાહેબ બજારના ચોકમાં જે એરત તમ

ને ખજી હતી, તેના નામની મે ખબર દાહાડીછે, તેનું નામ મનીજીહ છે અને તે કુલબાદ નામના ઉમરાવની બેટી થાયછે.

હવે બસ ધઈ છુકું. પુશરોની પુર ખાતરી ધઈ કે અ” તે મનીજીહને હાયે તે આજો દગાધો. તે ખુનપર ચરથો એકદમ અકા ધઈ સોહોરામનાં યોડાવાલાને મારવા લાગે તથા મેઆનમાંથી તલવાર ખેંચી કાઢાડી સોહોરામની પોતાની સાથે લડાઈ માગવા લાગે.

તેના દોસત બેરોરામ વચ્ચે પડ્યો અને કહ્યું કે “કાંઈ બી લુલથી આ ગોંદલ ધણું છે.” એ ઉપરથી પુશરો મારામતી માંડી વાલી તરત વેળા નિસમાંને નિસમાં મનીજીહ સોડે નવાબ માંગવા તેને ઘર દોડ્યો.

સોહોરામ પુશરોની આ માલ ઉપર અચરત ધઈ બેરોરામને પુછવા લાગે, અને જે એરત વીશે તેણે વાત કીધી તે એરત એની દીલદાર થાયછે એવું જાણુલી જાણુલી પોતાના બેલાપણાંથી સમજું કહી દેવાથી દલગીર થયો.

પણ વળી જાણુલીએ બેરોરામથી સાંભળ્યું કે એ પુશરોની એક બેટીને નામે ફીરંગીન બારીએથી પડી ગઈ અને તારપછે તેને કોણ ઉંચકી ગયું અને તે કાંઈ ગઈ તે જાણુવું નથી. તારે સોહોરામને ગઈ કાલની સંધ્યા વાત માલમ પડી, તેણે જે એરતને બચાવી હતી અને જેની મોબતથી તે ખુજતો હતો તેનું ખરું નામ હવે તેને મળ્યું, એટલું જ નહી પણ ફીરંગીનની એ નીશાંણુ ઉપરથી તેને એક અમતનું કામ યાદ આવ્યું, માટે સોહોરામ પણ ઉતાવલે આ નજો છોડી નતો રહ્યો.

પરકરણ ૭ મું.

ફીરંગીન સાથે સોહોરામનું કારન કરવામાં ઉપલી જે હરકતો નડી હતી, તે પુરી થવા પછે ફીરંગીન અને મનીજીહનું સંઘર્ષ મેઆન પાકું તેમા રોકાયું હતું.

માટે બેરોરામના ઘરમાં પુશરો જરે માચર કરતો હતો, તારે આ બે જાણુએએ બજારના ચોકમાં તે દીને સાંજના સોહોરામને મળવાની અને વાંદાંથી ફીરંગીનના છુપાં લગન કરવા બાપની ગોડવણ કરી રાખી હતી.

હમણા બેરોરામના ઘરમાંથી સોહોરામ જતો રહ્યો, તેનું કારણ એજ કે ઉપલી ગોડવણ પાર પાડવાના વખત નજીક આવ્યો હતો અને સોહોરામને પોતાના લગનની તઈબ્યારી કરવાની હતી.

મનીજીહ અને ફીરંગીન પોતાના ઘરમા બેસી તે કારવેલ વખતની રાહ જોતી હતીએ. છુપી રીતે આ લગન કરવામા ફીરંગીન શરમતી તથા બીહીતી હતી ખરી, પણ પોતાના બાપના જીલ્લાતને ખાતર તેણે બીજી સંધ્યા આફત ખમવાનો દરાવ કરેલો હતો.

પણ તેએ નવાની તઈબ્યારી કરતાં હતાં તેવામાં વળી પુશરોને આવવાની ખબર મળી. વળી પાછી ફીરંગીન એક એરડામાં ભરાઈ ગઈ અને પુશરો ગુસાથી તોડેલે આવીને મનીજીહની ખુરસી ઉપર ફસડાઈ પડી રડવા લાગે.

મનીજીહ વળી પાછી અચરતીમા પડી. તે બોલી કે “બીઆરા પુશરો, આવતો કાલે આવણું નેક નેકાથી ને

ડાવાના છઠ્ઠમ્ અને તેવાના તારી તબીએતના પાછો બી ગાડ ક્રમ થયો? ”

પુશરોએ જાણવી શોહારાબની કહેલી સઘલી વાત જાહેર કોપી અને પુછ્યું કે તે ખરું છે કે ખોટું ? મનીન્જી પોતાના મનથી વીચારવા લાગી કે ફીરંગી બની છુપી વાતને ખાતર કેટલા બધા જોખમના હું આવી પડી છઉં. પણ હવે આટલી અંત સુધી તેના ઉપર ઉપકાર કરવા પછે શેવટની ઘડીએ તેના નેદ ફેડવાને ના દરસત વીચારીને તે એકવાર ફરી પોતાના દીલદારને શું જ વાલ્ય દેવો તેના અંદેશો કરવા લાગી.

તેણે સાફ ના પાડ્યું કે “હું કાંઈ જાણુલી શોહારાબ ને મળવા સાફ જાનરના ચોકમાં ગઈ નથી” તેને પોતા ના ઘરના બોલાવાની વાત મનીન્જીએ કહ્યલ રાખી, પણ તેનું કારણ જાણવવાને ના પાડ્યું. તે બોલી કે બ્તે કારણ છુપું હતું, પણ એક કલાક પછે ને હું તું ને જાહેર કરી શકશું.”

હવેતા પુશરોના મનના હજારો વેહેન ગયા અને તે પોત્રેમક રડવા લાગો. પણ વળી તેવામાં શોહરોએ આવી ને મનીન્જીને ખબર કીધી કે “તમારા બાવા કુલબાદ જ જાહેર ગામ જવા નીકલ્યા હતા, તેવણને રસતાના હરખત ધવાથી તેવણ પાછા આવ્યાછે અને અતર ઘડી તમારી આગળ આવશે.”

એ ઉપરથી પુશરો પોતાની તકરાર પડતી સુકીને ના હાસ ભાગ કરવા લાગો, એટલું જ નહીં પણ જો એરડા મા ફીરંગીને સંતાડી હતી તે એરડા તરફ જવા લાગો. મનીન્જી તેને તે એરડામાં જતા અટકાવા લાગી અને પુશરોને તેથી વધારે શક પડવા લાગો અને તે તે જ એરડા મા જવાને ખેંચતાંજ કરવા લાગો.

આ જોમ તાંણની વચે જુદો કુલબાદ આવી લાગો. તે પુશરોને જોઈને ભારી ગુસે થયો અને આ જોમ તાંણ ની ખતલખ પુછવા લાગો.

આ વખતે જો મનીન્જી ફીરંગીને પેલા છુપો નેદ કહી દીએતા સઘળા દાઘમાંથી મોકલી ધાય, પણ હવે શેવટ નમદીક આવ્યું તારે તેણીને ભર દરીએ તેરવીને કીનારે ફસાવા કરતાં હજી તેણીએ મક્કમ રહેવાનો કરાવ કીધો.

એટલા માટે તેણીએ એક એવો જુદો ઉભો કીધો કે જ્યો તેના પોતાના અને પુશરોના નહીં પણ ફીરંગીને નો વટીક બચાવ થયો.

ફીરંગી અને પુશરો સાંભળે તેમ મોટા સાદે તે બોલી “શું કહું પીતાલ, આ નાપાક પુશરો દારૂ પીધેલા અને તદન છાકટો થઈ મોહાલામા કોઈએક કુલવંતી સ્ત્રી ની પુકે દોડતો હતો, તેવામાં તે સ્ત્રીએ આપણા ઘરના આ સરો લીધો અને મારી મદદ માંગી. મેં તે બાઈને પાસેના એરડામા સંતાડીછે અને આ લુગો પુશરો તેની પાછળ આપણા ઘરમાં પેસી તે એરડામા જવા માંગેછે અને હું તેને અટકાઉં છઉં.”

મનીન્જીની એસારત ઉપરથી પુશરો સમજી ગયો કે તેને બચાવા માટે આ હીકમત લગાવીછે, માટે તેણીને રોકો આપવા પુશરો છાકટો હોય તેમ બોલવા તથા ચાલ

વામા લથરવા લાગો અને બોલયો કે “હા—હા—તે બાઈ ને એરડામાંથી બાહાર કાઢાડ અને હું મારા મારમર આવશે જવશ.”

પુશરોએ આ ખાતર તાલ કીધી. તેને શક હતો કે એરડામાં કોઈ છુપા દીલદારને મનીન્જીએ સંતાડશેછે, માટે હવે તેને બાહાર કાઢાડવો પડશે.

જુદા કુલબાદે પણ તે સ્ત્રીને મળવાની ખામેશ બતાવી અને મનીન્જીએ તેણીને રજી કરવા કહ્યલ કીધું પણ તેની આગમય પોતાના બાપને તથા પુશરોને કસમ આપ્યા કે “તે બાઈના પોહાડાં ઉપરનો જુરખો ઉચકવો નહીં, ઈઆ તેને જરા હાથ લગાડવો નહીં, ઈઆ તેની સાથે જરા વાત કરવી નહીં પણ તેને મુગી મુગી જવા દેવી.”

કુલબાદે તથા પુશરોએ આ કસમ લીધા પછે મનીન્જી એરડામાં જઈ તથા ફીરંગીને મોહાડે જુરખો નાખી તેણીને બાહાર લાવી અને જુદો કુલબાદ પોતે તેણીને મા ન આપીને પોતાના સાંભાલ હેઠલ તેણીને છેક રસતાવેર મેળી આવ્યો.

પુશરોને હજી શક હતો કે એ કોઈ મરદન એરડામાં લેખાથમાંતો નહીં હોય ?

પણ મનીન્જી પોતાના બાપની રજા લઈ તે સ્ત્રીની પુકે ગઈ અને પુશરોને અસારત કરી ગઈ તથા કાનમાં કહી ગઈ કે મારી પછવાડે બનરના ચોકમાં આવ, તાંહાં આપણા લગનની તદખમારી કીધીછે, તાંહાં તે ઉલટભર દોડશે.

પુશરો જતાં જતાં કુલબાદે કહી ગયો કે હું પણ વા જઈ છઉં, પણ તેને છાકટો સમજી કુલબાદે તે વાત હસી કાઢાડી.

પરકરણ ૮ મું અને છેલું.

ફીરંગીને હીઆથી પરણવા બતી વેળા પોતાના બાપને પરખાડી ખબર કેહેવાડી કે તમારી બેટી કુલબાદના ઘરમાંછે. એ ઉપરથી જુદો કુલબાદ પોતાના ઘરમાં મેહોંછે તેવા મા ફીરંગીને તથા પુશરોને બાપ જુદો મેહેરાબ તેની પાસે આવ્યો અને પોતાની દીકરીના દાનો કરવા લાગો.

કુલબાદે જવાબ દીધો કે તમારી દીકરીની વાત હું નથી જાણુંતા પણ તમારો દીકરો પુશરો છાકટપણમાં પરણવા ગયેછે.

એવામાં એક માકરે ખબર કીધી કે બાંતુ ફીરંગીને, તથા બાંતુ મનીન્જી તથા પુશરો વચેરે સઘલાં જાણ મારતી ગાડીએ બનરના ચોકમાં ગયાંછે.

એ ઉપરથી આ બંને જુદા ઉમરાવોએ ઘણીક રકલક અને અંદેશો કીધા પછે બનર તરફનો રસતો ધર્યો.

તેઓ તાંહાં જઈ પુઆ પછે થોડાવારમાં મનીન્જીને પુશરો સાથે તથા ફીરંગીને જાણુલી શોહારાબ સાથે આ વતાં દોઢાં.

તેઓ કાંહાં ગયાં હતાં ? કાંહાંથી આવતાં હતાં ?

કરાવ પરખાંજે તેઓ સઘલાં એકઠાં મળવા પછે મનીન્જીએ આગલી ભૂલનું ગોંદલ સઘળું જાહેર કર્યું, જે ઉપરથી પુશરોએ પુશાલ દીલથી મનીન્જીની વફાદારીની વખાં છ કીધી અને પોતાની મેહેન ફીરંગીના હાલ ઉપર દયા

કીધી. તારબાદ તરતજ એબાદતખાંનાંમાં નહીં આ બંને જોડાં પરણી આવ્યાં.

કુલબાદ અને મેહરાબ પોતાનાં ફરનંદોને જોઈ પેઠે લાંતો તેઓને પરણેલાં સમજ્યા નહીં. મેહરાબે પોતાની બેટીને તાંણે ખાસો કે “તું બારીએથી પડવા છતાં જીવ તી રહીછે તારેતો હવે મંચેશ સાથ પરણવા સાદું જોવા એ તુને જવાબી છે.”

ફીરંગીને જવાબ દીધો કે “જોવાની ખરજી સઘળું થાયછે, તો હું આ નોનવાન સાથ પરણી સુધી છઠ્ઠું અને હું બીજો વર કદં એમાં ખચીત તમે કે જોવા કોઈ રાજ નહીં રહેહો.”

મેહરાબ પોતાની યાદકરી ધારણામાં નીચકલ ધવાથી કુલબાદ તેને હસવા લાગો અને પોતાની બેટીને કહેવા લાગો કે “બેટી બનીજેહુ તું ખાતર તારી સખીનાં લગન ખાવા તેની સાથે ગઈ હશે. પણ ખારી તાબેદાર બેટી હવે તું જોગણોના મડમાં નવાની તઈઆરી કર.”

બનીજેહુએ જવાબ દીધો કે “લાલા પદર હું જે કનેઆ હોઈતો નેગણશાખામાં ખુશીથી જાઉં, પણ હુંતો ખારા ખાવીદ સાથ જોડાઈ છઠ્ઠું તારે મે જીવસે શી રીતે જો ગણ ખતું ?”

હવે કુલબાદની મશખરી કરવાની મેહરાબની વારી આવી. એકેકની હસવા મશખરીમાં આ ઉમરાવો પોતા નો ગુણે લુકી ગયા. મેહરાબ ખુશી થયો કે તેની બેટી પાછી હાથ આવી એટલું જ નહીં પણ બેટો અને વહુ પછ સાથે હાથ લાગી. કુલબાદ ખુશી થયો કે તે મેહરાબ નેવા ખાતખર ઉમરાવનો ઘોસત હશે તાંહાં હવે વેહેલાઈ થયો. એ બંને ઉમરાવોએ પોતાના ફરનંદોની તકસીર માફ કીધી અને કજીલ કીધું કે બાપોએ કદીબી બયાંઓને તે મને અણગમતી રીતે દેકાંજી પાડવાં નહીં જોઈએ.

રં દા પો .

દરએક અબલાની જાંગીમા ભરતારનું સુખ સહી મોટું સુખ છે, તારે તે સુખને ખોલી દેવું સહી મોટું દુખ છે. જેના ગલાંની આસપાસ પોતાના પેચારના હાથ

નાખેલા, જેના બદનપર પોતાની મોતબતી લડી વીધાયેલી, જેના હાથમા પોતાના હાથ જાંગી સુધી આપેલા, જેના દીલ સાથ પોતાનું દીલ મોત સુધી નેરેલું, જેના આસપાસ પોતાના તમામ આધાર બાંધેલો, જેના જોગથી ફરનંદો કીમતીમા કીમતી વારસો મળેલો, તેવા એક સહી આનીતા અને સહી વાહાલા સાધીને જોહોવો એના જેવું બીજું દુખ એક સીની આખી હજ્યાતીમાં એકે નથી. ફરનંદની ખોટ પુરાપછે; બાઈ, બાપ કે માતું ખરજ

વેદાયછે પણ એક ખરા ભરતારની ખોટ નહીં પુરાય, નહીં ખમાપ એવી છે. ભરતારનું ખરજ તે સીતું ગોખા ખરજ છે, ફનીઆંથી અને જાંગીથી ગોખા ખાતલ ધવા ખરાખર છે, તમામ સુખ અને એશ આરામને છેલી સવામ કીધા ખરાખર છે. રંદાપો ગોખા છતી આંખે મંચાપો છે, છતાં હાથ પડે લગડાપણું છે, છતે ઉમરદે કાળાસ છે, છતી સદેહાંએ શીહાઈ છે અને સોવાસણનો વેશ તજ રાંડીરાંડ નો શીહા પોશાક વીધવાના છતાં જેબન અને જન ખાલે આગ અને મોત સરોખું છે.

પણ ફનીઆમાં દરએક ચીજની હદ છે, અને આદખીના સુધરેલા કાનુને રંદાપાની પણ હદ મેળીછે. જેકે એક સીના ખરા ખેરખાહા ખાવીદની ખુટ પુરાઈ ચકાતી નથી, તોપણ ખુદત અને માલસનો કાયદો તેણીને કોઈ બીજા ખરદે પોતાનું જોડું બાંધી, ખોહલું સુખ પાણું મેળવવા નહીંતો મેળવવાની કોશીસ કરવાને ખુટ આપેછે અને તેવી એક સીતું રંદાપાનું દુખ મોટું કે થયું નથી થકેછે. પણ જોર ને હાલત ચીતારી છે, અને જે ચીતર જોડવણું છે તે જનમકાળ સુધીના રંદાપાનું છે. જેને ભરતારનું સુખ બીજવાર પણ મળી શકતું નથી, જેને તે મેળવવાની તાગાદ ઈચ્છા છુટ નથી, જેનો તે સુખ મેળવવાને વખત નથી, જેને તેની ખાએશ નથી, તેવી કમ તાણેની નારીઓને રંદાપો ખરેખર દુખ ભરેલો, દલીદી ભરેલો, બલકે માહેખ ભરેલો છે. બવાનીના વેશ આલેકી અથવા ખાવીદનો આસરો મેળવતી બાનુઓને વીધવાપણના દુખનો મોહોન ખેઆલ હોયછે, અને તે છતાં પોતાના ખરનાર સાધી તરફની વફાદારી, ઈચ્છા પોતાના બયાંઓ તરફનો પેચાર થણી અથવા આઓના એવાં મનજીત હોયછે કે તે હીતખાન નાજીક પંકનીએ ભરતારના સુખ છતાં રંદાપાનું દુખ પસંદ કરેછે.

પણ એ દુખ જાણી જીજને પાડણું, તે નહીં માહીનારાને એ દુખ દેખાડણું, નહીં ખમનારાઓને તે ખમવાની ફરન પાડવી એ વળી સહી કમકામ લેવુંછે અને ઉપલું ચીતર તેવા જસતી ભરેલા રંદાપોને વધારે લાગ પડેછે. ફનીઆનું સીરું આંખે તડકું જણે સારી પડે મેળવણું હોય, મોતબતું અંધ જણે પેટ ભરીને ચાખેલું હોય તે તરખત થઈને કદામ એ સુખની વધુ ઈચ્છા નહીં રાખે. પણ જે જવાંન જેબનવંતી છાતીઓ બાપથી અને ખાત-યવાની આશામા ધરકતી હોય, જેઓ ફનીમાં સંજોરની લેહેનતાના ઉમેદવાર હોય, તેઓને રંદાપાનું દુખ સેહેવાની ફરન પાડવી એ ખોલતો જીવખાત છે. પણ આવા તે કેવી અફસોસકારક છે કે આ મોહાલા હીંકસતાન દેશમા વીધવાઓ ઉપર એ સહી ઘાતકી જીવખાત જીવરવામા આવેછે. તે વીધવા બાલક હોય, જવાંન હોય, ઈચ્છા સુદી હોય, મજર એકવાર પરણી કે ફરી પરણવાની તેને છુટ ખાલે તેથી તેની માછીની જાંગીનો આખો ભવ બધી જાયછે અને તે શકાકાળ મોત મંગેછે. જારે તેને ખામખા બચપણથી પરણવામા આવેછે અને બચપણથી ભરતાર ખોટી તે જનમ સુધી વીધવા રહેછે તારે તેના હાલ વધારે દયામાંલુવા નેગ થઈ પડેછે તથા જારે ખરદે એક માણીના ઝુવા પછે તરત બીજા બાપથી કરી લાવેછે તારે ઉપલી એકલ પેટી રસપ વધારે ઘાટકી અને ધીકારવા નેગ કરેછે.

પેચ્ચારી વાંચનારી બાંનુઓ, ઉપલું ચીતર આપણી હાંડુ વીધવા બેઠેનીઓનું છે, તે જીવો અને તમારાં દીલમાં નજીવા વસે છે તે દયા આ હજારો કમનસીબ બેઠેનીઓ તરફ થતાવો. જીવો તેની સીકલ, જીવો તેના અવતાર, જીવો તેના હાલ. જ્યાંની અને સુખનો સમજો વેશ અને પેહરવાસ તેણીએ તળ્યો છે. તેના સીધાં અને સોહાંમના બદન ઉપરથી કસબી સારી અને તગ તતરબધં ચોલી દુર થઈ, તેના નખરાંદાર હાથ ઉપરથી સોનાની બાંગલીઓ અને પગ ઉપરથી છમછમતી બંનરો ગુમ થઈ, તેના જે હેરા ઉપરના ગોલાબ કરનાઈ ગાંધે અને નુર હડી ગયું છે. તે એક કુચડી, ડુમલી, સુકાપલી, તવાપલી, નારી, કમરબાંધી વાંધી વલીને, માથા ઉપરના કરચલીઓ કેસ ઝુંડાવીને, બોરે માથે અને બોરે હાથે, એક હાથે પોતાના ગમખાર બેહેરો છુ પાવીને અને બીજે હાથે પોતાના પેચ્ચારાં કરનંદ ઉપર ટે કવીને જર જાણુએ રડતી, સુકી જનીન ઉપર ફેસડા ઘૂને બેઠી છે. પોતાના ધણીની શેવટની જગા આગળ હજારો આંજીનો વરસાદ વરસાવી તેણીએ ગાસ ડગાડ્યું છે. ફનીપાંની ઠાલી ધાંધલ અને બે પલની મોનમજહુથી તેણી એ મોઢા ફેરવ્યું છે અને તેની યજ્ઞવાડે પડતા ખાશ ખુશા લીના નગારાઓના આવાજ સાંભળે તેણીએ પોતાના કાન ધાં કપાઈ. નહીં—તેનું ધક થેઆન એક જ નજીબા ભરાયું છે, જે તેને દુખના મેળી માલી ગપલો તેના ભરતાર છે. તેના બેઆલમાં તેનું દીલ બલતું અને તવાતું જાય છે. તેના બેઆલમાં તેણીએ ઘરના કુવડ અને કુતરીની હાલત પકડી છે.

એ કમખખત, ઉંધાં ભામેગની અખલા ! આ તારાં પલા કુખ વચેની ટુંને દીલસો છે. જર ને ! આકાશ હું છે અને તારાં તારો ખાવંદ તારી રાહ જીવે છે. આ ફનીપાંતો બે પલની છે, પણ પેલી જીહાંનની જંદગીની નથી. મારે આ ભવની જંદગી નલદી ખતમ થશે અને એ ટુકી જંદગીના ઘાટકી રસને તને ગમે એટલું કે ન આપશે, પણ તે હુમેશગીની જંદગીમાં તેઓની જાસ તી ચાલનાર નથી. એ કમ તાલેની વીધવા ! નીચે જો. તારા યગ આગળ તારાં ગરબના તારે લોહી ધાવેલું બાલક બેઠું છે. તે તારા ભરતારની ઝુરતી છે, તે તારી આ જીહાંનની જંદગીને ચેરાગ છે, તે તારા ભવિષ્યની આશા છે. તે તારી દુખ ભરેલી મંજલના મારગ ઉપરથી કંટા ખેંચી કાઢાશે અને તેને બદલે ગોલાબના ફુલો ખીજાવશે.

રાંછી યુજની.

ક્રાનસના હાલ યડી ભાજેલા અને કેદ યકડાયેલા શા નંશાહ નેપોલીઅનનાં ચીતર તથા જનમારના હેવાલને આંચનારી બાંનુઓ આગળ રજુ કરવા પડે, હવે તેની એલ પરમાંજી નાહાસ ભાગમાં યડેલી રાંછી યુજનીનું ચીતર તથા હેવાલ તેઓની જનાબમાં રજુ કરીએ છઈએ. તરજુ મહીના ઉપર યુજની કરોડો માંજીસે ઉપર રાજ ચલાવતી હતી, તે કરોડોની રાંછી હતી, રાજઓ અને સરદારો તેને વાંકા વધીને નખતા હતા અને તે જાંહાં નતી તોહાં

લોકો તેના ઉપર ગોપા ફીદા હતા. તે આખાં યુરોપમાં સ રથી ખુબસુરત નારી ગણાતી હતી અને દોલત, જર, જેવ રમાં તેની બરોબરનું કોઈ નહીં કેહેવાતું હતું. પણ આ જે તે ગરીબ હાલતમાં ઈંગલંડ નાહાઈ છે. મેહેલા અને બાગો તજીને તે ભાડેના મકાનના રેહ છે. જે લોકો તેને નખતા હતા તેઓ તેને મારી નાખવાને તઈઆર થયા છે. તે લખોની શખાવત કરતી હતી, તોહાં હવે ઈંગલંડ નાહા સવાના ખેરમના નાણાં તેને હજીના લેવાં યડયાં છે. આ વા તેના માકા વખતમાં તેનો થોડોક હેવાલ અગતનો થઈ પડશે.

યુજની મેરી ડી ગમખાન તા૦ ૫ મી મે ૧૮૨૬ માં જનમી હતી જેથી તેની ઉંમર હાલ ૪૫ વરસની ભર તોમાં આવી છે. જનમથી તે કાંઈ પાંદસાહી તાન માથે ધરાવતી નહીં હતી અને પોતાના જનમની આખરી આંખ મત્તે તે પાછી તાન વનાની બોરી થઈ છે. તેના બાપ સખા નીશ લશકરમાં એક અમલદાર હતા અને યુજનીની માંને બાપ સખેન દેશના મલાગા નાખના બંદરમાં ઈંગરેજ સરકારને કાનસલ હતા. યુજનીનો બાપ કાંઈ ડી મોનટીજ સ લશકરી ચાકરીના હોવા છતાં ખાનદાને એક અખીરજ દો હતા અને આરેગનના અસલી રાજઓની તોખખી ઉતરેલાં તથા કાસરીલના અસલી આડમીરલોનાં મોઢાં ખાનદાને સાથ સગપણના હતા. તે મરજુ પામ્યો તારે યુજની અને તેની બીજી બેહેનને તેઓની માના સંભાલ હેઠલ મેળી ગયો તથા તેમના યુનરાજીને મારે યુરની દોલત મેળી ગયો હતા. યુજનીની મા કાંઈટેસ ડોવાગર મોનટીજ સ પોતાની દીકરીઓની કેળવણીને મારે ઘણી ખતી હતી. તે તેઓને સમખુજી મેળવણી આપવા સાથે ઈંગલંડ લઈ ગઈ હતી, જે પછે યુજનીની વડી બેહેન ઈંગલંડ ના રાજ જિમસ રોબર્ટની બોલાદથી ઉતરેલા એક ઉમરાવની સાથે પરણી ગઈ અને યુજનીને લઈને તેની મા સને ૧૮૫૧ માં પારીસ ખાતે આવી. .

એ વખતે હાઈ નેપોલીઅનની કીરતી પોતાની ભરતી આ હતી. તે જ્યાં અને જોરેનંદ હતા, ક્રાનસની પર જાસતાક રાજગાદી ઉપર તરતનો આયેલો હતા અને રાજ સભાને દાખીને એકલો મુખખીઆર સેનસાહ થવાને એક પછે એક ઉપાયો કરતો હતા. યુજની પારીસમાં યગ મેળ તાં પોતાની ખુબસુરતીથી અને તે કરતાં વધારે પોતાની કેળવણીથી દીપી નીકલી. તેની લલજ અને ઘપછપ સખાંની શને બદલે ઈંગરેજને વધારે મળતી હતી અને તેથી દુધલ રીના મેહેલની યાસાહી મીનલશોમા થોડા વખતમા પોતાની અદ્ય અદા અને તાજમ તવાજીથી તથા પોતાના નખરાં અને હોશીઆરીથી સરે ગમ યુજની, યુજની થઈ રહી હતી. સખેન દેશની ઓરતો પોતાના દેશની બાહાર કદમજ જાય છે, મારે કાંઈટેસ યુજનીને પોતાની જ તોલી સીએ કરતાં એ મોરો લાલ થયો હતા. થોડા વખતમા હાઈ નેપોલીઅનનું તેના તરફ દીલ ખેંચાયું. પોતા પારટના સાનસાહી ખાનદાને યુજનીથી જ્ય મળવાની નેપોલીઅને ઉમેદ રાખી અને અરસપરસ પેચ્ચાર ખાલવા થી સન ૧૮૫૩ ની આખરીએ તેઓના લગન નક્કી થયાં.

માણી પુત્રી.

એ વખતની સેન અગાઉ હુધ નેપોલીઅનને સુવીડ ન દેશની શાહાજદી સાથે પરણાવાનું સાહુ ચાલતું હતું, પણ તે કોસેસ થોડા વખતના માંડી વધી અને નેપોલીઅનને સેન દેશથી આ ઉમરાજદી યુજની સાથે પરણવાની પોતાની આમેશ પરધાનેની કાઉનસીલને નણાવી. કાઉન સીલે આ દરખાસત પસંદ કીધી નહી, તેઆ વમે ઘણીક તકાર થઈ અને તેએએ આ સાહુ કરવાની વીરુધ ખત આપયું, પણ યુજની સાથે પરણવાને સાનશાહને પકો કરાવ હતો, તે કરાવ તેણે પાર પાડ્યો, એટલે તરત પરધા નેએ પોતાનો હોથો છોડ્યો. એ રીતે રકકચમાં થોડોક વખત જીવરવા પછે પારીસના સીન નદીની અંદરના નાટ રડાનમાં નાખીયા દેવલમાં લગનની કીરીયા મોટા ભપકા અને ધામધુમ સાથે થઈ. ૧૮૫૬ માં તેણીએ એક સાહુ જાદને જનમ આપયો અને લગનથી આનસુધી યુજનીએ પોતાને સધલો વખત પોતાના ભરતારની બોરુએ તેના રાખપાટનાં, મુકેહનાં, આભાદાનીનાં અને તેજન લડાઈનાં તેયા જઘડાના કામેમાં સાહાય થઈને જીવરયોછે. ૧૮૫૫ માં તેણીએ ઈંગલંડની તથા બીજાં વરસોમાં આસપાસનાં બીજા નનદોકના મુકુકોની મુસાફરીએ કીધીછે, પણ ગમે સાલ મુએનની નેહર ઉંઘાડવા સાડ તે આપણી તરફ છે કે અરબી મુકુક સુધી આવી ગઈછે.

હુધ નેપોલીઅને પોતાના લગનને ઠાંકણે પોતાના લોકોને હસીને કહયું હતું કે "હુ" એક આન કાલનો સા નશાહ છઈ અને મારાં પાસામાં બેસવા સાડ એક આન કાલની નાંનનીને મારી રાંછી બનાઈ છઈ." પણ જે "આન કાલનો" સાનશાહ યાદ નીકલયો, તે મદદ પંદર વરસમાં મુસતકીમ અને આખાદ રાજ સધાધી શકયો અને નવીસવી રાંછી યુજની પણ એન પરમાણે રાજમાં પો તાને કાબુ વધારી શકી. પરણતાં વારન પોતાની થખાવ ત અને ધરખાતમાપણીને તેણે પેહેલ વેહેલો સારો દાખ લો આપયો. ફ્રાન્સની ત્રીયુનીસીપાલ કાઉનસીલે લગનની મુઆરકબાદીમાં રાંછીને એક હીરાને હાર બેઠ કરવા માટે ૨૪૦૦૦૦ રૂપીઆ કાહોડયા, યુજનીએ તે રકમ પો તાને ગળે ઓલવવાને બદલે નાવારસ છોકરીએને માટે તે માંધી એક ધરખ ખાતુ સધાયું. એન પરમાણે તેના શા હુજદાના જનમની વખતે તેણીને કાંઈ પાદગારીની નીયાન બેઠ કરવા આખાં પારીસમાં સરવે વરગના લોકો વમે ઉઘ રાંછું થયું, જેમાં એાહામાં એાહુ એક રોહોડયું અને વ ધતામાં ધધતા એક આંનો. ભરાવમે હતો. તેપણ ૬ લા ખ નાણા ભરનારાએએ રોહોડયું બે રોહોડીયાં કરીને ૩૨૦૦૦ રૂપીઆની રકમ કરી આપી અને તે રકમ પણ યુજનીએ ધરખ ખાતે આપાવી.

રાંછી યુજની ધરખ ખાતાંએની મોટી મુરબી અને આસરો આપનાર હતી. હાસપીટલો અને ધરખશાળાએ માં પોતે જાતે મુલાકાત લેવામાં તેના ઘણો વખત રોકાતો હતો, તે હીઆં સુધી કે કોલારાના દરદીએથી ખીએખીમ ભરેલી શાસપીટાળોમાં પણ તે બેઠકીર ખાતી હતી. આ મા હુધરખાતમાપણું તેની રૂડી આસરોથી બની ગયું નહી હુ પું. મોક્ષ માણસને દાખલો બીજાએ જલદી પકડી લી એછે અને તેની એક દલીલ આ છે કે ફ્રાન્સનાં ધરખ

ખાતાંએમાં સઘી વધારે મદદ તાંહાંનો એરતોનીછે, તે એટલે સુધી કે ધરખ ઘેઆન ઉપર તે એરતોમાં ગોપા યેલા ખાતું ચાલેછે. હજારો ગરીબાની મુલાકાતે હજારો તવગર માંનુએ આવેછે. તેએ હજારો રૂપીઆને સામાન બના વીને ધરખ ખાતાંએની મદદને માટે વેએછે અથવા સોરતી કાહોડે. "એસ્ટ વીનસેટ" નામની એકજ મ'ડળીમાં ઘણી કે તવગર સીએ "દધાની બેહુન" તરીકે દર વરસે ૨૬૦૦૦ દરદીએની મુલાકાત લેવા તથા ખાવજત કરવા જાયછે.

આ સઘલાં ધરખાતમાપણામાં યુજનીના મુલ દાખલા ની અસર હતી, પણ તે ધરખાતમાપણું હીઆંન અપકયું હતું. રાંછી યુજની ધરખપર ઘણી મુસત હતી, પણ ધર ખ ઉપરનો તેનો ઘેઆર વેહેતો હતો. યુજની જહુનુની ગણપછે અને રોખના પોપની તે એટલીતો હીમાએતીછે કે રોખ ખાતે ઈટલીયું રાજ માલતાં આનસુધી અપકયું અને નેપોલીઅને તાંહાં ફરેમ લશકરને રાખી મેળયું તે પો તાની ખુમમુરત અને નીખખહલાલ રાંછીના જહુનુને ખાતર ખાનવામાં આવેછે. પણ ધરખ ઉપરનો ઘેઆર એ કે ચીન છે અને જહુનુન તદન જુડન છે. જહુનુન આંધ લુંછે અને ઘણીવાર નેકીને બદલે બદીના મારગ ઉપર લઈ જાયછે અને યુજનીના બાખમાં પણ તેમ બનયુંછે. યુજ ની ગમે એવી ધરખી હોવા છતાં પારીસની મ'ડળીમા પેવ સ થપલી બદીને તે અપકાવી શકી નથી, પણ એર ઘણીક બદીને તેણે વધારી આપીછે. પારીસના મેહેલો દબદબાથી પુર હતો, પણ તેમા ઉડાઉપણું અને દીવાલીયાપણું હતું. ઉડાઉ ખરમના પોશાક તથા બીજા ભપકોનાં, કુકમાં "ફા શીન" ની ગાંડાઈને મુખીઅ આસરો યુજનીમાં હતો. ફેકત ખુમમુરતી, સોભા અથવા બાહરના દેખાવને ખાતર વાંધા ભરેલાં માણસો પારીસના મેહેલોમાં મોજ મારી શક્યાં હતાં.

જેમ ઉપલી ભલાઈને તેજન આ જુરાઈને દાખલો મેહેલમાંથી શેહરમાં પેહો હતો. પારીસની મ'ડળી નેટલી મોજલી અને રલીઆમણી તેટલી પાપી તથા બદીમાં જુએ લી હતી. તાંહાંની નાટકશાળાએમાં માલતી બદીને એક જ દાખલો હીઆં બસ થયો, તે એકે એક નાટકશાળામાં બદનના ઘણા ભાગોને ઉંઘાડા રાખીને નામ કરનારો શોખ શીએએ વરીક એક વખતે લવંચાઈને એક નાચમાં સાંમે લ થવાને ના પાડયું, તારે ૧૦૦ રાત સુધી તે નાચમાં સાંમે લ થાયતો હુડાપણું બખથવાની બોલીથી સરકારીયા દેશ ની ૧૬ મોલામશીએને મોલાવી હતી. આવાં હલકાં પાપે નો રાંછી યુજની માહોતતો અપકાવ કરી શકત. આપણી કે માપણ રાંછી વીકટોરીયા વીશે આપણું વાંચીએ છે કે "લા દરાવીએટ" નામના આપેરામાં કાંઈ સેન નીતીથી ઉલ્લી જાળત હતી, તે સુધારવા છતાં તે નામદારે તે આપે રાનો ખેલ જોવા જવાને ના પાડયું હતું, પણ રાંછી યુજ નીએતો પોતાના વતન સપેન દેશમાં ગોધા લડાવાની યાદ કી અને જંગલી રખતને વરીક પારીસમાં દાખલ કરવા માં ગી હતી અને એ રીતે એ પદભરત રાંછી ખાખીએને આધીન હતી.

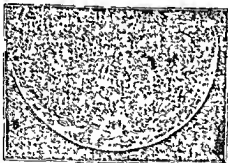
ફ્રાન્સની હાડની લડાઈમાં જરે શાનશાહ નેપોલી અન જરખનીના રાજ સાંમે લશકર લઈ પોતે લડાઈના મે દાનમાં ગયો તારે ફ્રાન્સના રાજની લગામ તે પોતાની આ

મળવા ઉપર ઘણી વ્યક્તિ કારીગરીની નકસી તથા સણગાર કરાવે છે. કુરચી એ મેડેલ સુરખનાં તાપમાં સુક સફેદ ગ્રહ કાઢી ઘણા દીપ્તિ તથા તેનાં છાપરાંઓમાંથી ચંદ્રો બાંધેલા છે, જે પવણના દરમિયાન અપાટ સાથે હીલીને વાગે છે તારે વ્યાસપાસ મીઠા ખણખણાટ થઈ રહે છે.

નાનકીન એક મોટું વેપારી બંદર છે. તેની યાંત્ર સી કીઆંગ નદીમાં ૪૫૦ માઈલ સુધી દરીયાની ભરતી આવે છે, અને તે ઉપરાંત બીજા ૨૫૦ માઈલ સુધી તેના બારકસો ફરી શકે છે. તાંદુમાંથી એક મોટી નેહર બાંધેલી છે, જે પુરવ દસાએ વ્યાસરે ૫૦ માઈલ ઉપર નદીને એલંગી બંધ પછે અને જની બારકસે પીકીન શુધી વેહેવાર તથા સંધે સો ચાલે છે. એ નેહરમાંથી પીકીન ખાતે પુશકલ માછલી નો વેપાર ચાલે છે, પણ તે ઉપરાંત ઉંચામાં ઉંચી સાટીન, ચીનાઈ અલેચા, કાગલ, ખોટાં ડુલો, તથા નાનકીન નામનુ તરત્ર કુમાસતું કાપડ વણવાનો મોટો ઉદ્યોગ એ શેહેર ખાતે ચાલે છે. કારખાના અને ઉદ્યોગ બાબે વ્યાખ્યાં ચીન દેશમાં નાનકીન સહીથી સરસ શેહેર છે. તેમજ વળી ચીનાઈ એલેચો તથા શાસોની કેળવણી પણ નાનકીનની જીવી બીજાં કોઈ શેહેરમાં નથી. હીઆં ચોપડીઓના ખોડો હો ખપ ચાલે છે, તથા વ્યાખ્યાં ચીનને શીખેલા વધે પછુ હીઆંથીજ પુરા પડે છે.

ચંદર વીરો ચરચા.

ચંદરની સપાટી.

બીજા ઈઆ તીજનો ચંદર કુરબીનથી જવો દેખાપછે, તેણે એક ચીતર ઉપર આપયું છે. અલબત્ત ગયા અંકમાં તપાસવા જુન્ય ચંદર પોતે એક વ્યાખ્યા ગોળા છે, તેની વ્યા ખાતર એક કીનારી ચલકતી દેખાપછે અને બાકીના ભાગ વ્યાખ્યાના આવેલા છે. એ કીનારીની ચંદરની સપાટી સુમારી અને એકસરખી નથી, પણ ખભરાંપલી અને વાંકી ટીકી છે. તેખાના કેટલાક ભાગો કાળા છે અને કેટલાક સફેદ છે, કોઈ ઉપસેલા અને કોઈ મેડા છે, અને વળી એક સીંહા સમુદ્રના સફેદ ટાપુની ત્રીયાળે વ્યા સપાટીથી છુટા કોઈ ભાગોતો અંધારાના પરકાસે છે, જે પછે જેમ જેમ ચંદર મોટો થતો જાય છે તેમ તેમ એ છુટા ભાગોની વચેનું અંધારું નીકળી જવાથી તેઓ સપાટી સાથે મળી જાય છે.

વ્યા દેખાવ ઉપરથી એવલું છે કે ચંદરનો ગોળો ખભરાંપેલા, ઢેકાંચીપાં વાળો અને ઢેકડીઓ તથા પાહાડો વા

જો છે. તેનો જે ભાગ વ્યાખ્યાના આવવાથી કાળો દીપ્તિ તે ભાગમાંની રોશન ટીપ્પીઓ તે પાહાડોના સીખર છે જે ઉંચાણના હોવાથી તે કાળા ભાગની સપાટી કરતાં વેલા અને વ્યાગમચી રોશન મેળવે છે અને તાર બાદ બે ચંદર ફરતો જાય છે તેમ તેના હેઠાંજીના રોશન ભાગો પાડેથી દેખાવા માંડે છે. મોઝાં પાહાડી મુલુકોમાં જરે હેઠાં અંધારું તારે પાહાડને મથાલે અનવાલું પડે છે, તેમજ ચંદરમાં પણ બને છે. જે ત્રીયાળે તેના અંધારા ભાગ મ કોઈ કોઈ કેકાંજી અનવાલું દેખાય છે તે ઉંચા પાહાડો જે તેમજ તેના ઉજલા ભાગ મથે કાલાસ દેખાય છે, તે ચંદર સપાટીમાંના ત્રીયા અને ઉંદા ખોડો હોવા નેઈએ, કે જે ખોડાના અનવાલું દાખલ થઈ શકતું નથી અને તેથી રીને સદાકાળ તેના “અંધારું” દેખાવા ” કરે છે.

ચંદરની સપાટી સંબંધી વ્યા અટકળને વીદવાનો તપાસે પુરતો ટેકો આપાયો છે. ઉંદા પાહાડો, ઉંચા પાહાડો, લાંબી ખીણ અને તેમની વચે સપાટ જગાઓ ચંદરની આખી સપાટી ભરેલી માલમ પડે છે. સાદી આંખે ચંદરની આખી સપાટી ઉપર આપણને ધાભાં દેખાય છે, જે ધાભાંના ચોક્કસ આકાર ઉપરથી તેને વ્યાગલા જમાનામાં ચંદરની પુરતી સમજવામાં આવતી હતી અને એકવાર મોટો તથા તેના ઉપર સવારતો બીજવાર કોઈ જુદીજન મુરત ચંદરમાં બીરાજેલી ખાનવામાં આવતી હતી. વળી ફેટલા કોતો ચંદર ઉપર એથીબી વધારે નેઈ વલેલા સમજતા હતા. સંકરોટર નામના વીદવાને એ ગોળાની પુરવ દસા ઉપર એક મોઝાં શેહેરની, તથા તેના બીજા ભાગ ઉપર એક મોટી નેહરની અને તરીજા ભાગ ઉપર ખેતોવાડીના મોઝાં ખેતરોની અટકલ કીધી હતી. કુરાનહોર નામના વીદવાં ને એક કીલલા સરખી ગંજવર ઈમારત તથા ફેટલાક રસ તાંચો ચંદરની સપાટી ઉપર શોષી કાઢાડવાનો દાવો કર્યો હતો. એ ઉપરાંત ચંદર મથેના રેહવાસીઓ તથા તેમના પરખાર શોષી કાઢાડવાનો દેવાનો એવ્યાલ પણ ફેટલાક વીદવાંના મગજમાં પેવસ થયો હતો.

પાછલા જમાનાની શોધે વ્યા સઘળા એવ્યાલોને ખેટા પાડાપછે. ચંદર ઉપરની એટલી બારીક શોધ કરનારી કુરબીના હજી માણસ જતને હાથ લાગ્યો નથી. એક જરમન વીદવાનની ગણતરી જુન્ય ચંદરની એટલી બારીક તપાસ કરવા માટે તેને ૫૧૦૦૦ ઘણો મોટો કરી ખતાવનારી કુરબીન એઈએ, પણ વ્યાન સુધી ખાતર ૩૦૦ ઘણું દેખાડનાર કોઆલ એ માહોતાખી ગોળાં તરફ ફેરવી શકાયો છે. પણ એટલી તપાસથી ચંદરની સપાટી ખનખાનતી રીતે પારખવાને બની આવયું છે તથા તેના ચોક્કસ અને બારીક નકસા વટીક બનાવામાં આપાયો અને ચંદરના જુદા જુદા પાહાડો તથા ગોઝાઓના નામો વટીક આપવામાં આપાયો છે. તે સઘલી તપાસનો સાર ઉપર કહ્યો તેજ છે અને તે એકે ચંદરની સપાટી ઉંદા ખોડો, ખીણ, ડુંગરો અને ખોલાં મેદાંનાથી બનેલી છે.

તેના અંધારા ભાગમાં ચોક્કસ જગાએ ઉનરડું દીસવાથી જેમ ચંદરના પાહાડોની સામેતી મળે છે, તેમજ વળી એક બીજ સામેતી એ છે કે ચંદરમાં જે પાહાડો દેખાય છે તેખા ઉપર સરજનો પરકાશ પડવાથી તેખા એવો બરાબ

૨ મુરબી ઉલટી બાજુએ પડેછે, પણ જે ખોલે તરિકે મા નવામાં આવેછે, તેમાં યોગા જેવું કાંઈ નથી. પાહાડોવાળા ભાગની સુરજ તરફની બાજુએ અંતરવાહું અને સુરજ બી ઉલટી બાજુએ અંધારું છે. ખોલામાં સુરજની તરફવાળી બાજુએ અંધારું અને સુરજની સાંધી બાજુએ ઉજર કુંછે. વળી જે સુરજના કીરણો અંદરને માંયે આવતા જાયછે તેમ ઉપલા યોગા નાહતા યતા જાયછે તથા જે સ આડાં કીરણ પડેછે તેમ યોગા મોટા યતા જાયછે. એ સ ઘણે દેખાવ આપણી પૃથ્વી ઉપરના પાહાડો અને ગોફા એ આગળના દેખાવને એટલેતા મળતા આવેછે કે અંદરની સપાટી સંબંધી આ અટકલ બાંધે આપણને કસો શકે રહેતા નથી.

અંદરની યુસાકરીમાં પછવાડેના સેતારાઓ તેનાથી હં કાંઈ જાયછે. પણ કોઈવાર તેવા સેતારાઓ દંકાવા આગમ અ ગોવા અંદરની નજીક આવવા બાદ તેની કીનારીની ઉ પર આવતા દેખાયછે અને દંકાઈ નવા આગમય થોડો વખત સુધી તેમ દેખાયા કરેછે. આ પરનાં અંદરની કી નારી ઉપરથી સેતારાઓને જુદે જુદે દેખાંલેથી એક જ વખત જોતીશોમે જોવાયે. એની સમજ પણ અંદરની સપાટી અ ભરાયલી હોવામાં છે. જાહાડોથી ભરેલા એક પાહાડ અથ વા ઉંચા નીચાં છાપરાંઓવાળાં એક શેરૂરની પછવાડે જારે સુરજ, આંધળા સેતારા હોયછે, તારે ઉંચી નીચી સપા ટી વચેના આંચાઓને લીધે ઘડીમાં તે દંકાઈ જાયછે અને ઘડીમા પાછા દેખાયછે. એજ પરનાં અંદરની કીનારીની અંદરથી જે પછવાડેના સેતારાઓ દેખાયછે, તે પણ તે કી નારીની ખભાયલી તથા સપાટીને લીધે તથા તેની વચમા ના આંચાઓને લીધે દેખાયછે.

અંદરની સપાટી ઉપરના પાહાડોના જુદા જુદા વરગો કરવામાં આવયછે, તેમની ઉંચાઈ માપવામાં આવીછે તથા તેમની ખાશીએત વટીક અટકલી શકાયછે. ઘણાખરા પા હાડે પડાના આકારમાં અને ઉંચા છે. તેમના દેખાવ ઘ હો નાહને હોવાથી તે લગભગ ઉભા જેવા દેખાયછે. એ વો એક પહેરો નામનો પાહાડ ૭૦૦૦ ફીટ ઉંચોછે. વળી કેટલેક દેખાંલે પાહાડોની એક અલગાહાર માહાતાબી ગોળા મધે દીકામા આવેછે, જેવી એક હાર તેના મધીઅ ભાગમાં ઉતર પુરવથી દખલ પશ્ચીમ સુધી લંબાયલીછે અ ને તેમના પાહાડે ૨૦૦૦૦ ફીટ ઉંચા છે. કેટલાક પાહા ડો મધાશેથી ગોળ અને યોકલછે, જેની અંદર હજારો ફીટ ના ઉંદા ખોલઓ પડેલાછે. એવા એક પાહાડનું પોલું મો હેડું બાહારથી ૨૫૦૦ ફીટનું તથા અંદરથી ૭૦૦૦ ફીટનું ગણવામા આવયુછે. આ પાહાડે અંદરની સપાટી ઉપર ના અલતા પાહાડે સમજવામા આવેછે, અને કેટલીકવાર કાળા ભાગોની વચે એટલે નલકાટ માલમ પડેછે કે તે અં દરના નવાલાસુખી પરવતામાથી નીકલતું જલતું છે એવું હરશમય અને બીજા દાખેજ જોતીશો આગ સરખા તેના આપતસી દેખાવ ઉપરથી લખી ગયાછે.

અંદરની સપાટીની અંદરના ઉંદા ખોલ પણ એમજ અજઅજ નવાંછે. પેટલાં એવું ધારવામા આવતું હતું કે એ ખોલ એ પાંછી ભરેલું હોવાથી તે કાળાસુ અંદરે.

પણ એ ધારણા પાછલી થોથોથી ખોટી પડીછે અને તે ઘણું ઉંદા હોવાથી તેમાં અંધારું રહેછે એવું સમજા વીદવાને માંનેછે. એ કેટકે ખોહની ઉંદાઈ પણ સમજા ભાગેમાં સરખી નથી. એક જ ખોલ કાંઈ દેખાંલેથી થોડાક વાંમ ઉડો તો બીજે દેખાંલે માઈલને માઈલ ઉડો હોય અને એ રીતે દરએક ખોલ અંદરથી આરકતરો તથા ઉંચો નીચો છે. જે મીચામે આપણી નદીઓ અને દરી આવવાનાં તલીયાં સરવે દેખાંલેથી એક સરખાં નથી, પણ કો ઈ દેખાંલે ઉંચા અને કોઈ દેખાંલે ઘણું ઉંદાંછે, તેવાન આ અંદરના ખોહના તલીયાં પણ છે અને ગોવા દરીયાવ ક્ષ વા મારે એ ગંભવર ખોહ ખોદાયા હોય તેમ લાગેછે. આ દરીયાવ તેમાં ધઈ ગયાછે કે હવે પછે ધવાનાછે, તે ચોક્કસ માલમ પડતું નથી, પણ તેમાં આન સુધી પાંછી ભરાયું ન હો હોય એ મતને વીદવાને વધારે મળતા યાયછે. એ ખોહના તલીયાંમા જાંહાં ઉજરકું પડેછે તાંહાંથી લાલ, લી લા વગેરે મુશાનેમા રંગો દેખાયછે, જે તેમાંની જુદી જુદી જાતની માટી ઈયા એવીજ બીજી પદાર્થોને લીધે દેખાય છે. દુકામા કહીએતા અંદરની સપાટી કાંઈ એમજ તલેસ માત જતાવેછે અને તેમાં તે નગતપાલ કીરતારની મેહદ શ કતી અને દાહાપણના વીચાર કરતાં આદમીની અકલ ગુ મ યાયછે.

ઉલું વરશ.

(બીજવાર.)

“અરે! પણ મારા ઉપર કાંએ જીવજ ગુજારેછાં? એ હેસતી બાવાએ મે વરસ લગી ખાટો સેહેવયો તે વખતે આપણે એછા ખરમ કીયો કે હવે તેવજના ગુજરવા પછે બી તને એટલો બધો ખરમ કરાવોછાં? માણસના મુવા પા છલ ખરમ શાવાસતે એઈએ? લગનનાં દંકાંસર ખરમ વધારે યાયતો વાડે? મુલ નાંખી સમજયા, કેમકે તે મુશા લીના અવસર છે, પણ મરણના ગમગીનીમા વખતે જીવ તો જીવ જાય તે વળી ખાવા પીવાને ને બીજી ખરમ યાય તે કેમ ખરમ? મુવા પછે આપણા લોકો ખરમ કરવાની ક્ષેત્ર તેટલો ખરમ તેની હુઈઆતીમાં કરેતા કારમત લા યો. પણ ઘણી વખત લોકો હુઈઆતીમાં ઘટતા ખરમની આનાકાંની કરેછ, દવાદાર ઇચ્છા આપા પીપામાં ખરમની વાંલુ કરેછ, હવા ફેકાર કરવા નવાને ડાકરે કહયું હોય તો ખરમનું આંહાંનું લાવેછ, ને તેનાં મુવા પછે હાથ કા હાડીને ખરમ કરવા નીકેલેછ. ઘણા ગરીબો જીવતાં પ લુ કુખી હોયછ તારે તે બીચારાંની દાદ લાગતી નથી, પણ તેના મુવા પછે સવાળ મેલવવાની એકલપેટી ખતલબધી એકેક જણ તેના રવાં પાછલ સેકેડો રૂપીઆ ખરમવાની કરેછ. પણ એ કાંઈ આપણી ફરજ નથી. મેહેસતી બા વા પાછલ મે મારી ફરજ તેવજની હુઈઆતીમાં ખતલ, તેવજના ગુજરવા પછેબી જે ઘટતા ખરમ કરવો હોતો તે મે કીયો, તારે હવે વધારે મું મંગીજ અને જીવજ કાંએ ગુજ રોછાં? એટો કીયો મેતાનું પેટ ભરવા મારે સમઠો ખો ડો ખરમ કરાવેછે, પણ તેમ તેને કાંએ કમલ રાખોછા.”

આ પરખાંણેની કરીઆદ શુધરેલા વીચારના અને સ
મજી સાવખશાહએ ઉઠાવી, પણ તેનું કાંઈ વલીઈ નહી.
અરદીએડેસત મહીનાના ગાહામખાર માંથી ચલાવેલા હતા
અને તે વેલા સોધરાં તથા હરીસી સુધાંની બાળ કરવાને
સાવખશાહની બેઠેનો ખરચ માગવા આવી હતો, તેઓ
ની આગલ સાવખશાહએ પોતાનો ઉપલો જલાપો કાઢાડ્યો
હતો. હજીતો હમસી, વરસી તથા રોસલાંના બીજે ઘણો
ખરચ કરવાનો હતો, તેટલાં સાવખશાહ પાસે સેંકડો રૂ
પીઆનો ખરચ કરાવશે, તોમી તેની બેઠેનો ધરાતી નહી
હતી. તેઓએ જેમ સઘલી તીરોની વખતે કીધું તેમ
આ વખતેમી તે બીચારાને સુખ પઠાવશે. "બાપલા વ
ગરની" પોતાની હાલત બાપે રડી બહીને ગોષપાડ કરી ને
લયું. "હમં મરી નજમ્મિ પછે તું તારે ગમે તેમ ચાલજે,
પણ હમે છઠ્ઠે તેટલાં જે ભાઈ હોન ધરનનું કામ હોમને
કરવા દે. હુમારી હુધઆતી છે તેટલાં હુમારી લાજ રાખ
નહીતો ગામનાં લોક હોમને દુધો ખાશે." એવી એવી
ઘણીક પઠાવટી તેઓએ તેને પીગલાવશે અને એવતા
ખરચના તીણું વલી પાછાં કહડાવ્યાં.

એ પરખાંણે અરદીએડેસત મહીનાના ગાહામખાર
નહી પણ બીજ સઘલી તીરો પસાર થઈ અને આમ કે
રતાં સાવખશાહની બેઠેનો કેહેતી હતો તેમ "ઉભુ વરસ
જેમ તેમ જે ચી કાઢાડયું." વરસની આખરીએ શાવખ
શાહએ સઘલો હીસાખ તપાસશે અને તેને જણાવું કે
એક વરસમાં કરકસર કરવા જતાંમી ઘરનો વેહેમી આર
તોએ તથા મોમેદોએ વેહેમાવો તથા વાહીને તે બી
પારાને વા હુમાર રૂપીયાના ખરચના ખાડામાં નાખશે.
સાવખશાહ કાંઈ પુછવાશે નહી હતો. તેનો બેહેસતી બા
પણ ગરીબ હતો, જેના ધરકથી તેને ખાતર ૫૦૦ રૂપી
રા મલ્યા હતા. પણ વરસમાં કેકાસ નહી પાપ અને
આણુરાર હોડિના ખનખાં એણું નહી આવે એટલા તરે
પોતાની તાખુશી છતાં તેણે દેખાદેખીને આ ખરચ ચલાવતાં
કરન વડીક કર્યું. આવી રીતે કરન રીતે તેણે કેટલો ખર
ચ કીધો તે, ઘટતા કે આણુરાર સઘલા કીરકુલ ખરચનો હી
સાખ હેકલ ઉતારી લઈએ છઠ્ઠે અને આશા રાખીએ છ
ઠ્ઠે કે અમારા ગયા અરકાંખર મહીનાના અંકમાં જેમ
લગનનો ઉભાં વરસનો ખરચ વાંચનારી બાંનુએએ થેચ્યા
નથી તપાસશે હશે, તેમ આ ગમીના વખતના ઉભાં વરસ
ના હીસાખ ઉપર પણ તેઓ ઘટું થેચ્યાન પોંઠેંચાડશે.

રવાંનના અમરવાધી તે વરસી સુધીનો હીસાખ.

મેહોલા તરણ દાહાડાનો ખરચ.

રૂપીઆ.

- ૫) નસીરાલાર, ખાંખીયા તથા અચનારને મલી.
- ૫) મેહેસારનાર મોમેદની જોડ ૧) ને આપવા.
- ૪) પામેદસતમાં પંચમી કરી ચાલનાર મોમેદની જોડ ૧)
- ૫) મોમેદની જોડ ૨૫ ને રવાંન અવલ બંનલ લઈ જવી વ
- ખતે નેઆશ ભણવા માટે આપવા, દરએકને ૩૦ લેખ.
- ૫૦) મોમેદની જોડ ૨૫) ને પાપા મુછના આપવા, દરએકને
- ૩૧) લેખ.
- ૨) સમગ્રીવાળાનો, કૃતરાંનાં પાંખોનો વગેરે ખરચ.
- ૩) તરણ દાહાડા સરોચની ઇજાને કરનારા મોમેદનો.

- ૩) તરણ દાહાડા સરોચના આશરીનગાન કરનારા મોમેદનો.
- ૪) તરણ મેહની નેઆએશ, છ વખત જોડલા ઉપર ભણનારા
- મોમેદની જોડ ૪, દરએક જણને ૬૨ લેખ ૩૦ લેખ.
- ૫) પાંચમું પંચમું હટું માટે પાંચ પંચમના હીજાં વેણ સાથે એ
- કલવાનો ખરચ.
- ૫૧) વસુરી એકેએ જે સગલું ભાઈ તરણ દાહાડા,
- ૫૧) હીમજું ચાંખડું, તરણ દસુરો, (મિ સેનસાંથી તથા એક કે
- દગીને આરોહાદ, દરએકને ૩૫) લેખ.
- ૧) "રસ આપવા" ને દસુરને આપવા.
- ૫૦) મોમેદ, જોડ ૨૫, દરએકને ૩૧) લેખ.
- ૫૦) તનજોસની ભણવી.
- ૨) ગઢીધન.
- ૫) ગરીબોમાં આસોદાના વેહેંચવા.
- ૨૦) હીમજું પાછની રાતનું મોમેદો જોડ ૫) દરએક જણને
- ૩૧) લેખ.
- ૧) કુલ, ગોલાખ, જોડલાની રત્ન, વગેરે પરચું.
- ૮) સંજામ કરનાર મોમેદો જોડ ૨) દરએક જણને ૩૨) લેખ.
- ૫) શવરની તથા બાંકની હેલ.
- ૫૦) બાનીનું ખાંજું જે કાઢા હધી સગંવાહાંની ધર મધે ને
- આડવાના, ખમરમીઓની મજુરી થઈ.

મેહોરમનો ખરચ.

- ૧૦) મેહોરમનો શીયાવ.
- ૩) તસંખાના વાસણ ઇજાવ્યાં.
- ૫) બીજાના તથા દરન વગેરે.
- ૧) આશરીનગાન કરનાર મોમેદો.
- ૨) મેહોરમની બામદાદે ચાર ખાન ધરી, તેનાં શીયાવની ઇજા
- થઈ.
- ૨) શવરની તથા સંજામ.
- ૧૨) નાકાનીયાં જણ ૨૫, ને આસોદા, દરએકને ૩૦ લેખ.
- ૫૫) નાકા ૧૦૦ ખાણડું, દાદ તથા ખમરમીની મજુરી થઈ.

દસમનો ખરચ.

- ૩૦) મોહાઈ, દસમનોનાં મોખા થંડું, ચના, નામીજિર, પી,
- ખાંડ, વગેરે સાંખ.
- ૮) મોહાઈ, કરવાવાલા જે મોમેદની મજુરી જે કાઢાડાની.
- ૫) મોહાઈના ભાગના ધરેખર વેહેંચવાની વેહેંચાદ.
- ૧૦) બીજાના સઘલો ભાતની સુકા થવા સુધી.
- ૭) નાકાનીઆ મોમેદો જણ ૧૦ ને માટે જમન.
- ૨૫) આસોદા, દરએકને ૩૦ લેખ.
- ૨) આશરીનગાન, સંજામ તથા શવરની ભણનારા મોમેદો જણ ૪

માસીસાનો ખરચ.

- ૮) શીઆવનાં ૫૫૦ જોડાના જોડ ૨) તેમાંની ૧) ધરમાં રાખ
- વાની ને બીજ પંચકીને આપવાની.
- ૪૦) સીરોખના અપથ જોડાંનાં, ૨ રસનાં, તેના થડું, ધી વગર.
- ૭) અપથની સાથે થંડું અને ઉભાં.
- ૨૦) નસેબી તથા લાડવા વગર ખાન, સીરો, મેહેસુર અને કે
- પરંપાજની પીકાંબોને આપવા.
- ૬) મોહાઈ તથા અપથ બનાવનારા મોમેદની મજુરી જે કાઢાડાની
- ૧૦) બીજાના સઘલો ભાતની.
- ૫) જેના સુખવા તથા અપથની વેહેંચાદ.
- ૪) નાકાનીયા મોમેદો જણ ચારને જમડવાને ખરચ.
- ૧) આસોદા.
- ૪) આશરીનગાન, સંજામ, શવરની વગેરે ભણનારા મોમેદો ૪)

બંમસીનો અરચ.

- ૮) શીઆવ જોડ ૨).
- ૨૫) મીઠાઈ સાથના ખુમચા અને બાજ.
- ૫) મીઠાઈ.
- ૭) મીઠાઈવાલા ચોમ્બેને.
- ૨) આશરીનગાન, સગુમ વગેરેના ચોમ્બેનો.
- ૨) મીઠાઈની વેડેઆઈ.

છમસીનો અરચ.

- ૮) શીઆવ જોડ ૨)
- ૫) છમસીનાં ચપડાં ૦૧ શરાનાં, તેનો સાખન.
- ૭) ઈંદાં અને ઈંદાં.
- ૫) મીઠાઈ, વગેરે.
- ૨) ચપડાં બનાવનારા ચોમ્બેનોની મજુરી.
- ૫) છમસીનું જમન, તેમાં ૧૫ નાહનીયા ચોમ્બેનો તથા ૭૫ સગાં વાહાલાં મળી જાય ૫૦ ટું.
- ૪) આસોદાદ નાહનીયાની.
- ૫) વેડેઆઈ, લોણ તથા ચપડાંની.
- ૫) આશરીનગાન વગેરે ભજુવાનો ચોમ્બેનોનો અરચ.

વરસીનો અરચ.

- ૮) શીઆવ જોડ ૨)
- ૭) વરસીનાં ચપડાં, જોડાંનાં, મે શરાનાં, તેનો સાખન.
- ૧) ઈંદાં, ઈંદાં.
- ૧) મીઠાઈ.
- ૧) મીઠાઈ હજકી ભતની.
- ૬) મીઠાઈ તથા ચપડાં બનાવનારની મજુરી.
- ૧૦) જમન આસોની ૧૦૦ ટું, તેમાં ૭૦ નાહનીયા.
- ૮) આસોદાદ નાહનીયાની.
- ૭) આશરીનગાન, સગુમ, રચમચી વગેરે ભજુવાર ચોમ્બેનો.

તીરથોનો અરચ.

તીર મહીનાનું ગાહાખબારીઉં.

- ૧૦) મોટી બાજ.
- ૭) નાહનીયા જાય ૨) આસોદાદ મુકાં.
- મોહરીઆનનું ગાહાખબારીઉં.

- ૧૫) મીઠાઈ સાથની બાજ.
- આરદીમેહસત મહીનાના ગાહાખબાર.

- ૫) શીઆવ.
- ૭) સાંધરાં તથા દરીસી ૨) શરાનાં સાથની બાજ મીઠાઈ મુકાં.
- ૭) મજુરી.
- ૬) નાહનીયા ચોમ્બે જાય ૮ ટું જમન તથા આસોદાદ.
- ૫) વેડેઆઈ.

બહુજન મહીનાનાં.

- ૧૦) ખીચરી ૧ શરાની, તેનો સાખન.
- ૫) બારેનાં, રામીનું, તથા વરહેલ ખાંડ.
- ૫) લોણ સગાંવાહાલાંનાં વેડેઆઈ.

ડોસરાનાં અરચ.

- ૨૦) મેહુકું કોપરખરાસડું.
- ૭૦) ખાંડનારીને સાડી સાથના કપડાં મુકાં.
- ૧) વચલીમાંથી, નોરોજ તથા વરાવાને દીને કુહાં ભરવાના સાખાનનો અરચ.
- ૫) જાયનાં દીવસો જાય પાપરાં, દોરારી, વાંચ, વરેનાં વગેરેના સાખાનનો અરચ.

- ૫૦) વચલીમાંથી, તરીજા ગાહાખબાર, નોરોજ, રતીધવન, તથા ખારદાદશાળને દીને ચાપડા, આઠર અને કંરવાઈ કરીને સગાં વાહાલાંએને તાંડાં વેડેઆઈ તેના સાખનનો અરચ.
- ૭૦) વેડેઆ ગાહાખબારને દાહાડે મીઠાઈ સાથનો બાજ કરાવી તેના સાખણનો અરચ.
- ૨૦) ખાંડણને દીને તથા તરીજા દીને તથા વચલીમાંથી, નોરોજ, રતીધવન, અને ખારદાદશાળ આઠરા દીવસો જાય મેહુકું ભર્યાં, તથા ખારીમાંની મીઠાઈ વધવી તેનાં કુટું તથા મે જોનો અરચ.

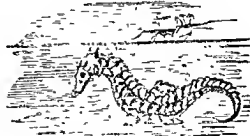
- ૮) નોરોજને દીને નવાં કપડાંનું લોખાંન મુકાયું તેનો અરચ.
- ૧) વરાવાની બાજનો અરચ.
- ૫) ખારદાદશાળને દાહાડે બાતીઓ ખાંધયું અને વરાવાની બા મદારે ભજુવયું તેનો અરચ.
- ૧૦) વરાવાનાં સાંધરાં અને હરીસી.
- ૫) બારીના દીવસો જાય ચાહુ દરનબાજ.
- ૨૦) પંચીને આંકડો, તેમાં પાછલી રાતના સગુમ તથા રચમ શી ભજુવાની મેહુલત મુકાં.
- ૧૦૦) બમસીનો આંકડો, તેમાં વચલીમાંથી તથા નોરોજને દીને વધારે માહુસોનું જમન કોપું તે મુકાં.
- ૫) વરસુદાહુલ મજુરી વગેરે.

વરસીનો ચાહુ અરચ.

- ૨૦) વરસના ચાહુ દરને માટે ધડું ૪૨ ૭)
- ૨૦) જાયનાં કોરણસર ધી મણ ૧૧
- ૧૫) ખાંડ, જોણ, બદામ, દરામ, વગેરે.
- ૧૦૦) મીઠાઈ, કુણ, કુણ, વગેરે.
- ૨૦) આશરીગાન અને સગુમ ભજુનારા ચોમ્બેનો.
- ૧૦) દરોજ રવાંની વડેત ભજુનારા ચોમ્બેનો.
- ૧૦) દોસર કરનારી મોરોજીની.
- ૧૦) દરનારી વગેરેને.

જુલે ૧૫૭૨૧

દરીઆઈ યોડો.

દરીઆવારા વસનારી અજતમેય જીવી માછલીઓના જે હેવાસો આપણે છેલા આ કોના આપણાં, તેવી માછલી ઓના આ મધાસે મેજેલી માછી સંઘથી અજતમેય જીવી છે. એ માછલીનું ચોતર અથવા આંદરનો આકાર જોવાથી કે દામજ કોઈ માંતર કે તે માછલી છે. તેની મુરત યોડાની મુરતને અતોયણી મળતી આવેતે અને તેરલા હવરથી ઈ ગરેજમાં તેને આંદરો હવરસો અથવા દરીઆઈ યોડો કેહાયે. બદનનો અકાર પછુ માછલીના કરનાં સોસવાટને મળતો વધારે છે અને મેહુકું એવું લાગેતે કે જાંહે તે ખુદ જવ

તી માછલીના કરતાં કોઈ વ્યાગલા જમાનાનાં જનવરનાં હાડકાંનું કાલજીવ હોય. પણ વાંચનારી બાંનુએએ ખાતરી રાખવી કે વીધવાનોએ માછલીઓની જે જુદી જુદી જાતો નાથી, તેઓમાં લોકાભરાંનકીએ નામની જાતની એ એક ખરેખરી જવતી માછલી છે.

લીનીઅસ તથા કયુવીઅર નામના વીધવાનોએ વ્યા માછલીની સારીપકે તપાસ કરીછે. એ માછલીનું કંદ ના હાનું છે. તે ઘણું કરીને છ થી દસ ઇંચ લાંબાં હોયછે. તેનું બદન લંબુનું અને પતલુંછે તથા વ્યાખાં બદન અને પુછડી ઉપર સોસવાટની મીચાલે કોટલાં ન્હુનું કાંડાનું પડ કરી લીધેલું છે. વ્યા માછલીની ગરદન માંખાની પછવાડેથી ચપટાપલ્લીએ અને પુછડી લાંબી તથા અનીદાર છે. વ્યા માછલી જરે તરેછે તારે ઉભી તરે છે, પણ પાંછીમાં જેની ચીજ મળે તેની આસપાસ તેનું પુછડું વીટલાઈ જાયછે અને એ રીતે તે ચીજ ઉપર મક્કમ વલ લીધા પછે પોતાનાં ચોકર ઉપર તે ચાલાકીથી હોમલો કરેછે. જવતીના કરતાં તે ખરણ પામવા પછે પોડાનાં સંરખા વધારે વ્યાકાર તેના દેખાયછે. એ અજબએજ જેવી માછલી લુભકીય સંપુદરમાં તથા આટલાંનટીકને લગતા દરીઆઓમાં વસેછે.

શોકસપીરીઅન જવાહરે.

હી ચ કારો.

“એક હીચકારો, યહો ચુસત હીચકારો, હીચકારા ચણામાં ઘણો નહુનની હીચકારો.”

“હું બાણુ છઉં કે તે એક હરરતો જુહો છે, હું વી યાઝ છઉં કે તે ઘણે દરને બેવકુ છે. તે કાંઈજ નહી પડ હીચકારો છે, પણ વ્યા ચુકર જુરાઈ તેનાં દીલમાં એ રી બંધબેસતી ખાકુ આંધેછે કે જરે નેકીના હોખંડી હાકાં શીયાલાના પવણુથી કંડાંગર ધાયછે તારે વ્યા જુરાઈ એ તે હીચકારાના તનમાં સોમેછે.”

“એ કુધીયાં કલેજનાં વ્યાદની તારા ગાલ તમામા ખારવા ખાટે વ્યેપેલાછે અને તારું સીર જુરાઈને ખાટે સર ન્હુછે, પણ તારાં શંકટોમાંથી તારું ખાંત નેઈ શકે એ વી તારાં ભવાંની હેડલ એકબી આંખ નથી.”

“હીચકારાઓ પોતાનાં મોતની વ્યાગમય ઘણી વખત ખરણ પાંમેછે અને ઘણી વખત પાછા જલેછે; ખાહા ફરો મોતનો સવાદ એકજ વખત પાંમેછે. ને જેની અજમેબીઆ સાંભળેલીછે, તેમાં સંઘી અલઅલ ન્હુનું અને એ દીસેછે કે માણસે શાખાટે બીહુનું નેઈએ. કાંએકે મોત, ને એકે જરૂરનો છેડો છે, તે જરે આવશે તારે આવશે.”

ચાલતો રેલો.

“ચાલતો રેલો, કે ને ધીમી બડબડ કરતો ચાલશે જાયછે, તેને જે અપકાવશે હોયતો તે અધીરાઈથી તપી આવેછે; પણ જરે તેના સીધા ખારગમાં અટકાવ હોતો નથી, તારે સુખારા ફતરો સાથ તે મધુર ગાએલુ ગાતો, પોતાની જાતરાના ખારગમાં જલતા દરએક હોડવાને સુખી લે

યછે અને એ પરખાંણે ઘણાક વલણદાર ખુણાઓમાં ફરીને પોતાની ખુશી સુખજ ગમત કરતો જંગલી દરોવાખાં ખાલી થાયછે.”

સરાપ.

“તારા સરાપ નથી તેને નુકસાન કરતા કે નથી હુને સ્તીભારથી લાભ દેતા; વાસતે ખાંચારા કર અને તારી ફરીઆદ મોદાને સોંપ.”

બામદાદ.

“પીઆરી, એ કાંઈ જુલજુલતો વ્યાવાન નથી, પણ એતો બામદાદનો કાસદ ચકાવક છે. જો, સાંખો ઉગમજ દસાએ એકકથી જુદાઈ પડડતાં વાદલાએને કેવાં અરેખાં ફીરણો વગે પડીને કાપેછે. રાતની બતીઓ જુગવાઈછે, અને હસજુબો દીસસ ધુમસથી બરેલા પાહાડને મથાલે ઉમેદ ભર આવી ઉમેછે.”

પરચુટણ બાબતો.

“ઓરત જાતને મરદના માંધાંમાંથી બનાવી નથી, કેમકે તેને મરદને માંધેની બનાવા ધારી નથી; તેમજ ઓરત જાતને મરદના પગમાંથીથી બનાવી નથી કેમકે તેને મરદની ગોલાખાં બનાવા ધારી નથી; પણ તેને મરદના પા સાંમાંથી બનાવીછે, કેમકે તેને ખરનુ સુખ તથા સાધી બનાવા ધારીછે.”

કાફીથી નજલો ધાય!—એક ફરેચ તખીબ એવ શોષ કરેછે કે કાફી પીધાથી નજલો ધાયછે. કેમકે તેને યોડો વખત કાફી પીધી અને યોડો ૫૦ રૂબા લેખે. હુમે, વલી યોડો વખત પીવા માંડી અને વલી યોડો ૫૦ રૂબા અંધ કીધી. વ્યા પરખાંણે એક વરસવેર એક સરખી તપાસ કીધાથી તથા દર વ્યાંતરે વ્યાંતરે કાફી પીધાથી તેણે નેચું કે જરે કાફી પીતો તારે નજલો થઈ આવતો અને જરે નહી પીતો તારે તે નહી થતો હુતો. અલખતાં વ્યા તખીબનો એકજ દાખલો સઘલાં ઉપર લાગુ પડી શકશે નહી અને તેમજ કાફીને એ ખરનું સંબંધ છે, તે પાંડુ તે જાણવી શકશે નહી. વલી વ્યા વાત પણ ઘેઆનમાં રાખવી કે પારીસ ખાતે જેવી સરસ કાફી પીવામાં આવે છે તેવી ફેમે નહી હુમે, ઇઆને તે ઘણી જલદ હોયછે. ખાટે ઉપલા એક ફરેચ તખીબને જલદ કાફીથી નજલો લાગતો હોયતો તેથી કાફી પીનારા બીજા લોકોને ઘળરાવાનું કાંઈ કારણ નથી.

બીર દારૂની ઈસકુલો—જરમનીના બવેરોધા દેશમાં બીર દારૂ ઘણો સરસ બનેછે અને તેનું કારણ એ છે કે તાં હાં એ દારૂ બનાવાનું કામ લોકોની કેળવણીને એકે બાજુ કરી મેલશે. ત્રીયુનોચ અને વ્યાગસબગ ખાતે નીશા લોખાં બીર બનાવના હોનાર સમજુરણ રીતે શીખાડવામાં આવેછે.

ચીનાઈ કોપતો—જંગી એક ચુસાફરી છે, મોઢો ત આપજીને ઘર મોહાંમાંડે.

રમુજે કુરસત.

૧. તમે અને વાંચેછો, પણ હું બી તમારા મેહર! ઉપરથી તમેને વાંચું છઉં. તમે અને હુધારોછો, પણ હું બી તમેને હુધારું છઉં તથા સુખ આપું છઉં. હું દક્ષતરમાં છઉં, હું આશકારા છઉં અને વળી દક્ષતર આશકારામાં બી છઉં! તારા વગર તમારી પાસે ગમે એવી રોલત રહ છે, પણ ગરીબ પાસે હું રોલું તો રોલતની તેને નરૂર ન થી. તારા છ અપશરો પેહેલા બે અપશરોને સુખકારક છે, પણ છેલા બે અપશરો છએ અપશરોને નાશકારક છે. દાવા હાથપરના તારા બે અપશરો આગળ ખીકું મુકે તો જનના હાથ પરના બે અપશરોના આંક થાયછે. હવે કહે હું કોણ છઉં?

૨. ઉલટાવેલા શબ્દો.

ગરી બાવન.

મેહસત આરામ.

બરડી ભીજા.

વીધારા કરો.

રોકીયા ગાવ.

રામ નામ જર.

ઉપલા શબ્દોને ઉલટાવો.

૩. અને વાંચનારી બાઈઓ બદન ઉપર લઈ કરેછે અને ઘરેણા તથા લુગડાં પણ મારીને અંદર ભરેછે. તારા પેહેલા અપશર તમેને ઈડાંની સંપત્તિમાં તલસે પણ ઈડાંની દાલમાંતો કદી દેખાસે નહી, અને જો કે અને એક કબરની માફક વાપરવામાં આવેછે, તોપણ મારો બીજો અપશર તમેને કબરમાં તલસે નહી પણ તનિરીમાં ભેગોતો કરત તમેને હાથ આવસ.

૪. કુખમાં વસનારી એક ભતવું હું હું તણ અપશરનું નામ, એસીઆપુંડી પચસીમ દસમે છે મારે અમલ કામ. તોપણ મરી આવુંહું ધણાપરા સુધરેલા દેશ અંદર, થોડાજ ગામો રહ્યા હશે કમ નસીમ મારા વગર. જો મુકા મારો પેહેલા અને બીજો અપશર હાથિહાથ, તો ગમી આવવ હું કુલા અને દરીઆવાળી યાથ. મારે પેટ, પુછું મરી બનું હું હેપી એક ચીન, જે મારે કોઈ દીવમાંથી કાઢી નાખવાને કરેછે તત્કાલીન. તોપણ ભયારે અચ્ચાંચોને ખાતર પડેછે મારે કામ, ત્યારે માખાપો તેમને લધને ફરેછે કામેકામ. મેહનો ગોલા હવે આપું મારે નામ, ને અમલયા એલાસેથી મારી વિગત તમામ.

જોલાસો ગઈ વેલાનો.

ધણીવાળી ધણીયાની.

૫૬.

ધણીની માનેલી, ધારેલા અર્થ સુધારે; થીના ગાક ધરમાં ફેરે, કાઈ ન પૂછે કયારે. ધણીની. લોકો મૂવે ધણીયાની, પક્ષ કરીને ગાલે; જેને માથે ધણી નહી, તે નારી તરણુ ગોંધે. ધણીની. ૧ ને નારીને ધણીએ મારી, લોકો તેને માને; એજ ગણાયે હણપણવાળી, એજ વડી યુગ્મનારે. ધણીની. ૨ ધરમાં બહુ બીગાડ કરે કે, અપરાધી દે એત; તોપણ તેને કોઈ ન પૂછે, હાય ધણીનું હેતર. ધણીની. ૩ પીપરિખને પધારવે કે, છત ઈ દે કાંઈ અગ્ની; તોપણ તેને કોઈ ન પૂછે, મરે જેને માનીરે. ધણીની. ૪ આજમ આવે તો ધન આવી ફાવે ધરનું મન; ધણી તણી ધણીયાણિને તો, રખતન રૂંડે રાતર. ધણીની. ૫ મેજાને ડોકાણે જો તે, ખરો રૂપેયો ખરો; તોપણ વળિ તે તકમાં તેની, અરસા કોઈ ન અરસે. મણીની. ૬ પ્રથમ પતિનાં વચનો પાળી, વિનય કરી વધુ કાંચી; અછિ તો જાણે તેણે પાતને, વચનો કરી કાંચીરે. ધણીની. ૭ ધણીની માન મનાવી પોતે, માલિક ધનને બેસે; ધણી વધ તેને ધરનું બીજુ, કોણું ફોરો કંઈયેર. ધણીની. ૮ રૂપ નહી કે રંગ નહી વળિ, વિશેષ નહી યુગ્મવાળી; પણ જે પામી માન પતિનું, એજ કડી રૂપાવીરે. ધણીની. ૯ ધણી જેનો ધિમાન કરે તો, મકે લોકો ધિમારે; વરે ધારે ભતાં એના, અપરણુ એ ઉચ્ચારે. ધણીની. ૧ નિર્ધન હાય પણ પતિની પ્રીતે, રિસે મુદાગણુ દેખે; પતિની પ્રીત વિના રાણી પણ, ભમે જિખારણુ નેપીરે. ધણીની. ૨ ધન જનમ તો ધરણી ઉપર, પતિવાળીનું પ્રિયનો; પતી ધરી ને જૂદી પડી, ધિક જનમ એવી અપમાનોરે. ધણીની. ૩

પોં હાંચ.

“હીડુસતાનનો ઇતિહાસ”, તેના બનાવનાર અ ખરોદજ નસરવાનજ પેસતનજ તરફથી મળયોછે. એ એક અતીશય શુદ્ધ પુસ્તકું ગોણુંમસો સફાનું કીમતી પુસ્તક છે અને તેમાં હીડુસતાનના યાદી ગણવા યુગલવતીનું દશાહતની વારોરખ છેક તેમના હોમવાલો નસરવાતથી ક હાઆલમ અને મરાઠાઓના વખત મંચીની દાખલ કરીક આ પુસ્તકમાં શાનશાહ અકબરનું એક શુદ્ધ રીતર પણ રીકાના આવેછે. એ પુસ્તક જુદી જુદી કેતાબો વાંચી તે ઉપરથી રચયુંછે અને તેમાં તેના અમલ બનાવનારને ધણી મેહનત પડીછે. એ જવાન ગરહસયે આગળ પુછાય તે દીલપસદ” તથા “તકલીઆત નાસુ” નામનાં વારતાનાં એ કીમતી ગરથો રચયોછે અને આ તરોહવાર નવારીખ મા તેણે પોતાની કલમ અનખાવીછે, મારે એ ભાધને શા બાસી ઘરેછે અને ઉમેદ છે કે વાંચનારી બાઈઓ એ પુસ્તકનો અબીઆસ કરી હીડુસતાનનાં ને યુસલખીન દોર ધઈ ગયોછે તેને લગતું ગતાન મેળવવાને લુલયે નહી.

મુખર્, દક્ષતર આયકારા પરચમાં મેહરમજ કુકુનછની કપનીએ અપીયું તથા પરગટ કીપુછે. કોઠ કોટ — મેહરાખજ હામખજ સીક, નાં ૬ તથા ૧૧.

૧—તરસ; નર; નસ રસ.

૨—કેપશર; કેર; ખર.

૩—અમદાની.

૪—ખાડો.

૫—સલાહ.

૬—પાણીનો કારડ.

૭—બીનબતી.